

Het Rooms-Hollands-regt, waar in de Roomse wetten met het huydendaagse Neerlands regt, in alles dat tot de dagelijkse onderhouding kan dienen, met een bysondre kortheit, so wel in de vaste regts-stoffen, als in de manier van regts-vordering over een gebragt werden; met allerhande ordonnantien, placaten, hand-vesten, keuren, gewoonten ende gewijsden deser ende omleggende landen bevestigt

<https://hdl.handle.net/1874/202212>

ZD 94

H E T
R O O M S-
H O L L A N D S - R E G T ,

W A A R I N

De ROOMSE WETTEN, met het
huydendaagse NEERLANDS REGT, in alles dat
tot de dagelijkse onderhouding kan dienen, met een by-
sondre korthet, so wel in de vaste Regts-stoffen,
als in de manier van Regts-vordering
over een gebracht werden.

*Met allerhande Ordonnantien, Placaten, Hand-vesten, Keuren,
Gewoonten, ende Gewijsden deser ende omleggende Landen bevestigt.*

Ten vierdemaal herfeld, ende vermeerderd,

D O O R

MR. SIMON VAN LEEUWEN, R. G.

A M S T E R D A M .

By HENDRIK en DIRK BOOM, Boukverkoopers, 1676.

Met Privilegie.

EXTRACT uyt de PRIVILEGIE.

De STATEN VAN HOLLAND ende WEST-VRIESLAND, hebben *François, Pieter, ende Iacobus Hakkens*, Drukkers ende Boekverkopers tot Leyden en Rotterdam, op haar verfoek, geauthoriseert ende geoetroyeert, gelijk sy authoriseeren ende oetroyeren by desen, om geduyrende den tyd van 15. eerstkomende Jaren, binnen den Lande van Holland ende West-Vriesland, alleen te mogen drukken, doen drukken, wigeven, ende verkopen, seker Bouk in *Quarto*, genaamd *ROOMS HOLLANDS-REGT*, Waar in de *Roomse Wetten*, met het *huydendaagse Neerlands Regt*, in alles dat tot de *dagelykse onderbondinge kan dienen*, soo wel in de *vaste Regts-stoffen*, als in de *manier van Regts-vordering vergeleken*, ende over een gebragt werden, &c. Van nieuws beschreven, hersteld, ende vermeerderd, door *Mr. Simon van Leeuwen, Regts-Geleerde*. Verbiedende alle ende een yder het selve Bouk in cenige manieren na te drukken, of elders nagedrukt in den voorsz. Lande te brengen, of te verkopen, op verbeurte van de nagedrukte, ingebrachte, verhandelde, ofte verkofte Exemplaren, ende een boete daar-en-boven van 300. gulden, te appliceren als breder by de Originele brieven daar van zijnde. Gegeven in 's Gravenhage onder ons groot Zegel den 21. Mey 1664. Onder stond

Vt.

JOHAN DE WIT.

Ende op de plykewas geteykent

Ter Ordonnantie van de Staten

HERB. VAN BEAUMONT.

Voorz. Privilegie met alle den aankleven van dien, hebben wy ondergeschreven aan *Hendrik en Dirk Boom*, Boukverkopers tot Amsterdam getransporteert ende overgedragen. Actum Leyden den 15. Januarii 1671.

Was getekent

PIETER, JACOBUS en CORNELIS HAKKENS.

O P D R A G T
E N D E
T O E - E Y G E N I N G

Aan de Ed. Agtbare Wijse Voorſienige

H E E R E N

M^r. GUALTER VAN LANTSCHOT.
CORNELIS PAATS.
QUIRYN VAN KRIMPEN.
JOHAN VAN BANCHEM.
PIETER VAN ASSENDEL F.
M^r. MAGNUS VAN AKEREN.
M^r. GERARD DE MUNT, ende
NIKLAAS VANDER AAR.

Schepenen ende Raden der Stad Leyden.

Ed. Agtbare H E E R E N,

H*Et late haar Ed. Achb: wel gevallen dat het
jegenwoordige hervormde Rooms-Hollands-
Regt ſoo niet naar verdienſten immers in ver-
ſchuldigt toebehooren, uwer Ed. Achtb: waar-
digheyt werd toegeeygent, Wie kan het meer ey-
gen ende toebehoortig opgeoffert ende toegepaſt
werden, als die gene de welke na den nyttlag van dit Regt der luy-
der ſaken ende geſchillen na de regtmatigheyt ende evenredenhert*

D E D I C A T I E.

Soodanig juysten, datter niet onevens overblijft, ende niemant eenig ongelyk ofte onregt en hebbe te lyden. Dit getuygen de onseilbare gewijsdens deser Agt Radiger Regtbank, daar van, hoe kwaat aardige Ding-s-luyden ende Pleit-sugtige het ook mogen wesen, geen of weinig hoger beroup valt, of het werd ende blijft voor goed gekeurt, als bestaande in een onzijdige wyting van regt ende gerechtigheit, sonder aansien van personen, sonder gunst ofte afgunst, waar mede het menselyk verstand ligtelyk kan besloedelt werden, ende allereerst van regt ende regtvaardigheit komt af te wijken, Quatuor enim modis humanum iudicium maxime pervertitur, Timore, cupiditate, odio, & amore, cap. Quatuor modis 11. quaest 3. a quo iudex maxime cavere debet. Nam quicumque aut consanguinitate, aut amicitia, vel hostili odio, vel inimicitia ducitur, pervertit iudicium Christi, qui est Justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem damnationis. cap. quicumque ead. caus. & quaestione. Sijnde dese Regt-bank van ouds voorsien geweest, niet alleen van goede ende voorname Regtsgeleerden, maar ook van Burgerluyden derwelke haer de koopmanschap, ende burgerhandel wel verstaan, ende daar in van geen minder agting en sijn. Want dat het in de Steden, ende lager Regtbanken niet nodig, ende ook niet dienstig en is, dat al de Regters ende Ledden van de Regtbank, Regtsgeleerden sijn, is een kennelyke saak, ende werd dat voor de beste Regtbank gehouden, dewelke gematigt, ende soodanig geschikt werd, datter eenige Regtsgeleerden onder sijn, dewelke de manier van procederen verstaan, (uyt onkunde van het welke veel misslagen kunnen ontstaan) eenige koopluyden, ende eenige die den toestand ende gelegentheyd der burgerlyke saken verstaan, om dat voor der selver Regtbank allerhande burgerlyke saken voorvallen, ende wel minst derwelke alleen in de scherpsinnigheit van Regten bestaan, daar by komt dat deselve Regtbank altoos voorsien is van een goed Griphier, dat een wel geoeffend Regtsgeleerde moet sijn, ende buy-

D E D I C A T I E

buyten dien in swaarwigtige saken, tot kosten van de Stadt, ende buyten kennis van de Dingshuyden onzijdig geraadpleegt werd, met den Raad-Pensionaris, ende andere Stads Advocaten, alle van de voornaamste Regtsgeleerde ende Regtsoeffeners.

Het is ook een kennelijke saak, dat de kennisse ende wijsheid van verstand, niet altoos met de geleerdheyt t'samen gaat. Waar in somwijlen de ongeleerde de geleerde overtreffen, soo ook de ervarentheyt leert, dat veele luyden uyt haar aangeboren begaaftheyt, van kennis ende verstand, sonder uysterlijke geleerdheyt tot den hoogsten trap van agtbaarheid ende wijze matigheyt gekomen sijn. De geleerdheyt is wel een groot behulp tot de natuurlijke wijsheyt, ende oeffening van het verstand, maar daar het verstand ende bevattelijke kennis niet in en is, sal de geleerdheyt geen of weinig vrugt doen. Het is dikmaal beter, seid Cicero in oratione pro Archia, innerlijk wijs te sijn, sonder geleerdheyt, als geleert te sijn sonder kennis ende verstand. Dat ook luyden dewelke geen Regtsgeleerden en sijn tot Regters gestelt mogen werden, als sy maar kennis van saken hebben, leerd ons de Kaiserlyke wet selv in l. 17. Cod. de judiciis Quid enim obstaculi est, seid de Kaisar, homines qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare, quum sciamus omnes tales homines, per ufum quotidianum jam esse approbatos, ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui & legis scientia, hujusmodi altercationibus finem imponant.

Dat de Regtbank der Stad Leyden van ouds de naam gehad heeft van sonderlinge regtmatigheyt ende bescheidenheyt in het wijzen van hare vonnissen, is genoug kennetijk uyt de Stede Vonnissen, dewelke andere Steden in swaarwigtige saken van Schepenen van Leyden kwamen halen, als onder andere die van der Goude, die van Oudewater ende Woerden, die van Wesop, Muyden ende Naarden, derwelke daar mede in 't bysonder sijn begunstigt, Dat haar deselve Regten wierden toegelaten die de Leydenaars hebben. Item van wat saaken

D E D I C A T I E.

Schepenen fouden oordeelen, dewelke sy niet en verstaan, sy fouden gaan tot de Schepenen van Leyden, ende 'r gene Schepenen van Leyden fouden oordelen uyt hare sententie, dat foude van waarden gehouden wesen. *Hoedanige Vonnissen ten ver souke van deselve Steden, gewesen, verscheyde ten Dingbouk op den naam van gestede Vonnissen bekend staan. Daar van de manier van doente sien is in sekre verklaring van de Secretaris Jan van Hout van den 28. Augusti 1595. in het nader bewijs van de korte beschrijvinge der Stad Leyden by my onlangs uytgegeven pag. 530. ingelyvt. Sonder dat men kan seggen dat de Regtbank der Stad Leyden oyt anders bestaan heeft, als ten delen uyt Regtsgeleerden ende regts oeffeners, ende ten delen uyt burgerlyuden, ende uyt deselve de nutste, ende bekwaamste.*

Het gene dan dat ik u Ed. Achtb. op offere is van U Ed. Achtb. eygen doen, ende noodsake: een verhandeling van het dagelykse Regt soo dat by ons werd onderhouden, niet in een vrende, maar in ons eygen taal beschreven. Waar in soo ik den grond ende eygenschap van onse taal niet in alles stip heb waargenomen, is bysonderlyk in de manier van Regtsvordering, daar in verscheyde konst-woorden zijn, die wy te gelijk met de saken van anderen ontleent hebben, ende niet wel als met omspraak en hardigheyt in onse taal gebragt kunnen werden, des ik my om de al te groote verandering 't selve niet allesins en heb derven aanmatigen, soo dat behoorlyk ende andersins wel doenlyk was. Immers in het verder heb ik getragt naar het voorbeeld van den Grooten Hollandsen Regtsgeleerden onses tijds, die in sijn noyt volpresen Inleydinge tot de Hollandse Regtsgeleerdheyt den voet geleid heeft, te betonen dat gelijk als alle saken, ende wetenschappen, soowel, ende (behoudens de waardigheyt van andere algemene) beter in onse Nederlandse spraak en taal kunnen werden beschreven, ende de onse soo wel kan dienen, tot een kragt sinnige wtboeseming van alle wijs bedagte voorstel, ende spriet-ogend wtslag

van

D E D I C A T I E

van stoffen en saken, als eenige andere, ook de Regtsgeleerdheyt
 soo wel in onse taal kan werden geleerd, ende beschreven als in
 eenige andere. Waar in grootelyks is te verwonderen, dewyl
 de Duytse spraak ende taal in sig selven soo volkomen is, datse
 selv niet aan de Griexse of Latijnse yets schuldig is, maar in
 tegendeel die aan dese, als ouder van tijd, ende meer eygen in
 haar wesen: soo dat sekerlyk betuigt werd wt de gemeenschap
 van onse taal met de oude Kelten, ende van de die metten
 Chaldeen ende Hebraeen, (het welk seer klaar ende ontwijve-
 lijk werd aangewesen by den nauwkeurigen Taal-kunder
 Adriaan Schriek, Heer van Rodorne, in sijn Begin ende
 Oorspronk van de eerste Volken van Europaen) hoe dat nog-
 tans de Grieken ende Latijnen met veragting van al de dese, en-
 de alle andere, haar taal soo gemeen hebben kunnen maken,
 dat in de selve taalen alle kunsten ende wetenschappen beschre-
 ven zijn geworden, soo dat nog huydensdaags om tot eenige we-
 tenschap ende kennis van saken te komen, van nooden is deseve
 Talen met groote moeyten, kosten, ende tijd verlies, voor af te
 moeten leeren, al eermen tot eenige saken kan komen. Ontwij-
 velyk voortgekomen wt de albeheersende magt van deseve over
 andere Volken, daar by komende de goede Oeffeningen van sa-
 ken ende wetenschappen, ende daar toe de opgestelde Scholen,
 ende leer-tugt Plaatsen, daar in sy anderen overtreft hebben,
 derwelke metter tijd het selve, ook met veragtinge van het hare,
 hebben aangenomen, ende hare Kinderen over gesonden heb-
 ben om aldaar de taal te leeren, ende met eenen in wetenschap
 ende wijsheyt onderregt te werden, tot dat daar na, selvs in
 onse Landen, gelyke Schoolen zijn oppereg. Daar wy met
 groote loff van spreken moeten, niettemin het onse niet en
 moeten verwerpen, of verlooren laten gaan, ende onse eygen
 saken, soo niet en moeten veragten, dat men niet goeds in
 onse oogen en waand, dan het geen dat van buyten komt, ende
 thuyt den koning laten verlooren gaan, om elders met swaren

D E D I C A T I E.

*arbejd te souken, het gene dat suyr ende bitter is. Wt welke
 saak soo wy ons erinneren, tastelyk te vinden is, dat soo wei-
 nig beschrijving van onse oudheit overig is, met dat de weinige
 onder onse Voor-ouderen dewelke door soodanige moeyten ende
 arbeid tot den trap van wijsheit ende geleertheit gekomen zijn
 geweest, de Griekse ende Latijnsse spraak als het eenigste mid-
 del om tot kennis ende wetenschap te komen, soo hoog geagt
 hebben, dat sy selvs niet alleen haar eygen taal met veragting
 hebben aangesien, maar ook haar eygen saken hebben verwaar-
 loost, ende voor het meerendeel by gebrek van ervaren Leer-
 meesters in haar eygen taal, ende wetenschap van eygen saken,
 onkundig zijn gebleven ende onbekwaam gehouden, haar eygen
 kennis ende wetenschap van saken, hare nakomelingen met
 genougsame beschrijving, tot leeringe van andere, te kunnen
 naar laten. Dat wel door hulp van wijse ende geleerde Man-
 nen onses tijds in de suyverheit van onse taal is beginnen her-
 stelt te werden, soo dat men in onse eygen taal ook al saken van
 wijsheit ende wetenschap begint te verhandelen. Dog nog
 veel ende het meest gebreekt aan bekwaame Luyden die haar tot
 Leer-meesters van de jonge Jeugt willen laten gebruyken. Daar
 van de bekwaamste haar selven om de veragtheit by de onwe-
 tende, ende het weinig voordeel, haar selven ontrekken, ende
 de andere, om de soo verre ingedrongen misbruyken in de quade
 manier van leering, onder deselve of onmagtig, of onbekwaam
 zijn, niet alleen om de Kinderen eenige goede saken te leeren,
 maar selvs ook onbekwaam om de Kinderen een goede Letter-
 konst ende verder gronden van haar eygen taal te leeren. Het
 welk niet en staat te beteren, soo lang Wevers, en Snijders,
 die haar kost niet winnen en kunnen, bekwaam genoug geagt
 werden, voor School-meesters de jonge Kinderen te gaan leeren,
 of in dineenen houk of den ander toegelaten werden een Kin-
 der school te mogen opregten, het welk dan alsoo tot in het bin-
 nenste van de Stad door kruipt. Onder dewelke de sommige die
 wat*

D E D I C A T I E.

wat Frans kunnen spreekken, op dat sy wat meer Meesters souden schijnen, haar vermeten de Franse taal te kunnen leeren, ende, oh armen! van het een soo weinig weten, als van het ander, ende het hemd glad over den rok heen halen, soo weinig kennis of oordeel van taal hebbende, dat sy niet eens en weten, dat yemand een ander taal te sullen leeren, by eerst den grond van desselvs eygentaal wel verstaan moet, ende het buyten dien niet wel mogelijk is yemand twee talen gelijk te leeren. Soo komt het voort, dat de gemeene Luyden dewelke alleen by omtoud van haar Schoolmeesters, sonder grondige wis-redenen (die sy selvs niet en weten) geleerd hebbende, niet wel Lesen of Schryven en kunnen, ende soo veel missen in de grondige t'samen-stelling van letteren ende woorden, d'een voor d'ander, ende dikwils twee voor een gebruykende, dewelke als men die naar den galm van den wtslag van de grond spraak sal gaan toetsen, of een andren wtslag souden maken, of niet en kunnen wtgesproken werden. Daar door is het Schoolmeesterschap in soodanige kleimaging gekomen, dat geleerde ende wijse luyden haar daar niet mede en willen bemoeien. Het welk nogtans anders behoorde te wesen. Waarom soude men dog niet alsoo wel een Duytse School kunnen opregten, daar men de Kinderen tot den hoogsten trap van welsprekentheyt, kennis, wijsheyt, ende oeffening van verstand, ende redenkaveling soude kunnen brengen, als de Latijnen ende Grieken gedaan hebben? Geen andere redenen sijnder dat de Latijnsche en Griekse taal soo veel geagt sijn, om dat de luyden van die eeuw in haar eygen taal Schoolen van wijsheyt, ende oeffeninge van verstand ende kennis hebben opgerecht, ende de allerwijste tot Leermesters over de jonge Kinderen gestelt hebben, wat waren dog Socrates, Plato, Diogenes, Cato, Aristoteles, ende andere Wijsgieren anders als Schoolmeesters over de jonge Kinderen. Die het soo verre gebracht hebben, datmen hare skriften, ende Leringen in deselbe tale heeft voortgeplant, ende hare tale als een algemene

D E D I C A T I E

tale is aangenomen, ende geen tale nevens deselve is geagt geworden, om dat in geen andere taal soo veel wijsheyt ende wetenschap beschreven is, om waar toe te komen, van noden was eerst die tale te leeren, om dat soodanige Leer-oeffeningen in onse tale niet gebruykelyk en waren, gelyk nog tegenwoordig niet en sijn, het welk te beklagen is, dat de jonge Kinderen alle haar tyd verkwisten, met een taal te leeren, die sy nog nauwlyks wel en kunnen als sy Mannen beginnen te worden, ende daar veele om de moeylykheyt van die tale in blijven steeken, ende als sy nu al agt, tien, of meer jaren daar mede doorgebracht hebben, hebben sy nog maar een andere taal geleert, daar by sy in andre Landen ende by andre Volken kunnen verstaan werden, maar wijsheyt, ende wetenschap van saaken en hebben sy nog niet, die sy dan nog eerst moeten leeren, het is wel een groote agting velerhande taal te kunnen spreken, maar wel ende wijslyk te spreken, kennis ende wetenschap te hebben, is nog meer, dat onse taal daar soo bekwaam toe is, als eenige andre is sedert eenige tyd herwaarts genoug betoont. Wat sijnder niet al goede bouken in onse taal overgeset, ende soodanig overgeset dat de oversetting het overgesette in cierlykheyt ende kragt van eygen woorden in alles gelyk is, ende in veele te boven gaat.

Dit heeft my ook bewogen om de Roomse Regtsgeleertheit derwelke de Nederduytsche Regts oeffeners, lange is onthouden ende seer spaarsaam mede gedeelt, tot ons dagelijks gebruyk te brengen, ende aan te wijsen waar in dat algemene Regt, dat in degantse Christen wereld daar eygen wetten of andere Costuymen, ende vaste gebruyken gebreken, voor goed ende aannemelyk gekeurt werd, van het onse verschild, of met het onse overeenkomt, ende hoe verre 't selve by ons werd onderhouden ofte niet. Het welk ik daarom de naam van Rooms-Hollants-Regt gegeven heb, ik weet wel, hoe kwalijk dat by andre is opgenomen dat ik den arbeyd van die
gene

D E D I C A T I E.

gene dewelke met soo groote moeyten ende kosten tot die kennis gekomen sijn, soo gering ende soo kleyn geagt heb, dat uyt dese ende andere mijner schriften, de Duytse aankweelingen soo verre in de Regts-oeffening gekomen sijn, dat sy de sommige van de soodanige derven beschamen. Dank heb de naarstigheid van die luyden, die geen tijd nog moeyten en sparen om alles, wat daar van regt is, te ondersouken, voor dewelke men niet verburgen en behoort te houden. Den Tabard nog de Muts en maakt de Man niet, veele sijnder die het maar om de naam te doen is, die verder ofte anders tot de saken niet en doen. Die geene dewelke haar naarstigheid souken aan te wenden om hare wetenschap die sy in de Schoole geleerd hebben, tot de dagelykse Regts-oeffening te brengen en kan het ook niet ondienstig zijn, hare studien soodanig aante leggen, als het voorschrift van dese mijnen arbeid, haar aanwijst, het welk ik met geen ander oogmerk en heb by den anderen gestelt als om beyde sijds dienst te kunnen doen, soo wel voor die gene dewelke de Latijnsse tale verstaan, als diese niet en verstaan, dog wel meest voor de Duytse aankweelingen. In 't verder kunnen haar die gene dewelke de taal verstaan, dienen van de Censura Forensis Theoretico practica in den Jaare 1662. uytgegeven, het welke sedert dien veel vermeerdert, ende met het tweede deel rakende de manier van procederen soo in civile als criminele saken, tegenwoordig gereed leyt, om op nieuws uytgegeven te werden.

Dat dit Rooms-Hollands-Regt niet ondienstig nogte onaangenaam geweest is, blijkt genoug uyt het verkoopen van het selve, het welk ten derdenmaal herdrukt, voor de vierde maal in deser vougen oversien ende vermeerdert op de pers gebracht is. Ende gelijk het eerste, soo ook dit laatste U Ed. Agtb. in schuldige dienstbaarheid werd opgedragen ende toegeeygend. Ontfangt dese mijnen arbeid, soo gunstig, als het

D E D I C A T I E.

het dienstpligtig werd aangeboden, door die gene die U Ed. Agtb. toewenst een goede ende wijze handhavenis van een gejuyste ende ongekreekte rechtvaardigheit in een onzijdige gerechtigheit geuytet. Ende blijft

U Ed. Achtb. Heeren Schuld-
plichtigen vrund ende Dic-
naar

In Leyden desen 20 oktob.
van het Jaar Lxxv.
meer dan M. DC.

SIMON VAN LEEUWEN.

Kort

Kort Inhoud, ende grondige verdelinge
VAN HET
R O O M S.
HOLLANDS-REGT.

HET I. BOEK.

Voornamentlijk van het regt der Persoonen, ende hare verdeling.

IN de handeling van Regt dient geweten, wat ende van hoedanige I.
Iwerkinge ende onderscheid dat regt is. Wat voor regt, ende hoe het DEEL.
selve by ons werd onderhouden: ende daar in van den oorsprong van het
Hollands Regt, soo in Landstands in 't gemeen, als der Onderfaten saken
in 't bysonder. Daar in van de eerste Regters ende Regt-banken deser II.
Landen.

De Wetten, tot onderhoudinge van het regt, bestaande in het gebie- III.
den, toelaten, verbieden, ende straffen, zijn van buyten ingevoerd, ofte
by onse Hooge Overheid selv gemaakt, of toegelaten, daarom deselve sijn
geschreven of ongeschreven, algemeen of bysonder, die alle by alle son-
der onderscheid hoges of lages stands moeten werden onderhouden. Dese IV.
soo veel het gemeen aangaat sijn *Edicten, Ordonnantien, Placaten, Re-*
solutien, Rescriptien, Approvatiën, Confirmatiën, Revocatiën, Alteratiën,
Instructiën, Moderatiën, Ampliatiën, Interpretatiën, Consentiën, Au-
thorisatiën, ende diergelijke. Ende aangaande yder Mens in 't bysonder
sijn Handvesten *Privilegiën, Pardonnen, Remissiën, Abolitiën*, brieven
van *Legitimatië, Respijt of Atterminatië, Surrete des Corps, Beneficiën*
van *Inventaris, venia aetatis*, ende diergelijke.

Het Regt werd verdeelt in het regt der personen daar van in het I. Bouk, III.
in het regt der saken ende het bekomen van dien, soo in enkele, daar van
in het II. Bouk, als veel-begrijpende saken daar van in het III. Bouk in de
onderhandeling van deselve onder de personen by verbintenis en schuld
soo gemeene als lijvstrafflijke saken daar van in het IV. Bouk. Ende in de
middelen daar by 't selve voor den Regter werd vervolgt daar van in het
V. Bouk.

Het Onderscheid der personen aangaande het regt bestaat daar in, dat V.
by ons alle Mensen sijn vrije Luyden, ende onder deselve andre Mannen
ofte

ofte Vrouwen, Bloedverwaten ofte vreunden, wettig of onwettig geboren, Edlen ofte Onedlen, Ingeboren, Burgeren, ofte Wtheymen, Geestelijke ofte Wereldlijke, Mondige ofte Onmondige.

- VI. Het onderscheid tussen *Mannen ende Vrouwen* komt wt de ingefchappen, aard, volgens welke het mannelijke geslacht meerder bequaam sijnde tot saken van verstand ende oordeel dan de Vrouwen, ende Mannen tot de bedieninge van alle ampten tot bestier van Landstans of andre gemeene saken geschikt zijn, ende de getrouwde Vrouwen geheel ende al overgaan onder de voogdij ende bestiering van hare Mans.
- VII. Het regt van Bloedverwantschap, dat meest te pas komt in het beuren van ervnis ende last van voogdij over onmondige, bestaat in afkomstige geboorte wt een en deselve Man ende Vrouw, daar in het onderscheid tussen Wettige ofte Onwettige, ofte door Huwelijk in Swagerschap.
- VIII. Maagschap is van Swaart of van Spillijde opgaande, nedergaande, ofte sijdeling verder ofte nader by trappen ende leden van maagtal. Volgens den Regel: Soo veel personen soo veel leden wtbesondert een.
- IX. Het onderscheyd tussen *Edlen ende Onedien* bestaat merendeels in wterlijke lof ende eertijten van vröme daden van haar ende hare voorouders: als sijn Hertogen, Graven, Ridders, Barons, Banderhoeren, ende hare afkomelingen met voorregt van de vrije Jagt ende Vlucht.
- X. Wtheymen sijn die buyten Landschap geboren sijn, *Inhaymen* sijn andre Borgers ofte Inboorlinge, die 't Burger-regt wt geboorte van haar ofte hare ouders hebben, andre Poorters die maat Inwoonders sijn, die het Burger-regt gekoft hebben. Van Poorters dewelke de Inboorlingen tot des stads ampten en bediening voor de Buyte-landers en Poorters verkoeren werden.
- XI. Tussen Geestelijke ende Wereldlijke, het Regt ende Regtsvordering aangaande, is by ons geen onderscheyd, als alleen dat deselve wagt ende togt vry zijn, ende onder deselve de Arme Godshuyfen vry zijn van excijs ende Imposten.
- XII. *Meerderjarige* sijn die boven de XXV. jaren oud sijn, dewelke als tot de jaren van verstand ende wijsheyd gekomen zijnde toegelaten werden haar selve ende hare goeden te bestieren. Alle andre sijn *Minderjarige* dewelke staan onder de magt van haar Ouders, ofte onder de opfigt ende voorforg van haar Voogden.
- XIII. *De magt ende het gebied der Ouders over hare Kinderen* bestaat in matige kastijsing ende tugt, in het bewind ende voogdy van der Kinderen aanbeforven goeden, ende in het toestaan of weygeren van der Kinderen Huwelijk, het welk in de Jongmans tot haar XXV. jaar, ende de Dogters tot

tot haar X X. jaar volflagen is, maar na deselve jaren in wettelijke reden van weygeren bepaald is. Dese magt houd op door 't Huwelijken der Kindren, door handligtig, ende meerderjarigheid: welke magt ende gebied voort-komt wt de opvoedinge ende bystand dewelke de Ouders de Kinderen soo na aangebooren als gegeven wetten schuldig zijn. Het welk een gemeene last des Boedels is, ende soo wel by de Moeder als by de Vader of de langtslevende van dien, soo wel sonder als met behouden goed ende by gebrek of onvermogenheyd der selver by de Grootvader ende de Grootmoeder, mitfgaders Broeders ende Sisters moet voldaan werden.

Het *Huwelijk* is een verknogte ende onscheidbare gemeenschap van een Man met een Wif in leven en in ommegang. Mag niet bestaan als by persoonen Jongmans boven de 14. ende Dogters boven de 12. jaren. Ende op dat het selve niet en geschiede tegens voorgaande beloften met een ander, aan te Namaagschap in nedergaande ende opgaande sonder eynde, ende in Zijd-magen binnen de drie eerste leden, of ook sonder toestaan of bewilligen van de geene die daar in moeten gekent werden, moeten deselve personen ter plaatse daar sy haar vaste woonplaats hebben drie Sondags of Merkt-dagse geboden hebben, binnen dewelke hem een yder die daar tegen heeft hem mag bekend maken, sonder dewelke geen Huwelijken voor wettig gehouden werden. Het selve is voor een Mens sijn leven, ende mag niet gescheyden werden als om overspel, of ombequaamheyd tot voorteling, als alleen van Tafel ende Bedde in val van onversochlijken haat ende oneensheyd tot gevaar van lijv ende leven. XIV.

Voogdij is een Regtelijk bestier over Ouderloofse, Minderjarige, ende andre toefigt behovende personen, die haar selv nogte haar goederen magtig zijn. Daar toe sekre personen werden gesteld by wterste wille, dewelke onbepaald is, of by gebrek van dien de wettige Overheyd, daar toe in de Steden ende Dorpen by sondre Weeskamers zijn oppereggt, dewelke onder haar oppervoogdij de naaste ende bequaamste wt de bloedvrienden onder behoorlijke seker, tot het selve bestier ende voorforge verkiefen ende stellen. XV.

Der Voogden magt ende pligt bestaat in het bestieren ende wtvoeren van alle der Wefen saken, in het maken van een Staat ende *Inventaris*, van der Kindren goeden, de penningen van deselve wel ende gelijk als eigen te beleggen, ende volgens deselve beschrijvinge jaarlijks of om de twee jaar behoorlijke reekening te doen: tot dat de Voogdye door Meerderjarigheid, dat is, vijventwintig jaren der Wefen, of eerder huwelijken staat, of handligtinge van de Overheid komt te eindigen. XVI.

HET II. BOEK.

Van het regt der Saken, ende het bekomen van dien, so veel in enkele Saken bestaat.

I. **S**aken buiten de Personen aangemerkt, ende soo veel deselve in het reg-
DEEL. **S**telijk onderscheid den Personen werden tegen gesteld, zijn of enkel,
of veel begrijpende ende beherende saken.

Enkelesaken werden genomen na haar eigen aard, of ten opzigt van het gebruik der selver; na haar eigen aard zijn deselve wederom lighamelijke of onlighamelijke. Daar van de lighamelijke wederom zijn tilbaar of ontilbaar, dat is, roerende of onroerende. Ende onder die de *tilbare* ofte roerende, beweeglijk door haar selven, als sijn Mensen, Beesten, Vee; ofte door andre, als Hout, Steen: ofte onbeweeglijk ende *ontilbare* ofte onroerende, als Huysen, Erven, ende 't geene daar toe behooid.

Ten opzigt van het gebruik sijn deselve yemand, ofte niemand toebehoortig.

Yemand toebehoorige, sijn toebehoortig alle Mensen, als de Zee ende Lugt, of eenige gemeenschap der Mensen, als sijn Wateren, Stroomen, Rivieren, Wegen, Wateringen ende Vaarten, Goederen van Steden ende Dorpen, &c. of bysondre Mensen toekomende, dewelke veel ende verscheiden zijn, wandelbaar ofte onwandelbaar.

II. Het regt tot eenig goed bestaat in eigendom of besit-regt, Daar van den *eigendom* is *volle*, daar by yemand benevens den eigendom ook het volkomen ende overhinderd gebruik heeft, of gebrekelijcke, daar van een ander 't gebruik heeft, of yets aan gebreect, daarom by niet alles daar mede kan doen dat hy begeerd,

III. Het bekomen van niemand toehoortig ende ongeeigend goed geschied door *aanvaarting* ende behering, met onderscheid tussen levend, of ademloos, door *natrek* by aanwas ofte saaks gevolg.

Onder het levende behooren alle *wilde* ende ongevangen *Dieren*, dewelke wedrom in drierhande soorten werden verdcelt. Als sijn de *viervoetige* die haar op de aarde onthouden, de *Vogelen* in de lugt, ende de *Vissen* in de Wateren, dewelke van den beginne van een yder sonder onderscheid gevangen ende beheerst wierden, die deselve eerst konde beslaan ende be-magtigen: Dog naderhand is bepaalt, ende 't voornaamste daar van als sijn het grof wild, van Hertten, Hinden, de Hasen, Konijnen; ende onder gevogelte, Perdrijsen, Puttoirs, Reygers, Quakken, Kranen, &c. den Edlen alleen werd toegelaten: ende aangaande de Vissersien komt wel
het

het Viffen in de Noord ende Zyuder Zee toe alle Viffers aan de aanpalende Landen, maar in de Stroomen ende andere Wateren komt het regt van met netten te viffen het gemeene Land toe, ende die het regt daar van by verpagting verkrijgen, blijvende alleen de vrygheid van metten Hengel-roede over al te mogen viffen.

Al ander ongeeigend Ademloos goed komt onder den eigendom van de geen die het eerst aanslaan. Als sijn de *onbekende Landen* in de Zee, verlaten ende *weg geworpen goeden*, Geld dat te grabbel werd gesmeten, het geen de Zee wt haar selven opwerpt, den *buyt* ende roov der vyanden, *Verborgene schatten* die op het sijne gevonden werden: andre komen den Grondeigenaer haly toe.

Door *natrek* by aanwas verkrijgtmen de aanwassen in de Rivieren ten IV. wederzijden, soo ver men die met een wif-wagen mag berijden, of van sijn Land gaande met sijn swaard kan bereyken.

Door *natrek* by saaks gevolg verkrijgtmen het geen op onsen grond ge-V. bouwd, gefayt, of geplant werd, ende 't geene wt verscheide stoffen by gedaantgeving vermengt werd, komt den gedaantgever toe, behoudens vergoedinge van des anders toegedane stoffe.

Onder saaks gevolg behoort mede het verkrijgen van de vrugten van VI. eens anders goed, ter goeder trouwen als het sijne beseten.

Het goed het welk alrede by een ander is beheert ende hem toebehoort, VII. kan niet anders verkregen werden als by willige overgift ende levering des vorigen Eigenaers, het welk van tilbaar goed onder de hand geschied, maar van ontilbaar ende onroerend goed, niet anders als by *opdragt* voor 't Gerigt van de plaats daar 't goed leid. So nogtans dat het selve niet en bestaat als van de geene die des magtig zijn, het zy dat het by haar selv of door haar gemagtigde, aan ons of onse gemagtigde geschied.

By *Besit-regt* verkrijgtmen het regt ende eigendom tot eenig goed, door VIII. het besit van 't selve ter goeder trouwen, ende onbelet een derdendeel van honderd Jaren gehad.

Gebreekelijken eygendom werd wederom verdeelt in togt ofte minder ge-IX. rechtigheid.

Togt is volle anders vrugt-gebruik, van alle baten ende innekomen van eens anders goed sonder vermindering van het selve, ofte gebreekelijke, als enkele bruyk, niet van alle vrugten, maar van dit of dat in 't bysonder.

Volle togt ofte *vrugt-gebruik*, is andre lijk-togt tot yemands leven, andre *Erv-togt* dewelke met het leven van den Mens niet en is bepaalt, maar by overlijden van d'een op d'ander over gaat. Gelijk als *Erv-pagt-regt*, ende *Leen-regt*.

XI. Onder *Erv-pagt-regt* behooren, *Erv-pagt*, *Tien-regt*, *Cijns-regt*, ofte *Pagten metten houde*, *Tijns-regt*, ende diergelyke.

Erv-pagt is een ervlyk onverstervlyk regt daarby den Heer van het onbebouwde land, het vrugt-gebruik van 't selve aan yemand om een jaarlykse erkentenis tot pagt eeuwig ende ervlyk wtgeeft, op verbetering. Werd verkregen ende mag verhandeld werden gelijk als al ander onroerend goed, behoudens den Heer sijn regt van naasting, ofte overbouk-regt, dat ook by elk versterc betaald werd met een halve pagt ende een kanne Wijn, vervalt door wtsterven van het geslagt, door verjaring ende des saaks ondergang.

XII. *Tiend-regt* is van een tiende, of om het tiende, een gelijk tiende, dat is, het elvde deel van de Zay ende Vee-vruchten te mogen genieten, dewelke sijn van drierhande soort, Kooren-tienden, als van Rogge, Tarw, Haver, Garst, Weit. Smaltienden, als van Moës, Hout, Gras, Hoy, Rapen, Radijs, Appelen, Peeren, Nooten, by ons in ongebruik, ende krijtende tiende als van Voolnen, Kalvren, Lammeren, Jonge Varkens, Ganssen, Bijen, dewelke mede van ouds voor een seer kleinen penning sijn afgekost.

XIII. *Cijns-regt* is een jaarlykse pagt by den Verkooper op het verkofte gehouden ende inbedongen, met den houde, dat is het regt van naasting van het selve telken verkooping, anders Oud-eigen, ofte Pagt metten houde, weinig van het *Tijns-regt* verschillende, als in verval ende verbeurte van wan-betaling, het welk nu soo niet en werd onderhouden.

XIV. Alle andre om geld gekofte renten sijn lofbaar, volgens het beding het welk daar in moet werden gevolgd, anders tegens den penning festien, ten waar in seekre slag, getal ende gewigt ofte waarde was wtgedrukt, dewelke moet gevolgt werden, maar indien geen seekre soort ende gewigt van geld, of wel seekre soort, sonder gewigt of seekre waarde werd wtgedrukt, soude de waarde van dien op ende afloopen.

XV. *Leen-regt* is een wtgift van onroerend goed tot ervlyke onspilbare togt, onder onderlinge last, van schut ende manschap tussen den Heer ende sijnnen Leenman. Daar van andre sijn quade leenen die alleen sterven op het oudste ende naaste mannen hooft, ende by gebrek van dien aan den Heer vervallen, andre goede ende onverstervlyke *Erv-leenen*, dewelke niet en vervallen soo lang als yemand werd gevonden van swaard of spil-sijde, dewelke door versterc *Ervgenaam* soude sijn van de laatste besitter, alleen dat het Jonger Man gaat voor dat ouder Wijv, daar sy beyde even na sijn.

XVI. Het selve mag ook verkofte, ende door toelatinge van den Heer by wtterste wil verdeelt, gesplift ende weg gemaakt werden, anders gaat het selve

felve by versterf gelijk al ander onleen goed, ten waar by de wtgiffe 't selve was bepaalt. Dog by verkoping behoud den Heer het regt van naasting, ende telken verandering moet den volgenden (sulx ook by verkooping) daar in verlijd werden, ende daar van betalen de Hof-regten, ende Heer-gewaden, by de Brieven van wtgiff wtgedrukt, dewelke volgens *Costuyme* met een seekren penning werden afgekost, of anders soo daar geen seekre Heer-gewaden wtgedrukt zijn soo betaalt men boven de Hof-regten, voor een groot Leen, het welk hoog ende laag Regt-gebied in sig begrijpt, ende voor een middelbaar Leen, welkers jaarlijks inkomen is boven de tien ende beneden de dertig gulden, eens tien guldens, ende voor een klein Leen dat boven de tien guldens 's jaars niet inkomen en heeft, een jaar Renten. XVII. Werd verlooren door saaks ondergang, door verjaring, door onderlinge quijting, door verbeurte, versuim, ende gebrek van een regten Leen-volger.

Onder *Erv. togt* werden ook gerekent de geestelyke *Proven* ofte *Prabenden*, van ouds tot geestelyke diensten opgesteld, by de naaste van de afkomelingen, door een begiftigde Besitter telken verval wt te voeren, daar van huidendaags met den herstelden Gods-dienst, (blijvende de gifte ende het besit) de verdere diensten ophouden. XVIII.

Minder gerechtigheid van gebreekelijken eigendom als togt, is *dienst-baarheid*, dat is, regt om yets boven ofte buyten 't gemeene regt te doen, ofte verbieden op eens grond ofte getimmerte tot voordeel van 't sijne: te verkrijgen door beding, of Besit-regt by verjaring sonder geweld, niet heimelijk nogte by versogte toelating ter bede. XIX.

Dienstbaarheid is andre Huys, andre Veld-dienstbaarheid. XX. *Huys-dienstbaarheden* die eigentlich de bewoning van Huys of een woonnd *Erv* betreffen, zijn doende ende lijdende, ofte verbiedende ende lijdende. Doende ende lijdende zijn Last ofte Gebouw-dragende, In-ankering, Overstek of Overhang-regt, Drop-regt, Water-loop, Goot ofte Kruyn-regt. Verbiedende ende lijdende sijn belet van hooger Timmering, vry Ligt, vry Wtfigt, Venster-regt, Gesigt-verbod.

Veld-dienstbaarheden, die eigentlich tot de Land-bouvery behooren, XXI. doende of lijdende, zijn een Voet-pad, een Ry-pad, een Dreev, een Weg, Noot-weg, Lijd-weg, of Wt-pad, Water-gang, Waterlofing, Water-leyding, of Water-togt, ende regt van Deur-vaart. Verbiedende ende lijdende zijn belet van hooger Boomen, hooger Schuttingen, van vuyl Water-loop, ende diergelijke.

Dienst-baarheden werden verlooren door vermenging, afstand, srydinge toelating, ongebruik, ofte saaks ondergang. XXII.

*Van veel begrypende Saken ende het bekomen van dien,
by wterste wil of Versterw-regt.*

- I. **DEEL.** **V**eel begrypende saken bestaan in Boedel-regt ende desselvs behering, dat verkregen werd door *Ervenis* by wterste wil ofte *Versterw*. By *Ervenis* verkrijgt men niet alleen het waarlijk besit van des Overledens goed, maar ook van desselvs in ende wt-schuld.
- II. *Wterste wil* is een opentlyke verklaring van 't gund dat yemand wil dat van of met sijn goed sal geschieden, het sy by *testament*, dat is, volle *Ervstellige*, of by *Codicille* daar by alleen yets werd gemaakt ofte besprooken sonder gevolg van *Ervenis*. Andre is *mondeling*, andre *schriftelijk* ingesteld, voor Notaris ende twee bejaarde Getuigen, ofte voor den *Secretaris* ofte Geheemschrijver ende twee van 't Geregt van de plaats daar 't geschied. Daar van werden wtgesondert de wterste willen van d'Ouders onder hare Kinderen, of ten behouven van den Armen gemaakt, die by enkel geschrift, en de wterste willen by tyde van Pest, onder den Huis-luiden, of by Krijgs-luiden in den Oorlog gemaakt, dewelke alleen voor twee Getuigen sonder schrift bestaan kunnen. Ten waar deselve op gelyke wyse dat die gemaakt sijn waren weerropen, het sy by opentlyke vernietiging, of by stilswygende door een later wterste wil in tegendeel van dien gemaakt.
- III. Wterste willen mogen gemaakt werden by alle die sulks by de wetten niet en is verboden, als sijn Mans persoonen beneden de 14. ende Dogters beneden de 12. Jaren. Die by de Vyanden overloopen, die by de Godshuisen werden onderhouden, volgens Hand-vest aan haar vergunt. Van alle goederen, ende aan wie men wil, wtbesondert aan Overlopers, Balingen ende Banditen, Overwonne Bastarden, Voogden, Curateurs, ende Administrateurs, Kloosters, Geestelijke Vergaderingen, ende verboden Collegien, Paus-gefinde, geordende Notarissen, by het testament voor haar gemaakt, Man ende Vrouw buyten het Kints gedeelte van een der Voor-Kinderen.
- IV. Tot *Ervgenaam* magmen stellen wie men wil, ende soo veel men wil, die naar regten niet verboden en is by wterste wil te mogen ontvangen, in 't geheel of voor seker gedeelte. Onder dewelke Kinders ende Ouders, mitfgaders Broeders ende Sulters, (by seker geval) voor seker gedeelte moeten gekent werden, ende niet als om wettige redenen kunnen ontervt of voor by gegaan werden.
- V. Het seker gedeelte, anders *legitime portie*, daar in de Kindren, Ouders, oft*

ofte Broeders ende Sufters (by feker geval) tot Ervgenamen moeten werden gestelt, is in de Ouders ende Kinders min dan vijf in getal, ende in de Broeders ende Sufters, (by de Ervlating aan oneerlyke in haar plaats) een derdendeel, ende in meer dan vier Kinders de helft van 't geen sy anders by verfterv fouden hebben gehad, daar in gereekent werd het geen sy te voren wt den Boedel van den Overleden eenigfints hebben genoten.

Ervlating anders institutie, beftaat in volle beheering des Boedels, ende onder het woord van Ervgenamen verftaatmen niet de nagelnaafte, maar die geene die volgens verfterv regt daar toe gcregtigt zijn. Ende gefchied by ende aan die geene dewelke by wtterfte wil beveelen ende genieten mogen, regt wt, ofte onder feekre indien ende mits, ofte op dat, het welk eerlijk, doenlijk, ende mogelijk is. VI.

Deselve is *vrye wtter hand*, of verbonden over de hand, ende kan niet alleen gelaten werden aan een of meer, maar by *substitutie*, dat is, onderftelling van een ofte meer leden aan een, by gebrek van veel, veel by gebrek van een, of veel by gebrek van veel, daar in der felver aandeel naar haarluider getal, ende voorts ende alles plaats heeft dat in de ervftellinge was ingesteld. VII.

Verbonden ofte beftwaarde ervenis is, daar by den Ervgenaam belaft werd, dat hy de ervenis naar sekren tijd of naar fijn overlyden, aan een ander voor 't geheel of voor feker gedeelte fal laten overgaan; het fy dat het felve regt wt, of onder eenig gevallig indien, op dag, of voor of naar eenigen tijd werd opgeleid, wtdruklijk ofte by stillwygend gevolg. VIII.

Onder deselve beftwaarnis behoorden ook de makingen ende *legaten*, die by den Overleden yemand beftprooken by den ervgenaam moeten wtgekeert werden. Dewelke mede onder een indien, mits, ofte op dat, tegens of op sekren tijd gemaakt kunnen werden. IX.

De wtwerkende kragt van een vervallen ervenis vereift aanvaardinge, daar door den Ervgenaam hem aan de verder wil ende wtvoeringe van de wtterfte wil, ende betalen van des Overledens fchulden vast maakt, daar toe hy fijn beraad hoeft of hy deselve wil aanvaarden of verlaten, ende in het twijvelagtige of de lasten meer waren als het goed, mag hy deselve aanvaarden onder *Beneficie van Inventaris*, van de Hooge Overigheid te verfouken, onder dien hy niet verder verbonden en blijft, als den Boedel van den Overleden kan toereyken. X.

Boven dien heeft een Ervgenaam met verband van overgang, ofte makingen belaft zijnde, regt dat hy foo wanneer by hem niet, of minder als een vierde deel des Boedels foude overblijven, van de verbonden goederen, of van de makingen een vierde deel, de genooten vrugten daar onder gereekent, XI.

kent, voor hem mag aftrekken ende behouden, dat men noemt *Trebellianique* ofte *falcidie porrie*, ten waar het selve by de wterste wil was verboden: wtbesondert in Kindren in de welk sulck verbod geen plaats heeft.

XII. By gebrek van wterste wil heeft het *Versterv-regt* plaats onder de naaste Bloed-verwanten, daar van de nedergaande dat sijn Kindren ende Kints-kindren by plaaf-vullinge ende by klufften, gaan voor de opgaande, ende die voor de Zijd-magen, soo alleen zijn, anders benevens Broeders ende Susters, met onderscheid van heelen of van halven Bedde, agter dewelke eerst komen de Zijd-magen sonder onderscheid. In dese Ordre: dat de plaaf-vullinge (daar by de Kindren in plaats van de Ouders erven gelijk of sy nog leevden, benevens de geene die met haar Ouders even na geweest souden hebben,) in de nedergaande sonder einde is, ende in de Zijd-magen plaats heeft tot Broeders ende Susters Kindren ende Kints-kindren, ende Omen ende Moeyen Kindren deselve binnen gerekent, ende buiten deselve de gene die even na zijn hoofd voor hoofd erven, ende den naarder den verder wtfluit.

XIII. In het welke buiten dien nog tweederhande regt werd onderhouden, daar van het eene het *Gemeenlands-Regt* genomt werd, ten deelen gemeen

XIV. met het Oude Schependoms Regt, na den Regel, dat het goed moet gaan daar het van daan gekomen is, volgens de *Politique Ordonnantie* van den Jaare 1580. over al ingevoert: dog naderhand is aan eenige Steden als *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Aikmaar*, *Hoorn*, *Enkhuisen*, *Edam*, *Woerden*, *Naarden*, *Monikendam*, *Medenblik*, *Muyden* ende *Purmerend*, het *Dijkgraafschap van Rijnland*, het *Land van Woerden*, ende de *Landstreek* beoosten ende benoorden *Rijnland* ende *Woerden*, wtbesondert *Waddingsveen*, *Rewijk*, *Buskoop*, *Sluypwijk*, *Blommendaal* ende *Middelburg*, op haar versouk by *Placaat van den 18. Decemb. 1599.* een bysonder regt vergunt, ten deelen gemeen met het Oude Aafdoms-regt, naar den Grond-regel, het naaste bloed erft het goed, in die gewesten van onds gebruikelijk. Tot grondig onderscheid van beide diend gelet:

XV. I. Dat in het *Gemeenlands-Regt* van de *Politique Ordonnantie art. 27.* het Bedde gescheurt zijnde, het goed altijd gaat aan de bestorven sijde, met spliffinge des Boedels aan Vaders ende Moeders sijde, ende nimmer op en klimt of te rugge gaat. Maar volgens het *Placaat* sonder onderscheid komt op de naaste van de laatste Besitter. II. Dat de naaste af komelingen van Broeders ende Susters Kints-kindren, volgens *Politique Ordonn. art. 24. 28.* gaan voor Groot-vader ende Groot-moeder beide nog in het leven. Die volgens *Placaat art. 8.* voor de selve ende voor Omen ende Moeyen gaan. III. Dat plaafvullinge volgens het *Plac. art. 11.* alleen
plaats

plaats heeft in ongelijke leden, dewelke volgens de *Politic. Ord. art. 28.* ook in gelijke leden plaats heeft en daar in onbepaald is. Beyde tot Broeders ende Susters Kints-kindren, ende Omen ende Moeyen Kindren, buiten dewelke die in gelijke leden even na zijn, gelijk ende hoofd voor hoofd moeten erven, ende in ongelijke leden de naaste voorgaat met wtsluiting van alle andre. Tot wtvinding van welke naderheid, de maagtalen ende leden van dien wel opgetelt moeten werden, in de regte op ende nedergaande lijn van de eene geboorte tot de ander op of nedergaande, van den Overleden, tot desselvs naaste Ervgenaam. Maar in de Zijd-magen met een kronime, ofte overgaande dobbele lijn ende tellinge, eerst van den Overleden opgaande tot de gemeene stam die hem ende sijne magen heeft voortgebracht, ende van daar weder sijdeling nederdalende, tot de geene die sijn naaste Maag in 't leven is, volgens desen Stok-Regel: *Hoe veel personen van d'een tot d'ander, soo veel leden, wbesondert een die niet mede en telt.*

De Kindren ofte Kints-kindren t'samen ervende moeten tot gelijk stellinge voor alle deeling inbrengen, of werd haar afgekort, het geen sy of haar Ouders ten Huwelijk gaande, of andersints voor of na van eenige merkelyke waarde hebben genooten.

HET IV. BOEK.

Van Verbintenis by onderhandeling ende schuld, soo in gemeene, als lijvstraffelijke Saken.

Verbintenis, ende het regt op eenig Persoon om van hem yets te genieten, komt voort wt toefegging of onevenheid. I.
DEEL.

Toefegging geschied wtdrukkelyk by overkomst, ofte stilswijgende by wet-duyding, ende overkomst gelijk.

Overkomst geschied als den eenen Mens den ander in gelijkheid van het geen aan hem gegeven of gedaan is, of gegeven of gedaan sal werden, yets beloofd ofte toefeid te geven of te doen.

Stilswijgende Verbintenis by wet-duyding is, daar by yemand sig wt een daad aan een ander verbind, gelijk of hy by overkomst met hem had gemaakt.

Verbintenis wt onevenheid geschied wt baat-trekking of schade een ander by misdaad, ofte misdaads gelijk aangedaan, tot vergoedinge ende straffe.

Verbintenis wt *overkomst* is een onderhandeling van twee personen daar by den een den ander kragtelyk verbind tot een of beyder nut: geschiet II.

fchiet ende voor ende door fig felven, ofte voor of door een ander, als Kinderen, Dienaars, Last ende Bevel-hebbers: *ten lasten van sich felven*, mag de selve geschieden by een yder die sulx niet wt onbequaamheid belet, of andersins verboden werd, als dollen, malle Mensen, ende Jonge Kinderen, of andre Stadts of Hof's Kinderen, ende boven Kintse Minderjarige sonder toestand van haar Voogden. Ende dat van allerhande saken daar van de III. handeling niet en is verboden. Andere *segtelyk*, dewelke sonder vertrek sijn kragt heeft, andere *op dat*, andere onder een *indien*; het welk vervult moet werden.

IV. Sig voor een ander te verbinden geschied op twederhande wijze, benevens een ander, of in 't geheel voor een ander.

Benevens een ander sig te verbinden, is *mede schuld*, voor een ander by gebrek van betalinge is *borgte*.

Mede schuldenaars zyn maar voor haar aandeel verbonden, ten waar sy haar elks een voor al verbonden hadden, of van haarvoor-regt van spliffing afstand hadden gedaan.

Borgen mogen zyn alle die haar selven kragtelyk verbinden kunnen, wtbefondert Vrouwen die by voor-regt daar in niet gehouden zyn, ten zy sy wtdrukkelyk ende daar van wel onderregt zynde, afstand gedaan hebben van 't selve haar voor-regt, datmen noemt het *Senatusc. Vellejan*. Ende dat voor allerhande schulden, wtbefondert misdaden daar op lighamelyke straf toe staat, hebben dat Voor-regt dat sy niet en mogen aangefproken, voor dat de selv-schuldigen of het onderpand daar voor gesteld werden is wtgewonnen, ende onder meer Borgen is elk maar voor sijn aandeel gehouden, ten zy van de selve Voor-regten wtdruklyke afstand is gedaan.

Die eens Borg werd en kan niet ontslagen werden voor de betalinge, ten waar de Schuld-cyffer nalatig was, de schuld op zyn tyd te vorderen, daar toe hy hem kan dwingen, op verval van de Borg-togt, of dat hy met den Schuldenaar sonder toestaan van den Borg schuldvernieuwing gemaakt had, of dat hy hem nieuwe tyd van betalinge gegeven had.

Overkomst is van drierhande soort, dadelyke, schriftelyke, ende gewillekeurde.

V. *Dadelyke overkomst* is, so wanneer de overkomst alleen niet genoug en is, maar daer en boven de overgift van een saak moet bykomen, als sijn Verbruyk-leen, Bruyk-leen, Bewaargeving, Pand-geving, geven om geven, geven om doen, doen om geven, doen om doen.

VI. *Verbruyk-leen* is een overkomst daar by seckre saak die meetbaar, telbaar, daar,

baar, of weegbaar is, aan yemand werd overgegeven, te verbruiken met foodanigen fin, dat den Ontfanger op seckre tijd, of anders tot vermaning soo veel van gelijke slag ende waarde weder geeft. Waar onder de *Geld-leening* de voornaamste soort is, dewelke gelijk al andre Verbruik-Leen wt sijn eygen aard weldadig is, soo dat men daar voor niet en geniet, ten sy sulks wtdruklijk werd bedongen.

Het genot ofte gewin van wtgeleend geld werd genaamt *Intrest*, het VII. welk, op dat niet al te hoog geschat en werde, van tijd tot tijd jegens het gebruik gejuift is, eerst jegens agt ten hondert, daar na tegen den penning seltien, daar na tegen den penning twintig, ende eintelijk vijf-en-twintig in 't jaar, welk gewin ook sonder beding begint te loopen van het geen dat wettelijk gemaant zijnde niet betaalt en werd, item van makingen ende beswaarde Ervenissen, ende Kustling penningen van gekofte Huisen ende Landen.

Van welke gemeene loop van Intrest wtgefondert werden de bank van VIII. Leening, ofte Lombard, Bodemerije ende Geld-lening op den Bodem van het Schip, ende *assurantie*, dat is, verskerheid van behouden Koop-waren. Daar van de geene om de groote onkosten die daar op vallen, de IX. dese om het gevaar van de Zee ende roov van de Vyanden, die sy t'haren lasten nemen, werd toegelaten, twaalf, seltien, twintig, ende meerder ten hondert in 't Jaar te bedingen.

Bruyk-leen is alleen van secker goed dat in wesen blijft, sonder gewin, X. mits dat het selve onverargerd weder gegeven werd.

Bewaargeving is een handeling daar by eens anders goed voor niet te XI. bewaren werd aangenomen. Daar naaft aankomen onder regt-legging, gewillige tot voorkominge van lopende Intrest, of onwillige die yemand by *provisie* by den Regter werd opgeleid, anders *sequestratie*, daar van de gene om niet, de dese om loon werd aangenomen, ende de gene t'allen tijden mag weerom geeift werden, de dese niet als na gedane beslegting van de saak ende onder Borg-togt.

Pand-geving is een overkomst daar door men yemand eenig goed, tot XII. verskering van sijn schuld in handen steld, om daar aan soo 't selve niet binnen behoortijke tijd werd geloft, de schuld by regtelijke wtwinninge te mogen verhalen.

Andre is van roerend, andre van onroerend goed, anders *Hypotheeq* ofte onderfettinge, dewelke wedrom is, andre die by beding, andre die stilswijgende by wet. duydinge geschied.

Onderfetting van onroerend goed is, andre van alle goed in 't gemeen, anders generaal verband, het welk over al voor den Geregte van de plaats mag

mag verleden werden, andre van dit of dat Huis ofte Land in 't bysonder, anders. *Speciaal Hypotbeeq*, het welk niet als voor den Geregte van de plaats daar het goed leid, beide onder 't Zegel van de plaats. Ende mits betalende den 40. Penning van de schuld soo die in 't bysonder werd veronderpand, bestaan mag.

XIII. *Pand* ofte onderfettinge mag geschieden van ende op alle goed, dat ende voor soo veel den Onderfetter toekomt. Daar van de stillwygende anders *legale* ende by de wet gevestigde verbanden, dewelke verscheiden zijn, als zijn het Gemeene Land, voor de gemeene schattingen ende omslagen: Dood-schulden, Schulden wt Voogdij van Wees-kinderen, ende diergelijke, in kragt ende wtwerking benevens de bysondre onderfettingen, elk naar sijn tijd, ende ordre voor alle andre by wtwinninge van het selve goed betaalt werden, ende van jonger tijd voorgang regt hebben voor de algemene verbanden die ouder van tijd en verlij zijn. Wtbefondert t'Amsteldam daar geen onderscheid tussen generaal ende speciaal verband gemaakt werd, maar deselve van een ende gelijke kragt zijn.

Verband van roerend goed voor *Notaris* ende twee Getuigen, of anders voor drie Getuigen bekrachtigd, heeft gelijk regt op het roerend, als bysondre onderfetting op onroerende goed, dat het benevens, deselve elks naar sijn ouderdom voor alle andre Hand-schrijven endeloo-pende schulden, wt het selve roerende goed by wtwinning moet betaalt werden.

XIV. Een handeling ofte overkomst van *geven om geven*, *geven om doen*, *doen om geven*, *doen om doen*, kunnen mede sonder overgang van de saak niet bestaan.

Geven om geven van enkle saken werd *ruiling* genomt, dog de andre soorten hebben geen bysondre naam in regten: daar in een dubbeld verband is, dat voldaan moet werden, het geen bedongen ende toegeseid is, of het geen gegeven is wedergegeven moet werden, soo daar op door versuim of nalatigheid niet en volgt het geen beloofd is: gelijk in alle andre handelingen het gene tegens het regt, om een oneerlijke saak, wt vreesse ofte dwang, sonder schuld, ofte te over werd gegeven, wedrom mag ge-eist werden.

XV. *Schriftelijke overkomst* is dewelke alleen door het schrift werd bekrachtigd door Schepenen kennissen, verband Brieven voor *Notaris* en Getuigen, ook door enkel Hand-schrift by den Toefegger geteikent, daar door den selven kragtelijk werd verbonden: Sonder dat hy tegens deselve, als met volle bewijs daar van aanstonds kan blijken, mag werden gehoort, anders werd hy wt sijn Hand-schrift by voor-oordeel verwesen.

Gewillekeurde Verbinten is dewelke tuffen twee perfonen ten wederfij. **XVI.**
den ter goeder trouwen gefchied, fonder dat daar toe faaks overgang, of-
te fchriift tot het beftaan van defelve van nooden is. als zijn Koop, Huys,
Maatfchap ofte Gemeenfchap, Trouw-beloften ende Laft-geving.

Koop beftaat wt wederfijde toeftant van de verkofte ende gekofte faak **XVII.**
om feekren prijs ende Koop-fchat, maar werd het verkofte goed den Koo-
per niet eigen voor dat de Koop-penningen zijn betaalt, al waart datter le-
vering op gevolgd was, ten waar de Koop op dag gefchied was, ende den
Verkooper het credijt van den Kooper gevolgd had, met hem tijd van be-
talinge te geven: fonder het welk hy eigenaar van het goed blijft, tot dat de
penningen fijn betaalt, al was het in een derde hand gekomen, daar het den
Verkooper t'allen tijden mag vervolgen, dog is het felve vervolg-regt in
verfcheide tijden binnen feekre tijd bepaalt.

Koops gevolg is volle ende vrye levering by overgift, ofte opdragt van het **XVIII.**
verkofte, daar onder verftaan werd *waring* van alle namaning fonderling op
onroerende goederen, daar voor veeltijds borg bedongen werd, ende op
fommige plaats den Verkooper ook fonder beding gehouden is, datmen
Waar-borg noemt: Ende foo hy des onmagtig is, werd het goed by *decreet*
gelevert, ende by *preferentie* van alle laften gefuiverd.

Indien het verkofte eenig heinelijk gebrek heeft, daarom het den Koo-
per foude gelaten hebben indien hy 't geweten had, mag hy de Koper
wraaken.

Onder den vollen eigendom behoort ook de juifte levering van het wt-
gedrukte gewigt ende maat, ten waar het goed by den hoop fonder maat
verkofte was, welke *Clausule* in verkofte Landen die by de Mergen
ofte fcs hondert roeden verkofte werden, benevens het wtdrukken van
feekre maat gefield, met defe woorden: *dog by den hoop fonder maat, &c.*
geen verder plaats en heeft als tot vijftig roeden, in kleine ftukken van
minder gedeelte naar het aandeel.

Onder Koop behoort *naafting* het fy dat defelve wt beding, of ftilfwij- **XIX.**
gende wet-duyding voorkomt.

Naafting wt beding, is daar by den Verkoper bedingt dat den Kooper
hem 't felve goed, tot fijnen believen, of ook wel na feekren tijd foo hy
wil voor feekre fom wedrom moet over doen, of by verkoping voor den
felven prijs de naafte moet zijn.

Naafting by Wet-duyding, is het regt der naafte bemaagtaalde, daar by
fy het verkofte dat onder de hand gekoft is, binnen 's jaars dat de koop
befegelt of anders t'haarder kennis gekomen is; voor den felven prijs mo-
gen benaderen, 't welk alomme ten platten Lande in gebruik is.

Hoedanig regt ook hebben de Schuldenaars by verkooping van de in-
fchuld, tot haren lasten, om een minder som als sy schuldig zijn, ge-
daan.

XX. Wyders mogen alle bedingen in koop bestaan die eerlijk ende by de wet-
ten onverboden zijn: maar was yemand over de helft bedrogen, soude daar
van herstellinge mogen versouken, of was de Koop in een dronken gelag
geschied, mag ten platten Lande de Koop binnen 24. uyren daar na afge-
gaan werden.

XXI. *Huyr* is een wederzijdse onderhandeling daar by het gebruik van een
saak, of dienst van eenig werk, of doen voor een sekeren penning werd
toegeleid.

Het gebruik van saken bestaat meest in Woon-huysen ende Landen, die
voor eenige jaren werden verhuurt, welken tijd wt zijnde, ook de Huyr
wt is.

XXII. Huyr van werk ofte dienst bestaat in het werk ofte dienst van Mensen,
of van Beesten, voor seker gewin aangenomen.

XXIII. *Maatschap* is overkomst van gemeenschap van goed ofte dienst met
meining om winst daar mede te doen, het sy van alle goed, of van
seker goed in het bysonder, ook wel van seker handeling ende Koop-
manschap, het sy wtdrukkelijk ofte stilswijgende. Gelijk als by het Huwe-
welyken sonder Huwelyxe Voorwaarden, daar door stilswijgende tussen
Man ende Vrouw alle Goederen gemeen werden, sonder ondersheid,
soo wel in het tweede ofte verder, als in het eerste Huwelijk, ook in schul-
den voor het aangaan het Huwelijk gemaakt, soo die staande het selve
Huwelijk werden gevordert. Wtbefondert Leen-roerige ende *fidei com-
missaire*, dat is, verbonde goederen, die in geen gemeenschap ko-
men.

De winst of verlies werd genooten ende gedragen naar aandeel van het
geen yemand in de gemeenschap heeft, of anders voor soodanig deel als by
het beding is wtgedrukt.

De gemeenschap houd op met de inbedongen tijd, of anders met de
dood van den deel-genoot, soo ook tussen Man ende Vrouw by het schey-
den van 't Huwelijk.

XXIV. *Huwelykse Voorwaarden*, zijn bedingen voor banden van Huwelijk, daar
by men van de Land-gemeene gemeenschap tussen Man ende Vrouw soo
veel afaat als men wil: 't welk seer nauw genomen werd, soo dat in het
geene daar in de gemeenschap niet wtdrukkelijk is wtgeslooten, verstaan
werd de gemeenschap plaats te hebben: Soo dat de gemeenschap van goed
wtgeslooten zijnde, evenwel blijft gemeenschap van winst ende verlies
staan-

staande Huwelijk te vallen, daar in de Vrouwen een Voor-regt hebben, dat sy haar vrye Keur bedingen mogen, of sy de gemeenschap van winst of verlies by 't scheiden van 't Huwelijk verkiezen willen dan niet, dog gemeenschap van goed, winst ende verlies wtgeflooten, blijven de Vrouwen verbonden voor de helft van de schulden tot onderhoud van de Huif-houdinge gemaakt.

By Voorwaarden mag men soo veel tot voordeel bedingen als men wil, behalven in het tweede Huwelijk daar Voor-kinderen zijn, in welken geval men niet meer by overkomst, wterste wil, of andersints mag genieten als een minste Kints gedeelte. Voorwaarden die kragt van wterste wil hebben, moeten ook gelijk als wterste willen verleden werden, ende en kunnen niet als by wterste wille met beider bewilliging ende volherding ten einde toe, gebrooken werden.

Trouw-beloften, zijn een onderlinge toefegginge van toekomende Hu-XXV. welijk, van foodane kragt, dat den Onwillige van beide tot het voltrekken van die kan werden gedwongen. Ten waar hy wettelijke reden van berouw ende vernietiging hadde, ter bescheidenheid van den Regter, of dat een Minderjarige die sig selven niet kragtelyk verbinden kan, hem met sijn minderjarigheid wilde behelpen.

Onder de wettelijke redenen in de Meerderjarige werden gehouden, de gehoorzaamheid aan de weigerende Ouders, sonder kennis ende in weerwil van de welke de beloften waren aangegaan. II. Onmagt van sijn schulden te kunnen betalen, die aan een Dogter een groote som ten Huwelijk belooft had. III. Verloop met een derde hangende de beloften. IV. Onbequaamheid tot voorteeeling. V. Komen deselve te yervallen door verjaringe van twee Jaren verloop, na dat een Jongman behoorlyk aangemaant zijnde, in gebreeke is gebleven sijn belofte te doen.

Last-geving, is de volmagt daar by yemand eenige last om yets voor een ander wt te voeren, voor niet aan neemt. Is algemeen van alle saken, of bysonder van dit of dat: enkel, of niet volle magt van alles tot de saak behoorende, is wtdukkelyk of stilswijgende. Dewelke aangenomen zijnde moet wtgevoert werden, behoudens vergoedinge van kosten, schade, ende winst-derving. Houd op I. met de wtvoeringe. II. met de dood van een van beyden. III. door tijdelijke opfegginge ofte wederoupinge.

Tot last-geving behoord Wissel-rekening, ende *Assignatie*, ofte overwijfinge.

Wissel-rekening, is een overkomst daar by yemand secker geld by hem ontvangen, voor secker gewin aanneemt, op seckre tijd ende plaats aan een ander te doen tellen.

Assignatie, is een enkle overwijfing; op des Schuldnaars Schulde-
naar.

XXVIII. Verbintenis by overkomst gelijk, geschied by onderwind van eens anders faken, het welk yemand stillwijgende verbind in de selve faken te doen, al wat in redelijkheid daar toe vereift werd.

XXIX. Daar onder mede gerekent werd gemeenschap deyling, wt gelijkenis van maatschap, Erfcheidinge van mede Ervenis, ofte t'samen-belendinge, anders grond-schaardinge.

Gemeenschaps deyling, ofte Erf-scheidinge van mede Ervenis, geschied by stukken, of delen, in 't gunt by stukken deylbaar is, anders by verhoging ende aan de meestbiedende, of by stelling te geev ofte neem, daar in den oudsten deelen steld, ende de jongste kiest.

Grond-schaardinge geschied in de lengte van de Zeekant, of de Rivier af te beginnen.

XXX. *By gelijkenis van overkomst* werd yemand wt een aangenomen geschenk, ende vrywillige gift by hem aangeboden, verbonden, 't selve te voldoen. Andre is *onder de levende*, andre *ter sake des doods*, die by yemant op sijn siek Bedde leggende, aangeboden werd, soo hy quam te sterven te genieten, dewelke by het overleven van den selven, wederom komt te vervallen. Ende mogen geschieden van so veel als men wil, alwaart van alle sijn goed, te weten van het tegenwoordige, maar niet van het toekomende. Dese vervallen door geboorte van Kindren, d'andre vervallen ende mogen weerroupen werden door groote ondankbaarheid, ende ondaad den Schenker aangedaan.

XXXI. By gelijkenis van Maatschap, zijn de Reders van een bevragt Schip tot *Haverie* verbonden, dat is, gemeene vergoeding van onkost, ende schade tot behoud van het Schip ende goederen gehad ende gelcden, elks naar aandeel van sijn ingeladen goed, ende waarde in de gemeenschap.

XXXII. Door verbintenis wt *Misdaad* vervalt yemand tot de straf, ende boeten, tot weeringe van dien by de wetten gesteld, ende tot weder-evening aan de beschadigde, daar van de straf ende boeten by den *Procurcur Generaals*, ende andre Schouten ende Baljuwen van de Steden ende Dorpen staat te vervolgen, de weder-evening by de beschadigde selv.

Misdaden werden onderscheiden in misdaden tegens de Hooge Magt ende Overheid, andre tegens het leven, andre tegens her Lighaam, andre tegens de aangebooren vryheid, andre tegens de eer ofte goede naam, ende andre tegens ofte in het goed.

XXXIII. Misdaad tegens de Hoogste Magt ende Overheid in de meerder soort, is *Konings* ofte *Princen moord*, *Land-verraderie* ende *t'samenfweeringe*, daar
in

in de wil voor de daad werd aangenomen, ende daar aan schuldig werden gehouden die van het verraad wetende 't selvc niet en hebben ondeckt. Daar van de gemeene straf is het Swaard, ten waar de omstandigheid de saak verfwaaerden, tot Vierendelen, Rabraaken, Branden, Worgen: of vermin- derden in Geesselen, Brand-merken, Bannen, &c.

Minder soort is *Kerk-Roov*, die met den hals gestraft werd, ende *Land dievte* in de Gemeene-lands, Stads of Armen Beurse begaan, by die geene die deselve was toevertrouwt, *Knevelerye* ende af-persing van Schat- ting, buyten last ende boven 't geen daar op de luiden sijn gesteld, *Corruptie* ende omkoop in regt ende geregtigheid, ende diergelijke, de welke met gemeene lijvstraf Bannen, verbeurte van Ampten ende Bedieningen, ende dubbelvoudig wedergeven gestraft werden.

Hier toe behoort mede *Valse Munterye*, by den Munt-Meesters begaan in 's Lands eigen Munt, dewelke metten viere werden gestraft, maar ver- valsing in andere Munt ende by andere gepleegd, schrojing ende ander be- drog, werd minder dog meest met den swaarde gestraft.

Gemeene *Valsheid in schriften*, vals *Onder-maat*, ofte *quaat Gewicht*, werd meest by openbare Geesseling ende den Ban beregt. Gemaakte Dierte in de Eet-waren, met den Ban ende verbeurte van goederen.

Misdaad tegens het leven, is *doodslag* moetwillens ende met quaad op- XXXIV. set begaan, daar van de gemeene straf is onthaling, boven vergoeding aan de Vrunden van den neder gesslagen. Anders by ongeval, ende wt nood- weer geschied, is ontsrafbaar.

Misdaad tegens het Lighaam is alle leet ende verkorting die ymand aan XXXV. sijn lijv werd aangedaan, als *verminken*, *bloed-rijsen*, *querssen*, daar van de straf ende vergoeding staat tot bescheidenheid. Tot weering van het welck ende van verder ongemak op het Mes-trekken, Kamp-vegten, wt- dagen, lasteren ende schelden. by *Plac.* ende op veele plaatfen by Keu- ren scherpelijk voorsien is.

Misdaad tegens de aangeboren Vryheid, is openlijk geweld, *Vrouw-* XXXVI. *kracht*, *Huysbraak*, *Onschaking*, ende *Vervoering*, dat gemeenlijk met den hals gestraft werd.

Misdaad tegens de eer ende goede naam, is *laster* met woorden, schrif- XXXVII. ten, ofte werken yemand aangedaan. *Laster-spraak* met woorden werd ge- betert met *honorable ende profitable amende*.

Met geschriften anders *famense libellen*, werd met een geld boete van honderd gulden voor de eerste maal, voor de tweede maal verdubbeld ende met lijv-straf beregt. Met werken anders *Hoon*, is alle daad daar door een ander in sijn eer ende goede naam werd beledigt: Als onteering ende

Ont-

Onmaagding, dewelke met de Dogter te trouwen, ofte andersints met geld ter bescheidenheid gebeterd werd. *Overspel* ende onteering van eens anders egt-genoot, dat met eerloofheid ende verbeurte van alle Ampten ende bedieningen boven een geld boete beregt werd, boven vergoeding, van de Beschadigde tegens den Overspeler, tot scheidinge van het Huwe-lijk, of andre vergoeding.

Bloed-schande, dat is, vermenging van twee personen die om te na Maagschap niet trouwen en mogen, dat volgens het gevoelen van sommige swaarder als *Overspel* moet gestraft werden.

Sodomie, ende verkeerde ende onmenselijke vermenging, het welke swaarijk gestraft werd.

XXXVIII. Misdad tegens ofte in het goed is *Diefte*, dat is, een heimelijke ende bedriegelijke aanhouding van eens anders goed. Andre enkele diefte, dewelke voor de eerste reis met Geesselen ende Bannen, voor de tweede maal met Geesselen, Bannen ende Brand-merken, ende ten derden maal verdubbeld met de Galg beregt werd. Andre met geweld vermengd, als Roov, Huis-braak, Koey, Paard, ende Schape Diefte, dewelke ten eersten metter dood gestraft werd.

XXXIX. Verbintenis wt *saak gelijk als misdad*, komt voort door het doen van de gene die wy in onse magt ofte dienst hebben, ofte door schade die een ander wt ende door ons goed komt te lijden, tot vergoedinge van de schade, maar niet tot straf. Hoedanig gehouden is den Huis-heer, wt wiens Huis yets werd geworpen ofte gegoten dat yemand schade doet. Een Schipper ofte Herbergier, voor de schade die de luiden aan haar aangenomen goed komen te lijden, een Eigenaar voor de schade by sijn Beesten yemand aangedaan, ende diergelijke.

XL. Alle Verbintenis vergaat ende eindigt door voldoeninge van de schuld, het sy deselve geschied by *betalinge*, ofte *Compensatie*, dat is, wederzijdse vergelijkinge van het geen den Schuld-eisser daar tegen schuldig is. Item door *quijtschelding*, *verjaring*, ende *schuld-verniewing*.

XLI. Yemand dewelke vreeft overvallen te werden van sijn Schul-eissers, heeft dese behulp-middelen daar wt hy boven vermogen niet en kan geperft werden, als *Boedel afstand*, ofte *cessie*, dat is, een vrywillige overgift van al sijn goed ten behouven van sijn Schuld-eissers, daar door hy van gevankenis bevrijd werd, ende in 't verder niet boven vermogen gehouden is.

Soo hy hoop heeft sijn Boedel te kunnen redden, versoukt hy *Surrette des corps*, dat is, vryheid voor sijn persoon voor den tijd van eenige maanden: Of, *Brieven van wistel* voor den tijd van vijf jaren, mits stellende Borg voor de voldoening.

Die inde onderhandeling grofflijk misleid en bedrogen werd, mag daar XLII.
tegens binnen de tijd van vier jaaren *herstellinge* versouken, dewelke hem
van de Hoog. Overheid verleent werd met *committimus*, dat is, op nader
onderfouk van den daglijksken Regter.

Misdaden werden voldaan door het lijden van de straf met ende door de XLIII.
felve verdiend. Ten waar deselve door *abolitie* wtgewift, of door *pardon* of
te *remissie* quijt-gefehouden wierden.

HET V. BOEK.

*Van de middelen daar by het Regt ende verband op Persoon of goederen
voor den Regter werd vervolgd.*

MEt dat niemand sig selve vermag te beregten, zijnder in elke Stad I.
ende op elk Dorp onzijdige Regters van nooden die de saaken DEEL.
tussen twee of meer, volgens het gene regt is, kunnen beslegten: sittende
ter Vierschaar, met hulp van een Schout, wiens bediening is de Vier-
schaar te spannen ende de stemmen te vergaderen, ende een beëdigden
Schrijver die alles by geschryfte steld, ende des nood daar van afschrijven
geeft.

Aan de selve is buiten het Hof ende den Hoogen Raad, dewelke een al- II.
gemeen Regts-gebied over alle oeffenen, een bysonder *Regts-gebied* elk in
sijn ommering gegeven, ende daar toe *Regts-dwang*, tot wtvoering van
het geen by haar beregt werd. Ander is *civyl*, in onstraflijke, ander *cri-*
mineel, in lijvstraflijke saaken. Het welk in de Steden by Schepenen sonder
onderscheid werd geoeffend, maar ten platten Lande werd het onstraflijke
regt alleen by Schepenen, ende het lijvstraflijke by Welbooren Mannen
beregte.

De perfoonen in ende omtrent de Regts-pleging besig, zijn andre die III.
de saak selv aangaat, andre die de saak voor deselve bedienen.

Die de saak selvs aangaat sijn *Aanleggers* of *Verweorders*, anders Eif-
fers, of Gedaagdens. Ende mogen zijn alle de geene die 't selve niet
en is verboden, of van haar selven onmagtig zijn, als sijn Minderjarig
sonder bystand van haar Voogden, Getrouwde Vrouwen, Wtgeban-
nen, ongeoorlofde Vergaderingen: ten waar in *criminele* ende lijvstraf-
lijke saaken.

Niemand kan voor een ander sonder last aanspraak doen, nogte mag
voor de schuld van een ander aangesproken werden. Wtbesonder een Man
voor sijn Vrouw, of dat by *repressalie* ende geweigerd regt, yemand wierd
afgevorderd het geen een gants Burgerlijke gemeenschap schuldig is.

Au-

IV. Andre zijn die de saak voor de Aanleggers ende Verweerdere bedienere, als zijn *Advocaten, Procureurs, Deurwaarders*, ende *Gerechts-boden*.

Advocaten ofte Regts-voorspraaken zijn, die eens anders pleit-saken volgens het geene Regt is, by monde of by geschrifte beweeren, ende daar toe naar gedane onderfouk bequaam geoordeeld zijn.

Deze hebben tot haaren dienst een *Procureur* ofte Taalman die het ding-tal houdt, ende de voortgang vande saak in alle de deelen van 't geding waarneemt. Dewelke in de Steden ende ten platten Lande, tot seker getal toe werden aangenomen, ende aldaar ook de beweeinge van de geheele saak waar nemen, als in saken van gewigt, daar in sy een Advocaat te hulp nemen. Ende mogen alle saaken voor een ander in regten wt te voeren aannemen: dog moeten daar toe behoorlijk gemagtigd zijn, dewelke mede eindigd, met het wtwijfen van de saak, of dat de selve tijdelijk is weerroupen ofte opgeseid, anders door de dood van een van beyde, ten sy deselve werde verniewt.

V. Tot wterwerking van de bevelen van de Regters zijn de *Deurwaarders* voor het Hof ende den Hoogen Raad, ende *Gerechts-boden* in de Steden ende Dorpen. Dewelke in het werdervaren van persoonlijke dagingen, aanseggingen, ende 't geene verder de wtervoeringe van haaren dienst raakt volkomen geloof hebben, ende deselve in het te werk leggen van haare beveelen geen tegenstand mag werden gedaan, op groote straffe ende boete.

VI. In het aanleggen van een saak moet den Aanlegger volgen den Regter ende het *Regts-gebied* vanden geenen die hy in regt roupen wil. Het welk *gesundeert* ende geveft werd wt verscheide oorsaken, als wt de eige persoon, of wt de waardigheit ende bediening van de selve, of wt enkele tegenwoordigheit van de persoon, of gelegentheit van het goed, of wt enige verbintenis, of by overdragt ende wederzijdse toestand, of wt de eigeenschap van een saak buiten de persoon, of wt een Voor-regt van een hooger Regter.

Wt de eige persoon is yemand gehouden te regt te staan voor den Regter van de plaats daar hy woont. Ende wt de waardigheit, bediening, ende Voor-regt van de persoon, behouven de *Suppoosten* ende onderhorige van den Hove, nergens anders als aldaar te regt te staan, de Studenten, voor haar Meesters Vierfchaar, de Krijgsfluiden voor de Krijgsraad. Dog Weduwen, Weesen, ende andre *miserable* personen, hebben mede het Voor-regt van ter eerster aanleg voor het Hof te regt te staan, dog niet als by *praventie*, ende als sy yemand anders daar eerst roupen, ende belcet niet dat sy voor haar dagelijksen Regter eerst geroupen werden.

Wt

Wt de *eukle tegenwoordigheid* van de perfoon, of de gelegenheid van het goed, doetmen besettinge of *arrest* op de perfoon daarmen hem vind, of op het goed dat hy ergens wtstaande heeft, om daar door voor dien Regter daar het selve geschied, bank-vast te maken. Het welk ook buiten dien om verdagtheid des Schuldnaars, onder sijn eigen Regts-gebied gedaan werd. VII.

Besettinge mag gedaan werden by alle ende aan alle, ende op alle der Schuld-eiffers goed of inschuld, ook in eigen handen wtbesonderd Voogden van Weef kinderen, voor der Weef kinderen schulden, geen Onderhorige van hooger Regters, geen Borgers of Inwoonders van eene Stad buyten deselve, geen Ingefetenen van de groote Steden in Holland ten platten Lande in haar perfoon, geen Studenten Bouken, noodsaakelijk onderhoud, Jaarliyx Wedde van *Professoren, Advocaten, Pradicanten*, geen doode Lighamen, op geen vrye Jaarmarkten.

Dog mogen foodanige Besettingen onder Borg-togt ende secker, van aldaar te regt te staan, ende regt te verbeyden, altoos ontslagen werden.

Regts-gebied by *Verbintenis* heeft plaats als ymand sig eenen anderen Regter, als daar hy onder behoord, wdruklijk onderwerpt, anders *prorogatie van Jurisdictie*. Het welk stillswijgende geschied, als yemand ongehouden zijnde aldaar te regt te staan, sonder verfet te nemen, in regten antwoord, ook door voor aangeleide *reconventie*, ende weder-geding, dewelke gemeenlijk voor ofte te gelijk met het antwoord, op dat beide de saaken te gelijk sijn voortgang mogen hebben, aangeleid werden; heeft geen plaats als in saaken van gelijk regt, ende eigenschap met de eerst aangeleide. VIII.

Regts-gebied by *overdragt* is twederhande, andre by de Hooge Overheid van *gedelegeerde Regters* overgegeven, andre by de Regters wt den haren tot het bysonder ondersouk van dese of geene saak geteld, diemen *Commissarissen* noemt. IX.

Regts-gebied by *Wille-keur* ende wederzijdse toefstand, sijn *Arbiters*, dat is Keur-regters, dewelke de saak naar regt moeten wtspreken: Andre *Arbitrateurs*, dat is, goede Mannen ofte Kerfluiden, aan dewelke de bemiddeling van een tussen beide oneffen saak, sonder juiste aanschouw van regt, verbleven werd. Welke beider wtspraak, met dat sy geen regtsdwang van haar selven hebben, by Vonnis van den onderhoorigen of anders hooger Regter, daar in die Dings-luiden, (tot weer van *Appel* of hooger beroup) hebben verwilligt, moet werden bekrachtigt.

Wt Regts-gebied het welk voortkomt wt de eigenschap vande saak buiten

de persoon, mag een yder sijn goed vervolgen daar hy het vind, ende moet een Verkoper de verkofte saak tegens alle aantal vryen ende waaren voor dien Regter daar den Kopet gemoeit werd, gelijk ook de saken rakende besit van ervenis, maken ende leveren van Staat ende *Inventaris*, Voogdyc ende bewind, geseft werden ter plaatse daar het sterv-huis is gevallen, of het bewint gedaan is.

Daar onder behooren saken van Gemeen-lands Middelen, dewelke mede sonder aanschouw van persoonen voor een bysondren Regter beslegt werden. Soo ook plagten de Geestelijke saken, by ons verwurpen ende tot de gemene Vierschaar gebragt werden: Item Leen-roerige saken die mede een bysondren Regter, ende Regts-gebied hebben.

XI. Wt het Regts-gebied dat wt *Voor-regt vanden Regter* voortkomt, hebben de *Unversiteit* tot Leiden het Regts-gebied over hare *Studenten*, ende *Ledematen*, ende is het Hof ende den Hoogen Raad magt gegeven over sommige saken ter eerster aanleg te oordeelen.

XII. *Actie* ofte Regts-aantal datmen op yemand heeft door regts-dwang te doen voldoen het geen hy schuldig is, is van gescheide oort, andre wt de daad ende manier van instelling lijfstraflijk, of onlijfstraflijk, anders *Civiel* ofte *Crimineel*.

Andre wt de saak selv is *possessoir*, by voor af besit, het sy om te verkrijgen, om te behouden, of wederom te krijgen dat verlooren was, by *maintenue*, of *complainte*, of *petitoir* by eind-oordeel. Daar toe ook behoord het onderscheid tussen de *provisien*, ende de saken ten *principalen*.

Anders werden de *Actien* verdeeld, in ruim ofte eng genomen regts-aantal, by *praeijsheid* van regt ofte billikheid.

XIII. De aanleidinge van een saak begint by *daging*, voor Hooge Regters naar verfogte bevel door een *Deurwaarder*, voor andre op eygen bevel door een *Gerogts-bode* van de plaats aan de persoon selv, soo men hem vinden kan, of anders t' sijnen huysse aan yemand van sijn huisgesin, of daar niemand 't huys en is aan sijn naalte gebuyren. Soo verre hy binnen 't selve Regts-gebied woond, woond hy buyten door *lestren requisitoriaal* aan den Regter van de plaats daar hy hem onthoud, dat hy door sijn Bode gelieve 't selve te laten doen, woond hy buyten de *Provincie*, ende het algemeen Regts-gebied deser Landen, werd de *daging* by *Edictie* ende openbare wt-roupinge naar voorgaande klokke-geslag op de wterste Land-palen gedaan, ende den Gedaagde daar van een dubbeid toegesonden.

XVI. Den Gedaagde ten gesetten dage niet verschijnende, werd tegens hem by het eerste, tweede, ende derde *default*, ende overlevering van de bewijzen, Regt gedaan: Daar van de sommige op het eerste, ende andre op het tweede.

tweede *default* werden afgedaan. Daar tegens den Gebrekigen in tijds werd toegelaten *zijn* verschoninge van ongelegentheyd te doen.

Den Gedaagde ten dage dienende verschijnende, moet den Eysler tegens hem eys doen, daar in sekre manier van instellinge gebruykelijk gevolgd werd, of werd by *comparuit* van de saak versteeken, ende den Gedaagde ontslagen. XV.

Tegens den eys van den Aanlegger mag den Gedaagde wistel ende *dag van beraad* versouken, ten waar in al te kleyne saken, die staande rolle moeten werden afgedaan, welke wistel ende tijd van beraad op elke termijn vergund werd, daar by yets nieuws werd ingebracht. XVI.

Voor het antwoord van den Gedaagde moet hy wel letten of hy geen *verfet* of *exceptie*, tot afwijking van den Regter, tot verder wistel, of vernieting van de saak heeft by te brengen. Daar van de wistellinge ende vernietigende *exceptien* te gelijk ende benevens het antwoord moeten voorgewend werden. Dog de afwijkende moeten voor het antwoord ingebracht werden, ende is een Regel dat onder de afwijkende ende vernietigende drierhande soorten zijn, daar by den voortgang van de saak werd geschorst, ende daar op alvorens Regt gedaan moet werden: namentlijk *Renvoy*, dat is, overwijzing aan den dagelijken Regter; *luspensdentie*, dat is, dat de saak voor een andren Regter bank-vaft is, ende *litis finitæ*, dat is dat de saak by voorgaande vonnis is afgedaan. Alle ander *verfet* kan den voortgang van de saak niet schorsien maar werd te gelijk met het antwoord voorgesteld. XVII.

So den Gedaagde in tegendeel mede yets vanden Eysler te eysen heeft, mag hy voor het antwoord *reconventie*, dat is, weder aantaaal doen, ende voorts antwoordende op den eys van den Aanlegger, gaan beyde deselve saken te gelijk voort. Anders so het na het antwoord werd ingebracht, kan het den voorgang van de eerst aangeleyde saak niet stuyten. XVIII.

Den Gedaagde antwoordende, werd de saak voort by eys, antwoord, *replijq* ende *duplijq* voldongen, daar toe sekre manier van instelling van verscheyde soort in de saken gebruykelijk, werden onderhouden, waar op wisseling van stukken volgt, ende de saak soo die in Regten bestaat, of mondeling bepleyt, of by *memorien* ende *Advertiffementen* van regten werd beschreven. Maar in saken die in feyten bestaan werd geschreven by eys, antwoord, *replijq* ende *duplijq*, ende werden daar op is 't nodig de Getuygen over ende weder gehoord. XIX.

Het *volle bewijs* van saken die in feyten ende doen of seggen bestaan, werd gedaan by openbare geschriften ofte by Getuygen. By geschriften door zegel ende brieven, of anders by *Notaris* ende Getuygen bekrachtigd. XX.

Daar onder ook aangenomen werden oude Leggers, een getekend handschrift tegens den Schrijver, Koop-luyden Registers met Eede gesterkt in saaken de Koopmanschap betreffende, Makelaars aantekeningen, Kervstokken, Schrift aan de want.

Bewijs *by Getuygen* bestaat in de verklaring van twee of meer geloofwaardige Getuygen van haar feekre kennis ende wetenschap, met Eede bevestigd.

XXI. *Buyten Getuygen* kan ook bewijs gedaan werden, *by confessie* ende bewesen bekentenis van den Schuld-pligtige, voor 't geregt ofte buyten regt in tegenwoordigheid van den Tegendinger met volkomen kennis geschied.

Daar toe mede behoord de *oculaire inspectie*, ende aanwijfinge, op de plaats ende op den grond, in saaken daar over erfscheydinge ende grond-schaardinge gedongen werd.

XXII. Een *halve preuve* ofte bewijs is, daar by den Regter wel eenige kennis van de saak krijgde, maar niet volkomen om daar op Regt te doen, als is, eene Getuyge, gemeen gerugt, ofte andre omstandige waarschijnlijkheyd. Daar toe den ced tot vervulling van het bewijs van den Eyffer, of tot onschuld van den Verweerder by den Regter d'cen of d'ander naar gelegenheid werd opgeleid. Andre ende buyten dien by de Dings-luyden aangeboden eed, mag wel aangenomen werden, ende gaat daar over vonnis vanden Regter, dog mag wel geweygerd werden, volgens den Regel: Die sijn seggen niet en bewijst, moet sijn Tegendinger sien verontschuldigen.

Den ced by den Regter opgeleyd mag sonder verlies van de saak niet geweygerd werden, moet geschieden in tegenwoordigheid van den Tegendinger. Heeft geen plaats in lijvstraflijke faken, in geen faken van fluykerije, in geen Huwelijks saaken, ten sy tussen luyden van eere ende waarschijnlijke omstandigheden, nog in geen saaken van *injurie*, ofte latterspraak, ten sy tot ontschuldiging.

XXIII. Alle Dingpligtige mogen voor het wtwijsen by verdrag ende *dading* afgedaan werden, ten waar over saake van noodsakelijk onderhoud, over wterste willen nog niet geopent, of over lijvstraflijke faken.

XXIV. *Vonnissen* ofte Gewijsden sijn *Interlocutoir*, dat is, tussen-vallig, als sijn *Appointementen*, *Interlocutien*, ende *Provisien*, ofte *diffinitiv*, dat is, vellic, anders eynd-oordeel.

Interlocutien, of tussenvallige, hebben ondertussen sijn voortgang, ende gaat de saak ten *Principalen* voort ten cynd-oordeel, het welk naar tien dagen, sonder Hooger beroup, voor een vaste waarheid werd gehouden, ende ter wtwinninge geleid mag werden.

Appel

Appel ende Hooger beroup moet binnen de tien dagen naar het wijfen XXV, van het vonnis aangetekent, ende binnen de twintig dagen daar na vervolgt werden, welken tijd verlopen zijnde, ligtelijk werd verſchoont, ende den Verſouker daar jegens herſteld.

Andre is *Appel* met de *Clauſule* van *inhibitie*, dat is, verbod van ſchorſinge van de wtwinninge; andre *Reformatie*, dat is, enkele herſinninge, daar toe geen ſchorſinge van nooden is. Daar onder ook behoord *reductie*, dat is Hooger beroup van een wtspraak van *Arbiters* ende Keur-regters. Geſchied met trappen van de Stede ende Dorpen tot het Hof, ten waar de Dorpen eerst het ſeggen van Welboren-Mannen wilden hooren, daar ſy onder behooren ende van het Hoff, tot den Hoogen Raad, ende van daar in *Reviſie*.

Van alle Vonniſſen mag hoger beroupen werden, wtbeſonderd van *Proviſien* ende voor-oordelen, die ten *definitive*, dat is, by eynd-oordeel kunnen werden herſteld. Van geen lijvſtrafliſke ſaaken op de bekentenis van den Schuldpligtigen gewefen. Van geen ſaaken in manier van *Correctie* ende Vaderlijke kaſtijding by de *Politique* Overheid gewefen. Van geen Pagters of Gemeen-lands ſaaken, van geen ſaaken wt de Steden beneden de vijftig, ende Dorpen beneden de twintig gulden. Daar in Gemeen-lands ſaaken, ende tegens de Vonniſſen van de groote Steden ter ſomme van 300 guld, van de andre beſloten Steden tot 150. op de Dorpen van Baljuw ende Mannen tot 60. ende van Schepenen tot 40. guld, en van het Hof tot 800. guld, geen *inhibitie*, dat is, verbod van wtwinninge werd verleend.

Alle Vonniſſen daar van binnens tijds niet Hoger en werd beroupen, mogen binnen 's jaars of anders by nieuwe letteren van *executie* tot de dertig jaren toe ter wtwinninge geleid werden by *ſommatie*, *renovatie*, ende *aanwijſinge van goederen* te 24. uyren, of by weygering of gebreke van dien by *arrest*, op perſoon, ende goederen, ende by verder wtwinninge, eerst op de roerende ende daar naar op de onroerende goederen, naar vier Sondags ende Markt-daags geboden, ter naaſter plaatſen daar het goed leyd. Daar tegens ſoo een Derde wat te ſeggen had, of hy hem als mede Schuld-eiſſer ſig wilde bekend maken, hy op ſijn verſouk werd toegelaten, ende in *oppoſitie* omtvangen werden, dewelke ook in de Steden plaats heeft in de *geexecuteerde*, ſelv ſoo hy wil ſeggen datter in de manier van *executenen* werd gemiſt, daar tegens hy voor het Hof by *penaal* moet klagtig vallen, die ook betalinge ende *compensatie* tegens de *executie* mag inbrengen.

Saken in feiten ende doen beſtaande, werden by *giſſeling* ende gevangenis van de perſoon wtgewonnen tot hy voldoe.

XXVII. De *aanklagt van de Misdaden* werd by de Baljuwen wt de naam van de Hooge Overheid aangeleid ende wtgevoerd. By gevangenis soo den Misdader te vinden is, soo niet by openbare inroupinge, een, twee, drie, ende vierde werv, ter schuld ende straffe.

Soo den Beschuldigde in hegtenis is, of ingeroupen te voorschijn komt, werd om de misdaad, *ordinarie*, dat is, op de gemene manier van aanleggen, of *extraordinarie*, op de bekentenis van den Beschuldigde regt gevorderd soo men daar toe kan komen, dat van sodane kragt is, dat hy van het vonnis niet hoger beroupen mag.

XXVIII. Om tot bekentenis te komen in saken die van sig selven by na genoug zijn om te verwijzen, is het *pijnigen* ingevoerd, soo dat by ons niemand, immers selden jemand ter dood werd veroordeeld, of hy heeft de misdaad met sijn mond beleden. De halsterrige die de pijn doorstaan, werden op de bewijsen soo die genoug zijn evenwel gestraft.

XXIX. In de *Criminele* ende lijvstrafflijke saken komt boete ende straffe.

Boete is een gedoem dat in geld bestaat.

Straf is lighamelijke pijn, dodelijk of niet dodelijk, beide van verscheiden soorten.

Dodelijke straf volgt gemeenlijk verbeurte van goederen, dog mag by het meerendeel van de Ingesetenen van de Steden in Holland met een kleinen penning, als met XL. LK. en LXXX. ponden te XL. groten, afgkocht werden.

XXX. De *Gemeenlands Middelen* ende Schattingen, werden metter daad ende by *parate executie*, dat is, na gedane sommatie van vier-en-twintig uyren, met aanhoudinge van persoon en goederen ingevorderd, ende de Sluikers ende Smokkelaars verwesen in een boete van twee honderd gulden voor de eerste maal, vier hondert gulden voor de tweede maal, ende ses hondert gulden voor de derde maal, boven bannen ende verklaring van eerloosheid, behalve de bysondre boete, op elke soort van verpagringe gesteld. Buiten opentlijke smokkel ende sluikery, heeft alleen de enkle boete van overtredding plaats.

Tot welke saaken sijn Schepenen, *Commissarissen*, in elke Stad, ende over de Dorpen onder der selver verpagting behoorende, in 't bysonder by kort regt geinagtigd, welkers Vonnissen mits ondertussen voldoende by hooger betrek aan de gecommitteerde Raden van de Staten van Holland kunnen werden gebragt.

Verpondingen werden by de Steden ende Dorpen 't haren lasten ingegaart, by gelijke dadelijke wtwinninge, sonder boete ofte breuke.

De penningen by *Dijk-graav* ende *Heemraden* over de Ambagten, ofte andre

andre tot onderhoud van Sluizen , Dijken , Molens , Bruggens , &c. werden om geflagen , werden by pandinge op dubbel gewin , ende daar op gevolgte fchattinge ingevorderd , daar tegens wederom indien te onregt ofte hoog gepand werd , mits ondertuffen voldoende , pandkeringe mag werden gedaan.

Het onderhoud van gemeene Wegen , Kaden , Dammen , Weteringen , ende Slooten. werden jaarlijks met een *Schout* ende fijn Kroos- heemraden , ofte Polder- meeſteren , by eerſte , tweede , derde ſchouw , ende eintelijke beſtedinge op ſekre boete beregt , het welk mede op dubbel gewin by den Schout werd wtgeleid , ende by pandinge als voren mag werden wtgewonnen . Ende is 't dat het werk ongebeerd gebleven is , of andersints onſeker is wie het maken moet , werd hy by Zeventuyg , dat fijn leven van de naaſtgelanden , daar over wettelijk geropen , beſlegt.

De gemene ſaken , na dat die over ende weder met haar gewoonlijke XXXI. dingtalen voldient fijn , ende in regten geconcludeert is , werden die ſoo in regten beſtaan mondeling bepleyt indien daar van de plano ende verder onderſouk kan werden geoordeelt , anders indien nader onderſouk van noden is , werden deſelve beſchreven by Memorien ende Advertiffementen van Regten ; maar de ſaken die in feyten beſtaan , werden beſchreven by eys , antwoord , *replijq.* ende *duplijq.* ende indien datter getuygen moeten werden gehoord by Reprochen ende Salvaticn ; Ende in Materie van Rekening ſchrijftmen by debat , Contra debat , Solutien ende Superſolutien.

TAFEL

T A F E L
en
B L A D W Y S E R
der
D E E L E N.

HET I. BOUK.

I. Deel. <i>Van Regt, ende desselvs werking, ende onderscheid.</i>	Pag. 1
II. <i>Van den Oorspronk van het Regt van 's Lands Overbeden in Land-stand-saken, van Regters ende Regt-banken.</i>	4
III. <i>Van Wetten.</i>	17
IV. <i>Van de magt der Overbeden in 't geven der Wetten.</i>	24
V. <i>Van den stand ende onderscheid der Persoonen.</i>	26
VI. <i>Van Mannen ende Vrouwen, ende der selver rechtlijk onderscheid.</i>	28
VII. <i>Van Maagschap of verwandschap, van Wettig ende Onwettig geboornen.</i>	32
VIII. <i>Van Maagtaal.</i>	36
IX. <i>Van Edlen ende Welgeboornen.</i>	42
X. <i>Van Inlanders ende Wtlanders, Burgers ende Poorters.</i>	49
XI. <i>Van Geestelijke ende Wereldlijke.</i>	53
XII. <i>Van Meerderjarige ende Minderjarige, Mondige ende Onmondige.</i>	58
XIII. <i>Van de Magt der Oudren over hare Kinders.</i>	60
XIV. <i>Van Trouw ofte Huwlijk.</i>	69
XV. <i>Van Egscheydinge.</i>	84
XVI. <i>Van Voogdije ende voogden.</i>	89

HET II. BOUK.

I. <i>Van de gestaltenis der saken, ende der selver onderscheyd.</i>	102
II. <i>Van eygendom ende het bekomen van dien.</i>	107
III. <i>Van 'ibekomen van ongeeygend goed door aanvaarding ende behering.</i>	108
IV. <i>Van</i>	

IV. Van't bekomen van eygendom door natrek ende aanwas.	116
V. Van natrek door saaks gevolg.	119
VI. Van't bekomen der vrugten.	121
VII. Van't bekomen van Eygendom by overgifte.	122
VIII. Van Besit-regt ende verjaring.	130
IX. Van Gebrekelijken eygendom ende van togt.	137
X. Van Ervpagt-regt.	144
XI. Van Tiend-regt.	149
XII. Van Cijnfen, Tijnsen, Pagten metten boude, &c.	153
XIII. Van losbare Renten, ende hoe de lossinge geschied.	158
XIV. Van Leen-regt.	165
XV. Hoe Leen bekomen werd.	172
XVI. Van Hof-regten ende Heer-gewaden.	178
XVII. Hoe Leen verlooren werd.	183
XVIII. Van Geestlijke Gestigten ende Proven.	186
XIX. Van Dienstbaarheden in 't gemeen.	189
XX. Van Huys-dienstbaarheden.	193
XXI. Van Veld-dienstbaarheden.	198
XXII. Hoe Dienstbaarheden verloren werden.	203

HET III. BOEK.

I. Van Boedel-regt ende ervnis.	205
II. Van Wierste Willen ende hoe deselve bestaan.	206
III. By wie ende aan wie de ervlatingen mogen werden gemaakt.	218
IV. Van ervlating in 't gemeen, ende wie men mag of moet Ervnaam stellen.	226
V. Van legitime portie.	232
VI. Van Ervlating in 't bysonder, ende hoedanig deselve geschied.	237
VII. Van veel ledige ende onderstelde ervlatinge.	244
VIII. Van verbonden en Fidecommissaire Ervnis.	247
IX. Van Legaten ende Makingen.	256
X. Van het aangaan ende verlaten van ervnissen of makingen, ende het verwallen van dien.	266
XI. Van Falcidie ende Trebellianique portien.	272
XII. Van versterw-regt ende desselvs verdeling.	278
XIII. Van versterw volgens Gemeenlands ende den grond van het Schependoms regt.	284
XIV. Van het versterw der Steden in 't bysonder na den grond van het Aafdoms regt.	288

***** 2

XV. Van

XV. <i>Van het versteren naar den grond van het Aafdoms ende Schependoms- rege in 't gemeen.</i>	293
XVI. <i>Van Collatie ofie inbreng van te vorens genoten goeden.</i>	298

HET IV. BOEK.

I. <i>Van verbintenis in 't gemeen ende hare verdeling.</i>	303
II. <i>By wie ende door wie verbintenis geschied, en van wat saken.</i>	305
III. <i>Toesegginge hoedanig geschied ende van wat kragt.</i>	313
IV. <i>Van Mede-Schuld ende Borgtocht.</i>	315
V. <i>Van dadelijke overkomst, ende hare verdeling.</i>	325
VI. <i>Van Verbruuk-leen.</i>	326
VII. <i>Van Geld-gewin ende Intrest.</i>	328
VIII. <i>Van de Bank van Leening en de Lombard.</i>	333
IX. <i>Van Bodemerye ende Assurantie.</i>	335
X. <i>Van Bruyk-leen.</i>	338
XI. <i>Van Bewaergeving, &c.</i>	339
XII. <i>Van Pand ende Hypotheeq.</i>	341
XIII. <i>Welke goeden mogen werden verpand, ende van bysondere ende Stil- swijgende ondersettinge, ende van preferentie.</i>	344
XIV. <i>Van geven om geven, doen om doen, &c.</i>	358
XV. <i>Van schriftelijke Verbintenis.</i>	362
XVI. <i>Van gewillekeurde Verbintenis.</i>	365
XVII. <i>Van Koop.</i>	366
XVIII. <i>Van Koops gevolg ende Waring.</i>	372
XIX. <i>Van Naasting.</i>	377
XX. <i>Hoedanige bedingen in Koop bestaan mogen.</i>	386
XXI. <i>Van Huyr van Huysen of Landen.</i>	390
XXII. <i>Van Werkhuyr of Dienst.</i>	396
XXIII. <i>Van Maatschap ende Gemeenschap.</i>	398
XXIV. <i>Van Huwlijxe-voorwaarden.</i>	406
XXV. <i>Van Trouw-beloften.</i>	417
XXVI. <i>Van Lastgeving.</i>	425
XXVII. <i>Van wisseltekning ende overwijfing.</i>	428
XXVIII. <i>Van Verbintenis by overkomst gelijk ende van Onderwind.</i>	430
XXIX. <i>Van gemeenschaps deyling ende grond ofte erfscheydinge.</i>	431
XXX. <i>Van geschenken ende giften.</i>	434
XXXI. <i>Van Haverije.</i>	384
XXXII. <i>Van Verbintenis tot misdaad.</i>	441
XXXIII. <i>Van</i>	

XXXIII. Van Hoogste Magtschending, als Princen moord, vulsheyd, Kerkroov, gemaakte Dierte, &c.	444
XXXIV. Van Doodslaan ende Moorden.	451
XXXV. Van Misdaad tegens 't Lighaam ende van Quetsen.	460
XXXVI. Van misdaad tegens de aangebooren Vryheyd, als Geweld, Vrouwen-kragt, Huysbraak, Onschaking, Brandstiging.	467
XXXVII. Van misdaad tegens de Eer ende goede naam, als laster, hoon, Overspel, Hoererije, &c.	469
XXXVIII. Van Misdaad tegens het goed, ende van diefte.	477
XXXIX. Van Verbinten is wt saak gelijk als misdaad.	482
XL. Van de middelen daar by verbinten is vergaat ofte op houd, ende van betaling, verlijking, quijtschelding, schuld-verniewing, oversetting, wissel, &c.	485
XLI. Van Boedel afstand, Brieven van wissel, Surrette des corps, &c.	490
XLII. Van Herstellingen.	494
XLIII. Van Straffen der misdaden ende Pardon ofte Remissien.	497

HET V. BOEK.

I. Van Regters ende der selver Vierschaar ofte Regtsbank, ende wat daar toe behoord, daar onder van Schouten, Griffiers, Secretarissen.	503
II. Van Regts-gebied ende Regts-dwang.	509
III. Van Aanleggers ende Verweerders.	511
IV. Van Advocaten ende Procureurs.	518
V. Van geregts Boden, Deurwaarders, &c.	524
VI. Van den dagelijken ofte eygen Regter.	527
VII. Van Arresten op persoon ende goed.	532
VIII. Van Prorogatie van jurisdictie.	540
IX. Van Arbiters ende Arbitrateurs.	544
X. Van Regts-gebied wt de eygenschap van de saak buyten de persoon.	548
XI. Van Regts-gebied wt voor-vert van den Regter.	556
XII. Van Actie, dat is, Regt-aantal, ende het aanleggen van dien.	560
XIII. Van Daging.	563
XIV. Van Defaulien.	566
XV. Van Eys ende Conclusie.	570
XVI. Van Wrstel ende dag van beraad.	573
XVII. Van Verset ende Exceptien.	576
XVIII. Van Reconventie.	581
XIX. Van Voldingen ende Concluderen in Regten.	583
XX. Van bewijs by geschrift, ofte Getuygen.	597

***** 3

XXI, Van

XXI.	Van bewijs bytew getuigen, by confessie ende oculaire inspectie.	603
XXII.	Van halve preuue by presumpctie ende eed-sweeren.	606
XXIII.	Van Vordrag ende Overkomste.	611
XXIV.	Van Vonnissen ende Gewijsden.	613
XXV.	Van Appel ende hoger betrek.	623
XXVI.	Van Executie ende wtwinninge.	637
XXVII.	Van Regts-pleging in crimnele saken in 't bysonder.	647
XXVIII.	Van Pijnigen.	659
XXIX.	Van Straffen ende Boeten.	662
XXX.	Van Regts-pleging in Gemeen-lands, Middelen, ende in vorderen van Stad of Land-gemeene Schattingen ende Ommeslagen, misgaders schouwen ende onderbonden van gemeene Wegen, Dyken, Kaden, Sloten, Dammen, &c.	672
XXXI.	Van de manier van Procederen by geschrifte ofie Mondelinge Pleydoye.	681

HAT V. BOEK

XXI

R O O M S- HOLLANDS-REGT.

HET EERSTE BOUK.

HET I. DEEL.

Van Regt, ende desselfs werking ende onderscheit.

1. Regt wat?
2. Regtsgeleertheit?
3. Regtvaardigheid?
4. Werking des regts.
5. Regt is algemeen of bysonder.
6. Godlijk of menselijk.
7. Aangeboren regt.
8. Aller volker regt.

9. Burger regt.
10. Van buyen ingevoert of selfs ge-
maakt.
11. Het Roomsse regt over al ingevoert.
12. De Geestelijke regten of ende hoe verre by
ons gebruykelijk.
13. De Leen-regten by wie ende wanneer in-
gevoert.

Regt (anders gerechtigheit) is een gejuiste evenheit des deugds, 1
in yders eygenschap en toebehooren. *l. 1. in fin. pr. ff. de just. & jure. l. 90. ff. de Reg. jur. Grot. de jure belli. lib. 1. cap. 1. n. 3. 4.* Daar van de kennisse Regtsgeleertheit, ende de oeff-
ning Regtvaardigheid genomt wert.

Regtsgeleertheit is een kennisse van Goddlijke ende wereldlijke saaken, 2
in wetenschap van regt, of onregt. *§. 1. instit. l. 10. §. 2. ff. de justit. & jure.*

Regtvaardigheid is een volslagen wille om een yder, volgens 't geen dat 3
regt is, 't sijne te doen hebben. *pr. instit. l. 10. in pr. ff. de justit. & jure.*

De werking des Regts bestaat in eerlijk te leven, niemant te beledi- 4
gen, ende een yder 't sijne te doen hebben. *§. 3. instit. l. 10. §. 1. ff. de justit. & jure.*

Het regt is of algemeen, of bysonder: waar van het eerste de algemene 5
welstand, ende staat van 't Land raakt, het ander het voordeel ende nut van
een yder Mens in 't bysonder, ten opsligt van de menselijke ommegang on-
der den andren, *§. 4. instit. l. 1. §. 2. ff. de justit. & jure.* daar van hier eig-
gentlijk staat te handelen.

6 Het bysonder regt is wederom of Godlijk, of menslijk.

Godlijk regt, is het gene God door toe-doen van den geest, ende godlijke ingestorte ziel in sijne schriften naar sijn wil openbaart: daar van een Regts-geleerde niet verder en handelt, als voor soo veel daar van regt, of onregt is.

Menslijk regt, is wederom of aangeboren, of aller volker regt, of bysonder burger regt. *l. 1. l. 2. l. 3. ff. de just. & jure, toto tit. instit. de jure nat. gent. & Civ.*

7 *Aangeboren regt*, is het aangeboren reedlijk verstand daar by den Mens de saaken uyt haar eygen aart voor goed, of kwaat keurt, als zijn t'saamen-vouging van man en wijv, voort-teeling en opvoeding van kindren, en soo voort. *pr. & §. 1. instit. de jur. nat. gent. & Civ. Grot. de jure belli lib. 1. cap. 1. num. 10.*

8 *Aller volker regt*, is het welk van den begiane tot bestand ende noodfelijke onderhouding des menselijken geslachts by alle volk'ren in 't gemeen is aangenomen, als daar sijn, God te dienen, sijn Ouders ende Overheit te gehoorsamen, andre te doen datmen wilde dat hem geschiede, en soo voort. *l. 2. 3. & seq. ff. de justit. & jure, §. 3. inst. eod.*

9 *Burger-regt* is een algemeen volker regt, ten opsigt van yder volk in 't bysonder. *§. 2. instit. de jure nat. gent. & civ.* dat zijn wettelijke bevelen door yemant die 't gesag over eenige gemeenschap toekomt, gebiedende, verbiedende, toelatende, ofte straffende ingestelt. *l. 1. l. 7. ff. de legib. l. 5. Cod. eod.*

10 Dit is van buyten ingevoert, of by 't Volk selvs gemaakt. *l. d. l. 9. ff. de just. & jure.*

11 Also west het Roomse Regt huydendaags als een gemeen Volker-regt by na over al ende by alle Volkren onderhouden, ende in faken daar eygen wetten ofte gewoonten ontbreken, aangenomen. *arg. l. 32. de legib. & l. 32. §. ult. Cod. de appell.* Sulks dat na het voorschryft van dit regt de uytleggingen van alle *Constitutien, Ordonnantien, Placcaten, Statuyten* ende gewoonten die daar niet opentlijk tegen en strijden, geschikt ende geleyd moeten werden. Ja alwaart dat daar in yets tegen scheen te stryden, so soud nochtans in het twyvelagtige het selve sodanig ingetoomt ende ingebonden moeten werden, dat het geseyde Roomse Regt, soo weynig als mogelijk is, beledigt, ofte gekreukt werde. Doch by de sommige is het van minder, ende by de sommige van meerder gesag en aansien.

Dat het in onse Nederlanden sodanig gebruykt ende onderhouden wert, getuygen *Grot. Inleyd. lib. 1. tit. 2. num. 26. Merul. prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 1. in fin. Christin. vol. 1. decis. 343. Gudelin. de jure Noviss. lib. 1.*

lib. 1. cap. 13. Nicol. Borgund. ad consuetud. Flandr. in proem. num. 5. Sande lib. 2. tit. 2. defin. 2. & 7. in fin. & lib. 4. tit. 1. defin. 1. in fin.

Soo verre dat de Raads-heeren van de beyde Hoven van Holland met gestaavden eede moeten beloven: dat sy in hare gewijsden sullen onderhouden ende achtervolgen de beschreven Regten, &c. *Merula prax. civ. lib. 4. tit. 6. cap. 2. num. 1.*

Ende de Staten in hare Wetten ende *Ordonnantien* dikwils deselve herhaalen, ende als tot een algemeen regt daar toe henen wijsen: gelijk als in het *Placc. van de succ. ab intestato van den jare 1599. art. 14.* ende andre.

Benevens het Roomse Regt, is ook ingevoerd geweest het Geestlijk ¹² Regt, bysonderlijk Kerkelijke saaken, ende luyden betrefvende, by de Pausen elks in den sijnen ingestelt: het welk als nog in Vrankrijk, Duytsland, ende in de Nederlanden by den Paus ende sijne Kerkelijke instellinge onderhoorige, werdt onderhouden: maar is in Holland ende andre plaatsen, die den Paus ende sijne instellinge afgevallen zijn, sedert de heritelde Kerke ende veranderde Gods-dienst, het selve t'eenemaal verworpen: Als dat somwijlen in eenige weynige saaken, by den Roomsen onbekent: gelijk als in Uyterste-willen, Huwelijks-saaken, Eed-sweren, ende diergelijke, naar de manieren van ons Land, voor een wellevens rigt-snoer, t' selve gebruykt ende aangenomen wert. Sie Neostad. *Cur. Holl. decis. 22. Andr. Gail. lib. 2. observ. 88.* In t' verder hebben de Geestelijke by ons geen bysonder Regt buyten andre, nog ook geen bysondre Regt-bank, ende in t' Kerkelijke moeten sy haer gedragen naar de *Kerke Ordening*, haar by de Grootmog: Heeren Staaten van Holland voorgeschreven in den Jare 1591. daar na in den Jare 1612. ende ten andren tijden verniewt.

Soo zijn ook metter tijd benevens dien als een algemeen Regt inge- ¹³voert de Leen-regten by tijde vgn Kayzar HENRIK, LOTHARIUS, KOENRAAD, ende FREDRIK den BARBAROSSER, die het Kayserrijk aannam in den Jare 1155. uyt der Langbarden instellingen t'samen vergadert, als te sien is *lib. 2. feudor. tit. 11. 34. 57. lib. 5. tit. 2. 3. 4.* die de selve glijk sommige meenen, den Franken ontleent hadden, dewelke sodanig Regt al lang voor *Christi* geboorte gebruykt hebben: soo dat getuygt wert by Carol. Molinaus ad *Consuetud. parif. lib. 1. tit. 1. des siefs num. 12. Connan. lib. 2. comment. cap. 9.* Dat ende hoe de selve by ons onderhouden werden, getuygen *Christin. vol. 6. decis. 1. Neostad. de feudi Holland. success. cap. 3. num. 12. Gudelin. de feud. in prologom. num. 5. Instructie vande Leen-kamer van Holland, art. 1. verb. van regis-wogen.*

H E T II. D E E L.

Van den oorspronk van het Regt, van 's Lands Overheden, in Land-stands-saaken, van Regters, ende Regt-banken.

1. Het Roomse Regt, wanneer, ende van wie by ons ingevoerd.	21. Schepenen, Vierscharen ende Regt-banken, hoedanig in de Steden ingestelt ende onderhouden.
2. De Regeringe van 't Land, hoedanig van ouds.	22. Ten platten Lande, Schout, Ambagtsbewaarders, Gesworens ende Schepenen haar ampt.
3. De Graven van Holland wanneer ende hoe gestelt.	23. De naam ende bedieninge van den Schout ende Baljuw hoedanig.
4. Hoedanige Wetten onderworpen.	24. Azingen ende Gebuyren, wanneer in Schepenen veranderd.
5. Wanneer ende by wie overtreden.	Baljuws Vierschaar van Wel-gebooren
6. De Pacificatie van Gent.	25. Mannen, Mans-mannen, &c. hoedanig, by wie ende wanneer ingestelt.
7. De Unie van Wtrecht.	26. Dijkgraafende Heemraden van Rijnland, by wie ende wanneer ingestelt.
8. Konink Philips van sijn Graaffschap vervallen en verbeurt verklaart.	27. Houd-vester ende Meester-knepen.
9. Prins Wilhelm tot Feld Overste gekoren.	28. Provinciaalen Raad in den Hage, by wie ende wanneer opgeregt.
10. De vergaderinge van de Generaliteit.	29. Den Hoogen Raad tot Mechlen, by wie ende wanneer ingestelt, ende wanneer in den Hage overgebracht.
11. Den Raad van Staten.	30. Het Leen-hof by wie ende wanneer opgeregt.
12. De Admiraliteit.	31. Verandering in de Regering 10 1650, ende 1672.
13. Generaliteits Reeken-kamer.	
14. De Staten van Holland.	
15. De Gecommitteerde Raden.	
16. De Finantie.	
17. De Graaffselikheys Reeken-kamer.	
18. Stadhouders van Holland ende hare magt.	
19. Regeringe in de Steden, by Burgermeesters ende Scheenen hoedanig.	
20. Schout, Burgermeesteren ende Schepenen, hoedanig, ende wanneer by correctie	

Wanneer ende by wie het Roomse regt in dese Landen is ingevoerd, werd seer getwijfelt, ende is tot dese tijd toe niet seker. Sulks dat de sommige niet sonder redenen meynen dat het om sijn bysondre deftigheyt soo nu en dan den Regtren tot een voor-beeld voorgestelt, metter tijd stillwijgende ingekropen, ende soo ten laastten voor regt aangenomen is. Grot. *Inleyd. lib. I. tit. 2. vers.* (Soo wanneer) sie *Mer. praw. civ. lib. 1. tit. 4. cap. I.* Het welk met het gevoelen van die gene overeen-komt, dewelke meynen dat het Roomse regt by KONINK WILLEM de tweede van dien naam, ende de achtende, ofte gelijk sommige tellen, de veertiende Grave van Holland, hier te Lande is gebracht: om die redenen; dat hy omtrent twintig jaren out zijnde, by de Rijksvorsten

vorsten tot Rooms-koning zijnde gekroont, ende bevestigt, by die gelegentheit ook getragt heeft, dat de Hollanders voorts-aan het Roomse regt souden gebruyken. Daar by komt dat den selven in het Graafschap van Holland met grooter eeren ingehaalt, ende ontfangen zijnde, in 's Gravenhage een Vorstlijk-huys heeft doen bouwen, daar men over swaarwigtige saaken van het Land vergaderinge soude houden. *teste Ioan. Beca. in Oithou. III. Episcop. XXXVI. & Hadriano Barlando de Principib. Holland. cap. 18.* Sulx dat soo veel daar van seker is; dat de plaatse van de algemene regts-handlinge voor de tijd van KONINK WILLEM nu op d'een, dan op d'ander plaatse gehouden zijde, als tot Dordrecht, Haarlem, Leyden, 's Gravesande, ende andre, den geseyden KONINK WILLEM de eerste is geweest die de selve een seker ende vaste plaetse heeft vergunt, daar toe geen bequamer achtende als den Hage, aan welke plaatse van die tijd af het gene de algemene Regts-handlinge aangaat als vast gehegt is geweest ende gebleven. als Merula lib. 4. tit. 1. cap. 2. getuigt, Welkers gevoelen wel voor soo veel schijnt tegen-gesproken te werden by *Willem van Goudhoven*, in sijn aantekening op de *Chronijk van Holland pag. 99.* daar hy tegens het gevoelen van *Adrian. Junius*, ende *Ludovic. Guiciardin.* beweert, dat het algemene pleithoff in Holland in den Hage eerst opgeregt soude zijn by Hertog *Philips van Bourgonjen*, in den Jare 1428. Dog beyde onderscheidtlijk van een andre instellinge, ende andre slag van Regters, ende andre manier van regts-vordering als wy sedert de instellinge van den selven Hertog *Philips* onderhouden hebben, te verstaan is.

Wat de algemene Land-stands-saaken aangaat: is seker; dat de Neder-landschappen van alle tijden af, tot huyden toe, voor volflagene ende Vrye Land-staten zijn geagt ende erkent geweest. Soo als in den beginne het beleyde in 't Land bestond by de trefvelijkste ende voornaamste van verstand ende middelen: waar by somwijlen tegens het geweld van de Vyanden een Veld-Overste gevougt wierd. Dan alsoo door verloop des tijds het gebied van den selven, maar tijdelijk ende ongeduyrig zijnde, niet genouzaam en was, is daar naar goed-gevonden, behoudens de Vryheit, een Vorst over het geheele lighaam van den Staat te stellen onder den naam van GRAAV; 3. Waar toe buyten alle twijvel, die van Adel ende magt onder de Heeren ende Oversten de voornaamste was, is gekoren geweest. In welkers beurten de Hollanders wel hebben verkoren de naaste der selver af-komelingen; dog evenwel niet met soodanig insigt, dat der selver Gebied soude spruyten wt een Vaaderlijke ervenis: maar wt des Volks, dat is der Staten bewilli-

ging; niemand kennende voor haren Vorst, eer dat hy hem aan de Staten hadde verpligt, 's Lands Wetten ende Gewoonten te onderhouden. Het welk alsoo gedaan zijnde, wierd hem wederom trouw ende gehoorzaamheit beloovt in 't gunt hy na de Wetten soude hebben te gebieden. Sie hier van *den eed by Konink Philips* de laatste Graav van Holland, aan de Nederlanden, gedaan *in den jare 1555.* ingelijvt in 't vijfde dagrol van *Mr. Jan van Dam*; Graphier van 't Hof van Holland, *pag. 45. versa.* Ende is het gebied der Vorsten in dese Landen so met Wetten, als met der Staten Raad-besluyten altijd soo nauw gematigt, ende bepaalt geweest; dat sy de hoogste ende opperste magt aan haar selven nimmermeer en hebben gehad.

4

De Wetten daar hy aan verpligt was, waren voornamentlijk dese:

1. Dat geen Gravin een Man soude nemen dan naar het welgevallen van de Staten.
2. Dat de Ampten van Raden, penningmeesters, Baljuwen, ende andre, aan geen andre als Inwoonders souden werden begeben.
3. Dat het de *Staten* vry soude staan Staats-gewijs te vergaderen, daar, ende soo dikmaal als het haar soude gelieven, sonder daar toe oorlov van den *Grave* van noden te hebben.
4. Dat geen nieuwe Tollen of Gabellen opgestelt souden werden, nogte ook van de oude yemand vrydom gegeven, dan by bewilliging van de Staten.
5. Dat geen Oorlogen by den Vorst souden mogen aangenomen werden, het zy tot beweringe, het zy tot vergoedinge van aangedaan ongelijk, anders dan by goed-duncken van de Staten.
6. Dat de Vorsten in haar sgriven de Nederduitse Taal moeten gebruyken.
7. Dat de Munt by den Vorst ingestelt, ende verandert soude werden na dat de Staten sulks oirboir souden vinden.
8. Dat den Graav geen deel sijns Graavschaps hem kwijt soude maken.
9. Dat de Staten niet en souden mogen ten dagvaart besgreven werden buyten het Landschap.
10. Soo wanneer den Vorst eenige bede, ofte schattingen van noden soude mogen hebben, dat hy sulks selvs, ende niet door sijnen Stadhouder soude moeten versouken.
11. Dat hy Regt soude moeten doen handhaven door de algemene Regters.
12. Dat de oude *Wetten*, voorregten ende herkomen onverbreekelijk souden zijn, ende indien den Vorst daar tegens yets beval, dat daar aan niemand gehouden en soude zijn. Alles uitwysende de oude *Hand-sgrivten* daar van nog in wesen, soo van *Vrow Mari van Bourgoujen*, als andren. Welke *Wetten* ende *Regten* voor langen tijd onverbreekelijk zijn onderhouden geweest, ende de tegendoenders by de *Staten van Holland*, en de onleggende Bondgenoten, t'elkens in toom gehouden, gestraft, ende de aangeboorne Vryheit van de Landen altijd voorgestaan en gehandhayent zijn geweest.

Eerst hebben de BOURGONIENS gesproken wt een Koninklijk 5 Huis, wel gefogt een trap te maken tot een Heerschappije: maar is egter de Vryheit niet alleen in haren uyerlijken schijn; maar ook voor een goet deel in hare volle kracht ende luyfter gebleven. KAYSAR KARL op andre plaatsen *Kaysar* ende *Konink* zijnde, heeft kwalijk kunnen verdragen dat hy hier maar een Vorst was; maar PHILIPS sijn Soon, hebbende een Imborst die niet te vreden was als met een vollagen, ende over al heersende magt, was als met een ingeboren haat ingenomen tegens alle volken die hare Vorsten een Wet stelden, sodanig, dat hy met een gans vremde ende tegens de aangebore Vryheit strydende heerschappije, een overheersende ende volkomen magt in dese Landen sogt in te voeren: Het welk by sijn Vader KAREL een heimlijk begin, by hem een voortgang, ende onder het beleit van *dien grooten Tyran* den HERTOOG VAN ALBA, den val ende ganse ondergang van ons Neerland scheen te dreygen, ende te voorseggen. Dat de STATEN VAN HOLLAND, d'welke toestont so wel de Wetten, als het gemene ende haar eygen regt te beschermen, genootsaakt heeft (naar het voorbeeld van de *Komeynen*, de welke tot meermalen, soo wanneer hare Oversten na heerschappije trachteden, haar toevlugt tot de wapenen hebben genomen) ook de wapenen voor hare Vryheit in de hand te nemen, ende hebben in den Jare 1572. op den 19. Julij met een gemeen Raadf-besluit den Oorlog tegens den *Hertog van Alba* aangenomen, waar toe sig weynig tijds daar na de *Staten* van andre omlyggende bondgenoten hebben by-gevougt: tot dat tot voorstand ende bescherminge van de algemene Vryheit by de *Staten van Holland* 6 ende *Zeeland*, met de *Staten* van de andre *Nederlanden*, eerst in den Jare 1576. ingegaan ende gemaakt is het vredeverbond ende *Pacificatie van Gent*: daar by besloten wierd: dat men voor af met gemeender hand den Spangiaarts ende Wthcomse wt dese Landen soude kwijt maken. Daar naa in den Jare 1579. is gemaakt de *Unie*, ende het valt Verbod tot *Wreacht*, 7 waar by de sevon Bondgenoten, als *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Wreacht*, *Vriesland*, *Over-Yssel*, *Groeningen* ende *Ommelanden*, haar met malkandren vereenigt ende verbonden hebben: nimmermeer van malkandren te scheyden, maar malkandren by te staan, gelijk offy maar een lighaam en waren, ende hebben by openbare af-kundiging van den 26. Julij 1581. die naam van *Graav* weer-roepen, niet meer willen erkennen, ende 8 daar by verklaart dat *Konink Philips*, ter oorfake van het verbreeken van de Wetten van het Land, na regten, ende metter daad van sijn Vorstendom was vervallen: nemende tot haren Bescherm-Heer den *Prince van Oran-*

gien, WILHELM, als eerste ende voornaamste Voorstander van onse Nederlandse Vryheit. Al het welke geen kleyne verandering in het bestier ende in den Staat van dese Landen heeft veroorzaakt.

- 10 Dewijl dan by de seiven *Vereenigde Bondgenoten*, aangegaan was gemeenschap van Oorlog, van Vrede, van Wtheemse Bond-genootschap, ende van vele andre saken: soo hadden de selve somwijlen een by-eenkomst, om ten gemeenen bestien te beraadslagen, daar toe elk sijn Gemagtigde gewoon was te senden: ende wierd dit genaamt, *De Vergadering van de Generale Staten*.

Dog also door aanwas ende menigvuldigheid van saken de selve Vergadering niet magtig was alles te volvoeren; is daar na een gestadige Vergadering ende Raad by gevougt: *Den Raad van Staten* genaamt. Tot wiens opsigte naast dese, ende by der selver goed-vinden, bevolen wierd, benevens andre, de saaken van de *Unie*, ende de regeringe van 't Krijgsvolk waar te nemen ende te handhaven, de *Ordonnantien* ende bevelen van de *Generaliteit* ende bond-genootschap te volvoeren, ende uyt te regten, ende de dingen van grooter gewigt, als hare last lijden kost, aan de *Generaliteit* over te brengen, ende daar op een algemene beschrijvinge te doen.

- 12 Daer-en-boven soo zijn noch door *Holland*, *Zeeland* ende *Vrieland* enige vergaderingen van *Admiraliteit* ofte Scheeps tocruftinge verdcelt, die toefigt hebben op de Zee, ende op de middlen die uyt de Zee komen: de welke hare last van de *Generale Staten* hebben. Elke *Provintie* en bondgenootschap send daar ook hare Gemagtigden, ende verandert de selve by beurten.

- 13 De Reekningen van het algemeen bestier werden by sekre luyden, ende op sekre plaatse daar toe gestelt, oversien, ende wert genaamt *des Generaliteits Reeken-kamer*.

Dit alles rakende de gemeene bescherminge voor soo veel die by de *Unie*, ofte by bysondere overdrage aan de *Generaliteit* is op-gedragen; blijvende voorts alle andre saken ter bestieringe van de Staten van de *Provintien* en bondgenoten, elks in de sijne.

In *Holland* werd by na de selve schik ende manier van bestiering gebruykt ende onderhouden.

- 14 De hoogste magt hebben de *Staten van Holland*, dewelke so dikmaals als het de sake vereyft vergadren: bestaande in de *Ridderschap*, *Ealen*, ende de *afgesondene uyt de Steden*, diemen *gedeputeerde* noemt.

Den staet van de *Ridderschap* ende den *Adel*, werd bewaart by eenige
die

II. Deel. *Van den Oorspronk van het Regt, &c.*

die de voornaamste zijn, soo ten aanzien van haar Geslagte, als van de Heerlijkheden die sy besitten: tot twaalf in getal.

De Steden die gewoon zijn hare Gemagtigde daar toe te senden, zijn *Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsteldam, Gonde, Rotterdam, Gorrichem, Schiedam, Schoonhoven, Briel, Alcaaar, Hoorn, Enck-huyzen, Edam, Monikendam, Medenblik, Purmerent.*

Ende indien eenig geschil valt over de onslagen ende *Schattingen*; van Oorlog aan te gaan, ofte *Vrede* te maaken: Soo zijn wel in voortijden daar by geroupen de Gemagtigden van *Woerden, Geertruydenberg, Naarden, Muzden, Ondewater, Heusden, Wesop* ende *Workom*, dog dese hebben in veele jaaren geen plaats in de Vergadering gehad, ende zijn daar van eerst om haar onvermogenheyt, ende nu uyt ongewoonte verschoont.

Door den Oorlog de saaken seer zijnde vermenigvuldigt, gelijk als ge-¹⁵seit is, is mede daar benevens een andre vergaadring ingestelt, om over de gemeene middlen, ende andre Land-stand-saaken in af-wesen van de *Staatē van Holland* opsigt te hebben, ende alle geschillen, daar wt spruytende, te verrigten, ende werden genaamt, *De Gecommitteerde Raaden van de Staatē van Holland ende West-Vriesland.* Dese besgryven mede de Staatē als het van nooden is, ende voeren uyt het gene by de Staatē besloten is.

Onder dese zijn sommige gemagtigt tot het hooren van de *Reekeningen* van de Omtvangers van de Gemeen-lands Middlen.

In 't verdere hebben sy ook haare *Reeken-kamers* (anders *finantie*) de ¹⁶de welke by hare *Commissien* ende onderluyden waargenomen werden.

Aangaande de *Domeynen ende innekomen*, van de *Gravelijkheyt*, dat is de goedren, vooregten, ende andre inkommen die de *Graaven van Holland* wel eer in groot getal waren toegeschikt, is een bysondre Kamer ende sit-plaats, ¹⁷de *Gravelijkheits Reeken-kamer* genaamt: bestaande eertijts in het getal van vijff, nu in ses hoofden, by de *Staten van Holland* daar toe gestelt, waar van de vier eerste *Raaden ende Reeken-meesters*; de twee andre *Auditeurs* (de welke met het hooren ende opnemen van de *Reekeningen* besig zijn) genoemt werden.

Om dat de *Graven* niet altijd tegenwoordig waren sommige uytlandig, ¹⁸andere in optogt soo hadden sy hare *Stedchouders* als hoofden ende bestierders der Land stands saken. Het welk sedert het affweren van Koning *Philips*, aan *WILLEM Prince van Oranjen* is overgegaan. Aan de welke om sijn bysondere goede dienften ende vertrouwen, naar het affweeren van den Koning van Spanjen, de *Graafflijkheyt* en volkomen *Oppermagt* deser Landen in den jare 1581, wel is opgedragen dog by hem niet anders,

als in den naam van *Gouverneur en Kapiteyn Generaal*, der Vereenigde Nederlanden tot uytvoeringe des Oorlogs saken in 't gemeen, en als *Stadhouder van Holland, Zeland en West-Vriesland*, in het bestier van des Landstands en handhavenis van gemene regts saken aangenomen ende bedient is. Het welk na sijn overlijden in sijne afkomelingen van d'een tot d'ander is overgegaan. Eerst in MAURITS die na sijn Vader WILHEMS dood in 't jaar 1585. 't selve is opgedragen. Ende naar hem in FREDERIK HENDRIK die in 't jaar 1625. na sijn broeders dood in desselvs plaats gestelt wierd. Die naar een tagtig jarigen oorlog tegens den Koning van Spanjen, de saken herstelde en naar vele overwinningen in den jare 1647. voor ende met sijn dood tot een onverbrekelijke vrede gebracht heeft. Als wanneer WILLEM de II. in 't begin van 't jaar 1648. gelijke waardigheid in sijns Vaders plaats is opgedragen. Dog vermits desselvs outijdig overlijden met den uytgang, van het jaar 1650. deselve oppermagt ende hooge waardigheyt gebrekende, de saken in de tijd van twintig jaren, soo verre sijn komen te vervallen, dat deselve van den hoogsten trap daar die door Gods segen, onder het beleid van die van den huys van Oranjen toc geraakt waren, plotselijk tot het allerlaagste sijn komen te dompelen, ende geschapen stond tenemaal te gronde te gaan, indien denselven door de opregtinge van de oude Stadhouderlijke regering in den tegenwoordigen WILLEM de derde, niet en waren herstelt, Aan dewelke op den 3. Julii 1672. het *Gouverneur en Kapiteinschap Generaal der Vereenigde Nederlanden* ende het *Stadhouderschap van Holland Zeland ende Vriesland*, in alle sodanige digniteiten ende waardigheden als deselve voor defen by de Princen sijne Voorouderen hoog-loffelijker gedagtenis bekleed sijn geweest, is opgedragen.

Den Stadhouder van Holland is van allen ouden tijden geweest de eerste, waardigste, en meest geachte persoon naast den Prince van den lande uyt den naam van dewelke hy als Stedhouder desselvs plaats bekleede om in ende op alle voorvallende saken ende swarigheden goede ordre te stellen soo wel de Landtans als handhavenis van gemene regts saken betreffende. Aan dewelke vermits de affweringe van den Grave deselve waardigheyt als aan het eerste hooft van het gantse landbestier is komen te vervallen.

Derselver last en magt beslaat niet alleen, in het bewaren en doen bewaren van de Landen, Steden, Sloten, Frontieren, en Plekken binnen den Lande leggende, ende al te doen dat tot bewaarnis en beschermenis van den selven Lande, Steden, Sloten, en Plekken behoort, maar ook, voor te staan, te bevorderen ende bewaren, de Overigheyt, gerogtigheyt, privilegien, ende melwaren

van den Lande, Leden, Steden ende Ingefetenen van dien, het gebruyk van den berstelden Godtsdienst te doen onderhouden ende beschermen, van alle overlast onenighbeyt affbreuk ende schade, Voorts in de selve Landen te doen gebruyken ende handhaven regt en Justitie, de provisien van Justitie behoorlijk te doen verlenen, ende deselve te doen executeren. Alles aangaande de Landstand raakende saken en den Oorlog betreffende by goed danken van de Staten ofte met advys van derselver gecommiteerde Raden, en de saken de Justitie en handhavenis van gemeene regts saken aangaande by advys ende goed danken van den Præsident en Raden over Holland Zeland West-Vriesland. Voorts de Magistraten, als Burgermeesteren Schepenen en Raden in de Steden, elk naar luyd ende inhoud van hare handvesten en oude herkomen, sommige naar voorgaande overgeleverde voorstellinge, ende sommige by enkele en onbepaalde verkiefsinge te stellen en maken. Sie de Articulen en Instructie gegeven aan *Matthias van Oostenrijk* als Gouverneur der Nederlanden en *Prins Willem* als Stadhouder van den 8. Decemb. 1577. by Pieter Bor. 12. boek pag. 7. Eman. van Meteren 7. boek, aan *Prins Maurits* van den laatsten Novemb. 1585. by den selven Pieter Bor. 20. boek pag. 85. ende aan *Fredrik Hendrik* op den 24. Mey 1625. by L. Aitzema. 1. deel. 5. boek pag. 994. Sie mede de Instructie van den Hove van Holland. art. 1. 2. 3. en volgende.

Het bestier ende voorzorg over de Steeden in 't bysonder, is by den Raad 19 ende den Geregte van elke Stad, waar van de Raaden (anders *Vroedschappen*) zijn geduyrig, die van den Geregte Jaarlijks. Onder den Geregte hebben de *Burgermeesters* het regt van de Gemeente, ende des Stads welstand voor te staan, ende de *Schepenen* zijn over het regt gestelt, soo in gemeene als lijfstraflijke saaken, in welken de *Baljuwen* ofte *Schouten* als Hooft-amptenaars, bedienen het ampt van aanklagers, ofte beschuldigers. Dog in sommige Steeden werd in swaarwichtige saaken, raakende het bestier van de Stad, raad-gepleegt by *Schout*, *Burgermeesters* ende *Schepenen*: ende wert genoemt het Collegie van die van den Geregte, de welke daar toe, des van noode, by *Burgermeesters* werden grouponen. Dese 20 oeffenen ook somwijlen het Register-ampt, in saaken de gemeene ruste van hare Ingefetenen betreffende, als tegens oproerige, wederhorige, ende wederspannige Botgeren, dewelke tegens hare Overheeden, ende der selver beveelen op staan, ook in saaken van groote twist, laster ende oneenigheit onder den andren, daar meerder onheil wt te wagten staat, by manier van *Vaderlijke kassijdinge*, dat men gemeenlijk noemt in materie van correctie, daar by op de aanklagte van den *Schout*, sonder trein van regtsvordering kort-regt gedaan werd, ende de wederhorige, ofte in een

geld-boete ten behouven van de Stad, ofte den Armen, naar gelegenheit van faaken, werd veroordeelt, of ook wel als een onbekwaam lid de Stad wtgeſet werd. Tegens hoedanige gewijſden geen hoger beroup werd toegelaten. *arg. l. 3. §. 1. ff. de offic. Procurat. Caſar.* Sie hier van Hugo de Groot in het derde Deel der *Consultatien van de Hollandſe Regtsgel. Conf.* 326. num. 65. Ende hoedanig 't ſelve bepaalt moet werden tegens der ſommiger misbruikken, ſie de *Remonſtrantie van den Hogen Raade op 't ſtuk van de Juſtitie ende Regeringe van den Lande van Holland*, aan de Staaten van Holland gedaan den 22. Martii 1617. Daar toe dient mede de *Reſolutie van de Staten van Holland van den 24. Junii 1598.* tegens alle quaatwillige en verdagte luyden, daar by de *Officieren* ende *Burgermeſtoren* van alle Steden van Holland en Weſt-vrieſland, werden gemagtigt ende belaſt *alle die met woorden ofte werken, iets geſeyd, gedaan ofte aangevangen ſullen hebben, ſtrekkende tot nadeel van den gemenen welvaren van den Lande, ofte de Steden in 't byſonder, mitsgaders die geene die de voorsz. overheden in haar gemoet ende gewiſſe by meerderheid van Stemmen ſullen houden voor verdagt dat den dienſt der Landen en van de Steden ſulks vereyſt, ſonder enig ſcheyt van proces, ofte andre proceduyren, binnen ſonnenschiyn ofte eer, te doen gaan ofte leyden wt de voorsz. Steden. Ende ſal het ſelve effect ſorteren, niet tezenſtaande Contradictie, oppoſitie ofte appellatie.*

21 In andre gemene ſaaken werd het regt by *Schepenen* gehandhaaft ſoo in de Steeden als op de Dorpen, die daar toe tot ſeven, by de ſommige tot agt in getal verkoren werden: met dit onderscheit, dat in de Steeden de *Schepenen* ſonder onderscheit alle ſaaken, ſo wel burgerlijke, gemeene, als miſdadiger, ofte *Criminele* ſaaken beregten, daar van den *Sjout* het Hooft is, anders *Huſt-Officier*: die wel geen Regter en is, maar der Regters bevelen doet wtvoeren, de *Vierſjaar ſpand*, de ſtemmen vergaardert, het regt van de *Graavlikheyt* in gemene ſaaken moct waarnemen, ende in *lijvſtrafvelijke* ſaaken, de *aanklagte* ende *onderſouk* doen moct.

22 Ten platten Lande is mede het beſtiet van *Dorps* ende *Lands*-ſaaken by *Ambaſis-bewaarders* ende *Gefworens*, daar van de *Gefworens* zijn ſchat-
ters van *Dorps*-laſten, den *innewoonders* eygentlijk betreffende, de welke ſy in glijkheit van yders middelen ende gelegenheit, eerſt met ſtippen, halve ende heele ſgreven, tot oorden, halve ende heele ſtuyvers, tot een kleyne ſomme op yder huſgeſin ſetten, ende t'ſaamen opgerekent, eerſt in 't geheel, ende na elks in 't ſijne ſo menigmaal verdubben, dat het de gehele vereiſte ſomme van de *Dorps*-laſten wtmaakt, by de ſommige genoocht *Bede*, by andre de *Steek*, by andre *ſchildtaal*.

De *Ambagts-bewaarders* hebben het bewind over alle *Ambagts-saaken*, als over de gemene weegen, wateringcn, sluyfen, bruggens, ende wat des meer is.

Het *Regts-bestier* is in twee bysondre vergaderingen verdeelt, daar van dat het eene bestaat by *Stout* ende *Schepenen* in gemene saaken, het ander by *Baljuw* ende *Mannen*, in misdlaader ende *Criminele* saaken. Sulks ook het onderscheid van de woorden *Schout* ende *Baljuw* mede-brenge. Het woord *Stout*, komt van *Sult*, by de Duitsen *Sultes*, om dat hy is g'lyk als een in-mancr van gemene sgult. Sulx *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 28. vers. die den oorspronk*: aantcekenit, datmen in de oude sgriften *Soni* ende *Soudig*, voor *Suld* ende *Suldig* gescreven vind. Het woort *Baljuw*, is een Frans woord, ende beteekent Opper-voogd, ofte Overste. By de oude Vriesen wicrd hy *Aesge*, ofte *Aetga* genoemt, ende was een Opper-hoofd, die met de gemeene *Gebuyren* van de *Dings-luyden*, t'samen gecroupen, regt-sprak in gemeene saaken. Ende *Sjelte* was by haar die wt den naam van den *Koning*, ofte van den *Grave* de breuken invorderde, ende van den *Hoogsten*, dat is in *Criminele* saaken regt-sprak. Daar in het oude Friesse regt *Aesga doem*, dat is een gewijsde van den *Aesge*, in gemene saaken, ende *Sjelte ban* een hals-geregt, ofte *Crimineel* vonnisse beteekent. Het welk, te weten met *Azing* ende *Gebuyren* regt te sprecken ten platten Lande van *Holland* van ouds, ende nog seer onlangs gebruiikelijk is geweest, als te sien is in de *Costuymen van Rijnland art. 15*. Daar van de naam van *Aasdoms-regt*, gesprooten is. Tot dat eerst by *Handvest* van *GRAAV FLORIS* van den Jaare 1291. aan die van *Kennemerlandt* gegeven: de *Azingen* ende *Gebuyren*, in *Stout* ende *Schepenen* verandert zijn: met dese woorden: *Dat de Azingen wijssen souden in Kennemerlandt, dat souden de Schepenen wijssen in alsulk regt als t die Azingen wijssen souden*: met de selvc woorden hervat by *Handvest* van *HERTOG WILLEM VAN BEYEREN* van den Jare 1415. Dat eerst naar het voorbeeld van die van *Kennemerland* op den 9. Octob. 1577. by de *Staaten van Holland in Rijnland* is verandert, tot welke tijd aldaar by *Azingen* ende *Gebuyren* regt-gesproken wiert. Sie verder *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 28. vers. Om nu*.

Beneffens de *Schepenen* ten platten Lande, is nog een tweede *Viersgaar*, diemen noemt *Wel-geboren Mannen* *Viersgaar*, ende de *Regters Wel-geboren Mannen*, by de sommige, *Mannen*, ofte *Mans-mannen*, also genoemt, om dat het *Wel-geboornen*, dat is, vrye ende niemand onderhorige *Luyden* moften zijn, de welke over eenen *Vry-man* vonnissen souden: soo wy in verscheide oude *Handvesten* gelezen hebben: voor

de welke alle *Criminele* ende lijftraflijke saaken werden berigt, daar den *Baljuw*, als geseit is, het Hooft van is, ende op welkers aanklagte *Regt* geschied *van den Hoogsten*, dat is, wt den naam van de *Hooge Overheit*: voor de welke ook de gewijsden van de *Schepenen* in *Civile*, ende gemeene saaken, by hooger beroup, tot hersinninge, of die wel of qualijk gewesen zijn, gebragt mogen werden. Dog by wie, ende wanncer die elks in den sijnen zijn ingestelt, is onseeker.

In *Rijnland* houdmen voor een gemeen gevoelen, dat de eerste instelling van de *Wel-geboreu Mannen* in den jare 1295. by GRAAF FLORIS de V. van dien naam, soude geschied zijn, welker Vierfgaar van ouds verdeeld is geweest, ende in *Criminele*, of *Civile* saaken, afsonderlijk ende by bysondre Mannen wierd bedient: in *Criminele* saaken met dertien, ende in *Civile* saaken met seven mannen: tot dat op der selver te kennen geven, ende klagte, weynig tijd voor de *Troubles*, aan die van de *Finantie*, doen ter tijd tot *Brussel*, gedaan, den *Baljuw* vergunt is: dat by de *Justitie* soude mogen administreeen, met dertien geelgeerde ende goede Mannen, soo in *Crimineel* als in 't *Civijl*, te saamen. Welke vereniging by andre bysondre *Heerlijkheden* ende *Baljuwschappen*, federt dien gevolgt is: 't Welk die van *Noortwijker-bont*, die bevorens mede een verdeelde Vierfgaar oeffenden, by de *Staaten van Holland* op den 15. Martii 1614. in negen *Wel-geboreu Mannen*, op het versouk van *Andries van Thienen*, doenter tijd *Baljuw* aldaar, mede alsoo gesaamentlijk te oeffnen vergunt is.

In *Kennemerland* hebben van ouds alle *Leen-mannen* magt gehad met den *Baljuw* in *Regt* te sitten, ende *Vonnissen* te wijzen, daar van het *Handvest* van den selven GRAAF FLORIS van den Jare 1291. aldus tuygt: Voort soo mag elk Man *Vonnisse* wijzen voor ons ende onsen *Baljuw*, die onsen Man is van goede, over eenen bede-schuldigen (dat is boer-schuldigen) man. Ende dat van ouds van *Schepenen* *Vonnisse* aan *Baljuw* ende *Mannen* beroup gedaan is, betuigt het selve *Handvest* in dese woorden: Waant dat yemand die *Schepenen* weder-seyde, dat sal die *Baljuw* bereyten metten *Mannen*.

Van gelijken is van alle oude tijden in *Zuid-Holland* gebruikelijk geweest, dat den *Baljuw* Vierfgaar moeste spannen met *Mans-mannen*, dats te weten, *Mannen van Leen*, die *Leen* hebben onder eenen andren *Leenman*, die het *Leen-regt*, ofte *Leen-mannen-eedt* gedaan heeft, ten minsten tot seven, ende daar-en-boven van den lijve vijftien: als breeder te sien is in de *Handvesten van Zuid-Holland* pag. 512. ende 470.

Dit was de eerste Regt-bank in *Holland* ende *West-Vriesland*, by de 26
welke allerley saaken, sonder onderscheid, beslegt wierden: tot dat na-
derhand by *Koning WILLEM VAN ROMEN*, als *GRAVE VAN*
HOLLAND in den Jare 1255. het *Collegie van Dijk-Graav* ende *Heems-*
raaden van Rijnland is opgerecht, de welke over de saaken de *Dijken* ende
Wateren betreffende, souden oordelen: Ende al voor den Jaare 1376. een 27
bysondere Regt-bank van *Houd-vester* ende *Meester-knaapen* is opgerecht,
de welke over saaken van de *Jagt* ende *Wildernissen* regt-spreeken. Ende 28
is daar na by *Hertog PHILIPS VAN BOURGONJEN* in den Jare
1428. een *Provinciaalen-Raad* in den *Hage*; ende by *HERTOG KA-* 29
REL DEN STOUTEN, den *Hogen Raad* tot *Mechlen* opgerecht in
den Jare 1474. die in den Jare 1582. om de verdeeltheden van de *Neder-*
landse Provincien, in den *Hage* overgebracht is, waar by buyten de saa-
ken dewelke van de *lager* tot de *hoger Regters* by beroupe ende *appel* ge-
bragt werden, de *lager Regters* verscheyden saaken zijn ontrokken, daar
van te sien de *Instructien* daar by deselve ingestelt, ende naaderhand ver-
meerdert zijn. Welke beyde *Hoven*, tot verminderinge van de onkosten ende
tijd-verlies, met een dobbel getal van *Raden*, so men meent, tot eenen
Raad sullen werden t'samen gevougt.

Soo is ook by den selven *HERTOG KAREL* in den Jare 1469. een 30
Leen-hoff opgerecht van een *Stadhouder* ende *Leen-mannen*, de welke in
alle saaken van *Leenen*, ende den *Leenen* betreffende, regt souden spree-
ken; by *KAYSAR KAREL* de V. met een bysondre *Instructie* in
den Jare 1519. vernieuwt. 't Welk met het *Oorlog* aan het *Hoff-Pro-*
vinciael vervallen was, dog op den 7. April 1661. wederom heritelt is,
bestaande wt den *Stadhouder van de Leenen*, ende den *President*, ende
Raaden van Holland in het *Hoff-Provinciaal*, de welke tot dien eynde alle
Leen-mannen moeten zijn.

Al't welk is een kort begrip van den *Stand* ende *Regering* van ons *Land*,
sodanig die was voor ende in het *Oorlog*, waar van ten deelen seker *Ma-*
nifest tot behoudnisse van de *Vryheden*, *Geregtigheden*, *Privilegien* ende
loffelijke *Gebruyken* van den selven *Land*, op den 16. Octob. 1587. by
de *Staten van Holland* is uytgegeven. Sie mede *Hug. de Groot* in het *derde*
Deel van de Conf. ende Advijs. van de Hollandse Regtsgel. conf. 326. ende
in *zijn Apologia cap. 1.*

Dan is na de *Vrede-handeling* tusschen *PHILIPS* de IV. *Konink*
van Spangien, ende de *HEEREN STAATEN GENERAAL* der
Vereenigde Nederlanden, gesloten op den 30. Januarii 1648. ende het:

af-sterven van de twee onverwinnelijke Hoofden FREDRIK ende WILHELM, *Prince van Oranjen*, eenige verandering veroorzaakt, daar by het geslag van de Overheden, elk in het zijne, vry herstelt, vergrootet ende aangewassen is. Sie de *Herstelde Leeuw* van L. *Aitzema*.

3^I Alfoo zijn by verscheyde *Resolutien* in de *Provinciale Vergadring* in den Iare 1650. ende 1651. in den *Hage* op de *grootte Zale* gehouden, aan de *Staat*en *Generaal* verscheyde waardigheden, bedieningen ende wtvoeringen, toegekomen ende aangewassen: bysonderlijk in saaken betreffende den *Godsdienst*, de *Unie*, ende 't *Krijgs-volk*, in 't geven van de *Patenten* ende veranderinge der *Garnisoenen*. Siet L. *Aitzema*, hier voor ende *Hist.* op 't Jaar 1651. ende 1652.

Aan de *Staat*en van *Holland* is ontrent dien, ende daar naar, daar door vervallen het vergeven van alle de *Ampten* ende *Voor-regten* die te vorens van tijd tot tijd aan de *Gouverneurs* ende *Stadhouders* van de selve *Provincie* waren opgedraagen ende gelaaten.

Aan de *Sceden* is met de dood van Prins WILHEM de II. die in 't laatst van het jaar 1650. overleevde by *Oftroy* van de wel-gemelte *Heeren Staat*en, vergunt haare eygne *Overheeden* te stellen, ende te kiesfen, in sulker vougten als de selve *Oftroyen*, die van sommige *Sceden* wat verschillen, ende van de sommige over-een-komen, mede brengen: in plaatse dat de selve van te voren voorstelling deden van een dubbel geral, ende daar wt by den *Stadhouder* in der tijd de helfte gekoren wierd. Dog met het herstellen van het *Stadhouderschap* op den tegenwoordigen Prince WILHEM de III. op den 3. Iulii 1672. in gelijke waardigheden als sijn Voorouderen *Princen* van *Oranjen* 't selve hadden bedient, opgedraagen sijnde, sijn alle deselve *Oftroyen* by af-stand van deselve vernietigt, en wederom komen te vervallen; soo dat de verkiefsinge van *Burgermeesteren* en *Schepenen* in de *Steden* naar luyd harer oude handvesten, wederom aan den *Stadhouder* is komen te vervallen.

H E T I I I. D E E L.

Van Wetten.

1. <i>Wat wat, ende waer in bestaat?</i>	9. <i>Bysondre Wetten by wie te maaken.</i>
2. <i>In het gebieden.</i>	10. <i>Costuymen algemeen of bysonder.</i>
3. <i>In het toe-laten.</i>	11. <i>Hoedanig te bewijzen.</i>
4. <i>In het verbieden.</i>	12. <i>Het gewijste van een Hooger-Regter, wert voor geen Wet gerekent.</i>
5. <i>In het straffen.</i>	13. <i>Soo ook niet het gene in een vryheid van doen of laten bestaat dat geen gevolg en maakt.</i>
6. <i>Of en hoe verre den Regter aan de straffen-de Wet gebonden is.</i>	14. <i>By wie ende manneer de gegeven Wetten onderbonden moeten werden.</i>
7. <i>Wetten by ons gemaakt, zijn geschreven of ongeschreven, algemene of bysondre.</i>	
8. <i>Algemene Wetten by wie te maaken.</i>	

OM een yder in gelijkheid van regt ende gerechtigheid, eerlijk te doen heeft den alwijsen God het menselijk geflagt, ende onder dien de in Hoge Magt gestelde, tot een rijc ende paf-loot van 't gene regt of onregt, gelijk ofte ongelijk is, het bestryt van Wet ende Regt gegeven:

Wet is een algemene wille der *Hoge Overheit*, naar het rigtsnoer van de billik gejuyste evenheit, ten gemenen beste opgestelt. *l. 1. l. 2. ff. de legib.* daar van de wesentlijke kragt bestaat in 't gebieden, ende toelaaten van 't gene dat goed is, ende in het verbieden ende straffen van 't gene dat kwaat is. *l. 7. ff. eod.*

In *het gebieden*: om dat niet mogelijk is dat yets dat tot een rigtsnoer z. ende paf-loot van 't Regt te verstreken heeft, anders kan werden geoefvent, als door een onderling verband van de Opper-magt, den onderhorigen tot het gene wt sijn eygen aart goed is, te onderhouden opgeleit, door welk gebod, ende daar wt ontstaande verband, alles onverbreeklijk gemaakt werd, ende een onderhorigen indruk wert gegeven, van alles soodanig te volgen, ende onderhouden in dusdanigen grond-snoer, dat waar het een geboden is, het tegendeel van dien sig selvs verbied.

In *het toelaaten*: om datter vele dingen zijn die by de Wetten nog geboden, nog verboden werden, ende nogtans als een gevolg ende gelijkheit, by toelatinge ende gewoonte, voor goed opgenomen werden. *l. 12. l. 32. ff. de legib.* ende op dat daar-en-tegen blijke, dat het gene niet wdruklijk geboden, ofte stilswygende toegelaten is, immers alsoo ongeoorlovt is, als of het wdruklijk verboden was: want een toelatende Wet ook gebied.

- 4 In *het verbieden*: op dat het Regt, ende de gejuyste even-redenheit des te ruymmer ende onverhinderder wtslag kryge in kennisse, ende regte onderscheid van goed ende kwaad, stellende mede tot een grond-besluit, dat al wat niet by de Wetten als kwaad en is verboden, te doen, ofte wt sijn eygen aart, daar toe niet en behoort, geoorloft, ende goed is.
- 5 In *het straffen*: tot wtwerkinge van de gebiedende, ende vermydinge van de verbiedende Wet. Het zy dat het gene tegen de Wet gedaan is, in 't geheel vernietigt, ende metter daad voor kragteloos werd gehouden. *l. 5. Cod. de legib.* Gelijk als is een Huwlyk, daar in niet alles, wat de Wet tot het bestaan van dien noodsaaklyk keurt, onderhouden ende waar-genomen is. *§. pen. Instit. de Nupt.* daar mede over-een-stemt *het 3. Art. van de Polityque Ordonnantie van den Jare 1580.* Een wterste wille daar in niet alles waargenomen is, dat de Wet tot het bestaan van de selve vereist. *§. 7. in fin. Instit. quib. mod. testam. infirm. §. 3. Cod. de testam.* ende diergelijks. Ofte wel meer en meest om die gene, dewelke sig door overtredinge van de verbiedende Wet, straf schuldig gemaakt hebben, door de strafve, ten voorbeeld van de andre, tot de onderhoudinge van de selve Wet te dwingen. *l. 7. in fin. ff. de legib.* Daar toc de Regters, elk in den sijnen gestelt zijn, dewelke als de levende stemme des Wets. *l. 8. ff. de juris. & jure.* de Wetten in een gedurig leven onderhouden, ende doen onderhouden moeten. *l. 2. §. 13. ff. de Origin. jur.* in foodanige bescheydenheit, als de omstandigheden der menschen, saaken, tyden, plaatsen ende voorvallen onderscheydentlyk komen te vereysen. *l. 12. l. 13. ff. de legib. l. 13. ff. de testibus.* neygende niet alleen naar het gene dikwils, ende te meerinalen, *l. 4. l. 5.* maar naar het gene geduyrig voorgevallen ende onderhouden is. *l. 32. l. 35. l. 37. & seq. ff. de legib.*
- 6 Waar in sonderling den Regter toeltaat de Wet te volgen, als de welke geen oordeel daar over toe en komt. *l. ult. Cod. de legib.* Maar sig daar in te gedragen hebbe als wtvoerder, ende dienaar. Die ook in dingen, daar de Wet een opentlyke straf vordert, met de daad selvs in sijn gewisse tot daadelijke wtvoeringe verpligt is: niet gelijk sommige menen, om het gemeen seggen, van de Roomse Regtsgeleerden: dat het beter is een schuldigen onstrafbaar te laten, als een onschuldigen te veroordelen. *l. 5. ff. de question.* Daar van Cicero *pro Roscio Amerino* verscheyde voorbeelden geeft: derhalven de straffen der misdaden te verligten, ende te verswaaren, aan het goed gemoed ende bescheidenheit van den Regter soude staan, welken regel wel tot de twyvelagtigheid van de ondaad te passe komt, oft ende wanneer yemand yets begaan heeft, dat by de Wet-

ten strafbaar is, oft niet, oft minder, oft meerder strafbaar is: Maar in 't gene daar oentlijke straf toegestelt is, den Regter stip aan de Wet gebonden is; *Arg. l. i, §. 4. ff. ad Senat. Turpillian.* Sie hier van het 13. ende 59. Art. van het Edict ende Ordonnantie op 't stuk van de Criminele Justitie by KONINK PHILIPS in den Jare 1570. ende 't geene daar op by my is aangetekent; dewelke, alsoo de boosheid der Mensen, soo die niet met de hardigheyt van de strafen wierde ingetoomt, steeds soude roenemen, als ponds ponds gelijk daar tegens gestelt, te scherper is in te sien, om dat het onmogelijk is, dat de Wet, willende de goede luyden in een geduyrige welstand houden, sonder dien tot haar eynde ende oogwit geraake: dat ook geen straf bre Wet, hoe hard de selve schijnt, wt eenige gunst, of afgunst voortgaat, maar alles regtelyk bestegt wil hebben. Daar by komt dat de swaarste wtwerkingen der selver, bestaande in strafven, verbeurten, breuken, boeten, regts, ende goeds-benemingen, niet en slaan als op het toekomende. *l. 7. Cod. de legib. l. 65, Cod. de decurionib.* ende een yder voor een waarschuwinge, tot verhoedinge van schande ende schade, oentlijk werden voorgestelt: derhalven niemant sig daartegens kan beklagen: maar des te meer daar aan verbonden werden: Ende daarom ook de strafvende Wet, met dat, vermits de boosheyt der menschen, het kwaad niet anders en is te weeren, vry hard ende swaar mag zijn. Sonder dat daar toe, gelijk sommige Schrift-geleerden meynen, een geevende juystligheit tusschen de straf, ende het kwaad in sig selven, ende soo veel het is een belediging van een ander, genoug is: maar door soodane slappigheid in 't strafven der misdaden, dewelke in den beginne schein genoug te zijn, de menschen die sig meer en meer, selvs tegens het geen wdruklyk verboden is, onderstaan te verloopen, de soodanige veel te vaardiger soude maaken tot het bestaan van dingen, daar om sy geen gevoelige strafen hadden te vreesen. Soo dat het een ontwyvlyk besluyt is, dat hoe de Wet scherper leit, ende nauwer onderhouden werd, de selve des te heilsamer, ende met het weg-nemen van alle strafloos vertrouwen, ook de wortel van het kwaad tot den grond toe wtroeyd. Behalven dat alleen de *Hooge Overheit* toekomt, ende in haar vermogen heeft (al-hoe-wel men daar soo ligt niet toe en komt, bysonderling in strafbre saaken) de hardigheit van de Wet, soo daar eenige was, meewaardiglyk, naar den toestand van de saaken, door barmhartigheit ende vergivnisse, te bematigen, ende bemiddelen, ook wel in 't geheel te doen ophouden, ende buyten regts-vordring te stellen. *l. 11. ff. l. ult. §. fin. Cod. de legib.* Om dat sulks by onkunde van de Regters in die Steden ende ten platten Lande dewelke alles naar haar ingebeel-

de evenredenheit, en gewaande billikheit sonder aanschouw van de wetten pogen te uyten, gelijk oft de wetten hard, en buyten die een beter evenheit en billikheit te vinden was, te veel misbruikt, en te weinig in agt genomen wierd, bysonderlijk in het straffen der misdaden daar in de selve uyt een malle barmhertigheit, de noodzakelijckheit der straffende wet in veele te buiten gaan, en naar haar bewegende toegenegenheit te veel wierd versagt ende vermindert, soo dat veele ondaden niet na behooren gestraft en sommige geheel ongestraft bleven, soo in haare vonnissen en gewijsden opentlijk te kennen gaven, gelijk of het aan haar stond de wetten te veranderen of verminderen, met dese clausule: *Prafererende gratie voor rigeur van Justitie.* Is daar op by de *Staten van Holland* op den 27. September 1668. wel dadelijk voorsien, en geboden; Dat voortaan geene Regteren in *Holland* ende *West-Vriesland* haar sullen hebben aan te matigen om in hunne sententien te doen insluieren de clausule. *Prafererende gratie in plaats van Rigeur van Justitie.*

De Wetten dan, als wy voor henen hebben aangewesen, zijn of *van buyten ingevoerd*, (daar van in het 1. Deel) of *by ons selvs gemaakt*.

7 Dese zijn of *gescreven*, ofte *ongescreven*. §. 3. §. 9. *Inst. de Jure Nat. gent. & Civ. l. 32. ff. de legib.*

De *gescreven Wetten* zijn wedrom, ofte *algemeen*, de welke haar tot alle volkers van ons land, ende over al haare magt ende verbintenis uytstrekken, l. 2. ff. l. 9. *Cod. de legib.* ofte *bysonder*, de welke maar allcenlijk sommige plaatsen, ofte sommige luyden eygen zijn, gelijk als *Statuyten*, *Keuren*, *Privilegien*, *Voor-renten*, &c. arg. §. 6. *Inst. de Jure Nat. gent. & civ. l. 1. §. 2. ff. de constit. princip.*

8 De *algemeene Wetten* werden alleen gemaakt ende gegeven by de *Staaten van de Landen*, §. 4. *Instit. de jure nat. gent. & Civ. §. 6. Inst. cod. l. 1. 9. & ult. in fin. Cod. de legib.* ofte de andre *Overbeeden*, de welke defelve magt van haar wettelijk is opgedragen, gelijk als daar zijn den *President*, ende *Raaden over Holland*, de welke magt hebben over sommige saaken Wetten te maaken: als in saaken beroerende den stijl van de *Regtbank*, ende anders, dienende tot vordering van de *plait-saken*, straffen van de *mislagen* en *ondaden*, die begaan souden kunnen werden by den *Griffier*, *Advocaten*, *Procureurs*, haare *Klerken*, ende andre. *Merul. lib. 1. tit. 4. cap. 4. Christin. vol. 2. decis. 51. num. 8. & decis. 63. num. 3. & 4.*

9 *Bysondre Wetten* en worden niet alleen by de *Staaten*, ofte *Overbeeden van de Landen* gegeven ende gemaakt, maar selvs de voornaamste *Steden*, *Dorpen*, ende *Wijken van Landen* hebben volle magt verkregen

gen

gen, om yder in zijn ommering *Keuren* ende *Ordonnantien* te maaken, tot haare, *Stad* ofte 's *Lands* nut ende oirboir; mids dat sy daar toe nemen, ende over roupen den *Sgout*, of *Baljuw*, in den name van de *Hooge Overheit*, ende vervangende het bewilligen van den *Prince van de Landen*, sie *Metul. lib. 1. tit. 4. cap. 6. Grot. Inleyd. lib. 1. tit. 2. vers. (de plaatselijke.) Handvest van Graav Floris aan die van Leyden, gegeven Sondags naar St. Luce, anno 1266. by Graav Willem aan die van Amsteldam in den Jare 1342. by Hertog Jan van Beyeren, geconfirmeert op den 18. Januarij 1420. by den selven Graav Willem aan die van Haarlem op St. Clemens dag Anno 1245. ende aan de Stad Delf in den Jare 1246. by Hertog Philips van Borgonjen aan Naarden den 2. Juny 1459. by Kaiser Karel aan Wesop op den 2. September 1552. Siet *Handvesten ende Costuymen van Zuid-Holland pag. mihi 536. art. 37. 38. Merul. prax. Civil. lib. 1. tit. 4. cap. 6. Rinking de regimine seculari lib. 2. class. 1. cap. 10. num. 3.**

Dat *Dijk-graav* ende *Hoog-heimraaden van Rijnland* ende van *Deltland*, mede magt hebben, om in saaken, het *Heimraadschap*, ende 't gene daar toe behoort aangaande, bysondre *Keuren* te maaken, is te sien in de *Inleydinge van desselvs Keuren van Rijnland van den 2. December 1609. ende van Deltland van den 4. Juny 1598.*

Maar of *Baljuw* ende *geswooren Wel-geboren Mannen van Rijnland* magt hebben om *Keuren* te maaken, wert by vele, niet sonder redenen, getwyvelt, soo lang daar van niet meer en blijkt. Immers is sulks, dat sy selve haar in de *Inleydinge van haare Keuren van den lesten Junij 1620.* 't selve niet vol wt, ende niet anders als dat sy daar van in besit souden zijn, toe en schryven.

Alle dese *Keuren* uyt kragte van sodanig voor-regt gemaakt, ende opgestelt, hebben so veel kragt als *Wetten*, ten waar daar by yets opgesteld was, over saaken daar haar *privilegie* niet van en spreckt, ende sulks buyten haare magt, ofte tot nadeel van het gemeen beste, *arg. l. 5. Cod. de legib. Vafq. 1. illustr. controvers. 47. num. 9.* ofte ook tegens het beschreven regt by ons aangenomen, tegens het gemeene Land-regt, ofte ook in verkortinge, of nadeel van een derden, yets was gestelt. *l. ult. Cod. si contra jus vel utilit. public. l. ult. ff. de colleg. & corporib. l. 1. ff. de usuris. l. 3. §. 5. de sepulchro violato. l. 11. ff. de Reg. Jur.* Sie mede *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 2. vers. Over de kragt.* Hoedanige *Keuren* ik verscheyde maalen by het Hof heb sien voor-by gaan, sonder daar eenig op-merk op te nemen. Het welk dikwils heel naauw gefogt ende gechairklooft werd:

Sulks als maar het minste gevaar daar in te verwagten is, het sekerst is, sodane Keuren by de *Staat*en te laten gestaaden. Gelijk ook sommige *Steden* haare magt om Keuren te maaken dusdanig is bepaalt: *Mits hebbende aggregatie (dat is gestaading) van die van de Rekening in Holland*: als is het *Privilegie* aan die van *Wesop* onder dnsdanige mits vergunt.

De *Voor-regten*, ofte *Privilegien*, daar mede ymand in 't bysonder werd begunstigt, werden vergunt by alle die gene die ende voor soo veel sy magt hebben om *Wetten* te maaken. Sulks dat een laager *Regter*, niet tegenstaande hy selvs onder een hooger magt en *Overheit* staat, aan yemand eenig bysonder ofte *Voor-regt* kan vergunnen. Sulks nogtans dat de *Wetten* van de *Hooge Overheit* gegeven, daar mede niet te kort geschieden, ofte gekrenkt werden, *arg. l. ult. ff. de jurisdic.*

Dese zijn mede ofte *algemeen*, de welke het ganse Land in 't gemeen aangaan, ofte *bysonder*, de welke eenige Landen, *Steden*, *Dorpen*, *Vergadringen*, *Lighamen*, seckre soorten van *Menschen*, als *Weduwen*, *Wesen*, &c. ofte bysondre personen alleen aangaan ende toekomen. *Merul. prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 3. per tot.*

10 De *ongeschreven Wetten* (ander *Costuymen*) ofte gewoonten, zijn wedrom ofte *algemeen* die door 't geheele Land gebruikt werden, gelijk als by voorbeeld, de gemeenschap van goederen tusschen *Man* ende *Vrouw* in *Holland*, ofte *bysonder*, die in dese of gene plaats maar alleen ingevoert werden; gelijk het regt van *Naastling* in *Rijnland*, *Delv-land*, *Kennemerland* ende *Voorne*, &c.

11 Om een *Costuyme* dewelke niet vol wt tegen de *Wetten* en strijd, te beweeren ende te bewijsen, is juist niet nootlaaklijk dat de selve met een gewijsde in *contradictorio judicio*, gelijk als men seid, werd bevestigt. Soo als by den *Hove van Vytregt*, ende den *Hoogen Raad tot Mecchlen* verstaan is: volgens getuygnis van *Radelant*, *trajekens. decis. 13. num. 4.* ende *Christin. vol. 4. decis. 187. num. 9.* Dewelke het selve gevoelen soo verre wtrekt, dat het selvs niet in *Costuymen* ende gewoonten; die vol wt tegens de beschreven *Regten* strijden, soude behouven.

12 By sommige werd ook onder de *ongeschreven Wetten* gerekent, het gewijsde van een *Regter*: maar dewyl den *Hoogen Raad in Hollandt* selvs geen volkomen magt en heeft om *Wetten* te maaken, soo volgt daar uyt dat het gewijsde van den selven *Raad*, of van eenig ander, geen kragt van *Wetten* en heevt, of volkomen verbintnis maakt in andre. *l. 13. Cod. de sentent. & interloc.* al-hoe-wel anders een saak te meer malen soo gevesen in gelijknis van andre veel doen kan. *l. 38. ff. de legib.* Soo verhaalen

len dat geoordeelt is in den Hoogen Raad in Holland. *Coren observ.* 30. num. 2. 3. 4. ende van *Mechlen.* *Christin.* vol. 1. *decif.* 1. & vol. 2. *decif.* 51. num. 5. *cum sequent.* & *decif.* 63. num. 3. *cum seqq.* & *decif.* 65. *Zypæ Not. jér. belg. tit. de legibus vers. igitur.* Maar indien op den fin ende op de uytlegging van eenige Wetten, ofte Keuren swaarigheid valt, is men gewoon hem naa het gewijsde daar over gehad, te gedragen, & *tunc legum perpetuo judicatorum auctoritas vim legis obtinere videtur.* *d. l.* 38. ff. *de legib.* *Quum minime sint mutanda ea que interpretationem certam semper habuerunt.* l. 23. ff. *cod.* Soo en werd ook voor geen gevolglike gewoonte ofte *Costuym* gehouden, dat men jets gedurig dus off soo gedaan heeft, het geen dat men anders had kunnen off mogen doen, ende en verliest men het regt niet door niet te doen, ofte anders te doen, als men heeft mogen doen, *que mera facultatis, aut voluntatis sunt,* l. 2. ff. *de via publica.* Als hier naar breder in't II. bouk X. deel.

By wie, ende wanneer de *gegeven Wetten*, als *Wetten* moeten werden ¹³ onderhouden, ende yemand verbinden: is by ons voor valt gestelt, dat vermits van ouds *de Staaten*, ja selvs de *Graven van Holland* de onderhoudinge van des *Lands Wetten* ende *Handvesten* hebben moeten besweeren, de selve by yder een hooges ende laages stands, sonder onderscheid moeten werden onderhouden. Sie *Grot. de jure belli lib. 1. cap. 4. num. 8.* & *de antiquit. reipub. Batav. cap. 5.* *Merul. prax. civil. lib. 1. tit. 4. cap. 5. num. 22.* *Christin. vol. 1. decif. 9.*

Ende dat soo haast als de afkundinging daar van ter plaatse daar men afkunde gewoon is te doen, is geschied. l. 9. *Cod. de legib. Novell. 14. 15.* & *passim.* Het welk in de eene plaats dikwils eerder geschied als in d'anders. Sulks dat een algemeene afkunde by *de Staaten*, of het *Hof van Holland* in den *Haage* gedaan, niet genoeg en is, om de Ingesetnen van andre Steden ende Plaatsen, daar men afkunde gewoon is te doen, te verbinden. Gelijk als wegens de *Stad van den Briel*, ende de *Landen van Voorn* op den 23. Juny 1621. ende voor de *Stad van Woudrichem*, ende de onderhoorende *Dorpen*, in den Jare 1618. is verstaan: Namentlijk dat geen *Land-gemeene Ordonnancien* of *Placcaten* de Ingesetnen van bysondre *Steden* verbinden, voor ende al-eer de selve naa behooren ter plaatse daar men in haare *Steden* gewoon is afkunde te doen, zijn afgekundigt. Sie *Coren observ. 1.*

HET IV. DEEL.

Van de magt der Overheden in 't geven der Wetten, verlenen van brieven van Gratie, ofte gunste en herstellinge.

1. Hoe weeterhande soorten van Wetten by ons.	verstaan, ende wanneer die haer volkomen voortgank niet en hebben.
2. Waar in de magt ende het gesag der Overheden voornamelyk bestaat.	4. Interiment ofte geslading by den dagelyken Regter, off en hoe verre magt werden geweigerd ofte toegestaan.
3. Privilegien, Voor-regten, ofte gratien aan yemand in 't bysonder vergund, hoe te	

DE naakte wil ende beliefte van de Overheid is een Wet voor de Onderdaanen, *leg. 1. Cod. de legib.* De welke moeten gedencken dat den *Prings*, dat is, de *Land-Overheid*, van God gestelt zijnde, sijnen wille op gewigtige oorsaaken, ende sijn beliefte op billijkheit, ende behoorlijkheit gegrondvest heeft, ende alles schickt tot Gods eer ende sijner Onderdaanen welvaaren. Het zy dan dat het selve met het woord van *Edicten*, *Ordonnantien*, of *Placcaten*, of by manier van *resolutie*, *rescriptie*, ofte anders werd voorgedraagen, hoedanig het soude mogen wesen: als daar zijn *approbatien*, *confirmatien*, *revocatiën*, *alteratien*, *instruclien*, *moderatien*, *ampliatiën*, *interpretatiën*, *consenten*, *authorisatiën*, ende diergelijke, de selve werden altijd als Wetten onderhouden, ende onder de selve gerekent. Van de welke *Merul. prax. civ. lib. 1. tit. 4. cap. 2. num. 14.* Indien maar seker ende ongetwyvelt is, dat de meyning van de Overheid soodanig is, dat haaren wil, ofte believen, als een Wet onderhouden sal werden, *l. 2. 3. Cod. de legibus.* want men anders naa geen voor-beelden, of enkle gewijsden, maar naar Wetten moet oordeel uyten, *l. 13. Cod. de sent. & interloc.* tot welken einde by ons tot bevestinge van de *Ordonnantien*, ende *Placcaten* veeltijds dese slot-renden bygevougt werd: *Want het ons alsoo gelievt, ende wy sulcs ten dienste van den Lande bevinden te behooren.* De welke van wat kragt ende wtslag is, ende by wie de selve van ouds heeft mogen gebruikt werden, onderscheydentlijk werd verhandelt by *Mr. Dirk Graswinkel*, in sijn betragtinge ende sin-rijke opmerkinge over de *Placcaten op het stuck van de Lijf-togt, het seste Hoofst-stuk.*

- 2 Der Overheden magt werd wel meest erkent in 't verlenen van *Gratien*, als yemand buyten het bescreven regt, wt een bysondre gunste, yets werd vergund, ofte kwijt gesgoudcn, als daar zijn *Pardonnen*, *Remissien*, *Abolitiën*,

Abolitien: brieven van *Legitimatie*, *Rescript*, ofte *Atterminatie*, *Suave des corps*, *beneficien van Inventaris*, *Venia etatis*, ende diergelijke: Daar van t' sijner plaats. Anderlins soo kunnen alle voorvallende saaken door versouk-sgrivten aan deselve gebragt, ende daar op een toestandlike gunste versogt ende verleent werden: ten waar het versouk tot achterdeel ende schade van een derde, ofte van het gemeene beste strekte, *vide* *Maestert. de Justit. Rom. Leg. lib. 1. dub. 20. & seqq.* ofte wel kennelijk tegens het regt streed, nochte den versouker voordeelig was. *l. 3. l. 7. Cod. de precib. Imp. offer.* Ick segge (alle voorvallende saaken) sonder onderscheid, al waaren het ding-pligtige, waar tegens men versouk-sgrivt, *vulgo requeste civijl*, van de *Hoge Overb.* (wiens plaats den *Hoogen Raad* in die saaken bekleet) te verkrygen, noch altijd kan werden hersteld ende geholpen, alwaar den toestand van saake sulks komt te vereysen. *Contra tit. Cod. ut lite pend. vide* *Christin. vol. 2. decis. 73. num. 5. 9.* selvs tegens het gewijsde van den *Hoogen Raad*, by manier van herfinninge, anders *revisie*, of om andre gewigtige oorfaaken. *lib. 5. Cod. de precib. Imper. offer. Instruct. van den Hoogen Raade, art. ult.*

Dog de *Privilegien*, *Voor-regten*, ofte andre *provisien*, aan yemand by *3* de *Hog. Overb.* vergunt, en hebben niet altijd haare volkomen voortgang, gelijk als die verkregen zijn. Want voor eerst, soo is het dat de *Rescriptien*, dewelke tegens het regt, ofte de nuttigheit van het gemeene beste vergunt zijn, by de *Regters*, ja selvs by alle die gene, die niet alleen de kennisse, maar slegts het gestaaden, ende voor goed opnemen, van dien is bevoelen, (*vulgo* op het *interinement*) kunnen ende behooren vernietigt ende afgeslagen te werden. *l. 3. 4. & l. ult. Cod. si contra jus vel milit. publ. l. 3. l. 7. Cod. de precib. imper. offer.* Ten andren, soo wanneer de *Hoog. Overb.* yets *sub* ende *obretijf*, dat is, onwaaragtig, soo buyten als tegens waarheit, is te kennen gegeven, soo maakt het den *Versouker* de vrugt ende het genot van sijn vergunde beede onwaardig. *l. 2. Cod. de legib. l. pen. Cod. si contra jus vel milit. pub.* Waar op in het gestaden mede aanschouwen genomen werd. Welke uytsondringen beyde met de stilswygende meeninge van de *Hog. Overb.* verstaan werden over-een te komen: De welke niet vertrouwt en werd yets te willen, ofte begeeren, 't welke tegens regt, ofte de nuttigheit van het gemeene beste soude stryden, ofte anders als, onder dit voorbeding: (*Si preces veritate nitantur*) dat het te kennen geeven waaragtig is. *l. 7. Cod. de divers. rescript. cap. ex parte x. de rescript. Gail. lib. 1. observ. 14. & DD. comm. ad tit. Cod. si contra jus vel milit. public.* Sie mede *Groot. Inleyd. 1. bouk, 2. deel § vers. Over de kragt.*

- 4 Welken aangaande op het *interineren*, ende gestaden van de vergunde brieven van kwijtscheldinge, herstellinge of gunste als sijn *pardonnen*, *remissien*, *abolitien*, ende diergelijke, daar in den Regter aan dewelke deselve ten *Interinement*, en gestading geschikt werden niet anders te doen en staat als nauwkeurig te ondersouken of het te kenne geven waragtig is, ende by het selve niet en is verswegen, dat tot de saake dient, ofte jers tegen de waarhey is ingebracht, dat den versouker sijn verkregen gunste onwaardig soude maken. In welken gevalle hy deselve gunst mag afslaan. *l. 7. Cod. de divers. rescript. l. pen. Cod. Si contra jus vel utilitat. publ.* Maar het selve waragtig en onberispelijk bevonden, vermag hy de verleende gunste niet weygeren ofte uitrekken. Ende tussen enkele herstellingen uyt saake van misleydinge, bedrog, ofte versuym, daar in den regter op het *Interiment* en gestaden, niet alleen en blijft aan bevolen te onweerspreken, of het te kennen geven waragtig is, maar ook of de saak daar toe leyd, dat den versouker naar regten mag herstelt werden. *l. 3. ff. de in integr. restit.*

H E T V. D E E L .

Verdeeling van het Regt, ende desselvs werking, ende van den stand, ende onderscheid der persoonen.

1. *Verdeeling van het regt.*
2. *Waar in het regt, ofte gelijk bestaat.*
3. *Werkinge der regtvaardigheid door slegte evenheid, ofte even-redenheid, hoedanig te verstaan.*
4. *Alle Mensen van geboorte vrye Luyden, ende de slavernije by ons onbekend.*
5. *Verdeeling ende onderscheid der persoonen.*

HEt Regt in deser vougen gestelt ende aangenomen, bestaat in het regt der persoonen, ofte in het regt der saaken, ofte in regtelijke middelen tot het vervolgen ende verkrygen van beyde. *§. ult. instur. de jure nat. gent. & civ. l. 1. ff. de statu hominum.* Want volgens de leere van den Wereld-wysen *Epietus*, soo en isser niet van al 't geen dat is, ende wesen heeft, of het is een mens, dat is, een persoon, of het is yers buyten den mens, dat is, een saak, oft het is een geregtlijk middel tot de gejuiste evenheid, in den toestand ende gebruik der selver.

- 2 Welke verdeelinge genomen ende geschikt is, wt ende naar den toestand van 't geene in alles regt is, bestaande in een yder het sijne te doen hebben, dat men *gelijk* soude mogen noemen, niet dat het selve in alles over al, ende altijd even gelijk is, als by voorbeeld: twee ende twee vier, ende vier ende vier agt maaken: maar dat ook 't selve gelijk, in de burgerlijke welstand dikwils in ongelijk bestaat, in welkers opghit een ende drie, soo wel

wel vier; ende vijf ende drie, soo wel agt maaken; als tweemaal twee vier; ende tweemaal vier agt. In sig begrypende de twee werkingen der regtvaardigheid, dewelke voorgesteld werd in *l. 1. §. 1. ff. de Instit. & jure*. daar van de eene op het toebehooren let in vergeldinge, door een slegte evenheit, daar doortwee dingen met malkander in evengelijkheit, foodanig werden vergelacken, dat het een niet een hair van het ander verschilt, gelijk als twee stoffen, beyde wegende een pondt, malkander even gelijk zija: de ander op de waardigheid agt neemt in begevinge, door een even-redenheit, daar door twee dingen geseid werden even ende gelijk te zija, ten opsigt van yets anders; schoon sy in haar selven ongelijk zija. Soo is het dat in getal, een soo veel doet als drie, ende in twee gelijke deelen, ten opsigt van de waardigheid, vier, ende drie en vijf agt maaken, ende in gewigte ende mate, het minder met het meerder, een gelijk gewigt ende maat wtbrengen. Om het welke te klaarder te beseffen, genoug is het voorbeeld van *Cyrus den Konink der Persen*, die by *Xenophon* van sijn meester geleert wierd, dat hy het laaken dat sijn krijgsknegten tot roov gemaakt hadden, om een yder daar van het sijne te doen hebben, niet in gelijke deelen aan de selve moeste wtdeelen, maar aan een yder van de selve, naa dat hy groot of klein was, ende naar dat hy veel of weynig verdient hadde.

Dit werd by den *Philosophen* ende wijs-geeren onderscheyden in een ³ evenredenheit volgens een *Aritmetise* ofte *Geometrise* evenheit, dewelke ook by den *Regts-gelcerden* schijnt gevolgt te werden. in *l. 1. §. 1. vers. bonos. ff. de Instit. & jure*. Dese werden by *Grot.* in sijn *Inleydinge 1. bouk 1. deel*, een *begevende* ende een *vergeldende* regtvaardigheyt genoemt, daar van de vergeldende de slegte evenheit, en de begevende evenredenheit meest gebruykt. Woorden, die sonder duydelijker wtlegging seer duyfter sija. Daar van klaarder en met meerder opmerking gesprooken werd in sijn noyt volpresen bouk *de Jure belli ac pacis. 1. bouk 1. deel. num. 8.*

Soo dat om een yder 't sijne te doen hebben, voor al in te sien staat, waar in een yders regt gelegen is, ende wat eens yders is. Welkers kennisse dan bestaat, ofte ontrent de persoonen, dat is, het regt dat yemand ten aansien van den stand ende hoedanigheid van sijn persoon toekomt, ofte in het regt dat yemand heeft, in, ende op de saaken buyten aanschouw van sijn persoon: ende daar naa in de regtelijke middelen om het selve van den onwilligen ende weygerende te verkrijgen.

Wat de personen aangaat, zija by ons alle menschen van geboorte vrye ⁴ luyden, ende is de slavernije by ons t'eenemaal onbekent, en in ongebruik:

foodanig , dat tot voorftant van de aangebooren vryheid , de Slaaven ende Lijv-eigenen , die van andre Wijken hier gebragt werden , fo haalt als fy de Grenfen van onse Landen genaaken , metter daad , in weerwil van haare Heeren ende Meefters , voor vrye luyden verklaart werden , *Christin. vol. 4. decif. 80. num. 2. & seq. Gudel. de Jure Noviff. lib. 1. cap. 4. Grot. Inleyd. 1. 4. §. 2. deel. Zyp. Nat. Jur. Belg. lib. 6. Hand-veft by Graav Floris aan die van Monnikendam* gegeven in den Jaare 1288.

5 De vrye perfoonen werden , voor foo veel daar van in Regten te paffe komt , verdeelt in *Mannen* ende *Vrouwen* , *Bloed-verwanten* ofte *Vremden* , *Wettig* ofte *on-Wettig* geboornen , *Edlen* ofte *on-Edlen* , *Inboorlingen* ofte *Uytlanders* , *Geestelijken* ofte *Wereldlijken* , *Geleerde* ofte *on-Geleerde* , *Mondigen* ofte *on-Mondigen*.

H E T V I . D E E L .

Van Mannen ende Vrouwen , ende det selver regtelijke onderscheid.

1. *Onderscheid tuffchen Man ende Vrouw naar haar ingefchaapen aart.*
2. *Wanneer haar ten Huwlijk mogen begeven , met of buyten bewilliging van Onders.*
3. *Vrouwen van de bedieninge van alle ampten ende waardigheden wtgeftooten.*
4. *By de Roomse Wetten toegelaten haar eygen perfoon ende goederen te bestieren.*
5. *By den Duytsen , volgens de oorfprönklyke infellinge , in geduyrige Voogdije , dat in Over-Yffel ende Gelderland gevolgt werd.*
6. *Of ende hoe verre in Holland.*
7. *Getrouwde Vrouwen of ende hoe verre de felve staan onder de Voogdije van hare Mans.*
8. *Of ende hoe verre een getrouwde Vrouw haar felven ende haar Man kan verbinden.*

1 **H**Et onderscheid tuffen Mannen ende Vrouwen , de welke ongetrouwt zijn , aangaande het regt , is weynig , ende beftaat by naar nergens anders in , als in de ingefchaapen bewegentheid , die daar anders is in een Man , anders in een Vrouw , als onder andren , dat een Vrouw , in ingefchaapen aart , eer tot voortteeling bekwaam is , als een Man , al hoe wel onder dien den een vrouger , ende den ander laater aankomt. Dieshalven onder de oude Regts-geleerden , de sommige die bequaamheid wt de wterlijke gefalte hebben willen geoordeelt hebben. Andre wederom , het felve met een feeker getal van Jaaren hebben willen bepaalt hebben , het welk foo niet op alle , immers op 't meerderdeel soude paffen : naar welkers voorfgrift de wet een Mans-perfoon niet eerder toe en laat fig ten Huwlijk te begeven , als naar wtgang van fijn veertiende Jaar , dat een Vrouwf-perfoon naar haar twaalf Jaar wert toegelaten. *l. 24. Cod. de Nupt. l. 10. ff. de condit. & demonstrat. pr. Instit. de Nupt. junct. pr. Instit. de tutelis.* 't Welk by meest alle Volken wert gevolgt. Soo mag ook by ons het Huwlijk van een

een Dogter van twintig Jaaren, by de Ouders sonder voorgaande wettelijke redenen, niet tegen-gehouden werden, dat in een Jongman eerst naar de vijv-en-twintig Jaaren plaats heeft. *Politic. Ord. art. 3.* ende diergelijke.

Soo komt het ook wt den aangeboorn aart voort, dat, doorgaans der 3 Wyven geslagt, wt een ingeschapen swakheit, minder bequaam zijnde tot saaken van verstand ende oordeel, als het geslagt der Mannen, de Vrouwen van de bedieninge van alle ampten ende waardigheden, tot bestier van luyden ende saaken behoorende, zijn wtgesloten. *l. 2. ff. de Reg. Jur. l. 10. ff. de Statu hom. l. 7. ff. de bon. possess. l. 12. ff. de Iudic. l. 3. §. 3. ff. de Muner. l. 1. §. 5. vers. sexum. ff. de postulando.* ende met dat sy selvs bevonden werden in veel dingen, nogte haar selven, nog haar saaken met volkomen wijsheid te kunnen bestieren, jaa meerendceels tegens haar eygen voordeel komen aan te werken *l. 5. Cod. de Sponsalib.* van ouds geheel ende al gestaan hebben onder de magt ende voogdije van de Mans, als de wijste, den welken het toekomst, over den minder, te gebieden.

Het welk nogtans meerendceels bestaat in een gewillige gehoorzaamheid, ende onderlinge pligt: dat ook de ingeschaapen aart in veele soo swak nier en is, alsfinen wel meent, soo dat ook in veele Vrouwen het verstand grooter, in veele Mannen wederom kleinder bevonden werd, jaa dat veele Vrouwen den Mannen in verstand ende beleid van saaken te boven gaan (daar van *H. C. Agrippa de nobilitate & praeellentia foeminem sexus. 4 I. Beverwijk in sijn Oytneementheit der Vrouwen*) derhalven het ook by de Roomse Werten den Vrouwen tot haar Jaaren gekomen zijnde, onverboden toegelaten is, haar selven, ende haare goedren selvs te mogen bestieren, ende haar wille daar mede te doen. *l. 8. Cod. de pact. conv.*

Maar by de *Duitsen* is, ende wort als nog de eerste ende oerspronkelijke 5 instellinge slijp gevolgt, by de welke op dat niet het gebied van alle Mans over alle Wijven, verwerringe veroorsaake, de ongetrouwde in geduyrige Voogdije ende magt zijn van wettige, of gekoren Voogden, en de getrouwde Vrouwen in het geheel ende al over-gaan in de Voogdije ende magt van haare Mans, *Constit. Elect. Saxon. part. 2. constit. 15. Reinhard. de differ. Jur. Saxon. lib. 2. part. 4. differ. 41.* Het welk, aangaande de ongetrouwde Vrouwen, in *Gelderland, Over-Yssel*, ende de omleggende plaatsen, de welke haar aan het oude *Saxense-Regt* honden, als nog mede onderhouden werd, volgens getuygnis van Jan van den Sande *lib. 2. tit. 4. defn. 3.*

Ende in *Holland* van ouds schijnd in gebruik geweest te zijn, dat ook 6 bejaarde, ouderloose Maagden, ofte Weduwen, niet regtelijks en mogten

doen, nogte eenige goedren vervremden, dan door haar gekooren Voogds-hand. Het welk, als t'eeniger maat strijdende tegens de aangebooren vryheid van ons Volk, door langheid van tijd in ongebruik gekomen is, ende daar van nog wel overgebleven is een gewoonte, dat een Vrouw tot haarder sekerheid, in het berigten van haare saaken, een by-staanden ende gekooren Voogd verkiest, die men een *Straat-Voogd* noemt: maar sonder noodsaak, *Grot. Inleyd. 1. bouk, 4. deel.* Soo ook te verstaan is dat *Willem de Groot* in sijn *Inleyding tot de Hollandse Practijc, lib. 1. cap. 2.* seid, dat daar van nog in *Noort-holland* eenige overblijfselen gevonden werden.

7 Dog aangaande de getrouwde Vrouwen werd by naar over al onderhouden, dat de selve geheel ende al staan onder de Voogdij, ende bescherminge van haare Mans, Sie *Grot. 1. bouk, 4. deel. ende het 11. deel.* *Joan van den Sande lib. 2. tit. 4. defin. 1.* *Zyp. Not. Jur. Belg. de tutel. in fin.* Soo dat alles van haarent wegen door haar Mans moet ende mag werden gedaan: de welke voor haare Vrouwen in regt spreken, haare goedren beswaaren, ende vervremden, ook die geene, de welke sy buyten de gemeenschap hadden gehouden, sonder der selver bewilliging daar toe van nooden te hebben. Als verstaan is, by het *Hof van Holland*, volgens tuig van *Nieuwstad. tract. de pact. antenupt. observ. 10.* by den *Hove van Vyrecht. Radelant. Cur. Traject. decis. 21.* ende by den *Hove van Friesland.* *Joan van den Sand. lib. 1. tit. 2. defin. 3.* Ten waar hem die magt bysonderlijk by *Huwlijke-Voorwaarden* was benomen. *Nieuwstad. de pact. antenupt. observ. 21. & observ. 9. in not. Costuymen van Antwerp. tit 41. art. 15.* *Costuymen van Zuid-holland* in den Jaare 1571. aan den *Hove van Holland* over-gegeven. *art. 6.* (Dat, of ende hoedanig tot naardeel van een derde mag bestaan, hier naar t'sijner plaats sal werden geseid:) ofte dat om sijn quaade *minagie*, ende kwistery, by de Vrouw scheyding van goedren was verkregen, ende hem als een deur-slag ende kwist-goed, het bewind van sijns Vrouwen goedren, opentlijk was verboden. *l. 24. ff. solut. matrimon.* *Neostad. de pact. Antenupt. obs. 8. in not.* *Herbai. ver. quotid. cap. 13. §. 10.* Nog, dat de Vrouwen, sonder haar Mans, in Regten niet bestaan en mogen, ende de *Vonnissen*, tegens haar gewesen, van geender waarden zijn, soo verklaaren *Imbert. Enchirid. Jur. Gall. verb. Authhorité de Curateur.* *Joan. Papon. lib. 7. tit. 1. Arrest. 10, 11. & seqq.* *Christin. vol. 2. decis. 153. num 4.* Ook, dat, wat handelingende ende over-komst een Vrouw, buyten haar Man, gedaan hadde, metter daad soude komen te vervallen. Sie *Argent. ad Consuetud.*

Britann. art. 424. *gloſſ.* 1. *Gomez.* ad l. *auri* 54. & ſeqq. *Chriſtin.* ad leg. *Mechlin.* tit. 9. art. 4. *num.* 38. & ſeqq.

Wtbeſondert, dat een Vrouw, doende openbaare koopmanſchap ende neering, in het geen haar koopmanſchap ende neeringe betreft, verſtaan werd haar ſelven, ende haar Man te verbinden, ook de goedren van de neering mag vervremden, ende belaften. Volgens *Coſtuymen van Zuid-holland*, aan den *Hove van Holland* over-geſonden in den Jare 1571. art. 35. *Coſtum. van Vytregt.* Rubr. 22. art. 4. *Coſtum. van Antwerp.* cap. 41. art. 13. 34. 40. ende volg. *Keuren van Leyden*, art. 142. *Land-regt van Over-Yſſel.* 2. deel. tit. 2. art. 5. *Coſtuymen der Stadt Deventer.* 3. deel. tit. 2. art. 9. *Stads-regien van Zutphen.* tit. 26. art. 7. Zie mede Ioan van den Sande *lib.* 2. tit. 4. *deſin.* 4. Dat ook een Vrouw yets borgende, 't welk tot voordeel van de gemeene huys-houding verſtrekt is, daar door verſtaan werd haar ſelven, ende haar Man te verbinden. *arg.* l. 33. ff. *de Iure dot.* l. 78. §. 2. ff. *ead.* Sulks dat wdruklijk mede-brenge het *Land-regt van Over-Yſſel*, 2. deel. tit. 2. art. 5. Ende by den *Hove van Holland* verſtaan is op den 6. Novemb. 1603. in de ſaak van *Cornelis Iakopſz. Laaken-kooper.* cum ſocijs: contra, *Iuffrouw Maria Diert*, ende op den 26. Martij 1607. in de ſaak van de *Graavinne van Solms*, tegens *verſcheyde Creditoren.* Soo is ook by *Handveſt* van *Graav Willem* aan de *Stad Delff* gegeven in den Jare 1247. by *Philps van Bourgonjen* voor *Paas-mis* van den Jare 1448. naarder beveſtigt, by den ſelven *Graav Willem* aan die van *Haarlem* op *Sint Klemens dag* Anno 1245. ende by *Graav Floris de vijfde*, aan die van *Moninkendam* op *Lieve-Vrouwen-boodſchaps-dag* van den Jare 1288. vergunt, ('t welk *Grotius* in ſijn *Inleyding* 1. *boek.* 5. deel. voor een gemeen regt verhaald) *Da* een *Man*, „ die een *Wijv* hevet, die pleegte te *Bakken*, ofte te *Brouwen*, by haar mag „ verlieſen een *Oven* vol brood, als ook een *Browte* biers, dat haar *Man* daar „ niet tegen doen en mag: ende op die ſelve manier, waart dat eenig *Mans* *Wijv* „ pleegte wollen, gaarn, of linnen te verkoopen, ofte koopen, die mag by haar „ 't gewigte, dat een *ſteen* biet, verlieſen. Iſt ook eenig *Mans* *Wijv*, die niet „ en pleegte openbaare koopmanſchap, haar *Man* mag by haar koomen in „ ſchade van vier pennigen. „

Behalven dat in *Vrieſland* naa *Coſtuyne* geen gemeenſchap van goedren door 't *Huwlyk* plaats heevt, ten zy ſulks werd bedongen, ende daarom den *Man* ſijns *Vrouws* goedren aldaar, ſonder haar bewilling, niet en vermog te vervremden, ofte belaften; ſoo is het verder aldaar mede gebruiklijk. Zie *Ioann. Sande* *lib.* 2. tit. 4. *deſin.* 2.

HET VII. DEEL.

Van Maagschap of Verwandschap, van Wettig ende Onwettig-geboornen.

1. Verwandschap wat ende hoe veelerhande.	5. Speel-kindren of ende hoedanig te wettigen by naarovolgende Huwelijk, ofte gunste van de Land-Overheid.
2. Wettig-geboornen.	6. Van wat kragt.
3. Onwettig-geboornen welke ende hoe veelerhande.	7. Overwonne Bastarden niet te wettigen.
4. Regtlijk onderscheid tusschen de selve.	

VAn Geslagt ende Afkomst zijn de Mensen metten andren Verwand, *l. 1. in fin. ff. quod pro tutore, l. 5. §. 11. ff. de reb. cor. ofte Vreind. l. 19. Cod. de jure delib.*

1 *Verwanten* zijn de welke in Maagtal onder een Geslagt behooren, door Geboorte, ofte door Huwelijk, daar van de dese Bloed-verwandschap, d'andere Sweerschap ofte Swaagerschap genoemd werd. *l. ult. ff. de justit. & jure.*

Vremden zijn die den andren, nogte door Geboorte, nogte door Huwelijk bestaan. *d. l. 19. Cod. de jure delib. l. 6. ff. de ventre inspiciendo.*

Verwandschap is andre wt een enkele geboorte, ende voort-teeling, wt een ende deselve Vrouw. *l. 4. §. 2. ff. de gradib.* andre wt een wettig Huwelijk van Man ende Wijv. *l. 23. ff. de statu hom.* Daar wt voortkomt dat andre zijn wettig, andre onwettig-geboornen. *l. 1. Cod. de nat. lib.*

2 *Wettig-geboornen* zijn die van getrouwde Ouders, ende sulx wt een wettig-Huwelijk voort-komen. *l. 6. ff. de his qui sui vel alien. jur. l. 11. §. 9. ff. ad leg. Jul. de adulter.* Sie Andr. Gail *lib. 2. observ. 97.* Het welk heel ruym genomen werd, soo dat genoug is, dat der kinderen Vader ende Moeder, t'eeniger tijd van de dragt, 't zy in 't begin, of in 't einde, getrouwde Luyden waren. *pr. Instit. de ingen. l. 2. ff. de Statu homin.* Want naar Regten, den Man voor de Vader werd gehouden van het Kind dat sijn Vrouw voort-brengt. *d. l. 6. ff. de his qui sui, 19. ff. Statu hom. l. 29. §. 1. ff. de probat.* ten waar dat bleek van sijn onbekwaamheid tot voort-teeling, ofte van sijn geduyrig afwesen. *d. l. 6. ff. de his qui sui vel alien.* ofte dat den Man met eede wilde verklaaren, dat hy sijn Vrouw, voor het Huwelijk, noit bekend en hadde, volgens het gene wy breeder, 't sijner plaats, sullen handelen; Daar van schryven Gail *lib. 4. 2. obs. 97. num. 12.*
Sande

Sande l. 1. tit. 10. *defin.* 2. Soo verr' datmen voor Wettig-geboornen houd, die op de sevenfte Maand, of ook wel op den hondert-en-twee-en-tagtigsten dag, naar het voltrekken van 't Huwlijk, ende het by-slaapen gebooren werden. l. 12. ff. *de Statu hom.* l. 3. §. 12. ff. *de suis & legitim.* Ende wedrom een Vrouw die van goed leeven, ende buyten op-spraak is, binnen de elfde Maand, naar haar Mans dood, een wettig-gebooren voortbrengt. *Novell.* 39. *cap.* 2. Sie daar van Sande *lib.* 4. tit. 8. *defin.* 10. J. Beverwijk *Schat der gesondheyd*, 2. *deel.* *cap.* 4.

Onwettig-gebooren zijn de welke buyten wettig-Huwlijk gebooren werden; Dese zijn wederom andre die wt ongetrowde, andre die wt getrowde de Persoonen, in Overspel, of wel wt ongetrowde, maar de foodanige, de welke om te naa Verwantschap, in Bloed-schande, gereelt werden. §. 12. 13. *instit. de nupt.* Daar van de geene Speel-kindren, anders Bastarden, de dese Overwonne-Bastarden genoemd werden.

Tussen de selve, het Regt aangaande, bestaat het onderscheid meerendeels 4 in 't beuren ende nalaten van ervenis. Ende soo veel den Speel-kindren, of te cnkle Bastarden aangaat, de selve werden gerekent, gelijk of sy geen Vader en hadden, mogen sijnen naam niet voeren, ende komen van hem, nog van sijn Bemaag-talde geen goed te erven, soo het haar by Wterste-wille niet gemaakt en werd. l. 23. ff. *de Statu hom.* l. 15. ff. *de in jus vocando.* l. 2. l. 4. l. 8. ff. *Unde Cognati.* 't welk ook op sommige plaatsen tot een seecker gedeelte bepaalt werd, als hier naar, onder ervenis, sal werden geseid. Maar van haar Moeder, ende haare Bemaag-talden, erven sy als andre kindren, volgens het spreekwoord: *De Moeder maakt geen Bastard.* l. 29. §. 1. ff. *de inoffic. testam.* §. 3. *instit. de Senatusconsulto.* *Orphiciano.* l. 2. l. 4. ff. *Unde cognati.*

Maar Overwonne-bastarden, ende die in Bloed-schande gewonnen werden, en konnen, of mogen van haar Vader, nogte van haar Moeder, of haarer Bemaag-talden, niets by ervenis verkrygen, al was 't haar by Wterste-wille gemaakt. *auth. ex complexu Cod. de incest. nupt.* wtgenomen soo haar yets, tot haar nodig onderhoud, gemaakt was. *cap.* 5. *in sen. exir.* *De eo qui duxit in matrim. quam pollut adult.* Sie de *Costuymen van Antwerpen* tit. 45. *art.* 7. 8.

In 't verder plag het onderscheid van Wettig, of Onwettig-geboornen in ouden tijden soo groot te zijn, dat de Onwettige als eerloose wierden gehouden, ende derhalven wt alle eerlijke Ampten, ende Land-stand-raakende bedieningen, waren wtgesloten, ende jegens Wettig-geboornen niet en mogten tuygen: als men sien kan wt het *Handvest van Graav Floris*,
E toege-

toegenaamt *de Vette*, aan die van *Monnikendam* gegeven op Vrouwenboodschap-dag, in den Jaare 1288, 't welk onder andren inhoud; dat *Papenkindren*, oft eeniger *lyden*, die van geen en Egten-bedde gekomen zijn, geen oirkund dragen en sullen in goeden *Lyden Regten*, ende by den selven *Graav Floris* aan die van *Kenemerland*, gegeven tot *Aalberts-berg* des vrydags naar Halv-vaften in 't Jaar 1291. daar naa verniewt by *Hertog Willem* op den 3. April 1415. inhoudende, *Dat hy hen een Baljuw sonde setten, die hy hen met eeren setten mogt, die geen Kevis-kind en was*, dat is, gelijk dat van *Hartog Willem* naarder verklaart werd, *die van eenen Wettig-tigen bedde is*. Soo nog in *Hoog-Duitsland*, aangaande de Ampten, ende waardigheden, volgens de *Saxensc Land-regten*, werd onderhouden, die by ons anders in vele dingen gevolgt werden: dat geene *Onwettig-geboornen* eenig *Regter-ampt* mogen bedienen, al ist dat door volgende *Huwlyk*, ofte gunst van de *Land-Overheid* zijn gewettigt: soo dat getuigt *Minsinger. Centur. 4. obs. 31.* Welken volgende op de *Academijen* ende hoge *Schoolen* van *Duitsland* door-gaans, van yemands *Wettige geboorte*, nauwkeurig ondersouk werd gedaan, eer hy tot het *Doctoraalschap*, ofte andre hooge waardigheyt werd toegelaten, daar sy ook in de *Tuyg-brieven* gewoon zijn gewag van te maaken, dat des gbleeken is. Maar by ons werd sulck onderscheyd soo nauw niet meer genomen, soo dat *Speel-kindren*, de welke van haar selven vroom, ende van onbesprooklyk leeven zijn, de vlak van haar geboorte, ligtlyk komen wt te wiffen, ende om haar bysondere deugden, benevens andre, in eer ende waardigheid werden gestelt, ende wy daar in de beschreven *Regten* volgen, de welke de misdaad van d'Ouders, den *Kindren* niet toe en reekenen, nogte haar van eenige haarer waardigheid, ofte eer onthouden. *l. 26. ff. de paris. l. 6. ff. de decurionib.*

5. *Speel-kindren* buyten *Wettig-Huwlyk* geteelt, werden gewettigt, ende verkrijgen in alles gelijk regt met de *Wettig-geboornen*, soo haare *Ouders* naarderhand metten andren *Wettig-Huwlyk* aangaan. *S. ult. instit. de nupt. §. 2. Instit. de heredit. qua ab intestat.* alwaar het sulks dat een van beyden, naa de geboorte, met een ander gehuwlykt waar geweest. *Novell. 74. cap. 2. in fin.* Sonder dat daar toe noodig is, als sommige meenen dat de te voorens gewonnen kinderen, in 't bevestigen van de *Trouw*, selvs tegenwoordig zijn, ende gelijk als door den *Prediker* selvs voor *wettig* verklaart werden, gelijk somtijts wel ten overvloed geschied, daar van het spreek-woord, *Het Kind onder de Hoik trouwen*, schijnd voort-gekomen te zijn.

Soo de Moeder komt te sterven, of ander belet tussen komt, dat de Vader met haar geen wettig Huwlijk aangaan en kan, ende nogtans genegen is, dat het kind, of kinderen, by haar buyten Huwlijk verwekt, voor Egte ende wettige mogen geagt, ende greekent werden, kan hy sulks, by gunste van de *Land-Overheid*, verkrygen: de welke soodanige gunste ligtelijk toestaan, sonderling soo hy geen andre kinderen heeft, of dat de selve daar in mede verwilligen. *Novell. 74. Nov. 89. cap. 10. l. 24. ff. de Natalib. rest.*

Welke gunste den *Speel-kindren* wel in alles gelijk regt geeft met de *Wettig-geboornen*, soo veel de Vader selvs aangaat, maar en raakte d'andre des Vaders Maagen niet, dan die daar in wdruklijk verwilligt hebben, ende en strekt ook niet over de *Leen goedren*, ten zy sulks sonderling werde wtgedrukt. *Cap. naturales. Si de feudo defuncti contentio.* Sie Grot. *Inleyd. 1. bouk. 12. deel.* Neostad. *de feudi Holland. Success. cap. 5. in fin.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 140. num. 8.* Gudelin. *de Jure novissimo lib. 1. cap. 15.* Zyp. *Notit. jur. belg. de naturalib. lib. Christin. vol. 1. decis. 199. num. 18. & vol. 3. decis. 145. num. 20. & seqq.*

Overwonne-Bastarden en konnen door geen volgende Huwlijk gewettigt werden, vermits het Huwlijk met die gene daar men te vooren in *Overspel* mede geleevt heeft, naar de *Geestlijke Regten*, niet bestaan en mag. *Caus. 31. quaest. 1. cap. 1. cap. 5. extr. de eo qui duxit in marrim. quam polluit adulter.* Ende by de *Land-Overheid* geen gunst tot het wettigen van die gene, de welke in soodaane schande ontfangen zijn, vergund en werd, als by *Edict van KAISAR KAREL van den 20. Octob. 1541. art. 31.* ende *Ordonnantie, noopende remissien van Doodslagen, brieven van legitimatie, &c. van den 19. Mey 1544. art. 28.* geboden, *Dat geen brieven van legitimatie en sullen verleent werden voor Bastarden, gewonnen by personen, geduyrende henlyden Huwelijken-staat.*

HET VIII. DEEL.

Van Maag-tal.

1. *Maagschap van swaart, ofte spil-zijde hoedanig te onderscheyden.*
2. *Het onderscheyt der Maag-tellingen van Christus anders by Matheus anders by Lucas hoe te verstaan.*
3. *Maagschap werd onderscheyden in lijnen ende trappen ofte leeden.*
4. *Lijn der Maagschap, andre regte, andre zijd-lijn.*
5. *Regte lijn tussen Ouders ende Kindren in haare Leeden, hoedanig te tellen.*
6. *Zijd-lijn hoedanig in sijne Leeden te tellen.*
7. *Maag tal hoedanig te doen, volgens den beschreeven Regten.*
8. *Waar in van de Maag-tal der geestlyke Regten verschild.*
9. *Swagerschap hoedanig in Maag-tal ende Verwandschap te reeknen.*

Onder die gene, de welke malkander in Maagschap, door geboorte, bestaan, is wederom onderscheid te maaken, of die malkandren bestaan in afkomste van een ende de selve Tronk, wt een Man, ofte wt een Vrouw voort-gckomen.

1 De welke malkander in enen Tronk des Geslagts, door een Man, bestaan, die noemmen van *Swaart-zijde*, door een Vrouw van *Spil-zijde*.

Maagschap van swaart-zijde, behoud den selven toc-naam, ende Wapen van het Geslagt, gelijk als in twee Broeders-kindren, ende verdre afkomelingen van Mans oir. *d. S. 1. instit. de legitim. agnat. success. l. 7. ff. de legitim. tutor.*

2 *Maagschap van Spil-zijde* verliest de naam, ende gaat over tot deszelfs Verwandschap. *l. 196. ff. de V. Signif. l. 10. S. 2. ff. de gradib.* als zijn twee Susters-kindren, ende haare afkomelingen. *d. S. 1. instit. de legitim. agnator success.*

Dit onderscheid speurt men in de afkomst ende maagtellinge van Christus, anders by Lucas, anders by Matheus genoemd, daar van Matheus volgens de Hebreese manier van telling het geslagt van Christus door de swaart-zijde getelt heeft van Joseph op Jacob de Vader van Joseph, ende Moeders broeder en oom van Maria, die by gebrek van ander Mans oir de benaminge van het geslagt van Maria moeste houden, onder dewelke geen vrouwen het getal ofte benaminge konden maken. Daar Lucas het selve geslagt sonder sodanige opmerken naa de ware voorttellinge ook door de tussekomende Vrouwen getelt heeft.

Maag.

Maagſchap het zy van Swaart, of van Spil-zijde, werd onderſcheyden 3 in Lijnen, ende Trappen, ofte Leeden. *l. 9. ff. de gradib.*

Een lijn is een verknogte vergadering van verſcheyde perſoonen, de welke wt een gemeene Stam voort-komen, gelijk als met een ſchakel aan den anderen gehegt.

Defe is *Regte-lijn*, ofte *Zijd-lijn. l. 1. ff. de gradib.*

Regte-lijn is tuſſen Ouders ende Kinderen, op-gaande tot Vader, Moe-4 der, Groot-vader, Groot-moeder, Over-groot-vader, Over-groot-moeder, ende ſoo voort; neder-gaande tot Kindren, Kinds-kindren, Agters-kindren, ende ſoo voort. *l. 10. §. 1. ff. de gradib.*

Zijd-lijn is dewelke ter zijden aſſooft, door twee, of meer Broeders, ofte Suſters, ende der ſelver afkomelingen. *d. l. 10. §. 8. ff. de gradib.*

De *Lijnen* werden wedrom onderſcheyden in Trappen, ofte Leeden, daar mede d'een aan d'ander valt geſchakelt werd, door de welke van den een tot den ander werd geteld, van ende tot die gene daar wt ſy alle zijn voort-gekomen, *d. l. 10. §. 10. ff. de gradibus.* Waar van de naarder, ofte yerder Maag-tal, het onderſcheid in het Regt geeft: beſtaande wel meere deels in het beuren van ervenis, ende aanneming van Voogdije, de welke de naaſte van het Geſlagt toe-komt. *d. l. 10. in pr. ff. eod.* ook in het Huwlijken, 't welk binnen ſekre leeden van Maagſchap verboden is. *§. 1. & ſeq. inſtit. de nup.* Daar van hier naa in 't byſonder.

Welken aangaande, dewijl 't ſijner plaatſe veel werd verhandelt, het welk t'eenemaal hangt aan het wel op-tellen van de trappen, ofte leeden van verder, ofte naarder Maagſchap, noodig is daar van in 't byſonder te handelen.

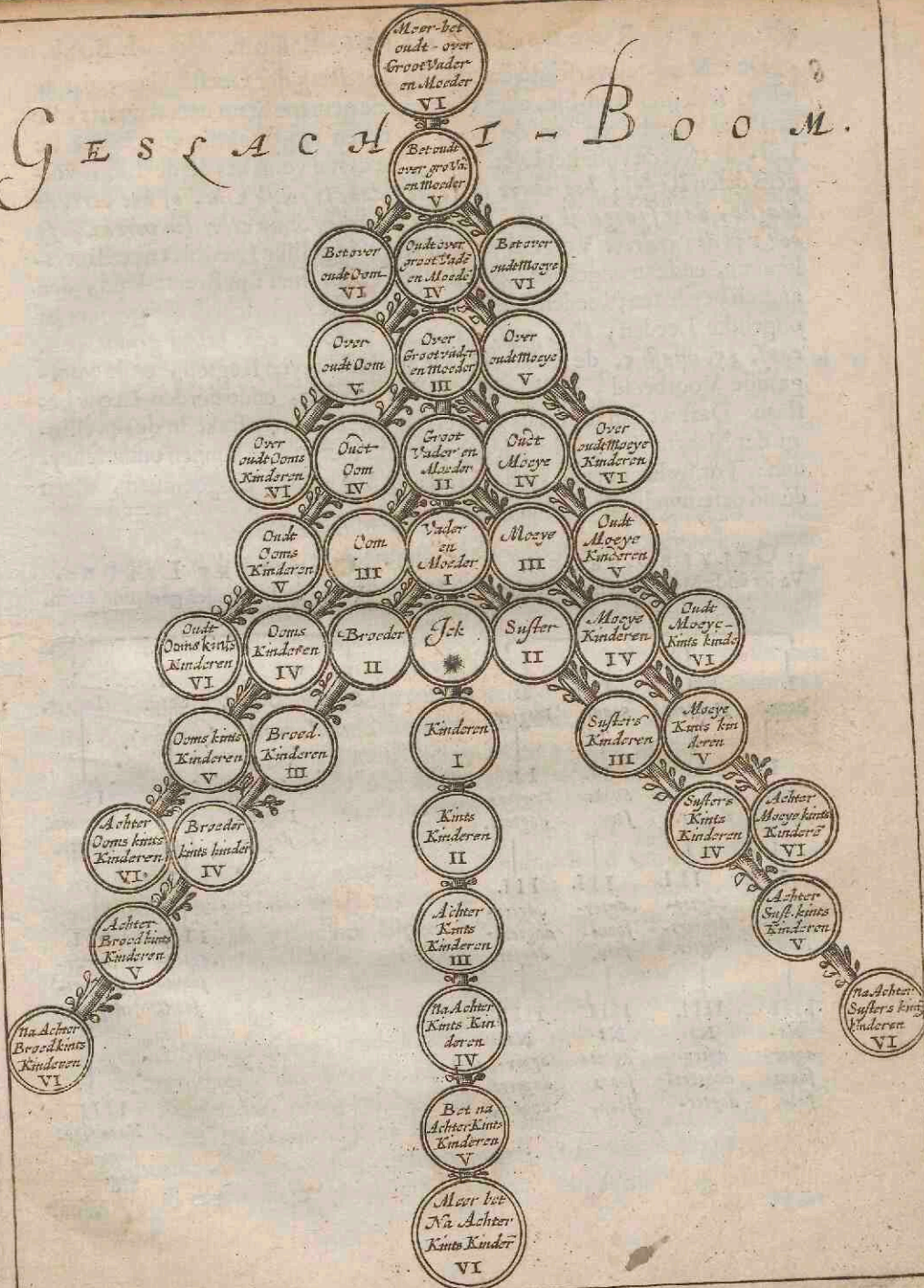
Tuſſen Ouders ende Kindren telmen regt-op, ofte regt-neer, door den 5 Regel, *ſoo veel Voort-teelingen, ſoo veel Leeden*: als by voor-beeld; in opgaande, is Vader het eerſte, Groot-vader het tweede, Over-groot-vader het derde, Oud-over-groot-vader het vierde, Bet-oud-over-groot-vader het vijfde, Meer-bet-oud-over-groot-vader het ſefte lid, van my af te reekenen; van gelijken, in Moeder, Groot-moeder, Over-groot-moeder, ende ſoo voort. Soo ook in neder-gaande, is mijn Kind het eerſte, Kinds-kind het tweede, Agter-kinds-kind het derde, Na-agter-kinds-kind het vierde, Bet-na-agter-kinds-kind het vijfde, Meer-bet-na-agter kinds-kind het ſefte lid, ende ſoo voort.

Maar in de *Zijd-lijn*, om dat de ſelve over-ſpringt, ende in verſcheyde 6 Spranken wtgebreid werd, dewelke alle wt eenen Tronk voort-komen; Soo moctmen eerſt zijdling op-klimmen tot den gemeenen Stam, die ſalle heeft

heeft voort-gebragt, ende van daar wederom zijdling neder-daalen, tot de geene van wiens Maagfchap gevraagd werd, *d. l. 10. §. 9. ff. de gradib.* ende alfoo tellen, volgens den felven Regel, *Soo veel Voort-teelingen tuffen my, ende die gene, van wiens Maagfchap werd gevraagd, soo veel Leden.* Of anders, *Soo veel Perfoonen, soo veel Leden, wibefondert een;* het zy datmen daar voor af-trek, den gemeene Stam, de welke in fig felven geen Lid, ofte Voort-teeling en maakt, of dat men daar voor de eerste perfoon, van wien men begint te tellen, af-trekt, de welke mede van fig felven geen Lid, ofte Voort-teelingen maakt, soo dat de tweede Perfoon altoos het eerste Lid is.

7 Het welk is de juiste Maag-tal van de beschreven Regten, die men in het tellen van de Leden der Maagfchap volgt, volgens de welke wy alhier tot naarder onder-regting, een Voor-beeld hebben ingelijvt, tellende van het middel-punt *, genomen voor die gene de welke het vraagd, regt op-gaande, of neder-gaande, ende in de kromme, ofte zijd-lijn, schoins, of zijd-lings, op ende neder-gaande door den gemeenen Stam, tot die gene van wiens Maagfchap gevraagd werd, tot in den sesten graad, volgens den Regel: *Soo veel Perfoonen, soo veel Leden, wibefondert een.* Als by Voor-beeld, om te weten hoe na dat Broeders ende Susters-kindren, metten andren in Maagfchap bestaan, sal men aldus tellen: Ik, mijn Vader, mijn Groot-vader, (daar wy alle wt gekomen zijn) mijn Oom, mijn Ooms-kind, zijn vijf Perfoonen, een afgetrokken, de welke niet en telt, blyven vier Perfoonen, soo bestaan wy den andren in het vierde Lid. Of anders volgens den Regel, *Hoe veel Voort-teelingen, soo veel Leden,* soudemen aldus tellen: mijn Groot-vader (die ons alle heeft voortgebragt) heeft voortgeteelt, mijn Vader, ende mijn Oom, die wederom voort-bragten Mijn, ende mijn Neev, 't welk zijn twee Voort-teelingen, soo dan ook twee Leden elke voort-teeling voor een lid gerekent, ten waar het dubbeld ende aan beyde zijden wierd gerekent, dewelke dan mede vier voort-teelingen en sulks vier leden soude maken, en in dat voorbeeld op een soude uyt-komen. Dog dewijl de andre tellinge sekerder gaat ende by ons in alles gevolgt werd, hebben wy de selve voor de bevattlijkste gchouden, ende alles wegen gevolgt, als ten genougen in alle Leden, soo in op-gaande, neder-gaande, als zijd-lijn, tot in het seste Lid toe, by het naar-volgende Af-beeld, werd aangewesen, ende dan voort ligtelijk tot alle verder Leden kan werden toe-gebragt.

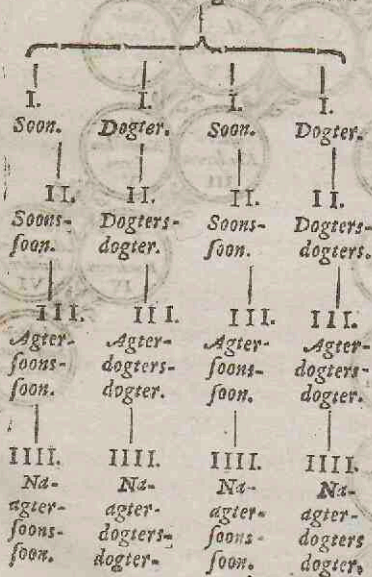
G E S C H E N I - B O O M .

Deze Maag-tal verschuld daar in van de telling der Geestlijcken, dat de selve, ook in de zijd-lijn, alleen telt van de gemene Stam neder-waarts, de eerste afkomelingen van de selve, in eenen ry gereekent voor het eerste Lid, de tweede voor het tweede Lid, de derde voor het derde Lid, volgens desen Regel, hoe verre sy beyde, daar sy gelijk zijn, of hoe verre de laagste, daar sy ongelijk zijn, van den gemeenen Stam zijn, soo verre zijn sy ook van den andren. Volgens welken Regel in gelijke Leeden, twee Broers-kindren, ende in ongelijke Leeden, een Oom, met sijn Broers-kind, den andren beyde ten tweeden Leede bestaan, met onderscheid van gelijke, of ongelijke Leeden, *Vid. cap. ad sedem 102. & cap. primo gradu 106. caus. 35. quest. 5.* de welke volgens den beschreven Regten, ende voorgaande Voorbeeld, malkandren in den vierden, ende derden Leede bestaan. Daar wt dan dikmaals verwerringe werd veroorzaakt in de optellinge der Maagtal-leden, by Lidten die sulks niet wel en kunnen onderscheyden: Tot welken eynde, also 't selve by ons niet is aangenomen, alleen diend dese ingelijvde schets.

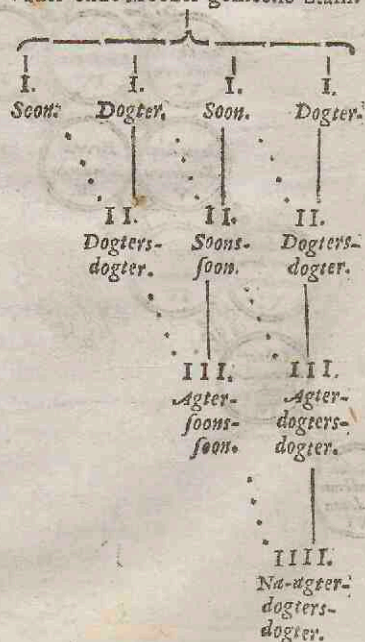
GELYKE LEEDEN.

Vader ende Moeder gemeene Stamm.

ONGELYKE LEEDEN.

Vader ende Moeder gemeene Stamm.

Waar

Waar wt te sien is dat dese manier van Maag-tal met die van de Roomse, in de regte lijn in opgaande ende neder-gaande over een komt, maar in de zijd-lijn verschil, de welke, volgens der Geestlijke, bestaat in twee verscheyden, ofte verdeelde lijnen, van den gemeenen Stam neder-daalende in gelijke, ofte ongelijke leeden, ende alsoo alleen van boven af, van de eene voort-teeling, tot de ander neder-gaande, telt: daar de andre van die gene, de welke het vraagd, op-klimt, tot den gemeenen Stam, ende van daar neder-daalt, tot die gene, van wiens Maagschap werd gevraagd, volgens het snoer ende voorbeeld, hier voor ten genougen wtgedrukt.

De selve Maag-tal die d'er is in Bloed-verwandschap, isser ook in Swaag-⁹erschap. l. 4. §. 5. ff. de gradib. door de welke twee verscheyde Maagschappen, door Huwlijk, aan den andren werden verknogt, l. 4. §. 3. ff. de grad. dog blijvende tussen den Man, ende tussen sijn Vrouws Maagen, ende wedrom tussen de Vrouw, ende haars Mans Maagen, sonder dat het verder gaat, tussen des Mans Maagen, ende der Vrouwen Maagen, onder den andren. d. l. 4. §. 3. ff. de gradib. of datmen waarlijk seggen kan datter Swaagerschap is tussen de Man ende de Vrouw selv, schoon de selve in elks opsigt, in elks der selver sijn begin heevt. Daar wel op te letten staat, op dat het mis-slag van den gemeenen Man, daar in ontdekt werde, de welke meenen, dat twee Mans die aan twee Susters, ende twee Vrouwen die aan twee Broeders getrouwt zijn, den andren in Swaagerschap bestaan, daar van dat den een sijn Vrouw, ende den ander sijn Man, met des anders Man, ende des anders Vrouw, Swaagerschap heevt: maar geensints de twee Mannen van twee Susters, ofte de twee Vrouwen van twee Broeders, onder den andren: die malkandren vremd zijn, ende blyven, nogte met des anders bloed, door Huwlijk, verknogt zijn, dat eygentlijk Swaagerschap maakt: schoon sy andren, om d'eerbaarheyd van haar Vrouwen ende Mans wegen Swaagers noemen: 't Welk t'lijner plaats, daar van de perfoonen, de welke om Bloed, ofte Swaagerschap metten andren niet en mogen Huwlijken, gehandelt werd, breeder sal werden aangewesen.

Soo zijn dan des Vrouws Maagen ende Bloed-verwanten, des Mans Maagen in Swaagerschap: ende so wedrom, zijn des Mans Maagen, ende Bloed-verwanten, des Vrouws Maagen in Swaagerschap, in een ende de selve Leeden van Maag-telling: als Schoon-vader, Schoon-moeder, Schoon-foon, Schoon-dogter, Schoon-broeder, die men anders Egt-sweer noemt, Schoon-suster, anders Snaar, ende soo voort. l. 4. §. 5. & seqq. ff. de gradib. & affinib.

HET IX. DEEL.

Van Edle ende Wel-geboornen.

1. Het regte onderscheid der personen, Adel, ende Edlen, wat ende wie.	10. Schild-knaapen.
2. Hoedanig te bewijzen	11. Baronnij van wat regt.
3. Graaven ende Baronnen speel-kindren warden mede voor Edel-luyden gehouden.	12. Berg-graafschap.
4. Oorsprong van den Hollandsen Adel.	13. Baanrodschap.
5. Hertog wie ende wat.	14. Onderscheid tusschen hooge, middelbaare, ende laage Jurisdictie, ende wat daar onder behoort.
6. Graav, Dijk-Graav, Ploym-graav, Land-graav, Mark-graav, Pals-graav, Burg-graav, wie ende wat.	15. Naarder onderscheid tusschen Edlen ende Onedlen.
7. Wanneer tot ten ervelijken staat gebracht.	16. Wel-gebooren Mannen, hoedanige Luyden van ouds.
8. Ridder wat ende wie.	17. Dienstaare hoedanig ende welke by ons van ouds.
9. Baronnen oft Baander-heeren, wat ende wie.	

I N het slot van het vijfde deel werd geseid, dat alle de perfoonen deser landen sijn vrye perfoonen, het selve is te verstaan, van de wreede slavernij der lijveygenen by de Romeinen, ende als nog in der Onchristen wereld bekend, by de welke de Heeren regt van leven ende dood over hare lijveygene slaven hebben, maar wat aangaat de gemeene dienstbaarheyt deselve is hier in dese gewesten behoudens de natuyrlijke vryheid mede eenigints bekend geweest. Want van ouds in dese landen de luyden verdeelt sijn geweest in Edle, Welgeboorne, en Diens-luyden, het welk den selven Staat was van perfoonen de welke by den Franken en Saxen daar wy onsen oorsprong van hebben, *Edlinge, Frilinge, en Lasse* genoemd wierden, dat is *Edele, Vrye, ofte Welgeboorne*, ende verlatene, ofte *dienstbare*, als te sien by Joann. Pontan. *Origin. Francicar. lib. 6. cap. 15.* by Paul. Math. Wechner. *Pract. observ. de Verbor. Signif.* in verb. *lassi.* ende by *Sententie van den Hove van Holland van den 4. Martij 1532.* in de saake van Welgebore Mannen van Maastrand Impetranten, ende den Rent-meesteren van Noort-holland ende eenige Huys-luyden van den selven ambagte uytdrukkelijk erkent werd. Sie mede Math. Van der Hove in sijn *Handvest-Chronijk het 8. bouk het 18. deel.*

Adel is een voordeelige wtfleekenheid ende waardigheid, boven andre, in Geslagt, of in eygen daaden, ende werken. Edle sijn, de welke sodanige waardigheid, boven andre Onedle, besitten, wt geboorte, oft wt eygen verdiensten.

Edle van geboorte sijn, de welke door wettige geboorte sijn voortgeteelt,

geteelt, wt een Vader, de welke fodaane wifteenheid ende waardigheid van fijn Voor-oudren befat, het zy dat hy konde bewijfen, dat hy was afgekomen van een *Kaifzar, Koning, Prince, Graav, Baron, Ridder*, ofte *Vry-Heer*, ofte dat fijn Geflagt, van alle oude tijden, voor Edel is erkend geweest, fodane by ons veel ende meelt zijn, de welke wel niet tot den eerften Stam ende oorsprong van haaren Adel, van d'een tot d'ander en wecten op te tellen, nogtans van alle oude tijden daar voor zijn erkent geweest, dat men voor bewijs genoug houd: als zijn die geene, de welk men van ouds gewoon is geweest, in fodane waardigheid, ten Dagvaard in de vergadering der Heeren Staten van den Lande te befchryven.

Tot het bewijs van een Adlijk Geflagt, is genoug dat yemand van een ² Edelman, wt een wettig Huwlijk is voort-gckomen, al waar het wt een Onedele Vrou, de welke door haar Man veradelt werd. *l. 13. Cod. de dignit.* maar van een Onedle, al waar het wt een Edle Vrouw gebooren, en mag voor geen Edelman gehouden werden. *l. 19. ff. de Statu homin.* want een Vrouw geen Adel en geeft, ofte neemt aan of van haar Kindren, de welke geheel en al volgt den ftaat, waardigheid ende gelegenheid van haar Man. *l. 10. in fin. ff. de Senatorib. junct. d. l. 19. ff. de Stat. hom.* Sic Tiraquell. *de Nobilitate cap. 18. num. 15. 20. & feqq.*

Graven ende *Baronnen* kindren, alwaart dat die wt ongetrowde per-³foonen, ofte By-futen verwekt zijn, (*vulgo*, van het laage koutsjen) werden mede onder Edel-lieden gerekent, met dit onderscheid: dat fy het Wapen niet anders voeren en mogen, als met een baar, ofte ftreep, van de linker-hand fchoins opwaarts gaande naar de rechter-hand toe, doorgehaalt. Sic Chaffan. *ad Confuetud. Burgund. rubric. 8. s. 3. num. 18. & feqq.* Tiraquell. *de Nobilitat. cap. 15. num. 25.* Zypæ *Notit. jur. belg. de dignitat. verf. Ut spurio.* Daar van het oude fpreek-woord fchijnt voortgekomen, *Daar loopt een ftreep door*, daar mede men wil beduyden, dat yets foo geheel fuyver niet en is.

Wat den Hollandfen Adel aangaat, de felve en is niet foo feer gefproo-⁴ten wt een aangebooren voor-regt van Geflagt, als wel wt begiftigde ver-gelding van groote ende klouke eygen daaden: door dien van alle ouden tijden geene Koningen nogte Graven, eenig erviljk befít, ofte voor-gang, recht in Holland hebben gehad. Soo ook niet by de Duitfen, wt welkers boefem de Hollandfe Graven meest afkomftig zijn. Want voor den Jaare negen-hondert, waaren foo veel trappen van Adel niet, ende waaren niet dan Kayfars, Koningen, ende Prinzen; de Hartogen, Gra-ven, Marquiffen, Mark-graven, Palf-graven, Ridderen, Baronnen,

Baander-heeren, waren namen van *Officiers*, maar geen ervlijke Heerlijkheden.

5 *Hartog* was een Over-hoofd over het Krijgsvolk, by den Prince gekoo- ren, ende in een secker Landschap geset. Soo blijkt by sekren brief van de oprigtinge van een Klooster tot Lucerne in *Swisserland* van den Jaare 840. beginnende aldus: *Ik Wighard, ende mijn broeder Rupert, Hartog van den Krijgsvolk van Swabe, onder Konink Louys, &c.* Soo ook een Hartog by den Latijnen niet anders genoemt en wert als *Dux*, dat is, Voorganger, Leydsman, ofte *Heer van den Tugt*.

6 *Grave* was een Regter, ofte Opper-hoofd, by den Kayser, ofte Koning gestelt, over sekre bysonder Regts-gebied, ofte gerechtigheid. Soo nog by ons zijn de *Dijk-graaven*, dat zijn Opper-hoofden van Dijk-regters, ende *Pluym-graaven*, die over de Swaane-driften, ende Vroon-visscherijen den opsigt hebben.

Land-graven waren Regters van een seker Landschap.

Mark-graven waaren Regters over sekre Marken, ofte Schey-palen van Landen.

Pals-graven waren Regters, die des Konings plaats bewaarden in een Stad, ofte Land, dat met de Wapenen verkregen was.

Burg-graven waren Regters over sekre Dorpen, genaamt Vryheeden, ofte bewaarders van sekre Sloten, ende Kasteelen.

Tot alle welke diensten ende *Officien*, gemeenlijk genomen wierden, die van Adel waaren, ende voornaamelijk wt den Baronnen, de bekwaamste.

7 Dog sedert *Kaysers Otto* tijden, die het Kayser-rijk aan-nam in den Jaare 936. zijn Hertogen, ende Graven tot erv gemaakt, ende geset boven de Baronnen, ende Baander-heeren: ende zijn aan haar het besit ende besit van geheele Landschappen ende *Provincien* ervlijk overgegeven.

Met welke Titlen, voornaamlijk van Baronnen, ofte Baander-heeren, ende Ridders, de Hollanders, ook, om hare klouke daden, door de *Graven* (de welke haar alsints in de hoogste magt van Land-stand-saaken indringende, haar, met der selver begunstigde onderhoorigheid, groot ende ontfaglijk maakten) zijn vereert, ende daar by begiftigt zijn geworden, met een ervlijk besit van Baronnijen, Burg-graavschappen, Baanrodschappen, Ambagten, Kasteelen, Slooten, ende andre goeden ende innekomen, onder last dat sy den gemeenen Lande ende Graavlijkheid, in alle Heer-vaarten ende Oorlogen, op de Land-paalen vallende, ten dienste mosten zijn.

Ridders waren die geene, de welke tot den hoogsten tijtel van eer ende 8 waardigheid, in een seekre orden, met heerlijke Waapnen; tot een teyken van kloukheid ende dapperheid, om haar eygen daaden, met seekre groote omstandigheid, waaren ingelijvt, ende daar by met het besit van heerlijke goeden, als geseid is, begiftigt.

Barons, waaren Vry-heeren, de welke het hoogste Regt-gebied oef- 9 fenden, ende welkers Heerlijkheden vry waren van de Graven beeden. Als te sien is by d'wtspraak van Hartog *Philips van Bourgonjen* van den 11. Junii 1452.

Bander, ofte *Baander-heeren*, wierden also genaemt, om dat sy Heeren waren der Banden, ofte Benden, die sy leyden, ofte Heeren der Bannieren, ende Vendelen, die sy oprigten. Sic de *beschryving van Zuid-Holland. pag. 101.*

Dese waren in groot getal: want men leest, dat op de Huldinge van *Graav Willem* de derde, binnen Haarlem, in den Jaare 1305. aldaar verscheenen duysent Hollandse Ridders, ende hondert Baander-heeren. Sic de *Chronijk van Holland* onder den selven *Graav Willem* de XXII. Graav.

De welke alleen den Aadel, ende besit van sodayne goeden wt haar 10 Geslagt besaaten, wierden *Schild-knaapen*, ende *Schild-boertige Mannen* genoemt, die mede in seekre ordre bestonden, tot dat sy wt haar eygen daaden, tot den trap des Ridderlijken Ordens geraakten, die men nu sonder onderscheid Ionkers, ofte Ionk-heeren noemt.

Onder de Voor-regten, de welke sy besaaten, waaren de voornaamste, *Baronnije*, *Burg-graavschap*, ende *Baanrodschap*, daar van sy ook *Baronnen*, *Burg-graven*, ende *Baander-heeren* genoemt zijn, daar onder dan alle ander minder geregtigheden, van *Thienden*, *Beden*, *Erv-pagten*, *Renten*, *Chijnsen*, *Thijnsen*, *Gruyd-gelden*, *Kapoen-gelden*, ende andre ervlijke innekomen behoorden.

Onder *Baronnije* behoorden, het hoogste regt te mogen voeren, soo in 11 *Civile* als *Criminele* saken, ende daar toe te mogen houden een Galge met vier voeten, ofte stijen, (dat wy noemen Galg ende Put te voeren) te mogen branden, hangen, slepen, onthalsen, brand-merkken, ooren afte snijden, te bannen, het regt van goeden aan te slaan, ende verbeurt verklaren, openbare merkten op te stellen, den vijfdén penning te trekken van alle boeten, daar by men hem mogt verbinden by schrift, ofte brieven, ervnis van *Bastarden* nalatenschap, (welkers ervnis aan de Graavlikheid plag te vervallen, dog in meest alle Steden by *Handveest* is gequeten) ende wat des meer is.

- 12 Onder *Burg-gyaavfchap* heeft van ouds behoort middelbaare *Jurisdic tie*, ofte Regts-dwang, te kennen tot tseftig fchellingen van boeten ten hoogften, den Dieff te doen hangen aan een Galge van twee voeten, ofte twee ftaaken, fonder meer, geen Galge te houden, ofte hebben, ten zy wanneer fulxs van noode was, ende dat van diefte gefchied in fijne Heerlijkheid, ende moft die galge geveft zijn in der aarden, fonder ftijlen be- zijden, ende indien dat die ter neder viel, by eenig geval, foo en mogte hy die niet wedrom opheffen, ten waar dat hy enen nieuwen Dieff hadde te doen hangen, dat hy Keuren mogte maaken, aangaande den Ougft, ende van geen Krijghs-wapeneñ te gebruyken, ende daar van eens des Jaars onderfouk te doen.
- 13 Onder *Baanrodfchap* behoorde, dat niemand van den Onderfaaten brood mogte bakken, dan aan den Oven van den Heer, onder wien dat regt van Baanrodfchap was. Dat ook niemand fijn koorn mogte doen ma- len, anders dan aan den Molen van den felven Heer, op verbeurte van het brood, ende meel; Dat ook geen andre Ovens, ofte Molens mogten werden gefelt. Daar van als nog fchijnd over-gebleven, het regt van een Dwang-molen, by sommige Dorpen nog tegenwoordig in treyn, op wel- ke Molen al d'Infectnen gehouden zijn te laten maalen, als mede het regt van de Wind, zijnde een gerechtigheid dat geene Molens mogen werden gefelt, fonder bewilliging van den Heer, die daar voor een Jaarlijkse er- kenntnis bedingt.
- 14 Daar in van ouds het onderscheid van hooge, middelbaare, ende laage *Jurisdic tie*, ofte Regts-gebied beftaan heeft. Soo dat getuigd *Jan Bot- tel-gier* in *fijn Somme Ruraal cap. 272. ende 274. ende volgens*. Die nu alleen in hoge, dat is *Criminele*, ende laage, dat is *Civijle Jurisdic tie* onderfcheyden werd, waar van de Dorpen, die fodaanig regt hebben, ge- noemt werden Vrye, ofte Hals-heerlijkheden, d'andre Ambagten, ofte Ambagts-heerlijkheden.
- Onder welke *Civile*, anders middelbare ende lage *jurisdic tie*, de- welke by den Schout, uyt den naam van den Ambagtsheer beregt werd, behoord: Ordre en bewind van de dagelijfke *Policee* en Landbefter, van de *Justicie*, en regtfoeffening, het ftraffen van breuken en verbeurten en onderscheid van *crimen*, en grote mifdaad, aan het beftreffen van dewelke de Hog. Over. en gemeene faak feer veel gelegen is (dewelke alleen by den Baljuw berigt werden, en daarom *Hoge Jurisdic tie* genoemd werd) Soo ook daar toe behoort de Schouw ende onderhoudinge van dijken, kaden, wegen, fraten, het beftier van wesen, ende kerkegoeden, Toefigt te hebben op
de

de Kerkmissen, Jaarmarkten, Vastenavonden, Kramers, Tafelspeelders, en diergelijke. Hier toe behoort ook het geniet van een derde part van alle lijkstraffelijke ende grote boeten, dewelke by den *Baljuw* onder het selve regtsgebied beregt werden, daar van hy den Schout rekening moet doen, en ontfangen. Ingevolge van het *groot Privilegie van Vrouw Margriet* in den Jare 1346. gegeven, daar by de Ambagtsheeren van den lande vergunt werd den derden penning van alle verbeurnissen in heeren ambagten vallende, of dat daar uyt roerd, welkers regt by den Schout werd waargenomen. Het welk door versuym ende onkunde van sommige Boerschouten in ongebruik schijnt geraakt te sijn, het welk nogtans niet en belet, dat andre sodanig regt oefnen en invoeren, om dat het versuym van een ander my, niet en mag hinderen, off mijn regt mag weg nemen. *l. 27. §. 4. ff. de pact. l. 3. ff. de transact. l. 1. & tot. tit. Cod. Res inter alias acta.* Gelijk in verscheyde dusdanige voorvallen verstaan is. Als breder te sien is in mijne aantekeningen over de *Costuymen van Rijnland art. 10.*

Buyten dien bestond het onderscheid tusschen Edlen ende Onedlen, dat een querte, ofte doodslag van een Edle, veel hooger geboet wierd, als aan een Onedle. Als te sien is by *Handvest van Jan van Henegouwen*, aan die van *Kenmerland*, gegeven op S. Willebords-avond van den Jaare 1303. *Dat een Onedle over een Edle geen regt wäsen en mozt*, ende in veele saken niet en mogte oirkonden. Nog dat sy schot ende lot vry zijn, dat is, van de schattinge, die van ouds, tot onderhoud van het Hof, vyver, bruggens ende wegen, ende als nog by de Ingefeetnen van de Dorpen, elk naar sijn aandeel, onder den naam van *Herbst-beede, Bottingen*, ende *Riem-talen*, betaalt werden, daar van alleen het laatste in gebruyk gebleeven is.

In 't verder hebben de Edel-luyden de vrye Jagt van haren, konijnen, ende alle andre wilde, ende eedle beesten, ende voglen, sulks als dat in 't lange verhandelt Paul. Merula, in sijn bouk *vande Wildernissen*, 2. bouk, 2. tit. cap. 1.

Onedle werden wedrom onderscheyden in Wel-geboornen ende gemeene Luyden.

Wel-geboren-mannen zijn van ouds geweest die van Ouders, ende Voor-ouders van vrye ende eerlijke Luyden gekomen waren. Vrye, dat zijn die gene, die van haar eygen inkomen geleefd hebben, ende noit eenig dienstbaar handwerk, of ambagt gedaan hebben, hoedanige haar van ouds veel te lande-waart metter woon begaven: Dese zijn veel al tot Regters van den hoogsten, dat is in *Criminele* Vierfcharen, verkoren geweest: Soo ook vele *Handvesten* mede brengen, dat niemand, dan soodanig vrye.

vrye Luyden, daar toe beroupen mogt werden, als te sien by *Handvest* van *Graav Floris* des vrydags naar Halv-vasten in den Jaare 1291. aan die van *Kenmerland* gegeven: *Dat geen Baljuw, nog Ambagis-Heer, of Schout, geen vryen Man ter boete winnen en mag, ten zy met vrye Luyden.* Item: *Die Schout sal wesen vry ende wel-gebooren, die over een vry Man regten sal.* Ende nog: *Soo wie wijsen sal over eenen vryen Man vonnisse voor den Schout, hy sal wesen vry ende wel-geboren.* Soo ook by *Handvest* van *Kayfrin Margriet* aan die van *Noord-holland*, gegeven dingsdag voor *Pinxter* in den Jare 1346. aldus: *Wy en sullen, nog onse nakomelingen, niemand nemen tot onsen gesworen Raiden, by sy Welborenman.* Daar van nog de *Regters*, de welke by den *Baljuw* sitten, om regt van den hoogsten te doen, gemeenlijk genoemt werden *Welgeboren-mannen*; Daar van men seid dat *Wel-geboren-mannen van Rijnland* van ouds regt gehad hebben haar *Wapen* opentlijk te voeren, ende met eene spoor te rijden. Daar andre by verciert hebben, dat *Graav Floris*, die van sijnen tijd, tot *Edel-lieden*, ende *Ridders* soude hebben gemaakt. Daar van te sien is by *Mathijs vander Houven*, in sijn *Handvest-bouk*, het 2. bouk, het 3. deel, pag. 89. *Oude Hollandse Chronijk* divis. 19. cap. 21. *Willem van Gombhoven in de beschrijving van Graav Floris* pag. 329 *Handvesten van Zuyd-Holland* pag. miki 579. Waar van ik de waarheid late tuffen God ende den *Molenaar*, gelijk men seid voor een gemeen spreekwoord. Daar wt eenige van haar hebben willen drijven, dat sy benevens den *Edlen schot* ende lot vry souden zijn, waar van de pleit-sak aan een spijker hangt, ende meerendeels anders onderhouden werd. Soo dat de selve, het regt aangaande, by ons in alles glijk zijn met de gemeene Luyden, ende geen voor-regt en hebben, als dat sy, terwijl sy in bediening zijn, vry zijn van tot *Schepen-ampt* verkoren te mogen werden, soo wy ten andren tijden breder hebben aangewesen. Sie hier van breder in mijn *Redering van het Regt ende oorsprong der Edelen ende Wel-geborene in Holland.*

- 17 *Dienst-bare*, waren die in schuldige dienst-baarheid onder den heer behoorden, het welk sijn oorsprong schijnt te hebben, dat doen dese landen gelijk als verwoest ende verlaten lagen, het sy uyt de *Cimbarse* overgebleven *Inwoonders*, dewelke in dese landen het eerste besit gehad hebben, off gelijk sommige menen uyt den *Hessen* ofte *Catten*, diemen *neder Saxon* noemden by *Edelse* ende *nystekende* mannen der selver, deselve sijn beheerst en aangeflagen, dewelke gevolgt sijn van hunne lijsf-eygene ende dienst-bare *Mannen* ende *Vrouwen*, aan de welke sy
het

het volkomen regt ende eygendom, over de gronden ende verdeelde Landen hebben toe gewefen, met ende onder sekre dienftbare tribuyten en fchattingen, ende andre onderhorige plegten; Dog niet in gelijkenis van de hardigheyd des Roomfe ende Heydenfe Slaverny, dewelke by ons noyt bekend en is geweest. Dit onderwerp ende onderhorigheyd beftond voornamentlijk daar in: *Dat sy niet en mogten trouwen sonder bewilliging van den Heer, ende mits gevende sekre bruidfchat; Dat sy niet doen en mogten als Landbouwerij. Dat sy by versterff het beste pand aan den Heer moeten laten, het welk men noemde, het doden pand; Dat sy den Heer tegens sijne wytberme Vianden te hulp moeten komen, ende diergelijke.* Dog alle 't felve is by ons mede te niet gelopen.

HET X. DEEL.

Van Inlanders ende Wtlanders, Burgren ende Poorters,
ende der felver onderscheid.

1. Inheymen, ofse Inlanders.
2. Wiheymen, ofse Wtlanders, wie ende waar in, het regt aangaande, te onderscheyden.
3. Burgers, wie?

4. Poorters, wie? of ende hoedanig van de Borgren te onderscheyden.
5. Wie ende welke Sceden vrydom van Tol hebben.
6. Brieven van Naturalisatie.

TUssen Inlanders ende Wtlanders, Burgers ende Poorters, 'plag vry groot onderscheid te zijn, haar-lieden regt aangaande. Inlanders zijn, die men *Inheymen* noemt, de welke in een Landfchap i gebooren zijn. l. I. §. I. ff. ad *Municipal*. Wiheymen, zijn *Buytenlanders*, die in een ander Landfchap gebooren zijn.

Van ouds plagten de Buyten-landers, hier te Lande, van haar goed by Wterste-willen niet te mogen weg maken, maar verviel hare nalatenfchap, in 't gheel, aan de Graavlijkheid. Mogten ook tegens Inheymen niet tuygen, als te sien is by *Handveft* van *Graav Floris* aan die van *Monnikendam* ende *Waterland*, gegeven in den Jare 1288. Over het ongelijk, ofte beleding die haar gefchiede, was minder straf ende vergoeding, als over 't gunt aan een Inheim gefchiede; ende sy waren wt alle aanzienlijke ampten ende bedieningen wtgefloten. Als daar van te sien is by *Handveft* van *Hartog Jan van Brabant*, aan de Stad *Delft* gegeven op den lesten Februarij 1424. ende van *Vrouw Maria* den 14. Maart

Maart 1476. aan die van *Holland, Zeeland, ende Vriesland*, in 't gemein gegeven, *art. 4.* Sie mede *Merul. Prax. Civil. lib. 4. tit. 9. cap. 1. Christin. vol. 5. decis. 35. num. 13.* Daar van het ander in 't geheel, ende het laatste voor soo veel is verloopen, ende vervallen, dat sedert het *Edict van Kayser Karel* van den 17. May 1555. het selve niet en is geoeffent, dan tegens die *Wtlanders*, die 't selve jegens *Inboorlingen* van desen Staat gewoon zijn te gebreyken. Sie *Merul. Prax. Civil. d. lib. 4. tit. 9. cap. 1. num. 7. Historie van P. Borre in het 21. bouk, blad 68.*

Inlanders, zijn wederom ingeboren *Burgers* van eene Stad, ofte *Poorters*, dat is, *Inwoonders* van *Buyten*. *l. 1. in pr. 2. §. 2. ff. ad municip. l. 7. Cod. de incolis. l. 228 l. 239. §. 2. ff. de Verb. Signif.*

3 Voor geboren *Burgers*, werden niet alleen gehouden de welke ende hare *Voor-oudren* in de Stad gebooren zijn, maar ook die in de *Voor-stad*, ende *Regts-gebied* van dien, haar onthouden: als zijn *Bleykers*, *Mole-naars*, ende andre, de welke de *Borgren* van de Stad ten dienste zijn, ende in alles *Stads-regt* onderworpen zijn: om dat een *Wet*, ofte *gewoonte* van een Stad, ook in de *Voor-stad* plaats heeft. *l. 2. l. 87. ff. de Verb. Signific. l. 99. §. 1. ff. eod. l. 1. §. apud Labonem. ff. de aq. plur.* Ende mede, benevens de *Borgren*, *Stads voor-deelen* genieten. *arg. l. 11. ff. de Reg. Jur.* Sie *Anton. Fab. ad Cod. lib. 6. tit. 19. defn. 17. num. 3.* *Joan van den Sande lib. 2. tit. 5. defn. 5.* Tot welken insigt by *Hartog Jan van Brabant*, by *Handvest* van den laatste *Februarij 1420.* aan de Stad *Delft* vergund is: *Dat al die gene die Zuidwaarts wt van der Stede van Delft, tot in de Mase toe, binnen veertien roeden aan beyden zijden van de Vaart woonen, of namaals woonen sullen, alle al sulke Vryheden, Regten, ende Privilegien gebreyken sullen, als die Ingesoetne Poorteren doen, behoudens elken Ambagts-Heer sijn Regt: ende by Handvest van Ioan Grave van Holland, op Sint-Valentijns-dag in den Iare 1290. aan die van Haarlem gegeven, Dat de gemeene Luytjens die buyten Stad woonen in Rijnvoort, met een Brug afgescheyden, in 't Noorden, na Schooten toe, ende aan d'ander zijde, na 't Zuiden, die buyten in 't Bos woonen, onder de Stad, het regt van des Stads Burger-schap sullen hebben, ende behouden, ende onder het getal van Burgeren gehouden ende gereekent sullen werden.*

Voor *Ingeboren Burgers* werden ook gehouden die gene, de welke by geval buyten de vaste woonplaats van haar *Ouders* geboren werden. *Gelijk* of yemant by geval wt de Stad sijnde, ofte in dienst of besendinge van 't Gemeen in een ander Stad woonde, ende sijn huysvrouw aldaar quam te bevallen, soude het kint volgen het *Burger-recht*, niet van de plaats der Geboorte,

Geboorte, maar van de plaats daar de Ouders haar vaste en eygentlijke woonplaats hadden; de welke sy by geval of door befendinge voor 't Gemeen niet verfaan en werden te verlaten. *arg. l. pen. ff. de Senator: Sic Consult en Advijfen het 1. deel Conf. 152.* Sulx hier na in het III. bouk XII. deel *num. 10* mede werd aangeroerd.

Wyders is by verscheyde Keuren ende *Costuymen* regt, ende werd op veele plaatsen onderhouden: dat yemand die een Vrouw trouwt, dat een ingeboorn Borgers dogter is, daar door ook een Borger werd, ende hare Kindren, schoon die naarderhand buyten de Stad geboren werden, voor ingeboorne Borgers van hare Moeders geboorte-Stad gehouden werden. *arg. l. 196. ff. de Reg. Jur.* Soo als Gomez. Leonius *decif. 89.* getuigt, dat in *Siviliën*, om goede rednen, werd onderhouden.

Poorters zijn foodanige, de welke buyten de Stad geboortig zijnde, het 4 regt van borgerfchap, ende van Borgers neeringe te mogen doen, gekoft hebben, dat yder een op sijn verfouk, voor een kleynen penning, mids doende den eed van getrouwigheid, vergund werd. De welke na dat sy eenige Jaren Poorters zijn geweest, mede volkomen regt van Borgerfchap verkrygen, ende tot alle Stads-ampten ende waardigheden, benevens andre Borgeren, mogen aangenomen werden. Soo is by *Handvest van Vrouw Jacobs*, van den 20. Decemb. 1417. aan die van Delff vergund, *Dat aldaar niemand Burgermeester, of Schepen mag wesen, of by hebbe vijf jaar lange, of te langer Poorter geweest.* Gelyke *Handvest* is die van Leyden vergund, ende by *Graav Willem* op Clemens-avond 1351. bevestigt, *Dat aldaar niemand Schout, nog Schepen, nog Raad, nog Kerkmeester, nog Gasthuis-meester, nog Heyligen-geest-meester wesen sal, by en hebbe eerst Poorter geweest seven jaaren lang;* Daar naa vernieuwt by *Hartog Aalbert* op den 15. Junij 1386. Gelyke *Handvest* is die van *Amsterdam* by *Hartog Aalbert van Beyer* op den 20. January 1394. vergund, *Dat niemand Schout, Schepen, of te Raad wesen sal, by en hebbe binnen der selver Steede Poorter geweest, ende stadelyk gewoont seven jaar lang, i'eynden een volgende.* Glijk by *Handvest van Graav Floris*, aan die van der *Goude*, gegeven Donderdags naar den Feest-dag der H. H. Peter ende Paul. Ende by *Handvest van Hartog Willem van Beyer*, aan die van *Naarden* gegeven den 20. May 1355.

De Poorters hebben voorts in alles glijk regt met den Borgeren, daar 5 van verscheyden by *Handvesten*, vrydom van alle Tollen, op hare in ende wtvarende koopmanschap ende goetren vergund is: Als by *Graav Floris* aan die van *Haarlem*, gegeven des Saturdags agt dagen na Paassen, in

't Jaar 1266. By den selven *Graav Floris* aan die van *Delft*, op Sint Pontiaans-dag in het Jaar 1266. Daar na by *Graaf Willem* in den Jare 1311. ende 1315. vernieuwt. By gemelten *Graav Floris* aan die van *Leyden*, op Sondag naar Sint Luce van den selven Jare 1266. By den selven aan die van *Amsterdam*, Sondags voor Sint Simon ende Judas in het Jaar 1275. ende des Sondags na Sint Agaten-dag 1291. Daar na vernieuwt by *Graav Willem*'s Maandags na Sint Nielaas in den Jare 1342. by *Hartog Willem de tweede*, op Mey-avond in den Jare 1409. ende by *Hartog Jan van Beyeren*, op den 18. Januarij 1420. By opgemaekte *Graav Floris* aan die van *Monnikendam*, op onser Vrouwen-boodschapsdag in 't Jaar 1288. Vernieuwt by *Graav Willem*. Dingsdags voor Pinxter in 't Jaar 1340. ende by *Hartog Aalbert* op Sint Lambregts-avond in den Jare 1400. Ende by den selven *Hartog Aalbert* aan die van *Wesop* gegeven op onser Vrouwen-ontvangnis-avond in 't Jaar 1401.

Poorters sijn gehouden haar Poorterschap te houden en alle Stads Lasten en diensten te helpen dragen en aan te nemen, en in de Stad te blijven wonen, of souden soo sy om des r'ontgaan buyten de Stad quamen te vertrekken, voor 't Regt dat men *Exort* ofte *Issue* noemt ten behouwe van de Stad betalen moeten den tienden penning van hare Roerende Goederen. Daar van in verscheyde Steden by sondre hantvesten en keuren sijn. Sie de keuren der Stad *Leyden art. 83.* Ende *Handvest* aan de selve vergunt *op den 13. July 1493. den 3. November 1525. en den 14. November 1542.* Hantvesten van *Amsterdam* van den *Jare 1613. pag: 36.* *Oÿroy* van *Kaiser Karel* aan die van *Delft* gegeven *op den 27. Maart 1545.* Daar van hier na breder III bouk XI deel num. 13 Sic mede *Christin vol. 5. vers. 31. Num. 16. Andr. Gail. lib. 2. obs. 35. Num. 9. &c. observ. 36. Num. 10.*

- 6 Buyten het welke het regt aangaande, weynig onderscheid is tussen In of *Wtheymen*, *Borgers* of *Poorters*, bestaande wel meest, als voor heen geseid is, dat de *Wtheymen* soo niet tot hooge Ampten ende waardigheden, ende tot bestier van Land-stand-saaken, gevordert en werden. Daar toe de sommige by gunste van de *Staaten des Lands*, om haar verdiensten, *Inheim-brieven* werden verleend, daar by sy verklaart werden tot alle Ampten ende waardigheden van desen Staat, te mogen aangenomen werden, met ende benevens den *Inboorlingen*, die men noemt *brieven van Naturalisatie.*

HET XI. DEEL.

Van Geestlijke ende Wereltlijke, Geleerde en Ongeleerde
ende der selver regtlijk onderscheid.

1. *Geestlijk onderscheid tussen den Geestlijken ende Wereltlijken.*
2. *Geestlijke Vierschaar, ende vrye toevlugt der misdaders in de Kerken, ofte op de Kerkhoven, ende andre gewijde plaatsen, hoe verre plaats plag te hebben.*
3. *Vrydom van togt ende wagt. Item, van Excjusen ende Imposten, of ende hoe verre by den Geestlijken werd genoeten.*
4. *Goederen der Geestlijke geordende personen, of ende hoe verre die aan de Geestlijkheid by eronis hebben mogen komen.*
5. *Geestlijk Regt en Vierschaar, of ende hoe verre by ons onderhouden.*
6. *Geleerde ende ongeleerde ende hare voorregten.*

Tussen de Geestlijke ende Wereltlijke perfoonen, is wel het meeste onderscheid geweest, aangaande het Regts-gebied ende Regts-vordering, als dat van een Geestlijk perfoon niemand kennisse hebben mogt dan den Geestlijken Regter, daar van de hooge Vierschaar tot Wtregt gehouden, ende door den Bisschop beleid wierd. Dat ook een yder om wat onddaden hy mogte vervolgt werden, sijn vrye toevlugt had in de Kerken, Kloosters, op de Kerkhoven, ende andre der Geestlijker gronden, ende als Gode toegewijde plaatsen, sonder dat hy daar van daan mogt gehaald werden, ofte eenige hinder, ofte letsel in sijn perfoon mogt aangedaan werden. *tit. Cod. de his qui ad Eccles. confug.* Het welk alsoo seer misbruikt wierd, met dat vele onder Geestlijke door-gingen, dies niet en waren, ende vele groote misdaden daar door ongestraft bleven, is tussen Roelof van Diephout, Bisschop van Wtregt, ende Hartog Philips van Bourgonjen, als Graav van Holland, op den laaften Februarij 1434 een overkomst gemaakt, de welke daar na, by ende van wegen den selven Hartog, is verniewt, ende op den 26. Septemb. 1464. is afgekundigt, dat geen Man de vryheid van Klerk schap genieten soude, die geen geschooren kruyn en had, nog geen beoorlijk Kerklijk babijt en droeg, nocht leefde als een Klerk schuldig was te doen, ende waart dat eenig Paap, ofte Klerk, overdaad bedreev binnen der Graavlijkheid van Holland, Zeeland, ende Vriesland, het waar in Vrede-braak, in vegten, in dronkenschap, ofte om eenige ondadelijke saken, die genen reedlijken Klerk toe en behoorden, den Hartog van Bourgonjen die soude hem mogen doen vangen by sijnen Baljuw, of by sijnen Regtven, ende dien leuren in handen des Bisschops, sijnen Deeken, ofte Provisor, daar de sake geschied was, als kennelijk was dat sy Klerken waren,

waren, die sy niet en mogten wt laten, eer sy den Grave na der breuken, die sy misdaan mogten hebben, gebetert souden hebben. Ook dat yemand om eenige misdaad wille, die hy misdaan hadde in der Kerk, ofte op der Kerkhooven ging, die de vryheid van der Kerke niet en soude mogen beschudden, volkomlijk naar den beschreven Regten. Dat den Grave van Holland die misdadige mogte doen nemen van der Kerkhoov, ofte wt der Kerken, sonder die Kerk, ofte Kerkhoov daar in te violeren. Ende dat de vryheid van der Kerke niet te baate en mogte komen, den genen, die met ingesetter laige yemand dood-slagt, dat kennlijk op hem geprouvt waar: nog ook den genen die van den Grave, ofte den Geregten in den Landen Heerlijkheid gebannen zijn, om ondaadelyke seyten, alse misdaan te hebben tegens den Prince van den Lands, of tegens sijnen Lande, dat men bieten mag Crimen lesa majestatis, of andre dierglijke, maar den Grave sal dien mogen doen nemen van den Kerke, ofte Kerkhooven, sonder die Kerk, ofte Kerkhooven daar mede beslaagen te wesen. Soo ook daar naar by seekere *Articulen* ende *Memorien* voor d' *Offchiers* van de *Kaysertijke Majesteit*, ende verscheyde *Over-komsten*, tussen *Kaysar Karel*, ende den *Bisschop* ende de *Donskerke van Wtrege*, soo op den 1. Februarij 1528. als den 28. Augusti 1539. is bevestigt, inhoudende alle de selve poincten, ende daar by: *Dat de Offchiers van de Kaysertijke Majesteit*, bewarende het regt van den *Kaysar*, tegens alle *Wereltlijke* personen, by *praeventie*, kennisse mogten nemen van alle dlijten in hare *Jurisdicctie*, ende van allen saaken die men souden mogen seggen te zijn *mixti fori*, toebehoorende soo wel den *Wereltlijken* als *Geestlijken* geregte.

Gelijke vry-plaats is mede geweest binnen de Stad Leyden op de *Vilbrugge*, onder de bescherminge van sekre *Capelle*, dewelke op den houk van deselve brugge langs het water, tot op de hoogstrate uyt strekkende, gestaan heeft, dewelke by den *Burgermeester Orlers* de *Wisch Capelle* genoemd werd. Tot een teyken van welke vry-plaats boven op deselve brugge in 't midde van deselve een grote *Wittesteen* vertoont werd. In *Ondericheyt* van de *Blauwe steen* op den *Bredestraat*, daar op de *ontpoortering* om schuld geschiede, daar van mede by den *Burgermeester Orlers* in sijn beschrijvinge de Stad Leyden pag. 33. Ende den *Rodensteen* op het *Marendorp*, daar wel eer *Justitie* gedaan en de *lijvstraffijke* misdaden beregt wierden.

3 Onder de andre *Voor-regten* der *Geestlijken*, waren wel de voornaamste vryheid van togt ende wagt. Als ook van alle *Excijzen* ende *Imposten*, *auth. l. 5. § seqq. Cod. de Sacrosanct. Eccles. auth. Item nulla. Cod. de*
Episcop.

Episcop. & Cleric. Waar van het eerste in de Geestlijke personen in het bysonder, het ander in de arme Gods-huysen in 't gemeen, als nog doorgaans werd onderhouden.

De Geestlijken hadden ook *arg. l. 2. Cod. de Episcop. & Cleric. contra Aurb. licentiam & seq. Cod. eod.* ingevoert, dat alle de goeden van die gene, dewelke haar in cenige Kloostren, ofte Geestlijke vergaderingen, onder seekre Ordre quamen te begeven, geheel ende al moesten blijven, ende komen ten voordeel van het selve Klooster, ofte vergadering. Daar mede de Geestlijke foodanige schatten quamen te vergadren, dat geschapen stond, dat sy haar meester souden maken van meest alle de landen, renten, ende erven van den Landen, om waar jegens te voorsien by *Hartog Philips van Bourgonjen*, by Raade van de *Ridderschap*, ende *Sceeden* van den Lande van *Holland*, *Zeeland*, ende *Vriesland*, omtrent den jaare 1440. *Seekre Commissarissen* gestelt waren, die den *Staat van de Geestlijke Orden* souden oversien, en daar naar souden stellen het getal, ende grootheid van de huysen, ende vergaderingen van dien, ende ook te oversien hare rijkheid ende renten, ende daar na te voegen, hoe rijk sy souden wesen om haren staat serlyk ende reedlyk te houden, ende ook goede ende reedlyke *Ordonnantie* met hun te maken, ende te verdragen, hoe ende in wat schijn sy voortaan erven souden innemen ende wtgeven. Welke *Commissarissen* begonnen hadden voor hun te doen komen, ende ontbicden de *Overste* van foodanige van den Kloostren, ende *Vergaderingen*, hen opdoende die maniere van de voorgenoemde *Ordonnantie*. Dan alsoo sy in gener manieren hen en wilden ontdekken den staat van hunne Kloostren, nogte goeden, meenende altoos te blijven in het besit van foodanige erve te mogen nemen; heeft den gemelten *Hartog Philips*, ten Advysen als vooren, by *Placcate* van den 28. October 1446. geordonneert, Dat voortaan geen geordende *Luyden*, van wat Ordre sy mogten wesen, in den Lande van *Holland*, *Zeeland*, of *Vriesland*, eenige erven souden mogen nemen, van heuren *Oudren*, *Magen*, nog *Vrienden*, in eniger manieren, nog ook meer landen, nog erven souden mogen kopen, nog verkrijgen by *Testamente*, nog anders, totter tijd toe dat de selve geordende *Luyden*, by den *Commissarissen*, daar toe gelast geweest, gesonden sullen hebben, om met hen dienaangaande een *Overdragte*, ende *Ordonnantie* te hebben. Soo ook ten andren tijden by *Kaysar Karel*, eerst op den 6. Julij 1515. ende daar na op den 20. Martij 1524. is vernieuwt, ende geordonneert, Dat gene *Kloosters*, ofte *Godshuysen*, eenige *Leenen*, erven, huysen, ervlyke renten, ofte andre onberoerlyke goeden, op eenige harer huysgenoten, by aslijvigheid van heuren

beuren *Magen*, te beur gevallen, aan haar en sullen mogen behouden, maar naar het overlijden van de selve, op wien sodane goedren waren bestorven, de selve goeden sullen moeten overgeven, ende laten volgen den naasten *Wereltlijken ervgenaam*, op den welken de selve goeden behooren te succederen. Het welk als nog by ons werd onderhouden, selvs in de *Godshuysen*, daar arme ende gebrekkijke menschen werden onderhouden, de welke van haare huysgenooten, soo die by crynis, ofte anders yets quamen te verkrijgen, niet verder, ofte anders en komen te genieten, als een reedlijke vergoeding van het gene aan haar te kost geleid. Soo in sommige Steeden wtdukklijk is gekeurt. Sie de *Keuren van Leyden*, art. 98. Wtgenomen soodaanige *Godshuysen*, de welke soodaanig regt in 't bysonder, by *Handvest* vergund is. Hoedanig voor-regt het *Kaarijnen-Gasthuys* binnen *Leyden*, by *Hartog Aalbert van Beyeren*, op den 14. Augusti 1401. vergund is, *Dat die gene, de welke in den selven Huysse ontfangen werd, ontfangen werd met alle sijne goeden die hy heeft, ende met alle dat hem opkomen mag te besterven, den selven Gasthuysse te blyven. Ten waar dat hy alsoo rijk was, dat hy met Voor-waarden goeden buyten hielde, daar soude die persoon, Man, of Wif, sijn wille mede mogen doen.*

5 Wat het *Regts-gebied* ende *Vierschaar* der *Geestlijken* aangaat, zedert den gesuyverden *Godsdienst*, ende dat met de *Neerlandse* beroerten alle *Kloosters*, ende *Pauselijke ordnen* in *Holland* zijn wtgeroeid, ende der selver goedren ten behoeven van het gemeene *Land van Holland*, ten onderhoud van de *Kerken*, *Arm-huysen*, ende *Schoolen*, als andre gemeene saken, zijn aangeflagen, is het geheele *Geestlijk regt*, ende *Regts-gebied*, ende met eenen hare *Vierschaar* komen te vervallen. Ende hebben de *Kerken-dienaren* by ons geen bysonder voor-regt voor *Wereltlijke* personen, nog ook eenige bysondre *Vierschaar*, ofte *Regts-gebied* behouden, als alleen in saken de *Kerkelijke tugt* betreffende, onder hare *Ledematen*, de welke sy om opentlijk kwaad, ende ergerlijk leven, de *Kerkelijke tugt* doen onderwerpen, ingevolge van het 34. ende volgende *Artijklen* van de *Kerk-ordning*, haar by de *Staten van Holland* in *Mey 1591.* voorgeschreven. Behalven dat in *Vriesland*, naar het getuygnis van *Ian van den Sande lib. 1. tit. 1. defin. 1.* de *Kerken-dienaren* voor-regt hebben, dat sy voor den *Hoogen Rade* rauwlijk mogen te regt staan.

6 Tussen *Geleerde* ende *Ongeleerde* is dit onderscheid. Dat de *Geleerde*, de welke tot den hoogsten trap van wetenschap gekomen zijn, daar onder ook die gene behoren de welke om daar toe te komen in de *Scholen* ende *Academien* hare vlyd ende naarstigheyt doen, by *Kaifar Frederik den Barbaroffen*

baroffer in den Jare 1158. *amb. habita. Cod. ne filius pro patre*, ende anderfints by den besgreven regten zijn begunstigt. I. Dat sy ende hare goeden van alle tollen ende Gabellen vry ende ongemoeyt mogen keren en gaan. II. Dat in haar persoon ofte goeden geen brieven van Repressalien, besettinge ende aanhouding om des gemeene saaks wille, sullen te werk geleyd werden. III. Dat sy van het herbergen ende in nemen van Soldaten, ende Krijgsknegten, van alle togt ende nacht wagten, ende alle andere burgerlijke diensten ende lasten sullen vry zijn. IV. Dat sy haar byfondre Vierschaar ende Regtbank voor haar Meesteren en Schoolraad sullen hebben ende houden, ende diergelijke meer. *d. Authent. habita. Cod. ne filius pro patre*. Waar toe dient het 38. ende 39. artic. van de Wetten ende Statuten van de Universiteyt der Stad Leyden, daar by het 38. artic. aldus luyd: *Den Regter, Professoren ende Officieren van de Universiteyt, mitsgaders de Doctoren, ende Magistri die baar titul in de selve Universiteyt hebben verkregen, ende alle Studenten die aldaar nog continuelyk toe goede Studien bare naarstigheyt doen, niet doende eenige koopmanschap, ambagt, handwerk, oft poorters nering sullen voor hare huysen, ende huysgesinden vry ende ontleidigt zijn van eenige soldaten ofte hovelingen te logeren, daar en boven van alle dag ende nacht wagt, ook van alle contributien toe alle gemeene der Stede werken ofte fortificatien, ten waar om eenige dringende nood ende gewigtige oorsaaken by advys ende goed vinden van den Rector ende Senaat der Universiteyt anders mogt werden verstaan.*

Welke uytsonderinge in den Jare 1672. ende 1673. in dien hoogdringende nood, dat alles tot de poorten der Stad Leyden toe van de Franfen overweldigt zijnde, niet anders als den verder aantogt tot op en aan de selve Stad te wagten stond, de Studenten self in wapenen heeft doen komen, dewelke dag en nacht wagt haar een Rond jaar lang, onder het goed beleyd van haren Leer-meester ende *Professor Christianus Meller* als Hopman ende aanleyder der bende boven de borgeren in meer als gemeene Wapen-oeffeninge erhouden hebben. Daar by komt, dat de lidmaten van de selve Universiteyt by de Staten van Holland vryheyd van Excys ende Imposit werd gegeven van soo veel wijn en bier voor zijn hooft oirboirlijk kan genuttigen, het welk bepaalt is voor die gene de welke beneden de twintig jaren zijn tot veertig, ende boven de twintig jaar tot tagtig stopen wijns in een jaar, alle vierendeel jaars op te halen ende boven dien voor de eenlopende alle maand een half vat bier, ende voor de huyshouders twintig half vaten in een jaar.

Het 39. artic. sprekende van der selver beregtinge ter Vierschaar luyd aldus:

aldus: Dat alle de Studenten, ende alle die gene die tot de Universteit behooren so wel in civile als criminele saken, 't sy dat sy aanleggers ofte verweerders sijn, niet dan voor den Rector ende assesseurs metten Burgemeesteren ende twee Schepenen der Stad Leyden sullen te regt staan, 't sy of de selve met Studenten of met burgeren geschil mogten hebben. Waar van hier naar breder in het 5. bouk. 6. deel. num. 3.

HET XII. DEEL.

Van Meerderjarige ende Minderjarige, Mondige ende Onmondigen.

1. Meerderjarige, ofte Mondige wie.	3. Minderjarige of Onmondige, wie ende hoe verre te reeknen.
2. Overjarige wie, ende van welke lasten ende dienften sy haar verschoonen mogen.	

H Et verschil tuffen Meerder ende Minderjaargen, Mondige ende Onmondigen, is vry grooter.

1. Meerderjarige, ofte mondige zijn, de welke tot de Jaren van volkomen verstand ende wijsheid, om haar selven ende hare goeden selvs te mogen bestieren, gekomen zijn. *l. 1. in fin. ff. de minorib.* De welke zijn andre meerderjarige, alsoo gefeyd, andre boven, ofte overjarige.
2. Wanneer dat boven, ofte overjarigheid zijn begin neemt, is niet seker, ende staat aan de bescheydentheid van den Regter te oordlen: ten waar in sodaane saken ende gelegentheden, daar de Wet sulx wt-drukt, als in saken van Voogdij, ende andre lastige bedieningen van 't gemeen, als zijn togt ende nagt-wagten, heervaarten, ende dieerglijke, daar van een man van tseventig Jaren, naar Regten, op sijn verouk, verschoont werd. *§. 3. Instit. de excusat. tutor. junct. l. 2. ff. de Vacat. Muner. l. 3. ff. de jure immunitat. l. 3. §. 6. 12. ff. de Munerib.* Soo ook in alle gemeene Land, ofte Stede-stands-bestierende dienften; daar van yemand op sijn tseventig Jaren sig mag verschoonen. *d. legib.* Al-hoe-wel den ouderdom, soo lang geen opentlijke onbequaamheid tuffen en komt, in Land-stand-saken, voor wijs van raad geagt, ende voor den Jongren gemeenlijk gestelt werd: Derhalven ook in de meeste Steden, den grooten Raad, daar by van Land-stand-saken werd verhandelt, bestaat wt een seker getal van Luyden, dewelke haar leven lang gedurende, daar voor werden aangenomen.

Minderjarigen, ofte onmondigen, zijn alle ongetrouwde Jonge gesellen, beneden haar vijf-en-twintig Jaren, het zy dat sy Jongmans, ofte Dogters zijn. *l. 1. ff. de minorib. pr. Instit. de Curator.* tot soo lange sy geen meester en zijn haar selv, nogte haar eygen goeden, te mogen bestieren. *d. l. 1. ff. de minorib. & pr. Instit. de Curatorib.* Soo dat ook in Holland, dat in voortijden maar tot vijftien, ende daar na tot agtien Jaren bepaalt was, op welken tijd onse Voor-ouders, de jonge Luyden bequaam geagt hebben, haar eygen kost te kunnen winnen, ende met dien ook toegelaaten hebben, haar selven, ende haar eygen goed te bestieren. Volgens getuygnis van Grot. *Inleyd. 1. boek 7. deel, in 't begin.* ende oude Schrifften daar van nog in wesen. Daar wt voortkomt, dat als nog ten platten Landen, by veele, bond-brieven van het wtkeeren der Kindren erv-portie, tot lasten van de langst-levende Vader, of Moeder, niet juyst op de vijf-en-twintig, maar wel op agtien ende twintig Jaaren werd genoomen, blijvende niet-te-min de Kindren, onder het bestier van haare Voogden, tot haare vijf-en-twintig Jaaren toe. Soo is ook by de Wees-keuren van Rotterdam van den Jaare 1593. *artic. 37.* wtgedrukt: *Dat soo wie beloove de Kindren te onderhouden tot haren mondigendagen, die sal de Knegtens ofsetten tot haren agtien Jaren, ende de Meisjens tot haar seftien Jaren.* Ende by *Costuymen* der Stad en Lande van Heusden, *art. 58.* is een oud regt. *Dat Wees-kindren gekomen zijnde tot haar agtien Jaren, haar selvs persoonen zijn.*

Onder minderjarigen, werden ook gerekent dooven, ende stommen, dulle, malle, ende krankfinnige, of die door ander opentlijk gebrek, onbequaam zijn haar selven, ende 't hare te bestieren. *§. 3. 4. Instit. de Curator. l. 1. ff. de Curator, furios.* Ook alle quilt-goeden, ofte Stads-kindren, de welke het bestier van hare goeden, opentlijk is verboden. *d. §. 3. Instit. de Curator. l. 6. ff. de Verb. oblig. §. 2. in fine. Instit. quib. non est permiff. fac. testam.* Sic Grot. *Inleyd. 1. boek, 7. ende 11. deel. Costuym. van Antwerp. cap. art. 66. ende art. 90.*

Daar van dat andre zijn huwbaar, andre onhuwbaar, als zijn de knegtjens beneden de 14. ende de meisjens beneden de 12. Jaren. *pr. Instit. quib. mod. tut. finit.* ende staan, ofte onder de magt van hare Ouders, ofte onder de magt van hare Voogden. Daar van elk in 't bysonder.

HET XIII. DEEL.

Van de magt der Oudren over haare Kinders.

1. De Vaderlijke magt, waar in die huyden-
daags bestaat.
2. Het vrugt-gebruik der Kindren goeden by
de Ouders met verder te genieten, als tot
der selver opvoeding.
3. Aenneminge ende opvoeding van Kindren,
hoedanig by ons.
4. De Vaderlijke magt houd op, ende werden
de Kindren haer eygen meester door het
huwelijken.
5. Door handliginge.
6. Meeverjarigheid.
7. Opvoeding van Kindren, hoe ende by wie
te doen.
8. Fondelingen, hoe en by wie te onderhouden.
9. Wikoop ende bewijs, aangaande opvoeding
van Kindren ende andersins, hoe te doen,
ende hoe verre te verstaan.

I **D**E groote ende bysondere magt die de Romeynen over hare Kindren hadden, komt met de manieren van ons Land niet over een. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 5.* Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 13. vers. quid moribus.* Consult. ende Advijfen *tom. 1. conf. 44.* Soodanig dat de selve huydenaags by naar nergens anders in bestaat; als in de eerbiedigheid, die de Kindren, van Godes wegen, hare Ouders schuldigh zijn: ende aan de ander zijde, in een sekre bystand, ende hulp by de Ouders in 't mede wtwerken, ofte wtvoeren van hare Kinders saken te doen. Alsoo is nog huydenaags den Kindren, de Soonen beneden de vijf-entwintig Jaren, ende de Dogteren beneden hare twintig Jaren verboden, sonder volle bewilliging van hare Ouders, een huwlijk aan te gaan. *Politie. Ordonn. art. 3.* Soo werd een Vader toegelaten sijn Kind om oorfaaken matelijk te kastijden. *l. 3. Cod. de Parr. potest.* Ende komt den Vader het bewind, ende de Voogdy van sijn onbestorven Kindren goeden toe. *l. fin. Cod. de Curat. furios.* Ten ware daar toeby die gene die de Ervenisse nalaat, Voogden waren gestelt, als hier na breeder.

2. Sonder nochtans, dat hy het vrugt-gebruik van sijnere Kinderen goeden, die haar van buyten aan komen, voor hem mag genieten, als by de beschreven regten was toegelaten: maar 't selve voor de Kindren moet laten op-loopen. *contra. l. 1. § 10. tit. Cod. de bonis maternis, § tit. de bonis que liberis.* Costuym. van Antwerp. *tit. 36. art. 10.* Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 13.* Christin. *vol. 1. decis. 96. num. 21.* Vinn. & Groenew. *id §. instit. per quas personas cuique acquiritur.* Wtgesondert alleen dat de Kindren daar wt mogen werden opgevoed, ende 't selve daar toe mag werden verstrekt. Want een Vader en is niet gehouden sijn Kind te voeden,

voeden, dat felvs heeft waar wt het onderhouden kan werden. *l. 5. §. 7. ff. de agnosc. lib. Costuym. van Antwerp. tit. 36. art 5. Consult. ende Advijs. 1. Deel Consult. 146. ende 2. Deel Conf. 129. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 9. num. 9. 10.*

Het welk, *secundum d. l. 1. Cod. de bonis matern.* van ouds in Holland soo vert wel in gebruyk plag te zijn, dat een Weduw, jonge Kindren hebbende, den Boedel in 't gemeen bleef besitten, onderhoudende de selve Kindren voor de vrugten, ter tijd toe dat de outte Soon mondig was geworden: maar het selve en heeft nu geen plaats meer, dan by Wterste-wille, ofte wtkoop, *Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 13. num. 2.* ende behoudens de Kindren haar vrye, ende onbelaste *legitime portie*: waar van de vrugten by de langst-levende, alwaar 't by Wterste-wil sodanig gemaakt, evenwel niet en mogen werden genoten, maar de selve *legitime portie* altyds vry, ende onbelast, moet komen op de Kindren, als hier naar sal werden geseid. Sie Sande *lib. 4. tit. 7. defn. 1. Gail lib. 2. observ. 144. num. 1.* Hier van is een gewijsde by het Hof van Holland gegeven, ende by den Hoogen Raade bevestigt, op den 17. September 1613. tusschen Vrouw *Elisabeth van Arkel*, Vrouw van Waardenburg, ende *Thomas van Thienes*, Heere tot Heukelom ende Castren, *Impetranten in cas d' Appel.* ende *Adriaan de Noyelles*. Ridder, Heer van Marles, &c. *Gedaagbde.*

De aanneming tot Kindren die de Ouden plagten te gebruiken, is ook by ons in ongebruyk ende onbekend, ende mogen wel de Kindren die by ons t'huis gehaalt ende opgebracht werden, gelijk als andre perfoonen tot onse Ervgenamen gestelt werden; dog sonder noodsaaklijkheid, ende souden deselve nogte als Kindren, nogte als Bloed-vrunden, *ab intestato*, kunnen erven. *Vinn. ad pr. instit. de Adopt. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 6. in pr. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 1. cap. 13. in fin. Christin. vol. 4. decis. 185. num. 4. 5. Imber. Enchirid. in verb. sicut Adoptiv. Fons practiq. des cours, ad tit. instit. de Adopt.*

De magt dan die, ende foodaanig de Ouders over hare Kindren hebben, en is niet geduyrig; maar houd op, ende eyndigt by seckre voorvalten: blyvende niet-te-min de Kindren altyd schuld-pligtig, hare Oudren gehoorzaamheid, ende alle eerbiedigheid te bewijzen, volgens de aangebooren, ende gegeven Goddelijke Wetten, *Exod. 20.*

Eerstlijk door Huwlijk: daar door niet alleen de Kindren wt de magt van haare Ouders gaan, maat ook selvs de minderjarige mondig, ende haar eygen nicester werden. *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 9. & cap. 10. num. 3. Sand lib. 2. tit. 7. defn. 5. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 1. cap. 13.*

circa fin. Christin. vol. 4. decis. 185. num. 7. & ad leg. Meublin, tit. 9. art. 14. num. 7. Zypæ notit. jur. belg. tit. ad Macedon. Argentr. ad consuet. Britann. art. 499. Gomez. ad l. 47. tauri. num. 2. Soo verr dat een Weduw, niet tegen-stande sy nog beneen de vijf-en-twintig Jaren is, by ons voor mondig gehouden blijft. l. 18. Cod. de Nupt. ende niet wederom onder de magt van haare Ouders en vervalt. Ita late Tiraquell. in legib. connub. gloss. 3. num. 1. & 2. Ubi inter alios citat. Boer. decis. Burdigal. 197. dicentem hanc opinionem ubique servari; het welk ook alsoo in de Keuren ende Ordre op 't stuk van de Huwelijxe-saaken binnen *Amsteldam*, duydelijk is wtgedrukt, art. 13. Daar mede over-een-komen de gewoonten ende Keuren van meest alle de Steeden in *Holland*, als hier naar sal werden aangewesen. Welken volgende over de Voogdije van sijn Hoogheid WILLEM de derde, Prince van Oranjen, by den *Hove van Holland* op den 30. May 1651. by den *Hoogen Raade* bevestigt den 29. Julij daar-aan-volgende, verstaan is: dat haar *Koninklyke Hoogheyd*, sijn *Vrouw Moeder*, schoon sy nog minderjarig was, door het Huwlyk het regt van meerderjarigheid verkregen hebbende, niet-tegen-stande sy Weduw zijnde, nog minderjarig was, het selve regt behield, ende door dien bevoudt was te hebben de Voogdije van haren minderjaarigen Soon. Als daar van in 't lange te sien in de *Herstelde Leeuw van L. van Aitzema*, pag. 348. ende 362. ende by d'Heer *Jacob van Heemskerck* in de aanmerkingen op sijn *Hollandse Arcadia*, jongst vermeerdert, wtgegeven in den Jare 1662. pag. 140.

- 5 Ten tweeden, geraakten de onbestorven Kindren wt de macht van haar Ouders door handligting, ofte wtfet, ende niet alleen door handligting die duydelijk ende wtdrukkelyk geschied, daar van in §. 6. instit. quib. mod. jus patr. potest. solv. maar ook door stil-swijgende toe-laten: gelijk als de Kindren met wooning ende neering van haar Ouders afgesondert, ende op haar selven leven: waar door de Kindren, ende het bewind van haar eygen goed verkrijgen, ende voor haar selven in regten bestaan mogen. *Novell. Leon. 25. in fin. Gothofred. ad l. 3. Cod. de Emancipat. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 10. 11. Christin. vol. 4. decis. 186. num. 11. Costuym, van Antwerp. tit. 43. art. 73.*
- 6 Ten derden, werden de onbestorven Kindren haar eygen meester, soo haaft als sy boven de viij-en-twintig Jaren gekomen zijn. *Quod etiam inter tacita Emancipationis modos refertur à Christin. vol. 4. decis. 186. num. 9. Boer. ad consuetud. Biturig. tit. 1. §. 2. Gudelin. de fure Noviss. lib. 1. cap. 13.* waar van hier na breeder.

De Vaders magt ende Voogdijc over de Kindren houd ook fomwijlen op, sonder dat nogtans de Kinderen haar eygen meester werden.

Als eerftelijk, foo wanneer de Vader felvs in Voogdijc werd gefteft. *S. 2. instit. qui testam. tutor. dant. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 6. in fin.*

Ten tweeden, werd de Vaderlijke magt niet aangefien in 't bewind van de goederen, de welke de Kindren, by ervenisse, ofte maaking, &c. van buyten aankomen, van welke goedren de forg, ende het bewind, de Ouders wel gelaten werd; maar werden daar in niet anders gerekent als andre Voogden. *Vinn. ad S. ult. instit. quib. mod. patr. potest solvatur.*

Wat voorts de waardigheid ende bedieningc van Staten, Ampten, ofte Officien van de Kindren aangaat, daar door de Vaderlijke magt veel wierd ontknoegt. *S. 4. inst. quib. mod. jus patr. potest solv. junct. Novell. 81. cap. 1. & 3.* heeft by ons in desen weynig twijveling, of daar door de magt van de Ouders over hare Kindren ophoud, ofte niet. Aangefien de gefeyde waardigheid, ofte bedieningc bestaat, ofte in een Staats-ampt, als is Burgermeester, Schepen, of Raad van een Stad, of Burgerlijke gemeenschap, of gelijke hooger Land-ftands-bedieningc, waar toe niemand kan werden aangenomen als die boven fijn Jaren is, of in een minder, de welke de byfondre magt van de Ouders over hare Kindren niet kan ontbinden. *Sie Arnisa. de Repub. lib. 1. cap. 4. sect. 7.*

Tegens de Vaderlijke magt ende fchuldige pligt van de Kindren ontrent 7 hare Ouders, komt de opvoeding ende onderhouding, de welke de Ouders aan hare Kindren, naar haaren ftaat, ende gelegenheid, fchuldig zijn, ende haar regtelijk afgevordert kan werden. *tot. tit. ff. & Cod. de agnosc. & alend. lib. vel parenib.* ten waar dat de Kindren haar felven door eenige konft, ofte handwerk kosten onderhouden; ofte aan de felve van buyten eenig goed waar aanbeforven, ofte opgekomen: waar van de vrugten tot onderhoudingc van de felve mogen aangeleyd werden. *l. 5. §. 7. ff. de agnoscend. lib. Costuym. van Antwerpen, tit. 36. art. 5. Consult. ende Advijs. part. 1. conf. 146. & part. 2. conf. 129. Grot. Inleyd. lib. 1. part. 9. num. 9.* maar verder niet: Aangefien den Vader by ons geen lijftogts-regt over der Kindren goedren heeft, gelijk als wel eertijts: maar het felve, op foodaniger wijfe als der Weefen Voogden doen, moet verantwoorden, als hier voor *num. 2.* breeder is gefeid.

De opvoeding ende onderhouding van de Kindren is een gemeene laft, ende komt foo wel tot laften van de Moeter, als de Vader. *l. 5. §. 1. ff. de agnosc. & alend. lib.* alwaar 't dat die buyten Egt geteelt waaren. *cap. 5. in fin. xi. de eo qui duxit in matrimon. quam poll. adulter. Christin. ad leg.*

Meeblin. tit. 18. art. 6. num. 1. Surd. de aliment. tit. 1. quaest. 14. num. 4. Grot. Inleyd. lib. 3. het 35. deel, num. 20. Dog indien een van beyden geen middelen, of bekwaamheid en had, soude in foodanige gelegenheid den ander in 't geheel gehouden zijn. Gloss. in dict. cap. 5. Christin, d. art. 6. num. 4. in fin. & num. 9. Surd. de aliment. tit. 1. quaest. 14. num. 7. & tit. 7. quaest. 8. & quaest. 13. Gabriel. lib. 6. de aliment. conclus. 1. num. 43. Benincas. de privileg. paupert. cap secundum speciale in iudicio. Soo dat de Speel-kindren, daar van de Vader bekend is, mede by de Vader moeten werden onderhouden. arg. d. cap. 5. in fin. extr. de eo qui duxit in matrimon. quam poll. adult. Soo nochtans dat 't selve in het twijvelagtige moet werden bewezen. l. ult. Cod. de Alend. lib. Het welk alsoo sig selven swaar valt te bewijzen, ende aan de zijde van de Vader niet wel regt wt bewezen kan werden. arg. l. 83. ff. de Cond. & demonstrat. Soo werd het daar voor gehouden, indien die geen die de Vader genocmt werd, onder Eede niet en deryt outkennen, dat hy t'eeniger tijd des Kinds-moeder vleeslijk bekend heeft, ende het Vrouw-mens hem het Kind, als de Vader, opfweert. Maar konde hy met Eede verklaren dat hy het Vrouw-mens noyt bekend en had, soude sy in het opfweeren geen geloov hebben, al waar het in barens-nood geschied. Soo daar van getuygen Grot. Inleyd. 3. bouk, 35. deel, op 't einde. Sand. lib. 1. tit. 10. defin. 2. Christin. ad leg. Meeblin. tit. 18. art. 5. Costuymen van Antwerp. tit. 45. art. 9. Andr. Gail lib. 2. observ. 97. Sie mede de Conf. ende Advijfen van de Hollandse Regtgeleerden het 1. deel, conf. 301. ende het 3. deel, conf. 156. Mascard, de probat. vol. 2. conclus. 786. & seqq.

De Vader ende Moeder ontbrekende, ofte onvermogen zijnde, zijn daar in gehouden de Groot-vader ende Groot-moeder: soo wel van Moeders als van Vaders zijde. d. l. 5. ff. de agnosc. lib. in welken gevalle ook een Groot-vader soude moeten opvoeden, ende onderhouden het Kind, 't welk sijn Soon, buyten wettlijk Huwlijk, by yemand heeft verwekt. Faber ad Cod. tit. Ne filius pro Patre, defin. 3. Surd. de alimen. tit. 1. quaest. 12.

Met glijke pligt zijn de Kindren gehouden haare Ouders die tot armoede vervallen, te onderhouden. d. l. 5. § item rescript. ff. de lib. agnosc. Parentibus, inquit Cicero de respons. Aruspice. nos primum natura conciliat, quos non alere, nefarium est.

Buyten desen is een Broeder gehouden te onderhouden ende voeden sijnen Broeder, Susster, ofte Swager, soo wel van een halven, als geheel Bedde, indien sy tot armoede vervallen zijn. Bartol. in tractat. de aliment.

num. 15. Sande lib. 2. tit. 8. defn. 2. Consult. ende Advijf. 4. deel. conf. 70. num. 5. ook sijnen *natuurlijken* Broeder. *Novell.* 89. & *auth. licee Cod. de Naturalib. lib.* maar verder heeft de opvoeding van sijne Vrunden, ofte Magen geen plaats. Sulx dat een Oom in de opvoedinge van sijn Neve niet en is gehouden. Sande *dict. defn.* 2. Sie mede Consult. ende Advijf. 2. deel. conf. 278. ende 279.

Die sig selven niet onderhouden en kan, ende foodanige vrienden niet en heevt, die hem moeten, of willen opvoeden, ende onderhouden, komt tot lasten van de arme beurs, van die Stad, ofte plaats daar het voor-valt; ten waar dat het Wees-kinderen waren van kleyne en weynig Iaren, daar toe in veele plaatsen byfondre Gods-huysen zijn gestigt, met den naam van *Arme Wees-huysen*.

Alfoo werd by ons deurgaans onderhouden, dat die geene die ergens te 8 vondeling werden gelegd, van den Armen van die plaats, in wiens gebied het voor-valt, moeten aangenomen ende onderhouden werden. Sie *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 51.* Sande lib. 2. tit. 8. defn. 4. Daar toe ook by de Paus-gefinden in *Vrankrijk, Italiën, Braband*, ende elders, byfondre Vondel-huysen gestigt zijn, alwaar tot voorkoming van verder onheyl ende gevaar, (in het verlaten, ende ombrengen van jonge, ende eerstgebooren Kinderen, 't welk daar veel voor-valt) alle Kinderen, dewelke aldaar bedektelijk werden gebragt, ende op seckre plaats daer toe, *clandestibus*, ende buyten afgemaakt, neder geleyd, aangenomen, ende voort onderhouden werden. Welk middel niet altijd wt armoede, daar toe het schijnd gestigt te zijn, gesogt ende gebruykt werd; maar veel ende wel meest by selvs vermogne, die hare vuyligheden daar mede weten te heelen, ende bedekt te houden: glijkmē aan de huysen, daar men foodanige Kindren in gewonden vind, haer naam aan den hals geschreven hangende, ook wel een penning daar een stuk uyt gesneden is, ende andere teikenen, daar men foodane Kindren, als sy volwassē geworden zijn, aan soude kunnen kennen, ende het stil-swijgende gevoelen, dat de Bestiēders van foodane Huysen daar van hebben, wel bespeuren kan. Waarom het selve by ons sedert den herstelden Gods-dienst voor een open deur, ende aanleyding tot onkuifheid, ende een quade toeverlaat, verworpen, ende gedoemt werd.

Onder het woord van opvoeden ende onderhouden, werd niet alleen gerekent spijs ende drank: maar ook kleeding, wooning, haavnis, gemak, tugt, onderwijfinge, ende leeringen, soo in de vreesē des Heeren, als in andre konsten, ofte handwerken, na yder sijn staat ende gelegenheid,

d. l. 5. non tantum ff. agnosc. lib. l. ult. ff. de aliment. legat. & l. 1. Cod. de alend. lib. l. 4. ff. Ubi pupil. educari.

- 9) Buyten desen geschied ook dikwils beloften van opvoeding by een langst-levende van twee Egt-genoten, aan Vaderloofse, ofte Moederloofse Wees-kindren in boedel-scheydinge, by schatting, bewijs, ofte wtkoop. Ook werd de selve wel by Wtterste-wille de langst-levende opgeleyd.

In Boedel-scheyding, werd in 't bewijsen ende wtkoopen, wtdruklijke schatting, ende aanwijfinge vereyft, by de Wees-keuren van *Rhijland*, *artic. 32.* Maar by de Wees-keuren van *Leyden*, *artic. 25.* van *Oudewater*, *artic. 176.* vermogen de Wees-meesteren op het goed betrouwen van de langst-levende, sonder levering van *Inventaris*, d'wtkoop te doen.

De lang-levende, 't zy Vader of Moeder, hare Kindren by manier van wtkoop ter Wees-kamer bewijsende, ofte andersins by scheyding, of Wtterste-wille, &c. tot haren lasten nemende, zijn gehouden de selve te onderhouden, om de vrugten van 't bewijs (hoe kleyn die ook zijn) ende om behouden goed, tot haren mondigen dage, huwelijken, of andren gekeurden state, *arg. l. 5. §. 7. ff. de Agnosc. & alend. lib. l. 14. §. 1. ff. de aliment. legat. l. fin. §. 6. 7. Cod. de bon. qua lib.* waar op in 't maken van de wtkoop aanschouw genomen werd. Keuren van de Wees-kamer van *Edam*, *Monikkendam*, ende *Parmerent*, *tit. 4. art. 2.* van den *Briel*, *tit. 4. art. 59.* van *Alkmaar*, *tit. 4. art. 2. 3.* sonder dat daar in te baate sullen komen de vrugten van de andre goeden, die de Kindren naerderhand by Wtterste-wil, of andersins van buyten mogten aankomen. Ten waar het selve by de making ware verwilligt, ofte andersins by de scheydinge, wtkoop, ofte bewijs bedongen. Wees-keuren van *Amsterdam*, *art. 31.* van *Alkmaar*, *tit. 4. art. 4.* ende van *Monikkendam*, *tit. 4. art. 4.* van den *Briel*, *art. 61.* het zy om dat de Ouders tot het onderhoud yets meer by scheyding, of wtkoop werd toegevougt, of dat de vrugten merkelyk meer bedragen, als tot der Kindren onderhoud van nooden is.

Soo de Kindren by hare Ouders, oft andren niet onderhouden en werden als 't behoort, salmen die, by rade van Wees-meesters, elders besteeden, tot lasten ende kosten van die gene die den last van 't onderhoud aangenomen hadden, ofte daar in gehouden waren, die daar voor by *parate executie* sullen werden gedwongen. Keuren van de Wees-kamer tot *Leyden*, *art. 54.* *Alkmaar*, *tit. 4. art. 13.* *Amsterdam*, *art. 33.*

Maar quam de langst-levende Vader, of Moeder, met het onderhoud van de Kindren belast, te overlijden, eer dat de selve opvoeding was wtgevoert:

gevoert : hoe dat het in foddanige gelegenheid foudde moeten gaen , is feer bedenkelijk : hier van zijn in fommige Steden byfondere Keuren.

Tot *Leyden* wtkoop , ofte bewijs gedaan zijnde , met laft om de Kindren te moeten opvoeden ; in gevalle de langft-levende daar na tot een ander Huwlijk gekomen zijnde , komt te overlijden , geduyrende de felve opvoeding ; fal de Weduw , of Weduwnaar van foddane langft-levende , gehouden zijn , tot behulp van 't vorder onderhoud , voor wt den gemeenen Boedel te laten volgen , foo veel , als Wees-meesters na difcretie bevinden fullen te behooren. Wees-keuren van *Leyden* , art. 28.

Tot *Delft* houd de voorfz. opvoeding met de dood van de langft-levende op , ten waare in de wtkoop wtdruklijk anders was bevoorwaart. Wees-keuren aldaar , art. 12.

Tot *Rotterdam* moet in de *aften* ende beloften van bewijs , of wtkoop te maken , byfonderlijk wtgedrukt werden , of het onderhoud fal te niet zijn met de doot van den belover of niet. Wees-keuren aldaar art. 37.

Maar die van *Middelburg* willen , dat Weefen , mids genietende hare beloofde , of bewefen erveniffe , geen vorder regt op den Boedel van den overleden , die 't onderhoud tot den mondigen dag beloovt hadde , fullen mogen eyffen : maar dat den Boedel van verder onderhoud fal wesen , ende blijven ontlaft ; ten waar dat de Voogden , ofte Wees-meesteren raatfaam gevonden hadden , om merkelyke rednen anders te bevoorwaarden. Wees-keuren aldaar , art. 30.

Tot *Alkmaar* blijft den langft-levendens Boedel daar mede belaft , ten ware anders bedongen was , of dat des overledens Erygenamen , of den Boedel-houder te vreden waar , de Wees-kindren te laten volgen die goeden die haar fonder bewijs fouden aangekomen hebben , ofte ten minften het bewijs , tot seggen van Wees-meesters , te verhoogen. Wees-keuren tot *Alkmaar* , tit. 4. art. 2. 3.

Tot *Antwerpen* , mag foddanigen Weduwnaar ofte Weduwe volftaan met den uytkoop foo die leyd te voldoen , ende de opvoedinge van de kinderen voor de vrugten van het bewijs ende behouden goed aan te houden , ofte den Weefen te laten volgen de goederen dewelke haar buyten de uytkoop fouden toegekomen hebben. *Costum. van Antwerp. tit. 43. art. 32.*

Maar daar geen byfondere Keuren van en zijn , foudde men in defen de gemeender ende waarder *opinie* van de D.D. moeten volgen , dewelke willen , dat foddanigen laft niet het overlyden van de langft-levende geheel te niet loopt , ende van fig felfen komt te vervallen. Aangefien , met het overlyden van de langft-levende , alle de goedren van den geheel Boedel komen-

komende op de Kindren, het onmondige Kind ook zijn aandeel genieten-
de, nu selv heeft al de middlen, op de welke het by den langst-levende
wierd onderhouden. Alleen siende op het behouden goed, blijvende de
verder beloften niet anders als *personeel*, met geen ander ofte verder ver-
band, als voor soo veel sy kunnen ende des magtig zijn, gelijk wel menig-
maal geschied: dat de langst-levende Vader off Moeder voor geen off wei-
nig behouden goed, de opvoeding van de Kinderen t' haren lasten nemen:
daar door men verstaat dat sy (te weten als de goederen soo verre niet en
kunnen strekken) haar nier verder en verbinden als sy andersints uyt haar
selven schuldig zijn *l. 4. l. 5. ff. de agnoscend. & alend. lib.* Het welk
met de dood ophout, ende tot de erffgenamen ofte andre Kinderen niet
over engant.

Als alleen in geval de langst-levende daar na ten tweeden Huwlijk was
vertrouwt, sonder Huwlijke-Voorwaarden, ende sulks met gemeenschap
van goeden, in welken-geval, het behouden goed, daar wt de opvoeding
moft komen, kan werden vervremd ende vermindert, of dat de langst-le-
vende in verloop ende *notoire insolventie* komt te geraaken, waar in de ge-
melte grondreden komt op te houden, ende de Kindren met dat sy niet en
kunnen gekrygen de goeden die haar andersins, sonder bewijs, souden heb-
ben opgekomen, haar regt van opvoedinge behouden, ende daar van moe-
ten werden vergoed. Sulks ik te meermalen, benevens andre, heb verstaan,
ende dien-volgens is geoordeelt, dat een Weduw, of Weduwnaar van soo-
dane langst-levende, die aan zijn Voor-kindren, by bewijs, ofte wtkoop
boven seekre somme, de opvoeding ende wtfet tot mondigen dage, of ey-
gen staate had beloovt, na de dood van de selve langst-levende Vader of
Moeder, in verder opvoeding, ofte wtfet, na Regten, gehouden was.

Maar meerderjarige Kindren en zijn niet gehouden, na het overlyden
van Vader ende Moeder, de opvoedinge van haare minderjarige Broeder,
ofte Suster, tot haaren lasten te nemen, nogte mogen de minderjarige ten
dien opsigte eenige vergoedinge genieten, maar by scheydinge soodanig
Kind, of Kindren, elks met zijn geregte aandeel, moet te vreden zijn, son-
der eenig onderscheid, Sie Consult, ende Advijs. *het 1. deel, conf. 46.*
ende 172.

H E T XIV. D E E L.

Van Trouw, ofte Hawlyk.

1. Trouw, of Hawlyk, wat en desselvs oorsprong.
2. Een Man mag maar een Wif in Hawlyk hebben, den oorsprong daar van, ende hoe ende by wie 't selvs is aangenomen.
3. Wat tot voltrekken van een Hawlyk nodig is.
4. Of de Hawlyx-geboden mogen werden verkort, ende of het trouwen in een secke voor 't bedde mag geschien.
5. Of ende hoe ymand wilandig zijnde, door volmagt kan getrouwt werden.
6. Het Hawlyk van de minder-jaarige mag niet bestaan sonder bewilliging van Ouders, of de langst-levende van dien.
7. Wettelijke oorsaken van weygering welke, ende hoedanig daar in te procederen.
8. Tegens sodanige wyspraken niet te appelleren.
9. Bewilling van de Voogden onnodig.
10. Wettelijke oorsaken tot belet van een Hawlyk.
11. Voorgaande belofien.
12. Te na-maagschap, hoe, ende wanneer ende desselvs oorsprong.
13. Hoedanig in Swagerschap.
14. Tweede, ofte verder Hawlyken, binnen wat tijd, ende onder wat bepalinge toegelaten.

DE magt van de Ouders over haar Kindren bestaat voornaamlykin het weygen, of toe-laten van haar Kinderen Hawlyk, by welke gelegenheid alhier van het Hawlyk diend verhandelt, tuffen wie, ende hoe het selve, naar de Regten deser Landen, mag bestaan.

Trouw, ofte Hawlyk, by de Duitfen *Ehe*, daar van ons woord *Egt* ^I sijn oorspronk heeyt, is een verknogte eenigheid van Man en Wif, tot een onscheidber gemeen leven ende ommevang. *pr. Instit. de patr. potestat. l. i. ff. de Ritu Nupt.*

Het welk daar wt sijn oorspronk heeyt, om dat de opvoeding van Kinderen niet soo wel en konde werden behertigt, soo niet yder de sijne afsonderlyk en kende, 't welk niet en konde geschieden, soo een Wif om-trent eene tijt haar quam te vermengen met meer als eene Man, wederom hoe de liefde van een Man tot de opvoedinge van sijn Kinderen sterker is, hoe die minder verdeelt is, soo heeft de reden, ende het beter bestaan van 't Menslyk geslagt, het Hawlyk genootsaakt, daar door een Wif onaf-scheidelyk aan een Man, ende een Man aan een Wif gebonden souden zijn, dat ontwijvelijk wt het voor-beeld van *Adam* ende *Eva* is aangemerkt, ende als een gebod in de Ziele van den Mens schijnd ingeschapen, dat elk de sijne kend, ende hem daar alleen aan houd. Soo werden de Phari-seen ende afgesonderde Schriftgeleerden van onse Heer *Christus* by *Matthaeo Cap. 19.* berispt; ende gevraagt, of sy niet gelesen en hadden, *Dat die van den beginne den Mens gemaakt heeft, dat byse gemaakt heeft Man en*

Wijv, ende gefegt heeft, die twee fullen tot een Vlees zijn, verklearende het felve met defe nadruk: 'tgeene God i'famen gevoungt heeft, en fcheyde den Menfe niet, daar wt de onfcheidbaarheid volgt, Soo 't felve gebod by Mofe werd aangeteckent, *Genef. 2. verf. 24.* 't welk door Noach, Japhet, Gomar, ende foo voort tot de jegenwoordige Europefche Volkken ² is over-gebragt, ende onderhouden. Soo dat by de Chriftenen een door-gaande Wet is, dat een Man maar een Wijff, ende een Wijff maar een Man te gelijk in Huwlijk mag hebben. Die anders doen werden daar over als Overfpeelders geftraft. *l. 30. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult. Novel. 134. cap. 10.* Sie Sande *lib. 5. tit. 9. defin. 16.* Menoch. *de Arbitrar. judic. casu 420. num. 2. & seq.* Al-hoe-wel ondertuffen, ende voor, ende na de tijd van Mofes, was toegelaten dat een Man meer als een Wijv mogte hebben, ende met dat God door het voorbeeld van Adam ende Eva wel had aangewefen, wat dat goed ende beft was, daar wt niet en volgt, dat het felve altoos, ende eenparig goed geweest zy: of dat het ongeoorloft was anders te doen. Soo heeft Sara hare onvrugtbaarheid wt haar dienftmaagt Hagar fouken goed te maken. Ende het was goed in Gods ooggen. *Genef. cap. 16.* Soo ook wt de veelvuldige voorbeelden des Ouden Testaments te sien is, dat 't felve ook na de tijd van Mofe, niet in allen, ende ten allen tijden onderhouden is, ende in fig felfen niet voor kwaat en is geoordeelt, maar voor een middelmatige faak is opgenomen geweest; het welk by veele Volkken in oude tijden foo is aangenomen. Soo feid Josephus in *zijn bouk van de Joodsche Onbeden, ber 19. cap. 1.* dat het by de Joden een algemeen gebruik was, meer, ende veel Wijven op eene tijd te mogen hebben. Van die van Athenen leeren wy, wt het voor-beeld van Socrates, ende andre, dat het hun geoorloft was, meer als een Wijff gelijk te hebben. Soo nog by den Perfen, Turkken, ende andre Volkken, werd onderhouden, dat een Man foo veel Wijven mag trouwen, als hy kan onderhouden, ende by de felve, wt de veelheid van die 'r, de grootheid van magt ende staat werd wtgebeeld. Dog van de Duitsen getuigt Tacitus *de Morib. Germanor.* Dat onder alle Wt-heemfe Volkken, fy-lieden alleen, yder van haar, fig met een Wijff te vreden hielden. Sulks onder de Romeyuen altoos is onderhouden geweest, ende daarom by haar, in den Duitsen, 't felve geprefen werd. Sie Grot. *de Jure belli lib. 2. cap. 5. num. 9.*

De perfoonen de welke Huwelijken mogen aangaan, moeten zijn, Jongmans boven de veerthien, ende jonge Dogters boven de twaalf Jaaren, *§. 1. instit. de nupt.* geen dolle, malle, ofte finneloofe, *quorum nullam animi*

animi est iudicium. l. 5. ff. de R. Jur. Volgens de oude *Dauise* Wetten ende gewoonten, wierd het voor schande gerekent, dat een Dogter voor haar twintig Jaar haar ten Huwlyk begaf, volgens getuygnis van *Cæsar Comment. v. I. de morib. Germanor.* ende van *Tacitus eod. libr.* Daar wt schijnd voortgekomen dat een Dogter op haar twintig Jaar voor Huwbaar geoordeelt zijnde, de Ouders, sonder wettelijke rednen, niet kunnen tegen staan, sulks sy voor de twintig Jaren, sonder eenige reden te geven, vermogen te doen. *Politie. Ordonn. art. 3.* Sie mede de Keuren van *Zeeland* van den Iare 1496, *cap. 2. art. 25.* Daar van hier naar *num. 6.* breeder.

De verder noodtfaaklijke onderhoudingen, de welke tot het voltrek-³ ken van een Huwlyk vereist werden, zijn van ouds in dese Landen seer weynig, ende van kleingewigt geweest, bestaande by na alleenlyk in het by-flapen, met kennis van de naaste Magen van weder-zijden, het welk in veel gelegenheden seer sorgelyk, ende gevaarlyk zijnde, soo dat somwijlen gebeurde, dat sommige haar ten Huwlyk begaven tegens hare voorgaande beloften, ofte aan hare na-Maagschap, of Swagerfchap, ook wel sonder voorgaande bewilliging, ofte toestaan van die gene, die daar in behoorden gekent te zijn. Soo is naderhand ingevoert, dat een Huwlyk niet eer voor voltrokken sal gehouden werden, voor ende al-er dat de Trouw, na drie wettelijke afkundingen in de Kerken, ofte voor het Geragt, naar het voorschrift ende ordre, by de *Politieke Ordonnantie* daar op gestelt, behoorlyk is bevestight: Het welk met de Geestlyke Regten mede over-een-komt: *cap. 4. extr. de clandestin. sponsal. cap. cum in tua 27. extr. eod. cap. aliter 3. quast. 5. Et hoc fuisse vetustissimum Eccliesie Christiane institutum, ex Tertulliano, Hottomannus, illustr. quastion. 2. refert. Illudque etiam Imperatorum Græcorum Leonis & Alexii constitutionibus cautum esse scribit Constantin. Harmenopulus, lib. 4. epitom. tit. 4.* Het welk by ons seer eng genomen werd, ende soodanig, dat byaldien daar het minste aan gebrak, sulc doen voor geen Huwlyk vertrukken mag. *Politie. Ordonn. art. 3. arg. 9. ult. instr. de nupt. junct. l. non dubium 5. Cod. de legib. & l. relocatorum 7. 9. 4. ff. de interd. & relegat.* Sie *Johann. Sand. lib. 2. tit. 1. desin. 1.* ende wederom een soodanig voltrokken Huwlyk sijn volkomen kragt moet hebben, alwaart dat daar geen beslaping op en volgde; soo als verstaan is van de nieuw-getrouwde, de welke in 't weder-keeren naar huis, beyde in 't water verdronken. by *Neostad. de pact. antenupt. observ. 15. 16. 17. Coren consil. 26. num. 64.*

Het geene tot het wesen van een Huwlyk by ons werd vereist, be-
staat

staat hier in: Dat alle perfoonen die haar ten Huwlijck willen begeven, gehouden zijn te verſchijnen voor den Geregte, ofte Kerken-dienaren, harer woon-plaats ende maal-ſtede, alwaar ſy Jaar ende dag haar laaſte valle woon-plaats gehouden hebben; ende aldaar moeten verſouken drie Sonnendagſe, of Merkdagſe Geboden, te doen in de Kerk, van het Raadhuis, of andre plaatſen daar het Regt werd gehouden, ten einde een yeglijk, die eenige beletſelen ſoude willen voorwenden, het ſelve middler-tijd, op peyne van verſteeken, ſoude mogen ende moeten doen. De wet-telijke verhinderingen dewelke den voortgang van een Huwelijk kunnen beletten, ſijn voorgaande beloften, ofte te na-maagſchap daar van hier naar.

4 Of van deſe noodſaakelijke onderhoudingen, ymand in val van nood, de welke geen wtſtel lijdten mogt, eenigſins kan of behoort te werden verſchoont, is bedenkelijk. Glijk of yemand om ſiekte, of haaftig vertrek, verſogt dat de drie Huwlijxe afkundingen op eenen dag, ende eene reyſe mogten werden gedaan, by een-werv, ander-werv; ende derde-werv, of dat yemand ſiek te bed leggende, door een Prædicant, voor ſijn bedde ſoude mogen werden getrouwt? werd verſtaan, dat ten aanzien de drie Huwlijxe-geboden, alleen voor het regt van een derde, ende het trouwen in de Kerk maar is een wterlijke *Ceremonie*, tot een opentlijke beveſtiging, alſoo tot meerder ſeekerheid ingevoerd, men daar van, om wettelijke reden, kan ende mag afwijken, behoudens een derde, ſoo veel de drie Geboden aangaat, ſijn regt, ſoo yemand eenig mogt hebben, des dat fulxs by, ende door de *Land-Overheid*, naar voorgaande kennis van ſaaken geſchiede. *DD. ad l. 31. ff. de legib. Andr. Gail lib. 1. obſ. 14. num. 6.* Maar de meeſte ſwarigheid is, in geval de noodſaakelijkheid ſoo groot is, datter ſoo veel tijd niet en is, dat men fulxs van de *Land-Overheid* verſoukt, ende verkrijge. In fulken geval zijn de ſonnige van gevoelen, dat by den daaglijxen Regter fulxs mag werden toe-geſtaan: om dat alle noodſaakelijkheid van de onderhoudinge van de Wet verſchoont, voornamentlijk ſoo de ſelve foodanig is, dat het leven, eer, ofte waardigheid daar aan hangt. Glijk fulx met het gemeen gevoelen der *DD.* beweert werd by Hieronym. *Cavall. ſpecul. Commun. opin. quaſt. 906. num. 53. 54.* ende ook met de inſtellinge van het *Concilie van Tremen* over-een-komt *Seſſ. 24. cap. 1.* in deſe woorden: *Voor het voltrekken van het Huwlijk, moeten drie Kerkgeboden gaan, op dat, ſoo eenige verbindung is, 't ſelve te ligter mag voor-komen: ten waar den ordinaris Regter oirboer dogt, de ſelve Geboden te remitteren, fulxs ſijne goede voor-ſorge werd aanbevolen.* Het welk, of den *Ge-reformeerden* tegenwoordig mede kan werden toegepaſt, niet ſeeker en is:

om dat deselve *remissie*, ende verschooninge van de Wet, door de strafve- jgens de tegen-doenders van dien, begrepen in het 3. *art.* van de *Politique Ordonnantie*, aan de hoogste magt werd vast gehegt, ende tot een saak ge- maakt werd, daar in den daaglijken Regter niet doen en kan.

Wijders dat yemand wtlandig zijnde, door brieven, ende volmagt kan 5 getrouwt werden, sonder dat hy selv tegenwoordig is, werd by de DD. be- weert, *ex l. 5. l. 6. l. 34. ff. de Ritu nupt.* Duaren. *de Nupt. cap. 2.* Sulxs ook met de Geestlijke regten over-een-komt. *l. final. de procurat. in 6. Gloss. in cap. cum Societas 27. quast. 2.* Ende Gronew. getuigt dat by ons mede on- derhouden werd. *tract. de legib. abrogat. ad d. l. 5. ff. de ritu nupt.* Soo ook by mijnen tijd, een persoon in Indien zijnde, door een ander, dien tot sulxs in zijnen naam te doen ende ontfangen, volmagt gegeven was, alhier in de Kerk, met seckre Dogter is getrouwt geworden.

Vorders en mogen de minderjarige Jongmans beneden de vijf-en-twin- 6 tig, ende Dogters beneden haar twintig Jaren, geen Geboden vergund werden, voor en al-eer dat van het vrywillig toestaan van de Ouders, of de langst-levende van hun beyden, duydelijk is gebleeken. *Politie. Ordonn. art. 3.* Welk bewilliging na beschreven Regten van de selvstandigheid des Huwlijks is, soo dat de Huwlijken sonder bewilliging van de Ouders aangeaan, van sig selven kragteloos zijn. *Polit. Ordonn. art. 13. l. 2. l. 34. ff. de ritu Nupt. l. l. aulus 11. ff. de statu hominum. l. 7. l. 12. Cod. de Nupt. l. unica. §. 1. versic. oportet Cod. de Raptu Virg. Schneidewin. ad in. instit. de Nupt. part. 2. requisito 4. & Tholofan. Syntagm. Juris lib. 9. cap. 3. num. 9. 10. 20. Joann. van den Sande lib. 2. tit. 1. desin 4.*

Welk ook de reden selv leert: dat de Ouders, de welke haar Kin- dren nu soo verre opgebracht hebben, die eere slegts mogen hebben, dat sy in het Huwlijk van hare Kindren, daar wt sy haar ervgenamen verwag- ten, verwilligen. *l. 12. §. 3. ff. de capt. & postlim. rev.* Sonderling in den minderjarigen, welkers oordeel te swak is, ende die veel lagen ende ver- leydingen onderworpen zijn. *Theophil. ad pr. Instit. de Nupt. l. 1. ff. de minorib.* Dat voor al in de Dogters noodsaaklijk is, welkers ongestadige swakheid, den wijsen raad van haar Ouders niet en kan derven. *l. 1. l. 2. ff. ad Senat. Vellejan.* Als de welke meertijds tegens haar eygen voordeel bevonden werden aan te werken. *l. 4. Cod. de Sponsalib.* Soo dat by den Romeynen het den schuld-pligt van de Vader was, sijn Dogter wt te Huw- lijken, ende daar voor een bequaame Ehegade te souken. *l. 19. ff. de ritu. l. fin. Cod. de dot. promission.*

Daarom by sommige DD. onderscheid gemaakt werd, tussen de Vader
K ende

ende Moeder, als of de bewilliging van de Moeder, maar om cerbaarheids wil wierd vereist. *Ut testator.* Masuer. *de Nupt.* pag. 331. Menoch. *l. 2. praesumpt. 4.* Coverruv. *de Matrimonio part. 2. §. 8.* Maar by andre tegen-geprooken, de welke de bewilliging van de Moeder, daar geen Vader en is, soo noodig agten, dat door het ontbreeken van dien, een Huwlijk voor onwettig soude verklaart werden. *per l. 18. & l. 20. Cod. de Nupt.* Cujac. *3. observ. cap. 5.* Donell. *lib. 3. Commentar. cap. 20.* ende werd alsoo by ons mede verstaan, om de woorden van de *Politique Ordonnantie art. 3. Consent van de Ouders, ofte de langst-levende van dien.* Dog dese bewilliging van de Ouders, werd ook verstaan stil-swygende, & *per ratihabitionem* te geschieden; soo wanneer de Ouders, willens, ende weters, de Geboden van de Kindren hebben laten afkundigen, ende het Huwlijk daar op laten voltrekken, sonder daar jegens te seggen, ofte 't selve te beletten. *per l. 5. Cod. de Nupt. Pecc. de Testam. conjug. lib. 1. cap. 5.* Cujac. *lib. 16. observ. cap. ult.* Ende alsoo is mede in *Vriestland* verstaan, *teste Joann. à Sande lib. 2. tit. 1. desin. 2.* Soo nogtans dat het Huwlijk, sonder kennis, of weten van de Ouders, heimlijk voltrokken, niet en soude kunnen bestaan, ende by haar soude mogen vernietigt, ende voor geen Huwlijk verklaart werden. *arg. §. ult. instit. de Nupt.* Soo als by mijn tijd verscheyde malen is geoordeelt. *Sie Sande lib. 2. tit. 1. desin. 4.*

Maar waren de persoonen meerderjarig, te weten de Jongmans vijf-entwintig, ende de Dogters twintig Jaar, de welke van ouds op de twintig Jaren voor houwbaar zijn geoordeelt. Als te sien is in de Keuren van den Lande van *Zeeland* van den Jare 1496. *cap. 2. art. 25.* Soo werd mede wel het bewilligen van de Ouders, ofte de langst-levende van dien vereist: Dog werden aldan de Ouders genootsaakt, ofte het versouk toe te staan, ofte goede ende wettlijke reednen van hare weygring in te brengen; Tot welken einde de selve, in sulken geval, voor de Kerken-raad, ofte Overheid ontboden werden, om hare reednen te komen geven: alwaar sy niet verschynende, werd haar stil-swygen voor bewilliging gehouden: of haar gegeven reednen niet goed ende wettlijk bevonden zijnde, werd daar geen agt op genomen, ende werden, des niet-jegen-staande, de Geboden vergund: waar op by niemand binnen de selve tijd eenig tegen-seggen vallende, ofte de tegen-seggers in haar Regt gebreckende, moeten, ende mogen de versoukers wettlijk, ende opentlijk in de Kerk, of voor 't Geregte, werden getrouwt. *Polit. Ordonn. art. 3.* *Sie Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 5. vers. Namentlijk dat.*

7 Welke de oorsaken sijn waarom de Ouders den Voortgang van den Meer-

Meerderjarigen Kinderen Huwelijk mogen beletten staat ter bescheidenheit van den Regter. Daar toe voornamentlijk in agt genomen werd, I. de al te grote ongelijkheit van staat, geslagt, ende middelen, daar door het geslagt van de aangetrouwde sonde werden onteert off vermindert, ende de jongman onmagtig om de lasten des huwelijks te kunnen dragen, anders de ongelijkheit van middelen soo veel niet en werd toegegeven om dat een yder vry staat sijn voordeel met een goed Huwelijk te doen, te souken, ende het goed eygentlijk van het selfstandig wesen van een Huwelijk niet en is facit *l. 12. §. 1 ff. de Sponsalib. l. 12. l. 18. Cod. de Nuptijs. Vide Covarruv. de matrimon. part. 2. Cap. 3. §. 7. num. 3.* II. Indien de toekomstende egtgenoot van enige ondaad beschuldigt off van een oneerlijk leven is. *l. 20. Cod. de Adult. l. 41. l. 43. in pr. & §. seqq ff. de Ritū Nupt. l. 3. ff. Si quis a par. manumiss.* III. Verscheidentheyt van gelooff. *l. 19. §. 1. Cod. de Hæretic. en Manich.* ook tuffen de Gereformeerde ende Pausgefunden. Al hoewel sommige willen, dat het by ons de welke geen vervolgt tegens deselve ende van de selve tegens ons willen doen off lijden, soo nauw niet behoort genomen te werden. Sie Henric. Brouwer *de jure Connubior. lib. 2. Cap. 24. num. 17.* IV. dat de dogter tegens de vermaning van de Ouders misleid ende bedrogen is. V. Dat tuffen de ouders ende kinderen een onversoenlijken haat, ende verder onheylen te wagten staats, ende diergelijke, waar in den Regter de regtvaardige klagten van de Ouders wel meest behoort te volgen, ende soo veel werd toevertrouwt, dat by *Resolutie van den 5. Dec. 1597.* by de Staten van Holland was verstaan: *Dat in matrimoniële saken daar in de verklaringe van de Magistraat met de verklaringe van de Ouders off de langstlevenden van deselve over een komt, van deselve verklaringe niet en sal mogen werden gereformeert, geappelleert, geprovoceert, of enige provisie daar tegens sal werden verleent.* Waar over in de saake van Ioff. *Agata Welhouk contra Geraldo Welhouk* haar Vader tot Delft, in de welke de Schepenen der Stad Delft, uyt oorsaak dat deselve Ioff. *Agata Welhouk* by *Dominus Arnoldus Bornius*, Pradicant aldaar, onder deksel van deselve dogter in de Cathetische ende Kerkelijke oeffeningen te onderregten, nog verre minderjarig sijnde, tot sijn genegentheyt beweegt ende misleyd was, ende daar in niet tegenstaande alle aangewende vlijd ende betoonde weerwil, weerspaltig tegen haar ouders bleeff volherden, by *Vonnis van den 16. Decemb. 1661.* haren eys, van met den selven *Arnold Bornius* te mogen trouwen, op ende tegens den Heer ged. haaren Vader was ontfeyt, ende sy haar selven van het selve *Vonnis* gestelt had *Appellant*, ofte *reformant* aan den Hove van Holland,

- ende de faak tot in den Hogen Rade vervolgt zijnde. Is daar op gevolgt, het volgende *Edict* van de Staten van Holland van den 27. Septemb. 1663.
- 8 Daar by, *by renovatie ende ampliatic van de voorgaande resolutie* goed gevonden, geordonneert ende gestatueert werd *by forme van ewigduyrend Edict: Dat in het toekomende quaestie onstaande tusschen kind, off kinderen ter eenre, ende de ouders ofte langstlevende van deselve ter andre sijden, in materie van Huwelijken, sodanige differenten ende saken afgedaan sullen werden ten aansien van de Edelen ende Suppooften van den Hove, by den selven Hove, ende ten aansien van alle andere behoorende onder de jurisdictie van de Geregten in de bestoeten of bemuyrde Steden, van den Lande (den Hage daar onder begrepen,) by het Collegie van de Wet, ofte van de Geregte uyt deselve Steden, daar over soo veel doenlijk in vollen ende completeu getale ende immers niet beneden twee derdeparten van de vergadering tegenwoordig sijnde, uytgesondert binnen de Stadt van Delft, daar 't selve sal geschieden by Schepenen, mits insgelijks, daar over soo veel doenlijk in vollen ende completeu getale, ende immers niet beneden de twee derdeparten van deselve Schepenen tegenwoordig sijnde, ende dat die van onsen Hove wettten ende Geregten, mitsgaders Schepenen voorsz. daar inne na verhoor van partyen met behoorlijke kennis van saken sullen disponeren, summarie ende de plano, soo als sy luyden bevinden sullen te behoren. Ende soo wanneer der selver dispositie ofte verklaringe over een sal komen met 't goedvinden, ende gesustineerde van de Ouders, ofte de langstlevende van deselve, dat als dan de voorsz. dispositie ofte verklaringe by den voorsayden Hove by die van de Wet ende Geregte, ende by Schepenen alsvoren gedaan volkomen effect sorteren sal sonder dat daer van geappelleert, gereformeeert, ende geprovoceert, Revisie, ofte eenige andre provisie van justitie verleent sal mogen worden, met dien verstande dat het selve tot geen andre als de voorsz. plaussen, Magistraten, ofte Regters in den voorsayden lande sal werden geextendeert. Sie van dese oorlake breder by Basil. Moner. de *Matrimonio* cap. 2. num. 10. Menoch. *confil.* 69. Covarruv. *part.* 2. de *Matrimonio* cap. 3. §. 7. Cypræ. de *Sponsalib.* cap. 13. 35. Alber. Gentil. de *Nupt.* lib. 3. cap. 4. Henric. Brouwer *tract. de jure Connubior.* lib. 2. cap. 24. num. 11. & *seqq.**
- 9 Het bewilligen der Voogden is tot het voltrekken van een Huwlijk van haare Pupillen niet noodzakelijk. *arg. l. 8. cod. de Nupt. Grot. Inteyd. lib. 1. cap. 8. vers. 't Huwelijk.* Soo dat het van 't bewind der Voogden, ofte Maagen niet en is, of de Dogter trouwt, of niet. *l. 20. ff. de ritu Nupt. d. l. 8. Cod. de nupt. Quod latius tractat, Georg. Tholosan. Synonym. Jur. civil. lib. 9. cap. 3. num. 13. & Schneidewin. ad tit. Instit. de Nu-*

Naptis part. 2. requisito 4. num. 40. & ad tit. de aëliombus §. omnium. num. 49. 50. alwaar hy onder andre steld, dat sodanige Keuren daar by een Dogter, ofte Jongman, sonder bewilliging van haar Voogden, ofte andre Maagen, verboden werd te mogen Trouwen, niet en mogen bestaan, om dat die tegens de vryigheid van het Huwelijken souden strijden. *per DD. in l. Titia 132. ff. de Verb. Obligat. & alia ibid. allegata.* Maar werd alleen om eerbaarheids wil daar toe vereist. Ende staat dat wel op te merken, dat by ons, al-hoc-wel een Huwelijk sonder bewilliging van de Voogden, huydendags, ende by sig selven beslaan kan: evenwel die gene de welke met minderjarigen, tegens de wil van hare Voogden, Huwelijk aangaan, van desselvs goederen by Voorwaarden, Wterste-wil, ofte anderlins, niet en mag genieten, *Placcaat van KAYSAR KARL van den 4. Octob. 1540. art. 17. Politic. Ordonnant. art. 13. in fine.* Sie Sande *lib. 4. tit. 4. defn. 5.* & *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 1. num. 9.* Costuym. van Antwerp. *tit. 43. num. 93.* Dog meenen sommige dat vermids de hardigheid van het gemelte *Placcaat van KAYSAR KARL*, in andre deelen, geheel in ongebruik is geraakt; derhalven ook in dien deele, soo veel de straffe aangaat, geen plaats en soude mogen hebben. Ende werd verstaan dat deselve stil-swygende hebben verwilligt, met dat de Kerk-geboden onverhindert voortgang hebben gehad, Om dat ten tijde van het plac. van Kaifer Karel sodanige ordre nog niet gestelt en was, off de kinderen konden sonder kennis van de naaste maagden ofte Voogden komen te trouwen. Waar jegens by de Politijq. Ordonn. sodanig voorsien sijnde dat sulx niet toegaan en kan off sy kunnen het weten, ende indien sy reden meinen te hebben kunnen haar daar tegen stellen, volgt daar uyt dat die straff, daar mede van selfs komt te vervallen. Sie *Pecc. de Testam. conjug. lib. 1. cap. 5. Sande lib. 2. tit. 1. defn. 2.*

Sulks dat het Land regt, daar by de gemeenschap van goed is ingevoert, in de sodanige voor soo veel het den minderjarigen schadelijk mogt zijn, mede geen plaats en heeft. *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 8. num. 2. & seq.* Maar dat moet op sijn engste genomen werden, indien de Voogden, voor de afkunding van het derde Gebod, geen goede ende wettelijke reddenen van haar weygeren hebben ingebracht, dat het selve voor stilswygende bewilliging gehouden werd; *Sande lib. 2. tit 1. defn. 2. in verbis, succedit. Pecc. de testam. conjug. lib. 1. cap. 5.*

Behalven in *Zeeland*, ende in sommige andre Steeden in *Holland*, alwaar volgens seckre bysondre ordre op 't stuk van de Huwelijcke saken gemaakt, de minderjarige niet alleen en moeten vertoonen de bewilliging

van haar Ouders , of de langft-levende van dien , maar ook indien fy geen Ouders en hebben, van haare Voogden , ofte naaste Vrunden ; *Polit. Ordonnant. van Zeeland, art. 8. Provisionele ordre op 't stuk van Huwelijx-faken binnen Leyden, art. 3.*

Het geene van het toe-laten ende bewilliging van de Ouders , in 't Huwlijk van hare Kindren is gefeyt , heeft mede geen plaats in het tweede Huwlijk. Al-hoe-wel den minderjarige Weduwen , ook door handligtinge , haar eygen selfs gemaakt zijnde , na den beschreven Regten , het Huwlijken , sonder bewilliging van de Vader , ongeoorlovt schijnd. *l. 18. Cod. de Nupt.* Soo ook in *Vriefland* is geoordeelt , volgens getuygnis van Jan van den Sande *lib. 2. tit. 1. defn. 3.* Het welk naar den wtflag van het Geeflijk-Regt , verftaan werd alleen wt eerbaarheid , sonder noodfaak te gefchieden. *secundum* *Gloff. Bartol. & Salicet. ad d. l. 18. Cod. de Nupt. Couvar. de sponsal. part. 2. cap. 3. §. 8. num. 4. & Gloss. in cap. sufficiar. 2. caus. 27. quest. 2. cap. ult. & ibi Gloss. caus. 32. quest. 2.* Dat ook met de woorden van de *Politijcque Ordonnantie* over-een-komt , daar *art. 3.* alleen gefeid werd van jonge Gefellen ; ende jonge Dogtren , welke woorden niet wel anders als tot het eerste Huwlijk werden geduid , ende toe te passen zijn ; ende is alsoo by de Keuren van *Amsterdam* wt-druklijk verklaart. *Instructie van de Huwelijx-faken aldaar, art. 13.* Daar toe doet , dat het Huwlijk by ons deurgaans zijn eygen Voogd ende Meeftcr maakt , sonder dat de minderjarige Weduwen of Weduwnaars , wedrom in de Magt van haar Ouders komen te vervallen , foo wy in het voorgaande , ende volgende Deelen , daar van de magt der Ouders over hare Kindren , ende van Voogdye werd verhandelt , breeder hebben aangewefen.

- 10 Onder de wettelijke oorfaakken , dewelke het voltrekken van een Huwlijk kunnen verhindren , ende beletten , zijn dese de voornaamfte : Voorgaande beloften , ofte te na-Maagschap.
- 11 Indien yemand sig aan meer als een perfoon met Trouw-beloften heeft verbonden , moet de eerste voorgaan , ende de andre voor kragteloos gehouden worden. *arg. l. 29. ff. de Reg. Jur. aangesien een Man maar een Wijff , ende een Wijff maar een Man te gelijk in Huwlijk mag hebben. l. 18. Cod. ad leg. Jul. de adult. l. 2. Cod. de incest. nupt. Polit. Ordonnant. art. 14. 15. & seqq.* Behoudens nochtans den tweeden zijn regt van vergoedinge , voor soo veel hy daar door is verkort , dat de gedane beloften niet en hebben kunnen werden voldaan.
- 12 Wat de Maagschap aangaat , leert de blinde *Natuur* ende ingefchapenheid,

heid, dat hoe nader Maagfchap, hoe grooter toegenegentheid, ende dien-
 volgende van den beginne niet kwaat, of ongeoorloft, maar noodfaaklyk
 is geweest, dat Broeders ende Susters haar metten andren vermengden,
 in welcke onderhoudinge ontwijfelyk *Adams-Kindren* van den beginne
 aan, foo ook na de Sundryloet, de Afkomlingen van *Noachs-Kindren*
 geleest hebben. Welcke manier van doen met de Babylonifc verwerringe
 tot alle Volkken is overgebracht, ende lang is onderhouden geweest; foo
 ook nog by de sommige *Barbaren* onderhouden werd. Van die van *Athe-
 nen* getuigt *Amilius Probus* van *Cimon*, dat hy hem in *Huwlyk* begeeven
 had met *Elpenizen*, fijn volle Suster, niet foo seer wt de wterlykke liefde, als
 wel na de wijfe van het Land. Dat ook van de *Agyptenaren* ende *Per-
 fen*, by de *History* fchryvers door-gaens getuigt werd, dat de felve niet al-
 leen haar met Broeders ende Susters, maar ook met Ouders ende Kindren
 vermengden. Vide *Cyrril. contra Jul. Imp. lib. vi.* *Lucian. Dialog. de*
Sacrificiis. *Strab. lib. x. de Cretenfib.* *Theodoret. Orat. ix. de legibus.*
Diog. Laert. in Proem. Soo ook *Jul. Caesar. de bell. Gallico comment. v.*
 Van den *Brittannen* der *Duiſen* Verwanten ende Bondgenooten, getuigt
 met dese woorden: *Uxores habent deni duodecime inter se communes, &*
maxime fratres cum fratribus & parentes cum liberis. Dat is: Sy badden
 onder hun tien en twaalf en onder den andren gemeene Wijven: ende wel meer
 Broeders met Susters, ende Ouders met Kindren. Ende derhalven de Reden
 die de *Schryfteleerden* geven: dat het verbod van het *Huwlyk* onder de
 al te na Gemaagtaalde, soude bestaan in een ingeboorn afkeer, ende een al
 te nauwe verpligtheid ende fchaamte tuffen den een ende den ander, de welk
 door het *Huwlyk* soude werden verkort ende vermindert, als dat een Man
 aan fijn Moeder, foo veel eer niet en soude kunnen bewijfen, foo hy die te
 Wijff had, als hy ſchuldig is: dat het ook onbetaamlyk, ende als tegen de
Natuur ſtrydig soude zyn, dat Broeder ende Suster malkanders ſchande
 ontdekten, ende diergelykke nauw-gefogte gronden, daar van breeder by
Grot. de Jure belli lib. 2. cap. 5. num. 12. 13. niet genougzaam en zyn, als
 de welcke alleen in op ende neder-gaande een byſondere nadruk hebben, ende
 in't verder al te ligt fouden kunnen werden weer-leid, foo daar niet de
Politikke ende *Werelt-wyſe* reeden by quam; dat is, dat door aanwas
 van Menſen bevonden is, dat door fodane verenigingen, sommige *Ge-
 ſlagten* foo magtig wierden, dat ſy haar boven andre, die foo ſterk niet en
 waren, hebben beginnen te verheffen, ende die te overheerfen, daar wt den
Oorlog voortkomende, fig in vele, die malkander, om de grootheid van
 haar *Geflagt*, onder den andren, niet verdragen konden, foo hevig wtfpatte,
 dat

dat den ondergang van het Menselijk Geslacht daar wt te vreesen stond; derhalven tot het beter bestaan van het selve, de burgerlykke Wet heeft ingevoerd, dar hoe meer verdeelingen van Geslagten onder den ander, hoe vastter ende hoe seekkerer gemeenschap van vele te samen. Soo is tot dien einde, by meest alle Volkken als een gemeen Volcker-regt, naar de Wet van *Moyse Levitic. 18. vers. 7. Numer. 36. vers. 11.* het Huwlykken binnen seekke Maagtalen, voor kwaat ende schadelijk geagt.

Volgens welke voor al te nabemaagtaald om met den andren in Huwlyk te mogen vergadren, gehouden werden alle opgaande ende nedergaande Magen, sonder einde. *Politic. Ordonn. art. 5. Politic. Ordonn. van Zeeland. art. 13. §. 1. & 2. Instit. de nupt.* Maar in de zijd-Magen tot het vierde Lid toe, het selve wtgefondert. Soo dat het Huwlyk tussen Susters ende Broeders-kindren, de welke den andren in 't vierde Lid bestaan, nog by Goddlykke, nog by Wereltlykke Wetten is verboden. *l. 3. ff. de rurs nupt. l. 19. Cod. de nupt. §. 3. Instit. eod. exemplum est in l. 78. §. 8. ff. ad Senn. Trebellian. Levitic. cap. 18. vers. 7. ende volgende: siet Augustin. de Civitate Dei, cap. 16.* Tussen de welke alleen na de Geestlykke Regten, (die by de Paus-gesinden van dese Landen daar in mede werden onderhouden) geen Huwlyk bestaan en mag, *cap. non debet. 8. de consanguinitat. & affinitat. Vide Beat. Thomam, late in 4. libro sentent. distinct. 40. quest. 1. art. 4.*

- 13 Het selve heeft ook plaats in Swagerschap, ende tussen die gene die malkander in opgaande ende neder-gaande, sonder einde, ofte in zijd-Maagschap in 't derde Lid van aanhuwlykkens wegen, in de eerste soort bestaan. *§. 6. Instit. de nupt. Politic. Ordonn. art. 8. van Zeeland, art. 16.* In de eerste soort: dat is, tussen mijn, ende mijn Vrouws Vrunden, ende mijn Vrouw, ende mijn Vrunden, over ende weder. *l. 4. §. 3. ff. de gradib. & affinit.* maar niet tussen mijn Vrunden, ende mijn Vrouws Vrunden, ofte mijn Vrouws Vrunden, ende mijn Vrunden, de welke malkander nogte van Bloede, nogte van Swagerschap bestaan, sulks dat de Vrouw ende de Man zijn het begin ende de grond van de Swagerschap, soo wy hier voor in het 8. Deel, num. 8. hebben aangewesen.

Wie eygentlyk die perfoonen zijn, tussen de welke geen Huwlyk, soo om Maagschap als Swagerschap bestaat, werden tot verligting van die gene, de welke de Leden niet wel en kunnen reekenen, by Hugo de Groot in sijn *Inleyd. lib. 1. cap. 5. vers. Onder Bloedverwanten, ende volgende,* meest al seer sorgvuldig wtgedrukt, waar van wy maar alleen eenige van de twijvelagtigste voorvallen sullen stellen.

Voorgevallen zijnde, of yemand sijn voor-overleden-Huifvrouwen-Susters-Dogter, ofte haar voor-overleden-Mans-Broeders-Soon, soude mogen trouwen, was op den 27. April 1580. by de *Staten van Holland*, op het versouk van *Dirk Jansz. Stierman* verstaan, dat hy sijn Huifvrouwen-Susters-Dogter wel mogte trouwen: maar het selve naderhand naarder ingesien zijnde, dat tussen de sodanige gelijkke pligt is, als tussen Ouders ende Kindren. *arg. l. 39. ff. de ritu nupt.* is geoordeelt, dat sodanigen Huwlijk tegens de *Politique Ordonnantie*, de Goddlijkke Wetten, ende tegens de gemeene cerbaarheid was srydende, ende daarom het selve op den 7. April 1584. aan *Gerbrand Borrez*, woonende tot *Voorburg*, ende den 26. Februarii 1609. aan *Gillis van Flory*, *Procureur Generaal*, naar genomen *Advij*s van den *Hoogen Raade*, geweygert, ende naderhand doorgaans afgeslagen. Sulks is ook *Claas Cornelisz. Nieuwland*, Burgermeester in 's *Gravenhage*, in den Jare 1626. met sijn overleden-Huifvrouwe-Susters-Dogter, met bewilliging van den *Prince van Orangien*, twee Geboden gehad hebbende, sijn derde Gebod geschut, ende hem het Huwlijken verboden, niet-tegen-stande hy by sijn Huifvrouw geen Kindren had gehad, ende daar op is by de *Staten resolutie* genomen van diegelijke Huwlijken namaals niet te sullen toelaten; soo is ook het selve daar naar aan *Niclaas Ley*, woonende tot *Amsterdam*, in 't Jaar 1627. ende in den Jare 1638. aan *Willem Engelsz. Visser*, woonende tot *Bergen op den Zoom* geweigert. Daar van een *Advij*s van de *Professoren in de Theologie der Universteit van Leyden* van den 23. Septemb. 1638. te sien is in de Consultatie ende Advijsen het 4. Deel, *Conf. 323.* Welken aangaande om daar over geen twijfel meer te hebben by de *Staten van Holland* op den 24. May 1664. verklaart is: *Dat de Huwlijken met sijn overleden Huifvrouwen broeders ofte Susters dogter, niet tegenstaande daar van geen bysonder verbod in het 18. ende volgende art. van de Polit. Ordonn. en is gedaan voor ongeoorloft, ende van onwaard en sullen werden gehouden.* Daar uyt dan volgt dat alle andere leden van Swagerschap dewelke in de *Politiq. Ordonn.* niet uytgedrukt en werden, ende by geen nader verklaringe verboden werden, voor geoorloft moeten gehouden werden. Op hoedanigen grond ik nog onlangs heb geoordeelt dat het Huwlijk met een overleden Vrouws Moeye voor geoorloft moet werden gehouden.

By de *Politique Ordonnantie* werd alleen gesprookken van de eerste soort van Swagerschap, maar niet van de tweede, glijk die by de sommige werd genocint, waar door yemand op den selven trap van Swagerschap

mijn al evenwel fo na niet bestaat. Glijk in opgaande ende dalende Swagerfchap zijn, mijn Stiev-vaders, ofte Stiev-foons Weduw: Sulks is de zijd-linie, mijns Huysvrouwen, ofte Broeders-Weduw, ende in de zijd-linie, mijns Huisvrouwen-Ooms, ofte Broeders-Weduw: Sulks is de Vraag, of de Huwlijken in de tweede foorte van Swagerfchap by ons verboden zijn? ende al-hoe-wel by de Geestelijke Regten, *per tit. in decret. Gregor. de consanguinitat. & affinitat.* alle sulkke Huwlijken schijnen vry te zijn, evenwel dewijl in l. 15. ff. de rit. nupt. gefegt werd, dat yemand fijn Stiev-foons-Weduw niet trouwen en mag, foo werd verftaan, dat in opgaande ende nedergaande Swagerfchap, sulkke Huwlijken verboden zijn. *arg. l. 7. de grad. & affin.* dog niet als de Swagerfchap van ter zijden komt: Sulks foo word verftaan dat ik mijns Huisvrouwen-Broeders-Weduwe wel trouwen mag; midsgaders ook haar Ooms-Weduwe, al-hoe-wel het felve, om eerbaarheits wil, wat tegenftrijdig fchijnd, sonderling fo daar weder-zijdfe Kindren zijn. Sic de Consultation ende Advyfen *het 2. Deel, Conf. 156. ende het 3. Deel, Conf. 107. ende volgende.*

Onder de verdre verboden Leden, de welkke niet al te feer tegens de eerbaarheid en ftryden, als dikwils onder Swagerfchap voorvalt, werd fomwijlen toelatinge-ende *dispensatie* vergund. *Grot. Inleyd. l. 1. cap. 5. num. 17. Sic Coren consil. 21. num. 27. 28. in not.*

Hoe, ende in wat vougen de Maag-talen moeten werden gereekent, ende wat tot verligtinge van 't felve diend, hebben wy hier voor in 't *agfte Deel* aangewefen.

Wel eer plag tuffen Voogden ende Wees-kindren, Overheden ende Onderdanen, geen Huwlijk te mogen bestaan. *tot. tit. Cod. De interdicit. matrimon. inter pupil. & tutor. & tit. Si quacunq; pradir. potest. maaz* zedert dat in het voltrekken van een Huwlijk, sodanige nootfaaklijke onderhoudingen tuffen beyden gekomen zijn, dat alle bedrog daar door verftaan werd wtgefloten te zijn, en is het den Voogden met haare verpligte Wees-kindren, nogte ook de Overheden met haare Onderdanen, niet verboden in Huwlijk te treden. *Zypæ. not. jur. Belg. tit. de sponsal. in pr. Gudel. de Jure Noviss. lib. 1. cap. 9. in fin. Montan. de tutel. cap. 31. in fin. Argent. ad consuetud. Britann. art. 37. not. 1. num. 4.*

14 Volgens onse Wetten, en heevt een Man niet meer als een Wijs, ende een Wijs niet meer als een Man te gelijk in Huwlijk mogen hebben, als hier voor in 't begin is aangewefen; Dog de tweede ende verdre Huwlijken, die agter den andren aangegaan werden, zijn nogte by de Wetten, nogte

nogte de daaglijxse onderhoudingen verboden. *tot. tit. Cod. de secund. nupt.* als alleen dat een Weduw, om bloed-roeringe te schouwen, den tijd van ses Maanden, na de dood van haar eerste Man, moet verbeyden, ten waar sy ondertussen van de Vrugt, daar sy swanger van ging, waar verloft. *Instructie van Huwlijxse-saken tot Leyden, art. 14. tot Delft, art. 9. tot Amsterdam, art. 14.* Soo dat een Vrouw binnen 's Jaars, naar de dood van haar Man, tegens de beschreven Regten, werd toegelaten te mogen trouwen, sonder infamie, ofte schande. *contral. 1. l. 2. Cod. de secund. nupt.* Soo als by den *Hove van Holland* is verstaan in de sake van Vrouw *Anna van Charu*, Eyscherse in *reconventie*, tegens *M^r. Otto van Arkkel*, anno 1586. Ende met de Geestlijkke Regten over-een-komt, *cap. penult. & ultim. extr. de secund. Nupt. Covarruv. de Sponsalib. part. 2. cap. 3. §. 9. num. 5. Zanch. de Matrimonio lib. 7. disput. 87. num. 23. cum seqq. Pecc. de testam. conjug. lib. 1. cap. 12. vers. Utrum.* Soo is ook geoordeelt by *Anton. Faber ad Cod. lib. 5. tit. 5. defn. 1.* Sie mede *Coren consil. 11.* Dog zijn de straffen van de beschreven Regten tegens een Weduw, of Weduwnaar, ten voordeel van den Voor-kindren opgesteld, *l. 3. l. 6. Cod. de secund. nupt.* als nog in volle gebruik. *Resolutie van den Hove van Holland in 't visiteren van het Proces van de voornoemde Vrouw Anna van Charu*, tegens *M^r. Otto van Arkkel.* genomen den 24. Februarij 1586. *Sande lib. 2. tit. 3. defn. 1. & seq. Christin. vol. 1. decis. 223. deef. 271. num. 21. 22. decis. 336. & vol. 3. decis. 131. num. 9. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 1. cap. 12. in fine. Zypæ. Notit. Jur. Belg. de secund. Nupt. Coren consil. 11. num. 11. & seq. Consult. ende Advysen eerste Deel; Consult. 47. vers. Ten laasten.* Volgens welke, om dat de Mans, ofte Vrouwen, om haar tweede Man, ofte Vrouw te believeu, dikwils aangeport werden, ende haar niet en ontsien de Kindren van het eerste Bed ongelijk aan te doen, ende haar, door omwegen, in haar gerechtigheid dikmaals verkorten, is daarom ten voordeel van de Kindren in dese Landen mede ingevoerd: Dat yemand met een Weduw, of Weduwnaar, die Voor-kindren heeft, Huwlijk aangaande. niet meer by Wterstewil, Voorwaarden, Gifte ter sake des doods, of andersins, by het tweede Huwlijk mag genieten als een minste Kinds gedeelte. *juxta l. 6. Cod. de secund. nupt.* mids dat daar door evenwel de gemenschap van goed, de welke door het gemeene Land-regt werd ingevoerd, niet verhindert werd, gelijk hier na, t' sijner plaats, sal werden verhandelt.

H E T X V. D E E L.

Van Egt-scheydinge.

1. Egt-scheydinge , wanneer , ende om welke oorzaak plaats becvt , ende van wat kragt. 2. Scheid-brieven te geven , of ende by wie gebruyklijk , ende om welke oorsakken. 3. By ons noit in gebruik aangenomen , als by	<i>scheyding van Tafel en Bedde.</i> 4. Het Voor-beeld van Vrouw Iacoba; 5. Egt-scheydinge om onbequaamheid tot voort-reeling. 6. In val van scheydinge , hoe , ende by wie de Kindren moeten werden opgevoad.

H Et Huwlijk is voor een Mensen leven. §. 1. *Instit. de patr. potestat. l. 1. ff. de ritu nupt.* Ende werd geen Egt-scheyding toegelaten , als door de dood van een der Egt-genoten. *d. §. 1. instit. de patr. potest.* of door voorgaande Overspel , *Matth. 19. 9. l. 8. cum auct. seq. Cod. de Repud.* soo 't selve by de beledigde wert versogt , in welkken geval ook by 't leven van den Overspeelder , de beledigde met een ander mag trouwen. Sie de *Politie. Ordonn. art. 18. van Zeeland, art. 33. Rittershus, de differ. Jur. Civ. & Canon. lib. 2. cap. 8. 9. Bezam de divor. Kerk-ordning van Geneve art. 145. 146.* Sulks merendeels in het wijsdom werd wtgedrukt. Soo is gewesen by den *Hove van Holland* , tussen *Guillaume de Gordijn* , *Requirant* , op ende jegens *Anna van Hobenlo* daar by de Man toegelaten is een ander te mogen trouwen ; ende in de saak van *Janncken Lexys* , *Impetrant in cas van divorcie* , op ende jegens *Nicolaas Egger* , *Gedaagde* , daar by de Vrouw vry gestelt is een ander te mogen trouwen , gewesen den 3. Julij 1617. Maar den Overspeelder en mag , naar den Geestlijken Regten , niet wedrom met een ander trouwen , *cap. litteris 12. extr. De prasumpt. & Canon. quadam cum fratre 32. quaest. 7. Can. Si quis viduam, Can. qui dormierit. Can. concubuiti caus. & quaest. ead.* Dog werden by ons de sodanigen ook ten anderen Huwlijk toegelaten , soo ende na dat de beledigde alvorens met een ander is getrouwt , ende derhalven alle hoop van weder-eeniging weg-genomen is. Sie *Bezam tract. de divor. per Adult. Rittershus, de differ. Jur. Civil. & Canonici lib. 2. cap. 9. in fin. Consult. ende Advijf. 1. Deel, Conf. 307.*

Wy seggen op 't versouk van den beledigde , om dat de selve Egt-scheydinge niet metter daad door ende met het Overspel gegrondvest , ende als verbeurd werd : maar alleen op 't begeeren van de beledigde , ende niet sonder haren wille mag geschieden. *arg. l. 65. ff. pro Socio.* Van welk regt,

regt, na dat het hem geboren is, de beledigde mag afwijken, ende den Overfpeler sijn ondaad kwijt schelden. *l. 7. ff. de divort. & repud.* Sulks ook stil-swygende verstaan werd te geschieden, soo een Man, naar dat hem het Overspel van sijn Vrouw bekend was, de selve vleeflijk hadde bekend, dat voor stil-swygende kwijt-schelding werd gehouden, soo dat hy naderhand daarom Egt-scheydinge versoukende, niet en soude werden gehoort. *l. 13. §. 10. l. 40. ff. l. 2. Cod. ad leg. Jul. de adulter.* Joan van den Sande *lib. 2. tit. 6. defn. 1.*

Naar de Burgerlijkke wet *Moses Deuteronom. 24.* mogt den Man, die een Vrouw getrouwt had, die geen wel-gevallen vond in sijn oog, om dat hy yet oneerlijks aan haar gevonden had, haar, voor thien getuygen, een scheid-brief te geven, ende daar mede wt sijnen Huysse te laten gaan, sulks den Vrouwen niet en was geoorloft. Sie Grot. *Annotat. ad Deuteronom. cap. 24. verb. dederitque ei libellum repudii.* Dat by de Romaynen in den beginne, volgens de instellinge van *Romulus*, buyten het Overspel, ongeoorloft is geoordeelt, ende soo lange onderhouden is tot dat ook 't selve in onbekwaamheid tot voort-teelinge is verstaan. *l. 10. junct. auth. seq. Cod. de repud. l. 39. §. 1. ff. de jure dot.* Om welke oorzaak *Spurius Corbulus*, anders genaamt *Servilius Corbilius Ruga*, de eerste aanleydinge gegeven heeft, na getuygnis van *Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1.* ende van *Aul. Gell. lib. 4. cap. 3. & lib. 17. cap. ult.* Tot dat eindlijk den *Kaysar Domitiaan*, naar 't getuygnis van *Plutarchus* in sijn *Roomse Vraagspreekken num. 50.* de Scheid-brieven ende Egt-scheydingen, om oneerigheid, heeft toegelaten. 't Welk tot meer andre saaken naderhand is wtgerekt. *tot. tit. ff. & Cod. de divort. & repud.* Waar van het misbruik onder den Romaynen, 't welk ook den Vrouwen was toegelaten, soo groot was geworden, dat de Vrouwen 't selve tot een voor-regt van hare ongestadigheid, hebben beginnen te misbruikken. Soo den Poët *Juvenal. lib. 1. Satyr. 6. vers. 228.* daar op schimpt met dese woorden:

*Sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti
Quinque per autumnos.*

Dat is:

*Soo wast der Vrouwen lust, door een versiert beklag,
Tot d'agste Man, ten vijftsten Herrebst-dag.*

Soo ook den Wereld-wijsen *Seneca*, *de benefic. lib. 3. cap. 16.* de bedorvenheid der Zeden beklaagt, dat sommige Vrouwen de Jaren niet meer

naar het getal van de Burgermeesters, maar naar haar afgegaan getrouwde Mans begonden te tellen, dat wel by Diocletianus ende Maximianus in l. 8. *Cod. de Repud.* is bepaalt, dog naderhand by den *Kayzar Justiniaan Novell. 140.* soo veel te ruymmer is wtgerekt geworden. Sie mede Dion. *Cast. Roomse Histor. cap. 54.* ende Barnab. *Briffon. ad leg. Jul. de adulter. tract. singul. verb. divortia septem.*

3 / Alle welke oorfaakken, daarom by de beschreven Regten, Egt-scheydinge wierd toegelaten, daar van in l. 8. *Cod. de repud.* ende in *Nov. 140.* buyten de dood, ende het Overspel by ons van ouds onbekend geweest zyn: *Grot. Inleyd. 1. bouk, het 5. deel, vers. Volgens Christus vermaning. Neostad. de pact. antempt. observ. 7. 8.* ende nog zyn. Als dat alleen, soo wanneer om de hardigheid van Man of Wyff, het bywoonen ondraaglijk werd bevonden, soo datter eenig ongeluk wt te vreesen staat, scheydinge van Tafel, ende Bedde, ende bywooninge, werd toegelaten; blyvende niet-te-min den Egt-band in sig selven ongekrenkt. l. 15. *ff. de act. rer. amotar.* ende onder geduyrige hoop van vereening, volgens de instelling van de Geestelykke Regten, de welke daar in by ons gevolgt werden. *cap. litteras. in fin. extr. de restitut. spoliator. & Cap. ex transmissa. eod. cap. 1. Ut lite non contestata.* Sie mede *Grot. d. loco. Neostad. d. observ. 3. in not. Sande*
 4 *lib. 2. tit. 6. defin. 1.* Soo is omtrent den Jare 1426. by het Hof van *Romen*, in de saak van *Hartog Ian van Braband*, ende *Vrouw Iacoba*, *Hartog Willem van Beyrens* eenigste Dogter, de *XXV. Gravin van Holland*, verstaan, ende wtgesprooken, dat sy kwalijk, ende te onregt, van gemelten *Hartog Ian van Braband*, haren Man, gescheyden was, met vernieting van het Huwlyk, 't welk sy ondertussen met *Hunfrid, Hartog van Cloucestre*, Broeder van *Konink Hendrik de V. Konink van Engeland*, had aangegaan, ende dat sy haar most begeben by *Hartog Amadeus van Savoyen*, haar behoude-Oom, die haar bewaren soude, tot dat sy met den selven, haren afgeganen Man, wederom soude zyn vereenigt. Sie daar van breeder by *Petrus Scriverius* onder de selve *Vrouw Iacoba*, pag. *quithi 392.* J. van *Hoemskerks Batavise Arcad.* pag. 567. ende volgende.

Dog indien een van beyden de Egt-genoten, den andren moetwilliglyk sonder eenige oorfaakke, sonder meyninge van weder-keeren, eenigen langen tijd komt te verlaten, werd om die oorfaak ook wel Egt-scheyding toegelaten. Sie *Beza de divort. per. desert. Amef. de casib. conscientia lib. 5. cap. 38. num. 6. 7. Zanchez de operib. Dei lib. 4. Cap. 1. thes. 5.*

Alfoo is by den Geregte van *Amsteldam*, daar sulks ligt voor-valt, verscheyde reysen, ende nu laatst op den 29. Junij 1650. in de saak van *Mathijs van Gerven*, ende *Arnolda van Eyk*, om foodanige oorsaak, niet alleen Egt-scheyding; maar de verlatene toegelaten met een ander te mogen trouwen. Sie *Pecc. de Testam. conjug. cap. 4.* Beza de *divort. per desert.*

Ende tot *Leyden* anno 1644. in de saak van *divortie*, tusschen *Maria Dammen*, *Eysscherse*, contra *Freuri Beuricant*, de welke eerst wt een Klooster gelooopen, ende hem veynsende van de *Gereformeerde Religie* te zijn, met haar was getrouwt, ende staande Huwlijk, hem wedrom tot *Parijs* in een Klooster had begeven, is het selve Huwlijk, volgens het *Advij*s van verscheyde *Professoren Theologia* binnen *Leyden*, gescheyden, ende zy toegelaten een ander te mogen trouwen. Soo ook nog onlangs op den 2. Octob. 1662. by vonnis van Schepenen van *Leyden* tusschen *Jan Kneliszoon van Oudshoorn*, *Eysser*. ende *Katrijn Schaak*, die hem was afgegaan, naar de derde ende vierde wettelijke beschrijving, ende inroeping, sonder eenig antwoord te bekomen, of verantwoordinge te doen, de selve verklaart is een *malitiose desertrice*, ende hy ontslagen van den band des Huwlijxs, met toelatinge van een ander te mogen trouwen. Welk *Vonnis*, om de manier van procederen daar in gehouden waardig is naar-gesien. In gelijke saake is mede by het Hoff van *Holland* sententie gewesen op den 26. Feb. 1658. tusschen *Andries Doys* ende *Katharina del Beek*. Sie *Henric. Brouwer de jure Connubior. lib. 2. cap. 18. num. 12.* Landregt van *Overyssel part. 2. tit. 1. art. 18.* Daar van mede te sien is de *Kerk-ordering van Geneve*, de welk in *Vrankrijk* deurgaans onderhouden werd.

Yemand buytens-lands vèrtrokken zijnde, sonder dat men in eenige Jaaren daar van tijdinge gehooft heeft, willen de sommige, dat desselvs *Wijf* wedrom met een ander mag versoukken te trouwen, ende 't selve haar toegelaten moet werden. *arg. l. 6. l. 7. Cod. de repud. junct. Novell. 22. cap. 14.* Dog het selve is te verstaan van moedwillig verlaten: want indien datter *Oolog*, of aangenome reyse tussien komt, hoe veel Jaren datter tussien beyden mogten zijn, dat de *Vrouw* geen tijdinge van haar *Man* gehad heeft, moet sy 't selve verbeyden, tot dat sy seckre tijdinge krijgt. *l. pen. ff. de Sponsalib. autb. hodie Cod. de repud.* 't Welk evenwel soo nauw niet en werd onderhouden, ende werd by lang-jaarg verloop, sonder eenige tijding, de *Man* voor dood, of quaadwillige verlater gehouden. Soo is by den *Hove van Holland* verstaan in den Jare 1645.

daar

daar van het gewijfde, ende Ding-talen, verhaalt ftaan in de *Papegay*, pag. 57.

5 Inſgelijx indien by geval een Huwlyk was aangegaan, met een perfoon die van *Natuur*, of door een ongenuecſlijk gebrek, onbequaam bevonden wierd tot voort-teeling, fonde ſodanigen Huwlyk, op het verſouk van de beſchadigde *partije*, verklaart werden van onwaarden, inners wettlijk geſcheyden, ende de beſchadigde toegelaten met een ander een wettig Huwlyk aan te gaan, *arg. l. 10. cum auth. ſeq. Cod. de repud. l. 39. §. 1. ff. de jure dot. Chriſtin. vol. 1. decif. 338. & volum. 5. decif. 192.* Glijk by Sententie van 't Hof van Holland op den 24. April 1592. is verſtaan, tuſſen *Iuffrouw Maria van Bekeſteyn*, ende *Dirk Fijk van Hove*; welkke Sententie te vinden is in het *negen-en-twintigſte Bouk van de Nederlandſe Hiſtorien van Pieter Bor*, tom. 4. pag. 15. ende de *Proceduyren* van dien, onder onbekende Namen ingelijyt zyn, in de *Papegay*, pag. *mibi* 57. & *ſeqq.* Sulks is mede verſtaan tuſſen *Adriaantje Adriaans*, contra *Jacob Harmenſz.* den 17. Martij 1617.

6 Den Egt-band by 't leven van de Egt-geuooten gebrookken, ende geſcheyden zijnde, moeten de Kindren by de Egt-geuooten van wederzijden, gelijklijk na vermogen, ende groote van den Boedel, ſonder onderscheid, opgebragt ende opgeuoed werden. *cap. quum haberet. 5. extr. de eo qui duxit in matrim. quam poll. adult. Grot. Inleyd. lib. 3. part. 35. num. 20. Chriſtin. ad leg. Mechlin. tit. 18. art. 6. Surd. de aliment tit. 1. quaſt. 14. n. 4.* Het welk ook ſoo op den 13. Decemb. 1644. by den *Hove van Holland in contradictorio judicio* is verſtaan.

Maar in wiens Huylhoudinge, ende Voor-forge, in ſulken geval, de Kindren moeten blijven: mogte yemand vragen? Ende werd het ſelue de beſcheydenheid van den Regter toevertrouwt, dewelkke naar de gelegenheid, of de Knegtjens by de Vader, ende de Meisjens by de Moeder, ofte ook wel anders, dat is, of by de Vader, of by de Moeder in 't geheel, ſonder onderscheid, laten blijven; *per Gloſſ. in l. unic. Cod. de diuortio faeto. Menoch. caſ. 168.* Dog ſoude de Moeder *ceteris paribus*, ende indien geen reednen ter *contrarie* en dienen, de naaſte zijn, indien ſy wil. Glijk als ook in andre voor-vallen, ende ſelvs in de opvoedinge ende houdinge van Speel-kindren ende Onwettig-geboornen verſtaan werd. Glijk als in *Vrankrijk* naar getuygnis van *Annaeus Robertus lib. 1. rer. judicator. cap. 9.* in *Braband*, ende andre omleggende plaatſen, van *Chriſtinæus ad leg. Mechlin. tit. 18. art. 8.* ende in *Frieſland* van *Joan* van

van den Sande lib. 2. tit. 8. desin. 1. werd verstaan: Siet Anton. Peres. ad tit. Cod. ubi pupill. educari deb. in fin. Maynard. lib. 6. decis. 50. Anton. Fab. ad Cod. eod. tit. Ordonnantie van de Wees-kamer tot Alkmaar ende Edam, tit. 4. art. 5. 7. Coren Consil. 5. ende 17.

HET XVI. DEEL.

Van Voogdy ende Voogden.

1. Voogdije wat, ende Voogden wie.
2. Wanneer, by wie, ende hoedanig te stellen.
3. Wie by wterste-wil Voogden mogen stellen.
4. Voogden by de Overheden, hoe, ende welke te stellen.
5. Weygring ende verschooning van gestelde Voogden, hoedanig, ende hoe verr by ons werd aangenomen.
6. De magt ende pligt der Voogden in 't wi-voeren van de Voogdy, in het leeren van Staat ende Inventaris, ende jaarlijxe reekning, ende 8.
7. Geen goetren van den Inventaris te houden op strafve.
8. De penningen der weesen te beleggen, hoe, ende by wie.
9. Onroerende goetren der weesen, hoe, ende wanneer by de Voogden te verkoopen.
10. Wanneer, ende hoe de Voogdy eyndigt.
11. Het Huwlyk maakt een minderjarige mondig.
12. Waar voor de Voogden, ten eynde van de Voogdy, mogen aangesprookken werden.
13. Wees-kamers-regt wat.

Voogdije is een regtlijk bestier over yemands persoon, die sig selvs in om minderjarigheyt, ofte onbequaamheyt niet magtig en is. §. 1. *Instit. de tutel. Voogden*, anders *Momboirs*, ofte *Mond-borgen*, zijn de Bestieters ende Toefienders van Weesen; dat is, van alle Ouderloose, Vaderloose, of Moederloose Kindren, beneden haar vyv-en-twintig Jaren, soo wel Dogters als Jongmans, *sublata sexus differentia, & distinctione tutela aut curationis quam jus civile Romanorum facit inter aetatem pupillarem, qua sub tutela, & minorem, que sub curatione erat.* Costuym. van Antwerp. cap. 43. art. 66. Christin. vol. 3. decis. 148. num. 14. & ad leg. Mechlin. tit. 19. art. 27. Montan. de tutel. cap. 37. num. 86. Andr. Gail lib. 2. observat. 96. num. 1. Grot. Inleyd. lib. 1. part. 7. num. 1. Vinn. ad pr. instit. quib. mod. tutel. finitur. & ad pr. inst. de curator.

De Voogden werden tot opsigt over de minderjarige gestelt, of by 2. Wterste wil, of by de Wettige Overheid. Zypæ Notit. Jur. Belg. de Tutorib. in verbis tutela. Daar van de Voogdije verdeelt werd in Testamentaire, dat is, by Wterste-wille gestelde, ende wettige.

De gebooren-Voogden, anders *Bloed-Voogden*, die eertyts de magt van Voogdije van haar selven hadden, werden huydendaags niet aangenomen.

nomen, ten zy die van de Overheid, naar genomen kennis ende onderfouk, daar toe zijn gemagtigt. Neoftad. *supr. cur. decis. 59. circa fin.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 19. art. 3. num. 10. & volum. 3. decis. 147. num. 4 5.* Rebuff. *ad constu. reg. de sentent. provis. art. 3. Gloss. 2. num. 3.* wtgesondert alleen in 't Land van Voorn: alwaar de langst-levende Vader of Moeder-Voogd blyvt, voor yemand anders, ende daar Vader nog Moeder en was, het outste ende naaste Manshoofd van des Vaders wegen, ende alsoo van den outsten tot den naasten, altyd den naasten van des Vaders wegen, voor des Moeders zijde, mids stellende borge, ende by onbequaamheid, ofte onvermogenheid, in het stellen van den borg, ende seckerheid voor den Weesen, den naasten daar-aan-volgenden, soo lang tot dat men yemand vind. Volgens het 74. Artijckel van hare Keuren, by Kayser Karel in 't Jaar 1519. bevestigt.

Welke manier van doen, in het verkiefen van Voogden, by ons ook wel meest werd onderhouden, dog niet anders, als met genomen kennis, onderfouk, ende verkiefinge, blyvende altyds de magt ende keur by de *Magistraat*, om in 't verkiefen van de selve, sonder aanschouw van de naaste van den Bloede, te verkiefen sodanc perfoonen, als haar, tot meesten dienst ende oirboir van de Weesen, goed-dunkken mag.

- 3 By Wterste-will, werden over de perfoonen van minderjarige Voogden gesteld, soo wel by de Moeder, als by de Vader. *contra l. 1. ff. de testam. tutel. l. 40. ff. de administrat. tutor. l. 1. Cod. quando mulier.* ende atwaart dat by de eerst-overlydende Voogden waren gestelt, soude den langst-levende, daar na mede Voogden mogen stellen, met gelijk regt. *contra l. 27. ff. de testam. tutel. & tot. tit. Cod. in quib. sauf. tutor. vel curat. habent.* Ja mag by ons yeder een, sonder onderscheid, over sijne goeden Toefienders, ende Versorgers stellen, soodanige als het hem gelievt. *contra §. 3. instit. de tutel. & §. 4. instit. qui testam. tutor. dar. poss. & l. 12. cum seq. ff. de testam. tut. vide Vinn. ad d. §. 4. instit. qui testam. tutor. dar. poss.* Grot. *Inleyd. 1. bok, 7. deel, op 't einde.* Soo ook in Frankrijk onberhouden werd, volgens getuygnis van Argentr. *ad consuetud. Britann. artic. 474. Gloss. 2. & art. 475. Gloss. 5. num. 4.*

Maar tot *Alkmaar* moeten ook de *Testamentaire-Voogden* by Weesmeesters al-vooren daar toe gestadct, dat is, voor goed gekend werden. *Sie Ordonnantie van de Wees-kamer aldaar, tit. 7. art. 2. ende mogen,*
om

om reednen, by Wees-meesters voor-by gegaan, of een ander Voogd nevens hen gesteld worden, *ibid. art. 12.*

De *Testamentaire-Voogden*, of een van hun, by overlyden, of andersins ontbrekkende, moeten terstond by die gene, die by 't selve *Testament* daar toe zyn gematigt, of andersins by de Overheid, andren in haar plaats gesteld werden. *l. II. ff. de testam. tutel.*

Het welk nochtans te verstaan is, sonder verder bemoeynisse der Wees-meestren, in de Regeeringe ende bewind van der Wees-kindren persoonen, ofte goedren: Als slydig tegens den grond, ende eygenschap van de *Testamentaire Voogdy. arg. l. 9. §. 1. ff. de Tutel. & rationib. distrab. & d. l. II. ff. de testam. tut.* Waar by de wettige Voogdy noyt plaats heeft, als by gebrek van *Testamentaire*: ende de *Testamentaire-Voogdy* eens plaats hebbende, by geenig geval de wettige in plaats kan komen, maar schoon die by de Wet werd vernieuwt, is ende blijft een *Testamentaire-Voogdy*. Soo dat de Wees-kamer by Vader ende Moeder regt wt, ende sonder eenig onderscheid, eens wtgesloten zijnde, blijft de selve altijd wtgesloten. Sie de Consult. ende Advijf. *het 4. Deel, Conf. 77.* Al-hoe-wel by sommige Wees-kaamren, dog te onregte, dit so nauw niet genomen en werd, de welke by het minste verval, ofte versuym, dryven, dat de Voogdy aan haar vervalt; glijk als ik verscheyde reysen heb gesien, dat de Wees-kamer onbepaalt, ende volkomentlijk wtgesloten; dog geen verkiefsinge van Voogden gedaan zijnde, ofte by twee egte-luyden, by weder-zijfde Wterstewille, de Wees-kamer wtgesloten, ende de langst-levende tot Voogt gesteld zijnde, met magt om een ander Voogt nevens hem, ofte by overlyden, in sijn plaatse te verkiefsen, de langst-levende, sonder daar op voorfien te hebben, komende te overlyden, ende in dierglijkke voor-vallen; by de Wees-kamer, tegen het gevoelen van Regtsgeleerden, verstaan is, dat daar door de Voogdije, ende sulxs den Boedel aan haar quame te vervallen. Sie mede Consult. ende Advijf. *3. Deel, Conf. 65.*

Wanneer by Wterste-wille van de Ouders, of een van hun beyden, op 4 het stuk van de Voogdy van onmondige nagelaten Kindren niet en was voorfien, plag van ouds de Voogdije der Weesen, den Graven toe te komen, tot dat by *Kaisarin Margriet*, aan die van *Zuid-holland*, by *Handvest* van den 10. May 1346. is vergund: Dat voortaan geen Voogdijen aan den Graven besterven sullen, maar de Wees-kindren sullen *Vervoogd* werden van den oudsten, ende naasten, die hem aangaan souden van swaart-zijde, daar sy af Verweest werden. Soo is ook by de selve *Kaisarijne Margriet* Vrydag na Afcensions-dag, aan die van *Kennerland*, in den selven Jare ver-

gunt, dat de vier vier-en deelen, dat is, de naaste van 's Vaders-Vaders zijde, van 's Vaders-Moeders-zijde, van Moeders-Vaders-zijde, ende van Moeders-Moeders-zijde, eenen Man souden setten die de Kindren Vervoogden, ende Jaarijks eens aan haar reekning soude doen. Sie de *Costuymen van Zuid-holland*, pag. 584. ende de *Handvesten van Kennemerland*, pag. 14. Dog in Zuid-holland, wie dat de Voogdy hanteerde, most alles doen, ten overstaan, ende met goed-vinden van den Geregte, ende aan de selve alle Jaars reekkening doen, so dat breeder inhouden de gesejde *Costuymen van Zuid-holland*, pag. 501. Ende soo geen Bloed-voogden en waren, of als de selve de Voogdije binnen 's Maands niet aan en namen, most den *Ambagts-Heer*, of den *Schout*, de Weesen Vervoogden. Sie de selve *Handvesten*, pag. 502. Dan alsoo de naaste Maagen niet altoos de bequaamste en waren, is daar na goedgevonden, dat by de Overheid, dat is, by het *Hof van Holland*, *Cur. Holl. decis. ult.* ofte by de Geregten, ofte Wees-kamers (in Steden, ende ten platten Lande daar toe gesteld) van de plaats daar het Sterv-huis is gevallen, Voogden ende Toeffinders over de minderjarige, ofte andre toefigt. behouvende, soude werden gestelt. Tot welkken einde de langst-levende, 't zy Vader, of Moeder, met yemand van de naaste Magen van den Overleden, of by gebrek van Vader of Moeder, twee van de naaste Magen alleen, van elkker zijde een, gehouden zijn binnen sekkren tijd te verschynen voor 't Geregt, ofte Wees-kamer, daar het Sterv-huis is gevallen, ende begeeren, over de nagelaten Wees-kindren, Voogden gestelt te hebben; die dan, na genomen kennisse, wel gewoon, ende gehouden zijn daar toe te stellen twee, de outste ende naaste van des overledens zijde, by soo verre sy daar toe dienen; indien niet, de outste ende naaste daar aan, ende soo voorts; ende by gebrek van Magen, twee andre bequame Mans-persoonen, het zy den overleden geheel vreemd zijnde, ofte van de langst-levendens zijde bestaande, na dat voorgaande kennisse van saken, ende onderfouk, op haar-luyder bequaamheid, ende getrouwigheid genomen sal zijn: wel-verstaande, dat Vader, of Moeder, Groot-vader, of Groot-moeder, daar toe bequaam ende willig zijnde, voor alle andre, met byvougung van een ander Voogd, of Voogden, sullen voorgaan, *tit. Instit. de legitim. parent. tutela ambent. Matri & avia. Cod. Quando mulier tut. offic.* Sie Grot. *Inleyd. l. 6. 7. d. vers.* oversulx blyvende evenwel altijd het hoogste opfigt by 't Geregt, ofte Wees-kamer. *arg. l. 1. ff. de jurisdic. Costuym. van Antwerp. tit. 43. art. 1.* siet Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 7. vers. Wanneer, & seq. Vinn. instit. de legitim. agnator. tutel. in fin.* Sie de Keuren

van

van Zeeland van den Jare 1496. *cap. 2. art. 27.* ende van den Lande van Voorn van den Jare 1598. *art. 74.* Keuren van de Wees-kamer van Leyden, *art. 13.* van Rotterdam, *art. 8.* Ende dit alwaar 't dat sy by Huwlykfe-voorwaarden, of andersins, van haare Kindren ervnisse waren versteekken. Ordonn. van de Wees-kamer tot Alkmaar, ende van Monikkendam, Edam, ende Purmerend, *tit. 7. art. 9.* van den Briel, *tit. 7. art. 107.* Anders mogen de Vrouwen geen Voogd wesen over onmondige Kindren. *l. 16. l. ult. ff. de Tutel.*

Maar tot Amsteldam, mag een Vader, soo hy van sijn Kinds ervnis, by Making, of Voorwaarden is wtgesloten, ook geen Voogd wesen. Ende mogen aldaar geene Vrouwen eenige Voogdy aannemen, alwaar het ook Moeder, of Groot-moeder, selvs niet als sy Ervngnaamen van hare Kindren mogen zijn: in welkken val, soo sy daar toe bequaam zijn, het bewind van de goeden, haare Kindren of Kinds-kindren toe-komende, onder borg-togt hebben mogen. Ordonn. van de Wees-kamer aldaar, *art. 35. 36.*

Maar Vader ofte Moeder Voogt zijnde gestelt, moeten in stuk van deeling, ofte geschil met haar Kindren, stilstaan: ende moet een ander, voor die tijd, in haar plaats gestelt werden; glijk ook, soo wanneer tussen een ander Voogt, ende de Weeten, eenig geschil in 't bysonder was ontstaan, gedaan-loude moeten werden. *§. ult. instn. de auctor. tutor. l. 21. Cod. de Excusat. Tut.*

Dese Voogdy behouden Vader ende Groot-vader geduyrig, en ten wt-einde toe, sonder onderscheid, glijk als andre Voogden; maar Moeder ende Groot-moeder alleen, tot hertrouwen toe. *auth. Sacrament. Cod. quando mulier. tutel. offic. & Anton. Fab. ad Cod. tit. Quando mulier tut. offic. defn. 2. Sande lib. 2. tit. 9. defn. 3.* ende meest onder afstand van 't *beneficium Senatus-consulti Vellejani*, ende goede verseeckring; het welk de sommige meynen, dat huyden-daags niet verder gebruikelijk en is, dan op die plaatsen, daar het selve wtdruklijk by Keuren is gesteld, so als wel meest geschied, als te sien is by de Keuren van Leyden, *art. 13.* ende van Amsterdam, *art. 36.* Keuren van Rijnland, *art. 17.* ende andre, Sie Groeneweg, *de legib. abrog. ad auth. marri. Cod. quando mulier. tut. offic.*

De Overheden ende Magistraten, moeten in 't verkiesen van de Voogden, voor-al wel letten op de vermogenheid van de Voogden, ende daar voor, indien daar eenig bedencken was, goede Borgen nemen. *tit. inst. De Satisfat. tutor. Grot. Inleid. 1. boek, 9. Deel. Sande lib. 2. tit. 9. defn. 9.*

Die of Schuldnear, of Schuld-cyffer van een Wees-kind is, mag desfelvys Voogd niet wesen, ende mag daarom gewraakt werden. *Novell. 74.* ten waar hy by Wterste-wille, naar voor-gaande kennis van de schuld, gesteld was, naar het gevoelen van de sommige: Sie Sande *lib. 2. tit. 9. defn. 1.* Weshalven hy, voor de aanneming van de Voogdy, gehouden is het selve bekend te maken, of verliest sijn schuld, soo hy Schuld-cyffer is. *d. Novell. 74. cap. 4.* Sulxs ook tegens een Voogd, die by Wterstewil, met kennisse van de schuld, gesteld was, by het *Hof van Holland* is gewesfen op den 17. Februarij 1615. in de saak van *Jan Pieter Maartenfz.* soo hy *procedeerde Impetrant in cas d' Appel*, contra *Pieter Bolle, Gedaaude.* welkke saak meer andre stukken inhoud, daarom de selve waardig is naar-gesien.

Indien de Voogden, ofte hare Ervgenamen, tot verantwoording van hare wtgevoerde Voogdy, niet genoegzaam vermogen bevonden wierden, plagten de *Overheden*, die haar gestelt hadden, daar voor in te moeten staan. *§. ult. instit. de satisdat. tutor. & tot. tit. De magistrat. conv. §. 2. instit. de satisdat. Tutorum.* het welke over-een-komt met het gene staat in sekre *Handvest* aan die van *Zuid-Holland*, gegeven by *Graaf Jan van Henegouwen*, des Sondags na St. Bonifaas-dag 1303. onder andren mede-brengende: *Ende waart saakke dat den Voogd het goed van den Wees-kindren verovremde, als hy tot sijn mondigen dage quam; dat soude den Ambagts-Heer betalen, in wat Ambagt dat het verstarven waar: ende die Ambagts-Heer soude hem verhaalen aan die Voogd, of hy konde.* Sie de *Costuymen van Zuid-Holland*, pag. 466. Maar alsoo by ons het stellen van de Voogden, met volkomen kennis van saakken, ende ter goeder trouwen toe-gaat, al waar 't dat de Weesen daar eenige swarigheid af hadden, werd by veele geoordeelt, dat het selve niet tot lasten van de *Magistraten* gebracht soude kunnen werden; ten waar dat daar eenige quade trouw, of bedrog was by gekomen. *Gothof. & Autumn. ad tit. Cod. de Magistrat. conven. Pyrez. eod. in fine. Christin. vol. 3. decis. 181. num. 4. Zypæ Notit. Jur. Belg. de Tutoribus, in verb. Magistrat. Vinn. ad §. ult. instit. de Satisdat. Tutor. num. 2.* Sie mede *Grot. Inleyd. 1. bouk, 9. deel.* Dog vermids 't selve regt den Wees-kindren nergens wtdruklijk en is benomen, nogte van een algemene gewoonte in tegendeel van dien, als alleen dat sulxs selden, of noyt voorgevallen mogt zijn, soo seekker blijkt, is het een regtmatig gevoelen, dat de *Magistraat*, ofte *Overheid*, voor het kort, gehouden is, soo by-aldien hy kan overtuigt werden, dat hy geen, of ten tijde van de stelling der Voogdy, geen genoegsame Borgen genomen heevr.

heert. l. 1. §. si Praeses. & seqq. ff. de magistrat. conven. Soo ook op den 23. May 1646. by den Hove van Holland is verstaan, in de saak van Kaspar van den Bassche, Impetrant, tegens Arnold Alera, by den Hoo- gen Raad op den 30. May 1653. bevestigt.

De Voogden, so wel die by Wterste-will, als die by de Overheid wer- den gestelt, indien sy onvermogen waren, of anderlins groote ongelegen- heid hadden, mogen voor het Geregte haar af-keer, ende reednen in- brengen, de welkke, naar bescheydenheid, daar op agt neemt, ende daar in voor-siet, naar dat sy-Luyden, tot voordeel van de Weesen, dunkken te behooren. Keuren van de Wees-kamer tot Alkmaar en Edam, tit. 7. art. 17. Briel, art. 115. Amsterdam, art. 38. Rotterdam, art. 11. Leyden, art. 16. 17. Costuym. van Antwerp. tit. 43. art. 26. maar in- dien de Voogden haar door geen wettlijke, ofte genoegsame reednen, na bescheydenheid van 't Geregte, kunnen vry spreekken, mogen sy onwillig zijnde, de Voogdy aan te nemen, tot de selve by Gijfeling gedwongen wer- den. arg. junct. §. 3. instit. de Satisdat. tutor.

Wat aangaat de magt, ende pligt der Voogden, in 't wtvooeren van de Voogdy, is dit bysonderlijk, in onse dagelijxse onderhouding, aan te merkken: dat de Voogden, ten ingang van de Voogdy, moeten maken behoorlijk en staat ende beschryvinge, anders Inventaris, van der Wee- sen goeden, l. 7. ff. l. 24. Cod. de administrat. tutor. l. ult. §. 1. Cod. ar- bitr. tut. aan de naaste Vrunden van de bestorven zijde, midsgaders aan de Wees-kamer, daar de selve niet en is wtgefloten, jaarlijxs, of om de twee Jaar, behoorlijkke reekkening doen van haar bewind, ende het over- schot, naar der selver raad besteden. Zypæ Noit. Jur. Belg. tit. de Tutor. in verb. Tutor. contra l. 1. §. fin. l. 4. §. 1. l. 2. l. 9. §. 4. l. 10. ff. de Tu- tel. & rat. distrab. Quibus demum finita tutela rationes redduntur. 't Welk by Kayser Karl eerst in den Iare 1548. tot Augsburg is gestatueert, ende nu doorgaans agtervolgt werd. Keuren van de Weeskamer tot Ley- den, art. 53. van Rijnland, art. 44. van Oudewater, van den Jare 1609. art. 196. van Alkmaar, tit. 8. art. 3. van Monnikendam, ende den Briel, tit. 9. art. 1. Alwaart soo dat sy van de beschryvinge ende reek- ning te doen by Wterste-wille waren ontlafst, waar op by de Wees-kamer, of die van het Geregte, naar bescheydenheid, ten meesten oirboir werd ge- let, sonder dat sy haar t'eenemaal daar in aan de Wterste-wil behouven te binden. arg. l. 2. §. 44. ff. ad Senatus cons. Tertill. junct. l. 10. ff. de con- firm. tutor. l. 5. §. 7. ff. de administrat. tutor. & l. 7. ff. de ann. legat. Covarruv. var. resolu. lib. 2. cap. 14. num. 4. DD. ad d. l. 5. §. 7. de ad-

administrat. tutor. Montan. de tutel. cap. 32. reg. 5. Neostad. decis. Cur. Holland. 20. Ordonn. van de Wees-kamer tot Rotterdam art. 16. Alkmaar, tit. 9. artic. 2. Sic mede Consult. ende Advijs. het 1. deel, conf. 30.

7 Die in de beschryvinge, eenige goedren ter quader trouwen verfwijgt, verbeurt daar mede sijn aandeel in de selve goeden, so hy daar eenig regt toe hadde *l. 59. ff. ad l. falcid. l. 48. ff. ad Senat. Trebell. l. 5. Cod. de legat.* Soo ook by den *Hove van Holland* is verstaan, dat plaats heeft in een Weduwnaar, ofte Boedel-houder, de welke in 't maken ende leveren van Staat ende *Inventaris*, eenige goeden ter quader trouwen had verfwegen, in de saak van *Henrik* ende *Mayken Geurs*, als Erffgenamen van *Elsjen Claas van Swieten*, contra *Marijtte Bodein*, Weduwe van *Gerrit Pietersz. Knuyfing* den 10. Novemb. 1662. Sic de Wees-keuren van *Amsteldam*, *art. 5. van Leyden*, *art. 29. Oudewater*, *art. 177. Wesop*, *art. 16. Alkmaar*, *tit. 2. art. 8.* Indien sodanige verfwyging by andre Voogden gebeurt, zyn daar over strafbaar, ende tot vergoedinge van schade gehouden. *l. ult. §. I. Cod. arbitr. tut.* Tot *Leyden* verbeuren de selve de regte waarde van het goed, wt haar cygen goeden, ten profijt van den Weesen, boven *arbitrale Correctie*: Wees-keuren aldaar, *art. 29.* Soo eenige goeden onwetende zyn verfwegen, of naderhand op-quamen, zyn de Voogden gehouden de beschryving daar mede te verhoogen, by de Wees-keuren van *Amsteldam*, *art. 5. Briel*, *art. 29. Alkmaar* ende *Edam*, *tit. 2. artic. 8. van Leyden*, *artic. 30. Costuym. van Antwerp. tit. 43. artic. 34.*

8 Den bewind-hebbende Voogt, moet ook de penningen, tot voordeel ende goede verseekkring van de Weesen, metten eersten op goed onderpand, ofte onder goede borgten wsetten, ende besteden, of soude by sommige naar twee, by sommige naar drie Maanden nalatigheid, selvs den behoorlijcken *Intrest* daar van moeten by-leggen. *l. 7. §. II. ff. de administrat. tutor. sic Neostad. suprem. Cur. decis. 51. Sande lib. 2. tit. 9. defin. 13. & lib. 3. tit. 14. defin. 6. Grot. Inleyd. 1. bouk, 9. Deel, vers. De penningen. Consult. ende Advijs. part. 1. Conf. 117. Ordonn. van de Wees-kamer van Leyden, art. 39. tot Alkmaar ende Edam, tit. 8. art. 9. 11. Rotterdam, art. 26. van Middelburg, art. 37. van den Briel, art. 124. 126. van Monnikendam, tit. 8. art. 9. Costuym. van Antwerp. tit. 43. art. 41.*

De magt van de Voogden over de Weesen is soo volkomen, dat alle handlingen, hoedanig die zyn, den Weesen betreffende, by der selver Voog-

Voogden, ende op der selver naam moeten geschieden. *tot. tit. inst. Dig. & Cod. de autoritate tutorum*, ende souden de handlingen, of verbintnissen by den Weesen, buyten hare Voogden, aangegaan, buyten regtsdwang, ende voor kragtloos gehouden werden, voor soo veel by de handlung waren bedroogen, of beschadigt, maar waren de selve by de handlung verrijkt, soude het selve bestand blyven, sulks dat sy wel yets tot haren voordeel mogen bedingen, ende een ander daar toe verbinden, ende voor soo veel ook mogen aangesprookken werden: maar tot haar nadeel mogen sy haar selven niet verbinden. *§. 2. instit. quib. alienare licet*. Dese bestaat wel meest in weder-zijdse handlingen, als koop, huyr, of dierglykke.

Roerende goeden der Weesen, mogen by de selve ten oitboir verkost werden, met kennis van de Wees-kamer, daar de selve niet is wtgesloten, *l. 5. §. 9. ff. de reb. eorum qui sub tutela*.

Maar onroerende goeden mogen niet anders verkost werden, als met kennis van het Hof, ofte het Geregte van de plaats. *tot. tit. Cod. de prad. & aliis reb. minorum*. Ordonn. van de Wees-kamer van Leyden, *artic. 34.* van den *Briel*, *artic. 103.* *Alkmaar* ende *Edam*, *tit. 8. artic. 15. 16.* *Rotterdam*, *artic. 25.* Het welk niet anders toegelaten werd, als soo wanneer sulks noodig is om de schulden te voldoen, de Weesen te onderhouden, ofte andersins tot opentlijkke nut voor de selve. *l. 5. §. 9. & §. 15. ff. de reb. eorum qui sub tutela. l. 5. Cod. de prad. minor. arg. l. 8. §. 17. ff. de transact.*

In beyder gevallen moeten de goeden openbaarlijk, en aan de meestbiedende, verkost werden: *arg. l. 1. Cod. de fid. & jur. bast. fisco. Rebuff. ad constitut. reg. tom. 2. de restit. artic. 2. gloss. 7. num. 8.* of soo veel de roerende goeden aangaat, indien daar schade by wierd geleden, 't selve soude komen tot lasten van de Voogden, ende soo veel de onroerende goeden aangaat, soude de verkooping boven dien van onwaardig zijn. *d. l. 1. Cod. de fid. & jur. bast. fisco.* wel te verstaan, indien de Weesen daar door schade quamen te lyden, dat de verkooping niet in 't openbaar en was geschied; maar anders niet, glijk als by den *Hoogen Rade* is geoordeelt in de saak van *Meester Gijsbert van Nefse*, als Voogt van sijn overleden-soon, tegens *Joost Henricz*, ende *Gerrit van Bracum*. *facit l. 11. §. 2. l. 27. ff. de minorib. Montan. de tutel. cap. 33. num. 450.*

Behalven het overlijden van de Weesen, ofte Voogden, *§. 3. instit. 10 quib. mod. tutel. finitur*, midsgaders het onbequaam, ofte onmagtig

werden van de selve, of eenige van haar, tot. tit. ff. & Cod. de suspect. tutor. plag van ouds de Voogdije te cyndigen, by de sommige op haar agtien, by de sommige op haar twintig Jaar, soo als wt verscheyde oude *Handvesten* kan werden gesien; tot dat eyndlijk daar in gevolgt zyn de beschreven Regten, volgens welcke nu doorgaans de Voogdy, soo wel van Dogters, als van Jongmans (*confusâ curationis & inela distinctione*) ophoud met het vyv-en-twintigste Jaar, of Huwelijken-Staat der Weesen. *pr. institut. de Curator. Gudelin. de Iure Noviss. lib. 1. cap. ult. in fin. Christin. vol. 3. decis. 148. num. 14. 16. & volum. 6. decis. 82. num. 9. Zypæ. Notit. Iur. Belg. tit. de Tutoribus. vers. Matrimonio. Quod in Germania receptum esse testatur. Gail lib. 2. observat. 96. & in Gallia. Baro ad pr. institut. quib. mod. tutel. fin.* Ten ware om groote reednen, ook na de vyv-en-twintig Jaar, of na het aangegaan Huwlijk, de Voogdy in 't geheel: immers ten aansien van onroerende goeden, wierde verlengt. Het welk in de gestelde Voogden, op veel plaatsen gelaten werd, tot bescheydenheit van 't Geregt, of de Wees-kamer. Keuren van de Wees-kamer van *Loyden*, art. 59. 60. van *Rotterdam*, art. 38. 39. Keuren van den Lande van *Zeeland*, cap. 2. artic. 31. alwaar selvs de meerderjarige, ofte gehuwlijkte persoonen, niet eer haar eygen Voogt en werden, voor dat sy wettelijk, na gedane ondersouk van de Wees-kamer, zyn ontslagen, ende tot haar eygen Voogdy toegelaten.

- 21 Ik segge vyv-en-twintig Jaar, of Huwelijken-staat: om dat by ons doorgaans het Huwlijk yemand zyn eygen meester maakt: als te sien is by de Keuren van de Wees-kamer tot *Dordrecht*, artic. 59. *Haarlem*, artic. 6. *Amsteldam*, artic. 24. *Briel*, tit. 10. artic. 154. *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam*, *Purmerend*, tit. 10. artic. 5. Soo als die van *Delft*, by *Handvest* van *Hartog Aalbert* op St. Klaasdag van den Iare 1389. verguud is: *Dat de Raadslyden, die Wees-kindren Voogden sullen zyn, ter tijd toe dat sy twintig Jaar oud zyn, ten waar dat sy Hylijk deden by boren gemeenen Vrienden.* Ende over-een-komt met de manieren van *Gelderland*, Land-regt van de *Veluwe*, cap. 29. artic. 1. van *Brahant*, *Costuym*. van *Antwerp*. tit. 43. artic. 94. van *Mechelen*, tit. 19. artic. 27. van 's *Hartogenbos*, cap. 23. artic. 22. van *Friesland*, *Costuymen* van *Friesland*, artic. 9. van *Zeeland*, *Ordonnantie* van de Wees-kamer der *Stad Middelburg*, artic. 52. ende van *Vlaanderen*, *Costuymen* van *Gent*, *Rubric*. 22. art. 10. van *Brugge*, tit. 18. art. 2. van *Sluis*; *Rubric*. 18. art. 15. Ende geheel *Vrankrijk*

door

door werd onderhouden, volgens getuygnis van Montan, *de Tutel. cap. 15. num. 18.*

Dog de minderjarige werden, by oorlof van de Land-Overheid, fomwijlen om reednen toegelaten, selv voor haar volkoomen ouderdom het vrye en volkomen bestier van haar goed te hebben, ende haar eygen meester ende voogt te zyn. Het welk de Jongmans, die haar wel droegen, op haar twintig, ende de Dogters op haar agtien la- ren plag verleent te werden, dat sy van die tijd haar selven, ende hare goeden, sonder toedoen van Voogden, mogten bestieren, ende haar eygen saakken beschikken. *l. 1. 2. Cod. de his qui ven. atat.* Dog werd by ons het selve by de *Staten van Holland*, aan de welke het selve versogt moet werden, wt haar volslagen magt, ook wel beneden de 18. Jaar verleent. In deser vougen: dat het selve by *Re-queste* aan de *Staten van Holland* werd versogt, welke *Requeste* aan de Overheid van den Versouker, overgesonden werd; om daar op, na genomen kennis van saaken, van het leven, handel, ende wandel van de selve, te dienen van haar-luyder *advijfs*. Het welk gedaan zijnde, werd sodanig oorlof verleent, ofte geweygert, na dat de gelegenheid vereist.

Maar die aldus mondig zijn gemaakt, en mogen even-wel hare onroerende goeden niet vervremden, als met kennis van het Geregte, ten waar het selve in de Brieven wdruklijk was vergunt. *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 10. vers. Ten derden. Zypæ. Not. Jur. Belg. tit. de integr. restit. & tit. de Tutorib. vers. Matrimonio.*

Ten eynde van de Voogdy, mogen de Voogden aansprookken werden voor vergoeding van alle schaden ende ongemakken, de welke door der selver opentlijk versuym, of nalatigheid in der Weesen saaken zijn veroorzaakt. *l. 7. Cod. arbitr. intel.*

Behalven dat het ongeluk, ofte schade, het welk by geval, buyten der selver schuld, ofte versuym op quam, by de selve niet gebetert en moet werden, maar tot schade van de Weesen selvs soude moeten komen. *arg. l. 23. ff. de Reg. Jur.* Also soude (by voor-beeld) een Voogt, indien hy de penningen van de Weesen, ten meesten oirboir van de selve, hadde beleid, onder luyden, de welke, ten tijde van het beleggen, by yder een voor goed geoordeelt wierden, ende in haar volle *credijt* laten; of dat hy de penningen op *Obligatie*, onder die gene, daar de Vader, of Moeder van de Kindren, de selve hadde gestelt, om dat hy van de onvermogenheid van deselve niet en wist, hadde la-

ten staan: Indien de selve daar na quamen te vervallen, ofte bank-breek-
kig te werden, tot vergoeding van de schade, die de Weesen daar door
mogten komen te lijden, niet gehouden zijn, l. 37. §. 1. ff. de *Negor. gestis*. d. l. 7. *Cod. arbitr. tutel. junct. l. 3. ff. de cond. & demonstrat.*
& ibi Castrenf. Cyn. & Alberic. ad auth. Novissimo Cod. de administrat.
tutor. quos sequitur Hartmann. Pistor. lib. 1. quaest. 40. num. 29. Sie
Sande lib. 2. tit. 9. defn. 13. Ende is alsoo by het Hof van Holland
geoordeelt, in de saak van *Claas Lottensz. Gaal, Impetrant*, op ende
jegens *Hendrik Bakker, Gedaagde*, op den 18. December 1613.

Glijk ook een toe-siende Voogt niet gehouden en is in eenige scha-
de, op der Wees-kindren goed vallende, soo lang de bewind-hebben-
de-Voogt kan betalen: om dat den bewind-hebbende-Voogt, moet toe-
sien op sijn doen. Ende sulks hebben de Voogden, die geen bewind
gehad en hebben, het *beneficium van excussie*, inhoudende dat eerst moet
aangesprookken, ende wtgewonnen werden, den genen die van haar
het bewind heeft gehad, ende den selven bevonden wesende *insolvent*.
alidan eerst, voor het kort, gehouden zijn de toe-siende Voogden, die
geen bewind gehad en hebben. l. 3. § 2. ff. de *administr. tutor. l. ult. Cod.*
de divid. tut. l. 2. vers. cum alter. ff. Si tut. vel Curat. non gess. Glijk als
mede by het Hof van Holland is verstaan, in de saak van *Jannetjen Aerts*
Appellante, tegens *Gillis Gerards* den 25. Martij 1615. Siet hier van
Carpsov. defn. for. part. 2. constit. 11. defn. 36. Nic. Everh. consil. 91.
num. 2. & consil. 191. num. 7. 8. 9. Montan. in tractat. de Tutel. cap. 39.
num. 149. 155. 160. 178. & seqq. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 19.
art. 23. num. 3. & vol. 1. decis. 180.

13

Tot voor-deel van de Weesen, staat te letten dat: Alle acten voor
Wees-meesters gepasseert, beroerende den genen, welckers goeden ter
Wees-kamer beruften, werden gehouden, ende zijn van gelijke kragt,
als Schepenen kennissen. *Ordonn. van de Wees-kamer van Leyden, art.*
42. tot Amsteldam, art. 29. Handvesten van Wesop, pag. 30. Reso-
lutie van de Staten van Holland van den 2. Septemb. 1592.

Inhoudende onder andre, dat de Hooft-somme van Wees-renten mag
worden opgescid, ende moet werden afgeloft, als de Kindren tot haar Ja-
ren zijn gekomen: dat ook t'allen tijden, de Hooft-somme, ses Maan-
den te vooren opgescid zijnde, moet werden opgebracht, ende dat die gene
die de selve wil lossen, drie Maanden te vooren moet opseggen, Des dat
in cas de Kindren tot haar Jaren gekomen zijnde, soo sy de selve Ren-
ten willen geloft hebben, de opsegginge binnen ses Maanden, naar dat de
Kind-

Kindren tot haar Jaaren zijn gekomen, moet werden gedaan, of dat daar na die op Renten sullen moeten blijven staan, tot dat het den schuldnaar gelegen komt de lossinge te doen: nog, dat de betalinge van de Renten *precis* ten verschijn-dage moet geschieden, ende dat sonder korting van bekende, ofte onbekende lasten, ende dat de lossinge geschiedende, tot de Rent-heffers keur staat, de loop ende *cours* van de munt, die ten tijde van de lossinge, drie Maanden te vooren, of daar na is. Eindlijken dat de Borgen gehouden zijn, als sely-schuldige, elks in 't geheel, ende de Vrouwen mede verbonden zijn, schoon dat sy van het voor-regt *Sennatus-consulti Vellejani, Ordinis, Divisionis, & Excussionis*, geen afstand en hebben gedaan. Het welk alles onder het woord van Weeskamers-regt begrepen werd, sonder dat verder, of ander wdrukking van nooden is. Sie de Wees-Keuren van *Leyden*, art. 42. 43. 44. ende volgende. van *Delft*, art. 26, ende 27. ende van *Alkmaar*, art. 6.

By de Ordonnantie van de Wees-kamer tot *Haarlem*, art. 29. is mede gekeurt, dat Wees-kinderen penningen, by Wees-meestren wtgestelt, *geprafereert* sullen werden voor alle andre schulden, ten waar daar onder Brieven waren. Ende dat het Wees-bouk van gelijke kragt sal wesen, als Scheepene bezegelde-Brieven, ende glijkke magt hebben in de goeden, die ten Wees-bouk staan, soo lange als die niet gequeten, ende afgeloft waren.

Glijk recht hebben die van *Wormer* ende *Giff* verkregen, by *Ostroy* van de *Staten van Holland* van den 10. May 1617.

Dewelke haar selven om onbequaamheyt niet magtig en sijn, sijn andre dewelke om het gebrek van haar verstand haar sinnen niet magtig en sijn, als dulle ende krankfinnige mensen: over dewelke een toefsende voogd gestelt werd. §. 3. *Instit. de Curat. & tit. ff. de Curat. furios.* Andre dewelke uyt lossigheyt, ende onbedagtheyt, off uyt wellust ende kwaat leven haar goed verquisten, dewelke met kennis van saken onder Voogdye werden gestelt, hare goederen gelijk als van minderjarige wel beschikt, ende aan een yder by affkundinging verboden met haar te mogen handelen. d. §. 3. *Instit. de Curator. l. 1. ff. de Curator. furios.* Sie *Grot. Inleyd. x. boek, 11. deel.*

R O O M S- HOLLANDS-REGT:

H E T T W E D E B O U K.

H E T I. D E E L.

Van de gestaltnis der saakken, ende der selver
gerechtlijk onderscheid.

1. Saakken wat.	10. Yemand toebehorende saakken, hoe veel-
derhande.
2. Saakken naar haar eygen aart genomen,
zijn enkkle.	11. Alle menschen toebehorende saakken, welk-
ke, ende hoe verre te verstaan.
3. Veel begrypende.	12. Eenige gemeenschap toebehorende saak-
ken, hoe veel derhande, welke ende hoe-
danig.
4. Lighamelijkke.	13. Het regt van 't Vissen ende Visserijen, hoe-
danig, ende by wie te gebruiken.
5. Onlighamelijkke.	14. Volk-gemeene saakken, welke ende hoe-
danig.
6. Roerende, of Omroerende.	15. Bysondre Menschen toekomende saakken.
7. Actien, Crediten, Renten, &c. hoedanig te
reekenen.	
8. Saakken ten opsigt van het gebruik hoe
veelerhande.	
9. Niemand toebehoortige saakken, hoedanig
te verstaan.	

ET ander Deel der Regts-handeling, bestaat in de stof der
saakken, buyten de perfoonen aangemerkt.

De saakken werden genomen, ofte na haar eygen aard, of
ten opsigt van het gebruik der selver.

De saakken naar haar eygen aard genomen, werden onder-
scheiden in enkkel, of veel begrypende saakken.

- 2 Enkkel is, dat niet meer, of anders in hem begrijpt, als het geen dat
voorgesteld werd wtwijft, glijk als die Man, dat Land, dat Geld.
- 3 Veel-begrypende is, dat yets meer in hem begrijpt, als wel het geen
dat voorgesteld werd wtwijft. Ende bestaat of in een geheel, waar in
veel deelen komen, glijk als erynis: of in een geslagt, waat onder veel
van

van de selve soort behooren : als by voor-beeld , onder het woord *Dier* , behoort Mens ende Beest ; onder het woord *Beest* , behoort een Paard ; een Os , een Ezel ; onder Mens behoort Jan , Pieter , Paul ; onder ervnis , behoort al 't goed van den Overleden , als Huys , Hof , Have , &c. ende so voort. *l. 1. §. 7. ff. ad l. falcid.*

Het *enckel* , werd wedrom onderscheyden in *lighamelijk* , ende *onlighamelijk*.

Lighamelijke saakken zijn , de welke in haar selven met de wterlijkke ⁴ sinnen kunnen omvat , ende begrepen werden , glijk als , dit Huys , dit Land , dit Kleed. *§. 1. instit. de reb. corp. & incorporalibus.*

Onlighamelijke , de welke in sig selven met de wterlijke sinnen niet en ⁵ kunnen omvat en de begrepen werden , glijk als het Regt van ervnis , het Regt om over dat Land te gaan , ende dierglijkke. *§. 2. Inst. de reb. corp. & incorporalib. l. 208. ff. de Verb. Signif.*

Lighamelijke dingen , zijn wedrom *tilbaar* ende beweeglijk , ofte *on-⁶tilbaar* ende onbeweeglijk.

De *beweeglijke* wedrom , die haar selve bewegen , glijk als Beesten , Paarden , Koejen , &c. *l. 93. ff. de verb. signific. & l. 3. §. 13. ff. de acq. vel amittent. possess.* ofte moeten beweegt werden door andren , als een Steen , een Swaard.

Ontilbaar goed , zijn Huysen , Erven , &c. waar onder ook gereekent werd al het geen dat aard of nagel-vast is , als een gevolg van het ontilbare. *l. 17. in pr. cum §. seq. ff. de act. empt. Quod eleganter tractat. Mantica de tacitis & ambiguis lib. 4. tit. 15. & 16.*

Maar om te oordeelen , of inschulden , *Actien* , ende *Crediten* , voor ⁷ roerend , ofte voor onroerend goed gereekend moeten worden , staat dit te onderscheyden ; dat de *actien* , ende het regt datmen heeft , op , ofte tot onroerende goedren , ook voor onroerend goed gereekent werden ; ende alle andre voor roerend goed gehouden werden. *Bar- tol. in l. si sic. 75. §. fin. ff. de legat. 1. & in l. moventium. 93. ff. de verbor. Signif. & cons. 50. Chassan. ad cons. Burg. rubr. 4. §. 2. vers. Omnium mobilium. num. 9. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 9. art. 8. num. 16. & tit. 16. art. 2. num. 14. Gail lib. 2. observ. II. num. 9. Tiraquell. de retract. municip. §. 1. gloss. 7. num. 1. Zypæ. Notit. Jur. Belg. de hered. vel act. vend.* waar wt voort komt , dat by de somnige sonder onderscheyd de jaarlijcx Renten ook voor ontikbaar goed gereekent werden , indien de selve op onroerende goedren gevest , ende ver- seekert staan. *Sic Christin. ad leg. Mechlin. tit. II. artic. 25. num. 8. 9.*

8 & vol. decis. 212. num. 15. & decis. 213. num. 7. l. 14. Cod. de secund. Nupt. Fab. ad Cod. lib. 6. tit. 19. defn. 11. Dog is het selve te verstaan, dat alle sodanige *actien* voor onroerend goed gerekent mogen werden, dewelke waarlijk in het genot ende besit van onroerend goed bestaan: als sijn Ervpagten, Chijsen, Pagten metten houde, ofte regt van naasting, anders oud eygen, daar van den Besitter voor soo veel den waren eygendom besit ende behoud: maar andre gemeene verfekerde of *gebypothequeerde* los-renten, die in een geld-somme tot hoofd-geld, ende in en Jaarlijxse geld-rente bestaan, schoon dat by gebrek van de selve eenig onroerend goed daar voor veronderpand is, (dewijl het veronderpande den Schuld-cyssel noyt eygen en werd, maar alleen naar voorgaande gewijsde van den Regter mag wtgewonnen ende verkost werden, om wt de penningen de hoof-somme metten verlopen renten te werden toegeschat, soo dat het altoos is ende blijft een *actie* om geld te verkrygen) kunnen niet anders als voor roerend goed gehouden werden. Sie *Argent. ad Conf. Brit. art. 61. gloss. 1. n. 5. & art. 219. gloss. 6. per tot.* Ende is alsoo by de Hoogen Raad verstaan in Maart 1661. In de saak van Willem Lauwer, *Contra* de Ervgenamen van Nicolaas Lauwer, ende laast op den 24. Junii 1664. In de saak van Maria van Santen, *Wed. wijlen Doctor Johan van Blenkvljet, Contra* Adriana van Geesdorp, *Wed. van Dominicus van Blenkvljet.*

8 Ten opsigt van het gebruyk der saakken sijn de saakken *yemand toebehoortig* ofte *niemand toebehoortig*.

Niemands toebehoortige saakken sijn, die onder niemands eygendom behooren, of beseten werden, glijk als nieuw-gevonden Eylanden, Schelpen by de Zee opgeworpen, Wilde, noyt gevangne Dieren, weg-geworpen ofte verlaten Goedren.

9 De saken niemand toebehoortig, plagten wedrom verdeild te werden in saakken, die, al-hoe-wel die niemand toe en komen, nogtans onder yemands eygendom ende besit kunnen gebragt werden, glijk als goedren die leeg leggen, ende noyt Eygnaar gehad en hebben, ofte goedren die verlaten sijn van haren Eygnaar: als sijn de Vissen, Voglen, ende wilde Dieren, die by niemand te vooren beseten sijn geweest. §. 6. 7. 12. *inst. de rer. divis.* ende die goedren dewelke van haren eersten Heer verlaten werden, glijk Zee-vonden, ende verborgen schatten, dewelke den Vanger ende Vinder toebehooren. *d. §. 12. junct. §. 46. instit. de Rer. divis. l. 1. 2 ff. pro derelict.* Daar van hier naar in 't bysonder.

Ende in saken die op geenderley wijze onder den eygendom van yemand kun-

kunnen gebragt werden, glijk als by de Oude waren, de Heylige ende God-toegewijde plaatsē, als Kerkken, Graven der Dooden, Stads Vesten, ende dierglijkke. §. 7. junct. §. 12. inst. eod. Novell. 76. cap. 1. & Nov. 131 cap. 7. & tot. tit. x. & in 6. de Eccles. Consec. Het welk by ons geen plaats en heevt, als de welke zedert den herstelden Godsdienst, soo verr daar van geweekken zijn, dat wy de Kerkken in haar selven geen eer toe en schikken. Calvin. Instit. lib. 3. cap. 20. num. 30. Amel. Anti-bellarmin. tom. 2. lib. 6. cap. 7. quast. 3. 5 & seqq. Rivet controv. tract. 2. quast. 41. Ende de Graven die in de Kerkken zijn, by ons met volkomen regt van eygendom beseten, ende by den regten Eygenaar, als eygen goed verkoft ende vervremd mogen werden. Grot. Inleyd. lib. 2. part. 1. num. 24.

De saakken yemand toebehoortig, kunnen wedrom geseid werden toe ¹⁰ te behooren, ofte alle Mensen, ofte eenige gemeenschap der Mensen, ofte bysondre Mensen. pr. instit. de rer. divis.

Alle Mensen toebehoorende saakken, zijn de Zee ende de Lugt: item, ¹¹ het Zand ende Strand van de Zee. §. 1. & 3 instit. de rer. divis. Stuks dat volgens het algemeene regt, een yder vry staat de selve te befeylen, te bevissen, ende na sijn wel-gevallen te gebruiken, sonder nogtans een ander te beschadigen. l. 4. ff. de rer. divis. §. 5. instit. eod. Het welk hoe verre by ons plaats heeft, te sien is by Grot. de Jure belli lib. 2. cap. 3. num. 9. ejusd. mare lib. cap. 5. Selden. mare claus. & Pontan. contra Selden. J. van Heemskerck in sijn *Batavise Arcadia*, pag. 462. ende volgende, de Jongsten Druk van den Jare 1663. pag. 298. 300. ende volgende.

De Lugt mag yeder een tot betimmering, regt boven sijn erf, oneindlijk gebruiken, in de langte ende breette, gelijks sijn Erf. l. 8. Cod. de servit.

Saakken eenige gemeenschap toebehoorende, zijn ofte Land-gemeen, ¹² ofte Volk-gemeen.

Land-gemeen zijn, die een gantse Burgerlijkke gemeenschap toebehooren: glijk als de Watren, Stroomen, Rivieren, 's Heeren-wegen, Watriingen, Vaarten van elks Landschap: Soo ook den grond ende den Oever van de Watren, voor soo veel die met het Water den meesten tijd bedekt werd. §. 2. instit. de rer. divis. & cap. unic. quae sunt Regalia in feud. by Voorbeeld: de gemeenschap van *Holland* ende *West-vriestland*, komt toe den Rhijn, de Waal, de Maas, den Yssel, de Lek, de Meeren, ende andre bevaarbre Watren, mer den Grond ende Oever, tot de selve behoorende, voor soo veel die binnen de palen van *Holland* loopen: ende hebben magt

ende regt om over de selve Tollcn, Gabellen, ende andre ongeldcn te stellen voor de Vremden, die by toelating de selve Stroomen ende Watren mede gebruijken. *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 1. num. 15. 16. 17. & de jure belli lib. 2. cap. 3. num. 14.* Dog alsoo de selve van ouds de *Graven van Holland* zijn gegund voor haar onderhoud, soo is van die tijd af het voor-
 13 naamste gebruijck, ende regt van dien, altijd aan de Graavlijkheid gebleven, waar onder mede de Visserijen van de selve Watren waren begrepen, de welke nu nog niet by yder een *secundum §. 2. instit. de rer. divis.* mogen gepleegt werden: maar alleen blyven ook de Graavlijkheid, of die geen die by deselve duydelyk daar mede werd begiftigt, ofte by verhuuring, of andersins toegelaten. *Placaat den 10. April 1550. den 8. Septemb. 1552. den 13. April 1558. den 14. May 1568.* behalven dat het vissen met den Hengel yder een, ende op alle plaatsen, sonder schade van een ander, vry staat. Sie *Placaat van den 13. April 1558. by de Staten van Holland den 3. Junii 1609. junct. 't Placaat van den Hove van Holland van den 3. Augusti 1613. ende van den 18. May 1643.* Daar by op lijf-strafve werd verboden, onder deksel van met den Hengel-roede te vissen, wt te loopen op de Landen van *Rijnland*, ende *Rhijn-lands-gevolg*, ende yemand eenige schade aan te doen, het zy in het Hoy, Turff, Riet, Elst, of ander gewas.

14. *Volk-gemeene saakken* zijn, die een minder als gants burgerlijke gemeenschap toebehooren, als zijn de goedren van Steden, Dorpen, Ambachten, Bannen, Gilden, Geslagten, Vergadringen, ende andre gemeenschappen: gelijk Raadhuyzen, Gemeen-lands-huyzen, Dorp ende Ambagts-huyzen, Markten, Kerkken, Gilden-huyzen, Doelen, Schou-spel-plaatsen, Begraav-plaatsen, Regt-bankken, Vierfcharen, ende dierglijkke. *arg. §. 6. instit. de rer. divis.* Welcke goedren tot verscheyde gebruijken dienen, dog moeten elk in het sijne, daar toc deselve zijn geschickt, alleen gebruikt werden: ten waar met geincen toelaten, anders geschieden.

15. De saakken *bysondre Mensen toekomende*, zijn veel ende verscheyden, de welke wedrom onderscheyden werden in *wandelbare, ende onwandelbare saakken.*

Wandelbare saakken zijn, die wt haren eygen aard, soo wel den eenen als den andren kunnen toebehooren, ende van een yder met wil van den Eygnaar verkregen, ende verhandelt kunnen werden.

Onwandelbare zijn, die yemand soo toebehooren, dat de selve van een ander op geenderley-wijse verkregen kunnen, ofte mogen werden. *l. 34. §. 5. ff. de contr. nupt.* het zy de selve *geheel ende al* buyten handling zijn,
 glijck

glijk als de Logt, de Zee, of alleenlijk *met seekker opfigt*: glijk, die dingen welckers vervremding ende verhandling by het Regt ende Wetten: waar van hier voor *num. 8.* of by wille van den voorigen Eygnaar werd verboden, als zijn *fidei-commiffaire*, ende verbonden goeden: Item, alle Geestlijke-goeden, Preuven ende Præbenden, waar van hier naar elks op fijn ordre.

H E T II. D E E L.

Van eygendom, ende 't bekomen van dien.

1. *Eygendom wat, volle, ofte gebleeklykke.* 2. *Hoe te bekomen.*

Alle regt op eenig goed beftaat, ofte in eygendom, ofte befit-regt: *Eygendom* is het regt daar wt yeders faak hem eygen toebehoort. *l. 17. ff. ad l. Aquil. l. 16. §. 1. ff. de Ufu & habitat.* Het zy dat hy de felve befit, ofte niet, om dat ook den blooten eygendom fonder befit, ende het bloote befit fonder eygendom beftaan kan. *l. 12. ff. de acq. vel amitt. poffeff.* Derhalven den eygendom onderscheyden werd, in vollen, ofte gebreekklykken eygendom.

Vollen eygendom is, als yemand beneffens het regt van eygendom, ook het volkomen gebruik heeft.

Gebreekklykke, foo wanneer den eygendom hem wel toekomt, maar ofte het gebruik cen ander heeft. *§. ult. instit. de usufruct.* ofte immers yets ontbreekt, waarom hy niet alles daar mede kan doen wat hy begeert. *l. 15. §. 1. ff. de fervitut. l. 5. §. 9. ff. de oper. Nov. nunciat.*

Vollen eygendom is wedrom of van enkkle, ofte veel begrypende, van lighamelijkke ofte onlighamelijkke faaken, volgens onderscheid hier vooren aangewefen.

Den eygendom van enkkle faakken, het zy die van niemand anders bele. 2. ren en werden, of alreede yemand anders toebehooren, werd door veelderhande middlen ende oorfaakken bekomen: de welke verſcheydentlijk werden gereekkent, by de fommige tot ellderhanden, by andre tot negen, by andre tot feven, by andre tot vijf ende minder: Dog kunnen gevounglyk ende bequaamlyk in drierhande onderscheyden werden, namentlyk door het bekomen: 1. Met aanvaarding ende onderwinding van yets dat ongeeygend was. 2. Door na-trek, by aanwas, ofte faaks gevolg. 3. Ende door over-gifte van den eygnaar. Waar van de twee eerfte middlen tot het bekomen van ongeeygend goed, ende het laafte tot het bekomen van eens ander goed behooren.

HET III. DEEL.

Van 't bekomen van ongeeygend goed, door aan-
vaarding ende behering.

1. Het bekomen van ongeeygend levend goed, waar in 't bestaat.	8. 't Bekomen van ademloos, dat is, van al ander ongeeygend goed, waar in voornamelijk bestaat.
2. Het vangen van wilde-Beesten, hoe te doen.	9. Zee-vonden, gestrande, ende verlooren goeden, by wie te eygnen.
3. Door de Jagt.	10. Den buyt ende roof der Vyanden.
4. Door de Vlucht.	11. Onvrugbare verlaten Landen.
5. Swane-driften.	12. Boesem-regt wat?
6. Vogel-koyen te hebben, wie, ende hoedanig geoorloft, ende haar voor-regt.	13. Verborgenschatten.
7. Door het Vissen.	

IN 't aanvaarden, ofte onderwinden van yets dat ongeeygent is, komt tweederhande goed; namentlijk: levend, gelijk als de wilde ende ongevange Dieren, ofte ademloos, glijk al ander goed.

Ik segge van wilde Dieren: om dat de selve zijn ofte tam wt haren aard, ofte door gewoonte tam gemaakt, ofte heel wild van aard: waar van alleen de wilde door het befit ende vangen, yemands eygen kunnen werden. §. 12. *inst. de rer. divis.* Want de Dieren, de welcke by gewoonte wt ende t'huys gaan, ende komen, glijk als Bijen, Duyven, End-vogels, Gansen, ende dierglijke, schoon die wild van aard zijn, ende dikwils verre af-dwalen, werden verstaan in onsen eygendom te blijven, ende en mogen van niemand beheert werden, als na dat sy over haren tijd zijn weg geweest, ende van ons, sonder hoop van weder-keeren, zijn verlaten ende opgegeven. §. 15. *Inst. de rer. divis. l. 4. l. 5. ff. de acq. rer. domin.*

Alle andre wilde Dieren, als Voglen, Vissen, ende andre Beesten, in de Zee, of andre Watren, in de Logt, ofte op de Aarde onthoudende, mogen, volgens de eerste instellinge der Wetten, van een yder, sonder onderscheid, gevangen ende beheerst werden. §. 12. *Instit. de Rer. divis. l. 3. ff. de acq. rer. domin.* Sie *Genes. 1. 9.* *Cicer. 1. de offic.* Sulks van den beginne een algemeen regt is geweest, ende by een yder, soo wel arm als rijk, gepleegt is. Tot dat de Jagt ende de Vlucht van de voornaamste wilde Dieren, den Prinzen en Heeren, ende andre Hooge Overheden, eygen, ende als erve geworden, ende onder seekke ordre bepaalt is, als breeder te sien is by *Merul. van de Wildernissen lib. 2. tit. 2. cap. 1.* *Grot. Inleyd. 2. bouk. 4. deet.* Sie mede *Christin. vol. 5. decis. 84.* *Gudelin. de Iure Noviss. lib. 2. cap. 2.*

Andr.

Andr. Gail. *lib. 2. observ. 68.* Daar van ook de sommige haar eygen wild, in haar besloten Waranden ende Visserijen houden, welkken aangaande mede verstaan werd dat wie cenig wild, in sijn eygen besloten Warande houd, daar van den eygnaar blijft, sonder dat het selve by yemand anders, wie dat het ook zy, opgevangen mag werden. *arg. §. 12. instit. de rer. divis. vers. Quicquid autem, junct. l. 3. §. 14. ff. de acq. vel amit. poss. Zyp. not. Iur. Belg. tit. de jure fisci. vers. fera.* Waaromme verscheyden malen, op seekkre groote boete is verboden, dat niemand sal mogen vissen in de Watringen, Vijvers, Houvers, &c. toebehoorende sijn *Kaysarlijke Majesteys-Vasallen*, ofte andre *Ondersaten*, nogte eenige harer *Swanen*, *Gansen*, ende *Duyven*, ofte andre *Voglen* te dooden, schieten met *Busen*, *Bogen*, nogte ook de selve te vangen met *Netten*, *Touwen*, *Knippen*, ofte eenige andere *Instrumenten*, ofte ook de *Nesten*, ende *Eyeren* van de selve *Voglen* te berooven, *stooren*, &c. *Placaat van den 10. April 1550. den 8. Septemb. 1552. ende den 14. May 1568. ende den 27. Februarii 1602. ende den 11. Januarii 1642.*

Om dan in 't bysonder aan te wijzen, by wie, ende hoe verre de Jagt van 2 de wilde Dieren by ons is toegelaten, ofte niet: staat te letten dat de aanvaardinge ende eygeninge van de wilde Beesten, geschied op drierley wijze: ofte langs het Aerdrijk, ofte door de Logt, ofte in 't Water, ende werd gemeenlijk onderscheyden met de woorden van *Iagen*, *Vliegen* ende *Vissen*; §. 12. *inst. de rer. divis. & l. 1. §. 1. ff. de acquir. rer. domin.* Sie *Merula van de Wildernissen, lib. 2. tit. 2. cap. 1.*

Daar van de Jagt van het grof Wild, glijk als *Herten*, *Hinden*, *Rheeden*, *3 Deynen*, ofte *Swijnen*, &c. by niemand en mag geoeffent werden, als die van de Graavlijkheid daar toe is gelaft (behoudens de *Vry-heeren* haar regt van een *Hert's* *Jaars*.) *Zypæ. Not. Iur. Belg. tit. de Venat. ferar. Merul. van de Wildernissen lib. 1. tit. 2. cap. 1. in pr. Placaat van den 26. Dec. 1517. art. 19. van den 19. May 1544. ende van den 12. Februarii 1561. art. 7.*

Het kleyne Wild, glijk als *Hasen*, *Knynen*, mogen *Vangen* ende *Iagen* (wtgefondert in seekkre plaatsen by de *Graavlijkheid* van ouds afgefondert) alle *Edel-luyden*, ende voornaamste *Ampt-luyden* van 't *Land*, de welke by *Merula* in de *Wenten der Wildernissen* opgetelt werden *lib. 1. tit. 2. & 3.* alwaar ook in 't breedte werd verhandelt, in wat vougen ende manieren, de Jagt geoorloft is, ende toe moet gaan.

Buyten de selve persoonen en mag niemand, nog *Hasen*, nog *Knynen* vangen. *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 14.* selvs niet in sijn eygen *Land*, *Grot. lib. 2. cap. 4. num. 26.*

4 Wat de Vlucht, ende het vangen van de Voglen aangaat, de selve en is soo seer niet bepaalt, maar is alleen den gemeenen Luyden verboden met Roof-voglen, Netten, Strikken, &c. te vangen de Edle Voglen, glijk als Perdryfen, Veld, of Kor-hoendren, Phaflanen, Puttoirs, Reygers, Quaken, Kranen, Wilde-swänen, Trap-gansen, Scholvers, Lepelaars, &c. welke Iagt alleen toekomt de Graavlijkheid, ende de Edlen, den welken sulks by de Graavlijkheid werd vergund, staande tot kennis van Houd-vester ende Meester-knapen. *Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 4. vers. Dan moet. Placaat van den 25. September 1549. ende den 18. November 1555.*

5 Soo is by *Placaat van den 13. April 1559.* verboden, dat niemand eenige oude, ofte jonge Swänen sal mogen schieten, nog ook met Netten, ofte andre *Instrumenten*, ofte met Honden doen jagen, of byten, ende voorts datmen geen Swänen-eyeren, ofte Jongen rooven en sal mogen, op een boete de eerste reyse van vyf-en-twintig gulden, ende voor de tweede reyse van dertig gulden, boven *arbitrale* ende *exemplare correctie*. Ende dat voorts niemand eenige Swänen, wilde ofte tamme, geteikent nog ongeteikent, sonder hoofden ofte voeten, sal mogen te koop brengen, ofte verkoopen op Markt-dagen, nog ook buyten Markt-dagen, nog ook yemand schencken of geven, sonder te verklaren ende vertoonen van wie de selve gekomen zyn, ende toebehoort hebben, ende wie sulcke last gegeven heeft, 't selve te doen, op peyne als boven. By sententie van den Hove van Holland tussen Heer *Philips van Ligne* Heere van Waffenaar Impetrant in rauw actie, ende *Ian Oom van Wynngaarden* gedaagde van den 22. Decemb. 1555. werd vraags wijze verklaart: dat in Holland een oude gewoonte is, dat de geene die eenige Swänen ophaalt, ofte yemand ontleent, 't selve den Pluymgraaf moet beteren in deser manieren: Dat deselve Swaan, ofte Swänen aan een balk gehangen werden in een groote Saal een voet van de aarde, die hy alsdan moet begieten met goeden rooden tarw, tot dat de selve bedekt is, welke tarw alsdan verbeurd verklaart werd ten profijte van die geene wiens pluymgraaffchap ende het regt van dien *gevoeleert* was geweest, boven een *pecuniële amende* ter arbitragie. Sie *Sententie bouk, num. 42.*

Indien yemand eenige edle Voglen, sonder opset, had gevangen, soude onschuldig gehouden werden, indien hy de selve brengt in 't Valkkenhuis in den *Hare*, ende geniet daar voren redelijk loon. *Placaat van den 22. Septemb. 1549. ende den 18. Novemb. 1555.*

Al ander gevogelt, in 't wild vliegend mag by yeder een, sonder onder-

derscheid, gevangen werden, ende die het selve vangt, werd daar van den cygnaar. §. 12. *inst. de ver. divis.*

Dog aangaande de Endvogel-vangst, is by *Placate van den 20. Decemb. 1550. op den 30. Januarij 1604.* vernieuwt, om de schade die daar door in de Thienden, Gras ende Koorn-landen quam te ontstaan, gestelt, dat niemand van doen voortaan, eenige Vogel-koyen van nieuws, binnens-Dijxs, heevt mogen opstellen, op een boete van veertig gulden, ende dat deselve sal werden afgebrookken, ten waar dat yemand alsoo veel Lands had, ter plaats daar hy eenige Vogel-koyen soude willen stellen, dat hy daar by waarschijnlijk sijne Gebuyren geen schade soude kunnen doen, 't welk hy by *supplicatie* aan den *Hooge Overheid* sal mogen verfoekken. Item, dat al die gene die binnen thien Jaren herwaarts, eenige Vogel-koyen gesteld hadde, ende geen agt morgen Land op elkke Koye en had, de selve soude moeten afbreekken, behoudelijk den Ambagts-Heeren, die daar van behoorlijkke Tijt tel hebben, het Voglen met de lange lijn; (het welk mede verstaan werd des Graavlijkheids regt te zijn.) Dat mede alle die Koyen houden, 't zy binnen, ofte buytens-Dijxs, gehouden zijn haare Voglen op te sluyten in de Zaey-tijd ende Maey-tijd, van half Maart tot den eersten May, ende van half Julij tot den eersten September, op een boete van ses ponden, boven de ongehoekte Voglen.

Glijk mede by *Placate van den 28. Januarij 1591.* die van *Rhijndland*, ende den 13. *May 1610.* ende den 20. *May 1611.* die van *Delvland* is verboden, dat niemand niet geland zijnde ter nombre van twaalf morgen Lands, 't zy in eygen, ofte bruik-waar, daar van in *Delvland* ses morgen alle Jaar ten minsten moet werden beteelt, of gebrookken, eenige Duyven sal mogen aanhouden, of eenige Duyf-huyfen opregten, op een boete van ses gulden voor d'eerste reys, twaalf gulden voor de tweede reys, ende voor de derde reys *arbitrale correctie*, ende dat de Duyf-huyfen sullen werden gestopt ende gebrookken.

Welcke Vogel-vangst by *Placate van den 8. Januarij 1585.* soodanig is begunstigt, dat niemand hem vervordere by dag of by nagt, by of op vijf-hondert Roeden na omtrent de Vogel-koyen, ofte driften, nog in ofte omtrent de Kreekken, Killen, Rivieren, ofte andre Watren, daar by of aanloopende, nog op eenige Werven, daar omtrent gelegen, eenige lange ofte korte Roeren af te schieten, nog op haar-luyden Schutten te kloppen, nog ook haar-luyder Zeylen te schudden, ofte over te werpen, of ander dierglijk geluid, of met roepen of krijten, in of omtrent de voorsz. Kreekken, Killen, Rivieren, of andre Watren te maakken, daar by 't Gevogelte

vogelte wt de voorfz. Vogel-koyen ende Driften, verjaagt ofte verftoort foudē mogen werden, op peyne van te verbeuren de Buffen ofte Roeren, ende boven dien een boete van thien guldens voor d'eerfte reys, ende op *arbitrale correctie* voor de tweede reys; Verbiedende mede alle Voglaars, met de Lange-lijn of met Vogel-getouwen, op vijf-hondert Roeden omtrent eenige Vogel-koyen ofte Driften te mogen kōmen leggen, op een boete van fcs gulden, ende verbeurte van de Lijnen ende Getouwen, voor d'eerfte, ende op thien gulden, met *arbitrale correctie*, voor de tweede reys.

Soo ook by *Placate van den 2. May 1605. den 10. Septemb. 1608. ende den 27. Octob. 1610.* is verboden, eenige Duyven, ofte tamme Endvogels ten platten Lande te mogen fchieten, op een boete eerft van twaalf, ende daar na van vier-en-twintig gulden, boven verbeurte van het Roer ofte Buffe, ende *arbitrale correctie*.

Yemand eenig Wild opdoende, ende vervolgende, of gefchoten hebbende, dat het niet daadlijk ter aarden vald, verkrijgt daar mede geen regt, maar mag by een ander gevangen werden. §. 13. *inftit. de rer. divis. l. 5. §. 1. ff. de acq. rer. domin.*

7 Het viffen in de Noord ende Zuyder-Zee, komt toe alle Viffers van de aanpalende Landen. *l. 1. ff. de acquir. rer. dom.* Sic de *Batavife Arcad. pag. 300.*

Maar in de Stroomen ende andre Watren, (*qua, ut supra diximus, in rer. regalia relata sunt*) ftaat alleen vry met den Hengel-roede te viffen, *Placaat van den 13. April 1558. ende van de Staten van Holland den 3. Junij 1609. art. 21.* wel-verftaande dat onder het dexfel van te viffen met den Hengel-roede, niemand en vervordere op lijv-ffraffe de Inge-landen van *Rijnland*, in haar Hoy, Riet, Turf, Eift, ofte ander Gewas fchade te doen. *arg. §. 12. inft. de rer. divis. verf. Plane. Placaat van den Hove van Holland van den 3. Auguft. 1613. ende van den 18. May 1643.*

Met ander vis-tuig in de Stroomen ende vaarbare Wateren te viffen ftaat die alleen vry, die het regt van de Graavlijkheid hebben verkregen. *Placaat van den 10. April 1550. den 8. Septemb. 1552. den 13. April 1558. ende van den 14. May 1568.*

De manier van het viffen, ende wat Tuig men daar toe moet gebruiken, foo in de Noort-Zee, op den Haring-vaugft, ende Grootte-viffery, als voorts op 't ftuk van 't Viffen, ende 't Vis-gewand, in de Rivieren, Meerē, ende Binne-watren, foo buyten als binnens Dijns, fpreekken de

de Placaten van den 8. Februarii 1521. ende den 26. April 1578. den 9. Maart 1580. den 10. April 1582. den 3. Junii 1609. den 5. Maart 1610. 20. May 1624. ende den 13. Maart 1648.

Ander ongeeygend Ademloos goed, komt onder den eygendom van die gene die het aanflaat sonder onderscheid. l. 3. §. 3. ff. *acquir. vel amittend. possess.*

Voor foodanig werden gehouden de onbekende Landen die in de Zee werden ontdekt. §. 22. *instit. de rer. divis.* Item: de goedren die van haren Heer verlaten zijn. §. 45. 46. *Inst. de rer. divis. l. 2. ff. de his qua pro derelict.* Groeneweg. *ad §. 47. eod.* Geld dat te grabbel werd gemeten. §. 45. *Instit. de rer. divis.* Item het gene dat de Zee wt haar selven voortbrenghet, ende opwerpt. §. 18. *inst. de rer. divis.*

Anders, wat aangaat de gestrande goederen, de welke door hooge Vloeden, ofte Schip-breukken verlooren, of geworpen, by de Zee opgevist, ende aan Strand gevonden werden, blyven onder den eygendom van haren voorgaanden Heer, ende eygenaar, sonder dat die by yemand anders kunnen geeygend werden. §. 47. *inst. de rer. divis. l. 1. Cod. Naufrag. l. ult. ff. de incend. ruin. & Naufrag.* Welcke Wetten metten cersten by ons in ongebruik zijn geweest, ende verstaan wierd, dat gelijk als eenige nabuyrige, de selve goederen hun nog daaglijks toeeygnen, ook alle Schipwrakken, Zee-vonden, ende gestrande goedren aan de Graavlijkheid by ons moften vervallen. Dog is in der tijd de billijkheid van de Roomse Regten hier in te meerendelen plaats gegeven.

Ende eerst ter oorfaakke van een Hamburger-Schip in den Jare 1443. by *Schevening* gestrand, opgesteld dat voortaan gebruikt ende agtervolgt soude werden, wtgefondert in de Ingefectnen van die Landen, daar anders tegens de Ingefectnen van *Holland* gedaan werd, ende is dien aangaande daar na vertchoyden malen *gestatueert*, dat yder een sijn verlooren ende gebrookken goed wedrom mogte aanvaarden, waar dat hy het vond: het welk voor den regten eygnaar sorgvuldelyk, ende met trouwe opsigt van een *Rent-meester Generaal van Espergh* bewaart, ende gade geslagen, ende ten meesten oirboir, van die gene, welke in tijden en wijlen bevonden mogten werden daar toe geregtigt te zyn, tot geld gemaakt, ende aan de selve voor een redelyk bergloon wederom gegeven werd. Die sodanige goederen aan slaan sonder de selve bekend te maken, of aan den selven *Rentmeester*, of sijne onderhebbende toesienders op haar redelyk bergloon over te geven, werden daar over als dieven, ende andre die de luyden haar goed nemen ende onthouden gestraft. Sie de *Placaten*

van den 10. Maart 1529. den 13. September 1549. Vernieuwt op den 27. Julii 1556. den 8. Julii 1559. den 12. Julii 1563. den 9. Maart 1567. den 5. Julii 1569. den 17. Mey 1574. den 29. Februarii 1579. Placaat van den 4. November 1606. den 24. Mey 1613. den 20. April 1620. Van den laatsen October 1626. den 4. Februarii 1648. den 17. Mey 1651. ende den 2. December 1663. Sic Grot. *Inleyd. lib. 2. tit. 4. in fin. vers. Wat belangt. & de jure belli lib. 2. cap. 7. num. 1. Andr. Gail lib. 1. observ. 18. Zyp not. jur. Belg. tit. de jure fisci in verb. bona Naufraga. Christin. vol. 5. decis. 64. Batavise Arcadia pag. 447. ende de jongste Druk van den Jare 1663. pag. 288. ende volgende.*

Soodanig werd ook gehandelt met al ander goed dat van den regten eygenaar buyten meening van te verlaten, afdwaalt, verlooren, ofte vermist word, wiens eygendom by den regten eygenaar daar mede niet verlooren werd. *l. 67. ff. de rei vind. Maar moet by den vinder publica custodia* aangebragt werden. *Burgund. ad consuetud. Flandr. tract. 12. num. 2. 3. 4. Welk goed, indien den regten eygenaar daar van niet en verschijnt, blijft ende vervald eyndlijk aan de Graavlijkheid. tot. tit. Cod. de bon. Vacant. Costuym. van Antwerp. titul. 58. artic. 3. Goris Adversar. Miscell. tract. 3. cap. 12. num. 1. & seqq. Chassan. ad Consuetud. Burg. rub. 1. §. 2.*

10 Voor soodanig ongeeygend goed, werd mede gehouden den buyt ende roof, de welke de Vyanden ontnomen werd, waar van de ontibare goederen aan de gemeene saak vervallen, ende de havelijkke ende roerende goederen aankomen, die de selve bekomt. *§. 17. instit. de rer. divis. Grot. Inleyd. lib. 2. part. 4. num. 31. Het welk te verstaan is van het gene by seekkre bysonder wtvallen, of op vry-buit werd gehaald, ende verkregen. Maar het gene anders, door den Oorlog, by den Krijgs-luyden in haren algemeenen dienst werd gekregen, ende veroverd, verstaatmen dat 't selve ten behouven van de gemeene saak moet komen, behoudens alleen een kleyn wytdeeling, tot een dankbaarheid onder de selve. Grot. de jure belli. lib. 3. cap. 6. Vinn. ad §. 17. inst. de rer. divis.*

21 By de Roomse-regten werden hier onder mede gerekent de onvrugtbare ende verlatene Landen, de welke van een yeder, naar twee-jarig verloop, mogten aanvaard werden. *l. 8. & tit. Cod. de omni agro deserto. Dog werd het selve by ons niet onderhouden, ende verstaatmen dat de selve by geen ander mogen aanvaard werden, maar blyven onder den eygendom van den vorigen Heer, selvs niet door een verjaring, soo wanneer de selve om Oorlog, of inbreuk van Water, of ander over-val ende on-*

magt

III. Deel. *Van't bekomen van ongeeygend goed, &c.* 115

magt waren verlaten. Soo als Philips de II. als hy in den Jare 1587. de Landen, de welcke by de eygenaars om den over-val van Oorlog, ende groote dierte, verlaten waren, yder des begeerende aan te vaarden ende te bebouwen, by opene brieven dede aanbieden, dese *Clausule* daar by vougde, tot dat de kosten ende verbetering daar aan gedaan, by den voorigen eygnaar fouden mogen werden vergoed. Sie *Zyp. notit. jur. Belg. De jure Emphyth. in fin.*

Ende aangaande de Dijks-lasten in *Zuid-holland* ende *Gelderland*, 12 is een oud regt, dat niemand sijne Landen, om het onderhoud van des Dijks-lasten daar op gestelt, mag verlaten, sonder met ecne te verlaten alle sijn verdre Landen, Huysen, Renten, ende andre goeden, onder den selven Dijk-ring gelegen, welcke last daar op mag verhaald werden, ende soo die niet goed genoeg en zijn, op foodanige andre Landen, ende op den geheelen boesem, daar wt de selve dijk-pligtige Landen, van ouds oit wt zyn gesprooten ende afgekomen, het welk men noemt *Boesem-regt*. Sie de *beschryving van Zuid-holland pag. 578. Gereformeerde Dijk-regten van 't rijk van Nymegen, over ende neder-Betuwe, sampt Maas ende Waal, cap. II. art. 3. 4.* Soo mag ook niemand in den lande van Voorne sijn land verlaten voor den Onkost van den Zeeweer, of den Schout die sijn penningen uyt geleid heeft, vermag soo het land daar niet goed voor en is, 't selve aan sijn andre goeden verhalen. Sie *Keuren van de landen van Voorn. art. 69. ende volg.*

De verborgen schatten, die yemand op, ofte in sijn eygen grond vind, 13 komen hem in eygendom toe. Maar het gene yemand onverdagtlijk in eens anders grond vind, komt voor de helvt den grond-Heer, ende voor de weder-helvt den vinder toe. *S. thes. 39. Inst. de rer. divis. & unic. Cod. de thesaur.*

Op vele plaatsen werden de gevonden schatten, waar dat die ook gevonden werden, by den Heer, ofte *Land-Overheid* in 't geheel aangeslagen ende geeeygend, dat by naar over al plaats heevt, volgens getuygnis van *Christin. ad consuetud. Mechlin. tit. I. art. 51. ende Grot. de jure belli lib. 2. cap. 8. num. 7.* Dog by ons is het selve onseekker seid *Grot. Inleyd. lib. 2. in fine.* Van wegen de Graavlijkheid werd wel beweerd, dat de selve daar toe geregtigt fouden zijn, maar aangefien daar noyt volkomen blijk van en is geweest, werd by andre met goede reden geoordeeld, dat men daar inne de beschreven Regten volgen moet. *Propterea, quod nempe quicquam de eo cautum reperitur legibus propriis, neque Romani juris vigor dissuetudine usque contrario hac in parte enervatus sit.* sie *Groeneweg.*

de legib. abrogat. ad §. 39. inst. de rer. divis. ende de Batavise Arcadia, pag. 441. ende de jongste Druk van den Jare 1663. pag. 282. ende volgende. Hier van is een goed voorbeeld in de persoon van *Knelis Pieterfsz. van Langeveld*, de welcke in den Jare 1636, in 't delven van seekker Kelder in 's *Gravenhage*, gevonden hebbende een kanneken, waar in eenige goude penningen waren, hebben die van de Reekken-kamer, haar regt tot de selve penningen niet kunnen bewijzen, maar alleen van over-komsten in diergelijke gelegenheden voor-gevallen. Dan alsoo 't hem ongelegen was met de Reekken-kamer daar over in *Proces* te treden, zijnde te voorens met den Eygnaar van de grond verdragen, soo heeft hy by *Requeste* verlogt, dat die van de reekning, al het regt dat de Graavlijkheid op de selve penningen had te spreken, onvermindert elks regt, aan hem souden willen overdragen: 't welk naar voorgaande *Advys* van den *Rentmeester van d'Espergnes*, ende *Advocaat Fiscaal*, ten opsigte van sijn armoede is geschied, volgens de *Brieven* daar van zynde, in date den 30. Junii 1636. mids ten profijte van de Graavlijkheid, betalende selstien van de selve goude penningen. *Register B. A. fol. 136.*

HET IV. DEEL.

Van 't bekomen van eygendom, door na-trek
ende aanwas.

1. *Na-trek* wat 't geschied door *aanwas*, of by *saaks* gevolg.
2. *Aanwassen*, hoe, ende by wie te eygnen.
3. *Ambagis* heeren met eenige *Ambagien*, verlijd, of, ende hoe verre mede rege

- van aanwas* hebben.
4. Door *overloop van Water*, ende *overstayving van Zand*, of, ende wanneer der *eygendom* werd *verloren*, ende *nieuwe aanwassen* verstaan werden.

NA-trek is, wanneer van twee t'samen-gevougde saakken, d'een d'ander naar hem trekt.

Dit geschied, door *aanwas*, of by *saaks*-gevolg.

- 2 Aangaande de *aanwassen*, werd van wegen de *Graavlijkheid* in *Holland* ende *West-riessland* beweert, dat de selve als een gevolg van de *Watren*, aan de *Graavlijkheid* behooren toe te komen. *Plac. van den 22. May 1559.* Het welk wedrom van andren ontkend werd, sulxs om dat de *verscheidenheid* van de *Gewoonten* ende *gewesen Vonnissen*, wat dien-aangaande voor regt moet gehouden werden, vry onseekker is. Sie *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 9. vers. In Holland.* Dog is wel het *waarschijnlijkste*:

dat

dat wel de Eylanden ende aanwassen, de welke in de Rivieren en Landgemeene Watren alleen, ende van het ander Land afgescheiden (anders waarden) opgeworpen werden, de Graavlijkheid aankomen. Want dewijl huylendaags de stroomende Rivieren selvs aan de Graavlijkheid behooren, ende onder 's Lands midden gerekent werden: soo volgt daar wt, dat ook de aanwassen in de selve daar aan behooren. Hoedanig te verstaan is het *Placaat van den 22. May 1559.* Sic *Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 9. vers.* *Dat soodanig. & de jure belli lib. 2. cap. 8. num. 10.* *Christin. vol. 4. decis. 86. num. 7.* *Goris de differ. jur. §. 23.* *Zypæ. notit. jur. Belg. tit. de jure fisci, vers. Res communes.* *Perez. ad Cod. de alluv. num. 8.* *Consult. ende Advys. tom. 2. conf. 26.* Maar het selve en kan niet toegepast werden tot het geen de Zee, ofte de Stroomen ongevoelijk aan yemands Land aanbrengh, ende alsoo walt ende aangroeyd. Van het welk alsoo niet wdruklijk by ons en is *gestatueert*, uoet het verstaan werden, volgens het voorschrijf van de Roomse Regten, toe te komen den Eygenaar van het Land daar aan het aanwas geschied. *§. 20. 21. Instit. de rer. divis.* Want het overloop van Water, het welk afneemt ende aanneemt, ende den Luyden ondertussen toelaat hare Landen te sien ende gebruiken, en kan niemand geen eygendom benemen. *§. 24. instit. de rer. divis. l. 7. §. 6. l. 30. §. 3. ff. de acquir. rer. divis.*

Ende is van ouds gebruikelijk dat de aanwassen in de Rivieren, soo verre behooren aan de naast aangelegen Landen, ten weder-zijden, als men die met een mis-wagen mag berijden, of volgens de oude *Costuymen* van den Lande van *Putten*, daar van voor den Geregte van *Maas-stuys* in den Jare 1568. een Turbel van seer oude Luyden beleid is geweest, soo verre in de Rivier, als men van sijn Land gaande, met sijn Swaard kan bereiken. Sic *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 9. num. 13. 17.* ende *de jure belli lib. 2. cap. 8. num. 14.*

By de Ambagts-Heeren in *Holland* ende *Zeeland* werd beweerd, dat sy wt kragt van haar Ambagts-Heerlijkheid, regt van aanwas hebben, of het schoot in de Verly-brieven niet wtgedrukt en werd (gelyk wel in eenige werd bevonden) ten waar dat het selve regt by de Brieven wdrukkelijk was wtgefondert; Sulks is in den Jare 1557. ende 1560. by die van des Graavlijkheids Reekken-kamer verstaan.

Den Rentmeester van *Beooster-Scheld* belast zijnde een ontfang te maken van alle de gorsen ende aanwassen, die de Ambagts-Heeren, onder sijn ontfang, besittende waren; ende hy, door weygring van de selve, tot geen ontfang kunnende geraakken, heeft daar van ter Kamer kennisse

gedaan, ende ten beveele van de selve, aan't volle *Collegie* van den *Hove van Holland* gebragt zijnde, is in den Jare 1561. mede verstaan, dat de Ambagts-Heeren tot foodanige gorsen, ruigten, ende aanwassen, geregtigt waren, mids verheffende hare Ambagten, ende betalende de gregten daar toe staande.

Maar in de Landen die by de Graavlijkheid op feekkre roe-taalen wtgegeven werden, blijft het regt van aanwas aan de Graavlijkheid. *l. 16. ff. de acquir. rer. domin. l. 1. §. 6. ff. de fluminib.* ten waar dat het Land opgedragen was tot de Rivier toe, ofte by den hoop, sonder juiste maat wt te drukken, in welkken geval den eygnaar mede regt van aanwas heeft. *Grot. de jure belli lib. 2. cap. 9. num. 12.*

4 Ende door over-loop van Water, werd by ons voor verlaten, ende aan de Graavlijkheid vervallen gehouden, het Land, het welk door Zee, Rivieren, ofte Land-gemeene Watren overvloedt zijnde, met de selve gemeen blijft leggen den tijd van tien Jaren, ende daar na wedrom door het slibber aanwast, ende tot Land werd. *arg. §. 21. in verb. longiore tempore instit. de rer. divis. pr. instit. de usucap.* *Grot. de jure belli lib. 2. cap. 8. num. 10. contra §. 23. instit. de rer. divis.* Soo ook door overstuyving van Zand in dese Landen, den Heer van eenige Duynen, ofte Wildernissen, aankomt het aanbepaalde Land, het welk den tijd van tien Jaar met Zand bedekt (foodanig dat het de Wildernis gelijk werd) onafgeheind blijft leggen. *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 9. vers. Door overloop.*

Sulx is in den Jare 1525. by verscheyde Sententien van den *Hove van Holland* verstaan, tegens die gene die groote opkomende aanwassen in de Zuid-Hollandse-Waart besaaten, wt dien dat haar Voorfaten voor de groote Vloed van den Jare 1421. daar in geland waren geweest. Ten waar datter van tijd tot tijd eenige teikkenen van besit waren geweest, ende onderhouden, soo verre datmen selvs niet Vissieren, als men anders niet en konde, sijn besit mogt behouden. *Contra l. 23. quib. mod. usufruct. amitt.* *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 9. vers. Hoewel. & de jure belli d. loco.* *Cons. ende Advijs. tom. 2. cons. 26. num. 2. Beschryving van Zuid-holland pag. 578.* Gelijk by den *Hove van Holland* verstaan is in de saak van den *Procureur Generaal*, de welke alle de Ingelanden van den Zuid-hollandsen-Waart gedagvaard had, seggende, mids de overvloeyinge van den Jare 1421. geregtigt te zijn tot alle de Landen ende Vissieren die sy daar inne besaaten, waar tegens Burgmeesters van *Dordrecht*, wt den naam van hare Poorters, Ingelanden van de selve Waart, beweerden, dat hy tot foodanigen algemeenen eys niet en was geregtigt, maar

maar hy gehouden soude zijn sijn *actie* dien-aangaande, in 't bysonder te *instituieren* tegens den genen die yets besaten, dat hy soude meenen des Graavlijkheids geregtigheid te welen, waar op in den Jare 1502. *Sententie* gegaan is tegens den *Procureur Generaal*. Soo mede by den *Hoogen-Rade* is verstaan op den laatsten Januarij 1588. voor d'Ervgnamen van *Gerrit van Roon*, tegens den *Procureur Generaal*, ende *Dijk-graav*, ende *Hoog-Heemraden van Bonaventura*, welke *Sententie* daar na in *Revisie* is bevestigd.

Die regt van aanwas hebben, mogen den selven aanwas helpen met Dammen te leggen, met Rijs te steekken, ende met andre werkken, sonder hindernis van een derden, of van de gemeene Vaarte. *arg. tot. tit. ff. de flumin. Ne quid in flum. publ. Pires. ad tit. Cod. de Alluvionib. num. 2.* tot welcken einde, op dat de gemeene Vaart, yemands Visserije, of de Gronden daar beneven, oft tegens over gelegen, door foodanig doen niet beschadigt, of verhindert en werden, is daar tegens op sommige plaatsen met seekkre *Keuren* ende *Land-wetten* voorsien. Sie hier van de Gereformeerde *Dijk-regten* van het Rijk *Nymegen, Over ende Neder-Betuwe, Samt Maas ende Waal*, by de *Staten des Vorstendoms Gelder ende Graavschaps Zutphen*, bestedigt op den Land-dag tot *Aarnhem* den 25. Augusti 1640. *cap. 16. ende 17.*

HET V. DEEL.

Van na-trek door faaks-gevolg.

1. Na-trek door faaks-gevolg, wat?	4. Een schilderije, of geschrift, op eens anders saamst, of papier.
2. Dat op yemands grond gezaeid, of gebouwt werd, volgt den grond-eygnaar.	5. Vermenging sonder gedaant-geving, ten weder-zijden gemeen.
3. Twee stoffen met den andren vermengt, of, ende wie verstaan werd te volgen.	6. Of, ende wanneer vergoedinge plaats heeft.

NA-trek door faaks-gevolg is, wanneer van twee t'samen-gevongde saakken de waardiger den minder, ofte onwaardiger tot hem trekt, door gedaant-gevende vermenging.

Alfoo werd verstaan, al wat dat op yemand anders grond onaffcheid-lijk gebouwt, ofte gezaeid werd, den grond-eygnaar te volgen. *l. 2. ff. de superfic. §. l. 60. ff. de acquir. rer. domin. §. 31. inst. de rer. divis. Het zy dat yemand op sijn eygen grond, wt eens anders stof, of op eens anders grond, wt sijn eygen stof, het selve dede, §. 29. 30. inst. de rer. divis.*

3

Indien wt eens anders stof, een beeld; wt eens anders mout, bier; wt anderens wijn ende honig, mee ende dierglijkke; of ten deelen wt eens anders, ten deele wt het sijne gemaakt wierd: om dat in sulcken geval de t'samen-gevougde stoffen niet wel en kunnen gescheyden werden, ende de gedaante meer doet tot het wesen van de saak, als de stof, soo werd den gedaant-gever den eygendom toegewesen, mids doende vergoeding van het gund by, of op het sijne is gebragt. *§. 25. instit. de rer. divis. l. 13. §. 1. ff. de verb. signif. l. 6. §. 1. ff. de auro & arg. leg. l. 9. §. 3. ff. ad exhibend.* Ia't gebeurt dikwils, dat het bygevougde, schoon het vry waardiger ende kostelijcker is, als het gene daar het bygevougde werd, evenwel het gene daar het bygevougde werd, volgen moet, glijk als wanneer yemands sijn goud in eens anders laakken ingeweeven werd. *§. 26. instit. de rer. divis.*

4 Ik seg door gedaant-gevende vermenging: om dat indien de twee t'samen-gemengde stoffen wedrom bequaamlijk van den andren kunnen gescheiden, ende tot haar voorige gestaltnis kunnen werden gebragt, glijk als het geen van silver of van goud gemaakt is, ligtlijk wedrom tot rouw goud of silver kan werden gebragt, den eygendom niet verstaan en werd te verwandlen, maar eens yders eygen te blyven. *§. 25. Instit. de rer. divis. l. 38. §. 4. ff. de leg. 3.*

Alleen dat ter eeren van de Schilder-konst werd verstaan, dat wie ter goeder trouwen op eens anders douk, ofte berd, yet geschildert heeft, de selve Schildery hem volgen moet. *§. 34. instit. de rer. divis.* Het welk ook by ons soo verstaan werd van het geschrift dat op eens anders papier geschreven werd. *Contra §. 33. instit. eod.* Want soo wel yemand yets kan schryven op een papier daar hem meer aan gelegen is, als het papier waardig is, als een Schilder op een paneel, ofte douk: by voorbeeld, yemand schryft sijn reckning, of sijn gedagten op yet sonders, dat hy niemand en wil wten op eens anders papier. Sie Grot. *Inleyd. l. 2. cap. 8. vers. Dog hier op, op't einde.* Mynfinger, Vinn. & Fons *practiq. de cours ad d. §. 33. instit. de rer. divis.*

5 Indien geen nieuwe gedaante aan de t'samen-gevougde saakken gegeven werd, ende evenwel de stoffen van twee verscheyde Eygenaars onverscheydentlijk vermengt zijn, werd het vermengde wel geneen, maar elk trekt daar van soo veel als hy aan de stoffe gehad heeft. *§. 27. instit. de rer. divis.*

6 Tot besluit diend wel gelet: dat in de t'samen-menging van des eenes goed met des anders stof, of des eenes stof met des andrens stof, indien de

de vermenging ter goeder trouwen geschied, dat dan die geen de welke den eygendom toegeschat werd, gehouden is, naar reedlijkheid, vergoeding te doen aan den andren die het sijne moet afstaan. §. 26. *instit. de rer. divis. & ibi Vinn. num. 4. jure enim natura equum est neminem cum alterius jactura fieri locu plerorem. l. 14. ff. de condit. indeb. l. 206. ff. de R. Jur. lib. 2. feudor. tit. 28.* Anders indien cenige vermenging ter quader trouwen geschied, soo moet den Eygnaar van de stof sijn regt behouden, ende den Vermenger den arbeid ende sijn stoffe verliesen. §. 30. *inst. de rer. divis.*

HET VI. DEEL.

Van 't bekomen der vrugten.

1. 't Bekomen der vrugten van eens ander goed, ter goeder trouwen, als eygen beseten.	3. Wanneer eyndigt, of, hoe, ende wat aan den regten eygnaar te vergoeden.
2. Onder vrugten wat te reekkenen.	4. In besit, ter quader trouwen, wat te vergoeden.

Door het besitten van goed, dat men ter goeder trouwen meinde dat hem eygen toe quam, verkrijgt men ook, by saaks-gevolg, den eygendom van de vrugten van het selve goed. §. 35. *instit. de rer. divis. l. 48. ff. de acquir. rer. domin.*

Onder vrugten werden gerekent al 't geen het beseten goed Jaarlijs kan opbrengen, als zyn alle boom-vrugten, aard-vrugten. Soo ook het gene van ende wt het Vee werd voortgebracht, als kalveren, veulens, lamren, bijen, kuikkens, jonge duyven, gansen, melk, boter, kaas, ende diergelykke. §. 19. & §. 39. *instit. de rer. divis. junct. l. 7. §. 12. 13. ff. salvo marimon. l. 19. l. 28. l. 36. ff. de usur. l. 62. ff. de rei vind. l. 3. 4. ff. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. 121. ff. de verb. signific. & ibi. Goed.*

Welk besit ende genot van de selve vrugten, verstaan werd op te houden, soo haast als het goed van den regten Eygnaar opgeeft zynde, daar op volle regts-pleging is gevolgt, ende moeten alle vrugten ende baten, van die tyd af, weder-gekeert werden. l. 22. *Cod. de rei vindicat. l. 2. de fruct. & lit. expens. §. 2. instit. de offic. jud. Idque nulla amplius distinctione facta fructuum naturalium aut industrialium, & rejecta stricti juris & bon. fid. item realium aut personalium actionum distinctione.* Mornac. & Antum. *ad d. l. 22. Cod. de rei vind. & confer. du droit in l. 45. ff. de usur. Rebuff. ad constit. reg. de fruct. art. 1. in pr. Sande lib. 5. tit. 15. desin. 1.*

- 3 Ende werden de selve gerekent voor de onkosten ende verbetering die daar aan gedaan zyn: maar waren de onkosten ende verbetering, die den besitter aan het goed gedaan hadde, grooter als de vrugten die hy had genooten, soude hy de selve onkosten, ofte verbetering in 't geheel mogen wedrom eysfen, mids dat daar van afgetrokken, ende daar mede verrijkt werden, soo veel als de genooten vrugten, in 't geheel, soo voor als na bedragen. *l. 31. ff. de petit. heredit. l. 48. ff. de rei vindicat. l. 11. de Noxal. action.* Siet hier van breeder Ioanu. van den Sande *lib. 3. tit. 15. defin. 2. 3. 4. & DD. ibi alleg.*
- 4 Maar die yets ter quader trouwen, ende wel wetende dat het een ander Mans goed besit; en kan daar geen baat wt trekken, *nemo enim ex suo sceleris compendium habere debet*, maar moet niet alleen het goet met de genooten vrugten, maar ook selvs al het geen daar wt by den Eygnaar getrokken soude hebben kunnen werden, (de kosten al vooren afgetrokken) wedrom geven. *d. §. 35. instit. de rer. divis. l. 22. Cod. de rei vind. l. 3. Cod. de cond. ex lege. junct. §. 2. instit. de offic. jud. l. 62. §. 1. ff. de rei vind. l. 5. Cod. eod. l. 12. ff. quod met. caus. l. 7. in pr. ff. solut. matrim. l. 36. §. ult. ff. de petit. hered. l. 51. in pr. ff. famil. erciscund.*

HET VII. DEEL.

Van 't bekomen van Eygendom by Over-gifte.

1. Eygendom hoe te verkrygen.	de Ouders toekomi.
2. Van tilbaar goed.	8. Wie geen leveringhe, ofte Opdragte mogen doen van haar eygen goed.
3. Rei vindicatie ende vervolg van goederen om contant geld verkost, ende onbetaalt gebleven, of, ende binnen wat tyd te doen.	9. Heymelykke ende bedrieglykke transporten, hoe te vernietigen.
4. Van ontilbaar goed.	10. Of den schuldnaar, tot nadeel van sijn schuld-eyssfen, sijn regt van ervenis, dat hem toekomt, mag afstaud doen, of quijt-schelden.
5. Leveringe, ofte Opdragte by wie te doen, ende hoe door een Gemagtigde.	11. Of men aan sijnen schuld-eysser, tot nadeel sijnen schuld-eyssfen, by rabat betalinghe mag doen van 't gene men op dag schuldig is.
6. Den eygendom ende besit van goederen, door wie te verkrygen.	
7. Het geen de Kindren in de kast komen over te winnen, of, ende hoe verre 't selve	

X Om den eygendom dan van het goed dat yemand anders toebehoort, te verkrygen, werd Overgift, ende levring vereyst, §. 40. *instit. de rer. divis.* Sulxs dat de toefegging, ofte overkomst alleen, niemand Eygnaar maakken kan. *l. 40. Cod. de pact. l. 15. Cod. de rei vind. arg. l. 3. ff. de oblig. & act.*

Wat

Wet tilbaar goed aangaat, is genoug dat het selve onder de hand werd geleverd, ja selvs indien yemand my verkoopt, ofte schenkt yet van sijn goed, dat ik had in myn bewaring, ofte de vrugten, die by my, als huurder, werden genooten, werd het selve *per fictionem brevis manus* gehouden voor geleverd. §. 44. *inst. de rer. divis.* Alsoo werden ook de Koopmanschappen in een Schuur geflooten, voor geleverd gehouden met het overgeven van de sleutel. §. 45. *inst. eod.* Maar wat levering aangaat, die op koop volgt, en gaat den eygendom niet over; ten zy de koop-penningen daar van werden betaalt, ofte den Kooper daar voor secker gedaan, ofte de selve penningen hem by den Verkooper zyn geborgt. §. 41. *instit. de rer. divis. & ibi D D. l. 5. §. pen. ff. de trib. act.* Costuym. van Antwerp. *cap. 58. art. 7.* Soo mag een koopman sijn verkofte goed vervolgen ende als sijn eygen goed wederom eyssen het geen hy om gereet gelt verkofst heeft, ende onbetaalt is gebleven, al waar, ende onder wie het selve nog in wesen is, het welk verstaan werd sijn eygen te blijven, soo lang tot de kooppenningen daar vooren uytgeloofd sijn betaalt. *d. §. 41. instit. de rer. divis. l. 23. ff. de Rei vindicat. & l. 16. Cod. de Evict.* Ten waar het ondertussen op een openbare markt wierd verkofst daar door men verstaat dat het selve goed werd gesuyvert, om dat men op de openbare markten niet wel en kan ondersouken, hoe den verkoper aan het gekofte goed is gekomen, ende den koper op des verkopers persoon ende goede trouwe niet en kan sien, om dat sy den anderen merendeel onbekent sijn, ende sonder verskering van den eygendom van het goed de toegang van de markt soude vervallen, in welken gevalle den koper het gekofte goed het welk hy op een openbare markt ter goeder trouwen heeft gekofst, aan yemand die het selve om soodanige off gelijke oorzaak komt op eyssen niet en behouft te laten volgen, als mits hebbende vergoedinge van de kooppenningen by hem daar op betaalt. *Sie Grot. Inleyd. 2. bouk, cap. 3. vers. Uytgenomen. Costal. ad l. 36. ff. de Condict. indebiti.* ende de DD. by my aangewesen *Censur. Forens. lib. 2. cap. 11. num. 3.*

Maar op dat door het opeyssen dan soodanig goed het welk om gereet geld verkofst ende onbetaalt gebleven sijnde, by een derde ter goeder trouwen is gekofst ende betaalt, hard valt voor die geene dewelke het van den laatsten besitter heeft gekofst, niet beter wetende off het was sijn vry eygen goed, is daar tegens op sommige plaatsen gekoert, dat soodanig regt van opeyssen van goederen om gereet gelt verkofst ende onbetaalt gebleven, maar duurt tot sekren korten tijd, binnen dewelke het selve moet werden vervolgt, tot Amsteldam binnen ses weeken, keur aldaar *van den 31. Jan.*

1658. ende binnen Leyden binnen den tijd van 14 dagen, keuren aldaar van den 24. *Septemb.* 1659.

In Rijnland is ten platten lande mede gebruykelijk, datmen bedingt dat het schip, schuyt, paart, ofte koebeest, voor de kooppenningen verbonden sullen blijven, tot dat deseelve sijn voldaan, alwaart dat die in een derde hand waren gekomen, ende heeft de Vindicatie ende opeyssen van sodanig verkoft goed aldaar plaats. Sie de *Costuymen van Rijnland art.* 48. ende 't gene aldaar is aangewesen.

Ende is een algemene Costuyme in de bijl. ofte water-brieven daar by het schip sodanig werd verbonden voor de kooppenningen, dat over al waar het vaart, off seylt, ende in wiens handen het bevonden werd, voor de kooppenningen soo lange die betaalt sijn mag werden angesproken ende uytgewonnen. *arg. l. 2. ff. de leg. Commissoria. §. 1. 18. §. 2. 3. ff. de pignorat. act.* 't Selve heeft ook plaats in *getransporteerde* ende opgedragen roerende goederen, die yemand *precario* ende ter bede is blijven besitten, daar op een derde door sodanigen besitter het sy door uytdrukkelijk, off stilswijgend verbond, mede geen regt en soude verkrijgen: Soo by het *transport* ende overdragt, sodanig toegelaten besit, ende inbedongen regten ende eygendommen behoud, ten genougen komt te blijken, volgens *terbe binnen Amsteldam beleid op den laatsten May 1631.* te sien is de *Conf. ende Advijs. 4. deel. Conf. 174.*

4 Van ontilbaar goed, en is de Wet, om het bedrog ende de onseekkerheid van den eygendom te voorkomen, niet te vreden met allerley levring, maar is van tijd tot tijd seekker manier voorgesteld, hoe dat het selve soude moeten werden geleverd. Alsoo werden de Landen, Huysen, Erven, &c. by ons niet voor geleverd gehouden, voor ende al-eer de selve wettlijk voor de Magistraat, ende 't Geregt van die plaats, daar onder de selve gelegen zijn, in *alloodiale*, ofte onleen-goeden, anders voor den Leen-heer ende Leen-mannen, werden opgedragen, *Placaat van den 9. May 1529. Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 5. vers. Maar ontilbaar. Christin. vol. 1. de-cif. 240.*

Ende is daarna op den 22. *December 1598.* by de *Staten* daar bygevougt: dat de opdragten gedaan werdende van goedren, spruytende wt verkooping, ofte vermangeling, den veertigsten penning daar van, tot profijt van 't Land, betaalt moet werden, op peyne van *nulliteyt* ende onwaerden, al wat anders wert gedaen. Sie *Placaat van den 40. penning. art. 11.*

Maar aangesien de *causa impulsiva*, ende aanradende oorzaak van de
ge-

VII. Deel. *Van 't bekomen van eygendom by Over-gifte.* 125

geleyde Placaten, niet anders en is geweest, als om daar mede voor te komen, dat de goede Luyden, in het koopen, handlen, ende veronderpanden van onroerend goed, het welk dikwils met geen vollen, vrijen, ofte regten eygendom wierd beseten, soodanig als anders konde geschieden, niet en souden werden bedrogen, ende misleid, ende datmen door dat middel altijd soude kunnen weten, de rijkdommen, gelegenheid, ende hoedanigheid van de Ingeseetnen haar beseten goed, in elc plaats: Soo is by den *Hoogen-Raad* tot verscheyde malen verstaan: dat de geleyde Placaten, voor soo veel de opdragten, verkoopingingen, vervremdingen, ende belastingen anders gedaan, daar by nul, ende van onwaardigen verklaart werden, alleen plaats heeft ten opsigt van een derde persoon, maar niet ten opsigt van de Handlaars selvs. Sie *Neostad. Suprem. Cur. decis. 70. in fin.*

Daar van werden ook wtbesondert alle vervremdingen, de welke *titulo universali*, by Ervnis, Huwlijxs-gaav, makinge by Wterste-wille, Huwlijxs-gemeenschap, Boedel-scheyding, ofte dierglijkke regtlijkke aankomste verkregen werden. Sie *Neostad. Suprem. Holland. decis. 8. Christin. vol. 1. decis. 362. Zyp. notit. jur. Belg. tit. de rei vindicat.*

By de *Keuren van Leyden* werden mede dese twee *casus* wtgefondert, te weten: wanneer den Kooper dadelijk in het gebruik van het verkoste goed werd geset; of dat de verkooping op een openbaren Sit-dag, naar voorgaande aanplekken van Biljetten, is geschied. *Keuren aldaar. art. 112.*

Het goed dat yemand ontstolen ende ter quader trouwen is ontvrent, verkrijgt men door dadelijke aantastinge, ende opeissinge tegens de geene die het selve besit. Alwaart dat hy 't selve ter goeder trouwen had gekoft ende betaalt, ook sonder den prijs weder te geven. *l. 3. l. 23. Cod. de rei vind. l. 16. Cod. de Eviēt. l. 2. Cod. de furt.* Handvest van Vrouw Marie van den *Jare 1476.* Dog om dat een yder sig selven niet regten en mag. *l. unic. Cod. ne quis in sua caus. jud.* moet de aantastinge met kennis ende hulp van den Schout geschieden. Sie de *Keuren der Stad Leyden. artic. 127. Willekeuren der Stad Amsterdam, Keur-bouk A. fol. 23.* Inde gedrukte Handvesten van den *Jare 1613. pag. 107.* Handvest van *Zuyd-Holland. pag. 114.* *Keuren van de Lande van Voorn. art. 105. ende 106.* *Keuren van Zeeland. cap. 3. art. 23.*

Dog werden op veele plaatsen daar van vry gehouden, het goed dat op Kermissen of openbare Markten is gekoft, 't welk den Kooper niet gehouden is weder te geven sonder vergoedinge van den Koop-schat. *Zyp. not. jur.*

jur. Belg. tit. de rei vind. vers. iurc. Hoedanig regt ook doorgaens hebben de Lombarden, Oude Kleer-verkoopers, Goud ende Silver-smeden, naar dat sy het gekofte goed agt dagen voor haar deur ten toon hebben gehangen ofte gefelt. Plac. van de Staten van Holland van den 17. Maart 1563. Sie Grot. *Inleyd.* II. Bouk. III. Deel. *vers. wgenomen.*

- 5 De levering ofte Opdragt, mag gefchieden door den Eygnaar, ofte fijn Gemagtigde. §. 42. *inst. de rer. divis.* mids dat tot een Opdragt van onroerend goed, van die magt blikke by byfondere volmagt mede wettlijk voor Schepnen gepaffteert. Ja gaat bywijzen den eygendom door Opdragt over (felvs tegens will van den Eygnaar) door Wets-bevel; glijk als het Geregt aan den Schuld-eyffter levering doet van het pand dat hy in bewaring had, ofte al ander goed van den Schuldnaar, ofte het geld daar van gekomen, by manier *executie*, ende *wwinninge*. *tot. tit. Cod. fin caus. jud. pig. cap. l. 15. §. 3. ff. de re jud. l. 3. Cod. de execut. rei jud. l. 3. Cod. de iure domini imperrand.*
- 6 Den eygendom ende besit van goeden werd niet alleen verkregen by ons, van, ende door ons felven, maar ook door die gene diemen in fijn magt, ende onder fijn gebied heevt. *tot. tit. instit. & Cod. per quas person.* Ook door die gene, die men last geeft om voor ons yets te doen, ende onse faakken, tot onsen voordeel wt te voeren, beveelt. *l. 8. Cod. de acq. poss.* Sie Jacob Coren *obs.* 25.
- 7 Alfoo werd by ons, het geen de Kindren in de koft van haar Ouders zijnde, door haar winft, ofte arbeid komen te verkrygen, de Ouders in vollen eygendom geworven. §. 1. *instit. per quas person. arg. l. 5. §. 7. ff. de lib. agnoscend.* Gudelin. *de iure noviff. lib. 1. cap. 13. in fin.* Costuym. van Antwerp. *cap. 36. art. 7. Sande lib. 2. tit. 7. defin. 3.* Ende behouden daar van niet voor haar felven: als alleen, indien een Soon door fijn arbeid ofte kunst, fijn Vaders Boedel merklijk had vermeerdert, by vele niet sonder reednen billijk geagt werd, dat daar op in delinge van den felven Boedel agt genomen werd, dat hy daar voor yets byfonders, meer als andre Kindren, vooren wt trekt, foo veel als goede Mannen in reedlijkheid bevinden te behooren. Tholosan. *Syntagm. jur. lib. II. cap. 8. num. 21. Sand. diff. loco. Grot. inleyd. lib. I. cap. 6. num. 3. Costuym. van Antwerp. d. loco.*
- 8 Nu zijnder wedrom foodane perfoonen, de welke niet magtig zijn hare goedren felvs te vervremden, glijk zijn alle minderjarigen, welkers goedren door de Voogden, ende die gene die over haar gefelt zijn, geleverd moeten werden. §. 2. *inst. quib. alien. lic.* Item, alle flegte, rafende, ende

VII. Deel. Van 't bekomen van eygendom by Over-gifte. 127
ende wtsinnige Mensen. §. *fin. inst. eod.* glijk ook de quist-goeden, ofte
Stadts kindren, wien het bewind van hare goedren by openbare af kunding
is benomen. l. 1. *Cod. de curat. furios.*

Hier onder werden by ons gerekent alle getrouwde Vrouwen, staan-
de onder de magt van hare Mans: niet buyten rednen zijnde, dat sy die
gene die sy haar lighaam vertrouwen, den selven ook hare goedren laten
bestieren, l. 8. *Cod. de pact. conv.* Sie Neostad. *de pact. antenupt. observ.*
10. *Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 6. num. 33.* Sande *de prohibit. rer. alienat.*
Herbai lib. sing. cap. 13. §. 5. 6. Soo ver dat een Vrouw haar eygen goe-
den niet vervremden, of beswaren en mag, sonder toestaan van haar Man,
ende buyten hem, met, of door haar handlingen niet verbonden en werd,
wtgefondert alleen soo veel het Huis-houden aangaat; ende Vrouwen open-
bare Neering, ofte Koopmanschap doende, soo veel haar Neering, ofte
Koopmanschap betrevt. Joann. à Sande, *lib. 2. tit. 4. de fin. 4.* *Grot. lib.*
1. cap. 5. num. 37. *Colluym. van Antwerp. cap. 41. art. 13. 34. 40. 42.*
43. *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 9. art. 10.* *Gudelin. de jure novissi-*
mo lib. 1. cap. 7. als hier voor het 1. *Bank*, het 6. Deel, num. 8. breedt
is verhandelt. Ende souden de Borgen voor soodanige *Obligation* gesteld,
mede niet verbonden zijn, om dat de selv-schuldige, te weten de Vrouw,
niet aanspreeklijk en is, glijk als by het *Hof van Holland* is geoordeelt op
den 30. Decemb. 1613, tussen *Thomas Iansz. Zeilmaakker*, contra
Cornelis Adriaansz. cum sociis, *Gedaagden*.

Eyndelijk en mogen de achter-wtvaarders, ende bank-breekkers, geene
vervremdinge van hare goeden doen, waar door de Inschuldere eenighins
souden werden verkort. *Plac. van den 4. October 1540.* *Colluym. van*
Antwerp. cap. 65. art. 4. 5. Maar werd in soodanige gelegentheid een
Curateur gestelt, ende gemagtigt, om der selver goedren, ten voordeel
van de best-gerechtigde van de schuld-eyssren, naar behooren, tot geld te
maakken. l. 1. §. 1. l. 2. *in pr. & l. fin. ff. de Curator. bon. dand.* Waar
toe ook yemand van de Schuld-eyssers selvs ligtlijk werd aangenomen.
secundum l. 2. §. 4. ff. eod. als verscheyde malen by den *Hove van Holland*
is verstaan, niet tegenstaande dat het selve in sommige Steden in ongebruik
mocht wesen.

Behoudlijk nochtans, dat yemand meer schuldig zijnde als hy goed
heeft, voor bank-brekking, ende terwijl dat hy noch in *credyt* is, aan
sijne Maners betaling mag doen, l. 6. §. 6. l. 10. §. 16. l. 24. *ff. de his quo*
in fraud. creditor. mitgaders sijne onroerende goedren aan han in betaling,
of tot hanne verseeckring, op te dragen, mids dat alles opregt, ende deug-
delijk

delijk toegae. *contra l. 10. §. 13. & l. 22. ff. eod.* glijk dat by het Hof van Holland verstaan is in de saak van Pieter van Ravesteyn, *cum sociis*, eerst Impetranten van Mandament pœnaal, ende daar na Eysfers in rauw actie, *contra Wouter Alewijn, cum sociis*, op den 3. Januarii 1631. ende tot Amsterdam om de Koophandel alsoo doorgaans onderhouden werd.

- 9 Anders vermogen alle vervremdingen, *transporten*, ofte Overgiften, tot verkorting van de andre schuld-eisfren, om een kleyne waarde, by yemand die meer schuldig was als hy betalen konde, gedaan, binnen 's jaats by deselve schuld-eysfers vernictigd werden. *l. 1. l. 6. §. 8. & §. 11. ff. de his que in fraud. creditor.* en moet in sulcken gevalle by ons de saak weder gegeven werden, met de vrugten, behoudens de vergoeding, ende wederkeering van het geen daar op soude mogen zijn betaalt, *contra l. 7. & l. 8. ff. eod.* Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 5. num. 10.* Maar in den Lande van Voorn, yemand jaar ende dagh de goedren vreedlijk beseten hebbende, indien de selve daar naar wtgewonnen werden, is hy geen pagt nog vergoeding van vrugten, voor *litis contestatie*, dat is, volle regts-pleging ontfangen, gehouden wt te keeren, ten waar dat het selve besit ondeugdlijk ende met bedrog was onderhouden. *Keuren aldaar, art. 55.*

Wyders is geheel Holland door ingevoerd, dat yemand die meer schuldig is als hy betalen kan, zijn roerend goed aan d'een of d'ander van sijn Schuld-eisfers *transporteert* ende overdraagd, mits dat hy 't selve *precario* ende by gedogen blijft besitten. Hoedanige *transporten* ende verdragten van waarden blijven soo verre die deugdelijk sijn. Sulx by deselve *Costnyme* in het lange verhaalt werd in het 2. derdendeel van de *Consultat. ende Advijsen. Conf. 174. num. 1. 2.* Dog werd deselve merendeels misbruikt, ende ter quader trouwen tot nadeel van andre Schuld-eisfren aangeleyd, om welke bedrieglijke ende seer schaadlijke vonden, waar mede de Koopmanschappen, Neeringen, ende wel-vaart van de goede Luyden merklijk wierde veragtert, ende verkort, te gmoet te komen, ende te weeren: sijn by ons in de Neering en Koophandelende Steden, by bysondere Keuren ende Ordonnantien, als onder anderen tot Amsterdam den derden Decemb. 1644. tot Leyden op den 21. Martii 1550. tot Delf op den 16. May 1652. endeter Gonde op den 8. December 1659. Alle met *approbatie* ende *aggreatie* van de Staten van Holland, tegens de *franduleuse transporten*, ende andre bedrieglijke acten, dewelike tot verseekring der schuld-eysfren, by de Bankqueroctiers, korts voor haar bankbreekken werden gepleegt, seer wel voorsien, ende goede ordre gestelt,

de

de welke alhier te lang soude zijn te verhalen: bestaande wel meest daar in, dat geene *transporten*, ofte overdragten van roerende goeden tot voldoeninge, ofte verseeckringe van vorige schulden, ofte lasten, van waarden sullen zijn, ten zy de selve binnen seckren korten tijd, na dat de selve zijn gepasseert, in een publijk Register, daar toe ter Secretarie te houden, sullen wesen bekend gemaakt, ten minsten vier, ende op sommige plaatsen weckken, voor dat soodanige over-gever, pand-gever, of verlyder, voor vlugtig, of anders sijn schuldig onmatig sal bevonden werden, alwaart dat de selve goeden metter daad aan handen van den schuld-eyffer waren overgegeven, ende verplaatst, &c.

Maar mogt yemand vragen, of buyten soodanige heymelijke *transporten*, ende vervremdingen, het versuym, ende de nalatigheid van den Schuldenaar, daar by hy sijn regt, tot verkorting van sijn schuld-cyffer, versuymt, verwaarlooft, quijt-scheld, ofte afstand doet, den schuld-cyffers tot agterdeel kan strekken? ende hem daar over geen vergoedinge behoort te werden gedaan? Dog om dat de verkorting, als zijnde *facti* in soodanige gelegenheid, niet wel bewesen soude kunnen werden, werd daar op so seer geen agt genomen. Vermids men niet en verstaat, dat de schuld-cyffers verkort werden, indien yets by den Schuldnaar nagelaten werd te verkrygen, maar dan alleen soo van sijn albereeds verkregen goed, yets werd vermindert. *l. 6. ff. de his qua in fraud. cred. l. 134. ff. de reg. jur. Annæ. Robert. rer. jud. lib. 3. cap. 12.* Sulxs dat een Soon sijn Vaders ervnis, ja selvs sijn *legitime portie* tot agterdeel van sijn Schuldnaars, mag afstand doen ende quijt-schelden. *Fachin. lib. 13. cap. 46. Sand. lib. 3. tit. 13. defin. ult. Groeneweg. de leg. abrogat. ad l. 6. ff. qua in fraud. cred. § l. 14. ff. de suis & legitim.* Soo is by het Hof van Holland op den 29. Junii 1663. verstaan, in de saak van *Jaquelina Spiljeurs*, ende *Pieter Koeuen*, *Impetranten in relief d'appel*, contra *Frans van Cingelsbouk*, als Curateur van den verlaten Boedel ende goedren van *Johannes Spiljeurs*, *Gedaagde*. Dat de selve *Johannes Spiljeur*, tot nadeel van sijne schuld-cyffren, vermogt te *repudieren*, ende afstand te doen van de ervnis van sijn *innocente* Suster, kortst naer het verlenen van de *Curatele*, ende hangende de selve, *ab intestato*, ende mede *ex clausula fideicommissi* van desselvs Groot-Vader op hem vervallen. Dog is van de selve saak, om de quade trouwe van de voorgegeven ende bedrieglijke afstand, ende andre rednen aan den *Hoogen Raade* geappelleert. Daar van den wtslag eerst-daags verwacht werd.

Van gelijcken werd getwijfelt, of men aan sijne schuld-cyffer, tot nadeel

van andre schuld-eysfren, van den felven, voor den tijd, betalinge mag doen, van 't geen men op dag schuldig is. *arg. l. 10. §. 12. & l. 17. ff. Quis in fraud. credit.* Dog dewijl de selve texten alleen spreekken van handelingen, geschied naar dat den schuldnaar onmagtig verklaart, of yemand in zijn goed gestelt is. *secundum l. 6. §. 7. l. 9. ff. eod.* Ende anderfins men een schuld op dag, in weer-wil van lijnen schuld-eysfer, voor den verval-dag, mag betalen. *l. 38. §. 16. & 50. l. 41. l. 137. §. 2. ff. de Verb. Oblig. l. 70. ff. de solut.* Heevt het selve geen bedenkken, of sulxs mag wel geschieden, sonderling by ons, by de welke een gemeen gebruik is in de Koopmanschap, de schulden op dag, by *rabbat*, ende *reductie*, dat is, af-treck van den-gewoonlijkken geld-winst, naar beloop des tijds, in gereed geld te ontfangen.

H E T V I I I. D E E L.

Van Besit-Regt.

1. Besit-Regt, wat, ende waar in dat het bestaat.	8. Of, ende wanneer een erf-pagt, of onlosbre renten.
2. By wie, ende hoe te bewijfen.	9. Een gemeene gehypothecuerde rente, of, ende wanneer.
3. Wanneer het regt van eygendom geeft.	10. By Boedel-scheydinge verdeelt zijnde, ende tot eens anders lasten gelaten, of het hypotheetg daar door, by verloop, kan ont-lagen werden.
4. Verjaringe, ende prescriptie, hoedanig van outs.	11. Salaris van Advocaten ende Procureurs, &c.
5. Hoedanig buydenslaags, soo in Civile, als Criminele saakken.	12. Welke, ende hoedanige actien ende gere-gigheden nimmermeer en verjaren.
6. Hoedanige wifondringen van verjaringen, tegens de gemene loop van een derden-deel van hondert Jaar.	
7. Een Obligatie, daar uyt in cien, of twintig Jaar niet en is gemaant, of de sel-	

Vollen eygendom werd niet alleen verkregen door daadlijkke Over-gifte, waar van hier voor, maar ook door langduyrig besit van eens anders goed ter goeder trouwen gehad,

1 Besit-regt is alleen een naakte ende bloote aanhouding ende onderwin-ding van een saak, om die selve als zijn eygen te gebruiken. *l. 3. §. 1. ff. de acq. vel amitt. possess.*

Het selve bestaat daar in: dat yemand Jaar ende dag in foodanig besit zijnde van eenig goed, of eenig regt, soo lang in 't selve besit moet bly-ven, tot dat yemand anders, die hem daar tegens steld, dien eygendom regtelyk heeft ingenomen. *l. 1. Cod. unde vi. l. 7. §. 3. ff. quod vi aut clam.*

clam. l. 3. ff. de just. & iure. Grot. Inleyd. 2. boek, het 2. deel. vers. Het regt hier wt. ende het 7. deel. vers. Want in de Handvesten. Keuren der Stad Leyden, art. 103. Sonder onderscheid te maakken, of het selve besit ter 2 goeder, of quader trouwen begonnen is: om dat het enkel besit genoug is, ende yemand van verder bewijs, dat, ende hoe hy daar toe regt heeft, versochoont. l. final. Cod. de rei vindic. §. 4. instit. de interdict. l. 11. ff. de petit. hered. Soo verre dat yemand yets als het sijne opeiffende, altoos voor den besitter moet geoordeeld werden, soo lang hy sijn regt niet klaar en bewijst, al ist dat den besitter aan sijn zijde geen bewijs en doet. d. § 4. instit. de interdict. l. 2. Cod. de probat. l. 4. Cod. de edendo. l. 14. ff. de probat. Menoch. lib. 6. presumpt. 69. num. 5. Sie mede Pecc. tract. van besitten ende hand opleggen. 16. deel, num. 6. Het welk soo wel in onlighamelijkke saakken (als sijn regt ende geregtigheden tot yets te doen hebben, of doer lijden) als in lighamelijkke saakken, plaats heeft. Sie Schneiduin. ad. §. 2. instit. de Altion. num. 54. Cæpol. de Servit. cap. 20.

Welk besit, wanneer het selve is ter goeder trouwen, onbelct, ende 3 daar by komt verjaringe, overgaat in vollen eygendom: ende het goed alsoo wettelijk verkregen, mag by yder een, sonder onderscheid, met een goed gewisse behouden werden. Couvart. in cap possessor. de Reg. Iur. in 6. part 3. §. 2. Lessius de justit. & iure lib. 2. cap. 6. dubit. 17.

Ende vermag een besitter, tegens den genen die hem in sijn besit-regt wil verhindren, hem selven, ende sijn beseten goed, ook met schade van sijn tegen-dinger beschermen, staande houden, ende sijn ontnomen, of verhinderde besit vervolgen. l. 6. §. 1. ff. de acquirend. posses. als het selve maar op verse daad, ende sonder ophouden geschied, het welk nog alsoo verstaan werd te geschieden, dewijl den beschadigde, toeleid, ende sig gereed maakt, sijne vrunden, of wapenen samen vergadert, of andersints vlijt aanwend, om sijn besit te helpen beschermen, al waart datter twee, of drie, of meer dagen tussen beyden waren, arg. l. 3. §. 7. & seqq. ff. eod.

Welkke verjaring by de Roomse regten verscheyden was. Andre drie-4 jarige, daar by alle roerende goedren verkregen wierden, pr. instit. de Usucap. l. unic. Cod. de Usucap. transform. Andre vier-jarige, daar by des Kayfers, ofte 's Lands aangeflagen, ofte onbeheerde goeden wierden verkregen. l. 1. §. 2. ff. de iure fisci. §. ult. instit. de Usucap. tot. tit. Cod. de quadrienn. prescript. Andre tien-jarige, daar by alle onroerende goeden van tegenwoordige, ende twintig-jarige, van wtlandige wierden verkregen. pr. & §. 1. instit. de Usucap. d. l. unic. Cod. de Usucap. transform.

l. 9. l. pen. & ult. Cod. de praescript. long. temp. Andre dertig-jarige, daar by alle saken sonder eenige tytel, of goede trouw, tegens de tegenwoordige, ende in veertig Jaren tegens den wtlandigen wierden verkregen. l. 3. 4. 7. Cod. de praescript. longiff. temp. Andre veertig-jarige, daar by Kerkke, Godshuysen, ende Stads goeden van een yder wierden verkregen. Auth. quas actiones. Cod. de Sacro sanct. Eccles. Novell. 111. junct. Nov. 131. cap. 6. Andre over-jarige, daar af van het begin geen geheugen is, daar by alle saakken wierden verkregen, de welke anders door enkkel besit niet en konden verkregen werden, als zyn het regt van de Munten, ende andre Staats of Kayfars voorregten. Die men Regalia noemt. l. 3. §. 4. & l. ult. ff. de Aq. quot. & astiv.

5 Dog huydendaags, werd alleenlijk de verjaring van den algemenen langsten tyd, sonder onderscheid, aangenomen. In welke hoe veel tyd tot het bekomen van een vollen eygendom vereist werd, onder de Doctoren niet wel over-een en komt. Onder de welke sommige meynen dat dertig Jaar genoug is, ende dat wy in dien deelen van de beschreven regten niet en zyn afgeweekken, daar mede over-een-komen de oude Keuren van Zeeland, cap. 2. art. 2. volgens welke wtdruklijk wert gekeurt, dat alle onroerende goeden van tegenwoordige, in twintig, ende wtlandige, in dertig Jaar komen te verjaren. Ende de Keuren van den Lande van Voorn, art. 56. Daar by een dertig-jarige verjaring, van onroerende goedren, werd vereist, ende genoug is. Sommige daar-en-tegen vereiffen een derdendeel van honderd Jaar. Grot. Inleyd. lib. 2. part. 3. in fin. Radelant. Cur. Traject. decis. 47. numer. 6. Goris advers. miscell. cap. 9. num. 12. Anders maakt men onderscheid tuffen roerende ende onroerende goedren, soo dat in de roerende dertig genoug, in de onroerende een derdendeel van honderd Iaren van noode soude zyn. Welckers meyning wel de waarfchynlijkste is, om dese reednen:

Eerstlick: om dat de *Handvesten* van Vrouw MARIE Hartoginne van Bourgondien, ende Gravinne van Holland, gegeven op den 14. May in 't laar 1476. ende andre, daar op den Heer Hugo de Groot in sijn *Inleyd. d. loco* sijn gevoelen wil vast maken, alleenlijk spreekt van onroerende goedren, namentlijk van Leenen, ende Erfgoedren. Sie de voorfz. *Handvesten*, art. 7.

Ten tweeden: dat het gewysde van de *Leenmannen* van den Iare 1530. daar van insgelijx by de Groot *d. loco* gewag werd gemaakt, tot de roerende goedren niet en kan uytgerekt werden.

Ten derden: dat het geen het welke by de geseyde *Handvesten*, ende de

de algemene *Cofuymen van Holland* niet wdruklijk en is bekend, den wtslag van de Roomse Regten moet volgen, gelijk als wy elders hebben aangewesen.

Dog werden hier van wtbefondert alle ongemene, korter, ofte langer 6 verjaringen, om byfondre oorfaakken van de gemene verjaringen afgefondert, de welke men niet seggen en kan, in 't bysonder vernietigd, of door ongebruik verouderd te zyn. Als in de Jaren-dagse verjaring van hoon ende laster-spraak, *l. 5. Cod. de injur.* twee-jarige van arg-list, ende bedrog, *l. fin. Cod. de dolo malo.* vierjarige van herstelling, *l. ult. Cod. de temp. in integr. restit.* van verkorte *legitime portie*, dat is, regtlijk deel des nalatenschap, *l. 8. §. fin. ff. de inoffic. testam.* ende vijf-jarige van boedel-scheydinge, *l. 1. §. 13. ff. de Separat.* ende van overspel, *l. 5. Cod. ad leg. Jul. de adulter.* Als mede het twintig-jarig verloop, daar by dat alle *criminele actien* vernietigt werden, *l. querela 12. Cod. ad l. Corn. de fals. Cap. quum venerabilis extr. de except.* de welke daar by niet verstaan werden te niet gedaan, ofte verswaard te zijn. Sande *lib. 5. tit. 9. defin. 2.* Anthon. Matth. *de criminibus, lib. 48. tit. 20. cap. 4. num. 14.*

Waar by komt dat VROUW MARGRIET aan die van Noord-Holland by *Handveft* van den Iare 1346. heeft vergund: dat alle misdaden, wtbefondert, moord, moord-brand ende dievte, door verloop van Jaar, en dag, dat is, een Jaar en ses weekken, fullen werden, ende blyven vernietigd, ten ware dat den Baljuw binnen de tyd sijne *actie* aangeleid had. Sie Hogerbeets van 't aanleggen der *Processen circa pr. Handvesten van Monikkendam. pag. 2. Consult. ende Advyf. het 3. deel, Consult. 116. 117.*

Item dat alle geld-boeten ende *Civyle amende* niet meer in vyf, *secundum l. 2. Cod. de vestigal. & commiss.* maar binnen 's Iaars vernietigd werden, *Placaat van de generale gemeene middlen van den 4. September 1603.* Anthon. Matth. *de criminib. lib. 48. titul. 2. cap. ult. num. 9. & ult.*

Dog vermits by ons alle Baljuwen, op verbeurte van hare ampten, slip gehouden zijn tegens de bekende misdadigers, metter daad, ende tegens verschuygende ende voorvlugtige, by indaginge, met klokken geslag, by *default* verstek, *contumacie*, ofte anderlins tot straf ende beregting van alle misdaden voort te varen, ende dat van verjaarde ende ongestraft geblevene misdaden, het *Hof van Holland*, naar verloop van Jaar ende dag, door den *Fiscaal*, de kennisse neemt. *Instruct. van den Hove, artic. 8.* soo kan het nauwlijks voorvallen dat een bekenden misdadige, door een

verloop van vyf, twintig, meer, of minder Iaren soude ongestraft blyven, immers by ons geen, of weynig voorbeelden daar van zijn.

- 7 Soo werden ook van desen gemenen Regel, naar het gevoelen van de sommige, van de verjaring van dertig, of een derdenddeel van hondert laar, wtbesondert, de *personale* lopende schulden, ende *Obligatien*, de welke in tien Iaren, onder de tegenwoordige, ende twintig, onder den wtlandigen niet en werden gemaant. DD, ad l. 23. Cod. de pact. & l. 6. ff. de Usur. Glijk mede by den Hove van Holland op den 1. Febr. 1612. is verstaan, in de saak van *Baarije Willems, Impetrante*, contra *Abram Dirxsz.* dat een *Obligatie*, daar wt in twintig Iaren niet en werd gemaant, is verjaard, ende vernietigd. Dog alsoo 't selve op geen andre grond en rust, als op de gemeene verjaring van tien of twintig laar, by den beschreven regten, in alle gemene saaken ingevoert, de welke by ons in een verjaring van dertig laar is verlengd, soude waarschijnlijker zijn, dat de selve mede niet binnen de dertig Iaren komen te vervallen.

So mede verstaan is, dat Ervpagten ende Jaarlijkse loopende renten verjaren, naar opsigt dat de selve komen te vervallen met den tijd van dertig laar, soo dat het dertigste laar eerst komt te verjaren, blyvende de andre negen-en-twintig, benevens de hooft-som, in sijn volle kragt, in de saak van *Adriaan Molen-yser, Impetrant van Reformatie*, contra *Apolonia Oets* den 10. May 1613.

- 8 't Selve werd mede verstaan van Erf-pagten, ewige onlosbre renten, ende pagten metten Houde, dewelcke wt haar selven bestaan, sonder dat men de selve reekkend voor renten, maar voor de hooft-som selvs, de welke alle laar moet betaalt werden, en soo veel hooft-sommen alser Jaren verloopen zijn, l. 4. ff. de ann. legat. ende dierhalven niet te gelijk en komen te verjaren, maar elk Jaar op sig selven, l. 7. §. ult. Cod. de prescript. 30. vel 40. annorum. Sie Maynard. decis. Tholosan. lib. 6. decis. 34. in fin. Joann. à Sande lib. 5. tit. 6. desin. 1. Andr. Gail lib. 2. observ. 73. num. 1. Soo als by den Hove van Holland is verstaan op den 10. May 1612. in de saak van *Adriaan Molen-yser Imp. van reformatie* contra *Appolonia Goufer*. Dat een rente ten *principalen* niet en werd verjaart, als voor soo veel de rente aangaat voor de dertig jaren verlopen, ten waar dat boven geheugnisse de selve pagt, of rente onbetaalt was gebleven, in welcken geval 't geheele regt verstaan werd vervallen te zijn. Soo als in *Frankrijk* is geoordeelt, volgens tuig van Anton. Fab. ad Cod. lib. 7. tit. 13. desin. 19. Guidon. Pap. decis. 46. num. 2. Ende by den Hove van Holland is verstaan op den 22. Maart 1641. in der saakke

van *Karel de Konink*, contra *Marinus Jacobsz.* Of dat den schuldenaar behoorlijk gemaant zijnde, de voldoeninge had geweygert, zedert welke tijd de verjarige soude beginnen te loopen, volgens het gene daar van schrijft *Balbus de praescript. 4. part. 4. princip. quast. 11. num. 3.*

Anderfints soo werd een gemene veronderpande schuld, ende rente by 9 een tweede vrende besitter van het veronderpande goed, by verloop van dertig Iaren, sonder daarom gemaant te zijn, verjaart, ende vernietigd. *l. 3. 7. Cod. de praescript. 30. vel 40. annor.* ende van den eersten schuldenaar self, of desselvs erfgenaam, naar verloop van veertig Jaar. *l. 1. §. 1. Cod. de Annali except.* Sie *Neostad. decis. 8.*

Welcken volgende, by den *Hove van Holland* in de saak van *Elisabet van Nieuwe*, contra *Gerrit Iansz. van der Eyk*, ende *Mr. Jan Pijversz.* daar het *hypotheecq* by de 40. Iaren was geweest in een vrende hand, sonder kennisse van den opstal van de renten gedaan te zijn, om dat het selve altoos wel betaald was geweest by den eersten schuldenaar, ende sijn erfgenaam, verstaan is: dat de besitters van het *hypotheecq* met een dertig-jarige verjaring vry waren geworden. Niet-te-min dewijl de 40. Iaren niet en waren vervult, dat *d'Impetrante* daar tegens konde werden *geleveert* ende hersteld, ende mitsdien is *geinterincert de requeste civijl*, ende sy tegens de selve verjaringe hersteld, ende zijn de Gedaagdens gedoemt de renten te betalen: ende het *hypotheecq* daar voor verklaart, verbonden, ende *executabel* den 5. Juny 1609. Sie mede *Neostad. Cur. Holland. decis. 8.*

Ende in de saak van *Mr. Maarten van Naarden*, de welke een gekofte rente had doen verseeckren op vijf mergen Lands, welk Land daar naar wierd verkofst, sonder last van de selve rente, ende geleverd by willig *decreet* van den *Hove*, ende daar na verkofst aan andre, sonder dat de eygenars van de renten haar bekend maakten, aan de besitters van het selve Land, in 39. of 40. jaar, de welke daar naar haar *hypotheecq* komen soukken, ende eissen de Renten, het *Hof* ontfleid de selve haar *actie*, in de saak van *Dorothea van Naarden, Impetrante*, contra *Willem Dirxsz.* geseid *Willem Cornelisz.* den 22. Decemb. 1610.

Dog by Boedel-scheydinge onder twee deel-pligtige verdrag gemaakt 10 zijnde, dat den eenen de gehypothequeerde grond soude behouden, ende den ander de Rente daar mede de selve beswaard was, tot sijnen lasten soude nemen, de welke de selve Renten dien-volgende 40. Iaren lang betaald hebbende, is in onmagt geraakt, mids welke den Rent-heffer den ander om de Rente aanspreckt, ende het *hypotheecq* soekt te volgen, is
by

by het Hof van Holland op den 28. October 1608. *art. 1. 25. Cod. de pact.* verstaan: Dat het verdrag tussen soodane Erfgenamen, ende deelplichtigen gemaakt, den Schuld-cyffer niet en mogte schaden, nogte sijn regt verminderen, maar dat hy sijn regt op het *gehypothequeerde* hadde behouden, ende 't selve daar voor als nog verbonden was.

Derhalven is by vermeerding van het 25. *Artikkel van de Weeskennen der Stad Leyden* op den 24. September 1659. verklaard: Dat soo wanneer Voogden over Kindren, voor-by-gaande de Boedel-scheydinge, ofte Erf-scheydinge met de langst-levende Vader, of Moeder, soodanig verdrag, ofte overkomst maakken, daar by de langst-levende aanneemt, ende beloove te sullen betalen alle de schulden, daar mede den gemeenen Boedel is beswaart, ende daar van de Kindren te bevryden, ende aan de de selve (by wtkoop voor haar erfdeel) wikeert, ofte beloovt te sullen wtkoopen sekkre goetren, ofte somme van penningen, in sulcken geval de schuld-cyffren van den selven gemeenen Boedel, haar regt, 't welk sy tot lasten van den gemeenen Boedel, ende sulks mede tot lasten van de Weeskindren hebben, gehouden sullen zijn van de selve langst-levende in te vordren, ofte in val van vertrek, ende genomen wtstel, haar regt tegens de selve in Regten aan te leggen, binnen den tijd van drie Jaren, te reekenen van de tijd van 't aangaan van het bewijs, ofte wtkoop, het welk niet gedaan zijnde, door de langer loop van de selve schulden, gehouden sullen werden als gevolgt te hebben het *credijt* van de selve langst-levende, ofte besitter des Boedels, ende geen verder verhaal hebben op de Kindren, de welcke van de selve schulden sullen bevrijd wesen.

31 By *Kaysar KAREL* is voor een algemeen regt over dese Nederlanden, by *Edict* van den 4. October 1540. *art. 10.* ende daar op gevolgde verklaring van den 14. Februarij 1549. gewild: dat alle Hofsgesinde, *Advocaten*, ende *Procureurs*, Arbeyders, Dienst-boden, ende Koop-lieden, haar *salaris* ende agterwesen sullen moeten eyssen binnen den tijd van twee Jaren, ten waar datter *Obligatie* van waar, alsdan salmen den schuldenaar moeten in regt betrekken, binnen den tijd van tien Jaren, of desselfs erfgenaam, binnen den tijd van twee Jaren, na dat het overlijden van den selven, 't sijner kennisse gekomen is, of sullen anders gehouden wesen voor betaalt: Dog 't selve schijnd wederom door ongebruik vernietigt. Het welk in *Vriesland* wt een bysonder Land-regt als nog onderhouden werd, volgens het gene daar van schrijft Joann. à Sande *lib. 5. tit. 6. desin. 2.* Ende in *Vrankrijk* volgens tnyg van *Johan Papon. lib. 6. tit. 12. Art. 8.*

Buyten

VIII. Deel. Van gebreeklijcken Eygendom, ende van Togh. 137

Buyten dese zijn sommige *actien* ende geregtigheden, de welcke nimmermeer en komen te verjaren, alwaart dat boven geheugnisse de selve niet en waren geoeffvent. Als zijn foodanige geregtigheden, de welcke bestaan in een vrygheid yets te mogen doen, of laten, gelijk als regt van Naasting, ende het regt om over een gemeene weg te gaan. Erv-pagt, daar van hier voor *num. 7.* Leen-regt, Patroonschap, ende regt van *vicarije* ende diergelijke, het welcke niet en werd verlooren, al wierd het in vele Jaren niet geoeffvent, by die gene die des regt heeft, om dat daar in altoos *justa ignorantia*, ende onkunde minderjarigheyt, uyt landigheyt, ende diergelijke faken, het verfuym veroorfaken, behalven dat het in een vrygheyt van doen en laten bestaat, ende dat aan d'andersijde den belitter die geen goeden tijtel en heeft, moet verstaan werden ter kwader trouwen te besitten, waar tegens hem het verloop van den tijd niet en kan baten, ende den verfwijmenden altoos moet verschoont ende herfeld werden, *facit textus in l. 2. ff. de via public. junct. l. 10. Cod. de pignor. act. l. 12. §. final. ff. Quibus mod. pign. vel hypothec. D D. ad d. l. 2. ff. de via publica. Balb. de prescript. part. 4. Quint. part. princip. & post Abbatem Rochus de Curte tract. de jure patronat. Rubrica de translatione jur. patron. verb. ipse vel is à quo. num. 81. Cujus opinionem magis communem & in praxi ita asservari asserit. Alexand. lib. 4. consil. 75. num. 35. vers. nec obstat. Sic mede Andr. Gail. lib. 2. observ. 18. num. 4. 5.*

HET V. DEEL.

Van gebrceeklijcken Eygendom, ende van Togh.

1. Togh, of Vrugt-gebruik wat? ende wat daar onder gerekkent werd? wat niet? ende <i>num. 3. ende 6.</i> 2. Bruik, ende wooning regt. 3. Wat onder Togh begrepen werd. 4. Yser ende Metaal mynen. 5. Tuiff ende Veen-landen, hoe in Togh te gebruijken. 6. Verbruikbre goeden, hoedanig in Togh te besitten. 7. Huisfraat, Kledren, ofte Inboedel, hoedanig in Togh te gebruijken. 8. Togh werd onderscheyden in Lijv-togh, ende Erv-togh.	9. Lijv-togh, of ende hoedanig die aan een ander mag over-geset, belast, of beswaart werden, endenum. 14. 10. Hoedanig te gebruijken. 11. Hoedanige last by den Lijv-togter te dragen. 12. Lijv-togh hoedanig te verkrijgen. 13. Hoedanig aan den eygendom wervale, ende wanneer ophoud, ende wie de wstaande vrugten, verstaan werden toe te komen. 14. Hoedanig door afstand van den Togter. 15. Hoedanig door ongebruik, 16. Erv-togh wat?

DUs ver van het verkrygen van eygendom in 't gemeen, ende op wat wijze 't selve geschied: volgt nu waar in de selve in 't bysonder bestaat,

foo in lighamelijkke, als onlighamelijkke, enkel, of veel begrypende faakken. Ende eerst van onlighamelijkke, foo enkel als veel begrypende in 't gemeen, ende daar na van veel begrypende faakken, bysonderlijk van Ervenisse, ende Boedel-besit, ende wat daar toe behoord.

Eygendom was *volle*, of *gebreekljкке*.

Gebreekljkken eygendom (dat is, waar aan den Eyenaar yets ontbreekt, om niet al met sijn goed te kunnen doen, het welk hem andersins by de Wetten onverboden is, ende hem vry soude staan) bestaat in *Togt*, ofte *minder gerechtigheid*.

Togt is wederom, ofte *volle togt*, ofte *gebreekljкке*.

- 1 *Volle togt*, (anders *vrugt-gebruik*) is een gerechtigheid, om alle vrugten, alle baaten, ende inne-komen van een anders goed te trekken, sonder vermindering van het selve, ende daar mede sijn wille te doen. *pr. instit. de usufructu. §. 1. instit. de usu & habitatu. l. 7. & seqq. ff. de usufruct.*
- 2 *Gebreekljкке togt* is, wanneer het selve gebruik tot seekre manieren is bepaalt: gelijk als bruik, dat is het regt, om niet alle, maar sulke, of sulke nuttigheid van een saak selvs te trekken, sonder die aan yemand anders over te doen. *§. 1. instit. de usu & habitatu. l. 11. 12. ff. eod.* Als ook is regt van een bewooning van een Huis, om met sijn huif-gefin het selve te bewoonen. *l. 2. §. 1. l. 3. 4. ff. eod.*
- 3 Wy hebben geseid (sonder vermindering van het selve goed) om dat wel alle baat die wt de saak ontstaat, hoedanig die is, daar onder begrepen is, maar niet het gene het wesen van de saak selvs aangaat, gelijk als Gras, Koorn, *l. 9. ff. de usufruct. l. 35. ff. de usur.* geboorte van Beesten, Wol, Melk, ende foo voort. *§. 37. instit. de rer. divis. l. 68. §. 1. ff. de usufruct.* huur van Huysen, *l. 7. §. 1. ff. de usufr. l. 62. ff. de rei vind.* den houw van de Boomen die houwbaar zijn, mids dat het selve stoovs oirboir geschied. *l. 9. §. fin. ff. de usufruct.* ook Lijf-renten, jaarlijks vervallende, gelijk als by *Sententie* van den Raade op den 13. May 1595. tussen *Adriaan van Stokkum*, ende *Katrijn van Dorp* is verstaan: gelijk ook de wtdeeling van de *Actien* in de Ooft ende West-Indise *Compagnie*. Sic Joan. Castil. Soto Major *de Usufr. cap. 36. n. 29. & seqq.* Sarmient. *selectar. quast. lib. 3. cap. 10. & Coren observ. 7.*
- 4 Alsoo werd ook het Metaal, Yser, Koper, &c. het welk wt de aarde gegraven werd, onder de *Togt* ende *Vrugt-gebruik* gereckent. *l. 9. §. 1. ff. de usufr.* indien het selve jaarlijks wederom aangroeid. *l. 7. §. item si vir. ff. solut. matrimon.* Elbert, Leonin, *tract. de usufruct.* Cujac. *lib. 15. observ.*

IX. Deel. Van gebreekklykken Eygendom, ende van Togt. 139

*observ. 21. Hottomann. lib. 1. animadvers. respons. cap. 13. Faber con-
jectur. lib. 1. cap. 8. Zas. lib. 2. sing. intellect. cap. 4.*

Maar indien het niet wederom aan een grocid, soo vermag den Tog-
tenaar, wel met de penningen, die daar afkomen, sijn voordeel doen,
maar moeten de selve, ten einde van de togt, wederom aan den Eygenaar
overgegeven werden, DD. alleg. *unct. Berlich. practic. quest. part. 3.
conclus. 35. num. 21. 22. 23.*

Sulks moet ook by ons verstaan werden in het Vrugt-gebruik van de 5
Turf, ende Veenlanden: Dat de selve by den Togtenaar wel uytgebag-
gert, ende tot Turf gemaakt mogen werden, maar dat de penningen
daar van komende, niet met het Vrugt-gebruik verbruikt en werden,
maar onder den eygendom van 't goed behooren, ende over sulks wel
winst-gewin mogen doen; maar moeten ten einde van de togt, wederom
aan den Eygenaar vervallen, waar vooren den Togtenaar gehouden is
Borge te stellen. *l. 1. l. 9. ff. Usufr. quemad. cav. Sic Sand. lib. 5. tit. 3.
defin. 2. & 3.*

Maar of het selve ook plaats soude hebben in Landen daar Steen-plaat-
ser, Pot, of Panne-bakkers, of andre bysondre aarden in was, ende of
den Togtenaar het selve Land, op de voorgaande manier, van die aarden
vermag te ontgronden, soude yemand om die selve, of diergelijke rede-
nen kunnen twijvelen? Maar alsoo het behoorlijkke gebruik van foodanige
Landen daar in niet en bestaat, gelijk als wel in de Ysere, of Metaal-my-
nen, ende by ons de Turf ende Veen-landen, de welke weynig, ofte an-
ders geen vrugten kunnen voortbrengen, soo kan het selve soo ver niet ge-
trokken werden, ende soude het selve sonder vermindering, van het Land,
selvs (het welk den Togtenaar bescheydentlijk, naar goede Luyden seg-
gen, moet gebruikken) niet wel kunnen bestaan. *arg. l. 9. & l. 65. ff. de
usufructu. l. 1. ff. usufructu quem ad mod. cav.*

Alsoo is by Keure van den Lande van Voorn, art. 70. gestelt: Dat
soo wiens Land by yemand, of sijne Voorlaten uytgedolven was,
den selve niet en soude mogen volstaan met afstand van 't selve Land
te doen.

Al het welk van Vrugt gebruik te verstaan is, daar van de saak selv on-
vermindert in wesen blijft, ende ten einde van de togt so goed ende soo
kwaad als die te voren was, werd overgegeven, *l. 1. ff. de Usufruct.*
welckers gebruik yemand sonder borgte kan vertrouwt werden.

Maar andre saken welckers gebruik in verbruik bestaat, als is gemunt 6
geld, gemaakte Kledren, Olie, Wijn, Graauen, ende diergelijke, kun-
nen

nen niet wel sonder borgte, ende waardering in togt komen, waar in de borgte, van ten einde de togt, soo veel van gelijke soort, ofte de waarde van dien wederom te geven, komt, ende in plaats van het goed selv is. *l. 1. 2. l. 7. ff. de Usufr. ear. rer. qua usu consumunt. §. 2. instit. de Usufruct.* Sie Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 39. op 't einde.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 46. num. 2.*

7 Dog voor soo veel als Huisraad, Kledren, ofte Inboedel aangaat, dewijl de selve, ter goeder trouwen, verargert, ende versleten wederom gegeven kunnen werden. *l. 9. §. 3. ff. Usufr. quemad. cav. l. 3. §. 4. ff. de Usufr. ear. rer. qua usu consumuntur.* Soo mag den Togter dienaangaande volstaan, mits sekker doende, dat hy die behoorlijk sal gebruiken, ende de Lijv-togt wt zijnde, wederom sal geven, sulks die alfdan bevonden fullen werden. Soo als by den *Hove van Holland* is verstaan op den 14. May 1612.

8 Togt in 't gemeen werd wederom onderscheyden in *Lijv-togt*, ende *Erv-togt*.

Lijv-togt is het Vrugt-gebruik, het welk met de Persoon, ende het leven van een Mens werd bepaalt.

9 Soodanig dat den Lijv-togtenaar, sijn Lijv-togt aan niemand anders over kan doen. *§. 3. instit. de usufruct. l. 66. ff. de Jure dot.* als alleen dat hy wel kan vergunnen, dat by yemand anders daar wt eenige vrugten werden getrokken, soo lang sijn togt komt te duynen. *arg. l. 31. ff. de pignor. lib. 2. feudor. tit. 8. in pr. vers. rei autem. l. 38. cum seq. ff. de usufr.* Sie Garstam *de Expens. cap. 10. num. 27.* Christin. *ad ll. Mechlin. tit. 15. art. 6. num. 7. §. art. 7. num. 3. §. vol. 1. decis. 129.* Costuym. van Antwerpen *tit. 48. num. 9.* Derhalven ook verstaan werd, dat de vrugten van een Lijvtogter wel mogen beset werden, ende sijn regt van Lijv-togt: by executie, wel mag wtgewonnen werden. *per l. 60. §. 1. ff. de Usufruct.* Vide Berlich. *part. 1. conclus. 80. n. 26.* Math. Coler. *de process. execut. part. 2. cap. 3. n. 266. §. 270.*

Gelijk hy ook het selve niet en mag veronderpanden, belasten, of beswaaren. *l. 15. §. 7. ff. de Usufruct.*

10 Een Lijv-togter en mag het goed niet onbehoorlijk gebruiken, soo dat het verargerde, of verminderde. *l. 9. ff. de Usufruct. quemadmod. cav.* daar vooren hy sekker moct stellen, dat het ten eynde van de togt onvermindert ende onverargerd wederom sal overgelevert werden. *l. 1. ff. eod.* Sie Pecc. *de testam. conjug. lib. 5. cap. 24. num. 4.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 47.*

IX. Deel. Van gebreekljcken Eygendom, ende van Togt. 141

Hoedanige borg, ende tot dien einde nodige beschryvinge des Boedels, by den Erv-later niet en mag gequeten of verboden werden te eiffen, by die gene de welke om te verkrygen 't gene haar by den selven Erv-later gemaakt is, 't selve van nooden hebben, of verboden zynde, mag des niet tegenstaande vryelyk geefft werden. *l. 1. l. 2. Cod. de Usufruct.* Sulx hier naar in 't III. Bouk. IV. Deel. *num. 16.* ende in het byvongfel op 't agtste Deel *num. 18.* breder werd bevestigd.

Hy moet ook de vrugt-dragende, ende andre tot gieraat geplante Boomen inboeten, daarder een omwaeid, ofte anderfins wtgaat. *l. 18. ff. de Usufruct.* ende en mag van de selve geen ombakken, als alleen tot noodige verbetering van de Hoff-stede. *l. 10. II. ff. eod.* Sie *Christin. adll. Mecclin. tit. 15. art. 1. 2.* Costuymen van Antwerp. *cap. 48. art. 3. 4.*

De Huysen moct hy in goede raak ende daak onderhouden, tot sijnen eygen kosten, maar nieuwe timmeringe, ende andre selden voorvallende onkosten, komen tot lasten van den Eygenaar. *l. 7. §. 2. 3. ff. de Usufruct.* Sie *Costuyn. van Antwerp. cap. 48. art. 3. 4.* van *Mecchlen tit. 15. art. 1. 2.* Consult. ende Advijf. *het 1. Deel. Conf. 123. quaest. 3.*

Welcken aangaande ter *Goude*, ende tot *Oudewater* gekeurt is; Dat, soo wie eenig Huys gegeven is, of dat hy het by Testament verkregen heeft, sijn leven lang te gebruiken, die moet het selve in raak ende daak, onderhouden, van alles dat den Huysen van nooden is, of men sal 't aan hem, ofte sijn Ervgnamen mogen verhalen, ofte by sijn leven hem 't gebruik ofwinnen. Wanneer de selve goeden behocfden eenige nieuwe reparatie, ofte fundamenten, soude die gene die den Eygendom praten-deert, de materialen leveren ter plaats, ende de Gebruicker soude betalen de dag-huyren. Indien den Gebruicker in gebreekke was, soude den Eygenaar sulcke goeden mogen aanyaarden, mids betalende den Bruikker, out wesende boven de vijftig jaren, het derdendeel, ende beneden de vijftig jaren, de helft van de waarde, dat sulcke goeden Jaarliyx in Huys, ofte Pagt waardig zijn. *Ordonnantie ter Goude, art. 210. 211. Keuren van Oudewater, art. 152.*

Den Lijv-togter is mede schuldig te betalen alle lasten op het goed wtgaande ende vallende, als zijn alle pagtingen, schattingen van verpondingen, ende diergelijcke andre omslagen. *l. 7. §. 2. ff. de Usufruct. l. 28. ff. de usu & usufruct. legat.* ten zy de selve den eygendom selv raakten. *l. 27. §. 3. ff. de usufruct.* de welke den Lijv-togter wel moet verschieten, dog ten eynde van de Togt wederom gegeven moeten werden. *d. l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. l. 62. ff. de Usufr.* Soo als by *Placaat van den 40. ende*

ende 20. penning, art. 6. mede werd wtgedrukt: Dat soo wanneer yemand de Lijv-togt van eenige onroerende goedren gemaakt is, ende op een ander, den Overleden van de zijde bestaande, den eygendom, hy in sulken geval den twintigsten penning aan het gemeene Land sal moeten betalen, behoudelijk dat sijne Ervgenamen van den *proprietaris*, voor de overlevinge van dien, *restitutie*, van de selve betaalde penningen sal werden gedaan.

12 Lijv-togt werd verkregen door onderhandeling, §. 1. *instit. de Usufruct.* of by Wterste-wille, wanneer yemand den blooten eygendom werd gemaakt, ende een ander het Vrugt-gebruik, d. §. 1. l. 19. ff. *de Usufruct. legat.* of door verjaring van een derdendeel van hondert jaar, daar van hier voor is gehandeld. Ook wel door toeschatting van den Regter, in ervgemeene Boedel, ofte Grond-scheydingen, daar by den een het Vrugt-gebruik, ende den ander den Eygendom werd toegeſchat, l. 6. §. 1. ff. *de Usufruct.*

Dog op dat de Eygendommen niet vrugteloos en blyven, is Lijv-togt ende Vrugt-gebruik maar tydlijk, ende keert by seekre gevallen wedrom tot den eygendom. §. 1. *Instit. de Usufruct.*

13 Als I houd het Vrugt-gebruik op met de dood van den Lijv-togter, l. 3. §. *in ff. quib. mod. ususfruct. amit.* Het welk eng genomen werd, soo dat te Velde staande vrugten, dewelcke nog niet ingesamelt en zijn, verſtaan werden niet de Ervgenamen van den Lijv-togter, maar den Eygnaar toe te komen, §. 36. *instit. de rer. divis. l. 25. §. 1. ff. de Usur.* wtefondert dat Geld-renten, Huys, ofte Land-huyren, indien den Lijv-togter den verſchijn-dag niet en beleevt, dewelke naar beloop des tijds werden verdeeld, ende gesplift, l. 26. l. 36. ff. *de ususfruct.* Soo ook by den *Hove van Holland* op den 27. Februarij 1606. in de ſaak van *Sion Lus, Impetrant van beſlote Miſſive*, tegens de *Burgermeesters van Doraregt* is verſtaan: Dat Lijv-renten betaalt moeten werden tot den Sterv-dag toe.

Maar Lijv-togt aan seekre onſcheidbre gemeenſchap gemaakt, gelijk als aan Kerken, Godshuysen, Gilden, Steeden, ende diergelijke, werden verſtaan naar verloop van hondert jaar te eindigen, het welk op 't ruimſte voor een Menſen leven geſchat werd. l. 56. ff. *de ususfruct. l. 8. ff. de ususfruct. legat. l. 23. in pr. & §. 1. Cod. de Sacrosanct. Eccles.*

II. Houd het Vrugt-gebruik op door ondergang van de ſaak, daar op de Lijv-togt, ofte gebruik geſteld was, §. 3. *instit. de ususfruct. l. 2. ff. quib. mod. ususfruct. amit.*

III. Door af-stand van den Togter, ofte vereenigde vermenging van 14 den Eygendom, met het Vrugt-gebruik: gelijk als den Eygenaar het Vrugt-gebruik, ofden Togtenaar den Eygendom op komt. §. 3. *instit. de usufruct. l. 5. in pr. ff. Si usufruct. pet.*

Het welk mede van af-stand des Togters, ten behouven van den Eygenaar, te verstaan is, want af-stand, ofte Over-dragte van sijn regt op een ander, en vernietigd, ofte verandert de Togt niet, maar blijft een ende de selve Togt. Soo dat met de Over-dragte van het Vrugt-gebruik, ten behouven van een ander, niet het geheele Lijv-togt-regt, maar alleen dat genot verstaan werd over te gaan. *arg. l. 38. ff. de usufruct.* Sulks als te regt beweert werd by Scipio Gentil. ende Joann van den Sand. *tract. de action. Cess. cap. 5. num. 35.* Ende by Hugo de Groot in sijn Inleydinge tot de *Hollantse Regtsgeleertheit lib. 2. cap. 39. vers. Ten derden.* Ende by Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 15. art. 6. num. 7. & art. 7. num. 3. & vol. 1. decis. 129.* werd onderscheyden. Ten waar een bedrieglijke Over-dragte ende kwijtinge was geschied, de welcke tegens regt, ende tot verkortinge van een derde, ter quader trouwen, was aangeleid: de welcke soodanig kragteloos is, dat daar mede den Togtenaar sijn geheele regt verliest. *arg. l. 1. Cod. de sepulchro violat. l. 18. ad leg. Jul. de adulter. l. 13. §. 4. ff. de his qui infam. notant.* Vid. Pinell. in l. 1. *Cod. de bon. matern. part. 3. num. 38.* Covarruv. *Var. resolut. lib. 1. cap. 8. num. 7. & DD. ad §. 3. instit. de usuf. & l. 66. ff. de lure dot.* Soo als by den Hoogen Raad in Holland is verstaan: Dat een Vader, zijnde Voogd van sijnre Kindren, van de Lijv-togt was vervallen, ende by sijn leven was verheeld, ende vermengt met den Eygendom, om oorzaak dat hy, ten behouven van sijnre schuld-cyfferen, het Huys had veronderpand, ende daar door veroorzaakt dat het selve by executie was verkocht: ende is den Kooper gewesen, ten behouven van de Kinderen, af-stand te doen van het gekofte Huys, ende wederom te geven de vrugten *à tempore litis mota* gevallen: in de saak van Timan Lukasz., als Voogd van de Kindren van Ysbrand Jacobsz. Bok, *Impetranten van Reformatie*, tegens Willem Dirxsz., ende Hubert Appelman, Gedaagden den 22. December 1605. Ende in *Revisie* bevestigt den 23. Februarii 1608.

IV. Vervalt de Lijv-togt door ongebruik, geduyrende een derdendeel 15 van hondert jaar. *l. 20. l. 25. ff. quib. mod. usufruct. amitt.*

Door ongebruik, dat is niet gebrukende de saak soo gelijk als hy daar toe geregtigd is, alwaert schoon sulks dat hy die anders gebrukte. *l. 10. §. 1. ff. quemadm. serv. amitt.* Maar waart dat hy die misbrukte, ofte ver-
ergerde

ergerde, soo en soude hy daar om niet van sijn regt vervallen. *l. 1. §. 5. 6. ff. quemadmod. usufruct. amitt.*

- 16 *Erv-pagt* is, de welke met het leven van den Mens niet en is bepaalt, maar van den eenen op den anderen over-sterft, sonder onderscheid. §. 3. *instit. locat.* ten waar het selve aan seker Geslagt ware gebonden. *l. fin. Cod. de jure Emphyteutico in verb. necessitatem.*

Dit is of *Erv-pagt-regt*, of *Leen-regt*.

H E T X. D E E L.

Van *Erv-pagt-regt*.

1. <i>Erv-pagt-regt</i> , wat? ende hoedanig te bedingen.	ook de <i>pagt</i> moet gesplijst werden, ende wat dien-aangaande gebruikelijk is.
2. Het verval, of, ende wanneer plaats heevt.	5. Of ongeval, of geleden schade aan de <i>pagt</i> af-slag geest, ende num. 8.
3. Mag by den <i>Erv-pagter</i> verkost, ende aan een ander overgedaan werden.	6. Hoedanig <i>Erv-pagt-regt</i> werd verkregen.
4. Of by splijfinge van de <i>Erv-pagt-grond</i> ,	7. Hoedanig 't selve verwald, ende verlore werd.

IN Holland zyn verscheyde soorten van Renten, de welcke alle *Erv-pagten* werden genoemd, of daar onder behooren.

- 1 Dese zyn *Erv-pagt-regt*, *prop. Emphyteusis*, *Tiend-regt*, *Cijns-regt*, *Pagten metten Houde*, *Tijns-regt*, ende diergelijke meer.

Erv-pagt-regt is een ervelijk onversterfelijk regt, daar by den Heer van het ongebouwde Land, het vrugt-gebruik van het selve aan yemand eeuwig ende ervelijk wt geevet op verbetering, mids dat hy daar voor jaarlijks een heerlijke Renten geniet. *l. 1. Cod. de jure Emphyt. l. 1. & 2. ff. Si ager vecllig.*

Ik segg een onversterfelijk regt, om dat het met de dood van den besitter niet en vervalt, maar tot den ervgenaam over gaat. §. 3. *Instit. de locat. conduct. 1. ff. Si ager veclligal. l. 3. Cod. de fundo patrimonial.* Behoudlijk het regt van verboukking, t'elken overgang, met een dubbele *pagt*, ten behouven van den Heer: Soo te sien is in secker *Handvest* by **GRAAVE FLORIS** aan die van *Monnikendam*, gegeven op *Vrouwen-dag* van den jare 1288. met dese woorden: *Waar ist Man of Wjv, die dat pagt Land besit sterv, die naaste Ervgenaam sal behouden dat Land met een ervelijke rente, als hy betaalt heevt den renten Heer des Lands twee vordige pagt. Ende alsoo van Geslagt tot Geslagt, eeuwelijk duyrende.*

Dog is nog een andere soorte van *Erv-pagt-regt*, al-hoe-wel by ons soo niet

niet gebruikelijk, de welke van vyf tot vyf, of van tien, tot tien jaar, of naar verfterv van d'een op d'ander moet werden vernieuwt, op verval van de felve. *cap. 1. extr. de precor.* Daar van Grot. fpreekt in *zijn Inleyd. lib. 2. cap. 40. verf. 't Gebeurd ook.*

Deze Rente komt in plaats van den eygendom, ende is een wefentlyk ² deel van foodanige overkomfte, de welke indien drie jaren onbetaalt bleev, soude den *Erv-pagter* van fyn regt, ten behouven van den Heer, verftecken. *l. 2. Cod. de Jure Emphyteutico.* Soo nogtans dat het by volle wyfdom van den Regter alfoo moet gewefen werden. Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 40. num. 3. cap. 43. num. 5.* *Christin. vol. 3. decis. 120. num. 2.* *Rebuff. ad constit. reg. in prafat. gloss. 5. num. 64.* Sententie van den *Hove van Holland*, tuffen *Ian Knelisz. tot Moordregt, appellant, contra Adriaan Doens* van den 22. December 1615.

Dog werd meefteendeel d'*Erv-pagt* foodanig ingefield, dat indien de jaarlijkse Rente niet juyft op den dag en werd betaalt, den *Erv-pagter* fijn regt verliest: maar daar tegens werd huydensdaags den *Erv-pagter*, al hadde hy het fchoon verfuymt, naar dadelijkke, ende ongemaande aanbiedinge door het behulp-middel van herftellinge, van het felve verval ligtelijk verfchoont, *cap. ult. extra. de locat. Grot. Inleydinge lib. 2. cap. 40. num. 28. Clar. 1. emphyteus. quæst. 8. in fin.* Sententie van den *Hove van Holland*, tuffen d'*Ervgenamen* van *Mr. Dirk van Leeuwen, Impetranten in v. a.* tegens de *Besitters van de Landen gelegen in de Groep*, van den 2. November 1616, ende by den *Hoogen Rade* bevestigt op den 22. December 1623. Sulks dat by ons den Heer niet alleen niet fonder voorgaande gewyfd van den Regter, den *Erv-pagter*, om fijn wanbetaalinge, van fijn regt inag verftecken; als in de felve faak van *Ian Knelisz. tot Moordregt, appellant*, tegens *Adriaan Doensz.* is verftaan. Maar ook felvs in boetpligtige bedingen, geen gewyfd fooveer soude gegeven werden: waarom het felve meeften tyd by *Overkomfte*, ende ook wel by *Vonnis*, met een jaar *Erv-pagt*, of een dubbel verfuym, werd gebetert. Sie *Coren Observ. 22.* Sententie tuffen *Mr. Dirk van Leeuwen*, ende de *Besitters van de Landen gelegen in de Groep*, hier vooren verhaald. Sie mede *Consult. ende Advyf. her 2. Deel, Conf. 5.* Dat by ons deurgaans foowerd onderhouden, ende met de manieren van *Vrankrijk*, die wy daar inne volgen, over-een-komt, daar 't felve mede plaats heevt, behoudelijk foowanders wdruklijk was bedongen. Derhalven aldaar een gemeen seggen is, dat de *Erv-pagt-goederen* voortaan die vrye eygen goeden gelijk geworden zyn. Sie *Charond. lib. II. respons. 20.* ende *Chaffan.*

ad Conservand. Burgund. tit. de fiefs. §. en choses. Anton. Fab. ad Cod. lib. 4. tit. 42. de fin. 8.

- 3 Soo dat den Erv-pagter, behalven het vrugt-gebruik van het Land selvs te genieten, ook het selve regt aan een ander mag over doen, waar toe dat hy in 't verkoopen, *jure Romano*, den Heer de voor-keur moeste geven, om by hem binnen twee Maanden voor de selve prys, indien hy het begeerde, het Land aan hem te mogen houden, ofte een vyftigste deel van den bedongen prys, voor het vernieuwen van sijn Erv-pagter, tot een ken-teikken van den eygendom te genieten. *l. 3. Cod. de jure Emphyt. vers. Sed ne hac.* Dog het weg-schenken ende ruylen vermogt ook sonder kennisse van den Heer te geschieden, mids dat voor verbouken, ende vernieuwen van sijn Erv-pagter, mede een vyftigste deel van de waarde van het goed by hem wierd genooten. *juxta d. l. 3. in fin. & ibi Sichard. num. 19. & seqq.*

Maar by ons vermag den Erv-pagter, sonder onderscheid, sijn Erv-pagt-land, vry, ende onbekommert verkoopen, ende vervremden, op wat manier dat hy wil, sonder den Heer daar inne te moeyen. *Neostad. Cur. Holland. decis. 59. & supr. Cur. decis. 39. in fin.* Behoudens alleen den Heer sijn regt van Naafting, binnen 's jaars, na dat het tot sijn kennis is gekomen. *Costuym. van Rhymland, art. 40. Tiraquell. de retract. lign. §. 21. num. 3. 4. Christin. vol. 3. decis. 122. cap. ult. extr. de locat.* Ende indien hy het regt van Naafting niet en gebruikt, trekt hy voor verbouken ende anders, voor het eerste jaar een dubbele pagt, boven de waarde van een kannen wyn voor den Penning-meester, tot sijn verval: het welk gemeenlijk verstaan werd begrepen te zyn onder de *Clausule*, op *Erv-pagts-regt*, al ist dat het selve niet verder wtgedrukt en is.

- † Dewijl dan den Jaarlijksen pagt-penning komt in plaats van den eygendom, ende verstaan werd een wesentlijk deel te zyn van de Erv-pagt: is bedenkelijk, of indien den Erv-pagter een gedeelte van de wtgegeven Erv-pagt-grond aan een ander kwam te verkoopen, ofte andersins te vervremden, daar door ook de Erv-pagt voor een gedeelte moet werden gesplift, ende verdeelt? Dog dewijl de Erv-pagt, ende yeder gedeelte van dien, ondeilbaar op de geheele wtgegeven grond geveest werd, volgd daar wt, dat al ist dat de selve in de betalinge werd gesplift, nogtans de geheele grond voor het minste gedeelte van dien verbonden blyft. *arg. l. 2. Cod. Si unus ex pluribus.* Sie *Costuym. van Rhymland, art. 41.* Soo als by den *Hove van Holland* van een veronderpande gesplifte jaarlijkse Rente verstaan is, dat de geheele grond, sonder aanschouw van de verdeeling, de

de Renthefver verbonden blyvt, ende hy fijn keur heevet, waar hy 't aan verhalen wil, by Neoftad. *decif. 4. Radelant. decif. 85. num. 7. Chriftin. ad leg. Mechlin. tit. 13. art. 31.* Derhalven ook gemeenlijk by foodanige verdeelingen defe *Claufule* werd bygevoug, ende inbedongen, met *hypothecatie van de geheele Pagt, of Rente*, wt kragte van de welcke, indien den Pagt-hefver de ghecele pagt op het verdeelde ftuk wilde verhalen, hy behoudens vergoeding, 't felve gehouden foude zyn te voldoen.

Het welk ook in verfterv van meer t'faam beervde Erv-genooten alfoo verftaan werd, dat yeder van hun in 't byfonder voor de geheele Erv-pagt aanspreekelijk is. *arg. d. l. 2. Cod. Si unus ex pluribus. Jul. Clar. §. Emphyteufis. quæft. 14. in fin. Chriftin. vol. 1. decif. 107. num. 10.* Al ift dat den Erv-pagter de Erv-pagt, om fijn verval-regt van verbouking, op een van hun allen, t'haarder keur, van den een tot den ander, behoudens t'elkens fijn regt, doet over-bouken.

Soo mede verftaan werd, dat by eenig ongeval, ofte geleden fchade van inbreuk, overvloed, oorlog, of ander ongeval, op den wtgegeven Erv-pagt-grond, den Erv-pagter egter fijn geheele pagt moet betalen, foo lang foo veel in wesen over blyvt, als waar wt den jaarlijkfen pagt kan werden gevonden: want gelijk als hy het voor-deel geniet van alle aankomften, ende verbeeteringen, foo moet hy ook de fchade daar op vallende, alleen dragen. *arg. l. 9. §. 2. & 3. l. 13. §. 5. de Ufufruet. junct. l. 1. Cod. de Jure Emphyteut. & ibi Barthol. Salycet. Autum. Confer. de droiet. Anton. Faber ad Cod. lib. 4. tit. 43. defn. 36. Alvar. Valafe: tract. de Jure Emphyteut. quæft. 27. num. 4. in fin. Andr. Gail lib. 2. obferv. 23. num. 23.*

Het Erv-pagt-regt werd verkregen, ende gegund, gelijk al onroerend & goed, by wettlykke gift, ende over-dragt van Zegel, en Brieven: Soo dat by ons onnodig is verder in te fien de twijvelagtigheid van de DD. of tot de felve ook fchrijf van nooden is. Daar van te fien is by Arnold. Vinn. *ad §. inftit. de locat. conduct. num. 8. Radelant. decif. Ultrajeft. 24. Chriftin. vol. 3. decif. 119. num. 5.* ook door verfterv, foo wel by Wterfte-wil, als *ab intestato*, dat is by ervenis fonder making, ten waar de felve by beding van de wtgift aan fecker Geflagt gebonden was. *l. fin. Cod. de Jure Emphyt. l. 114. §. 15. 17. ff. de leg. 1. l. 67. §. 2. & 5. ff. de leg. 2. Fufar. de fubftit. quæft. 380. num. 8. & feqq. & quæft. III.* Item, door verjaring van een derdendeel van hondert jaar, dat het goed voor Erv-pagt-goed gebruikt is geweest, ende voort gelijk al ander goed verkregen werd.

7 Gelijk ook 't selve vergaat, ofte vervalt, door wtferving van het Ge-
flagt, daar in het selve, met last van vernieuwinge, was bepaalt, ten
waar in tijds by de naaste Magen van den laatsten besitter, nieuwe verlee-
ning was versogt. Sie Christin. *vol. 3. decis. 122. num. 8.* Anton. Ga-
briel. *commun. Conclus. lib. 3. de Jure Emphyteut. Conclus. 1.* Fachin. *lib.*
1. contrav. cap. 100.

Erv-pagt-regt vervald ook door verjaring van een derdendeel van hon-
derd jaar, zedert dat het selve by den Erv-pagter niet en is gebruikt, an-
ders en werd het Erv-pagt-regt, aan de zijde van de Pagt-hefver, soo
ligt niet verlooren, ten waar dat den Erv-pagter niet alleen de pagt niet
en hadde betaald, maar ook het Erv-pagt-goed, soo langen tijd, als vry
eygen hadde beseten. Sie Neostad. *supr. Cur. decis. 39.* ende 't gene hier
voor *het VIII. Deel, num. 8.* dien-aangaande is gehandeld.

Aangaande het verval door wan-betalinge ende versuym van den tijd
van drie jaar, daar door het regt aan den Eygenaar vervald, *secundum l. 2.*
Cod. de Jure Emphyt. Of, ende hoe verre 't selve by ons plaats heeft, is
hier voor gehandelt.

Het laatste ende voornaamste middel, daar door het selve komt te ver-
vallen, is des saaks ondergang, te weten, soo de selve in 't geheel komt
te vergaan. *l. 1. Cod. de Jure Emphyt.* Dog soo maar een gedeelte daar
van quam te vergaan. By voor-beeld: het Huys kwam af te branden, het
welk op den Erv-pagt-grond getimmert stond, soudemen verstaan dat
egter den Erv-pagt moelt betaalt werden, ten aansien van de overige grond.
arg. l. 98. §. 8. ff. de solut. junct. l. 1. Cod. de Jure Emphyth. Sie Anton.
Fab. *ad Cod. lib. 4. tit. 43. defin. 36.* Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 40. vers.*
Ten seften. Ten waar de Erv-pagt alleen van het Huys of getimmerte wt-
ging. *arg. l. 1. §. 3. l. 10. ff. Quib. mod. Usufruct. vel usus amitt.* Of
dat by de wtgift was bevoorwaart, dat schoon het wtgegeven goed, by on-
geluk, of andersins quam te vergaan, egter de Jaar-pagt soude moeten wer-
den betaalt, hoedanige bedingen ook naar Regten mogen bestaan. *arg.*
l. 78. §. 3. ff. de Contrah. empt. junct. l. 1. Cod. de Jure emphyth. in verbis
super omnibus. Hoedanige bedingen by ons gemcenlijk geschieden onder
de Clausele: *vry van alles, sonder eenigerhande kortinge, hoedanig die*
soude mogen wesen, &c.

H E T X I. D E E L.

Van Tienden, ende Tiend-regt.

1. Tiend-regt wat, ende hoe te verstaan.	3. Hoe velerhande.
2. Desselvs oorspronk, niet wt de Geestlijk-ke regten; maar wt Wereltlijke han- den.	4. Smal-tienden, of, ende welke bestaan.
	5. Kennip, of die Tiendbaar is.
	6. Tienden hoedanig in te gadren.

Tiend-regt, is een gerechtigheid om een secker deel der vrugten Jaar-lijks te mogen beuren, het zy dat het selve is een tiende, agtste, elfde, vyftiende, sestiende, twintigste, dertigste, of veertigste deel, also genaamt van het voornaamste, 't welk meest gebruikt werd, *cap. in aliquibus. vers. illa. Extr. de decimis.*

Soo werd by ons het Tiend-regt verstaan, van het elfde deel van seckre Vrugten te mogen trekken, sulks dat getuigt werd by secker *Handvest* van *Graav WILLEM van Henegouwen*, aan den Lande van *Swijndregt* in *Zuid-holland*, gegeven des Woonstdags naar *Sint-Maartens-dag 1337.* met dese woorden: *Den Tienden sullen wy behouden, dat is, te weten den elfden Schoof, ende dat elfde Lam.* Soo ook by den *Hoogen Rade* in *Holland*, in *Revisie* is verstaan, in de saak van *Bernhard van den Bongaard*, Heere van *Nienrode*, contra *Burgermeesters ende Regeerders van Naarden, Huyssen, Blaricum, Larum, ende Hilversum*, den 21. *Januarii 1623.*

Welk regt by ons niet voort en komt wt het Godelijk of Geestelijk-^{2.} regt, soo sommige willen, de welke by navolging van de *Levitise-dienst-plegtlijke Wet*, (daar van *Levitic. cap. 27. vers. 30. Num. cap. 18. vers. 21. ende Deuter. cap. 14. vers. 22. 28. ende Cap. 26. vers. 12.*) onder de *Kristenen* mede hebben ingevoert, dat het tiende-deel van alle Vrugten, geschikt, ende opgebracht most werden tot onderhoud van den *Kerken-dienst*, ende wat daar toe behoort. *tot. tit. extr. in 6. & Clementin. De decimis.* Maar wt *Wereltlijke handen*, eerst aan de *Hoogste-magt*, tot een teekken van *onderhorigheid*, overgegeven, de welke wederom daar mede de *Grave van Holland*, in der tijd, begiftigt hebben, (Soo dat wt de oirkonde van den *Abt van Floricamp*, ende andre by-gebragte Oudheden, ontwyvelijk werd bewesen by *Hugo de Groot* in sijn *Inleyd. lib. 2. cap. 45.*) ende by de selve wederom aan andre, als een gevolg van heerlijke goeden ende innekomen in 't bysonder zijn opgedragen, daar van ook de meeste *Leen-roerig zijn*, ende met, ende benevens de

Leenen daar sy van wt gaan, verlijd, ende verheft moeten werden: want men verstaat dat geene Leen-mannen, besittende hooge, ofte laage Gerigten, wt kragte van haar Heerlijkheid, eenig regt tot Tienden hebben, ten zy haare Verly-brieven sulks wt druklijk mede brengen. Grot. *Inleyd. d. loco. vers. 't Is ook sulks. Placaat van Kayser KAREL van den 1. Oktober 1520.*

Desen aangaande werd in de Keuren van de Landen van Zeeland van den jaare 1496. een oude *Costuyme* gevonden, *cap. 2. art. 9.* Dat soowie eenige *Tiende hond van den Graav*, ende *aflyvig* werd, soo sal sijn wetagtigen *Soon*, of *Soonen*, gehouden wesen te betalen den Graave, ofte *Mambour's Lands*, voor elk *Gemet een pond swarten Tournois*, (naar onse munte waardig omtrent twintig stuyvers) ende heevt die *Dooede* geene wetagtige *Soon*, of *Soonen*, soo sal des *Dooden* wetagtige *Dogter*, of *Dogteren*, mogen hebben, en behouden elk *Gemet om twee pond Tournois*. Ende en heevt by *Soon* nog *Dogter* van wetagtige geboorte, soo sal sijn wetagtige *Broeder*, of *Broederen*, die mogen lossen elk *Gemet om drie pond Tournois*: De welke lossinge sy sullen moeten doen binnen een halv jaar, naa dat by *aflyvig* word, op de verbeurte van den voorschreven *Tienden*. Ende ist dat by geen *Soonen*, *Dogters*, nog *Broeders* en heevt, soo sal die komen aan den *Graav*, of *Mambour's Lands*, om daar mede sijn profijt te doen. Ende waart dat yemand eenige *Tiende gaave*, of *verkocht* sijn *Soone*, *Dogters*, of *Broedren*, die sullen sy lossen om alsoo veel als of die by *Dooede* verstorven waer. Maar waart dat yemand sijn *Tiende* *verkocht* eenige *andre*, die sal den *Graav* geven, of *Mambour's Lands* van elkken *Gemeten*, om die *oversettinge* ende *verleeninge*, drie ponden swarte, indien by *Soone*, *Dogter*, nog *Broeder* heevt levende. Ende en heevt by geen *Soone*, *Dogter*, nog *Broeder* levende, soo en sal by sijn *Tienden* niet mogen verkoopen, ten waar by *Consent* van den *Graav*, ofte *Mambour*, sijn *Stedhouder*, ofte *Rent-meeffer*.

3 De *Tienden* zijn van drierhande soorten, *Kooren*, ofte *Maa-tienden*, *Smal-tienden*, ende *Krijtende-tienden*.

Kooren-tiende is van *Rogge*, *Tarw*, *Haver*, *Garst*, *Weyt*, &c.

Smal-tienden zijn van *Moes*, *Hout*, *Gras*, *Hoy*, *Rapen*, *Radys*, *Kool*, *Ajuyn*, *Appelen*, *Peeren*, *Nooten*, &c.

Krijtende-tienden zijn van *Voolnen*, *Kalvren*, *Lammeren*, *jonge Varkens*, *Gansen*, *Bijen*, &c.

Onder dese zijn *Krijtende*, ende *Smal-tienden* van de minste soorte, ende werden gemeenlijk ingevordert in deser voegen.

De *Krijtende-tienden*, van thien, een; ende van *yyv*, een halv; ofte de

de waarde, tot keur van beyde; beneden de yyy, van elk Lam, Kalv, of Bigge, een oort-fluyver; van een Volen, een fluyver; ende van een Villken, een halve fluyver: ende soo voorts van andre diergelijke, alles meerder, ende minder, naar het gebruik ende *Cofluyne* van de plaats, daar onder de felve behooren: Ende werd verftaan, dat soo wat Paarden, Koeyen, Varkens, Schapen, ende diergelijke, t'elken Jaars-dag in de *Jurisdicctie* geweest zijn, van hunne aanwas Tienden fchuldig zijn, niet tegenftaande de felve terftond daar naar verryremd, ofte vervoert werden in andere plaatfen, ook die voor Jaars-dag in den Ambagte wefende, door oogluiking, ende verdrag, met andre Tiendenaars op andere plaatfen gedreven werden, ende terftont daar na wederom gehaalt werden. Ende werden gegaard t'elkken May, of eerder, als daar verryremdinge gefchied, ende laater alffer geteelt werd, ende aanwas komt.

Maar aangaande de *Smal.tienden*, ftaat te letten dat de meeste van de 4 felve van oude tijden niet en zijn ingeftelt geweest, maar van tyd tot tyd, by manier van indragt, by de Edel-luyden, buyten regt, de goede Luyden zijn afgeperft. Als te zien is by de *Placaten van Kayfer KARSEL* van den eerften October 1520, ende den 9. April 1529. Daar by geordonneert werd: by de felve, of eenig andre, geenig regt van Tienden te mogen gebruikken, dan fy, ende hunne Voor-oudren den tyd van 40. jaren, ende daar te vooren, gewoonlijk hebben geweest te heffen, ende gebruikken, of ander deugdlijk befcheid daar van hadden. Glijk ook op de *Remonstrantie* van de Burgermeesters ende Regeerders der Stad *Lejden*, van wegen de Warmoes-luyden aldaar, tegens de Edelen, ende andre Tiendheffvers in *Rijnland*, by *refcriptie van 't Hof van Holland* op den 18. Martij 1603. aan de *Staten van den felfen Lande* gedaan, de felve *Placaten* zijn verklaart, dat Warmoes ende Boom-vrugten, Kool, Peen, Ajuyn, Wortelen, Pluk-boonen, Pluk-erweten, Knollen, ofte Rapen, Radijs, Salade, Applen, Peeren, Nooten, ende alle andre gelijkke Vrugten, op wat footten, ende parçceelen van Landen die gewaffen, ende geteelt mogen zijn, geen Tiendbare vrugten en zijn, ende dat over-fulks niemand geoorlovet en zy, eenige Tienden, Hond-gelden, of andre Ongelden, in plaatfe van Tienden van de voorfz. Vrugten te eyffen, hefven, of genieten, ten waar by *speciale Titule*, ofte by wtgifte van de Landen bevonden werde, *exprefselijk* daar toe geregtigt te zijn, ofte dat hem by *sententie diffinitive ten principalen*, ende in 't *peitoir* gewefen, gegaan zynde in kracht van gewijfde, fulk regt waar toegewefen, of dat klaarlijk bleek dat hy gelijk regt van Tienden, voor dato van het voornoemde *Placaat* van den

den jare 1520. den tijd van veertig jaren wettelijk hadde *gepraescribeert*.

- 5 Maar of ook de Kennip Tiendbaar is, werd by veele getwyvelt. Dog is dien-aangaande by Plac. van Kayser Karel van den 19. April 1529. verklaart dat men mede tienden sal geven van Kennip, Raap, Vlas off diergelijke rond ofte platfaat, soo wel als van tarw ende garst ende haver, niet tegenstaande dat men over veertig jaren dat niet en saayde, off sulks in gebruyk geweest had, ten waar dat die Landen daar aff *specialijk* by privilegie ofte wtgeven Ordonnantie bevryt waaren, off by *sententie* voor date van de selve Ordonnantie gegaan in kragte van gewysde daar aff *geabsolveert* waren. Ende is dien volgende by den *Hove van Holland* op den lesten July 1608. in de saak van Jonk-heer *Hendrik van Wijngaarden*, onderscheydentlijk verstaan: Dat de Kennip-tienden betaalt moeten werden in Schooven, ende dat sulks den Tiendenaar, soo wel Tienden van Kennip, te weten Gelling, ofte Zaad-drager, als van Zaad toe-komt. Dog op sommige plaatsen werd het selve voor een seekren kleynen penning, over yeder Hond bezaayt-Land, afgekoff.

De Tienden in 't gemeen zijn soo wel Leen, als on-Leen, ende werden bekomen, ende verloren, gelijk als ander Leen ende on-Leen goed.

- 6 Op dat den Tiend-Heer in sijn geregtigheid niet te kort en geschiede, soo en mag den Bruikker van 't Land, daar soodanige geregtigheid op staat, sijn Vrugten van het Veld niet halen, ten zy hy den Tiend-Heer daar behoort van verwittige, ende hem tot seekren dage dag-vaart, om sijn Tienden te mogen nemen: Dog, soo hy op de gefette tijd niet en quam, soo soude den Bruikker sijn Vrugten t'huys voeren mogen, latende de elfde Schoov voor den Heer staan. Sie Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 45. in fin.* Keuren van den Lande van Voorn. *art. 99.* van *Zeeland, cap. 3. art. 36.* Placaat van *Kaiser KAREL* van den 7. Juny 1554. ende van *Konink PHILIPS* van den 6. Juny 1564.

H E T XII. D E E L.

Van Cijnsen, Tijnsen, Pagten met den Houde, eeuwige ende onlosbare Renten.

1. Cijns-regt wat, ende van wat Voor-regt van ouds.
2. waar in van het oude Erv-pagt-regt verschilt.
3. Abris-regt, ofte Dooden-pand.
4. Pagten metten Houde.
5. Tijns-regt.
6. Onsfangen ende invoordren van kleynre Renten, Pagten, &c. hoedanig van ouds, ende nog tegenwoordig.
7. Lossinge van des Graadlykheids Erv-pagten, Erv-buyven, Cijnsen, Tijnsen, &c. of, ende hoedanig te doen.

Cijns-regt, is de geregtigheid, daár by dat een jaarlijxse Rente (*instar antiquarum foundationum ad pias causas à fundatoribus bonis suis impostarum*) op seekker onroerend verkoft goed, by den Verkooper eeuwig ende ervlyk werd gestelt, ende geveft, by sommige eeuwige ende onlosbare Renten, by andre Oud-eygen. Het welk in Voor-tyden van foodanig gevolg plag te zyn, dat de selve Landen vry waren van alle andre Renten, ofte Ongelden, ende over erv, ofte ont-erv van de selve Landen geen Schependom, ofte gemeene Vierschaar onderworpen waren, maar moften by andre Pagt-houders van den selven Heer, beregt werden, die hy daar toe opeyffen mogt. Soo te sien is by Jan Bottelier in sijn *Somme Ruraal cap. 201.* in dese woorden: *Soo en zijnsse schuldig anders geen renten, nog ongelden, nog Schependom. Dan als die Heere van nooden heeft te hebben regt om eenige Pagt, ofte scheydinge die een tegens den andren: hy mag eysen sijn Pagt-houders, ende magse vermanen te doen, ende regt te seggen, ende sy zijnt schuldig te doen ter vermaninge van haren Heer. Ende en is daar anders geen Schependom, nog meer dan vier, ofte vyf van den Mannen houdende in Pagt, die eerste die den Heer ontbieden wil voor den dage, ende en hebben anders geen kennisse dan van erv ende ont-erv van den Landen, gebonden in Pagt, ende het en behoort ook niet gedaan te wesen, nog gewesen by andre.*

Verschildt daar in van het oude Erv-pagt-regt: dat het selve goed, by 2 wan-betalinge niet en werd verbeurt; maar is de selve Rente onlosbaar, ten waar by beding anders daar in waar voorfien, ende besprookken. *Grot. Inleyd. lib. 3. part. 14. num. 31. Zypæ. notit. Jur. Belg. tit. de redbibus, versf. sub moderatione.* tot onderscheid van andre Renten, de welke voor geld gekoft, op het een, of op het ander Land, of ontroerend goed, wer-

den verseekkert, of geeft, de welke voor het aangeelde, of indien dat twyvelagtig is, met den Penning festien altyd kunnen werden geloft. *Grot. d. lib. 3. cap. 14. num. 31. 32. & lib. 2. cap. 46. num. 3.* Siet Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de reatib. & eor. luitione. vers. & quomam vers. seq.* Costuym. van Antwerp. *tit. 57. art. 9. 10. 15. 23.* Christin. *vol. 1. decis. 303. num. 33. cum seqq.* Daar van hier naar.

3 In *Abswonde* hebben de *Abten van Egmond* van oude tyden een Regt gehad, datmen noemde *Abs-regt*, ofte *Dood-pand*, het welk daar in bestond, dat sy, by overlyden, van yder mogten beuren het beste pand, ofte vyv-en-twinrig ponden daar voor. Het welk in der tyd is afgekost met ses hondert Gulden hoof-soms, ofte met een Rente van seven Gulden agtien Stuyvers ende ses Penningen 's Jaars, waar van nog eenige Brieven te sien zijn by den Rentmeester van de *Univerfiteyt* binnen *Leyden*, als zijnde de selve *Univerfiteyt* met eenige Geestelijke innekomen begiftigt, de jongste van den lesfen *Februarii 1588. den 26. May 1595. ende andre.* Sulx mede binnen *Delv* een oud regt is, ende als nog werd onderhouden, dat de Kerk het beste klead van den *Overleden* toekomt, of een sekren penning daar voor tot afkoop.

4 Pagten metten Houde verschillen van het *Cyns-regt* seer weynig, of by na niet, ende komen het *Erv-pagt-regt* daar in gelijk: dat den *Pagt-hefver* by verkoopinge, ende vervremdinge van het goed, daar foodanige *Pagt* op geeft staat, regt heeft van *præferentie* ende naastinge. Hier van wert gesproocken in de *Keuren van Leyden* van den *Jare 1583. art. 72.* ende in de nieuwe *Keuren* van den *Jare 1658. art. 120.* Dat tot welker tyden eenige *Huysen*, ofte *Erven*, met het regt van den Houde van ouds belast zijnde, werden verkoft, ende de koop volgens de *Keuren* is gevestigt, soo sullen den *Verkooper* ende *Kooper*, den *Houw-heer*, of *sijnen Gemagtigden*, de na-koop aanbieden, de welken sijn beraad sal mogen nemen tot over dwers-nagt, (dat is vier-en-twintig uyren) ende midlertyd de koop aan hem mogen nemen. Van welk regt mede breeder te sien is in het 1. *Doel van de Sententien* ende gewesen zaken van de *Hoven van Holland. decis. 18. pag. 46.*

5 *Tyns-regt* is het oude *Erv-pagt-regt* seer gelijk, ende is een *Pagt*, ofte *Rente*, dikwils maar van een duyts, of van een oort-stuyver 's Jaars, het welk indien mede niet juyst op den tyd betaald en werd, soo vervalt het geene dat daar mede belast is, ende werd verbeurt verklaart: Mede hebbende haren oorspronk uyt onvrugtbare Landen, voor den selven last op verbetringe uytgegeven. Dog aangescien foodanig versuym in *judicio con-*

tradictorio by gewysde nog noyt en is bevestigd, soo werd het selve mede om een kleynigheid, ende ligtelijk afgekost, ende gebetert, gemeenlijk met een dobbelden Tyns. Sulks als by den *Hove van Holland* verstaan is, op een versuym van een jaarlijkse Tyns van een duyt's jaars, met bedding, indien yemand 't selve kwam te versuymen, het ware wetende, ofte onwetende, dat als dan de voorz. duyt by de *couveringe* (dat is by verdubblinge) op soude loopen, soo lange, ende ter tyd toe het Land geheel soude zyn versuymt, ende verbeurt, ten behouwe van den Tynsenaar, de welke daar na vry soude staan, 't selve Land te aanvaarden, als sijn vry ende eygen Land, ende daar mede sijn goede gelicste te doen, welke Tyns wel omtrent de veertig jaren aan den andren versuymt zijnde, het selve versuym is vervult, ende gebetert, met eens betalende dobbelen Tyns voor het eerste jaar, ende alle navolgende jaren enckel: in de meer-verhaalde saakke van *Ian Cornelisz. Schom tot Moordregt, Imperrant in relief d'appel*, contra *Adriaen Ian Doensz.* in date den 22. December, Anno 1615.

Tweederley *Costuymen* werden onderhouden in *Holland*, noopende de Tyns-goedren, beyde tegens regt, ende reden.

Eerstlijk, yemand stervende, ende Tyns-goedren besittende, soo moet yder een van sijne Ervgenamen den geheelen Tyns-penning aan den Tyns-heer betalen, ende dat ter tijd toe den Boedel gescheyden is, daar anders den Overleden plag te mogen volstaan met eenen Tyns-penning, ende alle de Ervgenamen te famen niet meer als in het regt van den Overleden eens gehouden zijn, ende alleen sijn persoon *representeren*.

Ten tweeden, indien yemand is Tyns-heer, ende sterft eer dat den Boedel gescheyden is, ende den Tyns aan een Man gebracht is, moet mede by elk van syne Ervgenamen den geheelen Tyns-penning werden betaalt.

Notende het ontfangen ende invorderen van de kleyne Renten, Pag-6 ten, Erv-huyren, Cynsen, Tynsen, is van ouds in *Holland*, tot verligtinge van de Rent-meesters van de Heerlijke goederen, ingevoert geweest een openbaren Sit-dag, op de welke de goede Land-luyden de kleyne Renten, Erv-huyren, ofte Cynsen moften komen betalen, ende soo wiet en geseyden Sit-dage niet en quam betalen, wierd tegens den selven *geprocedeert* by openbare Pandinge in 't generaal, in de *Parochie* daar den voorz. Sit-dag te vooren gehouden was; eude wierd daar na de onwillige betaalders, een seekren betamelijken dag beteekent, van Pagtinge te doen, ter plaats daar 't behooren soude, die men noemen, ende in de

Parochie verkondigen soude. Welcke verpagtinge geschiede by twee Buyren, of by twee Leen-mannen, of Schepenen op den onderpand, als twee-schat aan gelde, en drie-schat aan pande; Ende soo wie ten dage van de selve Pandinge quame betalen, ende syne schade beschudden, dat mogte hy doen, mids betalende aan den geswooren Bode, voor sijn loon, vier grooten Vlaams; ende voor den Rent-meesters, ende haare Klerkken, twee grooten Vlaams; Maar soo wie dan niet en quame, nog sijn voorz. onderpande niet en bevryde, binnens 's jaars, ofte ten langsten eer men weder Pagtinge dede van de naast-volgende jaren, ende toekomende Renten, Cynsen, ende Erv-huyren, soo mogte den Rent-meester, of synen Klerk, voor de twee verscheenen jaren, Renten, die syluyden dan schuldig wesen souden, de voorz. onderpande verlooren-pagten, tot profijte van den Heer, als vry aan hem nemen, by gebreeke van betalinge; Des dat den voorz. Rent-meester gehouden was, ten dage van de verkondinge, van de Sit-dage van den naastkomenden jare, daar van eene *generale* waarschouwinge te doen openbaarlijk in de *Parochie-Kerke*, daar 't behooren soude, van 't regt daar op haar-luyder onderpand van te vooren vervordert was geweest, ende aldaar verklaren die namen ende toe-naamen van die gene die in gebreeke geweest hadden, haar-luyder voorz. Hof-stede, Huyr, Erv-huyr, of Cyns te betalen, op dat sy mogten komen haar schade in tijds beschudden, op dat immers niemand met reden seggen mogte, dat men hem verkragten, ofte overvallen wilde. Welke solemniteyten ende omstandigheden, aan een zyde gestelt, werden nog huydendaags by sommige Heeren, Rent-meestren, soodaanige Pagten by Sit-dage ingevordert. Ende was by *Placate van den lessten October 1620.* by de *Staten van Holland* over de juyste betalinge van des Graaflijkheids Hof-stede, Huyren, Erv-huyren, ende Hocndren-gelden, Grond-cynsen, Erv-pagtjens, ende andre kleyne Renten, geordonneert dat de Rent-meesters van des Graaflijkheids Domeynen, gehouden souden zijn alle twee, ofte wterlijken drie jaren, t'elker Stede, ofte Dorpe, daar de voorz. kleyne Domeynen onder gelegen zijn, een Sit-dag te houden, ende daar van by openbare *affixie* van Biljetten in de Kerken, ende op de deuren van de Regt-huyzen, doen roepen eenen yeglijken die aan de Graaflijkheid eenige Cynsen, Tynsen, Erv-huyren, Capoen-gelden, Grond-huyren, ende andre kleyne pargeelen van Renten schuldig zijn, ende die geene die op den voorz. Sit-dag niet en komen betalen, dat de selve binnens 's jaars 't selve nog mogen doen ten *Comptoire* van den voorz. Rent-meester, mids betalende dubble Pagt, ofte Rente, ende die bin-

binnen 't selve Jaar niet en komen betalen, dat de Rent-meesters de *possessours* van de Huysen, Erven, Landen, ende Hof-steden, daar de voorz. Pagten, of Renten op staan, by *affixie* van Biljetten, ende verkunding als vooren, doen insinueren, datse als nog binnen het volgende jaar komen betalen, op peyne, den selven tijd overstrecken zijnde, sy-luyden boven de voorz. dubble Pagt, ofte Renten, nog verbeuren sullen voor elke stuyver van de voorz. Pagten, ofte Renten, een gulden, wtgefondert de Cynsen ende Erv-pagten, die men volgens constitutie van de Brieven van wtgifte schuldig is, op seekren juysten dag, ende op verbeurte te betalen.

Dog is naderhand by vernieuwinge van het selve, op den 27. September 1658. geordonneert: dat in plaats van dien, een yeder van de selve, de welke cenige Cynsen, Tynsen, Erv-pagten, Erv-huyren, ofte Renten aan de voornoemde Graavlijkheid mogt schuldig zijn, 't selve binnen de Maand van de *respective* verschyningen, aan des Graavlijkheids Comptoir precijs sal moeten opbrengen, op poene van dat de gene die sulks binnen den voorz. tijd niet en doen, sullen verbeuren dubbelde Pagt, ofte Renten, ende binnen ses Maanden daar naar de voorz. betalinge nog niet doende, sal de gebreekgige verbeuren een *quadruplum*, ofte vier dubble Pagt, ofte Renten, maar die binnen het selve jaar niet en komen te betalen, daar op sullen de Rentmeesters ende Ontfangers haar behoorlijk informeren, ende de besitters van de Huysen, Erven, Landen, ende Hof-steden, daar de voorz. Pagt, of Renten op staan, by *affixie* van Biljetten, ende verkunding als vooren, doen verwittigen, datse als nog binnen het volgende jaar komen betalen, op poene, den selven tijd mede overstrecken zynde, sy-luyden boven het voorz. vier-vout nog verbeuren sullen voor elke stuyver van de voorz. Pagten, of Renten, eene gulden, die by de selve Rent-meesters, ende Ontfangers mede ginnet, ende de helfte daar af, als boven, ten profijte van den Aanbrenger gehouden sal werden: Des sullen in alle 't gunt voorz. is, wtgefondert ende uytbehouden zijn: alle manieren van Cynsen ende Erv-pagten, die men schuldig is, volgende de Brieven van *constitutie*, ofte wtgifte, te betalen op seekren precijsen dag, ende op verbeurte, de welke sullen blyven staan, op al sulc regt, ende verband, als de selve vermogens de voorz. Brieven tot nog toe gedaan hebben.

Ende om de goede Ingesetenen t'ontlasten van de moeyten, ende be-7 kommering, die de voorz. kleyne Domaynen, Pagten, Renten, &c. in 't betalen, over-boukken, ende anders als boven, onderworpen zijn, is daar by mede geconsentert ende geoftroyeert, dat elk een die van de

„ voorz. Renten schuldig zijn, t'allen tyden t' Capitaal van de selve Ren-
 „ ten sal mogen af-lossen tegens den penning vijf-en-twintig, gelijk ook af-
 „ geloft fullen mogen werden de Capitalen van de kleyne Erv-pagten, be-
 „ dragende tot een Pont Vlaams, ende daar beneden, tegens den penning
 „ veertig, ende voorts tot twintig guldens, ende daar onder, tegens den pen-
 „ ning agt-en-veertig; Ende de Cynsen, Tynsen, &c. tegens den penning
 „ vyftig. Ende also verscheyde Steden, de Universiteit tot *Leyden*, ende
 „ de Godshuysen, al-omme in de Steden, ende ten platten Lande, mede
 „ verscheyde Cijnsen, Tijnsen, Erv-pagten, Renten, &c. op onderscheyden
 „ Hypotheccquen te vorderen hebben, soo is daar by mede geconsenteert,
 „ dat alle de selve mede fullen gehouden werden van een Natuer, Benefitie,
 „ en Obligatie te wesen, als de goedren hier boven genoemt, tot de voorz.
 „ onse Comptoiren specterende.

H E T XIII. D E E I.

Van losbare Renten, ende hoe, of, met wat geld
de lossinge geschied.

1. Eeuwige ende onlosbare Renten, of, ende hoedanig in een verkofte Rente te verstaan.	Beyersen-gulden.
2. Aflossinge van Renten hoedanig te doen, als daar van niet bedongen is.	12. Een gouden Bourgonsen-Schild.
3. Hoedanig te doen, als de Rente in seekkre specie ende waarde van geld gesield is.	13. Een gouden-Nobel.
4. Hoedanig, soo wanneer geen seekkre specie, of wel seekkre specie, maar niet tot wat waarde is wigedrukt.	14. Een Karolus-gulden.
5. Hoedanig in verouderd ende ongangbaar geld.	15. Een Schild.
6. Den Rijnsen-gulden tot hoedanige waarde te veekkenen.	16. Een Pond Hollands.
7. Een Philippus-Bourgonsen schild, anders Klinkkaart,	17. Een Schelling Hollands.
8. Den gouden Sint-Andries-gulden.	18. Een pond goed geld, of Komans pay-ment.
9. Een Wilhelmus-schild.	19. Een groote Komans payment.
10. Den Wilhelmus, Dordregtsen-gulden.	20. Een Schelling goed geldt.
11. Den Reinaldus, of Arnoldus, ende den	21. Den ouden Bod-drager.
	22. Den Hollandsen Leeuw.
	23. Den Dordregtsen-Tuyn, ende Vlaamsse Plakke.
	24. Een Denier-Obels.
	25. Een groote Tournays.
	26. Onlosbare Renten, hoedanig by wille van den Rent-hefver te lossen, naar den gemeenen loop.

Buyten het Erv-pagt-regt, Cijns, Tijns-regt, ende gelijke wtgiften, daar by den grond selv word wtgegeven, magmen by beding van jaarlykse Renten, geen onlosbaarheid aan de zijde van den Rent-schuldige

dige stellen, soo dat een Rent-hefver van een gekofte Rente, de Hooft-somme niet en mag op-seggen, maar staat altijd tot vrye keur van den Schuldenaar, om de selve t'allen tyden, naar behoortlyke waarschuwinge, te mogen af-lossen, alwaart dat het bedongen was, dat de lossinge binnen seckre tijd soude moeten geschieden, hoedanige bedingen, als tegen de eygenschap van de handelinghe strydende, naar Regten niet en mogen bestaan: om dat den Rent-hefver sijn Hooft-somme aan de Rent-schuldige verkoopt, voor de jaarlijxse Rente, ende het geen dat eens verkoft is, niet wederom geeist mag werden. Het welk wel in sommige oude Rentebrieven wtgedrukt werd voor een *eeuwige onlosbare Rente*, ende daar wt by onkundige soo werd opgenomen, gelijk als of de selve nimmermeer by den Rent-schuldige soude mogen werden geloft: dog alleen verstaan werd *eeuwig* ende onlosbaar aan de zyde van den Rent-hefver, de welke de Hooft-somme niet en mag wederom eysen, soo lang hem de Renten wel betaalt werden. Sie Molyn. *de Usuris num. 128. ende 351.* Covarruv. *var. resolut. lib. 3. cap. 8. num. 7.* Papon. *lib. 12. tit. 7. art. 1.* Zyp. *notit. jur. Belg. tit. de reditib. vers. & quoniam.* Anselm. *Cod. Belgic. tit. van Renten §. 1. 3. 9.* Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 14. vers. Dese handelinghe.* Consult. ende Advysen *het 1. Deel, Cons. 206.* Costuymen van Antwerpen, *cap. 57. art. 26.* van Mecchlen, *tit. 12. art. 3.* van Utrecht, *Rubr. 26. art. 3.* by Land-regt van Veluwe und Veluwen-soom, *cap. 25. art. 7.* werd geseid: *Dat wie geld op Rent neemt, und daar toe onderpand seld, die en sal tot geene loose mogen gedrongen werden, alwaart schoen dat by sulks in Brief und Zegel had overgegeven, want men niet en verstaat dat dwankloosen behooren plaats te hebben.* 't Selve werd mede verboden by de Land-regten des Graavschap Zutphen, *tit. 20. art. 2.* ende by de Land-regten van Over-Yffel, *het 2. Deel, tit. 11. art. 7. 12. 13.* In Holland zijn daar van mede in verscheyde Steden bysondre Keuren, als tot Leyden de *nieuwe Keuren* aldaar, *art. 118.* ende in de voorgaande, *art. 70.* 't Selve is mede tot Amsterdam by Keure van den 10. Martij 1565. verboden, ende gekeurt, *Dat soodanige Renten mag werden afgelost, ten alderhoogsten regens den penning agtien.* By Keure der Stad Delf van den 21. November 1460. mag men aldaar alle Renten die op eenige Huysen, ofte Erven staan af-lossen, tot aller tijd als den eygen van de Huyfinge, ofte Erven believen sal, den besten penning met twee-entwintig, ende niet hooger.

Ende is een algemeen gebruik, dat soo wanneer niet bevonden en werd, om hoe veel gelds dat de Rente gekoft is, gelijk men sulks in oude tyden in de

de Rente-brieven, als ook in alle andre Koop-brieven niet juyft en plagwt te drukken, als begrypende alleen dufdanc Clausele: *Bekennende daar voor al wel voldaan ende betaalt te wesen den laaften penning metten eerften, de selve Rente mag werden afgeloft jegens den penning seftien, dat is, met seftien maal soo veel als eens jaars Rente bedraagt.* Sie Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 14. vers. Andersins.* Costuym. van Antwerpen, *tit. 57. art. 25. 28.* van Mecchlen, *tit 12. art. 3.* Anselm. *Codex Belg. d. tit. Van Renten. §. 9.* Costuymen van Utrecht, *Rubric. 26. art. 2.* Land-regt van de Veluw, *tit. 25. art. 5. 6.* van Over-Yffel, *art. 6. 12.* Octroy by Koning PHILIPS de I. gegeven aan die van den Hage den 11. September 1500. Dog sedert dat by het gemene land de renten der Capitalen ten laften van het land loopende sijn vermindert tot op den penning twintig, ende daar na op den penning vyv-en-twintig, dat is van elke twintig of vyv-en-twintig guld. Capitaal een van Intrest of Renten, hoedanige loop in het toewysen van Renten daar die niet bedongen, ende nogtans naar regten toegevougt moeten werden, by het Hof ende den Hogen Raad gevolgt werd, als hier na VI. bouk 7. deel. num. 3. werd by sommige verstaan, dat ook in dufdanige Renten de lossinge jegens gelyken penning by het gemene land gestelt behoort te werden gerekent, ende dat de voorgaande Costuymen ende Ordonnantien daar mede sijn vernietigt ende verandert.

- 3 Gelyk de jaarlijkse Rente, soo is ook de lossinge van Renten van ouds meerendeels bedongen geweest in een seeker getal van seekre soorte van gelde, de welke juyft in die soort most werden betaalt, ende afgeloft, tot welken eynde ook de geseyde soorte van penningen op sijn gewigt ende waarde wierden gestelt; als by voor-beeld, den Rosen-nobel tot twee-en-dertig ende een half in 't Mark, voor negen Schellingen vlaams, den gouden-Ryder tot agt-en-tseftig in 't Mark, jegens vier Schellingen vlaams, den gouden-Lceuw van agt-en-vijftig in 't Mark, jegens vyv Schellingen vlaams, den Carolus tot vier-en-tagtig in 't Mark, jegens twintig stuyvers, een Philippus-gulden van agt-en-tseventig in 't Mark, jegens vijf-en-twintig stuyvers, een Krabbelaar, jegens vier stuyvers, een Vlies, jegens drie stuyvers, den dobblen-Stuyver, jegens vier grooten vlaams, ende soo voorts in al andre, soo goude, als silvre penningen, hoedanig de selve penningen ontrent den jare 1400. ende daar naar kours gehad hebben. Met welke soorte in gelde, ofte wtgedrukte waarde van dien in ander geld men altoos mag volstaan, alwaart dat de waarde van het geld, by verloop van tijd, was vermeerderd, of vermindert, om dat
by

by de instellinge die juyste wtgedrukte waarde van die tijd is vast gestelt, volgens de opinie van Molinæus *tract. de Usurib. quest. 92. num. 623.* Hottomann. *illust. quest. 15.* Donell. *ad. l. 10. ff. de reb. credit. num. 10. 11.* Everhard. *consil. 99. num. 17.* Consult. ende Advijfen *part. 4. cons. 333.*] Ten waar by deselve yutgedrukte soorte van geldlossinge was bygevougd de *clausule* off *payment* dier waarde, gelijk als gemeenlijk geschied, ende om de meninge wel uyt te drukken in oude brieven yutgedrukt bevonden werd, off *payment* dier waarde, daarmen die jaarlijks om kopen mag, off dat in den Brief geen secker soort ende gewigt van geld werd wtgedrukt, 4 ofte wel seckre soort ende gewigt was yutgedrukt, maer niet by gevougd tot wat waarde de selve in andre soorte van geld mogt werden betaalt, ende afgelost; in welke gevallen werd verstaan, dat de betalinge ende aflossinge met de selve soorte op ende afloopt, en sulks de betalinge ende aflossinge moet geschieden naar de waarde van de Rente, sulks die is ten tijde van de betalinge ende aflossinge, sonder dat in der daad daar door eenige schade of voordeel werd geleden, om dat by het beding niet als de juyste waarde van de gestelde Rente werd ingesien, sonder die aan eenige tijd te bepalen. *l. 26. §. 4. ff. de Condiēt. indebiti. l. 24. ff. depositi. l. 68. ff. ad Senat. Trebell. l. 65. §. 1. ff. de Verb. Oblig.* De welke schoon die in de selve soorte, ende van gelijk gewigt op, of afloopt, den Rent-hefver niet minder, of meerder en komt te genieten, om dat ook benevens het rijsen, ofte dalen, ook de waarde van al ander goed komt te rijsen ende dalen, soo datmen jegenwoordig om een Rosen-nobel, doende jegenwoordig 10. à 11 gulden, niet meer en kan koopen, als men kost om deselve Rosen-nobel, doen hy maar negen Schellingen waardig was, *arg. l. 2. Cod. de Vet. Numism. potestat.* Anders als het onkunde Volk haar selven wijs maakt, de welke haar verblyden, dat haar opgestapelde geld tot meerder waarde (soo het schijnd) gerefen is, niet denkende als sy ter markt gaan, dat alle andre koop-waren juylt soo veel dierder geworden zijn, als haar geld in waarde schijnd vermeerdert te zijn. Alsoo kondemen over hondert Jaar, doen het geld vry minder waardig scheen, als het nu doet, voor de waarde van honderd eyeren een paar schoenen koopen, soo doetmen nog, nu het geld vry beter koop geworden is, ende hooger in waarde schijnd opgerefen. Sie Neostad. *Cur. Holland. decis. 37.* Jacob Coren *supr. Cur. Holland. decis. 23.* Christin. *vol. 3. decis. 1.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 73.*

Dat by het beding het juyste gewigt van de soorte van penningen werd wtgedrukt, is, om dat dikwils door verloop van tijd de selve soort van penningen tot meerder, of minder gewigt, ende ten dien aansien ook tot

minder, of meerder prijs souden kunnen werden gebracht, welke veranderinge in de lossinge van Renten niet en mag werden aangefien, maar de waarde van dien moet blyven in de selve groote ende hoedanigheit van de selve soorte van penningen, de welke alleen de wterlyke veranderinge van het op ende af-loopen van een ende de selve penningen onderworpen is. Tot welken eynde het gewigt de juyfte prouwe is. Vid. Vinn. *ad pr. Instit. quib. mod. re contrah. oblig. post DD. supra allegat.*

Staat ook te letten, dat het gene van op ende af-loopen van het geld gesceid werd, te verstaan is van de juyste waarde, ofte *valuatie*, by de Overheden, op den cours van den gelde opentlyk gesteld, sonder dat daar toe kan werden gepast, dat door misbruyk ende op-wisselen, sommige soorten van gelden, buyten de juyste *valuatie*, somwylen komen te verhoogen. Ten waar het door een algemeen langduyrig gebruik, gelyk als voor goed gekeurt was. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 29. defn. 11.* ende Carp. *zov. defn. forens. part. 2. constit. 28. defn. 1. 2.*

5 Ende indien de instellinge van de Rente soo oud was, dat de soorte van penningen daar in gesteld, niet meer bekend, of gangbaar en waren, gelyk dikmaals gebeurt, is men gewoon de jongste *valuatie*, ende laatste cours van de selve, voor vast te stellen, ende te houden, waar wt het voortkomt dat by ons verscheyde soorten van gelden onbekend geworden zijnde, de waarde van dien, van ouds is vast gesteld; ende alsoo voortaan werd onderhouden. Soo als ik wt verscheyde oude Brieven ende Registers heb aangeteekent. Als onder andren in seekre *Quitantie van Klaas de Vriese*, Raad ende Rent-meester Generaal over *Holland*, van den 16. February 1456.

6 Den *Rijns-gulden* gereekent voor drie Schellingen, ende vier den Obel, de welke in andre Brieven niet hooger gereekend werd; als tegens vijftien stuyvers, dog naderhand is verhoogd tot op twintig stuyvers *courant*, soo nog niet onderscheid werd gereekend op vijftien, of soo daar *courant* by staat, op twintig stuyvers, ende daar na op agtentwintig stuyvers, sulx die nog tegenwoordig in Vriesland in den koorn-handel werd gedaan by goud-guldens van 28. stuyvers.

7 By seekre Rente-brief, ten behouven van de Stad *Delv*, by *Maximiliaan* ende *Maria* op den 19. Maart 1478. naar Paassen lank-hals, ter somme van ses hondert *Philippus Bourgoense-schilden*, geheeten *Klinkkaarts*, werd elken Klinkkaart gereekent tot vyftien witte stuyvers, by andre op veertien, daar na verhoogt op vyy-en-twintig, ende dertig stuyvers.

Ende

Ende in seckre Overdragte van het Mey ende Herbst-schot van *Naald-8* wijk ende *Eyken-duynen*, by Kayser KARL aan *Simon van der Does*, opgedragen op den 5. January 1536. werd den *Gouden Sint-Andries-gulden* gerekent jegens negen-en-twintig stuyvers, de welke by andre, ende gemeenlyk jegens agt-en-twintig stuyvers werd geschat.

Een *Wilhelmus-schild*, werd by sommige voor vyv-en-twintig, 9 by andre een-en-twintig, dog by de meesten op twintig stuyvers geschat.

Ende den *Wilhelmus-Dordregtsen-gulden*, werd geschat op een-en-10 twintig Hollandse schellingen, elken schelling jegens een blank, ofte twaalf penningen, dat is t'samen seftien stuyvers ende een halv. Maar ik meen, dat een schelling Hollands moet gerekent werden voor een stuyver, ende sulken jegens een-en-twintig stuyvers, om datmen van ouds niet by penningen, maar by Deniers plag te rekenen, daar van de twaalf een stuyver uytmaken. Soo nog jegenwoordig in des gemeen-lands rekeningen by Deniers tot twaalf in een stuyver werd gerekent, het welk, gelyk als nog jegenwoordig wel by den onkunden voor penningen is aangefien, ende gerekent voor twaalf penninzen.

Den *Reinaldus*, ofte *Arnoldus-gulden*, item den *Beyersen gulden*, wer-11 den op veertien stuyvers geschat.

Een *gouden Bourgonsen-schild*, werd op vyftien stuyvers geschat, ende 12 schynd een te zyn met den *Philippus-Bourgonsen-schild*.

In sommige Brieven werdeen *gouden Nobel* op veertig, ende daar na 13 op vyftig stuyvers geschat. Dog ik meen dat den selven over-een-komt met den *Engelsen-Nobel*, ofte *Angelot*, de welk nog tegenwoordig gangbaar is, ende jongst tot op seven gulden geseen was. Ten waar men wilde seggen dat daar door een *Roosen-nobel* ofte *Henricus-Nobel* soude verstaan werden, de welke by sommige Brieven mede op vyftig stuyvers is geschat geweest.

Een *Karolus gulden* werd geschat op twintig stuyvers, ofte veertig 14 grooten Vlaams, het sy daar door verstaan werd den *Gouden-Karolus* tot vier-en-tagtig in 't Mark, die by d'eerste instelling van de selve, niet hooger en is geschat geweest als op twintig stuyvers, off dat het gerekent is jegens den silveren *Karolus*, die jongst op twintig stuyvers kours gehad heeft; het welk wel het waarschijnlijkste is, vermits den *Gouden-Karolus* voor drie gulden gangbaar is, ende den silveren voor de waarde van twintig, van over lang bekend is.

Een *Schild* is gemeenlyk veertien stuyvers.

- 16 Een *pond Hollands* werd geschat op vijftien stuyvers.
- 17 Een *schelling Hollands* werd by de sommige gerekent soo veel als een blants penning, tot twaalv penningen. Dog is te verstaan van twaalv Deniers de welke een stuyver uytmaken, om datmen van ouds, niet met penningen, maar met Deniers van een stuyver gerekent heeft, als hier voor is aangewesen.
- 18 Een *pond goed Geld*, ofte een *pond Komans payment*, is een gulden, ofte twintig stuyvers.
- 19 Een *groot Komans payment*, is een halve stuyver.
- 20 Een *schelling goed Gelds*, is soo veel als een stuyver.
- 21 Een *oude Bot*, of *Bod-drager*, werd betaalt met een stuyver.
- 22 Een *Hollandsen-Leeuw*, was een penning daar van de drie soo veel deden als twee *Bod-dragers*.
- 23 Een *Dordregtsen.tuyn*, ende *Vlaamsse-plakke*, werd mede gerekent jegens een stuyver.
- 24 Een *Denier* is een twaalfde deel van een stuyver, de welke wt de *Tournoisse geld-reckening*, by ons onder andre in gebruik geraakt is, gelijk een
- 25 *groot Tournoys* van ouds by ons is aangenomen voor de waarde van twaalf Deniers, voor een stuyver, soo als wt verscheyde oude Reekeningen heb bevonden.
- 26 Al het welk van Los-renten, of losbare Pagten te verstaan is, om dat de *Erv-pagten*, *Pagten metten Houde*, *eeuwige ende onlosbare Renten*, *Cijnsen*, *Tijnsen*, niet losbaar en zijn, als met wille van den *Pagt-heffer*, waar inne meerendeels gevolgt werd den voet by *Placaat van de Staten van Holland*, eerst van den laaften October 1620. nu laaft op den 27. September 1658. vernieuwt, het welk hier voor in het XII, Deel ter gereeder hengenisse is ingelyvet.

H E T XIV. D E E L.

Van Leen-regt.

1. Oorspronk van het Leen-regt, by wie, ende van waar ingevoerd.	quade Leenen in Holland.
2. Leen-regt wat? en der selver eygenschap-pen.	10. In Friesland waarom geen, of weynig Leenen.
3. Bestaat in onroerend goed, ende wat daar onder behoort.	11. Hoedanige verbintenis tussen den Heer, ende sijnen Leen-man.
4. Quade ende regie Hollandse Leenen, wat, ende hoedanig komen te vervallen.	12. Hoedanige Heer-vaarren by de Leen-man-nen te volgen.
5. Goede Hollandse Leenen, welke, ende hoedanig versterven.	13. Of, ende hoe verre van die diensten ont-slagen.
6. Leenen onspilisbaar, behalven in Zeeland.	14. Eed van getrouwigheid van den Leen-man.
7. Hoedanig te gebruiken.	15. Heerlijke ende adelijke Leenen, welke.
8. Eygen goed aan den Graav opgedragen, ende wedrom van hem te Leen ontfangen, met hoedanig regt.	16. Het Graaffschap van Holland noyt van yemand te Leen gehouden.
9. Oorspronklijk onderscheid van goede ende	17. Agter-leenen.
	18. Gemeene Leenen.

DEn oorspronk van het Leen-regt is onsecker, by wie, ende van waar het selve by ons is ingevoerd. Daar van wel het gemeen gevoelen is, dat het selve van den *Over-Saxen*, ende al-oude Duytse Volken in *Italien*, ende sonderlinge in 't Hartogdom van *Milanen*, daer sy den eersten inval deden, ende lange onder den naam van *Langbarden*, verheerst hebben, (daar van nog de naam van *Longbardijen* in kennelijk gebruik is) om des te seckerder te zijn van den schuldpligt haarer Onderdanen, eerst is opgesteld, ende wt de instellinge van Kayser *HENRIK*, *LOTHAR*, *KOENRAAD*, ende *FREDRIK den Barbarosser*, omtrent den Jare elv-honderd ingesteld, tot ons, gelijk tot andre Volken, soude overgebracht zijn. Soo daar van onder andren gevoeld *Hugo de Groot De jure belli lib. 1. cap. 3.* daar hy seid, dat het Leen-regt den Duytse Volken eygen is, ende nergend gevonden werd, als daar de selve haer wel eer ter neder gestelt ende onthouden hebben. Dog *Carol. Molinarius* die geschreven heeft over het Land-regt van *Parijs*, getuigt aldaar *lib. 1. tit. 1. des siefs, num. 12.* dat hy in oude schriften, ende gedenkwaardigheden gevonden heeft, dat de *Franken* het Land van *Saxen* ende *Almanjen*, dat is het Rijk *Sweedens*, lange Jaaren voor Christi geboort beheerst hebben, ende aldaar het Leen-regt hebben opgesteld gehad, van waar het wederom in *Frankrijk* is overgebracht, van de welke het de *Over-Saxen*, ofte *Langbarden* souden hebben ontleent, ende van daar in *Italien* souden hebben

overgebracht. Soo ook Francisc. Conan. *lib. 2. commentar. 9.* het selve den ouden *Frankken* toefchrijft. Onder welke die geene, de welke van magt ende middlen waren, hare onderhorige dienst-luyden hadden, die sy met haar ten Oorlog voerden; welkers staat ende gelegenheid, hy segt, dat dusdanig was: *dat sy alle levens behouften met de die daar sy onder behoorden gemeen hadden, ende wederom so de die yets over kwam, of eenige overlafst wierd aangedaan, dat sy 't met hun hielpen dragen, of haar selven ter dood bragten.* Wat daar van zy? 't is kennelijk dat het selve mede by ons van ouds in gebruik geweest is, so wy in het I. Bouk, I. Deel, num. 13. hebben aangewesen. Ende heeft wel meest sijn oorsprong uyt de overgifte van de Eygenaars selff, dewelke uyt vrees van overval ende ongemak van buyten, haar eygen goederen aan den Grave hebben overgegeven, ende wederom van hem onder belofte van schut ende scherm te leen ontvangen hebben.

2 *Leen-regt* is een wtgave van seeker onroerend goed, tot een ervlyke onspilbre togt, onder onderlinge last van schut ende manschap, twisken den Heer ende sijnen Leen-man. *cap. unic. in fin. lib. 2. feud. cap. 23. in quib. caus. feud. amitt.*

Ik segg *een wtgave*,] om dat het selve moet komen wt een loutre mildadigheid van een Heer, sonder daar voor yets te genieten, ofte te ontfangen. *d. cap. unic. in quib. caus. feud. amitt. circa fin.*

Segg *onroerend goed*,] om dat van roerend goed, als het welk geen vastigheid, ofte duyr een heeft, geen Leen en kan wtgaan. *cap. unic. de feud. cognit.*

3 Onder het onroerend goed werden gerekent Landen, Huysen, Poelen, Watren, Rivieren, Bossen, Beemden, Gaarden, Jagten, Vlugten, Visserijen, hooge, middelbare, ende laage Regts-dwang, Erv-pagten, Tienden, Cijnsen, Tijnsen, Jaarlijkse Tollen, Gabellen, ende alle andre heerlyke Renten, als van Hoender-gelden, Kapoen-gelden, of diergelyke geregtigheden, voorts al wat eenigins tot het onroerend goed behoort, ende daar voor gehouden kan werden, of daar van wtgaat. *Gloss. & DD. ad d. cap. de feud. cognit. Haneton. de jure feud. lib. 1. cap. 4. Christin. vol. 6. decis. 6. num. 13. Everhard. Bronkhorst. method. feud. cap. 4.*

Segge *ervlyke*,] om dat een Leen eens wtgegeven zijnde, altoos overgaat aan des Leen-mans afkomelingen, sonder wederom buyten schuld ende misdoen van den Besitter aan den Heer te vervallen. *S. ult. in quib. caus. feud. amitt. cap. 1. de Natura feudi. & cap. 1. de feud. sine culpa non amittendi.*

Welken aangaande by ons tweederhande soorten van Leenen van ouds bekend

bekent zijn. Daar van het oudste is 't geen men een *Regt-leen*, of een *4* *quaad-Leen* noemt, het welk alleen sterft op 't oudste ende naaste Mannen-hoofd, onder des laatste besitters wettige kinderen, ende verdere afkomingen, Mannen wt Mannen gebooren, of by gebrek van dien, wederom aan den Heer vervalt, daar in ook plaats-vulling, waar van hier naar, geen plaats en hadde: soo dat een ouder Soon, gekomen van een jonger Soon, gaan moet voor een jonger Soon, gekomen van een ouder Soon. Ende en versterft op geen opgaande, nog zijd-magen, nog ook op eenige Dogters, ten zy sulx in de wtgift-brief daydelijk gestelt waar: in welken geval, naar des Dogters overlijden, 't selve wederom komt te erven op haar Soonen, ende andre Mannlijke afkomingen, voor vrouwen. Sie Neostad. *de Feud. cap. 3. & observ. rer. judic. 8. & 9. Grot. Inleyd. het 2. Bouk, 41. Deel, vers. Een erolijke.*

Waar na, door beding van de eerste wtgave, de Hollandse Leenen *5* mede den beschreven Regten gelijk gemaakt zijn, soo dat de selve niet ligt op den Heer en vervallen, ende derhalven *goede Leenen* genomt werden.

Het welk gemeenlik wtgedrukt wert met den naam van een *onversterfelijk Erv-leen*: dat niet en vervalt, soo lang als yemand werd gevonden van swaart, of spil-zijde, de welke door versterf Ervgenaam soude kunnen zijn van den laatste besitter. Sie Neostad. *de Feud. cap. 4. num. 11.* Soo als by sententie van den *Leen-hove* op den 26. Decemb. 1540. is verstaan geweest voor Jonkvrouw *Katrijn van Wijngaarden*, tegens *Hendrik Krensfing* Heer van *Benthuysen*.

Of anders met dese clausule: *binnen agter-susters kindren niet te versterven*: daar mede het versterf-regt van het Leen verstaan werd gelyk gesteld te zyn met het versterf-regt van on-Leen goeden. Door dien eer-tijds het versterf-regt van on-Leen goeden, door misbruik, besloten is geweest binnen het vierde Lid, ende daar naar, volgens de Roomse Regten, verder is uytgerekt. *facit. tit. feud. de nat. feud. Success.* Sie Neostad. *de feud. 2. cap. 4. num. 8.* Grot. *introd. het 2. Bouk, 41. Deel, vers. Maar door, in het midden.*

Segg, *Onspisbaare*] om dat Leen-goed in *Holland* niet spilisbaar en is, *6* ende alleen moet erven ende blijven op een hoofd. Sie Neostad. *de feud. obs. 8. & 9. & de feud. Holland success. cap. 5.* Bort van de Leenen, *Het 5. Deel.* Frid à Sande *ad Consuetud. Feud. Gelv. tract. pralim. cap. 1. num. 34.* Ten waar sulx by *Oëtroy*, ende bewilliging van den Heer; ter beede van den Leen-man, was vergunt, ende toegelaten. Dog in *Zeeland* zijn selvs *de*

de quade Leenen deelbaar onder alle de Soonen, ende Eryen soo wel op de jonger, als op den ouder Broeder. Keuren van den Lande van Zeeland, *cap. 2. art. 6.* Bort. *d. loco.* Welkers verval ook by de Dogtren, soo daar geen Soonen en zijn, of soo daar geen Dogters en zijn, by andre Magen met een kleynen Penning, over yder Gemet, mag werden vervult ende afgekost. Keuren voorz. *d. cap. 2. art. 8.*

- 7 Segg *Togt*] Om dat den Leen-man wel alle baten ende vrugten van het Leen-goed geniet, dog niet anders als vrugt-gebruik. *arg. cap. unic. in pr. vers. Rei autem. De investit. de re alien. fact.* ende blijvende den regten eygendom aan den Leen-heer. *cap. unic. in fin. in quib. caus. feud. amitt.* Overfulks glijkerwijs een Togtenaar de vrugten foodanig moet trekken, dat het sonder des saaks vermindring geschied. Soo mag ook den Leen-man, sonder bewilliging van den Leen-heer, niet doen daar door het Leen-goed eenigfins soude werden verargert, ofte vermindert. Soo is in der tijd, Heer *Jan van Monfoort*, de Heerlijkheid van *Hafarswoude*, van den Graav te Leen besittende, ende sonder bewilliging van den selven, aan verscheide Perfoonen toegestaan hebbende hunne Moeven ende Veenen in de selve Heerlijkheid gelegen wt te delven, de Landen in te steeken, ende ontgronden, by sententie van den *Hove van Holland* verklaart, *qua-lijk ende t'onregt den selven toestand gegeven te hebben, met verbod van gelijken meer te doen, op de verbeurte van duysent gonde Leeuwen, ende voorts gecondemneert onder Eede te verklaren, wat, ende hoe veel Penningen by ter oorsaake van dien hadde genoten, ende daar voor soo veel Landen ende Erven te koopen, als de selve Penningen souden komen te bedragen, ofte de waarde van dien wt sijn eygen Landen aen den Grave op te dragen, op de verbeurte van vier hondert gonde Leeuwen, ende daar-en-boven de waarde van alsulke Penningen, als men soude kunnen bewijzen dat hy genoten had, ende nog ter sake van het Messus twee hondert gonde Leeuwen, ten profijt van den Grave.* Gelijke sententie is ten selven dage gewesen tegens *Arent van Swieten*, ter sake van de Ambagts-Heerlijkheid van *Soetermeer*.

De *Schut* ende *Scherm*, daar by den Heer sijn Leen-man tegens alle overlaf van andre in sijn bescherminge nam, was eertijds by ons soo veel ggeagt, sonderling by den *Houxs*, ende *Kabeljauwsen* Oorlog, dat veele wt die insigten haar eygen goed aan den Graav opdroegen, ende dan wederom van hem te Leen ontvingen, volgens tuyg van *Neoflad. de feud. cap. 1. num. 12.* ende *Grot. Inleyd. het 2. Bouk, 41. Deel, vers. Maar door, op 't eynde.* 't Welk haar soo ontfaglijk maakte, als d'andre hare magt onderhoorig ende onderworpen.

Daar

Daar wt dan kennelyk is , dat de meeste Leen-goeden ; niet wt des *Graven* Boesem , maar wt der luyden eygen overgifte haaren oorspronk hebben ; Soo wel kennelyk is , dat de *Graven* van haar selven in dese Landen noyt veel eygen hebben aan of ingebragt. Daar wt dan mogelyk is voortgekomen het onderscheid tussen quaaade , ofte regte Hollandse Leenen , ende goede onverstervelyke Erv-leenen. Met dat by soodanige overgifte om wederom te Leen te ontvangen , een gemeen beding was : dat de selve goeden souden blijven erven , ende voorts versterven , gelijk als den Leen-man sijn eygen on-Leen goed. Anders dan in *Friesland* daar de luyden van ouds meer op haar eygen magt gesteunt , ende de behoudenis van haare volflagen vrygheid wat beter agt genomen hebben. Daar sulxs noyt in gebruik geweest is , ende oversulxs aldaar ook geen , of weynig Leen-goeden gevonden werden. Soo by Kayzar *KARL de V.* inder tijd , wel is gesogt in trein te brengen , dog noyt heeft willen vallen. Daar van verhaalt werd , dat by den Kayzar haar-luyden op die voet schut ende scherm aangeboden zijnde , seggende , dat het niet anders en was , dan of sy haare bonette op sijn hoofd setteden , ende hy de selve bonette by wisseling van sijn hoofd afnemende , met een volkomen seckerheid van niet af te vallen , wederom op haar-luyden hoofden neder settede , daar die te vooren gestaan hadde : Sy-luyden beleeffdelijk , ende met een aardige antwoord 't selve afflougen ende de selve voorstellinge aldus wederleyden : *Dat sy meinden , ende vertrouwden dat hare bonetten soo vast ende wel op hare hoofden stonden , als den Kayzar die soude kunnen , of willen setten.*

Soo was dan onderlinge verbintenis tussen den Heer , ende sijnen Leen-man , waar by den Heer sijnen Leen-man in bescherminge nam , ende wederom den Leen-man hem verbond sijnen Heer getrouw te zijn , des selvs voordeel te souken , hem ten besten te raden , te helpen ; ende by te staan , sijn agterdeel te weeren , ende te ontdekken 't geen tot sijn schade soude mogen strekken , *cap. unic. de Nov. form. fidel.*

Het welk soo verre van ouds is wtgerect geweest , dat 'de Leen-man-¹² nen selvs , of by merkelyk belet , door andere , haar Leen-heeren op redelyk wedden , ende kosten van de selve , ten dienst mosten staan in alle nood ende Land-weer , vallende binnen de Landpalen , maar buyten de landpalen niet anders , als soo wanneer den Oorlog was begonnen ende aangenomen , met kennis ende Raad van Ridderen , Knapen , ende Staten van den Lande , dat men Heere vaart nomde. Soo te sien is in de Hand-vest by *Kayserin MARGRIET* aan die van *Kenmerland* , gegeven Vrydags naar Hemelvaarts-dag duyfent-drie-hondert-fes-en-veertig ,

dat liid aldus: *Wy en sullen, of onse nakomelingen geen Oorlog beginnen, nog aannemen, op andre Heeren Landen, buyten onse paalen, ofte Landen van Holland, van Zeeland, ende van Friesland, het en waar by goed-duncken onser Ridderen, ende Knaapen, ende onser Seeden van Holland, daar sy ons in schuldig sullen wesen te dienen, ende daar toe sullen ons onsen Luyden altoos bereid wesen te dienen, ende als wy dienst van haar begeeren sullen, sullen wy komen binnen onsen Baljuwschap van Kennmerlandt, ende spreken met onsen Wegeboren-luyden, gemeenlyk om den dienst die wy van haar begeeren sullen, als onse Voor-vaders gedaan hebben, &c.*

- 13 Welke tocvlugten, ende behulp-middelen, al-hoe-wel daar na, ofte niet van nooden en zijn geweest, ofte immers van tijd tot tijd in ongebruik geraakt zijn, soo en kan men evenwel niet seggen dat de Leen-mannen oyt van haare diensten zijn ontslagen geworden. *Grot, Inloyd. lib. 2. cap. 41. vers. wt kracht van desen.* soo nogtans by andre beweerd werd. *Sie Nco-stad. de feudi Holland. Success. cap. 1. num. 18. Handvest Chronijk van Mathijs van der Houve lib. 1. cap. 10. pag. 60.*

Alle welke diensten ophoudende, zijn de Leenen by ons, bchoudens alleen de Hoff-regten ende Heer-gewaden, t'elken versterf, of verandering aan Heer, tot erkenenis van den regten eygen, gelijk in *Frankryk* de Onleen-goedren in alles gelijk geworden. *Sie Zyp. notit. jur. belg. tit. de feud. Buf. ad l. 1. ff. Si ager vestigal. Argent. ad consuetud. Brit. ad Rubric. tit. 16. num. 3. 4.*

- 14 Den Eed van getrouwigheid werd gedaan aan den Heer ende sijn Leen-mannen, ofte yemand nyt haren naam, (*sie Zypæ. notit. jur. Belg. tit. de feudis. vers. juramenti*) in het by-wesen, ende ten overstaan van eenige, ten minsten twee andre des Heeren Leen-mannen, *l. 2. feud. tit. 2. & 32. in pr. & tit. 58. §. idcirco.* Geschied by ons in deser manieren: *Ik sweer dat ik de Ed. Mog. Heeren de Staten, representerende de Graavlykheid van Holland, Zeeland, ende West-Friesland, ende haren Stedebouder, onderdanig ende getrouw sal zijn: Nogte oyt yets met raad, ofte daad sal tragten, het geene de Republike, ofte der selver Ingeseetnen eenig belet, hinder, ofte schade soude kunnen aanbrenghen, maar indien sulks yet tot myner kennisse mogte komen, dat ik het selve naar mijn vermogen sal weeren; ende de voornoemde Heeren, ende haren Stede-houderen, door mijn, ofte andre kennisse sal doen, dat ik hare Hoogheid, gerechtigheid, ende Domeynen, naar mijn vermogen sal voorstaan, ende daar-en-boven haar Ed. Mog. ten dienste staan, ende met raad en daad by wonen, daar, ende sulxs bei haar geliezen, ende van noode mogte zijn; nochte tot haarder nadeel yets sal openbaren*

baren dat my sal werden toevertrouwt, ende vooris alles sal doen dat een goed ende getrouw Leen-man schuldig is; Soo waarlijk wil my God Almagtig helpen, &c. het welk by andre Leen-Heeren gevolgt werd.

Dit moet binnen den tijd van een Jaar ende ses weeken, t'elkens, ende soo dikmaal het Leen verstervt, ofte van besitter veranderd, vernieuwt werden. Neostad. de feud. cap. ult. num. 4. t'elkens betalende de Hof-Regten, ende Heer-gewaden, daar toe staande, de welke meest in de wt-giwt-Brieven werden wtgedrukt. Daar van hier naar.

De Leenen werden gemeenlijk verdeeld in Heerlijke, ende Adelijke, ende gemeene Leenen.

Heerlijke, ofte Adelijke zijn, die van een Koning, of Prins werden ¹⁵ wtgegeven, hebbende boven het besit van Regts-gebied, de eer-rijtlen ende waardigheden van Koninkrijk, Hartogdom, Graavschap, Baronnie ende diergelijke. cap. I. in pr. De feudo Marchia. cap. I. Quis dicitur Dux Marchio. Hoedanige Leeden de Koningen van Deenmarken, Poolen, Bohemen, ende meest alle Vorsten in Duitsland van het Kayfar-rijk besitten. Sie Andr. Gail. lib. 1. obs. 30. Gelijk mede Brabant ende Gelderland voor Leenen van 't Kayfar-rijk, ende Vlaanderen, Artoys, ende Henegouwen voor Leenen van de Franse-Kroon van ouds erkend zijn.

Soo ook sommige gewild hebben: dat het Graavschap van Holland ¹⁶ te Leen gehouden is geweest van den Keyser, met dit onderscheid, dat het een vry Leen soude zijn geweest, verschoond van alle diensten ende lasten. Dat nochtans nergens mede kan vast-gemaakt werden, als de welke noyt yemand onderhorig zijn geweest, maar altoos voor vrye-luyden sijn erkend. Soo dat Math. Vossius in sijn Hollandse Historie pag. 3. ende pag. 16. tuygt, dat KARL. DE SLEGTE, Konink van Frankrijk, by wtgedrukte Handvest afstand gedaan heeft van alle regt, dat hy, of sijn Voorzaten op Holland voor te wenden hadden. Ende pag. 24. na dat het Kayfar-rijk van den Franken aan den Saxen was gekomen, Kayfar OTTO de Tweede, met Brieven ende Zegel alle opspraak van Leen-regt over Holland heeft afgegaan. Gelijk dat verder werd bewesen by Hugo de Groot in sijn Tract. van de Oudheid der Batavise Republ. ende by Johan van Heemskerck in sijn Batavise Arcadie, onder den naam van Sonne-Leenen, beweerd werd. pag. mibi. 186. ende volg.

Van dese Heerlijke ende Adelijke Leenen, gingen nog andre minder ¹⁷ Leenen wt, de welke wederom van andre verder Leen-mannen, anders

Mans-mannen te Leen gehouden wierden, *vulgo*, agter-Leenen. *cap. 1. De his qui feud. dare poss.*

- 18 Gemeene Leenen zijn, de welke sonder eenig gevolg van heerlijke Tijtlen ofte Waardigheden werden beseten, nogt eenig gevolg van Adel hebben, *cap. 1. vers. Cateri. Quis dicatur dux. cap. 1. in princ. De his qui feud. dare poss.*

HET XV. DEEL.

Hoe Leen bekomen werd.

1. Hoe Leen bekomen werd door wtgivi.	5. By Overdrage of givic, verkooping, ver-
ruyling, &c.
2. Hoedanig by versterv.	6. By Hypothecatie, of belasting.
3. Of, ende hoe verre plaats-vullinge toege-
laten.	7. Resloir van aangekoste Leenen, hoe, aan
wie te doen, ende hoedanig te reeke-
nen.
4. Hoedanig by wiersle wille, door Oitroyen-
de toelatinge.	

EEN Leen werd bekomen door wtgaave, versterven, Wterste-wille, ofte gewillekoorde Overdragt.

- 1 By d'eerste wtgaav' werd een Leen bekomen, het zy wt des givters eygen Boedel, of wt des Leen-mans eygen goed, door wedergaave, soo hier voor geseid is, soo wannec den Leen-Heer, aan zijnen Leen-man, onder beding van schut ende scherm, aan d'een zijde, ende dienstbaarheid aan d'ander zijde, het volkomen besit van secker stuk goed, voor hem, ende sijnen Erven, binnen seckre leden niet te versterven, onder een erkentenis van Hof-regt ende Heer-gewaad, t'elken verandering overgeevet.

Van den schut ende scherm van den Heer, van de dienstbaarheid van den Leen-man, als mede van het verval by versterv, so in quade als goede Leenen, is in 't voorgaande *Deel* ten genougen gehandeld, staat alleen te letten, dat het selve verband t'elken verandering in 't besit van het selve Leen, by den navolger moet werden hervat, ende vernieuwd, ende den selven door den Heer in de tegenwoordigheid van twee andre Leen-mannen in het besit van 't selve Leen, onder gelijke beloften, verlijd, ende ingelijvet moet werden, betalende t'elkens tot erkentenis van des Leen-Heers eygendom, de Hof-regten, ende Heer-gewaden. Daar van in 't volgende *Deel*.

2 Met het versterv van Leen-goedren gaat het gelijk als met andere Onleen-goederen, als alleen soo veel by de wtgiste anders is bedongen, het welk slip gevolgt moet werden, daar van in het voorgaande *Deel* is gesproken. Sie *Gudelin. de Jure feudi part. 3. cap. 5. num. 10.* *Baro de Acq. benef. lib. 2. cap. 16.* dese vervolgende onderscheyden,

I. Dat

I. Dat het Leen niet deelbaar, ofte splisbaar en is, maar alleen op een persoon, met wtslytinge van andren, komt. Neostad. *observ. feud.* 8. & 9. ten zy by toelating, als breeder in 't voorgaande deel, *num.* 6.

II. Dat het Leen altijd blijft aan de Afkomelingen van de eerste Leenman, ofte dien den eersten besitter van die zijde bestaat. *Notable poincten van Leenen, Art.* 21. Ten waar den Leen-volger het Leen wederom aan den Heer had opgedragen, ende op nieuws van hem te Leen ontvangen had, met beding dat het selve soude versterven, op die gene die sijn eygen On-leen-goeden souden erven, in welken val die selve Ervgenaam alle andre afkomelingen van den eersten Leen-volger wtslyuten, als by den Leen-Hove, naar voorgaande genomen kennis, eendragtelyk is verstaan. *Reg. D. ij. fol.* 186. *vers.*

III. Dat in een Leen de zijd-Magen gaan voor de opgaande. Neostad. *de feud. cap.* 5. *num.* 35. & 45.

IV. Dat het naarder Lid het verder wtslyut, ende geen plaatsvullinge werd toegelaten, soo ver, dat een ouder Soon gekomen van een jonger Soon, soude gaan voor een jonger Soon, gekomen van een ouder Soon. Neostad. *cap.* 3. *num.* 4. *Notable poincten van Leenen, Art.* 15.

Het welk te verstaan is van regte, ofte quade Leenen, daar van alleen gesproken werd by Neostad. *de feud. Holl. success. cap.* 3. *num.* 4. of tot de foodanige daar sulks by de wtgifte is bedongen, hoedanige by ons geen of weynig zijn: maar in goede ouversterflijke Erv-leenen soude verstaan; dat het beschreven Leen-regt moet plaats hebben, volgens het welk onder Broeders ende Susters, ende hare Kinderen te gelijk ervende de plaatsvullinge werd toegelaten. *cap. unic. de Succes. fratr. vel grad. succed. in feud.* Hoedanig ook duydelyk verstaan heevt, Neostad. *d. tract. de feud. cap.* 6. *num.* 16. Soo nogtans niet wel en schijnd verstaan te hebben den Heer Hugo de Groot in sijn *Inleydinge, 2. Bouk, 41. Deel.* daar hy eerst naar de Broeders ende Susters, der selver Kindren toelaat. Ende in het selve *Deel, vers. Maar hoe wel*, wtdrukkelyk, ende sonder onderscheid vast steld: dat in het versterf van Leen-goedren, den naarder, den verder van den selven tak komt wt te sluyten. Den welken onse nieuwer Regtsgeleerden onomsigtig schijnen gevolgt te hebben in de *Consult. ende Advijs. het 5. Deel, Conf.* 154. *ende volg.* Ende aldaar *Mr. Pieter Bort*, alsmede in sijn *Tract. van het versterf van de Hollandse Leenen, part. 5. maxim.* 3. Welkers ontsag nogtans sonder bysondre Wet, of verder reden, soo veel niet en kan toegeven, of de geseyde beschreven Leen-Regten moeten gevolgt werden; diemen in het twijvelagtige altoos plaats geevt.

Met dit onderscheid, dat daar het Leen-goed splisbaar is, meer zijd-Magen by plaats vullinge te gelijk met malkander komen te erven; als by voorbeeld, een Broeder, benevens de Kinderen van een voor-gestorven Broeder, ende soo voort, maar daar het niet splisbaar en is, ende de oudste het voor-regt heeft, soo by ons veeltijds, soude een Soon gekomen van een onder Broeder, by plaats-vullinge, in plaats van sijn Vader gaan voor een jonger Broeder nog in 't leven. *text. est in dict. cap. unic. De Success. frat. vel grad. Succed. in feud.*

V. Dat in 't selfde lid een Man voor een Vrouw gaat: ende dat tusschen twee, of meer Mans, de oudste voor gaat, ende tusschen meer Vrouwen ongelijks: volgens het oude spreek-woord,

a' Oudste op straat,

De naast in Graad.

De Mans voor Vrouwen,

Sietmen altijd een Hollands-Leen behouwen.

VI. Dat buyten het eerste lid van afkomlingen een Vrouw gekomen van een Man, gaat voor een Man gekomen van een Vrouw daar sy beyde even na zijn. Soo als in de oude Kennmer-regten onder den Tijtel *Van Leen-goed te houden*, verklaart werd: Dat, *Soo wanneer een Man Leen-goed heeft, daar die Brieven afhouden, niet te versterven binnen d'eerste Leede, die jonge Man, die voorhand te hebben, voor dat oude Wjw, die beyde even na zijn. Is 't saake dat die jonge Man, en dat oude Wjw, beyde sterven voor de Man, die dat Leen-goed besit, ende die jonge Man laet agter een Dogter, ende dat Wjw een Soon, soo sal de jonge Mans Dogter, dat Leen-goet hebben, voor dat oude Wjws Soon, na Leen-regt, soo verde als sy beyde even na zijn aan dat Leen-goet.*

In 't verder heeft het algemeene versterff-regt plaats, volgens den grond van het Aafdoms regt, van den oudsten op den naasten, niet van den Heer ofte uytgifter, maar van de laatste besitter. Om dat, gelijk als in het voorgaande hoofdstuk is aangewesen, de Leen-goeden meest uyt de overgiften van het geslagt van den besitter ofte sijne voorfaten gesproten ende gekomen sijn, ende niet uyt den boescm van de Leen-heeren, welk versterf-regt van lid tot lid opgeteld by Grot. *Inleyd. het 2. bouk, 41. deel. vers. Een nieuw. de ook Neostad. de feud. Holland. success.*

4 By Wterste-wille door Oitroy, ende toelatinge van de Land-overheid, mag een Leen-man het Leen-goed maaken aan wie dat hy wil, sonder bewilliging van den naasten Heer, ofte der naasten Magen, ofte Leen. volgers van nooden te hebben. Sie Grot. *Inleyd. het 2. bouk, 42. deel.*

Neo-

Neostad. *observ. feud.* 1. Bort van 't versterk van de Leenen, het 1. deel num. 18. 19. ende het 82. deel. Sonder hoedanige toelatinge het gemaakte by de sommige soo nietig werd geoordeelt, dat selvs de waarde van het gemaakte niet en mag geeyst werden. *arg. lib. 1. feud. tit. 8. in pr.* het welk in andre Landen werd gevolgt. Sie *Christin. vol. 6. decis. 24. num. 4.* ende by Grot. mede op onse manieren werd gepast, *Inleyd. het 2. boek, 42. deel.* Dog werd by *Groeneweg.* aldaar betuygd, dat by het *Hoff van Holland* is verstaan: dat gelijk als de waarde van Onleen-goederen, aan yemand gemaakt, kan werden geeyst, al is 't dat de beheering daar van den Ervgenaam verboden is. §. 4. *instit. de legat.* het selve ook by ons in de Leen-goederen, de welke de Onleen-goederen by naar in alles gelijk geworden zijn, alsoo mede te verstaan is.

Door gewillekoorde Overdragte werd het Leen bekomen wt saake van 5. givte, verkooping, verruyling, door Opdragt, in tegenwoordigheid van den Heer ende twee Leen-mannen, daar by het Leen eerst aan den Leen-Heer werd opgedragen, ende kwijt-gescholden, de welke dan wedcrom den nieuwen Leen-volger daar inne op nieuws Verlijd; hoedanig Verly by hem niet en mag werden geweygert, nogte by de naaste Leen-volgers niet en mag werden tegen-gehouden in onstervelijke Erv-leenen, de welke by den Leen-man, gelijk als al ander goed, mogen werden vervremd, beswaard, ende verhandelt, behoudens alleen den Heer sijn regt van Naasling, soo het om geld werd verkost, ende voorts sijn Hoff-regten, ende Heer-gewaden. Maar van regte, ofte quade Leenen, en behouvt den Heer geen vervremdinge toe te laten. Sie Grot. *Inleyd. het 2. boek, 42. deel. vers. Ten derden.* *Frideric. à Sande ad Consuetud. feud. Gel. tract. 2. tit. 2. cap. 1. num. 7. 8. 10.* *Christin. vol. 1. decis. 185. num. 26. & decis. 268. num. 6.* *Consult. van de Hollandse Regtsgel. conf. 110.* *Coren observ. 32. num. 21.* Alles op straff van onwaarden soo de Opdragt anders waar geschied; soo dat een Leen, hoewel verkost, dog soodanig niet geleverd ende opgedragen, des niet-tegen-staande moet komen op den Leen-volger. Soo als by den *Hove van Holland* is verstaan, tusschen *M^r. Pieter de Sancto,* ende *Adriana Willems,* op den elfden Junij 1543. Behoudens alleen den Kooper sijn aantal op den Ervgenaam van den Verkooper, voor 't geen hem daar aan gelegen was, dat de Opdragte niet en is geschied, daar in den Leen-volger niet verder als voor sijn aan-deel gehouden is. Sie *Fachin. lib. 7. controv. cap. 14.* *Neostad. de feud. observ. 5. & de feud. Holland. Success. cap. 5. num. 60.* *Coren observ. rer. judic. observ. 8.*

Soo mag ook geen *Hypotheccatie*, ofte belastinge van Renten, &c. anders

ders geschieden als voor Leen-mannen, als voorfeid is, ende dan moet foodanige Rente mede te Leen ontvangen werden, ende daar van betaalt werden gelijke Hoff-regten ende Heer-gewaden, soo als van 't Leen selvs. Neostad. *de feud. cap. ult. num. 26. Missive*, gedrukt nevens de *Notable Pointten van Leenen*. Grot. *Inleyd. 2. bouk, 42. deel. vers. Men mag ook.*

7 Dog staat te letten, dat soo wanneer het Leen om geld is aangekocht, ofte by yemand wt sijn eygen goed opgedragen, ende wedrom te Leen ontvangen (gelijk als in beifwaarlijke tijden menigmaal geschied is, *teste Neostad. de feud. cap. 1. num. 12.*) soo moet den Soon, ofte andre afkomingeling van de eerste Leen-man, tot voordeel soo van de Weduwe als van de andre Kindren, vergoeding ende *restoir* doen van het geene daar door den Boedel by koop, ofte anders is vermindert. Neostad. *de feud. cap. 5. num. 12. cum seq.* Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 41. vers. Soo wanneer. num. 19. & seq.* gelijk by den *Hove van Holland* op den 31. July 1611. is verstaan in de saak van *Juffr. Maria van Nierop, contra den Heer van Orsmaal*. Item, op den 13. January 1547. tusschen *Philippus Godschalk*, ende *Jan Harp*, welken *Godschalk* met sijn Huysvrouw seekere Landen ten Huwlijk ontvangen, als Voogt van haar aan de Graavlijkheid opgedragen ende wederom te Leen ontvangen hebbende, sonder haar bewilliging *gecondemneerd* is, naar haar overlyden, de helvt van de selve Landen aan haar Erygenamen vry te laten opkomen, *Register. D. ij. fol. 169.*

Ik seg tot voordel van de Weduw, of andere Kindren: om dat het Regt van *restoir* te doen niet verder over en gaat, ende ten behouven van de Erygenamen van ter zijden, ofte andre vergoedinge behouvt gedaan te werden. *arg. l. 21. §. 1. Cod. de testam.* Grot. *Inleyd. 2. Bouk. 41. Deel. vers. Soo wanneer.* Neostad. *cap. 5. num. 18. & 49.* Lambert. Goris *advers. tract. 3.*

Ik segge, by koop, ofte andersints is vermindert; om dat niet alleen vergoedinge ende *restoir* moet gedaan werden van de koop-penningen, maar ook van alle het gunt den Boedel, ten opsigt van eenige wesentlijke ende noodige, ten minsten gediensstige verbeteringen ende onkosten aan het Leen-goed te kost geleid, is vermindert. Soodat de andre Kinderen in plaats van dien, soo veel gelds moeten hebben, als sy souden hebben gehad, soo de Vader 't selve Leen-goed niet en had gekocht of verbeterd. *Christin. vol. 6. decis. 43. num. 7.* Frid. à Zand. *ad consuetud. feud. Gelr. tract. 2. tit. 2. num. 13.* Lambert. Goris *Adversar. tract. 1. cap. 3.*

num. 11. Sonder dat hier tegens (gelijk als Mr. Pieter Bort in *zijn Traetaar: Hoe dat de Hollandse Leenen by versterf erven? het 9. Deel. het 4. Hoofst-point* num. 5. pag. 184. meind) te pas komt het 20. Artijkel van de *Notable punten*, die men ufeerd in de Leen-hoven van de Graavlijkheid, &c. in dese woorden: *Restoir te doen van de penningen daar om het selve Leen is gekoft, mids zijn aandeel daar inne genietende, ende daar toe die beterschap, &c.* Welke beterschap, alhoewel het andersints een enkel gefchrift is, sonder naam, het welk niemand en kan verbinden, in allen gevalle niet anders, ofte verder kan werden getrokken als tot de beterschap, die wt den stand, ende gelegentheid, van het Leen selvs voortkomt; by voorbeeld, of by verandering van den tijd het Leen voor veel minder was aangekoft, als het ten tijde van het *restoir* waardig is: Item, of het niet eenige aanwassen, of andre voordeelige gelegentheden, buyten kosten van den Boedel, was verbeterd: maar geentins tot andre verdre onkosten, ende verbeteringen, daar door den Boedel van den overleden mogte zijn vermindert: want de onkosten by den Vader, ten voordcel alleen van den eenen Soon gedaan, hem als een Bewind-hebber stellen van des Soons saaken: ende regt van vergoedinge geven. Ten waar bewesen wierd dat hy 't selve sijnen Soon geschonken had. Soo nogtans dat die onkosten, de noodsaaklijkheid ende nuttigheyd van de saak niet te boven en gaan. *arg. l. 5. Cod. de rei vind.* Als alleen in sulken val als de onkosten tot gieraad gedaan, het Leen-goed by een yder daar door soo veel waardiger maaken. *l. 39. §. 1. ff. de petit. hered.* Of den Leen-volger 't selve mede alsoo soude hebben gedaan, *arg. l. 47. §. 1. ff. de solut. l. 3. §. 6. ff. de in rem verso & simit.* Hier toe doct het geene dat *Grot 2. bonk, 41. deel.* hier van seid, *vers.* Wanneer het Leen: in dese woorden: *Vergoedinge te doen van alle het gund den Boedel daar door is verminderd, de regte waarde van dien inbrengende.* Neostad. *cap. 5. de feud. vers. Sin autem precii nomine.* Daar by komt, dat de gelijkheid in der Kindren ervenisse moet plaats hebben, soo veel als mogelijk. *l. cum pater. l. 77. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. l. 4. Cod. commun. divid. l. fin. Cod. commun. utriusque jud.* Ende andersins, dat indien een Vader al sijn middelen, ofte een groot gedeelte van dien, aan de verbetering van een Leen had te kost geleid, de andre Kinderen door dat middel souden werden verkort in foodanige geregtigheid, als haar de ingeschapen ende onveranderlijke Wetten, onverbreeklijk toevougen. Het welk tegens regt, reden, ende billikheid soude strijden. *l. maximum vitium. 4. Cod. de lib. praterit.* Soo als ik heb geoordeeld in de saak van de Kinderen ende Ervgenamen van den *Raad-Pensionaris Pauw, Ridder, Heere van Heemstede, &c.*

benevens de Juridice Faculteyt van de *Univerfiteyt tot Leyden*, betreffende de aangekoftte, ende verbeterde Heerlijkheid *Heemftede*, by *Haarlem*, op den 10. May 1653. Ende by haar alfoo is gevolgt.

HET XVI. DEEL.

Van Hoff-regten ende Heer-gewaden.

1. Hoff-regten wat, ende welke, foo in groote, kleyne, als middelbare Leenen.	4. Hoedanig te reekenen als geen feecker Heer-gewaad is weggedrukt.
2. Heer-gewaden wat, ende welke, ende hoedanig af te koopen.	5. Of, ende wanneer geen Hoff-regten, of Heer-gewaden by het Verly noodig is te betalen.
3. Een Jaar-huyrs tot Heer-gewaad gefelt, of, ende hoedanig te reekenen in beïm-	6. Confirmatie wat, ende wanneer genoug is,

IN 't voorgaande Deel is gefeid, dat het Verly van de Leenen t'elken Verfterv, of dat het van befitter verandert, moet werden vernieuwt, mits betalende de Hoff-regten, ende Heer-gewaden daar toe fttaande: welk Verly foo niet binnen een Jaar ende zes weeken werd verfogt, volgens de Leen-regten, het Leen aan den Heer foude komen te vervallen. *tit. Qua fuit prima causa beneficii amitt.* Dog het felve werd by ons gemeenlijk met een dubbel regt verfochoond, foo daar geen opentlijk bedrog, of quade trouwe by en komt, of dat den Leen-man daarom geroepen zijnde, hem had laten verfteeken, daar door hy, naar voorgaande gewijfde, het geheele Leen-regt, ten behouven van den Leen-heer foude verliefen. Sic *Grot. Inleyd. 2. Bouk, 43. Deel. verf. Ten tweeden. ende het 41. Deel, verf. Manfchap. ende verf. Heer-gewaden. Neoftad. de fend. Holland. fuccelf. cap. ult. num. 6. 7.*

- 1 De Hoff-regten die den Graav voor het Verlijden, ende vernieuwen van het Leen neemt, zijn defe :

Van een groot-Leen, dat is, het welk hoog, ofte laag Geragt in fig begrijpt, ofte anders dertig guldens Jaarlijxs inkommen heeft :

Voor het Zegel,	—	—	7. guld. 10. ft.
Voor den Register-meefter,	—	—	7. guld. 10. ft.
Voor den Klerk,	—	—	39. ft.
Voor den Deur-waarder,	—	—	39. ft.
Voor den Kamerling,	—	—	39. ft.
Voor de Poortiers,	—	—	24. ft.

Ist famen 22. guld. 1. ft.

Van

Van een middel-Leen, welkers inkomen is beneden de dertig, ende boven de tien gulden,

Voor het Zegel,	—	—	4. guld.	—
Voor den Register-meester,	—	—	4. guld.	—
Voor den Klerk,	—	—		18. ft.
Voor den Deur-waarder,	—	—		14. ft.
Voor den Poortier,	—	—		8. ft.
			Bedraagt 10. guld.	—

Van een kleyn-Leen dat boven de tien gulden inkomen niet en heeft :

Voor het Zegel.	—	—	2. guld.	—
Voor den Register-meester,	—	—	2. guld.	—
Voor den Klerk,	—	—		9. ft.
Voor den Deur-waarder,	—	—		7. ft.
Voor den Poortier,	—	—		4. ft.
			Beloopt 5. guld.	—

De Heer-gewaden, dewelke den Heer tot een erkentnis van den eygendom, ende teyken van eerbiedigheid, t'elken nevens het Verlyden, ende vernieuwen, moeten opgebracht werden, ende tot dien eynde in de wtgift-Brieven wtgedrukt werden, zijn veeltijds: een Valk, een Havik, een Sperwer, een Salm, een Snoek, Wind-honden, Spooren, Handschoenen, ende diergelijke: al het welk met secker geld werd afgekocht, gelijk het van ouds by den *Graav* daar op is gesteld, ende als nog onderhouden werd, het welke in der Vasallen Leen-Hoven van gelijken agtervolgt werd. Namentlijk:

Een goede Maaltijd,	—	—	5. guld. 6. d.
Een rooden Sperwer,	—	—	1. guld.
Een Wind-hond met hals-band, elken Wind-hond drie pond, ende elken hals-band 24. ft. t'famen			4. guld.
Een zeel Winden, elken Wind 3. pond.	—	—	6. guld.
Een Jagt-hoorn, wel behangen,	—	—	1. gl. 10. ft.
Een Jagt-hoorn, ende een paar nieuwe Hand-schoenen,	—	—	1. gl.

Een paar Wapen-hand-schoen,	_____	_____	1. gl. 4. ft.
Een paar Hand-schoen,	_____	_____	4. ft.
Een paar witte Hand-schoen,	_____	_____	3. ft.
Een paar Harte Hand-schoen,	_____	_____	5. ft.
Een Marwetsen-Snoek,	_____	_____	10. ft.
Een Taalwaarder-Snoek,	_____	_____	10. ft.
Een goede Heecte, ofte Snoek,	_____	_____	1. gl.
Een rooden Havik,	_____	_____	3. gl. 15. ft.
Een goeden Havik: een gouden Engelsen Nobel, greekent tegens	_____	_____	4. gl. 8. ft.
Een Noortsen-Muyter-Havik.	_____	_____	2. gl.
Een vette Pauw,	_____	_____	1. gl.
Een Kapoen,	_____	_____	7. ft.
Een paar vette Kapoenen,	_____	_____	1. gl.
Een paar Knijnen,	_____	_____	5. ft.
Een vetten Weer,	_____	_____	1. gl. 10. ft.
Een stoop Wijn,	_____	_____	4. ft.
Een stoop Rijnse-Wijn,	_____	_____	6. ft.
Een paar Smaarlen,	_____	_____	5. ft.
Een goeden Salm,	_____	_____	3. gl.
Een paar Spooren,	_____	_____	10. ft.
Een nieuw Swaart,	_____	_____	2. gl.
Een pond goed gelds,	_____	_____	1. gl.
Een pond Hollands,	_____	_____	15. ft.
Een pond swarte, daar men voor ontvangt	_____	_____	6. ft. 6. p.
Een pond swarten, seftien penningen voor de grooten, elk pond,	_____	_____	1. gl.
Tien Schellingen swarten,	_____	_____	7. ft. 6. p.
Vijf pond swarten, elken groot Tournois tot seftien pennin- gen, daar voor men ontvangt	_____	_____	5. gl.
Een loot fijn puyr silvers,	_____	_____	1. gl. 11. ft.
Een onçe fijn silvers,	_____	_____	1. gl. 8. ft.
Een Engelsen Nobel,	_____	_____	3. gl. 15. ft.
Een halven Engelsen Nobel,	_____	_____	2. gl. 8. ft.
Een Vlaamsen Nobel,	_____	_____	4. gl.
Een Nobel van 48. Grooten,	_____	_____	1. gl. 4. ft.
Een Vrankrijfsen-schild,	_____	_____	2. gl. 2. ft.
Een Vrankrijfsen-Kroon,	_____	_____	2. gl.

Een

XVI. Deel. *Van Hoff-regten ende Flee-gewaden.* 181

Een ouden Vrankrijfsen-Schild,	_____	2. gl. 6. ft. 6. p.
Een Gouden-Schild,	_____	2. gl. 8. ft.
Een Gouden Hollandsen-Schild,	_____	1. gl. 13. ft.
Een Gouden Wilhelmus-Schild,	_____	1. gl. 12. ft.
Een Bourgoense-Schild, daar voor men ontvangt anderhalven gouden gulden, tot	_____	2. gl. 5. ft.
Een Gouden gulden	_____	1. gl. 10. ft.
Een grooten gulden, daar voor men betaald.	_____	1. gl. 8. ft.
Een grooten gulden, daar voor men ontvangt een gouden gulden,	_____	1. gl. 10. ft.
Een Rijns-gulden,	_____	1. gl. 8. ft.
Eenen gulden Hallink, daar men voor betaald een Ducaat van Florencen,	_____	1. gl. 10. ft.
Vijf schellingen goeden Tournois,	_____	12. ft. 6. p.
Seventien schellingen,	_____	17. ft.
Een gouden pennink, daar voor sal men ontvangen eenen Hollandsen ouden Schild, ende den selven Schild gerekend anderhalv gouden gulden,	_____	2. gl. 2. ft.
Een Postulaats-gulden,	_____	2. gl.
Twintig penningen Hollands,	_____	1. ft. 4. dr.
Vijf mark silver, yder mark gerekend tegens vier ponden Hollands,	_____	15. gl.
Twintig grooten Koninxs Tournoisen, daar men voor ontvangt voor elke groote, 4. grooten Vlaams,	_____	2. gl.
Tien ponden Parasifes,	_____	5. gl.
Een paard, waardig wesende vijftig gulden,	_____	10. gl.

Ik heb ook in de oude uytgift van sekre heerlijkheyt gezien dat het selve most verheft werden, met *een man te paart*, en in andre, *een man in het barnas*. Waar over gevraagd sijnde, was van gevoelen, niet dat den man selv, om dat by ons geen lijv eygenschap plaats en heeft gehad, als hier voor r'sijner plaats, maar dat daar voor most geleverd werden alle toerusting, dewelke tot een man te paart, ofte een man in 't barnas behoort, off de waarde van dien.

Anders is het swaarste Heer-gewaad een Jaar huys, ofte Pagt, het welke mede eng genomen werd, sonder dat daar toe opmerk genomen werd op de vrugten, ofte de huys van de verbetering, ofte aanwas, de welke by, ende door den Leen-man van buyten, ende sonder eygentlijk toe-doen ende

wesentlijke oorzaak van het Leen, daar aan werden gedaan, ende verkregen: Als by voorbeeld, indien op een Erv, ofte grond dat Leen-roerig is, een huys, of wat anders gebouwt is, sal het selve niet hooger Verheer-gewaad moeten werden als met een Jaar huys van het selve Erv ende grond, sonder opmerk van het huys dat daar op staat, ende diergelijke, want het geene op een Leen-grond werd getimmerd, ende een Leen-grond van buyten, sonder toedoen van den selven grond, oneygentlijk aan of opkomt, en kan niet voor Leen-roerig gehouden werden. Sie Rosenthal, *de feudis cap. 10. conclus. 43. per tot. & cap. 12. conclus. 15. num. 12.* Het welk nochtans wel by de sommige misbruikt werd; die de goede luyden, die haar met de plompe letter laten bedriegen, soo wel van de verbetering ende vermeerdering, als van het Leen selv, een Jaar huys, ofte vrugten asperffen. Soo als ik benevens den Heer Jacob Mæstertius Professor in de Regten tot Leyden over eenige jaren geoordeelt heb, voor de besitters van sekere verdeelde ende uytgegeven Erven besuyden de kerk van Soeterwoude, van ouds *de Loet* genaamt, dewelke by spliffinge ende verdelinge, lange na de uytgifte by den Leen-Heer, behoudens sijn regt, toegestaan met huysen betimmert sijn, ende onder de Agter-lenen van den huysse van Rodenburg behoren, jegenwoordig beseten by *Niklaas Korsteman, Heere van Rodenburg.* Staat voorts bysonderlijk te letten dat het Heer-gewaad van een Jaar vrugten, niet op groote, of middelbare, maer meest op kleyne Leenen, die tien of minder gulden's Jaars kunnen opbrengen, gestelt is, op dat het selve den afkoop van het swaarste Heer-gewaad niet te boven en gaa. Sie Frid. à Sande *ad constitut. feud. Gelria tract. 2. tit. 1. cap. 3. num. 17.*

4 Soo wanneer geen Heer-gewaden by de Brieven werden wtgedrukt, soo werd voor een groot ende middelbaar Leen gerekend tien guldens; ende voor een kleyn Leen, een Jaar renten.

Dese Hof regten ende Heer-gewaden moeten niet alleen by versterf, maar by elke vervremding of verandering, ende overgifte, ook by belastinge ende beswaarnis, soo dikmaals het valt, werden voldaan. Henric Soef. *de feud. cap. 13. num. 22. & seqq.* Haneton. *de jure feud. lib. 3. cap. 5.*

5 Dog by versterf van den Heer werd wel ten versouken van den navolger, de vernieuwing van den Eed gedaan, dog sonder Hof-regten, ofte Heer-gewaden. Christin. *vol. 6. decis. 25. num. 10. & seq.*

Ook soo wanneer een stuk goeds aan den Heer opgedragen werd, om het selve wederom, van hem te Leen te ontvangen, soo betaaldmen voor de eerste reyse geen Heer-gewaden. *Notable punten van de Leen-hove, Art. 9.*

6 Item, soo wanneer een Morgen-gave, Waarborg-togt, ofte yets gelijk

lijk, op een stuk Leen-goeds werd geveftigt, ofte verfeekerd, is maar alleen *confirmatie* van nooden, ende geniet alfdan den Kamerling niet, nog Deurwaarders, nog Poortier, of diergelijke.

Gelijk ook yemand die de lijvtogt van een Leen gemaakt is, maar *confirmatie* bebouvet: Dog moet in fulken geval, evenwel den regten Leen-volger binnen 's Jaars het selve verheffen, ende ver-Heer-gewaden, hoewel hy de vrugten van dien te buyten moet staan, geduyrende het leven van den Togtenaar. *Notable poincten van den Leen-hove, Art. 9.*

Ende by soo verre de Lijvtogt gaat over een, twee, of drie Leenen, soo werd het inkomen van dien op een geleid, ende daar na het regt van *Confirmatie* genomen, 't zy van middel, klein, ofte groot, na dat het selve inkomen bevonden werd, soo dat men maar een regt van *Confirmatie* schuldig is, al waren daar honderd Leenen in begrepen. Maar soo yemand zijn Leen overdraagt, ende zijn Lijvtogt daar aan behoud, soo werd daar van geen *Confirmatie*-gelt betaalt. *Notable poincten van de Leenen, Art. 7. 8. 13.*

HET XVII. DEEL.

Hoe Leen verlooren werd.

1. Hoe Leen verlooren werd door saaks ondergang.	4. Door verbeurte van den Leen-man, ofte den Heer.
2. Door verjaring.	5. Door versuym van Verly den tijd van een Jaar en ses wekken.
3. Door Quytting van den Leen-man ende den Heer.	6. Door gebrek van regte Leen-volgers.

EEN Leen werd verlooren, door ondergang van de saak, gelijk als affpoe-
len, ende inbreuk van Water, ende diergelijke. *arg. l. 1. Cod. de jure Emphyteut. cap. 1. in fin. in quib. mod. feud. amitt. junct. l. 2. ff. de Usufructu.*

II. Door verjarige, daar door den Heer, naar het besit van een derden-
deel van honderd Jaar, het Leen-goed wederom geheel aan hem trekt. *arg. cap. 1. §. si quis. Si de fundo defuncti & ibi D.D.* of so een Leen van een vremde die daar niet toe geregtigt en was, een derdendeel van honderd Jaar was beseten, verliest daar door den regten Leen-volger zijn regt, ende werd den Leen-heer den nieuwen besitter als Leen-volger opgedrongen. *d. cap. 1. §. si quis. Sic Christin. vol. 1. decis. 294. Frederic. à Sande ad Consuetud. feud. Gelria tract. 1. tit. 1. cap. 2. num. 1. Grot. Inleyd. 2. Bouk, 43. Deel, vers. Ten vierden.* Maar den Heer en verliest sijn regt niet, al ist dat hy 't selve in een derdendeel van honderd Jaar niet en gebruikte, om dat het selve niet altoos voor en valt, ende niet geduyrig en kan werden

geoeffend, ende beseten, gelijk in een verjaringe nodig is, ook dat het is een gerechtigheid van yets te doen, of laten, hoedanige nimmermeer en verjaaren. *arg. l. 2. ff. de via publica, & ibi DD.* als hier voor in het achtste Deel, num. 12. is aangewesen.

- 3 III. Door Quytting, als den Leen-man zijnen Heer het Leen wederom in handen steld, of dat hy ten behouven van een verder Leen-volger sijn regt kwijt-geevt, ende overdraagt. *cap. 1. in fine pr. Qualiter olim feudum alien. pot.* Welke beyde kwijtingen in wecr-wil van den Heer geschieden mogen. *cap. unic. de Vasall. qui contra Consuet. Reg. Lotbar. cap. unic. de Vasall. decrep. arat.* Dog een volkomen kwijting aan den Heer en mag niet geschieden tot nadeel van de Leen-volgers: soo dat het selve niet langer en duyrd, als het leven van die geene, die de kwijtinge doet, na welkers dood de Leen-volgers het selve Leen wederom mogen hervatten: ten waar dat sy selvs mede de kwijtinge toe-gestaan, ofte gestadet hadden. *cap. 1. de alienat. feud. patern. & ibi Gloss.*

Van gelijken door kwijtinge van den Heer aan sijnen Leen-man, als hy hem vergund dat hy het Leen besit als sijn vry eygen On-leen-goed, *arg. tit. Quis juris si post alienat. feudi Vasall. id recuperaverit.*

Soo werden ook de quade Leener dikmaals tot goede onversterflijke Erv-leenen gemaakt, ende ook wel tot vrye Onleer-goedren afgekoft, meere deels om een derdepart van de regte waarde. Daar van een voorbeeld te sien is in secker Octroy aan Reynout de Grebber van Persijn verleent op den 29. Maart 1610. in het placatb. van Jan Jansz. pag. 360. Ende soo is de Ambagts-heerlijkheid van Soeterwoude, dewelke gesceid wierd kwaat Leen te sijn, met het overlijden van den Heer Muring van der Aa Burgermeester der Stad Leyden, op dewelke deselve Heerlijkheid van wegen de Stad Leyden, als Ambagts-heeren van Soeterwoude verlijd was, met dat hy sonder kinderen overleevde, voor een sekre erkentenis aan de Graafflijkheit, van een kwaat tot een goed Leen gemaakt.

- 4 IV. Door verbeurte om ontrouw, ofte smaet van den Leen-man aan den Heer begaan, *cap. unic. in quib. caus. feud. amitt.* Het welk aan de bescheydenheid van den Regter staat te oordeelen, of, ende wanneer sulks begaan is, daar om verbeurte plaats heevt, soo dat den Heer het Leen-goed niet sonder voorgaande vonnis en mag aanslaan, *cap. 1. in pr. de feudo sine culpa non amitt.* Neoflad. *de feud. Succes. cap. fin. num. 8.* Christin. *vol. 6. decis. 77.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 51.*

Segg verbeurte van den Leen-man aan den Heer,] om dat by ons door andre misdaden, jegens een ander als den Heer begaan, het Leen-goed
niet

niet en vervalt, selvs niet soo wanneer alle goederen verbeurt verklaart werden. *cap. 1. & cap. fin. Qua fuit prima caus. benefic. amitt.* Sie Christin. *vol. 1. decis. 300.* Grot. *Inleyd. 2. Bouk, 43. Deel, vers. Ten zweeden.* Soo als by *Handvest van Kaisrin MARGRIET, Sondags na Affens-Woensdag 1346. art. 14.* aan die van *Noort-Holland* is vergund: dat een yegelijk sijn Leen-goed vrylijk sal volgen van alle misdaad, alsoo verre als hy sijnen Heer, daar hy 't afhoud, doet dat een Leen-man sijnen Heer schuldig is te doen.

By de oude regten van *Kemmerland* werd een Leen verbeurt om vierderhande oorsaaken: als een Leen-man by sijn Leens-heeren *Wijv slapen* gaat; of soo by hem tegens sijnen Leen-heer wapende, met onrecht; of hy sijn Leen-heer verraden, of vergeven wilde; of sijn Leen-heer beleegen waar met onrecht, soo is by Leen-man schuldig, hem, na sijn magt te hulp te komen, ende te ontfetten. *facit cap. 1. §. 2. Qua fuit prima causa benefic. amitt. cap. unic. de feud. sine culp. non amitt.*

Naar de beschreven Regten verviel ook het Leen-regt aan den Heer, door verstuym van binnen een Jaar ende ses weeken naar het overlijden van den Leen-man, wederom op den Leen-volger te doen verheffen. *tit. Qua fuit prima causa benefic. amitt. in pr.* Dog werd het selve verstuym naar bescheydenheid gebetert, veeltijds met dubble Hof-regten ende Heer-gewaden. Sie *Placaat van den 20. October 1580. den 15. July 1592. ende den 23. December 1610. Neostad. de feud. Holland. Success. cap. fin. num. 6. 7. Grot. Inleyd. 2. Bouk, 41. Deel, vers. Heer-gewaden.*

Gelijk door verbeurte van den Leen-man, met dat hy niet en doet 't geen hy schuldig is, aan sijn zijde het Leen vervalt, soo vervalt het ook aan de zijde van den Leen-heer, ende werd voor vry gehouden, door des Heers ontrouw. *cap. unic. Qualiter dom. propriet. privet.* Het welk, soo het een agter-Leen was aan des Leens-heer Over-heer verviel; Soo als men vind in de oude Regten van *Kemmerland.* Dat, *ist saake dat hem sijn Leen-heer geen regt en doet van die goeden die hy van hem te Leen houd, of wil by hem geen Verly doen, soo sal hy nemen twee van den Over-heer sijn mannen, ende begeren daar voor een werve, ander werve, derde werve met blooten hoofde ongegord, ende hem tot elken reyse omkeeren, ende dan tuyg nemen van den voorschreven Mannen.*

V. Ende eyndlijk werd het Leen-regt verlooren door gebrek van regte 6 Leen-volgers. Dat is by overlyden van yemand die geen Ervgenamen na en laat, de welke Leen-volgers kunnen, of mogen wesen. *cap. 1. §. qui cleric. Si de feud. defunct. content. cap. 1. in fin. de alienat. feud. te weten, in*

regte Leenen, by gebrek van Mans oir, gekomen van den eersten Leenman, ende in overftervelijke Erv-leenen by gebrek, foo sommige meynen, van het tiende-lid. Soo dat gevoelen Neoftad. *de feud. success. cap. 5. num. 77. Grot. introd. 2. Bouk, 43. Deel.* Dan dewijl 't selve schijnt gegrondvest op dien voet, dat in Onleen-goederen, het goed aan 't Gemeene Land vervalt, foo daar niemand gevonden werd van des overledens Maagschap, die hem binnen den tienden lede bestaat, het welk by misverstand in de wtlegging van de Roomse wet, in §. 5. *instit. de success. cognator.* alwaar het tiende lid voor oneyndig genomen werd, *per. l. 2. §. 1. ff. de Suis & legitim.* misduid werd, foo hier naar t' sijner plaats sal werden aangewesen: soude mede daar wt volgen, dat het selve verfterv onbepaalt is, foo lang daar yemand is, dewelke de Maagschap van den laatsten besitter t'eeniger wijse kan berekenen.

HET XVIII. DEEF.

Van Geestlijke Gestigten, ende Proven.

1. Of, ende hoe verre het *Ius Patronatus* den Vryheeren in het stellen, ofte goed-keuren van Kerke-Leenaars toekomt.
2. *Vicarijen, tr ebenden, ofte Proven, wat, ende hoedanig van ouds ingesteld.*
3. *Givie van de selve, by wie, ende aan wie te doen.*
4. *Het onderscheid tussen Leen-goed, ende Prove, aangaande het verfterv.*
5. *De instellinge der Proven, hoedanig te doen, ende te vernieuwen van ouds, ende buydendaags.*
6. *Andre Geestelijke goeden, of, ende welke aan de gemeene saak vervallen.*
7. *Canonesijen tot Urregt, de Abdye van Rijnsborg, Leeuwenhorst, ende ter Lee, de Sint-Jans-Ordre van de Ridders van Malta, waarom van het verval wtgesondert, ende tot welken eynde ingestelt.*

Onder Erv-togt, by manier van Leen-regt, werden by veele gereekent Geestelijke Instellingen, ende Gestigten, Daar van de sommige tot den Bisschoplijken stoel ende Kerklijk-gebruik in 't geheel geschikt ende overgegeven waren. Hoedanige goeden, zedert den herstelden Godsdienst, in 't geheel voor de gemeene saak, tot gelijk onderhoud van Kerken ende Kerken-dienaren, zijn aangeslagen; Alleen dat sommige Vryheeren van Karspelen, ofte Dorpen, wt insigt dat haare Voor-ouderen de Kerken aldaar wt haar eygen goeden souden hebben gestigt, met dat voor beding, van dat sy, ende hare nakomelingen, soodanig regt altoos souden hebben ende behouden, in 't besit gebleven zijn, van t'elken verfterv, ofte verandering, een Preek-heer over de selve Kerk te stellen, ten minsten by de Gemeente voorgedragen te gestaden ende voor goed te kennen, ofte te verwerpen, dat men nomt *Ius Patronatus*, Daar by veelen
 soo

foo verre is verstorven, dat daar van niet meer blyks van te vinden en is, als dat sy daar van in 't besit zijn.

Andre goeden waren alleen tot sekere Godlyke-diensten gestelt, de welke door seker persoon, het zy Klerk, of Priester van haar Geslagt, ter salige gedagten ende verdiensten, voor haar afgestorven Zielen, by givte van den naaften ende oudsten van haar Geslagt, mogten werden beseten ende bediend: hoedanige givten, *Vicarijen, Prabenden*, ofte *Proven* genomt wierden, ende de goedren *Proven-goeden*. Welke dienften meerendeels bestonden in Nagt-waaken, Ziel-missen, Afbiddingen, *Memorien*, ende diergelyke Waan-heyliche onderhoudingen, ende Bede-diensten, voor haar, ende harer Voor-oudren Zielen, in de Kerken, op het een of ander, ter eeren van d'een of d'ander Heylig gestigte Altaar te doen.

De gift van het besit der selver *Proven*, wierd gemeenlyk gelaten op yemand van des makers, ofte instellers afkomst, zijnde Priester, of Klerk, te moeten over gaan, foo dikmaals de selve verviel, op den oudsten ende naaften, die van des instellers Lijve, wt wetagtige-geboorte gekomen was, alsoo neder te gaan als een vry *Erv-leen*, met regt, dat jonger Man voor dat ouder Wjv, daar sy beyde even na waren; na inhoud van de instellingen, de welke daar in moeten gevolgt werden, dog selden veel van malkander verschillen. Andersins daar geen seker beding van en is, volgtmen het regt van gemeen ervenisse, *ab intestato. arg. l. 8. § l. 3. ff. de jure Codicillor.*

Met sodanig onderscheid, dat het selve regt van gifte, foo dikwils dat vervalt, niet en komt op de naaste af komeling van de laats voorgaanden besitter, gelijk als in *Leen-goederen*, het *Leen* altoos gaat op de naaste van de laatste besitter, maar altoos moet overgaan, tot den naaften van den eersten insteller. Om reedenen, dat een *Leen-heer* sijn *Leen-goed* van sijn geslagt vervremd, ende aan een ander over geeft: het *leen* en ook wel uyt den boesem van de *leen-volgers* eerst aan den Heer is overgegeven, ende wederom van hem met beding van *successie* in hare aff komelingen, te *leen* ontvangen: daar in de *Proven* den insteller de gifte altoos uyt sijn eygen goed doet, ende aan ende in sijn eygen Geslagt wil houden, sonder dat die tot eenige vrende mag overgaan, maar op de naaste van het bloed moet blyven. Sic Roch. de *Curte tract. de jure patronat. Rubric. de translatione jur. patronat. num. 25.* Soo dat die *Clausule*, *neder te gaan, als een onoversterfelyk Erv-leen*, foo gemeenlyk in de instellingen werd wtgedrukt, niet verder, ofte anders te verstaan is, als met een opsigt van het bloed ende naaste van den eersten insteller, ende niet van de laatste besitter.

5 Dese instellinge en mogt niet sonder kennis, ende bevestiging van den Bisschop geschieden, *arg. cap. nullus presbiter, & cap. placuit de Consecrat. distinct. 1. cap. 1. junct. Novell. 67.* Gelijk ook niet by aflyyghheid van die geene, de welke 't selve besit een ander in desselvs plaats mag werden begiftigt, sonder dat den selven begiftigden, den Bisschop wierde voorgesteld, ende hy, na gedane gestading, daar inne wierd ingelijvd, ende gelijk als tot de diensten daar toe behorende, bekwaam ende waardig wierden geoorlovet, die soo selvs geen Priesters en waaren, ten minsten moften zijn Klerken, naar voorgaande geschoren kruyn, ende daar toe verleende Brieven, ofte andre hooger waardigheden, tot Kerkelijke diensten gemagtigt, ende aangenomen. Want of wel de gifte bestond in de magt van des instellers naaste afkomeling: Soo en mogt den dienst ende wtvoeringe sonder Kerkelijke plegt niet werden bediend, *cap. 1. 2. Extra. De jure patronatus & ibi DD.*

Dog zijn zederd den hervormden Godsdienst, alle sodanige Kerkelijke verdiensten, als strijdende tegens de gronden van de waare leere der Zaligheid, ende Christelijke instellinge, met den verwaanden Beelden-dienst, ende andre Pauwelijke instellingen, in 't geheel vervallen. Alleen dat de gifte, ende het besit van sodanige *Proven*, als by de Luyden wt haar eygen goed, aan, ende ten behouven van haare nasaaten agterlaten, den selven werd gelaten te gunnen, ende te geven, by, ende aan die geene, als de instellinge daar van dat mede brengt: mits dat het selve mede geschiede naar voorgaande voorstellinge aan de *Staten van Holland*, in plaats van den Bisschop, ende gestadinge van deselve daar op gevolgt, ende dat in plaats van de selve verwurpen, ende afgestelde diensten, ten behouven van het onderhoud der Kerken, ende der Kerken-dienaaren, ende Schoolen, een derdendeel van de Jaarlijkse vrugten ende innekomen aan de Geestelijke schat-kamer werde opgebracht. Ende werd daar somwijlen by gedaan, dat den begiftigden hem ter Scholen moet oefvenen, ende besighouden: want al ist dat de gemelte diensten in die soorte zijn verwurpen, soo en kan daar wt niet verstaan werden, dat 't selve aan de Ervgenamen komt te vervallen, maar moet overgesteld werden tot andere gelijke gebruyken, ende onderhoudingen, *arg. l. 18. ff. de Usu & Usufr. leg. junct. l. 21. & l. 26. Cod. de Sacrosanct. Eccles. cap. 16. extr. de prabendis.* Sie de *Ordonnant. van de Staten van Holland van den Jaare 1578. ende de vernieuwinge van de selve van den 12. Decemb. 1658.* daar aangaande het derdepart van de vrugten sulken insigt soo werd bevolen. Dog het selve en heevt tot nog toe, om de armoede van die geene, de welke daar mede als tot haar
nood.

noodfaakelijk onderhoud steeds werden begiffigt, niet volkomen in trein kunnen werden gebracht.

Andre Geestelijke goederen aan de Kerken ende Gods huysen, in der 6 tijd, sonder eenig buyten gehouden dienstelijk besit, wel cer gelaten ende gemaakt, zijn met de veranderinge van den Godsdienst in 't geheel en al by de gemeene saak, ten onderhoud van de Kerken ende Kerken-dienaaren, aangeflagen.

Daar van mede onderscheydentlijk zijn wtgezonderd, soodanige geestelijke Gestigten, de welke, al ist dat die geen besit en hebben behouden in de afkomelingen van den eersten insteller selvs, evenwel tot een ander als Kerkelijken dienst geschikt zijn, gelijk als zijn der *Kanonikken-orden 7 van Wtregt*, voornamentlijk ingesteld tot een Vergadering van Staat, de *Abdyen van Ryns burgh, Lecuwrenborst, ende ter Lee*, tot onderhoud van verarmde Edelen, ende de *Ordre van St. Jan tot Jerusalem*, by de Ridders, ende Groot-vorsten van *Malta*, tot bescherming van het Christen geloov, tegen 't geweld van den Grooten Turk opgeregt, ende in andere Landen overgebracht, daar sy met het besit van veele goeden begiffigt zijn, waar van de meeste, door versterk ende verval der selver Ordre in dese Landen, het besit van haare goeden wederom hebben aangeflagen.

HET XIX. DEEL.

Van Dienstbaarheden in 't gemeen.

1. Dienstbaarheid wat. 2. Hoedanig te verkrygen by beding ende overgivre. 3. Hoedanig door besit regt ende Verjaring. 4. Een getimmerde dat Jaar ende dag onbeklaagt gestaan heevt is genoug verjaard, om te blijven staan behoudens vergoeding. 5. Of ende wanneer icelating regt van dienstbaarheid mede brengt.	6. Een eygenaar van twee bysondre Huysen, de selve in 't geheel gebruykende, ende daar na wederom in 't bysonder verkopende, behoud elk Huys sijn woorgaande nadelen ende woordelen, sonder regt van tussen beyde gebruykte dienstbaarheden, ten zy die by de verkopinge werden wgedrukt. 7. Dienstbaarheden, andre Huys, andere Veld dienstbaarheden, ende der selver onderscheid.

Voor heen is geseid, dat gebrekelyken eygendom bestaat in togt, of minder geregtigheid.

Minder geregtigheid als togt is dienstbaarheid, dat is, het regt om yets 1 boven, of buyten 't gemeene regt te verbieden, ofte te doen aan off in eens anders huys, off op eens anders grond, tot voordeel van het sijne.

l. 26. ff. de Servit. Urban. Prad. want anders volgens 't gemeen regt een yder in ende op het zijne vermag te doen het gund dat hem gelievet, sonder overlast van een ander. l. 8. §. 5. ff. Si servit. vind. l. 8. Cod. de servitut. l. 8. ff. de Servit. Urban. Prad. Ende hier van werd de selve dienstbaarheid tweesinnig verstaan, beheersende in het geen eens anders is, ende lijdende van een ander 't geene sijns was. l. 3. ff. Commun. Pradior.

- 2 Het selve regt werd verkregen. I. Door beding ende overgifte. §. ult. instit. de Servitut. l. ult. ff. eod. l. 1. §. ult. ff. de Servit. Prad. Rustic. Dog een stuk goed dat met vele gemeen is, en kan met geen dienstbaarheid belast werden, als met bewilliging van alle deelplichten. l. 28. ff. commun. divid. l. 2. ff. de servit.

Welke overgifte, alsoo tot de onroerende goederen behoord, ende de selve daar onder naar regten verbonden werden. l. ult. Cod. de reb. alien. non alienandis, by ons niet anders tot nadeel van een derde, en kan bestaan, als in diervougen gelijk de onroerende goederen selv, aan een ander moeten opgedragen werden, dat is, voor den geregte van de plaats daar het goed leyd. Soo dat andre toefegginge, alleen den toefegger, ende niet het goed selv, of sijne schuld-eyseren soude verbinden. Soo als by den *Hove van Holland* is verstaan op den 8, Feb. 1627. in de saak van *Jan Fransz. Bak*, contra *Jan le Cocq*.

- 3 II. Door besit-regt, ende verjaring van een derdendeel van honderd Jaar. l. 10. ff. Si servit. vind. l. 2. Cod. de servit. l. ult. Cod. de praescript. long. temp. l. pen. §. 1. in fin. Cod. de praescript. 30. vel 40. annor. Waar van hier voor.

- 4 Ende is daar van een bysonder regt, dat een getimmerte dat Jaar ende dag onbeklaagt gestaan heeft, genoug verjaart is, om 't selve alsoo te behouden, behoudens alleen den beschadigde een reedelijke vergoeding. arg. l. 1. §. tot. tit. ff. Uti possidet. Christin. ad leg. Mecklin. tit. 14. arg. 45. Keuren der Stad *Leyden*, art. 103.

- 5 Welk besit-regt te verstaan is van yets dat nogte met geweld, nogte heimelijk, sonder weten; nogte ter beede, ofte by versogte toelating werd beseten. l. 1. Cod. de Servit. & aqua. l. 1. Cod. Uti possidetis. Want soo ik, naar voorgaande versouk, yets aan mijn Buyr-man toelaat, in of over 't mijne te doen, dat ik anders niet gehouden was, werd verstaan dat het selve t'allen tijden wederom mag ingetrokken ende verboden werden, ende dit stilswygend beding in sig behelst, tot kennlijk weder-seggen toe. arg. l. 25. ff. de probat. l. 1. ff. de Precario. Dog is wel het sekerste daar van een wtgedrukt

gedrukt beding te maaken. Want andersins soo yets slegtelyk, naar voorgaande versouk, was toegelaten, het welk niet sonder schade ende verkortinge van de saak, ende die gene die het toegelaten is, kan weg-genomen, ofte hersteld werden, werd verstaan, dat foodanige toelating een Over-gifte ende dienstbaarheid mede-brenge, van 't selve altoos soo te houden, ende te gedoogen, gelijk als of ik mijn Buyr-man had toegeftaan op mijn muyr te timmeren, of een balk in mijn muyr te leggen, daar sijn gebouw op mogt rusten. *arg. l. 4. ff. locati.* Sie Bart. *Cæpoll. de Servit. Urban. prædior. cap. 79. num. 6. 7.*

Dese dienstbaarheid bestaat in het regt op ofte over eens anders goed, niet in ofte op het sijne, want niemand en kan aan sig selven ofte op het 6 sijne yets schuldig zyn. *l. 26. ff. de Servit. Urban. præd.* Soo dat, gelijk te meermaals gebeurd, soo wanneer yemand den eygendom van twee bysondere huysen beneven den anderen verkrijgt, daar van het een eenige dienstbaarheid ten behouven van het andere schuldig was, het selve regt van dienstbaarheid daar mede in ende tot malkanderen komt te smelten, ende vernietigt te werden. *l. 1. ff. Quæadm. Servit. amitt. l. 10. ff. commun. præd. l. 18. ff. de Servit.* Dog soo naderhand de selve huysen wederom in 't bysonder wierden verkost, sonder vernietiging van de voorgaande dienstbaarheden, soude een yeder van de selve wederom met de voorgaande dienstbaarheden over-gaan, ende de selve verstaan werden te behouden. Gelijk ook indien hy ondertussen eenige voordeelige dienstbaarheden van het een op het ander gebruikt hadde, de selve by bysondere verkoopinge wederom komen te vervallen. *arg. l. 9. ff. commun. præd. d. l. 18. ff. de servit. l. 2. §. 19. ff. de hered. vend.* Grot. *Inleyd. 2. bouk, 36. deel. vers.* Soo wanneer. *Costuym. van Antwerp. cap. 62. art. 14.* Keuren van de erff-scheydingen tot *Rotterdam, art. 16.* Alwaart soo dat hy daar by ge-seid hadde, *soo die getimmert ende gemaakt staan, gebruikt ende bewoont werden;* waar by men verstaat dat geene dienstbaarheden in 't bysonder begrepen en werden, ten waar die in 't bysonder waren wtgedrukt, soo als verscheyde maalen is verstaan. *arg. l. 17. §. 3. ff. de Serv. Urban. præd.* Om dat foodanige *Clausule,* alleen is een enkle beschryving van de langte, wijtte, diepte, ende verder gelegenheit van het verkofte, daar by den verkooper verklaard, dat hy van 't geene dat verkost werd, niet en wil wtsonderen, ('t welk hy anders wdruklijk soude moeten doen. *per l. 10. ff. commun. præd.*) ende verder met sodanig regt als het selve soude mogen hebben, maar geensins eenig bysonder regt van dienstbaarheid insteld off toefcyd. Soo dat indien daar in yets getimmert was, het welk aan den buyr-man eenige

eenige dienstbaarheid soude geven, de welk hy niet en behoude te lijd-
den, wederom soude moeten werden weg-genomen, want indien 't sel-
ve een dienstbaerheid soude geven aan d'eene zijde, soude het wederom
een dienstbaarheid geven aan d'ander zijde, dat het selve getimmerte
noit anders soude mogen werden gemaakt, of hooger soude mogen
worden opgehaalt dan het alsdan was. Het welk geheel buyten de me-
ning is.

- 7 De dienstbaarheden werden gemeenlijk verdeelt in Huys-dienstbaarhe-
den, ofte Veld-dienstbaarheden, de welke wt den aard ende gebruik van
dien werden onderscheyden. *l. 198. ff. Verb. Signific. l. 16. Cod. de prad. &
al. reb. minor. l. 2. ff. de Servit. Rustic. pradior.*

De welke daar in van den anderen verschillen dat alle Veld-dienstbaar-
heden in doen ofte lyden bestaan; de Huys-dienstbaarheden niet alleen in
doen ofte lijdten, maar ook in verband om op het sijne yets niet te mogen
doen 't geen anders geoorlovet was. Als is van niet hooger te timmeren, van
geene ligten te besetten, of beletten, ende diergelijck. *l. 15. §. 1. ff. de
Servit. l. 6. §. 2. ff. Si servit. vind. l. 1. in fin. ff. de Aq. pluuv.*

Ten anderen, dat ook de Veld-dienstbaarheden, wt haar eygen aard, by
poosfen ende tusschen-tijden mogen gepleegt werden, daar de Huys-dienst-
baarheden een gednyrig ende doorgaande gebruik hebben. *l. 14. ff. de ser-
vit. l. 18. ff. de Servit. Urban. pradior.*

HET XX. DEEL.

Van Huys-dienstbaarheden.

1. Huys-dienstbaarheden, wat, ende welke.	9. Drop-vang-regt.
2. Last, of gebouw-dragende.	10. Water-loop, wat, ende hoe te verstaan.
3. Op, ofte tegens een gemeene muyr, hoedanig te bouwen.	11. Goor, ofte kruyn-regt.
4. Gebouw-dragende dienstbaarheid is geduyvig, sonder dat die te niet loopt.	12. Belet van hooger timmering, hoedanig regt.
5. De gemeenschap van een muyr, hoedanig van eygen te onderscheyden, ende hoedanig te gebruiken.	13. Vry ligt, ofte regt van de lichten niet te besetten, of beletten, wat.
6. Inankering, ofte Inbalking, wat, ende van hoedanig regt.	14. Vry wifigt.
7. Over-stek, ofte overhang-regt.	15. Venster-regt.
8. Drop-regt, wat, of, ende hoedanig te betimmeren.	16. Staande lichten mag ieder in sijn eygen muyr maaken.
	17. Gesigt verbod, wat.
	18. Dienstbaarheden, de welke in verbod beslaan, en kunnen door geen verjaring van enkel besit verkregen werden.

Huys-dienstbaarheden zijn, de welke eygentlijk het gebruik van de be-
wooning van een Huys, ofte bewoond Erf betrefven.

Dese zijn andre, de welke bestaan in yets te doen, ofte lijden, andre de welke bestaan in yets ten gevalle van het nabuyrige te laten, ofte niet te mogen doen. §. 2. *instit. de actionib.*

Doende, ofte lijdende dienstbaarheden zijn, eens anders last-dragende, anker, of balk-lijdende, drop-vangende, water-leydende, wt-waterende, of diergelijke. §. 1. *instit. de Servit. l. 2. ff. de Servit. Urbanor. pradior.*

Last-dragende dienstbaarheden zijn, daar by yemands muyr, ofte zuyl, eens anders last, of getimmerte dragen moet, ofte datmen op eens anders muyr, ofte zuyl sijn getimmert mag bouwen. l. 1. §. *fin. l. 33. ff. de Servit. Urban. Prad.* want naar den gemenen regten, soo en mag niemand op eens anders muyr yets bouwen, selvs niet op een gemeene scheid-muyr als 3 ter halver grond, soo de selve muyr soo dik is, dat de selve ter halver zijde een timmer-gebouw verdragen kan. l. 25. §. 1. *ff. de servit. Urban. Prad.* Om dat hy in sulken geval niet soo seer op eens anders, als op sijn eygen grond verstaan werd te bouwen. l. 8. l. 9. *Cod. de servit.* Maar soo de muyr soo dik niet en was (gelijk by ons meerendeels) dat die voor d'een helft op sig selven eenige opbouwinge konde verdragen, soude sulks op een gemeene muyr, sonder gemeen toestaan, niet mogen geschieden, of soude t selve getimmerte voor soo veel mede gemeen zijn. l. 8. l. 13. *ff. de Servit. Urban. prad. l. 4. l. 31. ff. pro socio. Bart. Capoll. de Servit. Urban. prad.*

prad. cap. 40. num. 11. & num. 19. Menoch. de praesumpt. lib. 6. praesumpt. 73. num. 23. & seqq. Waar van in verscheide Steden bysondere Keuren zijn, als tot *Leyden*, vermag yder een op een gemeene scheid-muyr sonder wercfeggen der geener daar in gemeen zijnde, te metfelen; ende doen werken, mits dat het selve t'allen tyden van d'ander zijde sal mogen gebruikt werden, alvorens weder-keerende de helft van de kosten daar aan wtgeleid. *Keuren der Stad Leyden art. 105.*

- 4 Dese dienstbaarheid is geduyrig, ende en houdt niet op, soo dat die geene welcker muyr eens anders getimmerde moet dragen, de selve muyr daar toe bequaam moct houden, ende t'sijnen kosten herstellen. *l. 33. ff. de servitut. Urban. prad. l. 6. §. 2. in fin. ff. Si serv. vindicet.* Maar het ondervangen van het gebouw, terwijl de muyr hersteld werd, moct by den eygenaar van het selve gebouw gedaan, ende bekostigt werden. *l. 8. ff. Si servit. vindic. Bartol. Capoll. de servit. Urbanor. pradior. cap. 37. num. 4. & num. 6.*
- 5 Een muyr gesteld ter halver grond, werd verstaan gemeen te zijn, gelijk ook al wat tussen twee naalt-gelegen eygendommen bevonden werd verstaan werd gemeen te sijn ten waar aan d'een off d'ander sijde den eygendom in 't bysonder wierd bewesen, het sy by klaar blijk off uyt waarfschijnlijke omstandigheden *l. 19. ff. communi dividundo. l. 83. ff. pro Socio. & l. 36. ff. de Servitut. Urban. prad.* gelijk off wt seekre teykenen aan d'een zijde of d'ander zijde; den geheelen eygendom konde werden beweert, by voorbeeld dat een muyr van d'een zijde was door balkt, ofte door-ankerd, of met een doorgaande venster beset. Sie *Menoch. de praesumpt. lib. 6. praesumpt. 73. num. 10. & seqq. Capoll. de Servit. Urban. prad. cap. 40. num. 11. & num. 13.* Want andersins en mag niemand in een gemeene muyr in te ankeren, cenige vensteren te maken, ofte andre opening te doen, dan met gemeen bewilliging, ende bedonge dienst-baarheid. *l. 40. ff. de servit. Urban. prad. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 14. art. 14.* Costuym. van Antwerp. *cap. 62. art. 32.* Dog tot *Leyden* Keuren aldaar, *art. 106.* vermag elk een in gemeene muiren staande ligten stellen, lichtscheppende van sijn gebuyren Erven, soo wel op de aarde als op de solders, mids stellende de selve op der aarde sevend-halve, ende op solder seft-halve voeten hoog wt de vloer, ofte solder, ende de selve voorfiende met yfre gaarden in de kassynen gewrogt, ten wijstften vyffduymen van den den andren, sonder dat yemand de selve ligten mag besetten, of beletten, als met behoorlijke timmeragie, in welken gevalle de selve ligen sulken moeten weg-genomen werden, ende de gaten wederom gestopt. Ende

vermag aldaar een yder, volgens de 104. Keure, sijn buyrmans zijdelmuur door ankkeren, ende daar op bouwen, mits de selve ankeren behoorlijk bedemmelande, ende de muur stijvende, ten minsten met een halve steen. Soo dat aldaar foodanige teykenen, niemand geen regt van eygendom, selvs niet van gemeenschap, en souden geven, alwaar dat niet en bleek dat sulks by gedogen, of bedongen dienstbaarheid was toegekomen.

Soo en mag ook een gemeene muur met geene bak-ovens, heymelijkheden, kruynen, ofte gooten, ofte yets anders beset werden, daar door de selve gemeene muur eenigins soude kunnen werden beschadigt. *l. 13. l. 19. ff. de Servit. Urban. pradior. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 14. art. 14. 15. Costuym. van Antwerp. cap. 62. art. 32. Capoll. de Servit. Urban. pradior. cap. 36. in fin.*

Inankerende, ofte inbalkkende dienstbaarheid, is het regt om een anker te mogen hebben door een anders muur, of een balk te mogen leggen in eens anders gebouw. *l. 20. ff. de servitut. Urbanor. Pradior.* 't welk anders niemand en behouvet te gedogen. *l. 27. ff. de servit. Urban. prad.* want niemand is schuldig over sijn grond te lyden dat yets van sijn buyrman, buyten den regten lijn, ofte pasloot, wt of overiteekt, of hy mag hem dwingen 't selve in te halen. *l. 25. ff. eod.*

Die regt van inbalking heeft, werd ook verstaan op de selve balken te mogen timmeren. Sie Capoll. *de Servit. Urban. prad. cap. 37. num. 7.* Consult. ende Advijs. *het I. Deel, conf. 233.* Ende mag in plaats van de vergaan balken wel nieuwe inleggen, dog niet meer, ofte anders dan de vorige zijn geweest. *d. l. 20. §. 2. ff. de Servit. Urban. prad.*

Maar of yemand sonder tegen-secgen hadde toegelaten, dat sijnen buyrman in sijn muur een balk had ingebracht, soude den selven maar voor eens het ingebragte daar mogen houden, sonder 't selve te mogen vernicuwen. *l. 14. ff. si servit. vind. Capoll. de Servit. Urban. prad. cap. 30. num. 5.*

Gelijke dienstbaarheid is het regt van mijn getimmerd te mogen oversteeken, ofte overhangen, op of over eens anders grond. *l. 242. §. 1. ff. de Verb. Signific.*

Drop-vang-regt is tweederhande, te weten, drop ende drop-vang.

Drop-regt is het regt om het Hemel-water van mijn dak te laten vallen op eens anders grond. *l. 2. ff. de Servit. Urban. pradior.* 't welk anders niemand en behouvt te gedogen, vermids een yder sijn eygen water moet wegleyden, op ende over 't sijne. *l. ult. §. pen. ff. Quos vi aut clam.*

Die eens anders drop op sijn grond moet vangen, is schuldig daar

voor seckere plaats, ter breete van omtrent een halve voet, ledig ende onbetimmerd te laten. *l. 20. §. ult. ff. de servit. Urban. pradior.* Christin. *ad leg. Mechlín. tit. 14. art. 36.* Cæpoll. *de servitut. Urban. prad. cap. 41. num. 2.* Dog in sommige Steden zijn daar van Keuren, dat een yder tot sijn gerijv, en tuffen-huysen, ende drop-vangende grond mag betimmeren, ende innemen, mids dat hy den selven drop met een loode goote onder het dak bevange, ende alsoo 't water weg-leyde, gelijk ook alle open-waterlofsingen gemeenlijk onder de aarde mogen weg geleid werden. Sie de Keuren der Stad *Leyden, art. 104.*

- 9 Drop-vang is het regt om het Hemel-water, van eens anders dak, ofte Erff komende, t'sijnen voordeel te mogen vangen. *d. l. 2. ff. de Servit. Urban. pradior.* want anders het water op mijn dak ofte Erff vallende my toekomt. *l. 6. Cod. de servit. & aqua.*
- 10 Water-loop is het regt om sijn water te laten loopen over eens anders grond, die het voort gehouden is over sijn Erv, ofte door een goote weg te leyden. *§. 1. instit. de servitut. prad. l. 28. ff. de servit. Urban. pradior.* Het welk van schoon water te verstaan is, tot welken eynde die geene die foodanig regt heevert, gehouden is voor 't gat van de loofinge een roolster te houden, op dat de vuyligheid daar voor blijve. Soo als van een algemeene gewoonte getuigt Christin. *ad leg. Mechlín. tit. 14. art. 24. ende art. 49.*
- 11 Costuym. van Antwerpen, *tit. 62. art. 52.* anders werd het vuyle water geloofd door een goot, ofte kruyn, daar door men alle vuyligheid van heymelijkheden ende anders mag loofen, het welk een bysonder regt is. *l. 7. ff. de servitut.* Hoedanige goot soo die komt te verstoppén by die geene die 't selve regt alleen heeft, moet geopend ende hersteld werden, maar was die met andre gemeen, soude by die geene dewelke 't selve blijkelyk veroorsaakt hadde, moeten gereynigt ende hersteld werden, anders tot gemene kosten van al die geene die daar door komen te lofen, ten waar dat anders was bedongen. *l. 1. ff. de Cloac. l. 8. Cod. de servit. l. 4. §. ult. & seq. ff. de dam. inf.* Sie Christin. *d. tit. 14. art. 22. 23.* Costuym. van Antwerp. *d. tit. 62. art. 58. 59.* Cæpoll. *de servitut. Urbanor. prad. cap. 62.*
- Dienstbaarheden daar by yemand ten gevalle van een ander niet alles mag doen: zija belet van hooger timmering, vry ligt, vry wtsigt, venster-regt, gesigt-verbod, ende diergelijke.
- 12 Belet van hooger timmering, is het regt daar by den eenen buyr-manden andren mag verbieden sijn getimmerd niet hooger op te trekken. *§. 1. instit. de servit. l. 1. ff. de servitut. Urban. l. 8. 9. Cod. de servit.* Dat hem anders, na 't gemeen regt, vry staat soo hoog op te trekken als het hem goed dunkt,

dunkt. *d. l. 8. Cod. de servit. & aqua.* ook tot hinder van een ander. *l. 9. ff. de servit. Urban.*

Het welk eenigfins over-een-komt met het regt van vry ligt, het welk 13 in sich begrijpt de dienstbaarheid, dat het ligt met geen getimmerde mag beset, ofte belet werden. *d. §. 1. instit. de servit.* wt kragt van het welk men soo verre van foodanige ligten moct blijven, dat het selve door geen getimmer, of geboomte kan werden beschadwt. *l. 4. l. 15. ff. de Servit. Urban. præd. Cæpoll. de servit. Urban. præd. cap. 35. & 36. num. 2. & 7.*

Maar regt van vry wtsigt gaat verder, het welk niet alleen begrijpt het 14 Hemel-ligt naar om hoog, maar een vry ende onbelet wtsigt, langs de aarde, regt wt, wt kragt van 't welke yemand de wtsigt in de selve gestalte moet laten, daar in die was ten tijde van de instellinge van de selve dienstbaarheid. *l. 15. & seqq. ff. de Servit. Urban. prædior.*

Venster-regt is het regt om een venster te hebben, hangende ofte op- 15 gaande over een anders Erf, het welk mede regt van vry ligt in sig begrijpt; het welk anders mede niemand en behouvet te gedogen. *arg. l. ult. §. ult. ff. de Servit. Urban. præd.*

Dog staande ligten in sijn muyr te hebben, daar mede men op eens anders 16 Erf kan sien, en magmen niet beletten; *arg. l. 8. Cod. de servit. & aqua. Cæpoll. de servit. Urban. præd. cap. 62. num. 1. 2.* als alleen dat men de selve mag betimmeren ende besetten, daar van in sommige Steden bysondre Keuren zijn. Sic de Keuren der Stad *Leyden, art. 106.*

Ten zy men regt heeft van gesigt verbod, dat is een dienstbaarheid, daar 17 by yemand werd verboden nyt sijne Erf te sien op eens anders Erf. *vid. d. l. 8. Cod. de servit. Cæpoll. de Servitut. Urbanor. præd. cap. 62.*

Welken aangaande voor een algemenen regel te letten staat, dat soo- 18 daanige dienstbaarheden, de welke yemand yets in off op het sijne souden beletten, of verhinderen, ende gelijk als in verbod bestaan, door enkkel toelaten, nogte verjaring van enkkel besit, niet en kunnen werden verkre- gen, soo daar geen opentlijk verbod voor en gaa. *per Gloss. 2. DD. ad. l. qui luminibus. 11. ff. de servit. Urban. præd. & l. 1. Cod. de Servit. & aq.* Soo op den selven grond by den *Hoogen Rade in Holland* is verstaan, dat het regt van yemands ligt niet te besetten, of beletten, sonder voorgaande verbod, ende daar op gevolgte verder toelatinge, noyt en komt te verjaaren, volgens tuig van *Neostad, Supr. Cur. decis. 98.* Sic *Cæpoll. de servit. Urban. præd. cap. 20. num. 7. Consult. ende Advijs. het 1. Deel, Conf. 199. Grot. Inleyd. 2. boek, 34. Deel, §. Venster-regt. vers. Dog het toelaten.*

HET XXI. DEEL.

Van Veld-dienstbaarheden.

1. Veld-dienstbaarheden wat, ende hoe verhande.	agsterste over het voorste, ende verkrijgt yder deel gelijk regt van <i>Wi-pad</i> ende <i>Wi-weg</i> , als het geheel hadde.
2. Een <i>Voet-pad</i> .	13. Een <i>Water-gang</i> .
3. Een <i>Ry-pad</i> .	14. Het regt om <i>sijn</i> <i>Beeften</i> over eens anders grond te drenken, ofte watren.
4. Een <i>Dreeve</i> ,	15. <i>Water-losing</i> , ofte <i>Water-loop</i> .
5. Een <i>Weg</i> ,	16. <i>Water-leyding</i> , ofte <i>Water-togt</i> .
6. Hoedanig te gebruyken.	17. <i>Regt van Deur-vaart</i> .
7. Heere-wegen ende <i>Watren</i> , by wie te gebruyken.	18. Hoe, ende by wie te onderhouden.
8. Een <i>Nood-weg</i> hoedanig, ende waar henem te wijsen.	19. <i>Veld-dienstbaarheden</i> die in verbod be- staan, welke.
9. Een <i>Ly-weg</i> , wat, ende waar in van een Heere-weg te onderscheyden.	20. Geen hoge bomen te planten, of, ende waar verboden.
10. <i>Wi-pad</i> te water, gaat voor een <i>Land-pad</i> daar het naast is.	21. Geene <i>schuttingen</i> tussen de <i>Tuynen</i> hoges als ses of seven voeten.
11. Hoedanige breete voor een <i>pad</i> , ofte <i>weg</i> moet w erden gelaten.	22. Geen <i>vuyligheit</i> in het <i>Water</i> te losen.
12. Een <i>stuk</i> <i>Lands</i> verdeeld zijnde, moet het	

1 **V**eld-dienstbaarheden zijn, de welke eygentlijk tot de *Land-bouwery* behooren. *l. 1. ff. de servit. Rustic. prad.*

Dese zijn mede andere, de welke in yets op of over eens anders te doen, of op 't sijne te lyden, ofte in ende op 't sijne yets niet te doen bestaan.

Veld-dienstbaarheden in doen aan d'een zyde; ende lyden aan d'ander zyde, syn een *Voet-pad*, een *Ry-pad*, een *Dreev*, een *Weg*, een *Water-gang*, een *Water-togt*, een *Vaart*, ende diergelyke. *pr. instit. de servit. prad. d. l. 1. ff. de servit. Rust. prad.*

- 2 Een *Voet-pad*, is het regt om over eens anders *Land*, ofte *grond* te mogen gaan. *pr. instit. de servit. l. 1. ff. de servit. Rust. prad.*
- 3 Een *Ry-pad*, is het regt om te *Paard*, ofte te *Waage* over eens anders *grond* te mogen ryden, *l. 8. ff. de servit. Rust. prad.*
- 4 Een *Dreev*, is het regt om over eens anders *grond* met *Beeften* te jagen, ende dryven, het welk ook een *Voet-pad*, ende een *Ry-pad* in sig begrypt. *d. l. 1. ff. de servit. Rust. prad.*
- 5 Een *Weg*, is het regt om over yemands *grond* te gaan, te ryden, ende te jagen, ofte dryven. Het welk mede een *Voet-pad*, een *Ry-pad*, ende een *Dreeve* in sig begrypt. *d. l. 1. ff. eod.*
- 6 Alle welke *dienstbaarheden* dit met den andren gemeen hebben, dat de selve heufelyk, ende ter minster schade van den lydenden *grond* moeten gebruykt

gebruikt werden. *l. 9. ff. de Servit.* Soo dat, al ist dat het gehele Land, ende elk minste deel van dien, voor de selve dienstbaarheid verbonden is. *l. 21. ff. de Servit. Rustic. prad.* ende die geene die foodanig regt heeft, soude schynen 't selve sijn regt, op yder gedeelte van 't selve Land, te mogen oefvenen. *d. l. 9. ff. de servit. rust. prad.* Om dat den Eygenaar van het lydende Land niet oneyndig gekwelt en werde, is daarom het gebruik, dat de dienstbaarheid genomen werde, ter naaster laag, ende minster schade, aan d'een of d'ander kant van het Land heen, ende dat de Beeften, aan een halfter gebonden, over 't Land geleid, ende voort doorgedreven werden, sonder in het Land te laten weyden; ende daar yemand eens sijn plaats genomen heeft, mag daar na daar van niet veranderen: het welk alleen die geene die de dienstbaarheid schuldig is, sonder ongemak of hinder van die geene die de dienstbaarheid toekomt vermag te doen *arg. d. l. 9. l. 13. §. 1. l. 22. ff. de servit. Rusticor. prad. junct. l. 2. ff. de religios. & sumpt. fun.* Keuren van Delvland, art. 213. 214. Vid. Bart. Cæpol. *de Servit. Rustic. prad. cap. 1. num. 7.* 't Welk by die van Mecchlen alsoo is gekeurt, Costuymen van Mecchlen, *tit. 14. art. 50.* daar op Christin. in sijn wtbreyingen tuigt, dat sulks over al in 't gebruik is.

Alle Heere-wegen ende Wateren mogen by alle Man in 't gemeen ge-
bruikt werden. *l. 2 ff. de Via & itin. publ.* tot de welke een yder stuk Land dat geen bysondere Wtweg en heeft, van het een over het ander, tot op den selven algemenen weg, een Overpad ende Wtweg vergund moet werden, ter naaster laage, ende minster schade, volgens den algemenen regt-snoer, datter geen Blok-land wesen en mag, het welk men noemd een Nood-weg, soo wel te Voet als te Wage, om de vrugten van het selve Land te mogen t'huys voeren, ofte de Bceften wt ende in te drijven. *arg. l. 1. §. fin. ff. de Via publ. l. 23. ff. §. fin. ff. de servit. Rustic. prad. l. 31. §. 3. ff. de legat. 1. Joann. Papon. lib. 1. Arrest. 3. Costal. ad l. 10. ff. de Servit. Urban. prad. Costuym. van Antwerpen, cap. 62. art. 83. ende van Mecchlen, tit. 14. art. 51. Grot. Inleyd. 2. Bouk, 35. Deel. vers. Een Nood-weg. Keuren van het Heemraatschap Rijnland, art. 145. Van Delvland, art. 212. ende volgende, ende van Schieland, art. 146.*

Ende werd gemeenlijk het selve Wtpad gewesen na den algemenen Weg, 8 ofte Watring, daar het selvde Land op verhouvslaagt is, sijn ban-werk te maaken: (alsoo by ons het onderhoud van de gemene Wegen komt tot lasten van de naaft-gelanden) maar de Landen de welke geen ban-werken, nogte op Wegen, nogte op Watringen en maaken, moeten haar Wtweg hebben op de Heere-wegen, Lijd-wegen, ofte gemene Watringen, me-
de

de ter naaſter laag ende minſter ſchade. Sie de voorſz. Keuren van Rijnland, *d. art. 145.* Van Delvland, *art. 212.* ende van Schieland, *d. art. 146.*

Die foodanigen Nood-weg aan een ander ſchuldig is, en werd niet verboden ſijn Land behoorlijk met ſloten, hekken, ofte anders van de gemene toegank af te ſchutten, ende te bevrijden, vergunnende alleen den Nood-weg dan ende ſoo wanneer die geeſt werd. Sie Zyp, *notit. jur. Belg. tit. de Vius publicis. in princ.*

- 9 *Ly-wegen* anders Buyre-wegen zijn, de welke eenige gemeenſchap toebehooren, ende tot gemeene dienſt geſchikt zijn, de welke om dat ſy ten dienſte van 't gemeen ongeſloten blyven, ende daar door den af ende toegang van andre mede komen te lyden, Lijd-wegen genomt werden. Daar wt dan het onderscheid ſchijnt voort te komen, dat ſommige Landen op geene Wegen enig ban-werk maaken, als de welke tot haar byſonderen dienſt, de naaſtgelegen Lijd-wegen t'haaren koſten eerſt gemaakt ende geſchikt hebben: daar van de ſommige om haar algemeenen dienſt metter tijd by de Ambagten tot algemeene koſten te onderhouden zijn aangenomen. Derhalven ook die, ende geen andre Landen, haar regten ende eygen Wtpad, op de ſelve Lijd-wegen moet gewefen werden, blyvende het Wtpad van andre Landen, op ende naar die Wegen daar ſy haar ban-werk maaken, als geſeid is. Alhoewel door verloop van tijd, der ſelver eerſte beginſelen ende inſtellingen zijn verlooren, ende het gebruik van dien, voor het merendeel ſoo gemeen geworden is, dat by naar alle Wegen werden verhouvſlaagt, ende geen of weynig Landen van het onderhoud der ſelver vry zijn.
- 10 Staat ook te letten, dat daar yemand ſijn aangang ende toegang tot een gemene Watring heeft, ofte nader kan hebben, daar door hy bekwaamlijk aan ſijn Land kan vaaren, dat hy hem daar mede moet te vreden houden, ſonder dat hy een gelijke Wtweg, ofte Wtpad naar de Heere weg te Lande mag begeeren. Sie de Keuren van het Heemraaſſchap Rijnland, *d. art. 145.* van Schieland, *art. 146.*
- 11 De breedte van een weg werd in Regten geſtelt, regt wt, op agt, ende in de omme-dray op ſeftien voeten. *l. 8. ff. de Servit. Ruſſic. prad.* Van de andre dienſtbaarheden en wert ſoo geen breedte vaſt geſteld, de welke ſoo niet by beding en is wtgedrukt, ter beſcheydenheit werd gelaten. *l. 13. §. 2. ff. eod. l. 6. in fin. ff. Quomadm. ſerv. amitt.* Soo gemeenlijk by ons een Voet-pad genomen werd, ter breedte van drie, of vier voeten, een Weg, ofte Dreeve, ter breedte van agt, of daar de ſelve onder meer Luyden gemeen gebruikt werd, om de wiſſeling van twee Wagens voor by malkander, ter breedte van veertien, ten minſten tot op twaalf roede voeten.

So wanneer een stuk Land aan twee, of meer deelen werd gedeeld, en de gesplifft, moet het agterste sijn Wtpad over het voorste houden, alwaart dat daar van niet en was gesproken: oin dat de spliffinge van het Land de Gebuyren geen dienstbaarheid kan opdringen. *arg. l. 23. in fin. ff. de servit. Rusticor. prad. junct. l. 66. ff. de contr. empt.* Ten waar het foodanig gelegen was, dat het voor te Land, en agter te Water wt mogt, soude het verkofte met het Wtpad te Water te vreden moeten zijn: Volgens het geene hier vooren is geseid. Van gelijken soo yemand het voorste had verkofst, ende het agterste behouden. *arg. d. l. 23. in fin. ff. de servit. Rust. prad. junct. l. 12. ff. commun. pradior.*

Soo mag ook een stuk Land, het welk een dienstbaarheid van Wtpad, ofte Wtweg op, ofte over een ander heeft, aan soo veel deelen gedeelt werden als men wil: en verkrijgt elk deel het selve regt van Overpad, ofte Wtweg, van het agterste over het voorste, ende soo voort. *per d. l. 23. §. 3. ff. eod. Bart. Cæpoll. de Servit. Rusticor. prad. cap. 1. num. 12. & cap. 3. num. 7.*

Een *Water-gang*, is het regt over eens anders grond, wt de gemeene Watring, of ook wel wt eens anders Put te mogen water haalen, dat ook een Overpad in sig begrijpt. *l. 1. §. 1. ff. de Servit. Rustic. prad. junct. l. 3. §. 3. ff. de Servit. prad. Rust.* Het welk ook een Huys-dienstbaarheid kan genoemd werden, onder welke veeltijts de Water-putten tusschen verscheyden gemeen zijn, idewelke by ons om de onvryheid, over eens anders Erf, ende de moeyte van water haalen, meerendeels werden overwulvt, en by yder door Bussen, ofte loode Pijpen, tot op het sijne werden getrokken. Ook werden de Water-putten tusschen verscheyde erven staande rondom afgeplankt ende elk op het sijne een venster ofte gat gelaten, om daar door te kunnen Water-putten sonder verder of andre toegang op of tot malkanders erf te hebben.

Hier naaft aan komt het regt om sijn Beesten over eens anders grond te drenken, ofte te water te leyden. *d. l. 1. §. 1. ff. de Servit. Rusticor. prad.* Het welk ook een Dreev in sich begrijpt. *l. 3. §. 3. ff. eod.*

Het regt van *Water-losing*, ofte Waterloop, is het regt van het water buyten sijn eygen aard te losen, ende te doen loopen over eens anders grond, want naar het gemeen regt, mag een yder het buyten-Water afstoppen ende afkeeren, foodanig hy wil. *l. 1. §. 11. 12. ff. de aqua & aq. plu. arc.* Sic Grot. *Inleyd. 2. Bouk, 35. Deel, vers. Water-losing.*

Water-leyding, ofte Water-togt is het regt om het gemene Water door yemands Water, op, ofte voor by het sijne, te leyden. *l. 1. l. 2. §. 2. ff. de servit. Rustic.*

17

Deur-vaart, is het regt om door yemands Water te mogen vaaren, het welk gemeenlijk genomen werd ter breette van twaalv roede voeten, ende tot soodanige diepte, datter een geladen Rhijn-schip door vloten mag, daar anders gemene scheid, ofte hein-floten niet wyder en behouven te zijn, als seven roede voeten, tot redelijke diepte, dat de Bēesten in malkanders Land niet en loopen. Sie de Keuren van Rijnland, *art.* 147. van Delvland, *art.* 163. In Schieland ses voeten, Keuren aldaar, *art.* 157.

18 Soo de *Deurvaart* metter tijd vernauwt, ofte verondiept, is een gebruik, dat de selve tot gemene kosten van die geene die daar deur vaaren wtgebaggerd, ofte opgeschoten werd. *arg. l. 1. ff. de Cloacis.* Daar van die geene de welke dienstbaarheid van *Deur-vaart* schuldig is, het schot ende bagger ten weder-zijden op de kant van sijn Lant moet gedoogen. *arg. l. 15. in fin. ff. de servit. l. 1. §. ult. ff. de Aqua & Aqua pluv. & l. 2. §. 1. ff. eod.*

19 *Veld-dienstbaarheden* dewelke in verbod bestaan, daar by een ander werd verhinderd niet al op het sijne te doen wat hy anders soude vermogen, is het Land met geene Stal-boomen te besetten, ofte niet hooger als tot ses, of agt voeten te laten opschieten: want anders naar het gemeen regt yemand sijn Land met soodanige hooge Boomen ende Plantagie mag beplanten als 't hem goed dunkt. *arg. l. 9. ff. de Servit. Urban. praed.* als 20 maar de selve niet op des Buymans grond over hangen, het welk den selven vermag af te hakken. Sie de Costuymen van Antwerpen, *tit. 62. art. ult.* van Mechlen, *tit. 14. art. ult.* Keuren van Ery-scheydinge tot Rotterdam, *art.* 101. *arg. l. 1. §. 2. ff. de arbor. cadend.* By Keuren van Rijnland, ende Delvland, en mag men op vijftig roeden na, aan eenige Wind. watermolens geene Boomen planten. Keuren van het Heemraatschap van Rijnland, *art.* 159. van Delvland, *art.* 206. In Schieland op honderd roeden, Keuren aldaar, *art.* 162. Ende mogen aldaar aan de Zuid-zijde van de Dijken, ofte Kley-wegen, geene Boomen geplant werden, ende moeten de selve aan de Noord-zijde opgesnoeyt werden. Keuren van Rijnland, *art.* 132. ende 133. van Delvland, *art.* 155. van Schieland, *art.* 138.

Soo magmen ook in Delvland geene Boomen, ofte Pooten steeken, op de binnelandse Water-togten, daar Vaart is, aan de zijde daar men de Schuyten gaat wegen, ofte trekken. Keuren aldaar, *art.* 218.

21 Het is ook een gemeene dienstbaarheid onder de Tuyn-luyden, van de schuttingen daar mede de selve van den anderen werden gescheyden, niet hooger, ofte lager te mogen maaken dan ses of seven voeten, wt het vlak der aarden, niet laager, om de vryigheit, ende niet hooger, om de schaduwe van de Son.

Gelijk mede, van in het voorby-loopende Water, geene heymelijkheden, ofte gooten te stellen, daar door eenige vuyligheyt in het selve Water mogt komen te loofen.

Soo en mag ook niemand eenige doode Krengen in Schouwbare, ofte gemeene Wateringen werpen, ofte laten leggen. Keuren van Rijnland, art. 144. ende 156. van Delyland, art. 136. ende van Schieland, art. 155.

HET XXII. DEEL.

Hoe de dienstbaarheden verlooren werden.

1. Hoe de dienstbaarheden verlooren werden, door vermenging.	4. Door ongebruik.
2. Door afstand.	5. Door ophouden van des instellers regt.
3. Door srydige toelating.	6. Door saaks ondergang.

GElijk de dienstbaarheden door verscheyde middelen bekomen werden, soo werden de selve ook door verscheyde middelen verlooren.

Als eerst door vermenging, ende het aankomen van den cygendom aan die geene, de welke de dienstbaarheyt moeste doen, lijden, ofte met het sijne niet al en mogte doen, dat hem andersins geoorlovet was. *l. 1. ff. Quemadmod. Servit. amit.* want niemand eenige dienstbaarheid aan sig selven, of aan sijn eygen goed verstaan kan werden schuldig te zijn, soo hier voor is geseyt, *per l. 26. ff. de servit. Urban. prad. & l. 10. ff. commun. prad.* Dog yemand Eygenaar geworden zijnde van twee bysondere Huysen, daar van het een aan het ander eenige dienstbaarheid schuldig was, houden de selve dienstbaarheden wel op soo lang hy daar van eygenaar blijft, maar soo de selve naderhand wederom in 't bysonder werden verkoft, verkrijgt elk Huys sijn voorgaande voordelige ende nadclige dienstbaarheden wederom *per l. 9. ff. commun. pradior. l. 18. ff. de servit. l. 2. §. 19. ff. de bered. vend.* Soo hier voor in 't XIX. Deel, num. 6. breeder werd aangeteekend.

II. Werd een dienstbaarheid verlooren by afstand ende weder-leggen van die geene die de dienstbaarheid toekomt. *l. 6. ff. de servit. §. 40. instit. de Rer. divis. l. 35. ff. de Reg. jur.*

III. Door toelatinge van 't geene tegens de dienstbaarheid strijd, gelijk of yemand toe liet dat sijnen Buyr-man den grond betimmerde daar hy een Overpad over hadde, ofte het ligt, ofte wtigt betimmerde, dat hy hem schuldig was vry ende onbelet te laten. *l. 8. ff. Quemadmod. servit. amit.* Want soo yemand nalatig is te verbieden het werk dat sijnen Buyr-man met sijn kennisse maakt, daar hy het kan ende mag verhindre,

werd verstaan het selve toe te laten, ende soude alleen vergoedinge mogen eyffen, sonder dat hy hem, 't werk voltrokken zijnde, soude kunnen doen afbrecken. *arg. l. 28. ff. commun. divid. l. 13. §. 7. ff. de damno infect.*

4 IV. Waar naalt aan komt het ongebruik by versuym van een derdendeel van honderd Jaaren. *l. 7. Cod. de praescript. 30. annorum. l. 13. l. 14. Cod. de servit.* Het zy dat de selve dienstbaarheid in 't geheel niet en is gebruykt, ofte dat den geenen die deselve toekomt een andre gelijke dienstbaarheid in plaats van dien gebruykt heeft, gelijk als of ik mijn Wtweg, de welk ik had over mijn Buymans Land, over eens anders Land daar omtrent genomen hadde. *arg. l. 17. ff. eod.* Welke verjaaring hoedanig die toegaat, ende wat daar van 't gebruik is, breeder te sien is in 't voorgaande V III, Deel. Welken aangaande wel te letten staat, dat het te verstaan is van ongebruik in sodanige dienstbaarheden, de welke haar secker ende geduyrig gebruik hebben, maar niet van de sodanige de welke men mag oefvenen, of niet oefvenen. *arg. l. 14. ff. de servit. l. 2. ff. de via publica.* volgens gelijke wtfondering in het voorgaande V III, Deel, num. 12.

5 V. Door ophouden van het regt van die geene de welke een dienstbaarheid had toegestaan op of over yets dat hem maar voor sijn leven, of voor een seckeren tijd, ofte op seekre Conditie toequam. *arg. l. 31. ff. de pignorib. junct. l. 11. §. 1. ff. Quemaamod. servit. amitt.* want niemand aan een ander meer regt kan geven als hy selvs heeft. *l. 120. ff. de Reg. jur. junct. l. 105. ff. de condit. & demonstrat.*

6 VI. Ende ten laaften door het vergaan van de dienstbaarheid-schuldige saak. *l. 14. §. 1. ff. Quemaamod. serv. amitt. §. 3. instit. de Servitut.* Soo nogtans dat de geheele saak was vergaan, dat die niet wederom hersteld en konde werden: want by voorbeeld, het Huys was omgevallen, ofte vergaan, het welk een drop-regt op mijn grond had, indien op de selve plaats wederom een nieuwt Huys gebouwt wierd, verstaatmen dat het nieuw-gebouwde Huys het selve regt van dienstbaarheid soude hebben, om den grond die daar gebleven was, de welke mede tot het Huys behoorde, ende de selve is gebleven, schoon het Huys is veranderd. *l. 20. §. 2 ff. de servit. Urban. praed.* Soo ook indien een stuk Land daar ik een Pad over had, met water overvlocyde, binnen een derdendeel van honderd Jaar weder droog wierd, of dat ik een Put daar ik water wt mogt putten, droog geworden zijnde, daar naar wederom water kwam te geven, soude ik 't selve regt behouden, ende wederom mogen oefvenen. *d. l. 14. ff. quemadmod. serv. amitt. junct. l. 35. ff. de serv. rust. praed. l. 23. l. 24. ff. Quemadm. Usufruct. amitt.*

R O O M S- HOLLANDS-REGT.

H E T D E R D E B O U K.

H E T I. D E E L.

Van Boedel-regt ende Ervenis.

1. Een Boedel, wat ?	hoofde van den Overleden gehouden en-
de verbonden is.
2. Boedel regt wat, ende hoedanig te verkry-
gen door ervenis.	4. Ervenis hoedanig te verkrygen.
3. Of, ende hoe verre een Ervgenaam witten	

DUs verr van enkle saaken, ende der selver besit, volgt nu te verhandelen van veel begrypende saaken, dewelke bestaan in Boedel-regt, ende desselvs behering.

Een Boedel is al het geene eenen Overleden nalaat ende beseten heeft, als huys, hof, have, schuld, ende onschuld
l. 119. ff. de Verb. Signific.

Boedel-regt werd verkregen door ervenis, het welke is een behering van eens anders Boedel, ofte nalatenschap. *l. 24. ff. de Verb. Signif. l. 62. ff. de Reg. jur.* waar door men niet alleen verkrijgt het waarlijk besit van des Overledens goed dat in wesen is, maar ook van inschuld, dat is, alle regt toe ende aanseggen, als den Overleden had, op ende tegens een ander, ende men wederom sig selven in den naam van den Overleden verbind, in al't geen den Overleden schuldig was, ende een ander op ende van hem te eyssen had. *l. 1. l. 3. ff. de honor. poss. l. 8. l. 37. ff. de acq. hered. l. ult. Cod. de hered. act. §. 1. instit. de perpet. & temp. act. l. unic. Cod. Ut action. ab hered. & contra hered.* Daar van alleen werden uytgesonderd de misdaden daar wt den Overleden aan sijn lighaam strafbaar was, de welke met de Dood ophouden ende aan den Ervgenaam niet overgaan. *l. 1. in pr. & §. 2. ff. de privat. delict. l. 26. ff. de poenis.* Om andre ondadend, daar

wt alleen geeft werd boete, ofte vergoeding van geleden schade, zijn ook des Overledens Ervgenamen gehouden, om boeten, soo verre des Overledens goed kan strekken, of in handen van den Ervgenaam gekomen is. *arg. d. l. i. in pr. & §. 2. ff. de privat. delict. l. 26. ff. de poenis & §. I. instit. de perpet. & temp. act.* Maar om vergoedinge van geleden ende aangedaan schade tot de voldoeninge toe. Sie Groeneweg. *de legib. abrogat. ad tit. Cod. Ex delict. defunct. in quantum heredes teneantur.* Christin. vol. 3. decis. 22.

- 4 Her middel daar door Ervenis werd verkregen is tweederhande, te weten by Wtterste wil, of door de Wet by versterk. *§. ult. inst. per quas personas.* Daar van het middel van Wtterste-wil voor gaat, om dat de Wet sig de wtdeling van yemands goed niet en kan aanmatigen, als in sulken gevalle als den Overleden van sijn goed selvs geen wtdeling heeft willen maaken. *l. 39. ff. de acq. vel amitt. hered. l. 20. §. I. ff. de pact. dotal. l. 21. Cod. Mandati.*

HET II. DEEF.

Van Wtterste-willen, ende hoe de selve bestaan.

1. Wtterste-wille wat?
2. Hoe veelerhande Testamenten ende Codicillen? of, ende waar in van den andren verschillen, ende van wat kragt de clause Codicillaire is.
3. Mondeling, ofte schriftelykke.
4. Of ende hoe by ons een Testament sonder geschryfte kan bestaan? (wat?)
5. Schriftelykke Testamenten, anders besloten.
6. Wtterste-willen, 't zy mondelinge, 't zy schriftelykke, hoe te maaken ende te bekrachtigen.
7. Voor Notaris ende Getuygen wanneer ingevoert.
8. Een Getuyge ten tijde van het maaken van het Testament, voor 14. Jaar oud aangenomen, ende daar naar in waarheid minder bevonden, maakt het Testament van onwaardan.
9. Een Testament van een blinde hoe te maaken.
10. Of de Getuygen den inhoud van het Testament moeten weten.
11. Of een Testament gepasseert naar de solemniteyt van de eene plaats, ook plaats heeft op een ander plaats, daar andre, of meer solemniteyt werd vereyft.
12. Geprivilegeerde Testamenten, welke by ons.
13. Een Testament van een Vader onder sijne Kindren.
14. Van een Krijgs-man in het Leger.
15. Een Testament by tijden van Pest, of tot voordeel van den Armen.
16. De Testamenten wanneer haar kragt ontvangen, ende haar begiu nemen.
17. Clausula derogatoir van wat kragt, ende num. 18.
18. De Testamenten hoe te veranderen ende breeken.

WTterste-wil is een verklaring van 't gunt yemand wil dat naar sijn dood, van, of met sijn goed sal geschieden. *l. i. ff. qui testam. fac. poss.*

2 Dese zijn Testamenten ende Codicillen, de welke den andren naar onse manieren, so veel als de wterlijke noodsaaklijkheid soo gelijk zijn geworden,

den, dat sy nauwlijks van den andren kunnen werden onderscheiden. Grot. *Inleyd. lib. 2. part. 25. vers. By ons. Vinn. ad §. ult. instit. de Codicill. Co-*
ren observ. 31. post num. 35. vers. Major tamen. Alleen dat by de *Codicillen*
 geen volkomen ervenisse kan gelaten, of gelaten zijnde, kan benomen wer-
 den. §. 2. *instit. de Codicill. l. 6. Cod. de fure Codicillor.* maar allicen die-
 nen tot enkle maaking, ende ervlating over de hand. Sie Grot. *op de voor-*
aangetooge plaats, vers. Wat de deelen. Al-hoe-wel by ons ook Testamenten
 genomt werden, daar in maar alleen enkle maakingen werden gelaten, son-
 der regt van ervenis. Gudelin. *de fure Noviss. lib. 2. cap. 5. in pr. Christin.*
vol. 1. decis. 247. num. 8. & decis. 307. num. 17. Vinn. in §. ult. instit. de
hered. instit. num. 1. Soo dat wel het meeste gebruik van de *Codicillen* is, dat
 daar bybehalven ende benevens een *Testament*, buyten, ofte anders als in 't
 selve *Testament* staat, yetwes kan werden gemaakt, besprooken, ofte veran-
 dert, het welk in geen volkomen erv-latinge, ofte erv-neminge bestaat, daar
 anders geen twee *Testamenten* te gelijk souden kunnen bestaan, maar het
 laatste het eerste soude dooden: §. 2. *instit. Quib. mod. test. infirm.* als hier
 naar sal werden aangewesen, ten zy 't selve door de *Codicillaire Clausule*,
 by ons gebruikelijk, wierde staande gehouden, in het geene daar in by het
 laatste geen wtdruklijke verandering wierd gemaakt. *arg. §. 3. instit. Quib.*
mod. testam. infirm. In alle Uyterste willen werden gemeenlijk de *Codi-*
cillaire Clausule bygevougd, dat het gemaakte sal mogen bestaan als testa-
 ment ofte *Codicille*, soo als het aller best plaats sal mogen grijpen. 't Welk
 van sodanige kragt is, dat indien, uyt kragt van den selven testamente
 niemand erv-genaam werd of blijft, het sy dat den gestelden erv-genaama
 voor den Testateur komt te overlijden, of dat de ervenis uyt andre oorfa-
 ken komt te vervallen, de gestelde ervenis daar door wel *ab intestato* aan
 de naaste magen daar toe buyten testament geregtigt komt te vervallen,
 gelijk offer geen ervlatinge gemaakt en was, dog egter de Legaten ende en-
 kele makingen in het selve testament vervat ende al het gene daar inne
 bevolen in sijn volle kragt blijven, ende by den erv-genaam *ab intestato* uyt
 gekeert ende voldaan moet werden. Het welk anders mede souden komen
 te vervallen. *per l. 181. ff. de Reg. jur. l. 14. & l. 29. Cod. de fideicommiss.*
 Sie Andr. Gail. *lib. 2. observ. 114. num. 1. Joann. a Sande. lib. 4. tit. 4. de-*
fin. 10. num. 4. Consult. van de Hollandf. Regtsg. 1. deel. Conf. 36. ende
121. Groeneweg. ad l. 9. ff. de testam. tutel.

De *Wtterste-willen* zijn mondeling, ofte schriftelijk.

Mondeling soo wanneer den Willer sijn wil verklaard, vervolgens by
 monde, hoedanige soort van *Wtterste-willen* by ons meest in gebruik zijn,
 teste

teste Neofstad. *Cur. Holland. decif. 1. in fin.* in deser vougen, dat den *Notaris* de wil ende meyninge wt den mond van den Maaker ontvangen hebbende, om de geheugenis wil in gefchrift steld, ende het selve den Maaker en de Getuygen voor-leest, ende daar naar den Maaker in de tegenwoordigheid van de Getuygen afvraagd, of hy het selve wel verstaan heeft, ende of het selve niet en is sijne begeerte ende *Witterste-wille*, tot beveltinge van het welk, het selve by den Maaker, de Getuygen, ende den *Notaris* wierd onderteekend, ende by den *Notaris* te Bouk gesteld, om daar van, des versogt zijnde, afschrift te geven.

- 4 Sulks nochtans, dat al 't selve maar gedaan werd tot meerder verseekerheid; sonder dat daar wt moet volgen, dat het gefchrift, het teikenen van den Maaker ende Getuygen, een wesentlijk deel van een *Testament* is, maar indien by seker geval gebeurde dat den Maaker door gevaar van de siekte, ofte andersins, by nood verhindert wierd, het selve in alles te onderhouden, ende alleen by monde voor *Notaris* ende Getuygen sijnen wille verklaarde, soude 't selve voor goed moeten gehouden werden. *Novell. Leon. 43. Coren observ. 10. Boer. ad conf. Bitur. tit. 2. §. 1. littera F. Vigl. §. fin. instit. de testam. ordinand. num. 3. Clar. §. testament. question. 4. num. 1. Bartol. ad l. 2. in princ. ff. quemadmod. testam. aper. Consult. ende Advijfen, tom. 2. conf. 12. 13. 14. 15. 16.*

Man ende Vrouw mogen te samen in een gefchrift haar beyder *Witterste-will* vervatten. *Grot. Inleyd. 2. Bouk, 17. Deel, vers. Twee luyden.* Dog werden des niet-tegen-staande voor twee bysondre *Testamenten* gehouden, *arg. l. 1. ff. de heredib. instit. l. 20. ff. de Vulg. & pupill. substit. & ibi DD.* Die yder van haar in 't bysonder, ende sonder des anders kennisse, oft ook wel naar zijn dood nog altijd kan veranderen. *Pecc. de Testam. conjugum, lib. 1. cap. 43. Everhard. consil. 79. Fab. Cod. lib. 6. tit. 5. de fin. 18. Gail lib. 3. observ. 117. num. 1. 2.* wtgezonderd alleen indien den een den ander *reciproce*, over ende weder over eenig voordeel gemaakt, ende daar by bevel gedaan had, hoe dat de goederen van haar beyder gemeenen Boedel naar de dood van de langst-levende souden gaan, so en soude de langst-levende het voordeel genoten hebbende, ofte willende genieten, van sijn, of haar gedeelte, geen ander *Witterste-wil*, ofte bevel kunnen doen of maken, ten waar by alvorens het gemaakte voordeel had verwurpen ende afstand gedaan: als hier naar in 't volgende *Deel* breeder werd aangewesen.

- 5 *Schriftelijke Testamenten* zijn (die men anders besloten noemt) soo wanneer den Ery-later sijn wille in gefchrift vervatet, ende by hem onderteikend ende toegezegeld, besloten aan den *Notaris*, in de tegenwoordigheid

digheid van twee Getuygen over-geeft, met een verklaring dat al het geen daar in begrepen is, sijn volkomen *Witterste-wil* is. Het welk alsoo by den *Notaris* op de rugge werd geteikend, daar van een *Akte* gemaakt, ende van den *Erv-later*, nevens de getuygen onderteikent werd. Dog desen aangaande staat sonderling aan te merken dat een besloten *Testament* van twee *Egt-genoten*, daar in den een den ander eenig voordeel laat, moet geschreven werden by een derde hand. Om dat niemand eenig *Testament* tot sijn eygen voordeel mag schryven. *tit. Cod. de his qui sibi adscribunt in Testamento*. Dat al-hoe-wel in een mondelinge *Witterste-wille*, de welke naderhand in geschrift werd gesteld, soude schijnen te feylen. *Mantic. de conjectur. ultimar. volunt. lib. 1. tit. 6. num. 5. 7. Pecc. de Testam. conjug. lib. 3. cap. 10. Fab. Cod. lib. 9. tit. 14. defin. 1. Sententie van den Hove van den 23. Januar. 1648. Is by den Hove van Holland verstaan, dat het selve by ons sonder onderscheid plaats heeft, volgens tuig van Groeneweg. ad dict. tit. de his qui sibi adscrib. Sie mede Consult. ende Advijf. het 2. Deel, Conf. 147.*

Op tweederley manieren werden onse *Witterste-willen*, 't zy schriftelijk, 6 't zy mondeling, 't zy *Testamenten*, of *Codicillen* gemaakt ende bekrachtigt, ofte voor een *Notaris* ende twee *Getuygen*, of voor den *Secretaris*, ofte *Geheym-schryver*, en twee van 't *Geregte*, dat is, twee *Schepenen* van de plaats daar 't geschied. *arg. l. omnium. 19. Cod. de test. Keuren van Leyden, art. 149. van Oudewater, art. 167. van Amsterdam, cap. 44. art. 1. 2.*

Welk gebruik van *Witterste-willen* te maken voor *Notaris* ende twee ge- 7 tuygen in dese Landen boven twee honderd Jaaren niet oud en is, Soo vindmen in de oude Keuren der Stad *Leyden*, dat nog omtrent den Jaare 1449. ende daar na geene makingen van *Witterste-willen* bestaan mogten, ten zy de selve waaren bezegelt met twee *Scheepnen Zeglen*, en met der *Stede Zegel*. Soo ook geene *Witterste-willen*, voor, ofte omtrent dien tijd en werden bevonden, dan verleden voor *Scheepnen* der selver *Stede*; het welk eerst in volkomen trein in dese Landen schijnt ingevoerd, zedert dat *Kayser KARL* by *Placaat* van den 21. Maart 1524. het *Notaris-Ampt* gebragt heeft op seeker getal, by de *Magistraat* van yder plaats te noemen, ende den *Hove van Holland*, ter proeve van haar bekwaamheid, voor te dragen, buyten de welke niemand het selve *Ampt* en mogte bedienen, soo als nog in *Holland* doorgaans werd onderhouden: Daar van de eerste *nominatie* by die van *Amsterdam* gedaan is in Augusto 1565. in 't getal van vijf personen, daar van de drie waren *Secretarii* der selver *Stede*: Ende in de *Keur-bouken* van *Leyden* van den Jaare 1545. ende daar voor geen

gewag van gemaakt en werd, maar eerst in de jongst voorgaande Keuren der selver Stede van den Jaare 1583, art. 15. het seker getal van de selve tot ses Perfoonen werd gesteld.

Op vele plaatsen was daar van tuyten gehouden dat volgens de Geestelijke Regten yemant voor de *Parochy-paap*, ende twee Getuygen, sijn *Wtterste-wille* maaken mogt. *per cap. cum esses 10. Extr. de testament.* Daar wt dat men gemeenlijk oordeelt, dat de seven, ofte vijf Getuygen, by de Roomse Regten, tot het maken van *Wtterste-wille* noodsaaklijk, by ons mede doorgaans tot twee Getuygen souden zijn verminderd. Het welk, den grond van het Roomse Regt wel ingesien, soo niet en is: maar de onderhoudinge van de *Wtterste-willen* te verlyden voor *Notaris* ende twee Getuygen, daar in als nog met de Roomse Regten over-een-komt; Dat de seven Getuygen, de welke volgens de eerste instellinge, l. 21. *Cod. de restam.* daar na ten tyde van de *Kayser L E O* tot op vijf zijn verminderd. *Novell. Leonis 41.* Ende als wt de Inleydinge van de selve *Novell.* ende het geene *Constantin. Harmenopol.* in sijn *promptuar. jur. Civil.* daar van tuijt, te sien is, vele van de oude Regtsgeleerden het selve getal, sonder onderscheid, op vijf hebben genomen gehad. De selve vijf Getuygen onder het verlyden voor *Notaris* ende twee Getuygen als nog begrepen zijn, ende daar mede werden gelijk gesteld: dat een *Notaris* alleen, selvs by de Roomse Regten, soo veel geloov gehad heeft, als drie andre Getuygen. *per Novel. 73. cap. 7. §. 1.* de welke dan gevougt by de twee Getuygen, als nog de vereyfte vijf Getuygen wtmaaken. Soo ook van een *Secretaris*, ende twee wt den *Geregte*, ofte *Schepenen* te verstaan is.

De Getuygen die over het maaken van de *Wtterste-wil* staan, moeten zijn twee Mans-perfoonen, Luyden van eer ende van goede kennis, ende boven de 14. Jaren oud. §. 6. *Instit. de Testamentis*, l. 20. §. 1. & l. 26. ff. *qui testam. fac. poss.*

8 Het welk (voornamentlijk van den Ouderdom) soo nauw luysterd: dat alwaart saake dat een Getuyge ten tijde van het maaken van de *Wtterste-wil* by yder een voor 14. Jaaren oud geoordeeld wierd, indien daar na bevonden wierd, dat hy niet oud genoeg geweest en was, hoe weynig dat het ook verschilde, soude foodanigen *Testament* niet mogen bestaan, gelijk als ik verscheyden maaken heb sien wijsen. Sonder dat daar tegens doet, dat in sommige gelegtheden ten voordeel van het algemeen, ende bestand van *Wtterste-willen*, diemen, des eenigints mogelijk, moet plaats geven. l. 1. *Cod. de Sacrosanct. Eccles.* een gewaande daad van yemand die hem had wtgegeven des te mogen doen, ende daar voor by yder

II. Deel. *Van Witterste-willen, ende hoe de selve bestaan.* 211

yder een was erkend, voor goed werd opgenomen. §. 7. *instit. de testam. ordin. l. 1. Cod. de testam. & l. Barbarius Philippus 3. ff. de offic. prator.* Om dat een getuygenis van een minder als 14. Jaarige wt sijn eygen aard ende van sig selven onbestand geagt werd, wt onmagt van verstand ende onvolkomen oordeel, het welk door geen middel kan vervult werden: te meer dewijl by ons de getuygenis in een *Testament* tot soodanig getal gebracht is, dat het van de andre mede Getuygen niet en kan vervult werden, door dien geen waarheid en kan bestaan, of daar van kan blijken als wt den mond ten minsten van twee geloofwaardige Getuygen. l. 9. §. 1. *Cod. de testib. junct. l. 3. ff. eod.*

Van ouds plagten de Blinden ende andre, dewelke niet schrijven en 9 kosten, een Getuyge meer te moeten hebben, de welke voor hem onder-teekende. l. 8. *Cod. qui testam. fac. poss.* maar om dat huysdaags een *Notaris* ende twee Getuygen volkomen geloov hebben in het geene voor haar gedaan werd, (Al-hoe-wel de sommige in 't opmerk van een gebooren Blinde die niet schryven en kan, niet ongeraden denken, dat tot meerder versekerheid, ende om alle gevaar te ontgaan, een derde Getuyge, nevens de twee andre, by gedaan werd) is 't selve soo noodig niet, dat sonder dien het *Testament* kragteloos soude zijn, of niet en soude mogen bestaan. Met hoedanig onderscheid te verstaan is de geseyde *Wet. in l. 8. Cod. Qui testam. fac. poss.* de welke alleen spreekt van een *Testament* dat alleen voor enkle Getuygen op de wyse van die tijd onder de hand gemaakt wierd, 't welk tot andre, de welke opentlijk ende voor de *Wet* geschieden, niet en kan gepast werden. Aangesien in soodane geschriften geen bedenken van bedrog, ofte valsheid plaats en heeft. l. 10. ff. *de probat. & l. 31. Cod. de Donat. l. 27. Cod. de Testam.* Ende is alsoo verstaan by den *Hoogen Raade van Holland* in de saak van *Knelis Gorisz.* woonende in de *Kage*, tegens d'Ervgenamen van *Marijtte Willems*, Weduwe van *Dignus Iansz.* op het gevoelen van de Heeren *Petrus Canans*, Professor van de *Academie binnen Leyden*, ende *Mr. Cornelis Bosch*, *Advocaat* voor den *Hove van Holland*, gegeven in den Jaare 1639.

Maar of de Getuygen ook de wil van den *Erv-maaker* op 't naauwste, 10 ende al wat in het *Testament* begrepen is, weten moeten, ende daar van getuygenis souden moeten dragen, is bedenkelijk: het welk in een besloten *Testament* van ouds ende nog huysdaags, onnodig ende tegenstrijdig is geweest. l. 21. *Cod. de testamentis, §. 3. instit. de pupill. substit.* Dog aangesien de *Nuncupativa*, ende mondelinge Witterste-willen by ons mede in geschrivte werden gesteld, soo moet ook huysdaags genoug
D d 2
zijn,

zijn, dat de Getuygen daar alleen kennis van dragen, dat het *Testament* den *Erv-maker* voor gelefen zijnde, hy verklaard heeft dat het gene daar in begrepen is, alsoo was sijn begeerte ende *Witterste-wil*. Sonder dat het ook van noode is dat de Getuygen den *Erv-maker* wel kennen, ten waar dat de *Notaris* hem selvs niet en kende. *Plac. van den 3. Octob. 1540. art. 9. junct. l. 9. Cod. de testam.* om daar mede alle bedroch van mommery weg te nemen. Soo *Jul. Clar. lib. 3. sentent. de testament. quest. 59.* verhaalt, dat by sijnen tijd seekre Vrouw de dood van haar even-gestorven Man had weten te agterhouden, ende in desselfs plaats een ander, van haar vertrouwde, *Perfoon* had doen te bedde leggen, die hem, de glazen dicht behangen zijnde, ende het hoofd seer bewonden, agter de gordijnen, geliet den sieken Man te wesen, ende op desselfs naam t'haaren voordeel *Testament* maakte: Soo ook verstaan heb dat in dese Landen, op gelijke manier soude geschied zijn. Gelijk voorbeeld verhaalt *Ranchin. var. lect. lib. 2. cap. 6.*

In *Vriesland* werden de Roomse Regten ende manieren voor so veel onderhouden, dat over het maken van een *Testament*, aldaar noch seven Getuygen moeten geroepen werden.

II Waar wt dese Vrage ontstaat, of een *Testament* naar de manieren ende noodsaakelijkheid van een plaats daar het geschied, gelijk als hier in *Holland*, voor een *Notaris* ende twee Getuygen behoorlijk zijnde bekrachtigt, ook stand soude moeten grijpen in andre plaatsen daar tot het maaken van een *Testament* meer andre noodsaakelijkheden werden vereyft, als in *Vriesland* zijn de seven getuygen, ende of een Man sijn *testament* naar de manieren van *Holland*, in een plaats van *Holland* gemaakt hebbende, naderhand in *Vriesland* kwam te Overlyden, ofte onder den bodem van *Vriesland* eenige goedren hadde leggen, het selve *testament* in *Vriesland* voor goed soude werden gekend? Ende werd daar over naar de gemeene gevoelen der *DD.* verstaan, dat een *Testament* in seker plaats, naar de wyse die aldaar werd vereyft, bekrachtigt, over al plaats heeft, sonder onderscheid, *DD. in l. 1. Cod. de summa Trinitate*: om dat de manier van doen, de welke tot het bestaan van yets werd vereyft, behoort tot kennis ende regtsgebied van de Overheid van die plaats, daar ende sulks het daar geschieden moet. *per l. 6. Cod. de Evid. l. 3. in fin. ff. de Testib. l. 2. Cod. quemadmod. testam. aper. fac. l. 9. & l. ult. Cod. de testam.* Soo ook indien men de manier van doen van verscheyde plaatsen soude moeten volgen, yemand die nu hier nu daar woonde, soo veelderhande *Testamenten* soude moeten maaken, of veelderhande manieren

van

II. Deel. *Van Weterste-willen, ende hoe de selve bestaan.* 213

van doen in een ende 't selve Testament soude moeten waarnemen, ende een Testament, 't welk maar een enckel doen is, naar verscheyde Regten van doen soude werden geoordeelt. Sie hier van Covarr. 2. de sponsa- lib. 9. 7. num. 8. Costal. ad. d. l. 6. ff. de Eviēt. Guidon. Papa de- cif. 262. Tessaure. 2. quaest. for. 8. Gail lib. 2. observ. 123. Joann. à Zand. lib. 4. tit. 1. defn. 14.

Nu zijnder Testamenten, de welke al ist dat daar inne de gemeene¹² ende behoorlijke manier van doen niet en is onderhouden, evenwel wt by- sonder voor-regt, voor volkomen gehouden werden: gelijk als een Vader¹³ of Moeder, de welke een verdeeling van sijn of haar goedren onder sijne Kindren maaken, de welke al deden zy 't mondeling voor twee getuygen op dat daar van bleek, arg. l. 40. in verb. legitimis probationibus ff. de testam. militari, ofte by haar geschrifte, ook wel al was het by een ander geschreven, als sy het maar hadden onderteekent, soude het volkomen kragt hebben, soo veel de Kindren aangaat. l. hac Consultissima 21. cum auth. seq. Cod. de testament. Vide Gudelin. de Jure Novissimo, lib. 2. cap. 5. vers. porro ob- servandum. Andr. Gail. lib. 2. observ. 112. num. 4. Ende werd verstaan, het selve mede in Kinds-kindren ende verdre afkomelingen plaats te heb- ben, volgens 't geene verhandelt werd by Joan. à Zande lib. 4. tit. 1. defn. 6. Jul. Clar. 9. testamentum quaest. 21. num. 1. Hartm. Pistor. lib. 2. quaest. 1. num. 16. Het welk ook plaats heeft in een Blinde. Jul. Clarus d. 9. testamentum. quaest. 17. num. 2. Vafq. illustr. contro- vers. 103. num. 11. Grass. 9. testamentum. quaest. 32. in fin. Sande lib. 4. tit. 1. defn. 8.

Gelijk ook de Krijgs-luyden om bysondre reedenen vergund is in het¹⁴ Leger, of in het Veld, soo sy best kunnen, ofte soo het hun gelievt, haar Weterste-willen te kennen te geven; het zy by monde, het zy by geschrift, sonder eenige noorsaakelijke onderhoudingen, als alleenlijk dat daar van den Regten genoeg zijnde blijke. l. 40. & tot. tit. de testam. milit. Quod etiamnum obtinere tradunt. Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 17. vers. Een Krijgsman, num. 28. & seq. Vinn. ad 9. ult. instit. de militari testam. Gail lib. 2. ob- serv. 118. num. 1. 6. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 5. cap. ult. vers. hac ut. Perez. ad Cod. de testam. militari, in fin. Vigl. ad rubr. de testam. num. 11.

Maar of ook nu ter tijd de Testamenten by tijde van Pest, ofte tot voor-¹⁵ deel van den Armen gemaakt, onder soodanige wtgezonderde testamenten mogen werden gereckent, is seer twijvelagtig. In vougen dat niet seck- ker is of in soodanig testament een Vrouws-persoon, ofte andre onwette-
lijke

lijke fouden mogen Getuygen? Item, of foodanig *Testament* mondeling voor twee Getuygen soude beftaan fonder *Notaris*. Daar op aangaande de *Testamenten* by tyden van Pelt, Jul. Clarus §. *Testam. quæst.* 56. n. 3. in fin. ende Grabiell *lib.* 4. de *Testam. Concluf.* 8. num. 3. meynen, dat de onderhoudinge van 't maken der *Testamenten*, by ons foo nauw befet is, dat daar van ook indien geval niet en behoort agter-gelaten te werden. Soo ook in *Vrankrijk* is geoordeelt, volgens tuig van Anna. Robert. *rer. judic. lib.* 2. cap. 10. Het welke mede by ons geen plaats behoort te hebben in de Steden en plaatfen, daar den overvloet van de *Notariffen* ende *Getuygen* felvs in foodanige gelegentheid, niemand soude verlegen laten. Dog werd by Gail. *lib.* 2. *observ.* 118. numer. 18. Mynfinger. *Cent.* 1. *observ.* 96. Consult. ende Advijf, *part.* 1. *conf.* 77. & *part.* 2. *conf.* 36. & 94. billiker geagt, daar in als nog de Roomfe Regten te volgen; volgens het welk ook by het *Hof van Holland* verfcheyde malen is verftaan, dat foodanige *Testamenten* mede onder de wtgefonderde werden gereekent, ende van waarden gehouden worden, al is daar in de wtterfte noodfaaklijkheid niet agtervolgt. Van de *Testamenten* ten behouven van den Armen, is het onfeeker, alfoo 't felve by de sommige onderhouden werd, ende by de sommige niet. Als te sien is by Grot. *Inleyd. lib.* 2. cap. 17. in fin. Coren *observ.* 31. Sande *lib.* 4. tit. 1. *defn.* 13 & 14. *Christin. vol.* 1. *decif.* 304. num. 12. *cum seqq.* Radelant, *decif. cur. Traject.* 125. num. 34. & *seq.*

Het geene by de Roomfe Wetten van de *Testamenten* der *Huiflyden* werd gehandelt, *l. ult. Cod. de testam.* en heeft by ons geen plaats, om dat yder Dorp haar *Notariffen*, ofte *Land-fchryvers* heeft.

- 16 De *Testamenten* alfoo gemaakt, krijgen niet eerder haar volkomen kragt, voor dat de felve met de dood van den Maaker werden bevestigt: want de wil van de Mens is veranderlijk fo lang hy leevet. *l. 4. ff. de adimend. legat.* In vougén dat den Maaker altijd van lijnen wil vermag te veranderen, alwaar 't fchoon dat hy by *derogatoire Clausule* in zijn *Testament* duydelijk had wtgedrukt, dat het geen dat hy in toekomende mogt maaken, niet beftaan en soude, als met byfondere wederroepinge ende verhaal van feekre
- 17 woorden. Met hoedanige bevestiging hy wel verftaan werd niet te willen dat de foodanige maakingen, de welke hy wt losse onvoorfigtigheid, of misleydinge van andere, mogte doen instellen, van waarde fullen zijn, maar geenfins, dat men sig felven de magt soude benemen van in toekomende geen ander *Testament* te mogen maken, of van wil te veranderen. *arg. l. 22. ff. de legat. 3. junct. l. 4. ff. de adimend. legat.* Sie Grot. *Inleyd. lib.* 2. *part.* 24. *vers.* Daar is nog, als maar feekerlijk kan blijken dat hy van zijn

II. Deel. *Van Witterste-willen, ende hoe de selve bestaan.* 215

voorgaande wil vrymoedig ende onbedwongen van yemand heeft willen veranderen, soo dat het verbond van sodanige *clausule* niet van noden is of yets geagt werd, wanneer duydelyk van de vrye ende onbedwongen wil van den *Testateur* kan blyken. Sie *Jur. Clar. sentent. lib. 3. §. testamentum, quaest. 99.* *Menoch. lib. 4. praesump. 166. num. 13.* *Alexandr. consil. 134. num. 2. vol. 1. & lib. 4. conf. 7.* *Pecc. de Testam. conjug. lib. 1. cap. 10. num. 5. 6.* Want andersints de *derozatoire clausulen* ligtelyk by die gene tot wiens behouven het eerste testament gemaakt werd, aangeleid werden om te beter verspekert te wesen dat den testateur sijnen wille niet en soude veranderen, ende om daar mede altoos een later ende volgende uysterste wille te mogen tegen gaan, ende om verre werpen, hoedanige magt nogtans hem door geenderhande middel mag werden benomen. *d. l. 4. ff. de adimend. legat. & l. 22. ff. de legat. 3.*

Dog op dat van de veranderde wil sekerlyk ende ontwijvelijk blyken mag, soo en is niet genoug dat hy alleen verklaard sijn wil te veranderen, of sonder Testament de willen sterven, maar soude door een tweede ende later Testament de verandering moeten doen, of voor 't Geregt, of voor *Notaris* ende Getuygen by byfondre *Acte* van weer-rouping, ende dat daar wettelyk van blyke. Sie *Coren. conf. 10. num. 24. & seq. Julius Clar. §. Testamentum, quaest. 91. 92.* *Papon. lib. 20. tit. 1. arrest. 3.* *Fachin. lib. 4. cap. 8.* *Cod. Fabrian. lib. 6. tit. 5. desin. 29. num. 1. 2.* *Mantic. de conject. ultim. volunt. lib. 2. tit. 15. num. 28. & seq.* *Neost. decis. 1. & de pact. antenupt. observ. 22. vers. quod autem actores.* Ten waar yemand voor 't Geregt had verklaard, dat hy niet en wilde dat sijn gemaakte *Witterste-wil* kragtig soude blyven, ende daar na nog tien Jaaren in die meynig ende wil hadde volherdet. *l. 27. Cod. de Testam.*

Gesloten ende by den *Erv-maaker* selvs geschreven *Testamenten* soudent als nog verstaan werden weer-roupen, ende te niet gedaan te zijn, indien hy die met voordagt had doorsneden, ofte in 't vier geworpen. *l. 1. & tot. tit. ff. de his qua in testam. delent. l. 30. Cod. de testam. Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 24. num. 14.* Soo dat indien al het opschrift van soo een beslotter *Witterste-wil* wierde verdoond, sonder dat het binnen geschrifte selve verdoond wierd, men soude gelooven, dat het by den *Erv-maaker* weer-roupen, of te niet gedaan was: immers, daar by geen voorgaande volkomen *Witterste-wille*, als door een tweede, ende later verstaan soude werden gebrooken, of weer-roupen te zijn. *per. l. 11. ff. de injusta rupt. & l. 11. ff. de bon. poss. secund. tab.* Maar het selve en heeft geen plaats in *Testamenten* voor *Notaris* ende Getuygen verleden, dewelke niet anders als by

een tweede *Testament* door duydelijke te nietdoeninge, kunnen herroupen werden. Neostad. *Cur. Holland. Decis.* 1. Consult. ende Advijs. *het 4. Deel, Consult.* 156. *Clar. §. Testamentum quast.* 93. num. 1. *Mantic. de Conjectur. ultimar. voluntat. lib. 12. tit. 1. num. 33.* *Fab. Cod. lib. 6. tit. 5. defin. 30.*

Wy hebben geseid, dat de verandering ofte vernietiging van een *Testament* moet geschieden, of by een tweede *Testament*, ofte voor 't Geregte, of voor *Notaris* ende Getuygen, of andersins, dat daar wettelijk van blyke,] om dat daar toe juytt niet noodig en is, dat een tweede *Testament* werde gemaakt, of dat op nieuws Ervgenamen werden gestelt, of yets anders: maar alleen genoug is dat de weder-rouping soo wettelijk zy als de maaking zy geweest, soo veel het Verly van de maaking aangaat, maar verder niet, op dat elk gemaakte op de selve wysc mag gebrooken werden als het gemaakt is. *l. 35. ff. de Regul. jur.* Sulks soude genoug zijn tot vernietiging van een *Testament*, dat yemand opentlijk voor *Notaris* ende Getuygen had verklaart sijn goederen te willen laten gaan naar versterf-regt. *l. 1. §. 1. ff. stab. Testam. null. exstab.* ofte aan die geen die van regts-wegen sijn goed souden moeten erven. *l. 21. §. 3. Cod. de testam.* ofte maar alleen begeert dat sijn *Witterste-wil* geen stand en sal mogen grypen. Sulks als by het *Hoff van Holland* op den 29. Julii 1644. is verstaan, tussen *Wouter van Isendoorn*, Requirant: ende *Michiel Remeyn*, Gerequireerde.

By de Roomse Regten was tot vernieting van een *Testament* genoug, dat den *Testateur* een laater ende naader volkomen *Witterste-wil* had gemaakt ende voltrokken. *§. 2. instit. quib. mod. testam. infirm.* alwaar 't dat daar by geen algemeene of bysondre weder-roupinge van het voorgaande was gesteld. Maar aangesien huydensdaags de *Testamenten* ende *Codicillen* soodanig met den andren sijn vermengt, dat het wesentlijke onderscheid van Erv-lating ende making daar by de *Testamenten* ende *Codicillen* van den andren verschillen, by naar heel weg genomen is, sulks dat een Erv-lating ende making, sonder onderscheid, soo wel by het een, als by het ander kan werden gesteld: soo soude 't laatste *Testament* by ons voor een *Codicille* gehouden moeten werden, gelijk als wy hier voor, *arg. §. 3. instit. quib. mod. testam. infirm.* hebben aangewesen, ten waar, ende voor soo veel daar een algemeene, of bysondre weder-roupinge van het voorgaande by kwam.

Ik segge, (of bysondre weder-roupinge) om dat een algemeene weder-roupinge van alle voorgaande *Testamenten*, *Codicillen*, &c. niet altijd genoug

II. Deel. *Van Witterste-willen, ende hoe de selve bestaan.* 217

noug is; Sulxs, soo kan de *derogatoire Clausule* in 't toekomende, (daar by dat yemand wil ende begeert, dat al het gunt hy naar dien tijd soude maaken, van geender waarden sal zijn ende niet bestaan sal mogen als met verhaal van sekre woorden) niet anders als by byfondre ende wtgedrukte weder-roupinge vernietigt werden. *l. 22. ff. de leg. 3.* al ist juyst niet met verhaal van sekre woorden, daar niet op gestaan en werd, als buyten dien van de vrye ende onbedwongen veranderde wille kan blijken. Sic Jul. Clar. *lib. 3. sentent. §. testamentum, quast. 99.* Pecc. *de testam. conjug. d. lib. 1. cap. 10.* Johann. Durant. *de arte testandi tit. 10. cautela 1.* Sande *lib. 4. tit. 1. defn. 10. & DD. ibi allegat.*

Alfoo en kunnen ook by algmeene weder-roupingen in de *Testamenten* ingelijvt, niet verstaan werden weer-roupen, of ontbonden te zijn, de *Huwelykse-Voorwaarden* voor de banden van *Huwelyk* aangegaan: want algemeene instellingen niet verder en kunnen wtgerect werden als tot gelijke voor-vallen, de welke van eender soort ende gelegenheid zijn. Barthol. *in l. legatorum 33. §. fin. & l. Tuvia 34. §. Lucius ff. de legat. 2.* Soo als verstaan is volgens tuyg van Neostad. *de pact. antenuptial. observ. 3.* als alleen voor soo veel als by den inhoud van het selve *Testament* van nieuws, ende wtdrukkelyk tegens den inhoud van de *Huwelykse-Voorwaarden*, wierd bevolen, om de ontwijclyke wil van den *Ervlater*, de welke voor een *Wet* is te houden. *l. in conditionibus primum locum 19. l. Publius 36. ff. de Condit. & demonstrat.*

Naar de beschreven *Regten* en kan ook een *Witterste-wil* van een *Vader* onder sijne *Kinderen* met sijn hand geschreven, ende geteikent, tot nadeel van de selve *Kinderen* niet vernietigt werden, dan met een byfondere weder-roupinge van 't selve. *auth. hoc inter Cod. de testam.* Sie *Consult.* ende *Advijfen*, *bei 1. Deel, Conf. 50.* Dog is by den *Hoogen Rade in Holland* verstaan, dat dien-aangaande een algemeene stelling van weder-rouping by den *Notarissen* gebruikelijk genoug; ende daar toe geen byfondre weder-rouping van nooden is, veel min wtdrukkinge van de eygenschap van 't *Testament*. Sie *Coren observ. rer. jud. 39.*

HET III. DEEL.

By wie, ende aan wie de Erv-latingen mogen
werden gemaakt.

1. Hoe, ende wanneer het Testament van sig selven kunnende bestaan, den inhoud daar van komt te vervallen.
2. Wie naar Regten geen Testament mogen maken.
3. Of, ende wanneer die geene de welke by de Vyanden over-loopen Testament mogen maken.
4. Die geene die tot de dood veroordeeld zijn.
5. Die in Onegt geboren zijn.
6. Die in ende van de arme Gods huysen onderhouden werden.
7. Van welke goeden, ende aan wie men niet vrijelijk Testament maken mag.
8. Vrouw ende Man malkandryneenig goed maakt hebbende, met, ende onder conditie, dat ende waar al de agter te laten goeden van de langst-levende sullen gaan, ende erven, ende kunnen het voordeel gennooten hebbende, selvs van sijn, of haar deel geen ander Testament maken.
9. Wie by Wierse-willen niet beuren en mogen.
10. Of onwettige, ende overwonne Bastarden
11. Speel-kinderen.
12. Voogden, Curateurs, Administrateurs, ende Doop-hefvers.
13. Kloosters, Gœestlyke Vergadringen, ende andre verboden Collegien.
14. Aan geen Paus, gesinde, geordende personen.
15. Aan geene Notarissen by het Testament dat voor haar werd gemaakt.
16. Minderjarige sonder consens van haar Ouders, Voogden, &c. of ende hoe verre malkanderen by testament wat maken mogen.
17. Een Weduwe, of Weduenaar Voor-kinderen hebbende, of, ende hoe verre aan de tweede Egt-gevoort.
18. Man ende Vrouw, of, ende hoe verre in Gelderland, ende 'e Stige van Wierse.
19. Tot Delfs, of, ende hoe verre.
20. Geen overspeelder van sijn Wif ofte Man.

HEt gebeurt ook somwijlen dat blijvende het Testament in sijn volle kragt, het geen daar in gesteld is komt te vervallen, in 't geheel, of voor een gedeelte.

In 't geheel vervalt het geene by Testament is bevolen, soo wanneer het selve is gemaakt by een die na Regten geen Testament maken en mag. tot. *ut. Instit. quib. non est permiss. fac. Testam.*

2. Dese zijn alle Luyden beneden haar Jaren, Mans beneden de veertien, ende Vrouwen beneden de twaalf Jaren. *§. 1. instit. eod.* Stom en Doof geboornen. *l. 7. ff. qui testam. fac. pass. §. 3. instit. quib. non est permiss. fac. testam.* Dolle, Rasende, ende Slegte Mensen, die haar verstand niet magtig zijn. *§. 1. inst. eod.* Item alle quist-goederen die voor Hof, of Stads-kinderen verklaart zijn. *§. 2. inst. eod. l. 18. ff. qui testam. fac. pass.* Van welke Sande *lib. 4. tit. 1. desin. 3.* Dog indien de wtsinnige, de welke by sekre tijden haar verstand magtig zijnde, als dan haar *Wierse-wille* met bedaarde sinnen had-

hadden gemaakt, soude het selve bestaan mogen. *d. §. 1. instit. quib. mod. testam. infirm. l. 16. §. 1. l. 17. ff. qui testam. facere poss.* gelijk ook de billikheid by ons heeft ingevoerd, dat insgelijks de kwist-goederen het geene sy aan hare Vrunden, Nakomelingen, aan den Armen, of diergelijke met goede meyninge ende sinnen hadden gemaakt, daar in geen verkwisting konde aangewesen werden, bundig ende van waarden behoort te blyven. *Novell. Leon. 39. Charond. pandect. du droit. Franc. lib. 3. §. 2. Sande lib. 4. tit. 1.* Sulks als by 't *Hof van Holland* verscheyde malen verstaan is. Alhoewel het seker is, der Overheden kennis, of der Voogden gestading daar over te verkrygen. *Costuymen van Antwerp. tit. 46. art. 8.*

Onder de Luyden die geen *Wierste-wille* en mogen maaken, werden 3 ook gerekent die van ons by de Vyanden overloopen, de welke haar Burger-regt verliesen, ende voor Vyanden gehouden werden. *l. 19. §. 4. ff. de captiv. & postlim. revers.* Verwey *ars testandi, cap. 4.* Groeneweg. *ad §. ult. instit. Quibus non est permiss. fac. testam.* Sande *lib. 4. tit. 1. defin. 2.* Maar die van die Vyanden gevangen werden, en verliesen by ons het recht, ende de vryheid van te mogen *Testament* maaken niet. *contra §. ult. instit. eod.* om dat sy in haar selven van geen andere staat en werden, maar de selve blyven. *Facit arg. l. qui à latronibus 13. ff. qui testam. facere poss.* Vinn. & Fons *ad dict. §. ult. instit. quib. non est permiss. fac. testam.* Zypæ. *notit. Jur. Belg. tit. de Testam. vers. generatim.* Soo dat ook die geene de welke van de Turken gevangen werden, het recht van *Testament* te maaken niet en verliesen. *teste Covarruv. in cap. peccatum. part. 2. §. II. num. 6.* Sic Sande *lib. 4. tit. 1. defin. 2.*

Volgens de Roomse Regten, vermag mede geen *Testament* bestaan 4 van yemand die tot de dood is veroordeelt, ende gestraft. *l. 8. §. 1. & in fin. ff. qui Testam. fac. poss.* Maar huydensdaags en is het den foodanigen niet verboden *Testament* te maaken, indien, ende voor soo veel by het vonnis des selvs goederen niet verklaard werden verbeurt te zijn. *arg. l. II. ff. de Testam. milit. Quod ita consuevndine observari tradunt.* Clarus *§. Testamentum, quest. 19. num. 1. & 21. num. 1.* Valq. *controv. quest. 96. num. 4. 5.* Gomel. *ad l. tauri 4.* Gutier. *lib. 2. practic. quest. 38.* Farinac. *prax. criminal. quest. 102. num. 131. 158.*

Maar of die geene die in On-egt zijn gebooren, ook geen *Wierste-* 5 *willen* mogen maaken, werd t'onregt by ons tegens de beschreven Regten getwijvelt, soo lang 't selve met geen gewijsde en werd bevestigd, immers geen meerder blijk van werd getoont. Papon. *lib. 21. tit. 3. art. 5. 6.* Christin. *vol. 1. decis. 82. num. 4.* in tegendeel is by het *Hof van*

Holland op de vraag: of Bastarden by *Testament* van haare goederen yets maken mogen, sonder daar toe te hebben toelating, ofte wettiging? verstaan van ja. Ende is dien-volgende den *Rentmeester* van 's lands Vervalschat dat men *Espergne* noemt gewesen sekre goederen van een Bastard die *Testament* gemaakt had, ende daar over de goederen by hem waren aangeslagen, wederom te geven aan de Ervgenamen by 't selve *Testament* gestelt, in de sake van *Lion van Boshuysen*, soo hy *procedeerde Impetrant*, tegens den *Procureur Generaal*, Gedaagde, den 17. November 1543. Soo was by den selven Hove verstaan tusschen *Jacob Klaasz. Priester cum sociis Excuteurs van den Testamente van Heer Pieter Jacobsz. Priester, contra Tielman van Dulcum Rentmeester van de Espergne* ende *Procureur Generaal* op den 5. Augusti 1504. Sic Consult. ende Advijsen 1. Deel, Cons. 135. vers. Soo veel. ende Consult. 173. quæst. 2. Groenewegen in sijn *Noe. op Grot. lib. 2. cap. 15. num. 6.*

Die tot *Amsterdam* wt arme Gods-huysen onderhouden werden, kunnen by *Wierste-wille* van haargood niet weg maken, maar vervalt het selve aan 't Gods-huis waar inne sy onderhouden zijn geweest, behoudens dat haar Kinderen voor foodanig Gods huis tot ervgenamen erkent werden soo de selve niet magtig waren geweest hare Ouders te onderhouden, by de Ordonnantie voor den Ouden Mannen ende Vrouwen Gods-huysen tot *Amsterdam*, art 3. Van gelijken tot *Oudewater*, Keuren aldaar, art. 206.

Die in 't Wees-huis tot *Amsterdam* opgevoed zijn, kunnen geen andre Ervgenamen hebben als 't Wees-huis, soo sy sonder Kinderen komen te sterven, Ordonnantie van 't Wees-huis tot *Amsterdam* van den 14. Febr. 1584.

6 Welk regt by naar in alle Steden de Arme Gods-huysen by der selver instelling, of andre Voor-regten is vergunt, ende sulks, *arg. anth. ingressi monasterium subjeet. l. 13. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* werd onderhouden. ;

Gelijk Voor-regtis by *Hartog AALBREGT VAN BEYREN* vergund aan het Katrijnen-Casthuys binnen *Leyden* op den 13. Maart 1401. *Dat al die daar in ontvangen werd, ontvangen sal werden met al sijn goeden die by heert, ende nog krijgen mag, die in 't voorschreven Gast-huis blyven sullen.*

Van gelijken is by *Hartog WILLEM VAN BEYREN* op den 3. Novemb. 1409. aan het Broer-huis ende Suster-huis tot *Delv* vergund, *Dat soo wat personen binnen den Steede van Delv in 't Braer-huis, of Suster-huis komen sullen, al sulke Renten, Erven, ende Huysingen als sy hebben,*

niet verkopen mogen, maar al de vrugten ende nutschappen, daar af hebben, ende gebruiken haar leuen lang geduyrende, ende naar haar dood sullen die voorschreven goeden komen ende Erven die twee-deel op haar regte Ervenamen, ende dat derden-deel op den Huysse daar sy in steruen sullen.

Maar staat te letten dat het selve tot den gemeenen Huis-armen, anders Aalmoesseniers, den Heyligen Geest, ofte Huis sitenen genaamt, niet wel en kan werden wtgerekt. Des op veele plaatsen soodanige Luyden die als Huis-armen van hun eenig genot van Aalmissen hadden genoten, eenige goederen naar latende, ende tot beter gelegenheid geraakende, volstaan, mits den Huis-armen weder-keerende, ofte doende weder-keeren alle 't gunt, of soo veel sy in Aalmissen sullen hebben genoten. Sie *Keuren van Leyden, art. 98.*

Voor een gedeelte vergaan, ende vervallen de *Wtterste-willen*, soo wanneer ende voor soo veel daar in bevel gedaan werd van goederen, daar van dat men niet vryelijk bevel doen en mag, of soo wanneer dat men yets maakt aan Luyden die by *Wtterste-willen* niet beuren en mogen.

Goederen daar van men niet vryelijk bevel doen en mag, zijn eerst alle verbondene ende *fideicommissaire* goederen. Daar van hier naar sal werden gesproken.

Ten tweeden: Alle Leen-goederen daar van dat men geen bevel by *Wtterste-wille* doen en mag, sonder *Oftroy*, ende toelating van de Land-Overheid, het welke niet alleen vergund en werd om eens wtter hand by Ervenis, of making bevel te doen, maar ook over de hand aan een of meer Leden te doen gaan. *Grot. Inleyd. 2. Bouk, 15. Deel, vers. Een Leenman, ende het 42. Deel, vers. Ten tweeden.*

Item: Soo wanneer twee Egt-genoten den een den ander eenig voor-deel hadden gemaakt, ende daar by bevel gedaan, hoe dat de goederen van den gemeenen Boedel, na de dood van de langst-levende souden gaan; soo en soude de langst-levende het voordeel genoten hebbende, van sijn, ofte haar deel geen ander bevel by *Wtterste-wille* kunnen doen. *Pecc. de Testam. conjug. lib. 1. cap. 43. num. 14. Everhard. consil. 12. num. 11. arg. l. sicut 8. §. venditionis 11. ff. Quib. mod. pignus vel hypothec. solv. junct. l. 5. Cod. de obligat. & actionib. Jason & alii DD. ad l. si feudum 81. ff. de leg. 1.* Ende is alsoo over het Testament tussen PHILIPPUS, Hartog van Aarschor, ende Joff. Johanna van Halewijn, sijn Gemalinne by den Hoogen Rade tot Meccbten geoordeelt, als breeder te sien is by Johann Decker. *Dissert. Jur. lib. 1. cap. 1.* Gelijk als mede by Christin. *vol. 6. decis. 58. num. 6.* getuigt werd, dat volgens het gevoelen van Pecc. ende Everhard.

by verscheyde gewijsden van den Hoogen Raad in Brabant is geoordeelt. Ende by den *Hove van Holland* op den 7. April 1645. is verstaan, in de saak van *Kors*, ende *Knelis Korszoon van Onderwater*, tegens de *Weduwe* ende *Kinderen van Floris Lambertz. van Onderwater*, over het *Testament van Lambert Korszoon van Onderwater*, ende *Tenants Floris*, *Egte-Luyden*. Sie *Coren observ. 11. 12. Grot. Inteyd. lib. 2. cap. 15. in fin.* *Costuym. van Antwerp. cap. 41. art. 51.*

9 De Luyden die by *Wterste-wille* niet beuren en mogen, zijn Luyden die haar by de *Vyanden* onthouden, *Ballingen*, ende *Banditen*. Ende werd het gene aan foodanige Luyden was gemaakt, niet alleen voor ongemaakt ende ongedaan gehouden, *secundum l. 3. ff. de his que pro non script. hab.* maar vervalt aan de *Graavlijkheid*. Sie hier van *Christin. vol. 4. decis. 127. num. 1. & volum. 5. decis. 4. num. 4. 13. cum seq. Zypæ. notic. Jur. Belg. de jure fisci in fine.* Het welk ook plaats heeft soo yets by *versterf-regt* op foodanige Luyden quam te vervallen. Om welke oorzaak *Hartog WILLEM* op den 13. Martii 1413. aan *N. N.* vergunt heeft, dat alzulke *versterfvenis* van haar *Broeder*, die by de *Vyanden* was, sijn *Moeder* soude aan *besterven*. *Register B. A. fol. 136.* Ende *Hartog AALBREGT* heeft in den *Jare 1394.* aan *N. N.* vergund, dat hare *goederen* naar hare *dood* souden mogen *komen* ende *Erven* op hare *Soonen*. *Ballingen* zijnde, in manieren als of sy geen *Ballingen* waren. *Register B. D. fol. 195. vers.*

Alfoo mag ook yemand die *handdadig* is geweest aan eenen die *dood* geslagen is, ofte *raad*, ofte *daad* daar toe gegeven heeft, van den *selven*, nogte by *Testament*, nog wt de *Wet*, by *versterf*, eenig goed beuren, maar vervalt het selve aan de *Graavlijkheid*. *l. fin. ff. de bonis damnator. l. 1. Cod. de his quib. ut indign.* om dat niemand wt sijn eygen ondaad eenig voordeel mag genieten, of *winst* mag doen wt het geen *strafve* waardig is. *l. 10. §. 1. ff. solut. matrim. Keuren van Zeeland, cap. 2. art. 26.*

10 *Overwonne-Bastarden* mogen ook van hare *Ouders* nog wt de *Wet*, noch by *Wterste-wille* yet *Erven*, ofte *genieten*. *auth. ex complexu. Cod. de incest. nupt.* maar soude 't selve *genooten*, ende by de *naaste Vrunden* toegelaten zijnde, vervallen aan de *Graavlijkheid*, indien het binnen den *tijd* van twee *Maanden* foodanige *Kindren* niet en werd *ontrokken*. *l. 1. Cod. de Natural. lib. Consult. ende Advijs. tom. 3. consult. 91. num. 8.* wtgenomen alleen het geen tot *noodig onderhoud* is gemaakt. *cap. 5. in fin. x. de eo qui duxit in matrim. quam poll. adult. Neostad. suprem. cur. decis. 2. Christin. vol. 1. decis. 117. Costuym. van Antwerp. tit. 45. art. 7. 8. Gail. lib. 2. observ. 115.*

Andere Speel-kinderen, mogen gelijk andere vreunden van hare Ouders ¹¹ by *Wierste-wille* goed beuren. Groeneweg. *ad l. 2. Cod. de Natural. lib. num. 5.* Het welk in *Vriesland* in gevalle van andre wettige Kinderen niet verder als tot een twaalyde deel van 't geheele goed mag werden wtgerekt. Joan. à Sande *lib. 4. tit. 4. defn. 3.* Soo ook in verscheyde Steden 't selve tot een seeker gedeelte is bepaalt. Als tot *Leyden* ende *Oudewater*, alwaar yemant wettelijke Kinderen hebbende, een Speel-kind niet meer als een vierendeel van een Kinds gedeelte maaken mag, *Keuren van Leyden, art. 150. van Oudewater, art. 178.* Het welk volgens bysonder voorregt by *Hartog AALBREGT* aan die van *Amsterdam* in den Jare 1387. ende aan die van *Leyden* in den Jare 1389. noch verder is bepaalt, dat soo wat Bastarden aldaar eenige goeden werden gemaakt, ende de selve aldaar komen te overlyden, sonder wettige geboorte naar te laten, de selve goederen wederom moeten gaan aan den geenen van de welke die gekomen zijn.

De Voogden, *Curateurs*, ende *Administrateurs* van minderjarige, hare ¹² Vrouwen, of Kindren, Doop-hefvers, soo wel Peters, als Meters, Bystiten, &c. en mogen van hare Pupillen, Pillen, en Minder-jarigen, by *Wierste-wille* geen ontilbare goederen genieten, ofte yets waar door haar lieder ontilbare goederen souden worden beswaart. *Placaat van den 4. Octob. 1540. Zypæ. Notit Jur. Belg. tit. de Testam. in verb. ita hac. Saude lib. 2. tit. 9. defn. 19. 20. Costuym. van Antwerp. tit. 46. art. 7. Rebuff. ad constit. reg. Tractat. de donat. & aliis disposit. tutor. contra l. 5. ff. de donat.* Het welk wel by *Hugo de Groot* in *zijn Inleydinge* wt de enkele woorden van het gemelte *Placaat* allcen van onroerende goederen werd verstaan, met wtsluytinge van alle roerende goeden, sonder onderscheid: Dog naar Regten om een ende de selve reden verstaan werd plaats te hebben in roerende goeden van merkkelijke waarden, de welke in soodanigen gevalle, benevens de onroerende goeden, werden gestelt. *arg. l. 22. Cod. de administrat. tutor. cap. tua extra. de his que sunt à Prælatiis. Gloss. in cap. 1. verb. assistentes in fin. De Cleric. agrot. in 6. Vide Cephal. consil. 598. num. 54. & segg.* Sulks als om de sekerheid by *PHILIPS Koning van Spanjen* over de Nederlanden onder sijn gebied, by *Ampliatie*, het eeuwige Edict van den Jare 1611. nader werd verklaart.

Dog het selve en is niet te verstaan van die geene die sonder *Witenssel* naar Regten het goed van soodanige minderjarigen, *ab intestato*, souden moeten Erven, de welke niet en is verboden by hare Pillen eenige onroerende goeden te werden gemaakt. *Christin. vol. 4. decis. 4. num. 10.*

Zypæ. *notit. Jur. Belg. d. loco.* Consultat. ende Advijfen I. Deel, *Conf.* 10. ende 114. ende het 3. Deel, *Conf.* 147.

13 By Placaat van den 20. Martii 1524. ende den 15. Octob. 1531. mogen geene Kloosters, ende verboden Geestelijke Vergaderingen by *Witterste-wil* eenig ontillbaar goed beuren: dat om de voorverhaalde reedenen mede tot tilbare goederen van merkelijke waarden moet werden wtgerekt. *arg. d. l. 22. Cod. de administr. tutor.* ook de onbehoorlijke ende ongeoorlofde Vergaderingen in 't geheel van alle Erfvenissen, by *Testament* werden wtgesloten. *l. 8. Cod. de hered. instit.* Sie *Coren observ. 9.* Dese zijn by ons al de Gemeenten, Vergaderingen, ende *Seften*, de welke van de ware Christelijke *Gereformeerde Religie* (gelyk, ende soo die in de Kerk alhier openlijk gelcert werd) niet en zijn, waar van de sommige om de noodsaaklijkheid, ende de gemeenschap van andre Luyden ende Volken verdragen ende geduld werden, maar niet met fulke meening dat de selve voor goed gekent, ofte daar door yets soude aankomen, het welke haar andersins by de Wetten verboden, ende ongeoorlovet was. *Vide Groeneweg. ad tit. Cod. de heretic. & Manich.*

14 Hier toe behoord het Placaat van de *Staten van Holland* van den 4. Mey 1655. Daar by wel scherplijk is verboden: *Dat van nu voortaan geene Personen en sullen vermogen by Testament, Codicille, Legaten, giften ter saake des doods, onder den levenden, ofte andre fraudulente ende simulate handeling ende contract, van haare goederen, geen wtgesondert, te disponeeren aan ofte ten behouven van eenige genaamde Geestelijke Paapen, Nonnen, Kloppen, of andere Pausgesinde, geordende Personen, nogte ook aan eenigé Kloosters, Conventen, of eenige andere Geestelijke Armen, Gestigten, ofte Gods-huysen: Ende dat de selve goederen niet en sullen succedieren volgens soodanige dispositien van Witterste-willen, Donatien, ofte Contracten, maar dat de selve goeden sullen moeten volgen aan den geenen, die, naar Costuymen ende Regten van den Lande, by versterf, daar toe souden mogen gerechtigd zijn.*

15 Voorts en vermogen de *Notarissen* by het *Testament* dat voor haar gemaakt ende verleden werd, geen voordeel genieten. *l. divus 31. ff. ad l. Cornel. de falsis. Christin. vol. I. decis. 350. & 351.*

16 Insgelijks is by Placaat van den 4. Octob. 1540. bevolen: dat soo wie Trouw-beloften, of Huwelijk aangaat met een Jongman beneden sijn 25. Jaaren, ofte met een Dogter beneden haar 20. Jaaren, sonder bewilliging van Vader ende Moeder, of van de naaste Vrunden, ofte immers van de Wet-houders van de plaats, de soodanige van de ondertrouwde, ofte

ofte Egt-genoot, by *Wuerste-wil* noyt yets sal mogen genieten. Welk *Placaat* gemaakt is in die tijd, doe op het huwelyken sonder wil ende yeten, van die geene die daar in behoorden te seggen te hebben, geen volkomen wet gestelt en was; ende de ongebondene toelating van een dogter met een jongman die het eens waren voor den *Priester* te trouwen, die daar over maar alleen kennisse nam ende getuygde, dat foodanige perfoonen haar voor hem met trouw hadden verbonden, soo groot was, dat dikmaals de Ouders, Voogden, ende andre magen geen voorgaande kennis en konden krijgen, maar sedert, dat by der *Politique Ordonnantie* van den jaare 1580. art. 3. daar op foodanig is voorsien, dat niemant sonder kennis van sijne Ouders, Voogden ofte Wet-houders kan komen te trouwen, komt het voorgaande *Placaat* van den jaare 1540 genoug van selvs te vervallen, het welk by *Grot. Inleyd. 2. bouk, 11. vers. by huwelyk. ende het 16. deel. vers. Mans die* onbedagtelijk gestelt werd, gelijk of als nog konde plaats hebben, ende daar op niet anders voorsien en was.

Een Man of Vrouw sig ten tweeden Huwelyk begevende met yemad 17 die Voor-kinderen heeft, en vermag by *Testament*, giste, ofte andersins, niet meer verbeterd werden als de minste van de selve Voor-kinderen. *1. bloc edictali 6. Cod. de secund. Nupt.* ende het geene hem, ofte haar, daar boven gegeven, of gemaakt is, komt tot voor-deel van de Voor-kinderen alleen. *Novell. 22. c. 27.* Sulks als by den *Hoogen Raad* op den 31. Julij 1620. mede is verstaan in de saak van *Aariana de Ruyser*, woonende *Ter Veer*, *Impetr. in cas d' Appel*, contra *Jacob Pieterz.* Gedagde: ende op den 3. Junij 1634. tusschen *Philippus de Baakerz.* soo by *proceedeerde Gegiffelde*, ende *Requirant*, contra *Anthonis Tifus Gerequireerde*. Sic *Consult.* ende *Advijfen*, *part. 3. Consult. 119.* Ende hier naar in 't volgende *Bouk*, onder den Tijtel van *Maatschap, Gemeenschap, ende Hawlijxse Voorwaarden.*

In *Gelderland* ende *Stigt van Utrecht* mogen ook Man ende Vrouw 18 malkandren by *Testamente* geen goed maken, dan alleen de lijftogt. *Co-stuymen van Utrecht, Rubr. 22. art. 7.*

Ende tot *Delv* is een Keur, dat geen Vrouw haar Man by *Testamentaire* 19 *dispositie* niet en mag maken dan *reciproce*: over ende weder over, mids dat haar wederom by haar Man soo veel tegens werde gemaakt; als te sien is in seeker *Advijfs*, staande in de gedrukte *Consultation* ende *Advijfen*, *het 1. Deel, Conf. 136.* Soo was by oude Keuren der *Stad Leyden* voor den jaare 1400. een gebruijckende vaste Keure: *Dat die Man sijn Wjv, nog dat Wjv. horen Man malkander, nog hoer Ervgenam geen voor-deel*

maken mochten, die een buyten den ander. Het welk eerst op den 4. Maart 1460. is verandert ende vernietigt.

- 20 Yemant doende Overspel, verliest daar door tot voordeel van sijn Egtgenoot, alle foodanige voordeelen, als andersins op den selven gekomen mosten hebben. Politic. Ordonn. art. 18. junct. Novel. 117. cap. 8. §. 2. cap. 9. §. 4. Gelijk hier naar in 't 4. Bouk, onder den Tijtel van *Huwlijxse Voorwaarden*, breeder sal werden geseid.

HET IV. DEEL

Van Erv-lating in 't gemeen, ende wie men mag, of moet tot Ervnaam stellen.

1. Erv-lating, wat is?	de selve hebben.
2. Wie men tot Ervgenamen stellen mag, ende hoe veel personen.	7. Ouders van haare Kinderen.
3. Verdeeling van Erv-lating, hoedanig te verstaan.	8. Broeders ende Susters, in geval dat oneerlijke Personen voor haar gestelt werden.
4. Voor een gedeelte by Wierste-wille, ende voor een gedeelte by versterf sijn goed na te laten, of ende hoe werve plaats heeft.	9. Wie, ende welke voor oneerlijke Persoons te houden.
5. Wie men noodsaaklijk voor seker gedeelte tot Ervnaam stellen moet.	10. Een By-st, of Concubijne.
6. Kinderen van haar Ouders voor by geaan, of te onregt onterft, wat regt	11. Speel-kinderen, of, ende hoedanig.
	12. Wettige redenen van ontrentis, welke ende hoe te verstaan.
	13. In Kinderen.
	14. In Ouders.

Het wesentlijk Deel van een Testament, of volkomen Wierste-wille, is Erv-lating. §. 34. instit. de legat. sonder dewelke geen Testament bestaan en kan. §. 2. instit. de fideicommiss. hered. l. 1. in fin. ff. de vulg. & pupill. substit. l. ult. Cod. de jure Codicill. daarom ook het selve, voor aan ende voor het eerste Lid van een Testament plag gestelt te werden. l. 1. ff. de hered. instit. daar op dan volgden de andre maakingen ende bevelen, dewelke den Ervnaam gehouden is te voldoen, ende wt te voeren. l. 116. ff. de legat. 1. l. 36. ff. de legat. 2. §. 1. instit. de legat. die, volgens onse manieren, voor de Erv-lating werden opgetelt, als een voorbeding van 't geene men wil dat den Ervnaam sal hebben te doen, ende te agtervolgen.

1. Erv-lating, is een Wierste-wille, daar by men yemand in sijn geheele volkomen nalatenschap instelt, met alle regt, toe, ende aanseggen, soo wel in doen, als in lijden. l. 24. l. 119. l. 138. l. 178. §. 1. ff. de Verb. Signific.
2. Tot Ervgenamen magmen stellen wiemen wil, sonder onderscheid, die
maar

IV. Deel. *Van Erv-lating in 't gemeen, ende by wie &c.* 227

maar soodanig zijn dat sy naar Regten niet verboden zijn by *Witterste-wil* eenig goed te beuren. *arg. l. 12. ff. de judic. & l. 43. §. 1. ff. de procura-torib. junct. §. fin. instit. de hered. instit. & §. 24. instit. de legat.* daar van in 't voorgaande Deel..

Men mag ook soo veel Ervgenamen stellen als men wil. *§. 4. inst. de he-red. instit.* Soo dat een Erv-latinge mag gedeelt werden in soo veel deelen als men wil, de welke by den beschreven Regten vergeleeken wierd by een pond gewigt, van twaalf onciën. *§. 5. instit. de hered. instit.* Soo dat een Ervenis gemeenlijk gedeelt wierd in twaalf deelen. Ende het was een *Re-gel*, dat niemant voor een gedeelte sijn nalatenschap by *Witterste-wille* mogt weg maken, maar soo yemand alleen in een minder gedeelte tot Ervge-naam was gesteld, sonder yemand benevens hem te stellen, verstond men dat het geheel in 't selve deel begrepen was, ende het overige den gestel-den Ervgenaam by aanwas, op, of aan kwam, om dat niemant benevens hem gesteld was. *d. §. 5. instit. de heredib. instit. l. 7. ff. de Reg. jur. l. 13. Cod. de hered. instit.* Ende wederom soo daar meer als twaalf deelen waren genomt, wierd elk deel, naar sijn groote, soo veel vermindert, dat al de genomde deelen de juylte twaalf wtmaakten, of by verdubbeling soo veel vermeerdert wierden, alsser, na reekening van vier-en-twintig, in plaats van twaalf deelen, aan de vier-en-twintig deelen der Ervenisse gebrak; dat op een wtkomt. *§. 7. 8. instit. de hered. instit.* Het welk soo veel de vermindering van meer genomde deelen, alsser in 't geheel begrepen zijn, wt een vergifte, en de te ruim verdeelde benaminge van den Erv-maaker, de welke sijn wgedrukte wille ende meyninge niet en kan hinderen, of veranderen (daar meer op gelet moet werden als op de woorden. *l. 15. Cod. de testam. l. 16. Cod. de fideicommiss.*) als nog soude moeten werden onderhouden. By voorbeeld: soo yemand in sijn *Witterste-wil* vier bysondre per-foonen elk in een derde-deel, of vijf elk in een vierde-deel van sijn nalaten-schap Ervgenaam gesteld had, soude yders derden-deel, of vierden-deel, tot op een geregt vierde, of vijfde-deel moeten werden vermindert, om dat genoug bleek, dat hy yder van sijn genomde Ervgenamen even veel van sijn nalatenschap heeft willen doen hebben. *d. §. 6. & §. 7. instit. de hered. instit.*

Maar wat aangaat den Regel van aanwas, soo yemand in seker ge-4 deelte, sonder mede Ervgenamen in de verdre deelen, tot Ervgenaam ge-nomt was, werd by ons de scharpsinnigheid van de Roomse Regten, soo verre geen plaats gegeven, of men verstaat dat in sulken geval het ver-dre gedeelte, daar in niemant genomt en is, niet den genomden ende

gestelden Ervgenaaam aanwaalt, maar Blijft, ende komt op die geen de welken den Erv-maker de naaffe van bloed is, by versterve-regt. Ende en werd niet stuydig gehouden, dat yemand voor een gedeelte sijn Ervens by *Witterste-wil*, ende voor een gedeelte by versterve-regt nalaaft. Sie *Groc. In Leya. 2. Bouk. 18. Deel. op. Reynae. Christin. vol. 1. decis. 305. num. 18. §. 312. num. 2. §. vol. 4. decis. 10. Gudelin. de jure Novissim. lib. 2. cap. 5. vers. ac ex co. Zyp. Notit. par. Belg. iii. de Testam. in pr. Joan Sande lib. 2. tit. 2. defin. 2.*

Sooder veel ende verscheyden Ervgenamen gestelt zijn, moet elk naar aandeel van sijn Ervens des Boedels latten helpen dragen. *l. 2. Cod. de heredit. act. l. 6. Cod. famil. erciscunda.*

5 Onder die geene de welke men Ervgenamen stellen mag, zijnder ook sommige diemen noodlaakelijk voor seker gedeelte Ervgenamen stellen moet, ende niet als om wettige redenen mag onterven, dewelke in drie derhande soorten werden verdeelt. I. Ouders haare Kinderen. II. Kinderen haare Ouders. III. Broeders ende Susters inalkanderen voor ongelijke persoonen. *Novell. 18. cap. 1. Novell. 115. cap. 3. 4. l. 27. Cod. de offic. testam.*

Ende eerst aangaande de Ouders, is het van haare pligt haare Kinderen, ofte verder af komelingen, daar niemand voor en gaat, in t' geheel, of ten minsten voor een seker deel tot haare Ervgenamen te stellen. *tol. tit. ff. de lib. & posthum.* die sy naar de Rooinse Rechten niet stilswygende in haare *Wierste-willen* mogten voor by gaan, maar moesten haare, of wedruklijk in seker gedeelte tot haare Ervgenamen roupen, of moesten haare om wettige ende wtgedrukte redenen ont-erven, ende haare tot het selve gedeelte onwaardig verklaaren, of kwam by gebreck van dien de geheele *Wierste-wille* van sig selven te vervallen met al t' geen daar in was begrepen, soo de Vader sijn Kinderen daar in t' geheel had voor by gegaan. *pr. §. P. & S. 3. instit. de Exhered. liberorum, l. 1. ff. de insto. rupto & irrito facto testam. l. 15. l. 20. ff. de lib. & posthum.* Maar by de Moeder te onrecht ont-erft, of voor by gegaan, (in de welke het voor-by-gaan voor ont-ervens wierd gerekent) wierd de *Witterste-wil* alleen soo veel de Ervens ende gestelden Ervgenaaam mogte aangaan, door gregtlijke klage van de selve Kinderen, dat ende soo sy sonder wettige redenen waren ont-erwt, of voor by gegaan, vernietigt. *§. ult. instit. de exhered. lib.* Blyvende de andre ende verdre deelen van de *Witterste-wil* in sijn volle kragt. *l. 1. ff. de legat. pract. contra tab. bonor. poss. petit. Novell. 115. cap. 3. in fin. tot. tit. ff. & Cod. de offic. testam.*

Dog werd by ons sonder onderscheid, het sifswygende voor by gaan 6
 soowel van Vader, als van Moeder voor ont'ervenis, gehouden, ende blijft
 de *Wierste wil* in alle andre deelen bestand, behoudens alleen het regt van
 de Kinderen tot vernieting van de gestelde ervnis, dat sy sonder wettig
 ge' reddenen ont'ervt, of voor by gegaan zijn. Sie Grot. *Inleyd. tit. 2. Bank.*
18. Deel, vers. Na de Roomsse Regten. Guelm. de jure Novissimo, lib. 1.
cap. 13. vers. Quid moribus. & lib. 2. cap. 5. vers. Posterior. Christin. vol. 4.
decif. 20. num. 8. Neostad. supr. cur. Holland. decif. 100. 't Selve regt
 hebben Kinderen naar haar Vaders of Moeders dood geboren. Sie Joann.
 a Sande *lib. 4. tit. 2. defn. 2.* door de welke mede volgens de Roomsse
 Regten, de geheele *Wierste willen* van sig selvs kwamen te vervallen.
l. 1. Instit. quib. mod. testam. infirm. §. 1. Instit. de exheredi. lib. 1. §. 1.
ff. de injusto rupto.

Gelijk de Ouders haare Kinderen, soo en mogen ook de Kinderen haare 7
 Ouders niet als om wettige reddenen, ont'erven, of in 't geheel voor by
 gaan, of werd insgelijxs op der selver klagten de ervstellige t' haer on-
 houven vernietige. *l. 1. §. 1. ff. de inoffic. testam. l. 7. §. 1. ff. Unde liberi. No-*
vell. 115. cap. 4. Joann. Sand. lib. 4. tit. 2. defn. 4. vers. Sed quum. Het
 welk by ons niet onderscheid te verstaan is van die plaatsen daar de Ouders
 van haare Kinderen by versterf-regt komen te erven, maar niet van die ge-
 ne daar ende de welke by versterf-regt van haare Kinderen niet erven en
 mogen, daar van hier naar, dewelke als van haer selven geen regt hebbende,
 wel mogen werden voor by gegaan. *l. 6. §. 1. ff. de inoffic. testam. junct.*
l. 8. Cod. eod. Coren. observ. 10. num. 24.

Maar de Broeders ende Susters en hebben soo groot regt op inalkander 8
 niet, dewelke alleen de ervstellige t' haer on behouven kunnen wraaken,
 soo wanneer sy zijn voor by gegaan, ende oneerlijke Persoonen in haer
 plaats tot Ervgenamen zijn gestelt. *l. 1. ff. l. 27. Cod. de inoffic. testam.*
 Soo dat buyten dien Broeders ende Susters wel mogen ont'ervt, ende voor
 by gegaan werden. *Novell. 118. cap. 1. Novell. 115. cap. 3. 4.*

Voor oneerlijke Persoonen werden gehouden, niet alleen die geene de 9
 welke by voorgaande gewijde daar voor zijn verklaard, maar ook die van
 soodanig leven zijn, dat sy by 't Gemeen voor geen eerlijke Layden gehou-
 den en werden. Gelijk 't selve werd wtgeleid by Siehard. *ad. d. 11. 27.*
Cod. de inoffic. testam.

Sulks soude een By-sit, ofte *Concubine*, voor soo oneerlijk mogen ge- 10
 houden werden, dat sy niet het voor by gaan van Broeders ende Susters
 een Ervgenam soude kunnen werden gestelt. *DD. ad d. l. 27. Cod. de*

inoff. testam. Gomef. var. resolut. tom. I. cap. II. num. 38. Consult. ende Advijfen, het 3. Deel, Conf. 56. ende het 4. Deel, Conf. 73.

11 Maar of Speel-kinderen, wt ongetrouwde Ouders geboren, voor eerlofe gehouden werden, soodanig, dat sy voor Broeders ende Susters tot Ervgenamen gestelt zijnde, souden mogen werden gewraakt? is daar van het gemeen gevoelen, dat de selve, aangesien haar ten dien aansien geen schuld wt haar eygen doen kan toegereekent werden. *l. 26. ff. de pœn. Ezechiel cap. 18. versf. 19. 20. de selve voor geen oneerlijke kunnen gehouden werden. Sic Palæot. tract. de Not. spuris que cap. 55. & seq. Hartmann. Pistor. lib. I. quaest. 30. num. 36. & seq.*

12 Ontervennisfe, en kan tuffen Kinderen ende Ouders niet sonder wettige reedenen bestaan, de welke niet alleen in de *Witterste. willen* moeten wtgedrukt werden, maar ook buyten dien bewesen moeten werden. *l. 30. Cod. de inoffic. testam. Novell. 115. cap. 3. Sie den Eed der Notariffen, art. 5.*

Welke oorfaaken wettig ende genoug zijn tot ontervenis soo van de Kinderen als de Ouders, werd gelaten ter bescheydenheid van den Regter te oordelen, naar het voorbeeld van die geene de welke wtgedrukt werden in *Novell. 115. cap. 3. & 4. DD. ad auth. non licet. Cod. de lib. praterit. Gomef. I. resolut. II. Jul. Clar. §. testam. quaest. 41. num. 2. Menoch. de arbitr. jud. cas. 267. num. 6. Grassl. recept. sentent. §. testamentum. quaest. 42. num. 2. 3.* Derhalven op dat 't selve niet ligtlijk, ende sonder kennis van saaken soude geschieden, is by ons den *Notariffen* geboden over geene ontervennisfen te staan, als in tegenwoordigheid van Schcepenen. Sic den Eed der Notariffen, art. 5.

De oorfaaken de welke in de gefeyde *Novell.* werden wtgedrukt, werden in de Kinderen opgetelt tot veertien, ende in de Ouders tot agt in getal, naar swaarwigtigheid van de welke men in gelijke andre voorvallen gewoon is te oordeelen. *Gomef. ende Jul. Clar. d. locis. Grot. Inleyd. 2. Bouk, 18. Deel, versf. Welke oorfaaken, ende op 't eynde.*

13 Dese zijn in de Kinderen: I. Soo een Kind wt cuvelen moede sijn handen aan sijn Ouders geslagen heevt. II. Of opentlijke laster-spraak had aangedaan. III. Of de selve van lijvstraflijke ondaaden, buyten 's Lands Hoogheid, of de algemene welvaart betreffende saaken, had betigt. IV. Soo hy met geboufte, ende ondaden ommegang, ende maatschap gehouden heeft. V. Soo hy door vergift, of andere kwade middelen getragt heevt sijn Ouders na 't leven te staan. VI. Soo een Soon met sijn Vaders Wijv, of By-sit hem vermengt heeft. VII. Soo een Kind sijn Ouders tot haar grootte schaade verdagt gemaakt ende aangebragt had. VIII. Soo

IV. Deel. *Van Erv-lating in 't gemeen, ende by wie, &c.* 231

VIII. Soo een Soon, des magtig zijnde, sijn gevangen Ouders geweygert had te lossen of verborgen. IX. Soo een Kind sijn Ouders door dwang verhindert had by *Wuerste-wil* van haar goed te bevcelen. X. Soo een Kind sig tot den Afak, ende oneerlijke schouw-speelen had begeven, ende daar in volherde. XI. Indien een Dogter, de welke de Ouders gepoogd hadden eerlijk wt te setten, ende wt te Huwelijken, haar in ontugtig, ende openbaar leven had begeven, ende daar in volherde. Want anders, de welke door verleydinge van d'een of d'ander Jongman, by gebrek van gave der onthoudinge, tot een ongeval mogt geraaken, werden daar onder niet gerekent. *arg. l. 6. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. junct. l. 43. in pr. §. 1. ff. de ritu nupt. l. 4. §. 3. ff. de his qua nos. infam.* XII. Indien de Kinderen haar Ouders, in wtsinnigheid vervallen zijnde, hadden verwaarloost. XIII. Indien de Ouders by de Vyanden gevangen zijnde, hare Kinderen des magtig, haar best niet gedaan en hebben, de selve te lossen. XIV. Indien een Kind van regtgelovige Ouders in kettery vervalt, dat is, in wangelooft tegens de Christenheid, ende het opentlijke woord Gods: soo dat het selve tot de gemeene verdeltheden der aangenomen Godsdiensten niet en kan werden wtgerekt, soo als by de *Pacificatie van Gent* van den Jare 1576. *art. 23.* bevolen is; dat soo cenige Kinderen om der *Religie* wille, by *Witterste-wille* van haar Ouders minder was gelaten als haar anders toekwam, dat het selve door toedoen van de Overheid soude werden vervuld. Soo nog onlangs by de *Staten van Holland* by Placaat van den 4. May 1655. is vernieuwt: *Dat alle Paapsgefinde Ouders, een, ofste meer Kinderen hebbende, daar van een, of meer niet en souden wesen van de Pauselijke Religie, haar Kind, of Kinderen Professie doende van de selve Paapsche Religie, niet meer en sullen mogen beneficiëren, 't zy by Testament, Codicille, Legaat, Donatie ter sake van de dood, ofste onder de levende, of by Contract, als haar Kind, of Kinderen die van de Pauselijke Religie niet en zijn, ende voor soo veel bevonden sal werden ter contrarie gedaan te wesen, sullen de selve wt haar Ouders nalatenschap soo veel genieten, als yemand van de Pausgefinde Kinderen die allermeeft sal wesen beneficiëert.*

De Wettelijke oorsaken daar by een Kind sijn Ouders mag ontcrven, 14. of voor by gaan, zijn dese: I. Indien de Ouders haar Kinderen van liyv-faken ter dood betigt hebben. II. Dat sy door vergift, of andere middelen na haar Kinderen leven hebben gestaen. III. Soo een Vader hem met sijn Soons Wjv, of By-sit vermengt heeft. IV. Indien de Ouders met dwang, hare Kinderen belet hebben by *Witterste-wil* van haar goed.

goed bevel te doen. VI. Soo de Ouders malkanderen na't leven gestaan, of haar sinnen door vergift, of andre Middelen onmagtig hadden gemaakt. VI. Indien de Ouders haar Kind, (met raferny bevangen) verwaarlooft hebben. VII. Indien de Ouders haar Kinderen by de Vyanden gevangen, des wel magtig, niet getragt en hebben te lossen. VIII. Indien Vader of Moeder van gelovige Kindren, tot wan-geloof, ende ongoddelijke kettery vervalt. // Al het welk te verstaan is van in'tigcheel te onterven, of voor by te gaan, om dat het selve tot seeken gedeelte geoorlovet is, daar van in het volgende Deel.

H E T V. D E E L. Van Legitime portie, ende gnoofofaakt Ery-deel.

1. Legitime portie, wat? ende hoe veel in de Kinderen, Ouders, Broeders ende Sisters.	6. Die re ontregt ontervt, of voor by gegaan werden, of, ende wat regt de selve hebben.
2. Onterving, ofte wraaking, van een der Kinderen, of, ende hoe d'andre aanvast in d'erwis, of in 't getal.	7. Of, ende hoe 't selve regt op d'Ergenamen over gaat.
3. De Legitime portie van d'Ouders, hoe veel als sy met ende benevens Broeders ende Sisters erven, ende of Broeders ende Sisters ontervt, of de erwis wrakende de Ouders aanvast.	8. Legitime portie moet in vollen eygendom bestaan, ende mag niet geene lasten beswaart werden.
4. Of, ende wat in de Legitime mag werden gekort ende aangereekent.	9. Ten waar ten voor-deel van de Kinderen selvs.
5. Of, ende wat Legitime de Kinis-kindren by plaats-vulling van haar Groot, of	10. Of, ende hoe de deselve voor een seekren tijd kan werden wigestelt.

In 't voorgaande Deel is geseid, dat geene Ouders haar Kinderen, nog Kinderen haar Ouders, of Broeders ende Sisters malkander in seeker geval, by *Wierste-wills* in 't geheel mogen onterven, of voor by gaan, maar in seeker gedeelte tot Ergenaam moeten stellen. *Novell. 18. cap. 1. Novell. 113. cap. 3.* 4. Volgt naader in 't sien, wat, ende in hoedanig gedeelte de selve tot Ergenaam moeten werden gestelt. Het regtelijke gedeelte, anders *Legitime portie*, daar in de selve noodsaaklijk tot Ergenamen moeten werden gestelt, is in de Kinderen soo sy vier, of minder in getal zijn, een derdendeel, ende soo sy vyf, of meer zijn, de helft van 't geen sy andersins by versterf souden hebben moeten erven. *Novell. 18. cap. 1.* In de Ouders, Broeders, ende Sisters, blijve het altijd een derdendeel. *arg. Novell. 118. cap. 2.*

Maar

Maar of onder vijf Kinderen, een van de selve om redenen ontervt zijnde, of om andere oorzaak de Ervenis wraakende, de selve evenwel een Persoon soude verstreken, in het getal, en sijn gedeelte de andere Kinderen soude aanwassen, soo dat de andere vier evenwel de helft souden trekken, dan of den selven moet werden gerekent, gelijk of hy sijn deel had gehad, ende der andere Kinderen deel 't selve blijft, ende niet grooter en werd dan het soude geweest hebben, indien de selve vijfde mede had komen te erven? werd verscheydenlijk by de DD. geoordeeld. Dog is daar van het sekerste gevoelen, dat een ontervde voor dood gerekent werd. *l. 1. §. pen. ff. de bon. possess. contra tab. §. 3. instit. de success. libert.* ende der anderen Kinderen regtelijk deel gerekent werd sonder aanschouw te nemen op 't getal van die geene die onterft is, gelijk of hy der niet en was, ende naar het getal van de overige alleen op een derde, ofte op de helft, soo sy vier, of vijf in getal blyven, van 't geen sy souden hebben moeten erven, genomen werd, den ontervden niet gerekent, *arg. l. 8. Cod. de inoffic. testam. l. 8. §. 8. ff. eod.* welkers deel de andere, wel in de groote van den Boedel aanwast, maar niet in 't getal van sijn persoon, *l. 10. §. 4. ff. de bon. poss. contr. tab. Nov. 22. cap. 20. §. fin. & cap. 21.* In welkers opfigt de andere wt haar eygen hooffden verstaan werden tot het overige te komen. Sie Andr. Gail. *lib. 2. obs. 122. num. 18.* Boer. *decif. 104. num. 5. 8.* Maar soo een der selver Kinderen de Ervenis wt sijn eygen selven had gewraakt, ende afstand gedaan, soude desselfs deel ook in de telling van sijn persoon de andere aanwassen, soo dat een onder vijf de Ervenis wraakende, de andere vier, als het regt van den vijfde verkrygende, voor vijf gerekent souden werden, ende haar-lieder regtelijk deel op de helft van 't geen sy by versterv souden hebben moeten erven, soude genomen werden. *per l. 1. Cod. quemadmod. non petent. part. petent. accreso. l. 3. in fin. ff. de honor. poss. contra tab. l. 20. ff. de leg. 2. l. unic. §. 10. Cod. de caduc. tollend.*

+ Welken volgende, mede gevraagt zijnde, of ook de ontervenis, ofte voor by gaan van Broeders ende Susters, het geregtlijk deel van de Ouders, dewelke benevens de selve moften erven, haar regtlijk deel grooter soude maken? By voor-beeld, of Broeders ende Susters ontervt, of voor by gegaan zijnde, de Ouders haar regtelijk deel, het welk anders, als sy benevens Broeders ende Susters hadden geeft, maar soude zijn een seste-part van de nalatenschap, soude kunnen opklimmen tot een derden-deel, gelijk of der geen Broeders of Susters en waren? Werd dienaangaande mede verscheydenlijk onder de DD. verhandelt; Dog ten aansen de

Gg

+ Vide contrarie het 2^e deel van de consiljgaten en advijlen van Vanden Berg *lib. 2. de el.* alwaar het selve Beer Frady contrarie is gedoceert. Dat het is een derde part

Legi.

Legitime portie, ofte het geregtelijk deel van de selve niet meer en is als een derdendeel van 't geen sy by versterf souden hebben geerft, §. 3. *instit. de inoffic. testam. in verb. quarta Legitima partis.* l. 8. §. 6. & §. 8. ff. *de inoff. Testam.* l. 8. *Cod. eod.* In welkers opfigt de nalatenschap niet in gelijke hoofden, als by den Roomfen Regten. *Novell. 118. cap. 2. & cap. 3. auth. desancto. Cod. ad Senat. Tertullian.* maar in tweeën werd gedeelt, daar van de een helft afsonderlijk de langstlevende Vader, of Moeder, werd toegevoegd, ende de wederhelft de Broeders ende Susters op haar selven. *Plac. op 't stuk van de Successie, ab intestato, art. 3.* de welke ook kunnen ende mogen ontervt werden, ende geen regt van *Legitime* en hebben, als in sulken geval voor de selve eenige oneerlijke personen voor haar waren gesteld, soo hier voor is geseid. Derhalven by ons geen twijfel en heeft, of het regtelijk deel van de Ouders is, ende blijft altijd een derdendeel van 't geen sy by versterf souden hebben geerft, ende in geval van Broeders, ende Susters, het sy of de selve in haarlieder deel sijn ontervt, of voor by gegaan, of niet, een seltendcel van de geheele nalatenschap. 't Selve beweerd ook volgens den bescreven Regten, *Merlin. de Legitima, lib. 1. tit. 4. quest. 7.* *Bachov. ad Tremler. disput. 14. Thes. 15. lit. A.* Sie mede *Conf. ende Advijfen het 2. Deel, Conf. 115.*

- 4 Al het geen dat de Kinderen, of eenige van dien, by het leven van haar Ouders, van eenige waarde buyten haar opvoedinge genoten hebben, mag haar in haar *Legitime* toegeschat ende afgekort werden, l. 29. l. 36. *Cod. de inoffic. testam.* alwaart dat yemand yets by gifte, ofte tot een *pralegaat* by *Wierste-wille* voor wt gemaakt was: met dat genoug is dat sy 't selve wt den Boedel van haar Ouders hebben genoten, hoedanig het soude mogen wesen. *arg. d. l. 29. & l. 36. Cod. de inoffic. testam.* Ende is dienaangaande een algemenen regel, dat al wat de Kinderen in de Ervenis van haar Ouders jegens malkanderen voor alle delinge schuldig sijn in te brengen, daar van hier na, 't selve haar in haar *Legitime* mag werden aangereekent. l. 20. *Cod. de collat. & ibi D D. facil. novell. 18. cap. 6.* Sie mede *Politic. Ordonn. art. 29.* *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 3. 4. 5.* *Costuym, van Antwerp. cap. 47. art. 30.* 't selve werd in 't lange verhandeld, ende beweerd by *Merlin. de legitima lib. 2. tit. 2. quest. 1. ende 2.* ende by *Peregrin. de fideicommiss. art. 36. num. 121.*

Wie het regt toekomt om dit regtelijke Erv-deel te eysfen, soo verre hy daar in sonder wettelijke reedenen is voor by gegaan, of te kort gedaan, kan genougzaam wt het geene in het voorgaande Deel is verhandeld, werden afgemeten.

In 't verder staat te letten, dat aangaande het regtelyk Erv-deel onder 5 Kinderen, ook de Kinds-kinderen begrepen werden, de welke by plaatsvulling, in haar Ouders plaats een gelijk geregelyk deel wt de nalatenschap van haare Groot, ofte Oude-vaders toekomt. §. 6. *instit. de hered. qua ab intest. deser. l. 2. ff. de ejus & legitim. l. 34. Cod. de inoffic. test.* Des dat ook de selve Kints-kinderen afgekort, ende in haar deel mag aangereekent werden, het geen haar Ouders hebben genoten, om dat sy het selve deel niet van haar selven maar wt den hoofde, ende als het regt van haar Ouders hebbende, kunnen verkrygen. d. §. 6 *instit. de heredit. qua ab intestat. l. 2. ff. de Suis & legit.* Merlin. *de legitim. lib. 2. tit. 2. quaest. 13. num. 7. 8.*

Die te onregt in 't geheel sijn onttervt, of voor by gegaan, hebben 6 regt om de Erv-stelling te doen vernietigen. l. 8. §. 8. l. 19. *ff. eod. blyvende alleen de andere maakingen, ende 't geene buyten de eygentlijke Erv-stelling in de Wierste-wille is begrepen. Novell. 115. cap. 3. in fin.* Sonder onderscheid te maaken tussen onwettelyk ontterven, ende stilswijgende voor by gaan, 't welk by ons even veel is, soo in 't voorgaande Deel geseid is.

Maar die in minder als haar regtelyk deel gekent zijn, mogen alleen eysen vervulling van het geen haar aan haar regtelyk deel komt te gebreeken. l. 30. *Cod. de inoffic. testam. §. 3. instit. eod. Novel. 115. cap. 5.*

Het regt van vernieting van 't onregt onthouden, of vervulling van te 7 kort, of te min nagelaten regtelyk Ervdeel, gaat ook over aan den Ervgenaam van die sulc regt heeft. Dog met dusdanig onderscheid: dat vernieting regt van 't onregt onthouden *Legitime*, of regtelyk Ervdeel, niet aan den Ervgenaam over en gaat, of moet by den Overleden begonnen wesen aan te leggen, of in 't werk te stellen, met meninge om daar mede voort te gaan. l. 6. §. *ult. l. 7. l. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoffic. testam.* ten sy dat het Kints-kinderen zijn, de welke foodanig regt wt haar eygen hoofde kunnen aanleggen, soo hier voor geseid is. *per l. 34. Cod. eod.* Ten tweeden, dat het selve regt, naar verloop van vyf Jaar, komt te vervallen. l. 8. §. *ult. l. 9. ff. l. 16. l. 34. in fin. l. pen. §. 2. Cod. de inoffic. testam.* Daar het regt van vervulling van 't geen aan 't regtelyk Ervdeel te min, of te kort is nagelaten, ook onangevangen tot den Ervgenaam overgaat. *arg. l. 8. §. 8. ff. de inoffic. testam. junct. l. 22. ff. de Adopt. ende niet binnen een derdendeel van hondert Jaren komt te vervallen. l. 3. Cod. de praescript. 30. annor.* Sie Mantic. *de Conject. Ultim. volunt. lib. 7. tit. 8. num. 10.* Boër. *decis. 250.* Merlin. *de legitim. lib. 3. tit. 3.*

quæst. 7. Andr. Gail. lib. 2. obs. 120. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 26. num. 12.

8 Dit regtlijk Ervdeel moet bestaan in een vollen ende vryen eygendom, sonder dat daar in eenige belasting, of beswaarnis plaats heeft. *Novell. 18. cap. 3. l. 32. & auth. seq. Cod. de inoffic. testam.* Soo ver, dat indien daar op eenige belastinge gestelt was, van sig selven soude vervallen, ende gehouden werden gelijk of daar op geen last gesteld en was. *d. l. 32. & auth. seq. Cod. de inoffic. testam.* Siet Merlin. *de legitima lib. 3. tit. 2. quæst. 1. Gomez. var. resolut. tom. I. cap. 11. num. 25.* Andr. Gail. lib. 2. observ. 119. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 26. num. 11.

Soo en soude ook de selve niet mogen bestaan in een enkelen eygendom, sonder vrugt gebruik. *d. Novell. 18. cap. 3. l. 36. junct. authent. Novissim. Cod. de inoffic. testam.* Of in vrugten alleen. *dict. legib.* Dog soude in sulken val de *Wterste-wil* bestaan blyven, ende alleen vervulling mogen werden geeyst van 't geene aan het regtelijk deel gebrak. *l. 30 Cod. de inoffic. testam.* Soo als by den *Hove van Friesland* is geoordeelt, naar tuig van Joann. van den Sande, lib. 4. tit. 7. desin. 1. 2. Sie mede Gomez. *var. resolut. tom. I. cap. 11. num. 26.* Andr. Gail. lib. 2. obs. 143. num. 4. in fin. & observ. 144 num. 1.

9 Dog indien eenige belasting of verband, tot voordeel van de Kinderen daar op was gesteld, of de selve niet om haar daar mede te verongelyken, maar om besten willen, ende wt goede insigten ontervt waren: gelijk of een Soon met veele schulden belast, alleen de vrugten tot sijn onderhoud waren gemaakt, ende den eygendom op sijn Kinderen, of op andere die hem de vrugten seekerlyk tot sijn onderhoud souden verstrekken, 't selve soude gestand blyven. *l. 25. Cod. de inoffic. testam. l. 18. ff. de lib. & posthum. l. 12. §. 2. l. 47. in pr. ff. de bon. libert. l. pen. §. 2. ff. de Curat. furios.* Sie Mantic. *de Conjectur. Ultimar. Voluntat. lib. 4. tit. 13. num. 13. cum seq. Jul. Clar. lib. 3. sentent. §. testamentum. quæst. 41. num. 7.* Joann. à Sande lib. 4. tit. 2. desin. 3.

10 Soo ook op den selven grond der Kinderen Erv-deel voor sekeren tijd kan werden wtgesteld, daar by de langst-levende Vader, of Moeder, het besit van den gantsen Boedel werd gelaten; onder last van de selve goederen voor de Kinderen te bewaren tot haar mündige dagen, behoudens opvoedinge ende onderhoud naar behooren, tot hare mündige dagen, om dat het verwacht van het geheel meer als de waarde van de *Legitime portie* komt te bedragen, in welker vougen de meeste bewijsen, ende wtkoopen van Wees-kinderen by ons werden aangeaan.

Alfoo

Alfoo hebben van ouds Man ende Vrouw vermoegt den een den ander by *Wuerste-wil* te maken de lijk-togt van al des Overledens goederen, mits de langst-levende de gemeene Kinderen naar haren staat soude opbrengen. Welke Lijk-togt quam op te houden als de langst-levende wederom ten tweeden Huwlijck ging. Handvesten van *Zuyd-Holland*, pag. 500. Sulks is nog op den 17. Decemb. 1613. by den *Hoogen Raad van Holland*, tot voordeel van *Vrouw Elisabet van Arkel*, *Vrouw van Waardenburg*, ende *Heer Tomas van Tienes*, *Heer tot Heuklom*, ende *Casteren*, *impetranten in cas a' Appel*, contra *Heer Adriaan de Noyelles, Ridder, &c.* verstaan: dat de Lijk-togt by *Jonkheer Otto van Arkel*, van al sijne goederen aan sijn Huis-vrouw gemaakt, tot dat sijn Dogter 15. jaren oud soude zijn, de selve *Vrouw Elisabet* tot die tijd molte volgen.

H E T V I. D E E L.

Van Erv-latinge in 't bysonder, ende hoedanig de selve geschied.

1. *Erv-latinge wat, ende hoedanig in te stellen.*
2. *De mistellinge ende onkunce van den schryver, mag de wil van den Erv-later niet hindren.*
3. *Onderscheid tussen Erv-latinge ende making.*
4. *Laten ende maken, of, ende wanneer voor Erv-lating genomen werd.*
5. *Welke onder het woord van Ervgenamen begrepen werden.*
6. *Onder (by) verstaamen ook (zy) hoe verre 't selve plaats heert, ende of onder (Soon) ook (Dogter) verstaan werd.*
7. *Of, ende hoe verre onder Kindren, Kint-kindren begrepen werden.*
8. *Of, ende hoe verre by ons onder meer s' samen-gestelde Erv genamen het regt van aanwas plaats heeft.*
9. *Of, ende wanneer aan de nagel-naaste by voor-overlijden vervalt.*
10. *Onder hoedanige bepalinge van indien, mits, of op dat men sijn Ervnis kan nalaten.*
11. *Het (indien) dat in wroeving bestaat, moet in des Ervgenaams magt zijn, te doen of te laten.*
12. *Een indien van niet te huwelijken, of, ende hoe verre bestaan mag.*
13. *Of men 't geen in yemands wye wille staat te doen of te laten, onder een indien kan bepalen, gelijk als te vrouwen, of niet te vrouwen, als met believen van een derde.*
14. *Een indien van met seekre Jongman of Dogter te moeten vrouwen, of, ende hoe verre bestaan kan.*
15. *Een indien onder strafve of boete den Ervgenaam opgeleid, of, ende hoe verre plaats heeft.*
16. *Staat ende Inventaris des Roedels, of te seekerheid te eyssen, of, ende hoe verre by *Wuerste-wil* kragtelyk kan werden verboden.*
17. *Mits, of (op dat,) of, ende hoe verre van een (indien) verschild.*

Tot hier toe van de personen diemen tot Ervgenamen mag of moet stellen: volgt nu van de Erv-lating in 't bysonder, en hoe de selve geschied.

1. *Erv-latinge* is een instellinge daer by yemand een ander naar sijn dood de beheering van sijn Boedel overdraagt. *l. 24. ff. de Verb. Signif. l. 62. ff. de Reg. jur.*

Daar toe vereyft een duydelijke verklaringe met den naam, of andere ontwijfelijke beschryving van die geene die men daar toe insteld. *l. 9. §. 8. ff. de hered. instit. l. 58. ff. eod.* maar met hoedanige woorden de *Erv-stellinge* werd geschreven, en is niet bepaalt. *l. 15. Cod. de Testam.* als maar volkomentlijk van de wil kan blijken. *l. 35. §. 3. ff. de heredib. instit. l. 12. ff. de legat. 1.* daar op in het twijvelagtige meer anschouwingenomen werd, als op de juyfste eygenschap van de woorden. *l. 15. & l. pen. ff. de legat. 1. l. 57. §. 1. ff. ad Senatuscons. Trebellian. l. 7. Cod. de instit. & substit. Soo dat dikwils om de omftandige wille van den Overleden, de eygenschap van de woorden werd te buyten gegaan, ende de selve oneygentlijk verstaan werden. *l. 101. in pr. & §. 2. ff. de condit. & demonstrat. d. l. 57. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 3. Cod. de instit. & substit. l. 69. ff. de legat. 3.* Te meer dewijl de *Notariffen* van onsen tijd meerendeel des regts onkundig zijn, de welke veele manieren van spreekken gewoon zijn oneygentlijk te gebruiken, ende dikwils, wt een onkundige gewoonte eenige woorden, tot sekerder bestand van de *Witterste-wille*, soo sy meenen, by vougen, die sy luyden selfs niet en verstaan, ende dikwils de omftandige wille van*

2. den *Erv-later* tegen gaan. Derhalven voor een Regel is aangenomen, dat de instellinge ende bottigheid, ofte onkunde, van den schryver, de wille van den *Erv-later*, ende het regt van den gestelden *Ervgenaam*, niet en mag hindren, ofte schaden, soo daar van in tegendeel kan blijken. *arg. l. 7. & l. 24. Cod. de Testam. Menoch. lib. 1. consil. 37. num. 112. Decii Consil. 399. num. 8. Cravet. Consil. 147. num. 5. Cephal. Consil. 196. num. 11.* Soo als by het *Hof van Holland* is verstaan op den laatsten July 1657. in de saak van de *Ervgenamen* van *Andries Dirxx. van Zanen*, in wicens *Witterste-wil*, den selven *Notaris* groupon had des *Erv-laters* naaste vrienden, *ab intestato*, meynende daar onder begrepen te zijn soo wel des *Erv-laters* naaste vrienden van 's *Vader*, als van 's *Moeders* zijde, de welke den *Erv-later* duidlijk begeerd had tot sijn *Ervgenamen* te stellen, sonder onderscheid, onder de welke nogtans die van 's *Moeders* zijde wt kragte van die woorden: naaste vrienden, *ab intestato* (dat is volgens *versterf-regt*,) als naarder bestaande die van 's *Vaders* zijde souden hebben wtgesloten, de welke naar verkregen bewijsen van des *Erv-laters* duydelijke wille, ende des *Notaris* bekende onkunde, benevens de selve zijn toegelaten.

3. Het voornaamste onderscheid is tusschen *Erv-stellinge*, de welke in vol-

komen

komen beheering des Boedels bestaat. *l. 24. ff. de Verb. Signif. l. 62. ff. de Reg. jur.* ende in enkle making, de welke geen gevolg en heeft, als alleen het genot van het gemaakte, sonder verder beheering. Waar van hier naar. Het welk wel meest met het woord van *Instituïe*, ende *Legaat*, dat is *Erv-stellinge*, ende makinge onderscheyden werd, alhoewel andersins wt de omstandigheden van de *Wterste-wil* self de *Erv-latingen* ende makingen werden onderscheyden, soo hier voor is geseid.

Soo verstaat men dat *laten* ende *maken*, het welk anders soo het by 4 een enkle saak gevougd is, voor een enkle making gehouden soude werden, indien het by de beheering des Boedels gevougd werd, ende niemand anders tot *Ervgenaam* gesteld werd, of andersints tussen Kindren, ofte Ouders die men ten minsten seker gedeelte by *Erv-lating* maken moet, gesteld werd, volkomen *Erv-stelling* beduid, volgens het geen daar van werd verhandelt by *Grass. Recept. sentent. §. institutio. quest. 14. num. 7. Valq. de Success. progress. lib. 1. §. 3. num. 13. DD. ad l. 48. ff. de hered. instit. & autb. novissima. Cod. de inoffic. testam. Sic Consult. ende Advijf. 1. Deel. Conf. 158. 175. 265. 276.*

In 't verder staat te letten, dat men onder het woord van *Ervgenamen*, 5 in de roeping by *Wterste-wille* verstaat de nagel-naaste, ende die geene de welke by verterv de naasten souden zijn. *l. 170. ff. de Verb. Signif. Bart. & DD. ad l. 29. §. 13. ff. de lib. & Posthum. arg. l. 69. §. 3. ff. de legat. 2. Jul. Clar. §. testamentum. quest. 76. num. 13.*

Onder het woordt (*hy*) verstaat men ook (*sy*) ende sulks soo wel een 6 Dogter als een Soon. Ende onder meer *hyen*, verstaat men dat ook *syen*, dat sijn Dogters geroupen werden. *l. 45. ff. de leg. 2. l. 62. l. 81. ff. de legat. 3. l. 1. l. 116. ff. de Verb. Signif.* ten waar men wt de omstandigheden van de *Wterste-wil* konde sien, dat alleen de Soonen met wtsluytinge van Dogters geroupen waren. Daar van te sien is 't gene dien aangaande werd verhandelt by *Mantic. de Conjectur. ultim. voluntat. lib. 6. tit. 15. & lib. 8. tit. 7. num. 1. in fin. Joann. à Sande lib. 4. tit. 5. defin. 9.* Het welk in de Latijnse taal mede soo opgenomen werd, dat onder Soonen, ook Dogters verstaan werden geroupen te zijn. *d. l. 62. ff. de legat. 3. l. 16. ff. de testam. tutel. d. l. 116. ff. de verb. Signific.* Dog het selve en soude niet wel op onse taal kunnen gepast werden, by de welke het woord van *Soon* ende *Dogters* altoos onderscheydentlijk gebruikt werd.

Maar of onder Kindren, ook *Kints-kindren* begrepen werden? Staat 7 onderscheidentlijk te oordeelen: Dat wel in de *Erv-stellinge* van Kindren, de *Kints-kindren*, ende verder afkomlingen verstaan werden, dan, soo

wanneer het zijn de eygen Kinderen ende Kints-kinderen van den Erv-later, maar geensins als hy eens anders Kinderen had genomt, de welke van sijn afkornelingen niet en waren, ende tussen de welke ende hem geen plaats-vullinge by verfterv-regt soude plaats hebben: ten waar wt de *Wttersfo-wil* konde bliken, dat hy de selve ook daar onder hadde willen begripen, hoedanig te verstaan is. *l. 220. ff. de Verb. Sig.* ende alsoo wert bepaalt by *Zafius*, ende *Goeddens ad l. 84. ff. eod. in fin.* Te meer dewijl op onse spraak, geen ander onaffonderlijk woord en is, daar mede men yemands anders Soonen ende Dogteren sonder onderscheid kan beduyden, diemen noodsaaklijk met het woord van Kinderen van die, of die, moet noemen: om dat Soon, of Dogter niet en kan geseit werden, als van de Vader selv, ende wederom als men seyde de Soon van die Man, men op onse spraak verstaan soude de Dogter wt te sluyten. *facin l. 7. ff. de Supelleb. legat.* Sie mede Joann. à Sande *lib. 4. tit. 5. desin. 10.*

De hoedanigheid van de Erv-latinge bestaat, of in het gene geervt werd, of in die persoon die het Ervet.

De hoedanigheid van het gene werd geervt, bestaat in een geheel, of in een afgesonderde gedeelte.

De geheele Ervenis behoort den Ervgenaam die alleen over 't geheel tot Ervgenaam genomt is: ende soo daar veel te gelijk over 't geheel genomt zijn, werd de Ervenisse aan soo veel, ende soo groote deelen gedeelt, als den Erv-later gewild heeft. *§. 4. & 5. instit. de hered. instit.*

- 8 Ik seg over 't geheel,] om dat, soo den Erv-later eenig gedeelte had buyten gehouden, het selve by ons niet, volgens de Roomse Regten, den gestelden Ervgenaam, maar de naaste Bloed-vrienden by verfterv soude opkomen: Volgens het geene in 't voorgaande *derde Deel* is aangewesen. Soo datter tussen meer 't samen-gestelde Ervgenamen by ons by Voor-overlijden van een der selver alleen het regt van aanwas plaats heeft, soo ende voor soo verre den Erv-later de selve in 't geheel, of voor een gedeelte te gelijk, ende onaffonderlijk geroupen heeft, gelijk of hy geseyd had: *Ik stel Jan, Pieter, ende Pauls tot mijn Ervgenamen in al mijn nalatenschap, of eiks voor een derdendeel van dien.* Of dat hy geseid had: *ik stel Jan voor een derde, Pieter voor een derde, ende Pauls voor een derde, tot mijn Ervgenaam.* Of aldus: *Ik wil dat Jan mijn Ervgenaam sal zijn, Ik wil dat Pieter mijn Ervgenaam sal zijn, Ik wil dat Paul mijn Ervgenaam sal zijn,* of in wat gevallen dat hy mogt willen dat de selve sijn Ervgenamen in 't geheel, of voor een gedeelte waren; Soude indien dat een van haar leden voor den Erv-later quam te Overlijden, of dat hy de Ervenis quam te wraken,

ken, of by wat geval het mogt gebeuren dat hy geen Ervgenaam en konde, of wilde wesen, soude desselvs aandeel, dewijl den Erv-later alle de selve, ende yder van hun voor sijn andre vrienden, by versterf de naaste zijnde, heeft voorgestelt, *arg. aut. hoc amplius Cod. de fideicommissis.* ende onder de selve sijn gantse nalatenschap heeft verdeelt gehad, niet op de andre vrienden, de welke by versterf daar in bevallen souden zijn geweest, kunnen komen, maar by aanwas komen op de andere mede gestelde Ervgenamen. *per l. 31. & l. 53. ff. de acq. heredit. l. 66. ff. de hered. inst. l. unic. Cod. de Caduc. tollend. jurct. l. 89. ff. de leg. 3. l. 16. §. fin. de legat. 1. §. 8. instit. de legat. & ibi DD. Christin. vol. 1. decis. 57. num. 57. & decis. 200. num. 18. & seqq. Et post eum. Adrian. Basson. tratt. Quatenus hodie cesset jus accrescendi in institutionibus directis. circa fin.*

Soo een alleen Ervgenaam was gestelt, ende hy, of anders al de t'samen 9 gestelde Ervgenamen, voor den Ervmaaker kwamen te overlijden, soude 't selve dan eerst aan de naaste vrienden by versterf-regt komen te vervallen. *l. unic. Cod. de Caduc. tollend.*

De hoedanigheid van de Erv-latinge, in de persoon van den Erv-beurder, bestaat in de voorbedingen, de welke hem werden opgeleid. Want 10 men kan yemand of regt wt tot sijn Ervgenaam stellen, of onder een *indien*, 't welk in sijn magt is, of aan seeker geval hangd. *l. 10. §. 1. l. 83. ff. de Condit. instit. §. 9. instit. de heredib. instit.* ofte onder een *op dat*, ofte *mer dat*, 't welk hem opgeleid werd te moeten voldoen. *l. 72. §. 7. l. 17. §. 2. ff. de cond. & demonstrat.* Ook wel tot, ofte naar seekren tijd, dat is, van sulken dag af, of tot sulken dag toe. In welk eerste voor-beding de naaste by versterf, de Ervenis ondertussen aanvaarden, ende soo lang behouden, tot dat dien dag gekomen is, wanneer hy de selve aan den gestelden Ervgenaam overgeeft. Ende in tegendeel, by het tweede voorbeding besit den gestelden Ervgenaam de Ervenis tot den gesetten dag toe, den welken gekomen zijnde, hy de selve aan den Ervgenaam, die by versterf daar toe geregtigt was, overgeeft. 't Welk by de Roomse Regten niet bestaan en mogt, om dat gelijk niemand voor een gedeelte by Erv-lating, ende voor een gedeelte by versterf, sijn goed mogt na laten. *l. 7. de Reg. jur.* desgelijks ook niet voor een seekren tijd, of jegens seekren tijd nu by versterf, ende dan by Erv-lating mogt naarlaten. *§. 9. instit. de hered. instit.*

Ik seg, een *indien*, dat in sijn magt is, of aan seeker geval hangt,] Op dat wy het tweederhande *indien* besluyten, het eene dat in wvvoering bestaat, het ander dat aan het wterlijk geval hangt.

11 Daar van het geen in des Erygenaams wtvoeering bestaat, soodanig moet wesen, dat het in sijn magt is te kunnen doen, want was het hem onmooglijk om doen, gelijk of hy geseid had: *Indien hy met sijn vinger den Hemel kan bereyken, of de Zee doet verdroogen, of diergelijke*: soude men het selve indien verwerpen, gelijk of het den Ery-later geen ernst geweest en had. *arg. §. 33. instit. de inutilib. stipulat. junct. l. 4. ff. de hered. instit. l. 4. ff. de lib. & posthum. l. 83. ff. de Condit. & demonstrat. Sie Grot. Inleyd. 2. Bouk, 18. Decl. vers. Naar de Roomse Regten.*

Soodanig indien, bestaat niet alleen in yets te doen, of wt te voeren, maar kan ook bestaan in yets niet te mogen doen: in welken geval de Ervenis daadlijk mag geeyst werden, mits stellende daar voor seker dat het selve sal weder gegeven werden, soo sulks van hem mogte geschieden. *l. 7. in pr. ff. de Condit. & demonstrat. l. 77. §. 1. l. 79. §. 2. ff. eod.*

12 Een indien, van sig niet ten Huwlijk te begeven, het zy 't selve Man of Vrouw is opgeleid: werd mede als onbehoorlijk verwurpen. *tot. tit. de indiēt. vid. tollend.* Behalven dat de eerst-stervende van twee Egt-genoten de langst-levende van hun beyden in 't geheel, of voor seker gedeelte mag Erygenaam stellen, tot her-huwlijken toe, ende met last om by her-huwlijken de selve Ervenis wederom over te geven, sulks by ons een gemcen doen is. *arg. Novell. 22. & amb. cui relictum. Cod. de indiēt. vid. toll.* Sie Pecc. *de Testam. conjug. lib. 1. cap. 24. num. 2.* 't Welk op 't nauwste te verstaan is, soo sulks duidelijc is gewild. Gelijk als in tegendeel by het Hof van Holland is verstaan in Febr. 1657. in de saak van Hendrik Meyster, ende M^r. Willem van Schilpenoord, als Executeurs van den Testamento van Claasje Willems, gewesen Huisvrouw van Balten Cornelisz. van Gelder: daar by den selven van Gelder sijn Huisvrouw tot Erygenaam gesteld had, met last om 't selve weder wt te keeren, indien sy her-huwlijkt quam te overliden, de welke onder wijlen met eenen Adriaan Cornelisz. Vosbos eenige Jaren was getrouwt geweest, dog den selven Vosbos voor haar Overleden zijnde, is sy naderhand Weduwe, Overleden zijnde, verstaan on-her-huwlijkt Overleden te zijn, sonder dat haar tussen beyden Huwlijk daar tegens nadeelig is geweest.

13 Het geen in een eygen vryigheid bestaat van yets te mogen doen, of laten, kan ook niet kragtelijk onder een indien gesteld werden. *l. 28. ff. de condit. & demonstrat. l. 100. ff. eod.* Als by voorbeeld; niet te mogen trouwen, als met believen ende goeddunken van een derde. *l. 72. §. 4. ff. de condit. & demonstrat. l. 54. §. 1. ff. de leg. 1. Valq. illustr. controvers. lib. 3. cap. 94. num. 14. Grass. recept. sentent. §. legatum. quest. 50.*

num. 9. Ten waar yets aan de toeltemminge van een derde was gelaten, om yemand in zijn lossie ongebondenheid tot een bedaard leven, ende in zijn wulpsse kittel-jagt, tot een goed ende eerlijk Huwelijk te brengen. *l. 6. §. seq. ff. de condit. & demonstrat. l. 47. in pr. ff. de administrat. tutor.* Gelijk of een Kints-kind by zijn Groot-vader Ervgenaam gemaakt wierd, indien hy met goedvinden, ende naar het believen van zijn Vader quam te Huwelijken, of dat een Dogter yets voor wtgemaakt, of gelaten wierd, soo sy met wil en believte van haar Oom sal komen te trouwen. *arg. l. 92. ff. de condit. & demonstrat. l. 12. §. 1. ff. Qui & à quib. manumiss. l. ult. Cod. de Curat. furios. l. ult. Cod. Qui & advers. quos in integr. restit. Cravett. lib. 1. Conf. 1. & Consil. 80. Anton. Fab. ad Cod. lib. 6. tit. 23. defn. 18.*

Soo yemand een ander Ervgenaam had gesteld, soo, of indien hy met 14 seekre Dogter mogt komen te trouwen. Ende hy verklaarde met haar niet te willen trouwen: soude hy van d'Ervenis verfteeken blijven. *l. 2. Cod. de instit. & substit. Valq. Illustr. Controvers. lib. 3. cap. 44. num. 4. junct. l. 19. ff. de legat. 2.* Maar soo hy, des verfogt hebbende, de Dogter 't selve weygerde, ende sulks in zijn magt niet en was, of ondertussen Overleden was, soude het selve indien voor voldaan gehouden werden. *l. 23 ff. de Condit. & demonstrat. l. 39. ff. de Reg. jur. junct. l. 55. ff. de Condit. & demonstrat.*

Het indien kan ook onder straffe van verval, of andere verbeurte opge- 15 leid werden. *tot. tit. Cod. de his qua pœna nomine.* Als by ons zijn de gebruikelijke slot reden, daar by den Erv-later wil ende begeert, dat die geene van sijne gestelde Ervgenamen met het geene hem toegevoug, ende op foodanig indien als het hem toegevoug is, niet te vreden is, of de selve Wterste wille in eenig deel quam tegen te gaan, vervallen sal van al 't geen hem daar in is gemaakt, of soo het Kinderen zijn, met zijn regtelijk deel sal moeten afftaan, daar in gereekent ende opgeteld, al 't geen naar Regten daar in mag toegereekent werden, ende diergelijke bedingen. Daar van mede yemand werd verschoont, de welke wt insigt dat hy daar by in zijn regt mogt verkort zijn, ofte met regt 't selve wraaken mag, daar yets komt tegen te doen. *arg. l. 7. Cod. Ut in possess. legat. l. unic. Cod. de his qua pœna nomine. l. 5. §. 1. ff. de his quib. ut indign. l. 40. ff. de hered. petit.* Gelijk of yemand naar de dood van de langst-levende van 16 twee Egt-genoten tot Ervgenamen gestelt zijnde, op verval van zijn Ervenis verboden was, van de selve borg voor het besit, of Staat, ende beschrijvinge des Boedels te begeren: daar hy konde beweeran, dat hem 't selve schadelijk soude zijn, in welken geval het selve niet tegenstaande 't verbod,

niet en mag werden geweygert. Om dat niemand een ander ongelijk doct, die zijn regt vervolgt. *l. 55. ff. de Reg. jur.* ende niemand in zijn *Wierstewille* kan bedingen 't geen naar Regten niet bestaan en kan. *l. 55. ff. de legat. I.* Sichard. *ad l. 13. Cod. de testam. l. 7. Cod. de animis legat. l. 10. Cod. de Confirm. tur.* Jul. Clar. *§. testamentum, quast. 66. in fin.* Roland à Valle *tract. de heredis inventar. ac ejus confect. quast. 222.* Neostad. *Cur. Holland. decis. 20. & suprem. Cur. decis. 33. & 91.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 145.* Pecc. de Testam. *conjug. lib. 5. cap. 24. num. 3. 4.*

- 17 Naast het *indien* komt een *mits*, ofte op dat, het welk weynig van een *indien* verschield, alleen dat het selve siet op yets toekomende, ende de Ervenis, of het gemaakte voor het voldoen van de *mits*, of het op dat mag werden geeist, mits stellende secker van sulks te sullen doen, ende naar te komen, daar het *indien* alvoorens moet voldaan werden. *l. 2. Cod. de his quæ sub modo. l. 7. l. 40. ff. de condit. & demonstrat. & ibi DD.*

Hier onder behoord ook een bemiddeling, ofte bepaling, hoe, ende in wat vougen den *Erv-later* wil dat zijn Ervenis van d'een tot d'ander sal overgaan; Dog 't selve behoord eygentlijk tot d'*Erv-latinge* over de hand, waar van in 't naast-volgende *Deel*.

HET VII. DEEL.

Van veel ledige ende onderstelde *Erv-latinge*.

1. <i>Substitutie</i> , ofte onderstelling wat, ende van hoedanige kragt.	plaats hebben, het welk in de eerste instelling was wigedrukt.
2. Een onder veel, of veel onder een, of veel onder veel, hoedanig te stellen.	5. Of, ende hoe verve <i>pupillare substitutie</i> by ons plaats heeft.
3. Der selver aandeel in gelijke, of ongelijke gestelde deelen.	6. Hoe, ende wanneer de onderstellinge komt te vervallen.
4. In de onderstellinge wert verstaan alles.	

MEn mag niet alleen soo veel *Ervgenamen* stellen als men wil, maar ook soo veel *Leden* van *Erv-latinge* maken als men wil, daar van de eene wt de eerste hand geschied, by *substitutie*, dat is onderstellinge, d'andre over de hand, by weder overgifte, ende gelijk als van d'eene hand in d'ander, dat men eygentlijk verband, ofte *fideicommiss* noemt, daar van in 't volgende *Deel*.

- 1 *Substitutie*, ofte onderstellinge, is een instellinge, daar by een tweede, ofte een derde, in des eersten, of tweeden gebreekgigen plaats tot *Ervge-naam* gettel werd. *l. 1. in pr. ff. de Vulg. & pupill. Substit.* Aldus: *Ik maak*

VII. Deel. Van veel ledige ende onderstelde Erv-latinge. 245

maak Jan mijn Ervgenaam, en soo Jan mijn Ervgenaam niet en is, soo stel ik Pieter in sijn plaats, ende soo Pieter mede mijn Ervgenaam niet en is, soo stel ik Paul in sijn plaats tot mijn Ervgenaam, ende soo voort, tot soo meenigmaal als men wil. l. 1. §. 1. ff. eod. pr. instit. de Vulg. Substit. Welke onderstelde Ervgenaam met soodanig volkomen regt Ervgenaam is, als den eersten soude hebben geweest. l. 43. §. 2. l. 36. ff. de Vulg. & pupill. l. 29. in pr. ff. de lib. & posthum. pr. instit. de Vulg. & pupill. l. 20. §. ult. ff. de Condit. instit.

Welk geval, soo Jan mijn Ervgenaam niet en is, alle gevallen in sig begrijpt, daar by Jan geen Ervgenaam mogt zijn. Het zy dat hy voor den Erv-later komt te Overlijden; of dat hy naar Regten geen Ervgenaam wesen en mag, of dat hy de Ervenis komt te wraaken, ende geen Ervgenaam wesen en wil. §. 1. instit. Quib. mod. testam. infirm. l. 3. Cod. de hered. instit.

Soo kunnen ook veel in eener plaats, of een in veeler plaatsen gestelt z werden, ofte in veele t'samen-gestelde, elk onder elk, of den een den ander onderstelt werden. §. 1. instit. de Vulg. substit. l. 36. §. 1. ff. eod.

Welken aangaande te letten staat, dat als een veeler plaatsen ondersteld is, hy niet in yders gebreekende plaats en komt, maar dan eerst in haar aller plaats verstaan werd geroepen te zijn, soo wanneer den laaften van dien gebreekt. l. 4. Cod. de impub. & al. substit. Sie Anton. Fab. ad Cod. lib. 6. tit. 25. defin. II.

Als een alleen in des anders plaats, of veel in eener, ofte veeler plaats, z ofte onder veel den een den ander in gelijke deelen ondersteld werd, en is geen twijfel of elk heeft in 't geheel, of voor sijn aandeel soodanig deel, als hy gehad soude hebben, daar hy, 't zy alleen, of met andre t'samen onder gesteld is; ten zy den Erv-later daar van bysondre deelen had wtgedrukt. Maar de vraag is, hoe dat te verstaan is indien onder meer Ervgenamen in ongelijke deelen, den een den ander onderstelt had, hoe dat by gebreeke van den een, de andre des gebreekgens deel onder haar soudent verdeelen? welken aangaande werd verstaan dat de selve onderstelde soodanig deel in de onderstellinge moeten hebben, als die geene daar onder sy gestelt werden, in de eerste Erv-latinge hebben gehad. Om dat indien 4 in de volgende Leeden geen deelen en werden genomt, verstaan werden de selve deelen verhaalt te zijn, de welke in de eerste Erv-latinge waren wtgedrukt. §. 2. inst. de Vulg. & pupill. l. 5. l. 24. ff. de Vulg. & pupill. l. 1. Cod. eod. l. 113. §. 2. l. 30. §. fin. ff. de leg. 1. l. 134. §. 1. ff. de Verb. oblig. Soo ook verstaan werd van het indien, ende mits, het welk in de

eerste Erv-stellinge wtgedrukt, in de verder Leden van onderstellinge voor stilswijgende verhaald gehouden werd, ten zy klaarlijk het tegendeel in de wil des Erv-stellers kan blijken. *arg. 14. ff. de legat. 1. & l. 1. Cod. de impub. & aliis subst.* Sie Anton. Fabr. *ad Cod. lib. 6. tit. 7. defm. 3. Christin. vol. 4. decis. 13. num. 7.*

5 Buyten dese algemeene onderstelling, was een bysondere onderstelling, daar by een Vader voor sijn minderjarig, of sinloos Kind, ingeval het beneden sijn Jaaren, of sijn sinnen onmagtig, mogt komen te overlijden, een Ervgenaam vermogt te onderstellen. *l. 4. l. 45. ff. l. 8. Cod. de Vulg. & pupill. subst.* Dog de selve, als bestaande in de sonderlinge magt, de welke de Romeynen hadden over haare Kinderen, en is by ons in geen gebruik. Sie Grot. *Inleyd. 1. Bouk, 6. Deel, vers. De Grootte. ende het 2. Bouk, 19. Deel, op 't eynde. Gudelin. de jure Noviss. lib. 1. cap. 13. vers. Quid moribus. & lib. 2. cap. 5. vers. adjicio.* Als alleen dat de Ouders voor haar Kinderen by Huwlijxse-Voorwaarden, het verfterv-regt, dat by ons tweederhande is, verkiesfen kunnen, of van nieaws bevelen mogen hoe dat haar goederen by verfterv sullen gaan, 't welk de Kinderen meerderjarig geworden zijnde, verstaan werden voor goed op te nemen, met dat sy by *Wtterste-wil* niet anders en hebben bevolen. Sie Neostad. *de pact. Antenupt. observ. 2. in Not. vers. Sed hereditas.* Sie van dese Verkiefsinge van Land-regt Grot. *Inleyd. 2. bouk, 29. deel.*

6 De algemeene onderstellinge vergaat, ofte werd vernietigt, soo haaft de Ervenis by den eersten Ervgenaam is aangevaart. *l. 5. Cod. de Vulg. & pupill. subst. junct. l. 6. Cod. de legat.*

Houd ook op, ofte vervalt, soo wanneer den onderstelden voor den eersten insteller komt te Overlijden, want het regt van Onderstellinge en gaat niet over tot de Ervgenamen, maar heeft dit stilswijgend voorbeding, dat den onderstelden den eersten ingestelden moet over-leven. *l. 9. ff. de suis & legitim. junct. l. 81. ff. de acq. hered. l. 8. in fin. ff. de Vulg.*

HET VIII. DEEL.

Van verbonden ende beswaarde Ervenisse.

1. Fideicommis, of Ervenis over de hand, wat?
2. By wie, ende aan wie gelaten mag werden.
3. Hoe, ende op war wijze 't selve mag geschieden.
4. Is wgedrukte, of stilswijgende hoe te verstaan.
5. Stilswijgende welke, ende wanneer plaats heeft.
6. Verbod van vervremdinge, of, ende wanneer verband maake van Erv. lating over de hand.
7. Verbod van sijn goederen niet wt sijn Geslachte, ofte bloed te vervremden, van wat kragt, ende hoe lang 't selve duyre.
8. Of daar in denaderheid van den Ervmaaker, of van den Ervgenaam moet gevolgt werden.
9. De magt om te mogen verteeren, verhandelen, vervremden, ende handelen als met eygen goed in verbonden Ervenis, hoe verre wt te rekken,
10. Mag niet wtgerect werden tot eenig bevel by Wttersse-wil, of gifte naar de dood.
11. Of, ende hoe verre in verbonden Ervenissen onder Kinderen, ook Kints-kinderen verstaan werden begrepen te zyn.
12. Kinderen onder het indien gestelt, of, ende wanneer verstaan werden mede geropen te zyn.
13. Kinderen benevens haar Onders te gelijk geropen, of, ende hoe de selve tot de Ervenisse werden toegelaten.
14. Representatie, ofte plaatsvullinge, of, ende wanneer in verbonden Ervenisse plaats heeft.
15. Of, ende wanneer buyten het gemeene versterve-regt kan worden wtgerect.
16. Naaste Vrienden ende Ervgenamen, wie, ende welke daar onder te reekenen.
17. Eygendom wanneer onder vrugt-gebruik begrepen.
18. Eygendom, ende vrugt-gebruik, hoedanig in Ervenissen te onderscheiden.

Fideicommis, ofte Ervenis over de hand, anders verbonden, is een Erv-¹ latinge daar by den Ervgenaam bevolen werd, dat hy d'Ervenis naar sekeren tijd, of naar sijn Overlijden aan een ander voor 't geheel, of voor een seker gedeelte doet overgaan. §. 1. instit. de fideicommissar. hereditat. & tot. tit. ff. & Cod. ad Senat. Trebellian. Ende die geen aan de welke de Ervenis werd overgegeven, is volkomen Ervgenaam. §. 3. & seq. instit. de fideic. §. 3. instit. comm. hered. de legat. l. 2. Cod. communia de legat.

By wie, ende aan wie soodanige verbonden Ervenis mag werden gelaten, ende wie daar mede mogen werden belast, is kennelijk wt het geene van Erv. stellinge is geseid, namentlijk: al die geene die Wttersse-willen mogen maken, ende by Wttersse-wille yets ontfangen mogen. l. 2. & l. 103. ff. de leg. 1. & §. 24. instit. de legat. junct. §. 2. & §. 10. instit. de fideicom. heredit.

De manier van verbintenis is, dat 't selve regt wt, of onder een gevallig³ indien, ook wel op dag, ende voor, ofte naar eenigen tijd geschieden mag. §. 2. instit. de sing. reb. per fideicommiss. relicto. waar in 't selve plaats heeft, dat hier voor van Erv. stelling onder indien, *missis*, ofte op, ofte jegens sekeren tijd, geseid is.

4 Verbonden Ervenis is andere de welke met wtgedrukte woorden geschied, andere de welke stillswijgende wt de wil van den Erv-later volgt. Sonder dat de selve aan eenige bysondere woorden werd gebonden, als daar zijn; *Ik wil, ik begeer, ik beveele, ik versouk*, ende diergelijke. *l. 2. Cod. communia de legat. l. 21. Cod. de legat. l. 77. §. 7. ff. de legat. 2. l. 19. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 21. ff. de fideicommiss. libertat.* Het welk by ons meereendeels onder een maniere van *mids*, werd wtgedrukt: *ander die mids, onder die last, soo nochtans dat*, ende diergelijke. Ende zijn alle woorden ende manieren van spreken daar toe gebruikelijk, daar wt maar de wil van den Erv-maaker kan werden aangewesen, want in verbonden Ervenis de wil van den Erv-maker, voornamentlijk moet ingesien werden. *l. 11. §. 19. ff. de leg. 3. l. 95. ff. cod. l. 32. in fin. ff. de legat. 2. l. 57. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 16. Cod. de fideicommiss.* Doch werd het selve seer nauw genomen, dat in de minste twijfel, voor de vrye Ervenis, ende tegen het verband werd geoordeeld: om dat alle Ervelijke beswaarnissen haatlijk zijn, ende geen wtbreyingen lijden en mogen. *arg. l. 19. ff. de lib. & posthum. cap. Odia. de Rer. jur. in 6.*

5 Voor een stillswygend verband werd gehouden: Soo wanneer den Erv-later sijnen Ervgenaam verbied by *Witerste-wil* van de selve sijn Ervenis te mogen bevelen: Daar mede hy verstaan werd te willen dat sijn naaste Bloed-vrienden 't selve over de hand sullen Erven. *l. 74. in pr. ff. ad Senat. Trebell.* om dat de selve woorden tot geen anderen eynde en kunnen dienen. *arg. l. 87. §. 2. l. 34. §. ult. ff. de legat. 2. d. l. 11. §. 19. ff. de leg. 3. Gloss. & DD. ad l. 15. Cod. de fideicommiss.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art. 1. num. 45. & seq. art. 11. Mantic. de conjeet. Ultimar. volunt.*

Ook soo wanneer yemand twee *Witerste-willen* maakt, ende by het laatste wil dat ook het eerste sijn kragt sal hebben, soo verstaaten dat den Erv-steller gewild heeft dat de Ervenis by die geene de welke in de laatste *Witerste-wil* gestelt is, moet werden overgeven aan die geene de welke in de eerste *Witerste-wil* geropen was, ende hem met het aftrekken van het *Trebellianise* of *Falcidise* vierde-part moet te vreden houden. *§. 3. instit. Quib. mod. testam. infirm. l. 29. ff. ad Senat. Trebell.* Het welk naar onse maniere door kragt van de gewoonlijke *Codicillare Clausul* ook plaats heeft, soo de eerste *Witerste-wil* by de tweede niet wtduidelijk werd weer-ropen, ofte niet gedaan, om dat uyt kragt van deselve clausul verstaan werd dat de eerste *Witerste-wil* bestand blijft, in al 't geen by de laatste *Witerste-wil* niet en werd veranderd, of tegen gegaan, al wt dat de eerste *Witerste-wil* by de laatste niet in 't bysonder werd hervat.

Maar

Maar of verbod van vervremdinge een stillwygend verband maakt? 6 werd verstaan van neen, soo by den Erv-later geen oorzaak by gedaan werd, waarom, of geen persoon werd wtgedrukt tot wiens behouven hy sulks wil. *l. 114. §. 14. ff. de legat. 1. junct. l. 38. §. 7. ff. eod.* Gelijk of hy geseid had, ofte andersins wt de *Witterste-wil* bleeck dat hy soodanig verbod gedaan had, om des wil, dat sijn naargelaten goed, in sijn Bloed, of Geslagt soude blyven, in welken geval verstaan werd dat het selve verband maakt, ende de naaste van sijn Geslagt of Bloed-verwandschap over de hand geroupen sijn. *d. l. 114. §. 15. ff. de legat. 1. l. 69. §. 3. ff. de legat. 2.* Petr. de Petra de *fideicommiss. quast. 5. num. 41. & seq.* Mantic. de *Conject. Ultimar. volunt. lib. 6. tit. 14. num. 24.* Anton. Merend. *lib. 4. Controv. cap. 20.* Peregrin. de *fideicommiss. art. 14. num. 11. 12. & seqq.* Sande de *prohibit. rer. alienat. part. 3. cap. 5. num. 5.*

Welken aangaande mede staat te letten dat soo hy geseid had: *Ik wil 7 dat mijn goederen niet wt mijn Geslagt, of wt mijnen Bloede sullen vervremden*, sonder te seggen hoe lang dat het verband soude duyren, ofte hoe de goederen souden werden gedeelt, soodanig verband niet verder plaats en heeft, als tot in het vierde Lid, wel-verstaande dat het vierde Lid daar in mede begrepen zy, ende selvs de Ervgenamen in het vierde Lid de selve goederen nog niet en mogen vervremden. *Novell. 159. cap. 2. vers. quod autem, in verbis: post quatuor.* Consult. van de Hollantse Regtsgeleerden *Conf. 251.* Mantic. de *conjectur. ult. voluntat. lib. 6. tit. 14. num. 24.* Ook dat het eerste Lid niet en begint van den eersten Ervgenaam, maar van den geenen op de welke de vast-gemaakte goederen naar het Overlijden van den selven Ervgenaam eerstelijk komen te versterven. *dict. Novell. 159. cap. 2. dict. verb.* Consult. ende Advijs. *het 3. Deel, conf. 143.*

Ten waar den Erv-maaker wdruklijk had gewilt dat het verbod van vervremding nog verder als tot het vierde Lid soude wtgestrekt werden, soude in sulken geval de wille van den Erv-later plaats hebben. *Covarr. var. resolut. lib. 2. cap. 5. num. 4.* Grass. *§. fideicommiss. quast. 19. num. 2.* Fufar. de *fideicommiss. quast. 381. num. 17. 25.* Fachin. *controv. lib. 4. cap. 100.* Mantic. de *conjectur. ultimar. volunt. lib. 8. tit. 2. num. 21.* Maynard. *lib. 5. decis. 86.* Het welk alsoo mede in *Vriesland* is geoordeelt by Sande *lib. 4. tit. 5. defin. 5.* Ende by *Molinæus consil. 1. num. 16.* wert verhaald, dat voor den *Prince van Oranjen* is geoordeelt. Volgens welk onderscheid mede te verstaan is het geen *Hugo de Groot* in sijn *Inleyding, 2. Bonk, 20. Deel, vers. Ende alwaar, voorsteld.*

- 8 Soo wanneer den Erv-maker maar alleen had geseid: *Ik wil dat mijn goedren niet wt mijn Geslagt, ofte Bloede sullen vervremden*, of diergelijke, sonder onbepaald te seggen, hoedanig, ende aan wat perfooncn de selve van d'een tot d'ander souden versterven, werd verlaan de *ordre* van de *successie ab intestato*, plaats te hebben, ende de goederen te versterven niet naar de *successie*, ende aan de naaste van den Erv-maker, maar aan die geene die de naaste zijn van den laastten besitter van d'een tot d'ander, tot het vierde Lid als vooren, want als den Erv-maker in het verband ende belastinge niet wt en drukt, hoe, ende aan wie dat het sal overgaan, verstaat men dat hy daar in het gemeen regt heeft plaats willen geven van d'een van sijne naaste Vrunden tot de ander. *l. 3. l. 8. ff. de jure Codicillar.* Marc. Anton. Peregrinus, *tractat. de fideicommissis. art. 20.* Clarus *§. Testamentum. quaest. 76. versic. Sed hic.* Siet hier van Consult. ende Advysen, *het 1. Deel, conf. 63.* Joann. à Sande *lib. 4. tit. 5. defin. 6.* Daar wel op te letten staat, om dat andersins daar de wil van den Erv-maker foodanig leid, altoos werd gevolgt de naderheid van den Erv-maker, maar niet van den Ervgenaam. *arg. l. 32. §. fin. ff. de legat. 2. junct. l. 41. §. 2. ff. de vulg. & pupill.* Sic Mantic. *de Conject. Ultim. volunt. lib. 8. tit. 12. num. 38. & seqq.* Testam. *decis. 64.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 19. defin. 6. & tit. 22. defin. 27.*
- 9 Gelijk als de vervremdinge van goederen werd verboden om daar mede d'Ervenis over de hand te doen overgaan, soo werd meenigmaal in tegendeel in het verband van over-hands-Erving, den eersten Ervgenaam magt gegeven van ondertussen de goederen te mogen vertceeren, vervremden, ende handelen als met eygen goed: onder die last alleen van te laten overgaan het geen naar sijn dood daar van overig sal bevonden werden: soo by ons veel tussen Man ende Vrouw geschied. Het welk alhoewel de woorden dikmaals ruym gesteld werden, naar reedlijkheid te verstaan zijn, dat foodanigen Ervgenaam de goederen niet onnuttelijk en mag verdoen, weggeven, of anders tot verkorting van den overhandsen Ervgenaam kwijt maken. *l. 54. ff. ad Senat. Trebell. junct. l. 1. §. denique ff. de aq. plur. arcend. l. 24. ff. de damno infect.* Ende in allen gevalle foodanige goederen niet meer als voor drie vierde deelen mogen werden vermindert: voor welk overige vierde deel den overhandsen Ervgenaam beschryvinge des Boedels doen, ende seker stellen moet. *auth. contra quum rogatus. Cod. ad Senat. Trebell.* Sic Mantic. *de Conject. ult. volunt. lib. 10. tit. 4. num. 21.* Peregrin. *de fideicommiss. art. 40. num. 46. & num. 50.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 27. defin. 25.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 145. in fin.*
Ncy.

VIII. Deel. *Van verbonden ende beswaarde Ervenisse.* 251

Neostad. *Cur. Holland. decis.* 20. Joann. à Sande *lib.* 5. *tit.* 3. *defin.* 4. Anders soo foodanige magt van vervremdinge maar was gegeven, des van noode te mogen verteeren, of met diergelijke woorden daar toe konde werden wtgeleid, soude 't selve maar alleen tot noodig onderhoud wtgerect kunnen werden. *l. pen. §. fin. & l. ult. ff. de aliment. legat.* ende en heeft geen plaats soo lange foodanigen Ervgenaam andere goederen heeft, daar hy van leven ende sig onderhouden kan. *arg. d. l. 54. ff. ad Senat. Trebell. Peregrin. dict. art. 40. num. 49.*

De vrye magt van te mogen vervreinden ende handelen als met eygen 10 goed in overhandse Erv-lating, mag ook niet verder wtgerect werden, als tot vervreindinge onder den levendigen, sonder dat wt kragt van dien by *Wuerste-wil* cenig bevel gedaan mag werden. *arg. l. 17. Cod. de probat. DD. ad l. 54. ff. ad Senat. Trebellian. Peregrin. de fideicommiss. art. 40. num. 43. & 50.* Soo als by den *Hoogen Raad in Holland* is verstaan, als te sien by *Jacob Koorn, observ. II.* ende nu laast op den lesten Octob. 1642. in de saak van *Pieter Ambrosius van Brunsdorp*, cum sociis, Ervgenamen van *Geertruid Hendriks, Govert van Duffelen*, contra *Dirk Cornelisz. van Leeusvelt*, ende *Dirk Jansz. van Vesanevelt*, als Erv-wters van de *Wuerste-wille* van *Zal. Hugo Koedijk*, in sijn leven Burgermeester der Stad *Leyden*, in welke saak den Heer *Koedijk*, de welke by sijn Overleden Huisvrouw tot Ervgenaam was getelt in al haar naar te laten goederen, om daar mede sijn welgevallen, ende gelievte te doen, gelijk men met vry eygen goeden soude kunnen, ofte mogen doen, mits dat naar sijn Overlijden haar *Vrunden* souden genieten de helft van al de goeden, sulks die by den selven baren *Aan metter dood* souden werden ontruymt, ende agter gelaten, aan sijn Dienstmaagt by seker geschrift verklaart had, om haar getrouwe dienst in eygendom over te geven, het regt van seckre *Obligatie* van vier duysent guldens behoudende daar van de vrugten, ende Jaarlijkse inkomen aan hem, soo lang hy leefde. Waar op by den *Raad*, niet-tegen-staande den selven *Koedijk*, by Ervenis van sijn *Suster*, den *Boedel* naar de dood van sijn Huisvrouw merkelyk had verrijkt, verstaan is: dat de selve gifte niet en mogt komen tot lasten van de *Vrienden* ende gestel de Ervgenamen van sijn Huisvrouw, ende de *Verweerders* is opgeleid, den staat des *Boedels* daar mede te verhoogen, gelijk of de gave niet geschied en was, blyvende de selve alleen tot lasten van de Ervgenamen van sijn zijde.

Of, ende wannecr onder het woord van *Kindren*, ook *Kints-kindren* 11 verstaan werden, is in 't naast-voorgaande Deel, *num. 7.* aangewesen. Het welk alsoo, t'haren voordeel te verstaan is, volgens 't geen daar van ver-

handelt werd by Simon de Prætis *lib. 3. de interpr. ultimar. volunt. dubio 4. solut. 1. num. 38. & seq.* ende Menoch. *de præsumpt. lib. 4. præsumpt 94.* Soo dat in de beswaarnisse van overhandse Ervenissen onder Kinderen, niet verstaan en werden Kinds-kinderen, ofte verdere af komlingen begrepen te zijn, ten zy sulks werde wtgedrukt, of anders wt de meeninge van de *Witterste-wil* noodsaaklijk volgen moet. Sie Joann. van den Sande *lib. 4. tit. 5. defin. 9. 10. 11.*

- 12 Als Kinderen onder het *indien* werden gesteld: Gelijk of ik seyde; *Ik stel Jan tot mijn Ervgenaam, indien dat by Kinderen heeft.* Of aldus: *Ik stel Jan tot mijn Ervgenaam, ende indien by sonder Kinderen komt te Overlijden, sal Pieter in sijn plaats mijn Ervgenaam werden:* werd wel verstaan dat by Voor-overlijden van Jan, desselvs Kinderen voor Pieter geroepen zijn. *arg. l. 76. in fin. ff. ad Senat. Trebell. l. 41. §. 3. de Vulg. & pupill.* maar of de selve Kinderen tot een overhandse Ervenis geropen werden, ende of Jan de Ervenis genoten hebbende, gehouden is de selve Ervenis, naar sijn dood, aan sijn Kinderen te laten overgaan? werd onderscheid gemaakt: dat in des Erv-makers Kinderen, Kints-kinderen, 't selve soo verstaan werd, indien uyt de omstandigheyden kan blijken dat sulks de meninge geweest is, gelijk of ik mijn Soon tot Ervgenaam stelde, ende by gebrek van Kinderen hem een ander onderstelde, soude verstaan werden dat ook de Kints-kinderen, wt de baarblijkelijke goede wil mede tot de Ervenis geropen zijn. *l. 102. arg. ff. de cond. & demonstrat. l. 30. Cod. de fideicommiss. junct. l. pen. ff. de leg. 1. l. 64. ff. de legat. 2. l. 56. §. 1. ff. ad Senat. Trebellian.* Sie Grot. *Inleyding 2. bouk, 20. deel, vers. Wanneer yemant seid.*

Maar in Zijd-maagen, ofte andere vreemde Ervgenainen, heeft sulks geen plaats, om dat het *indien* van sig selven geen wtwerking heeft, ofte een wesentlijk deel van des Erv-laters wil kan genomt werden, maar alleen is een byvoegsel dat het *indien* de wille onderworpen werd, in welken geval de Kinderen onder het *indien* gesteld, niet verder, of anders werden aangesehen als yets anders dat onder het *indien* getteld soude kunnen werden, als of ik seyde, ik stel Jan tot mijn Ervgenaam, soo hy tijde mijns Overlijdens, dat Huis, of dat Paard besit, soude bespotlijk zijn te seggen, dat de Ervenis dat Huis, ofte Paard moste volgen. *text. l. 8. ff. Si quis omissa caus. testam. l. 16. in fin. ff. de vulg. & pupill. l. 16. ff. de heredib. instit. l. 19. ff. quando dies legat. l. 1. Cod. de pact. l. 6. in pr. Cod. ad Senat. Trebell. l. 17. §. 1. ff. eod. l. 29. §. 10. ff. de liber. & posthum.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. observ. 136. num. 18.* Ten waar dat wt de omstandigheid van de

Witterste-

VIII. Deel. *Van verbonden ende beswaarde Ervenisse.* 253

Wttersse-wille genoegzaam konde blijken dat den Erv-maaker sulks had gewild. Gelijk of hy de Kinderen onder het *indien* gestelt, in 't bysonder ergens mede had belast, of diergelijke. Daar van in 't lange *Mantic. de conjectur. Ultim. voluntat. lib. 11. tit. 2. & 3. & lib. 10. tit. 8. num. 25.* Menoch. *lib. 4. presumpt. 89.* Jul. Clar. *lib. 3. sentent. §. testamentum. quest. 77.* Gomez. *tom. 1. resolut. cap. 3. num. 23.* Soo ook in verscheyde Pleit-saaken is geoordeelt, volgens tuig van Tessaer *decis. 66.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 22. defn. 3. num. 9. & defn. 43. num. 4.* Johan. à Sande *lib. 4. tit. 6. defn. 5.* Christin. *volum. 1. decis. 308. & volum. 4. decis. 46.* Joann. Decher. *lib. 3. dissert. 1. num. 34.* Neollad. *Curia Hollandia decis. 22.*

Als Kinderen benevens haar Ouders werden gestelt, gelijk of den Erv-¹³maaker seyde; Ik stel *Jan*, sijne Kinderen, ende verdere afkomelingen tot mijn Ervgenamen, wert niet verstaan dat sy alle te gelijk, maar d'een voor d'ander geropen, ende by gebrek of Voor-overlijden van den een, den ander by onderstellinge in malkanders plaats moeten komen. Soo dat ook geen last van verder over de hand van d'een tot de ander te moeten Erven plaats en heeft, ten zy dat sulks wt de verder omstandigheid klaar blijke. *l. ult. Cod. de Verbor. Signific. l. 32. §. ult. ff. de legat. 2. l. 8. l. 3. ff. de jure Codicillar.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art. 20.* *Mantic. de conject. ultim. voluntat. lib. 8. tit. 14. num. 10.* Joann. à Sande *lib. 4. tit. 5. defn. 6.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 22. defn. 10. 11.* Soo als op den laatsten April 1659. by den Hove van Holland in de saak van *Korstiaan Dirxx. van Zijl*, soo hy procedeert, *cum sociis, Impetrant*, tegens de verdre Ervgenamen van *Krijn Hendrixx. van Swanenburg*, Cedaagdens, in welke saak den selven *Krijn Hendrixx. van Swanenburg*, tot sijn Ervgenamen onder andren gesteld had, de Kinderen ende Kints-kinderen van *Frank Meesz. van Blommendaal*; is verstaan: dat by 't leven van beyde, alleen de Kinderen van den selven *Frank Meesz.* geropen waren, met wtsluiting van de Kints-kinderen, de welke alleen by Voor-overlijden van haar Ouders verstaan wierden geropen te zijn.

Maar of *representatie*, dat is plaatsvulling, daar by de Kinderen in haar Ouders plaats te gelijk, benevens haare Oomen, by staaken komen te Erven, in beswaarde ende overhandse Ervenis plaats heeft? is het gemeen gevoelen, dewijl den Erv-later, de welke sijn naaste Vrienden over de hand tot sijn Ervenis roupt, sonder wt de selve yemand wt te sonderen, of daar by te doen hoedanig de Ervenis onder haar sal werden verdeelt, dat hy hem dien-aangaande sig gedragen heeft, naar het gemeen versterf-regt.

l. 8. l. 3. ff. *de jure Codicillor.* l. 57. §. 2. ff. *ad Senat. Trebell.* l. 77. §. pen. ff. *de leg.* 2. ende overfulks plaats-vullinge mede plaats moet hebben, sulks ende soo verre als het selve by verfterv, sonder *Wtterste-wille*, soude hebben gehad. Sie Joann. Castill. Soto Major *de conjectur. ultimar. voluntat. part.* 3. cap. 19. num. 214. Fachin. *lib.* 4. *comrov. cap.* 48. Hieronim. Caval. *Specul. commun. opin. quest.* 196. & 762. Fufar. *confl.* 41. num. 66. & *de fideicommissaria substitut. quest.* 485. Tessaure. *desif.* 65. Gomez. *ad l. tauri* 8. num. 17. & l. 40. num. 41. Fab. *ad Cod. lib.* 6. tit. 19. *desin.* 10. & tit. 22. *desin.* 24. Joann. Papon. *lib.* 20. tit. 3. *arrest.* 33. Joann. à Sande *lib.* 4. tit. 5. *desin.* 2.

- 15 Welke plaats-vullinge ook verder werd wtgerekt als tot de leden van plaats-vullinge in het gemeen verfterv-regt wtgedrukt, soo wanneer wt de woorden, ofte omstandigheid van de *Wtterste-wille* kan werden afgemeten, dat den Erv-later voorbedagtelijk gewild heeft, dat plaats-vullinge soude toegelaten werden. Gelijk of hy geropen had sijn naaste Vrienden ende Ervgenamen, by verfterv, ende daar by bevolen dat onder de selve plaats-vullinge soude vallen. Soude men daar wt verstaan dat by Vooroverlijden van eenige der selver, ook buyten de algemeene plaats-vullinge van het verfterv-regt, de Kindren in des voorgestorvens Ouders plaats fouden moeten komen, benevens de andre, schoon sy buyten de gemene plaats-vullinge de naaste waren, volgens het geene daar van verhandeld werd by Petr. Sanz. *tract. de divis. honor. lib.* 1. cap. 6. num. 61. Soo als by den Hog. Rade in Holland, volgens mijn gevoelen by geschripte ingedient verstaan is op den 11. Decembris 1664. In de saak van *Karel vander Pluym*, woonende tot *Leyden* *Impetrant van Mandament in cas possessoir contra Artus Honinga cum sociis*, over de *Wtterste-wille* van *Matthys Pietersz. van Rijnsburg*, ende *Geenruid Adriaans vander Hal*.
- 16 Ende is een gemeen gevoelen, dat onder de naaste Vrienden niet verstaan en werden de nagel-naasten, met wtsluiting van andre, maar alle die geene de welke te samen by verfterv-regt fouden kunnen Erven, om dat die *van den Geslagte, van den Huysse, van den Bloede*, ende diergelijke, voor de naaste Vrienden genomen werden. *arg. l.* 32. §. ult. ff. *de legat.* 2. Ende dat onder het woord van naaste Vrienden, sonder wtsondering, de selve gerekent werden ten opsigt van besterv-regt, ende niet ten opsigt van naderheid in leeden. *per ea qua tradunt.* *Peregrin. de fideicommiss. art.* 21. num. 9. & *seqq.* Soto Major. *d. part.* 3. cap. 19. num. 304. & 313. Fufar. *de fideicommissar. substitut. quest.* 485. num. 3. & num. 37. *cum seqq.*

Yemandt die in de Lijv-togt van eenig goed tot Ervgenaam gestelt is, ¹⁷ met magt om te mogen verteeren, vervremden, of verhandelen, werd mede verstaan in den eygendom gesteld te zijn, al ist dat hy belast werd het overige na sijn dood aan een derde te laten overgaan. *per ea qua tradunt DD. ad l. 13. Cod. de hered. instit. l. 19. ff. de Usufruct.* Menoch. *lib. 4. presumpt. 133. num. 4.* Mantic. *de conjectur. Ultim. voluntat. lib. 9. tit. 5. num. 14.* Sande *lib. 5. tit. 3. defin. 4.* ten waat dat de selve magt alleen tot noodig onderhoud, of andersins was bepaald, in welken val het voor een enkel Vrugt-gebruik werd gehouden, ende is alsoo verstaan by Neofstad. *Cur. Holland. decis. 20.* Guid. Pap. *divis. 352.*

Soo ook indien yemand tot Ervgenaam werd gesteld in 't Vrugt-gebruik, ¹⁸ sonder dat in den eygendom yemand anders werd genomt, werd hy mede verstaan in het volle Vrugt-gebruik gestelt te zijn, daar onder den eygendom mede is begrepen, niet-tegen-staande hy belast is, 't selve Vrugt-gebruik naar sijn Overlijden aan een derde te laten overgaan, om dat in de *Witterste-willen* het Vrugt-gebruik voor volkomen werd genomen, het welk van den eygendom niet en werd onderscheyden, ten zy dat in 't bysonder ook van den eygendom bevel gedaan werd, in welken val alleen een enkel Vrugt-gebruik, van den Eygendom afgesondert, verstaan werd. *per text. in l. ult. ff. de Usufr. ear. rer. & ibi.* Anton. Fab. *in ration. l. 34. §. 7. ff. de legat. 2. l. 15. ff. de auro & argent. legat. l. 31. §. 1. ff. de donat.* Joann. à Sande *lib. 5. tit. 1. defin. 2.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 143. num. 7.* Waar van breeder, of, en waar wt Eygendom, of Vrugt-gebruik verstaan moet werden, te sien by Covarruv. *var. resolut. cap. 2. num. 5.* Menoch. *de presumpt. lib. 4. presumpt. 133. & 141.* Mantic. *de conjectur. Ultim. voluntat. lib. 9. tit. 2. num. 39.* Joann. Castill. Soto Major *de Usufruct. cap. 8. num. 23. & seqq.* Hartmann. Pistor. *practic. observat. 114.*

HET IX. DEEL.

Van Legaten, ofte Makingen.

1. Making wat, by, ende aan wie te doen.
2. Aan onsekre persoonen, of, ende hoedanig.
3. Aan Gemeenten, Steden, Godshuysen, Vergaderingen.
4. Een making aan den Armen gelaten, of, ende by wie te genieten, ende wie voor Armengehouden werden.
5. Door een verkeerde, of gemiste benaming, ofie beschryving van de persoon, of het gemaakte, of, ende hoedanig het gemaakte vervalt.
6. Of yemand genomt had tien duysent die in sijn kast lagen, ende daar wierden vijf, of vijftien bevonden, hoe te verstaan.
7. Van twee saken, een sonder onderscheid weg gemaakte, van welk te verstaan.
8. Hoedanige goeden weg gemaakte mogen werden.
9. Een anders goed, of, ende hoedanig weg gemaakte kan werden.
10. Een beswaarde, of veronderpande saak, of, ende hoedanig by den Ervgenaam te lossen, ende bevrorden.
11. Een stuk goed, dat met een ander gemeen is, weg gemaakte, of, ende hoe verre plaats heeft.
12. Leen goed, of, en hoedanig weg te maken.
13. Vragt-gebruik, of, ende hoedanig in making bestaat.
14. Of daer onder mede verstaan werd het vragt-gebruik van verbonden goedren.
15. Of, ende hoe verre men yemand kan maken, 't geen een ander, of by selv aan een ander schuldig is. (staan.)
16. Onder making van een kudde, wat te ver-
17. Onder Vee, wat, ende welke Beesten te verstaan.
18. Inboedel, wat?
19. Huis-raat wat, en wat daar onder behoort.
20. Kleynodien ende Luweelen.
21. Goud ende Silver.
22. Kledren, ende wat daar toe behoort.
23. Onderhoud, wat, ende hoe te verstaan.
24. Kost, wat, ende hoe verre te verstaan.
25. Toebehoorte van Land ende wooning, wat?
26. Wanneer yets met sijn toebehooren verstaan werd gemaakte te zyn, al ist dat sulks niet en is wgedrukt.
27. Tot making van een Huys behoort 't geld, 't welk gereed lag om een Huys te koopen.
28. Tot Kledren behoort het Laken ende stoffe, het welk gereed leid om Kledren af te doen maken.
29. De keur van yets gemaakte zijnde, of men het beste kiesse mag.
30. Of een Paard, of wat anders wi een Geslags of soort gemaakte zijnde, den making-beurder de keur heeft het beste te kiesse.
31. Regt van aanwas, of, ende hoe verre in making plaats heeft.
32. Makingen mogen ook gesteld werden onder een (indien) mit, ofie (op dat,) of tegens, of op seekren tijd.
33. Making tegens seekren tijd, of, ende wanneer by voor. Overlijden van den Making-beurder vervalt.
34. Wanneer niet.
35. Het geen tot Huwlijks-good werd gemaakte, of mede by overlijden voor het Huwlijk vervalt.
36. Of, en wanneer den Ervgenaam seker stellen moet voor de wtkeeringe van de making.
37. Of een Ervgenaam de making, daar benevens aan hem gemaakte, mag genieten, ende de Ervenis verwerpen.
38. Of onderstellinge ende verband van verder overgank ook in makingen plaats heeft.
39. Binnen wat tijd de makingen moeten werden voldaan, ende wanneer wims-derwing kan geest werden.
40. Jaerlijkse makingen, of, ende wanneer vervallen.

Onder de beswaarnissen daar mede den Ervgenaam werd belast, is mede de wtkeeringe van de makingen in de Wuerste-wille tot yemands

yemands voordeel gelaten, ende bevolen wt te reiken. §. 1. *instit. de legat. l. 5. Cod. eod.*

Making is een vrywillige gave by den Overleden aan sijn Ervgenaam ¹ bevolen wt te reiken. *d. §. 1. instit. de legat. l. 36. ff. de legat. 2. l. 116. ff. de legat. 1. de welke mede mag geschieden, by, ende aan die geene de welke by Wtterste-wille bevelen ende genieten mogen. d. l. 116. ff. de legat. 1. §. 10. instit. de fideicommiss. hered. junct. §. 24. instit. de legat. & l. 101. ff. de legat. 1. van de welke hier voor in het III. Deel, ten genougen is verhandeld.*

Dese mag gegunt werden niet alleen aan seekre Personen in 't bysonder, ² maar ook aan onseekre Personen die nog te verwagten zijn, ende men nog niet en weet, of, ende wie sy sullen zijn. Gelijk of ik seyde: *Ik beveel mijn Ervgenaam te geven, aan die geen die sijn Dogter aan mijn Soon ten Huwlyk sal geven. Of: Die geen die na mijn dood den eersten Burgermeester sal wesen, wil ik dat mijn Ervgenaam sal wtreiken secker stuk goed, ende diergelijke. §. 25. 27. instit. de legat.* als maar gebeurlijk is, dat sy kunnen secker werden: want anders als yemand wat gemaakt was, die niet en was, nog komen konde, soude van sig selven vervallen.

Soo mag men ook aan een Stad, aan een Gemeente, aan een Gods-huis, ³ aan een toegelaten ende geoorlovd Vergadring yets maken, 't welk by de Opper-hoofden ende bestuurders van de selve, ten voordeel van 't gemeen werd aangevaard. *l. 32. in fin. l. 73. §. 1. l. 117. l. 122. ff. de legat. 1. l. 20. ff. de reb. dubiis. l. 26. ff. ad Senat. Trebell. l. 12. Cod. de hered. instituend. junct. l. 24. l. 49. §. 1. & seq. Cod. de Episcop. & Cleric.*

Waar op bedenken vallende over een making aan den Armen gelaten: ⁴ aan wie 't selve moet werden voldaan, ende of 't selve aan alle arme Gods-huysen met gelijk regt moet werden wtgereikt: is verstaan, ten aansien by ons in yder Stad bysondre Arm-huysen zijn, die men den gemeenen Huis-armen noemt, van andre Gods-huysen afgefondert; dat daar om 't selve niet aan eenige andre Gods Arm-huysen, *secundum l. 43. §. 1. Cod. de Episcop. & Cleric.* moet werden mede gedeelt, maar alleen den gemeenen Huis-armen toekomt, om dat na de gemeene manier van spreken, de Gast-huysen, ende andre Gestigten, onder het woord van *Armen* niet begrepen en werden. *arg. l. 7. §. ult. ff. de supelleet. legat. l. 50. §. ult. ff. de legat. 3. l. 18. §. 3. ff. de instrum. vel instrum. legat. Sie Mantic. de conjectur. ultimar. volant. lib. 3. tit. 8. num. 2.*

Soo in den naam ende beschryvinge van den Making-beurder, of van het ⁵ gemaakte goed gemist was, soo dat nogtans wt andre onustandigheid daar

van feeker was, wie, ende wat den Maker daar onder verstaan had, soude niet hindren. §. 29. *instit. de legat. l. 75. §. 1. in fin. l. 21. ff. de legat. 2. l. 33. ff. de condit. & demonstrat. & seqq. l. 6. ff. de reb. dub.* ten waar de geheele persoon, of de geheele saak gemist was, gelijk of hy yemant genomt had, die in 't geheel, nog deel bekend was, of in plaats van Kleedren, Huis-raad, of in plaats van Goud, Tin, of een Os, voor een Esel genomt had, hoedanig gemaakte van sig selven soude komen te vervallen. *l. 4. ff. de leg. 1.* Soo werd ook verstaan, soo wanneer in de hoedanigheid, ofte groote van de saak gemist was, gelijk of yemand gefeid had: *Dat Huis, dat Land, staande of gelegen aldaar, 't welk ik van Pieter gekoft heb,* ende het selve niet van Pieter maar van Paul was gekoft, of dat hy een stuk Land voor drie Morgen genomt had, dat maar twee Morgen groot was. §. 30. *instit. de legat. l. 33. l. 17. ff. de condit. & demonstrat.* Ook of een verkeerde oorzaak was wtgedrukt, gelijk of hy seide: *Ik maak Jan, om dat hy mijne saken in Frankrijk wel verrigt heeft,* dat hy nogtans niet gedaan en had, soude de making mede niet hindren. §. 31. *instit. eod. l. 2. Cod. de falsa causa adject.*

6 Maar of 't gene van de groote, ende hoedanigheid van de saak gefeid is, mede plaats soude hebben in de making van een somme geld, is twijvelagtig. Gelijk of ik gefeid had: *Ik maak Jan de tien duysent gulden die in mijn Kist leggen,* ende daar wierdender maar vijf gevonden, of daar wierdender twaalv bevonden? Aangaande het eerste werd verstaan dat geld in een seekre somme genomt, ende daar by seekre plaats, of andre hoedanigheid werd beschreven, dat niet de somme, maar het Lighaam selv gemaakt werd soo groot en klein als het is, soo dat in dat geval in de maakking van thien, niet meer als vijf duysent en zijn, ende voor het selve werd gehouden dat den Maker gemeent heeft. *per l. 30. §. 6. & l. 108. ff. de leg. 1.*

Maar aangaande het tweede geval, ten aansien in een meerder somme altoos een minder in is. §. 1. *instit. mandati.* ende men geloovt dat in sulken geval den Maker maar foodanig deel van het geld heeft willen weg maken: ten zy dat anders wtdukklijk bleek: soude daar wt volgen, dat hy van de twaalv die hy in sijn Kist had, maar tien heeft willen weg maken, om dat men naar de waarschiynlijkste wil van den Overleden moet oordeelen. *arg. l. 35. §. 3. ff. heredit. instit. l. 12. ff. de legat. 1.* de welke in het twijvelagtige voor de scharpsinnigheid van woorden gaat. *l. 15. l. pen. ff. eod. l. 57. §. 1. ff. ad Senat. Trebell. l. 7. Cod. de instit. & substit.* Soo van dese saak, ende sonderling over het eerste geval, *post Bald. Decium, Paris.*

Affictum, Simonem de Præcis, aliosque. Joann. del Castillo Soto Major
Quotidianar. Controv. de Conject. Ultimar. Volum. lib. 4. cap. 54. num. 26.

Van twee saken van gelijke soort een gemaakt zijnde, sonder wt te druk-
ken, welk van beyden, mag den Ervgenaam met het slegste volstaan. *l. 39.*
§. 6. ff. de legat. 1. l. 75. ff. de legat. 3. ten waar dat hem de keur gemaakt
was. Daar van hier naar.

Allerhande goederen de welke onder den Mensen wandelbaar zijn, mo. 8
gen aan yemand by makinge gelaten werden. *§. 4. instit. de leg.*

Alfoo mag het goed het welk een ander toekomt, vryelijk weg gemaakt 9
worden *§. 4. instit. de legat.* Het welk soo den Ervgenaam toebehoort,
geen twijfel en is, of moet by hem voldaan werden. *l. 14. Cod. de rei vind.*
l. 3. Cod. de reb. alien. l. 31. ff. de lib. caus. Maar kwam het een ander toe,
soude den Ervgenaam in reedlijkheid moeten 't selve sien te bekomen, of
soo des niet doenlijk en was, de waarde van dien moeten goed doen. *d. §. 4.*
instit. de legat. l. 14. ff. de legat. 3.

Van gelijken indien yemand yets gemaakt was, het welk ten behouven 10
van een ander was veronderpand, of in 't bysonder verbonden, soude den
Ervgenaam 't selve moeten lossen, ende vry maken. *§. 5. instit. de legat.*
Het welk te verstaan is van verband, of beswaarnis, daar door den geheee-
len eygendom kan werden wtgewonnen. *d. §. 5. instit. l. 57. ff. de leg. 1.*
l. 6. Cod. de fideicommiss. Maar dat daar van seekre Erv-pagt, Oud
eygen, Pagt metten Houde, of diergelijke kleyne Rente wtging, of dat
het met eenige onvryheid belast was, soude den Making-beurder hem
met het gemaakte, soo goed ende soo kwaad als het is, te vreden moe-
ten houden. *l. 70. in pr. §. 1. l. 116. §. fin. ff. de leg. 1.* Sie Neostad.
Cur. Holland. decis. 11.

Maar of yemand den ander maakte een stuk goed dat hy met een ander 11
gemeen had, sonder wt te drukken voor wat deel? werd verstaan, soo hy
het sijn genomt had, dat hy niet meer als sijn aandeel in 't selve goed ge-
meent heeft. *l. 5. §. ult. ff. de legat. 1. janet. l. 10. Cod. Si certum petatur.*
Soo ook al had hy het sijn goed niet genomt, in het twijvelagtige verstaan
werd dat hy sijn Ervgenaam niet en heeft willen beswaren met het verder
den maker af te koopen, ten zy sulks wtdruklijk blijke. *arg. l. 67. §. 8. ff.*
de legat. 2. l. 36. in fin. ff. de Usufruct. legat.

Dog Leen-goed en mag sonder bewilliging van den Heer niet weg ge- 12
maakt werden. *cap. de Success. feud. lib. 1. tit. 8. cap. qualiter olim feudum*
alien. pot. §. 1. lib. 2. tit. 9. Hoedanige making soo nietig is, dat den Erv-
genaam de waarde van dien niet en behouvt te voldoen, ten waar hy sulks

wtdruklijk had gewild. Sie Andr. Gail *lib. 2. observ. 154.* Christin. *vol. 6. decis. 28.* ende 't geene hier voor van de Leen-goederen is geseid, 2. Bouk, 15. Deel, num. 4.

- 13 Making bestaat niet alleen in vollen eygendom, maar ook in enkel Vrugt-gebruik, daar van een ander den eygendom heeft, als zijn Lijv-togt, Lijv-renten, ende Jaarlijkse wtreikingen. *tot. tit. ff. de Usu, Usufruct. & redit. & habitat. & tit. de Annuis legat.* Ende werd het selve verstaan van alle vrugten, om datter niet onder yemands eygendom en is, of het heeft sijn Vrugt-gebruik in het een, of in het ander. *l. 69. ff. ad leg. falcid. l. 29. ff. de Usufruct.*
- 14 Maar of yemand onder het Vrugt-gebruik van sijn goed, ook verstaan werd gemaakt te hebben de vrugten van het geen hy onder verband, ende met last van overgift besat? werd onderscheid gemaakt dan alleen plaats te hebben, als het verband van overgift leid ten behouven van den Ervgenaam selv. *arg. l. 149. ff. de Reg. jur. junct. l. 14. Cod. de rei vindic. l. 3. Cod. de reb. alien. l. 67. §. 8. ff. de legat. 1. & l. 1. & l. 29. ff. de fideicommiss.* Sie Joann. à Sand. *lib. 4. tit. 4. desin. 8.*
- 15 Men mag ook yemand maken de kwijtinge van het geene hy schuldig is. *§. 13 instit. de legat. & tot. tit. ff. de lib. legat.* Sie Mantic. *de conjectur. Ultimar. Voluntat. lib. 9 tit. 8.* ja selvs het geen men aan hem schuldig is, soo maar in de making yets meer als de juyste voldoening van de schuld is. *§. 14. instit. eod.* Gelijk of ik yemand honderd gulden maakte, dien ik honderd gulden op dag schuldig was te betalen, werd verstaan dat meer is in de maaking, als in de schuld, om dat de maaking daatelijk naar het Overlijden ingaat, of daar van naar de weygering winst-derving moet betaalt werden. *l. 1. 2. Cod. de Usur. legat. l. 3. in pr. ff. de Usu & Usufruct. leg.*
- Wederom bestaan de maakingen in enkele, of veel begriipende saaken, als by voorbeeld: Kudde, Vee, Inboedel, Huisraad, Bouw-tuig, Kley-nood, Silver, Goud, ende diergelijke.
- 16 Een kudde, is een Vergadering van t'samen-weydende, of t'samen-hok-kende Beeften. *§. 18. in fin. instit. de legat. l. 30. ff. de Usucap.* dese indien die vermeerderen, of verminderen, komt tot bate, of schade van die geene, de welke t selve gemaakt is. *§. 16. 17. 18. instit. de legat.*
- 17 Onder Vee behooren alle soorten van Beeften, 't zy de selve te samen weyden, of niet, als zijn Runden, Schapen, Paarden, Esels, Varkens. *l. 2. l. 29. §. 6. ff. ad leg. Aquil. l. 65. §. 4. l. 79. ff. de legat. 3. l. 38. §. 4. ff. de Edilit. edicto.*

Inboedel, begrijpt alle have ende tilbaar goed dat in een Huis werd be- 18
vonden, daar onder alle soorten begrepen zijn, als Kleederen, Linnen,
Wollen, Huisraad, Goud ende Silver, het geen tot het Huis-houden be-
hoord. *arg. l. 7. ff. Si servit. vind. vers. Servius fatetur. l. 3. §. I. §. fin.*
l. 6. l. 8. l. 9. l. 11. ff. de Supellect. legat.

Onder Huisraad behoord al het geen eygentlijk tot dienst van het Huis, 19
ende tot het dagelijks gebruik behoort, als zijn Tavelen, Stoelen, Banken,
Kassen. *l. 1. l. 6. ff. de Supellect. legat.*

Daar over bedenken valt, of ook onder Huisraad behoord een Gouden
Kop, Silvere Schaal, of Beeker? Dog wt de omstandigheid van des maa-
kers wille, ende sijn gewoonlijk gebruik van de selve stukken, is te onder-
scheyden, of hy 't selve dagelijks gebruikt heeft, dan of hy 't selve alleen
voor pronk heeft gehouden. *l. 3. §. 5. l. 4. l. 5. l. 6. ff. de Supellectil. legat.*
Soo ook by den *Hoogen Raad* is verstaan, by *Neostad. decis. 19.*

Kleynood, of Juweelen, begrijpt al 't gemaakte Goud, Silver, ende 20
Gesteente, tot pronk ende gieraad van het Lighaam, het welk van ander
Goud ende Silver werd onderscheyden, als Paarlen, Diamanten, Goude
Ringen, ende diergelijke. *l. 25. §. 10. ff. de Auro Argent. l. 39. ff. eod.*

Onder Goud ende Silver werd verstaan, al wat van Goud ende Silver, 21
gemaakt, ofte ongemaakt, buyten den gemeenen Huisraad, ende gemunt
geld, in den Boedel bevonden werd. *l. 1. l. 19. l. 27. ff. de auro Argent.*
l. 4. & seq. ff. de Verb. Significat. & ibid. Goedd. num. 35. Groeneweg.
de legib. abrogat. ad l. 27. §. I. ff. de auro & arg. legat.

Tot making van Kleederen, behoord al 't geen tot yemands Ruggen, 22
Lijf, ende gerijf behoord heeft. *l. 23. ff. de auro & argent. legat.* Daar
onder nog Goud, nog Silver verstaan werd te behooren. *l. 4. ff. de legat. I.*
ten zy daar aan vast gehegt, of daar in geweven was. *l. 19. §. 4. ff. de Aur.*
& arg. legat.

Maar of yemand gemaakt waren Kleederen tot sijn optoy, ofte behouwe?
werd 't selve wt de omstandige wille van den Maaker, of anders naar de ge-
legenheid van den Maaker, ende Maaking-bearder geschikt. *arg. l. 12. §. 4.*
ff. de Usu & habitae. Sie Mantic. de Conjectur. Ulmar. voluntat. lib. 6.
tit. 11. num. 17. & seqa.

Onderhoud begrijpt mede het geheel, als Kost, Kleederen, Huis-vesting, 23
havis ende gemak in siekte ende gesontheit. *l. 6. ff. de aliment. & Cibar.*
legat. l. 43. l. 234. §. 2. ff. de Verb. Signific. Sie Mininger. Centur. 3. ob-
serv. 12. Surd. de aliment. tit. 4. quest. 4. Pecc. de testam. conjung. lib. 5.
cap. 25. num. 1.

- Onder kost behooren alleen Lijvs-behouvten van eeten ende drinken, so dat het nog Huis-vesting nog Kleding begrijpt. *l. 21. ff. de aliment. legat. d. l. 43. & seq. ff. de Verb. Signific.*
- 24 't Selve duyr't beyde yemands leven lang. *l. 14. l. 15. ff. de aliment. legat.* ten waar sulks by den Maaker was bepaald, gelijk als of hy 't selve gemaakt had aan een minderjarige tot sijn Jaaren, verstaatmen dat sulks niet langer en duyr'd als tot sijn vijf-en-twintig Jaren, de welke voor vol gereckent werden. *arg. l. 14. §. 1. ff. de aliment. legat.* Sic Gomez. *var. resolut. tom. 1. cap. 4. num. 1.* Surd. *de aliment. tit. 8. privileg. 58. num. 4.*
- 25 Toebehoorte van Land ende Wooning, is al het Bouw-tuig, sonder onderscheid. *tot. tit. ff. de instruct. vel instrum. legat.* Gelijk of ik seyde, *Ik maak Jan mijn Wooning ende Landen met sijn toebehooren*, daar onder soude verstaan werden begrepen te zijn, niet alleen den Huisraad van het Huis, maar ook alle tuig ende gereedschappen tot de Bouwerije behoorende. *l. 12. §. 1. 2. & seq. §. 27. & §. 39. ff. de instruct. vel instrum. legat. l. 20. in pr. ff. cod.* ook mede de Paarden ende Koeyen, tot het gebruik van de selve Wooninge ende Landen gehouden. *l. 1. 2. Cod. de verbor. & rer. significat.* Sic Menoch. *lib. 4. praesumpt. 154. num. 14.*
- Soo ook verstaan werd van een Huis met het geen daar in is, dat is, met den Huisraad, ende al 't geen ten dienst ende gebruik van het Huis is geweest. *l. 86. ff. de leg. 2. l. 44. l. 91. l. 79. l. 101. ff. de legat. 3. l. 32. §. 2. ff. de Usufruct.* Sic Menoch. *lib. 4. praesumpt. 129. num. 7. cum seq. & praesumpt. 155. num. 4.* Math. Coler. *part. 2. decis. 145.* Pecc. *de Testam. conjug. lib. 5. cap. 27.*
- 26 Het welk ook somwijlen stilswijgende plaats heeft, al ist dat sulks niet wdruklijk en is gewild. Soo verstaatmen dat onder makinge van het Huis, ook begrepen is de Schuyr, ende den Tuin die daar aan behoord, ende daar aan onafschiedlijk gebruikt is. *d. l. 91. §. 4. & ult. ff. de legat. 3. l. 53. §. 1. ff. de Actionib. empt.*
- 27 Soo werd mede verstaan, dat indien ik secker Huis weg-maakten, dat ik in eygendom niet en had, maar het geld geschikt had, ende gereed lag om 't selve te koopen, het selve geld in plaats van het Huis tot sodoane making behoord. *arg. l. 15. §. final. ff. de Re judicat.* dewijl sodoane voorbedagte schikking het geld tot een secker lighaam brengt, het welkmen verstaat by de *Witterste-wil* weg gemaakt te zijn. *l. 37. ff. de Verb. oblig. l. 51. ff. de legat. 1.*
- 28 Gelijk ook onder de making van Kleederen verstaan werd te behooren het Laaken, ofte Stof, het welk by den Overleden gekoft, ende geschikt was om Kleederen af te doen maaken, *l. 22. & seq. ff. de auro & argent. legat.*

legat. Sie Pecc. *de testam conjug. lib. 5. cap. 29.* Nicol. Everhard. *consil. 115.* Sulks men tot andere gelijke voorvallen soude kunnen duyden. *arg. l. 19. §. final. ff. de auro & arg. legat.*

Onder veel-begrijpende maakingen, behoort ook de keur om wt seekre 29
foort, of geslagt de keur te kiefen, als by voorbeeld: de keur van twee, of
drie stukken Land, of Huyfen, de keur wt Paarden, wt Ringen, of dier-
gelijke. *§. 23. instit. de legat.* in welken geval den Maaking-beurder ook
het beste mag kiefen. *l. 2. ff. de optione vel elect. legat. junct. d. §. 23. inst.*
eod. Het welk ook plaats heeft, wanneer by voorbeeld, een Paard, een 30
Huis, een Schip, of diergelijke, sonder wtsonderinge, of vermaan van keur
te maaken was gemaakt, ende den maaker verscheyde Paarden, Huyfen,
ofte Schepen hadde. *d. §. 22. instit. de legat.*

In 't verder kan tot maaking mede gepaft werden al het geen dat van Er-
venis hier vooren geseid is, ende daarom onnodig in 't lang te verhalen.

Als eerstlijk: dat in de selve soo wanneer een stuk goeds aan meer als 31
een gemaakt werd, met gelijke, of ongelijke deelen, by gebrek, of Voor-
overlijden van eenige der selver, het regt van aanwas plaats heeft. *§. 8. in-*
stit. de legat. ten zy dat den maaker 't selve heeft verboden, of wt des selvs
omstandige wille, het tegendeel kan blijken. *l. 84. §. pen. ff. de leg. 1.*
dat is, te weten, onder die de welke een ende de selve saak van een ende
den selven Maaker gemaakt is, ende onder die alleen, maar niet onder
die geene, de welke verscheyden saaken, al ist met eenen wtflag zijn
gemaakt, nogte onder die de welke een, ende de selve saake, maar by
verscheyden gemaakt is, nog die geene de welke verscheyde deelen van
een ende de selve saak affonderlijk gemaakt werden. *d. l. 84. §. pen. ff. de*
legat. 1. l. 16. ff. quib. mod. Usufruct. amit. l. 1. in fin. princip. ff. de Usa-
fruct. accrescend.

Soo mogen ook de maakingen geschieden onder seeker indien, of op 32
seekere *mits*, ook wel *tegens*, of tot seekeren tijd. *§. 30. 31. instit. de legat.*
l. 72. §. 6. ff. de condit. & demonstrat. Welk *indien*, ofte *mits* eerst moet
vervult zijn, eer dat de maaking plaats kan hebben, de welke ondertussen
opgeschort werd. *d. §. 31. & l. 72. §. 7. ff. de condit. & demonstrat. l. 17.*
§. 2. ff. eod. Maar kwam den Maaking-beurder sonder 't selve te voldoen, of
voor dat het *indien* gebeurd, ofte volbragt was, te sterven, soude sijn Ervge-
naam daar van niet genieten. *l. 1. §. 2. l. 59. l. 71. §. antenupt. ff. de condit.*
& demonstrat. Sie Coren *consil. 28.* ende Sande *lib. 4. tit. 4. defin. 7.*
quest. 3. Het welk mede in maakinge onder een seekere tijd plaats heeft.
d. l. 1. §. 2. l. 75. ff. de condit. & demonstrat. l. 4. l. 21. in pr. junct. l. 22. ff.
quan-

quando dies legator. Andreas Gail *lib. 2. observ. 132. num. 1.* Ende was yets gemaakt, op dat yets geschieden soude, ofte dat het *indien* bestond in yets na te laten, mag de making onder seeker van sulks te doen, ofte na te laten, terstont geeyst werden. *l. 7. ff. de condit. & demonstrat. l. 40. in fin. ff. cod. l. 2. Cod. de his quæ sub modo.*

- 34 Maar indien den dag, of tijd, by het *indien* gesteld seeker was, dat die komen moest, al ist onseker wanneer, gelijk of ik seyde: *Ik stel Jan tot mijn Ervgenaam, mis dat na sijn dood, soo hy komt te Herhuwlijken, aan Pieter sal wtgeroike werden een som van duysent gulden*, werd verstaan dat het regt tot het selve, met het sterven van den Maker ingaat, soo dat alwaart dat den Making-beurder voor den verval-dag kwam te sterven, hy het selve regt aan sijn Ervgenamen ondertussen overset. *§. 2. instit. de singul. reb. per fideicommiss. reliet. l. 79. in pr. ff. de condit. & demonstrat. & l. 99 ff. cod.* Sie Peregrin. *de fideicommiss. art. 31. num. 22. & seq.* Mantic. *lib. 4. tit. 5. num. 23.* Het welk ook soo te verstaan is in een Erv-lating na de dood van een ander, die middelertwischen het Vrugt-gebruik heeft. Daar van in 't lange by den selven Mantic. *d. tit. 5. num. 23. & num. 24.* Covarruv. *variar. resolut. Vigl. ad §. 9. instit. de hered. instit. Sande lib. 4. tit. 4. defin. 7. & 13.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 31. num. 1.* Sie mede de Consult. ende Advijs. *het 4. Deel, conf. 191. num. 6.*

Soo ook indien de Maker geseid had: *Ik maak mijn Nicht duysent gulden, die mijn Ervgenaam haar sal voldoen, als sy tot haar Jaren, ofte Huwlijken-staat gekomen is*, welke makinge al ist dat de Nigt ongeluwljkt, ende beneden haar Jaren komt te Overlijden, aan haar Ervgenamen moet voldaan werden. *l. 4. Cod. Quando dies legat. l. 26. §. 1. ff. cod. Vasq. de Successionib. l. 3. §. 29 num. 2.* Gomez. *var. resolut. tom. 1. cap. 5. num. 26.* Sand. *diët. defin. 7. quæst. 3.*

- 35 Het geen yemand tot Huwlijks-goed gemaakt is, werd in het twyvel-agtige voor een *indien* gehouden, het welk eerst moet vervult werden, eer het gemaakte sijn ingaande kragt kan hebben, soo dat het ondertussen by Overlijden soude vervallen. *arg. l. 71. §. 3. ff. de cond. & demonstrat. l. 21. & l. 22. ff. Quando dies legator.*
- 36 Voor de makinge naar seckren tijd, die seckerlijk komen sal, heeft den Maker regt om den Ervgenaam te doen secker stellen, dat hy 't selve, de tijdt gekomen zijnde, sal ontvangen. *l. 1. §. 6. & tot. tit. ff. Ut legator. seu fideicommissor. servand. nomine caveatur.* Soo mede breeder onder Erv-lating is geseid.

Yemand tot Erygenaam gesteld zijnde, aan de welke seker stuk goeds 17
by maakinge gelaten was, is bedenkelijk, of hy de maakinge mag genieten,
sonder de Ervenis aan te vaarden? werd verstaan van jaa. *arg. l. 87. cum
seq. ff. de legat. 1. junct. l. 12. Cod. de legat.* Ten waar wt de omstandig-
heid konde blijken dat den Ery-later hem had gemaakt met die meening,
indien, of op dat hy sijn Erygenaam soude wesen, ende hy hem anders het
selve niet gemaakt en soude hebben. *l. 88. ff. cod.* Sie Joann. Sande
d. lib. 4. tit. 4. defn. 7.

Wyders heeft ook in maakinge plaats, al 't geen van de Ery-stellinge, 38
aangaande onderstellinge ende verband van Ervenis over de hand, hier
vooren is geseid, soo dat in de selve ook by gebrek, of Voor-overlijden
d'een in des anders plaats kan onderstelt werden, ende den Maaking-beur-
der kan belast werden, het gemaakte aan een ander over te laten gaan.
tot. tit. instit. de Singul. reb. per fideicommiss. reliet.

De maakingen daar geen tijd toe gesteld en is, moeten by den Ery- 39
genaam voldaan werden datelijk naar het Overlijden van den Maaker,
of moet daar van, naar de regtelijke weygering vergoedinge van wints-
deryng betaalt werden. *l. 1. l. ult. Cod. de Usur. & fruct. legator.* Sie
Peregrin. *de fideicommiss. art. 49. num. 79.* Anton. Fab. *ad Codic. lib. 6.
tit. 24. defn. 14.*

In Jaarlijkke Makingen, verstaat men dat elk Jaar een bysondre 40
maaking is. *l. 4. in pr. ff. de ann. legat. l. 11. ff. cod. l. 10. ff. Quando dies
legator.* ende werd het begin van het Jaar genoug gereekent tot verval
van de selve, soo dat indien yemand die jaarlijks yets gemaakt is, in
't begin van 't jaar komt te Overlijden, ester het volle jaar moet betaalt
worden. *l. 12. §. 1. ff. Quando dies legat. l. 5. ff. de annuis legat. & ibi
DD.* Soo als by den Hove van Friesland is geoordeelt by Sande *lib. 4.
tit. 4. defn. 8.*

HET X. DEEL.

Van het aangaan ende verlaten van Ervenissen, ende van
Beneficie van Inventaris.

1. Het regt van Ervenis, wanneer, ende hoedanig op den Ervgenaam overgaat.
2. Om yemand aan de lasten des Boedels schuldig te maken, is niet genoeg dat hy een Kind is, maar moet door de aanvaarding, of vermenging bewesen werden.
3. Een Ervgenaam waar in, ende hoe verre gehouden.
4. Stilswygende overgang, of ende wanneer plaats heeft.
5. Inleydinge in den Boedel, voor wie, ende wanneer noodsaaklijk.
6. Tijd van beraad.
7. Beneficie van Inventaris, wat, aan wie, ende hoedanig te versouken.
8. werd niet vergund soo lang yemand van de Bloed-Vrienden sig als volle Ervgenaam dragen wil.
9. Afgaan, of verlaten van Ervenis, hoedanig te doen.
10. Afgegaan, of verlaten Ervenis, aan wie vervalt, ende hoedanig.
11. Mag niet afgegaan werden by die geene de welke by versterf de naaste zijn, ook niet by collusie met den onderstelden, of die geene die by versterf de naasten souden zijn, of moeten de makingen wigereiki, ende de verbanden evenwel plaats hebben.

T Ot de wtwerkende kragt van yemands *Wtterste-wil*, of anders van het versterf-regt, en is niet genoeg dat de *Wuerste-willen* behoorlijk verleden, ende met de dood van den Verlyder zijn bevestigt: of dat hy Overleden is, maar moet by den Ervgenaam de Ervenis, het zy by *Wtterste-wil*, of by versterf-regt op hem vervallen, aanvaard werden by duydelijke verklaring, of andersins by dadclijke vermenging, ende onderwinding van des Boedels saaken, eer hy het regt des Boedels kan verkrygen, of daar wt aanspreeklijk is. *l. 20. in pr. & §. 1. ff. de acq. vel amitt. hered.* wytefondert dat Kinderen van het eerste Lid tot haar voordeel het regt van Ervenis metter daad, ende stilswygende, met, ende van het oogenblik des Overlydens verstaan werden te verkrygen. *arg. l. 14. & tot. tit. ff. de suis & legitim. hered.* Daar in de manieren van Frankrijk gevolgt werden, onder de welke de Ervenis in de regte lijn metter daad overgaat. Sie Argentr. *ad Consuetud. Britann. art. 509. Boër. ad consuetud. Buluric. tit. 11. §. 6. Tiraquell. iract. le mort. saisit le vijs. in prelat. declar. 2. num. 1. Christin. vol. 1. decis. 170. num. 2. Zyp. notit. jur. Bel. tit. Unde liberi.*

² Soo dat de Kindren tot het verkrygen ende besitten van een voordelige Ervenis, niet anders en hebben te bewyfen, als dat sy Kindren van den Overleden zijn, maar tot haar nadeel, ende om haar aan de lasten des Boedels schuldig te maaken, niet genoeg en is, dat sy Kindren zijn geweest

weeft van den Overleden, maar moet boven dien bewezen werden, dat sy der selver Boedel, ende Ervenis aanvaard hebben, of haar als Ervgenamen gedragen hebben, om dat een schuld-eysfer die sijn regt moet maaken op de aanvaardinge, ofte vermenginge des Boedels, 't selve moet bewysen, daar tegen het enkel ontkennen genoug is. *arg. l. 10. Cod. de non num. pecun.* Sie Menoch. *de præsump. lib. 4. præsump. 99. num. 4.* Anton. Faber *ad Codic. lib. 6. tit. 12. defn. 2. 3.* Andr. Gail. *l. 2. observ. 128.*

De Ervenis by den Ervgenaam aanvaart, ofte aangeflagen zijnde, gaat 3 het regt van den Overleden in alles over aan den Ervgenaam, de welke herstelt werd in den selven staat daar den Overleden in was, soo als hy stierf, het welk te verstaan is, niet alleen van de baten ende voordeelen des Boedels, ende van het regt dat den Overleden had tegens andre, maar ook in al dat regt dat andren hadden op, ende tegens den Overleden, ende sulks hem vast maakt, ende verbind aan alle de lasten, ende schulden van den Boedel, daar vooren hy by de schuld-eysfers van den Boedel, mag aangefproken werden, ende de selve moet verantwoorden, alwaar 't soo dat den Boedel onmagtig, ende meer schuld als goed bevonden wierd. *l. 8. ff. de acquir. hered. l. 2. Cod. de hered. vel act. vend. l. ult. Cod. de hered. act. §. 1. inst. de perpet. & temp. act.* ook in de voldoeninge van de maakingen, ende alle 't geene daar mede den Ervsteller sijnen Ervgenaam heeft belast wt te voeren. *l. ult. Cod. de fideicommiss.* wtgefondert alleen dat in doen bestaat, ende de persoon van den Overleden aanging, of eenige misdaad by den Overleden was begaan, waar voor geen Ervgenaam moet verantwoorden. *l. crimen. 26. ff. de pœnis.* Costuyin. van Antwerp. *tit. 36. numer. 17. ende 47. num. 7.* van Mechelen, *tit. 9. art. 14. ende andere.* Want een Ervgenaam is, de welke in alles het regt van den Overleden beheerd. *l. 24. ff. de verb. signif. §. 1. inst. de hered. qual. & differ. l. 59. & 62. ff. de Reg. Jur.*

Sonder nogtans dat by versuym van aanvaardinge de Ervenis komt te 4 vervallen, maar gelijk als tot de aanvaardinge werd opgeschorft, soo dat een Ervenis schoon die nog niet aanvaart en was aan den Ervgenaam overgaat; ende een *Fideicommissum*, ofte verband, daar door niet en vervalt dat het by den *fideicommissarius* niet en is genoten. *l. 19. Cod. de jure delib.* soo als over het verval van maakingen in 't lang werd verhandeld by Covarruv. *var. resolu. lib. 2. cap. 2. num. 5.* Ende by Joann. à Sande *lib. 4. tit. 4. defn. 7.* Ende het besit van den Overleden in de persoon van den Ervgenaam terstont na sijn dood werd verlengt, ende by hertrekken des

tijds sonder tuffen-val overgaat. *contra l. quum heres. § 2. ff. de acquir. vel omitt. hered. Zyp. not. fur. Belg. tit. unde liberi. verf. fuffeffio. Gudelin. l. 2. cap. 18. verf. pen.*

5 In 't verder en heeft ftillwygende overgang geen plaats als in Kindren van het eerfte lid, als gefeid is, foo als by verfcheyde keuren, *arg. l. unic. Cod. de Edict. div. Adrian. tollend.* mede onderfcheydentlijk werd beveligt, als tot *Leyden* ende *Oudewater*, daar het felve geen plaats en heeft als in Erygenamen in de opgaande lijn, in ongehuwlijkte Kindren, daar *Vader*, of *Moeder langft-levende* is, ende in alle Kindren, ende verdre afkomingen, daar *Stief-vader*, of *Stief-moeder* blijft; maar alle andre perfoonen regt van Ervenis verkregen hebbende, moeten de felve aldaar (indien daarom gefchil valt) vervolgen, met geregte inleyding in het befit des Boedels, by *Schout* ende twee *Schepenen* te doen, waar jegens men wederom gelijke wtleydinge mag doen, ende als dan daar op by kort regt werd geoordeelt, ende het toegewefen befit geftijvt ende gefterkt, niet jegenftaande *Appel*, oft *reformatie*. Keuren van *Leyden*, *art. 185.* ende van *Oudewater*, *art. 133.* welke manier van inleydinge ende wtleydinge in de meeste Steden van *Holland* plaats heeft. *Neoftad, Decif. Cur. Holland. § 5. in fin.* 't Selve werd mede gevolgt in andre omliggende *Provincien*. Sie *Coftum. van Utrecht, Rubric. 23. art. 14. ende volgend.* *Land-regten van Over-Yffel, I. Deel, tit. 8.* *Land-regten van Veluw*, ende *Veluwen-Zoom, cap. 33.* *Ordonnantie* op de manieren van procederen binnen *Aarnhem*, *art. 28.* maar in *Braband*, werden de manieren van *Frankrijk* gevolgt, ende gaat het befit van den *Overleden*, metter daad over op den naaften, die het onder borgte mogen aanslaan, ende daar van die geen die by *Witterft-wil* eenig regt verkrygen, geregtilijk moeten wt winnen. Sie hier van *Coftuym. van Antwerp, tit. 47.* *Coftuymen van Zuyd-Holland*, pag. 495.

6 Om welke oorfaak alfoo het feer gevaarlijk ende twyvelagtig was een Ervenis op fttaande voet aan te vaarden, ofte te verwerpen, foo om de fchulden die dikwils verborgen kunnen fchuylen, omtrent die geen, de welke haar met een ydele naam groot maken, te ontgaan, als wederom het voordeel datmen dikwils door het al te haaftig verwerpen, ondankbaarlijk met de voet soude ftooten: Soo was de Erygenaam feekren tijd vergund van beraad, binnen welken tijd hy naar de gelegenheid van den Boedel mogt vernemen, ende alfoo met voorbedagten ende wijfen Raad fijn meening mogt verklaren. *l. 1. § 1. ff. de jure delib.* Maar alfoo ook felvs de *Leyden* die haar beraad wel ende volkomen hadden genomen, dik-

dikwils door onbekende lasten, ende heymelijke ongelegenheid van den Boedel in haar meening grootelijks ende onnoosel wierden misleid, is daar naar door den *Kayser JUSTINIANUS* een seekerder middel vergunt, ende toegelaten, namentlijk het regt, van *beneficie van Inventaris*, dat is een regtelijke beschryvinge van alle de goedren des Boedels te maken. Het welk naar het voor-schrift, *l. ult. Cod. de jure deliberandi*, gedaan zijnde, ende den Ery-genaam niet hooger, ende verder als de goedren ende innekomen des Boedels toe mogten reikken, verbond, ofte belaste, ende de eere van den Overleden soo veel als mogelijk was, beschermdende behield.

Dit werd by ons in defer vougen voor goed gekent, ende onderhouden; Dat het selve als zijnde een *extraordinarium remedium*, en begunstigt voorregt, (het welke een Erygenaam, welke den Boedel die aan hem onder de naam van Ervenis is vervallen, voor twyvelagtig houd, is vergunt) by oorlof aan de *Land-overheid*, voor het aanvaarden van de selve, moet versogt werden, ende onder andren moet den versouker binnen veertig dagen naar het verkrygen van 't selve, alle de goedren, soo roerende als onroerende, *actien, crediten, &c.* behoorlijk ten overstaan van een *Notaris*, ende twee Getuygen doen beschryven, de roerende goedren by geswoore Schat-luyden van de plaats, daar het Sterv-huis is gevallen, doen schatten, ende borge stellen, dat hy daar af de schuld-cyffers ende Maaking-beurders sal betalen, soo dat behoort, eer dat hy daar af yets sal aanvaarden, op straf van gehouden te werden voor volle Erygenaam, welke betaling hy als dan doen mag met het greeetste, ende aan die gecne die 't hem gelievt, naar gelegentheid van saaken, soo ver als het strekken mag, mits begeerende borg van weder te geven, indien namaals bevonden mocht werden dat het soo behoorde. *Plac. van den 20. Octob. 1541. van den 19. May 1544. ende op den 12. July 1611. art. 30.* vernieuwt, ende daar mede vermeerdert: dat soodanige toestand verkregen zijnde, tot seekren bequamen dage voor de Overheid van de plaats gedagvaart werden alle de schuld-cyffers van den selven Boedel, ende alle andre die hen sonden willen tegen-stellen, om aldaar naar gedaane verkundiging ende wtroeping tegens de onseekre, ofte onbekende schuld-cyffers, indien daar eenige mogten wesen, de selve Brieven naar gedane ondersouk gestadet, ende voor goed opgenomen te werden naar haar *Forme* ende inhoud, ofte anders, alsoo bevonden mocht werden te behooren. Sie *Instruct. van den Hove, art. 229. Ampl. van de Instruct. art. 5. Zyp. not. Jur. Belg. de jure delib. & benefic. invent. Christ, vol. 4. decis. 22. & seq.*

Dog werden van dit versouk verschoont, de Arme Gods-huysen in den Lande van Holland ende West-Vrieland, de welke by *resolutie* van de Ed. Groot Mogende Heeren Staten van Holland ende West-Vrieland, van den 20. Decemb. 1635. op de *Remonstrantie* van de *Elemoseniërs* der Stad Amsteldam is vergunt; dat de goederen die aan deselve komen te vervallen, by overlijden van yemant die in deselve huysen onderhouden is geweest, sullen mogen werden aanvaart en verkoft onder *beneficie* van *Inventaris*, sonder dat het selve huys meerder gehouden sal wesen te betalen, aan de crediteuren van den selven overleden, als het goed heeft uytgebracht, schoon deselve binnen de tijd van een jaar, na de dood van den overleden sig quame te openbaren. Ende in cas niemant binnen den versleten tijd van een jaar sig en quame bekent te maken, om yet tot lasten van den overleden, of desselvs goederen te eysen, sullen de selve schuld-eysers van de voorsz. aangeslagen goederen sijn en blijven verfteken, sonder des eenige actie tot lasten van deselve, ofte de voorsz. huysen te mogen pretendieren, nu of ten eeuwigen dage. Des sullen de *Regenten* van de voorsz. huysen gehouden sijn Biljetten uyt te geven, ter plaatse daar het gewoonlijk is sulks te geschieden, inhoudende het overlijden van den persoon, ende indaginge van alle die op den selven yets souden willen eysen, binnen den voorsz. tijd.

Wanneer ende binnen wat tijt dit *beneficie* moet versocht werden, werd by de *Placaten* soo veel de *Provincie van Holland* aangaat, geen gewag gemaakt, ende over sulks nog altijd binnen behoorlijken tijt voor de aanvaarding ende onderwindinge van des Boedels saaken mag geschieden. *arg. l. ult. §. 2. 3. & II. Cod. de jure deliberandi.* Sulks dat het selve aan de bescheydenheid van den Regter werd gelaten te oordelen. *arg. l. 1. §. ult. ff. de jure deliber.* Soo als verstaan is by *Sapde lib. 4. tit. 12. desin. 2.* Het welk by het eeuwige *Edict* van den *Konink van Hispanjen*, rakende *Braband* ende *Vlaendren* van den Jaare 1611. *art. 10.* hier vooren verhaalt, tot drie Maanden bepaalt werd.

- 8 Dit *beneficie* en werd niet vergunt soo lang daar yemand van de bloedvrunden van den overleden den Boedel als volle Ervgenaam wil aanvaarden. *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 50. & vol. 4. decis. 210. Zyp. not. Jur. Belg. de jure delib. in fin.* mids dat den selven van des Overledens Maagschap zy: waarom selvs een Man tot sijn Overledens Huisvrouws Ervenis niet en soude werden toegelaten. Soo als by 't *Hof* ende den *Hoogen Raad* is geoordeelt, by *Neostad. decis. supr. cur. Holland. 7.* Sie vorders *Pecc. de testam. conjug. Chassan. ad consuet. Burg. rubr. 7. §. 13. num. 1.*

in verb. ad secundum. Sommige meynen dat hy ook in gelijke leden moet bestaan met de geene die de Ervenis onder *beneficie van Inventaris* willen aanvaarden. Sie Christin. *ad leges Mecklin. tit. 16. art. 40. num. 7. & art. 50. num. 3.* Vall. *de reb. dub. tract. 20. num. 16.* Pecc. *de testam. conjug. lib. 1. cap. 35.* Papon. *lib. 21. tit. 10. art. 2.* Neostad. *d. decis. 7.* Rebuff. *ad const. reg. de liter. oblig. art. 3. gloss. 2. num. 34.* Dog op dat het geene yemand by gunste verleent is, niet tot sijnen nadeel verdrayt werde, vermag den verkryger in sulken geval, als yemand van de Vrunden sig als volle Ervgenaam wil dragen, sijn verkregen voor-regt te laten varen, van meyning te veranderen, ende de Ervenis selvs vol wt te aanvaarden, volgens het tuig van Charond. *lib. 6. respons. 35.* Sande *lib. 4. tit. 12. defn. 3.* Kinscot. *respons. 12. Zyp. d. loco.*

Dog alsoo dit middel, ten goeden ingestelt, veeltijds tot agterdeel van de Inschuldere van onmagtige Boedels wierd misbruikt, is in verscheyde Steden daar tegens by Keure voorsien. Sie de Keuren der Stad *Leyden, art. 204.*

Ervenis het zy by *Witterste-wil*, of by versterf op yemand vervallen, mag afgegaan werden wdruklijk by verklaring, of verlaten werden stilswijgende. *§. 2. & §. 7. instit. de hered. qualit. & differ. l. 57. ff. de acq. vel omitt. hered. & tot. tit. Cod. de repud. vel abstin. hered.*

De Ervenis by *Witterste-wil*, op yemand vervallen, afgegaan zijnde, valt ten voordeel van de Ervgenamen de welke by versterf de naaste zijn, ende komt daar door de geheele *Witterste-wil* te vervallen, met al 't geen daar in is bevolen. *l. 181. ff. de Reg. jur. l. 9. ff. de Testam. tutel. l. 17. ff. Si quis omiff. caus. testam. l. 2. in fin. Cod. eod.* ten waar dat de selve in het verder door de *Codicillaire Clausule* was bekragtigt, daar door de maakingen, ende andere deelen buyten de Ervenis daar in begrepen, bestand blijen. *l. ult. Cod. de Codicill. DD. ad l. 3. Cod. de testam.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. obs. 134. num. 3.* Joann. à Sande *lib. 2. defn. 2.*

Soo yemand tot nadeel van de maakingen, ofte verbanden in de *Witterste-wille* gestelt, de Ervenis op hem by de *Witterste-wil* gelaten, quam te wraaken, met dat insigt dat hy by versterf-regt de geheele Ervenis vry, ende sonder last soude genieten, is foo wel in de maakingen ende verbanden gehouden, dan of hy de Ervenis by de *Witterste-wil* had aangegaan. *l. 1. ff. l. 1. 3. Cod. Si quis omiff. caus. testam.* Of dat hy geld genoten had om d'Ervenis af te gaan, of anders ter gunste 't selve dede, op dat den onderstelden, of die geen die by versterf-regt de naaste is, de Ervenis vry ende sonder last mogt genieten, zijn sy beyde tot het voldoen van de maakingen

gen ende verband van overgang gehouden, ende aanspreeklijk, des dat den besitter van het goed eerst moest wtgewonnen werden. *l. 1. in fin. l. 4. ff. eod.*

't Selve heeft ook plaats in *Codicillen*, ende onvolkomen *Wierste-willen*, daar by yemand sijn naaste Vrienden by versterf met eenige maakingen, ofte verbanden van overgang belast, die mede niet-tegenstaande het verlaten van de Ervenis, in de maakingen ende verbanden gehouden zijn soo ver het goed mag toe reiken. *l. 6. ff. Si quis omiff. caus. testam.*

HET XI. DEEL.

Van *Falcidie*, ende *Trebellianique portien*.

1. *Falcidie portie*, wat?
2. *Trebellianique portie*, wat, ende wanneer plaats heeft.
3. Of, ende wanneer de selve mogen werden verboden.
4. De selve hebben geen plaats tegens armen.
5. Houden op in 't geen yemand voor *Legitime* is gemaakt,
6. Of, ende wanneer door nalating van Staat ende *Inventaris* verlooren werd.
7. *Afrok* van *Trebellianique*, of *Falcidie*, hebben maar plaats in den eersten *Ervgenaam*, ten waar hy 't selve regt niet gebruikt en had.
8. Of, ende wat in de *Trebellianique* ende *Falcidie portie* mag werden toegereekent.
9. Of een Soon met al gebeele overgivre van sijn *Eronis* belast, buyten sijn *Legitime*, nog daar - en - boven de *Trebellianique* mag afrekken, ende hoe 't selve werd gereekent onder vijf, of meer *Kindren*.
10. Of 't selve ook plaats heeft in verder afkomelingen.
11. Of 't selve ook plaats heeft in *Ouders*.
12. *Schattinge* van den *twintigsten penning*, by wie te betalen.
13. Het regt van *Eruwe*, wat, ende by wie te gelden.

I **O**P dat den *Ervgenaam* niet al te onwillig soude zijn een *Ervnis* met *Legaten* of *Fideicommissen* belast, aan te vaarden, soo is tot voordeel van de selve ingevoert, dat hy van alle maakingen, staande tot sijnen laste, naar sijn aandeel, onder de naam van *Falcidie*, soo veel af mag trekken, dat hy boven de schulden van den *Overleden*, behoude het vierendeel van den *Boedel*, ofte van het deel van den *Boedel*, waar in hy *Ervgenaam* is gestelt. *tot. tit. ff. & Cod. ad leg. falcid.*

2. Insgelijks vermag hy met overgang ende *Fideicommiss* belast zijnde, als by hem niet, ofte minder als het vierendeel van den *Boedel* soude blyven, de *Trebellianique*, dat is, een gelijk vierde-part af te trekken, eer hy de *Ervenis* overgeevet. *tot. tit. ff. & Cod. Ad Senatuse. Trebell.* in welk vierendeel ook de genooten vrugten gereekent werden. *l. 22. ff. eod.* wtgefondert in *Kindren* van het eerste *Lid*. *l. 6. Cod. ad Senat. Trebell.* Sie *Joann. à Sande lib. 4. tit. 7. desin. 5. 6. Christin. volum. 1. decis. 318.*
Dese

num. 30. Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 27. defn. 4.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 133.* dog blijft den selven Erygenaam naar aandeel van sijn vierendeel ook in de schulden van den Boedel gehouden. *S. 7. inst. de fideicomm.* maar niet in de maakingen. *l. 2. ff. ad Trebell. & ibi DD.* Sulks dat in dien hy by *Wterste-wil* in meerder als het vierdedeel bedroeg, Erygenaam gestelt was, soude hy in de schulden voor sijn aandeel gehouden zijn, maar in de maakingen alleen, voor soo veel als hy meerder ende boven het vierde-deel genoot. *l. 1. §. 17. ff. ad Senat. Trebellian.*

Dese aftrekkingen en hebben geen plaats, soo wanneer de selve by den Overleden waren verboden. *auth. sed quum testator. Cod. ad leg. falcid.* Christin. *vol. 1. decis. 316.* behalven in de Kindren van het eerste Lid, in welke sulc verbod geen plaats en heeft. *l. jubemus 6. Cod. ad Senat. Trebel. Mantic. de conjectur. ultimar. voluntat. lib. 7. tit. 11. num. 7.* Fachin. *controu. lib. 12. cap. 11.* Sie mede Sande *lib. 4. tit. 7. defn. 5. 6.* Ende is by het Hof van Holland verstaan dat dese aftrekking stilswygende verboden is, als den Ery-later de vervremdinge van de goederen in 't geheel heeft verboden. Neostad. *Cur. Holland. decis. 5. in fin.* Coren *observ. 39. num. 8.* Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 23. vers. Tot voordeel.* ende *lib. 2. cap. 16. vers. Men houd.* Mantic. *de conjectur. ultimar. voluntat. lib. 9. tit. 14. num. 16.* Menoch. *de presumpt. lib. 4. presumpt. 196. num. 25. cum seq.* Sie mede Joann. à Sande *lib. 4. tit. 7. defn. 10.*

Insgelijks en hebben dese aftrekkingen geen plaats tegens de Gods-huy-4 sen, ende Armen, *auth. similiter Cod. ad leg. falcid. & ibi DD. commun.* Guidon. *Papæ decis. 188.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 110. num. 7.* Covarruv. *in cap. Reynaldus 18. §. 3. num. 7.* Merenda *lib. 2. controu. cap. 31.* Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 23. vers. Tot voordeel.* Christin. *vol. 1. decis. 320. num. 16. 17. 18.* selvs niet in Kindren van het eerste Lid, gelijk als by den Hoogen Raad op den 7. Juny 1631. is verstaan in de saak van Borgermeesters ende Regeerders der Stad Leyden, als *superintendenten* der Arme Gods-huysen der selver Stede, midsgaders de *Regenten* van 't Wees-huis der Stede *Amsterdam*, *Impetranten in cas van reformatie*, contra *Adriaan Willemsz. Wittert*, als *procuratie* hebbende van *Anna de Quesnoy*, *Weduwe* ende gestelde Erygenaam van *Mr. Dirk Cornelis Barentsz. van Wieringe*, *Gedaagde.*

Dese aftrekkingen houden mede op, in, ende van het geen yemand gemaakt is, dat hem noodsaaklijk gemaakt most werden, gelijk of yemand yets voor sijn *Legitime portie* was gemaakt, of dat een *Vrouw* yets voor wt gemaakt was in plaats van het geen sy by *Huwlijke-Voorwaarden* voor

wt bedongen had. *l. 36. in pr. eod. de inoffic. testam. l. 81. §. 1. ff. ad leg. falcid.*

- 6 By sommige Regtsgeleerden werd mede geoordeelt, dat een Ervgenaam, de welke de Ervenis aanvaard, ende blijft besitten sonder Staat ende *Inventaris* des Boedels te maaken, daar door het regt van aftrek der vierde-deelen verliest. Dog 't selve werd by de meeste alleen verstaan van de *Falcidie*, ende aftrek van de maakingen. *arg. auth. Sed quum testator. Cod. ad leg. falcid. Novell. 1. cap. 2.* maar niet van de *Trebellianique*, dat is, het aftrek van de Ervenissen over de hand. Sulks by het Hof van Holland, volgens het gemeender gevoelen der DD. is verstaan, volgens tuyg van Neostad. *decis. Cur. Holl. 3. in fin.* Sie mede Christin. *vol. 1. decis. 317. num. 4.* Mynfinger. *centur 3. obs. 60.* Maynard. *lib. 5. decis. 62.*
- 7 Ende is te verstaan dat dese aftrekkingen maar eens plaats hebben in den eersten Ervgenaam, ende verder niet. *l. 47. ff. ad l. falcid. l. 22. §. ult. ff. ad Senat. Trebell.* Ten waar dat den eersten Ervgenaam het regt van aftrek niet en had gebruikt, in welchen geval men ook verstaat dat een tweeden, ende verder Ervgenaam over de hand sulks nog altijd doen mag. *arg. l. 1. §. denique, vers. inde Neratius. & ibi Bart. & DD. ff. ad Senat. Trebell.* Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 27. defn. 1.*
- 8 In dit vierdedeel mag al toegereekent worden, wat den Ervgenaam wt den hoofde van den Overleden eenigfins is aangekomen, het zy by maaking, gift, of anderfins, hoedanig het soude mogen wesen. *l. 22. §. 2. l. 91. l. 93. ff. ad leg. falcid.* Ook de genoten vrugten. *l. 22. ff. ad Senat. Trebell.* Wtgefondert in Kindren van 't eerste Lid, als hier voor is geseid. Met soodanig onderscheid, dat in de *Trebellianique*, dat is, het aftrek van de Ervenissen over de hand, het selve te verstaan is van het geen by tytel ende manier van Ervlatiing, maar niet het geen by manier van maaking was aangekomen, het welk alleen plaats heeft in de *Falcidie*, ende aftrek van de maakinge selv. *arg. l. 91. ff. ad l. falcid. l. 30. l. 73. ff. eod.* Sie Duaren. *lib. 2. disput. 10.* Fachin. *lib. 5. contr. cap. 15.*
- 9 Het was twyvelagtig onder de Regts-geleerden, of een Soon met een al geheele overgifte van sijn Ervenis belast, een dubbelde portie vermogt af te trekken, dat is, te gelijk, ende sijn *Legitime*, ende sijn *Trebellianique*, daar van eyndelijk een gemeen gevoelen geworden is, dat hy het selve naar wewijs van de Geeltelijke Regten vermag te doen. *Ita tenent Ferrar. infor. lib. ex substitut. tit. 50. gloss. 7. num. 5. in verb. post fideicommiss. Alexander conf. 22. viso processu. vol. 2. Curt. Senior conf. 43. Atque ite per totum mandatum observari testatur Guido Papa Decisionum Delphinat. quast.*

quæst. 52. Sie Fachin. *lib. 5. controu. cap. 2. & 3.* Gail *lib. 2. observ. 121.* Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 20. vers. Hoewel.* Neostad. *cur. Holland. decis. 3. num. 3. & decis. supr. cur. 21. & cur. Holland. 17.* Waar wt wederom een nieuw geschil is ontstaan, namentlijk: hoe die dubbelde af te trekken portie moet gerekent werden: ende of in vijfde, off meer Kinderen, wiens Legitime portie alleen de helft van den Boedel bedraagt, nog daar-en-boven de Trebellianique portie, mag afgetrokken werden? Bald. *conf. 94. lib. 2. quem sequitur* Covarruv. *in cap. Rainut. §. II. num. 6.* Decius *conf. 228.* ende andere, quos citat Grivell. *decis. 107. num. 10.* seggen neen, Andre, gelijk als Anton. *Theaur. decis. 252.* Cujac. *lib. 8. observ. cap. 3.* Fachin. *lib. 5. cap. 3.* Christin. *vol. 1. decis. 245. & decis. 315.* Anton. Faber *de Error. pragmat. decad. 9. error. 9. & Cod. Sabaud. lib. 6. tit. 27. defn. 4. num. 5.* willen dat ook in sulken geval buyten de helft, het af trekken van de Trebellianique portie plaats heeft, naar wt wijsen van de Geestlijke Regten, volgens welke eerst de Legitime als een last ende schuld des Boedels werd afgetrokken, ende wt het verder, het vierendeel van de Trebellianique werd gerekent. *cap. Rainut. & Rainald. tit. decretal. de testam.*

Maar onse dagelijkse practijc de selve geschillen aan d'een zijde stellende, heeft daar in een middel-weg gevonden: te weten, dat de Legitime, ende Trebellianique portie, soo wanneer dat die te samen komen, altijd sonder onderscheid de helft maken, nog meer, nog min. Soo dat in sulken geval het een in het ander getrokken werd; Sulks als by het Hof van Holland, in de saak van Gerbrand Gerritsz. contra Reynout van Oyen, in Februarij. 1620. is verstaan, ende nog dagelijks onderhouden werd, teste Groeneweg. *ad Grot. lib. 2. cap. 20. num. 19.* Waar wt ook moet volgen dat de afrekkinge voor soo veel die by foodanig geval meer als de helft soude bedragen, ook in de Kindren van het eerste Lid mag verboden werden. Sande *lib. 4. tit. 7. defn. 3. 4. 5.*

Dit regt van dubbel afrek heeft ook plaats in Kinds-kindren, ende verder afkomelingen, ten zy 't selve wtdruklijk by de Wtterste-wil is verboden. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib. 6. tit. 27. defn. 4.*

Maar wat de Ouders aangaat, is op den 4 Novemb. 1616. tussen Aefgen Jans, ende Christiaan vander Meulen verstaan, dat de selve haar Legitime portie, en regtelijk gedeelte hebbende, de Trebellianique daar-en-boven niet en mogen eyssen, contra Ant. Faber *d. defn. 4.*

Hier diend by gevougt dat voor alle afrekkingen tot voordeel van het gemeene Land, tot een Impost op alle onroerende goederen, die ab intestato, by Testament, Codicil, Legaat, gifte wt saake des Doods, &c. aan y-

mand van zijn Zijd-magen, of aan andere vreemde Luyden sullen aankomen, by de *Staten van Holland* is gesteld, eerst den veertigsten penning, by *Placaat* van den 22. December 1598. daar na den dertigsten, by *Placaat* van den 18. December 1599. ende nu by *Placaat* van den 18. Augusti 1640. den twintigsten penning, van de waarde van al sulke goederen, sulks die by den Geregte van de plaats, daar de selve zijn gelegen, opregtelijk sullen werden geschat; Sie hier van het 4. 5. 6. *Artikkel van 't voorsz. Placaat* van den Jare 1640. Ende is op den 27. Septemb. 1653. by *Placaat* van de *Staten van Holland* het selve vermeerdert, dat den selven twintigsten penning niet alleen over Ervenissen van ter zijden aankomende, maar ook in opgaande Magen, sonder onderscheid, sal werden betaalt, ende dat niet alleen van onroerende goedren, maar ook van Rente-brieven, soo op 't Land, als op andre *gehypothequeerde*, ook *Bijl-brieven*, midsgaders *Obligatien* tot lasten van het Land, ende de *publijke Comptoiren* loopende.

- 13 Daar by komt dat veele Steden in *Holland* by *Handvest* is vergunt, of andersins voor een oud gebruik hebben gehad, dat alle Luyden van buyten komende in de Stad, by *Wierste-wil*, of *Versterv-regt* te erven, van haar Ervenis den tienden penning, ten behouven van de Stad moeten betalen, al eer sy haar geerfde goed wt de Stadt komen te vervoeren. Tot het welk ook gehouden zijn de Burgers, ofte Poorters, de welke by weygering van des Stads diensten ende lasten haar opgeleid, of andersins, sonder bewilliging wt de Stad komen te vertrekken, ende haare goedren te ontvoeren. Het welkmen plag te noemen het regt van *Iffue*, oft *Exuwe*. Sie de Keuren van *Leyden*, art. 83. wt kragt van haarluyder *Handvest* van den 13. July 1493. den 3. Novemb. 1525. ende den 14. Novemb. 1542. Soodanig *Oftroy* is mede verleent geweest aan de Stad *Delv*: Dog in den brand van den Jare 1536. verongelukt, als te sien is in het nader *Oftroy* by *Kaisar KAREL* op den 27. Maart 1545. aan de selve Stad verleent. Daar by de selve by vernieuwinge van 't voorgaande haar *Oftroy* werd vergunt: *Voor regt van Exuwe te mogen heffen, opbeuren, ende omvangen, den twintigsten penning van alle goeden, succederende, ofte andersins gaande buyten de Stede van Delv, mitsgaders ook so veel te mogen nemen, ende omvangen van den Inwoonders, ofte goeden wt der selver Stede gaande in andre plaatsen, als die Wet-bouders aldaar nemen van de Inwoonders van Delv, het zy den tienden, twaalvden, ofte vijftienden penning.* Ende voor die van *Leyden* is by *Sententie* van het Hof van *Holland* van den 17. Feb. 1527. tussen *Jacob Deimen*, ende *Jan Jansz. Zeeuw*. Exe-meesters der Stede

van Leyden, Gedaagden in cas van reformatie *Contra Floris van Bos-
huysen*; Impetrant verstaan, dat de Regeerders van Leyden geregtigt
sijn, te genieten het regt van *Exue* van alle goederen ende ervenis, en
die geërvt werden by persoonen, die buyten Leyden in andere plaatsen
woonen, van personen die in de Stad woonen, aldaar overleden, ende wel-
kers goederen aldaar gelegen sijn, al is 't dat deselve Ervenisse komt van een
Moeder op haar Kind, ende dat deselve Ervenaam een Poorters Kind is,
wesende het selve regt den tienden penning van de wtgaande Ervenis.

Dog werd het selve regt onder de Steden die gelijk regt hebben, jegens
malkanderen meerendeels gekweeten. Soo daar van verscheyden Over-
komsten zijn. Als in de *Handvesten* van *Amsteldam* van den Jare 1613.
pag. 36. te sien is by seekren Brief van de Stad van *Groeningen* van date
Sint-Jans-Baptisten-Avond 1553. daar by verklaart werd, *Dat al die
geene die Ervenissen ende goeden binnen der selver Stede, ende des Stads vry-
heden aangeërvet ende aanbestorven zijn, de selve vry sullen mogen omvan-
gen, indien dat hare Borgeren ende Inwoonderen, desgelijcks wederomme
soodanige goeden ende Ervenissen, in der selver Landen, ofte Steeden vry
eyssen, ende omvangen mogen.* Ende nog by seeker Accoord tusschen den
Steden *Haarlem* ende *Amsteldam* aangegaan op den 17. April 1464.
daar by besloten werd: *Dat soo wanneer eenige Poorteren van Amsteldam,
eenige goeden ofte Ervenissen toekomen, ende aen bestorven sullen zijn binnen
der Stede van Haarlem, dat sy die vry deelen sullen mogen, ende daar mede
doen hun believen, sonder de Stede van Haarlem, of yemand anders van
haren 't wegen pond-geld daar af te geven, ofte te betalen: Ende voort dat
alle Poorteren van Amsteldam, komende metter woon binnen Haarlem,
i' allen tijden als 't hun believen sal wederom vry sullen mogen werven, son-
der yets daar over te gelden; behoudelijk dat de Poorteren van Haarlem,
gelijke vryheid in de Stede van Amsteldam sullen hebben.* Soo ook by se-
kere Overkomste tusschen die van *Oudewater* ende *Delv* van den 4. Maart
1427. die van *Oudewater* aan de Stad *Delv* beloven: *Dat sy tot geenem
dagen aan Ervenissen, nog aan bestervenissen, die hare Poorteren ende In-
newoonderen in het regtsgebied van Oudewater mogten aenbesterven, bela-
sten, nog beswaren en sullen, met eenig pondgeld van hen te eyssen, of te
nemen, ten waar datter de Burgermeesters van der Stede wegen van Delv,
voor ende eerst van haar Poorteren van Oudewater eysscheden ende namen.*

Soo dat 't selve regt tegenwoordig niet verder, ofte anders gebruikt en
werd, als tegens die gene, de welke, ende al waar men 't selve, of ge-
lijk regt tegens den anderen gebruikt, soo nog onlangs binnen *Leyden*
M m 3 tegens

tegens Ingefeetnen van *Middelburg* is geoeffend, ter oorfaak die van *Middelburg* 't felve regt tegens Ingefeetnen van *Leyden* hadden gebruikt.

Is ook by het *Hof van Holland* verftaan, datmen alleen regt van *Exuwe* fchuldig is van roerende goederen, om dat de onroerende goederen blyven, ende de Steden haare fchattingen daar van hebben. Soo ook in gelijkenis van de fchattinge van den twintigften penning verftaan werd dat van het felve regt van *Exuwe* vry zijn alle Opgaande ende Nedergaande Maagen, als noodfaakelijke Ervgenamen, de welke niet en kunnen, of mogen voor by gegaan werden. *l. 5. l. 30. ff. de lib. & posthum. l. 7. §. 1. ff. Unde lib.*

HET XII. DEEL.

Van Verfterv-regt, ende deffelvs verdeeling.

1. Verfterv-regt wanneer plaats heeft.	8. Verfterv-regt in Holland, wat, ende hoedanig.
2. Hoe velerhande, naar de beschreven Rezen.	9. Hoedanig te onderscheyden in roerende, of onroerende goederen, daar het Goed leid, of het Sterv huys is gevallen.
3. Nedergaande hoedanig.	10. Hoedanig de vaste woonplaats, ende Sterv-huys van yemand, in 't Verfterv-regte, moet werden gerekent, ende onderscheyden.
4. Onder Kindren wie, ende welke te reekenen.	
5. Onder meer Kindren wi verscheyde Huwlijken hoedanig sy metten andren erven!	
6. Opgaande.	
7. Zijd-magen.	

I By gebrek van Erv-lating by *Wtterste-wil*, komen de naaste Vrunden, elk in sijn rang tot de Ervenis: want soo lang als de *Wtterste-wil* kan stant grypen, en heeft de wettige geen plaats. *l. 89. ff. de Reg. jur.* ende werd het verfterv-regt dan alleen plaats gegeven, als de Ervenis wt kragt van eenige *Wtterste-wil* niet en kan aanvaard werden. *l. 39. ff. de Acquir. vel omiss. hered.*

De naaste Vrunden werden verdeeld in Nedergaande, Opgaande, ende Zijd-magen, daar van de Nedergaande ende Opgaande den andren bestaan, ende van de eene voort-teeling tot d'andre, by trappen door een regten lijn op ende neder tellen, ende de Zijd-magen-eerst over dwers, ende zijdling opklimmen tot den gemeenen Stam, daar die geene die het vraagd, ende die geen van wiens Maagschap gevraagd werd, zijn afgekomen, ende alsoo weder zijdling neder gaan, van d'een geboorte tot de ander, tot den selven van wiens Maagschap gevraagd werd. Het welk soo veel onderscheydelijke Leden maakt alsser geboorten tussen beyden zijn. Sulks als hier voor in het *1. Bouk*, *8. Deel*, in 't lange werd aangewesen.

XII. Deel. *Van Verfterv-regt, ende deffelvs verdeeling.* 279

Soo dat het Verfterv-regt verdeeld werd in drierhande foorten, in Ne-²
dergaande, Opgaande, ende Zijd-magen.

Daar van de Nedergaande het goed van den Overleden komen te erven
voor de Opgaande ende Zijd-maagen. *Novell. 118. in pr. & cap. 1. l. 7. §. ult. in fin. ff. Si Tab. Testam. null. exstab.* Waar onder gerekent de wettige³
Kinderen, ende Kints-kinderen, sonder eynde, soo, dat de Kinderen in het
eerste Lid, hoeft voor hoeft erven, met gelijke deelen, ende de Kints-kind-
deren, ofte verder af komelingen, in plaats van haar Ouders voor een hoofd,
neffens die geene die anderfints naarder in Leeden aan den Overleden sou-
den beftaan, datmen nomt by staaken te Erven, ofte by *representatie*, dat
is plaats-vulling. §. 6. & §. fin. *instit. de heredit. qua ab intestat. defer. l. 3. Cod. de legitim. hered. §. 2. instit. de hered. qualit. & differ. l. 1. §. 2. l. 2. ff. de Suis & legitim. d. Novell. 118. cap. 1.*

Ik segge wettige Kinderen,] Om dat de onwettige, dat is, buyten wet-⁴
tig-Huwlijk gebooren Kinderen, van haar Ouders niet en Erven, daar van
mede in het 1. *Bonk, in het 7. Deel*, ende elders, onderscheydentlijk is
gehandelt, als alleen dat Speel-kinderen van haar Moeder mede Erven, ge-
lijk ende benevens andere Kinderen, volgens het gemeen spreekwoord; *Fen*
Moeder en maakt geen Bastard. l. 2. l. 4. ff. Unde Cognati. l. 29. §. 1. ff. de
inoffic. testam. §. 3. instit. de Senatusconsult. Orpbitiano.

Indien yemand meer Kinderen ende Kints-kinderen, wt verscheyde⁵
Huwlijken voort-gesteelt, komt agter te laten, Erven sy het goed van haa-
ren gemeenen Vader, ofte Moeder, sonder onderscheid, gelijk als andere
Kinderen, maar trekken elk in den sijnen voor wt het geen van haaren voor-
Overleden Vader, ofte Moeder, ende sulks wt den Boedel van het eerste
Huwlijk in den tweeden Boedel was ingekomen, soo sulks onderscheydent-
lijk was wt te vinden. *l. 3. Cod. de Secund. nupt. & auth. subjeet. l. 8. §. 9. Cod. eod.* Maar was het selve soodanig vermengt, dat het niet onderschey-
dentlijk en was wt te vinden, soude 't selve wt kragte van de stilswijgende
gemeenschap, (waar van hier naar) mede met gelijke deelen, sonder on-
derscheid, tussen de selve moeten werden verdeelt.

Naar de Nedergaande komen eerst de Opgaande Magen, de welke soo⁶
sy alleen zijn, als Vader, of Moeder, Groot-Vader, of Groot-Moeder,
komen sy alleen te Erven, maar soo benevens Broeders of Susters, in 't le-
ven zijn Vader of Moeder van de bestorven zijde, Erven de selve benevens
de Broeders ende Susters. *Novell. 118. cap. 1. & 2.* Het welk ook tot
Broeders ende Susters Kinderen by plaats-vulling werd wtgerekt. *No-
vell. 127. cap. 1.* Buyten dese komen Groot-Vader ende Groot-Moeder,

of een van beyden, ende soo voort van d'een tot d'ander, met wtslytinge van verder, of hooger: alsoo onder de selve geen plaatsvullinge te pas en komt. *d. Novell. 118. cap. 2.*

- 7 Naar dese komen de Zijd-magen. *Novell. 118. cap. 3.* Onder de welke volle Broeders, ende Susters, ende hare Kinderen by plaatsvullinge naar de Roomse Regten de eerste zijn, met wtslytinge van die geene de welke maar van Vaders, of van Moeders zijde alleen bestaan. *Novell. 118. cap. 3. auct. hoc ita. Cod. com. de Success.* Ende naar de selve komen halve Broeders ende Susters. *Novell. 118. cap. 3.* na de welke komen de naaste in Bloed, met wtslytinge van alle andere verder Magen. *d. Novell. 118. cap. 4.*

Dan alsoo daar in, ende in verscheyde andre deelen, de manieren ende onderhoudingen van ons, en andre Landen van het Roomse Regt komen te verschillen, sal genoug zijn 't selve dus verre aangeroot te hebben; ende in 't verder noodig zijn van het besterv. regt deser Landen in 't bysonder te verhandelen.

- 8 Welken aangaande voor af te letten staat, dat van ouds in *Holland* ende *West-Vriesland* op 't stuk van 't versterv, tweederley Regt gebruikt is geweest, ten deelen gemeen met de *Friesen*, het welk *Aasdoms-Regt* genomt wierd, ende ten deelen gemeen met de *Zeeuwen* het welk *Schependoms-regt* genaamt wierd, naar dat die plaatsen van *Holland*, be-Noorden *Friesland*, ende be-Zuyden *Zeeland*, naast quamen, waar van den oorspronk werd verhaalt by Gröt. *Inleyd. lib. 2. cap. 28. ende Vinn. ad §. 5. instit. de Success. cognator.* Ende van het woord *Aasdom*, is hier voor 1. *Bouk*, 2. *Deel*, num. 23. verhandelt. Daar van den grond van het *Aasdoms-regt*, bestond in den Regel: *Het naaste bloed, erft het goed.* Ende den grond van het *Zeeuse-regt* bestond daar in: *dat het goed niet op en klom, ende ging aan die geen daar 't van daan gekomen was.* Tot dat de *Staten van Holland* ende *West-Vriesland* by de *Politieke Ordonnantie* in den Jare 1580. het selve tot een eenparig Regt hebben souken te brengen, 't welk by sommige is gevolgt geweest, maar niet by allen. Waar van die van de Noord-zijde van den Rijn, het oud gebruik van het *Schependoms-regt*, niet t'eenemaal hebben verlaten; wederomme die van het *Dijk-Graaffschap van Rijnland*, en hare aanhangers, leggende soo aan de Zuid-West, als aan de Noord-Oost-zijde van den Rijn, die van ouds, het *Aasdoms-regt* hadden gebruikt, tot het geseyde Gemeen-Lands-regt niet verstaan en konden.

Sulks dat de *Staten* de geseyde plaatsen een bysonder Regt, wat van het Gemeen-Lands-regt afwijkende, ende soo wt het *Aasdoms*, als *Schependoms-*

doms-regt gemengt, ende te samen gefield, hebben vergunt by *Placate op de fuccessie ab intestato* van den 18. December 1599.

Sulks datter tweederhande Verfterv-regt in gebruik is, en onderscheid gemaakt moet werden tuffen het Gemeene-Land-regt, gegeven by de geleyde *Politijcque Ordonnantie*, ende meest volgende 't oude *Schependoms-regt*, en tuffen het bysonder Regt der Steden ende plaatfen die by het *Placaat* van den 18. December 1599. eenigfins het oude *Aafdoms-regt* behouden hebben: waar van elk op fijn fchik vervolgens.

De Steden ende plaatfen die haar houden by het *Placaat* van den 18. December 1599. zijn *Haarlem, Leyden, Amfteldam, Alkmaar, Hoorn, Enchuyfen, Eaam, Woerden, Naarden, Monnikendam, Medenblik, Muzden, ende Purmerent*, Midgaders het *Dijk graaffchap van Rijnland, het Land van Woerden*, ende be-Ooften, ende be-Noorden *Rijnland*, ende 't *Land van Woerden*, wtgefondert, *Waddings-veen, Reewijk, Buskoop, Sluyppwijk, Blommendaal, ende Middelburg.*

Ten aanfien van roerende goederen werden gevolgt de plaats daar het *9* Stervhuys valt, maar ten aanfien van onroerend goed het Regt van de plaats daar 't goed leid, om dat de *Statuyten*, ofte *Land-wetten* voor foo veel die van het Verfterv fprecken reël zijn, dat is, verftaan werden meer op het goed te fien, als op de perfoon, foo dat de felve niet verder en kunnen werden wtgerekt als over 't goed dat binnen haar Regts-gebied gelegen is. *arg. l. ult. ff. de jurifdict. l. 1. in fin. l. 2. l. ult. Cod. ubi in rem actio.* Sulks dat om de verfcheydenheid van de plaatfen ende *Costuymen* daar het goed leid, ende daar het Sterv-huys valt op verfcheyde manieren in een ende den felfen Boedel werd gedeilt, ende geervet. *l. Unic. Cod. Ubi heredit. agat. Tiraquell. tract. de jure primogenitura quaest. 46. num. 1. & seq. Argent. ad consuetud. Britan. art. 218. gloss. 6. num. 2. 3. 4. Carol. Molin. ad consuetud. Paris. art. 88. Nicol. Burgund. ad consuetud. Flandr. tract. 1. num. 36. Christin. ad leg. Mechtin. tit. 16. in pr. num. 4. 5. & vol. 1. decis. 59. num. 1. 2. 3. Gail lib. 2. observ. 124. Coren observ. Supr. Cur. 20. Sande lib. 4. tit. 8. defin. 7.*

Het welke volgens het oude *Aafdoms* ende *Schependoms-regt*, art. 9. foo nauw genomen wierd, dat indien een Kind woonende in *Aafdoms-regt*, alleen quam fpelen in *Schependoms-regt*, ende daar haastig ftorv, ofte dood gefteeken wierd, in fulken geval het goed van dat Kind gaan ende erven moft na *Schependoms-regt*. Gelijk dat in 't bysonder werd vervat in het 9. *Art. van de Instructie van het Aafdoms ende Schependoms-regt.* Waar wt yemand mogte twijvelen, aangesien by ons nog eenigfins

het *Aasdoms* ende *Schependoms-regt* werd gevolgt, of daarom het selve alsoo by ons ook geen plaats en behoort te hebben? Dog vermits by ons het gefeyde *Aasdoms* ende *Schependoms-regt* niet verder, ofte anders is aangenomen als voor soo veel daar van in de *Politijcque Ordonnantie*, ende het *Placaat van de successie, ab intestato*, elks in den sijnen is wtgedrukt, ende verder niet, soo kan het selve by ons geen plaats hebben, ende dient de voorz. *Instructie* van het *Aasdoms* ende *Schependoms-regt* nergens anders toe, als tot onderregting van een weet-lievenden onderfouker van het verouderde *Aasdoms* ende *Schependoms-regt*. Daarom men in soodanige gelegenheid soude moeten volgen de gewoonte van de plaats daar des Overledens Kinds Ouders haar vaste ende laatste woon-plaats gehad hebben. *arg. tit. Cod. Ubi de hered. arg. oport.* Ende is sulks alsoo by het *Hof van Holland*, ende in andere *Provincien* verscheyde maalen geoordeelt. Sie *Christin. vol. 2. decis. 166. num. 6.* *Costuym. van Antwerpen, tit. 47. art. 16.* *Consult. ende Advijf, het 2. Deel, conf. 21.*

Ik segg een vaste woonplaats,] Om dat niet het enkel verblijven van yemand, het welk dikmaals maar voor een tijd geschied, gelijk als yemand in heete siekte sig buyten de Stadt begeeft, of om andere saaken buyten de Stad sijn vier en ligt houd, maar het vaste voornemen om daar te zijn ende blijven, sonder meninge van wederkeeren, yemands woonplaats maakt. *l. 17. §. 13. ff. ad Municipal. junct. l. 4. Cod. de divers. Offic. & appar. jud. l. 5. ff. de captiv. & postlimin. revers. l. 26. §. 2. ff. ad Municipal.* Sie *Menoch. de arbitr. jud. cas. 86. num. 2. & seq.*

Soo ook verstaan werd van yemand, de welke tot bedieninge van eenig Ampt, gelijk als een *Raads-beer*, een *Predicant*, een *Advocaat*, een *Kaptein*, een *Magistraats*-persoon in befendinge, een *Student* om sijn kunst, of wetenschap te vervolgen, in een andere Stad komen te wonen, de welke niet verstaan en worden haar vaste woonplaats te veranderen, dewijl sy soodanige woonplaats niet wt haar eygen hoofde, maar alleen van haare bedieninge en besitten. *l. 13. Cod. de dignitatib. l. ult. Cod. de incolis. l. 14. ff. ad municipal.* Sie *Johann. Zanger, de Except. part. 2. cap. 1. num. 34.*

De welke wt *Holland* naar *Indien* vertrekken, wierden op gelijke grond verstaan hare laatste vaste woonplaats noyt te hebben verlaten, of sy behouden de meyninge van wederom te komen. *arg. l. 7. Cod. de incol. & l. 203. ff. de Verb. Signific.* Ende wierd oversulks haar goed gedeelt naar het Regt van die plaats, daar sy haar laatste vaste woonplaats in *Holland* hadden gehad.

Volgens acte van verklaring van de *Staten Generaal* van den 2. Decemb. 1634. ten versouke van *Jan Kroon* woonende tot *Middelburg* in *Zeeland*, op 't stuk van de successie van de geene die uyt dese landen naar *Oost-Indien* varen, gegeven, daar by verstaan is: dat op de geoc-troyeerde vaarten daar ter residentie-plaats geen nieuw regt op 't stuk van de successie en is ingevoerd, de Ingesetenen deser landen uytvarende ofte op de reyse komende te sterven, haare ervenissen *ab intestato* gereguleert souden werden na de wetten ende ordonnantien van de plaatsen deser *Provintie* daar sy uytgevaren ende t'huis behoort hebben. Dog is by nader *Octroy* van de voorn. *Staten Generaal* aan de *Oost-Indise Compagnie* op den 10. Jan. 1661. verleend, verstaan: dat dien-aangaande over alle Landen, Steden ende luyden in *Oost-Indien*, naar het voorbeeld van de *Ordonnantien* aan die van *West-Indien* Anno 1629. ende 1636. toegestaan; onder het beleyd van de *Compagnie*, mitsgaders op de gins ende herwaarts reys gevolgt sal werden het regt van de *Polit. Ordonn.* met de *Interpretatie* van den 13. Mey 1594. mogelijk uyt die insigt, dat het regt van de *Politique Ordonnantie* is ingestelt, als een algemeen regt over het gantse land, daar van alleen sijn uytgesondert die geene dewelcke op haar versouk by het *Placaat* van den jare 1599. een bysonder regt vergunt is, het welk eng moet werden genomen, ende tot geen andere plaatsen mag werden uytgerekt als die daar in uytgedrukt ende begrepen sijn.

HET XIII. DEEL.

Van het Verfterv, volgens Gemeen-lands ende den grond van het Schependoms-regt, in 't byzonder.

1. Het verfterv naar Schependoms-regt, hoedanig in het twyvelagtige wt te leggen.	andere naar Schependoms-regt erven.
2. In neder gaande, wat, ende hoedanig.	6. Groot-vader ende Groot-moeder, of, ende wanneer mede komen te erven naar Schependoms-regt.
3. Vader ende Moeder, of, ende wanneer by verfterv erven.	7. Wanneer ende hoedanig onder de verdere Zyd-magen het naarder Lid het verder wrluyt, ende even na zijnde, heeft voor hoofd komen te erven.
4. Broeders ende Susters haare Kinderen ende Kints-kinderen, of, wanneer, ende hoedanig onder den anderen naar Schependoms-regt erven.	8. Verfterv-regt in Zeeland, wat, ende hoedanig.
5. Afkomelingen van Broeders ende Susters Kints-kinderen, of, ende wanneer voor	9. In den Lande van Arkel.
	10. In 't Land van Heusden.

A Angaande het Gemeen-Lands-regt by de *Politijque Ordonnantie* van den Jare 1580, het welk in *Holland* over al gevolgt werd, *Politie. Ordonn. art. 19.* (wtbescfondert in de Steden ende plaatfen, dewelke by het *Placaat* van den Jare 1599, daar by haar een bysonder Verfterv-regt vergund is, werden opgeteit) staat voor een Regel aan te merken, dat al wat in de selve *Ordonnantie* niet en is wtgedrukt, gefchikt, ende wtgeleid moet werden, niet naar de befchreven Roomfe-regten, maar naar den grond van het Zeeufe-regt, ende den Regel, dat het goed moet gaan daar het van daan gekomen is. *Polit. Ord. art. 19.* Het welk feer nauw genomen moet werden, ende alleen te verftaan is van Verfterv-regt buyten *Witerfte-wille*. Sulks indien by *Witerfte-wille* geroupen waren de naafte Vrunden, sonder wtfondering, men verftaan soude, dat de selve naderheyd naar de Roomfe-regten moet werden geoordeelt, om dat het Verfterv-regt geen plaats heeft foo lang de *Witerfte-wil* plaats hebben kan, de welke in het twyvelagtige tegens het Verfterv-regt werd wtgeleid. *l. 39. ff. de acq. vel omit. hered.* Soo dat tegens het 27. *Articul* van het selve regt verftaan soude werden, dat Vader of Moeder voor andere de naafte waren. *arg. l. 1. §. 6. 7. 10. ff. Unde Cognat. l. 92. ff. de Verb. Sign.*

2. Volgens dit gemeen Land-regt gaan de nedergaande, dat is, Kinderen ende hare Nakomelingen by plaats-vullinge sonder einde, voor alle andere. *Polit. Ordonn. art. 20.* 't welk over een komt met het Roomse Regt *§. 2. Instit. de hered. qualitat. & differ. §. 1. & seq. Instit. de hereditatib. qua ab intestato.*

XIII. Deel. *Van het Versteren, volgens Gemeen-lands, &c.* 283
*inestato deseruntur, tot. tit. ff. & Cod. unde liberi l. 1. §. 2. & seq. ff. de suis
& legitim. heredit. Novell. 118. cap. 1.*

Vader ende Moeder beyde nog in leven zijnde, by gebrck van neder-
gaande, zijn Ervgenaam in 't geheel van haare Kinderen. *Politie. Ordonn.
art. 21. l. 15. ff. de inoff. testam. l. 8. ff. si tab. testam. null. ext. junct. No-
vell. 118. cap. 2.*

Een van beyde ontbrekende, gaat het goed in 't geheel aan de bestorven
zyde, *art. 27.*

Ende eerst op de Broeders ende Susters. *Politie. Ordonnant. art. 22. so 4*
wel heel als halve, yder even veel. *Verklar. van de Polit. Ordonn. van den*
13. Mey 1594. *vers. Ende dat de selve.* (mids dat de selve den Overleden
van de bestorven zijde bestaan,) mitsgaders op der selver Kinderen ende
Kinds-kinderen, by plaatsvullinge. Sulks dat het Bedde waar wt den Over-
leden gebooren is, zijnde gescheurt, nogte de Ouders, nogte eenige op-
gaande, nogte ook zijd-Magen, den Overleden maar alleen van de ont-
verstorven zijde bestaande, tot de Ervenis, ofte eenig het minste deel van
dien zijn geregtigt, *Politie. Ordonn. art. 26. verklar. vers. Dat niet al-
leen.* Soo verre, dat indien de Magen van de bestorven zijde ontbraken,
de Ervenis aan de Graavlijkheid soude vervallen. *Grot. Inleyd. lib. 2. part.*
30. *num. 5.* tegens den beschreven Regten, volgens welke de opgaande
niet alleen Vader, of Moeder, maar ook hooger Opgaande voor de Zijd-
magen gaan. *l. 16. §. 7. ff. de grad. & affin. l. 4. §. 2. ff. de in jus vocando.*
d. Novell. 118. cap. 2.

Vader ende Moeder beyde ontbrekende, werd als dan de Ervenis ge-
leid aan twee gelijke deelen. *Politie. Ordonn. art. 23.* en gaat de geregte
helvt aan 's Vaders zyde, ende de weder-helvt aan 's Moeders zijde, son-
der aanschouw te nemen van welke zijde meest gekomen was, mede eerst
aan de Broeders ende Susters, soo volle als halve, hare Kinderen ende
Kinds-kinderen, by plaatsvullinge, ende by Staaken. *Politie. Ordonn.
art. 22.* in sulker manieren, dat de halve Susters ende Broeders, haare Kin-
deren ende Kinds-kinderen, tegens de volle Broeders ende Susters, hare
Kinderen ende Kinds-kinderen, met een halve hand deelen, de welke van
de volle Broeders ende Susters by de Roomse Regten wierden wtgefloo-
ten. *Novell. 84. cap. 1. §. 1. Novell. 118. cap. 3. auth. post fratres. Cod.
de legitim. hered.*

By voorbeeld, indien datter halve Broeders ende Susters zijn van we-
derzyden, dat is, soo wel van 's Vaders als van 's Moeders zyde, soo deel-
len de volle Broeders ende Susters met hare kinderen, ofte Kinds-kinderen

de eene helft, met de Broeders ende Susters hare Kinderen ende Kinds-kinderen van 's Vaders zyde, ende d'ander helvt met de Broeders ende Susters hare Kinderen ende Kinds-kinderen, van 's Moeders zyde. Dog indien datter maar van een zyde halve Broeders ende Susters zijn, soo trekken de volle Broeders ende Susters hare Kinderen ende Kints-kinderen de eene helft van des Overledens Boedel voor wt, ende deelen dan nog de andere helft met de halve Broeders ende Susters hare Kinderen ende Kinds-kinderen, alle by plaatsvullinge. *Verklar. op de Politic. Ordonn. in 't begin.*

By gebrek van Nedergaande, Vader ende Moeder t'samen, mitfgaders volle Broeders ende Susters ontbrekende, werd insgelijks den Boedel in twee gekloovt, ende werd aan twee gelijke deelen, eerst tussen de halve Broeders ende Susters van Vaders zyde, ende de halve Broeders ende Susters van 's Moeders zyde, hare Kinderen ende Kinds-kinderen by plaatsvullinge gedeelt: maar waren daar maar halve Susters en Broeders hare Kinderen ende Kinds-kinderen van de eene zyde, soo soude de selve met de Bloedverwanten van d'ander zyde, die volgens het Gemeene Land-regt de naaste waren, gelijkelijc moeten deelen. *Politic. Ordonnant. art. 27. facit Novell. 118. cap. 3. vers. his autem non exstantibus cum seq. auth. post fratres Cod. de legitim. heredib.*

5 De Nedergaande Magen, Vader ende Moeder, t'samen Broeders ende Susters, de heele ende halve ontbrekende, volgen de naaste afkomingen van Broeders ende Susters Kinds-kinderen, zijnde buyten het vierde Lid, hooft voor hooft. *Politic. Ordonn. art. 24. ende 28. verkl. vers. Dat de descendentes, mede behoudens het onderscheid tussen die geene die van beyde, ende die maar van eene zyde den Overleden en bestaan. Verklar. op de Polit. Ordonn. vers. Ende dat gelijcke: contra d. Novell. 118. cap. 3. §. fin. junct. auth. post fratres. Cod. de legitim. heredib.*

6 De Nakomelingen van Broeders ende Susters Kinds-kinderen mede ontbrekende, komen des Overledens goederen dan eerst op de Groot-vader ende Groot-moeder van beyde zyden, indien die nog in 't leven zijn, *Politic. Ordonn. art. 25. ende 26. Verklar. vers. Dat niet alleen: contra d. l. 16. §. 7. ff. de grad. & affinib. & de Novell. 118. cap. 2.* Maar een der selver ontbrekende, ende het Bedde gescheurt zijnde, komt des ontbrekendens deel op die genen die den Overleden van sijn voor-Overleden Groot-vaders, of Groot-moeders zijde naast bestaat, dat is, eerst op de Oomen ende Moeyen van den Overleden, ende der selver Kinderen, by plaatsvullinge. *Politic. Ordonn. 24 ende 28. mede blijvende 't onderscheid, dat indien eenige van de selve Bloedverwanten maar van halven Bedde aankwamen,*

men, de selve tegens d'andere maar met een halve hand souden deelen: gelijk hier voor van Broeders ende Susters is geseid. *Politie. Ordonn. art. 23. Verklar. vers. Ende dat gelijke.*

Deze mede ontbreekende, komen alle verdere Zijd-magen den Over-7 leden naast bestaande, met wtslyting van andere, ende even na zijnde, hooft voor hooft. *Politie. Ordonn. art. 28.* op sulke manieren, gelijk hier vooren is geseid, dat den Boedel in twee gelijke deelen moet gedeelt werden, ende de helft moet gaan aan de Vrunden van 's Vaders zyde, ende d'andere helft aan de Vrunden van 's Moeders zyde, mits dat die geene die maar van den halven Bedde aankomen, mede maar met een halve hand tegen d'andere deelen.

Wat aangaat de *Provincie van Zeeland*, aldaar werd mede gevolgt den 8 grond van het Schependoms-regt voor 't meerendeel, over-een-komende met de voorverhaalde *Politijcque Ordonnantie*, volgens den Regel: *Het goed en klimt niet, ende gaat aan die zyde daar het van daan gekomen is:* Daar van niet verder, ofte anders van beschreven bevonden werd, als in secker aantekening op den naam van *Instructie van het Aafdoms ende Schependoms-regt*, by d'een of d'andert'samen gestelt, dog van geen of weinig gevolg.

In den Lande van *Arkel*, daar *Gorinchem* de Hooft-stad van is, werd 9 het selve regt mede in alles onderhouden, wtgefondert in de twee volgende hooft-stukken: I. Dat soo wanneer Vader, of Moeder sterft, een Kind agterlatende, ende daar naa 't selve Kind sonder Kinderen by 't leven van sijnen langstlevenden Vader of Moeder komt te sterven, als dan deelen die van de Ouders in 't leven is, de een helft, ende de andere Ervgenamen van de bestorven zyde, daar de goederen van daan gekomen zijn, de ander helft. II. Soo wanneer het bedde gescheurt zijnde, veel Kinderen agter gelaten werden, soo werden de goederen als in *Zuid-Holland* gedeelt half en half, maar een van de Kinderen Overlijdende, werd als dan 't selve Kinds goed, by den Vader ofte Moeder in levende lijve zijnde, mede voor d'een helft gedeelt, blijvende de wederhelft voor de andere Broeders ende Susters.

In het Land van *Hensden*, dat mede onder *Holland* behoort, is een 10 oud regt.

Dat de Kinderen regte Ervgenamen zijn van haar Ouders, ende de langstlevende van hun Ouders besit de goederen in lijvtogt.

De Kinds-kinderen komen in de plaats van heure Vader, in de deeling van haarlieder Groot-vaders ende Groot-moeders goeden.

Broeders ende Susters van eenen Bedde, sonder Kinderen Overlijdende, erven de goederen op de Broeders ende Susters die in den leven zijn, maar niet op de Kinderen, daar die Ouders af Overleden zijn.

Daar yemand sterft sonder Kinderen after te laten, hebbende nog Suster, nog Broeder, nog Vader, nog Moeder, erven de Oomen ende Moeyen in 't goed, maar Oomen en Moeyen Kinderen niet daar die Ouders af dood zijn.

Halve Broeders ende Susters, komen voor Oomen en Moeyen.

Ende alle goeden daar de nedergaande linie ontbreekt, erven opwaarts nagel-naaft. Sie de *Cofinum*, aldaar. art. 47. 48. 49. 50. 51. ende 52.

In Stigt van *Wrege* ende *Gelderland* werden meest de beschreven Regten gevolgt: Van welkers Regt in 't bysonder te handelen onses voornemens niet en is.

HET XIV. DEEL.

Van het Verfterv, naar den grond van het *Aasdoms-regt* in 't bysonder.

1. Het Verfterv naar den grond van het *Aasdoms-regt* hoedanig in het twyvelagige te verstaan.
2. In Nedergaande hoedanig.
3. Opgaande, hoedanig alleen, welke, ende hoedanig met Broeders ende Susters samen erven.
4. Wrepping van het 3. Artijkel van het Placaat van den 7are 1599.
5. Broeders ende Susters hoedanig onder den anderen erven, heele ende halve, hare Kinderen, ende Kinds-kinderen.
6. Repreſentatie, of, ende wanneer onder de ſelve geen plaats en heeft.
7. Opgaande buyten den eerſten graad, wanneer, ende hoedanig komen te erven.
8. Naaste afkomeingen van Broeders ende Susters Kinds-kinderen.
9. Oomen ende Moeyen, wanneer, ende hoedanig komen te erven.
10. Agter de ſelve komen de naaste in Bloede, wie, ende hoedanig de Maagſchap te tellen.

W At aangaat het bysonder Regt der Steden, noopende het Verfterv by het *Placaat* van den 18. Decemb. 1599. vergunt, 't Selve heeft een ander voorbeding: dat al 't geen in 't selve *Placaat* niet is wtgedrukt, niet naar *Aasdoms*, of *Schependoms*, of naar de *Politijque Ordonnantie* van den Jaare 1580. moet geschikt, ende wtgeleid werden, maar naar de Roomse beschreven Regten, de welke daar in meest gevolgt zijn. *Placaat* op 't stuk van de *Succeſſie*, art. 14. Sulks dat in desen in verſcheyde voorvallen de selve Regten naarder moeten werden ingefien.

2. In desen is mede de eerste plaats voor de Kinderen ende vordere afkomeelingen

melingen sonder eynde, die mede te verstaan zijn wt een wettig Huwelijk gebooren, 't voorz. *Placaat art. 4. l. 7. in pr. ff. de bonis damnatorum. l. 7. in fin. ff. Si tabul. testam. null. exi. l. 15. de inoffic. testam. l. 13. Cod. de legitim. hered.*

By gebrek van Nedergaande, komt mede de geheele Ervenis op Va-
der ende Moeder beyde nog in levende lijve zijnde. *Plac. van de success. ab intestat. art. 2. junct. d. II.*

Het Bedde gescheurt zijnde, ende een van beyde Vader of Moeder ontbreekende, soo deelt de langstlevende de geheele Ervenis met des Overledens Broeders ende Sisters, heele ofte halve, ende der selver Kinderen ende Kinds-kinderen by plaatsvulling, met twee gelijke deelen, de langstlevende Vader ofte Moeder in de eene helft, ende de Broeders en Sisters als vooren in de wederhelft. 't voorz. *Plac. art. 3.* Mits dat de halve Broeders en Sisters haare Kinderen ende Kints-kinderen den Overleden van de bestorven zijde bestaan. *Plac. d. art. 3.* Daar in te letten staat, dat maar alleen Vader, ofte Moeder, benevens des Overledens Broeders ende Sisters erven, ende het selve geen plaats en heeft in Groot-vader ofte Groot-moeder, de welke eerst komen agter heele ende halve Broeders ende Sisters, haare Kinderen ende Kinds-kinderen. *Plac. art. 7. contra Novell. 118. cap. 2. l. 16. §. 7. ff. de gradib. & affinib. l. 4. §. parentes ff. de in jus vocando. DD. & Gloss. in dicit. cap. 2. Novell. 118. in verb. parentes.* Als alleen soo wanneer aan d'eene zijde alleen maar halve Broeders ende Sisters haare Kinderen ende Kints-kinderen in 't leven zijn, in welken geval de Groot-vader, of Groot-moeder, ofte andere hooger opgaande, benevens de selve met twee gelijke deelen komen erven. *Plac. art. 6.* als hier naar.

Ende alffer geene volle Broeders of Sisters in 't leven zijn, sal de langstlevende Vader of Moeder alle de goederen by den Overleden ontruimt, ende agter gelaten, komen te erven, ende gaan voor andere Zijd-magen, alwaart ook soo datter Kinderen, ofte Kints-kinderen, van den Overledens volle Broeders ende Sisters, ofte ook halve Broeders ende Sisters waaren. *d. art. 3. in fin.* het welk gegrond is op den Regel van het *Aasdoms-reet*, dat het goed moet komen op de naaste in Bloed. *facit Novell. 118. cap. 2.*

Over welke woorden van het geseyde 3. *Artic. Ende alffer geen volle Broeders of Sisters in 't leven zijn, sal de langstlevende Vader of Moeder in alle de goederen komen erven, alwaar 't datter halve Broeders ende Sisters waaren, &c.* bedenken gevallen zijnde, hoe de selve met het eerste Lid van het selve Artijckel daar geseid werd: *Als een van beyde Vader ofte*

Moeder ontbreekt, soo sal de langstlevende der selve mette Broeders ende Susters, 't zy heele ofte halve, &c. te samen komen, &c. moeten werden geleken, ende metten anderen over-een-komen? Wierde daar op by sommige geoordeelt, dat het voorste Lid, door het agterste wierde verandert, of vernietigt, soo verre dat voor den Hove van Holland quesse ontstaan zijnde; of volgende 't derde Artijkel van het gesejde Placaat, yemant stervende, ende agterlatende een Vader ende halve Broeders van 's Moeders zyde, ofte een Moeder met halve Broeders van 's Vaders zyde, die beyde met gelijke deelen tot des Overledens ervenis moesten komen, dan of de Vader, ofte Moeder alleen mogten erven, met wtsluytinge van de halve Broeders. Was dien aangaande in de sake van Maria Dirck Dr. Weduwe van Isbrand Dirksz. op den 3. Novemb. 1608. verstaan dat de Vader ofte Moeder, met wtsluyting van de halve Broeders ende Susters, alleen moesten erven. Dog is het selve in de saak tussen Adriaan Jacobsz. woonende tot Warmond. Item: tussen de Voogden van Joris Jansz. naargelaten Wees-kind van Jan Jorisz. contra Cornelis Gerbrandsz. als getrouwt hebbende Magtelt Jacobs Dr. alle tot Hoorn, naarder ingelien zijnde, verstaan; dat een halve Broeder van 's Vaders zyde, geregtigt was de helft van sijn halve Broeders goederen te genieten, latende de ander helvt alleen aan de Moeder van den Overleden: welke gewijsden beyde by den Hoogen Rade, dese op den laatsten Juny 1625. de geene op den 20. Martii 1625. zijn bevestigt, ende voor vast gestelt, dat het laatste lid van het gesejde Artijkel met het eerste moeste over-een-komen, ende volgens het selve wtgelcid moest werden, sulks dat dese woorden in het laatste lid van het gesejde derde Artijkel begrepen: Ende alffer geen volle Broeders, ofte Susters in 't leven zijn, sal de langstlevende Vader, ofte Moeder in alle de goederen by den Overleden ontruymt, universaliter succederen, alwaar 't daer halve Broeders, ofte Susters waren. Alleen plaats moeten hebben in 't opsigte van halve Broeders ende Susters, den Overleden niet bestaande van de zyde daar in hy bestorven is, waar mede de srydigheid van beyde Leden komt op te houden. Sie Coren observ. 29. ende 30.

- 3 De langstlevende gebreekende, komen de Broeders ende Susters heele ende halve, hare kinderen ende Kinds-kinderen met dit onderscheid: Dat soo wanneer alffer te samen komen volle Broeders ende Susters, met halve Broeders ende Susters te gelijk, van 's Vaders ende 's Moeders zyde, ofte der selver kinderen ende Kinds-kinderen, by plaatsvulling, als dan den geheelen Boedel werd gedeelt in twee gelijke deelen, waar van de volle Broeders

ders ende Susters, hare Kinderen ende Kinds-kinderen, in de eene helft deelen met de halve Broeders ende Susters, hare Kinderen ende Kinds-kinderen van 's Vaders zyde, ende de andere helft, met de halve Broeders ende Susters, hare kinderen ende Kinds-kinderen van 's Moeders zyde, maar warender alleen halve Broeders ende Susters, hare Kinderen ende Kinds-kinderen van de eene zyde, so souden de volle Broeders ende Susters, hare kinderen ende Kinds-kinderen, eerst de geregte helfte voor wt trekken, ende in de andere helft met de vooriz. halve Broeders, Susters, hare kinderen ende Kinds-kinderen met gelijke deelen erven, gelijk hier vooren in het versterf van 't Gemeen-Lands-regt is geseid. *Plac. art. 4.*

Volle Broeders ende Susters hare Kinderen ende Kinds-kinderen gebrekkende, werd den Boedel mede gedeelt in twee gelijke deelen, waar van de eene helft gaat aan de halve Broeders ende Susters, hare kinderen ende Kinds-kinderen van 's Vaders zyde, ende de andere helft aan de halve Broeders ende Susters, hare kinderen ende Kinds-kinderen, van 's Moeders zyde, indien die daar zijn. *Plac. art. 5.* maar warender maar alleen halve Broeders ende Susters, hare Kinderen ende Kinds-kinderen van de eene zyde, soo souden de selve, als vooren in twee gelijke deelen komen, benevens Groot-vader, of Groot-moeder, ofte hooger opgaande, den Overleden van de andere zyde bestaande. *d. Plac. art. 6.* soo dat de halve Broeders ende Susters, hare Kinderen ende Kinds-kinderen d'eene helft, ende de naaste opgaande Maag, ofte Magen van de andere zyde de wederhelft, hoeft voor hoeft moeten erven.

Staat alhier te letten, dat in de Zijd-magen geen plaats-vulling onderhouden werd, soo wanneer alle die tot de Ervenis komen, den alyvigen even na in Leden bestaan: Sulks dat Broeders ende Susters kinderen alleen, dat is, sonder eenige Broeders, of Susters van den Overleden in het leven te zijn, tot de Ervenis komen, elks hoeft voor hoeft, en niet by Staaken, alwaart soo dat nevens de selve quamen verscheyde kinderen van een, ofte meer voor-Overleden Broeders, ofte Susters-kinderen, *Plac. art. 11. 12.* ende soo voort in andere Zijd-magen. Waar van een goed voorbeeld te sien is in 't *Plac. art. 3.* Alwaar de langstlevende Vader ofte Moeder, alffer geen Broeders ofte Susters in 't leven zijn, alle de goederen van haar Kind komen te erven, alwaart ook soo datter Kinderen ofte Kinds-kinderen van des Overledens Broeder ofte Suster in 't leven waren. Daar wel op te letten staat, dat het selve te verstaan is van kinderen, ofte Kinds-kinderen van des voor-Overledens Broeder ofte Suster alleen, sonder datter

nevens haar een Broeder ofte Sufter in 't leven is, die de plaatsvulling soude maken, gelijk als in het eerste Lid van het selve Artijkel, daar geseid werd; Broeders ende Susters, ende der selver Kinderen ende Kinds-kinderen te samen. Welke twee Leden van het geseide Artijkel met soodanig onderscheid moeten verstaan werden, ofte souden tegens den anderen strijden.

7 Vader ende Moeder, heele ende halve Broeders ende Susters, haare Kinderen ende Kinds-kinderen ontbreekende, komen de goederen dan eerst in 't geheel op de naaste opgaande in de regte linie, de welke in een gelijken grade erven hoofft voor hoofft, ende de naaste de verder wtfluyt, alwaar 't soo, dat van de eene zyde Groot-vader ende Groot-moeder beyde, aan d'ander zijde Groot-vader ofte Groot-moeder alleen overig was, het welk ook plaats heeft in andere verdere opgaande. *Plac. art. 7.* Daar wt te sien, dat de Groot-vader of Groot-moeder, benevens Broeders ende Susters haare Kinderen ende Kinds-kinderen niet en erven, maar van de selve werden wtgeflooten. *contra Novell. 118. cap. 2.* om dat in de opgaande geen *representatie*, ofte plaatsvulling kan vallen, vermits het tegen den loop van de *Natuur* is, dat een hooger opgaande sal komen in plaats van die gene die van hem self is afgekomen, *byrepresentatie*, dat is plaatsvulling van de Kinderen in plaats van de Ouders gelijk of die nog leefden.

8 De opgaande mede ontbreekende, komen de naaste afkomelingen van Broeders, ofte Susters Kinds-kinderen, Hoofft voor Hoofft, met wtfluytinge van alle andere Zijd-magen, sonder onderscheid te maken, of de selve zijn van des Overledens heelen, of halven bedde aangekomen. *d. Plac. art. 8. & arg. Politic. Ordonn. art. 28. contra d. Novell. 118. cap. 3. in fin. junct. authent. post fratres. Cod. de legitim. hered.*

9 Na de afkomelingen van Broeders ende Susters Kinds-kindren, komen des Overledens Oomen ende Moeyen, Hoofft voor Hoofft, mitfgaders haare Kinderen *by representatie*, mede sonder onderscheid van vollen, of van halven bedde. *Plac. art. 9.*

De Oomen ende Moeyen ontbreekende, komen hunne Kinderen in den eersten graad (*valgò* Susterlingen) Hoofft voor Hoofft, mitfgaders oud-Oomen ende oud-Moeyen, soo daer eenige zijn nevens hun, mede Hoofft voor Hoofft, sonder onderscheid, als vooren. *Plac. art. 10.*

10 Voort volgen de naaste in Bloed. In fulken verstande dat die geene die even na zijn, Hoofft voor Hoofft alle de goederen van den Overleden erven, ende het naarder Lid het verder wtfluyt, sonder verdeling, ofte onderscheid te maken, van waar, ofte van wat zyde de goederen gekomen zijn. *Plac. art. 10. ende 13.*

Dog om te weten wie dat de naafte in Bloede is, het welk ook fonderling in het Verfterv, volgens het Gemeenlands-regt te paffe komt, moeten de Maagtalen ende Leden van dien, wel begrepen ende gerekent werden, het welke gefchied, ofte in de rechte Linië, Opgaande ende Nedergaande, of in de kromme, dat is, de Zijd-linië, eerft opgaande tot de gemeene Stam, en dan Nedergaande tot die gene wiens Maagfchap gevraagd werd, yder geboorte voor een Lid gerekent. Het welk door defen volgende Stok-regel feer ligtelijk kan werden wtgewrogt: *Hoe veel perfoonen, foo veel graden, wtgefondert een.* Anders werden tot verligtinge van die geene, de welke niet met het tellen van de graden, ende Leden niet wel en weten om te gaan, alle de felve van Lid tot Lid by Hugo de Groot in fijn *Inleyd. lib. 2. cap. 27.* opgetelt, ende is hier voor in het *I. Bouk, in het 8. Deels,* in 't byfonder verhandelt, ende by een ingelijvde Tafel aangewefen.

H E T X V. D E E L.

Van het Verfterv, naar den grond van het *Schependoms* ende *Aafdoms-regt*, in 't gemeen.

1. Het tweederhande Hollands Verfterv-regt, waer in, ende hoedanig te onderscheyden.	5. <i>venis by ftaken, ofte kluffen verfcilte.</i>
2. Tweederhande mifvallen der felfer, elks in den fijnen.	6. Hoe werre de Bloedvermandfchap in het Verfterv regt gerekent werd, ende of ook buyzen het tiende Lid, jegens het gevoelen van Grotius, ende andere.
3. Hoedanig voor te komen.	7. <i>Men ende Vrouw en kunnen by ons, by gebrek van Bloed-Vrunden, by Verfterv, van malkander niet erven.</i>
4. Plaats-vullinge wat, ende hoe werre te rekenen, ende wanneer plaats beeyt.	
5. Plaats-vullinge, of, ende waar in van Er-	

DUs verre van de ordre van de Erveniffe by Verfterv, gelijk als die in defe Landen gebruikt werd in 't byfonder.

Om de gronden van het welke, voor foo veel het felve, volgens het geene hier vooren verhaalt, in *Holland* onderscheydentlijk is aangenomen, in 't kort te onderscheyden, defe naarvolgende grondvesten kunnen dienen, ende volkomen zijn, om t'allen tyden fonder moeyten van de naderheid van het *Hollandse* Verfterv-regt te kunnen oordeelen.

I. Dat in het Gemeen-Lands-regt, volgens de *Politijke Ordonnantie*, het bedde gefcheurt zijnde, het goed altijd moet gaan aan de beftorvenzyde, ende nimmermeer op en klimt, ofte te rugge gaat. *Polit. Ordonn. art. 27.*

II. Dat de naafte afkomelingen van Broeders ende Susters Kinds-kindren, volgens de *Politijke Ordonnantie*, gaan voor Groot-vader ende

Groot-moeder, beyde nog in 't leven. *Polit. Ord. art. 24. 28.* de welke volgens het *Placaat van den 7are 1599.* voor Oomen ende Moeyen gaan. *art. 8.*

III. Dat de *representatie*, ofte plaats-vulling, volgens *Plac.* alleen, in ongelijke Leeden plaats heeft, in afkomelingen van de Nedergaande Lijn, sonder eynde, ende in Zijd-magen tot Broeders ende Susters Kinds-kinderen, Oomen ende Moeyen Kinderen. *Plac. art. 11.* de welke volgens *Politiq. Ordonn.* ook in gelijke Leeden plaats heeft, ende onbepaalt is. *Politie. Ord. art. 28.*

IV. Dat voorts die in gelijke Leden, en even na zijn, gelijk moeten erven, ende in ongelijke Leden de naaste voorgaat, met wtluytinge van alle verder.

V. Dat in yder van de selve Verfterv-regten een kennelijk misval gebleven is.

2 Als eerst: in het Regt van de *Politijq. Ordonn.* Dat in Vader of Moeder langst-levende, in het bestery van hare Kinderen goeden, dat dikwils voor een groot gedeelte wt haar eygen, of haar Ouders, ende naaste Magen Boedel den Kinderen is aangekomen, van de allerverste der Kinderen Magen werd wtgestoten, ende nimmermeer van haar Kinderen yets erven kunnen: Soo dat het by gebrek van de selve aan de Graavlijkheid soude vervallen. Sie Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 30.*

Het tweede dat in het *Aasdoms*, ofte bysonder Regt by het *Placaat* van den Jaare 1599. sommige Steden vergunt, de langst-levende Vader of Moeder, alle des Kinds goeden ervet, sonder dat daar van yets aan de zijde van den voor-Overleden Vader, of Moeder, daar het al, of wel meest van daan gekomen is, komen kan.

3 Welke beyde misvallen by het bysonder Verfterv-regt van den Lande van *Arkel*, daar *Gornichem* de Hooft-stad van is, wel ende sorgvuldelijk is bemiddeld, in deser vongen: Dat soo wanneer de Vader ofte Moeder stervt, een Kind agterlatende, ende daar na 't selve Kind, sonder Kinderen by 't Leven van sijnen langst-levenden Vader of Moeder komt te sterven, als dan deelen, die van de Ouders in 't leven blijft, de een helft, ende de andere Erygenamen van de bestorven zijde, de ander helft, soo als hier voor in 't XIII. Deel breeder is aangewesen.

Het geene voorts in 't gemeen, dat is, soo voor het gefeyde Gemeen-Lands-regt, als het bysondere Regt der Steeden in *Holland*, noopende het Verfterv-regt aan te merken staat, is seer weynig, ende bestaat by naar alleen in de plaats-vulling, ofte *representatie* van de Kinderen in haar Ouders plaats,

plaats, ende in *collatione honorum*, dat is, inbrenging, ofte afkorting van het geen te vooren is genooten.

Plaats-vulling ende *representatie* is, wanneer de Kinderen in hare Ouders, 4 of voor-Ouders plaats komen te erven, gelijk ende benevens hare Oomen, ofte andere Vrunden die den Overleden naarder in grade bestaan, de welke hoe verre plaats heeft, hier onderscheydentlijk is aangewelen, namentlijk: tot Broeders ende Sufters Kints-kinderen, ende Oomen ende Moeyen Kinderen, de selve binnen gerekent. *Pol. Ord. art. 28. Plac. art. 9. 12.*

Dog die van *Rotterdam*, is by bysonder *Handvest* in den Jarc 1604. vergunt, dat binnen hare Stad, ende in *Schieland*, het regt van *representatie*, nog twee Leeden verder plaats sal hebben, soo wel tot de afkomingen van des Overledens oud. Oomen, ende oud-Moeyen, als de afkomingen van Oomen ende Moeyen.

Ik seg, in haar Ouders plaats te gelijk, benevens hare Oomen ende Moeyen] ten aanzien van het *Plac.* om dat volgens het selve de *representatie* in gelijke graden, ende soo wanneer die geene de welke tot de Ervenis komen, den Overleden al te samen even na bestaan, geen plaats en heeft, maar alle de selve Hooft voor Hooft erven. *Plac. art. 11.* maar volgens het Verfterv-regt van de *Polit. Ordonn. art. 28.* by de welke de plaatsvullinge, ofte by Staaken te erven, schijnt voor een ende 't selve gestelt te zijn, en werd geen onderscheid gemaakt in gelijke of ongelijke Leeden.

Waar wt voortkomt dat onder het woord van *representatie*, ende plaatsvulling, by veelen gerekent ende begropen werd, het woord by Staaken, ofte by Klufften te erven, wanneer verscheyde perfoonen te samen secker gedeelte van de ervenis trekken, gelijk als met eene handt, om het selve onder malkanderen te verdeelen. Het welk wel veeltijds, soo wanneer als daar *representatie* valt, ook by Staaken, ofte Klufften geervt werd, ende daarom van sommige sonder onderscheid genomen werd: het welke onderscheydentlijk te verstaan is, dat in het Verfterv-regt, volgens het *Plac.* 't selve beyde onderscheydentlijk werd wtgesloten, als aldaar *art. 11.* Maar volgens het Verfterv van de *Politique Ordonn.* schijnt het selve soodanig onderscheyden te werden, dat daar geen plaatsvullinge en valt. Egter by Staaken ofte Klufften werd geervt als aldaar, *art. 28.* Soo dat 5 het selve niet altijd secker en gaat, dat soo wanneer alffer *representatie* valt, ook by Staaken ende Klufften soude geervet werden, ende wederomme soo wanneer alffer by Staaken, ofte Klufften geervet werd, datter dan juist *representatie* soude vallen: Want soo wanneer een Kinds-kind alleen, bene-

benevens zijn Oom, ofte Moeye een, ofte meer, in zijn Overleden Grootvaders naargelaten goedren komt te erven, soo komt wel het selve Kinds-kind by *representatie*; maar dewijl het selve soo veel trekt als yder van sijne Oomen, ofte Moeyen, soo erven sy alle te samen Hooft voor Hooft, ende en kan niet wel gefegt werden, dat het selve Kinds-kind by Staken, ofte Klusten soude erven: Wederom wanneer den Overleden geen naarder, nogte andere Bloedverwanten heeft, dan kinderen van verscheyde Broeders, ofte Susters, van de eene Broeder twee, van d'andere drie, van de derde vier, ende soo voorts, soo erven alle de selve Broeders kinderen by Staken, dat is, de twee kinderen van de eerste Broeder een derde-deel, de drie kinderen van de tweede Broeder een derde-deel, ende de vier kinderen van de derde Broeder een gelijk derde-deel, van al des Overledens goed, sonder dat in sulken geval *representatio*, ofte plaatsvulling valt, maar sy alle komen wt eygen Hoofde. Sie de *Politijq. Ordonn. art. 28.*

- 6 Wy hebben geseid, dat buyten die geene, dewelke in de *Politijque Ordonnantie*, of in het *Placaat van de successie* niet wtgedrukt en werden, de naaste voorgaat, met wtsluytinge van andere verder Magen. Het welk te verstaan is, soo verre yemand des anders Maagschap kan reekenen, sonder eynde, alwaar het nog soo ver. §. 3. *instit. de leg. iur. agnator. success. l. 2. §. 1. ff. de suis & legitim.* tegens het gevoelen van de sommige, onder de welke Grot. *lib. 2. cap. 30.* ende naar hem Groeneweg. *de legib. abrogat. §. 5. instit. de Success. cognat.* wt misverstand van het Roomse-Regt, in d. §. 5. *instit. de success. cognat.* alwaar geseid werd, dat een yder wt Bloedverwantschap tot des anders Ervenis werd toegelaten, alwaart tot in het tiende Lid, het welk aldaar voor oneyndig genomen werd, sonder eenige wtsluytinge, om dat het selden gebeurde, dat yemand in des anders Maagschap in het tiende Lid, de naaste is. Soo dat de Ervenis dan eerst aan de *Graavelijkheid* soude vervallen, alstier niemand en werd bevonden de welke met den Overleden Bloed-verwantschap kan reekenen, de welke voor de *Graavelijkheid* soude gaan, hoe verre dat hy ook mogt bestaan. *per text. in l. unic. Cod. Unde Vir & Uxor. junct. §. 3. instit. de legitim. agnat. success. & §. ult. instit. de servil. cognat. Novell. 118. cap. 3. in fin.* Want al ist dat het selden gebeurde, dat yemand zijn Geslagt loopt tot in het tiende Lid, of dat yemand geen nader Magen en heeft, als die hem ten tienden Leede bestaan, soo is het selve nogtans gebeurlijk, voornaamlijk onder groote Huifgesinden, gelijk als *Covarruv. tom. 1 part. 2. de matrimonio cap. 6. §. 10. num. 13.* verhaalt, dat in Spanjen een Vlek was van omtrent
- de

de hondert Huisgefinden , alle van een perfoon voortgekomen , die nog in levende lyve was. Soo ook hier in *Rijnland* in den Dorpe van *Soetermeer*, in den Jare 1574. Overleden is *Dirk Jonge Jan Kok*, die wt *Kommertje Jans*, fijn Huisvrouw, foo Kinderen als Kinds-kinderen, ende verder afkomingen , agter liet hondert en drie-en-tagtig perfonen, die op het Overlyden van *Kommertje Jans* in den Jare 1602. op drie na nog alle in 't leven waren , waar van den Geflagt-boom op verfcheyde plaatfen onder deffelys Nalaten te sien is , ende daer onder dusdanig Rym-digt :

*Dit geflagt van Dirk Jonge Jan Kok was groot ,
Voor Kommertje Jans , fijn Huisvrouwen dood ,
By haar levend Lijv honderd en drie-en-tagtig perfoonnen ,
Waar onder waren even juyst soo veel Dogters als Soonen :
Wtbesondert een van al , die men daar in leeft ,
Daar van Kommertje Moeder, Groot-moeder , ende over-Groot-moeder
is geweest ,*

*Dees waren op Kommertjes Sterv-dag nog al in levende lijven ,
Behalven drie , die hier soo lang niet en mochten blijven ,
Soo dat op den dag dat Kommertje van haar pijn genas ,
Het getal van haaren Bloede nog hondert en tagtig was ,
Die alle haar Moeders , Groot-moeders , ende over-Groot-moeders dood
verbeyden ,*

Tot dat fy haar in haar agt-en-tnegentigste jaar ten grave geleyden.

By de Roomse-Regten , soo wanneer de Bloedverwanten gebraken , 7 erjde de langst-levende Egt-genoot. *tot. tit. Cod. Unde vir & Uxor.* by 't leven van de welke geen verval plaats en had. *lult. Cod. de legitim. hered.* Dog foodanig Verfterv-regt en heeft in dese Landen geen plaats , als metterdaad vernietigt door de gemeenschap van goederen , tuffen Man en Vrouw , buyten het welk de Egtgenoten by Verfterv van malkanderen niet en kunnen erven. Sie *Grot. Inleyd. het 2. Bouk, 30. Deel, vers. Want Neofad. Supr. Cur. Holl. decis. 7. Christin. vol. 6. decis. 62.*

Alleen dat in *Gelderland* op sommige plaatfen de langst-levende het vrugt gebruik van de roerende goederen blijft behouden , ende in andere plaatfen in de verdeeling van de felve , de Man, ofte Vrouw tegens de Kinderen ofte Ervgenamen , 't geen tot zijn , of haer Lyv , of bysonderen dienst behoort , voor nyt trekt , als te sien in de *Costuymen van Utrecht, Rubric. 24. Keuren van Antwerpen. tit. 41. Van Mecchelen, tit. van Verftervonne, art. 13. 14. ende volgende. Van Brussel, art. 249, ende 252. Van Bergen op Zoom, art. 18. 19. 20.*

HET XVI. DEEL.

Van inbreng, ofte toefchattinge van te voorens
genoten goeden.

1. *Collatie*, ofte inbreng van te vooren genoten goederen, by wie, ende van welke goederen te doen.
2. Of ook plaats heeft in Boedel-fcheydinge, tegens de langft-levende Vader, of Moeder, over genoten Huwlijks goed.
3. Kinds-kinderen, of, ende hoe verre moeten inbrengen, het gund fy, of haar Ouders genooten hebben.
4. Of, ende hoe verre het gund de Kinderen in de koft van haar Ouders overwinnen.
- inbreng ende collatie voor alle deeling onderwerpen is.
5. Of een enkele givte moet werden ingebracht in Holland.
6. In Zeeland, Frankrijk, ende in Brabant.
7. Pil.giften, of dezelve voor alle deeling moeten werden ingebracht.
8. Koften voor Studie, of, ende wanneer de felve moeten werden ingebracht.
9. Koop-penningen van een Ampt, ofte Officte, of, en wanneer moeten werden ingebracht.

DE Kinderen ofte Kinds-kinderen die eenige goederen, ofte penningen, tot wtfettinge, vording van haar Huwelijk, Neering, Koopmanfchap, ofte andersins hebben genoten, indien fy daar na met hare mede-Ervgenamen in de goederen van hare Ouders ofte voor-Ouders willen deelen, moeten voor alle deeling eerst inbrengen de felve genooten goederen, ofte de regte waarde van dien, te rekenen ten tyde dat fy het genooten hebben, *l. pen. §. 1. Cod. de Collat. l. 17. Cod. eod. l. 1. & tot. ut. ff. de collat. dot. l. 6. l. 12. l. 19. Cod. de collat.* Sie Wurmzer. *prakt. tit. 42. obs. 2. num. 3.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 91. num. 5. 6.* het welke foo wel plaats heeft in de Ervenis by Testamente, als by Verfterv, ten waar dat den Ervmaaker het felve wdruklijk had verboden. *Novell. 18. §. illud quoque. auct. ex testamento Cod. de collat.* of dat yemand tot Ervgenaem was gettelt, de welke by Verfterv, geen Ervgenaem konde wesen, in de welke het regt van inbreng geen plaats en heeft. *arg. l. 1. §. 5. Cod. de collat.* gelijk ook niet in de Opgaande, ofte Zijd-magen. *Gloss. & DD. ad l. 1. Cod. de legitim. hered. Gomef. ad l. tauri 29. num. 9. Boer. decis. 302. num. 3.* Sulks dat het Regt van inbreng, om de gelijkheid, ende vrede tuffen de Kinderen, nog huydendaags in fijn volle kragt is gebleven, ende by naar in alles met de Roomfe Regten over-een-komt. Derhalven daar van alhier weynig behouvet gefprooken te werden, ende maar alleenlijk aangevoert het gene om de verfcheydenheid van het gevoelen der *Doctoren* op fomnige voorvallen voor onfeeker gehouden mogt werden. Onder het welke wel het voornaamfte is: of ook de Kinderen gehouden zijn, bene-

benevens haer genoten Huwlijx-goed, Wtsetting, ofte anders, daaren-boven in te brengen de vrugten, ofte het gewin van dien? Dog werd verstaan dat sy sulks niet gehouden en zijn, als alleen van die tijd af, dat sy in gebreeken zijn gebleven, den selven inbreng terflost naar doode van den Overleden te doen. Papon. *lib. 21. tit. 7. de Collation. arrest. 4.* Carpzov. *defin. forens. part. 2. constit. 30. defin. 19. & part. 3. constit. 11. defin. 14.* Imbert. *in Enchirid. Jur. Gall. verb. collationis exceptio.* Ende werd sulks in fcheydingen ende deylinge dagelijks onderhouden. Sie Vinn. *tract. de Collation. cap. 12. in fin. & cap. 16. num. 10.* Christin. *vol. 1. decis. 178. no 1.*

Maar of inbreng van het geen de Kinderen by Huwlijks goed, Wtset, 2 of andersins genoten hebben, ook plaats heeft in de verdeeling ende fcheydinge tuffen de langft-levende Vader, of Moeder, ende de Kinderen, is bedenkelijk? om dat wt kragt van de gemeenschap van goederen tuffen Man ende Vrouw, het Huwlijks goed van de Kinderen, foo wel de Moeder, als de Vader aangaat. *contra l. ult. Cod. de dot. promiff.* daar wt dan soude volgen, dat het geen de Kinderen ten Huwlijc genoten hebben, ten aanfien van de langft-levende, de welke 't felve voor fijn helft, mede gegeven heeft, tegens de felve niet ingebragt en soude moeten werden. Ten waar by de *Politijcque Ordonnantie* van den Jaare 1780. *art. 29.* wtdruklijk gefeid wierd, dat de felve inbrenging niet alleen en komt tot voordeel van de Kinderen, maar ook tot voordeel van de langft-levende Vader of Moeder. Sulks mede over-een-komt met de Keure van Zeeland. *cap. 2. art. 22.*

Wy hebben gefeid de Kinderen, ofte Kinds-kinderen] 't Welk te ver- 3 ftaan is, niet alleen van het geen de Kints-kinderen fely wt den Boedel van haar Groot-vader, of Groot-moeder genieten, maar ook het geen haar Ouders hebben genoten, foo verre fy Ervgenamen van haar Ouders zijn geweest, om dat sy in fulken geval verstaan werden, de plaats van haar Ouders te bekleeden. *§. 6. instit. de hered. qua ab intestat. defer.* fonderling foo fy benevens hare Oomen, by plaats-vullinge komen te erven. *l. 56. §. ult. ff. ad leg. falcid. l. 29. Cod. de inoff. testam.* Sie Merlin. *de legitim. lib. 2. tit. 2. quest. 13.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 2. tit. 3. defin. 17.* Petr. Heig. *part. 1. quest. 24. num. 37. 38.* Tefaur. *decif. 237.*

Het gund de Kinderen in de koft van haare Ouders, door haar winft, 4 ofte arbeid komen te winnen, werd haare Ouders in vollen eygendom geworven. *§. 1. instit. per quas person. arg. l. 5. §. 7. de agnos. lib. ut supra diximus,* maar of het geene dat sy wt haare felys gewonne goederen, yets

byfonders, ofte meer als d'andre Kindren hadden genoten, het selve naar doode van haar Ouders voor alle deeling in den gemeenen Boedel soude moeten inbrengen, soude wat te hard zijn, sonderling alsoo by veele niet sonder redenen billijk ende regt geagt werd, dat de Kinderen die den Boedel met haare winst, ofte arbeid dapper hadden verrijkt, in het deelen ende scheyden daar vooren yets byfonders behooren voor wt te genieten, ende soo veel, als naar het seggen van goede Luyden soude geoordeelt werden te behooren: Soo als hier voor in het 2. Bouk, 7. Deel, num. 6. is aangewesen.

- 5 Of een enkle gifte by de Ouders aan de Kinderen gedaan, wederom moet werden ingebracht, word ten wederzyden seer hard gedreven. Sie Fachin. *lib. 5. cap. 80.* Faber *ad Cod. lib. 6. tit. 4. defin. 4.* Bronkh. *cent. 3. assert. 68.* Gudelin. *de jure Noviss. lib. 2. cap. 19.* Cujac. *lib. 9. observ. 171.* Christin. *volum. 1. decis. 178. num. 11.* Schijnt nogtans dat het selve niet en moet werden ingebracht, als maar secker is dat den Vader sijnen Soon het selve slegtelijk had gegeven, maar niet indien hy 't selve tot wtset, ofte tot eenig ander insigt gegeven had. *arg. l. pen. §. 1. Cod. de collat. Bald. in auth. ex testam. Cod. num. 2. Valq. lib. 2. de success. resol. §. 19. num. 35.* Socin. Junior *lib. 1. Conf. 54. num. 5.* Philipp. Decius, *add. l. pen.* Jacob Menoch, *in add. ibid.*
- 6 In Zeeland nogtans moet foodanige gifte ingebracht werden. *Keure van Zeeland, art. 22.* Everhard, *conf. 183. num. 10.* Sulks ook in Frankrijk onderhouden werd. *Chassan. ad consuetud. Burg. tit. de success. rubr. 7. §. 5. num. 41. & seq.* Molin. *ad Dec. in auth. ex testam. Cod. de collat. & conf. 59. num. 4.* Ende is alsoo by den Hoogen Raad in Brabant geoordeelt, volgens tuig van Christin. *vol. 1. decis. 178. num. 11.*

Daar wt mede klaar ende ontwyvelijk te verstaan is, dat den Kinderen ook niet toegereekent en mag werden de Maaltijd, ofte Bruylofts-Fecst, als niet den Kinde, maer den genoode gegeven, ende de Kinderen geen gelds waarde verstrekt hebbende. *in l. 1. in verbis quum etiam Cod. de Negot. l. 1. §. 16. ff. de collat. l. 5. §. 6. ff. famil. ercisc. l. 21. §. 1. ff. ad municipal.*

- 7 Soo wierd ook by den Hoogen Raad verstaan, dat de Pilgaven de Kinderen gegeven, by de selve in de deeling voor wt getrokken moeten werden: als niet den Ouders, maar den Kinderen gegeven, ende niet gekomen wt den Boedel van haar Ouders. *arg. l. 17. Cod. de collat. honor.* Dog is by het Hof van Holland in de saak van Klaas Hals, tot Delv, ende sijne Crediteuren in den jaare 1603. ende by voorbeeld van de selve saak, naderhand te meermalen verstaan: Dat de Pilgaven van de Kinde-

Kinderen de Ouders toekomen, ende dienvolgende de fchuld-eyfren moeten volgen, mogelijk om dat by *Kaifer KAREL* by *Edict* van den 7. Octob. 1531. was verboden: *Dat niemand eenige Hevaders fal mogen bidden op 't Doofpel ende Kerftenheid van fijne Kinderen, om van hem eenig prefent, of profijt te hebben, ende te omvangen. Verbiedende den Peters van gelijken yets te geven, op verbeurte van de Pille-gave, ende het dubbel van de waarde van dien, wegefonderd arme perfoonen, die men om Gods-wil fal mogen Pille-giften geven.* Dog aangelien 't felve *Placaat* alleen is ingeftelt, tot intooming van overdaad ende koftlijkheid, foo als by nader *Placaat* van den 30. January 1545. te zien is, daar by het felve wederom werd toegelaten: *dat men fal mogen Pille-gaven geven, ter fomme van drie Karels guldens, fonder meer, op ftrafve van vierdubbel te betalen.* Het welk mede noyt en is onderhouden, maar t'eenemaal in ongebruik geraakt is. Soude als nog moeten werden verftaan, dat de *Pil-gaven*, immers voor foo veel, die van geen merkelyke groote waarde en zijn, niet de Ouders, maar de Kinderen toekomen, en fulks by de felve voor alle deeling, als aan haar tot een gedagtenis gegeven, voor wt getrokken behooren te werden.

Desgelijks word ook gevraagd van de koften die een Vader aan fijn ⁸ Soon in fijn *Studie*, ofte anders heeft te koft geleid. Ende werd mede verftaan dat de felve niet en behoeven weder gegeven te werden. *l. 50. ff. famil. erciscund. l. 1. §. 16. ff. de collat.* ten waar konde blijken, dat de Vader fulks wtdruklijk gewilt hadd. *arg. l. ult. Cod. de dotis promiff. Carpzov. defin. forenf. part. 3. conf. 11. defin. 17. 19. 20. Gomef. ad l. taur. 29. num. 16. 17. Imbert. Enchirid. juris Gall. in verb. impense in ftudiis. Chriftin. ad leges Mechlin. tit. 16. art. 4. num. 5. Vin. de collat. cap. 13.*

Maar hoe dat het gaat met het geene dat een Vader in het koopen, ofte ⁹ verkrygen van een Ampt, ofte *Officie* voor fijn Soon heeft te koft geleid? moet onderscheid gemaakt werden: indien het is een Ampt dat wel aanzienlijk is, maar wederom in fig feekre lasten ende moeylijkheden heeft, de welke den Soon in het bedienen moet dragen, nogte daar wt eenig voordeel aan fijn Ervgenamen naar fijn dood foudé konnen volgen, foo foudé het geene dat in het verkrygen van dien is aangeleid, niet behoeven wederom gekeert, ende ingebracht te werden. *d. l. 1. §. 16. ff. de collat. & ibi. Gloff. & Barthol. Cujac. 3. observ. 30. facit. l. 20. §. 6. ff. famil. erciscund. l. 39. §. 3. eod. l. 21. §. 1. ff. ad municip.* Alfoo werden met goede redenen de koften die den Vader in het *Promoveren* van fijn Soon.

ad gradum Doctoratus, of Licentiatus heeft aangeleid, by ons ook niet gerekent; Maar indien eenig Ampt, ofte dienst verkregen was, welke seeker gewin, ende Jaarlijks inkomen opbragt, soude het geen dat diefhalven den Boedel vermindert was, buyten twijfel, na de dood van de Vader voor alle deelinghe by den Soon ingebracht moeten werden. *l. pen. in pr. Cod. de collat.* Sonderling indien het foodanigen Ampt was (gelijker veel by ons zijn) het welke verkoft, ende aan yemand anders naar dood van den besitter overgeset werd, ofte een seekere som by den navolger, aan de Weduwe, ofte Ervgenamen van den Overleden voor een erkentenis moet opgebracht werden. *l. ult. Cod. de pignor. l. 30. §. 2. Cod. de inoffic. testam. l. 7. & II. Cod. de prox. sacr. scrip.*

ROOMS.

R O O M S- HOLLANDS-REGT.

HET VIERDE BOUK.

HET I. DEEL.

Van Verbintenis in 't gemeen, ende haare verdeeling.

1. Verbintenis tot inſchuld wat ?	danig te verſtaan.
2. Waar wt voorkomt, ende hoe veelerhande.	7. Verbintenis wt overkomſte, hoe veelerhande.
3. Belofte, wat, ende hoedanig beſtaat.	8. Stilſwygende verbintenis by Wet-duydinge, hoedanig geſchied,
4. Toefegginge, wat, ende waar in beſtaat.	9. Verbintenis door oneevenheid, hoedanig geſchied.
5. Toefegging ſonder oorſaak, onbeſtandig.	
6. Redelijke oorſaak in onderhandeling, hoe-	

Of nog toe is ghandelt, eerſt van de perſoonen, ende der ſelver geregtlijk onderscheid, ende dan van de ſaken, enkel, of veel begrypende, ende het bekomen van dien, dat is het regt datmen heeft op eenig goed, hoe dat het ſelve verkregen werd, ende waar in dat het ſelve beſtaat: volgt nu van het regt datmen heeft op eenig perſoon, om van hem eenige ſaak, ofte daad te genieten. *l. 3. ff. de Obligat. & action. pr. inſtit. eod.* datmen gemeenlijk *Inſchuld* noemt, anders *Verbintenis*.

Verbinteniſſe tot inſchuld, komt voort wt toefegginge, ofte wt on. evenheid. Verbintenis by toefegginge geſchied wederom wtdukkelijk by overkomſte, ofte ſtilſwygende door Wet-duydinge, by gelijkenis van overkomſte.

Wtdrukkelijke Verbintenis, is een overkomſte daar by wt een Burger. 2. lijke ommegang, den eenen Mens den ander in gelijkheid van het geen aan hem gegeven, of gedaan was, yets beloofte, of toefeid te geven, ofte doen, met meeninge dat den ander het ſelve aannemen, ende daar door op hem eenig regt ſal verkrygen.

Belofte, is het geen yemand wt ſig ſelven, ſonder dat hem ſulxs ge- 3. vergt

vergt werd, ende sonder schuld een ander aenbied te doen, of geven: de welke soo die ernstig is, ende aangenomen werd, den belover verbind te voldoen, volgens het gemeen spreekwoord: *Belofte maakt schuld. arg. l. 1. l. 7. §. 7. ff. de pact. l. pen. Cod. eod.*

Ik seg, soo die ernstig is, ende aangenomen werd,] Om dat een Belofte de welke joks-wyfe werd voortgebracht, ende daar geen versouk voor en gaat, ofte aanneming op en volgt, aan een ander geen regt van verbintenis en geeft. *l. 7. §. 4. ff. de pact. l. 19. ff. de adilit. edit. l. 5. Cod. de contrah. & commit. stipulat.*

4 Maar toefegging is, het welk yemand wt een redelijke oorzaak dat is gelijk wy geseid hebben, in gelijkheid van het geen aan hem gegeven, of gedaan was, een ander op sijn versouk toefeid, ende schuldig kend. *l. 5.*

5 §. 1. ff. de Verb. obligat. pr. & §. 1. instit. de Verb. obligat. Want andersins een enkele toefegginge, de welke geen sekre oorzaak en heeft, niemand geen regt en geeft, om daar wt een inschuld tot lasten van den toefegger te verkrygen. *l. 25. §. ult. ff. de probat. l. 13. Cod. non num. pecun. l. ult. Cod. de Compensat.*

6 Ik seg een redelijke oorzaak,] Het welk onbepaalt te verstaan is, van een oorzaak de welke in sijn soort goed ende geoorloft is, als van Leening, Koop, Huyr, ende diergelijke, ende niet dat de selve altijd naa de evenredenheid op 't nauwste behouvt gejuyst te werden, om dat de minste omstandigheid een saak, grooter of kleynder, ende minder, of meerder waardig maakt. *l. 52. §. 2. vers. Respondi. ff. ad l. Aquil.* Ende in het bestand van de handeling, in den omgang der Mensen, winst ende voordeel gelegen is, soo dat wt den aard van de handeling, selv den een den ander, in de regte waarde van het goet mag misleyden, soo de misleydinge niet al te groot en is. *l. 16 §. 4. ff. de Minorib. l. 22. ff. locat. l. 8. Cod. de rescind. vendit.*

7 Verbintenis wt overkomt is van drierhande soorten; ende bestaat in een handeling de welke geschied, by dadelijke, schriftelijke, ofte gewillenkoorde overkomfte.

8 Stilfwygende Verbintenis geschied by Wet-duydinge, wt gelijkenis van overkomt, daar door yemand wt een daad sig aan een ander verbind, gelijk of hy overkomt met hem had gemaakt. *pr. instit. de obligat. qua quasi ex contract.*

9 Wt onevenheid geschied Verbintenis wt baattrkking, ofte schade, een ander by misdaad, ofte misdaads gelijk aangedaan, want door baat trekking is men gehouden te vergoeden het geen men by de handeling niet schuldig en

II. Deel. *By wie, ende door wie Verbintenis geschied.* 395
 en soude zijn; ende door schade een ander moed-willens aangedaan, is men
 tot vergoedinge gehouden, alwaart datmen daar door niet gebaat en was.
l. 74. ff. de Reg. jur. l. 155. ff. eod.

Van welke soorten van Verbintenis in 't bysonder, elks in den sijnen
 vervolgens sal werden gehandelt.

HET II. DEEL.

By wie, ende door wie Verbintenis geschied,
 ende van welke saken.

1. Verbintenis wt overkomste wat? ende hoe wederhande.
2. Wie haar selven by overkomste verbinden mogen, ofie niet.
3. Minderjarige, of, ende hoe verre.
4. Geen derde by overkomst te verbinden, hoe te verstaan, ende num. 6.
5. De Clause, ofte den roonder deses, in de Verband-brieven, hoe te verstaan, ende hoe verre plaats beeft.
6. In welken gevalle men een derde by overkomste kan verbinden.
7. Regt van verbintenis, hoedanig door een ander te verkrijgen, als door Kinderen, of andere diemen in sijn magt beeft, of onse saken verrigten.
8. Of, ende hoe verre de Ouders voor haar Kinderen misdaden verbonden zijn.
9. Hoedanig een Reeder voor sijn Schipper, of een Kooptman voor sijn Fa'door, of Bewindhebber verbonden werd.
10. Schippers ende Herbergiers, hoe verre voor haare Knechts ende Dienaars verbonden zijn.
11. Een Vader voor geld-leening aan sijn minderjarige Soon, of, ende hoe verre verbonden.
12. Hoedanige saken in handelingen mogen komen, hoedanige niet.
13. Het gene in Feyten bestaat, of, ende hoedanig te voldoen, ende of men met vergoedinge van het kort volstaan mag.

Verbintenisse wt Overkomst, is een onderlinge handeling van twee personen, daar by den een den ander kragtelijk verbind, tot eens, ofte beyder nut. *pr. Instit. de obligat. l. 1. §. 1. ff. de pact. l. 19. ff. de Verb. Signific.*

Segge tot eens, ofte beyder nut,] Om dat de Verbintenissen aangaande de personen, dewelke daar by verbonden werden, zijn andere een-zijdig, de welke maar aan d'een zijde verbinden, gelijk als een enkle toefegging, daar in den een is schuld-cyffer, den ander schuldenaar. *l. 10. l. 108. ff. de Verb. Signific.* andere dubbel-zijdig, daar in elk aan sijn zijde, ende sulks over ende weder over yets moet doen, ofte geven, als in koopen ende verkoopen, huyren ende verhuynen, dewelke beyde schuld-cyffers ende schuldenaren zijn.

Verbintenisse geschied door ende voor sig selven, ofte door ende voor een ander.

2 Verbintenis ten laften van fig felven mag gefchieden by een yeder die fulks niet wt onbequaamheyt belet, of anderfins verboden werd.

Alle verbinteniffen moeten gefchieden wt een vrije ende volkomen oef-feninge des willes. Soo dat het felve niet en kan gefchieden daar het ver-ftand in fijn oef-fening werd belet: gelijk als dollen ende rafende Menfen, ende jonge Kinderen, de welke nog door toefegginge, nog door aanvaar-dinge verbonden werden. *l. 2. §. 3. ff. de Jure Codicill. l. 40. ff. de Reg. Jur. l. 5. ff. eod. l. 1. §. 12. ff. de obligat. & act. §. 10. instit. de inutilib. stipulat.* ftonne ende doof-geboorne. *§. 7. & 12. Instit. de inutil. stip.* So werd ook niemand verbonden door yet het geen by t'eenmael dwalende, of door bedrog misleyd zijnde doet. *l. 116. §. fin. ff. de Reg. Jur. tit. ff. & Cod. de dolo malo.* Soo verr dat ook de dollen rafende Menfen, ende jonge Kinderen, haars verftands onmagtig, zelfs niet door misdaad verbonden en werden. *d. §. 10. instit. de inutilib. stipul. l. 12. ff. ad leg. Corn. de Sicar.*

3 De welke het verboden is haar felven te verbinden, zijn Stads, ofte Hof-kinderen, dat is, de welke om haar deur-flag ende quaad leven, het bewind harer goederen is verboden. *l. 1. in pr. ff. de Curat. furios. l. 10. in pr. ff. eod.* ende andere boven-kindfe minderjarigen, de welke fonder kennis ende toeftaan van haar Voogden, haar felven niet verbinden en mogen. *pr. instit. de auct. tutor. l. 9. ff. eod. l. 3. Cod. de in integr. restit. minor.* met dat onderscheid, dat fy by aanneming van een ander wel wat ver-krygen mogen, maar haar felven ten behouven van een ander niet verder en verbinden als voor foo veel fy daar door waarlijk zijn gebatet. *l. 5. l. 9. ff. de auct. tutor. §. 2. instit. quib. alien. licet.* wtgefondert door misdaad, daar door fy foo wel als andere verbonden werden: al-hoe-wel de strafve som-wijlen om de Jonkheid wat vermindert werd. *§. pen. instit. de obligat. qua ex delict. l. 17. §. 1. ff. de minorib. l. 111. ff. de Reg. Jur.*

4 In de befchryvinge van de Verbintenis is gefeid: daar by den een den ander,] Om dat men door verbintenis, by Overkomt, niemand als fig felven, ende fijne erven kan verbinden. *l. 17. §. 4. ff. de pact. l. 38. §. 17. l. 126. §. Chryfagonus. ff. de Verb. Obligat.* maar geenfins een derden, ten opfigte van de welke foo danige Overkomfte kragteloos foude zijn. *§. 4. §. 19. instit. de inutilib. stipulat.*

Nogte geeft in defen eenige verandering dat by ons meeften tyd, voor-namelijk onder de Koöplyuden, de Verband-brieven innehouden: Wel-ke fommo ik N. ofte den roonder defes beloove te voldoen. Waar door ver-ftaan werd, dat den houder des Brievs, niet als een laft, of Bevel-hebber mag betaalt werden, maar by fig felven regt heeft, Sie Damhoud, *Prax. Civil.*

Civil. cap. 97. & cap. 133. Pecc. de fure sistend. cap. 3. num. 7. Sande de act. cessione, cap. 2. num. 17. Radelant. Cur. Traject. decis. 56. Aangefien dat in sulken val den houder, ofte den toonder 's Brievs, als saakweldige ende bemagtigde sijner saaken, & *tanquam procurator in rem suam*, werd gerekent; De welke, mits bewysende, ofte verklarende, dat hy daar wettelijk aan gekomen is, den schuldenaar de betalinge, sonder yemands tegen-seggen kan afvorderen, ofte met de selve inschuld mag doen als hy met sijn eygen doen soude. *arg. l. 1. Cod. de obligat. & act.* Sie Neostad. *decis. Cur. Holland. 10. Nicol. Everhard. cons. 219.*

Dog staat te letten, dat de DD. daar in niet alle over-een-komen, of in sulken val den toonder 's Brievs gehouden soude zijn sijne deugdelijke ende wettelijke aankomste aan te wijfen, maar by sommige werd beweert, dat sijn besit deugdelijk moet geagt werden, soo lang de ondeugdelijkheid van dien niet aangewesen werd. Daar van wel der meesten gevoelen is: Dat yemand de welke wt eenig Verband-brief komt eyffen die op sijn naam niet en houd, niet en mag gehoort werden: om dat den Brief niemand kan voordeelig zijn als die daar in wtgedrukt ende bekend staat. *l. 21. Cod. de probat. & ibi DD.* alwaar *Baldus* seid: Dat die in den Brief niet genomt werdt, daar wt geen voordeel hebben en kan, ten zy dat hy daar toe behoorlijk regt verkregen heeyt. Sie mede *Alexandr. in l. possideri, num. 11. & seqq. de acquir. poss. Straccha in tract. de adjecto. part. 4. quest. 8. & Dom. Nicol. Everhard. in consil. 219. late tractant, & post eum Christinæus vol. 1. decis. 286. & ad leges Mechlin. tit. 1. art. 48.* De welke aldaar *decis. 286. num. 7.* seid, dat het onregtmagtig soude zijn, dat een toonder des Brievs, daar wt regt soude mogen maken, ten waar dat het bleek dat den Brief, met wille van den saakweldigen daar de selve ophoud, in zijn handen gekomen was. Om dat sodane Verband-brieven yemand ligtelijk ontftoelen, of verlooren, ende beseten kunnen werden, buyten weten ende tegens wille van den Eygenaar. Derhalven Neostad. *decis. 10.* tuygt, dat op de selve gronden by 't Hof van Holland sonder twyvel is verstaan: dat een toonder des Brievs, die daar van geen overdragt en heeft, geen regt en kan hebben, ofte yets kan eyffen. Gelijk ook by den Hoogen Rade van Holland is verstaan, in April 1652. in de saak van *Johan van Leeuwen, Schepen der Stad Leyden, als Curateur in den Boedel van Johan Wyngaard den Ouden, contra Catharina van Toornvliet, Weduwe van Dirk Zegersz. van Kampen:* in welke saak van den selven *Ian Wyngaard* sekren Verband-brief, op't gemene Land by een ander, buyten sijn weten, aan den selven *Dirk Zegersz. van Kampen* was verpand, ende belcend. Daar van 'sijner plaatsc breeder sal werden

geprooken. Dog den selven Brief hield tot meerder verschooning in; *Of den wettigen honder deses.* Waar mede op het sekerste foodanig twyvel kan voorgekomen werden.

Gelijk als men dan tot voordeel van een derden niet bedingen en kan, alsoo en kan men ook een derden door onderhandeling niet verbinden. *§. 4. & §. 20. in fin. instit. de inutilib. stipulat.*

Sulks dat indien ik met een ander ware over-een-gekomen, dat een derde hem yet soude geven, ofte doen, 't selve en soude dien derde in 't minste niet verbinden: Dog wert verstaan dat ik evenwel soude gehouden wesen te wege te brengen, dat sulks geschiede, ofte by gebreeke van dien te voldoen soo veel als den anderen daar by, naar seggen van goede Luyden ontbrak, dat sulks niet en kan geschieden. *DD. ad l. 38. ff. de verbor. obligat. Viun. ad §. 3. inst. de inutilib. stipul. numer. 2. Marant. disput. 7. Bronkhorst. cent. 4. assert. 40. Mantic. de ambig. convent. lib. 14. tit. 34. num. 11. Faber Cod. lib. 8. tit. 26. defin. 10. num. 4. 8. Tuffsch. practicabil. concl. vol. 3. concl. 16.*

- 6 Het geene hier vooren is gefeid: dat geene verbintenissen, voor, of tot nadeel van een derden, by overkomst, geschieden kunnen; heeft dese wtsonderingen. Ten waar dat hem de saak aanging. *arg. §. 18. instit. de inutilib. stip.* Of die geene, de welke de handeling dede, in onse magt was. *l. 17. §. fin. l. 18. ff. de pact.* Of daar toe van ons gelast was. *tot. tit. ff. & Cod. 7 mandati.* Gelijk als sijn onse Kinderen die wy in onse magt hebben, ofte onse Dienaars die onse last ende bevel gebruiken, door welkers daad men kragtelyk verbonden werd, ende voor de selve gehouden is te verantwoorden: ende wederom door deselve alle aantal ende gerechtigheit verkrijgd. *tot. tit. instit. Quod. cum eo qui in alien. potest. Sic Coren obferv. 25.*

Wtsondert in verbintenissen wt misdaden. Aangefien niemand de straffe behouvt te lijden van eens anders misdaad; maar een yder selvs 8 moet boeten het geene dat hy sevs misdoet. Sulks dat naar Regten, de Ouders voor de misdaden van haare Kinderen, 't zy mondige, 't zy onmondige, niet gehouden en sijn, gelijk ook niet de Kinderen voor die van haare Ouders. *Ezech. cap. 18. vers. 4. 20. l. Crimen 26. ff. de penis. Costuym. van Antwerp. tit. 36. num. 17. van Mechelen, tit. 9. art. 14. ende andere.* Maer de Kinderen komende te misdoen, ende in grootte boeten verooddeelt te werden, ende geen goed hebbende om de selve te voldoen, indien de Ouders niet vrywillig de selve betalen, soude in sulken gevalle de geld-boete en Lijf-straffe, 't zy Geesseling, 't zy te Water en te Brood te setten, of

yet:

yet diergelijks, dat door lichaams weedom, weeligheid kan intoomen, veranderd werden. *per text. in l. sen ff. Cod. de in jus vocando. l. i. §. sen. ff. de penis l. 7. §. 3. ff. de Jurisdic. l. 6. in fin. Cod. de sepulc. violat. juxta vulgare ac ritum illud: qui non habet in are laet in pello.* Ende zijn andere Luyden voor hare Knechts, ofte Dienft boden in sulken gelegenheid niet verder gehouden, als hare huyl bedraagt. *l. 35. ff. de Noxal. act. l. 3. §. i. ff. de peculio.*

De *Handvesten van Kayserin MARGRIET* aan die van *Kennerland* ende *Schieland* in den jaare 1346. gegeven, seggen: *Dat een onmondig Kind niet meer mag verbeuren als sijn Lijf, en tien pond van sijn Ouders goed.* Als mede de *Handvesten van Amsteland, Goyland, ende die van Schoonhoven*: *Dat geen Kinderen aldaar in haar Vader en Moeders broede zijnde, meer mogen verbeuren in haar Ouders goed, dan tien ponden Hollands.* Item van *Zuid-Holland*: *Dat een Mans in heem-Kind dat mondig is, ende niet wt ge goed van sijns Vaders ende Moeders goed mag verbeuren tien pond, sonder meer*: Waar wt een strydigheid ontstaat: hoe dat het selve by wege van gunst, gift, ofte voorregt, de voornoemde plaatsen toegefaen werd, daar nochtans na het Gemeene regt, als vooren, de Kinderen van haar Ouders goed niet met allen konnen verbeuren. Andere meynen dat de *Graven* daar mede hebben willen weg nemen het bedenken: of ook de *Legitime portie* der Kinderen, door der selver misdad kan verbeurt worden: maar aangesien in sulken geval, de misdad de Ouders souden bewaren, die niet misdadan en hebben, ende de *Legitime portie* niet eer en komt te vervallen, als naar de dood van de Ouders. Sie *Schneid. ad tit. inst. de obl. qua quasi ex delict. §. si filiusfamilias. num. 2. & Perez. ad Cod. de proscript. num. 12.* is waarschijnlijker dat de *Graven* schijnen gesien te hebben op de ouderloose minderjarige Weesen, de welke in het besit zijn van haare *Vaderlijke* goederen, welkers straffe om de jonkheids wille dikwils werd kwijt gescholden, of andersins vermindert. *l. 2. Cod. si advers. delictum janet. l. 37. ff. de minoribus. & l. 10. ff. de penis.* Immers de geseyde *Handvesten*, ten opsigt van de Ouders geen plaats kunnen hebben, dan wanneer by eenig gebod, of keur, eenige bysondere boere gestelt wierde ten lasten van de Ouders, indien sy, hunne Kinders sulks niet en houden dat sy de *Keure* niet en komen te overtreden, ende soodanigen boete meerder was, dan tien ponden Hollands, 't welk selden geschied, ende sulks zijnde, souden de Ouders in de voorgenoemde plaatsen, met thien ponden, dat sijn thien guldens, wt kragt van haare *Handvesten*, mogen volstaan. Dusdange *Keure* daar by de Ouders in de breuken van haare Kinderen gehouden zijn, is te sien in de *Costuym. van Antwerp. titul. 36.*

num. 17. ende in de *Handvesten van Amsterdam*, een *Keure*; Dat de Ouders suilen gehouden zijn te betalen voor haare Kinderen een boete van twaalf stuyvers, wanneer de selve op de uyre van de Beurs-tijd ter Beurisse speelen, of andere moedwil bedryven. *Ordonn. van de Beurisse aldaar*, art. 3. ende andere diergelijke meer.

- 9 Een Schuld-eyffer, de welke met yemand die van een Reder het Schip was bevolen, ofte van sijn Meester als *Factoor*, ofte Bewind-hebber, over eenige Koopmanschappen was gestelt, raakende het Schip, ofte die Koopmanschappen hadde gehandelt, die plagt de Keur te hebben, of hy den Reder van het Schip, of sijnen onderstelde, den Koopman, of sijn Bewindhebber wilde aanspreken, ende in Regten betrekken. *l. 1. §. 17. ff. de exercit. act. l. 6. §. ult. ff. Nauta Coupon. Stab. l. 5. §. 11. ff. de institutor.* ende waaren de Reder, ofte Kooplieden meer als een, soo was yder een voor al in 't geheel verbonden. *l. 1. §. fin. l. 2. l. 3. & 4. ff. de exercitor. l. 12. §. ult. & l. seq. de institutor. act.*

Maar het selve en is by ons, als zijnde voor de Koopmanschappen schadelijck, niet aangenomen, en moetmen altijd de Reders, of de Koopliuyden selvs aanspreken, ende in Regten betrekken, ten waar sy de Luyden, daar men mede hadde gehandelt, voor haare Bewindhebbers, ofte onderstelden niet en hielden. *Costal. ad l. ult. ff. de institor. act. & ad d. l. 1. §. 17. ff. de excitor. Christin. vol. 3. decis. 33. num. 9. Coren observ. 28. num. 47. & seq.* nogte is dat in *Holland* (alwaar de Koopmanschap altans ende overlang in fleur is geweest) gebruikelijk, dat in veele mede-Reders, ofte Vennet-genooten, elks een voor al soude verbonden zijn: Maar in tegendeel ingevoerd, dat ook veele mede-Reders van een Schip te samen, niet verder en mogen werden aangesprooken als de waarde van het Schip, ende het goed dat daar in is, bedraagt; ende elk alleen niet verder als voor haar aandeel in de Koophandel. *Grot. de Jure Belli, lib. 2. cap. 11. num. 13. Inleyd. lib. 3. part. 1. num. 39.* ende dan eerst in 't geheel mogen aangesprooken werden, als wanneer datter soo veel in de gemeenschap is aangeleid, ja selvs met het overleveren ende opbrengen van het geene sy in de gemeenschap hebben, in voldoeninge van het gewijsde van het geheel mogen volstaan. Soo als by den *Hoogen Raad in Holland* is verstaan, by *Coren observ. 40. vers. De gedaagden.* Sic *Christin. vol. 1. decis. 165. num. 11. & decis. 108. num. 9. Gail lib. 2. observ. 24. num. 9. Hector. Felic. de societate, cap. 30. num. 32. Consult. ende Advysen, part. 2. conf. 235. & part. 4. Conf. 321.*

- 10 Alle Schippers ende Herbergiers, al-hoe-wel sy maar voor het bloote gebruik

gebruik van haar Schip, ofte Huis-velting, haar loon schijnen te ontfangen, zijn nogtans gehouden het geene dat in haar Schip ofte Huis ingebracht werd, gade te slaan, ende daer voor te verantwoorden. Ende zijn niet alleen gehouden voor haar eygen doen, maar ook van die geene wiens dienst sy gebruiken, ook van die geene die sy voeren, ende van al die geene de welke in haar Schip zijn. *l. 1. in pr. §. fin. l. 2. nau. canon. stabular. Pecc. ad d. l. 1. 2. & seq. Christin. ad leges Mechlin. tit. 8. art. 15. num. 4.* Soo verre dat den Schipper, ofte Waard, voor al moet instaan voor het goed dat in sijn Schip, ofte Herberge werd ingenomen, alwaar 't dat het sonder sijn versuym beschadigt, ofte vermist wierd. *l. 3. §. 2. vers. Miratur igitur. ff. nau. canon. stabul. & ibi. Pecc. Christin. d. tit. 8. art. 15. num. 11. 12.*

Dog aangaande onse dagelijkse Mart-Schippers, wienshalven groote geschillen ontstonden, ontkennde dikwils dat het goed, daar geschil om geviel, haar ter hand gestelt, ofte volkomenlijk vertrouwt was, het welk wederom ter goeder trouwen by de goede Luyder geseid wierd in haar Schip gekomen, ofte aan haar Knechts behandigt te zijn, ende evenwel bewesen wierd, niet, ofte ten minsten niet wel bestelt te zijn, het welk den Regter groote onsekerheid aanbragt, is op veele plaatsen seer wel voorsien. Bestaande daar in; dat van alle Pak-goederen, by een persoon daar toe gestelt, met aanteykening van den dag, den Schipper, ende de Luyden daar die heenen geschikt werden, nauwkeurig werden te Bouk gestelt, welke aanteykening, soo wanneer daar geschil over valt, volkomen geloov gegeven werd.

Ende moeten boven dien de Schippers van de groote Veeren, ook wel de Knechts, ten behoeven van haare Schippers, de welke voor haar in moeten staan, alle Jaars tot seekere somme van penningen, goede Borgen stellen, voor het geene haren dienst soude mogen aangaan.

Dog al was het soodanig, datmen door die geene diemen in sijn magt had, kragtelijk verstaan wierd sig selven te verbinden. *tot. tit. Instit. quod cum eo qui in aliena potestate.* Soo en vermogtmen evenwel geen Soon, die in de magt van sijn Vader was, eenig geld te leenen, om daar mede stilswijgende de Vader te verbinden, ofte met beding, dat het met gewin wederom gegeven soude werden, als den Soon tot sijn Jaaren, of tot sijn eygen Moester geworden soude zijn, ende en hadde soodanigen wtleener geen regt om 't selve weder te eyssen, nog tegen de Vader, nog tegen de Soon. *tot. tit. D. & Cod. ad Senat. Maced. §. pen. Instit. Quod cum eo qui in aliena potestate.* Het welk als nog by ons, naar de gelegentheid,

gentheid, plaats soude moeten hebben, in die gene, en voor soo veel sy onder de magt van hare Ouders staan, ende voor minderjarige gerekent moeten werden. Tulden. *ad tit. Inst. quod cum eo qui in aliena potest. cap. ult.* Ende sulks is in verscheide Steden gekeurt: Als tot *Haarlem*; Dat niemand eenige Gesellen, nog beneden haar 25. Jaren zijnde, yet meer mag borgen, ofte leenen, als tien stuivers eens, op peyne dat geen Regt gedaan sal werden, op het gund boven de voorz. somme geborgt, ofte geleent is, ende op andere plaatsen meer. Alsoo is tot *Wrege* op den 18. Feb. 1657. gekeurt: Dat men Kinderen beneden de 14. Jaren niet en sal mogen tappen, schoon sy 't betalen kunnen, dan een mingelen Bier voor den dorst, gelijk mede geen Kaats-Meesters eenige Jongens beneden de 14. Jaren tot hare Kaats-baanen sullen toelaten, op peyne van 25. gulden. Ende aangaande de verdere minderjarige boven de 14. jaar: Dat geene Herbergiers, Tappers, ofte Kaats-Meesters, deselve eenige Drink-gelagen mogen borgen, of dat daar op geen regt gedaan sal werden, blyvende voorts by voorgaande *publicatien*, tegens het onnuttelijk schuld-maken van jonge Luyden, buyten *consent* ende weer-wil van haar Ouders ende naaste Vrienden. Dog het selve voor-regt niet te pas en komt soo wanneer een Vader sijn Soon cygen Koopmanschap laat doen, ofte andersins sijn eygen Meester maakt. l. 1. §. 1. l. 3. §. ult. ff. *ad Senatusconsult. Macedon.* Sie Sande *lib. 3. tit. 2. desin. 2.*

- 12 Wat aangaat de saken, daar van by overkomste mag werden ghandeld: beslaat daar in; Dat in handelingen mogen komen allerhande saken, daar van de handeling niet en is verboden, soo wel toefegginge van yets te doen, ofte gedaan te werden, als van yets dadelijks te leveren dat
- 13 in saken bestaat: Dog datmen voor yets te doen, of doen doen, niet volstaan en mag, met te betalen het kort dat yemand daar aan gelegen is dat het niet en geschied. *secundum l. 14. 72. 84. & l. 112. ff. junct. §. ult. de Verb. obligat.* maar by Gyselinge gedwongen kan werden om te doen, het geene men toegelegt heeft. l. 11. §. ult. ff. *de legat. 3. l. 21. §. 4. ff. de Novi op. nunciat. Instrukt. van den Hoogen Rade, art. 275. Ampliatie vanden Hove van Holland, art. 14. Ordonnant. op 't stuk van de Regtsvord. in de Steden, art. 31. 32. Costuym. van Antwerp. cap. 68. art. 42. 43. Christin. vol. 1. decis. 223. num. 8. wtbesondert de saken daarmen geen regt toe heeft, of hebben kan. §. 1. 2. *instit. de inutilib. Sumpulat.* of die wt schandelijke ofte oncerlijke oorsaken spruyten. §. 24. *instit. l. 27. §. 4. ff. de pact.* of tegen de gemeene saak, of tegens het algemeene regt sryden. l. 28. §. 7. *in pr. l. 38. ff. de pact.* Daar onder ook gerekent*

reekent werden handelingen van toekomende Ervenis van Luyden die nog leven. *l. 19. l. ult. Cod. de pact. l. 61. ff. de Verb. oblig.*

Soo werd by ons geen regt gedaan op tuys-speelen, ende het geen wt foodanigen oorfaak is toegeleid, ofte beloovt. *l. 5. Cod. de Condit. ob turp. caus. junct. l. 1. Cod. de Aleatorib.* Costuym. van Antwerp. *tit. 54. art. 17. ende volgende.* Keuren van Leyden *art. 144.* Neofstad. *Cur. Holl. decis. 58.* Grot. *Inleyd. 3. Bouk, 3. Deel, vers. Gelykke twyveling.* Nogte ook op weddingen, dewelke aan het enkel geval hangen, ende niet wederzijds voordeelig en zijn. Sie Grot. *Inleyd. d. cap. 3. vers. Alhier ontstaat. ende Groeneweg. aldaar. & de legib. abrogat. ad l. 108. ff. de Verb. obligat.*

HET III. DEEL.

Hoedanig de toefegginge gefchied, ende van wat kragt.

1. Toefegging hoedanig, by ons kragtelyk gefchied.	4. Toefegging op dag, hoedanig verbind.
2. Hoe veelerhande gemeenlyk.	5. Toefegging onder een indien, wat, ende van hoedanige kragt.
3. Enkele toefegging van wat kragt.	

DE toefegging ende Verbintenis gefchied by ons op allerley wyfe, daar by van den toestand kan bliken, ende met allerhande woorden, dewelke kragtlyk kunnen verbinden, want dewyl den Mens niet meer eygen en is, als te voldoen het geen onderling besprooken is. *l. ff. de pact. Ende geen ding swaarder en valt, als sijn beloften tegen te gaan. l. 1. ff. de constitut. pecun.* Hebben onse Voor-Ouders van ouds geen faak grooter geagt, als haar woordt te houden, ende te voldoen 't geen sy eenmaal hadden toegeleid; Daar in sy tot een voorbeeld boven andere Volken altoos gesteld zijn geweest, dat men haar by haar woord mogt geloven. Sie Tacit. *Annal. 13. Cluver. de Antiq. German. lib. 1. cap. 19. vers. Universe.* Grot. *Inleyd. 3. Bouk, 1. Deel, op 't eynde.*

Andere is, dewelke slegtelyk gefchied, andere op dag, andere de welke 2 onder een indien gefchied. *§. 2. instit. de Verb. Obligat.*

De kragt van een toefegging slegtelyk aangegaan is, dat de selve date- 3 lijk sijn begin krijgt, ende daar door den aannemer sonder vertrek regt ende aantal verkrijgt, volgens den Regel, dat alwaar geen tijd gestelt en is, 't selve datelyk mag geeyst werden. *d. §. 2. instit. l. 14. ff. de Reg. jur. l. 56. §. 4. ff. de Verb. obligat.* ten waar de voldoeninge van de faak selve eenige tijd vernootfaakte, gelijk als de levering van onroerend goed,

of de toefegging van yets op een ander plaats te voldoen, het welk soo veel tijd befluyt, binnen de welke het bequamelijk kan gefchieden. *§. fin. instit. de inutil. stip. l. 73. ff. de Verb. oblig. l. 105. ff. de solut. l. 21. §. 1. ff. de constit. pecun.*

4 Maar van toefegginge op dag, staat onderscheydentlijk te oordeelen. Dat in toefegginge jegens een tijd, ofte dag, die secker is, het regt ende aantal tot het selve mede wel teritond ingaat, ende aan des aannemers Erygenaam over gaat, dog niet eer en kan gevordert werden voor dat de tijd om is, ende den gestelden dag gekomen is. *l. 213. ff. de Verb. Signific.* Ende werd verstaan dat den dag, de welke in de toefegging genomt is, binnen werd gerekent, ende ten eynde moet zijn, eer dat de schuld verscheenen is, of geeyft mag werden. *§. 2. instit. de Verb. Obligat. junct. §. ult. instit. de inutil. stipulat. l. 42. ff. de Verb. obligat.* Maar was den dag onsecker, of, ende wanneer hy komen soude, de selve soude vervallen tot een *indien*: Ende de toefegginge niet eer bekrachtigt werden, voor dat de gekomen was. *l. 17. §. 2. l. 72. §. 7. ff. de condit. & demonstrat.*

5 Soo moet ook het *indien* onder 't welke de toefegging is geschied, soo het eerslijk ende mogelijk is, vervuld werden, eer dat die toefegginge sijn kragt krijgt, soo dat het selve maar in een hoop bestaat, of sulks mogt gebeuren. *§. 4. instit. de Verb. oblig.* Maar was het *indien* oneerlijk, ofte onmogelijk, soude daat wt geen regt mogen, ofte kunnen werden gemaakt. *§. 2. instit. de Verb. oblig. l. 72. ff. de Cond. & demonstrat. junct. §. 24. instit. de inutil. stipulat. l. 26. ff. de Verb. oblig. & l. 4. Cod. de committ. & cont. stipulat.*

Het *indien* kan ook bestaan in yets niet te sullen doen, ofte niet te gebeuren, het welk op dat het niet oneyndig en zy, wel meest aan secker persoon, of aan seckre tijd hangd, gelijk als *indien hy niet naar Oost-Indien ongaat*, of, *indien dat*, of *dat*, binnen sulken tijd niet en gebeurd, welken tijd moet wigewagt werden, ende by het leven van die geene, welkers nalating van yets te doen onder het *indien* gesteld is, niet en vervalt, om dat soo lang hy leeft het onsecker is, of het sal vervallen. *§. 4. instit. de Verb. Obligat. l. 27. & l. 115. ff. de Verb. Obligat.* Maar was het nalaten van yets in des toefeggers magt ende wil gesteld, soude hy onder secker, ende Borg. togt van sulks te sullen nalaten, de schuld ondertassen mogen eysen, ende het toegeseyde genieten. *l. 7. ff. de condit. & demonstrat. l. 40. in fin. ff. eod. l. 2. Cod. de his qua sub modo.*

Toefegging daar by yemand yets beloovt, *indien*, of soo veel hy sal willen, is kragteloos, om dat geen aantal kan werden gemaakt, jegens yemand die niet verder als hy wil verbonden is. *l. 8. ff. de oblig. & act.*

l. 17. ff. de verb. oblig. l. 108. §. 1. ff. eod. Anders werden de toefeggin-
gen geheel eng, en na de letter genomen, sulks dat het den toefegger minst
befwaart, ende geene wtbreydige t'sijnen lasten werd geleden, verder
als daar by klaarlijk is wtgedrukt, maar werden de woorden altoos geno-
men tot nadeel van den bedinger, in wiens magt dat het was, het beding
klaarder wt te drukken. l. 38, §. 18. l. 99. ff. de verb. oblig. l. 39. ff. de patt.

HET IV. DEEL.

Van Mede-schuld, ende Borg-togt.

1. Sig benevens een ander te verbinden, van wat kragt, ende hoe verre plaats heevert, ende wanneer in 't geheel, of voor sijn aandeel verbonden.
2. Borg te wesen wat? ende wie Borgen mogen zyn, ofte niet.
3. Voor hoedanige schulden Borgen gesteld mogen werden.
4. Of ymand voor meer, ofte yts anders als den selv-schuldige schuldig is, Borg blyvende, gehouden is.
5. Borg-togt moet duydelyk, wel wetende, ende met voorbedagten raad geschieden.
6. Voor een misdad, daar Lighamelijke straf voor staat, mag niemand Borg werden.
7. Hoednige voorregten den Borgen zyn vergunt.
8. Wanneer op te houden, ende niet gebruike en mogen werden.
9. By afstand van deselwe voor regten, wanneer verstaan werd siltwygende te geschieden.
10. Of den schuld-eyffer, met den selv-schuldigen in regt te betrekken, den Borg ontsaart.
11. Waarborg, of voor de wettlinge van den selv-schuldige mag aangefproken werden.
12. Afstand van de selve voor-regten, hoedanig te doen.
13. Wat regt den Borg heeft tot vergoedinge, segens den selv-schuldigen, ende mede-Borgen.
14. Cessie van actie, ofte Overdrage van aantaak, of, wanneer, ende tegens wie noodsaekelyk.
15. Voor, of na de betalinge.
16. Wanneer, ende door wat middelen Borg-togt eyndigt, ofte vergaet.
17. Of, ende wanneer den Borg voor de betalinge, ontsaginge van sijn Borg-togt mag eyssen.
18. Of, ende wanneer, door het verlengen van de zijd van betalinge, den Borg werd ontslagen.

Niemand en kan yet toefeggen om daar mede een ander metter daad te verbinden. §. 3. inst. de inutilib. stipul. gelijk hier voor geseid is, maar wel om hem selven, benevens, ofte voor een ander verbinden. tot. tit. ff. de duob. reis. §. de fidejussor.

Wanneer meer perfoonen haar te gelijk als selv-schuldige verbonden hebben, mogen elk van haar volstaan, mits betalende elks haar aandeel. *Novell. 99. cap. 1. junct.* de welk alleen spreekt van Borg-togt; dog volgens het gemeen gevoelen, ende gemeene onderhoudinge, ook wtgerect werd tot twee, of meer selv-schuldigen. *per auct. hac ita Cod. de duob. reis junct. l. II. ff. eod.* Sie *Neostad. suprem. cur. decis. 97. Christin. vol. 4.*

decif. 178. num. 13. 14. & vol. 5. decif. 213. num. 8. cum seq. Gudelin. de Jure Noviff. lib. 3. cap. II. verf. De duob. Gail lib. 2. observ. 28. num. 5. in fin. ten waar hem yder fonderling, ende een voor al verbonden had. *Grot. Inteyd. lib. 3. cap. 3. num. 54. Costuym. van Antwerp. tit. 63. artic. 2. Handveft van Zuid-Holland, pag. 409. art. 34. contra, Novell. 99. cap. 1. & ibi. DD. ofte van het beneficium divisionis, dat is, het voor-regt van fchuld-fpliffinge duydelyk afgegaan, foo by ons meerendeels gefchied. arg. l. 1. ff. de serv. export. Ook indien de andere mede-fchuldigen baarblykkelij onmagtig, ofte wtlandig waren. auth. presentit. Cod. de fidejuffor. auth. hoc ita Cod. de duob. reis.* Het welk te verftaan is van twee, of meer, die haar te famen als felv-fchuldige, ende elks een voor al, ende d'een voor d'ander verbonden hadden, maar niet van die geene de welke haar flegtelijk t'famen voor een faak verbonden hebben. *Gloss. in dict. auth. hoc ita. Sichard. ibid. num. 4. in fin. & seq.* (Het welk by ons dikwils gefchied.)

Soo ook, indien yemand hem Borg had gefteft, gelijk als felv-fchuldige, ende onder afftand van de *beneficien Ordinis & Excuffionis*, dat is, van des felv-fchuldigers voorgaande wtwinninge, mag hy voor dat de faak-fchuldige, ofte fchuldenaar felvs wtgewonnen is, aangefprooken werden. *Costuymen van Antwerp. tit. 63. artic. 1. Christ. ad Consuetud. Mechlin. tit. 7. artic. 15. Fach. lib. 8. cap. 54. Gail lib. 2. observ. 28. num. 2. 6.* maar mag op het doen van de *executie* aanwyfinge doen op de goederen van den felv-fchuldigen, foo daar eenige zijn.

2 Sig voor een ander te verbinden (anders Borge te wesen) is hem felven voor een ander fchuldenaar tot meerder verfeekeringe door toefegginge verbinden. *pr. instit. de fidejuffor.*

Borgen mogen zijn alle die haar felven kragtelyk ergens toe verbinden kunnen. *Wtgefondert Vrouwen, de welke haar aan foodanige Verbintenniffe niet en behoeven te houden, wt een bysonder voor-regt den Vrouwen gegeven, dat men noemt het beneficium van het Senatusconsultum Vellejanum, by het welke het eerst is ingestelt. l. ult. §. 1. 2. ff. ad S. Vellejan. daar onder ook gerekent werd begrepen te zijn, als sy haar felven als selfs fchuldige voor een ander verbinden, ofte eens anders fchuld voor haar eygen fchuld aannemen. l. 1. in fin. pr. ff. l. 4. & l. 14. Cod. ad Senat. Vellejan. ten waar sy daar van afftand deden. l. pen. ff. de pact. Ende bysonderlijk niet voor geld-leeninge, die aan haar Mans gefchied, het welk haar mede wt een bysonder voor-regt vergunt is, dat men noemt het beneficium auth. si qua mulier. Cod. ad S. Vellejan. ten ware sy mede* daar
van

van in 't bysonder afstand gedaan hadden. Maar aangefien een Vrouw by ons ook metter daad gehouden is, ende verbonden werd, door, ende voor de schuld van haare Man, al ist dat sy haar daar voor niet in 't bysonder verbonden had (gelijk als elders geseid is) soo en heeft het selve huydendaags geen plaats, dan soo wanneer den Man foodanige verbintenis by Huwelijxe-Voorwaarden was verboden. Daar van sijner plaatse breeder werd verhandeld.

Ende staat te letten dat foodanige afstand wdrukkelijk moet geschieden in een openbaar ofte wettelijk geschrifte, ende daar by noch blijken, dat sy van haar voor-regt, ende van de kragten van dien wel onderregt zijn: andersins soude de enkle afstand niet genoug zijn. *l. antiqua 23. Cod. ad Senatusconsult. Vellejan.* Sande *lib. 3. tit. 11. defn. 2.* Item, dat onder de afstand van het voor-regt van het *Senatusconsultum Vellejanum*, het ander voor-regt *autheut. si qua mulier.* niet en is begrepen, maar elks op sig selven, ende met onderscheid moet geschieden. Sie Sand. *d. lib. 3. tit. 11. defn. 4.* Andr Gail *lib. 2. observ. 77.* Joann. Zanger. *de except. part. 3. cap. 11. num. 204.* Berlich. *conclus. part. 2. conclus. 21. num. 20.* Anton. Tefaur. *decif. 222.*

Voor alle schulden mogen Borgen gestelt worden. §. 1. *instit. de fidejussor. l. 8. l. 12. §. 1. l. 16. §. 3. ff. de fidejussor.* (wtbefontert voor misdaden, daar Lighamelijke straf toe staat, daar van hier naar: Ook voor de schuld van een minderjarige. *l. 127. ff. de Verb. oblig.* ende voor de schuld van een Vrouw, of andere, die haar tegens de selve schuld met eenig voor-regt souden kunnen behelpen. Als daar toe genoug zijnde, dat sy het in waarheid, ende in sig selven schuldig zijn. Sie Herbas. *rer. quotidian. cap. 13. §. 21.* Carpsov. *defn. forens. part. 2. const. 15. defn. 7.* maar voor een schuld die in sig selven niet en mag werden geeyst, ende van sig selven kragteloos is, ofte voor yemand die geenfins schuldig, of verbonden is, en soude den Borg mede niet gehouden zijn, om dat een Borg niet meer, ofte anders verbonden is als den selvschuldige. *l. 8. §. de fidejuss. junct. l. 46. ff. eod. §. 5. instit. eod.*

Derhalven en soude een Borge gevraagt zijnde om Borg te wesen voor 4 geld, voor Tarw antwoordende, om het misverstand van de saak, niet verbonden zijn. *l. 43. ff. de fidejussor. junct. l. 8. §. 8. ff. eod.*

Of een Borg in meerder, ofte yets anders aangenomen, als den selvschuldige schuldig is, ook verbonden soude zijn tot soo veel als de schuld bedraagt: gelijk of yemand Borg bleev voor twintig, ende de schuld maar tien bedroeg? Is eindelijk alsoo verstaan. *arg. l. 11. §. 1. de constit. pecun.*

pecun. & l. 33. ff. mandat. Sie Fachin. lib. 8. cont. cap. 51. Wefemb. parat. ff. de fidejuff. num. 5. Bronchorst. cent. 4. assert. 53. Gomez. resolut. tom. 2. cap. 13. num. 2. Valq. contr. lib. 1. cap. 40. numer. 5. Vinn. ad §. 5. inst. de fidejussorib. Dog vermits by ons een enkele toefegging volkomenlijk verbind, soo moet ook daar wt volgen, dat die geene die in 't voorz. geval voor twintig hadde gesproken, niet alleen voor de tien gehouden soude zijn, maar ook den schuld-cyffer wt kragt van de selve toefegging, vermogen soude sijnen Schuldnaer nog andere tien op de selve verfeekerheid te doen. Couvarr. ad cap. quamvis de pactis in 6.

§ Maar staat wel te letten, dat gelijk als wy van andere toefegginge hier voor geseid hebben, dat soodanigen Borg-togt, wel wetende, ende met voorbedagten raad moet geschieden. Anders indien yemand seyde, die Man is mans genoeg, u schuld sal u wel gewerden, alwaar het nog eens soo veel, ofte met diergelijke manier van seggen, eens anders geloof versterkte, soude het selve, naar Regten, voor geen Borg-togt mogen bestaan. *l. 2. §. 6. ff. mandati. §. 6. inst. eod. Christin. vol. 1. decis. 110. l. 2. ff. de proce-net. l. ult. Cod. quod cum eo qui in alien. potestat. l. 12. §. 12. ff. mandati. l. 7. §. ult. cum legib. seq. ff. de dolo. Costal. ibid. Christin. vol. 1. decis. 111. & vol. 3. decis. 34. num. 6. Pyr. Maur. de fidejuss. part. 2. sect. 3. cap. 4. Chassan. ad conf. Burgund. rub. §. §. 2. vers. Son principal obligé. Consult. ende Advijs. part. 1. conf. 242. & 277. Dog Neostad. verhaald. decis. suprem. cur. §. Dat tot Antwerpen onder de Kooplyden Costuyme is; dat die geene die eens anders *credijt* in 't bysonder versterkt, daar door verstaan werd Borge te blijven, ende voor hem te moeten instaan.*

6 Naar stijl vermag niemand Borg te worden voor een ander, die over eenige misdaad, daar lijvelijke straf toestaat, gevangen is. Alhoewel die van *Kennerland* sulks by verscheyden *Handvesten* is vergunt. *Handvest. van Kenner-Land, pag. 24. 42. ende 89.* ende voor desen in *Holland* soodanige Borg-togten ingekropen zijn geweest; Sie het *Register van de Reekenkamer A. 1. D. 1. fol. 34. & 35. vers. Item, A. 2. fol. 34. verso. ende D. 2.* Daar by seker persoon beloofd hebbende op verbeurte van lijv ende goed, sijn Soon tot vermaninge wederom in de gevankenis te brengen, ende den Soon daar na vlugtig geworden zijnde, soo heeft hy selvs in hegtenis moeten gaan, ende is verklaart, verbeurt te hebben lijv ende goed. Dog alsoo hy seyde soodanige beloften gedaan te hebben wt den aart der liefde ende toegenegentheid, versogt kwijtscheldinge, ende is vry gelaten, mits betalende aan den Heer voor de Verbintenis van lijv en goed, duysent *Hollandse Schilden.*

Ende

Ende is die van *Amsterdam* by *Handvest* van *Hartog AALBRECHT* van *Beieren* in den *Jare 1387.* vergund: *Dat de Officiers om geene delicten, ofte seften, die een Poorter van Amsterdam begaan mogt hebben, geen Poorter vermag te Gysfelen, Vangen, nog bekommeren, nog kinder doen aan lijf, nog aan goed, soo verre hy sig ten genougen kan verborgen, tot bescheydenheid van Schepenen, dat hy recht sal werbeyaen van 't geene de Officiers op hem soude mogen hebben te eyssen, wegeseid Moord, Brand, Vrouwen-kragt, Kaarrov, indien den Poorter hem met gewapender hand steld tegens de Hooge Overheid, indien een Poorter misdede binnen de Raa-sloot van Reygersbrouker onder Amstel, ende sijnes Konijnen in Goyland.*

Hoedanige voor-regten, al-hoe-wel sonder onderscheid schynen te spreken: nochtans niet anders te verstaan en zijn, als van kleyne ende minder misdaden, daar van de straf niet Lighamelijk en is, ende ter bescheydenheid van den Regter staet te oordeelen: om dat by aldien hem yemand verbond een misdadige in handen te sullen leveren, hy wel sig selven schuldig maakt 't selve te lijden, dat den misdadige schuldig was, soo hy niet en komt, maar by gebrek van dien, soo weynig te vinden soude zijn als den selv-schuldige, ende sulks de misdaden ongetraft souden blijven. *l. 51. in fin. ff. ad leg. Aquil.* Sulks ook wt de wtsonderingen van het voor-regt van *Amsterdam* vergunt, genoeg te sien is. Ende leert de ervarentheid dat het selve niet toegelaten werd, als in saken daar over alleen geld-boete werd geeyst, of daar van geoordeelt werd dat den Schout niet verder is geregtigt, in welken gevalle by ons de gevangenen, mits Borg stellende tot seckere somme, indien soo verstaan mogt werden, naar gelegenheid wt de gevangenis werden ontslagen. Gelijk sulks mede brengen de *Costuymen van Utrecht.* Rubric. 36. art. 1. *Dat in alle delicten daar die straf is van Lijve, Leeda, openbaar Schavotteeringe, Geeseling, of diergelyke, den Gevangen niet en is te ontslaan op Borg tozte, ten waar den Officier sijn conclusie civijl genomen had, ende den Regter dozt alsoo te behooren.* Ende het *Edict* van *Konink PHILIPS* van den *Jare 1570. art. 52.* Het welk in *criminele* saaken by ons als nog gevolgt, ende onderhouden werd, in dese woorden: *Indien de saak niet te swaar en is, sullen de gevangenen geslaakt werden, tot erbieden op cautie ofte Borg-tozt fidejussoor, ofte juratoir, na de qualiteyt van de persoon ende der misdaad.*

Een borg heeft dat voor-regt: I. Dat hy niet en mag aangesprooken werden voor dat den selv-schuldigen is overwounen. *autb. prasente. Cod. de fidejussorib.*

II. Indien datter meer nyens hem, haar selven tot Borg hebben geseld,

feld, dat hy regt heeft van schuld-spliffinge, ende met sijn aandeel volstaan mag. §. 4. *instit. de fidejussorib. l. 26. ff. eod.* dat men noemt het *beneficium Ordinis*, ende *Excusationis*, ende het *beneficium devisionis*.

III. Dat alle reële ende dadelijke *exceptien*, ofte tegenweeren, de welke den selv-schuldige soude kunnen doen, ook den Borg te baat komen. *l. 7. §. 1. ff. de Except. l. 1. Cod. eod. l. 32. l. 46. ff. de fidejussorib. l. 2. Cod. qua rer. pign. oblig. non posit.* anders als in tegenweer 't welk sijn persoon alleen betreft. *d. l. 7. in pr. ff. de Except.* Sie Valent. Franc. *tract. de fidejussoribus cap. 3. num. 24. & num. 98. cum seqq.*

IV. Dat een Borg voor een schuld daar *hypothecq.*, ofte onderpand voor is gesteld, niet en mag aangesprooken werden, voor dat de veronderpande saak eerst is wtgewonnen. *arg. Novell. 4. cap. 1. auth. presente Cod. de fidejussor. & auth. hoc si debitor. Cod. de pignarib. & hypoth.* Soo als in dese Landen van ouds voor een algemeen regt is onderhouden, alwaart dat de veronderpande saak in een derde hand gekomen was; Soo als daar van getuygt, ende derhalven vernieuwt werd by het Plac. van Koning Philips van den 21. Feb. 1564. op den 16. January 1574. ende den 24. Marty 1584. by Turbe van getuygen tot Amsterdam is bewesen: als onder der selver *Handvesten* te sien is pag. 177. Sie Hering. *de fidejussor. cap. 20. num. 18.* Valentin. Franc. *de fidejussor. cap. 5. num. 176.* Hartmann. *Pistor. observ. 80. num. 3.*

V. Dat een Borg voor den selv-schuldige betalende, van den schuld-eyffer mag begeeren overdragt van alle regt ende aantal, dat hy tegens den selv-schuldigen, ofte andere mede-Borgen hadde. *l. 11. Cod. de fidejussorib. l. 17. ff. de solut. & ibi DD.*

8 Welke voor-regten van wtwinninge der selv-schuldigen, ende schuld-spliffinge onder meer Borgen op houden. I. Soo den schuld-eyffer, ofte mede-Borg wtlandig, ofte baarblijkelijk onmagtig is. *auth. presente Cod. de fidejussor. l. 6. ff. de dolo malo. §. 4. instit. de fidejussor.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 29. num. 14.* Radeland. *decis. Ultraject. 99. num. 7.* II. Indien yemand voor, of benevens een ander Borge was gebleven, de welke in sijn persoon niet verbonden en was, gelijk als voor, ofte benevens een Vrouw, ofte een minderjarige. *l. 25. l. 48. ff. de fidejussor.* Andr. Gail *d. observ. 27. num. 25.* Joann. à Sande *lib. 3. tit. 10. defin. 2.* III. Als van de selve voor-regten voorbedagtelijk afstand is gedaan. Gelijk by ons meerendeels 9 geschied. *arg. l. pen. Cod. de patt.* Gelijk ook verstaan werd van de selve voor-regten afstand te doen, de welke sig tot Borg als selv-schuldige, ende mede-schuldenaar elks een voor al verbind. *arg. l. 5. ff. de Usuris l. 109.*

l. 109. ff. de leg. 1. l. 1. §. 1. ff. Quod quisque juris. Sie Pecc. *de jure sistend. cap. 4. num. 9.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 28. num. 2. 6.* Radelant. *Cur. Trajectin. decis. 99. num. 8.* Lambert Goris *ad consuetud. Valav. cap. 17. art. 1. Gloss. 3. num. 5.* Costuymen van Antwerpen, *cap. 63. art. 1.* Van Mecchelen, *tit. 7. art. 15.* Christin. aldaar, & *vol. 1. decis. 135.* Costuymen van Zuid-Holland in den Jare 1570. aan den *Hovè van Holland* overgegeven, *art. 34.* staande in de beschryvinge van *Zuid-Holland*, *pag. 536.* Vide tamen *Anton. Fabr. libr. 8. tit. 28. defn. 22.* Soo mede die geene, de welke ontkent Borg te zijn, ofte als Borg geroepen zijnde, verluymt hem selven met dit voor-regt te behelpen, verstaan werd van het selve regt vervallen te zijn, gelijk of hy daar van afstand gedaan had. *l. 10. §. 1. ff. de fidejussorib. l. 12. Cod. eod. l. 37. ff. de minorib.* Sie Thesaur. *decis. pedemontan. 50.*

Maar of een Schuld-cyffer door dien dat hy den selvschuldigen in Reg- 10 ten betreft, sonder den Borg te moeyen, daar door verstaan soude werden van sijn Borgt af te wijkken? werd verstaan dat den Borg daar door niet ontlagen en werd. *arg. l. 23. & l. pen. Cod. de fidejuss.* Ende is alsoo gewefen by Neoftad. *Cur. Holland. decis. 6.* Radelant. *decis. Ultraject. 22.* Berlich. *decis. 119. num. 5. & Capic. decis. 119. num. 7.*

Een Waar-borg, ofte een Borg tot *indemnité*, ofte versoeckering voor 11 het kort, ofte schade die yemand by onmagt van den schuldenaar, ofte minder waarde van het veronderpande mogt komen te lyden, en behouvt van foodanig voor-regt geen afstand te doen, om dat hy niet verder, ofte anders verbonden is, als voor het kort, ende de schade die den schuld-cyffer geleden sal hebben, soo dat het aantal op hem niet en begint voor de wterlijke wtwinninge van den selvschuldige, ofte het veronderpande goed. *l. 116. ff. de Verb. Oblig. l. 15. §. 1. ff. de fidejussorib.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 28. defn. 46.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 27. num. 13.*

Het afstand van dese voor-regten moet ook duydelyk, ende met byson- 12 dre benaminge geschieden: sonder dat daar toe genoeg is een algemeene afstand van alle voor-regten, het welk dikwils onbedagtelyk by den Schryver daar by werd gedaan, sonder dat de lieden bedenken, ofte weten wat regt dat sy hebben, soo ook derhalven moet blyken dat sy van de selve haare voor-regten wel onderregt zijn, als waar in de kragt van de afstand bestaat. Sie Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 28. defn. 31. num. 3.* Berlich. *pract. Conclus. part. 2. Conclus. 22. num. 2. & seqq. Coler. decis. 220. num. 28. & seqq. & de processib. executib. part. 1. cap. 10. num. 440.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 27.*

- 13 Den Borg voor den zelfschuldige betaalt hebbende, mag 't selve t'allen ryden van hem weder eysfen, met alle kosten ende schaden daarom gehad ende geleden. *S. 6. instit. de fidejussor. l. 20. l. 53. ff. mandati. l. 23. l. 35. ff. cod.* al ist dat hem by den schuld-eysfer foodanig regt niet en is overgedragen. *arg. l. 38. ff. de Edict. l. 19. ff. Qui pot. in pig.* Sie Hartmann. Pistor. *Observ. singul. 79.*
- 14 Maar tot lasten van den mede-borgen heeft hy geen regt, of moet eerst het regt van den schuld-eysfer, sulks hy ten lasten van den mede-borg hadde, aan hem overgedragen zijn. *l. 39. ff. de fidejussorib. & ibi DD.* Everhard. *Consil. 1. Math. Coler. de process. Executiv. part. 1. cap. 10. num. 423.* Nicol. vander Hoog. *Singul. jur. 68.* Sonder dat daar toe genoeg is, dat hy hem het hand-schryft in handen geeft, maar moet de overdragte van 't selve regt duydelyk ende wtdrukkelyk geschieden; Gelyk sulks tuygen van de algemeene onderhoudinge, *Petr. Heig. part. 1. quaest. 38. num. 53.* ende *Joann. Zanger. de Except. part. 2. cap. 16. num. 45.* Ende is 't selve tot lasten van den Mede-borg alleen te verstaan van de schuld, maar niet van de kosten daarom gedaan, als alleen die kosten, de welke tegen hem zedert den overdragte werden gedaan, om dat hy alleen van die zijd af tegen den Mede-borg regt verkrijgt, *arg. l. 39. ff. de fidejussor. Bart. ad. l. 76. ff. de solut.* Hartmann. *dit. observ. 79.* Ten waar dat den een den ander by de Borg-togt beloovt had, van de selve Borg-togt te bevryden, sulks by ons veeltijds geschied, in welken geval geen overdragt van noode soude zijn, maar de Borgen malkander, wt kragte van haar be- loften, als twee saakweldigen gehouden zijn, elks voor sijn aandeel te bevryden. *arg. l. 2. Cod. de duob. reis. l. 32. ff. de duob. reis.*
- 15 By veele werd ook beweert, dat dese overdragte, van het regt ende aantal, by den schuld-eysfer, ten behouven van den Borg, ten lasten van den Mede-borg te doen, moet geschieden voor dat de betalinge by den Borg werd gedaan, ende dat de betalinge geschiet zijnde, ende de schuld daar mede gelyk als gekweten zijnde, naderhand geen overdragte soude kunnen geschieden. Van welk gevoelen schijnt ook te wesen Hugo de Groot, in sijn *Inleydinge het 3. Bouk, 3. Deel, vers. Een Borg betaait hebbende.*
- Maar de saak in den grond van het regt ingesien, wert het tegen- deel van dien waar bevonden, dat namentlijk: deselve overdragt te 'allen ryden, ende sulks ook na de betaling by den schuld-eysfer aan den Borg moet gedaan werden, als zijnde een stillswygende wederzijdse handeling, daar by met het betalen van den Borg, den schuld-eysfer aan sijn zyde ver- bonden werd, de overdragte van de aantal t'sijnen behoeven te moeten doen,

doen, het welk schoon aan de zijde van den Borg de betalinge geschiet zijnde, niet en belet dat t'allen tyden van den schuld-eysser werd geeyst de voldoeninge van het geen hy aan sijn zyde schuldig was, hem voor de selve betalinge te leveren, ende doen hebben. Daar van een wdruklijken text is in l. 36. ff. de fidejuss. junct. arg. ex l. 11. ff. de act. empt. & l. 14. ff. de heredit. vel act. vend. & l. 6. Cod. de heredit. vel act. vend. Ende soude men veel eer mogen seggen, dat de overdragte van het aantal niet en kan werden geeyst, voor dat de betalinge is geschied, om dat een Borg geen recht van vergoedingen verkrijgt, als na dat hy waarlijk heeft betaalt. Castrenf. ad l. 45. ff. de fidejuss. Gomez. var. resolut. tom. 2. cap. 13. num. 10. Andr. Gail lib. 2. obs. 29. Voor dit gevoelen zijn Hartmann. Pistor. obs. sing. 44. Johan. a Sande de action. cessione cap. 7. num. 11. 12. Carpov. defin. forens. part. 2. constit. 17. defin. 16. Ende verhaalt Neostad. Cur. Holland. decis. 12. Dan de saak, dat den Raad van den Hove van Holland van soodanig gevoelen is geweest.

De Borg-togt eyndigt, ende den Borg werd ontslagen met de betaling 16 van de schuld. l. 37. ff. de fidejuss. door verniewinge van de schuld. l. 4. Cod. door vermenginge. l. 93. §. fin. ff. de solut. Kwytsheldinge. l. fin. Cod. de pact. Ende andere middelen van dadelijke ontslaging. Buyten de welke een Borg-togt geduyrig is, ende op des Borgens Ervgenamen tot dertig jaren toe overgaat. §. 2. inst. de fidejussorib. l. 4. §. 1. ff. eod. l. 10. Cod. Mandati, met dit onderscheid alleen dat yder der selver Ervgenamen maar voor haar aandeel aanspreekelijk zijn. l. 1. Cod. Si cert. pet. l. 1. Cod. de heredit. l. 56. ff. de condit. & demonstrat.

Sonder dat den Borg voor de betalinge ofte andere vernieting van de 17 schuld, ontslaging van sijn Borg-togt mag eysen. arg. l. 10. Cod. Mand. l. 38. ff. eod. cap. fin. extr. de fidejuss. Soo om de moeylikheid van den schuldenaar in het souken van een andere Borg. l. 17. §. 3. ff. commodati. Als om dat den schuld-eysser den Borg niet en behouvt te ontslaan, al waart dat hem een andre Borg, die soo goed ende beter was, wierd aangeboden. l. 14. ff. de constit. pecun. l. 45. §. 1. ff. mand. l. 14. l. 22. l. 51. ff. eod. Sie Jacob. Cancer. Var. resolut. part. 2. cap. 5. num. 159. Nicol. van der Hoog. Singul. jur. 51.

Daar tegens eenige wtsonderingen zijn, by de welke een Borg ook voor of sonder de betalinge kan werden ontslagen. Als I. Soo wanneer den schuldenaar de betalinge van tijd tot tijd komt te vertrekken, ende den schuld-eysser geen vlijt aan en wend om de betalinge te bekomen, in welken geval den Borg, op dat hy niet altoos met de Borg-togt belaft

en blijft, naar het verloop van eenige Jaren ter bescheydenheid, den schuld-eyffer mag vergen, dat hy sijn schuld innet, of dat hy hem van de Borgt ontslaa. *arg. l. 3. in fin. ff. Ut in poss. legator. l. 9. ff. solut. matri- mon. l. 10. Cod. mand. l. 38. §. 1. ff. cod.* Sic Valentin. Franc. *de fidejuss. cap. 5. num. 559. & seq.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 29. num. 3.* Joann. à Sande *decif. Frisc. lib. 3. tit. 10. defin. 7.*

II. Indien den schuldenaar het sijne begint te verkwisten, ende onnut- telijk door te brengen, ofte sijn gelegenheid merkelyk begint te verar- men, mag den Borg hem tot betalinge van sijn schuld, of ontslaging van de Borgt-togt dwingen. *cap. fin. extr. de fidejuss. d. l. 38. §. 1. ff. de fide- juss. l. 10. Cod. Mandati.* Valent. Franc. *d. cap. 5. num. 567.* Andr. Gail *d. obs. 29. num. 8.* Berlich. *decif. 207. num. 13.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 28. defin. 39.*

III. Een Borg voor een schuld op seekre tijd te betalen, mag ook de tijd om zijnde, ontslaging van de Borgt-togt eysen. *l. 10. junct. l. 1. §. 1. ff. depositi l. 15. in pr. ff. de fidejussor. l. 3. ff. de Compensat.* Hartmann. *pract. tit. 30. obs. 6.* Ant. Fab. *lib. 4. tit. 26. defin. 24. 26.*

18 Sulks mag ook yemand, sig verbonden hebbende als Borg, voor seekre somme binnen seekre tijd te betalen, de schuld-pligtige sonder sijn wille, ofte kennisse geen seekren tijd gegeven, of de selve verlengt werden, maar soude daar door van sijn Borg-togt ontslagen werden; Sie Sande *lib. 9. tit. 10. defin. 5.* Sulks als mede by het Hof van Holland is verstaan op den 30. Julii 1610. in de saak van de Voogden van de Kinderen van Hen- rik Buyteweg, Impetranten in *Rauw Actie*, contra Egbert Jansz. Tim- merman, in welke saak den schuld-eyffer, met sijnen schuldenaar naader besprek maakte, ende den tijd van betalinge met beding van *Intrest* ver- lengende, den Borg den schuld-eyffer dede aanseggen, dat hy moest ma- ken sijn penningen te bekomen, ofte dat hy in de Borgt-togt niet en be- geerde verbonden te blyven, ende alsoo den schuld-eyffer om sijne penning- en, te bekomen niet en sorgde, is hy, den schuldenaar ondertussen in ar- moede vervallen zijnde, ontslagen van den eysch van de penningen, daar vooren hy Borge geworden was. Wt welke saak men ook sien kan, indien den selvschuldigen nalatig is op sijnen tijd te voldoen, of den schuld- eyffer tot het invorderen van de betalinge sijn vlijt niet en doet, den- kende dat hy genoeg verseekert is met den Borg, dat als dan den foc- danigen Borg régt heeft om den schuld-eyffer sijn agterwesen te doen invorderen, ende den schuldenaar te doen betalen, of hem ander- sans van de Borg-togt te ontslaan. Sie Sande *lib. 3. tit. 10. defin. 7.*
Andr.

Andr. Gail *lib. 2. obs. 30. num. 3. & num. 11.* Damhoud. *de tut. & Curat. cap. 6. num. 66.* Christin. *ad l. Mechlin. tit. 7. art. 16. num. 3. 4.* Radelant. *decif. 46.*

Andre ende meerder wtfonderingen zijn te sien by Valent. Franc. *de fidejuss. cap. 5. num. 559. & seqq.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 29.* Berlich. *decif. 261. num. 8.* Gomez. *Var. resolut. tom. 2. cap. 13. num. 10. in fin.*

H E T V. D E E L.

Van dadelijke Overkomst, ende hare verdeeling.

1. Dadelijke Overkomst, wat?
2. Hoe veelerhande.

3. Van wat kragt, ende hoe verre iemand verbind.

Dadelijke Overkomst is wanneer de Overkomst alleen niet genoeg en is, maar daar-en-boven nog de dadelijke Overgift van een saak moet volgen, eer de selve volkomenlijk is bekrachtigt.

Dese is verbruik-leening, bruyk-leening, bewaar-geving, pand-geving, geven om geven, geven om doen, doen om geven, ende doen om doen. *tot. tit. instit. Quib. mod. re contrah. obligat. l. 5. & tot. tit. ff. de praescript. verb.* Daar onder ook by ons werd gerekent koop van onroerende goederen, de welke niet anders als met wettelijke overgifte voor den regter van de plaats voltrokken ende bekrachtigt werd gehouden. *Plac. van den 9. May 1529.* daar van hier voor 2. *boek, 7. Deel, num. 4.*

In de welke de kragt van het verband bestaat, ende zijn begin ontfangt door de overgift van het goed, niet dat men door overkomst ende toefegging daar toe niet en soude kunnen verbonden werden, (het welk dan soude overgaan in een andere soort van handeling, waar van hier naar) maar dat de saaks overgang alleen daar toe van selv genoeg is, sonder verder toefegging, soo dat ook voor de overgift van de saak geen verband en is, ende by berouw mag afgegaan werden, soo verre de saak nog in sijn geheel is. *l. 5. ff. de Condiēt. caus. dat caus. non secut.* Ten waar den een den ander buyten dien eenige onderlinge toefegging had gedaan, we de welke eenig verband mogt werden vast gemaakt. *l. 3. Cod. de Res. permut. l. 27. Cod. de pact.*

HET VI. DEEL.

Van Verbruik-leen.

1. Verbruik-leen, wat?	4. Verbruik-leen hoedanig geschied.
2. Waar in het bestaat, ende hoedanig in geld-leenig.	5. Of, ende wanneer daar toe saaks dadelij-ke overlevering van noden.
3. Hoedanig in andere meetbare, ofte weegbare saaken.	6. Is weldadig, ende sonder gewin.

1 **V**erbruik-leen is daar by dat seekere saak, die meetbaar, telbaar, ofte weegbaar is, aan yemand met soodanigen sin overgegeven werd, dat den ontfanger daar na soo veel van gelijke slag, ende van gelijke deugt, als den gever wil, wederom sal geven. *l. 2. ff. de reb. cred. Vinn. ad pr. inst. mod. re contr. oblig. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 10. in pr.*

Onder meetbaar, telbaar, of weegbaar goed, werd in gebruik de voornaamste soort gerekent de geld-leeninge. *l. 30. ff. de leg. 1. § l. 14. in pr. Cod. de non numer. pecun.*

2 Sulks dat het geld datmen van yemand heeft geleent, niet juyst in de selve soort behouvt weder gegeven te werden. *Vinn. d. loco num. 11.* Het welk ook soo ver by ons is aangenomen, dat selvs die geene die seekere slag van geld had beloofst, ook in ander, ofte minder slag van geld, sonder onderscheid mag voldoen, als dat maar in gemeene ende gekeurde loop voor soo veel gangbaar is, als het geene dat hy schuldig was. *Accurs. in l. 35. Bald. in l. libera, num. 6. in vers. Nota. Cod. de Sentent. & interloc. omnium iud. Leonin. consil. 31. num. 4. Grot. introd. lib. 3. part. 10. num. 18. & part. 14. num. 39. 40. Christin. vol. 3. decis. 1. num. 1. & vol. 1. decis. 215. num. 8. Costuymen van Antwerpen tit. 64. art. 5. Consult. ende Advijfen, part. 1. Conf. 216. ende part. 2. Conf. 125. Everhard. consil. 240. num. 15.* Ten waar dat in de handeling wtdrukkelijk anders was bedongen, daar van hier voor II. Bouk, XIII. Deel, num. 3. breder werd verhandeld, ende te sien is by *Grot. d. loc. num. 19. & num. 41. Christin. d. vol. 1. decis. 215. num. 10. & decis. 391. & vol. 3. decis. 43. num. 3. Zypæ. de re ditib. vers. Caterum.* Ofte indien yemand die een groote somme schuldig was, alleenlijk om sijnen schuld-eyffer te kwellen, het slegte ende kleynste geld wt wilde souken. *Costuym. van Antwerp. d. tit. 64. art. 5. Pinell. ad rubr. Cod. de rescind. vend. part. 1. cap. 3. num. 17.*

3 Van andere waren die meetbaar, ofte weegbaar zijn, ende by meetinge ende

ende weeginge in handeling komen, kan ook Verbruik-leen geschieden, gelijk als is Oly, Wijn, Graan, ook Brood, ende Bier, soo het in de selve soort, ende van de selve deugd wederom gegeven werd, gelijk als huydensdaags het Bier ende Brood, het welk op seekere prijs ende gewigt werd gesteld, volgens welk het in sijn soort altoos een ende 't selve kan blijven, ende t' allen tijden kan wederom gegeven werden. *l. 35. §. 5. ff. de contrab. empt. junct. l. 2. §. 1. ff. de reb. cred. & ibi Bart.*

Verbruik-leen werd verstaan te geschieden, soo wel stilswijgende, als 4 met wtgedrukte woorden: bysonderlijk in geld-leening, daar by men wt de aantelling van een redelijke somme verstaat, dat Verbruik-leen is getroffen, al werd 't selve daar by niet wtgedrukt. *arg. l. 3. ff. de reb. credit. & ibi Gloss. & DD.*

Nogte is daar toe altoos een tegenwoordige overleveringe van het goed 5 selv van nooden. *l. 11. §. 1. l. 30. ff. de reb. cred.* Maar is somwijlen genoug dat 't selve te voorens wt een ander oorzaak in handen was gesteld, ende op nieuws werd bevestigd, of dat de overgift *per fictionem brevis manus*, dat is, door een korte hand, by bevel van overdragte door een ander des magtig gedaen werd. *l. 9. §. fin. l. 11. l. 15. ff. de reb. cred. junct. §. 44. inst. de rer. divis.*

Alle Verbruik-leen is wt sijn eygen aard weldadig, soo datmen daar voor 6 niet en geniet, ende niet meer eyssen kan als even soo veel als het geene dat wtgeleent is, ten zy sulks werd bedongen. *l. 3. l. 6. Cod. Si cert. per. l. 3. Cod. de Usur.* Het welk noyt stilswijgende daar onder verstaan werd, maar moet gelijk als by nader handeling wtdukklijk geschieden. *l. 8. ff. de eo quod certo loco.*

HET VII. DEEL.

Van *Intrest*, ende geld-gewin.

1. *Intrest* wat?
2. Hoe hoog ze bedingen.
3. Hoedanig als de begrootinge van dien niet en is wigedrukt.
4. Hoe lang den *Intrest* verstaan werd te loopen, de welke maar voor seekre tijd is bedongen.
5. Betaling van *Intrest*, of Jaarlykse renten buyten beding, of, ende hoedanig yemand verbind.
6. *Intrest* van *Intrest*, of, ende wanneer yemand schuldig is.
7. *Interessen*, of, ende hoe verre in praferentie benevens de Hoofstomme mogen werden gebragt.
8. Stilswygende *Intrest* wanneer plaats heeft, ende num. 10. 11.
9. Den loop van *Intrest*, of door arrest gestuyt werd.
10. *Intrest* van makingen ende beswaarde Ervenis.
11. Van *Kusting*-penningen, of, ende wanneer plaats heeft.
12. Wanneer *Intrest* ophoud.

- 1 **H**et geen voor het gewin van het wtgeleende werd bedongen, werd gemeenlijk genomt *Intrest*, anders geld-gewin (om dat het meeren-deels in geld bestaat) daar by men behalven het selve van gelijke soort ende deugt weder te geven, daar-en-boven nog bedingt soo veel als men door het ontbeeren van dat goed te kort komt. Dit word ook by sommige woeker (*Latine Usura*) genomt, dog oneygentlijk.
- 2 Dog op dat het geene yemand door het ontbeeren ende missen van sijn penningen ontbreekt, niet te hoog geschat, ende alsoo tot een onbeoorlijk gewin, anders woeker, op en klimt: Soo is by *Plac.* van den 4. October 1540. geordonneert, dat de Koopluyden haar geld op geen hooger *Intrest* wt mogen setten, als tot agt ten hondert, *secundum l. 26. Cod. de Usur.* Ende waar 't saak dat tot verkekerheid van de hoofstom eenig onderpand was gestelt, soo en wijft den *Hoogen Raad* niet meer toe als den penning sestien, *Coren observ. 4.* al-hoe-wel dat het *Hof* in sulken kas, ook seven ten hondert plag toe telaten. *Coren d. observ. 4. in Not. Sie Grot. Inleyd. d. lib. 3. cap. 10. num. 29. & ibi notata.* Ende is tot *Amsterdam* op den 25. April 1614. alsoo wtdruklijk by *Keure* geboden: dat yemand pand ter minne in de hand hebbende, geen hooger *Intrest* mag bedingen als tegens ses en een vierde ten hondert. *Wille-keuren aldaar.*
- 3 Anders, indien wel *Intrest* was bedongen, maar niet begrootet ende wtdgedrukt hoe veel of hoe hoog, werden de selve gereekent tot foodanigen *Intrest* als men naar gewoonte van den Lande, of plaats daar het beding gemaakt is, meest gewoon is te bedingen. *arg. l. 1. & l. 37. ff. de Usu.*

Usuris junct. l. 3. §. 1. ff. de contr. Tutel. & Uili aëtion. contra l. 31. & l. 41. §. ult. ff. de Usuris. tegens welk gebruik gemist is in de Consultation van de Hollandse Regts-geleerden, het eerste Deel, Consult. 273. Sie Groeneweg. *ad d. l. 31. ff. de Usuris.* Christin. vol. 1. decis. 293. num. 1. & seq. Neostad. *suprem. cur. decis. 3.*

Maar hoe lang den Intrest werd verstaan te loopen, moet mede wt het 4 beding geoordeelt werden? Sulks indien ik seyde: *Ik beloove uw soodanige somme als ik van uw heb geleent op Mey toekomende wederom te geven met den Intrest van dien*: alwaart dat ik niet slip op de betalinge en paste: soud gy naar scherpeheid van Regten geen meerder, of verder Intrest kunnen eyffen als tot Mey toe: Maar is daar toe noodig te bedingen, *met den Intresse van buyden af, tot de volle betalinge toe*, want al waar eenig Verband in komt; moet het selve met klare woorden wtgedrukt werden, buyten de welke 't selve niet en kan werden wtgerekt. *l. 99. ff. de verb. oblig.* Sie Sande *lib. 3. tit. 14. defin. 1. arg. l. creditor. 7. Cod. de Usuris.* Gelijk ook by het Hof van Holland was verstaan in de saak van Pieter Pieters, *Impetrante*, contra Claas Jacobsz. Koukke-bakker. Dog is naderhand in de saak van Dirk Jansz. Pijt verstaan, ende op den vierden Jan. 1620. by den Hoogen Rade bevestigt, dat (ten aansien dat yemand die sijn geld voor een Jaar wtsfet, ende daar by den Intrest bedingd, de selve tijd daar niet by en doet om den Intrest te bepalen, maar om sijn geleende geld wederom te hebben, het welk indien langer loopt, stilswygende verstaan moet werden vernieuwt te zijn, (gelijk als of tussen haarlieden verdragen was, dat de selve intressen souden blyven loopen, de welke bedongen waren) oversulks ook na de gestelde tijd verstaan moeten werden te loopen de Intresse tot de selve tijd bedongen, soo wanneer den schuldenaar op de selve tijd gemaant zijnde, nalatig is gebleven te voldoen, daar door hy verstaan werd stilswygende toe te staan, dat de verder interesse sullen blyven loopen. *facit l. 12. ff. de usur. junct. l. 12. Cod. de contrab. vel commut. stipulat.* Sie Ant. Fabr. *ad Cod. lib. 4. tit. 24. defin. 1.*

Soo ook indien yemand de welke maar tot seckre tijd toe, als by voorbeeld, voor een Jaar Intrest hadde toegeseid, evenwel na het verloop van die tijd nog Jaarlijks den selven Intrest tot verscheide Jaaren hadde betaalt, soude daar door ook van de volgende Jaaren den selven Intrest schuldig zijn, ende werd in sulken geval mede verstaan soodanige beding stilswygende vernieuwt te zijn, ende is alsoo geoordeelt by Sande *lib. 3. tit. 14. defin. 4.* Anton. Faber *ad Cod. lib. 4. tit. 24. defin. 1.*

5 Maar of yemand buyten eenig beding een Jaarlijkfen *Intrest*, of Rente eenige Jaaren betaalt hebbende, daar door verbonden soude werden tot verder betalinge van de selve Jaarlijkse Renten, ofte *Intrest*, werd verstaan dat daar door de deugdelijkheid van de schuld genoug werd bekrachtigt, om dat niemand gaegt en werd meermaals, ende dikwils te betalen, het geene hy niet schuldig en was: ten waar dat den selven konde bewijfen, dat hy het niet schuldig en was geweest, ende wt een gewaande oorzaak had betaalt. *arg. l. 6. ff. de Usuris.* Sie Pyr. Maur. *tract. de solut. cap. 37.* Anton. Fab. *ad Cod. lib. 8. tit. 4. defin. 7.* Joann. a Sande *lib. 3. tit. 14. defin. 4.* Soo is ook in tegendeel op sommige plaatsen een *Costuym*, dat yemand, die, geld geleent hebbende sonder beding van *Intrest*, op sekerere tijd wederom te geven, naar het verloop van eenigen tijd, daar van *Intrest* ontfangt, sonder met eenen de hoofsomme te ontfangen, daar door sig selven stillswijgende verbind, tot een jaarlijxte rente, ende niet bevougd en is de hoofsom op te eysfen, maar alleen kan spreekken tot vestenis ofte hypothecatie van dien, volgens het gemeen spreekwoord, eens renten altoos renten. Van hoedanige *Costuyme* in den lande van Utrecht gebruyklijk getuygt G. Wassenaar *pract. notar. cap. II. §. 3. 6.* Dog het selve en komt met onse manieren niet over een, volgens welke wel in de jaarlijkse verkofte renten uyt den aart van de koop de aflossinge alleen staat aan de keure van den verkoper ende rentschuldige waar van hier voor in *bee 2. bouk, 13. deel.* maar in andere gemeene *Intressen* den uytsetter altoos meester blijft naar behoorlijke waarschuwinge sijn uytgeleende geld op te seggen.

6 *Intrest* van *Intrest* en magmen ook niet genieten, al haddemen sijn Renten, of sijn *Intrest* nog soo lang te buyten gestaan. *l. 29 ff. de hult. Cod. de Usuris.* Het welke nogtans tot Antwerpen toegelaten werd. *teste Leonino consil. 13. num. 4. vers. Transgrediendo,* ende is by ons in des Graavlijkheids ende Gemeen-Lands agterwefen in Jaarlijkse Renten gebruyklijk. Welkers *Intressen* wederom in Hooft-som opgeklampt, ende verhoogt mogen werden. *Christ. vol. I. decis. 49. & vol. 3. decis. 43. num. 6. & ad leges Mechlin. tit. 12. art. 9. num. 23. in addit.*

Item, een Voogd die eenige penningen van sijn Pupil onder hem op Renten heeft, ende de verscheene Renten niet binnen behoorlijken tijd tot profijt van den Pupil besteed, of beleid en heeft, is ook gehouden *Intrest* van de selve Renten te betalen. *l. si Tutor. & in l. Tutor. §. usurar. & §. si usuras, ff. de aministrat. tutor.* Sie Consult ende Advijf. *bee 2. Deel, Conf. 146.* Maar wanneer den *Intrest* soo lang onbetaalt gebleven

bleven is, dat de selve op malkander gehoopt, meer als de Hooft-som selv komen te bedragen, mag het overige niet geeyst werden, ende houd als dan den loop van verder *Intrest* op. *per. l. 10. ff. de Usuris & l. 27. Cod. cod. Vide Groeneweg. ad. d. l. 27. Joann. a Sande lib 3. tit. 14. defin. 5. in sine.*

By *Placaat* van den 26. Octob. 1572. was wel ingesteld ten voordeel 7 van de schuld-eysseren, datmen van verkeerde ende veronderpande penningen, niet meer als met drie Jaren *Intrest* soude voor andere gaan, maar is het selve niet onderhouden: Als alleen in sommige plaatsen daar het selve by bysondere Keuren mede soo is ingesteld, Keuren van *Leyden* van den 21. April 1626. Sie de nieuwe Keuren, *art. 125.*

Het is een gemeenen regel, dat niemand in Regten met eenigen *Intrest* 8 beswaart mag werden, als wt een wdruklijk beding, *l. 3. & l. 6. Cod. Si cert. per. l. 3. Cod. de usuris.* maar daar van zijn verscheyde wtsonderingen, by de welke ook stillwijgende verstaan werd *Intrest* te loopen. Alsoo kan buyten beding ook *Intrest* geeyst werden van het geene datmen wettelijken gemaant zijnde, op den regten tijd niet en betaalt. *l. 17. §. si pupillo. ff. de Usuris.* Ende begint in sulken geval den *Intrest* te loopen van de *luiscontestatie*, ofte volle Regt-pleginge af. *Christin. volum. 3. defin. 45. num. 2. 3. Sande lib. 3. tit. 14. defin. 1.* waar van den schuldenaar die met sijnen schuld-eysser, aangaande de schuld niet wel over-een en komt, sig met onder-regt legginge (daar van hier naar) kan bevrijden, ende den loop van foodanigen ende anderen *Intrest* stutten. *l. 1. §. ult. l. 7. l. 6. l. 19. ff. de Usur. Sande lib. 3. tit. 14. defin. 8.*

Maar of *Arrest*, ende gefloten hand, soo wel als onder-regt-legginge, 9 den loop van *Intrest* soude stutten, werd verscheydentlyk by de DD. gehandelt: gelijk als by voorbeeld, of een schuldenaar gehouden is aan sijnen schuld-eysser *Intrest* te betalen, indien de schuld onder hem is beset, of hem verbod gedaan is van niet te betalen, of dat hy geen seeker persoon en weet aan wie dat hy vryelijk betalen mag? Ende is daar van wel het gemeender gevoelen van meest alle DD. dat hy in sulken gevalle geen *Intrest* schuldig en is. *Felin. in cap. constitut. 193. extra de rescript. num. 12.* om dat niemand buyten beding ende nalatigheid van betaling *Intrest* schuldig is. *l. 17. §. si pupillo l. 32. §. in bona fidei. ff. de Usuris. l. 87. §. usuras ff. de legat. 2. ende het regelmatig verbod yemand buyten schuld ende boeten houd. Gloss. in l. 4. ff. de Condit. triticaria. Felin. d. loco. Guid. Papa decis. 340. num. 3. Tuffsch. conclus. practicabil. tom. 6. conclus. 480. in verb. praeceptum num. 10. & seq.* Ten waar nogtans indien aan d'ander zijde bewe-

fen wierd, ofte anders bedenkelijk was dat den schuldenaar ondertussen het geld gebruikt, daar mede sijn profijt gedaan hadde, of hadde kunnen doen, ende by hem het tegendeel niet en wierd aangewesen dat hy het selve ledig en vruchteloos hadde gehouden, in welken geval den schuldenaar den *Intrest*, niet jegentaande *Arrest*, ende gelloten hand, niet wel en soude kunnen ontgaan. *arg. l. 14. ff. de condict. indeb. & l. 226. ff. de Regul. Juris junct. l. 34. ff. de usuris, & l. 23. ff. de pignorat. act.* Carpzov. *desin. forens. part. 2. constit. 30. desin. 24. in fin.* Ende alsoo is by den *Hoogen Rade Anno 1652.* tussen de Ervgenamen van *Adriaan Jansz. van Koudekerk*, ende *Mr. Philips van Cromstryen* verstaan, welke saak ik tot in *Revisie* toe heb sien staande houden.

10 Van makinge ende beswaarde Ervenissen, de welke op sijn tijd niet betaalt en werden, moet ook *Intrest* betaalt werden. *l. 3. l. 17. ff. de Usur. l. 34. ff. eod. l. 1. 2. Cod. de Usur. & fructib. legat.* Soo als hier voor *3. bouk, 9. deel, num. 39.* breder is verhandelt.

11 Werd ook verstaan stillswijgenden *Intrest* te loopen van *Kusting-penningen* van gekofte *Huysingen*, ofte *Landen*, dewelke niet op sijn tijd en werden betaalt, al ist dat het niet en is bedongen, volgens den *Regel, geld en pand en mag niet zijn in eene hand; facit l. 5. Cod. de act. empti.* Maar hebben in sulken geval de selve *Interessen* geen voorgang regt, ofte onderpand. Als by het *Hof* is verstaan in de saak van *Jan Dirxsz. van Keulen*, contra *Willem Willemsz. van Nieupoort*, den 11. November 1609. om dat foodanige *Intressen* niet wt beding, maar by wet. duydning voortkomen. Dog is op verscheyde plaatsen by *Keure* ingesteld ende gebruikelijk, dat den *Intrest* van de verscheenen *Kusting-penningen* daar geen *Intrest* by bedongen en was, eerst begint te loopen drie Maanden naar den verschijn-dag van elke *Kusting*, ofte *Termijn*. Alsoo is op den 22. Juny 1617. binnen *Leyden* gekeurt; Dat alle *Kusting-penningen* spruytende wt koop van *Huysen*, *Gronden*, ende *Erven*, volgens de bedingen ende beloften in de *Brieven* daar van verleeden vervatet, op haare *respective* verschijn-dagen, aan handen van de schuldeyffers, of desselvs *Regt* hebbende, sullen werden betaalt; ende dat van de selve geen wistel voor *Vrede-makers*, nog voor de *Vierschaare* sal werden verleent; Dan mits by de schuldenaars betaalt werdende behoorlijken *Intrest*, tegens den penning twintig in 't Jaar, gerekent van drie Maanden naar de *respective* verschijn-dagen tot de voldoeninge toe. Sie de nieuwe *Keuren*, art. 124.

12 De *Intressen* houden op met de betalinge van de *Hooft-som*, ende voorts op de

VIII Deel. *Van de Bank van Leeninge, ofte Lombard.* 333

op de selve wijze als het verband van de Hooft-som selv. l. 9. l. 11. l. 19. *Cod. de Usur. §. 1. instit. Quib. mod. tollit. obligat.* 't Welk te verstaan is in toekomende. Maar wanneer verschenen *Intressen* verstaan werden op te houden, ende of de selve door het ontfangen van de Hooft-som sonder eenige *protest*, of tuyg van regts-bewaar te doen, verstaan werden gekweten te zijn? werd 't selve alsoo verstaan in stillswygende *Intressen*, de welke yemand buyten beding soude schuldig zijn. l. 49. §. 1. ff. de act. empr. l. 4. *Cod. depositi. l. 8. in fin. & l. ult. ff. de eo quod certo loco. l. 6. §. ult. ff. de leg. commissor.* Maar niet van *Intressen* de welke men by vtgedrukt beding schuldig is. d. l. 49. §. 1. ff. de act. empr. & l. 8. ff. de eo quod certo loco. Sie Pyr. Maur. *tract. de solut. oblat. & retent. cap. 12.* Anton. Fab. *ad Cod. l. 4. tit. 24. defin. 5.* Joann. à Sande *lib. 3. tit. 14. defin. 10.*

HET VIII. DEEL.

Van de Bank van Leeninge, ofte Lombard.

1. Bank van Leening, ofie Lombard,
2. Onder wiens voorforge, ende by wie te bedienen.
3. De Mate ende Tax van het gewin ende Intrest.
4. De beleende panden, wannceer, ende boedanig te lossen.

VAn den gemeenen loop van *Intrest* werden wtgefondert de *Banken van Leening*, anders de *Lombard*, daar yder een sijn goed voor een redelijken penning, by den dag, ende by de week mag verpanden, ende beleenen, soo hoog als de waarde van het veronderpande goed in redelijkheid mag lyden, waar van de Tavel-houder voor sijn moeyte ende geld-verschot, een redelijke winst mag trekken. Daar toe by de Overheid seckre persoonen werden gesteld, buyten de welke niemand tot foodanige pand-leeninge werd toegelaten; ende op dat het selve gewin niet al te hoog en werde geschat, tot een seckre somme werd bepaalt.

Daar over in voortyden de *Bisschoppen* de opsigt gehad hebben, als te sien is by het *Concilie van Tremen, Session. 22. cap. 8.* Maar naar dat de *Pauselijke Regten*, ende de *Geestelijke Viersehaar* by ons is te niet gedaan, is de selve voorforge by *resolutie* van de *Staten van Holland* van den 17. Novemb. 1578. ende den 11. April 1584. aan de *Magistraat* in

enke Stad opgedragen, ende aanbevolen, *al sulke Christelijke, Politijque, ende Gereformeerde ordre, ende middel, op het stuk van de selve Leeninge te souken, stellen, ende onderhouden, als ten meesten gerijv, ende minste quese van de behouvtige Gemeente met eer ende profijt der selver sal mogen dienen.*

By de sommige werden soodanige *Banken van Leeninge*, by, ende van wegen de Stad opgerecht, ende by Luyden, daar toe om seckre loon gesteld, waargenomen, ende het voordeel ten behouven van de gemeene saak aangeleid, of ook wel Jaarlijs aan den gemeenen armen wtgedeelt. By andere werd het op seckre voorgestelde maat, ende ordre verpagt, om seckre somme, ten behouven van den Armen, Jaarlijs wt te keeren.

3 In de Maat van het gewin daar toe behoorende, werd in agt genomen de winst-derving van het ledige geld, daar mede de Tavel-houders tot gerijv van een yder voorsien moeten zijn, haar moeyte, ende ommeslag in het wt-tellen, ende wederom ontvangen, het gevaar van schade in het schatten der panden, den loon van hare Tavel-diensers, ende verdere onkosten, het welk gemeenlijk genomen werd op 't meeste, ende daar eenige Jaarlijkse Pagt opgesteld is, jegens 24. ende 21. ten hondert in 't jaar, op 't minste, ende daar de *Banken van Leeninge* by ende van wegen de Stad selv werden gehouden, jegens 18. 16. 12. ende ook wel tot 10. ofte agt; anders, ende in 't gemeen op 18. ten hondert in 't jaar; waar voor de Tavel-houders hare Kassen met opgehoopt geld voorsien houden moeten, en alle verder moeyten ende kosten moeten wtvinden.

4 Dese beleende panden mogen by de Leen-schuldigen geloft werden, t'alten tyden als het haar goed dunkt, mits by de lossinge, ende weder-gave van het geleende, vougende soodanig verloop als naar beloop des tijds verschenen is. Dog op dat den Tavel-houder niet al te lang met het beleende goed beset en blyve, ende het verstaan-geld, ofte winst-derving niet buyten de overige waarde van het goed op en klim, mogen de Luyden hare panden niet langer als een jaar ende ses weeken laten staan, ende soo wie binnen de selve tijd sijne panden niet en komt lossen, werden de selve als vervallen opentlijk verkost, ende het overschot aan den gemeenen Armen overgegeven, alwaar de eygenaars 't selve binnen seckren tijd, by de sommige van drie jaren, nog mogen komen wederom halen.

HET IX. DEEL.

Van Bodemerye ende Assurantie.

1. Bodemerye wat, ende by wie aan te gaan.	manschappen die alreede vergaan, ende bedorven zijn.
2. Of, ende wanneer by de Schippers, buyten last van de Reders.	8. Verseekering op goede ende quade rydinge, wat?
3. Assurantie, ofte verseekeringe voor Schip ende goed, wat?	9. Geen andere Haven in te gaan, tijd te verleenen, of reyse by den verseekerden te veranderen, als in nood.
4. Hoedanig, ende tot hoe hoog te doen,	10. Wanneer het regt van Verseekering ingaat, ende op houd, ende hoedanig te beregten.
5. Voor wat schade, ofte verlies schuldig.	
6. Over wat goederen verseekering mag werden genomen.	
7. Of, ende wanneer van goeden ende Koop-	

VAN den gemeenen loop van *Intresse*, werden ook buyten gehouden ende wtbesondert geld-leeningen, daar by den Wileener 't gevaar van de Zee t'sijnen lasten neemt, daar voor men soo veel meer ten *Intrest* mag bedingen, als het gevaar ende het afgwatgen van het geval van de Zee, na gelegenheid van plaats ende tijd, boven den gemeenen loop van *Intrest*, kan werden geschat, niet alleen tot tien, of twaalv, maar selvs tot twintig, minder, ofte meerder ten hondert. *tot. tit. ff. & Cod. de nautico faenore junct. Novell. 106.*

Dese zijn *Bodemerye*, ende *Assurantie*.

Bodemerye, is geld-leeninge, op den Kiel, ofte Bodem van het Schip, om soo veel met seckren *Intrest* weder te geven, soo het Schip behouden over komt. Het welk mag aangegaan werden, niet alleen by de Reders ende eygenaars van het Schip, maar ook by den Schipper tot haare lasten, soo wanneer, ende soo veel sy buytens Lands zijnde, tot het volvoeren van haare reys van nooden mogten hebben, maar binnen 's Lands en monen geene Schippers enige *Bodemerye* aangaan, als by duydelijke wille ende toetstaan van het meerendeel van haarlyuder Reeders: ten waar sy van eenige van hare Reeders geene penningen en konden bekomen tot wtredinge van hare Schepen, in welken geval de Schippers tot lasten van soodanige onwillige Reeders soo veel penningen op *Bodemerye* mogen ligen, als der selver aandeel in het Schip komt te bedragen. Sic de *Recueil van de Costuymen van Amsterdam*, cap. 52. art. 1. ende 7. Wif buyffe Zee-regten, art. 40. Ordonnantie der Zee-regten van Koning PHILIPS van den jare 1563 tit. *Van Schippers ende Koopluyden*, art. 12. ende tit. *Van verseekeringe, ofte Assurantie*, art. 19.

Assu-

3 *Assurantie*, ofte verseekeering, is een handeling daar by yemand voor seekre geld-winste, de welke met het aangaan van de handeling werd aanggetelt, t' sijnen lasten neemt het gevaar van de Zee, ofte Water, Vier, Vyanden, Zee-roovers, ende verder ongeluk, op het Schip met sijn toebehooren, ofte ook wel op seker goed, ofte Koopmanschap vallende, tot dat het behouden overkomt, ter plaatse daar het heenen geschikt is.

De bysondre Regten ende hoedanigheden in de verseekeering aan te merken, zijn voornamentlijk:

4 I. Dat het verseeckerde goed naar sijn opregte waarde moet werden aangebragt, ende met kennisse ingeladen. Sie de Zee-regten van *Koning PHILIPS* van den Jaare 1563. *tit. Van Verseecker. art. 10.*

II. Dat niemand sijn Schip met de toedringe tegens het gevaar van Water, Vier, Vyanden, Zee-rovers, ofte andere gevallen, verder mag doen verseecken voor hem, ofte sijne mede-reeders, dan voor de helft van de waarde van dien, volgens de voorsz. Zee-regten van *Koning PHILIPS* van den jaare 1563. *tit. van Verseekeeringe, ofte Assurantie. art. 8.* 't Welk by de Costuymen van Amsteldam is vermeerderd tot op twee derdeparten. *Recueil van de Costuymen van Amsteldam, cap. 30. art. 10.*

Ende aangaande de Koopmanschappen ende goedren, dat daar van ten minsten het tiende deel van de waarde, dat de selve soo over koop, als anders hebben gekost, moet onverseeckert blyven, behoudelijk dat de Koopmanschap tot *Antwerpen* over de duysent ponden vlaamis, ende volgens Costuymen van *Amsteldam* over de twee duysent ponden een persoon toekomende, kwamen te bedragen, den selven het overschot in 't geheel mag doen verseecken, blyvende alleen het tiende deel van de duysent, ofte twee duysent ponden onverseeckert. Sie de regten van *Koning PHILIPS* van den jare 1563. *tit. van Verseekeering, art. 11.* ende het *Recueil van de Costuymen van Amsteldam, cap. 30. art. 11.*

5 III. Dat soo wanneer het verseeckerde goed door hem selven sonder eenig wtwendig geval quam te verderven, ofte verargeren, den Verseeckeraar daar in niet gehouden en is. Sie Costuymen van *Antwerpen, iii. 54. art. 15.* Van *Amsteldam, d. cap. 30. art. 27.*

6 IV. Dat men alle saaken ende Koopmanschappen mag doen verseecken, wtbesondert de Vragten ende Huyren van de Schippers, ende Bootsgeellen, nogte ook de toerustinge van Schepen, Mensen, Leven, Kruyt, Loot, Lijvs-behouvten, ofte diergelijke dingen, de welke verseecht werden. Zee-regten van *Koning PHILIPS, tit. van Verseekeering,*

kering, *art.* 8. 9. Costuymen van Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 10. 11. *ende art.* 17. 24.

Men mag ook doen verseeckeren Schepen, waren, goeden ende Koop: 7 manschappen, die alreede ten tijde van de verseeckerung vergaan, gerooft, ofte bedorven waren, soo wanneer het ter kennisse van den persoon die de verseeckerung neemt niet en was gekomen, of soo veel tijd niet tussen beyden en was geweest, dat hy het niet en had kunnen weten, drie mylen weegs gerekent voor twee uyren. Zee-regten van Koning PHILIPS *tit.* Van verseeckerung, *art.* 4. Costuymen van Antwerpen, *tit.* 54. *art.* 10. Van Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 20. 21.

Daar van duydelijke kennisse moet gedaan werden, hoe lange de Schepen 8 wt geweest zijn, ende wat daar van de laatste tydinge is, dat men noemt *verseeckerung op goede ende quade tydinge.* Want anders soude een verseeckerung gedaan, drie Maanden naar het vertrek van de Schepen in *Europa, Barbaryen,* of daar omtrent, ende op de verdre plaatsen ses Maanden naar het vertrek, kragteloos zijn, ende niet bestaan mogen. Costuym. van Antwerp. *tit.* 54. *art.* 8. Van Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 6.

V. Dat den Verseeckerden den Schipper die hy bevracht heeft, geen 9 andere Havenen mag doen ingaan, ofte aannemen, of sijn reys in de verseecker-brief wtgedrukt, mag doen verlengen, ofte veranderen, of is de verseeckerung van onwaardigen, ten waar den Schipper wt nood, eenige andere Havenen buyten last van den verseeckeraar had moeten in loopen. Zee-regten van Koning PHILIPS *tit.* Van verseeckerung, *art.* 6. Costuym. van Antwerpen, *tit.* 54. *art.* 12. Costuym. van Amsteldam, *cap.* 30. *art.* 7.

VI. Dat de verseeckerung begint van die tijd af dat het Schip Zeil: 10 ree leid, ende de verseeckerde waren gebragt zijn op de Kay, ofte Wal, ofte in de Schuyten ende Barken, om daar mede in de Schepen ingeladen te worden, ter tijd toe dat de selve in de Haven ingekomen, ende op 't Land vry ende veylig ontladen, ende glost sullen zijn, den tijd van 24. Uyren. Ende wat verlies, ofte ongeluk, onder tussen op het verseeckerde komt te vallen, moet den verseeckerden sijnen verseeckeraar, daar van behoorlijke kennis ende bewijs doen, het welk gedaan zijnde, den verseeckeraar hem naar drie maanden, onder Borgt van 't selve wederom te geven, soo naderhand anders bevonden wierd, sijn verlooren ende verongelukte moet goed doen, soo verre het selve was verseeckert, ende ingeval datter eenig Schip, of goed, in *Europa, Barbaryen,* of daar omtrent, jaar en dag, ende op verder gelegen plaatsen, den tijd van twee jaren after

blijvt, sonder middelerwylen eenige tydingen daar af te hooren, werd het selve Schip ende goed gehouden als verlooren, en magmen daar af de verseekeraars kennisse doen, ende naar drie Maanden betalinge eyssen als vooren. Sie Zee-regten van *Koning PHILIPS*, tit. *Van verseekering*, art. 13. Costuymen van Antwerpen, tit. 54. art. 4. 5. 7. Van Amsteldam, cap. 30. num. 4. 5. 28. 33.

H E T X. D E E L.

Van Bruik-leen.

1. Bruik-leen, wat?	3. Waar in den te Leen-ontvanger gehouden is, ende wat by hem te vergoeden.
2. By wie, ende van welke saaken te geschieden.	4. Waar in den wtleener gehouden is.

1 Bruik-leen is een handeling, daar by yets tot secker gebruik sonder eenig gewin geleend werd, mits dat het selve goed naar 't gebruik wederom sal werden gegeven. §. 2. *instit. Quib. Mod. re contrah. oblig. l. 1. l. 8. ff. commodat.*

2 Dese handeling mag geschieden, by alle die haar selven kragtelijk verbinden kunnen, (daar van hier voor) ende van alle goederen, soo roerende als onroerende. l. 5. §. 6. l. 1. §. 1. *ff. commodati.* die maar soodanig zijn, welkers gebruik niet en bestaat, in 't verbruiken van de selve saak. l. 3. §. ult. *ff. eod.* ten waar dat ook een verbruikbare saak yemand geleend wierd om daar mede te pronken. l. 3. §. fin. l. 4. *ff. eod.*

Den te Leen-ontvanger is gehouden het gebruik gedaan zijnde, het geleende, soo goed ende quaad als het was, wederom te geven. §. 2. *instit. Quib. mod. re contr. oblig. l. 7. l. 5. §. 2. ff. commodati.*

3 Wat schade ofte ongeluk by het minste versuym van den te Leen-ontvanger aan dat goed kwam, most hy goed doen. §. 1. *inst. quibus mod. re contr. oblig.* ende by aldien hy het geleende goed anders gebruikte als besproken was, wierd voor dievery gehouden. §. 6. *instit. de oblig. qua ex delict.* Maar dat komt met onse dagelykse onderhouding, de welke wat sorgvuldiger voor de goede naam van de Luyden in die saak is, niet over een. *arg. l. 38. ff. ad leg. Jul. de adulter.* Ende is alleen genoeg, dat by misbruik ofte kennelijk versuym, den wtleener sijn schade ofte kort werd vergoed. l. 3. §. 2. *ff. commodati.* Voor een ongeval dat buyten sijn toedoen, ofte 't geene ondertussen dat den wtleener nalatig is geweest, 't geleende wederom te ontvangen, aan de saak was verergerd, was hy ook niet gehou-

gehouden. *l. 18. in pr. & §. ult. ff. commodat. l. 5. §. 4. & §. 7. ff. eod. l. 52. §. 1. ff. ad leg. Aquil.*

Daar-en-tegen alift dat de wtleener geen voordeel voor zijn wtleenig 4 en heeft, soo is hy nogtans schuldig den te Leen-ontvanger het goed tot bestemden, ofte redelijken tijd te laten wtbruiken; ende soo hy willens ende wetens yets wtgeleent had, dat niet goed, ofte bestand en was tot het gebruik daar toe het behoorde, soude in de vergoedinge van de schade die den te Leen-ontvanger daar door quam te lyden, gehouden zijn. *l. 17. §. 3. l. 18. §. pen. & l. pen. ff. commod.* midsgaders ook van de onkosten de welke buyten de waarde van het gebruik daar aan noodig ende ter goeder trouwen zijn te kost geleid. *d. l. 18. §. 2. ff. commod.*

H E T X I. D E E L.

Van Bewaar-geving.

1. Bewaar-geving, wat?	6. waar in Onder-regt-legging, sequestratie, ende bewaar-geving verschillen.
2. Onder-regt-legging wat, en hoe velerbande?	7. Consignatie-geld, wat, ende hoe hoog te reeknen.
3. Willige.	8. Waar in den bewaar-aannemer, ende bewaar-gever gebonden is.
4. Onwillige.	
5. Sequestratie onder een derde, wat, ende wanneer noodig.	

Bewaargeving is een handeling waar by ymand eens anders goed voor 1 niet te bewaren aanneemt, om 't selve, als het den geever gelievt weder te geven. *l. 1. ff. depositi. §. 3. instit. Quib. mod. re contr. oblig.*

Te vergeeys soude by ons getwyvelt werden, of bewaar-geving ook konde bestaan in onroerend goed: want indien een stuk Land, of een Huys, daar in twee met malkander niet over een en komen, onder de sorg ende bewind van den Regter kan gesteld werden. *Instruct. van den Hove, art. 39. l. 5. & seq. l. 17. ff. depositi.* Waarom sal dan ook niet het selve alffer geen geschil om en is, geseid kunnen werden in bewaring gegeven te werden, ende het selve bewaar-geving genocmt werden, soo wanneer het selve onder de opsigte ende forge van yemand werd bevolen. *arg. l. unio. Cod. de prohibit. sequestratione pecun. cap. 1. de sequestrat. in clementin.*

Naast aan bewaar-geving komt onder-regt-legging.

Onder-regt-legging is een verseekering van een twyvelagtige, ofte dings- 2 pligtige saak onder den Regter.

Dese is tweederhande, ofte gewillige, ofte onwillige.

3 Gewillige, soo wanneer mijnen schuld-eysser het geene dat ik hem schuldig ben niet en wil ontvangen, in der manieren als ik het hem geven wil, ofte ook soo wanneer ik niet en weet aan wien ik sal betalen, ende daar geschil over valt, als dan vermag ik hem 't selve wettelijk met opene beursen, ende klinkenden gelde doen aanbieden, ende op kosten van ongelijk onder den Regter leggen, om daar door den loop van *Intrest* te stutten.

Het welk soo nauw genomen werd, dat de enkele aanbieding ende regts-bewaar-tuig niet genoug en is om den *Intrest* te beletten, maar ware onder-regt-legginge daar by moet volgen, ende den schuldenaar metter daad sijne handen moet ydelen. *l. 1. §. ult. l. 7. ff. l. 6. l. 19. Cod. de Usuris. junct. l. 34 ff. eod. & l. 23. ff. de pignorat. act. l. 14. ff. de condit. indebit. l. 226. ff. de Regul. Jur.* Soo als hier voor in het VII. Deel, num. 9. is aangewesen.

Welke penningen by den schuld-eysser onder Borgte altijd mogen werden geligt. Dog soude hy de selve, indien daar na bevonden wierd dat een ander daar beter toe geregtigt was, moeten wederom geven, met den *Intrest* van dien, om dat die geene de welke yets gehouden is weder te geven, 't selve met alle vrugten ende baten, by hem genooten, of die hy had kunnen genieten, weder moet geven. *l. 38. §. 4. ff. de Usur. junct. l. 88. §. final. ff. ad leg. falcid. l. final. Cod. de petit. heredit. Sie Sande lib. 3. tit. 14. defn. 12.*

4 Onwillige is, soo wanneer de onder-regt-legging van een twistige saak by *provisio* yemand door den Regter werd opgeleid. *l. unico. Cod. de sequestr. pecun.* Het welk om verscheyde reedenen voorvalt: als by voorbeeid; indien datter sorg is dat de weder-dingers malkander het besit van dien met geweld mogten afnemen. *l. 13. §. 3. ff. de Usufr.* Of datter sorg is, dat het ondertuffen t'onbruik sal gemaakt werden, of den besitter niet en mag toevertrouwt werden, ende hy geen Borg en weet te stellen. *l. 22. §. 8. ff. solut. matrim. l. 7. §. Qui satis.* In welchen geval het goed daar geschil om is, niet alleen onder den Regter, maar ook wel onder een derde werd geleid, ende werd gemeenlijk *sequestratie* genomt, ende die sulks aanneemd *sequester. l. 5. & seq. l. 17. ff. depositi. l. 110. ff. de Verb. Signific.*

6 Verschild daar in van bewaar-geving, dat bewaar-geving om niet werd aangenomen, ende in *sequestratie*, ofte onder-regt-legging den geenen die 't selve aanneemt, daar van betaalt werd. *l. 5. §. 2. ff. depositi.* Ende dat het geen in bewaring is gegeven, t'allen tijden, *l. 1. §. 22. & §. 45. ff. depositi.* het geen *gesequestreert* werd niet eer als naar besligting van de

de faak, ende het geen onder-regt geleid wierd, niet anders als onder Borgte wederom mag geeyst werden. In 't verder en is des regts aangaande geen, of weynig onderscheid. *l. 5. §. 1. l. 6. l. 17. ff. depositi.*

In onder-regt-legging werd gemeenlijk voor Berg-loon (dat men *con signatie-geld* noemt) betaalt van yder pond vlaams een dubbelen stuyver, ofte anderhalv ten hondert, maar in de *sequestratie* staat het selve ter bescheydenheid.

Den bewaar-aannemer is gehouden, het goed benevens 't sijne te bewaaren, ende het selve ten believen van den bewaar-gever, of anders tussen ding-pligtige het geschil wt zijnde, wederom te geven, met alle baten ende vrugten daar van gekomen. *l. 1. §. 24. ff. depositi.* Ende soo daar eenige schade door sijn kennelijk versuym, of quade trouwe aan geschied was, soude 't selve moeten vergoeden. *l. 32. ff. eod.* Daar tegens den bewaar-aannemer niet en heeft te eyssen als schadeloos gehouden te werden, van 't geen by hem daar aan noodig, ende ten oirbaar te kost geleid is. *l. 5. l. 23. ff. depositi.* Wtgefondert in onder-regt-legging, ende *sequestratie*, daar in ook den bewaar-aannemer ook voor sijn moeyten ende dienst betaalt werd, als geseid is.

H E T X I I. D E E L.

Van Pand, ende Onderfettinge.

1. *Pand-geving wat?*
2. *Andre van roerend, ofte onroerend goed, by onderfettinge.*
3. *Onderfettinge wat, ende hoe wederhande.*
4. *Algemeene, ofte in 's bysonder, hoe te doen.*
5. *Hoedanige overkomsten ende bedingen, in de selve gebruikelijk.*

Pand-geving, is een overkomst daar door men yemand eenig goed tot 's sijn inschulds verseekering in handen steld. *§. ult. instit. Quib. mod. re contr. oblig. l. 238. §. 2. ff. de Verb. Signific.*

Andre is Pand-geving van roerend goed, andre *hypotheeq*, ofte onderfetting, daar by onroerend goed, sonder dadelijke overgifte werd verbonden. Dog werd wel meest sonder onderscheid genomen, alleen dat onderfettinge by geschrifte, ende voor de Overheid van de plaats daar het geschied, ofte het goed gelegen is, geschied: Pand-geving ook slegtelijk, ende onder de hand, als pand ter minne.

Onderfettinge is wederom andre by beding, andre stilswygende door 3 wet-duydinge.

4 Onderfettinge by beding is of van alle goed in 't gemeen, anders *generaal*, of van dit, of dat goed in 't byzonder, anders *speciaal* verband, ofte *hypotheeq*.

5 Voor bysondere onderfetting, ofte speciaal *hypotheeq* van onroerend goed, en is de overdragt slegtlijk geschied niet genoug: maar moet by de Overheid, van de plaats daar het goed gelegen is, schriftelijk betuygt werden, ende aldaar in een algemeen *Register* aangeteekent werden, ende daar-en-boven den veertigften penning, van het geene daar vooren dat het belast ende veronderpand werd, ten behouven van het Land betaalt werden, *Plac. van den 9. May, 1529. Gröt. Inleyd. lib. 2. part. 48. num. 36. ende 37.* Maar voor algemeene onderfetting is genoug, dat het maar voot een Regter in de *Provincie van Holland*, sonder onderscheid, mids betalende den 40. penning geschied, *Politie. Ordonn. art. 35. Plac. van den 40. penn. art. 1. 10. 11.* Dog vermits de onsekerheid van het geene daar voor metter daad in 't bysonder verbonden werd, wierd het betalen van den 40. penning niet verder, ofte anders daar op gesteld, als wanneer daar van het volkomen agterwefen voor andere werd genoten, ende werd het betalen van dien niet onderhouden. Ende was de Stadt van Amsteldam tot voordeel van de Koopmanschap by voor-regt vergund, dat de algemeene verbanden die men aldaar noemt Schepen-kennissen, gelijk regt hebben met bysondre onderfettingen, en in 't geheel van den 40. penning werden verschoont, en algemeene onderfettingen voor een ander Overheid gevest, over onroerende goederen aldaar gelegen, geen kragt en mogten hebben, volgens *Oftroy van den 8. Maart 1594.* Soo dat aldaar onder algemeen verband, dat geen 40. penning onderworpen was, ging voor jonger speciaal ofte bysonder verband, ende soo veel dede als speciaal verband, alleen kusting-brieven uytbesondert als breder by het *Oftroy*. Daarom ook tot Amsteldam niet anders als algemeene verbanden anders Schepen kennis verleden wierden, ende de luyden sonder betaling van den 40. penning, het selve voorregt hadden van *speciale* verbanden de welke op andere plaatsen met den 40. penning belast waren; Dog is op de aanklagte van de andere Steden, het selve *Oftroy* by een algemeene *Waarschuwinge* ende gebod van de *Staten van Holland, van den 5. February 1665.* genougzaam vernietigt dat uyt geene verbanden generaal of speciaal hoedanig deselve ook mogten genaamt wesen, eenige praferentie 't sy op roerende, 't sy op onroerende goederen sal mogen genoten werden, dan voor soo verre den 40. penning, daar van ten tijde van het verlijden van het verband aan het gemene land sal sijn betaalt.

Algemeene ende byfondere onderfettinge; (anders *generaal*, ofte *speciaal* verband) gefchied gemeenlijk wtdrukkelijk; byfondere aldus; onder verband *specialijken* van, &c. ende voorts *generatijken*, &c. ende algemeene aldus; onder verband *generatijken* van alle goederen, &c.

Dog indien feeker onroerend goed wierd verkoft daar een Jaarlijkse Rente op wierd gelaten, ofte andersins yets Jaarlijks was op gesteld: by voorbeeld, een vierendeel Boters, ofte een mudde Tarw, wt de vrugten van dit of dat Land's Jaars op te brengen, soudemen verstaan, dat het selve Goed of Land, daar voor in 't bysonder was verbonden, sonder verder bedding. Covarruv. in cap. Raynui. §. 10. num. 8. versic. est tamen dubium. Alciat. in l. plebs. §. pignus ff. de verbor. Significatione. Math. de Afflict. decis. 162. num. 2. Boer. decis. 66. Molinae, ad consuetud. Parisiens. tit. 2. §. 53. gloss. 2. num. 19. ende is alsoo geoordeelt by Sande lib. 3. tit. 12. defn. 8.

De overkomsten in Pand. geving, ofte onderfetting, waren verscheyden, van de welke dese alleen by ons, buyten de gemeene overkomste in gebruik is, namentlijk: dat de Vrugten van het veronderpande goed, den schuldeyffer sullen volgen voor den *Intrest* van de hoofst-som, die hy te buyten staat, soo wanneer maar den schuldenaar de magt behoud, om sijn goed t'allen tijden te mogen lossen. Zypæ. Not. Jur. Belg. de pignor. act. Sande lib. 3. tit. 12. defn. 11. vulgo *anticbresis dicta*, in welken geval indien de vrugten van het veronderpande goed meer bedragen als den *Intrest* van de hoofst-som, daar voor het goed was verpand, soude het overschot tot mindering van de hoofst-som moeten strekken, per l. 14. Cod. de Usuris. Sande d. lib. 3. tit. 12. defn. 10. stillswijgende verband, is het welk door wet-duyding geschied, ende gaat voor alle andere jonger onderfetting, soo in 't volgende Deel in 't bysonder werd verhandeld.

H E T XIII. D E E L.

Van stilswygende onderfetting, ende *Præferentie*,
ofte Voorgang-regt.

1. Pand, ofte onderfetting, wat?
2. Wat voor goed veranderpand mag werden, ende by wie.
3. Onderfettinge van een bank-breckige, hoe verre bestaan mag.
4. Ander Mans goed, of, ende hoe verre mag werden verbonden.
5. Een stuk goed dat met een ander gemeen is, of, ende hoe verre verpand kan werden.
6. Of het geen by yemand verpand is, wedrom aan een derde kan verpand werden.
7. Voorgang-regt onder meer gelijke verbanden, ende onderfettinge, ende deffels ordre.
8. Stilswygende verbanden by Wet-duydinge, wanneer, ende in welke faaken plaats hebben.
9. Dood-schulden hoedanig voor-regt hebben, ende wat daar onder te reekuen.
10. Het gemeene Land, hoedanig voor-regt, voor, ofte benevens andre.
11. Een Wees-kind op de goedren van zijn Voogd, ofte langst-levende Vader, of Moeder.
12. Huys-buyr, ofte Land-Huyr, wat, ende hoedanig voor-regt, met, ofte voor andre schulden.
13. Het Schip, ende Koopmans goed, hoedanig
- aan de Schippers, Factoors, ende andre verbonden.
14. Vrouwen, hoedanig voor-regt van onderpand hebben, op de goedren van haar, tot vergoedinge van haar aangebragte goed.
15. Legatariffen, ende Fideicommissariffen op des Boedels goedren.
16. Enkkel verband van niet te verwremden binnen Amfteldam, hoedanig den beftiter verbind.
17. Hoedanig voor-regt onder meer ondergefelde, die gelijk regt hebben.
18. Speciaal verband, ofte byfondre onderfellinge, van hoedanig regt.
19. Generaal verband, ofte algemeene onderfettinge van wat regt, of, ende hoe verre jegens een derde beftiter.
20. Publyke instrumenten ende Notariale Obligatien van hoedanig regt, ende welke daar voor te houden.
21. Dienftboden Loon, of, ende hoe verre voor andre schulden werd geprefereert.
22. Verloopen Renten, of, ende hoe verre met de hoofstom werden geprefereert.
23. Regt van feparatie, wat, ende van hoedanig regt.
24. Tot verkoopinge van het veronderpande goed, hoedanig te proccederen.

HEt regt van onderfettinge, ofte pand, is de verfeekring van wt het veronderpande, ofte onderftelde goed voor andre, geen ouder, of beter regt hebbende van zijn agterwefen, te kunnen werden voldaan.

2 Defe onderfettinge mag gefchieden op allerhande goed, roerende ende onroerende. l. 238. §. 2. ff. de Verb. Signif. ende op alle geregtigheid, *t welk men op eenig goed heeft, gelijk als Lijv-togt, Leengoed, Ervpagt ende Erv-dienftbaarheid. l. 21. ff. de pignor. l. 1. Cod. Si pign. pignori dat, l. 4. Cod. Qua res pignori. ende by, of door al die geene, de welke
haar

haar goed vervreinden, ende haar felven, ende haar goed kragtelijk verbinden kunnen, daar van t'fijner plaats is gefprooken.

Onderfettingen, ofte verband, by een bank-breekige, tot nadeel van fijn 3 fchuld-eyfferen, korts voor de breake gedaan, mag niet bestaan, ende fonderlinge van roerende goederen. Daar tegens in verfcheyde Steden feekere tijd voor het breeken, ofte onmagtig werden, ende andere noodfakelijke onderhoudingen zijn gefield, als hier voor in 't II. *Bouk*, V II. *Deel*, *num.* 8. breeder is aangewefen.

Ander Mans goed en kan men niet veronderpanden, foo verre dat den 4 Heer daar van, daar fchade by foudelijden. *l. pen. Cod. si res pignor. alien.*

Behalven dat het geene dat by ons in de *Lombard*, of in de *Bank van Leening* verfet, of verpand werd, ftant grijpt, alwaar 't dat het yemand anders toe quam.

Boven dien, om dat voortaan niemand door de fchuld ende verfuym van die geene, de welke een ontrouw Mens 't fijn hadde toevertrouwt, foudelijden bedrogen werden; Soo is ook ingevoert, dat indien yemand het goed dat hem was vertrouwt, ofte geleent, fonder bevel hadde verkof, verpand, ofte op eenige andere manier had vervremd, den Heer van dat goed geen regt tegens die geene, die het felve ter goeder trouwe, had bekomen, en kan maken, anders als om het goed voor de verkofte, ofte veronderpanden prijs te mogen loffen. Sie *Costuym. van Antwerp. tit. 58. art. 5. Neostad. suprem. Curia Holl. decis. 86.*

Indien yemand een gedeelte van een faak, die hy met een ander gemeen 5 had, verpand ende belalt had, fo was naar de befchreven Regten, de verdeeling daar na gefchied zijnde, het eene deel foo wel als het ander, met het verband belalt, *l. 7. §. ult. ff. quibus mod. pign. vel hypothec. solv. l. 31. ff. de Usu & usufruct. legato. l. 3. §. ult. ff. qui pot. in pignor. l. 6. §. 8. l. 7. §. ult. ff. Commun. divid. l. 10. §. ult. l. 20. ff. eod.* Dog, is metter tijd tot verkorting van de *Processen*, *l. 21. ff. de reb. credit. l. 53. ff. de cond. mede* ingevoert, dat het verband, ende de belasting alleen blijft op dat deel van het goed, het welke de verdeeling gefchied zijnde, den fchuldenaar is te beurt gevallen, *faci. l. 13. §. 17. ff. de act. empt.* Soo is by het *Hof van Parijs* verftaan. *Mornac. ad d. l. 7. §. ult. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solv. Annæ Robert. rev. judicat. lib. 3. cap. ult. in Frisia. Sande lib. 3. tit. 12. defn. 27.* ende by het *Hof van Holland. Neostad. decis. 16. vers. Secunda quaestio.*

't Veronderpande ende belaste goed, al-hoe-wel den fchuld-eyffer daar 6 geen Meester van en is, foo werd nograns ten voordeel van de handelingen

toegelaten, dat selvs een nader verpanding van het veronderpande goed, by den schuld-eysler aan een derde mag gedaan werden, het welk op de selve manier, soo lange, ende ter tijd toe de eerste belastinge afgedaan werd, stand grypen kan. *l. 1. 2. Cod. Si pignus pignori dat. sit.*

7 Het Voor-gang-regt onder meer verpandingen, ofte ondersettingen, is dusdanig: dat de stilswygende verbanden, die yemand wt het Regt, ende by Wet-duydinge toekomen, benevens de bysondere ondersettingen naar haaren tijd ende ordre, voor andere gaan moeten: Daar van onder de selve dusdanigen ordre ende onderscheid werd onderhouden: daar van te verstaan is, dat bysondere ondersettinge voor-gaat, daar die ouder is.

8 Stilswygende verband hebben een Cijns-beurder over 't Cijnsbaar goed tot voldoening van sijn Cijns. *arg. l. 1. 2. 3. Cod. sine sensu vel relig.* Item, de houders van Kusting, ofte Grond-brieven, spruytende wt koop van Huysen, Erven, Landen, ofte Schepen, daar voor deselve in 't bysonder zijn verbonden.

Ten tweeden; De Ampt-bedicners, ofte andere, de welke eenige penningen wtgeleid hebben, tot onderhoud van Wegen, Dijken, Kaden, Molens, ende diergelijke. Neostad. *Cur. Holland. decis. 24. & 35.*

Ten derden; Die yemand geld heeft geleent om een Huys, ofte Schip, noodig te herstellen, of yets geborgt tot noodig onderhoud van seeker goed, op het selve Huys, Schip, ofte ander goed. *l. 1. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. l. 25. ff. de reb. credit. l. 24. §. 1. ff. de reb. author. jud. possid. arg. l. 46. ff. de damno infecto. l. 2. ff. de edific. privat.* Costuymen van Antwerp. *cap. 66. art. 44.* Anderfins, indien yemand aan een ander geld hadde geleent, ofte wtgeborgt om een nieuw Huys te bouwen, ofte kopen, soude daar op geen regt hebben voor andere schulden, ten waar het selve wtdukkelijk was bedongen. Sie Hartman. *Pistor. lib. 3. quest. 15.* Cujac. *ad l. 7. Cod. qui potior. in pignor.* Anton. Fab. *ad Codic. lib. 8. de fin. 10.* Ende moet daar-en-boven in beyder gevallen blijken, dat het selve geleende, of wtgeborgde geld, waatlijk aan de onderhoudinge, ofte opbouwinge waar besteed, in deser vougen: dat den schuld-eysler het geld selvs heeft getelt aan den Timmerman, Metselaar, of andere Werk-luyden, ende daar van *quitantie* heeft, of diergelijke. *ut post Mornac. ad l. 5. & seq. Cod. qui potior. in pignor.* Joann. à Sande *lib. 3. tit. 12. de fin. 5.*

9 Ten vierden; Hebben de dood-schulden regt van voorgang over al des Overledens goed, waar onder gerekent moet werden al het geen aan de begravenis, naar de gelegenheid van den Overleden, is te kost geleid. *l. 14. §. 1. l. 45. ff. de religiof. & sumpt. funer.*

By de DD. werden daar onder mede gerekent de Rouw-kleederen voor de nagelaten Weduwe ende Kinderen, naar gelegenheid, Sie Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 35. num. 11. in addit. Nicol. Everhard. conf. 198. num. 19. Jacob. Coren observ. 38. num. 29. 30. in notis.* Dog is by den Hove van Holland op de praferentie van de schuld-cyffers van *Uldrik vander Duffe*, op den 19. October 1615. het selve de Weduwe ontfeid; ende mede by den *Hoogen Rade*, op de praferentie van *Baudouin de Vaux* sulks verftaan op den 7. April 1629. naar tuig van Jacob. Coren *d. observ. 38. num. 41.* Sulks dat die geen die de selve dragen wil, die wt fijn eygen beurfse, ende tot fijn eygen kosten moet betalen.

Nog werd daar onder mede gerekent het verdiende loon van den *Doctor, Chirurgijn*, ende de *medicamenten* van den *Apothecar*, waar aan den Overleden fchuld-pligtig is gestorven. Christin. *d. art. 35. num. 4. & tit. 13. art. 13. in addit. Chaffan. ad consuetud. Burgund. rubric. 4. §. 9. vers. Sumptusve funebres. num. 6. Surd. decis. 255. num. 25. & seq. Carpvov. defin. forens. part. 1. conf. 28. defin. 43. 45. Gratian. disceptat. forens. cap. 94. num. 14. & seq.* Gelijk sulks mede is verftaan voor de *Doctoren*, die geaan hadden over *Mr. Dirk Schout*, op den 21. Mey 1612.

Dog met dit onderscheid, dat de kosten van de begravenis ende andere dood-fchulden, gedragen werden by de *Ervgnamen*, ende aan de zyde van den *Overleden*. Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 35. num. 1. Everhard. confil. 232. num. 13.* Maar de kosten van den *Doctor* ende *Apothecar*, by het leven van beyde de *Egt-genooten* gevallen, komen tot lasten van den *Boedel* in 't gemeen. Chaffan. *ad consuetud. Burgund. rubric. de juribus 4. §. 9. vers. Sumptusve funebres.*

Ten vijfden; Het Gemeene-Land, voor de fchuld, ende op de goe-10 deren van die geen, de welke eenig bewind van des Gemeen-Lands middelen heeft gehad; Sie Sande *lib. 3. tit. 12. defin. 1.* Welkers Regt mede gebruiken alle *Pagtors* ende *Excijffenaars*, onder dese bepalingen, dat fy haar regt moeten aanleggen, ende sonder verloop vervolgen, binnen ses Maanden naar dat den tijd haarder verpagting is wtgegaan; *Interpretatie* ende *Resolutie* van de *Staten van Holland* van den 22. Maart 1625.

Sulks gaan ook de *Verpondingen*, ende andere Gemeen-Lands ommefflagen, voor alle oude Lasten ende Rentten, het welk ik mede soude verftaan, gelijk als in alle andre Pagten en Excijffen, geen verder plaats te hebben, als voor een Jaar verloops, conform de voor-verhaalde *Resolutie van de Staten*: Ten waar by Coren *observ. 17.* bleek, dat anders by het

Hof, ende den *Hoogen Raad* is verstaan, ende alsoo nog al omme werd onderhouden,

Sulks gaan de Steden, den *Hage* daar onder begrepen, met de verlooppen jaren Verpondingen, voor alle andere onderstelde schuld-eysseren. Maar wat aangaat de Verpondingen op de Landen staande, is by *Resolutie* van haare *Groot Mog. de Staten van Holland ende West Vriesland* op den 7. Juny 1605. opgesteld, dat de gaarders daar vooren moeten aanspreken, ende wt winnen de bruikers van de Landen, ende op de eygenaars, ofte hare Landen, niet verder mogen verhalen als den agtsten penning, ende dat binnen den tijd van drie Maanden, naar den wtgang van elk jaar; naar den wtgang van welke drie Maanden, sy-luyden geen regt en sullen hebben tot lasten van de eygenaars, ofte hare Landen; ten ware sy-luyden binnen den selven tijd behoorlijke ende wterlijke wtwinninge, sonder oogluikinge hadden gedaan, het welk op den 1. Augusty 1658. by de gemekte *Heeren Staten* is verlengt, van de drie Maanden tot op een geheel Jaar.

Maar aangaande den 40^{en} penning op de vervremdinge van onroerende goederen gesteld, de welke eerst sijn wesen ende begin krijgt wt de handelingen, ende overkomsten van de Luyden, is te verstaan: dat het Voorgang-regt van dien eerst begint, ende sijn wesen krijgt ten tyde van de vervremdinge, en dat sulks alle ouder lasten, tot den dage van dien toe, moeten voorgaan, ende dan den veertigsten penning moet volgen, ende sulks alle lasten na opgesteld, ende de Renten ook van ouder hoof-sommen, na date van dien verschenen, na den selven veertigsten penning moeten volgen; *Sententie van den Hove van Holland*, tusslen *Pieter Lenaarts Jonge-vink*, ende *Thomas Dammas*, van den 22. October 1608.

II Ten selten; Een Woese in sijns Voogdens goederen, voor de schade die by gebrek van sijne bediening, is geleden. *l. 20. Cod. de administrat. tutor. l. 5. §. 4. l. 9. §. 1. ff. eod.* Item, in de goederen van de Man daar aan haar Moeder, zijnde Voogt over haare Kinderen, is getrouwt. *l. 2. Cod. quando Mulier tutel. offic. l. pen. Cod. in quib. cas. pign. vel Hypoth.* Item, op het goed dat voor haar geld gekoft is. *l. 7. in pr. ff. qui potior. in pignor. l. 3. ff. de reb. cor. qui sub tutel.*

Ende hebben de Kinderen van het eerste Huwlijk stilswygende pand op alle de goederen van haar Vader, ofte Moeder, tot verseekering van het geene dat van haare voor-Overleden Vader, ofte Moeder gekomen is. *l. 8. §. ult. Cod. de secund. Nupt.* Ten ware dat der Kinderen Moeder geen Voogt van hare Kinderen hadde geweest, ofte voor haar tweede Huw-

lijk

lijk behoorlijke reekening had gedaan, ende een andere Voogt over hare Kinderen was geteld, in welken geval het selve geen plaats kan hebben, *per ea qua tradit. Sande lib. 3. tit. 12. defin. 2.*

Ten sevenden; Een verhuyrder van een Huys op alle 't geen dat daar in gebragt is, ende behouden werd. *l. 2. cum. seq. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit.* Het welk by ons ook plaats heevt, in een verhuyrder van Land, al ist dat sulks niet in 't bysonder is bedongen. *contra l. 4. ff. de pact. l. 4. in pr. junct. l. 7. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. Vide Vinn ad §. 7. inst. de act.* Soo nogtans, dat het goed op den grond van 't verhuyrde Huys, ofte Erve, moet gevonden en gehouden werden, ofte weg gevoert zijnde, op staande voet werd vervolgt, ende beset, volgens het gemeen spreekwoord, *de roerende goederen hebben geen vervolg.* Sie Grot. *Inleyd. lib. 2. tit. 48. num. 21.* Consult. ende Advysen, *conf. 196. part. 1. Zypæ. Not. Jur. Belg. de pignor. act. in fin.* Christin. *vol. 1. decis. 274.* Ende zijn ook de goederen van een tweeden huyrder, op de grond van 't verhuyrde bevonden, verbonden aan den eersten verhuyrder, voor soo veel als de tweede huyr bedraagt. *l. 11. §. 5. ff. de pignorat. action.*

Sulks is by den Hove verstaan, dat een eygenaar, hebbende op sijn grond doen besetten de Vruchten, Beesten, ende roerende goedoren van sijn bruiker, ook ten platten Lande voorgang-regt heevt, al ist dat de vruchten van de grond afgehaalt, ende in Bergen gestelt zijn, in alle de penningen van den Vruchten, Beesten, ende Bouw-gereetschap komende, met sijn Huyr, ofte Land-pagten: in de saak van Jonkbeer Jeronimus van Staalkerken, tegens Adriaan Vincent, op den 20 Novemher 1607.

Ten agtsten; De Steden in de goederen van hare Bewind-hebbers, noopende hare bedieninge. *Neguzant. de pignoribus 4. memb. 2. part. princ. num. 119.* Montan. *de Tatelis cap. 31. effect. 2. num. 29.* Sande *lib. 3. tit. 12. defin. 1. text. est in l. 4. Cod. ex quib. caus. Major. l. 1. §. l. ult. Cod. quo quisque ordine conven. l. 3. Cod. de jure republ.* Het welk tot ander minder collegien als Kerken, Gasthuysen, Weefhuysen, Armluysen, &c. mede werd uytgerekt. *arg. l. 32. Cod. de Episcop. & clericis junct. Nov. 123. per quam d. l. 32. circa. fin. corrigitur.* Vid. Ferd. Valsq. *controvers. part. 2. lib. 1. cap. 9. num. 8. 9.* Welenb. *parat. ad tit. ff. In quib. Caus. pign. vel hypoth. num. 5.* Bacchov. *tract. de pignorib. lib. 1. cap. 9. num. 3.* Sie de Consult. ende advysen, 5. deel. *conf. 364. 365.* Sulx ook vergund is aan de Oost ende West-Indise-Compagnie, in de penningen, de welke de Bewindhebbers inde selve gemeenschap hebben. *Octroy van de Staten Generaal van den 20. Maart 1602. art. 32. ende van den 3. Juny 1621. art. 33.*

13 Ten negenden; Is het Schip ende Koopmans goed, den Schipper en zijne Schips-gesellen, verbonden voor haar vragt, ende ander ongeld. Wisbuyf. Zee-regten, art. 57. Ordonn. van Koning PHILIP S den lesten October 1563. tit. van Schippers, art. 13.

Ten tienden; Is het Schip dat den Schipper toekomt, voor den Koopman verbonden, tot vergoeding van zijn goederen by den Schipper verkogt, mits dat den Koopman 't selve binnen 's Jaars vervolgr, ende indien het Schip in een derde hand geraakt is, daar van doe bliken by Schippers-zegel, Wisbuyf. Zee-Regten, art. 40.

Ten elfsten: Een *Factoor* op de Koopmanschappen van zijn Meester, voor de penningen die hy aan hem ten agteren is, of voor hem geteikent heeft. Neostad. decis. Cur. Holland. 45. Recueil van de Keuren en Costuymen van Amsteldam, tit. 37. art. 24. Consult. ende Advijf. I. deel, conf. 203. Soo heeft ook een Vennoot uyt kragt van de maatschap tusschen haar luyden aangegaan, voorgang-regt op de goederen tot de selve maatschap behorende, nict alleen tot afdoeninge van de gemene lasten van de maatschap, maar ook voor het geene hy voor zijn aandeel uyt deselve maatschap moet hebben. l. 27. l. 38. §. 1. l. 63. §. 5. l. 65. §. 14. l. 67. §. 2. ff. pro Socio. Hector Felix tract. de Societate cap. 31. num. 24. Conf. ende Advijf. 3. deel, conf. 6. 7. 8. 9. 5. deel, conf. 284.

14 Ten twaalvden; Een Vrouw op het goed van haar Man, tot verseeckering van het geene by haar ten Huwlijck is gebragt, l. unic. §. 1. Cod. de rei uxor. ac l. 12. Cod. qui pot. in pignor. Plac. van den 4. October 1540. art. 6. in fin. Het welk soo veel der Vrouwen haar aangebragte Huwlijcks-goed aangaat, soo ver by de sommige werd wtgerekt, dat de selve ook voor-gang-regt souden hebben, voor alle andere stilswygende, ofte bysonder ouder verbaanden, ende onderstellingen, tot vergoedinge van haar ingebragte goeden. per d. l. 12. Cod. Qui pot. in pignore. Waar van een goed voorbeeld by Schepenen der Stad Leyden, is gewesen op den 22. Maart 1641. voor *Odilia Bets*, weduwe van *M. Marten van Egmond*, daar by sy verstaan is voorgang-regt te hebben, voor desselfs Weefkinderen-Moeders bewijs ende Ervmis, by den selven *Van Egmond*, als Vader ende Voogd, onder hem behouden. Dog werd het selve by het meerendeel van de Huydensdaagse schryvers, de welke van onse gewoonten, ende Land-regten geschreven hebben, als een onregmatig voor-regt t'eenemaal, strekkende tot verkortinge van een derde, verworpen, ende voor soo veel voor by gegaan: dat een Vrouw ter sake van haar aangebragte Huwlijcks-goed, maar gelijk regt heeft, met andere stilswygende, ofte bysondere onderstellingen,

lingen onder de welke de oudfte voorgaat. Sie Gloss. & DD. in d. l. 12. Cod. *Qui pot. in pignor.* Schneiduin. ad §. 29. instit. de act. num. 58. Anton. Fab. ad Cod. eod. tit. defn. 16. Andr. Gail. lib. 2. obs. 25. num. 10. De welke daar dese reden van geeft, dat het voor-regt der Vrouwen, door de Wet aan haar verleent, een ander sijn regt dat hy van te vooren by bedding verkregen had, niet en kan verkorten, of weg-nemen. arg. l. 2. §. Si qui à Principe. ff. Ne quid in loco public.

Ende staat te letten dat het selve by ons niet verder, ofte anders plaats en heeft, als soo wanneer by Huwelijks-Voorwaarden, winst ende verlies, staande Huwelijk, wtdrukkelijk is wtgeslooten: ofte soo wanneer de Vrouw, hebbende daar by haar vryc keure bedongen, naar haar Mans dood van de gemeenschap afstand heeft gedaan. Neostad. de pact. Antenupt. observ. 9. 10. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 5. num. 40. Ofte dat de Man de vervremding van sijns Vrouwen ingebragte goed, by Huwelijks-Voorwaarden, wtdrukkelijk was verboden. Neostad. dist. tractat. observ. 21. Grot. Inleyd. lib. 1. cap. 5. num. 39. Maar of, ende hoe verre foodanig bedding plaats heeft, tot nadeel van een derde, sal hier naar onder den tytul van *Huwelijks-Voorwaarden* werden verhandelt.

Ten laatsten; Alle *Legatarissen* ende *Fideicommissarissen* op de goederen van den Overleden voor de voldoeninge van de makingen, &c. §. 2. instit. de legat. ende de verbonden goeden. l. 1. Cod. Commun. de legat.

Ende sulks hebben alle *fideicommissaire* Ervgenamen regt om by *evictie* op te eysen, ende hare Ervenis te verhalen op foodanige onroerende goederen, als wt den Boedel van den Erv-later gekomen zijn, al waren die in een derde hand, ofte verder vervreind, ende gaan daer op voor alle andere. d. legib. Het welk aangefien in opsigt van een derde, de welke foodanige goederen ter goeder trouwen besit, heel hard viel, is daar op by *Plac. van de Staten van Holland* van den 30. July 1624. gekeurt geweest, dat geene *Clausulen* van *fideicommis*, *substitutie*, verbiedinge van *alienatie*, of van eenige andere diergelijke belastingen van onroerende goederen, of *gehypothequeerde Renten*, gesteld in eenige *Testamenten*, *Codicillen*, *Huwelijks-Voorwaarden*, *Scheydingen*, *Donatien inter vivos*, *causa mortis*, ofte eenige andere Overkomsten, regt van verband fouden hebben; ten zy de selve aangebragt waren ter plaatse, ende aan de Geregte, onder de welke de selve onroerende goederen gelegen, ende de *Renten* gevest waren; dan is het selve om het regt van minderjarigen, de welke in foodanige saken meest tussen beyden komen, ende om andere saken srydig bevonden, ende niet wel kunnen in treyn gebragt werden, sulks dat het selve wederom

wederom geheel is vervallen, ende felvs in *contradictorio judicio* verftaan, dat het geen plaats en kan hebben.

- 16 Tot *Amfteldam* is een Keur, ende werd aldaar ten voordeel van de Koopmanschap, foo het fchijnt, onderhouden: Dat enkel verband in *Testamenten, Codicillen*, ofte andere *Wuerfte-willen*, ingeftelt; by voorbeeld, dat de goederen die den Erv-maker fal komen after te laten, tot geenem tijden mogen verfterven, of vervremden van den Bloede van den felven, of diegelyke, niet en belet dat de Ervgenamen van al fulken Erv-later de goederen hen-luyden onder foodanige *Claufule* after-gelaten, fouden mogen ten oirboir, ofte ter nood verkoopen, ofte vervremden, omme met de penningen, daar van komende, haare Koopmanschap te hanteren, ofte andere haare fchulden te betalen, als mede daar van te beveelen by *Wuerfte-wil*, fulks ende foo het hen goet-dunken fal, waar van een *turbe* belcid is op den 27. Augufly 1567. op den 6. July 1593. ende op den 4. Maart 1597. ende als nog foodanig onderhouden werd. Sic *Recueil* van de Keuren van *Amfteldam* door *Gerard Roofenboom, cap. 44.*
- 17 Onder meer *gehypothequeerden*, ofte ondergeftelden, die gelijk regt hebbende: gaat de oudfte altijd voor, *die eerst komt*, volgens het fprekwoord, *die eerst maakt. l. 2. 4. 7. 8. 11. Cod. Qui pot. in pign. l. 10. 11. ff. eod.* Onder de welke de ftillwijgende in alles gelijk kragt ende regt hebben, met de byfondere onderftelde. *l. 8. 9. ff. qui pot. in pignor. l. 2. Cod. de privileg. fisci. Neoftad. Cur. Holl. decis. 35.*
- 18 Byfonder onderftelling op onroerend goed, gaat altijd voor algemeene onderftelling van allerhande goed, fchoon het ouder is. *contra l. 2. ff. § l. 6. Cod. de l. tit. Politic. Ordonn. art. 35.* Maar indien yemand op eenen slag twee verbanden van gelijk regt had vertigt, werd getwijvelt wie van de twee voor den ander foude gaan: ende werd verftaan dat die geene moet voorgaan, de welke eerst in het Bouk geteikent staat, by foo verre daar van goed Bouk ende aanteikening is gehouden: om dat het voor regt op een uyr, ja op een oogenblik kan aankomen. Sic *Joann. à Sande lib. 3. tit. 12. defn. 16. Mornac. ad Rubric. ff. qui pot. in pignore.*
- Wtgefondert in *Amfteldam*, alwaar by byfonder *Oetroy* van den 8. Maart 1598. het Roomfe-Regt plaats hoeft, voor foo veel, dat aldaar tuffen algemeen, ofte byfondere onderftellinge, geen onderscheid en is, maar die eerst komt, voor gaat. *Grot. Inteyd. lib. 2. part. fin. num. 49.* Waar van hier naar breder.
- 19 Algemene onderftellinge, gaat voor alle andere onverfeckerde fchulden. *Politic. Ordonn. art. 35.*

Maar of, ende hoe ver algemeene onderfellingē jegens een derden be-
fitter plaats heeft, mag by sommige bedenkelijk vallen, gelijk dien aan-
gaande by *Keuren van Leyden* van den Jaar 1583. art. 71. was gekeurt:
Dat een befitter van eenige Huysen, ofte Erven, by *particuliere titule* van
koop, van eenige generale belastingen op het selve Huys, ofte Erve spree-
kende, niet en mogt werden bevrijd; ten ware hy den tijd van drie ja-
ren, de verkregen Huysinge, ofte Erve, ter goede trouwen, rustelijk ende
vredelijk hadde beseten, sonder gemoeyt, ofte vermaant te zijn van den
geenen die het regt van *generaal hypotheecq* op sijn gekofte soude mogen
voorgeeven: Maar aangelien de dagelijkse *Costuymen* ende Land-gemeene
Placaten ende *Ordonnantien*, alle koopers van onroerende goederen, Regt
van bysondere onderfellingē geven, ende haar van volkomen eygendom,
voor alle andere, geen gelijk regt by bysondere onderfellingē verkregen
hebbende, als verseekeren, mits dat de opdragten van dien gedaan wer-
den voor 't Geregt van die plaats, daar onder de selve goederen gelegen
zijn, *Plac. van den Kayser* van den 9. Mey 1529. ende daar-en-boven den
veertigften penning van de koop, ofte regte waarde van dien, tot voor-
deel van het Gemeene-Land werd betaalt. *Plac. van de Staten* van den
22. December 1598. Soude foodanige *Keure* tegens de algemeene *Pla-
caten* ende *Costuymen*, het Regt van een derde, niet wel kunnen bene-
men, ten zy de selve formelijken by de *Staten* was voor goed gekeurt;
gelijk als ik dikmaals by het *Hof* diergelijke *Keuren* van Steden, die in na-
deel van een derden, of tegens het gemeene-Land-Regt quamen te stry-
den, heb sien voor by gaan, ende te niet doen: Ende is dien-aangaande
by het *Hof* op den lesten Juny 1609. in de saak van *Reyer Boot*, tegens
Cornelis Florisz. ende in de saak van *Catharina Cornelis*, tegens *Jacob
Christiaansz. Molswijk*, den 23. July 1612. verstaan: Item, in de saak van
Jacob Cornelisz. Faas, contra *Dingman Maartensz.* den 4. Decemb.
1615. Dat *generaal hypotheecq* niet langer en verbind, als het goed by
den schuldenaar blijft. Sie hier van mede secker *Advys* van den Heer *Hu-
go de Groot*, Consult. ende Advysen, *het 4. Deel, Conf. 174.*

In roerende goederen en heeft het selve geen twyfel; dewelke soo haast
die met behoorlijke tijtel in een derde hand komen, volgens *Costuymen*
deser landen, aan deselve volkomentlijk overgaan, volgens den Regel, *mo-
bilia non habent sequelam*, dat is: Roerend goed heeft geen vervolg. Het sy
dat deselve waarlijk in handen werden gestelt, ofte by *transport*, ofte, by
Wettelijk overdragt yemand werden toegeeygent, alwaart dat hy die den
transportant ende overgever *precario*, dat is ter bede liet besitten, soo sulks

in het transport ende overdragt duydelyk was bevoorwaart, soo dat over de getransporteerde ende andere vervremde roerende goederen, geen regt van voorgaande ofte stilswygend verband plaats en heeft. Sie Grot. *Inleyd.* 2. *bouk.* 48. *deel.* *vers.* *maar indien.* en Turbe dienaangaande binnen Amsteldam beleid op den laatsten Mey 1631. verhaalt in de *Conf. ende advijs.* *het 4. deel.* *conf.* 174.

Uytbefondert de bijl ofte water-brieven op een gemaakt, ofte nog te maken schip, tot verseekering van de uytgeloofde koop-penningen van 't selve schip, ofte ook wel tot betalinge van het hout daar het schip af gemaakt is, Waar voor het selve schip verstaan werd verbonden te sijn ende te blijven alwaar het in een derde hand gekomen. *per l.* 18. *§.* 2. 3. *ff. de pign. act.* Sulks ook volgens Costuymen van Rijnland in de verkofte koebeesten, paarden, &c. werd onderhouden. Soo des by voorwaarden werd bedongen. Sie Costuymen van Rijnland *art.* 48.

20 *Publyke Instrumenten,* als *Notariale Obligatien,* ende andere, hebben naar regten niet haar verband, over roerend goed soodanig regt, als bysondere ondersetting over onroerend goed, ende gaan voor enkle handschriften. *I. scripturas.* *II. Cod. qui pot. in pignor.* maar over onroerend goed en hebben de selve geen regt. *Placaat van den Kayser* van den 9. May 1529. *Neostad. decis. Cur. Holland.* 29. Sulks dat het verband van onroerende goederen, by de *Notarissen* in een *Notariale obligatie* gebruikelijk, geen kragt en heeft.

Dog werd by *Placate* van den 5. Februarij 1665. daar by geboden, dat geene verbanden, 't sy generaal 't sy speciaal, hoedanig deselve ook souden mogen genaamt wesen, eenige praferentie, 't sy op roerende 't sy op onroerende goederen, actien ofte geregtigheden sullen mogen genieten, ten sy den 40. penning daar van ten tijde van het verlyden van deselve sal sijn betaalt, ook *Notariale obligatien* uytgedrukt, soo dat volgens 't selve *Placaat* soodanig voor-regt geen plaats meer en soude hebben, ten waar daar van gelijk als van onroerende goederen den 40. penning was betaalt. Dog dewijl het selve *Placaat* alleen gemaakt is, om de *Schepen kennissen* tot Amsteldam, alwaar volgens *Octroy* van den 8. Maart 1598. aan haar vergunt, de *generale* verbanden soo veel regt hadden als *speciale*, daar om aldaar niet anders als generaal verbanden en wierden verleden, die men aldaar *Schepen kennissen* noemt, ende daar mede het regt van den 40. penning t'eenemaal vrugteloos wierd gemaakt, sijn wel om voldoens wille van die van Amsteldam, die anders het selve *Placaat* niet en wilden toestaan, de *notariale obligatien* over roerende goederen daar by gestelt. Dog werd het

het felve niet onderhouden, dat daar van den 40. penning werd betaalt, foudē men daar uyt verftaan: dat het oude regt van *preferentie* van *Notariale obligatien* ende andere *publique Instrumenten* stilswygende werd toegelaten, even gelijk als het met het registreren van *fideicommissaire* verbonden goederen ende andere legale verbanden by Placate van den jare 1624. op ftraffe van regts verlies geboden, verftaan werd, dat met dat het felve niet in treyn gebragt en is, het vorige regt wederom toegelaten ende herftelt is.

Dog verbinden by ons de *obligatien*, verbonden op roerende goederen, niet verder als het goed in den eygendom van den Schuldnaar blijft, volgens den Regel: dat roerend goet geen gevolg en heeft. Soo dat indien het felve door wettelijke aankomft in een derde hand was gekomen, het felve naar *Costuyme* van dese ende nabuyrige Landen, daar van vry ende onbelast foudē zijn, als te sien in het 2. derde Deel van de *Consult. ende Advijf. conf. 147. num. 1. 3.* Dog in Rijnland werd naar den grond van de beschreven regten *arg. l. i. §. 1. ff. de Salv. interd. junct. §. 41. instit. de rer. divis.* in tegendeel onderhouden: dat als yemand eenig roerend goed koopt, ende van de fchuld van dien *obligatie* paffteert, ftellende de gekofte goeden specialijk daar in ten onderpand, den Houder van defelve *obligatien* als dan regt heeft van *preferentie* op't felve goed, foo verre hy dat weet te bekomen. *Costuymen* van Rijnland. ende indien fijn *obligatie* houd, dat hy by gebrek van betaling't goed weder mag aantasten voor fijn vry eigen, foo komt hy ende taft her goed aan metten Bode van de plekke, alwaart over den tweeden, of derden man verkofte. Sie *Costuymen van Rijnland art. 48. ende 49.* Alwaar de felve *obligatie* maar onderhand verleden was. *Costuym. aldaar art. 50*

Een enkel handschrift by de onderteikening van drie geloofwaardige Getuygen bekragtigt, heeft mede regt van een *publijk Instrument*, ende gaat voor loopende fchulden. *l. qui scripturas 11. Cod. qui potior. in pignor. & ibi DD.* Sulks als in April 1619. ten verfouke van Schepenen van Leyden is geoordeelt, (ende zedert aldaar is onderhouden) by *A. van Berendregt; J. van Vermeren; ende P. van Veen.* Sie *Grot. Inleyd. lib. 2. tit. 48. num. 33. Consult. ende Advijfen 1. Deel, conf. 232. ende 237. ende het 3. Deel, conf. 97. Jacob. Koren observ. 38.*

By fomnige werd getwyvelt, of de *Clausule* (zonder verband als naar Regten) in een *Obligatie* gestelt, genoug is; ende foo veel doet als onder verband van perfoon ende goederen, gelijk als in de Advyfen ende *Consult. 1. Deel, conf. 267. ende volgende.* Waarom wel het

feekerste is, het verband van perſoonen ende goederen in 't byſonder wt te drukken.

- 21 Op ſommige plaatſen is wel wt goede inſigten ingevoert, dat de Dienſt-boden met haar Bode-loon in de goederen van haar Heer, voor alle andere loopende ſchulden voor gaan, indien ſy ten tyden van het Overlyden, ofte breeken, in de huysinge, en in den dienſt van den ſelven bevonden werden: Dog het ſelve is by ons nog onſeeker, daar ſulks niet wtdruklijk en is gekeurt. Sie hier van Wefenbec. *parat. ad tit. ff. de privileg. creditor. num. 3.* Berlich. *concluf. practicab. part. 1. concluf. 64. num. 66. 67. 77. & 79.* Carpzov. *deſin. forenſ. part. 1. conſt. 28. deſin. 24. 25. & 33.* Coler. *deciſ. 200. num. 8.* Hartman. *Piſtor. part. 1. quaſt. 8.*

Buyten deſe en is geen voorgang-regt, maar komen alle loopende ſchulden by *concurrentie*, ende vermenging-regt, even na, elks naar beloop van de groote van ſijn ſchuld. *l. 32. ff. de reb. auth. jud. poſſ. l. 10. Cod. qui pot. in pig. l. 12. §. 2. ff. cod.*

- 22 De welke voorgaat in hoofd-geld, gaat ook voor in de Renten, de welke op de hoofd-ſom verloopen zijn: Dog op dat de goede Luyden door al te grooten opeghoopten verloopen *Intreſt*, van haar agterweſen niet vernietigt en werden, is daar op in verſcheyde plaatſen voorſien. Gelijk ook by *Plac.* van den 26. October 1572. was ingeſteld, dat een ſchuld-eyſſer met geen hooger, als drie Jaren *Intreſt* ſoude werden *gepraſereert*, ten ware den ſelven *Intreſt* tot hoofd-ſom gemaakt, ende voor de ſelve wederom pand geſteld, ofte onderſettinge gedaan was: Dog is noyt onderhouden geweest, *teſſe Zypæ. Not. Jur. Belg. tit. de reamb. ann. verſ. fraudib. vero.* Sie Fab. *Cod. qui potior. in pign. deſin. 8. num. 5. in Not. Koren obſerv. 18.* als alleen in die plaatſen, daar het ſelve wtdruklijk by *Keure* is ingeſteld. Sie *Keuren van Leyden, art. 125.* Ende iſter *Goude* een *Keur*, dat een ſchuld-eyſſer die ſijne Kuſting-penningen drie Jaren laat verloopen, ſelvs met de hoofd-ſomme ende Kuſting-penningen op den grond, daar wt de ſelve ſpruyten, niet voor andere ſchuld-eyſſeren gaan en mag.

Staat mede wel te letten, dat al hoe-wel van Kuſting-penningen en Huysen, ofte Landen, de welke niet op ſijn tijd betaalt en werden, *Intreſt* moet betaalt werden, al iſt dat het niet wtdrukkelijk bedongen is. *per l. 5. Cod. de Action. empti.* Evenwel foodanige *Intriſſen* geen regt van *praſerentie* en hebben, benevens de hoofd-ſomme, ten ware de ſelve wtdrukkelijk bedongen, ende het goed daar voor ſoo wel, als voor de hoofd-ſom, in 't byſonder was verbonden. Gelijk als by het *Hof van Holland* is

ver.

verftaan, in de faak van *Jan Dirksz. van Keulen*, contra *Willem Wiltensz. van Nieuport*, op den 11. November 1609.

Buyten defen, is nog een ander voor-regt voor den fchuld-eysfers: Dat ²³ indien een Erygenaam wt fijn eygen hoofd verdagt is van onmagt, ofte breuke, ende fy-luyden door de vermenginge van fijne Boedel met den aangeeryden Boedel bedugt zijn fchade te lyden, ende wt de goederen van den voorgaanden Boedel wel kunnen betaalt werden, fy-luyden nog binnen de vijf Jaren, naar de aanvaarding van den felven Boedel, de goederen van den aangeeryden Boedel, foo verre die nog onder des Erygenaams eygendom zijn, van de fijnen vermogen te doen afsonderen, ende daar op haar agterwefen alleen verhalen, fonder dat daar in eenige fchuld-eysfers van den felven Erygenaam, met hare agterwefen, het zy voor, of na gemaakt, eenig deel kunnen hebben. *l. 1. §. 10. 12. l. 2. & tit. ff. de Separat. honor.* Al waren defelve goederen ondertuffchen by den Erygenaam ten behouven van fijne fchuld-eysfren verpand ende in het byfonder be-last. *d. l. 1. §. 1. & 3. ff. de Separat. honor.* dewijl het regt van boedel-fpliffing een *legaal* verband is dat foo wel als andere *legale* verbanden voor byfondere jonger onderftellingen ende befegelheden moet voorgaan. ²⁴

Den fchuldenaar overwonnen zijnde, werd het veronderpande, ofte onderftelde goed, door bevel van den Regter, door een Deurwaarder, ofte Geregts-Bode, naar gedane aanbiedinge, omroepen, ende aanplekken, aan de meest-biedende verkoft, het welk hoedanig toegaat, te sien is by Merul. *prax. Civ. lib. 4. tit. 95. cap. 2. & seq.* Papegay pag. *mibi* 396. & *seq.* Damhoud. *prax. Civ. cap. 258. & seqq.*

Het welk gedaan zijnde, foo komt den prijs in plaats van het goed, ende werd het felve, onder alle die geene die daar eenig regt aan hebben, naar yders ordere ende gerechtigheid, by manier van *preferentie* verdeelt. *Wieland prax. Civil. lib. 10. cap. 7.* Damhoud. *prax. Civil. cap. 260.* Merul. *prax. Civil. lib. 4. tit. 95. cap. 14.* Herbai. *lib. fing. cap. 6. in fin.* Midsftellende feeker van 't felve t'allen tyden wederom te geven, indien by her-fchattinge anders bevonden mogt werden te behooren. *Instruct. Cur. Holland. art. 192. in fin.*

HET XIV. DEEL.

Van geven om geven, geven om doen, doen om geven,
ende van doen om doen, ende wat daar
onder behoort.

1. Geven om geven, geven om doen, doen om
geven, doen om doen.	<i>t'onregt, sonder schuld, ofte t'over is
gegeven, wanneer, ende waar in plaats
heeft.</i>
2. Wissel van geld om geld, ende op een ander
plaats yets te doen betalen.	5. Tuys-speelen ende weddingen, of, ende hoe-
danig verbinden.
3. Berouw ende afgang van de handeling, of,
ende wanneer plaats heeft.	6. Kuyperen ende stem-koopingen, tor het
verkrygen van Ampten, ofte officien.
4. Conditie, of weder-eyssen van het geene	

1 **D**AAR sijn nog andere handelingen, de welke door saaks overgang wer-
den bekrachtigt, ende geen eygen bysondere naam en hebben. *l. 1. §. 1. & 2. ff. de prescript. verb. l. juris gentium. ff. de pactis.* Dese bestaan
gemeenlijk wt vierderhande oorlaaken: Want men gemeenlijk yet wt-
geevt, om dat den ander wederom yet soude geven, ofte men geevt
yet om dat den ander wederom yet soude doen; of inen doet yets,
om dat den ander wederom yets soude geven, ofte yets soude doen,
het welk anders geen naam gegeven kan werden, als *geven om geven,
geven om doen, doen om geven, doen om doen. l. 5. §. 1. 2. 3. 4. ff. de pra-
script. verb.*

2 **D**og geven om geven, het welk in enkele saaken bestaat, werd ruyling
genoemt. *l. 5. §. 1. de prescript. verb.* Waar onder ook het wisselen van
geld gerekent werd. Waar toe alsoo by ons veele soorten van gelden niet
gangbaar en sijn, en sonder verbeurte niet omtvangen mogen, ofte kun-
nen werden, sijn tot gerijv van de goede Luyden, in yder plaats seekere
persoonen aangenomen, ende gesteld, de welke op seekere ordre, ende
Instruktie van de Generaals van de Munt daar op gestelt, soodanige soor-
ten van gelden naar haar innerlijke waarden aannemen, ende tegens ander
geld verwisselen. De *Ordonnantien* daar op gestelt, sijn te sien by de Or-
donnantien van *Maximiliaan* van den 14. Decemb. 1489. van *Kaiser*
Karel van den 4. Feb. 1520. van den *Grave van Lycester* als *Gouver-
neur* van de Nederlanden van den 4. Augusti 1586. *Placaten* van de *Ge-
nerale Staten* van den 11. December 1589. den 3. January 1595. den
21. Marty 1606. den 6. July 1610. ende den 7. Maart 1619, van de Sta-
ten van Holland van den 19. December 1603.

Alsoo

Alfoo is ook gebruikelijk onder den Kooptuyden om het gevaar te ontgaan, dat yemand de welke buytens-lands eenig geld schuldig is, 't selve alhier yemand in geld aantelt, de welke gelyke somme ter geseyder plaatse door sijn Factoors, ofte Last-hebbers, wt het geene hy aldaar wisttaande heeft, kan doen betalen. *tot. tit. ff. & Cod. de eo quod certo loco.* Het welkmen mede Wissel noemt, dog eygentlijk onder last-geving ende overwysinge behoord, waar van hier naar.

By de Roomse Regten soo lange in dese nameloofte handelingen, de saak 3 nog in sijn geheel was, ende aan de een zyde nog de ander zyde yets was gegeven, ofte gedaan, soo vermogt den een soo wel als den ander berouw daar van hebben, ende de handeling vernietigen. *l. 5. ff. de cond. caus. dat à caus. non secur.* Maar om datmen naar de Geestelijke Regten, die by ons daar in werden gevolgt, ook wt een enkele toefegging, dewelke niet voor-bedagten raad geschied, volkomen regt verkrijgt, gelyk wy hier vooren *lib. 4. tit. 1. in fine* hebben geseid, soo werden ook huylensdaags in dese, ende alle andere handelingen, alle berouw ende afgang wtgesloten: Ten waar wtdrukkelijk anders was bevoorwaard. Costuymen van Antwerp. *tit. 53. art. 4. Grot. Inleyd. lib. 3. part. 6. in fin. & part. 31. num. 13. Gomez. var. resolut. tom. 2. cap. 8. num. 4. 5. Mantic. de ambig. lib. 1. tit. 8. num. 17. & seqq.*

Maar die aan sijn zyde alreede de handeling heeft voldaan, heeft regt om sijn weder-partye aan d'ander zyde de handeling te doen voldoen. *l. 4. l. ult. Cod. de rer. permutat.* Ende en soude niet met het Intrest niet behouven te vreden te zijn, indien het doen bestond dat in den anderen sijn magt was, maar soude sijn weder-partye by gyseling kunnen dwingen, om te doen het gene hy toegeseid hadde. *Instructie van den Hoogen Rade art. 275. Ampliat. van de Instruct. van den Hove van Holland, art. 14. Ordonnantie op de Justitie in de Steden ende ten platten Landen, art. 31. 32. Costuymen van Antwerp. cap. 68. art. 42. 43. Christin. vol. 1. decis. 223. num. 8.*

Daar-en-boven, indien het eerste voldoen in geven bestond, soo heeft 4 die geene die voldaan heeft sijn keur, of hy den anderen tot sulks wil bedwingen, als geseid is, dan of hy 't gunt by hem gegeven is, wil weder eyfien. *l. 5. §. 1. ff. de prescript. verb. l. 4. 5. 7. Cod. de rer. permutat. tot. tit. ff. & Cod. de condict. causa data caus. non secuta.* het welk stilswygende in dese handelingen verstaan werd bedongen te zijn, in de welke een dobbel verband is; eerst, wtdrukkelijk, dat voldaan moet werden, het geene bedongen ende toegeseyd is, ende ten tweeden, een stilswygend gevolg, dat het geene gegeven is, weder gegeven moet werden, soo daer op niet

en volgt het geene beloovt is. *l. 5. ff. de prescript. verb. & tot. tit. ff. de condict. caus. dat. caus. non secuta.* Soo nogtans dat de wan-voldoeninge toekomt door schuld, ende nalatigheid van den toefegger, ende het voldoen in sijn magt was: maar was het in sijn magt niet, gelijk of het selve door een onvermoedelijk geval, buyten hem wierd verhinderd; by voorbeeld, of ik toegeseid had yemand sijn leven lang, van kost ende drank te sullen onderhouden, den selven het geld gegeven zijnde, dat daar voor was bedongen, ondertussen dewijl hy hem bereyde om te komen, was komen te Overlyden, soude 't selve geld niet weder geeyst mogen werden, ja selve al was het geld niet gegeven, soude 't selve, de tijd gekomen zijnde dat hy had mogen komen, ende by my niet verhindert, ofte geweygert zijnde, geeyst mogen werden. *l. 10. Cod. de condict. ob caus. dat. junct. l. 3. §. 3. 4. ff. de condict. caus. dat. caus. non secut. Caroc. tract. locati tit. de medico. quast. 5. num. 6.*

Gelijk ook alle andere handelingen dat mede brengen, dat het geene t'onregt, sonder schuld, ofte te over gegeven werd, wederom mag geeyst werden. *tot. tit. ff. de condict. indebiti.*

Alfoo mag ook weder geeyst werden, het gunt yemand heeft gegeven om een ongeoorloofde, ofte andersins oneerlijke saak: te weten, indien de oneerlijke oorzaak alleen is aan des aanneemers zyde. *l. 2. ff. de cond. ab urp. caus.* alwaart soo dat ook de handeling was voldaan: gelijk of stilswygende was bedongen, dat wederom soude gegeven werden, het geene de Wetten niet toe en laten, den aanneemer te behouden. *l. 1. ff. eod.*

Maar indien de oneerlijke oorzaak is aan beyde zyden, soo houd de betaalinge daar over gedaan plaats. *l. 4. ff. eod.*

5 Om die oorzaak en vermag in 't tuyssen ende dobbelen, de winner sijne geborgde-winst met geen Regt invorderen. *l. 1. Cod. de aleatorib.* ende wederom die geene die betaalt heeft, geen Regt werd vergunt om 't selve wederom te eyssen. Soo verre, dat die geene de welke een ander geld leende om mede te dobbelen, ofte tuyssen, geen regt soude hebben om het selve wederom te eyssen. *arg. l. 12. §. 11. ff. mandati.* Costuym van Antwerp. *tit. 54. art. 17. 19. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 3. num. 117. Christin. vol. 2. decis. 200. num. 1. Clar. §. ludus. num. 7. & hanc totius mundi esse consuetudinem testatur. Rebuff. ad constit. reg. in proem. glos. 5. num. 56.*

By Keuren van Leyden van den jare 1583. *art. 130.* ende de nieuwe Keuren, *art. 144.* en Oudewater, *art. 129.* Item tot Utrecht Keure van den

den 18. Febr. 1657. *art. 9.* werd op Tuys-speelen geen regt gedaar, al waren daar over *Obligatiën* verleden, de selve, ofte een andere oorzaak inhoudende.

Maar indien yemand door valse-speelders groffelijk was misleyd, ofte een groote somme, tot verval van sijn huysgesin hadde verspeet, ofte geen geld, maar sijn mantel, ofte sijn kleederen in betalinge had gegeven, soo soude die selve door billikheid daar van verschoont werden. *l. ult. vers. Sed nec. Cod. de Aleator. arg. S. ult. instit. De his qui sui vel alien. jur. sunt.*

Van gelijken aart zijn de weddingen, de welke by ons gelijk regt hebben, ende zijn dien-aangaande mede in verscheydene plaatsen bysondere Keuren. Ten waar dat die foodanig waren, dat beyder voordeel ende nuttigheid daar in bestaat, gelijk als verseeckering, *vulgo Assurantie*, *Bodcmerye*, ende diergelijke. Daar van hier voor in het IX. Deel. Sic Grot. *Inleyd. III. Bonk, III. Deel, vers. Alhier ontstaat. Costuym. van Antwerp. tit. 54. art. 3. Zyp. Not. Jur. Belg. de religiof. in fin. Christin. vol. 2. decis. 200. num. 5. Percz. Cod. de aleator. in fin.* Het welk ook in *Frankrijk* in gebruik is, alwaar de weddingen, de welke aan het enkel geval hangen, ongeoorlooft zijn, volgens tuyg van Ludovico Charond. *in memorabil. verb. contractus. & verb. gage.* ende hebben aldaar geene weddingen plaats, als daar pand, ofte geld onder gesteld is. Carol. Lofear *lib. 4. de degnerpissement. cap. 3. num. 13.* Te meer om dat selvs naar de Roomse Regten daar over groot bedenken valt, of het selve mag plaats hebben, om dat foodanige handelingen geene oorzaak en hebben, ende die geene de welke yets sonder oorzaak bedingt, verstaan werd ter quader trouwen te handelen, al ist dat hy ten tyde van de handelinge geen bedrog en pleegt. *l. 2. S. 3. ff. de doli mali, & met. except. l. 25. S. fin. ff. de probationib.*

Op sommige plaatsen werden daar onder mede gereckent de geborgde drink-gelagen, als tot *Vrege*, daar sulks op den 18. Feb. 1657. is gekeurt: dat men geen drink-gelagen langer sal mogen borgen als ses Maanden: ende dat voor drink-gelagen geen mantels, ofte yets anders aangehouden sal mogen werden, op peyne van vijf-en-twintig gulden, ende de aangehouden panden datelijk wederoin te geven.

Ende by de nieuwe Keuren van *Leyden*, *art. 143.* werd bevoolen: dat geen Regt gedaar en sal werden op gedronken gelagen, alwaart dat daar over *Obligatiën* gemaakt waren.

Het geene tot het bekomen van eenige Ampten, ofte Officien, aan ye. 6

mand om zijn stem te hebben gegeven is, mogt ook weder geeyst werden. *tot. tit. Cod. de Suffrag.* Maar by ons zijn alle giften ende gaven, de welke maar eenigins naar *corruptie*, ende kuyperye sinaken, t'eenemaal verboden ende ongeoorloovt: *Christin. vol. 3. decis. 6. Zypæ. Not. Jur. Belgic. tit. de Suffrag.* ende soo wel tegens die gene die haar met eenige giften, of gaven aan yemand te belooven, behelpen, als die het ontvangen, by bysondere *Placaten* seer strengelyk voorsien. Sie *Placaat* van de *Staten Generaal* van den 1. July. 1651. Ende van de *Staten van Holland* tegens den *Griffier Mus*, ende andere, van den seften February 1652. Sie hier van breeder in de *Batavisc Arcadia*, pag. *mibi* 764.

HET XV. DEEL.

Van Schriftelijke verbintenis.

1. Schriftelijke overkomsten, ofte verband-brieven, wat, ende hoedanig geschieden.	4. Exceptie, ofte verset van ongetelden gelde, of, ende wanneer plaats heeft.
2. Sonder oorsak zijn kragteloos.	5. Afsand van de Exceptie van ongetelden gelde, van wat kragt, ende hoedanig te verstaan.
3. Proovisse van Namptissement, wat, waar in, ende wanneer plaats heeft.	

Schriftelijke verbintenis is een handeling, de welke alleen door het schrift werd bekrachtigt.

I Geschied door Schepene-kennissen, door Verband-brieven, voor Notaris ende Getuygen verleden, ofte ook door een enkel hand-schrift by den toefegger getekent.

Alle andere handelingen werden ook wel door een Notaris in schriftelijke *Instrumenten* verleden, maar het selve en geschied niet wt oorsak dat dat geschrift, soude zijn een wesentlijk deel van de handeling, gelijk als in desen, maar alleen om geheugenis wil, ende om het gehandelde te beter te kunnen bewyfen. *l. 38. ff. de oblig. & act.* maar geensins om dat sonder dien de handelingen, gelijk als dese van onwaarden souden zijn. Ten waar wtdrukkelyk was bedongen, dat soodanige handelingen niet en souden bestaan, voor ende al cer de selve behoortlyk in geschrift waren gesteld, ende bekrachtigt; het welk selden geschied. *l. 4. ff. de fid. instrument. l. 4. ff. de pignor.*

Van Schepene-kennissen, is vooren genoeg gesproken.

In andere Verband-brieven heeft mede alles plaats dat tot nog toe van verbintenis in 't gemeen, ofte in 't bysonder is gesceid.

2 Behalven dat buyten dien om alle na-bedenken van bedrog weg te nemen,

men, de oorzaak van de schuld daar in moet wtgedrukt werden, om dat de Verband-brieven kragteloos zijn, de welke geen oorzaak in en houden. *l. 25. in fin. ff. de probat. l. 13. Cod. non numer. pecun.* Het welk nog huydendaags onderhouden werd, ten waar onder Koopluyden, ofte andere persoonen, welkers handeling, ende aansien, alle bedenken van bedrog buyten sloot; sic Papon. *lib. 10. tit. 2. art. 2.* Costuymen van Antwerp. *tit. 53.* Damhoud. *prax. Civil. cap. 175.* Rebuff. *ad constit. reg. de chirograph. in p̄sarat. num. 67.* Costuymen van Utrege, Rubric. *7. art. 6.* Damhoud. *prax. Civil. cap. 71.* Wieland. *practic. Civ. tit. 2. cap. 19. ende ut. 3. cap. 5. num. 19.* Ordom. ende Costuymen van Vriessland, *tit. 15.*

Die wt sijn eygen hand-teykening, ofte wt een *publyk Instrument* werd aangesprooken, moet sijn hand ofte het verly van het *instrument* beken- nen, ofte ontkennen. Sie Merul. *prax. Civil. lib. 4. tit. 37. cap. 2. num. 3.* Het welk indien hy niet ontkennen en kan, werd by *provisie* dat is, voor af, gewesen dat hy de penningen daar wt geeyst, moet op leggen, (dat men nomt *Namptiseren*) onder Borg-togt van de selve wederom te ont- vangen, indien daar na ten *definitive*, dat is, by eynd-oordeel, verstaan mogt werden dat het anders behoorde. Merul. *d. loco. Costuym. van Antw. cap. 56. art. 1.* Rebuff. *ad constit. reg. de chirograph. in p̄sarat. num. 66.*

Segge onder Borgtogt] Om dat die geene die het alsoo voor af werd toegewesen, dikmaals daar naar niet en souden hebben om wederom te geven, indien by het Eynd-oordeel anders verstaan wierd. *facit l. 3. §. 5. ff. de collat. bonor. l. 5. ff. de Carbon. edit.* welke Borgte indien niet en werd gesteld, de toegewesen goeden onder den Regter moeten blyven, ofte onder een anders bewaringe verseeckerd. *d. l. 5. §. 2. ff. eod.*

Welke manier van Voor-af-wijzen, anders *Namptissement*, ofte hand- vullinge, by de sommige seer eng genomen werd, wt oorzaak, dat het selve buyten, ofte tegens het algemeene regt soude ingevoert zijn. Dog het selve werd meer wt onkunde van het Roomsche-Regt als naar waar- heyt voorgegeven, want mede naar de Roomsche-Regten, geen wtstel, verseeckerheid, ofte Borgte, van een schuld, de welke erkent werd, ofte andersins van de deugdelijkheid van dien opentlijk kan blyken, onder ce- nig verset werd aangenomen. *l. 4. §. 3. l. 31. ff. de re judicat. l. 10. ff. de pign. act. l. 6. §. 1. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. l. 21. §. ult. ff. eod.* Vid. Bald. *ad l. 9. §. 3. ff. de pignorat. act.* Tiraquell. *De re- tractu §. 3. ad verb. à prayer. Gloss. 3. num. 14. cum seq.* Daar om ook in sodanige saken *geconcludeert* ende gedingtaalt werd tot ken- nen, ofte ontkennen, ende by *provisie tot Namptissement* ofte hand-

vullinge, als waar op alleen het *Nampiffement* gegrondveft is, dat yemand die fijn handteyken, ofte andere fchuld niet en kan ontkennen, geen uytftel mag hebben, ende 't geen hy daar tegen weet in te brengen, aanftonds moet blijken, of foo hy yets by brengt dat nader onderfouk vereyft, moet hy nampiffieren, ende handvullinge doen. *per d. l. 4. §. 3. ff. de re judicat. l. 10 ff. de pign. act.* Het welk niet buyten het regt, maar volgens den grond van het regt is ingevoert.

Of een Erygenaam de hand-teykening van fijnen Overleden voorzaat foudede moeten kennen, ofte ontkennen, om daar op by *proviſie gecondemneert* te werden: is twyvelagtig, om dat niemand van eens anders eygen doen kan fecker wesen. *l. Marcellus. 11. §. 2. ff. de actione rerum amotarum.* Ende werd alfoo in het *Hof van Vriesland* onderhouden. Dat een Erygenaam niet en is gehouden des Overledens hand-teykening te kennen, ofte ontkennen, om daar wt voor af, ofte by *Nampiffement* te werden veroordeelt. *Sande lib. 1. decis. tit. 8. definit. 1.* Maar in *Vrankrijk* daar de manier van *Nampiffieren* cerft van daan gekomen is, moet den Erygenaam des Overledens hand-teykening kennen, ofte ontkennen. *Teſte Joann. Imberto lib. 1. Inſtit. forenſ. cap. 29. in verb. Chirographum.* Het welk ook by ons werd onderhouden, ende gemeenlijk in fulken val bygevougt: ten minften *bonam fidem agnoſcendo*, dat is, ter goeder trouwen aan te nemen, ofte te kennen, ofte te ontkennen de *effecten* van de *Obligatie*, ende den gevolge van dien, of diergelijke. Sic *Joann. Imbert. Inſtit. forenſ. lib. 1. cap. 35.*

Tegens deſe manier van voor-af-wiſſen, ofte *Nampiffieren*, vallen verſcheyde wtſonderingen, daar by de ſelve, ſchoon wt bekende ende openbare Verband-brieven ſpruyten kunnen, werden tegen-gegaan, daar van te ſien by *Joann. à Sande lib. 1. tit. 8. deſin. 3.* ende hier naar in 't 5. bouk 19. deel ſal werden verhandelt.

Alfoo ſommige Luyden haar hand-ſchriften op hoope ende vertrouwen dat haar geld, 't welk ſy daar in bekenden ontfangen te hebben, foudede geleent, dikwils voor het tellen van het geld wtgaven, ende dan daar juyft geen leeninge, ofte tellinge van 't ſelve geld op en volgden, vermogt den foodanigen, naar Regten, binnen den tijd van twee Jaar naar fijn gegeven hand-ſchrift volftaan, met te ſeggen, dat het geld niet geteld en is, ende moet den ſchuld-eyffer bewyſen dat het geld getelt is geweest, naar welke twee verloopen Jaaren den foodanigen ſchuldenaar met ſulk ſeggen niet en mogt volftaan, maar moſt 't ſelve den Regten genoeg zijnde bewyſen, volgens gevoelen van *Accurſius*, *Bartholus*, ende andere,

ad l. 3. & l. 14. Cod. de non num. pecun. Gomez. 2. resolut. 6. num. 7. Schneid. ad tit. instit. de liter. oblig. Bronkhorst. 2. assert. 22. Perez. ad Cod. tit. de non num. pecun. num. 14. Faber ad tit. Cod. eod. defin. 1. Christin. vol. 3. decis. 37.

Maar zedert dat by ons ten voordeel van de Koopmanschap (de welke 4 haastig moet voortgaan, ende in de welke de minste wtstel, een groot verlies kan geven) het *Nampiferen* ende voor-af-verseekeren van schulden, spruytende wt Hand-schriften, ofte Verband-brieven die men niet ontkennen en kan, in dese Landen is ingevoert, komt het selve van sig selven te vervallen. Vinn. ad tit. instit. de liter. oblig. num. 12. in fin. ende is daarom by den *Hove van Holland* verscheyde-malen verstaan, dat den schuldenaar hem met de *exceptie*, ofte verset van ongeteld geld, niet en vermag te behelpen; maar dat hy ook binnen de twee Jaar sulks gehouden is te bewijzen, *facit l. ultim. Cod. de APOCH. public.* het welk ook met de onderhoudinge van andere Landen over-een-komt. Sie *Costuym. van Antwerp. cap. 56. art. 11. 12. Zypæ. noi. Jur. Belg. tit. de except. Gudel. lin. de jure noviss. lib. 3. cap. 6. in fin. Rebuff. ad constit. reg. in proem. gloss. 5. num. 59. & de Chirograph. art. 2. num. 68. Imbert. Enchirid. in verb. confession. Mantic. de ambig. convent. lib. 18. tit. 6. num. 22. Sande lib. 3. tit. 2. defin. 1.*

Daar en-boven werd in de Verband-brieven gemeenlijk ende meesten 5 tijd van de *exceptie* van ongeteld geld, afstand gedaan, daar by den schuldeyffer van het bewijs dat het geld immers getelt is, werd ontlast: Het welk soo nogtans te verstaan is, dat den schuldenaar daar door hem niet en verbind, met de *exceptie* van ongeteld geld hem niet te sullen behelpen, maar dat hy de selve voorgesteld hebbende, gehouden is de selve, gelijk als andere *exceptionen*, te bewysen. Sande *lib. 3. tit. 2. defin. 1.*

HET XVI. DEEL.

Van gewillekeurde Verbintenis.

's Gewillekeurde verbintenis, wat, ende hare verdeelingen.

Gewillekeurde Verbintenis is, de welke by overkomst tussen twee personen geschied ter goeder trouwen, ende met opregte meening dat den een den ander daar door kragtelyk soude verbinden, sonder dat daar eenig schrift, ofte saaks overgang toe van nooden is. *§. I. instit. de obligat. ex consens. l. 2. ff. de oblig. & act.*

Dese zijn, Koop, Huur, Maatschap, Last-geving, ende Trouw, ofte Huwlijk. *pr. inst. de obligat. ex consensu. junct. l. nuptias ff. de R. 7.*

H E T X V I I . D E E L .

Van Koop.

1. Koop, wanneer voltrokken? ende num. 9.
2. Het gevaar van het verkofte voor de levering, ende by wie te dragen, ende num. 8.
3. Het verkofte goed wanneer den Kooper eygen werd.
4. Het credijt van den Kooper, wanneer verstaan werd gevolgt te zijn.
5. Verkoopung op rabath, hoe te verstaan, contant, of op dag?
6. Die voldoening van koop begeert, moet de selve eerst aan sijn zijde voldoen.
7. Tot het wesen van de koop en is geen schrift van nooden.
10. Koopen ende verkoopen, by, ende aan wic, ende hoe te geschieden.
11. Edel-luyden Koopmanschap, te dryven behoudens haren Adel, hoedanig.

DE koop werd verstaan voltrokken te zijn soo haast als den prijs ende de weder-zijdse toestand is vast gesteld, al-hoe-wel datter nog geld gegeven, nog saaks overgibt geschied is. *l. 2. §. 1. ff. de contrah. empt. l. 1. §. 2. ff. de rer. permutat. l. 8. ff. de pericul. & commod. rei vend. pr. instit. de empt. & vend.* Ten zy dat in de verkofte ware een wesentlijk misverstand was, gelijk of yemand Koper voor Goud had geveilt, of daar voor was aangenomen, hoedanige koop van sig selven nietig is, om dat de regte toestand van de verkofte saak gebreekt. *l. 9. in pr. & §. 2. l. 14. ff. de contrah. empt. l. 41. §. 1. ff. eod. junct. l. 83. §. 1. ff. de Verb. Obligat.* maar soo het misverstand bestaat in de omstandige hoedanigheid van de saak blijft de selve gestand. *l. 10. l. 14. ff. de contrah. empt. l. 21. §. 2. ff. de Act. empt.*

2. Daar wt dan volgt dat het voordeel, ofte gevaar, het welk by ongeval, ofte anders op het verkofte goed mogt vallen, den Kooper aangaat, al ist dat 't selve goed nog niet geleyert en was. *§. 3. instit. de empt. vend. l. 10. §. 1. ff. & Cod. de pericul. & commod. rei vend.* Om dat den koop voltrokken zijnde, den kooper regt heeft om aansonds den eygendom te verkrygen, ende derhalven gehouden werd, gelijk of hy al eygenaar was. *arg. l. 15. l. 174. ff. de Regul. jur.* Ten waar dat den Verkooper daar toe aangemaant zijnde, in gebreeke was gebleven, de levering te doen, in welken val hy verstaan werd het gevaar van het goed op hem te nemen. *l. 15. §. ult. ff. de rei vind. l. 39. §. 1. l. 47. §. ult. l. 108. §. 11. ff. de leg. 1. l. 2. Cod. de Ufur. & fruct. legat.* Sie Ant. Fabr. *ad Cod. lib. 4. tit. 24. defin. 24. num. 3. & tit. 40. defin. 8. num. 9. Gomez. Var. resolut. tom. 2. cap. 2. num. 34.*

Soo loopt ook het gevaar op het verkofte ten lasten van den verkooper, indien de koop onder secker *indien* is aangegaan, soo lang het *indien* niet en is voldaan. *§. 4. instit. de Empt. vend. l. 80. §. 2. ff. de act. empt.* Gelijk of ik seckre Wijnen, ofte Granen op een ander plaats had gekoft, in *Holland*, ofte elders te leveren, soude de selve Wijnen, ofte Granen, onder weg in 't overbrengen verongelukkende, de schade komen ten lasten van den verkooper. *l. 8. ff. de peric. & commod. rei vend. l. pen. Cod. eod.*

De koop van het geene meet-baar, tel-baar, of weeg-baar is, ende by maat, getal, ofte gewigt verkofte werd, werd niet verstaan voltrokken te zijn, voor dat de meting, telling, ofte gewigte is geschied. *l. 35. §. 5. ff. de contrab. empt.* ende sulks behoord het gevaar van het verkofte, tot die tijd mede tot den verkooper, gelijk of de koop onder foodanig *indien* was geschied. *l. 2. Cod. de peric. & Commod. rei vend.*

Aangaande den eygendom werd het verkofte den kooper eerst cygen, 3 als de beloofde koop-penningen zijn betaalt, alwaar dat daar op volkomen levering was gevolgt, sulks dat den verkooper soo lang als de penningen niet en zijn getelt, zijn eygendom behoud, ende regtelijke aantal op sijn verkofte goed soude kunnen doen. *§. vendita vero res & tradita 41. instit. de Rev. Divis.* Keuren van den Lande van *Voorn*, art. 51. Ten waar dat de selve goederen waren vertrouwt, op dag verkofte, ende den verkooper het woord van den kooper had gevolgt. *d. §. 41. instit. de rer. divis. in fin. l. quod vendidi 19. ff. de contrab. empt.* sonder dat hy in sulken geval naar de overgifte eenig regt van aantal, ofte *rei vindicatie* meer soude kunnen gebruiken, *dd. ll.* alwaar 't dat den kooper daar na sonder de beloofde koop-penningen te betalen, quam te breeken. *Gail lib. 2. obsevo. 15. in pr.* Behoudelijk alleen, indien datmen seckerlijk kost bemerken, dat foodanigen kooper sulks al van te vooren in den sin had gehad, ende alleen wt hadde geweest om den verkooper inet sijn geloof te bedriegen, ende moet als dan verstaan werden dat het gekofte goed, het zy de koop op dag, ofte om gereed geld geschied is, niet jegenstaande de overgifte, ende het gevolgde geloof, in den eygendom van den verkooper was gebleven, om dat in sulken geval de saak niet soo seer verstaan en werd overgegeven, als ter quader trouwen onthaalt te zijn. Soo als te regt werd aangemerkt by *Andr. Gail d. loco num. 8. & seq. Consult. ende Advijs. part. 1. conf. 222. ende Consult. 245. 253. 285. ende 286. ende het II. Deel, Conf. 127. ende het III. Deel, Conf. 2.* Costuymen van *Antwerp. tit. 58. art. 7. Papon. lib. 18. tit. 5. art. 46. Everhard. consil. 209. num. 9.* Gelijk verscheyde malen is geoordeelt. *Sie Neostad. suprem. cur. decis.*

decif. 5. Handveften van Amsterdam van 't jaar 1624. *pag.* 98. ende 108. Sie hier van mede een Keur in het *Recueil* van de Keuren ende Costuy-
men van Amfteldam, *Cap. van praferentie* 37. *art.* 6.

- 4 Of, ende wanneer het geloof van den kooper is gevolgt? staat by ons wt de handeling af te meten, de welke gefchied om gereet, ofte op dag, waar van die, die om gereet kan gefeid werden gefchied te zijn, buyten twyvel geen geloof mede brngt, ende wederom die op dag gefchied, niet sonder geloof beftaan en kan.

Ende op dat het regt van vervolg, van het om gereed geld gekofte ende onbetaalt gebleven goed, tot nadeel van een derde dewelke ondertuffen 't felve door wettige aankomft ende laftige *titel* mogt verkrygen, niet al te lang en soude duynen, ende tegens defelve mogt werden misbruikt, is het felve by Keuren van verfcheyde Steden tot fekeren tijd bepaald. Tot Amfteldam binnen fes weeken, volgens Keure van den 31. *January* 1658. ende tot Leyden binnen de tijd van 14. dagen, Keur aldaar van den 8. *May* 1659. binnen dewelke het verkofte goet moet werden vervolgt, op verval.

- 5 Waar wt dese twyveling soude konnen ontftaan, of het geene dat onder de Kooplieden op *rabat* verkoft werd, verftaan moet werden om gereet geld, ofte op dag gefchied te zijn. Waar in men onderscheid maaken moet, of de handeling is gefchied om te moeten *rabatteren*, ofte te mogen *rabatteren*, dat is, te korten, soo hy gereed wil betalen. Indien den kooper is gehouden te *rabatteren*, kan foodanige handeling niet anders als voor gereed gerekent werden, maar heeft fijn keur om te mogen *rabatteren*, ofte fijnen tijd wt te wagten, soude als dan indien hy de penningen, aftrekende het *rabat*, metten eerften niet en betaalt, fchynen gevolgt te zijn het geloof van den kooper.

Dog in 't twyvelagtige, werd het voorgereet gerekent, gelijk als by den *Hove van Holland* verfcheyde malen is verftaan.

- 6 Een kooper eyffende het gekofte goed, is gehouden al vooren aan de verkooper de koop-fchat te betalen. *l.* 13. *§.* 8. *ff. de aët. empt.* Infgelijks den verkooper eyffende den koop-fchat van den kooper, is gehouden alvoorens de handeling aan fijn zyde te voldoen, ende aan den kooper de verkofte faak over te leveren. *l.* 5. *in fin. Cod. de evict. l.* 25. *ff. de empt. & ibi* Bart. Costal. *& alii.* Wefenbec. *cod. paravit. num.* 6. Maar indien fyluyden malkanderen niet en vertrouwden, mogen fy volftaan, mits ftellende den koop-fchat in bewaarder-hand van den Regter, ofte van een derden ten weder-zyden daar toe te verkiefen. *l.* 39. *ff. de folut. in fin. & ibi* Bart.

Bart. Castrens. & alii. Gloss. in l. 13. §. 8. in verb. *retinere potest*, in fin. ff. de act. empt. Franc. Curt. in tractat. de sequestrat. quest. 1. num. 12. in fin.

Al-hoe-wel in koopen ende verkoopen dikwils een aanteykening, ofte 7 geschrift tuffen beyden komt; soo en is nogtans het selve, gelijk hier voor van andere handelingen in 't gemeen is geseid, niet noodsaakelijk, ten waar dat het anders wdrukkelijk was bedongen. Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 14. num. 58.* Wefemb. *ad pr. instit. de empt. vendit.* Neostad. *de pact. antenupt. observ. 18.* Maar het selve moet in dese Landen alleen van onroerend goed verstaan werden: gemerkt dat by *Placaat van Keyser KARL* van den jaare 1529. is ingevoert, dat geene verkooping, ofte vervreemdingen van onroerende goederen sullen bestaan, voor, ende al eer de selve voor de *Magistraat* van de plaats, daar de selve goederen gelegen zijn, wettelijk zijn opgedragen. Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 5. num. 17.* ende den veertigften penning daar van is betaalt. *Placaat van den 40. penn. art. II.*

Waar wt dese twyveling ontfstaat: of ook huydensdaags het gevaar van 8 schade ende voordeel van bate, het welk op foodanig goed, eer dat de wettelijke opdracht in sulker vougen is gedaan, mogt vallen, den kooper aan soude gaan? Maar alsoo de wtgedrukte meening, ende sin van het voorenverhaalde *Placaat*, niet anders en is geweest, als daar mede alleenlijk in voordeel van de goede Luyden, te voorsien, dat de selve door geen heymelijke *transporten*, ofte veronderpandingen en souden werden bedrogen, ofte misleid, ende op *d'Interpretatie* van het selve *Placaat* by den *Hoogen Raade* verscheide malen is verstaan: dat voor soo veel daar by de opdracht, verkooping, ende belasting anders gedaan, voor *nul* ende van onwaard en verklaart werd, alleen plaats heeft in opsigt van een derde persoon, ende niet ten opsigt van de handelaars selvs. Neostad. *suprem. cur. decis. 70.* gelijk hier voor in het II. *Book*, VII. *Deel*, num. 3. breeder is geseid: Soo volgt daar wt dat het selve daar in geen verandering kan geven: maar nog huydensdaags, de schade ende bate, die op het onroerende goed voor de opdracht soude mogen vallen, tot gevaar van de kooper komt. Sulks als ook by den *Hove van Holland* is verstaan, volgens tuig van Groeneweg. *tract. de legib. abrogat. §. 3. instit. de Empt. vend.*

Om welke redenen men ook oordeelen moet, dat al ist saak dat de koop 9 van onroerende goederen voor onvoltrokken gehouden werd, voor ende al eer de wettelijke opdracht daar op is gevolgt, den kooper, ofte verkooper, deselve koopmanschap binnen die tijd evenwel niet en mag afgaan,

maar wt kragt van haare overkomst, geregteijk kunnen werden gedwongen, om aan d'een zyde opdragte te doen, ofte aan d'ander zyde de selve te ontfangen.

Als alleen tot *Leyden*, alwaar den kooper, ofte verkooper van cenig goed dat onder de hand werd verkost, nog altijd mag afgaan, soo lang de selve koop, met de aanteykening van Schepenen, *vulgo*, inbreng, niet en is bevestigt. *Keuren aldaar*, van den jare 1583. *art.* 68. Dog om het ligtvaardig afgaan van de koop de welke met goed bedagten raad was aangegaan, is by de *nieuwe keure* der Stad *Leyden art.* 112. die gene de welke den koop wil afgaan opgeleid te moeten betalen den 20. penning van de bedongen ofte uyt geloofde koop-penningen. Ende is een algemeen gebruyk ten platten Lande, dat alle koopmanschappen in een Herberg ofte dronken gelag geschied binnen 24. uyren mogen afgegaan werden, mits betalende de wijnkoop. Uytbesondert openbare verkopingen op een Zitdag aangeleid. Sie hier van *Grot. Inleyd.* 3. *bouk*, 14. *deel*, *num.* 8. *Costuymen van Rijnland. art.* 94. ende het geen aldaar breder is aangetekent.

10 Wic dat koopen ende verkoopen mag, ende wat voor goederen gekost ende verkost mogen werden? werd huydendaags geen onderscheid gemaakt: maar staat yder een die maar de vrye regeeringe van sijn goed heeft, vry, alle goed dat wandelbaar is, by verkoopinge te vervremden, want dewijl inde koopmanschappen ende handelingen der Mensen de voornaamste wellstand deser Landen bestaat, en is het selve niet te vergeefs, maar wt noodsaakelijkheid ingevoert, dat een yder een met koopen ende verkoopen sijn voordeel heeft mogen doen. *S. 2. vers. jus autem. instit. de jure nat. gent. & civil. junct. l. 16. S. 4. ff. de minorib.* ende alle saaken, de welke niet verboden en zijn, by een yder die sulks niet verboden en is, verhandelt, ende verkost mogen werden.

Wegenomen dat op sommige plaatsen, en in sommige Steeden, op het stuk van de Koopmanschap seekre *Ordonnantie* ende *Reglementen* zijn gesteld, de welke op verbeurte moeten werden onderhouden, ende sonder de selve de koopen van onwaarden gehouden werden. *Costuymen van Antwerp. tit.* 51. *art.* 2.

Soo werden allesins, op dat de Waaren niet vervalst en werden, ende de Neeringen ende Handwerken in haar fleur blyven, sommige koop-handelen niet wel in 't geheel verboden, maar onder seekere ordre gebracht, ende daar aan gebonden. *Zyp. Notit. fur. Belg. tit. de colleg. artificio.* Daar binnen *Leyden* ende andere plaatsen daar de manufactuyren ende handwerk koopmanschappen geoeffent werden bysondere hallen ende gilden

den sijn opgeregt daar het gemaakte goed; na de Ordre ende keure daar op gestelt moet gejuyst ende beproeft werden.

Soo nochtans, dat alle Koopmanschappen ende Waaren in alle Landen, selvs by de Vyanden, mits betalende den Tol, ende vry geld, daar toe staande, vryelijk mogen werden gebragt, ende vervoert; Sie Christin. vol. 3. decis. 64. num. 7.

Wtgefondert alleen Krijgs-wapenen, ende *Ammonitie* van Oorlog, anders *Waren van Contrabanden*, de welken buytens Lands aan onse Bondgenoten, maar niet aan onse Vyanden, mogen werden vervoert. Christin. dict. volum. 3. num. 6. Matthæus de criminibus lib. 48. tit. 4. cap. 4. num. 1. Zypæ. tit. quæ res exportari non debeant, het welk by verscheyde *Placaten* tot verscheyde tyden by ons is opgesteld.

Wat de persoonen aangaat, de welke by ons sonder onderscheid toegelaten werden Koopmanschap te dryven: mogt yemand vragen, of de Edellieden, ook behoudens haaren Adel, Koopmanschap mogen doen. Maar aangesien by de Koophandeling de zenuwe, ende gantse welvaart van ons Lands bestaat, ende daarom als een algemeen Regt aan alle persoonen werd vry gelaten, soodanig datmen daar van niet geen kleynagting ter Wereld, maar met de grootste lof ende waardigheid spreken moet; soo volgt daar wt dat de selve ook den Adel niet en kan hinderen, of daar door eenige kleynagting aangedaan kan werden, maar in tegendeel de Edellieden des-niet-jegenstaande haren Adel, Regten, ende Voor-regten van dien behouden, op dat niet het geene, het welk by de Wet, of de gewoonte, als een geoorlofde saak werd ingevoert, eenige straf onderworpen zy. l. 4. Cod. ad leg. Jul. de adulter. Sonderling indien het selve in openbare handeling, ende groote Koopmanschappen bestaat, ende sy haar, van de minder soorte, gelijk als wanneer daar handwerk, arbeid, ofte vuyligheid mede vermengt is, onthouden; ofte haare saken niet selvs, maar door andere laten doen, ende wtvoeren. Soo is geoordeelt by Christin. vol. 3. decis. 106. num. 6. 7. Anton. Fab. Cod. lib. 9. tit. 29. defin. 3.

HET XVIII. DEEL.

Van Koops-gevolg, ende Waaring.

3. Levering van het verkofte hoedanig te doen.	ende hoe te verstaan.
2. Vryen ende waren, wat, ende hoe te doen.	8. Het Land by seekere maat genomen, met de clause, dog by den hoop, sonder maat, mag evenwel geen vijftig Roeden vershillen.
3. Gaarand ende guaranderen, by wie, hoe, ende wanneer te doen.	9. Hoedanig, ende van welke Landen te verstaan.
4. Waarborg te stellen, of, ende wanneer men gehouden is.	10. Hoedanige gebreken in het verkofte te goeden, ofte niet.
5. Levering by willig decreet, van wat kragt, ende hoedanig te doen.	11. Hoedanige vergoedinge van gebreken in een Paart te doen.
6. Onder, ofte overmaat van Land, of, ende wanneer te vergoeden.	12. Hoedanige in een Slagt-beest.
7. De clause by den hoop, sonder maat, ende met de voet te slooten, van wat kragt.	13. Hoedanig in een Verken.

IK Koops-gevolg, is het regt tot een volle ende vrye levering, ofte overgift, opdragt van het verkofte, daar toe de koop voltroken zijnde, den verkooper mag werden gedwongen, indien het in sijn magt is. *l. II. §. 2. ff. de act. empt.* sonder dat hy met het kort ende schaade door de wanlevering te lyden, mag volstaan. *l. II. §. 2. ff. de act. empti, & ibi DD. Pinell. ad l. I. ff. de bon. matern. part. 3. num. 25. Covarruv. var. resolut. lib. 2. cap. 19. num. 1. Cost. van Antwerp. tit. 51. art. 9. Neostad. suprem. cur. decis. 50.* ten waar dat het in sijn magt niet en was, in welken geval hy met het kort soude mogen volstaan. *d. l. II. §. 2. ff. de Act. empt.* Sie Costuymen van Utrecht, *rubr. 27. art. 7. Neostad. suprem. cur. decis. 82.* Hoedanig deselve soo van roerende als onroerende goederen moet geschieden, is hier voor *2. bouk, 7. deel, vers. 2. 3. en 4.* gehandelt.

Ik segge volle ende vrye levering] Om dat den kooper niet alleen gehouden is te leveren alle het gene by hem verkofte is, of daar onder verstaan werd begrepen te zijn, met alle regt, toe, ende aanseggen van dien. *l. 3. §. 1. ff. de act. empt. l. 20. ff. de rei vind. l. 20. ff. de acq. rer. dominio.*

² maar ook boven dien het selve verkofte goed moet vryen ende waren: dat is, den vollen ende vryen eygendom doen hebben, ende behouden. *l. 2. l. 3. §. 1. l. II. §. 2. ff. de act. empt.* ofte by gebrek van dien, den kooper boven de koopschat soo veel vergoeden, ende weder geven, als hem aan de saak was gelegen, ofte andersins naar seggen van goede Luyden, vervullen wat daar aan gebrak. *d. l. II. §. fin. ff. eod.* Sie Grot. *Inleyd. lib. 3.*

*cap. 14. vers. Tot waaring; ende cap. 15. vers. Onder waren. Vide l. 59. & ibi Bafium, Cuiac. & Duaren. in l. 38. §. 3. ff. de Verbor. obligat. l. 61. ff. de Edilit. edict. l. 15. §. 1. ff. de Eviēt. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 13. art. 38. num. 2. Andr. Gail lib. 1. observ. 116. num. 7. Zypæ. No-
 tit. fur. Belg. de emp. & vend. in fin. Ten waar wtdukkelijk anders was
 bedongen, vulgò, met den voet te stooten, in welken geval den verkoop-
 per met den juyften prijs weder te geven soude mogen volstaan. Neofstad.
 suprem. cur. decis. 68.*

Indien by een derde, die op het selvde goed eenig regt, ofte kommer 3
 had, den kooper eenige regtelijke moeyenis wierd aangedaan, soude den
 verkooper, tijddijk de weet gedaan zijnde, het Regt voor den kooper moe-
 ten wtvoeren, dat men *guarand* ende *guaranderen* nomt. *tot. tit. ff. &
 Cod. de Eviēt.* Sie vorders *Caballin. tractat. de Eviēt.* Hoedanige weet
 ende kennis aan den verkooper tijddijk te doen versuynt zijnde, soude den
 kooper geen regt van vergoedinge hebben. *l. 53. in fin. ff. de Eviēt. l. 8.
 l. 20. Cod. eod. in fin. Cod. de periculo & commodo rei vend. Menoch. de
 arbitrar. judic. centur. 3. cas. 224. Hartmann. Pistor. observ. 228. Math.
 Coler. part. 1. decis. 27.* Ten zy van het regt van den op-eyffer, ende dat
 den verkooper geen regt tot het verkofte gehad heeft, ontwyvelijk bleek,
 ende den kooper op hem neemt 't selve te sullen bewyfen, in welken geval
 den verkooper ook sonder voorgaande waarschouwinge tot vergoedinge
 gehouden is. *arg. l. 11. §. 6. in pr. ff. de act. emp. Ant. Fab. d. loco.
 Coyarruv. lib. 3. var. resolut. cap. 17. Molin. ad consuetud. Paris. §. 44.
 num. 25. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 13. art. 38. num. 12.*

Voor dese waaringe werd den kooper somwylen met goede Borge ver-
 sekert, indien 't selve bedongen is, ofte voor de volle betalinge by een derde
 eenige kommer, ofte moeyenisse op het verkofte goed werd gedaan. *l. pen.
 §. ult. ff. de pericul. & commod. rei vend. of dat eenige sekere swarigheid over
 het hoofd hangd. l. 24. Cod. de Eviēt. l. 18. §. ult. ff. de peric. & comm.
 rei vend. Vid. Censur. for. pag. 548.* maar buyten dien is hy naar regten
 sulks niet gehouden. *l. 56. in fin. pr. junēt. l. 4. in pr. ff. de Eviēt.* Sie de
 aantekeningen op de Costuymen van Rijnland *art. 38.*

Dog is in sommige plaatsen van Holland *Costuyme*, dat den verkooper 4
 ook sonder beding gehouden is Waarborg te stellen. Sie *Coren. Const. 3.*

Tot *Oudewater* werden drie Sonnendaagse Geboden gedaan, ende
 daar-en-boven Waarborgen gesteld, de welke tien Jaar lang tegens alle wt-
 landige, ende andere Jaar ende dag, het verkofte goed bevryden. *Keuren
 aldaar, art. 57.*

Infgelijks in *Rijnland* moet den verkooper Waarborg stellen. *Keuren van Rijnland*, art. 38.

Item, tot *Leyden* moeten de verkoopers van eenige Huysen, ofte onroerende goederen Waarborg stellen, ende moet aldaar mede den kooper penning-borg stellen voor de penningen die niet gereet betaalt en werden, ten waar by de handeling anders was bedongen. *Keuren van Leyden*, art. 116. Van gelijken tot *Rotterdam*, ten waar anders was bedongen. Dog in 't stellen van de selve Waarborg mag den verkooper volstaan, mits verbindende sijns selvs Huys, Land, ofte Erve, soo ver hy eenig heeft, ende het selve genoegzaam bevonden werd, sonder arg, ofte list, *Keuren aldaar*.

5 Maar yemand sijne goederen verkoft hebbende, ende niet magtig zijnde Waarborg te stellen, *pro evitione*, of dat den kooper vreesd datter naderhand meer dienstbaarheden, ofte lasten, op de gekofte goederen souden mogen opkomen, soo werd tot verseeckerheid van den Kooper dikmaal bedongen, dat den verkooper gehouden sal zijn het goed te leveren by *Willing-Decreet* van den *Hove*, ofte van 't Geregt daar 't goed leid. Daar by den verkooper in het verkofte goed werd geveft, ende alle andere die naderhand op het selve goed eenig Regt souden willen maken, werden naar drie voorgaande Merkt ende Sondaagse geboden, ter plaats daar het goed gelegen is, ende ten platten Lande in de verder naaft rontom gelegen Dorpen gedaan, van haar agterwescn, ende toe, op, ofte aanseggen in 't geheel versteeken, daar van de manier van doen ten *Hove* te sien is in de *Papegay*, pag. 396. ende volg. Het welk alleen te verstaan is in dier vougen plaats te hebben tegens alle onbekende, maar soo veel aangaat die perfoonen de welke men weet, ofte weten kan, dat yets, het zy van inschuld, ofte dienstbaarheid, op, of aan het verkofte te eysen, ofte te spreken hebben, deselve moeten in 't bysonder gedaagt zijn, ende en kan wt foodanige algemeene wtroepinge van *Allen den geenen, &c.* tegens de selve geen *default* verleent werden. *per. l. 6. Cod. de remiss. pignor. & ibi Gothofred. junct. l. 26. §. 7. ff. de fideicommiss. libertat. & l. 47. ff. de Re judicat.* Sie *Marant. Prax. Aur. part. 6. de citatione ejusque requisit. num. 89. & seq.* *Damhoud. prax. Civil. cap. 57. num. 9.* *Andr. Gail lib. 1. observ. 57.* *Mynfinger. lib. 2. obs. 47.* *Leonin. consil. 14. num. 9.* Sulks dat de naaste belenden, ende andere daar voor gevreesd werd, dat sy in tyden, of wylen, eenig regt van eygendom, stillwygende, ofte ondersprooken verband, ofte ander dienstbaarheid souden kunnen, of mogen eysen, de selve op 't gestaden van het decreet in 't bysonder moeten werden gedagvaard.

Sic

Sie de nieuwe Papegay pag. 401. *vers. Alsmen.* ende nieuwe Keuren van Lejden, art. 117. *vers. Ende sal, ende volg.*

Wyders, indien de verkofte saak eenig heymelijk gebrek had daar by den Kooper was bedrogen, heeft hy dit behulp-middel: dat indien de verkofte saak niet soodanig gebrek was besmet daarom den kooper indien hy 't geweten had 't selve goed soude hebben gelaten: hy als dan vermag binnen ses Maanden den verkooper regtelijk dwingen tot wederneeming van het verkofte, ende wedergeving van den Koopschat. *l. 1. §. 8. l. 2. l. 49. ff. de Edilit. edict.* maar indien het gebrek maar soodanig was dat hy dies niet-jegenstaande het selve soude hebben gekoft, blijft de koop van waarden, ende vermag alleen binnen 's Jaars weder te cysen het geene hy minder soude hebben belooft, indien hy van dat gebrek had geweten. *l. 1. l. 6. l. 2. l. 14. §. fin. ff. eod. l. 43. §. 1. ff. de contrab. empt. Zyp. Notit. Jur. Belg. tit. de Empt. vendit. in pr. Christin. vol. 3. decis. 97. Tulden, & Faber Cod. de Edilit. edict.*

Sulks moet het geene op seker gewigt, ofte maat verkoft werd, na 6 de juiste maat, ofte gewigt geleverd werden, ofte vergoedet het geene daar aan gebreckt. Daar toe by ons alle maten ende gewigten, opentlijk moeten gejuyst ende getcikt zijn, eermen de selve mag gebruiken, datmen gemeenlijk noemt Yken: ende om alle twist ende geschil weg te nemen, openbare Weeg-schalen ende Waag-meesters, tot het wegen; ende gesworen Meters ende Roeyers, tot het meten gesteld werden. De welke van de mate ende gewigt tussen de Luyden ten wederzyden, volkomen geloov hebben, ende by de selve seekere soort van Koopmanschappen op verbeurte gewogen ende gemeten moeten werden; ende soo veel de Waag aangaat, al wat boven de thien ponden weegt, aldaar ter Wage gebragt, ende gewogen moct werden. Waar van bysondere Keuren ende *Ordonnantien* in elke Stad weynig van de anderen verschillende, gesteld zijn.

Om in geen vergoedinge van eenig gebrek gehouden te zijn, verkooptmen het goed dikwils soo goed ende kwaat als het is, het welk men noemt, *met de voet te stooten*: in welken geval men nergens anders in gehouden is, als 't verkofte soo goed ende kwaad als 't is, te leveren. *l. 4. in fin. l. 10. 11. ff. de heredit. vel action. vendit. Christin. ad l. Mechlin. tit. 13. art. 38. num. 19.*

Welk beding meest gebruikt werd in koop van Landen, ofte Erven, als de regte maat daar van niet seker is, met dese woorden: *by den hoop, sonder maat, ende met de voet te stooten, sonder in onder, ofte overmaat gehouden te zijn, of diergelijke*, daar by men verstaat dat het goed by de stuk, of by den hoop, ende niet by de maat verkoft is, ende in sulken ge-
val

val kan geenfins eenige vergoedinge, *ex l. qui fundum. 40. §. 2. ff. de contrab. empt.* geeyst werden, hoe groot de over, ofte ondermate daar na bevonden wierd. *Mantic de tacit. & ambig. conv. lib. 4. tit. 17. Pinell. ad l. 2. Cod. de rescind. vendit. part. 3. cap. 2. Fachin. lib. 2. cap. 27. Faber ad Cod. lib. 4. tit. 28. defn. 3. Coren observ. 19.*

Maar was daar eenige begrootinge van maat by gedaan, by voorbeeld, als den verkooper had gefegt, *groot omtrent, &c. dog by den hoop, sonder maat, &c.* soo soude men onderscheid moeten maken, of den verkooper de maat wt kennelijke onkunde kwalijk had wtgedrukt, ende ter goeder trouwen daar in had gehandelt, dan of hy het selve tegens sijn beter weten had gedaan, om den anderen te bedriegen, in welken geval hy tot vergoeding gehouden soude zijn. *l. 1. ff. de Action. empti. in fin. d. l. 1. l. 6. & l. 39. ff. cod.*

- 8 Dog aangefien het dikwils onfeeker is, of den verkooper beter heeft geweten, ofte beter heeft kunnen weten, soo is in *Rynland* ende *Delvland* dien-aangaande een *Costuyme*, dat als maar eenige maat gestelt, ofte genomt is, niet jegenstaande alle bedingen, hoe kragtig die mogen zijn, de onder, ofte over-maat van de Landen moet vergoed werden, voor soo veel de selve meer verschild, als een half Hont, ofte vijftig Roeden, als de wtgedrukte maat, al ist dat de penningen niet op de maat, maar by de stuk, of by den hoop zijn bedongen. *Consult. ende Advysen het I. Deel, Conf. 207. Cor. observ. 19. Ncoftad. Holl. cur. decis. 18.*
- 9 Welke *Costuyme* te verstaan is van Landen, de welke by de Mergen tot ses hondert Roeden, ende minder gedeelte naar aandeel, werden verkoft, maar niet van kleyne stukken, de welke by enkele Roeden werden verkoft, gelijk als zijn *Thuynen, Warmoes-landen, ende Staal-gronden*, die veeltijds geen hondert Roeden groot en zijn. Ten waar men wt gelijke evenredenheid, in de stukken die by Honden, dat is, hondert Roeden, ofte minder maat werden verkoft, wilde seggen, dar gelijk als in de Landen, die by de Mergen genomt werden, met de *Clausule*, by den hoop sonder maat, een twaalfde deel van een Morgen mag verschillen, alsoo ook in kleyne stukken, de welke by de hondert Roeden werden verkoft, met de selve *Clausule, dog by den hoop, sonder maat*, de selve maat wt kragt van die *Clausule* een twaalfde deel van hondert Roeden, tot wtflag, ende meerder, ofte minder maat soude moeten, ofte mogen lyden. Sie daar van breeder in de aantekeningen op de *Costuymen van Rijnland art. 95.*
- 10 Wy hebben gefeid, een heymelijk gebrek daar by den kooper was be-
dregen]

drogen] Om dat den verkooper het sigtbaare gebrek van het verkofte niet en behouvt te vergoeden, daar in den kooper sig selven moet vertrouwen.

l. 1. §. 1. ff. de adilit. edict.

Derhalven by ons in de Paarde-koopery, in de welke de meeste gebre-¹¹ken kennelijk zijn, by die geen die haar daar op verstaan, voor geoorloft werd gehouden, dat den een den ander met koopen ende verkoopen mag bedriegen, behoudens alleen heymelijke blindheid, ende overkoting, ofte spatten, of gallen, welke gebreeken wterlijk niet wel kenbaar en zijn, volgens den gemeenen regel, *van sessen klaar*, dat is, vier goede voeten, en twee goede oogen. *l. 4. §. 3. ff. eod.*

Yemand een Slagt-beest verkoopende, het welk in 't slagten ongangs be-¹²vonden werd, om dat daar van wterlijk niet en kan werden geoordeelt, moet den verkooper aan den koop-schat soo veel laten korten, als de Keur-meesters, anders geseid, Vinders, daar van oordeelen dat het daarom minder waardig is, ten zy dat het soodanig besmet is, dat selvs het vlees met geen gesondheid soude kunnen genuttigt werden, staande mede aan het oordeel van de Keur-meesters, ofte Vinders, in elke Stad daar toe gesteld, in welken geval het Beest weder mag gegeven, ende den geheelen prijs weder geefft mag werden. *l. 3. §. 1. & 3. ff. de adilit edict.*

Maar van een Swijn, om dat daar van wt-de tong kan geoordeelt wer-¹³den, is den verkooper op verscheyde plaatsfen vry, met dat het op de tong schoon geschouwen is.

HET XIX. DEEL.

Van Naasting.

1. Naasting wt beding, wat?	8. Hoedanig de naderheid te reeknen.
2. Of voor een nieuwen koop te reeknen, ende den naaster den tweeden 40. penning schuldig is.	9. Regt met den boude, wat?
3. Wanneer het selve regt op houd.	10. Naasting in Mede-rederschap, ende Scheeps-portzen.
4. Naasting buyten beding, wat, ende hoe veelhande.	11. In welke goederen, ende wanneer Naastinge plaats heevt.
5. Hoedanig de selve moet geschieden.	12. In verkoopingfen onder de hand, hoe te verstaan.
6. Algemeene van Leen-goeden, Renten, Inschulden.	13. By wie de Naasting mag werden gedaan, ende wie onder meer Naasters woorgaat.
7. Bysondre, op welke plaatsfen gebruikelijk.	14. Schouten ende Baljuwen, hebben geen regt van Naasting.

DE Koopmanschappen werden op veelderhande wyfen ende manieren aangegaan, ende begrypen somwylen in sig een naarder be-

ding, ofte tweede handeling. *tot. tit. Cod. De pact. inter empt. & vend. compos.*

- 1 Onder de welke het regt van Naasting wel het voornaamste is, het zy dat het selve wt beding, ofte wt stilswygende Wet-duyding voortkomt. Het regt van Naasting wt beding, is daar by men bedingt, dat den kooper het verkofte goed, tot believen van den verkooper, ofte ook wel binnen seekeren tijd, voor den selven prijs, aan den verkooper wederom sal moeten overdoen, ofte in het verkoopen, den verkooper altijd wederom de naaste moet zijn, soo hy wil. *l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend. compos. l. 12. ff. de prescript. verb.* In welken geval hem ook souden moeten volgen de vrugten, de welke op het Land bevonden wierden. *l. 13. §. 10. ff. de act. empt. Christin. vol. 3. decis. 90. num. 1. 2.* Ja selvs het aanwas het welk middeler-tijd daar op, ofte aangekomen mogt wesen. *arg. l. 7. §. 1. ff. de acquir. rer. domin. l. 23. §. 5. ff. de rei vind. l. 23. §. 1. ff. de adilit. edit. l. 6. & l. 16. ff. de in diem addit.* Sie Tiraquell. *de retract. convent. num. 92. sub fin.*
- 2 Maar of in soodanig beding het weder over-doen van de saak, voor een nieuwe koop werd gehouden, ende de lasten by ons op de verkooping van onroerende goeden gesteld, gelijk als den veertigsten penning of andere diergelijke geregtigheid, voor de tweede-maal soude moeten werden betaalt, schijnt twyvelagtig: maar aangesien het wederom over doen, de koop niet en breekt, maar naarder versterkt, ende soodanigen last ende beding, een wesentlijk deel van de handeling schijnt te zijn. *l. 7. §. 5. ff. de pact. l. 21. §. si tibi ff. de act. empt.* om welke oorsaak het goed ook voor soo veel minder, als den verkooper dat waardig is, verkofte werd. *l. 79. ff. de contrab. empt.* Soo is daar wt te verstaan dat den verkooper op de gefeyde Naasting, ofte weder over doen, geen veertigsten penning, ofte diergelijke geregtigheid schuldig is, als alleen, dat hy den kooper van de eerste onkosten die dienthalven zijn gevallen, moet bevryden. Tiraquell. *de retract. convent. §. 6. gloss. 2. numer. 4. 5. & seq.* Sie vorder Gomef. *var. resolut. tom. 2. c. 2. Christ. vol. 3. decis. 90. num. 3.*
- 3 Dit Regt van Naasting houd op, soo wanneer de gestelde tijd om is. Maar was daar geen tijd gefet, of, ende wanneer het selve dan te niet loopt. Sie Christin. *vol. 3. decis. 86. num. 5. 6. 7. & DD. ibi alleg.* Andr. Gail *lib. 2. obs. 17. num. 4. 5.*
- 4 Buyten dit beding, is nog een ander Regt van Naastinge, het welk by Wet-duyding ende gewoonte alomme in dese Landen is ingevoerd, daar door den kooper van eenig onroerend goed, binnen seekeren tijd ge-

hou-

houden is 't selve aan de naaft-bemaag-taalde van den verkooper, ofte andere gelijk regt hebbende, voor den selven prijs over te doen, het welk op oud *Holland*, naaften, naderen of na doen, ende den tweeden koop, (Naasting) gefegt werd, als of den tweeden kooper, mids na doende het geene den eersten heevt gedaan, de naafte daar toe was.

Waar van de *practijg* ende *Costuyme* meerendeels daar in bestaat, dat die geene de welke naasting mag, ende wil doen, Schout, ende twee Schepenen van het Ambagt daar het goed leyd, op 't Land, of in 't Huys dat genaastet werd, moet doen komen, ende in haar tegenwoordigheid gras, ende grond-roering doen: waar op hy voorts den kooper een Regt-dag doet beteykenen, om sijnen koop in te brengen, ende den koop ingebracht zijnde, is den naaster schuldig binnen 24. uyren na te doen, alle 't gunt den kooper hem voor gedaan, ende belooft heevt; ende des gevergt zijnde, moet hy met Eede verklaren, dat hy de Naasting voor sijn selven, ende met sijn selvs goed, ende geld doet, moet ook betalen den Wijn-koop twee-vout, ende den Gods-penning enkel. Sic hier van mede *Damhoud. prax. Civ. cap. 265. num. 15.* Keuren van Rijnland, *art. 28. 29.* Rein-king. *de retract. quaest. 6.* Daar by wel te letten staat dat den Naaster gehouden is aan den eersten kooper, behalven de koopschat ook te voldoen den winst-derving van de koop-penningen, van de tijd af dat de selve zijn betaald, ten waar dat de selve tegens eenige genoten vrugten wierden verlijkt, ende moet ook voldoen ende vergoeden, alle lastige verbeteringen, ende noodfakelijke onkosten by den kooper, aan het gekofte, voor de tijd van de Naastinge ter goeder trouwen gedaan. Sic de Keuren van Rijnland, *art. 30.* aangesien den eersten kooper geen schade by Naasting lyden mag, ende de naaster alles sonder onderscheid moet na doen, dat hem den kooper heevt voor-gedaan, ende sulks als sijne voeten in des koopers schoenen steeken. 't Welk wel meest plaats heevt in gekofte Inschulden, de welke geene vrugten voort brengen, de welke met het *Intrest* van des koopers penningen kunnen werden verlijkt, gelijk 't selve by Keuren van *Kotterdam* wdrukkelijk is *gestatueert.*

Dese is *gemeene*, de welke door geheel *Holland*, ofte *bysondre*, die maar in dese, ofte geene plaats gebruikelijk is.

Algemeene Naasting heevt de Graavlijkheid van *Holland*, in de verkofte Leen-goederen, de welke voor den selven prijs, voor het verley, de selve aan haar mag behouden. *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 16. num. 3.* ende *cap. 42. vers. Ten Derden.* *Christin. vol. 6. decis. 23.*

Een schuldenaar vermag ook de schuld die yemand op hem heevt, bin-

nen's Jaars te Naaften, voor den selven prijs daarom dat die verkoft is, te reekenen van de tijd af dat het tot sijn kennisse is gekomen, ten waar dat het hem aangeboden zijnde, hy 't selve eens hadde afgeslagen. *l. 22. Cod. mandati. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 16. num. 18. Goris adversar. tractat. 3. part. I. cap. 4.* maar deselve en hebben soodanige *solemniteyt* niet als wel de Naaftingen van onroerende goederen, maar is daar in genoeg dat by geschrift voor Notaris en Getuygen, ofte andersins, van de gedane Naaftinge blijke.

Sulks heeft een besitter van goed, daar op eenige Rente, losbaar, of onlosbaar, in 't bysonder geveft is, daar van de Naafting binnen 's Jaars, soo wanneer de selve Rente aan een derde werd verkoft. *arg. d. l. 22. Cod. mandati. Costuymen van Rijnland, art. 57. Christin. vol. 3. decis. 49. num. 13. 14. Consult. ende Advyl. II. Deel, Conf. 159.*

Maar tot *Amsteldam* moeten soodanige Renten in 't openbaar verkoft werden, ende moet daar na den kooper 't selve, mitsgaders den prijs van dien, aan den eygenaar van 't Huys, ofte Land, daar de Rente, of Pagt op houd, aanbieden, die als dan binnen 14. dagen, den koop mag Naaften, mits betalende den hondertsten penning, ende mag hy die soodanige Renten genaast heeft, de selve aan een derde niet verkoopen, maar moet de Rente-brief vernietigen, *Willekeuren aldaar, pag. 232.* de koop by *executie* geschied, moet de Naafting binnen 24. uyren geschieden. *ibid. pag. 234.*

Tot *Leyden* is men gewoon de na-koop van soodanige Renten, 't sy dat die losbaar zijn, ofte niet; mitsgaders van alle Schuld-brieven, ofte *Obligatien*, aan te bieden aan den geenen op wiens Huysinge, ofte Erve die staan, mitsgaders de selv-schuldige, ende haare Borgen daar vooren verbonden zijnde: die als binnen agt dagen daar na moeten verklaren, of sy de koop willen Naaften, ende bevondmen daar na dat de selve aanbiedinge te hoop was gedaan, mogen sy binnen een Jaar en ses weeken de Naaftinge nog doen. *Keuren van Leyden, art. 121.*

Wanneer eenige Huysen, ofte Erven, tot *Amsteldam*, by *executie* verkoft werden, waar op meer Renten, ofte belastingen staan, als 't selve by verkoopinghe heeft mogen gelden, soo mag die geene welkers schulden, of Renten daar wt niet kunnen werden voldaan, de koop binnen ses weeken Naaften, mits betalende aan den kooper den hondertsten penning van de beloofde koop-penningen. Dan de oudste schuld-cyffer gaat voor alle anderen, ende soo wie dese Naaftinge doet, sijn schuld werd hier door gants gedoodet; 't selve heeft ook plaats in Schepen, die by *executie* verkoft werden; maar moet als dan binnen 24. uyren geschieden, *Willekeuren aldaar,*

aldaar, pag. 252. Sie Recueil van de Keuren, ende Costuymen van Amsterdam, iii. 35.

Alle goederen in de Hage, by executie verkocht zijnde, mogen by de schuld-eysfers beter Regt als den kooper hebbende, genaast werden; Dog den eenen schuld-eysfer het goed gekoft hebbende, ende het selve by een ander genaastet zijnde, soo moet de Naaster den eersten kooper voldoen, die selvs sijn Regt op de *preferentie* moet vervolgen, sulks als by 't Hof is geoordeelt, ende voor goed gekeurt het vonnis van 's Graven-Hage tussen *Lenard Ketting*, ende *Jacob Willemsz.* in November 1619.

Tot Rotterdam, heevt naasting van Renten, ofte Rente-brieven, op eenige Huysen, ofte Erven spreekende, mede plaats binnen ses weeken, na dat den Eysenaar van de Huysinge, ofte Erve, de kennelijke weet met den Boode, door die geene die de Rente gekoft heevt, is gedaan, mids dat hy benevens de penningen van den koop, daar voor de voorsz. Renten zijn verkoft, daar af ook *Intrest* betaalt tegens den penning seltien, van den tijd af dat de penningen van den selven koop zijn betaalt; mitsgaders dubbelde Wijn-koop, ende Gods-pennink, soo die in der waarheid gegaan zijn, ende vorder niet. Van gelijken werd gehandelt met de Penning-brieven, Schuld-brieven, ende *Obligatien*; Keuren aldaar.

Maar ter Goude, ende i'Oudewater, heevt Naasting geen plaats als in 7 Renten, ende schulden.

De Plaatsen daar men het bysondere Regt van Naasting onderhoud (alhoewel niet over al op eenderley wyse) zijn *Delvland*, *Rijnland*, ende de Landen van *Voorn*. In Kennemerland en heeft het regt van Naasting geen plaats, als te sien is in de *Costuymen van Kennemerland*, pag. 214.

Alwaar de naaste van des verkoopers Vrunden binnen 's Jaars, na dat het tot haar kennis is gekomen, deselve Naasting mogen doen, mits verklarende dat sy het voor haar selven doen.

Hoedanig de naderheid moet gerekent werden, is twyvelagtig, alsoo⁸ by de voorverhaalde Keuren ende Costuymen, niet seekers daar van en werd wtgedrukt, dog is daar van het gemeen gevoelen, dat men in de Naastinge, aangaande de naderheid, ende wie de naaste tot de Naasting is, het Versterv-regt in alles volgt, ende dat die geene die de naaste is, om des verkoopers goed, by Versterv, te moeten erven, den selven ook de naaste is, tot het doen van de Naasting. *Grivell. decis. 40. Berlich. pract. conclus. part. 2. conclus. 39. num. 26. 30. 31. Tiraquell. de retract. lign. §. 1. gloss. 9. num. 81. post pr. & §. 11. gloss. 1. num. 18. & §. 13. gloss. unic.*

- 9 Tot *Leyden*, heeft wel het Regt van Naasting geen plaats, maar soo wanneer aldaar eenige Huysen met het Regt van den houde werden verkocht, moet den koper ende den verkooper den houw-Heer de naasting aanbieden, die dan sijn beraad heeft 24. uyren, ten waar dat de selve Huyfinge by *executie* ware verkocht. Ende soo verre den hou-Heer daar na bevind, dat hem de naa-koop te hoog aangeboden was, mag hy nog binnen 's Jaars de Naasting doen, of weder cyslen, 't geene hy daar voor te veel gegeven heeft; *Keuren van Leyden, art. 120.*
- 10 By soo verre tot *Rotterdam* yemand van de Reeders van een Schip, of ook den Stierman, verkocht de mede-*portien* Scheeps, aan vreemde perfoonen in het selve Schip niet reedende, sullen de andere, het zy Stierman, of Reeder, of eenige van hen die sulks begeeren, al sulke verkofte portien mogen Naasten, ende aan hem nemen voor sulke penningen, ofte pryse, ende te betalen op al sulke termynen, als 't selve Schip verkofte ware, wel-verstaande dat de Naasting van dien sal moeten geschieden binnen 14. dagen, naar dat de verkooping sal zijn bekend gemaakt, met eenen Stads-Boode, aan den Stierman, ende sijnen Boekhouder; ende insgelijks sal geschieden tuffen den Schipper en sijne Reeders van de Koopvaarder-Scheepen, wt de Haven aldaar varende, ofte die aldaar te huys behooren. *Keuren aldaar, &c.*

Ter *Goude* ende *Oudewater*, heeft de Naasting geen plaats dan in Renten ende schulden; waar van hier voor.

Tot *Weesop*, en heeft de Naasting mede geen plaats, nogte ook in *Zuid-Holland, Handv. aldaar, pag. 88. 279. 287. 363. ende de nieuwe Druk, pag. 254. 279. 394.* als alleen binnen drie dagen naar het laatste Kerk-gebod, *pag. 196. ende de laatste Druk, pag. 504.*

- 11 Naasting heeft plaats in alle onroerende goeden, niet alleen in *Erv-goederen*, daar 't selve regt wel meest op geground is. *Tiraquell. de retract. gentilit. §. 1. Gloss. 7. Georg. Tholosan. Syntagm. jur. lib. 26. cap. 2.* maar ook sonder onderscheid in allerhande goederen, hoedanig die mogten zijn, soo wel *Erv-goeden*, als van buyten aanbesteren, of ook aangekofte goederen. *Crot. Inleyding. cap. 16. lib. 3. vers. Dit Regt.* Dog is te verstaan van goederen die verkofte zijn, want in mangeling, en heeft Naasting geen plaats. Sie *Chassan. ad consuetud. Burgund. des retraiés 10. §. ex vendition. 9. vers. quid autem in permutatione.* Sie *Consult. ende Advijs. het I. Deel, Conf. 257.*

Hier onder werden ook als onroerende goederen gerekent, alle *Cijnsen*, *Jaarlykse Renten*, ende andere geregtigheden, de welke op onroerend

rend goed zijn geveft, ende waar vooren de onroerende goederen verbonden mogten zijn, dog met foodanig onderscheid als hier voor van Actien ende *gehypothequeerde* renten is gesproken. Tiraquell. *de retract. Municip.* §. 1. glos. 6. num. 11. & seq. Christin. *ad. ll. Mechl. tit. 11. art. 25.* Zypæ. *Not. Jur. Belg. de hered. vel. act. vend.* Of het selve oock plaats heeft in Leen-goederen, Erv-pagten, Chijnsen, ofte Tienden, is bedenkelijk. Ende soude naar regten de Naasting van den *dominus directus*, dat is den Leenheer, ofte Grondheer schynen te moeten voortgaan, om dat het goed niet anders en werd beseten en over gaat, als met foodanige last.

Staat in 't bysonder aan te merken, dat de Naasting geen plaats en heeft 1 2 als in verkooping en die onder de hand geschieden, maer indien de verkooping in 't openbaar, naar aanplakken van *Biljerten*, ofte na drie behoorlijke gedane Kerk, ofte Merkt-daagse gebooden was geschied, soo en heeft Naasting geen plaats. Grot. *diff. loco, numer. 5. Keuren van Rijnland, art. 36. Neostad. supr. cur. decis. 29.*

Maar of in sulken geval, dat het goed met het welk in 't openbaar is te koop geseten, dog niet verkoft, ende binnen 's Jaars na de selve opveyling nog werd verkoft, sonder vorder koop-dag, ofte veyling, de Naastinge daar door, soo wel, als door een openbare verkooping en souden werden belet, is wel soo verstaan by *turbe* op den 29. Keure van *Bailjuw* ende *Mannen van Rijnland*, van den 29. January 1591 in der selver Keur-Bouk ingelijvt: Maar daar over geschil ontstaan zijnde voor het *Hof van Holland*, tuffen den Heer *Willem Halling*, ende *Mr. Jacob van Beveren*. Heer van *Swijndregt*, ende Schout tot *Dordregt*, is by het *Hof van Holland*, den tweeden July 1654. gelast de onderhoudinge van dien naarder te bewyfen: om redenen dat de selve *turbe*, ten versouke van *Mr. Reynier van Amsteldam* wel beleid was, maar de saak daar in de selve soude dienen, by verdrag is afgedaan geweest, sonder dat daar over volkomen kennisse is genomen, ofte in *condractorio judicio* is afgehandelt geweest: Immers de redenen daar op de selve *turbe* werd gegrondvest, by veele niet genoegzaam geoordeelt wierden: Namelijk, dat de Naastinge souden moeten ophouden, als wanneer de Schout sijn pond-geld ontvangt, ende sulks het ontvangen van 't pond-geld van den Schout, de Naasting soude geven, ofte nemen. Het welk soo te verstaan was, tot wegneming van der Schouten Naasting, die sy wel eer (alhoewel te onregt) hebben willen invoeren, als of daar mede 't selve gewaande Regt wierde afgekost, maar geensins in opsigt van 't Regt van Naasting van de Vrunden ende Maagen des verkopers; Behalven datmen wt de instellinge van deselve *Costuyne* ende *turbe* wdrukkelijk kan sien, dat de Getuygen alle Schouten zijn geweest,
ende

ende t'eenemaal strekt omme tot haaren eygen voordeel daar mede vast te maaken, ende staande te houden haar gewaande Regt van Naasting, dat haar naderhand (als hier naar) t'eenemaal is ontseid; ende een secker grond te stellen tot het ontvangen van haar pond-geld binnen 's Jaars na de verkoopning. Welke saak dies niet jegenstaande tot nadeel van de Naastinge is gewesen, ende de geseyde *Costuyme* voor goed gekend, ende naderhand aan den *Hoogen Rade in cas d'appel* gekomen zijnde, is de selve *sententie*, na dat op den 17. November, 1657. alle die geene die het tegendeel van dien hadden beweerd, nader waren gehoord, op den 22. December 1657. daar aan volgende, voor wel gewesen bevestigt.

Dog in de Landen van *Voorn*, heevt ook Naasting plaats in openbare verkooping, indien de naaste Vrunden binnen de drie Merkt, ofte Sondagse geboden 't selve in het werk stellen, of indien sy wlandig geweest waren, binnen 's Jaars naar haar wederkomst, ofte dat het tot haar kennis was gekomen. *Keuren van Voorn*, art. 59. Neoftad. d. *decif.* 29.

313 Indien meer persoonen gelijk de Naasting deden, souden die voorgaan, dewelke onder de selve even voor de koop met het verkofte Land gemengder veur hadden gelegen, andersins die geene die de naaste waren; maar indien den een naar den ander de Naasting deede, soo soude de eerste voorgaan, al was hy de naaste in bloeden niet. *Keuren van Rijnland*, art. 24. 25. 26. 27. ende 34. *Grot. d. loco. Handvesten van Zuyd-Holland*, pag. 196. ende de *nieuwe Druk*, pag. 504. *Georg. Tholosan. Syntagm. jur. lib. 26. cap. 13. num. 6. 7.*

In *Rijnland* indien de naaste Magen niet en Naasten, werden daar toe ook toegelaten die gemengder veure met het verkofte Land leggen, *Keuren van Rijnland*, *dict.* art. 25.

After de naaste Maagen, ende die gene die gemengder veur leggen, meynen sommige Bailjuwen van de plaats, binnen ses weeken naar het Jaar, het selve Regt te hebben. Welk Regt ook hebben sommige Ambagts-Heeren, ook op die plaatsen daar de naaste Maagen geen Naastinge en hebben. *Grot. d. loco post. num. 16. Keuren van Rijnland*, art. 35.

14 Dog aangaande de Bailjuwen ende Schouten in *Rijnland*, is in *judicio contradictorio* verstaan, dat de selve daar toe geen Regt en hebben, om dat het geen Keur en is, maar een onderkropen gebruik, sonder wil van den Prince, ende sulks een *corruptele*, tot quelling van de Luyden; in de saak van *Symon*, ende *Huig Jansz. Impetranten in cas d'Appel*, contra *Gerrit Adriaansz. Oudschoorn*, Schout van *Soetermeer*, *Gedaagde*, ende van

van de selve *Gerrit Adriaansz. Impetrant van Mandament pœnaal, contra de voorlz. Symon, ende Haig Jansz. Gedaagdens, op den 25. April 1614.*

Een kooper, ofte verkooper die voor Naasting bedugt is, mag den geenen die de Naasting, het zy wt beding, ofte volgens Land-regt, als voorseid is, soude toekomen, zijn gekofte wettelijk doen aanbieden. Het welk eens by hem geweygert ende afgeslagen zijnde, vermag hy daar na niet wederom tot de Naastinge toegelaten werden, om dat een yder van sijn voor-regt mag afstand doen. *l. penult. Cod. de pact.* Ende 't selve gedaan hebbende, hem daar mede niet wederom behelpen mag. *l. 14. §. 9. ff. de adilit. edict. facit text. in l. 122. §. 3. ff. de verbor. oblig.* ende die eens sijn keur gedaan heeft of hy wil kooper zijn of niet, daar na niet wederom kan veranderen. *l. 2. & l. 29. ff. de opt. legat.* Sic Menoch. *de arbit. jud. lib. 2. casu 37.* Joann. à Sande *lib. 3. tit. 4. de fin. 4.*

Maar of yemand die andersins Regt van Naasting soude hebben, de koop selvs mede had helpen maken, ofte de handeling van koop, als daar by, ende over geweest, tot bevelting van dien had geteikent, &c. daar door soude geoordeelt werden sijn Regt van Naasting afstand gedaan te hebben, is verstaan dat het selve sijn Regt van Naasting niet en soude benemen, ofte verkorten, maar dat de afstand van dien, wtdrukkelijk moet geschieden. *arg. l. 39. ff. de pignor. act. & l. 34. §. Lucia. 2. ff. de legat. 2.* Vide Tiraquell. *de retract. lib. 1. §. 30. gloss. 1. num. 4.* Hartman. Pistor. *lib. 3. quest. 17. num. 12. & seq.* Ende is alsoo geoordeelt by den *Hove van Vriesland, Joann. van de Sande lib. 3. tit. 15. de fin. 8.*

Wat dat voort in de Naasting aan te merken staat, ende hoe de selve toegaat; Sic Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 16.* Georg. Tholosan. *in Syntagm. jur. lib. 26. per tot. Christin. ad leges Mechlin. tit. 11. & vol. 3. decis. 55. & seq.* Zyp. *Not. Jur. Belg.* Tiraquell. & Reinking *de Retractu. Gail lib. 2. observ. 19.*

HET XX. DEEL.

Hoedanige bedingen onder koop bestaan mogen,
ofte niet.

1. Hoedanige bedingen by koop te doen.	koop, hoedanig te verstaan, of, ende
wanneer plaats heeft.
2. Verkoopingen by onwillig- Decreet.	
3. Monopolye, ofte gemaakte dierte ver-
booden.	6. Wt bedrog in dronkenschap.
4. Avontuerlyke Koopmanschappen.	7. Tegens openbare verkoopingen werd geen
herstellinge vergund, ende van wat
kracht de selve zijn.
5. Herstellinge wt bedrog, over de helot in	

I N't verder mogen allerhande bedingen in de koop werden inbedongen, de welke eerlijk, ende by den Wetten onverboden zijn. *l. 79. ff. de contrab. empr. l. 7. §. 5. ff. de pact. l. 13. Cod. eod.* Onder de welke eenige de verkoopingen eygen ende gemeenlijk in gebruik zijn. Gelijk als dat den kooper voor eenige Jaaren als huurder, in 't gebruik van het verkofte sal blyven. *l. 75. ff. de contr. empr.*

Item, dat de koop sal blyven, ten waar dat binnen seckeren tijd een ander meer bood. *l. 1. ff. de in diem addict.*

2 Hoedanig beding by ons de goederen, de welke by executie ende onwillig-decreet, by het wtgaan van de brandende Was-keers werden verkofst, sijnswygende onderworpen zijn. Welke koopen voor kragteloos gchouden werden, indien op het gestaden van het Decreet voor het Hof van Holland, yemand voor het afrekken van het Zegel van den Wasse meer komt te bieden. *Grot. Inleyd. lib. 3. part. 14. num. 72.* daar van de manier van doen te sien is in de nieuwe Papcgay, pag. 404. ende volgende.

Word ook somwylen bedongen dat de koop te niet sal zijn, indien binnen seckeren tijd de koop-penningen niet en werden betaalt. *l. 2. ff. de lege commissoria.* Welken tijd verloopen zijnde, den verkoper nog altijd de keur heeft, of hy de koop wil laten stand grypen, dan of hy het goed als ongekofst wederaan hem nemen wil, ende behouden het gecne op de hand gegeven, of daar vorder op betaalt mogt zijn. *l. 2. 3. 4. ff. de lege commissor. l. 25. ff. de heredit. petit. Grot. Inleyd. lib. 3. tit. 14. n. 77. & seq.* Waar vooren wederom den verkoper de genoten vrugten behoud. *l. 4. §. 1. ff. eod.*

Soo mag als geseid is, geen beding by koop gedaan werden dat oneerlijk, onbehoorlijk, ofte tegens de gemeene onderhouding strijd. *§. 24. in stit. de inutilib. stipular. & tit. Cod. de Monopol. & conventu negat. illicito.*

faak meer als de helvt minder of meerder was gekoft als de waarde. *Gloff. & DD. ad l. 12. Cod. de rescind. vend. in verb. elegerit. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. ult. num. 19. & part. 17. num. 7.* Hoe, op wat wyfe, ende by wie foodanige fchatting moet werden gedaan. Sie *Sande lib. 3. tit. 4. defn. 16.*

Dit middel heevt ook plaats in alle andere handelingen, *Pinell. de rescind. vend. lib. 2. part. 1. cap. 3. num. 1. usque ad 7.* Daar van hier naar. Maar of het ook plaats heevt in verkoopingén die by *Decreet*, ende ten overftaan van den *Regter* werden verkoft, werd by sommige in twyvel getrokken. *arg. l. 16. Cod. de rescind. vend.* Sie *Christin. vol. 3. decis. 67.* het welk in *Savoyen*, ende *Vriesland* alfoo verftaan is, *teste Fab. Cod. lib. 4. tit. 30. defn. 4. Sande lib. 3. tit. 4. defn. 12.* Maar aangefien by ons daar in met foo groote forgvuldigheyt by den *Regter* (dewelke alle bedenken van bedrog wtsluit) werd gehandelt, foo werd daar op geen aanfchouw genomen. *arg. l. 4. Cod. de remiff. pignor.* Sie *Grot. Inleyd. lib. 3. cap. ult. num. 11. Costuym. van Antwerp. tit. 60. num. 23. Imbert. Enchirid. in verb. decret. in addit.* het welk buyten alle twyvel vast staat, in de onwillige-*Decreeten* ende verkoopingén, de welke by het wtgaan van de brandende *Was-kaars*, ende aftrekken van het *Zegel* van den *Waffe* gefchieden. Sie *Neoftad. suprem. cur. decis. 75.*

Dog staat te letten dat dit behulp-middel, *l. 2. Cod. de rescind. vend.* geen plaats en heevt in *Koopmanschappen* die aan 't geluk hangen, ende de welke ten tyde van de handeling een onfeekre wtkomst hadden te verwagten, al ist dat den een, of den ander, naderhand by geval boven de helvtc befchadigt mogt zijn: Vermits de verkortinge, ofte bedrog alleen ingefien werd, ten tyde van de handeling, ende ten opfigt van 't felve alleen herftellinge plaats heevt. *l. 8. Cod. de rescind. vend. Pinell. ad l. 2. eod. part. 1. cap. 4. num. 18. in fin. Sande lib. 3. tit. 4. defn. 16.*

6 Wat aangaat de verkoopingén die onder de hand gefchieden, aangefien de *Luyden* van ons gewest, door overvloed van innerlijke hitte, gemeenlijk wel foo veel als andere tot den dronk genegen zijn, ende daarom niet te min begeerig om in 't midden van d'onnosfele dronkenschap d'eenvoudigen met koopen ende verkoopen te misleyden, te bedriegen, ende daar mede haar voordeel te fouken: foo is buyten dit behulp-middel, door geheel *Rijnland*, ende op veele andere plaatsen in *Holland* ingevoerd, dat men van de *Koopmanschappen* in *Herbergen*, of dronke-gelagen gefchied, nog altijd binnen 24. uyren mag afgaan, mits betalende het geene tot *Wijn-koop* is vertoert, ofte beloovt; Sie *Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 14. num.*

X X. Deel. *Hoedanige bedingen onder koop bestaan, &c.* 389

num. 8. Burgund. *ad consuetud. Fland. in proemio, num. 5.* ende het geene op de *Costuymen van Rijuland, art. 94.* breder is aangetekent.

Alle Koopmanschappen tot *Wormer* ende *Gisp*, in dronke gelagen 7 geschied, zijn van onwaarden, ende in 't geheel kragteloos.

By de Keuren van *Leyden*, van den jaare 1583. *art. 68.* was *gestatueert*, dat aldaar geen Koopmanschappen van onroerende goederen, onder de hand gedaan, van waarden gehouden sullen werden, voor ende al eer dat daar van de behoorlijke kennisse, verly, ende inbreng voor Schepenen is gedaan, maar mag nog altijd binnen de selve tijd afgegaan werden. Het welk op dat niet al te ligtvaardig en geschiede, by de nieuwe *Keuren* van den jaare 1658. *art. 112.* op het afgaan van foodanige koopen is gesteld den twintigsten penning van de koop, de eene helvt ten behouven van den geene die genegen is den koop te houden, ende de wederhelvt ten behouven van den Armen.

Alle het welk te verstaan is van Koopmanschappen onder de hand, om dat foodanige verset-middelen van bedrog, dronkenschap, of andere misleydinge, in openbare verkooping, daar in alles opentlijk aan de meest-biedende, door een Beampten-schrijver, ende Wtroeper, buyten alle bedenken van bedrog, of misleydinge toe gaat, endeyder een sijn woord moet gestand doen. *arg. l. 12. Cod. de transact.* Soo verre dat in het opveylen van cenige goederen, alle geboden ter Palmslag toe van waarden gehouden werden, ende die geen die minder geboden heeft, niet ontslagen en werd, door een ander die meerder bied, maar het den verkooper vry staat den meestbiedende, of wie hy wil den koop te gunnen. Ende of tusschen twee, of meer geschil ontstond, wie van haar het voorwoord had, werd den wtroeper daar in op sijn woord geloovt, of in val van twyveling, werd het andermaal geveild, sonder ontslag van de voorgaande bieders. *arg. l. 9. ff. de in diem addict. l. 9. ff. de publican. & vectigalib. & ibi DD.* Sie Boer. *decif. Burdigal. decis. 248.* Rebuff. *ad constit. Reg. tom. 2. tract. de pracon. & licitat. art. 7. gloss. unic. num. 21.* Papon. *lib. 13. tit. 9. art. 25. num. 10.* Het welk by ons om de meeste sekerheid gemeenlijk in de Voorwaarden werd inbedongen.

HET XXI. DEEL.

Van huyr van Huysen ende Landen.

1. Huyr, wat?	ende wanneer verstaan werd slijfwygende
2. Wanneer voor voltrokken gerekent:	verlengd te zijn, ende 8.
3. Tot huyr, of, ende wanneer schrift noot-
saakelyk.	7. Of, ende wanneer de Huyr ook voor de tyd
wt is.
4. Een gebuyrde saak, hoe te gebruiken.	9. Of, ende voor hoe lange Iaren verhuyringe
mag geschieden.
5. Lasten ende ongelden by wie te dragen.	
6. Of, ende wanneer huyr eyndigt ende wt is,	

1 **H**uyl is een onderhandeling daar by het gebruik van een saak, ofte dienst van eenig werk, of doen, voor een seckeren penning werd toegesleid.

l. 1. 2. ff. de locat. & conduct.

2 Het gebruik van saaken bestaat meerendeels in onroerende goederen, Woon-huysen, ofte Bouw-landen.

Gelijk als de koop verstaan werd voltrokken te zijn soo haast als men in de koop-schat over een gekomen is: soo werd ook huyr voor bekragtigt gerekent, soo haast als de huyr-penningen vast gestelt zijn. *pr. instit. locat. cond.*

Nogte is van nooden dat daar eenig schryft van werd gemaakt. *l. 24. Cod. eod.* het welk naar het gemeen gevoelen in verhuyrde Huysen onverandert is gebleven, ende daar toe een gemeen bewijs genoug is.

3 Maar in Landen, schijnt het schryft een wesentlijk, ten minsten een noodsaakelyk deel, van de verhuyring geworden te zijn, *Placaat van Kayser KAREL* jegens Huyluyden ende Pagters, van den 13. January 1515. *Politic. Ordonn. art. 30. 31. 33.* Het welk tot *Utrecht* mede in verhuyrde huysen plaats heeft. *Costuymen aldaar, tit. 7. art. 13.*

4 Den Huylrder moet de ghuyrde saak naar behooren gebruiken, gelijk als die van te vooren gebruikt is geweest. *arg. §. 5. inst. de locat. cond.*

Sulks dat yemand een stuk Weyland ghuylt hebbende, het selve niet beteelen, nogte insteeken en mag. *arg. l. 35. §. 1. ff. locat. Bartol. ibid. num. 3. Tullsch. vol. 2. practicab. conclus. 623. num. 3. cum seq. littera C. junct. l. 13. §. 4. 8. l. 27. §. 1. ff. de Usufruct.* Sie mede *Consultat. het 1. Deel, Consult. 215.*

Maar mag het ghuylrde aan een ander wel over doen. *l. 6. Cod. locat.* ten waar dat anders was bedongen. Het welk voor soo veel de woonhuysen aangaat (aangesien den verhuylrder daar mede merkelyk soude werden verkort,

verkort, ende groot onderscheid te maken is, by wat persoonen, ende op wat manier een Huys werd bewoont) in sommige Steden duydelyk by Keuren is verboden. Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 19. num. 27.* Gloss. & Bald. *in l. 6. Cod. locat.* Christin. *ad leg. Meebin. tit. 8. art. 10. num. 2.*

Soo wic tot *Rotterdam* enige Huysen, Schuyren, Lootsen, Kamers, Kelders, ofte andere Wooningen huyr, en mag de huyr aan een ander niet over doen, sonder bewilliging van den verhuyrder, nogte ook by hem eenig Huys. volk in sijn kost metter woon nemen. Ende soo den verhuyrder ende huyrder daar in niet en konden verdragen, sal 't selve staan tot bescheydenheid van den Geregte, soo ver daar toe eenige redenen dienen. *Keuren aldaar.*

Item, tot *Amsterdam* is de geene die een Huys huyr, gehouden 't selve te bewoonen, sonder dat hy dat vermag aan een ander over te doen buyten toestaan, wille, ende weten van den eyenaar, ofte verhuyrder, die altijd de voorkeur hebben moet, of hy het gehuyrde weder aan hem wil houden; *Recueil van de Keuren van Amsterdam, cap. 51.*

Van gelijken tot *Vrege, Keuren ende Costuymen van Vrege, tit. 25. art. 10.* Ter *Gonde: Tot Middelburg in Zeeland, Keuren aldaar, tit. van Huyringe, art. 5.* Tot 's *Hertogen-Bos, ende andere plaats en meer.*

De gemeene lasten ende ongelden de welke op het verhuyrde goed, by het Land, de Stad, ofte het Dorp, op de Landen, ofte Huysen werden gesteld, komen alleen tot lasten van den verhuyrder. *arg. l. 7. ff. de publican.* Charond. *pandect. du droiëts, franch. lib. 2. cap. 32.* Garfias *de expens. & meliorat. cap. 14. num. 18.* Tussch. *vol. 2. practicab. conclus. 617. littera C.* Pinell. *in l. 1. Cod. de bon. matern. part. 2. num. 72.* ten waar eenige lasten op de Vruchten selvs waren gesteld, de welke den huyrder soude moeten dragen, ende anders geen. *arg. cap. 26. in verb. sicut Colonus. extr. de decimis.* Charond. *d. loco.* ten ware anders was bedongen: Alsoo bedingtmen gemeenlyk in verhuyrde Landen, vry geld van alles, soo van Verpondingen, Dijk, Sluys, ende Molen-gelden, als de onderhoudinge van Kaden, Dammen, ende Ban-werken, op de gemeene Wegen, tot lasten van de Landen leggende, sonder eenige kortinge.

Maar aangaande de vernieuwing ende verswaring van eenige Kaden, opschieten van Sloten, ook de vernieuwing van Wind water-Molens, ende de onkosten ten dien aansien over de Landen omgeslagen, is by *Dijkgraav ende Hoog-Heemraden van Rijnland* op den seften October 1634. onaangefien de bovenstaande bedingen, verstaan, ende *gerefolveert*, dat soodanige onkosten, ende omneslagen, ten lasten van de Landen, die vier,

vier, ofte vyf Jaaren lang verhuurt zijn, gedragen sullen moeten werden, de twee deelen tot lasten van de bruikers, ende een deel tot lasten van de eygenaars: de Landen die drie Jaaren verhuurt zijn, by de eygenaars ende bruikers elx halv ende halv; de Landen die twee Jaaren verhuurt zijn, twee deelen tot lasten van de eygenaars, ende een deel tot lasten van de bruikers; ende van de Landen daar van de huur met het loopende Jaar wt is, sal in 't geheel komen tot lasten van de eygenaars, des sullen de bruikers gehouden zijn de betalinge daar van te doen, mids kortinge daar van aan de eygenaars doende, in vougen als vooren.

- 6 Den besprooken tijd wt zijnde, is ook de huur wt: maar de verhuyringe van de Huysen werd stilswygende verstaan, verlengt te zijn, indien den verhuyrder ten eynde de huur sijnen Huyrman ongemoeft daar in laat blyven. *l. 13. §. fin. l. 14. ff. & l. 16. Cod. de locat. & conduct.* Maar voor hoe veel tijds, werd getwyvelt: Hugo de Groot in sijn *Inleydinge van de Hollandse Regts-geleertheid, lib. 3. cap. 19. num. 4.* meynt dat het in sulken geval, voor de selve tijd daar het te voorens voor verhuurt is geweest, moet verstaan werden verlengt ende verniewt te zijn: maar daar tegens zijn de gemeene D D. *ad d. l. 13. §. ult. ff. locati.* de welke willen dat het maar te verstaan is voor dien juysten tijd, de welke den huyrder boven, ende ten eynde de huur, door stilswygende toelaten van den verhuyrder, in het verhuyrde goet blyvt, naar aandeel van de voorgaande huyr-penningen, ende vorder niet. Soo is geoordeelt by den *Raad van Mechlen* volgens tuig van *Christin. ad. leg. Mechlin. tit. 8. art. 8. num. 10. & vol. 3. decis. 116. num. v. 3.*

Dog dit werd daar van op veel plaatsfen seckerlijk onderhouden, dat den huyrder in foodanige gelegentheyd, niet buytens tijd, wt het Huys en mag werden gestooten: maar hem naar redelijk seggen van den Regter, behoorlijke tijd moet werden vergund, binnen welke hy hem van een ander Huys mag voor sien. *Costuymen van Antwerpen, tit. 59. art. 12. Keuren van Leyden, art. 132. Costuymen van Utrecht, rubr. 25. art. 7.*

Ende is daarom in veele plaatsfen gebruikelijk dat den verhuyrder sijnen huyrder, ende den huyrder sijnen verhuyrder, binnen behoorlijke tijd, gemeenlijk drie Maanden, voor de wtgang van de huur, gehouden zijn de huur malkanderen op te seggen, ende den anderen te waarschouwen. In *Vriesland* voor Nieuwe-Jaars-dag, *Sande lib. 3. tit. 6. defin. 1. Menochius lib. 3. presumpt. 85. numer. 42.* Tot *Utrecht*, voor Kers-avond, of watterlijk binnen 14. dagen daar na. *Keuren aldaar, tit. 25. art. 7.*

Anderfins den huyrder, of verhuyrder binnen de tijd van de huur ster-vende,

vende, moet de huyr by sijne Ervgenamen voldaan werden. *S. fin. insit. locat. conduct. & l. 10. Cod. eod.* Wtgefondert in verbonden goederen, ofte andere daar den verhuyrder geen volkomen eygendom aan en heeft: in welken geval de huyre met des verhuyrders dood wt is. *l. 12. & l. 35. S. 1. de Usufructu junct. l. 9. S. 1. ff. locati.*

Item, in preuve, ofte *Vicarije* goederen, in de welke den besitter verhuyrte hebbende eenige Landen tot de preuve behoorende, ende komende te sterven, verstaan werd dat daar mede de huyr wt is. Om dat niemand meer regt aan een ander kan overgeven als hy selv heeft. *l. 54. ff. de Reg. Jur.* als by het Hof van Holland is verstaan, in de saak van *Anaries Jaspersz. van Vefanevelt, Requirant van reauditie, contra Klaas Jansz. van Tetrode* den 22. July 1611. *arg d. l. 9. S. 1. ff. locati. & ibi Gloss. & Costal.*

Buyten desen soo gebeurt het wel dat ook binnen den besprooken tijd de huyr uyt is. Alsoo is naar Regten, indien dat het goed werd verkoft, aan yemand gegeven, ofte anderlins besprooken, de huyr daar mede wt. *l. 9. Cod. & l. 32. ff. locat. conduct. l. 25. S. 1. ff. eod.* Indien den huyrder van den koper, ofte maaking-beurder, behoorlijken, ende by tijds werd gewaarschout. *arg. l. 17. S. 3. in fin. ff. commod. Sande lib. 3. tit. 6. defn. 1.*

Maar in Holland ende de Nabuyrige plaatsen is een gemeenen regel, dat huyr gaat voor koop, ende sonder onderscheid, niet alleen de Ervgenamen van den Overleden, maar selvs den koper, ofte maaking-beurder de huyr van sijn voorzaat moet voldoen. *Neostad. cur. decis. 30. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 19. in fine. Costuymen van Antwerp. tit. 59. art. 1. van Mechlen, tit. 8. art. 1. & Christin. ibid. Gudelin. de Jure Novissimo, lib. 3. cap. 7. vers. finitimus, in fine. Keuren van Leyden, art. 122.*

Tot Ondewater moet den huyrder ontruyminge doen, als hy vier Maanden voor 't wtgaan van 't Jaar huyr, gewaarschout werd, behoudens sijn regt tegens den verhuyrder. *Keuren aldaar, art. 60.*

Ende tot *Amsteldam* in Huysen, by executie verkocht, en duyrte de huyr niet langer als tot Mey daar aan, behoudens den huyrder sijn regt tegens sijn verhuyrder. *Willekeuren aldaar, pag. 230. Van gelijken tot Leyden, Keuren aldaar, art. 122.*

Soo is ook de huyr wt, soo wanneer den Heer van 't goed, ter nood, ofte by secker geval het huys moet vermaaken, ofte vertimmeren, of dat hy aanwysen kan, dat hem noodig is het huys selvs te gebruiken, *l. 3. Cod. locat. cap. penult. extr. eod. Costal. in l. 30. ff. locati. Papon. lib. 10. tit. 3. art. 3. 7.*

Item, als den huurder het gehuurde niet naar behooren gebruikt, l. 3. *Cod. locati*, mids dat het selve, naar genomen kennis, by den Regter moet werden geoordeelt. l. 176. ff. de R. Jur. Fachin. lib. 1. cap. 95. Bronkhorstcent. 1. assert. 82. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 8. art. 8. num. 7. & volum. 3. decis. 115. num. 10. 11. 12. ende den huurder behoorlijke tijd gegunt werd, binnen 't welk hy hem van een ander gelegenheid kan voorzien. arg. l. 17. §. 3. *commodati*. Sande lib. 3. tit. 6. desin. 1. of dat de huur voor eenige jaren gemaakt zijnde, onder Voorwaarden dat de huurpenningen op seekere termijnen, sonder eenig wtstel, souden werden betaalt, ende den huurder nalatig was, de selve op sijn tijd te voldoen. l. 3. *Cod. locati. junct. l. 56. & l. 54. §. 1. ff. eod. l. 10. §. 1. ff. de publican. & vectigal.*

- 8 Op sommige plaatsen is in verhuurde Wooningen ende Landen sodanigen gebruik: dat soo lang den huurder wel betaalt, den verhuurder de Wooning ende Landen aan geen ander en mag verhuuren, of den eersten huurder moet de voorkeur hebben. Van sodane gewoonte is te sien by Gomef. tom. 2. *resolut. cap. 3. num. 5. Minsinger. centur. 4. observ. 23. Boer. decis. 107.*

Alfoo kan men in de Landen van *Over-Maas*, ende daar omtrent, niet ligtelijk een nieuwen huurder van sijn Wooning ende Landen vinden, als niet en blijkt dat den voorgaanden daar van afstand wil doen, ofte andersins is verhindert in de huur te blijven. *contra l. 32. Cod. de locat. & conduct.* Het welk nochtans verscheide malen voor een *corruptele* door de Huisliuyden tot haaren bysonderen voordeel, buyten alle redenen ingedrongen, by het *Hof van Holland* is geoordeelt, ende verstaan als nog plaats te hebben het *Plac.* van *Kaysar KAREL* van den 15. January 1515. ten dien eynde ingesteld. Daer by bevolen werd: dat geen voorgaanden huurder, den nieuwen huurder eenige moeite ter sake van eenige na-huur aan sal doen, op peyne van daar over aan den lyve te werden gestraft; ten ware wtdrukkelijk anders was bedongen. d. l. 32. *Cod. de locat. & conduct.* ende by de *Paluisjeque Ordonn. art. 31.* het selve *Placaat* daar mede is vermeerderd: dat niemand eenige huur, of na-huur van eenige Landen sal mogen begeren dan by openbare geschreven, of d'eygen hand van den Eygenaar, ende niet alleen, art. 32. op lijf-straf is verboden, dat geen ouden huurder den nieuwen hinder sal doen, maar ook by het 33. *Articul* seekre peyne gestelt jegens die gene, de welke Land sonder bedongen huur gebruiken: jegens welke de *Conclusie* te sien is in de *Nieuwe Papagay*, pag. mibi 37. welk *Placaat* by de *Staten van Holland* op den 26. September 1658. is vernieuwt, ende nader

nader daar op voorsien. Ende hier van spreekt seekren Brieu van **Hartog PHILIPS VAN BORGONJEN** aan den *Stedehouder* ende *Raden* van *Holland, Zeeland, ende Vriessland*, den **11. Juny 1454.** aldus: *Alsoo de Ridderfchap, Eedelen, ende goeden Steden van onsen Landen van Holland ende Vriessland, ons hebben doen toonen, hoe dat in weele plaatsen in de selve onse Landen, die Pagtenaars ende Huyluyden, als sy yemands Land in huyr gehad, ende na dat die selve huyr wt is, vallen met kragte ende geweld bruyken dat selve Land, tegen den dank ende wil van den geenen die het Land toebehoort, seggende wt hoir selvs autoriteyt, ende sonder eenige Ordonnantie, by ons, of van onsen wegen daar op gemaakte wesende, als mogelijk alvooren schuldigh is te geschien, die na huyr aan dat voorsz. Land hebbende, ende dat meer is als de Grondenaars van de voorsz. Landen ander nieuwe Pagtenaars souken, soo driegen de oude Pagtenaars de nieuwe, ende hondense in sulken vreesse, of ontsag, dat niemand dat voorsz. Land huiren en derv, by den welken sy den Liedon hoir Land t'ongooden maaken, tot heuren grooten sware schade ende achterdeel, ons ootmoedelyk biddende daar innere voorsien: Soo ist, dat wy niet willende dat dus gedane kragten, nog geweld en lijden, nog gebengen, u ontbieden, ende bevelen, als wy ernstelijxst mogen, dat gy met goeden ripen rade raamt, ende maakt van onsen wegen, openbaare Koeren ende Ordonnantien op seekere groote peyne, sulks als u dunkt daar toe te behooren, ende in sulken schijne, dat de voorsz. geweld en niet meer en geschieden, Corrigerende de overtreders sonder eenig verdrag, soo datter ander exempel aan neme, &c.*

Verhuyringe mag geschieden, voor soo veel Jaren als men wil, al-9
 waar het voor altijd. *l. 10. Cod. locati.* Dog aangefien by ons geene onroerende goederen dadelijk kunnen werden beswaard, ofte verbonden, als voor de Overheid van de plaats daar het goed leyd. *Placaat* van den 9. Mey 1529. ende foodanige lange huyr, het goed selvs beswaard ende verbind, werd by sommige verstaan, datmen in foodanige verhuyringe de selve *solemniteyt* moet gebruiken, die men in het vervremden, ende beswaren van onroerend goed gewoon is. Ende soude overfulks, een verhuyring van onroerend goed, langer als voor tien Jaar gemaakt, soo veel de selve de thien Jaren te buyten ging, niet mogen bestaan, ten waar die voor de Overheid van de plaats wettelijk was verleden, om dat in verhuyringen voor soo langen tijd de selve *solemniteyten*, ende onderhoudingen vercyft werden, de welke in vervremdinge plaats hebben. *Covarruv. variat. resolut. lib. 2. cap. 16. num. 1. DD. ad l. 1. & ult. ff. Si ager uel ligalis. Mantie, de tacit. & ambig. lib. 5. tit. 4. num. 5. 6. Sande de prohibis.*

verum alienat. part. I. cap. I. num. 45. Christin. vol. I. decis. 130. num. II. 12. 13. & decis. 183. num. 6 7. Papon. lib. I. tit. 13. art. 4. Maar aangesien de *solemniteyten* van vervremdinge om andere byfondere insigten merkelyk by ons zijn verandert, soo soude ik het selve in geen gebruik durven stellen. Symon van Groeneweg. *ad Grot. lib. 3. cap. 19. num. 21.* verhaalt daar wel een goed voorbeeld van, in saake van *Gerrit Jansz. Opperman*, tot *Delft*, *Impetrant*, tegens *Koenraad Jansz. Laken-bereyder*, op den 18. Mey 1600. by het *Hof van Holland* geoordeelt. Maar is daar na anders verstaan, ende is het selve jegenwoordig geheel in ongebruik, ende voornamentlyk in *Abdije* ende *Geestelyke goederen*, dewelke gemeenlyk voor tien, twintig, ende meer Jaren werden verhuurt, sonder onderscheid. Al wat voorts van koop geseid is, heevt ook naar gelegenheid plaats in huur. *pr. instit. & l. 2. ff. locati conduct. l. 19. l. 20. ff. de Act. empt.*

HET XXII. DEEL.

Van Werk-huur, ofte Dienst.

1. Verbuerden dienst, ofte arbeid van een Mens, of een Beest, hoe te verstaan.	Meesters, Dienstknechten, Dienstvaagden, ende andere werkluyden.
2. Hoedanige ordre in't huuren, verhuuren, ende waar-nemen van den dienst, tussen	3. Hoedanig tussen Kooplieden, Schippers, ende haare Bootsgesellen remissie.

IN de beschryving van huur is geseid, van het gebruik van een saak, of dienst van eenig werk, of doen: om dat de huur soo wel in eenige daad, als in het gebruik van eenige saak bestaat. *l. 1. ff. locati conducti.*

1. Alfoo werd den dienst, ofte arbeid van een Mens, ofte Beest, voor seker gewin verhuurd, ende aangenomen, in welke overkomst niet alleen komt al het geen het beding duydelyk mede brengt, maar daar-en-boven al het geene tot soodanige daad, of werk, in redelykheid, behoord. *§. 5. 2. instit. locati.* Daarom een Heer sijn dienstbode sonder wettelyke reden, buytens tijds, niet en mag laten gaan, of moet hem de volle huur betalen. *l. 24. §. 2. l. 38. l. 55. §. fin. ff. locat. conduct.* Ende wederom een Dienstbode gehouden is sijn Meester, ofte Vrouw getrouw te dienen, ten wt-eynde toe. Tegens welker ondienst ende onregeltheden in het wegloopen wt haare huur ende dienst, by *Placaat* van 8. Mey 1608. by den *Hove van Holland* is voorsien, daar toe mede dient het *Placaat* van de *Staten van Holland*, tussen de *Ambagts-jongens* ende haar-luyder Meesters

sters van den 2. September 1597. Ende is by Keuren van *Leyden*, art. 137. ende by de Keuren ende Costuymen van *Amsterdam*, cap. 51. art. 24. & seq. ende by der selver *Willekeuren* duydelyk bevolen, onder anderen, dat een Dienstbode, ofte Handwerks-man, die sig verhuurt heeyt om eenig werk, of dienst te doen, het selve niet en vermag te verlaten, sonder wettige oorsaken, ter bescheydenheid van Schepenen, binnen *Leyden* op een boete van twintig ponden, ende niemand daar van kennis hebbende, foodanigen Dienst-bode, ofte Werkman, voor sijn tijd wt is, of sijn werk voldaan is, mag aannemen, ofte onderhuyren, op peyne van des cersten huyrers schade te vergoeden. Tot *Leyden*, op gelyke boete van twintig ponden.

Soo wat Dienstknegt, ofte Dienstmaagt, tot *Rotterdam* jegens haar Mcester, ofte Vrouw, om eenig werk, of gebreeken wil opstond, die sulen de Mcester, of Vrouw, mogen oorlof geven, ende betalen naar aandeel van de voldiende tijd. *Keuren aldaar.*

Aangaande de Scheep-vaart, ende den dienst ende huur, de welke dienaangaande werd gemaakt, tussen de bevrachtende Kooplieden met den Schipper, ende wederom tussen den Schipper, ende sijne Schips-gesellen, heeyt de gewoonte ende den omslag van den koophandel, in dese Landen een bysonder regt ingevoerd. Daar in gevolgd werden de sorgvuldige instellingen van de *Wif buyse Zee-regten*, de *Ordonnantie van Kayser KAREL* op de *Zee-regten* van den 19. July 1551. van *Koning PHILIPS* van den laatsten October 1563. Daar by komt *Ordonn.* van de *Staten van Holland*, aangaande den *Haring-vaart* ende *groote Visserije* van den 9. Maart 1580. van den 27. April 1582. den 12. April 1588. den 2. April 1605. ende den 15. February 1619. Daar wt by *Hugo de Groot* (in sijn *Inleydinge tot de Hollandse Regtsgeleerdheid*) by een gesteld is, *het XX. Deel van het III. Bonk*, alwaar in 't lange van huur tussen Schippers, Reeders, Bevrachters ende Bootsgesellen werd verhandeld. Sie mede *Anselm. Codex Belgic. tit. Schippers*, ende *tit. Zes-regten.*

HET XXIII. DEEL.

Van Maatschap, ende Gemeenschap.

1. Gemeenschap, wat, ende hoe vœelderhande.
2. Gemeenschap van allerley goed, wanneer stilswygende verstaan werd aangegaan te zyn.
3. Of, ende hoedanig gemeenschap tusschen Man ende Vrouw plaats heeft.
4. Of de selve ook plaats heeft in Leen-gaed, ende Fideicommissaire goederen.
5. Of, ende hoe verre de selve gemeenschap plaats heeft in het tweede Huwlyk.
6. Of, ende hoe verre de selve plaats heeft in schulden voor date van het Huwlyk gemaakt.
7. Of, ende wanneer tusschen een Weduwe, ofte Weduwnaar, ende zyn, of haar Voor-kinderen.
8. Of de selve ook tot het tweede Huwelyk overgaat, ende hoedanig in sulken val, de Boedels moeten werden gescheyden, ende gedeelt.
9. Of de selve gemeenschap ook plaats heeft in Ervenissen, ende giften.
10. Hoedanige deelen van winst ende verlies, in gemeenschap van seker goed.
11. Wanneer de gemeenschap op hond, ende eyndigt.

Maatschap is; wannermen met anderen gemeenschap van goed, ofte dienst aangaat, met meyning om winst daar mede te doen. *l. 1. §. tot. iii. ff. pro Socio.*

Gemeenschap is; als sulks sonder beding ende metter daad geschied. *l. 4. in pr. ff. pro Socio.* Welk onderscheid alleen aangemerkt zijnde, kan van het een ende ander, door malkander ende by na sonder onderscheyt gehandelt werden.

Ende zijn van alle goed, ofte van seker goed in 't bysonder, ook wel van seckre handeling ende Koopmanschap. *l. 5. in pr. ff. pro Socio. pr. instit. eod.* Dese bestaat ook in ongelijke deelen, daar by dat den een meerder deel in de Maatschap heeft als den ander, ende by gevolg ook meerder deel in winst of schade. Na dat hy veel of weynig hadde bygeleyd. *§. 1. instit. de Societate junct. l. 29. §. 2. ff. eod.* ten waar de deelen van winst of verlies waren vast gestelt, dewelke moeten werden gevolgt. *per l. 30. ff. eod.* Dog men mag geen deel in winst bedingen, sonder eenig deel in de schade te sullen liyden: Hoedanige beding by den Regtsgeleerden *Societas Leonina* werd genomt, ende naar regten niet bestaan en mag. *d. l. 29. §. 2. ff. pro Socio.* Men maakt ook Maatschap van gelt, ofte andere Koopmanschap van den een, jegens den dienst van den ander *d. §. 1. just. de Societate.* In welken gevalle het verlies ende schade op het goed gedragen werd by die geene die het heeft toegebracht. *§. 2. instit. eod.*

Maatschap, ofte gemeenschap van alle goed, is wederom, ofte soo wel van

van toekomende, als tegenwoordige. *S. 4. instit. eod. l. 3. S. 1. C. l. 73. cum seq. ff. eod.* ofte maar van tegenwoordige goederen alleen. *l. 7. 8. 9. ff. pro Socio.*

Gemeenschap van allerley goed, soo toekomende als tegenwoordige, 2 werd dan eerst verstaan aangegaan te zijn, als wannecr wdruklijk van allerhande goed is gesproken. *ad. legib.*

Dog somwylen gebeurt het, dat het selve verstaan werd stilswygende alsoo geschied te zijn, ende metter daad soodanige gemeenschap werd gepleegt. *l. 4. ff. pro socio junct. l. 2. ff. de pact.* om dat den toestand tot yets, niet alleen met wterlijke woorden, maar ook metter daad verstaan werd te geschieden. *l. 25. ff. de testam. militari.* Gelijk, als Gebroeders naar haar Vaders dood haar goederen, niet alleen die van haar Vader gekomen zijn, maar ook alle andere, met gemeenschap van winst ende verlies, onverdeelt met den anderen blyven besitten, noch den een den ander ondertussen, eenige reekening, bewijs, of *reliqua* af heeft geeyst. *arg. l. 32. S. 1. vers. Nam quid interest ff. de legib. Faber ad Cod. tit. pro socio defm. 3.*

Soo werd ook metter daad by ons tussen Man ende Vrouw, de welke 3 geen Huwelijxse-Voorwaarden maken, gemeenschap getroffen van allerhande goed, soo wel toekomende, als tegenwoordige, ende moet wt kragt van dien, soo haast het Huwlijk voltrokken is, alles dat op eeniger wyle, het zy hoe dat het zy, by den een verkregen werd, met den ander gedeelt werden, niet anders dan of het selve wdrukkelijk was bedongen. *juxta l. 1. S. 1. l. 3. S. 1. ff. pro socio. Vinn. ad pr. instit. eod. num. 3. Grot. Inteyd. lib. 2. cap. 11. num. 4. C. lib. 3. cap. 21. S. pen. Neostad. de pact. antenupt. observ. 9. in notis. Goris advers. de Societat. conjug. cap. 1. Handvesten van Zuid-Holland, pag. 530. art. 5. Costuymen van Amsteldam in civile saken, den Hove van Holland overgegeven op den 3. January 1570. art. 5. Ook van de goederen die gelegen zijn in een Land daar soodanige gemeenschap geen plaats en heeft. Nicol. Burgund. ad consuetud. Flandr. tit. 1. num. 15. Goris advers. de societat. conjug. cap. 6. vers. 8. Coren decis. 20. Ten waar een Jongman beneden de 25. of een Dogter beneden de 20. jaren, met yemand sonder bewilliging van hare Ouders, Vrunden, ofte Overheid, haar ten Huwelijk hadden begeven. In welken gevalle soodanige gemeenschap geen plaats en soude hebben. Placaat van den Kayser, den 4. October 1544. art. 11. als alleen voor soo veel de gemeenschap soude kunnen strekken tot voordeel van de minderjarige, om dat de woorden van 't Placaat alleen houden tegens de*

de meerderjarigen, die de minderjarigen met aanleydinge van foodanige Huwelijken komen te bedriegen. *per l. fin. ff. de legat. 1.*

Dese gemeenschap heeft zijn begin ende kragt, soo haast het Huwlijk in de Kerk, of voor 't Geregt is beveltigt, alwaart dat daar geen beslaping op en was gevolgt. Soo als by den *Hoogen Raad in Holland* is verstaan by *Neostad. de pact. Antenupt. observ. 15. 16. 17.* Soo als hier voor in *het I. Bouk, XIV. Deel, num. 3. is verhaald.* Sie vorders van dese materie, *Christin. vol. 3. decis. 51. 52. & ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 29. & seq. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 21. & seq. ende lib. 2. cap. 11. Goris advers. de societate conjugali. Sande lib. 2. tit. 5.*

4 Leen-goederen, ende andere *fideicommissaire*, ende verbondene goederen, komen in dese gemeenschap niet, als alleen so veel de vrugten aangaat. *arg. lib. 2. feudor. tit. 2. feudor. tit. 26. vers. In generali.* Consult. ende Advyl. *het III. Deel, conf. 34. ende het IV. Deel, consult. 25. num. 1. ende consult. 131.* Bort van de *Hollandse Leenen, II. Deel, pag. 11.* ende de tweede Editie, *pag. 33.* *Goris de societate conjugali, cap. 3. Coren consil. 25. num. 27.* *Neostad. de pact. antenuptial. observ. 14. & Cur. Holland. decis. 5.* Consult. ende Advys. *I. Deel, conf. 130.* Ende is daarom verstaan, dat dese gemeenschap geen plaats en heeft onder de Groote, ende voor-naamste Edelluyden, welkers goederen daar in meest bestaan, als zijn *Graven, Baronnen, Vry-Heeren*, ende diergelijke. *Neostad. de pact. antenupt. observ. 9. in Notis vers. sub specie dous.*

5 Maar of dese algemeene gewoonte van gemeenschap van goederen, tusschen Man ende Vrouw ook plaats heeft in het tweede Huwlijk, met Voor-kinderen van het eerste Huwlijk, was bedenkelijk: om dat naar Regten een Weduwe, ofte Weduwnaar Voor-kinderen hebbende, niet meer aan sijn tweede Egt-genoot mag geven of maken als een Kints-gedeelte. *per l. hac Edictali Cod. de Secund. nupt.* Dog is om redenen dat de selve Wet alleen verbied yets regt wt aan de tweede Egt-genoot, tot nadeel van de Voor-kinderen, buyten het Kints-gedeelte te geven, ofte maken, daar in de regtlijke, ende *legale* gemeenschap tusschen Man ende Vrouw, de welke den Kinderen soo wel voordeelig als nadeelig kan zijn, de welke sonder toedoen van de selve Egtgenoten, ende gelijk als wt sig selven voortkomen, niet verstaan en werden begrepen te zijn. *arg. l. 13. ff. famil. ercis-cund.* Sie *post Ludovic. Roman. & Tiraquell. Petr. Pecc. de Testam. conjug. lib. 2. cap. ult. num. 8.* Ten anderen, dat de practijq van *d. l. hac edictali 6. Cod. de secund. nupt.* eerst in dese Landen is ingevoerd, ende bekend geworden omtrent den Jaare 1529. Soo als *Neostad. tuygt observ. de pact.*

paët. Antenupt. 4. in notis. vers. Et licet, ende sulks het Al-oude-regt van de selve gemeenschap niet en heevt kunnen vernietigen, maar in tegendeel de selve Wet, als jonger zijnde, daar naar in alles moet werden geschikt, ende in het twyvelagtige daar voor soude moeten wijken.

Waaromme dat ook de gesejde gemeenschap, soo wel in het tweede, ende verder, als in het eerste Huwelijk plaats heevt, alwaart datter Kinderen van het eerste Huwelijk waren. Ook soo ver dat die geen, de welke met een Weduenaar, ofte Weduwe, Voor-kinderen hebbende, komt te trouwen, buyten de helvte, de welke haar wt kragt van de selve gemeenschap toekomt, nog een Kinds-gedeelte by *Wierste-wil* soude mogen genieten. Sie *Christin. vol. 1. decis. 271. num. 11.* Ende is het selve alsoo by den *Hoogen Raad in Holland* op den 22. May 1586. verstaan tusschen *Gerrit Louvisz. cum sociis, Impetrant in cas d' Appel*, ende *Elisabeth Cornelis Gijsbregts*, Weduw van *Louvis Gerritsz.* als in 't lang te sien is by *Koren observ. 30. num. 29. in margine.* ende by het *Hof* in de saak van *Pieter Willemsz. Impetrant in cas d' Appel*, tegens *Grietje Frankens, Gedaaide*, op den 28. Mey 1612. Ende in gelijke saak op den 8. October 1614. Sulks ook by den *Hove van Utrecht* is verstaan op den 25. Juny 1646. in *revisie* tusschen de Ervgenamen van *Klaas Elbertsz.* ende de Ervgenamen van *Barent Eversz.* ende op den 2. April 1653. in de saak van Weduwe ende Kinderen van *Daniel van Horn*, volgens tuig van *Johan van Someren*, *tract. de jure Novercar. cap. 1. num. 1.* Sie mede *Consult. ende Advys. part. 1. conf. 31. 47. ende 48.*

Of dese gemeenschap tusschen Man ende Vrouw, ook plaats heevt in de schulden, voor dato van het Huwelijk gemaakt, heevt sijn bescheid ende insigt. Het welk wel staande Huwelijk ongetwijvelt is, dewijl den een des anderens voordeel declagtig zijnde, ook de schade ende lasten moet helpen dragen, soo als *arg. l. 29. ff. pro Socio*, beweerd werd by *Chassan. ad consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 9. vers. De tous debites*, num. 8. Sie mede *Lambert. Goris adversar. de societate conjugali, cap. 4. num. 14.* Maar het meeste geschil bestaat daar in: of ook soodanige verbintenis soo ver kragtig is, naar dat het Huwelijk door de dood is gescheyden? Ende is te verstaan dat een langstlevende voor de schulden, voor dato van het Huwelijk, by den Overleden gemaakt, naar 't scheid van het Huwelijk niet en kan aangesprooken werden: wt oorszaak dat ten tijde dat de schulden gemaakt wierden, den Overleden geen magt heevt gehad om sijn, of haar toekomende Bed-genoot te kunnen verbinden. Ende dat de gemeenschap waar door de langstlevende, ten tijde van het Huwelijk, mede schuldig

was gemaakt, is komen te vervallen, ende geheel vernietigt met het ster-
ven van de selve. Waar wt volgt dat foodanige schuld-eysfers het haar sel-
ven moeten wyten, dat sy den geheelen tijd van het Huwlijk hebbende
voor by laten gaan, sonder haar Regt te vervolgen, op den langstlevende,
die niet verder ende langer verbonden was, geen Regt en kunnen maken.
Neostad. de pact. antenupt. observ. 12. in fin. Chassan. ad consuetud. Bur-
gund. Rubr. 4. §. II.

- 7 Soo wanneer een Weduenaar, ofte Weduwe Kinderen hebbende, on-
verdeelt in den Boedel blijft sitten: Soo komt de helvt van alle aankom-
ste, de welke na de dood van den eerst-Overleden den Boedel aankomen,
voor de helvt aan de Kinderen, sonder dat de Kinderen de schade die in de
selve tijd soude mogen vallen, helpen dragen, ofte de belastingen, ofte
wat anders, 't welk by de langstlevenden souden mogen werden gedaan,
de Kinderen aangaat. Sulks als een algemeen regt van verscheide Volken
ende Landen werd beweerd by Joann. à Sande *lib. 2. tit. 5. defn. 9.* Sie
mede Grot. *Inleyd. 2. bouk, 13. deel, vers.* ende daarom. Zypæ. *Not.*
Juris Belg. lib. 5. tit. de Jure donum §. 1. Costuym. van Antwerp. *cap. 41.*
art. 93. Ordonnantie van de Weeskamer tot Alkmaar, ende Edam, *tit. 2.*
art. 28. Amsterdam, *art. 21.* Leyden, *art. 25. 27.* van Dordregt,
art. 56. 57. Ende is by de Weeskeuren der Stad Delff duydelyk bevolen
dat de langstlevende, 't zy Vader, ofte Moeder, blyvende sitten in den
gemeenen Boedel, sonder sijn, ofte hare Kinderen ter Weeskamer te be-
wyfen, ende doen registreren haars Vaders, ofte Moeders Ervnis, ge-
houden zijn de Kinderen de helft van alle de conquesten, zedert den sterv-
dag van den eersten Overleden Vader, ofte Moeder te laten volgen. Sie
mede Consult. ende Advys. *het IV. Deel, Conf. 16. num. 2.* Turbe
voor den Geregte van den Hage beleid op den 7. April. 1554. Costuym.
van Utrecht, *rubr. 23. art. 4.* Land-regt van Over-Yssel, *II. Deel,*
tit. 2. art. 15. *Coris de societ. conjugal. tract. 1. cap. 9.* Chassan. *ad*
consuetud. Burgund. rubric. 4. §. 2. Ik seg een algemeen regt van ver-
scheiden Volken ende Landen] om dat het selve ten voordeel van de onno-
felheit der jonge kinderen ende straffe jegens de nalatene ouders tegens het
gemeene regt is ingevoert. Ende daarom by veele verstaan werd; dat daar
foodanige bysondere keuren ende gewoonten, niet en zijn, de gemeenschap
van goederen met de dood van een der egtgenoten ophoud. *arg. l. 59. ff.*
pro Socio l. 65. §. 9. ff. eod. Soo als verscheide malen by den Hove van
Holland, als den Hogen Rade is verstaan. Ende by het Hoff van Vries-
land mede naar het beschreven Roomse regt is geoordeelt. Joann. à Sande
lib.

lib. 2. tit. 5. defin. 9. Ende by de sommige werd het alleen bepaalt tot de winsten by den overleden veroveret, ende niet uytgerekt tot eenige crevissen ofte giften, Keurbouk der Stad Delft. *fol. 101. Ordonn. der Stad Viregt tit. 23. art. 4. Landregt van Over-Yssel.* Sie mede *Costuym. van Mechlen tit. 16. art. 34. Antwerpen tit. 41. art. 93.*

Maar of dese stillwygende verlengde gemeenschap ook overgaat tot de tweede Egtgenoot, met de welk een Weduwe, ofte Weduenaar, de welke met sijn Voor-kinderen onverdeelt in gemeenschap blijft sitten, ende hoedanig dat naar het scheyden van het tweede Huwelijk, descheydinge ende deylinge van de selve Boedels moet werden genomen? werd verstaan van ja, dat de selve gemeenschap van de Voor-kinderen ook blijft duynen, ende overgaat tot in het tweede Huwelijk, waar mede haar Vader, ofte Moeder komt te trouwen, volgens het geen *arg. l. pen. Cod. in quib. caus. pign. vel hypothec.* in 't lange werd verhandelt by Argentr. *ad consuetud. Britann. art. 418. gloss. 5. ende Mornac. ad l. 64. ff. pro Socio.* Sie mede Joann. à Sande *lib. 2. tit. 5. defin. 9.* Maar hoedanig in sulken val de selve Boedels moeten werden gedeelt ende gescheyden, zijn de DD. oneens; Daar van de sommige als Costal. *ad l. 19. ff. pro Socio.* Goris adversar. *tract. 1. cap. 9. num. 14 Johann. Papon. lib. 15. tit. 2. art. 6.* ende andre, meynen dat de selve maar voor twee Boedels moeten werden greekent, ende sulks in twee gelijke deelen gedeelt, tussen de Voor-kinderen ende den tweeden Egtgenoot, om dat deselve Kinderen met haaren Vader, ofte Moeder, t'samen in gemeenschap zijnde, t'samen maar een deel in de tweede gemeenschap aanbrengen. *arg. l. 19. ff. pro Socio. & l. 47. §. 1. ff. de Reg. jur.* Andere in tegendeel verstaan, dat het drie onderscheydentlijke Boedels zijn gebleven, ende den tweede Egtgenoot trouwende met yemand Voor-kinderen hebbende, sonder dat hy besorgt dat den Boedel van haaren overleden Vader, of Moeder, van den Boedel van de langstlevende Weduwe, ofte Weduenaar behoorlijk werd gescheyden. *arg. l. 19. ff. de Reg. jur. junct. §. final. insit. de Societat.* het sig selven moet wijten, ende hem met de boven-verhaalde Wetten niet en kan behelpen, dat hem eenige tweede maatschap, ofte gemeenschap, tegens sijn wil werd opgedrongen. Ende dat dien-volgende de selve gemeenschap in drie deelen moet werden gedeelt, waar van het eene derdendeel de Voor-kinderen toekomt, wt den hoofde van haar voor-overleden Vader, of Moeder, ende het tweede derdendeel wt den hoofde van haar langstlevende Vader, of Moeder. Soo dat beweerd ende betuygt werd by Imbert. *Enchirid. Jur. Gall. vers. Societas an presumatur.* Dat by het Parlement van Parijs op een beleyde Turbel van

ervaren *Costumiers* in *Vrankrijk* op den 23. Decemb. 1529. ende den 7. Septemb. 1552. is verstaan. Daar over in gelijk voor-val *Proces* ontstaan zijnde voor den *Hoogen Raad* in *Holland*, eerstdaags gelijken uytflag ver- wagt werd.

- 9 Wijders, of soodanige gemeenschap ook verstaan werd van de *Ervniffen* ende giften, en is niet seker. Het selve werd wel soo gesteld by *Hugo de Groot* in zijn *Inleyd. lib. 2. cap. 13. in fine*. Maar andere *Regts-geleerden* (het welk wel het waarschijnlijkste is) seggen: Dat het maar alleen plaats heeft in soodanige aankomsten ende winsten, die wt den gemeenen *Boedel* haren oorspronk hebben. *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 24. Zypæ. Noi. fur. Belg. tit. de jure dot. in verb. communio. Buius ad l. 59. ff. pro socio. Sande lib. 2. tit. 5. defn. 9. arg. l. 65. §. 9. ff. pro socio.* Ende is sulks een duydelijke *Keur* tot *Delyt*, 1. *Keur. Boek, fol. 101.* tot *Utrecht, Costuymen aldaar, tit. 23. art. 4.* ende tot *Antwerp. Costuym. aldaar, tit. 41. art. 39.* ende in *Over-yffel, Land-regt aldaar, II. Deel, tit. 2. art. 15.* Maar tot *Leyden, W. K. aldaar, art. 25. 27.* *Amsteldam, art. 21. Briel, art. 48.* *Alkmaar, ende Edam, tit. 2. art. 28.* heeft het selve ook in *Ervniffen* ende *Giften* van buyten aankomende plaats. Anders alwaar soodanige bysondre *Keuren* ende *gewoonten* niet en zijn, werd verstaan dat de gemeenschap van goedren met de dood van een der *Egtgenoten* gescheyden is. *per l. 59. ff. pro socio.* Ende de *Kinderen* in sulken geval niet verder gerechtigd en zijn, als tot haar *Overleden Vaders, ofte Moeders Ervnis*, met de vrugten van dien, so verr het selve kan werden geweten. *l. 65. §. 9. ff. eod. l. 20. §. 3. ff. de heredit. petit.* Ende is alsoo by het *Hof van Holland* geoordeelt, als te sien is *Consultation* ende *Advijlen het I. Deel, conf. 137. 171.* ende het tweede *Stuk, III. Deel, conf. 37.* Sie mede *Sande lib. 2. tit. 5. defn. 9. Goris adversar. de Societ. conjugali cap. 9.*
- 10 Gemeenschap van seker goed, in 't bysonder, of voor seker gedeelte, is de winst, ofte verlies, in de gemeenschap te vallen, voor soodanig deel als by het beding van de *Maatschap* is wtgedrukt. *§. 1. instit. de sociate.* het zy dat de selve gelijk zijn, of ongelijk, ende dat den een grooter deel in de winst heeft als den ander. *d. §. 1. junct. §. 2. instit. de sociate. l. 30. in fin. ff. pro socio.* gelijk als gemeenlijk geschied, als den een het goed, ofte geld in gemeenschap brengt, ende den ander zijn kunst, ofte arbeid. Soodanig nogtans dat niet den een al de schade op hem neemt, ende den ander al het voordeel, of deel heeft in winst, sonder eenig gevaar van schade, hoedanige gemeenschap niet bestaan en mag. *l. 29. §. 2. ff. pro socio.* Soo wanneer geen deelen van winst of verlies zijn wtgedrukt, werd het selve gerekent

naar aandeel van het goed, ofte waarde van het geen datmen in de gemeenschap heeft aangebragt. §. 3. *instit. de societate.*

De gemeenschap houdt op met de dood van den deel-genoot. l. 4. §. 1. II. l. 35. l. 52. §. 9. ff. *pro socio.* sonder dat de selve tot den ervgenaam over gaat. §. 5. *instit. de societate.* ten waar dat anders was bedongen. Of anders met de tijd in de gemeenschap bedongen. l. 65. §. 6. ff. *pro socio.* Of dat de saak, ofte handeling, daar in de gemeenschap bestaat, is wtgevoert. d. l. 65. §. 10. ff. *pro socio.* Of anders by onderlinge afstand. *arg. l. 35. ff. de Reg. Jur.* Ook wel by afstand van een van de deel-genoten, in weer-wil van de andere, soo sulks by tijds, ende de saak nog in sijn geheel zijnde geschied. §. 4. *instit. de Societate.* l. 63. & d. l. 65. §. 3. 5. 6. ff. *eod.*

Aangaande de gemeenschap van goederen tusfen Man ende Vrouw, de selve eyndigt ende houdt op met dat het Huwlyk is geeindigt ende gescheyden: ten ware de langst-levende als Boedel-houder, den Boedel onverdeelt ende ongescheyden had blyven besitten, waar van hier voor is gehandeld, ende werd het goed gelijkelyk gedeeld, sonder dat huydendaags te pas komt, het gene van het weder-keeren ende vergoedinge van de vrugten verscheydentlyk by de DD. werd getwist-redent, maar moeten de goederen in soodanigen staat als die ten tijden van de scheydinge bevonden werden, in twee gelijke deelen gescheyden ende gedeeld werden, sonder eenig onderscheid, hoedanig dat het soude mogen wesen.

Het welk mede soo naauw werd genomen; Dat een Vrouw, ofte Man, de Rouw-kleederen over sijn Vrouw, ofte haar Man, wt den gemeenen Boedel niet en soude mogen genieten, maar een yegelyk die de selve dragen wyl, die wt sijn eygen beursse, ende op sijn eygen kosten moet betalen; Costuym. van Antwerp. tit. 47. art. 28. *Coren observ. 38. num. 45.* Ende wederom de Dood-schulden, ende wat daar aan behoort, aan de zijde van den Overleden moeten werden gedragen; *Grot. Inleyd. 2. Boek, 2. Deel, num. 13.* Costuymen van Zuyd-holland, pag. mibi 537. art. 40. *facit l. 23. l. 27. in pr. & §. 1. & seq. l. ult. §. 9. Cod. de fure delib.* Sulks hebben de Egt-genoten, ofte hare Ervgenamen, naar het scheyden van 't Huwlyk regt, om d'een tegens d'ander de goederen te doen inbrengen, die ten Huwlyk waren aangegeven, indien sulks niet en was geschied, ende dat metten Intresse van dien. *Pecc. de Testam. conjug. lib. 2. cap. 4.* *Neostad. de pact. antenuptial. observ. 11. & 14.* *Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 12.* Item, vergoedinge te cyssen van de goeden, gebleven buyten gemeenschap, ende staande Huwlyk, by den Man verkoft, ofte andersins door sijn schuld ende versuym verongelukt, ofte beschadigt; *Neostad. observ. 20.* *Grot. d. loco.*

HET XXIV. DEEL.

Van Huwlijkse-Voorwaarden.

1. Huwlijkse-Voorwaarden, hoe, ende van wat kragt.
2. Vrye keur van de Vrouwen, om aan de gemeenschap van winst, of verlies te houden, ofte niet.
3. De gemeenschap van goed, winst ende verlies wegeloien, hoe verre een Vrouw buyten dien is verbonden.
4. Verbod van de verhandelinge, veroverdinge, beswaringe, of belastinge van der Vrouwen goeden by den Man te doen, in de Huwlijkse-Voorwaarden gesteld, of, ende hoe verre, tot nadeel van een derde, mag bestaan.
5. Wat niet widruklijk by Voorwaarden is wtbedongen, volgt de gemeenschap.
6. Onder winst ende verlies wat te reekenen? geen ervnissen, of diergelijke.
7. Of Borg-togten daar onder mede gerekent werden.
8. In een tweede Huwlijk met een Persoon die Voor-kindren heeft, niet meer te bedingen als een Kinds-gedeelte.
9. Het Kinds-gedeelte, by versterf van de Voor-kindren, hoedanig te rekenen.
10. Het voordeel, by Huwlijkse-Voorwaarden, vervalt door Overspel.
11. Huwlijkse Voorwaarden hoe verre kragt van Weterse-wille hebben, ende als Weterse-willen bestaan.
12. Hoedanig te breken.
13. Morgen-gaven ende Duarijen, hoedanig, ende hoe verre by ons plaats hebben.
14. Giften ende Geschenkken, staande Huwlijk tussen Man ende Vrouw, of, ende hoe verre plaats heeft.

O
 P dat de Luyden haar gelegentheid dikwils seer ongelijk is, ende het gevaar van schade, dat wt foodanige gemeenschap te wagen staat, dikwils seer groot is: Soo kan voor het voltrekken van het Huwlijk daar in by Huwlijkse-Voorwaarden werden voorsien: waar by datmen soo veel men wil, van de gemeenschap afgaan mag, en den een, of den ander eenige voordeelen bedingen. Wtgefondert datmen niet en mag bedingen deel te hebben in de winst, staande Huwlijk te vallen, sonder in de schade gehouden te zijn. Hoedanige onderhandeling by den Regts-geleerden *Societas Leonina* genomt werd, ende naar regten niet bestaan en mag. *Per l. 29. §. 2. l. 30. ff. pro socio. §. 2. instit. eod.* Als alleen dat een Vrouw haar vrye keur mag bedingen, om naar 't scheyden van het Huwlijk, te komen in de helvt van de winst ende verlies, indien sy wil, ofte anders haar ingebragte goederen na haar nemen: Neostad. *de pact. ante-nupt. observ. 9.* Grot. *Inleyd. lib. 2. cap. 12. num. 7.* Sie mede Carpzov. *defin. forens. part. 3. constit. 20. defin. 12.* 't Welk alleen aan de Vrouw, tot een bysonder voor-regt tegen den grond van het algemeene regt is toegelaten, om dat sy, haar Man overlevende, door bedrog, schade, ofte verlies van haar Man, by haar levende lijf, van haar eygen middelen niet en sou-

foude werden verfteeken, ende ontbloot, ende overfulks feer eng genomen moet werden: foo dat hare Erfgenamen, in val fy voor haar Man quam te overlyden, 't felve Regt niet en fouden mogen gebruiken, alwaart dat het foo bedongen was; om dat het geen tot yemands byfonder voor-regt vergund is, van het eene geval tot het ander, of van de eene perfoon tot d'ander niet en mag wigerekt werden. §. 6. *Instit. de Jure Naturali, gem. & civ. l. 1. §. 2. ff. de constit. princip.* Ende is also by het Hoge Hof van Parys geoordeelt, volgens tuig van *Desid. Herald. rerum judicat. lib. 2. cap. 18. num. 6.* Het welk te verftaan is van erfgenamen van ter zijde ofte andere onbemaagtaalde. Om dat aangaande kint of kinderen & *heredes suos* verftaan werd, dat sodanig regt van verkiefinge ook tot defelve overgaat, gelijk ook in andere dotale privilegien verftaan werd, om dat defelve voor-regten foo wel om de kinderen, als om de Vrouwen felv vergunt zijn. Hoedanig te verftaan is het gewijsde van het Hof van Parys daar van *Joann. Papon. lib. 15. Arrest. tit. 4. art. 12.* Daar by verftaan werd dat sodanig regt van verkiefinge tot haar erfgenamen mede overgaat, alwaar de erfgenamen voor kind of kinderen, of verder af komelingen, & *heredes sui* moeten verftaan werden.

Maar de gemeenfchap van goederen, winft ende verlies wtgefloten zijnde, mag evenwel de Vrouw, na haar Mans dood, aangesproken werden voor de helvt van de fchulden, tot onderhoud van de huyshouding gemaakt, behoudens alleen hare *Actie* op de Erfgenamen van haar Man, indien daar eenige zijn. *arg. l. 33. l. 78. §. 2. ff. de jure dot.* Gelijk by den *Hove* is verftaan op den 6. Novemb. 1603. in de faak van *Cornelis Jacobsz. Laker-kooper, cum sociis, contra Joffrouw Maria Diert*, ende op den 26. Martii 1607. in de faak van de *Gravinne van Solms*, tegens verfcheyde hare *Crediteuren*.

Aangaande het beding tuffen Man ende Vrouw, by Huwlykfe-Voorwaarden gedaan: daar by den Man verboden werd, de goederen by fijn Huysvrouw ten Huwlyk gebragt, te mogen belaften, bewaren, ofte vervremden, dan by bewilliging van de felve Huysvrouw, oft diergelijke, werd onder de DD. niet fonder redenen getwyvelt, of foodanige overkomst, naar Regten beftaan mag, ende of de belastinge, of vervremdinge, in tegendeel van het felve beding gedaan, in opfigt van een derde, evenwel geen plaats foude moeten grypen? om dat een Vrouw voor onmondig werd gerekent, ende geheel ende al ftat onder de Voogdye van haar Man; als hier voor in *het I. Bouk, VI. Deel, num. 7.* in 't lange werd aangewefen. Daar by komt, dat het algemeene regt der Volken, door

door onderhandeling van d'een met d'ander, in 't bysonder, niet en werd weg-genomen. *l. 38. ff. de pact.* Hoedanigen Regel ook plaats heeft in bysondere Keuren ende Gewoonten, soo wanneer het geen in tegendeel van dien gedaan, strijd tegens de goede Zeden, of tegen de Mannelijke-agtbaarheid, ofte andersins, daar wt een quaad vertrouwen onder de Egtgenoten soude voortspruyten, gelijk als dat beweerde werd by Bart. *ad d. l. 38. num. 4. 5.* Daar toc doet ook den text in *l. alia causa 14. §. eleganter. ff. Solutio matrim.* Alwaar *Ulpianus* op het voor-val: Indien een Man by Huwlijxe-Voorwaarden sig verbonden hadde, dat hy niet naar sijn vermogen, maar ook buyten dien in *solidum*, dat is in 't geheel gehouden soude zijn, of foodanig beding bestaan mag? verstaat vanneen: om dat het selve tegens de goede Zeden, ende de Mannelijke pligt ende agtbaarheid strijd. Daar wt by Bald. werd aangeteekent, dat geen verband kragtig en is, daar by een Man benomen werd de eer ende pligt die hem sijn Vrouw schuldig is. Derhalven ook in Regten verboden is Borg te eysen voor de wederkeeringe van het Huwlijks-goed, of soo die gesteld zijn, zijn niet verbonden. *tot. tit. Cod. ne fidejussor. dot. dent. & ibi Bart. & DD.* de reden is, op dat in het Huwelijk geen wantrouwe plaats hebbe.

Ten anderen, dat volgens algemeene gewoonte, de Man sonder onderscheid toekomt de vrye verhandeling, soo wel van de goederen van sijne Huyfvrouwen zijde gekomen, als van sijn eygen zyde: Dat ook een getrouwde Vrouw van haar eygen goed, onder den levenden niet handelen en mag, 't welk ook plaats grijpt, alwaart dat de gemeenschap van aangebragte ende aanbesteden goederen, by Huwlijxe-Voorwaarden wtgesloten zijn, ende des niet te min de Man de vrye verhandeling van sijn Huysvrouwen aangebragte goederen toekomt, mids dat by 't scheid van het Huwelijk, in sulken gevalle, de vervremdinge ende vermindering van goederen aan d'een of d'ander zijde gevallen, moet werden herstelt, welke *Costuyme*, als raakende de agtbaarheid ende pligt van een Man, by sijn Huyfvrouw, *pacto*, niet mag werden tegen-gegaan. Aangesien andersins daar wt soude rijzen een quaad vertrouwen van de Vrouwe, in de schuldige pligt van haren Man, wt oorzaak sy soude schijnen haar goederep niet te willen vertrouwen den genen dien sy haar lighaam, ende haar eygen selven had bevolen. Ende dat hoewel naar de gewoonte van de Landen, geoorloft is te bedingen, dat tussen Man en Wifv geene gemeenschap van goederen en is, gelijk gemeenlijk alle Huwlijxe-Voorwaarden in *Holland* vermelden, nogtans ongehoort soude zijn, ende de goede manieren te buyten

ten soude gaan: Dat een Man hebbende het regt van waardigheid ende gesag over sijn Huysvrouw, ende de vrye verhandelinge van sijns Huysvrouwen goederen, in de selve verhandelinge, *pacto*, soude mogen werden verkort; bysonder, soo wanneer tussen Man ende Wif de gemeenschap van winst ende verlies niet en is wtgesloten. Dewelke van soodanige kragt is, dat de verhandelinge ende vervremdinge by den Man, over des Vrouwen goederen gedaan, bestand is, ende dat de Vrouw alleen wederom kan eyssen die goederen, de welke by het scheyden van het Huwelijk nog onvervremd, overig, ende in wesen is. Behoudelijk alleen den Vrouwen voor de geleden schaden, ende het kort haar regt tegens des Mans Ervgenamen, ende verder voor-regt dat haar vergund is, tot wederkeeren van haar Huwlijks-goed voor andere des Boedels schuld-cyfferen. Daar van hier voor XIII. Deel, num. 14.

Groeneweg. *ad l. 30. Cod. de Jure dot.* maakt dusdanig onderscheid: Dat so wanneer een Vrouw, by Huwelijks Voorwaarden, de gemeenschap van goederen wtsluit, ende hare ingebragte goederen wederom vry wt den Boedel bedingt, alleen plaats heeft, voor soo veel daar van by haar Man staande Huwelijk niet en zijn vervremd, ofte beswaard, ende ter sake van de vervremde, ofte beswaarde goederen, sy maar alleen heeft *Actio* op haar Man, ofte sijne Ervgenamen, tot wederkeeringe van dien, om het algemeene regt van gemeenschap: Maar indien sy boven dien, by de Voorwaarden, de vervremdinge, ofte belastinge van hare goederen, by haar Man te doen, wtdruklijk had verboden, dat in sulken geval de vervremdinge, ofte belastinge van hare goederen, by haar Man gedaan, in opsigt van een derde, mede voor nietig ende kragteloos gehouden soude werden: Tot welk onderscheid nogtans geen reden en zijn; ten waar dat soodanig verbod openbaarlijk was afgekundigt, het welk de woorden van Hugo de Groot *lib. 1. cap. 5. num. 39.* by de voornoemde Groenewegen bygebragt, schijnen mede te brengen: als hy seid, Een Vrouw kan bedingen dat haar Man geen bewind sal hebben van haare goederen, ende hem overfulks yets tragtende te vervremden, of te belasten, sulks regtelijk te verbieden: Waaromme desen aangaande, vermids de algemeene wettelijke Voogdij ende volslagen onderwind, *administratie* van de Man over sijn Vrouws goederen, ende om redenen hier voren verhaalt, het waarschijnlijcke gevoelen is, dat de vervremdinge van der Vrouwen goederen by den Man, niet-jegenstaande het beding in tegendcel van dien gedaan, in opsigt van een derde, soude moeten plaats hebben, behoudens de *Actio* van de Vrouw op haar Man, ofte sijne Ervgenamen, ten ware

het verbod van veyremdinge, &c. openbaarlijk was afgekundigt, ofte anderfins daar inne ter quader trouwen was gehandelt; om datmen befwaarlijk kan weten hoedane bedingen, onder de hand, tuflen de Egtgenoten, mogten werden gemaakt. Het welk ook in opfigt van befwaringe, ofte *hypothecatie* foude volgen, ten waar den Vrouwen dien-aangaande een byfonder voor-regt, voor alle andere des Boedels fchuld-eyfferen, was vergund, het gund by ons als nog werd aangenomen, als hier voor XIII. Deel, num. 14. Sie mede Neoftad. de *paët. amenupt. observ.* 21. Joann. à Sande *lib. 2. tit. 5. defin. 8. verf. Si mulier.*

- 5 Wat voorts niet wdruklijk by de Huwlijkse-Voorwaarden is bedongen, volgt evenwel de gefeyde gemeenfchap. Grot. *inleyd. 2. bouk 12. deel, verf. dan wat.* Neoftad. *d. tractat. observ. 4. 23.* Coren *observ. 30. & conf. 25. l. 22. ff. folut. marrimon. Pecc. de testam. conjug. lib. 1. cap. 6.* Mantic. *de tacit. & ambig. conv. lib. 3. tit. 9. num. 11.* Argentr. *ad Consuetud. Britann. art. 418. Gloss. 1. num. 5.* Sulks dat al was de gemeenfchap van goederen wtgefloten, evenwel gemeenfchap foude blyven van de vrugten, baaten, winft, ende verlies, fttaande Huwlijk te vallen. *l. 9. ff. pro Socio.* Neoftad. *paët. amenupt. observ. 4.* Gelijk mede by 't Hof verftaan is in een fake van Hendrik Jansz. van Berkel, contra Krijn Gerritsz. Landman, op den 19. November 1619. Sie mede Joann. à Sand. *lib. 2. tit. 5. defin. 8.* Argentr. *d. art. 418. gloss. 1. num. 7. 8.*

Ende indien de gemeenfchap, by Huwlijkse-Voorwaarden, niet in 't geheel, maar alleen in fecker geval werd wtgefloten, als by gelijkenis; Wanneer datter maar gefproken werd in fulken geval; by-aldien datter geen Kinderen wt het felve Huwelijk voort en komen: foo werd verftaan by al andere gevallen de gefeyde gemeenfchap plaats te hebben. Coren *decif. 30.*

- 6 Als men van winft ende verlies fpreekt, ofte het felve ftilfwygende gemeen werd, werden daar onder de Erveniffen, aanwaffen, ofte diergelijke baten, ofte laften niet begrepen. *l. 7. 8. 9. 10. 11. ff. pro socio.* Zypæ. *Notit. Jur. Belg. de jur. dot. in verb. plerumque.* Coren *confil. 18.* Chriftin. *ad leg. Mechlin. tit. 16. art. 18. num. 2.*
- 7 Maar of onder de *Clausule* van winft ende verlies, ook gereekent werden de Borgtogten die een Man, fttaande Huwelijk, voor een ander mogte hebben aangegaan, ende of een Vrouw, ofte haar Erygenaam ook voor de helvt gehouden is te dragen de fchade daar door veroorzaakt, werd getwyvelt. Ende is dien-aangaande by het Hof van Vriesland verftaan, dat een Vrouw daar in niet gehouden en is, maar dat het felve aan de zijde

van de Man alleen moet gedragen werden: Sande *lib. 2. tit. 5. defin. 8.* Ende ſoude 't ſelve, naar ſcherpheid van Regten, ook wel meeft plaats hebben. *Vide Barboſ. de matrimonio. ad l. 1. ff. ſolut. matrimonio. part. 3. num. 61. & ſeq. Pet. Sanz. lib. 2. de honor. diviſ. cap. 13. num. 12. & ſeq.* Aangeſien 't ſelve geground is op deſe maxime: Dat naar ſcherpheid, ende gewoonten van ſommige plaatſen, als in *Vrieſland, Gelderland*, ende elders, een Man ſijn Vrouwe goederen, ſonder haar toetſand, niet en vermag te vervremden, ofte te beſwaren; *Idem Sande lib. 2. tit. 4. defin. 2.* ende Borge te blyven eenigſins voor een onnoodſakelijke beſwaringe werd gcagt. Dog aangeſien de gronden van onſe Hollantſe Huwelyken zyn, dat een Vrouw geheel ende al ſtaat onder de Voogdye van haar Man, dat ſy ſelvs haar eygen goederen niet beſaften, of beſwaren mag, maar dat een Man voor haar in Regten moet ſtaan, dat hy haar goederen beſtieren, vervremden, beſaften, ofte anderſins daar mede mag handelen naar ſijn welgevallen, ſonder ſijn Vrouws bewilliging daar toe van noode te hebben, als op ſijn plaats breeder is geſeid; ende de Man eenige ſchulden makende, wt wat oorſaak het ſoude mogen zyn, de Vrouw ook ſonder haar wil daar toe verbonden werd; Grot. *Inleyd. lib. 1. bet 5. deel, verſ. Wt kragt.* Soude daaromme by ons verſtaan werden, dat de Borgtogt by den Man gedaan, voor gemeyne ſchade moet gerekent werden, daar in de Vrouw, ofte hare Ervgenamen voor de helft mede gehouden is: daar toe mede diend dat de Borgtogten, ten gerijve van de koopmanſchap, ende onderhoudinge van de gemeene ſaak, onder den Menſen zyn ingevoerd. Ende gelyk als de Man voor een ander, alſoo een ander wederom voor hem Borge blyvt, ende alſoo het geloov van den gemeenen Boedel werd verſterkt. Alſoo is Anno 1651. verſtaan by de Heeren ende *Mrs Reynier Paauw*, Raad in den *Hoogen Rade*; midſgaders *Gerard Kromon*, ende *Gualter. de Raad*, Raden in den *Hove van Holland*, als *Arbiters* in de ſaak tuſſen de Ervgenamen van *Ary Foriſz. Beys, tot Schiedam*, *Eyſſer*; ende de Ervgenamen van *Katlina Jemans*, deſſelvs Huysvrouwe was; dog by andere is wederom anders verſtaan, ſulks dat daar van verſcheyde gevoelen zyn.

Een Man, ofte Vrouw, Huwelyk aangaande met een Weduwe, ofte Weduwnaar, Voor-kinderen hebbende, vermag wel ſlegtelijk Huwelyk aan te gaan, ende daar doorte blyven by gemeenſchap van goed, gelyk als wy hier voor hebben geſeid: maar Huwelykſe-Voorwaarden aangaande, mag daar by niet meer bedingen, of genieten als een Kinds-gedeelte. *l. hac editali 6. Cod. de ſecund. Nupt. Coren obſerv. 30. num. 29. 54. in margine.*

Neoftad. *de pact. antenupt. observ.* 4. in *Not. in verbis. portio in fin.* Pecc. *de testam. conjug. lib. 2. cap. 18. num. 8.* Ende niet alleen dat de tweede Egtgenoot van een Weduwe, ofte Weduwenaar, Voor-kinderen hebben-
 de, niet meer by Voorwaarden, Testamente, givte, ofte andersins, mag
 genieten als een Kints-gedeelte, maar dat ook aan sijn Voor-kinderen,
 Ouders, ofte andre, niet en mag werden gemaakt, ofte besprooken, buyten
 het voornoemde Kints-gedeelte. *juxta l. 3. ff. de donat. inter vir. & uxor.*
l. servo legato. §. si restator. ff. de leg. 1. & l. Sejus & Agerius 27. ff. ad leg.
falcidiam. Het geen daar boven aan de tweede Egtgenoot gegeven, ofte
 gemaakt is, komt tot voordeel van de Voor-kinderen alleen, *Novell. 22.*
cap. 27. Sulks als verstaan is by den Hoogen Rade in de saak van *Adriana*
de Ruyffer, woonende *Ter-Veer*, *Impetrant in cas d' Appel*, contra *Jac-*
cob Pietersz. Gedaagde op den 31. Junij 1620. en tussen *Philippus de*
Bacchere, soo hy procedeerde *Gegijfelde* ende *Requirant*, contra *An-*
thonis Thysus op den 3. Junij 1634. *Consult. ende Advijs. rom. 3. conf. 86.*
 Maar of men de Na-kinderen gewonnen uyt het tweede Huwelijk niet en
 mag maken buyten het verhaalde kints-gedeelte, ende of de geseyde wet ten
 aanzien van haar mede plaats heeft, werd verstaan dat de geseyde wet,
l. hac editali 6. Cod. de Secund. nupt. 't selve niet en verbied. Ende dat de
 aangebore genegentheyd omtrent de kinderen soo voor als na kinderen ende
 onder die acn d'een meer als aan d'ander alle bedrog weg neemt, ende sulks
 aan deselve wel wat voor uyt gemaakt mag werden, *per text. l. fin. ff. de his*
quib. ut indign. Ende de Voor-kinderen in opsigt van deselve niet te kla-
 gen en hebben, soo verre sy in haar *legitime portie* niet en werden verkort.
arg. Novell. 22. cap. ult. junct. l. 5. Cod. de Inoff. donat. nov. 92. & auth.
Unde & si parens: subjecl. l. 6. Cod. de inoff. testam. Ende werd doorgaans
 alsoo verstaan. Sie *Gabriel. conclus. lib. 2. conclus. 13. num. 30.* *Jacob.*
Cancer. lib. 3. var. resolut. cap. 2. num. 197. vers. an autem mater. *Man-*
tic. de tacit. & ambig. convent. lib. 12. tit. 33. num. 9. *Joann. à Sande lib. 2.*
tit. 3. defn. 6. *Andr. Gail lib. 2. obs. 82. num. 9.*

- 9 Yemand by Huwelijks-Voorwaarden gemaakt zijnde een Kints-ge-
 deelte, indien eenige van de Kinderen, of ook alle de Voor-kinderen,
 staande het tweede Huwelijk, quamen te sterven, is bedenkelijk, of, ende
 hoe dat het selve Kinds-gedeelte, by overlijden van de Moeder, of Va-
 der der selver, tussen de langst-levende, ende de Ertgenamen van de selve
 Vader of Moeder moet werden gereekent? Ende is daar van te verstaan dat
 foodanig Kinds-gedeelte moet gereekent werden naar het getal van de Kin-
 deren, de welke ten tijde van het Overlijden bevonden werden, het zy
 dat

dat die dan minder, of meerder, veel, of weynig waren, dewijl de Huwelijks-Voorwaarden voor soo veel daar in van Ervenisse werd gehandelt, kragt van *Witerste-wil* hebben, de welke met de dood werden bevestigt, ende dan eerst haar begin hebben, ten waar wtdukkelijk anders was bedongen, in opsig van welke tijd, ook werd gerekent de schade, de welke de Voor-kinderen door het tweede Huwelijk komen te lijden. *Novell. 22. cap. 28.* gelijk ook van de *Legitime portie* der Kinderen. *l. 6. Cod. de inoffic. testam.* daar op mede gegrondvest is de geseyde *l. hac editali 6. Cod. de secund. nupt. vers. ita tamen.* Ten anderen, dat de Na-kinderen mede benevens de Voor-kinderen werden opgetelt, tot het schatten ende wtvinden van het meergemelte Kinds-gedeelte, tot verminderinge van het selve. *Novell. 118. cap.* Soo volgt dan ook aan d'ander zijde, dat by het Voor-overlijden van eenige der voor, ofte Na-kinderen, het selve Kinds-gedeelte moet aanwassen, ende vermeerderen. *arg. l. 10. ff. de Reg. jur. l. unic. §. 4. Cod. de Caduc. tollend. l. 65. §. ult. ff. pro Socio.* Dog alle de Kinderen Overleden zijnde, ten aansien dat de Egt-genoot sig ten tijde van het maken van de Voorwaarden, sig had ingebeeld, ende de *Witerste-wil* gegrond was op Kind, of Kinderen naar te laten, ende sijn, of haar Erygenamen niet verder, ofte anders heevt willen wtfluyten. Ten anderen, dat door het Overlijden van alle de Kinderen het beding van de Voorwaarden gelijk als komt te vervallen, door een opkomende geval daar van in deselve niet en is gedacht, of gesprooken, welk geval als een *casus omissus*, naar het gemeene Land-regt, moet werden geschikt, ende geoordeelt, sulks dat de gemeenschap van goederen in dat geval soude plaats hebben, gelijk offer geen Voorwaarden hadden gemaakt geweest: *arg. l. 27. §. pactus & ibi DD.* Derhalven den selven Boedel in twee deelen soude moeten werden gedeelt, ofte andersins gerekent, gelijk offer een Kind in 't leven was gebleven, het welk op een wt komt. Sie Jacob. *Mæstert. tract. de Secund. nupt. quest. 62. ende 63.*

Indien een van beyde de Egt-genoten hem in Overspel quam te verloopen, vervalt daar door, tot voordeel van de beschadigde, al het geen hem andersins, ofte volgens het Land-regt, of by Huwelijks-Voorwaarden opgekomen soude hebben. *Politie. Ordonn. art. 18. in verb. als andersins naar Regten. junet. Novell. 117. cap. 8. §. 2. cap. 9. §. 4.* gelijk hier naar t'sijner plaatsbreeder werd aangewesen.

Al-hoc-wel by de beschreven Regten is ingesteld, datmen geen Ervenis is by overkomste verkrygen mag. *l. pactum quod dotali. 15. Cod. de pact. l. 4. Cod. de inutilib. stipull.* ende een overkomste van toekomstende Ervenis, na

Regten, niet bestaan en mag. *l. 61. ff. de Verb. oblig.* Sie Mæstert. *de Just. Rom. leg. lib. 1. dubit. 40. & seq.* Soo mag nogtans, na *Costayme* van dese Landen, van alle goed, ook van toekomende Ervenis, by Huwelijks Voorwaarden, soo wel als by *Wterste-wil* werden gehandeld. *Politijque Ordonnantie, art. 29. in fin. in verb.* Huwelijks-Voorwaarden, Andr. Gail *lib. 2. observ. 126. num. 6.* Berlich. *part. 2. conclus. practicab. cap. 51.* om dat op die wyse de Ervenissen niet eygentlijk en kunnen geseid werden by overkomsten over te gaan. Soo dat aangemerkt werd by Neostad. *observ. rer. jud. 2. in not. in pr.* mids dat de *stipulatiën* van toekomende Ervenissen by Huwelijks-Voorwaarden gedaan, niet en zijn onwederroupe-lijk, ende dat sy soo veel kragt hebben als by *Wterste-wille*, de selve gelijk als *Wterste-willen* herroepen mogen werden, ende overfulks ook niet en beletten de vrye *Testamentaire dispositiën*.

Dog staat wel te letten dat Huwelijks-Voorwaarden geen kragt van *Wterste-wil* en hebben; in sulker vougen, dat sy de eerste, ofte verdere navolgers ende nakomelingen souden beletten by Testament, ofte anders, van de selve goederen te *disponeren*, maar het selve in sulker vougen geschied zynde, heeft dan alleen plaats, ende krygt dan eerst volle kragt, als by *Wterste-wil* van de Kinderen, of die geene die daar aan ondertussen gelegen was, niet en blykt anders gewilt te zyn; Sie Coren *observ. 20. num. 16. & seq. & consil. 9. num. 45. & seq.* Neostad. *de pact. antenupt. observ. 1. 2. & ibi notat.* Pecc. *de testam. conjug. lib. 1. cap. 6. num. 2.* Wefenbec. *paratit. ff. de pact. dotal. num. 4.* Fab. *ad Cod. lib. 5. tit. 9. defin. 6.* Boër. *decis. 204.* Tessaur. *decis. 225.* Everhard. *consil. 128. & consil. 119. num. 1. 2.* Fred. à Sande *ad consuetud. feud. Gelria tit. 2. cap. 3.* Carpzov. *defin. forens. part. 2. constit. 43. defin. 1. 2. 5. 6.* Joann. à Sand. *lib. 2. tit. 2. defin. 7.*

- 12 Hier by staat dit aan te merken: dat de Huwelijks-Voorwaarden niet anders als by *Wterste-wille*, ende weder-roupinge, of te niet-doeninge van beyde de Egt-genoten, gesamentlyk kunnen gebrooken werden. Waar in nochtans dat mishand; dat het selve *Testament* by een van beyde de Egt-genoten wederom gebrooken zynde (als komende daar mede te vervallen al het geene daer in begreven was) de Huwelijks-Voorwaarden daar door verstaan werden in sijn voorige volle kragt herstelt te zyn, als of die noyt te vooren hadden gebrooken geweest. Sulks datmen van soodanige wederroupinge, ende te niet-doeninge, nimmer seeker kan zyn; ende soodanige herstellinge, niet allicen heymelyk, by een van beyde de Egt-genoten kangeschieden, maar ook selvs naar de dood van een van beyden

beyden noch in vermogen van de langst-levende is, schoon de Huwelykse-Voorwaarden te voorens gesamentlyk by Testament waren gebrooken, het selve breeken wederom te niet te doen, ende soo veel haar aangaat, te blyven by de Huwelykse-Voorwaarden; Sulks by het Hof van *Holland* is geoordeelt in de saak van *Henrik Meyts*, als Man ende Voogt van *Joffrou Adriana van Naaldwijk*, contra *Jonkbeer Balthasar* ende *Guido van Gistelen*, op den 3. July 1609. ende by den *Hoogen Rade* op den 31. July 1610.

Om welke onsekerheid voor te komen, sommige meynen geraad-samer te zyn, datmen foodanige wederoupinge niet by *Testament*, maar by *Akte* van overkomste voor een *Notaris* ende twee *Getuygen* dede. Het welk in sig selven wel eenig bescheid schynt te hebben, om dat alle handelingen kragtelyk verbrooken werden, op de selve wyse als die gemaakt zyn. *l. 35. ff. de Rer. jun.* Maar aangesien de gemeenschap van goederen, de welke het Land-gemeen-Regt invoert, eens by Voorwaarden afgegaan zijnde, door geen naarder beding, wederom kan ingevoert werden, ende de Egt-genoten buyten de eens aangegane Huwelykse-Voorwaarden malkanderen geene giften, voor-regten, of yets ter Wereld en kunnen maken, of gunnen, ten zy by manier van *Wierste-wil*, gelijk in het volgende Deel breeder werd geseid, *facit l. 6. Cod. de donat. antenupt. & tor. vit. de donat. inter virum & uxorem*, so is sulc bedenken geheel vrugteloos, Sie *Gronew. de legib. abrog. ad l. II. Cod. ad senat. Vellejan. & ibi DD.* Ende in allen gevalle soude de geene die sijn Huwelykse-Voorwaarden by manier van wederzydse onderhandeling, ende als by contract onwederoupe-lyk vernietigt heeft, daar tegens by requeste civijl hersteld, ende de voorwaarden tot den vorigen stand gebragt kunnen werden. So als by den *Hoogen Rade* verstaan is, in de saak van *Geertjen Jans*, Huysvrouw van *Hendrik Jansz.* contra den selven *Hendrik Jansz.* den 30. Junij 1609.

Soo werd ook gevraagd, of by Huwelykse Voorwaarden, de gemeenschap van goederen uytgesloten sijnde, by het enkel verbreeken ende vernietigen van deselve Voorwaarden, wederom gemeenschap van goederen soude plaats hebben, gelijk of daar geen Huwelykse voorwaarden gemaakt en waren geweest. Werd verstaan dat eens van het landregt ende gemeenschap uyt kragte van deselve plaats hebben afgegaan sijnde, deselve niet wederom plaats kan hebben, ende indien de egtenoten malkanderen eenig voordeel willen maken, 't selve uytdukkelyk by nader *dispositie* moeten doen. Soo dat door het breeken van de Voorwaarden wel komt op te houden al het voordeel daar by bedongen, maar geensins daar door eenig voor-
deel

deel kan werden verkregen of 't selve moet uytdrukkelijk by uysterste wille geschieden, *arg. tot. tit. de Donat. inter Vir. & Uxor.* Ende is alsoo te meermalen verstaan. Sie Annæum Robert. *Rev. jud. lib. 4. cap. 1.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 9. art. 11. num. 12. in Notis.* Frideric. à Sande *de feud. Geld. tract. 1. tit. 2. cap. 3. num. 15.* Goris *Advers. tract. 1. cap. 8. num. 4. & seq.* In welchen sin te verstaan is het geene Groene-weg by brengt *ad l. 11. Cod. ad Senatusconsult. Vellejan.* Sie mede Co-ren *Consil. 26.*

- 13 Al het geene het welke van Huwlijkse-Giften, Morgen-gaven, &c. by de beschreven Regten seer sorgvuldiglijk werd verhandelt, heeft by ons geen, of weynig plaats. Maar moeten by ons de Voorwaarden, ende het beding voor het voltrekken van het Huwlijk gemaakt, in alles agtervolgt werden, ofte indien geen beding, ofte Voorwaarden voor het voltrekken van het Huwlijk zijn gemaakt, heevt het geseyde gemeene Land-Regt plaats, daar by alle goed tussen Man en Vrouw gemeen werd gehouden. Sie Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 8. vers. ult. & Zypæ. not. jur. Belg. tit. de jure dot. Grot. Inleyd. lib. 2. cap. 11. 12. Vinn. ad §. 3. Instit. de Donat. num. 7.* Als alleen dat de Juweelen by den Bruydegom aan de Bruyd, op Trouw, ofte voor een Morgen-gave gegeven tussen Luyden van eere, verstaan, ende toegelaten werd, de Vrouw als door een stilswygende beding, eygen te blyven, sonderling soo wanneer de gemeenschap van goederen is wtgesloten; *Consult. ende Advijs. het 2. Deel, conf. 208.* ende krijget de Vrouw haar Huwlijks goed dat sy vry bedongen heevt, met, of sonder vrugten, soo gelijk als het in wesen bevonden werd, ende werden ook geen onkosten by de langst-levende, staande Huwelijk, gedaan tot kortinge, geleden, al was het tot verbetering van het goed, of invordering van de vrugten geschied. *Neostad. de pact. Antenupt. observ. 20. in fin.*

- 14 Om dese oorzaak en kunnen ook de giften ende geschenken, tussen Man ende Vrouw, by ons van geender waarden zijn. *tot. tit. ff. & Cod. de donat. inter virum & uxorem.* Maar indien evenwel een Man aan sijn Vrouw, of een Vrouw aan haar Man yets had gegeven, ende daar by ware gebleven tot het eynde van sijn leven; soude foodanige giftc, als hebbende den aart van giftc ter sake des doods, in dier vougen mogen bestaan, *l. 32. §. 2. 3. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 25. Cod. eod. Mantie. de ambig. conv. lib. 21. tit. 7. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 2. num. 13.*

Soo ook het geene de Vrouw aan eenige Officie, Ampt, ofte waardigheid voor haar Man te kost leid, blyjt van waarden, voor soo veel het selve

selve tot onderstand van het Huwelijk van nooden was. *l. 4. cum seq. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

Item; de Klederen, Juweelen, die de Man tot optoying, ende verciering van sijn Vrouw geeft, werden verstaan wel gegeven, ende genoten te mogen werden, voor soo veel die de behoorlijkheid, ende de gelegentheid van de Man niet te buyten en gaan; *arg. l. 18. l. 40. & seqq. cod. Mantic. de ambig. convent. lib. 22. tit. 4. & tit. 6. Costuym. van Antwerp. cap. 41. art. 53.*

H E T X X V. D E E L.

Van Trouw-beloften.

1. Trouw-beloften wat hoedanig aangegaan werd, ende van wat kragt huysendaags.	<i>Alida Koninks.</i>
2. Wettelijke oorsaaken van berouw, welke?	5. Door bedrog in het aangeven van midde-
len by den Bruydegom ter quader trou-
wen gedaan.
3. Heymelijke beloften, sonder kennis, ende weer wil van Onders, of, ende hoe verre plaats hebben.	6. Door verloop, ende te buyten gaan van een
van beyden.
4. Verhaal van het proces tussen Gerard Bikker, Drost van Muyden, ende Ioffr.	7. Door aangeboren gebrek, opkomende wer-
minksheid, of mismaaktheid.
	8. Door Verjaringe.

Trouw-beloften, zijn een onderlinge handeling ende toefegginge van een toekomstende Huwelijk. *l. 1. ff. de Sponsalib.* werden bevestigt ende bekragtigt, gelijk al andere handelingen, die by wederzijdse toestemminge werden voltrokken. *l. 2. ff. eod.* de welke wel meerendeels met een wederzijds gewisseld ken-teiken werden bevestigt, gemeenlijk met een stuk geld, of een penning van ongemeene waarde, 't welkmen een trouw-penning noemt. *arg. l. 5. Cod. de sponsalib.* Dog van geen noodzakelijkheid; als sonder dewelke de selve bestaan, ende met het voortbrengen van de welke de Trouw-beloften, sonder verder tuig, of bewijs, niet en kunnen aangenomen werden.

De Trouw-beloften werden huysendaags soodanige kragt toegeschreven, datmen daar van sonder de wil van sijn weder-gade niet wijken en mag: maar soodanige verbintenis ende handeling moct voldaan, het be-
loovde Huwelijk voltrokken worden, ende den onwilligen, by gyseling ende aanhoudinge daar toe kan gedrongen werden. *Everh. conf. 178. num. 7. cum seq. Christ. vol. 3. decis. 124. n. 44. Zanch. de matrimoniolib. 1. disput. 29. num. 4. Gutier. de jurament. confirm. part. 1. cap. 51. num. 4. Perez. ad tit. Cod. de sponsal. num. 9. 10.* Sonderling soo wanneer een Dog-

ter, naar voorgaande beloften, was beslapen, ofte beswangert, gelijk als by *Schepenen van Leyden* in April 1655. is verstaan, tusschen *Daniel Bācman*, ende *Lijsbeth vander Weyde*, in welk Vonnis wt drukkelijk was gesteld dese Clausule: *Schepenen alvorens gehoord de verklaringe van de Eysscherse; dat sy by den Gedaagden was beslapen, ende daar wt twijfelde beswangert te zijn, condemnieren den Gedaagden, de Eysscherse, in facie Ecclesiæ, te moeten trouwen, &c.* Soo verre dat yemand gecondemneert zijnde een Dogter by hem beslapen, ofte beswangert, te moeten trouwen, naar het verloop van de *fatalia appellationis*, daar tegens in Appel niet en soude omtvangen werden. *Neostad. suprem. Cur. Holland. decis. 52.*

2 Ten waar datter wettelijke oorzaak van berouw tusschen beyde quān, ofte een minderjarige om redenen daar tegens, *beneficio restitutionis in integrum*, wierd hersteld. Welke ende hoedanig dese redelijke ende wettelijke oorssaaken zijn, werd by de DD. *ad l. 5. Cod. de sponsalib. gemeenlijk gehandelt. Sic Zanchez de matrimonio lib. 1. disput. 48. Gutier. tract. eod. cap. 24. cum seq. Mantica de ambig. convent. lib. 3. tit. 17. Menoch. de arbitr. jud. cas. 455. Christin. vol. 3. decis. 124. num. 3. cum seq.*

3 By ons zijn wel de voornaamste: 1. Indien een Soon ook meerderjarig zijnde, buyten, ende sonder kennis van sijne Ouders heymelijke beloften had gedaan, de selve en soude tegens de wille van sijn Ouders, huydensdaags, tot wtvoering van sijne verbintenis, niet wel kunnen werden gedwongen, indien hy de selve liever wilde gehoorsamen. *Zanchez de matrimonio lib. 1. disputat. 13. num. 1.* Gelijk als verscheyde-malen is verstaan, ende nu laatst by den *Hoogen Raad*, in de saak van *Gerard Bikker*, Drost van *Muyden*, geadsisteert met sijn Vader *Andries Bikker*, Out-Burgermeester der Stad *Amsteldam*, *Impetranten in cas d' Appel*, contra *Alida Koninks* op den 27. May 1651. is geoordeelt: Maar of soodanige enkele weer-wil van de Ouders genoug soude zijn, sonder dat sy daar van gehouden zijn redenen te geven, ende of dat soo verre soude kunnen werden getrokken, dat den soodanigen, *in foro conscientia*, gelijkmen seyde, daar van bevrijd ende ontslagen soude zijn, ofte door dat middel hem onder-tussien aan een derde soude mogen verbinden: dat soude buyten de redenen zijn, ende met de Geestelyke Regten (dewelke wy huydensdaags in Huwelijcke-saken groot gehoor geven) niet over-een-komen. Gelijk ook de woorden van de verhaalde *Sententie* mede bragten, daar by de voornoemde *Joffrou Koninks* niet in 't geheel, maar voor als nog, vierd verboden haar met de gedane Trouw-beloften te mogen behelpen.

In

In welke saak alsoo verscheyde voor-vallen van insigt zijn geweest, ende men by naar door het geheele Land van die saak heeft weten te spreken, ende onder de DD. heel scherp werd geredenwiffelt, of gelijk als in minderjarige, de *Clandestine*, ende heymelijke beloften, buyten kennis van Ouders gedaan, *beneficio restitutionis in integrum*, selvs al waren die met gestaavden eede bevestigt, in 't geheel werden vernietigt, kragteloos gemaakt, ende soodanig van onwaardigen gehouden; dat daar wt in geenderley wyse, eenig regt kan werden gemaakt: daar van verscheyde Voorbeelden deurgaans zijn voorgevallen: ook in 't opsigt van meerderjarige in 't selve in soodanigen wtslag te verstaan is, ende, *ipso jure*, nul souden zijn, welkers redenen alhier te verhalen, te lang soude vallen; sullen wy efter de gelegentheid van 't selve *Proces*, ende waar in het voornamelijk heeft bestaan, soo veel wy daar van hebben kunnen ondersouken, mede deyen.

De gelegentheid van de selve saak was soodanig: dat den voornoemden Gerard Bikker, naar dat hy aan Joffr. Alida Koninks, een geruymen tijd hadde gemaakt de *vryagie*, ende sig selven aan haar, soo mondeling, als door meenigte geschreven Brieven, ende eyndelijk op den seften Juny 1648. als wanneer hy al gekomen was tot den ouderdom van vijf-entwintig Jaren, by Eede, ende schriftelyke Trouw-beloften had verbonden, welke Trouw-beloften by hem op nieuws waren hervat, ende nieuwelijks bevestigt, op den eersten May 1649. met een schriftelyke *Acte* met sijn eygen hand geschreven, ende geteikent, als wanneer hy niet alleen gekomen was over de ses-entwintig Jaren, maar ook verkregen, ofte bekomen had het *Drost-Ampt van Muyden*, by welke laatste *Acte* hy had bekend ende verklaart: Dat hoewel sijn Vader in den Jare 1649. hem had doen onderteikenen seckre *Acte*, inhoudende; dat hy bekend had aen niemand te zyn verlooft, als mede dat hy niemand was vryende, ende dat sulks niet en soude doen sonder bewilliging van sijne Ouders, &c. dat efter de selve *Acte* was verleend, wt ontsag van sijn Vader, niet wt sijn vrye wille; ende by gevolg, dat hy voor God ende sijne gewisse, verstaande gehouden te wesen sijne voorsz. Trouw-beloften te voldoen, ende selver verstaande dat sijne Ouders hem het Trouwen met haar, niet en konden, noch behoorden te beletten, door dien hy ten tyde van de selve sijne beloften tot sijne Jaren gekomen was, dat hy mits-dien de selve *Acte*, als wt ontsag van sijn Vader gemaakt, ende geteekent, was houdende voor nul en van onwaardigen, de selve weer-roupende, ende te niet doende, voor soo veel het nood mogte wesen, doende nog andermaal, ende van nieuws by Drostelyke eere, ende vromigheid,

in plaatse van gestaavden Eede, sijne Trouw-beloften aan haar, Alida Koninks, met byvoeginge van verdere beloften: dat hy doen eerstdaags ende tot haarder vermaninge tot voltrekking der selver Trouw-beloften soude voortgaan, ende met haar ingaen het voorsz. voorgenomen Huwelyk, volgens de sollemniteyten van de Placaten ende Costuymen deser Landen gebruikelijk; daar toe verbindende, &c. ende daar in by verscheyde Brieven naderhand hadde volherd, noemende de selve doorgaans: Sijn Hert, sijne Liefste, sijn Welbeminde, sijn Vrouw, ja sijn toekomende Drostinne: Dat ook, tot onbrekelijke bevestiging van dien, sy-luyden ten weder-zyden binnen *Amsteldam* het Avondmaal des Heeren aan eene Tafel, ende met de voorgaande overstemminge hadden ontfangen.

Waar tegens hy nogtans door afradinge van sijn Vader, soo het schijnt, op sijn naam, met vouginge van sijne Ouders, in Augusto 1649. sig had gekeert aan den *Provincialen Hove van Holland*, ende van de selve verkregen seker Mandament: daar by de voornoemde *Alida Koninks* wierde geroupen voor *Commissarisen* van den selven *Hove*, ende is aldaar ten dage dienende, jegens de selve aangeleid: Dat de voorverhaalde Trouw-beloften tussen hem, ende haar gevallen, souden werden verklaert voor nul, ende van onwaard, ende haar verboden daar mede tegens hem te behelpen, om wt kragt van dien, den selven te bedwingen met haar te moeten Trouwen, ofte hem te beleuten, met een ander Joffrouw Huwelyk aan te gaan. Om reedenen; dat de voorsz. Trouw-beloften, als buyten kennis, ende in weer-wil van sijne Ouders geschied, voor heymelijke, ende ongeoorlofde, souden werden gehouden, ende dewijl tot een wettig Huwelyk van de Kinderen, die bewilliging van Ouders niet alleen wt eerbiedigheid, maar ook wt noodfaak vereyft werd *per DD. comm.* het in sijn vermogen soude zijn, daar wt te scheyden, ende daar van af te gaan, sonder dat haar eenig aantal soude toekomen, om hem daar toe te dwingen.

Daar op, aan de zyde van Joffrouw *Alida Koninks*, in tegendeel aangeleid zijnde: namentlijk, dat foodanige Trouw-beloften, als zijnde by een meerderjarige, naar soo veeljarige omnegang, wt sijn vry gemoed ende wille gedaan, ende met soo ongemeene wijze bekrachtigt; voor geen heymelijke Trouw-beloften mogen werden gerekent, veel min voor onbehoorlijke, ende voor hem, nog voor sijne Ouders, geene redenen en kunnen dienen, om daar van te mogen afgaan, ofte haar regt tot het voltrekken van dien door haar-luyder weygering, nogte naar Regten, nogte naar practyque van dese Landen soude kunnen werden benomen, ofte verhindert,

hindert, is aan haar zyde, niet alleen *contrarie Conclusie* genomen geweest, maar ook by eys in *reconventie geconcludeert*; Dat den voornoemden Gerard Bikker soude werden gecondemneert op eerlijke ende redelijke Voorwaarden, tot bescheydenheid van den Hove, tot voltrekking van sijne voorsz. beloften met haar woorts te varen tot het Trouwen in facie Ecclesiae, volgens de Placaten ende Costuymen deser Landen; ende dat sijne Ouders, voor soo veel als het nood waar, souden werden gecondemneert 't selve te gebengens, ende gedogen: Welken volgende het Hof Provinciaal op den derden Juny 1650. by *diffinitive Sententie*, hem sijnen eys in *conventie* hadde ontfeyt, ende den selven in *reconventie gecondemneert*, haar op eerlijke ende redelijke Voorwaarden, tot bescheydenheid van den Hove, in facie Ecclesiae te Trouwen, ende sijne Ouders voor soo veel des nood zy, 't selve te gebengens, ende gedogen.

Dog de selve saak by *Appel* gebragt zijnde aan den Hoogen Raad, is, wat naarder ingesien zijnde, op de verklaringe van den voornomden Gerard Bikker, inhoudende; Dat alsoo hy verstaan had dat sijne Ouders van het gunt voorsz. is, kennisse bekomen hebbende, rondelijk hem te kennen haaden gegeven, dat sy om verscheyde gewigtige redenen (hem Gerard Bikker te voorens niet bekent) hentlieden ten hoogsten hielden beledigt, ende nimmermeer 't voorsz. *Huwelijk* souden toestemmen, by beraden was sijne Ouders daar in te gelieven, ende sulks af te gaan van de selve gegeven belediging, verklarende niet te willen, nogte in gelijke saken yets te sullen doen, 't geen sijn Ouders soude mogen mishagen, &c. by den Hoogen Rade op den 27. Mey 1651. de *Sententie* van den Rade Provinciaal te niet gedaan, ende de Vaderlijke magt ende schuldige cerbiedigheid op het alderscherpste in agt nemende, ende doende van nieuws Regt, de meergemelte *Joff. Alida Koninks* verboden haar met de *Trouw-beloften*, soo *schriftelyke*, als *mondeling*, breeder in den *Processie* vermeld, te behelpen, tot sulken effecte, om hem wt kragt van dien te bedwingen, tegens sijn, ende sijn Ouderen dank, met haar te moeten trouwen; ontfeggende partyen ten wederzyden haren vorderen eys, ende *conclusie*, soo in *conventie*, als *reconventie* voor den gemelten Rade Provinciaal op elk anderen gedaan ende gnommen, voor als nog.

Dog, alsoo het den voornoemden Gerard Bikker, ende sijne Ouders daar mede niet genoeg en was, maar daar toe voornamentlijk arbeyden, dat de meergemelte *Trouw-beloften* geheel nul, ende kragteloos souden werden verklaart, ende hy dies niet tegenstaande onverhindert met een ander soude mogen Trouwen: heeft hy by verklaringe van de selve *Sententie*

verfagt; dat die van den *Rade* fouden verklaren; dat het hem foud vry ftaan met bewilliging ende toefiaan van fijne Ouders, fig met een ander in Huwelyk te begeven, ende dat fy *Alida Koninks* niet en foud vermogen 't felve te beletten, nogte ook hem naar 't overlyden van fijne Ouders, te bedwingen een Huwelyk met haar, wt kragte van de voorfz beloften, aan te gaan; is by *Interpretatie* op den 13. Martii 1652. verklaart: *Dat fijne Ouders tot haren Overlijden toe, perfifiterende in haar des-advoy, ende oppositien tegens delfelvs Huwelyk, ende dat hy felvs tot het voorfz. Overlijden toe, ende ook na doode van fijn Ouders perfifiterende in fijn refpect, ende geboorfaamhsid, aan de felve, niet en foud wt kragte van de voorverhaalde Trouw-beloften, konnen, ofte mogen werden geconstringert; het zy by 't leven, het zy ook naar de doode van fijne Ouders, met haar te moeten Trouwen in facie Ecclefie, dog dat hy, 't zy by 't leven, of naar doode van fijn Ouders, fig willende begeven in Huwelyk met iemand anders, de voornoemde Alida Koninks foo by defe, als by voorige Sententie, onbelet, ende in haar geheel was blyvende, om haar daar tegens te mogen oppoferen, behoudens hem, ende fijne Ouders haarlyder defenfie, ende fuffinue ter contrarie. Daar by wel op het alderscherpfte de gehoorfaamheyd ende fchuldige eerbiedigheid van de Ouders, ende haar weygering ende weer-wil, wierd gehandhaaft, dat hy ten dien aanfien niet en foud mogen werden bedwongen, dog niet foo veel fijn perfoon in fig felvs aanging, oft dat hy in 't geheel konde ontflagen werden van fijne gedane beloften, ende onder dat dekfel, tegens de felve konde toegelaten werden met een ander te mogen Trouwen.*

Maar alfoo by de felve *Interpretatie* het vorder Regt van de voornoemde *Alida Koninks*, niet in 't geheel aan haar toegewelen en was, maar alleenlijk dat zy dien aangaande, onbelet, ende in haar geheel gelaten wierd, in fulken val daar tegens te mogen oppoferen, behoudens hem, ende fijne Ouders haar tegen-feggen ende beweringe, hadde de voornoemde *Gerard Bikker* fig in Mey 1652. voor de derdemaal gekeerd aan den *Hoogen Rade*, ende by *Requeste* verfagt: dat by *Appointement* marginaal foud werden verklaart, dat indien hy mogt *refolveren* met een ander te trouwen, hy 't felve foud mogen doen, fonder dat zy dat foud mogen beletten, &c. verdrayende by fijne bygebragte middelen de *Claufule*; voor als nog, dat die alleen te verftaan was, tot dat by den *Rade*, anders, ofte naarder mogt werden geoordeelt, fonder eenige verder infigt, ende foo fy meynden eenige redenen in tegendeel te hebben, dat zy die binnen feckeren tijd, naar de gedane kenniffe, foud hebben in te brengen.

Waar op by haar het tegendeel ingebracht zijnde, ende onder andere middelen dat de meergemelte *Clausule*, voor als nog, als zy verhoopt hadde, sijn insigt alleen hadde, tot het Overlyden van sijne Ouders; Immers, ende in allen gevalle, niet verder tot sijnen voordeel konde werden genomen, dan dat hy met een ander niet en soude mogen Trouwen jegens haar wille ende dank, soo lange als zy ongetrouwt bleev, ende haar eerlyk, ende sonder opspraak quam te dragen, &c. ende voorts *contrarie conclusie* genomen, is by *reconventie* geeyst: Dat hy by *Sententie* van den *Hoogen Raade* soude werden verklaart, wt kragte van syn veelvoudige gedaane Trouw-beloften, verplicht, met haar te treden in den Huwelijken State, ende dat hy dienvolgende soude werden gecondemneert: soo wanneer hy sig in Huwelijken State wilde begeven, met niemand anders dan met haar, wt kragte, ofte in gevolge van de meergemelte beloften, te trouwen; ende daar op, *hinc inde*, ten wederzyden de saak beschreven, ende voldongen zynde, is op den 23. February 1655. den *Requirant* het voornomde *sijn versouk ontfaid*, met *compensatie* van kosten; zynde ondertussen komen te Overlyden eerst de Moeder, ende daar na den meergemelten *Andries Bikker*, Vader van den voornomden *Gerard Bikker*, den welken soo men seid, hem *Gerard Bikker* by *Testamente* soude hebben onterft, by aldien hy de beloften van syne gehoorsaamheid aan hem gedaan, quam te breeken, ofte oyt met de voornomde *Juffrouw Alida Koninks* quam te trouwen.

Daar op de saak by den voornomden *Gerard Bikker*, naar sijns Vaders dood, in *Revisie* hervat zijnde, alsoo hy niet gesint en was, ongetrouwt te blyven, ende *voor als nog* niet en konde overgaan tegen sijn Vaders verklaarde wille, ende sijne beloovde gehoorsaamheid, hem met de voornomde *Alida Koninks* in Huwelijk te begeven, immers om daar door, gelyk als men het doen wilde duyden, met een volkomen gewysde in het een, ofte ander, sijn gemoed, ende sijn Vaders wille te mogen voldoen, de saak ten wttersten vervolgende. Ende daar op mede, onder de *Clausule van Relief*, aan de zyde van de voornoemde *Alida Koninks*, *Revisie* verfoegt zynde; voor soo veel de *Sententie* van den *Hove Provinciaal* niet volkomentlyk was voor goed gekend, is eindelyk om het groote gevolg ingesien; datmen door dat middel, onder deksel ende heymelyk verstand met syn Ouders, door foodane enkele weerwille, buyten vercys van wettelyke redenen, veel eerlyke Luyden haar Kinderen tegens de meeninge van het *derde Artikel van de Politieke Ordonnantie*; *vers. Maar indien de Ouders compareren*, &c. soude sien bedrogen ende misleid te werden, in

in *Revisie* op den 23. February 1656. by den *Hoogen Rade* ende de *Heeren* en *Mr Willem Goes*, *Jacob vander Graaf*, ende *Adriaan van Almonde*, *Raden* in den *Hove Provinciaal*; *Arent vander Dussen*, *Raad* ende *Pensionaris der Stede Delft*; *Johan van Wevelichoven*, *Raad* ende *Pensionaris der Stede Leyden*; *Cornelis vander Dussen*, *Raad* ende *Pensionaris der Stede Schiedam*; ende *Niclaas Raad*, *Burgermeester der Stede Hoorn*; verstaan, ende verklaart in de *Sententie* van den *Hoogen Rade* van den 27. Mey 1651. mitfgaders in de *Interpretatie* van de selve *Sententie* daar op gevolgt van den 23. Marty 1652. *erreur*. te wesen, ende de selve *Sententie* ende *Arrest*, met de naargevolgte *Interpretatie* te niet te doen, ende corrigerende de *erreuren* daar in bevonden, verklaart den *Gedaagden by de Sententie van den Hove Provinciaal*, *soo in conventie*, als *reconventie* gewesen op den derden July 1650. te wesen niet *beswaard*, met *compensatie* van *kosten*, *inzhoudende* als vooren *condemnatie* van de voornoemde *Juffrouw Alida Koningen*, op *eertlijke* ende *redelijke Voorwaarden*, tot *discretie* van den *Hove*, *in facie Ecclesiae* te moeten *trouwen*, &c. gelijk den meergemelten *Gerard Bikker* met de selve, tot *voldoeninge* van dien, op den 14. Mey 1656. tot *Muyden* in de *Kerke* is *getrouwt*.

- 5 Ten tweeden; heeft een *Dogter* wettelijke *oorzaak* om haar *gedane* *beloften* te *ontseggen*, indien den *Bruydegom* een *grootte* *somme* ten *Huwelijk* heeft *beloofet*, ende daar na, in *tegendeel*, met *vele* *schulden* *beslommert* bevonden werd, in *welken* val den *Bruydegom* te *vergeefs* de *voldoeninge* van de *beloften* eyst, van die *geene* tegens de *welke* hy *sijn* *eygen* *beloften* niet en *houd*. *cap. de illis 2. extr. de condit. apposit. desponsat. cap. frustra 75. de Reg. jur. in 6.* ofte dat den *Vader* van den *Bruydegom* *ondertussen*, hangende de *beloften*, is *komen* te *bank-breeken*, gelijk als by den *Hove van Holland* is verstaan; Sie *Papegay pag: mihi 39. & seq.*
- 6 Ten derden; indien een van de *Egt-genoten*, hangende de *verbintenis*, sig met een *ander* had *verloopen*, werd de *weder-gade* *toegelaten* de *gedane* *beloften* *vryelijk* *afstand* te *doen*, ende aan een *ander* te *mogen* *trouwen*. *cap. quemadmodum 25. extr. de jurejurand. Zanch. de matrimonio lib. 1. disputat. 57. & 65. num. 9.*
- 7 Ten vierden; indien na de *verbintenis*, een van *beyde* de *handelaars*, door *aangebooren* *gebrek*, *onbekwaam* tot *voort-teeling* wierd bevonden. *l. 10. cum antb. seq. Cod. de repud. l. 39. §. 1. ff. de jure dot.* ofte door *siekte*, of *gebrek*, *verminkt*, ofte *mismaakt* geworden was. Sie *Zanch. de matrimonio lib. 1. disputat. 57. num. 4.*

Ten vijfden; vervalt het regt van de Trouw-beloften door verjaringe. 8
 Soo wanneer een van beyden het voltrekken van sijne beloften, daar toe
 behoort aangemaant zynde, over de twee Jaren in gebreeken gebleven
 was, in welken geval men verstaat, dat indien de weder-gade naderhand
 met een ander Trouw-beloften aangaat, de eerste beloften zijn verbroomen,
 ende vervallen. *l. 2. Cod. de Sponsalib.* Ten waar dat hy wtlandig was, of
 door eenige siekte, ofte andere noodzakelijkheid was verhinderd, in wel-
 ken geval den tijd, tot drie, vier, ende meer Jaren naar gelegentheid werd
 verlengd. *l. pen. ff. de Sponsalib. junct. l. 2. Cod. de repudiis.* Meer ende
 andere middelen van berouw, ende verval, zijn te sien by Zanch. *de Ma-*
trimonio lib. 1. disputat. 48. & seqq. usque ad fin. Gutier. *eod. cap. 24. cum*
seq. Mantica *de ambig. convent. lib. 3. tit. 17.* Menoch. *de arbitr. jud.*
cas. 455. Christin. *vol. 3. decis. 124. num. 3. cum seq.*

HET XXVI. DEEL.

Van Last-geving.

1. Last-geving, ofte Vol-magt, wat?	men mogen.
2. Algemeen, ofte bysonder.	7. Van welke saken.
3. Van Eed-sweeren, ende opdrage van onvoe-
rende goeden, hoedanig te verlyden.	8. Den Last-aannemer, of, ende hoe verra
verbonden, ende wat hy moet verant-
woorden. 9.
4. Is enkel, ofte met volle magt van alles tot
de saak behoorende.	10. Last-gever wat, ende waar in gehouden?
5. Widrukkelijke, of stilswijgende.	11. Wanneer de Last ende Vol-magt ophoud,
ende eyndigt.
6. wie Last, ofte Vol-magt geven, ofte aanne-	

Last-geving, ofte Vol-magt, is een handeling daar by yemand eenige
 last om yets voor een ander wt te voeren, sonder eenig winst-beding
 aanneemt. *l. 1. & tot. tit. ff. & Cod. mandati.* als is een Last-geving om
 voor yemand wat te koopen, verkoopen, ofte sijne saken in het een, of in
 het ander waar te nemen, daar toe dan wel een dankbaarlijke erkentenis
 staat tot bescheydenheyd, maar niet wt eenige schuld. *l. 6. in pr. ff.*
mandati.

Last-geving is, ofte algemeen, van allerhande saken, ende van alles 2
 datter soude kunnen voorvallen, ofte van dese, ofte geene saak in 't byson-
 der. *l. 1. §. 1. l. 60. ff. de procurator. l. 11. §. ult. ff. de pignorat. act.* Son-
 derling van saken, de welke om haar bysondere wtvoering niet verstaan en
 werden onder een algemeene last begrepen te zyn, gelyk als is het aangaan,
 ofte verlaten van Ervenisse, ofte het nemen van besit. *l. 25. §. 5. ff. de ac-*

quir. hereditat. tit. ff. de Acquir. vel amit. possess. om eenig goed te verkoopen, ende te leveren. *l. 63. ff. de procuratorib.* quijtscheldinge te doen. *l. 28. ff. de pact.* Overkomt te maken. *l. 13. ff. eod. l. 7. Cod. de transactionib.* Eed-sweeren. *l. 17. §. ult. ff. de iurejurando*, ende diergelijke. De welke niet sonder bysondere last kunnen werden wtgevoert, ten waar den Lasthebber voor de gestading van dien sig sterk maakte, ende de gestading daar op volgde, in welken geval de handeling bestaat, gelijk of den Lastgever dat van den beginne had gelast gedaan te werden. *l. ult. Cod. Si major fact. rat. hab. & ibi DD. l. ult. Cod. ad Senatusconsult. Macedon. l. 60. ff. de Reg. jur.*

- 3 Ende aangaande saken de welke tot het Verlijden van dien eenige *solemniteit*, ofte noodzakelijke onderhoudinge vereyssen, en kunnen een ander niet bevolen werden, of moet benevens de Lastgeving, de selve *solemniteit* ende onderhoudinge voldaan werden. Gelijk als Eed-sweeren, om in den naam, ende in de Ziele van een ander een Eed te sweeren, hoedanigen last niet volkomen en is, of den lastgever moet eerst den selven Eed behoorlijk gedaan hebben, ende daar van moet in de Volmagt blyken, waar op den Gemagtigde dan voorts Eed doen mag. Sie Carpzov. *defin. forens. part. 1. constit. 12. defin. 12. Berlich. part. 1. conclus. 29. num. 24.* Sulks ook by veele werd geoordeeld dat de Volmagten om Opdragten van onroerende goederen te doen, voor het Geregt moeten geschieden, ende voor Notaris ende Getuygen verleden niet genoeg en zijn, om dat de opdracht selv soodanig verley vereyft. Soo is gkeurt by de 119. Keur der Stad Leyden, dat geene Brieven van Transporten, Opdragt, ofte Verbintenissen van eenige onroerende goederen, by Schepenen sullen werden bezegelt, op andere Procuratien als die verleden ende gepasseert zijn voor Geregten van Sceden, Dorpen, ofte Vlekken, magt hebbende om over het bezegelen van Transporten, Alienatien, ofte Verbintenissen van onroerende goederen te staan.
- 4 Algemeene Lastgeving is wederom enkel, daar by alleentlijk gelast werd het waarnemen van alle des Lastgevers saken. *l. 60. l. 63. ff. de procurator.* ofte met de bygevoegde *Clausule*, om in alle sijne saken vryelijk te handelen, ende alles te doen, wes den Lastgever tegenwoordig zijnde, soude kunnen, ofte mogen doen. *l. 58. & d. l. 60. ff. de procurator.*
- 5 Andere de welke wdruklijk geschied, het zy by monde, ofte by geschrifte. *l. 1. §. 1. ff. mandati. l. 25. ff. de acq. hered.* andere de welke stillwygende, ende metter daad geschied, gelijk als of ik tegenwoordig zijnde, een ander willens ende wetens mijn saken laat wtvoeren, *l. 6. §. 2. l. 18. l. 53. ff. mandati.* Lastgeving, soo bysondere als algemeene, is wederom andere

tot faken van regten, *tit. ff. de procurat.* daar van hier naar t'fijner plaats: Andere tot faken buyten regt ende in gemeene handeling. *l. 33. in pr. & §. 1. ff. de procurat.* waar van hier eygentlijk werd gehandeld.

Last-geven ende Last-aannemen mogen alle die gene, de welke vrye-6
lijk handelen, ende haar felven kragtelyk verbinden kunnen. *l. 12. §. 6. l. 39. ff. de obligat. & act.* ende dat van alle faken ende daden, de wel-7
ke eerlijk, ende by den Wetten onverboden zijn. *l. 6. §. 3. ff. mandati. §. 7. instit. mandati.*

Niemand en behouvt den last aan hem gegeven aan te nemen, of hy 8
wil, maar aangenomen hebbende, is gehouden 't selve wt te voeren. *l. 22. §. ult. l. 27. §. 2. ff. mandati. §. pen. instit. cod. l. 5. Cod. de obligat. & act.* daar wt dan een wederzijds verband voortkomt; Aan de zyde van den Last-aannemer, dat hy fijn last niet te buyten en gaa, ende de selve wel ende getrouwlyk wtvoere. *§. 8. inst. de mandato. l. 46. §. 4. ff. de procurator. l. 10. in pr. ff. mandati. l. 22. l. 35. l. 60. §. ult. ff. mandati,* ende foo hy fijnen last te buyten ging, soude in vergoedinge van de schade gehouden zijn. *l. 13. l. 19. ff. rem ratam haberi.* sonder kortinge, of vergoedinge te mogen hebben van de onkosten buyten last gedaan. *l. 36. §. 2. ff. mandati. l. 12. Cod. cod.* Het welk soo te verstaan is, dat hy fijnen last niet te buyten en gaat, de welke yets doet, het welk by gevolg tot de wtvoeringe van fijn last behoord. *arg. l. 62. l. 65. ff. de procuratoribus.* ofte yets anders doet daar by gelijkheid van de faak, ende het doen den Last-gever foo veel aan gelegen is, als het geene in de Last-geving was wtgedrukt. *l. ult. §. ult. ff. mandati.*

Den Last-aannemer mag ook den felven fijnen last aan een ander over 9
doen. *l. 8. §. 3. ff. mandat.* alwaart dat de Last-gevinge geen overftellinge in en hield, gelijk als wel gemeenlyk, bysonderlyk in de Last-gevinge van Regts-vorderlijke faken, daar by fulks meerendeels werd wtgedrukt, ten waar aan de wtvoeringe van de perfoon, die de faak werd aanbevolen, sonderling was gelegen, of het een faak was die een bysondere last vereyfte, de welke sonder de magt van overftellinge aan een ander niet en soude mogen werden bevolen. *arg. l. 5. ff. de jurisdict. l. 10. Cod. de pact.* Sie Wurmsfer, *praët. tit. 5. obs. 1. num. 1.* Christin, *ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 25.*

Daar en tegen is den Last-gever gehouden het geene wt kragt van fij- 10
nen last is gedaan, ende wtgerigt, te gestaden, ende den Last-aannemer te vergoeden al dat hy aan de wtvoeringe van de aangenomen last te kost heeft gehangen, ende hem buyten alle schade ende winst-derving te houden,

den, l. 11. l. 18. l. 20. §. 1. ff. *mandati*. l. 19. §. pen. ff. *de negot. gest.* l. 12. §. 9. l. 22. §. 2. l. 26. §. 6. ff. *mandati*. l. 23. in fin. ff. *de Reg. jur.* ende daar-en-boven sijn versuynde tijd, ende moeyte naar redelijkheid. l. 1. §. tot. tit. ff. *de Extraordinar. Cognitionib.*

I Den last houd op, I. Soo haast het geene belast was is wtgevoert, soo dat al't geen daar na gedaan werd, den Last-gever niet en behouvt gestand te doen. l. 13. ff. *de pact.* l. 86. ff. *de solut.*

II. Door de dood van een van beyden. §. 10. *instit. de mandat.* l. 26. l. 27. §. 3. l. 57. ff. *mandati.*

III. Door tydelijke oplegginge van den Last-aannemer. l. 22. §. ult. l. 23. §. 2. ff. *mandati.* ofte wederroupinge van den Last-gever, de saak nog in sijn geheel zijnde. l. 12. §. penult. l. 15. ff. *mandati.* ofte wederzijdse ontslaginge. *arg.* l. 35. ff. *de Reg. jur.* §. ult. *instit. Quib. mod. tollitur obligatio.*

HET XXVII. DEEL.

Van Wissel-handeling, ende Overwysing.

1. Wissel-handeling wat, ende van hoedanig
aantal.	4. Of, ende hoedanig by een derde, ter eeren
van den teykenaar aan te nemen, ende
van wat regt.
2. Aangenomen, of, ende hoe verre verbind.	
3. By weygeving wat te doen, ende van hoe-
danig regt tegen den trekker.	5. Overwysinge, anders assignatie, wat, ende
van wat kragt.

Tot Last-geving behoord ook Wissel-handeling, ende Overwysing. Wissel-handeling is een overkomt onder den Koopluyden gebruikelijk, daar by yemand seeker geld, by hem omtvangen, voor seeker gewin aanneemt, op seekre tijd ende plaats aan een ander te doen tellen. Daar wt een dubbel aantal voortkomt, het een jegens die geene op de welke den Wissel-brief houd, *arg.* l. 1. ff. *de pact.* l. 5. *Cod. de obligat. & act.* want alle Koopluyden zijn schuldig aan te nemen de Wissel-brieven, getrokken ende gesonden by die geene de welke het bewind harer saken heevt, l. 5. §. 11. 12. 13. ff. *de institor. act.* Costuymen van Antwerpen, cap. 55. art. 1.

Het ander jegens den Wissel-trekker selv, dat hy de selve trek ende Overwijs op yemand die de selve aanneemt, doet voldoen, ofte anders vergoed het kort dat daar aan gelegen was. l. 1. 2. ff. *de eo quod certo loco.*

Tot dien eynde moet die geene die een Wissel-brief, op hem getrokken, werd aangeboden, de selve, ofte aannemen te betalen, ofte verwerpen.

XXVII. Deel. Van Wissel-handeling, ende Overwysing. 429

arg. §. II. *instit. mandati*. Maar aangenomen hebbende, is schuldig ten 2
dage in de Wissel-brief genomt, de betalinge te doen. *d. §. II. instit. man-*
dat. of soo hy hem in Regten laat betrekken, werd wt de aannemingē,
sonder eenig verzet daar tegen te doen, gewesen by *Namptissement*,
ofte handvollingē, onder Borg-togt van weder te geven, soo by eynd-oor-
deel anders verstaan wierd, t'selve te moeten voldoen. Sie de Costuy-
men van Antwerpen, *cap. 56. art. I.* Costuymen van Amsteldam,
cap. 50. art. 2.

Maar wierd de selve geweygerd, is den houder van de selve Wissel- 3
brief gehouden, daar tegens terstond, of binnen den derden dag daar na,
protest te doen, ende verhaal van schade daar door te lyden, wettelijk te
doen aansleggen, het welk aan den trekker tydelijk overgefonden zijnde,
is hy gehouden den Wissel-brief, met alle schade daar op gevallen, goed
te doen. Costuym. van Antwerp. *cap. 55. art. 8.* Costuymen van Am-
steldam, *cap. 50. art. 3. 4.*

Als de selve Wissel-brief aangenomen zijnde, op sijn tijd niet en werd
betaald, moet de selve *protestatie*, ende verhaal-betuyg, mede tydelijk,
dat is, binnen agt, of tien dagen, of seekren korten tijd daar na gedaan
werden, of anders verliest den houder sijn regt, tegens den trekker van
den Brief. Costuymen van Antwerp. *d. cap. 55. art. 9.* Van Amsteldam,
d. cap. 50. art. 5.

Dit regt van Wissel-trekken werd soo nauw onder den Koopluyden on-
derhouden, dat de weygering van dien, of den trekker, of die geene daar
die op houd, buyten geloof steld, ende daar wt onmagt van betaling, of
verloop van saken besluten werd.

Derhalven soo den Wissel-brief niet en werd aangenomen by die geene 4
daar de selve op houd, mag een derde, ter eeren van den trekker; de selve
aannemen, de welke wt foodanige aannemingē mede ende soo wel ver-
bonden is, als of de selve op hem was getrokken: mits dat hem werde
overgegeven het regt tegens die geene daar de selve op houd, ende daar te-
gens het *protest* gedaan is, als mede tegens den trekker, om aan de selve
sijn verhaal te mogen hebben. *arg. l. 39. ff. de negot. gest. §. II. instit. de*
mandato. Sie de Costuym. van Antwerp. *cap. 55. art. 5.* Van Amsteldam,
cap. 50. art. 10. 11.

Overwysingē, anders *Assignatie*, is maar een enkele aanwysingē, de 5
welke in sig selven niet en verbind, *l. 21. ff. de Novationib.* ten zy het selve
by den aangewesen schuldenaar mede werd aangenomen. *§. 3. instit. quib.*
mod. l. 11. ff. de Novation. Waar van t'sijner plaatsē breeder.

HET XXVIII. DEEL.

Van Verbintnis, by Overkomst gelijk.

1. Verbintenisse by gelijkenis van overkomste, wat?
 2. Waar in bestaat? ende van onderwind.
 3. Voogden hoedanig verbonden.
 4. Naasting in Rijnland.

- 1** Verbintnis by overkomst gelijk, is allerley daad, daar door den een den ander sonder overkomst soodanig verbind, gelijk of daar overkomst tusschen beyden was gekomen. *Inst. de oblig. qua quasi ex contr. nasc.*
- 2** Soodanige verbintnis geeft het onderwinden ende wtvoeren van een anderens saken, het zy datmen ter minne, ende sonder last voor een afwezende Vruud des selvs saken verrigt. *§. 1. instit. de oblig. qua quasi ex contr. & tot. tit. ff. & Cod. de negot. gest.* of dat de wtvoeringe van eens anders saken voort komt wt gevolg van sekren aangenomen last, ofte dienst; gelijk als zijn Voogden, *Procureurs*, Last, ende Bewindhebbers, ende diergelike.
- Soo werden al die geene die haar eens anderens saken onderwinden, het zy dan wt last, ofte ter minne, stilswygende verbonden, daar in te doen al wat de redelijkheid ende behoorlijkheid tot nut van de onderwondene saken mede brengt, ende daar van goede rekening te doen, de welke den anderen wiens saken werden verrigt, wederom verbinden tot vergoedinge van het gene daar aan te kost is gehangen, ofte andersins, naar redelijkheid, daar door is beschadigt, ofte verhinderd. *l. 2. l. 19. §. 4. ff. de negot. gest. l. 45. ff. eod.*
- 3** Alsoo zijn Voogden van Wees-kinderen, tot reekeninge, bewijs, ende *reliqua. l. 1. ff. de tut. & rat. distrab.* ende boven dien tot verantwoordinge ende vergoedinge van het geen door haar versuym, ofte quade trouwe niet wtgevoert, verlooren, ofte beschadigt is. *d. l. 1. l. 18. ff. de tut. & rat. distrab. l. 4. l. 7. Cod. arbitr. tut.* Daar-en-tegen wederom die geene die op haren arbeid moeten leven, buyten de onkosten by haar gedaan, ook voor haar versuymden tijd, indien sy dat begeeren, naar redelijkheid geloot werden, *arg. l. 7. ff. testam. quemadmod. aper. junct. l. 33. in pr. ff. de administr. tutor.*
- 4** Ende alsoo werd die geene die eenig onroerend goed in *Rijnland*, ofte andere plaatsen, daar soodanige gewoonte is, koopt, onderworpen het Regt van Naasting, daar by dat hy stilswygende verbonden is, de koop aan een van de naaste Magen van den verkooper, binnen seekren tijd over te doen, indien dat het versogt werd. Waar van hier voor in het IV. Bouk, het XIX. Deel.

HET XXIX. DEEL.

Van Gemeenschaps-deeling, Erv, ende
Land-scheyding.

1. Gemeenschaps-deylinge ende scheydinge, soo in gebruik als eygendom. 3. Grond-scharinge, ende scheydinge van Landen in eygendom.
2. Grond-scharinge in gebruik der Landen. 4. Erv-scheydinge tussen t'saam-belenden.

Onder dese verbintenis werd mede gerekent het geene wt gemeenschap, by gelijkenis van Maatschap voortkomt, gelijk als zijn *Gemeenschaps-deeling*, ende *Erv-scheyding*. De welke daar in bestaan, dat die geene die met een ander yets gemeens, ende onverdeelt heeft, het zy wt oorzaak van gemeenschap, mede-erfnis, t'samen-belending, ofte andersins, hoe dat het soude mogen wesen, gehouden is, tot believen van sijn Medemakker, te scheyden ende deelen. *l. 14. §. 2. ff. commun. divid. l. 14. ff. pro socio.*

Gemeenschaps-deyling, soo van besit, of van eygendom, moet geschieden by gelijke stukken, of deelen, in het gunt by stukken deylbaar is. *§. 4. instit. de offic. jud.* Ende in het geene by stukken niet deylbaar en is, moet tussen gebruik ende cygendom onderscheid gemaakt werden.

Aangaande 't gebruik, of besit, het selve werd meest gedeeld by gebruik van tijden, indien elk even veel daar in geregtigt is. *l. 19. §. fin. ff. commun. divid.* of by verhooging, ende aan de meest-biedende van de besitgenooten, ook wel by keure te geev, of te neem; Menoch. *de arbitrar. jud. lib. 2. cent. 5. cas. 442.* Christin. *vol. 3. decis. 116. num. 13.* Na dat de Keuren van de plaatsen bysonder, ofte verscheydentlijk luyden. Sie Costuym. van Antwerp. *tit. 47. art. 2.* Keuren van Leyden, *art. 123.* Handvesten van Zuid-Holland, *pag. 409. art. 31.* Maar heeft yemand meer eygen daar in, die sal sijn Keur hebben, om het besit, of het gebruik voor seckren tijd te hebben, of by een ander te doen hebben voor den prijs by de andere geboden, daar vooren Borg stellende, of den minder eygen 't selve toe te staan. *l. 34. §. 2. Cod. de donat. l. 3. Cod. comm. divid. Sande lib. 4. tit. II. defn. 4.* Keuren van Leyden, *d. art. 123.*

In *Rijnland*, soo wanneer eenig Land-gemengder veur gemeen leggen, de, wtter huyr is, ende geen nieuwe huyr gemaakt en werd, werd het gebruik van dien, ter bequamer tijd, ende naar den oirboir, elks na sijn aandeel, by Schout, ende Geregte toegeschaart, ter tijd toe dat het wederom

derom verhuurt is. Weyland gemeenlijk op Mey-avond om met Beesten te weyen :

Een Merry met een Veulen , en een Kalv , voor	2. schaar.
Een Merry alleen	1. schaar.
Een Paart van twee Jaar	1. schaar.
Drie Een-Winter-Paarden	2. schaar.
Een Een-Winter-Paart , met een Kalv	1. schaar.
Een Koe	1. schaar.
Twee Hokkelingen , met een Kalv	1. schaar.
Drie Beesten van twee Jaar	2. schaar.
Vijf Kalveren	1. schaar.
Vier Oyen , met een Lam	1. schaar.
Agt Lammeren	1. schaar.
Een Een-Winter , met een Hokkeling , voor	1. schaar.

Weyens te rekenen , ende werd gemeenlijk een Morgen Lands met twee schare Weyens beset. Maar Wrense Volens , een Volen van drie Jaar , rippende Ossien , Stieren van drie Jaar , ruydige , ofte rappige Schapen , Paardens die agter beslagen zijn , Verkens die ongelubt zijn , werden voor geen scharbaar goed gehouden.

Het Maey , ofte Hoy-land werd gemeenlijk geschaart op St. Olofs-avond : De Teel , ofte Ploeg-Landen op St. Pieters-avond *ad Cathedram*. Et-groen , Kennip , ende Raap-waarden , werden geschaart als het nut ende oirboir is : Sie de Costuymen van Rijnland , *art. 51. 52.* ende 't gene daar op aangeteykent , daar onder een *Turbe* van Baljuw ende welgeboren mannen van Rijnland , *van den 24. Octob. 1515.* Handvesten van Zuid-Holland , *pag. 409.* ende de nieuwe *Editie* door *Jacob van Oudenhoven* , *pag. 535.* *Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 28. vers. Van Landen.*

3 Dese manier van schardeen ; is op sommige plaatsen , voornamentlijk in Braband , ende Gelderland , seer gemeen , ende in Stads , ofte Land-gemeene-waarden , Gorsingen , ofte wter-Dijken , een geduyrig gebruik , ende gewoonte.

De eyndelijke scheydinge ende deylinge van eygendom , geschied mede by stukken , ende gelijke deelen , ende het geene by stukken niet deelbaar en is , moet mede volgen aan die geene die 't meeste deel heevt , mids doende vergoeding aan de anderen . *l. 6. §. 7. commun. divid.* ofte , de deelen gelijk zijnde aan die geene die het meeste bied , ende moet hy , die daar aan blijft , het geen hy beloovt , betalen in gereden Gelde , mids dat die

die van zijn gedeelte scheid, gehouden blijft het selve met goede verkeertheit te verwaarborgen, als in verkoopingcn. *arg. l. 14. Cod. famil. Erciscund.* Keuren van Leyden, d. art. 123.

Dit geschied ook wel by lootinge, ofte stellingc, te neem, of te geev. *Costuym. van Antwerp. d. tit. 47. art. 42.* Keuren van Leyden, d. art. 75. *Costuym. van Mechlen, tit. 16. art. 47*

Dog als het den eenen niet gelegen en is het goed te koopcn, ofte het gebruyk aan te itaan, gelijk als voorseid is, soo en is den selven naar Regten niet gehouden het goed te nemen, ofte den anderen te gunnen voor soo geringen prijs als het hem te geev, of te neem gesteld is: maar soude by oneenigheyd het goed by openbare opveyling aan de meest-biedende verkost, of verhuurt moeten werden. *l. 3. in fin. Cod. comm. divid. & ibi Bald. Castrenf. Zalicet. & Azo in summ. n. 8. in fin. Jason ad S. quaedam 20. Instit. de actionib. num. 60. Zypæ. notit. jur. Belg. tit. fam. ercisc.*

Alle het welk wel meest te pas komt in gemeene Huysingen, de welke sonder schade, ofte ongerijv niet en kunnen aan stukken gedeeld werden, gelijk als Land, ofte ander goed.

Land-gemeene verdeelinge, ofte scheidinge, anders grond-schaardinge, geschied in de lengte, ende niet in de breedte, ofte over dwers, van de Zee-kant, ofte Rivier af te beginnen. *Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 28. vers. Op weele plaarsen. Turbe beleid op de 50. Costuymen van Rijnland den 18. Novemb. 1561. pag. mibi 19.*

Erv-scheidinge kan genomen werden in een dubbelden sin, ende is 4 tweederhande, de eerste is van mede-ervenise, d'ander van t'samen-belending, of gemengder-veur.

In scheidinge ende deylinge van mede-ervenise, heevt mede plaats het gunt hier voor van andere gemeenschap is geseid.

Op sommige plaarsen is naar het voorschrift van de Geestelijke Regten, *Genef. 13. 9. cap. 1. extr. de Paroch. & ibi Canon.* wel een oud gebruyk, dat, daar twee Kinderen zijn, den oudsten deelen steld, ende den jongsten kiest. *Sie Augustin. de Civitate Dei, lib. 16. cap. 20. in fin.* Maar het selve en is, nogte by de Roomse Regten, *Gail. lib. 2. observ. 116. & Wcfemb. parat. D. famil. ercisc. num. 9. Fachin. lib. 6. cap. 37. Menoch. de arbit. jud. cas. 123.* nogte by de practijke, ende gewoonte van dese Landen aangenomen. *Sie Christin. vol. 2. decis. 180. numer. 1. Zypæ. not. jur. Belg. tit. famil. ercisc. in pr.*

Wt t'samen-belending, of naast t'samen-gelegentheyd van verdeelde

Landen, sonder seekre Land-scheydinge, ofte afpalinge, spruyt de stilswygende verbintenis om te gedoogen dat de oude scheydinge werden vernieuwt, en verklaart voor soo veel die by Brieven, tekeningen, oirkonden, ofte oude gerugten, kunnen werden gevonden. *l. 8. l. 11. ff. fin. regund.* Wefenbec. *parat. eod. num. 7.* Malscard. *de probat. concl. 394. & seqq.* ofte by gebreeke van dien nieuwe grond ende Erv-scheydinge werd gesteld. Dese werden gemeenlijk naar het voorschrift *l. 3. Cod. fin. regund.* op de metinge ende het seggen van gesworen Land-meters ende Roy-meesters, by den Regter, naar redelijkheid, geoordeeld ende gesteld. Christin. *vol. 2. decis. 185. num. 4.* Vinn. *ad Wefenb. paratit. finium regund. d. num. 7.* Waar in dikwils om gevoegts wille, den een wat meer als den ander werd toegeschat, mits dat het selve met geld werd vergoedet, ende gelijk gemaakt. *l. 2. 3. 4. §. 5. ff. fin. regund.*

Alle Landen werden gerekent ter halver Sloot, Gloss. *in l. 2. §. 1. verb. confinio. ff. de aqua plu. arcend.* Tussch. *vol. 2. practicabil. conclus. 694. littera C. & vol. 4. conclus. 448. littera F.*

Maar of, ende wat plaats tusfen Woon-huyfen ende Gebouwen moet gelaten werden, daar van zijn van ouds in de Steden bysondere Keuren geweest, dog zijn meestendeel veranderd ende te niet gedaan, sulks dat de Huyfen ende Woon-plaatsen nu voortaan, ofte dicht ende rakende aan den anderen, ofte ook wel op gemeene muiren aan weder-zyden werden gebouwt. Sie de Keuren der Stad Leyden, *art. 104. ende volgende.*

HET XXX. DEEL.

Van Giften, ende Geschenken.

1. Geschenk wat, ende hoe weelderhande.	den anders als wettelijk verlyd, in't geheel of voor het geen deselve meer be- draagt komt te vervallen.
2. Of, ende hoedanig werd bekrachtigt door aanneminge.	
3. Geschenken boven de vijf bonders Roomse Goud-gulden, of, ende hoedanig bestaan mogen.	6. Geschenken van alle goed, of, ende hoe verre bestaat.
4. Hoe veel het selve in onse Munt mbrenge.	7. Geschenken, of, ende wanneer komen te vervallen, ende weer-roepen mogen werden.
5. Of een gifte boven den 500. Roomsgul-	

BY gelijkenis van Overkomst, werd ook yemand die wt mildadigheid aan een ander yets ter Schenk beloovt, aan den aannemer verbonden, om dat te voldoen. *l. 35. §. ult. Cod. de donationibus, §. 2. instit. de donat. l. 3. ff. & l. 6. Cod. de obligat. & act.*

Geschenk is een vrywillige Overgift van seckre saak, sonder eenige oor-
saak aan yemand te doen. *l. 29. ff. de donat. l. 82. ff. de Reg. jur.*

Andere, is de welke wt de hand, ende onder den levenden geschied, *l. 2. instit. de donat.* Andere de welke ter sake, ende wt nadenken des doods geschied, als yemand op sijn sterv-bedde, of wt bedenken des doods aan een ander yets geevt te behouden, soo hy van die siekte, ofte dat gevaar des doods komt te Overlyden, anders soo hy het overlevet, weder te geven, ofte niet te genieten, ten zy, ende voor dat hy sonder 't selve te wederroupen, komt te Overlyden. *§. 1. inst. de donationib.* in de welke in alles het regt van de makingen by *Witerste-willen* gevolgt werd. *d. §. 1. instit. de donation. l. 17. in fin. ff. de mort. caus. donat.*

Andere is wederom de welke metter daad, andere de welke onder see-
ker *indien*, ende onder seckre last geschied, de welke soo die niet en volgt, het gegeven wederom geevft mag werden. *l. 1. & tit. Cod. de donat. quæ sub modo, l. fin. Cod. de revocand. donationib.*

Tot het bestaan van een Gifte, is ook aanneming van noden, sonder de welke de gifte kragteloos is. *l. 10. l. 26. ff. de donationib.* welke aanneming ook door den Notaris een ander van onsent wegen, ende door onse last geschieden mag, *l. 4. ff. eod. Joann. à Sande lib. 5. tit. 1. defin. 1. Christin. vol. 1. decis. 86. num. 7. 8. & decis. 185. num. 66.* ook door Brieven van aanneming, by Luyden niet tegenwoordig zijnde. *l. 10. ff. l. 6. Cod. de donat.* Welke aanneming soo haast die geschied is, de gift in sijn volle kragt bestaat, ende daar wt regt gemaakt mag werden. *d. l. 3. ff. de oblig. & act. l. 6. Cod. eod. junct. l. 35. §. ult. Cod. de donat.*

Om de overdadige ende onbedagte mildigheid in te tomen, was by den 3 beschreven Regten ingevoert, dat alle Geschenken boven de waarde van vijf honderd Roomse Goud-gulden niet en mogten bestaan, of de selve mosten by een openbaar, ende wettelijk geschrift, voor het Geregt van de plaats verleden ende bevestigt zijn. *l. 27. l. 32. Cod. de donat. junct. l. pen. Cod. eod.* Het welk of als nog by ons plaats heevt te vergeeys werd getwyvelt, dewijl het selve nergens, ofte oyt is te niet gedaan. Als alleen dat dewijl alle openbare geschriften, de welke te voorens by het Geregt van de plaats plagen te geschieden, sonder onderscheid by ons voor een Notaris ende twee Getuygen verleden, volkomentlijk bekrachtigt werden, daar wt volgt, dat soodanige Geschenken, mede voor Notaris ende Getuygen verleden, voor volkomen gehouden souden moeten werden.

Maar hoe veel de geseyde vijf honderd Roomse Goud-gulden in ons 4

geld fouden komen te bedragen, is onder de Geleerden onfes tijds een twillige faak, waar van die, dewelke de waarde naar het gewigt van de felve Roomfe Goud-guldens, naar de fwaarte, niet van de Geld-ponden, maar van de *Medicinale*, ende het gewigt van de Genees-kruid-ponden, (het welke onveranderd is gebleven) hebben willen fchatten, wel het feekerfte gevoelen hebben. Van welke stukken Gouds de LXXII. een pond gewigt wt maakten. *l. 5. Cod. de Susceptorib. junct. l. 2. Cod. de Veter. numismat. potestate.* Welke ponden even foo fwaar van gewigt zijn geweest, als jegenwoordig de *Medicinale*, ende Genees-kruid gewigt-ponden, daar van maar XII. onciën in een pond gerekent wierden, wegende omtrent foo fwaar als XIII. onciën van het jegenwoordige Geld-gewigt. Van hoedanig gewigt fes der Roomfe Goud-guldens, een oncie goud gewogen hebben, de welke twaalvmaal verdubbeld, de LXXII. der felfer een pond Goud van twaalv nuciën wt maakten. Het welk om met onfe Munt ende Geld-gewigt over een te brengen, fy gelet, dat een pond Ducaten Goud van XVI. onciën gefchat werd op omtrent feven hondert guldens, het welk verdeeld in XVI. onciën, komt yder once Goud, te bedragen omtrent XLIV. gulden, daar van afgetrokken in onderscheid van de XVI. tot de XII. nuciën, die de tegenwoordige Geld-ponden meerder hebben, als de Roomfe ponden hadden, een vierde-deel, blijft nog omtrent de XXXIII. gulden, daar by gedaan een dertiende deel, die de Roomfe XII. nuciën fwaarder woegen, als de jegenwoordige XII. nuciën Geld-gewigt, blijft naar het felve gewigte, yder oncie Goud naar de juyfting van het tegenwoordige Geld-gewigt, in waarde omtrent xxxvi. gulden: het welk verdeeld in fes deelen, daar van yder een twee-en-tfeventigfte deel van een pond was, komt te bedragen de juyfte waarde van fes gulden.

Soo dat na de felve reekening yder Roomfe Goud-gulden, naar onfe dagelijcke Munt, soude bedragen de waarde van fes guldens, ofte een pond groot, 't welk over een komt met een dubbelden gouden Karolus gulden, ofte een ouden Vrankrijcken-fchild, wegende omtrent een fefte-deel fwaarder als een gouden Ducaat, daar van de vijf hondert fouden bedragen een fomme van drie duysent gulden. Dan alfoo de felve fchattinge beftaan heeft in vijf hondert Goude stukken, als doen in gemeen gebruik zijnde, daar van yder foo veel waard was, als hondert ftuyvers, als doen mede in gebruik. *l. 5. §. 6. ff. de his qui effud. l. pen. & ult. ff. de in jus vocand. l. 47. ff. de manumiff. testam.* welke ftuyvers omtrent foo veel deden, als by ons een braspenning plag te doen, ende by ons geen andere Goude stukken in gebruik zijn, ofte oyt geweest zijn, de welke daar naaft by komen,

als

als een Hollandfen gouden Ducaat van vijf gulden in waarden, mede bedragende honderd Hollandse gemeene stuyvers, werd het selve niet sonder reden op 't nauwste genomen op vijf honderd Ducaten, dat is, twee duysent vijf honderd gulden, sulks het selve werd geschat by den *Hove van Vriesland*. Joann. à Sande *lib. 5. tit. 1. defn. 3.* ende jegenwoordig nog in *Duisland* volgens tuyg van Carpzov. *Electoral. Respons. tit. 7. respons. 56.*

Of nu een gifte van meer als vijf hondert ducaten, in 't geheel soude 5 komen te vervallen, door dien dat die niet wettelijk en was verleyd? Werd verstaan dat deselve tot daar toe soude mogen bestaan, ende alleen het geen deselve meerder bedroug soude komen te vervallen. *arg. l. 34. in pr. l. 35. §. 3. in fin. Cod. de donat. l. 21. §. 1. ff. eod. Novell. 162. cap. 1. §. illud etiam.* Vide Jul. Clar. *lib. 3. sententiar. §. donatio. quest. 17. num. 2.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 5. num. 8.*

Anders Schenkingen hoe groot die ook zijn, alwaart van alle des Schen- 6 kers goed, mogen ende blyven bestaan. *l. 17. §. 1. ff. Qua in fraud. Creditorum l. 35. §. 4. Cod. de donat.* mits dat die op sodanige wyse werden verlyd. Het welk alleen verstaan werd van tegenwoordige, om dat Schenkinge van toekomende goederen, het maken van *Witersle-willen* belet, ende derhalven naar Regten niet bestaan en mag. Sie Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib. 12. tit. 16.* Ant. Fab. *ad Codic. lib. 8. tit. 36. defn. 9.* Jul. Clar. *lib. 4. Sentent. §. donatio. quest. 19.* Tessaaur. *decif. 99.*

Allcen dat Geschenken van alle goed, ofte een groot gedeelte van dien, by yemand die geen Kinderen en heeft, ofte waarschijnlijk heeft gedagt niet te sullen krygen, werd verstaan vernietigt, ofte weer-roupen, indien hy daar na Kinderen teeld, ende na laat, de welke soodane giften mogen weder eysen, om dat soodanig *indien*, daar onder stillwygende verstaan werd begrepen te zijn. *l. 8. Cod. de revocand. donat. l. 102. ff. de condit. & demonstrat. l. 30. Cod. de fideicommiss.*

Andere Geschenken mogen ook weer-roupen werden ende vervallen, 7 door groote ondankbaarheid, ende ondaad, den Schenker aangedaan. Gelijk of den aannemer na des Schenkers leven stond, hem floeg, ofte openlijke laster ende hoon aan dede, of dat hy hem, in groote armoede vervallen, geen bystand des levens-behouften wilde doen, ende diergelyke. *l. 10. Cod. de revocand. donationib.*

HET XXXI. DEEL.

Van Haverije.

1. Haverije wat, ende hoe veelcrhande.	vergoedinge by Haverije te doen.
2. By wie te dragen, ende te gelden, ende over welke goederen.	5. Aanvaarding van Eronis, of, ende hoe verre verbind.
3. Over welke, ende hoedanige schade.	6. Conditie, ofte weder-eyffen van het geene sonder oorzaak, te veel, ofte te over is gegeven.
4. Hoedanige schattinge van de behouden ende verlooren, of beschadigde goederen, tot	

BY gelijkenis van Gemeenschap, werden de Koopluyden van een bevracht-Schip, welkers Koopmanschappen ende goederen behouden overkomen, tot vergoedinge verbonden aan de andere, wiens Koopmanschappen ende goederen, door wtwerpen, ofte andersins, ten behoud van het Schip, verlooren, bedurven, of beschadigt zijn. l. 1. & 2. ff. ad. leg. Rhod. de jact. Het welk by ons *Avarije*, ofte *Havarije* genomt werd. Waar van het beduyffel der benaminge te sien is in den brief van *Marcus Zucrius Boxhorn* geschreven aan den *Professor Arnold Vinmen*, over sijn aanmerkinge ad *Petri Peccii rem Nauticam*, by my vertaalt ende nader aangewesen op het tractaat van *Avarije van Quintijn Weitsen*.

1. *Havarije* is tweederhande, andere gemeene, andere diemen *Haverije-Grosse* noemt.

Gemeene *Haverije* begrijpt alle gemeene onkosten buyten nood, ende Schip-breuk, als zijn Lootsmans-geld, Tollen, ende Ongelden op de Schepen ende Waren, in 't komen ende gaan langs de Rivieren betaalt, de welke maar alleen gedragen werden, by, ende over het ingeladen goed, elks naar sijn waarde.

Haverije-Grosse, is de vergoedinge van alle schade by over-boord-werpen van goederen, kerven van Masten, Ankers, Kabels, Touwen, Troffen, Takels, ende Gewant, met gemeene toestemminge, tot behoud van het Schip dat in nood was gedaan, de welke niet alleen gedragen werd by de ingeladen goeden, maar ook by het Schip, toerustinge en de waarde van dien. Sie *Quintijn Weitsen tract. van Avarije, vers. Avarije is tweederhande. Wisbuyse Zee-regten, art. 12. 21. 25. 28. 60.* Schips-regten van *Kaysar KAREL* van den Jare 1551. art. 41. ende van *Koning PHILIPS* van den laasten October 1563. tit. van Schip-breeking, art. 4. ende volg.

2. In dese vergoedinge zijn gehouden al die geene, die daar yets aan gelegen is, dat het Schip is behouden, ende voor soo veel als hem daar aan gele-

gelegen is, Sulks komen in dese schattinge alle ingeladen Waren, ende Koopmanschappen, gelijk ook de waarde van het Schip ende toerustingē, ook van het Geld ende Juweelen, die yemand by hem heeft. *l. 2. §. 2. ff. ad leg. Rhod. de factu.* wtbesondert alleen de dagelijkse Kleederen, die yemand, om, of aan heeft. Schips-Regten van Koning PHILIPS, *tit. van Schip-breek, Zeewerp. art. 7. Quintijn Weitsen tract. van Avarije. vers. Quastie, of het geld. Ende vers. Alle de Bootsgesellen.* Jacob. Coren. *observ. 41. num 3. in not.*

Daar van werden ook wtgefondert alle Eet-waren, om dat de selve op de reys, by gebrek, voor gemeen goed gehouden, ende onder den anderen verdeeld werden. *l. 2. §. 3. in fin. ff. ad Leg. Rhod. de factu.* Sic Grot. *de jure Belli cap. 2. num. 6.*

Wy seggen van alle schade] Om dat niet alleen dese vergoedinge plaats heeft in de Koop-waren, die over-boord geworpen werden, maar in al de schade, de welke tot behoud van het Schip, soo aan het Schip ende Gereetschappen, als andersins werd geleden. *l. 2. §. 1. in fin. ff. ad leg. Rhod. de fact.* Ook soo wanneer den Schipper het Schip, met gemeene toestemminge, had doen stranden. Schips-regten van Koning PHILIPS van den Jare 1563. *tit. Van den Schippers. vers. Het Schip heeft doen stranden, art. 4.*

Wy seggen met gemeene toestemminge] Om dat het den Schipper on-³geoorlovt is, sonder toestemminge ende goed-vinden van den Koopman, ofte sijnen Bewind-hebber, soo hy Scheep is, anders by af-wesen, of by weygeringe van de selve van het meerendeel der Schips-gesellen, enige werpinge te doen, dewelke aan Land komende, daar op onder eede werden gehoort, of sulks in nood, ende met gemeene toestemming geschied is; want het geene by tempeest ende onweder vrongelukt, ofte schade komt te lijden, daar van en werd geen vergoedinge gedaan. *l. 2. §. 1. ff. ad leg. Rhod. de fact.* Moet ook sorg dragen, soo veel doenlijk is, dat eerst geworpen werden de waren van 't swaarste gewigt, ende minste waarde. Wiswysse Zee-regten, *art. 12. 20. 21. 38. 39.* Schips-regten van Koning PHILIPS *d. tit. van Schipbreek, art. 4. ende volg. ende art. 8. Weitsen tract. van Avarije, vers. 't Gunt by Tempeest.*

Het geen aan de Zee-roovers, tot vrykoopinge van de goederen, werd betaalt, moet mede in dese vergoedinge werden gerekent. *d. l. 2. §. 3. ff. ad l. Rhod. de fact.* Dog het geene by de selve in 't bysonder is genomen, ende naderhand werd gelost, komt de schade alleen tot lasten van het geloste goed, ende die geene die 't selve toebehoort. *d. §. 3. Quintijn Weitsen*

fen *tract. van Avarije, vers. Ende wi het gunt voorsz.* Ten waar dat den Schipper eenige goederen, tot verschooninge van de andere goederen, had aangewesen, in welken geval de selve lossinge als tot gemeen voordeel geschied, soude moeten werden vergoed. *arg. d. l. 2. in fin. pr. ff. ad leg. Rhod. de fact. Weitsen van Avarije, vers. Nu is de quaestie.*

Tot behoudenis van het Schip] Want soo het Schip niet behouden en blijft, gelijk of de Boot met een gedeelte van de goeden gebergt wierden, ende het Schip selv quam te blijven, werd geen vergoedinge gedaan. *l. 4. in pr. vers. contra ff. ad leg. Rhod. de fact. Strach. de nav. part. 2. num. 19.*

Tot dese vergoedinge moet tweedehande waarde ende schattinge werden ingelien, aan d'een zijde van de verlooren, ofte beschadigde, ende aan d'ander zijde van de behouden goeden. De behouden goederen naar de waarde die sy fouden gelden ter plaatse daar sy henen geschikt zijn, ende de verlooren goederen naar de waarde dat sy waarschijnlijk in koop als anders hebben gekoft, soo sy de helvte van de reys nog niet en zijn over gekomen, maar waren sy over de helvt van de reyse gekomen, fouden mede geschat werden na de waarde die sy ter plaatse daar sy heenen geschikt waren fouden gelden, afgetrokken de vragten ende onkosten daar op te vallen. *l. 2. §. 2. & §. 4. ff. ad leg. Rhod. de fact. Quintijn Weitsen Van Avarije, vers. In detaxatie. Jacob Koren observ. 41. num. 4. in not. Ende het geld werd gerekent niet na dat het gangbaar is, maar na 't gewigt ende innerlijke waarde. Schips-Regten van Koning PHILIPS, tit. van Schip-breek, art. 7. Quintijn Weitsen van Avarije, vers. Quaestie, of 't geld.*

Welke schattinge alsoo gedaan zijnde, werd daar na een gelijken ommeslag gemaakt, wat dat, ende hoe veel de behouden goederen, tot vergoedinge van de geleden schaden, hebben te dragen, daar in de verlooren goeden naar hare waarden mede werden gerekent, soo dat den eygenaar van dien, sijn eygen schade mede, benevens andere, moet helpen dragen. *l. 3. §. 2. ff. ad leg. Rhod. de fact. Weitsen van Avarije, vers. Nu is de Vraag.*

Ende werd daar in gevolgt de lijst ende aanteekening van de bevraginge den Schipper mede gegeven, datmen noemt *Carga*, ofte *Cognoscement*. Waar buyten soo yemand cenige kosteljkheid van kleyn omslag in sijn kist, by hem had, soude 't selve voor de werping den Schipper moeten bekend maken, of fouden de selve kisten, in 't werpen ende in de schattinge daar over te maken, gehouden werden of 't selve daar in niet en hadde geweest.

geweest. Schips-Regten van *Koning PHILIPS*, uit. *Van Schip-breek* art. 5. *Wisbuyse Zee-Regten*, art. 28. *Weitsen van Avarije*, vers. *Quaritur in de meeste*. Sie hier van breder in het tractaat van Avarije van *Quintijn Weitsen*, ende het gene by my daar op is aangetekent ende by den des ervaren *Mathens de Vicq* in de *Latijnse tale* is overgebracht ende bygedaan.

Onder dese soort van stilswijgend-verband, by gelijkenis van overkomst, werden mede gereckent aanvaarding van ervenis, daar door den ervgenaam verbonden werd alle de schulden ende lasten des boedels ende makingen aan de schuld-cyffers aan de making-beurders te voldoen, gelijk of hy met de selve had gehandeld. *l. 5. §. ff. de obligat. & act. l. 8. l. 37. ff. de acq. heredit. l. 3. §. fin. ff. de reb. auct. poss.*

Gelijk ook de wedergeving van het geene yemand, sonder oorsak, te veel, ofte te over heeft ontfangen. *§. 6. Inst. de offic. Judicis. l. 33. ff. de Condit. indebiti*. Waar van hier voor *III. Bouk, X. Deel, num. 3.* ende het *IV. Bouk, XIV. Deel, num. 4.*

HET XXXII. DEEL.

Van Verbintenis wt Misdaad.

1. Misdaad wat? ende hoe te verstaan?
2. Of ende wanneer de wil voor de daad werd genomen.
3. Die een ander belast, of raad end daad geeft is mede schuldig.
4. Beschermentis van sijn lijff, eer of goed onstrafbaar.
5. Overstullige Dronkenschap verschoont niet.
6. Jonge kinderen, dollen, malle, of sunnelose verbeuren niet.
7. Verbintenis wt Misdaad, is tot straffe, of weder-evening.
8. De zanklage by wie te doen, ende wi te vinden.
9. Misdaaden by ont, hoe te onderscheyden.

Verbintenis wt Misdaad is als yemand door misdaad vervalt in de straf die daar tegens by de Wetten is gesteld.

Misdaad, in 't gemeen genomen, is alle strafbare overtreding van de Wetten, moetwillens, ende wt euvelen moede begaan. Het welke seer nauw ende eng genomen werd: soo dat het geene daar geen opentlijk bedrog, ofte quade meening mede gemengt is, voor geen misdaad kan gestraft werden. *l. 7. ff. ad leg. Cornel. de Sicariis. l. 1. in pr. ff. Si famul. furt. sect. dicatur. Gail lib. 2. observ. 109. num. 1.* Soo nochtans dat al ist dat een groot versuym, al-hoewel het eygentlijk geen bedrog en is, ende voor geen misdaad te houden en is, nochtans strafbaar is, dog minder en naar bescheydenheid. *l. 1. §. sed si clava. l. 3. §. sed ex Senat. uscons. l. 4. §. 1. ff. ad leg.*

Cornel. de Sicariis. Ant. Math. de criminibus lib. 1. cap. 1. num. 2. byzonderlijk soo die begaan is omtrent grove ende sware misdaden.

2. Soo werd in vele saken de wil voor de daad genomen, ende schoon het tot de saak niet en is gekomen, gestraft gelijk of het volbragt was. Te weten soo wanneer een vast voornemen geweest is om het selve te volbrengen, en door het eene middel of het ander belet of verhindert werd. *l. 14. ff. ad leg. Corn. de Sicar. l. 5. Cod. ad leg. Jul. Majestat.* Gelijk als yemant met opset om een ander te vermoorden gewapent aanvalt, ende het selve mislukt of belet werd, of het Venijn gereed heeft gemaakt, om een ander te vergeven, of een Vrouw-mens om te verkrachten, ter neder geworpen heeft, of diergelijke, werd soo genomen gelijk of hy het gedaan had, om dat de wil ende meeninge geweest is 't selve te volbrengen, ende buyten sijn wil belet of verhindert is. *l. 1. ff. ad leg. Corn. de Sicar. l. 7. ff. eod.* Dog werd meerendeels minder als met de gemene straffe gestraft. *arg. l. 1. §. ult. ff. de extraord. criminib.* Sic Jul. Clar. §. *fin. quest. 29.* Farinac. *tom. 1. quest. 17. num. 48.* Gomez. *tom. 3. resolut. cap. 3. num. 11.* Gudelin. *de jure noviss. lib. 5. cap. 17.* Zypæ. *Notit. jur. belg. tit. ad leg. Corn. de Sicar. & ad l. Jul. Majestat.* Anton. Math. *de criminibus lib. 48. tit. 3. cap. 2. num. 7. & cap. 6. num. 9.* Uyt-besondert hoogste magtschendinge, daar in het enkel voornemen op het hoogste strafbaar is. *l. 5. Cod. ad l. Jul. Majestatis, l. unic. Cod. Si quis Imperat. maledixerit.* Andersints is een enkele wil ofte voornemen, sonder tot cenige saken te komen niet strafbaar. *l. 18. ff. de penis.*
3. Die een ander gelast, opmaakt, ofte raad ende daad geeft om eenige misdaad te bedrijven, is daar over soo wel als den misdader self schuldig. *l. 11. ff. de injur. l. 15. ff. ad leg. Corn. de Sicar. l. 50. §. pen. ff. de furt.*
4. Die yets doet tot beschermenis van sijn lijf, of behoudenis van sijn eer, of van sijn goed, is daar over niet strafbaar. *l. 3. ff. de instit. & jure.* daar onder mede werd gerekent dat men een nagtdief vryelijk mag dood slaen, ende een overspeelder by sijn Wif, of Dogter bevonden in toorn mag dooden ende kwetsen, als breeder hier naar in het 24. deel, num. 11.
5. Overstallige dronkenschap verschoont yemand van gemeene misdaad. *l. 6. ff. de re militari. Jul. Clar. §. final. quest. 60. num. 12.* Andr. Gail *lib. 2. observ. 110. num. 24.* Menoch. *de arbitrar. jud. casu 316.* Maar van geen grove, als van dooden, quetsen, of diergelijke, waar van hier naar in het 24. deel, num. 8, breeder.
6. Jonge kinderen die nog geen kennis van goed of kwaat hebben mis-doen niet, ende blijven om haar onkunde onstrafbaar. *l. 12. ff. ad leg. Corn. de*

Sicarijs. Sie Damhoud. *prax. Criminal. cap. 42.* Menoch. *de arbitrar. jud. lib. 2. cas. 329.* Farinac. *prax. criminal. quest. 42. num. 46. 50.* Gelijk ook alle dolle, malle, ende finnelose Mensen, die niet en weten wat dat sy doen, *d. l. 12. ff. ad leg. Corn. de Sicar. l. 4. 5. ff. de Reg. juris. l. 9. ff. ad leg. Pomp. de paricid. l. 14. ff. de Offic. prasid.* Farinac. *prax. criminal. quest. 93. num. 19.* Menoch. *de prasumpt. lib. 6. prasumpt. 45.*

Wt Misdadaad spruyt tweederhande Verbintenis, de eene tot straf ende 7 boete voor den aanklager, de andere tot weder-evening aan de bescha-digde.

De aanklagt ende het regt tot de straf ende boeten (*vulgo, de Calange*) 8 komt de Gravelikheid toe, ende die geene, welke tot het wtvoeren ende waar-nemen van 't selve zijn gesteld, en de persoon van de Gravelikheid daar in bekleeden: als zijn den *Procureur Generaal*, alle Schouten ende Bailjuwen van de Steden ende Dorpen, &c. Maar tot de weder-evening hebben regt alle die geene die door de misdadaad zijn verkort, ende voor soo veel, maar verder niet.

Ende werden alle misdaden gevougljkst onderscheyden; andere te zijn 9 tegens de Hooge-Magt ende Overheid; andere tegens het Leven, tegens het Lighaam, tegens de ingeschape vryheid, tegens de Eer, ofte goede Naam, ende andere tegens, ofte in het Goed.

HET XXXIII. DEEL.

Van Hoogste-Magt-schending, daar onder van Prinçen-Moord, ende Land-verraderije, Kerk-roov, Land-dievt, Concussie, omkoop in het Regt, ende Staats-Regeering, Valsheid, Boeverije, ende gemaakte dierte.

1. Hoogste-Magt-schenderije, wat, ende waar in bestaat.	9. Corruptie wat, ende hoedanig te straffen.
2. Hoedanig te straffen.	10. Onkunde, ofte onwetenheid van een Regter, niet strafbaar.
3. Swaare straf over de moord van Prins Willem.	11. Misslag van een Advocaat, of, ende wanneer strafbaar.
4. Straffe van den Iare 1619. tegens de Hoogheid van het Land, ende van den jare 1623. over het verraad jegens Prins Maurits.	12. Valsheid, ende walse Munterije, wat, ende hoe te straffen.
5. Blasphemie, ofte Gods-lastering, wat, ende hoedanig strafbaar.	13. Gemeene Valsheid waar in bestaat, ende hoe te straffen.
6. Kerk-roov wat, ende hoe te straffen.	14. Valsheid in het Eed-sweeren, of, ende hoedanig strafbaar.
7. Land-dievt wat, ende haar straf.	15. Boeverije, wat, ende hoe te straffen.
8. Concussie, ofte Knevelry, wat?	16. Prevaricatie, wat ende hoe te straffen.
	17. Monopolije, ende gemaakte dierte.

I Misdaad tegens de Hoogste-Magt ende Overheyd, is *Crimen laesæ Majestatis*, of Hoogste-Magt-schenderije, ende is wel de grootste misdaad die van yemand begaan kan werden.

Werd verstaan niet alleen van opentlijke Koninks, of Prinçen-moord, de welke naar gelegenheid van de misdaad niet te hard gestraft en kan werden; maar van alderley t' Samen-swering, Verraderije, ende wat meerder in spiijt, ende tot agterdeel van de Prinçen van den Lande, ofte het gemeene beste, wt arren moede begaan, ende gepleegt werd. *l. 1. §. seq. ff. ad leg. Jul. Majestat.* fulks dat ook daar in de wil voor de daad werd genomen, al ist dat die tot de saken niet en komt. *l. 5. Cod. ad Jul. Majestat.*

Aan dese misdaad zijn ook schuldig die geene die van het Verraad wende t' selve niet en hebben ontdekt. *d. l. 5. §. 6. Cod. ad leg. Jul. Majestat.*

2. De gemeene straffen van de Hoogste-Magt-schenderije is het Swaard. *d. l. 5. ff. ad leg. Jul. Majestat.* Verbeurte van goederen. *§. per contrarium in fin. de hereditat. qua ab intestato deferunt.* ende wtroeying van de Naam, ende het Geslagt. *§. publica autem 3. Inst. de publicis jud.* Ten waar dat de omstandigheden van de misdaad, de selve straf, ofte vermeerderden in Vier-

endelen, Rabraken, Branden, Worgen; ofte verminderden, in Geeffelen, Brandmerken, Bannen, ofte diergelijke, grooter, ofte kleinder straffen, naar gelegentheid van de sake, ter bescheydenheid van den Regter.

Van een sware straffe in Prinçen-moord, zijn verscheyden voorbeelden 3 onses tijds. Soo is *Balthasar Gerards*, die *Prins WILLEM van Oranjen*, Stad-houder en Veld-heer deser Nederlanden, in sijn Kamer binnen Delvt doorschooten had op den 14. July 1584. eerst sijn hand, daar hy het mede gedaan had, met een gloeyende toesluitende yser toegeschroeyt, ende afgebrand, daar na met gloeyende tangen, tot ses reysen, ende op verscheyde plaatsen, soo aan armen, beenen, ende 't geene daar sijn Lighaam meest met vlees bekleed was, het vlees wtgebrand, ende afgeneepen, ende daar na levendig aan vier stukken gehouwen, van onder beginnende, den buik opgesneden zijnde, sijn hert wtgenomen, ende in sijn aangesigt geworpen, daar na sijn hooft afgehouden, ende sijn vier quartieren, op vier Bolwerken wtgehangen, ende sijn hooft op den School-toorn, op een staak gesteld, ende alle sijne goederen verbeurd verklaard. Als breeder te sien by *Emanuel van Meteren* in sijne *Historien*, het XII. Bouk, ende by *Pieter Borre* in sijn *Nederlandse Historien*, het XVIII. Bouk, pag. 55.

Soo zijn ook in den Jare 1619. verscheyde sententien geweest, tegens 4 die geene, de welke geseid wierden tegens de Hoogheid ende Regeringe van het Land misdaan ende verbeurd te hebben. Ende zijn in den Jare 1623. verscheyde sware *executien* gedaan over de persoonen, de welke metten anderen verbond gemaakt, ende opset genomen hadden, *Prins MAURITS van Oranjen*, mede Stadhouder ende Veld-overste deser Nederlanden, om 't leven te brengen. soo over die geene die aan 't selve opset ende voornemen selvs schuldig waren, als over die geene, de welke 't selve geopenbaart zijnde, sulks niet tijdelijk en hadden aangebragt, ende bekent gemaakt. Daar van de omstandigheden hoe veel, wie, ende hoedanig sy daar over zijn gestraft, breeder te sien by *AITZEMA* in sijn *Nederlandse Historien*, III. Bouk, pag. 393.

Onder de minder soort van Hoogste-Magt-schendinge, behooren godsflastering, anders Blasphemie, Kerk-roov, ofte Land-diefte, Knevelrije, omkoop in het Regt, ende Staats-Regering, Valsheid, Boeverye, ende gemaakte dierte.

Blasphemie ofte Godsflasteringe is allerhande soort van vloek ende schendinge van Gods naam ende heylige woord. Andere is van meerder, andere van minder opsigt.

Blasphemie van meerder opsigt is opentlijke ende voorbedagtelijke ver-

lochening ende schending van Gods Hoogheyt ende magt, ende misbruuyk van sijn heylige naam ende woord, gelijk als sijn alle Godsverfakers, alle Duyvels konstenaars dewelke in Gods naam menschen, ende vee vloeken ende zegenen, alle Waarseggers ende Gochelaars, &c. Dese sijn na de Goddelijke ende wereldlijke wetten met de dood strafbaar. *Levit. cap. 14. vers. 13. 14. Novell. 77. cap. 1.* Dog werd by ons naar het voorbeeld van andere omleggende plaatsen selden soo swaar genomen, ende meest met bannen, af kappen van hand of vingeren, het doorsteken van de tonge, of diergelijke minder straffe gebetert. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap. 61. num. 13. & 22.* Anton. Math. *de Criminib. lib. 48. tit. 10. num. 6. 7.* Welken aangaande by Kaisar Karel soo in de Rijks Ordening des pijnlichen hals Geregts van den jaere 1530. ende 1532. *art. 106.* Als in het *Edict van den 7. Octob. 1531.* in ende over de Nederlanden gegeven, het welk by ons als nog moet werden gevolgt, met dat dienaangaande geen andere wet en is gemaakt. *art. 43.* bevolen met dese woorden: *Soo hebben wy een yge-lijk verboden, gelijk wy verbieden by desen te blasphemeren God Almagtig, op peyne dat die geene die God lochenen, afgaan ende versmaden, geappre-hendeert ende in strijtte gevangenis gehouden sullen werden, ende op een schavot openbaarlijk de tonge deursteken sal werden sonder gratis.*

Blasphemie van minder opsigt, is dewelke meer uyt quade gewoonte als uyt quaad opset ende boos voornemen geschied, gelijk als is het enkel vloeken en tweeren, lasteren ende schelden, dat sommige soo gemeen hebben dat sy niet en weten wat sy seggen, het welk na gelegenthey van faken met te water ende brood te setten, als mede by het selve *Edict van Kayser Karel d. art. 43.* of wel met een geld-boete gestraft werd. Sulks by die van Utrecht *op den 12. Juny,* ende by die van Haarlem *op den 8. Decemb. 1653.* ende by die van Leyden *op den 15. Mey 1655.* het enkel vloeken en sweeren, dat anderfints ongestraft bleef, op een seekre geld-boete verboden. Sie de *Keuren van Leyden art. 152.*

6 Kerk-roov, is eygentlijk diefte van Kerkelijke ende Gode toegewijde faken, welkers strafve by de beschreven Regten verscheyden is, ende meereendeels den hals, *l. 4. §. 2. & l. 6. in pr. ff. ad leg. Jul. peculat.* Sie Boss. *prax. criminal. tit. de Sacrilegiis num. 1.* Jul. Clar. *lib. 5. Sententiar. §. sacrilegium num. 1. in fin.* Georg. Tholosan. *Syntagmat. jur. lib. 33. cap. 14. num. 8. vers. Et generaliter.*

7 Land-dieft werd begaan by die geene, de welke de beurs van den Ar-
men, of andere Land, ofte Stad-gemeene beursen, daar van sy Dienaars
ende Bewind-hebbers waren, ter quader trouwen besteelen, *l. 9. §. 2. ff.*
ad

ad l. peculat. welkers straffe was den ban. *l. 3. ff. ad l. Jul. peculat.* Maar die's Lands, Stadts, ofte des Gemcentes geld, daar hy het bewind van heeft, sonder opentlijke quade trouwe tot sijn gebruik had gebesiget, wierd minder, ende met drievoud weder te geven gestraft. *l. 2. l. 4. §. 5. ff. ad l. Jul. peculat.* Dog huysdendaags staat de straf van foodanige misdaden, by na tot bescheydenheid, in minder, de benemingen van hare Ampten ende bedieningen, in meerder daar opentlijke valsheid mede gemengt is, gelijk als meerendeels, lijf-straf, den ban, ende verdubbelde wedergeving. Sic Damhoud. *prax. Criminal. cap. 117.*

Concussie, of Knevelrije, is een aspersinge van schattinge, ofte yets anders, onbehoortliks by den Ampt-bedieners ende Overheden, den gemeenen Luyden boven het geen sy schuldig zijn, afgeperst, de welken daarom van hare benieningen geset werden, ende boven dien naar bescheydenheid werden gestraft. *arg. l. 1. ff. de concuss.* Sic Damhoud. *prax. Criminal. cap. 131.* Daar onder ook behoord, als yemand van nieuws op sijn eygen naam, sonder daar toe gemagtigt te zijn, eenige nieuwe algemene schattingen, ofte ommesslagen invoert. *l. 1. §. 3. ff. ad l. Jul. Ambitus. l. ult. ff. de vi publica.*

Die om eenige Ampten, het Land-bestier betreffende, te verkuygen, die de welke daar magt toe heeft, met givten, ofte gaven hadden bewilligt, of een Regter, ofte Magistraats-persoon die hem met giften, ofte gaven ergens toe liet ontkoopen, ofte bewegen, wierd wel eer daar om met de dood gestraft, daar van onder de eerste Wetten der XII. Tavelen, dese de voornaamste was: *Si iudex arbitrorve juris datus ob rem dicendam pecuniam accepit, capitale esto.* Dat is: Soo een Regter, ofte Scheidsman van Regten om het oordeel van de saak, geld omtvangt, dat zy den hals. Welke straffe al-hoewel in een geld-boete vermindert, *l. unic. §. 1. ff. ad leg. Jul. de ambitu*, ende by de sommige verandert is, wy daar van wel het minste geweeten zijn, ende soo wijslijk daar in voorsien, dat in veel plaatsen, noyt yemand daar over beschuldigt (ik laat staan, verwonnen) is geweest; Die daar toe by ons verviel, soude sijn Ampt verbeuren, onbequaam, ende onnut tot eenige Staten, Ampten, ende Officien, veroordeeld, ende daar-en-boven naar bescheydenheid, verbannen, ofte aan den lijve gestraft werden.

De Heeren van den *Hoogen ende Provincialen Raad van Holland*, is ook in 't bysonder seer scheidt verboden van de ding-pligtige Luyden, eenige giften, of gaven, hoedanig, ende hoe kleyn die souden mogen wesen, te mogen genieten, op verbeurte van haar Ampt, ende daar-en-boven *arbitrals*

bitrale correctie. Ende moeten tot dien eynde alle jaren met Eede verklaren dat by haar, hare Vrouwen, haar Kinderen, yemand van haar Huysing, of andere die onder haar behooren, met haar kennisse niet en is genooten, ende haar *eodem sacramento* verbinden, te besorgen dat het niet en geschiede.

9 Indien ondertussen eenig het minste na-bedenken valt, moeten sy ook haar als dan met Eede daar tegens suyveren, ende de dingpligtige op wien het bedenken valt, wt den naam van het Hof bevelen, ende dwingen met Eede te verklaren, dat hy aan niemand van den Rade, ofte hare Dienaars yetwes heeft gegeven, ofte beloovt te geven. Den persoon die de *corruptie* doet, ende daar op, het zy voor, ofte na de *Sententie*, bevonden werd, verliest daar door het gene hy gegeven, of beloovt heeft, ten voordeel van den Armen, ende vervalde in een boete *geproportioneert*, ende *egalerende* de waarde van de saak die hy te verhandelen heeft, boven *arbitrale correctie*, *infamie*, ende *inbabiliteit* om eenige Ampten, Officien, ofte *Beneficien* inimmermeer te mogen bekleden. Maar indien de dingpligtige oer dat sy daar van zijn beschuldigt, voor de *uitsconstatie*, ter goeder trouwen aan den Raad aanbrenghen, het gene by haar is gegeven, ofte van yemand, tot bevordering van haar saken afgeperft, werden sy van de selve boeten bevrijd; Sie *Instruct. van den Hoogen Raad, art. 10. Naeder Ampliatie van d'Instructie, tit. ultimo, art. 1, 2, 3. & seq. Placaat van de Staten Generaal van den eersten July 1651. Ende van de Staten van Holland tegens den Griffier Mus, ende andere van den 6. Feb. 1652. Costuymen van Utrecht, tit. 1. art. 11. Sie Keuren der Stad Leyden, art. 2. 3. 4. 5. ende volg. Handvest by Hartog AALBRECHT van Beyeren, aan de Stad Amsterdam verleend in den Jaare 1387. Jacob van Heemskerk in *zijn Hollandse Arcadia, pag. 755. ende den laatsten Druk, pag. 485.**

10 Maar indien door onwetenheid van een Regter, ofte andersins, een onregtmatig Vonnis was uytgesprooken, soude daar in den Regter niet gehouden zijn, maar die geen die daar by dagt beswaart te zijn, hem selven met *Appel*, of hoger berouf tot een ander Regter, moeten helpen. *Vinn. ad §. 1. Instit. de obligat. qua quasi ex delict. Christin. vol. 4. decis. 95. num. 4. Zypæ Noit. jur. Belg. de appellat. vers. in aliquibus.*

11 Insgelijks een *Advocaat*, de welke een misflag begaat, heeft daar niet voor te verantwoorden, *Christin. vol. 4. decis. 95. num. 4. Argentr. ad Consuetud. Brittan. art. 33. Want al is 't dat het niet en betaamt, ende een schande is voor een Regts-voorspraak des Regts onkundig te zijn. l. 2. §. 43. ff. de Origin. jur. Soo soude het nogtans te hard vallen, dat sy in*

foo woofte ende wilde zee van oneensheid, ende in een wetenschap van alle faken, ende in de meenigvuldigheid van soo veel pleit-geschillen, alles in 't bysonder op 't nauwste fouden moeten verantwoorden: Ten waar sy van opentlijk bedrog konden werden overtuugd.

Valsheid tot de Hoogste-Magtschenderije behorende, is Valse-mun-¹²terie in des Keisers eygen Munt, by de opgestelde Munt-meesters begaan, *l. 2. Cod. de falsa moneta.* dewelke swaarlyk ende met den viere wierden gestraft, *l. 1. & 2. Cod. de falsa moneta.* Vervaljing in andre Munt, ende by andre gepleegt, schroyinge, en ander bedrog, wierd minder gestraft, dog meest metten swaarde. *l. 8. 9. ff. ad l. Cornel. de fals. junct. l. 6. ff. ad l. Jul. Majestat.* Daar wt schijnt voortgekomen, dat in voortijden in dese Landen de valse Munters, sonder onderscheid, metten viere wierden verbrand; ook wel in de oly gefoden. Volgens het geene daar van in de oude Friese Land-wetten werd gevonden, Omlandse Land-regten, *l. 7. art. 48.* aldus: *Het is gewoone alle Duitse-land door, den Dieff der Galge, den Moordenaar ende Moord-brander het Rad, Manstage ende den Kroovers dat Swaard, ende den Valsen den Ketel.* Soo mede in de Costuymen van Utrecht, *Rubr. 41. art. 2.* dog onderscheidenlijker, werd geseyd: *Soo wie de munte van den Heer valst, 't zy met schroyen, conterfeyten, coleuren, ofte andersins, of die valse munte slaat, die sal verbeuren 't lijv, te weten, die Schroders metten Galge, ende die valse Muntenaars metten Viere.* Het welk wel ingesien, dewijl by ons des Keisers, ofte der Overheden beelden en wapenen, van sig selven geen waardigheid en hebben, soude met goede redenen kunnen veritaan werden, dat alle gemeene valse munt, by andre dan den Munters selv gepleegt, soude vervallen tot een soorte van gemeene valsheid, ende met deselve behoord te werden gestraft.

Gemeene Valsheid is allerley daad daar by yemand enig schrift na-¹³maakt, wtdoet, of ter quader trouwen vervallt, of met eenig vals ondermaat, of quaad gewigt wtmeet, ofte wtweegd, *l. 1. §. 4. & 6. l. 9. §. pen. l. 16. §. 1. l. 23. l. 25. l. 28. l. 29. l. 31. ff. ad leg. Cornel. de fals.* welkers straff om de onsekerheid in de omstandigheid van dien op 't swaarste, ende daar de gemeene saak op 't hoogste aan gelegen is, met den swaarde gestraft, dog meerendeels met den ban ende verbeurte van goederen, *l. 22. Cod. ad leg. Corn. de Fals.* by de sommige met af kappen van den rechter Hand, afsnijden van Ooren, een Brand-teyken in 't Aangefigt, ende dicrgelijke. *arg. Novell. 17. c. 8. & Novell. 42. cap. 1.* Volgens *Plac.* van Kaifer KARL van den 30. Jan. 1545. most deselve met de Galg gestraft werden: Het welk metter tijd, in den Ban met Geeffeling is vermindert ge-

worden, Soo werden by ons meereendeels de Valsheden, naar openbare Geesseling, met de valse brieven over 't hoofd, ende daar op gevolgde Ban, ende verbeurte van Goederen gestraft. Sie Gudelin, *de Jure Noviss. lib. 5. cap. 20. vers. aliud crimen.* Damhoud, *prax. criminal. cap. 119. ende volg.* Christin, *vol. 4. decis. 119 num. 11. 12.*

- 14 Die van valsheid in haar Eedswereen kunnen werden overtuigd, werden voor cerloos ende minedig verklaard, ende daar en boven naar gedanc vergoeding aan de beschadigde, naar gelegenheid, aan den lijve gestraft. Sie Rittershul, *de differ. jur. lib. 6. cap. 9. in fin.* Damhoud, *prax. Criminal. cap. 5. num. 19.* Jul. Clar. *§. perjurium num. 11.* Menoch, *de arbitrar. jud. cas. 319. num. 23. & seq.* Soodanig een is by sententie van den lesten Maart 1516. by den Hove van Holland gecondemneert het eerste lid van sijn twee voorste vingeren afgehouden te werden boven een amende van 20. Philippus guldens in der sake van Adriaan van Borsfelen Ridder, Kasteleyn ende Baljuw van Woerden *Impt. in cas van reformatie contra Jan Martyr.* Sie Sententie. bouk, pag. 56.
- 15 Alle misdada daer by eenige boevery, of bedriegery werd gepleegt, ende geen bysondere naam en heeft, *quod crimen Stellionatus dicitur. l. 3. §. 1. ff. de crimine stellionat.* werd mede *extraordinarie* naar bescheidenheit gestraft, *l. 3. §. 2. ff. & l. 1. Cod. de crimine Stellionatus.* Alsoo is in Vriessland sekeren Engelsman, de welke Silver-vergulde, ende ook Koper-vergulde Ketens, voor Goud te koop gedragen, verhandelt, ende andersins de goede Luyden daar mede door een Goude, die hy onder den hoop had, ende voor een monster gebruykte, hadde bedrogen, met een der selver Ketenen om den hals in 't openbaar ten roon gestelt, ende daar naar gegeesselt ende gebannen. Sie Sande *l. 5. tit. 9. desin. 8.* Menoch, *de arbitrar. judic. lib. 2. casu 383.* & Jul. Clar. *§. final. quest. 83. vers. si quis imposturam.*
- 16 Hier toe behoort ook de ontrouw der Advocaten, ende Regts-voorspraken, dewelke het geen haar aan d'een zijde vertrouwt is, aan d'ander zijde overdragen, ende eerst de een ende dan d'ander in deselve sake dienen, dat men *Prævaricatie* noemt, het welk ter bescheidenheit strafbaar is, met ontfeggen van haar bedieninge, cerloosheyt, bannen, verbeurte van goederen, of diergelijke. *l. 1. §. 1. l. 3. §. 2. ff. de Prævaricat. l. 4. §. 4. ff. de his qui notant infamia.* Sie Menoch, *de arbitrar. jud. cap. 323. num. 5. 8.* Boff. *Prax. criminal. tit. de Prævaricat. num. 2.* Farinac. *tom. 1. tit. 1. quest. 4. num. 15.*
- 17 Gemaakte dierte by op-koop van eet-waren, tot agterdcel van de gemeene

meene saak ter quader trouwen gepleegt, werd met den Ban en verbeurte van Goederen getraft. *l. unic. Cod. de Monopoliis. Placaat van den 7. Octob. 1531. 4. Octob. 1540. ende den laastten Julii 1562.* Sie de Placaten van de lijstogt ende 't gene daar op by de Heer *Dirk Graswinkel* is aangetekent.

H E T XXXIV. D E E L.

Van Misdaad tegens het Leven ende Doodslag.

1. Doodslag wat en hoedanig te straffen.
2. Vader en Kinder-moord.
3. Die hare Kindren te vondel leggen, hoedanig te straffen.
4. Die hem laat omkopen om een ander te doden, hoedanig te straffen.
5. Die ymand met Venijn of Vergif soukken om 't leven te brengen, hoedanig te straffen.
6. Tovenars en Waarzeggers welke, of, en hoedanig strafbaar.
7. Een Doodslag door versuym, sonder opset, of, en hoedanig strafbaar; ende n. 13.
8. Een Doodslag in overstallige dronkenschap, of, en hoedanig strafbaar.
9. Die gewapend wtgaat, met opset, om een ander te doden, of, en hoedanig strafbaar.
10. Noodweer, of, en wanneer verstaan werd.
11. Eygen-moord, ende die haar selven om het leven brengen, of, en wanneer strafbaar.
12. Drenkelingen onstrafbaar, dog moeten geschouwen werden.
13. Een Doodslag daar meer als een handdadig aan geweest is, hoedanig te straffen.
14. Vergoeding aan de beschadigde in een Doodslag, of, en hoedanig te doen.

Misdaad tegens het leven, is Dootslag. Het welk gemeenlijk geno-
men werd voor alle daad daar door den eenen mens, des anderen menschen dood onbehoorlijken veroorzaakt, *l. 7. §. 6. ff. ad leg. Aquil.*

Aangesien de straffen der misdaden (om de veranderlijke omstandigheden, dewelke de straffen, die andersins seker zijn, ofte verwaren, ofte verligten, veel aan de bescheydenheyd van den Regter werden gelaten. *Zyp. Notii. Iur. Belg. tit. de poenis. Cudelin. de jure Noviss. lib. 5. c. 15.* Soo moet ook in het straffen van den doodslag wel gelet werden, hoe, in wat wijze, van wie, ende aan wie, dat die is geschiet, om te onderscheyden, of de selve *ordinaire*, of *extraordinaire*, dat is, meerder, ofte minder als de gemene straffe behoord gestraft te werden: want gelijk veele omstandigheden, dikwils de dood-straffe verligten ende verminderen, in bannen, ofte andre minder straffe, soo kunnen ook andre omstandigheden de straffe verwaren, in hangen, branden, rabraken, en diergelijke, hoedanige omstandigheden veel bestaan in het onderscheid, tussen de tijd, plaats, manier van doen, oorzaak van het beganc misdaad, ende onder-

scheid van personen, soo van die het komen te doen, als die het komen te lijden. *l. 9. §. 11. ff. de pœnis.* van hoedanige omstandigheden spreken, *Gail. lib. 2. observ. 110. Clar. §. homicidium. num. 1. cum seq. Boff. prax. criminal. tit. de homicid. num. 68. cum seq.*

De *ordinaire* ende gemeene straf van een doodslag, de welke moctwilens met een boos opset, ende quaad voornemen geschiet, is onthaling. *§. 5. instit. de public. jud.*

De *extraordinaire* ende bysondere straf is tweederhande, ofte meerder ende grooter, ofte minder.

Grooter straf heeft plaats in alle doodslagen, daar moord ende louter geweld mede gemengt is.

- 2 Item: In Vader ofte Kinder-moord. Welkers straf na de gewoonte van yder plaats by-naar bysonder is. *De quo Gudelin. de Iure Novissimo lib. 5. cap. 17. vers. pen. Damhoud. prax. crimin. cap. 87. num. 3. Perez. ad Cod. de his qui parent. vel lib. occid. num. 3. Anth. Math. de criminib. lib. 48. tit. 6. cap. ult. num. ult. Wefemb. paratit. ff. ad leg. Pompejan. de parricid. num. 5. Gomel. resolut. tom. 3. cap. 3. num. 3. Clar. §. parricidium. num. 5.* Dog werden meesten tijd by ons de Vader-moorders (waar onder begrepen werden alle die haar Ouders, haare Kinderen, hare Egt-genoten, ofte andere van hare naaste Bloet-verwanten om het leven brengen,) *§. 6. inst. de publ. jud.* gerabraakt, hare lighamen op een horde gesleept, ende op een rad geset.

De Vrouwen die hare Kinderen om het leven brengen, werden veeltijds met de koorde geworpt, ende hare lighamen aan een paal geset: Sie hier van *Tessaur. decis. 13. Anton. Faber Cod. lib. 9. tit. 11. Berlich. practicab. conclus. part. 4. conclus. 7. num. 20. & seq. Sande lib. 5. tit. 9. defin. 3.*

- 3 Maar die hare Kinderen te vondeling setten, werden meest met geesselen, brandmerken ende bannen, ofte andersins minder, ende naar bescheidenheid gestraft. Het welk te verstaan is van de sodanige, dewelke wt armoede hare kinderen verlaten ende nederleggen op gemeene plaatsen, daar die aanstonts kunnen werden gevonden, ende van de Vinders en Aannemers, of anders van 't gemeen kunnen werden onderhouden. Maar die gene dewelke sonder eenige noodzaak hare Kinderen op een eenfame plaats nederleggen, daar deselve van honger en koude souden kunnen sterven, werden met de dood gestraft. *arg. l. 15. ff. ad leg. Corn. de Sicariis l. 4. ff. de agnosc. vel alend. lib.*

- 4 Die hem laat omkopen om een ander te dooden, werden soo wel den omkoper, als die gene die het aanneemt, swarder gestraft. *l. 15. §. 2. ff. ad*

ad l. Corn. de Sincar. l. 1. §. 3. ff. l. 7. Cod. eod. cap. 1. verb. mandaverit.
De homicidio in 6. gemeenlijk met het lighaam op een rad te stellen, ra-
 braken, vierendeelen, en diergelijke. Soo is op den 5. April 1664. binnen
 Amsterdam eenen *Ian Nieuwkerk* die van sekere Jode omgekocht, een
 ander Jood om seker klein gewin had doorschooten, halv dood geworgd,
 voort gerabraakt, ende sijn lighaam op een rad gesteld. *Sie Jul. Clar. lib. 5.*
sentent. §. Assassinium. num. 4. Damhoud. prax. crim. cap. 85.

Die ymand met venijn of vergif souken om 't leven te brengen, werden 5
 mede met den swaarde gestraft, alwaart dat de persoon daar af niet en quam
 te sterven. *l. 3. ff. ad leg. Corn. Sincar. leg. 28. §. Venenarii. ff. eod. §.*
Item lex Cornelia, Instit. de Publ. Ind. op sommige plaatsen werden de
 Mans-persoonen op een rad geset, ende de Vrou-luyden in een tob met
 water gestolpt. *Sie de Criminele Ordonn. van Kaifer Karl. van den jare*
1530. ende 1532. art. 130.

Van ouds plagten de Waarseggers, ende die van Toverij beschuldigt 6
 wierden, levendig verbrand te werden. *arg. l. 3. Cod. de maleficis.* Dog
 dewijl, naar veel bedroude voorbeelden oncs tijds, cyndelijk is bevon-
 den, dat foodanige saken maar bestaan hebben in een naakte Inbeelding,
 van eenige onnatuurlijke magt, die in waarheyd niet en bestond, ende die
 luyden genoeg betovert zijn geweest, dewelke foodanige dingen eenig
 geloov gegeven hebben, werden foodanige saken huylendaags van de
 regt-banken afgeweerd: Soo ook by alle Regt-sinnige wtleggers van de
 H. Schrift geleerd ende als een grondsteen van een regtsinnig Christen-
 geloov beweerd werid, dat men geen onnatuurlijke, of boven natuyl-
 lijke magt aan eenige menschen mag toeschryven, ja selvs niet den Duy-
 vel ende boose geest, in eenige de minste uytwerkinge ende versoukinge
 eenige kragt of vermogen mag toecygenen, buyten het gene hen van God
 werd toegelaten. Al wat oyt by eenige beroemde Tovenaars is uytge-
 wrogt is vals bevonden. *Gy en sult u niet keeren*, sprak de Heere tot Mo-
 se, *Levitic. 19. 31. tot de Waarseggers ende Duyvels-konstenaren, en*
soekise niet, u met hen verontreynigende. Ende *cap. 20. 16. Wanneer een*
ziele is die haar tot Waarseggers ende tot de Duyvels-konstenaren sal ge-
keert hebben om die na te hoereren, soo sal ik mijn aangesigte tegen die zielen
setten. Want ik ben de Heere. Daar en is geen Toverye tegen Iacob nog
Waarseggerye tegens Israël, dat is tegen de geloovige, *Numer. 23. 23.*
 Soo komt het, dat sedert den herstelden Godsdienst in dese landen geen
 Toveryen nogte spooken gevonden werden, nog eenige luyden meer be-
 kent zijn, die haar eenige Toverye, ofte boven-natuyllijke uytwerkingen
 L 11 3 ver-

vermeten, om dat volgens onse leere daar in geen geloof gesteld en werd. Daar andere nagebuuren tot straffe van haar wangeloove nog tegenwoordig vol van zijn. Niet dat daar meer als hier te Lande geschied, ofte begaan werd, het welk in onnatuurlyke dingen bestaat, maar datter luyden gevonden werden die haar soo iets vermeten, en door een valschen schijn iets vertoonen, gelijk of het was dat soo niet en is, het welk by andere door een bygeloove daar voor werd aangenomen. Of dat mogelijk den boofen geeft by God aldaar meer als hier, werd toegelaten de ongeloovige in haar ongeloove te verfoeken. Immers men ziet dat onder de geloovige soodanige spookten niet gevonden werden, daer de andere over klagen, ende vertellen dat haer wedervaren is. Men bevind niet datter een eenig mens is, die oyt iets onnatuurlijks heeft kunnen uytwerken, ja dat selvs die geene die haar daar voor uytgaven, ende haar selven inbeelden, dat sy wat doen konden, van haar eygen bedrog ende valsheyd sijn overtuygt geworden. Als daar sijn geweest die geene de welke haar hersenen ende gewrigten met eenige salve bestreken, ende daar door in een bedwelnde onnagt geraakten, haar selven inbeelden dat sy op een beusemslok ter schoorsteede uytvlogen, ende weder tot haar selven komende, haar selven inbeelden, ende andere wijs maakten dat sy wonderlyke dingen hadden uytgeregt, daar sy nogtans van haar plaats niet en waren opgestaan, gelijk daar van verscheyde voorvallen verhaalt werden by den Raadsheer H. van Hoemkerk, in sijn *Batavise Arcadia*, pag. 49. ende volgende. Wat wonderdender niet al vremdigheden vertoont by die geenen de welke met den Gogeltas omgaan, ende uyt den Aasfak spelen, het welk ontdekt sijnde, niet met allen geagt werd. Soodanige luyden waren de Wijse, de Guygelaars ende de Agyptise Toveraars, de welke by *Pharo* geropen werden om het wonderwerk dat God door *Aron* hem liet vertonen na te bootsen, *Exod. 7. 11.* Dewelke door eenige behendige konsten vertoonden, gelijk of hare staven, gelijckden staf Arons mede in Drakeren veranderden, sulks nogtans in waarheyd niet en geschiede, gelijk als klaarlijk bleek in de tweede prouwe, daar by *Aron* door Gods bevel het stof in Luysen dede veranderen, het welk sy wel tragten na te bootsen, dog sy en konden niet, ende hare Konsten wierden vals bevonden, soo dat sy selvs daar in de magt Gods erkenden, *Exod. 8. 18.* Ende en is geen minder verdigtfel, dat de Geest van Samuel door de kragt van de Tooveresse soude opgewekt sijn, *1. Sam. 28. 11.* De welke van Saul selvs niet en is gesien noch bekend, maar van de Tooveresse hem wierd wijs gemaakt, dat sy hem sag, die hy, van God afgeweken sijnde, door de regtvaardige toelatinge Gods, in plaats van Samuel

Samuel geëert heeft, ende op sijn aangesigt ter neder gevallen sijnde gevraagd heeft, de welke daar toe by de vrouw geschikt sijnde uyt de voorstelling van *Saul* selv, ende uyt het gene alrede gebeurd was, genoug konde antwoorden, sonder datmen het selve voor een boven natuurlijke voorlegginge van toekomende dingen, die God alleen bekennt sijn, kan of behouft op te nemen; Daar over ook *Iesus Syrach* selv berispt werd, dat hy her daar voor heeft opgenomen, dat *Samuel* selv, na dat hy ontslapen was, gepropheteert, ende *Saul* sijn eynde voorseyd soude hebben, *Ecclesiast. 46. 12.*

Het welk schoon by de Regtsinnige voor geen waarheyd werd opgenomen, ende wel klaar blijkt, dat niet anders als bedriegerye en is, soo werden evenwel om het bygeloove dat daar door onder slegte ende eenvoudige menschen gevoed werd, de foodanige Toovenaars, Waarleggers, ende die met eenige besweeringe van woorden omgaan; of haar des vermeten, om haar waanwijsheyd ende by-geloov, met geesselen, bannen, of diergelijke straffe gestraft. Sie *Johann. van den Sande lib. 5. tit. 9. defin. 8.* Ende in 't lang *Jacob van Heemskerk* in sijn *Hollandse Arcadia, pag. 113.* in de laatste druk, pag. 49. ende volg.

Minder als *ordinaire* straf, heeft plaats in een doodslag de welk niet 7 moedwillens, ofte met opset geschiet, maar alleenlijk door versuym is toegekomen. *l. 7. ad leg. Corn. de Sicar.* dewelke naar bescheidenheid werd gestraft. *arg. l. 1. §. sed si clava. & l. 3. §. sed ex Senatuscons. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de Sicar.*

Overstallige dronkenschap plagt yemand van een quaad opset, ende van 8 de gemeene straffe verschonen, *l. omne, 6. §. per vinum ff. de re militari. Quod confirmat Gail. lib. 2. observ. 110. num. 24. in fine. Clar. §. final. quaest. 60. num. 12. Gomet. resolut. tom. 3. cap. 1. num. 73. Menoch. de arbitrar. judic. casu 316. Tiraqell. de poen. temp. caus. 6.* Maar werd daar op by ons geen aanschouw genomen, ende het oude spreekwoord plaats gegeven: Datmen dronken doet, moetmen nugteren boeten. Sie *Andr. Gail. lib. 1. observ. 110. Damhoud. prax. crimin. cap. 84. Gudelin. de jure Novissim. lib. 5. c. 17. vers. quum ebrietas. Zyp. novita jur. Belg. tit. de Abol. vers. & quamois. Plac. van Keiser Karl van 7. Octob. 1531. art. 15.* Ende van den 30. *Jannarii 1545.* daar by duydelijk werd bevolen: dat van doodslagen in dronkenschap begaan geen pardon of remissie sal werden verleent, ende verleent zijnde, als by onverdragt verleend, niet sal werden gestadet, maar des te swaarder sullen werden gestraft. Sulx ook in de *krings-ordning van den 13. Augusti 1592. art. 67.* den Soldaten ende Krijgs-luyden, onder

onder dewelke sulks ligt voorvalt, is opgeleid. Derhalven binnen Delft in Mey 1651. naar genomen raadslag van het Hof, ende den Hoogen Raad, de persoon van Zybert vander Have, dewelke in overtollige dronkenschap een neerlag begaan hebbende, niet jegenstaande groote voorspraak, ende alle bedenkelijke insigten tot sijn verschoning dienende, evenwel de *ordinaris* straffe niet en heeft kunnen ontgaan; maar aldaar opentlijk op het Schavot is onthoofd. Sie mede de Papegay pag. 399. ende de jongste Druk pag. 481.

- 9 Ymand die met opset gewapend uyt-gaat om een ander te quetsen, en werd huylensdaags daar over niet gestraft, ten waar by alreede eenige feytelijkheid hadde begoft, ende de saak alreede was begonnen in 't werk te stellen, dewelke in sulken val, ter bescheidenheid werd gestraft. Gudelin. *de Iure Noviss. lib. 5. cap. 17. vers. mox dictum.* Zyp. *notit. Iur. Belg. tit. ad leg. Cornel. de Sicar. vers. & quia, & tit. ad leg. Jul. Majest. vers. in tumultibus.* Perez. *Cod. ad leg. Cornel. de Sicar. num. 5. 6. Sande lib. 5. tit. 9. defin. 11.* Anthon. *Math. de criminib. lib. 48. tit. 5. cap. 1. num. 3. cap. 3. num. 11. & tit. 6. cap. 1. num. 7. & tit. 18. cap. 4. num. 13.* Faber. *ad Cod. de pœnis defin. 20.* Gomef. *tom. 3. resolut. cap. 3. num. 11, 30.* Clar. *§. fin. quest. 92.* Farinac. *prax. crimin. quest. 124.*

Waarom tegens die geene die een Mes trekken om yemand te quetsen, de straff de welke eertijds niet offeer kleyn plag te wesen, op sommige plaatsen seer wijslijk vergroot ende vermeerde is, tot twee, drie hondert, ende meerder Guldens toe; om dat sulc doen niet veel van de daad verschild, ende qualijk kan werden ontgaan. Sie mede Consult, ende Advijs. *het tweede Deel, conf. 192.*

- 10 Indien met het geene dat buyten alle versnyut ende schuld op behoortlijker wijze ende geoorlofde manieren geschied, yemand quam te verongelukken, en is het selve niet strafbaar, §. 3, 4, 5. *instit. ad leg. Aquil. l. 11. l. 31. ff. eod.*
- 11 Van gelijken soo yemand in noodweer, (dat is, genoodsaakt ende gedrongen zijnde sijn Lijv, Wijv, Kinderen of Goed, tegens geweld te beschutten ende te beschermen,) een ander dood-sloeg, soude daar onschuldig aan zijn, *l. 1. Cod. unde vi. l. 1, 2, 3. Cod. ad leg. Cornel. de Sicar.* ende in sulken val Landwinninge verkrijgen van de Hooge Overheid, sie de Papegay pag. *mibi 388. in fine.* ende de jongste Druk pag. 472.

Onder Noodweer werd ook gereekent de beweering tegens een nagtdiev, *l. 4. §. 1. ff. ad leg. Aquil. & l. 9. ff. ad leg. Corn. de Sicar.* Item, tegens een Vrouwe-kragter, *arg. l. 3. ff. de justit. & jure.* Grot. *de jure Belli lib. 2.*

lib. 2. cap. 1. num. 7. Less. de justitia, & jure lib. 2. cap. 9. dubit. 12. num. 76.

Alfoo staat een yder vry, om de noodzakelijke beweerung van sig selvs ende de sijnen, sig selven te wapenen tegens de nagt-Roovers, ende de geene die om yemand van het sijne te ontblooten de openbare wegen besletten, vryelijk dood te slaan, *l. 1. C. Quando liceat unicuique sine iudice se vind. l. 4. Cod. ad leg. Corn. de Sicar.* Het welk in alderhande geweld ende nootweer plaats heeft, ende tot een yder die naar eens anders leven staat, soo dat men 't niet weerloos kan ontkomen, kan werden wtgerect. *l. 3. Cod. eod.* Insgelijks soo magmen een Diev, die men in der nagt in sijn goed vind, vryelijk doodslaan, ende by dag indien dat hy daar-en-boven hem met wapens wil beweren, sonder dat men hem met roupen behouvt te waarschouwen, om dat sulks niet en werd vereischt by *Plac. van de Staten van Holland van den 16. Decemb. 1595. den 19. Maert 1614. art. 7.* daar by sulks werd vry gestelt met dese woorden: By soo verr eenige der voorschreve Dieven, by een Huys-heer, of jemand van sijn familie, des nagts op 't feit bevonden zijnde, dood geslagen of gequetst werd, verstaan wy dat daar mede niet verbeurd sal zijn. *l. 9. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & l. 4. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* Sie vorder *Clar. §. homicidium. num. 47. Grot. de jure Belli. lib. 2. cap. 1. n. 12. Perez. ad tit. Cod. ad leg. Cornel. de Sicar. num. 42.* Derhalven de wetten toelaten alle geweld, ter noodsaak, met geweld tegen te slaan. *l. 3. ff. de just. & jure. Pires. ad tit. Cod. quando lic. unicuique sine iud. num. 3. vide porro Grot. de jure Belli lib. 2. cap. 1. & Introd. lib. 3. part. 33. num. 27, 28, 29. Christin. volum. 2. decis. 162.* Sie mede *Consult. ende Advysen het 4. deel, conf. 11. num. 7. & conf. 40.* Soo verr dat een Man sijn Wiyf in Overspel bevonden nevens den Overspelder, mogt doodslaan, ende een Vader sijn Dogters Ontschaker, sonder ergens in gehouden te zijn. *l. 20. cum. seqq. ff. ad leg. Jul. de adult. amb. si quis Cod. eod. l. 30. ff. ad leg. Aquil. Numer. cap. 24. vers. 7. 8. Clar. §. homicid. n. 49.* Sie vorders *Couvarr. de matrimonio part. 2. c. 7. n. 7. Less. de just. & jure lib. 2. cap. 9. dub. 5. Zypæ. not. jur. Belg. tit. de Raptorib. virgin. in pr. Gudelin. de jure Noviss. lib. 3. cap. 18. vers. prator eas.* Het welk evenwel met onse manieren dewelke de straffe van Overspel ende Ontschaking met wil, tot een geld-boeten hebben gestelt; niet wel over een en komt: *Ut recte Notat Groeneweg. ad l. Gracch. 4. Cod. ad leg. Jul. de Adult.* Alhoewel by de sommige dat nog werd voorgestaan: Maar of ende hoedanig de foodanige by ons moeten werden gestraft; sal hier naar werden geseid.

12 Die hem ſelven om het leven brengt, ende ſijn eigen dood moedwillens veroorzaakt, of, ende hoe die geſtraft moet werden, ſtaat dit aan te merken, dat de dood van de ſoodanige niet ſtrafbaar en is, ten zy dat wettelijk blijk, dat die perſoon hem ſelven met opſetten wil, uyt boosheid, naar begaane miſdaad, wt wroeging van ſijn gewiſſe, ende om de ſtraffe te ontgaan, heeft omgebracht: Maar werden die geene dewelke haar ſonder aan voorgaande miſdaden ſchuldig te zijn, alleen wt miſtrooſtigheid ende wanhoop te kort doen, niet ſtrafbaar gehouden; *juxta l. 1. & l. 2. Cod. de bon. eor. qui mortem ſibi conſciiv. & l. 3. in pr. & ſ. ſeqq. ff. eod.* Naar luyd van 't Groot Privilegie van Vrouw Maria van Borgondien op den 13. Maart Anno 1476. aan die van Holland; ende het Oetroy by Konink Philips aan die van Kenemerland op den 24. Maart 1561. vergund. Daar by duydelijk werd geſeid, dat geene Officiers ymand ſullen mogen moleſteren aan lijv ofte goed, daar men yemand dood vind, onder dek ſel, dat die dooden hem ſelven gedood ende verdaan ſoude hebben: ten waar datmen eerſt wettelijk bevond dat die perſoon hem ſelven met opſetten wil ende wt boosheid verdaan had. Sulks als op den 30. September 1616. is verſtaan, tuſſchen de Voogden van de Kinderen van Pieter Franz. Suydervliet, tegens Mr. Albert Storm van Vena. Ende is zedert de Reformatie, het ſelve by den Hove van Holland altijd ſoo verſtaan: Sie Conſultatien ende Advijſen *het 1. Deel, conf. 332. ende het 3. Deel, conf. 142.*

De ſtraff van de ſoodanige dan, de welke haar ſelven naar voorgaande begaane miſdaden met opſet om het leven brengen, is, dat hare goederen verbeurt verklaart, ende hare lighamen op een horde geſleept, ende in een Milk gehangen werden, *Handveſten van Zuyd-Holland, pag. 193. ende de nieuwe Editie van Oudenhoven, 502. Coſtuymen van Antwerpen, cap. 16. art. 3. Gudelin. de Jure Noviff. lib. 5. cap. 17. in fine. Zyp. Noit. Jur. Belg. tit. de bonis eor. qui mortem ſibi conſciiv. Perez. ad Cod. eod. num. 3. Damhoud. prax. criminal. cap. 88. num. 1. Grot. de Jure Belli lib. 2. cap. 19. num. 5. Recueil van de Keuren ende Coſtuymen van Amſterdam, cap. 13. art. 6, 7, 8.*

13 De Drenkelingen, ofte die andersins verongelukt ofte dood gevonden worden, mogen evenwel van de plaats daar die gevonden werden niet gebracht werden, voor ende al-eer dat die by d'Overheid van de plaats behoort zijn geſchouwen. Waar toe dient het gene in't geſcyde Privilegie van Vrouw Maria, *art. 45.* ende by Handveſt van Hertog Philippus aan die van Kenemerland op den 12. Maart 1455. gegeven, *art. 3.* werd geſeid: dat men een ygelijk wien water mag trekken, by zy levende of dood, ſonder verbe-

ren, maar indien dat by dood gevonden word, so sal men hem weder met den voeten in 't water leggen. Sie Groeneweg. *de legib. abrogat. ad tit. Cod. de bonis eorum qui mortem sibi consciverunt. Handvesten van Kenemerland, pag. mibi 47. ende 64.*

Soo een doodslag werd begaan in een gevegt, daar meer als een hand- 14 dig sijn geweest, ende men niet en weet, by wie van allen de wond is toegebracht, werden sy alle daar overgestraft, dog minder als met de gemeene dood-straff, ter bescheidenheid. *l. 1. §. 3. ff. ad l. Cornel. de Sicar. l. fin. ff. eod. junct. l. 5. ff. de pœnis.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. observat. 109. Damhoud. prax. criminal. cap. 76. num. 24. Joann. Sand. lib. 5. tit. 9. de fin. §. Ten waar dat sy alle met foodanig opset waren wtgegaan, ende den neder- geslagen waren aangevallen, in welken geval sy alle met de dood gestraft werden. arg. l. 1. §. 3. l. 7. Cod. ad l. Corn. de Sicar. l. 15. ff. eod. Andr. Gail. d. obs. 109. num. 10. Damhoud. d. cap. 67. num. 27.*

Buyten dese regtelijke straf, is den doodslager gehouden aan de Vrienden van den neder-geslagen tot vergoeding van begravenis-kosten, ende soo daar eenige schade ofte onkosten meer door de misdaad sijn veroorzaakt. Maar van het leven niet, het welk niet geschat en kan werden, *l. 3. ff. si quadrup. pauper. fecif. dicat.* Als alleen dat aan de Weduwe, Kinderen, ofte andre die door des neder-geslagen arbeid plagen onderhouden te werden, vergoeding moet gedaan werden, van de schade ende winst-der-ving by manier van lijv-rente, *juxta præscriptum l. 68. ff. ad leg. falsid.* ende na den ouderdom van den neder-geslagen te reekenen, *l. fin. ff. de his qui effud. §. 1. instit. de obligat. qua quasi ex contract. Jul. Clar. 7. final. quest. 58. num. 32. Grivell. decis. 25. Joann. Sande lib. 5. tit. 9. de fin. 5. in fin.*

Sonder dat desen aangaande onderscheid gemaakt werd, hoe dat den 15 doodslag is toe-gegaan: Maar daar toe genoeg is, dat de selve by jemands versuym is toegekomen. *l. 11. l. 44. 45. ff. ad leg. Aquil.* Sulks dat hier in ook gehouden sijn de Wagenaars ofte Schippers, door welkers versuym yemand komt te verongelukken. *l. 8. §. 1. ff. ad leg. Aquil. §. 8. instit. eod. l. 29. §. 2. ff. eod.* Item die een wild Beest had dat gewoon was quaad te doen, en versuymt had het selve te verseekren, indien daar door jemand quam te sterven. *l. 40. l. 41. ff. de Edilit. edict. §. 1. inst. si quadrup. paup. fecisse dicat.* Item, die geene van, ofte wt wiens huys yet gevallen of gesmeten is, door het welk jemand is beschadigt, verleet, ofte verongelukt, *tot. tit. ff. de his qui dejecerint vel effud.* Waar van hier naar in het bysonder.

HET XXXV. DEEL.

Van misdáad tegens 't Lighaam

1. Misdáad tegens 't Lighaam wat.

2. Hoedanig te straffen.

3. Vegt-keuren ende boeten.

4. Lijf om lijf te vegten van oud geoorlofd.

5. Iemand een vrede te leggen, wat, ende hoedanig van ouds.

6. Dwellen ende Kampvegten buydensdaags

ten hoogsten strafbaar.

7. Sijnders met woorden ofte werken te beledigen, ten hoogsten strafbaar.

8. Resistentie aan Officieren, Boden, Deurwaarders, &c. in 't stuck van haar ampt.

9. Vergoeding, atn de gequeste, verminkte, ende beschadigde te doen.

1 **M**isdáad tegens 't lighaam is al ander leet ende verkortingē die yemand aan sijn lighaam werd aangedaan ende veroorzaakt, gelijk als: slaan, verminken, bloed-ritsen, quetsen, ende diergelijke. l. 27. §. 17. ff. ad leg. Aquil.

2 Hier van is de straffe op sommige plaatsen seer kleyn, ende maar een slegte Geld-boete, volgens de *Ordonnantien* ende Keuren op het vegten, bloet-ritsen, ende wonden, van ouds daar toe gestelt, welke nog op vele plaatsen (ende voornamentlijk ten platten Lande) daar deselve niet duydelijk vermeerdert en zijn, werden onderhouden.

3 Van ouds soo wanneer als d'een d'ander leemde, dat was op vijf Pond Hollands; ten waar dat de leemte ten vollen was als een hand af, voet af, of een oog uyt, dat was op tien pond Hollands.

Vegten met staven of verboden wapens, mitsgaders Mes ofte Swaard te trekken, was op een pond; een vuyft-slag op tien schellingen Hollands, *Handv.* van Graaf Willem aan *Amsterdam* gegeven in den Jare 1347. Sie *Handvesten van Zuyd-Holland*, pag. 200. en de *nieuwe drak*, pag. 258. ende volgende.

By de *Handvesten van Goyland ende Amsteland*, van Hertog Aelbregt Anno 1387. zijn de selve wat vermeerdert geweest.

In Kenemerland is een Keur-wond, de lengte van een Nagel van twee die voorste vingeren, te boeten met een pond van 26. stuyvers: Een blaaw oog met twee schellingen: Been-breek dat is een tand uyt daar geen vlees aan en is, of soo menig been als een gequesten mensch uyt sijn hoofst, of van sijn lijve gewonnen wert, datmen mag hooren als men het in een beken werpt, sal men boeten voor elke been een kroon, maar den Heer en sal niet meer hebben als een pond: Een vinger of een duym af, een oog of een tand met vlees of met dattem uyt is garfval, ende zijn tien pond te boeten.

ten. Een deurgaande wond in den romp van het lijv, dat zijn negen keurwonden; maar is het deur en weder deur, dat zijn agtien keurwonden. *Handvesten van Kenemerland, pag. 181.*

By de vegtboeten van Zuyd-Holland van den Jare 1605. is een hoofwonde of andre wonde, leeds lang ende nagel diep, gesteld op tien pond. Agtbare ofte andere swaarder wonden, daar door den gequetsten in lijvs gevaar was geweelt, ofte yemand was verlemt, of anders eenig geweld aangedaan, op tien pond. ende daar-en-boven *arbitrale correctie.*

Een mes op yemand bloot uyt te trekken, te stooten, slaan, ofte een vuyft-slag te geven in grammen moede, mede vier pond. Sie *Hand-vesten van Zuyd-Holland, pag. 435. ende de nieuwen druk van Oudenhoven, pag. 558. & seqq.* wat Agtbare wonden zijn, *ibid. pag. 394.*

In Rijn-land is op elke keur-wonde tien pond, ende ontledingc of merkelijke mishandelingc is tien pond, ende daar-en-boven *arbitrale correctie, Keuren van Rijn-land, art. 83. ende 84.*

Soo wie in Zeeland gewond werd dat die doorsteeken is, sal men die gelden tien nikken, elken nik gereekent tot vijf schellingen van een on-Edel, ende van een Edelman twintig schellingen, en elken been-nik sal men gelden voor vier vlees-nikken. *Keuren van Zeeland, cap. 4. art. 14. ende cap. 5. art. 5. 6.*

By de *Keuren van Leyden* van den jare 1583. *art. 157. ende 158.* was licc trekken van een zijd-geweer dric gulden; bloed-ritsen ses gulden by dag, ende negen naar de nagt-klok: Een keur-wonde ander-halv lid lang, tien gulden by dag, ende twintig naar de nagt-klok. Dog is op den eersten September 1639. by *Ampliatie* vande selve Keur, daar by gedaan *arbitrale correctie*, of aan den lijve gestraft, naar gelegentheit, ende daar-en-boven verboden eenig mes of ander geweer in ernstigen gemoede op yemand te trekken, op de verbeurte van vijf-en-twintig gulden, ende boven dien *arbitrale correctie*, of aan den lijve gestraft, naar de gelegentheit ende de grootheit van 't feyt daar beneven gedaan. Sie de *Nieuwe Keuren der Stad Leyden, art. 171.*

By de Keuren van *Oudewater* is een vuyft-slag op een pond, ende soo wie sijn handen beswaart met messen, stokken, kannen, steenen, ofte andere diergelijke *Instrumenten* sonder quetsen twee pond: maar wierd daar door yemand gequetst of gebloed-rist, (messen daar onder niet gereekent) is vier pond, en met verbode wapenen, als priemen, brood-messen of andere diergelijke, te quetsen, is op tien ponden, *Keuren aldaar, art. 215.*

Tot *Amsteldam, Haarlem*, ende andere plaatsen, is om alle ongelukken voor te komen, ende de wrevelmoedigen te bet in toom te houden, de

boeten van het geweer ende mes-trekken selvs tot twee ende drie hondert guldens toe, ofte andere sware straffen, naar gelegentheyt vergroot ende vermeerderd, ende by onvermogen gekeurt, dat den schuldigen in 't Rasphuys of ander werkhuis gebragt sal werden, tot dat hy met sijnen arbeyd 't selve heeft verdient. Sie *Recueil* van de Keuren ende Costuymen van Amsterdam, *Cap. II. art. 24. 25.* Keuren van Leyden, *art. 170.*

- 4 Lijv om lijv te vegten by beroup, schijnt van ouds onder de Hollandse Ridder-matigen een geoorlofde saak geweest te zijn, soo als te sien is wt seekre oude reekning van onkosten, gevallen over den kamp tussen *Willem van Leeuwen* wonende tot Alphen, ende eenen *Boudijn Jansz.* tot Delft Schild-knapen, in de Gravelijkheids Reekenkamer gevonden, dewelke om de oudheids wil, ende de omstandigheden daar in vervat aanmerkens waardig is. Den inhoud daar van is dusdanig:

Willem van Leeuwen spreekt an Boudijn Jansz. te kampen 's maandags naar belooken Paassen.

Willem komt weder tot Delft 's maandags op den Meydag ende spreekt an met een paar handschoen.

Willem komt tot Delft 's maandags op *Sint Odulphus* dag tot der ander klage. Item een paar handschoen.

Willem komt tot Delft 's maandags op *S. Jacobs* avond en spreekt an ter derder klage. Item een paar handschoen.

Willem komt tot Delft 's maandags na *S. Gillis* dag voor de vierde klage, ende ontfangt Boudijn de handschoen. Item een paar handschoen.

	pond:	schell:	den
Somma van onkosten	18		01
<i>Willem</i> van Leeuwen ende <i>Kophase</i> sijn Meester-schermer gegeven tot heuren kosten mede te doen in de leste weeke doen hy leerde schermen voir hoir dag geld, hoirliks daags 6. groten komt 21. schilden maken	6	1	4
Item van tien ellen rood oranje laken die <i>Willem</i> ende <i>Kophase</i> sijn Meester hadden tot haren kamp-rokken kosten d'elle tien schellingen ses den. maken	5	5	0
Item van twee boekswaarden ende een boeklaar daar sy mede leerden schermen kosten	1	4	—
			Item

XX XV. Deel. *Van misdaad tegens 't Lighaam.*

463

	poud.	schell.	den.
Item van twaalv paar handschoen die sy in de leste fcs weeken hadden, hoirljk een paar die weeke, daar sy mede leerden : kosten 't paar agt deniers, maakt	0	8	—
Item een Bode gefend van Delff op 't Sant aan den Burggraav, ende hem te weten dede, dat hy 't krijt dede maken van sijnen loon.	0	2	8
Item <i>Geerlof</i> Heer Janz. Klerk, ende <i>Gerrit</i> van Woerden mijns Heeren bode een reise gereden tot Leyden te paard om die mate van den Kamp-swaar- de, ende van anders hoiren toebehooren, van hoi- ren kost een nagt 22. groten, maken	0	14	8
Item van drie riemen daar men den kemp mede gerwede, kosten	1	0	—
Item van den swaarde daar hy mede vagt kost by Kophase.	2	13	4
Item een bode die 't haalde wtter Hage te Ley- den van sijn loon.	—	—	—
Item van een linne broeck daar die kempe mede gegerwet was doe hy vage, kost.	0	6	4
Item <i>Willem van Veen</i> ende <i>Jan Bogge</i> van hoi- ren kost die sy deden in den Haag doe sy getogen waren aan den Rade, ende aan Heeren Janne, om waar te nemen waarmen den kamp vegten soude we- der te Delff, of in den Hage, ende te bevragen van de Grietwaarders, ende wie 't krijt houden soude.	16	0	—
Item <i>Willem</i> van Leeuwen voor sijnen kost die hy in den Haag dede in de leste week doe hy vagt, van des hem ontbrak, boven sijnen dag-gelde met <i>Kophase</i> sijnen Meester.	1	0	—
Item van den Boekel ende van den Boeklaar <i>Mr.</i> <i>Simon</i> den Beeldemaker te Delff.	2	8	—
Item van een paar handschoen daar hy den kamp mede vagt.	0	1	4
Item van den kampstoel.	0	13	4
Item <i>Jan de Vos</i> van Leyden den Talman.	—	—	—
Item den Kempe gegeven tot offergelde, tot Biegt gelde, den Paap ende den Koster, die hem Misse dede, doe hy ten kampe ging.	0	0	6

Irena

	poud.	schell.	den.
Item de arme luyden die in de kerk baden om Gode.	0	8	—
Item mijns Heeren Graven garfoen die een paard bragt wtter Hage, daar die kempe mede te krijte reed, te drinkgelde gegeven mede t'huys te trekken.	0	6	8
	Somma 56 — 19 —		

Het welk, in het wtgetrokken, in als naar de huylendaagse Reekening ende telling, een pond Hollands gerekend jegens 15. stuyv. een schelling Hollands voor een blank, of twaalv onser penningen; ende twaalv deniers voor een stuyv. soude komen te bedragen een somme van twee-en-veertig gulden dertien stuyvers veertien penningen. Dese Willem van Leeuwen ende Bondijn Jans waren in den jare 1363. Hoog-Heemraden van Rijnland.

- 5 Dog is het selve naderhand niet alleen in ongebruik geraakt, maar ook tegens de foodanige dewelke den anderen tot vegten wtdaagden, groote straffe gestelt, ende tot voorkominge van foodanige onheylen ingevoerd, dat soo wanneer tussen twee of meer cenige twist ofte geschil was ontstaan, waar wt men vreesde dat cenige handadigheyt soude volgen, op de aanklagte of anders *ex officio*, soo des kennelijk wierd, by de Regter van de plaats, aan de selve perfoonen een vrede wierde aangeseid, ende de selve by gijfeling, ofte anders op een hooge bocte, van 's Heeren wegen gelast, deselve vrede te houden, tot dat het geschil geslegt ende ter neder geleit soude zijn. Het welk by handvest van den Hertog Philips van Borgonjen aan den Lande van Holland ende Vriesland gegeven op den 9. Augusti 1446. eerst is ingevoerd: *Dat soo wanneer in den selven lande tussen eenige personen, van wat Stede, ofte conditie dat sy zijn, eenig vegtelik geschied daardoodslagen, leemten, ofte quetsingen of komen, dat die mogen van beyde partyen die niet mede in vairde, nogre in velde geweest en sijn in den selven vegtelik, terstond na den selven vegtelik eenen goeden ende vasten vrede hebben sullen, ses weecken lang, op dat eenen jegelijk van beiden sijden die vrede begeert, eenen vrede mogen doen soeken, ende maken alst hem nood dunken sal, ende waart dat jemand binnen die ses weken misdaan worde, van der eender sijde of van der andere, dat sal gerekent werden gedaan te wesen boven vrede, gelijk oft boven eenen goeden handvrede gedaan waar. By welke handvest mede werd bevolen, dat men in allen Steden in den selven lande daarmen gewoonlijk is Keuren te maken, van de voorsz. Ordonnante ende overdragt keuren maken sel om te bet gehouden te werden. Welken volgende op vele ende verscheyden plaatsen op het stuk van vrede leggen, ende vrede*
eyssen

eyffen by Keuren wel is voorsien, als daar van te sien is inde Handvesten ende *Costuymen* van Zuid-holland pag. 464. 466. ende 475. Handvesten ende *Costuymen* van Kennemerland pag. 48. Rubr. van Vrede der onschuldige magen. Keuren ende *Costuymen* van den lande van Voorn. art. 110. ende art. 123. Recueil van de *Costuym.* van Amsteldam c. 12. by de Keuren ende oude *Costuymen* der Stad Leyden van den Jare 1400. ende daar voor, bevindmen: dat van alle twist die binnen of buyten Leyden geschieden, tussen den poirteren daar vrede af gemaand worde, of daar luyden om gequetst, ofte ongequetst bleven, die vrede duyrde soo lange als sy genomen ende gegeven wierd, siervense of leedfense, ten sy datter binnen den Vrede gesoent wierde, ende dan soo was de vrede wt, daer van de manier van vrede leggen nader werd verklaard by der selver Keuren van den Jare 1545. op 't eynde, ende van den Jaare 1583. art. 63. dat alle die van den breeden Rade sodanige vrede mogten cyssen, leggen, ofte nemen, daar toe versogt zijnde, ofte niet, in deser manieren: *Ik vermane wy eenen vrede van mijn genadige Heeren ende van der Stede wegen, ende gebiede wy de selve te onderhouden van nu tot den aanstaanden regtdag hier aanvolgende, den geheelen dag geduyrende, ende dit op criminele ende civile correctie van die van den Gerogte.* Ende die alsoo een vrede geleid was, die was gehouden terstond te gaan t'lijner woonplaatsen, of was hy vreemd, t'lijner herberge, sonder daar wt te gaan. Ende indien datmen jemand vrede wilde leggen, diemen niet vinden, nog bekomen en kost, 't selve dede men t'lijner woonplaatse, ofte over de deur aan de gebuyren, by twee tuygen. Sie mede de voorsz. *Costuymen* van Amsteldam, cap. 12. ende van Zuid-Holland pag. 494. ende volgende. Sie mede de landregten ende de gewoonten des Graavschaps Zutphen. tit. 4. daar 't selve mede in gebruik is, ende de Regten en de gewoonten der Stad Deventer het 4. deel tit. 2. *Van Vrede te gebieden ende te houden.*

Dog sedert dat in Holland op de *Duellen*, ende wetersijds wtdagingen, 6 ende het geene daar toe de minste oorzaak komt te geven, als slaan, smijten, schelden, lasteren, &c. seer scherp is voorsien, is sodanige manier van vrede leggen, ende houden onnodig geworden, ende in ongebruik geraakt. Daar van te sien het *Placaat* by Prins Maurits tijd tegens de *Duellen* gegeven in den Jare 1610. Ende by de Staten van Holland jegens de *Studenten* van de *Universteit* tot Leyden gegeven den 10. Mey 1641. Ende het laatste *Placaat* van de Staten van Holland van den 20. Maart 1657. Sie mede de Keuren van Zeeland cap. 4. art. 18.

De straffe van Misdaad jegens het lighaam met vegten of smijten, werd 7.
swaar

swaarder ende *extraordinaire* gestraft, soo wanneer daar eenige andre ondaad by komt, gelijk als daar geweld by komt, opset, ende voornemen, om jemand het leven te benemen, of diergelijke: Alsoo werd een Soon die sijn Vader ofte Moeder gellagen, ofte andersints met woorden ofte werken beledigd heeft, ter bescheydenheid ende naar gelegenheit swaarder gestraft. *l. 1. §. 2. ff. de obsequiis parentibus & patron. prastand.* Sonderling als wanneer by d' Ouders selv over hare kinderen werd geklaagt, soo verr dat het tot lijd-straf, ende ook wel tot den hals kan werden wtgerekt, naar dat de gelegenheit van het feyt komt te vereyssen. Sie Clar. *§. fin. quaest. 83. num. 11. vers. & ita illam.* Egid. Bossi. *practic. criminal. tit. de injuriis. num. 30.* Ende is daar van een voornaam Advys te sien in de *Consult. ende Advysen het 4. Deel, conf. 30.* gegeven by de Heer J. Moons. Het welk ook naar de Roomse Werten plag plaats te hebben, indien een Knecht sijn Heer ende Meester geslagen ofte met woorden gelasterd had: Dan also by ons de Roomse slaverny ende lijd-eygenen t'enemaal onbekent zijn, als wy hier voor *het eerste Bouk, 2. Deel, cap. 1.* hebben geseyt, heeft het selve by ons soo verre geen plaats.

8 Alsoo werden ook naar gelegenheit swaarder gestraft die gene de welke eenige *Officieren*, Boden, Deurwaarders, of andre *publike* personen, in 't stuk van haar Ampt ende *Officie*, qualijk bejegenen, tegenstand ofte overlafst doen: sonderling aan die geen die in eenige waardigheid gesteld zijn. *Conf. en Advys. het 4. Deel. Conf. 96.*

9 Wat aangaat de vergoeding aan de gequetste, verminkte, of beschaadigde te doen. Alhoewel niemand verstaan werd meester te zijn van sijn eygen ledematen, ende een menschen lighaam in sijn waarde niet en kan geschat werden, is den selven als nog geregtigt tot vergoeding van het Meester-loon, schade, ende winstderving, soo geduyrende de genesing gehad als ook daar naar te lijden, indien dat het gebrek geduyrig is. Ook van pijn, smert ende onciering van het lighaam, indien dat het werd begeert, naar bescheydenheit. Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 34. in pr.* Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. ult. ff. de his qui effud. vel dejecer.*

HET XXXVI. DEEL.

Van Misdaad tegens de Aangebooren vryheid.

1. Geweld wat, ende hoe te straffen.

2. Vrouwe-kragt.

3. Haysbraak, remissive.

4. Onschaking ende vervoering.

Uyt kragte van de Aangebooren vryheit, heeft een yder regt, dat hem een ander geen leet of ongelijk en mag aandoen. *l. 1. §. 8. inst. de injuriis. l. 5. ff. eod.*

De misdaden daar by dat iemand overlafst lijd, ofte ongelijk tegens de Aangebooren vryheit werd aangedaan, is alle geweld dat iemand met ongelijk aangedaan werd.

Geweld geschiet gewapender hand, ende met hulp van mannen, ofte ongewapent. *tot. tit. ff. de vi publica aut privata.*

De Oproer-makers ende die openbaar geweld bedrijven, werden gemeenlijk met het Swaard, andere met minder straffe gestraft. Dog aangesien 't selve nimmermeer, immers heel selden alleen werd begaan, maar meestendeel met het een of met het ander misdaad werd vergeselt, is de straf van dien naar de gewigtigheid van de bykomende misdaad, ook meesten tijd onseker. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap. 100. num. 8. Perez. ad tit. Cod. leg. Jul. de vi in sine. Consultat. ende Advijs. part. 1. conf. 320. in sine. Clar. §. fin. quest. 83. num. 4.* Ende werd dese misdaad eigentlijk gerekent begaan te werden, by al die gene die iemand met geweld overvalen om hem van het sijne te berooven, het zy met wapens, ofte sonder, in of op wegen, op Land, ofte op Zee; de welke niet altyds met het Swaard ofte met de Galg, maar ook dikwils met vier, ende andere swaarder straffen naar gelegenheit werden gestraft. *Gud. de jure Novissimo, lib. 5. cap. 19. vers. videamus.*

Vrouwe-kragt werd met den Hals of met den Swaarde gestraft, *l. 1. §. 2. ff. de Extraord. criminib. l. 29. §. ult. ff. ad l. Jul. de Adulr. Neostad. Cur. Holland. decis. 47. in sine. Damhouder. prax. crimin. cap. 92. num. 3. Deuteron. cap. 22. vers. 25. Zypæ. Notit. jur Belg. ad leg. de adulter. vers. stupro. ende heeft d'Ont-eerde Regt tot vergoedinge naar gelegenheit. Clar. §. Stuprum. num. 3. Papon. lib. 22. tit. 9. art. 9. Damhoud. d. cap. 92. num. 6. Neostad. supremo cur. decis. 52. Sande lib. 2. tit. 1. defn. 10.*

De verkragtinge belet ofte beschut zijnde, werd hy evenwel gegeeffelt ende gebannen, die tot sulken eynde iemand geweld aandoet. *Sande lib. 5.*

tit. 9. *defin. II. arg. l. 1. ff. ad l. Corn. de Sicar.* Andre beslappinge ofte ont-eeringe sonder geweld, is by ons by na onstrafbaar. *arg. c. scienti. 27. Errr. de Reg. jur. in 6.* Alleen dat de jonge Dogter ontmaagd zijnde, den Schen-der haar moet trouwen, of voor de ontmaagding betering doen in geld, naar beyder gelegenheid. Sic Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 35. vers. tot beslappinge.* Ten waar dat een al te jonge Dogter in onnoselheid groslijk misleid was, of een Voogd, of ander Persoon in wiens tugt ende voorsorg deselve bevolen was, deselve had beslapen, is met geesselen, bannen, ende verbeurte van goederen strafbaar. Sic Bossi. *prax. criminal. tit. de coitu Damnat. num. 67. Damhoud. prax. Criminal. cap. 94. num. 8, 9.* Op welken grond binnen Haarlem een Schoolmeester die een van sijn School-dogteren onteert had, gegeesselt ende gebannen is geworden, volgens tuygnis van Groenweg. *ad tit. Cod. Si quis eam cuius tutor fuer. corrupt.* Ende tot Leyden in Julii 1655. eenen Willem Pas om dat hy een getrouwt man zijnde, een Winkel-Dogter t'sijnen huys had onteerd, boven de gemeene boete ende straf van Overspel, voor cenige jaren wt de Stad gebannen.

- 3 Die openbaar Huysbraak doet, werd met de koorde gestraft; gelijk hier naar breeder.
- 4 Die een Dogter met geweld vervoert, is de dood schuldig. *l. unic. Cod. de raptu virgin.* Papon. *lib. 22. tit. 6. art. 8.* Maar indien het met haar sin ende wil geschiet, is 't selve niet strafbaar. *cap. penult. extr. de raptor. cap. 49. caus. 27. quast. 2. cap. 95. num. 18. cap. 5. caus. 36. quast. 2. arg. l. 3. §. 5. de lib. hom. exhib. cap. scienti 27. & ibi Din. & Pecc. de Reg. jur. in 6.* Hyppol. de Marfil. *cons. 61. num. 21. & seqq. Bajard. in addit. ad Clar. §. raptus num. 16. & seq. Zanch. de matrimon. lib. 7. disputat. 12. num. 10. Mascard. de probat. conclus. 1260. num. 28. Rittershuys. de differ. jur. lib. 6. cap. 5. vers. deinde. Gomef. ad l. tauri 80. num. 44. Consultat. ende Advijfen part. 2. conf. 161. Damhoud. *prax. criminal. cap. 95. num. 18. Anthon. Matth. de criminib. lib. 48. tit. 4. c. 2. num. 12. Ken-
ren van Zeeland, cap. 4. art. 6.**

Hier om werden met gelijke straf gestraft, die geene dewelke eenige hulp ofte bystand tot het vervoeren hebben gedaan. *d. l. ult. §. 2. verb. vel quicumque opem. Cod. de raptu virginum.* Gelijk mede daar over strafbaar zijn, die raad of daad daar toe gegeven hebben, dog meest met minder ende kleinder straf. *arg. Novell. Leon. 53. in verb. Et si non nupte.* Waar van by ons een aanmerkelijk voorbeeld is voorgevallen, in de alom rugtbare Joffer-Roov, van Katrijn d'Orleans, door Hans Diderik de Mortangie, in 's Gravenhage in April 1664. begaan, tegens dewelke ongemeene wtschrij-vinge

vinge tot verfeekering van zijn Perfoon, met een *premie* van twee duysend Rijxdaalders, ende op den perfoonen van zijn mede-hulpers van tweehondert Rijxdaalders, aan alle *Princen* ende *Vorften* gedaan zijnde, den felven naar dat hy tot *Kuylenborg* (door toe doen van den Heer van *Langerak*, die daar over op den 20. Mey 1664. van zijn Staat ende Ritmeesterfchap afgefet, ende voor 5 Jaren wt Holland ende West-Friesland is gebannen,) ontgaan, ende tot Bremen in verfeekering gehouden, in ende omtrent de overlevering op een onvoorfiene wijs ontkomen zijnde, deffelys Knecht die mede handadig was geweest, op den 13. Mey 1664. voorleden, by den Hove van Holland is veroordeelt, aan een Galge te werden opgehangen, sulks ten felven dage is gefchied, ende den Voerman om zijn onkunde des Regts, en andre verfchoningen dat hy daar toe was gedwongen, aan een paal gegeeffelt, ende boven verbeurte van goederen, wt den lande gebannen is.

De vervoerde Dogter mag met die geene die haar vervoert heeft, wel in Huwelijk treden. *cap. ult. extr. de raptorib. Rittersh. de differ. jur. lib. 1. cap. 21.* Anth. *Matth. de criminib. lib. 48. tit. 4. cap. 2. num. 16.* Maar of daar door de misdaad werd vernietigt, is niet fecker. Sie Groenewegen, *ad l. nunc. §. 1. & 2. Cod. de rapin virgin.*

De Brandftigters, ende die geene dewelke algemeene Dijken ende Dammen moedwillens komen deur te stecken, worden mede verftaan tegens de Hoogfte-Magt, ende de gemeene faak te misdoen, ende daarom mede te fwaarder geftraft, als hier naar in het xxxviii. Deel fal werden gefeid.

HET XXXVII. DEEL.

Van Misdaad tegens d'Eer ende goede Naam.

1. Laster wat, ende hoe te beteren.	7. Overspel hoe te begaan, en hoe te straffen. 8.
2. Fameuse Libellen.	9. Bloedschande.
3. Aftie van injurie binnen wat tijd te verlieten.	10. Sodomiticum scelus, ofte verkeerde ende onmenselijke vermenging.
4. Hoon wat, ende waar in beftaat.	11. Openbare hoererye hoe te straffen.
5. Vrouwe-kragt remiffive.	12. Concubinen.
6. Onteeringe hoe te beteren, en hoe te bewijfen.	

NAar 't leven en is niet kostelijker als de Eer, ende het goed gevoelen dat een ander van ons heeft. Waar in wy dikwils van een ander werden verongelijkt, het zy met woorden, of met werken.

1 Met woorden, soo wanneer mondeling ofte schriftelijk, in 't by-wefen, ofte af-wefen, in 't heymelijk, of in 't openbaar, yets werd te kennen gegeven, waar door yemands Eer werd gekrenkt ende verongelijkt. *l. 1. §. 1. l. 5. §. 9. l. 15. §. 2. 3. ff. de injur.* Dit werd lastering genaamt, ende werd gemeenlijk gebetert met *honorable* ende *profitable amende*, dat is eerlijke ende voordeelige boete.

Honorable; Dat den Lasteraar schuld bekent, God ende de Regtvaardigheid om vergiffenis bid, ende verklaart dat hy die geene van de welke hy sulks gefeit heeft, niet en kend als in alle Eer en Deugd. *Zypæ. Notit. jur. Belg. tit. de injuriis. Papon. lib. 8. tit. 3. art. 18. Papegay pag. 94. ende volgende.*

Profitable; Bestaat daar in dat den gelasterde seekre somme van geld noemd, met een aengeboden Eed, dat hy gelijke laster of ongelijk om soo veel of meerder niet en soude willen lijden. *§. 7. inst. de injuriis DD. allegat.*

Welke somme meerendeels voor ende ten behouven van den Armen werd begeerd, ofte andersins wt bescheydenheid van den Regter aan den Armen werd toegewesen. Soo dat om een *aëtie* van *injurie* ofte lasterspraak, den Schout ofte gemeene sake in 't bysonder geen regt en heeft, of daarom een *crimineel* geding kan werden aangeleid, ten sy het een ongemeene laster-spraak is, daar de gemeene saak om 't gevolgs wille selvs aan gelegen is, daarom ook den ban ofte andere swaarder straf, kan plaats hebben. Sie Joann. à Sand. *lib. 5. tit. 8. defin. 5. Carpov. defin. forens. part. 4. constit. 42. defin. 2.* Dog op sommige plaatsen heeft ook den Baljuw regt, om een gemeene lasterspraak tot een seekre kleyne geld-boete, als in Rijnland tot een boete van 10. gulden. *Costuymen aldaar art. 14.*

2 Tegens de *famense Libellen*, dat is, Naam-rovenden geschriften, zijn op verscheyde tijden *Plac.* wtgegeven, waar van de laatste van den 7. July 1615. den 22. December 1618. ende den 16. January 1621. den 4. Mey 1624. een somme van hondert guldens tot boete mede brengen voor de eerste maal, voor de tweede maal verdubbelt met lijvstraf.

3 Het Regt wt saake van laster ofte verongelijking spruytende, werd door een Jaar stil-swijgen verloren. *l. 5. Cod. de injur.* Dog het selve is niet anders te verstaan als van laster ofte ongelijk dewelke met woorden geschiet, maar niet met werken, gelijk als met vuyft-slagen, ofte diergelijke handigheden, dewelke niet anders als door het verloop van 30. Jaren vervalt. *Cur. Holl. decis. 13. Sande lib. 5. tit. 8. defin. 3. Myling. cent. 1. obs. 84. cent. 5. observ. 77.*

Misdaad tegens de Eer en goede Naam, metter daad ende met werken 4 (anders Hoon) is alle daad, waar door een ander in sijn Eer ende goede Naam werd verkort.

Dit geschiet op veelderhande manieren; waar onder de voornaamste wel zijn dewelke in het ontceeren van het lighaam ende ledematen besig zijn; als: Vrouwe-kragt, Ontceering, ende Overspel, Bloed-schande, ende vermenging tegens de *Natuur*, ende wat daar aan hoort, waar van hier in 't bysonder gehandelt werd.

Vrouwe-kragt, is de schoffieringe ende ontceeringe van een Vrous-per- 5 soon, met geweld, ende tegens haar wil gedaan, waar van in 't voorg. Deel geseyt is dat deselve met den hals gestraft werd, ende de ont- eerde vergoedinge toe-komt, na beyder gelegenheit.

Maar die een Jonge Dogter buyten geweld onteert, ofte ont-maagt, is 6 niet verder gehouden als de selve te trouwen of voor de ontmaegding, vergoeding ende betering te doen in Geld t'sijner keur, naar beyder gelegenheit, ende op het scherpste met soo veel als de Dogter om de Ontceeringe meerder tot Huwelijx-goed van noode soude hebben, om met haars gelijk te trouwen. *arg. l. 60. 69. §. 4. 5. ff. de jure dot. Exod. 22. vers. 16, 17. Deuteron. 22. vers. 28, 29. cap. 1. & 2. extr. de adulter. Surd. de aliment. tit. 1. quaest. 10. num. 20. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 18. art. 6. num. 8. Sie Clar. §. stuprum. num. 3. Papon. lib. 22. tit. 9. art. 9. Damhoud. cap. 92. num. 6. Neostad. supra cur. decis. 52. Sande lib. 2. tit. 1. defn. 10. Ende is also gecoordeelt by den Hove van Holland in de sake van Ellert Ooms, gerequireerde, contra Joffrouw Geertruyd Schepels, op den 10. Mey 1636. Indien zy bevrugt is, moet hy de kraam-kosten betalen. Christin. ad leg. Mechl. tit. 18. art. 6. num. 3. Maar het Kind moet onderhouden werden van beyde, tot gemeene kosten, ten-waar een van beyden geen middelen en had, of onbequaam was. In wat voegen de selve betering ende vergoeding werd gerekent. Sie Menoch. de arbitrar. jud. cas. 288. num. 16. in fin. & seq. Covarruv. de Sponsal. part. 2. cap. 6. num. 19. Lessius, de Injustitia & Jure lib. 2. cap. 10. dubit. 2. num. 15.*

Dies en werd een Vrouws-perfoon niet geloovt in het seggen dat jemand haar heeft beslapen, alwaart dat zy 't selve in barens nood had verklaart, indien de persoon sulks ontkent. Tessaur. decis. Pedemont. 3. concl. 6. num. 4. Alex. conf. 157. circa primum lib. 5. Bald. conf. 437. lib. ult. Boër. decis. 299. Consult. ende Advijssen 3. conf. 156. mits dat hy bereyd is hem met eede te suyveren, ende te verklaren dat hy haar noyt beslapen en heeft. Sande lib. 1. tit. 10. defn. 2. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 18. art. 5. Costum.

van Antwerp. *tit. 45. artic. 5.* Gail. *lib. 2. observ. 97. num. 12.* Faber *ad tit. Cod. de Adult. defin. 61.* Het welk te meer plaats heeft indien sy hem het Kind niet opgesworen heeft, sulks by desen Hove verscheide malen is verstaan: maar het byslapen bekend zijnde, werd de Vrouws-perfoon geloovt in het aanwijzen van de Vader. *Christin. d. tit. 18. art. 4.* al bekende hy alleenlijk haar een Maand of een Jaar voor de verloffinge beslapen te hebben. *d. art. 4.* Sulks is by het Hof ende den Hoogen Raad in Holland verscheyde-malen verstaan: Dat een Jongman bereid zijnde, met gestaavden cede te verklaren, de Dogter niet onteerd of vleyselijk bekend te hebben, ende de Dogter het tegendeel van dien mede met eede wil bevestigen, de verklaringe van den Jongman behoorlijk gedaan, voor de verklaring van de Dogter werd aangenomen; volgens tuyg van *7. Vermeeren*, ende *7. Goes*, in de *Conf. ende Advijzen het 4. Deel, consult. 87.* Het welk sonderling plaats heeft, wanneer een Vrouws-perfoon seid beswangerd te zijn van een getrouwt Man. *Anton. Fab. ad Cod. tit. de Testibus defin. 49.*

Indien jemand sijn roem droeg een Dogter beslapen te hebben, alleenlijk om haar daar mede te verongelijken, werd naar bescheydenheit van den Regter boven vergoeding van aangedaan ongelijk gestraft. *Sande lib. 5. tit. 8. defin. 5.*

7 Overspel is de onteering van een anders Egtgenot, het welk geschiet, soo wanneer als een getroude Vrouw haar met een ander buyten Egt vermengt, het zy dat het mede is een getrouwt Man, ofte een vry persoon, maar een Man begaat naar de beschreven Regten alleen Overspel met een andre getroude Vrouw. *l. 6. §. 1. l. 34. §. 1. ff. de Adult. & l. 101. l. 225. ff. de verb. Signif.* maar na de Goddelijke ende Geestelijke Regten werd mede geen onderscheit gemaakt in een Man. *Matth. 5. 27. & 19. 9. Marc. 10. 11. Canon. nemo. 4. caus. 31. quast. 4. Canon. non machabaris 15. Canon. preceptit 19. caus. 32. quast. 5.* Het welk by ons werd gevolgt; Het Overspel wierd by de Roomse Wetten met de dood gestraft. *l. 30. in fin. Cod. ad l. Jul. de adulter. l. 18. Cod. de Transact. §. 4. instit. de public. jud.* Welk in Duytland nog werd onderhouden, dog by ons werd het met cerloof heyt, bannen, ende een geldboete gebetert, in deser vongen:

8 Dat een Echte Man in Overspel bevonden, het zy met een gehouwde ofte ongehouwde Vrouws-perfoon, ofte een ongehouwde Man met een gehouwde Vrouw, deselve Man als eerloos ende meynedig metter daad, verbeurt sijn Ampt ende Staat, indien hy eenige heeft, ende verklaart sal wer-

werden, onnut om eenige Staat ofte Ampt binnen de Landen of Steden te mogen bedienen. Ende indien het Overspel gedaan ende bedreven is van een Egte Man met een getrouwde Vrouw, dat daar-en-boven zy beyde gebannen sullen werden uyt de Landen den tijd van vijftig Jaren, maar was het Overspel begaan van een Egte Man met een ongetrouwde Vrouw, sal de Man boven het verlies van sijn ampt, verbeuren een boete van hondert guldens voor de eerste reis, ende voor de tweede reis met een bannissement van vijftig Jaren, ende een boete van twee hondert guldens: Ende sal de ongehouwde Vrouw te water ende brood geleid werden, den tijd van veertien dagen voor de eerste reis, ende voor de tweede reis uyt den Lande gebannen den tijd van vijftig Jaren.

Ende indien een ongehout Man met een Egte Vrouw Overspel bedrijft, sal hy mede veertien dagen te water ende te brood geleid werden, en boven dien verbeuren een boete van hondert guldens voor de eerste reis, en eeuwelijk gebannen voor de tweede reis.

Buyten alle 't welk de beschadigde 't zy Man ofte Vrouw, sijn Regt tegens den Overspeelder behoud, het zy tot scheidung van Huwelijk, als andersins tot vergoeding ende betering, als naar Regten. *Politijke Ordonnantie art. 15, 16, 17, 18. van Zeeland, art. 30.*

Het welk daar in voornamentlijk bestaat, dat den Overspeelder tot voordeel van de beschadigde vervalt, van al het geene hem, soo volgens het Land-regt als by Huwelijks Voorwaarden, ofte andersins uyt de goederen van sijn Egt-genot opgekomen soude hebben. *Polit. Ordonn. art. 18. in verb. andersints na Regten, junct. Novell. 117. cap. 8. §. 2. & cap. 9. §. 4. Costuymen van Antwerp. cap. 41. art. 19, 20, 21, 22. Damh. prax. criminal. cap. 89. num. 28. Christin. ad leg. Mechlun. tit. 2. art. 13. num. 11. 13. Couvarr. de sponsal. part. 2. cap. 17. §. 6. num. 1. 4. Papon. lib. 22. tit. 9. art. 1. in fin. sulks als mede by het Hof van Holland is verstaan in de sake van Albregt Wierd, contra Anna Picters op den 19. Februarij 1609.*

Volgens de beschreven Regten vermogt een Man, sijn Wjw in Overspel bevindende, nevens den Overspeelder doodslaan; ende een Vader sijn Dogters Ontschaker, sonder boete, *l. 20. & seq. ff. ad leg. Jul. de Adult. aurb. si quis. Cod. eod. l. 30. ff. ad leg. Aquil.* het welke of nog huidendaags plaats behoort te hebben, niet seker en is: Dat het selve als nog plaats behoort te hebben, gevoelen Clar. *§. homicidium. num. 49. Grot. Inleyding lib. 3. cap. 33. in fine.* Consult. ende Advijf, *het eerste Deel cons. 331.* Maar aangesien soodanige toelatinge met de gronden van onse Regiering

niet wel over een en komt, ende de fagtigheid ende gejuifte evenheid van ons Land en Luiden, hard ende onbillik soude fchijnen, werd foodanig voorval by andere met meerder redenen, voor een ongeluk gehouden; ende voor fo veel dat een Overspel met fijn Vrouw, ende een Ontfchaking met fijn Dogter, om de ingefchapen herts-togten niet wel met goede oogen aan te fien is, *arg. l. 38. §. 8. ff. ad leg. Jul. de adult.* foodanige daad verfoont, dat het juift niet met de gemeene ftraf van een doodflag, maar minder behoort geftraft te werden, dog niet in 't geheel vry gefproken ofte toegelaten. *Ita tenent Gudelin. de Iure Noviff. lib. 5. cap. 18. verf. prater, circa fin. Perez. ad Cod. tit. ad leg. Jul. de adulter. num. 23. Anthon. Math. de criminib. lib. 48. tit. 3. cap. 7. num. 15. Chriflin. ad leg. Mechlin. tit. 2. art. 13. num. 19.* Ende soude het fekerfte zijn daar over *abolitie* ofte *pardon* te verfouken, het welk ligtelijk soude toegelaten werden. Hier van is onlangs een voorbeeld voor-gevallen in de perfoon van *Ian Iooftenz. Bax*, woonende inde Heerlijkheit van Voorschooten, dewelke by an-nacht t'huys komende, ende seekren *Chriftiaan Semartin*, fijnen Buyrman, mede een getrouwt Man, by fijn Vrouw op het Bedde vindende, van welkers overspeligen ommegang, men voor die tijd groot bedenken hadde gehad, in toorn ende boven maten hevigheid ontfteeken zijnde, den voornomden *Chriftiaan Semartin* aangevallen, ende foodanig gequetft heeft, dat hy weinig tijds daar naar van geftorven is, ende daar over by den Baljuw van Voorschooten gevangen zijnde, is den felven, terwijl voor hem by de Staten van Holland, *abolitie* ofte *pardon* wierd verfogt, by Welgebooren Mannen van de voornomde Heerlijkheit van Voorschooten, naar genomen *Advijfs* van Regts-geleerden, onder hand-tafting ontflagen, den 26. Jan. 1656. ende tot nog toe vry ende ongemoeit gelaten, Sulks dat daar in de befchreven Rechten meest gevolgt zijn, ende de felve daad, naar het voorbeeld van *Pineas*, *Num. c. 5. verf. 6. ende volgende*, voor goet ende onftrafbaar gehouden.

Blood-fchande is een vermenging van twee perfoonen, die met den anderen om te na bloed of Swagerschap niet en fouden mogen in Huwelijk treden, het zy dat dese vermenging gefchied in Huwelijk, of daar buyten.

Die daar op bevonden werden, wierden gelijk als Overspeelders geftraft. *Gloss. & DD. ad l. 38. ff. leg. Jul. de adult.* Maar of het felve by ons, dewelk de ftraf van Overspel tot een geld-boete ende eerloofheid hebben verminderd, ook behoort plaats te hebben, is twijvelagtig. *Groeneweg. de legibus abrogat. ad l. 6. Cod. de incest. & inutilib. nupt.* fchijnt te willen, dat het nog evens-eens als Overspel behoort geftraft te werden. Dog ik soude

soude verstaan, dat de Bloed-schande swaarder behoord gestraft te werden als gemeen Overspel, ende dat de verligting van de straf in Overspel, tot gelijke of swaarder saken, gelijk als tot bloed-schande, sonder wtgedrukte Wet niet en mag werden getrokken, te meer alsoo by de *Politieke Ordonnantie*, art. 18. uitdrukkelijk werd geseid, onverminderd ende ongekreukt te blijven, alle de straffen ende peinen in de Keiserlijke ende beschreven Regten gesteld, tegen ontschaking, ontceering, bloed-schande, ende diergelijke. Sonderling soo wanneer het in Overspel werd gepleegt gelijk al gemeenlik gebeurt, *d. l. 38. ff. ad leg. Jul. de adulter. l. 5. ff. de quaest. & arg. l. unic. Cod. de rapt. virgin.* Sie Damhoud. *prax. crim. cap. 96. num. 4.* Matth. *de criminib. tit. de incest. cap. 6. num. 5. 6.* Sulks is op den 19. November 1612. eenen Cent Adriaansz. die met sijn Moeder in Overspel ende Bloed-schande geleevt had, by het Hof van Holland gecondemneert gegeesselt ende gebannen te werden, met verbeurte vangoderen.

De verkeerde ende onmenselijke vermenginge van Mans met Mannen, *10* (*Latine, Sodomiticum scelus*) werd met het vier gestraft, ende werden de soodanige levendig tot as verbrand. Damhoud. *prax. crimin. cap. 96. num. 12.* Gudelin. *de jure Noviss. lib. 5. cap. 18. vers. transeo.* Clar. *9. Sodomomia, num. 4.* Papon. *lib. 24. tit. 10. art. 6.* Argent. *ad consuetud. Brit. art. 588.*

Dog by de sommige die daar wat sagter mede handelen, eerst met de koorde gestraft, ende dan verbrand. *Uttradunt Guenoys in addit. ad Imbert. pract. judiciar. lib. 3. cap. 22. num. 21.* Autumn. *Confer. du droit Franc. ad l. 31. Cod. ad leg. Jul. de adulter.* Waar van wy by onse tijd tot Rotterdam een voorbeeld hebben gesien.

Maar indien yemand bevonden wierd, met een Beest te doen gehad te hebben, werd benevens het selve sonder versooning verbrand. *Levit. 20. vers. 15, 16.* Gudelin. *loco supra citato.* Damhoud. *d. cap. 96. num. 14, 15.* Perez. *Cod. ad leg. Jul. de adul. in fin.* Clar. *8. fornicatio, numer. 27.* Papon. *lib. 22. tit. 7. art. 1.*

De oneerbaarheid ofte onkuyfheid, de welke verder tussen eenige personen mogte werden begaan, en kan niet wel openbaarlijk gestraft werden; als alleen dat de openbare Hoeren, de welke haar lighaam om vuyl gewin, met yder een sonder onderscheit gemeen maken, ende de geene de welke met de soodanige op te houden, eerlijke Luiden kinderen soeken te verleiden, naar gelegenheit werden gestraft, ende uyt het Land of Stad gejaagt. Sie Damhoud. *prax. crimin. cap. 89. num. 43, 44.*

& cap. 90. num. 1. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 2. art. 14. Clar. §. fin. quaest. 68. num. 23. Gomel. ad leg. tauri. 8. num. 73.

Dewelke op veele plaatsen naar het voorbeeld van Italiën, Spanjen, ende andere plaatsen, van ouds by oogluiking sijn toegelaten geweest, dog als affchuwlijk benevens de vuyle Ambagten, haar in den eenen houk of den ander opentlijk ende kenbaar mosten onthouden, sonder ergens anders te mogen woonen, het welk tot weeringe van dien ter schaamte ende schande van die geene dewelke daar wt of in gingen op die tijd genoug geoordeeld, ende verder te verbieden niet raadzaam is bevonden, soo vindmen in de oude Keuren der Stad Leyden van den Jare 1400. ende daar voor: *Dat soo wat Deernen binnen Leyden in openbaar leven saten, deselve mochten woonen tot wien plaatsen. Te weten die een plaats beginnende aan die Zuidzijde van der Vest, van de Hage poort tot Jan van den Wonden graft toe, diemen hiet Schelu Truyden, of Groen-Hase-Graft, ende voirt after die Graft van den Duelen, daar Zye metten Billen woont totter Vest toe binnen dat vierkant. Item die ander plaats ende woonstede sullen sy hebben, binnen dat lege Erve, after Coddën, beginnende op den houk vander Vest, dair Truytjen Trompers plag te woonen die zijde langes, mit Coddën steege tot Sinter Nicolaas steege toe, ende voirt by die zijden van der Mirakel steege, ende norgent anders, Soo wat Deernen die binnen Leyden in den leven sitten, anders woonden dan binnen den twien plaatsen voirschreven: die Deernen sal verbeuren tgegen die Heer drie duysent stiens, ende tgegen der Stede drie duysent stiens, vier-entwintig Plakken voor elk duysent, te verwerken ander Stede Vesten.*

12. Soo wie hem met een ander buyten wettigh Huwelijk in huis-houding ende t'samen-wooning, in allen schijn als egte Luiden, t'samen vougt, sullen voor d'eerste maand, dat sy te samen huis-houden ofte woonen, verbeuren elk een boete van vijftig gulden, de tweede maand hondert, ende de derde maand twee hondert guldens, ende soo verre sy langer by den anderen blijven, voor den tijd van tien Jaren uyt den Lande van Holland ende Vriesland gebannen, ende boven dien in hare goederen gebreukt werden, naar de gelegenheid van de perfoonen. *Politijke Ordonnantie. art. 3. Politijke Ordonn. van Zeeland. art. 29. Sie Christin. volum. 3. decis. 144. num. 3. Zyp. & Autum. ad tit. de Concubit.*

HET XXXVIII. DEEL.

Van misdadaat tegens het Goed ende van Dievte.

1. Dievte war.	7. Boomen ende Vrughten des velds.
2. Roov.	8. Tuyn-dieven, hoedanig te straffen.
3. Straffe van dievte, war, ende boedanig, ende of men deselve met de dood mag straffen.	9. Beurfe-snijders.
4. Kinder-dieven.	10. Brand-sijgers.
5. Koe, Paard, of Schaape-dieven.	11. Doorsteken van Dijken, &c. hoe te straffen.
6. Instrumenten ende Gereetschappen tot de Bouw-neringe te stelen, hoedanig te straffen.	12. Straf der geener die Dieven ophouden ende berbergen.

NAaft het Leven, het Lighaam, de Eer, ende goede Naam, (dewelke door het schenden van de eerbaarheid wel meest werd verkort,) volgen onder de dingen die ons liev en waard zijn, de goederen die wy in eigendom besitten.

Misdadaat tegens ofte in 't goed, is alle daad daar door een ander in sijn goed werd verkort ofte verongelijkt, het welk wel op velderley manieren toegaat: Dog het gene eigentlijk voor misdadaat moet werden gerekent, zijn sulke daden daar uyt buiten de weder-eveninge van de aangedaan schade ofte ongelijk, bysondre straf spruit, waar in onder anderen voornamentlijk gehouden zijn alle Dieven en Rovers. Item, die door valsheit ofte andre quade middelen een ander van het sijne souken te beroven.

Dievte is een heymelijke ende bedriegelijke handeling ende houding van eens anders goed. *§. 1. instit. de oblig. qua ex delicto.*

Roov is openbare dievery met geweld vermengt. *pr. instit. de vi bonor. 2. raptor.*

Enkle dievte is by de Roomse Wetten niet hooger gestraft geweest, als 3 met twee, ofte viervouwt weder te geven aan den geenen die yets ontstolen was. *§. 5. instit. de obligat. qua ex delicto.* Maar sedert dat by ons de aanklagte ende het vervolgen van de misdaden een algemeenen dienst van de Gravelikheid is geworden, ende de straffen van de misdaden om de veranderlijke omstandigheden van de faken, tijden, plaatsen ende gelegentheden, meer ende meer gelaten zijn tot bescheidenheid van den wereldlijken Regter, om deselve te verligten of te verswaren. *l. 13. ff. de pœnis.* want het Swaard der gerechtigheid is by God den Overheden in de hand gegeven, om een gematigde straf te wreeken, dat is ten voorbeeld van het quade te doen afschrikken, niet alleen die het quaad doen, maar die het ander-

anderfints soo het foodanig niet gestraft en wierd, doen souden. Sic *Rom. 13. vers. 4.* Sic *Zypæ. Nouv. Jur. Belg. tit. de poenis. Gudelin. de Jur. Noviss. lib. 5. cap. 15. vers. ult.* *Dainhoud. prax. crimin. cap. 55. num. 4. 5.* Soo werd by ons mede de dievte, ende al wat daar aan hangt, ligter ende svaarder, naar gelegenheid gestraft met geesselen, brand-merken, bannen, ook wel met de koorde datter de dood naar volgt, als hier naar onderscheidtlijk werd aangewesen. Sonder dat hier tegens in eenig bedenken komt 'tgeene eenige verkeerde *Politijken* naar de *voorbeelden* van het Oude Testament, ende de Wetten Moses, *Exod. cap. 3. ende 22. Deuteron. cap. 5.* ende elders, voor een grond Regel willen stellen; Dat het den Overheden niet geoorlovt soude zijn de dievte met de dood te straffen, om dat het in de H. Schryft juist niet geboden en werd. Vermids de wereldlijke veranderingen, van menschen, tijden, plaatsen, persoonen, gelegentheden, &c. niet toe en laten, datmen de straffen der misdaden by Wetten of Geboden secker ende onveranderlijk heeft kunnen stellen. Gelijk ook de selve niet secker ofte onveranderlijk zijn gestelt ende onderhouden geweest: selvs niet ten tijde van het Oude Testament, als uyt verscheide voorbeelden te sien is, als onder andere de Dievte, by tijde van Moses met viervouwt of vijfvouwt wederom te geven, *Exod. 22. vers. 1.* Onder den Konink Salomo sevensvouwt, *Proverb. 6. 31.* ende by Josua, metter dood te steenigen ende verbranden, *Josua cap. 7. vers. 25.* gestraft is geweest: ende den Propheet David, *2 Samuel 12.* door Nathan gevraagd zijnde, wat dien Man verdiende de welke om 't sijne te sparen, sijn Buymans Oy-Lam hadde genomen? *Antwoord:* Soo waaragtig als de Heere leeft, de Man die dat gedaan heeft, is een kind des doods, ende dat Oy-Lam sal hy viervoudig weder geven, *vers. 5, 6.* Maar is deselve altijd, *arg. Jeseia 1. 26.* ende van tijd tot tijd meer ende meer de Overheden ende *Politijke Regieringe* bevolen ende vrygelaten, het straffen der misdaden naar gelegentheit van tijd, plaats ende persoonen, te verligten ofte te verfwaren, om dat de omstandigheden der misdaden soo verscheidenlijk ende soo veranderlijk zijn, dat de selve met geen seckre ende onveranderlijke straf-wet kunnen werden bepaalt, maar na de gelegenheit van plaats, tijd, ende manieren, tot een geëvenredende billijkheid, nu verfward en dan verligt moeten werden, daar toe het svaard den Overheden is in handen gegeven. *Rom. 13. 1.* De dievery dan, dewelke eerst weinig ende met viervouwt of vijfvouwt weder te geven, gestraft wierd, werd by ons met regt, ook met de dood gestraft. Niet dat de misdaad in sig selven meerder ende grooter is als van ouden; maar om dat de eygendommen der saken by ons soo veel

veel nauwer als van ouds beset ende verdeylt zijnde, by dese tegenwoordige
boofheit ende verdorvenheid des tijds, *Quo*

Vivitur ex rapto, nec hospes ab hospite tutus,

Non facer à genero, fratrum quoque gratia rara.

Dat is:

*Men leeft van roov, geen Mensch is vry, of secker in sijn goed,
Geen Kind verschoond sijn Vaar, geen Broer sijn Broeder voordeel doet.*

Indien het selve met geen grooter ende swaarder straf wierd ingetoomt, niemand van het sijne soude kunnen verskerkt blijven, voornamentlijk van het gene datmen niet anders als daar mede kan beschermen; als zijn, de Beesten op het Veld, de Bouw-gereetschappen op den Akker, en diergelijke. Wie souder in de Kerk, ik laat staan in sijn Huis, vry ende onbekommerd kunnen leven? Indien de Boofdoenders haar de onstrafbaarheid wt de wetten konden verskerken. Om welke redenen die van Lombardijen met regt, alder eerst de derde dieverye met de dood hebben beginnen te straffen. Sulks daar na door geheel *Italien, Duytsland, Spanjen*, ende andere omleggende plaatsen is ingevoert, daar van te sien *Jul. Clar. lib. 5. sentent. §. furtum, num. 8. Menoch. de arb. Ind. cas. 295. num. 17. & seq. Alphonf. de Azevedo ad Constit. Reg. Hispan. lib. 8. tit. 11. l. 7. num. 91. & seq.* Peinlich Halsgerigts van Keyser Karl van den *fare 1530. ende 1532. artic. 159. Damhoud. prax. criminal. cap. 112. num. 33. Joan. à Sande lib. 5. tit. 9. defin. 9.* Naar welkers voorbeeld by ons mede de gemeene Dieven voor de eerste reyse gegeeffelt ende gebannen werden, voor de tweede-maal gegeeffelt, gebrandmerkt, ende gebannen, ende voor de derde maal daar op bevonden, aan een Galge-gehangen datter de dood navolgd. Maar de Roovers werden voor de eerste reyse met de koorde ter dood gestraft; Huysbraak ende diefte met geweld vermengd, werd om het quaad opset voor de eerste maal met de dood gestraft, volgens *Placaat van den 16. Decemb. 1595. den 19. Julij 1607. art. 11. van den 19. Maart, ende den 16. ende 17. September 1614. art. 2. 3.* Dog werd de selve straf meerendeels vermindert, ende selden jemand om enkle Diefte ter dood veroordeeld, *arg. l. 16. ff. de poen. Sie Damhouder prax. criminal. c. 112. Gudelin. de iure Novissimo lib. 5. cap. 19. & lib. 3. cap. 13. vers. sed obfero. Zypæ. Notit. jur. Belg. tit. de furt. Perez. Cod. eod. num. 22. Consult. ende Advijf. part. 1. conf. 321.*

De Kinder-Dieven dewelke hare ouders de jonge kinderen ontnemen 4
ende

ende wegbrengen, dat met meninge om deselve noyt weder te regt te brengen wierd eerst minder, dog by de jongste Roomse regten met de dood gestraft, *l. ult. ff. & l. fur. Cod. ad leg. Fab. de Plagiar.* Daar mede de Burgerlijke Wetten van Moyses over een komen, *Exod. 24. 7. ende 21. 26.* Sulks in Duytsland stip onderhouden werd, volgens tuyg van Carpov. *prax. criminal. part. 2. quest. 83. num. 90. & seq.* In dese landen schijnt het een onsekre straf te sijn, daar in de bescheidenheyd van den regter om de veranderlijke omstandigheden veel werd toegegeven: Soo dat soo wanneer soo klaar niet en blijkt dat het selve is geschied om de kinderen te mis handelen, ofte noyt wederom te voorschijn doen komen, deselve misdaad, selden swaarder als met geesselen, ende brandmerken gestraft werd. Sie Groeneweg. *de legib. abrogat. ad §. 10. instit. de pub. judic.*

5 De Koey, Paard, ofte Schapen-Dieven werden voor de eerste reis met de Galg gestraft, ende haar goederen verbeurt verklaart, *Placaat* van de Staten van Holland, *van den 26. December 1595. ende den 19. Martii, enden 16. ende 17. Septemb. 1614. art. 3. ende van den 8. Julii 1651.* om dat de Beesten in het veld niet anders als met de grootste straf verseekert kunnen werden. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap. 115. numer. 1.* Christin. *vol. 4. decis. 203. num. 4.* Zypæ. *Notit. jur. Belg. de abigeis. & Perez. Cod. eod. Sande lib. 5. tit. 9. defn. 9.*

6 Die de *Instrumenten* ende Gereetschappen tot de Bouw-neering behorende, uit het Veld hadden gestolen, ofte beschadigt, werden mede swaarder gestraft als andere. *arg. l. agricultores Cod. qua res pignori obligari.* gelijk mede de gene die eenige Molens, Paal-werken, Sluyten, Bruggen, Ploegen, Wagens, ofte diergelijke werken berooft hebben, by *Placaat* van de Staten van Holland van den 16. ende 17. *September 1614. jegens Dieven ende Dieveryen. art. 3.* met de dood ende *confiscatie* van goederen werden gestraft.

8 Die by nacht of ontijde ander Mans Boomen hadden af-gesnoeit, ofte af-gehouden, hebben wy met een vande af-gesnede Boomen over het hooft openbaar sien geesselen. *arg. tot. tit. ff. arbor. furt. Casar.* Ende by *Plac. van Kaisar Karl van den 30. Iuny 1546.* is bevolen, dat die by nacht ofte ontijden de Vrugten te Velde staande, berooven ofte steelen, met de dood gestraft sullen werden. Dog is by de Staten van Holland op den 18. *Iuly 1608. ende den 8. Iuly 1651.* 't selve verboden op minder lijk. straf ter bescheidenheid. Des dat de geene die jemand in sijn Land bevind besig zijnde de Vrugten te beroven, den selven ook met quetsinge van sijn lichaam daar mag wt drijven.

De Tuyn-Dieven die over de slooten springen, ofte schuttingen klimmen, om de Boomen ende Aard-Vrugten te sleelen, werden meest gegeeffelt ende gebannen ter bescheidenheid. *arg. l. 82. §. 1. ff. de furt. l. 27. §. 25. & seqq. ff. ad l. aquil.* Sie mede het *Plac.* van de Staten van Holland van den 8. Julij 1651.

De Beurle-Snijders, werden om de kleinheid van de Dievte, meest ge-
geeffelt ende gebannen. *arg. l. 7. ff. de Extraord. Criminib.*

De Vagabonden ende Land-loopers, werden te water ende te broot ge-
set, ende het Land uitgejaagd, volgens *Plac.* jegens de Egyptenaars, Le-
profen, Bedelaars, Vagabonden, Landloopers, eerst by Kaiser Karl gege-
ven den 7. Octob. 1531. ende vernieuwt by de Staten van Holland op den
21. Julij 1583. den 13. Octob. 1586. den 4. Mey 1588. den 16. Decemb.
1595. den 19. Maart 1614. den 4. Maart 1636. ende den 12. Mey 1649.
Sic Damhoud. prax. criminal. cap. 112. num. 53.

De Brand-stigters, werden by ons gemeenlijk geworgd, met vlammen-
dier vier in haar aangesigt geblaakerd, ende haar Lighaam op een Rad gestelt.
Volgens tuyg van Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. 28. §. 12. ff. de pœ-
nis.* By andere werden de beschreven Regten stip gevolgt, volgens
welke de selve metten viere werden verbrand. *l. 28. §. 12. ff. de pœnis. l. 10.
ff. ad leg. Corn. de Sicariis l. 9. ff. de Incend. ruin. & nauif.* Sie Damhoud.
*prax. criminal. cap. 105. Anton. Math. de criminib. ad tit. 5. lib. 8. ff.
cap. 6, 7.*

Met gelijke straf werden ook gestraft dewelke wt moedwilligheid de
Dijkken doorsteeken, dat het Land onder water loopt. *l. unic. Cod. de Juli
ag gerib. non rumpend.* Dog werd het selve by ons minder ende naar gele-
genheid ter bescheidenheid gestraft: Soo nogtans dat het om de swaarwig-
tigheit mede tot de dood werd wtgerekt. Sie Damhoud. *prax. crim.
cap. 107.*

Die gene de welke de Dieven en Schelmen willens ende wetens ophou-
den ende Herbergen, werden by *Placate van den 16. December 1595. en-
de den 14. Maart 1614. art. 4.* gelijk als de de Dieven gestraft, maar werd
daar soo seer niet opgestaan, ende werden de sodanige naar bescheydenheid
vande saak wat minder gestraft. *Ut recte docet Menoch. de arb. jud. cas 348.
Farinac. crimin. quest. 30. n. 94. 96. Gornel. resolut. tom. 3. c. 3. n. 5.* Ge-
lijk ook gehandelt werd met die gene die het gestolen goed ter quader trou-
wen voor een geringer prijs op-koopen. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap.
119. Plac. van den 19. Maart 1614.* Sulk een is op den 18. Octob. 1652. in
den Hage, niet tegenstaande van een goed Geslagt, ende eerlijke Vrienden,

openbaarlijk gegeeffelt. volgens het oude spreek-woord; *Den Heelder is soo goed als den Steelder.*

HET XXXIX. DEEL.

Van Verbintenis wt Saak gelijk als Misdaad.

1. Verbintenis wt Saak gelijk als Misdaad, wat, ende hoedanig geschiet.	ende strafbaar.
2. Hoedanig gehouden wt wiens Huys iets werd geworpen off gegoten.	5. Een Voerman hollende met zijn wagen.
3. Een Schipper ofte Herbergier waar in aan hare Reyfers ende Gasten gehouden.	6. Wiens Beest, Paard, Hond, Varken, &c. eenige schade doet, hoedanig te vergoeden.
4. Een Artz ofte Medecijn-meeſter in ſijn kunst miſſende, off, ende hoedanig gehouden	7. Wiens Schip een ander Schip overſeild.
	8. Twee Wagens malkanderen tegen komen, ende hoedanig den anderen moeten wijken.

1. **V**erbintenis wt Saak gelijk als Misdaad geschied of door het doen van de gene die wy in onse magt, ofte dienlt hebben, ofte door schade die een ander wt ende door ons goed komt te lijden. *tot. tit. Inst. de oblig. qua quasi ex delicto.* Daar door wy tot vergoeding van schade gehouden zijn, gelijk of wy 't selv gedaan hadden, maar niet tot straf, dewelke niet en gaat buyten de Persoon van de gene die misdoet. *l. 26. ff. de pœnis.* als hier voor breeder is verhandeld in het IV. Bouk, II. Deel, num. 7. ende volgende.
2. Door het doen van een ander werden wy verbonden, te vergoeden de schade die jemand aan sijn Lighaam, in sijn klederen, ofte anders komt te lijden door het gene by jemand van ons Huisgesin, wt ons Huis werd wtgeworpen, ofte wtgegoten. *tot. tit. ff. de his qui effud. §. I. Instit. de obligat. qua quasi ex delicto.* Om dat een yder voor het doen van sijn Huisgesin ende die gene die hy in sijn dienst gebruikt moet in staan, in het geene by haar in sijnen dienst begaan werd. *arg. §. fin. Instit. de oblig. qua ex delicto.*
3. Soo ook een Schipper ende Herbergier moet verantwoorden ende instaan, voor de schade die de Reisende Luyden in het goed, dat sy in het Schip ofte Herberg hebben ingebracht, ende by haar is aangenomen, het sy dat de schade geschiet door haare Knechts ofte Dienaars, ofte ook door andere Gasten ende Reisende Luyden in het Schip ofte Herberg ingenomen. *l. 1. & tot. tit. ff. Naut. Caupon. Stab. & tit. Furti advers. nautas.* welken aangaande hier voor in 't II. Deel, num. 10. of ende hoe verr defelwe verbonden zijn, breder is verhandelt, Of en hoe verr een Regter, ofte Advocaat, door schuldig versuim, gelijk als door misdaad, gehouden is, is hier voor in 't XXXIII. Deel gesproken.

Maar

Maar of een Artz, dat is een Medecijn-Meeſter, de welke by verſuim en onwetenheid jemand yets in gegeven had, dat hem qualijk bequam, of daar hy van geſtorven was, daar over ſtrafbaar ſoude zijn, meenen ſommige, met dat ſulks ſelden kan agterhaalt werden, ende der ſelver miſlagen ge-
lijk als met de aarde bedekt werden, dat ſulks in ongebruik ſoude zijn ge-
raakt, die nogtans naar Regten daar over ſchuldig zijn te boeten, ende
naar beſcheidenheid daar over mogen werden geſtraft. *arg. §. 7. inſtit. de
leg. Aquil. junct. l. 1. §. 1. ff. de Var. & extraord. cognit.* Sie Damhoud.
prax. crim. cap. 77. num. 28.

Een Voerman hollende ende jemand quetsende verbeurd boven vergoe-
dinge Wagen en Paarden, ſonder dat den Officier, maar die van de Kamer
van Reekening daar van mag *compoſeren*, ende jemand dood blijvende
moet *remiſſio* hebben. Sie *Papegay pag. 481.*

Door ons goed werden wy tot vergoedinge verbonden, ofte door le-
vend, ofte door ademloos goed, gelijk als door onſe Beeſten, Paarden,
Honden, Verkens, Schepen, Wagens, &c.

Wiens Beeſt jemand eenige ſchade aan doet, moet 't ſelve vergoeden, of
het Beeſt daar voor over geven. *§. 8. II. inſtit. Si quadrup. pauper. feciſſe
dicatur. l. 8. §. 1. ff. eod. l. 39 ff. ad l. Aquil. Coſtal. in l. 1. ff. eod.* Maar was
het Beeſt dat wild was van inborſt, ofte andersins gewoon quaad te doen,
gelijk een Hond die gewoon is te bijten, of een Paard dat gewoon is agter
wt te ſlaan, of diergelijke, ſoude den Eigenaar in de juuſte vergoedinge
van de aangedane ſchade gehouden zijn, ſonder met de overgevinge van
het Beeſt te mogen volſtaan. *l. 40. l. 41. l. 42. ff. de Edil. edict. §. 1.
inſtit. Si quadr. paup. feciſſe dicat.* Ende in dien een Beeſt op anders Land
gevonden werd, mag men het in een ſchut-hok ofte ſchut-koy daar toe ge-
ſtelt, doen ſetten, tot dat de Meeſter het ſelve naar vergoedinge van de
ſchade ende onkoſten, daar uyt komt loſſen. *Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 38.
num. 14. Zypæ. Notit. jur. Belg. ad leg. Aquil. verſ. pecus.* Sie de Hand-
veſten van Kennemerland, *pag. mihi 204.* Keuren van Rijnland, *art. 138.
Keuren van Vooren, art. 76. & ſeq.*

Wiens Schip eens anderens Schip overzeylt, indien het in ſijn magt is ge-
weeft het ſelve te verhinderen, ofte door ſijn verſuym ofte ſchuld is toe-
gekomen, moet hy de geheele ſchade vergoeden. *l. 29. §. 4. ff. ad leg.
Aquil.* maar als het door ſtorm, onweder, ofte andersints buiten ſijn ſchuld
toegekomen is, ſoo werd de ſchade ten weder-ſijden by de Schippers elks
halv ende halv gedragen, *Placaat van Keiſer Karl 1551. art. 46.* Van
Konink Philippus 1563. *tit. van Schepen die malkander beſchadigen.* Wis-
buyf.

buyl. *Zee-Regt. art. 27, 48, 49, 50, 71. Van West-cappel, art. 16. Neofstad. decis. 48, 49. Coren. observ. 40. num. 1. & observ. ult.* De vergoeding te reekenen van alle het gene dat door ende met het aanstooten van het Schip eigenlijk metter daad werd aangedaan, maar anders niet. *arg. l. 21. §. 3. ff. de act. empr.*

Sulks leeker Schip door het aanstooten van een ander Schip soo onzeylbaar geworden zijnde, dat het by de Vloot niet hebbende kunnen blijven, daar over binnen 24. uyren vervallen was in handen van de Duynkerke Rovers, is by den Hoogen Raad van Holland verstaan, dat de Reders van het genomen Schip, op het beschadigende Schip ende de Reders van dien, wel gerechtigd waren om te eiffen de schade door het aanstoten eigenlijk geleden, maar verders ende anders niet, op den laaftten Julij 1633. tuffen Loendert Bouwens soo hy *procedeerde Impetrant van Arrest*, ende *Rauw Actie*, tegens Jan Claasz. gedaagden.

- 8 Soo zijn ook de Wagenaars verbonden malkandren te vergoeden de schade die sy in het voor by rijden ende aanstooten van de Wagens, malkander komen aan te doen. *arg. l. 29. §. 2. ff. ad l. Aq.* Derhalven onder de selve voor een Regel werd onderhouden, dat sy den anderen in tijds moeten wijken: te weten, dat die geen dewelke de helvt van de tuffen beiden gelegen weg, ende reis, van de eene vaste plaats op d'ander niet voor by en is, den ander die deselve voor ende over gekomen is wijken moet, gelijk ook op een sinalle weg daar geen twee Wagens malkanderen wijken en mogen, die de minste weg daar in gereden is, voor den ander moet agter wt gehaalt werden, ter plaatse daar sy den anderen kunnen wijken. Anders moet een Karre met twee wielen sonder onderscheid altoos voor een Wagen wijken: ende in 't vorder werd wel meest die bescheidenheid gebruikt dat een ledige Wagen voor een geladen wijkt, sonderling in den Oegst, als de Wagens met Hooy ofte Grancn swaar geladen wt het Veld komen, dewelke sonder gevaar niet wel wijken en kunnen: gelijk ook meerendeels een gemeene Wagen, voor een Karos met vier of ses Paarden komt te wijken. De schade dewelke door het tegendeel van dien quam te ontstaan; soude moeten geboet werden, by die gene dewelke foodanige ordre had te buiten gegaan. Sic Nicol. van der Hoog *Singular. jur. 21.*

HET XL. DEEL.

Van de Middelen daar by de verbintenisse vergaat, ende van Betaling, Verlijking, Schuldverniewing ende oversetting.

1. Betaling hoe te doen, ende hoe te bewijzen.	5. Of men voor de tijd betaling mag doen.
2. Compensatie, ende retentie wat ende in welke saken plaats hebben.	6. Den schuldeyffer moet de betalingen van sijn schuldenaar tot sijnen huysse vorderen.
3. Quittinge door overgift van het handschrift, ende hoedanig te verstaan of te regten als het handschrift verloren, of vermist werd.	7. Quytsebeding.
4. Betaling aan wie te doen, ende of men 't aan een Knecht, of te Dienst-Maagd mag doen.	8. Verjaring ende prescriptie van Inschuldenen.
	9. Schuld-verniewing.
	10. Oversetting of assignatie.
	11. Wissel-brieven.

DE verbintenisse door alle behoorlijke middelen ten vollen bekrachtigt ende verkregen zijnde, heest den Bedinger Regt tot voldoeninge van de selve. De welke voornamentlijk bestaat in betalinge ofte voldocninge van het gene daar toe de verbintenis strekt. *tot. tit. ff. & Cod. de solution.* Voldoeninge van gemeene schuld geschied by de betalinge ofte kwijtinge met wille, in misdaad schuld by straffe ende boete, ofte door vergeevnis van de selve schuld, daar van elks in 't bysonder.

In betalinge ende voldoeninge van gemeene schuld moet juist komen x het gene dat de Verbintenisse mede brengt, het zy dat het in doen, of geven bestaat. *l. 2. §. 2. ff. de reb. credit.*

Als alleen dat den Schuldenaar daar in tot betalinge, by *compensatie* ende *2* verlijking mag brengen, het gene den Schuld-eiffer aan hem van gelijke eigenschap ende waarde schuldig was. *l. 1. ff. & l. 4. Cod. de compensat.* mits dat het sonder moete blijke. *l. ult. §. 1. Cod. eod. & ibi DD.* Welke vergelijkinge alhoewel by middel van *exceptio*, ofte verzet, moet bygebragt werden, nogtans metter daad de schuld vermindert ende haar werk doet, sulks dat de loopende Renten ende *Interessen* daar door metter daad werden vermindert, ende komen op te houden, van dien tijd af dat den Schuld-eiffer iets van gelijke eigenschap ende verband schuldig is geworden. *d. l. 4. Cod. de compensat. junct. l. 4. l. 11. l. 12. ff. eod. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 40. num. 10, 11. Faber. ad Cod. lib. 4. tit. 23. defin. 4. Christin. vol. 3. defin. 39. num. 3. & 4.*

Hier onder behoort ook het regt van *retentie* ofte inhouding, van het gene ik wegens mijn schuldenaar onder mijn heb ofte krijgje, tot betalinge.

ofte verlijking van het geen hy mijn schuldig is. *arg. l. ult. Cod. depositi.* Het welk voornamelijk te pas komt in onderstelde ende vertroude goederen daar eenige kosten aan gedaan werden, gelijk als de stoffen die yemand in handen werden gegeven om laken, greyn, of ander goed af te maken, welk gemaakte goed mag ingehouden ende verlijkt werden voor het arbeids loon, ende onkosten daar aan of aan gelijke stoffe gedaan. *arg. l. 15. ff. de impens. in res dotales fact. l. 26. §. 4. ff. de Condiel. indebiti. l. 25. & seq. ff. de procuratorib. l. 5. de dote prelegat. l. 9. §. 2. ff. de acq. rer. dominio. l. 5. Cod. de rei vindicat.* Dog werd om gelijke redenen mede tot allerhande saken ende actien uytgerekt. *arg. tit. Cod. Etiam ob chirographar. pecuniam pignus retineri posse.*

Dit regt gebruyken ook de Schippers ende Voerluyden, voor haar vragten, bergloon ende gedane onkosten. *Bald. ad l. ultim. num. 1. Cod. Commodati. Coler. de processib. executivis. part. 1. cap. 2. num. 241.* Gelijk ook de Herbergiers, het goed van de t'huys-leggers mogen aanhouden ende het opperkleed mogen afnemen voor 't gene by haar verteerd is. *Bald. ad l. 5. num. 5. Cod. locati. Negusant. de pignor. part. 2. membr. 4. num. 138. Math. Coler. de process. executiv. part. 1. cap. 2. num. 254.*

Soo mogen ook de Advocaten ende Regts-voorspraken de stukken van het geding aanhouden, tot dat sy betaalt sijn. *per text. & Gloss. in l. 12. ff. de vi & vi armata l. 25. in fin. ff. de Procurator. l. 14. §. 1. ff. communi divid.* Sic *Andr. Gail lib. 2. observ. 12. num. 5.*

Soo verre dat men ook het goed van een derden mag aanhouden voor de onkosten daar aan ter goeder trouwen gedaan, *diel. legib.* Sic *Anton. Faber. ad Cod. lib. 3. tit. 22. defn. 15. Joann. a Sande lib. 3. tit. 15. defn. 5. Radelant decis. 100.*

- 3 Betalinge werd bewesen met *Quitantie* ende *Hand-schrift* van den Schuld-eisser; ook daar mede, dat de *Obligatie* ende *Verbintenis* aan den Schuldenaar wederom gegeven ende in sijn handen bevonden werd. *DD. ad l. Labeo. 2. ff. de pact.* ten waar by den Schuld-eisser anders wierd bewesen, want al ist dat het *Hand-schrift* in handen van den schuldenaar gescheurd ende doorgehaald werd bevonden: soo volgt daar uit niet, dat hy waarlijk betaalt heeft, om dat sulks buyten weten ende kennisse van den Schuld-eisser geschieden kan, het sy dat hy het verloren heeft, of dat het hem ontstolen is, ende moet daarom den Schuld-eisser toegelaten werden het tegendeel van dien te bewijsen soo hy kan. *l. 24. ff. de probat. Vide Costal. ad d. l. 2. ff. de pact. Angel. ad §. hoc. amplius. num. 10. Instit. quib. mod. tollitur obligat. Ferrar. in form. libell. in act. hypoth. in verb. exce-*

exceptionem solutionis: & ibi Masuer, in addit. Lud. Roman. consil. 146. num. 13. Petr. Anchoran. lib. 2. quaest. 69. lib. 2. observ. 37. num. 5, 6, 7. Nicol. Everhard. consil. 132.

In welken geval hy ook toegelaten werd met eede te verklaren dat het handschrift ter goeder trouwen verloren of vermist is, daar op den schulde- naar hem een nieuw handschrift moet verleenen, onder verzekering dat het met het eerste, indien het te voorschijn quam, niet en sal gemaant werden. *l. ult. Cod. de fide instrum. l. 57. ff. de administrat. tutor. Andr. Gail lib. 2. observ. 37.*

De betalinge moet gedaan werden in eigen handen van den Schuld- 4 eisser, of desselvs Gemagtigde, anders soude deselve geen ontslaginge ge- ven. *l. ult. Cod. de negat. gest. Soo dat ook aan jemand's Knecht ofte Dienst- maagd, ofte aan de Kinderen in plaats van de Ouders, sonder kwijtinge by hand- schrift van den Schuld-eisser selv gedaan, niemand vryelijk betalen mag. l. 34. §. 4. ff. de solut. ten sy aan de foodanige, dewelke in de Koop- manschap, de Winkel, ofte Geld-kas, ende dagelijks ontvangen ende wt- geven, toe- vertrouwt werd. l. 7. §. 1. ff. de instit. abb. Sic Guid. Pap. decis. 173. num. 3. Ant. Fab. ad Codic. lib. 8. tit. 30. defin. 29.*

Men mag ook geen betalinge doen voor de tijd om is op de welke de 5 betalinge moet geschieden, soo wanneer den dag ten voordeel van den Schuld-eisser geseeld is, gelijk al tot dien dag toe tot sijnen voordeel de Renten of Intereffe loopen. *l. 38. §. 16. l. 50. l. 41. §. 1. l. 137. §. 2. ff. de Verb. obligat. l. 70. ff. de solut.* ten waar met believen van den Schuld- eisser. Soo is een gemeen gebruik, dat de Penningen die op Intereffe ende Jaarlijkse Renten loopen, niet mogen werden afgelost, als naar voorgaan- de waarschuwinge ende opsegginge van drie Maanden, of ten minsten van ses weeken voor den Jaarlijksten verschijndag, of men verstaat dat de tijd nog een geheel Jaar verlengd is, ten waar wtdrukkelijk was bedongen, dat- men de lossinge ten allen tijden mogt doen, in welken val men ook tusschen tijden naar gelijke voorgaande waarschuwinge ende opsegginge de beta- linge, ende aflossinge mag doen, mits by de Hooft-somme vougende soo veel Renten, als naar beloop des tijds verscheenen zijn.

Die onwillig is te betalen, kan ook tot Intrest ende renten van Wanbe- 6 talinge gedwongen werden. *l. 17. §. Si pupilla. ff. de Usuris.* Dog en gaat niet eer in als sedert de *litiscontestatie* ofte Wettelijke maninge, om dat den schuldenaar niet gehouden is het gene hy schuldig is ten huuse van den schuld-eysler te brengen, maar den schuld-eysler t'sijnen huuse 't selve moet komen halen, of doen halen, ten sy het anders was bedongen. *l. 18. ff. de.*

ff. de constit. pecun. & ibi Gloss. & DD. Gelijk als men gemeenlijk doet in jaarlijkse geconstitueerde renten, daar by dat men bedingt, de betalinge ten huysse ende aan handen van den houder, op de juyste tijd te doen, ofte doen doen. Sie *Pecc. de jure sistendi. Van besetten ende handopleggen, cap. 9. num. 2.* ende 't gene aldaar is aangeteekent.

Buiten betaling ende juiste voldoening van het gene dat in de verbintenis is, werd met toeltaan en wil van den Schuld-eisser de verbintenis gemeenlijk vernietigt, door kwijt-schelding, schuld-vernieuwing, ende oversetting.

- 7 Kwijt-schelding is twederhande: Andere die metter daad geschied, ende is een toefegging van niet te eissen, in allen schijn of de verbintenis was voldaan. *§. 1. Instit. quibus modis tollitur obligatio, & l. 1. ff. de accept.* Andre die door de Wet geschied.

Alfoo soude volgens de Keyserlijke ende Geestelijke Regten, een Huysman ofte Huyrling die door inbreken van Wateren, Oorlog, Brand, ofte andre groote schade aan het gehuyrde, buyten sijn versuym, geene of gansch weinig vrugten hadde kunnen trekken, sijn beloovde Jaar-pagt in 't geheel, ofte voor een gedeelte werden kwijt-gescholden. *l. 15. §. 1. l. si merces. l. 25. §. vis major ff. locati. l. licet 8. Cod. eod.* Sie *Mornac. ad d. l. 15. ff. & Anton. Fab. add. l. 8. Cod. locati. Covarruv. pract. quest. tom. 2. cap. 30. num. 1. vers. ob rem. & ibi allegat.*

Het welk mede plaats heeft in de Pagters van Gemeen-Lands ofte Stads-middelen. *l. forma §. 1. ff. de Censibus. Bald. ad d. l. 8. Cod. locati. Cravett. consil 94. num. 3.* Sonderling wanneer yets afgeschafft werd het welk by *d'Ordonnantie* ofte Voorwaarden, waar op de verpagting was gedaan, was in bedongen. Sie mede *Conf. ende Adv. bet 4. Deel, consult. 105.*

- 8 Dese kwijt-schelding geschied ook door verjaring, wanneer seckren tijd overstreeken zijnde, de schuld voor gekweten ende voldaan gehouden werd. *l. 2. Cod. de prescript. 30. annor. Grot. lib. 3. cap. 46.* Naar welken tijd dese verjaringe plaats heeft, werd getwijvelt; ende soude het gemeen gevoelen zijn van een derdendeel van hondert Jaar. *Grot. ibid. num. 8. Goris Adversar. miscell. cap. 9.* Maar volgens de Roomse Regten in 30. Jaren. *l. 3. & tot. tit. de prescript. 30. annor.* gelijk als hier voor in het I I. Bouk, het VIII. Deel. *num. 7.* geseid is.

De *Ordonnantie* van de Stad der Gouda van den Jare 1607. *art. 99.* seyde, dat Schepenen geen Regt sullen doen over Schuld ofte Rente-brieven daar van in drie-en-dertig Jaren niet ontfangen en is, is 't dat den Verweerder

der die ontkent, ende op sijn Eed seyde, die gekweten te hebben. Ende by de selve *Ordonnantie artic. 96. 97.* soo verre den Houder van een *Obligatie* niet bewijfen en kan in thien Jaren daar mede gemaand te hebben, sal den Verweerder by Eede staan tot sijn onschuld, ende sullen Schepenen daar van geen Regt doen: van gelijken ook den Ervgenaam van den Verlijder, indien sy in twee Jaren na desselvs Overlijden niet gemaand en zijn; ten ware dat den Houder van de selve eenig wettig verset hadde.

Alle Geld-boeten vervallen binnen 's Jaars, ende alle breuken van fluykerijen moeten binnen 's jaars geeft werden. *Placaat* van de Gemeene middelen *van den 4. September. 1603.* Sie *Conf. ende Advijf. het derde Deel conf. 116, 117.* ende hier voor het II. Bouk, VIII. Deel, *num. 6.*

Schuld-vernieuwing is wanneer de Verbintenis werd voldaan met dat 9 een ander Verbintenis in de plaats werd gemaakt, daar door de voorgaande werd gedoodet. *l. 1. ff. de Nov.* Sie *Mant. de tacit. & amb. conv. l. 17. per. tot.*

Oversetting is wanneer den Schuldenaar bevrijd, ende de verbintenisse 10 voldaan werd, met de overgifte van het regt dat hy op een ander sijnen Schuldenaar hadde (*vulgo, assignatie*) *l. 11. ff. & l. ult. Cod. de Nov.* Dog by de selve moet duydelijke quijtinge ende aanneming bykomen, of soude voor geen voldoeninge verstreken, volgens het spreek-woord, *Assignatie*, is geen betaling. *l. 21. ff. de novat. & delegat.*

Anders indien den eersten Schuldenaar door sulck doen niet duydelijk bleek ontslagen ende bevrijd te zijn, soude het maar voor enkele aanwijfinge gehouden werden; ende soude, alwaart dat die aangenomen was, den eersten Schuldenaar evenwel mogen aangesprooken werden. *d. l. ult. Cod. & l. 21. ff. de Novat.* Neostad. *Cur. Holland. decis. 38.* Costuym. van Antwerp. *tit. 64. art. 2.*

Waarom dat ook de Wissel-Brieven by ons, den eersten Schuldenaar 11 niet en bevrijden voor ende aleer dat die voldaan zijn. Neostad. *suprem. Cur. Holland. decis. 12.* Costuym. van Antwerp. *tit. 55. art. 4.*

Van Wissel-Brieven, ende wat dien aangaande gebruikelijk is, is hier voor in het XXVII. Deel gehandelt.

Onder de manier van voldoeninge werd ook by de sommige *Onderreptlegginge* gerekent, dog oneygentlijk, om dat deselve voor geen voldoeninge mag verstreken, soo lange deselve niet voor foodanig by gewijsde is verklaart. Dewelke hoe deselve toegaat, ende van wat kragt deselve hier voor in het II. Deel is verhandelt.

HET XLI. DEEL.

Van Boedel afstand, Brieven van respijt, ofte wtsfel.

Surrette des Corps, &c.

1. <i>Cessie</i> ofte Boedel afstand wat.	6. Of de selve sonder Borgte ende verseekeving mogen bestaan.
2. Hoe ende by wie te doen.	7. Of ende wanneer het meere deel van de Schuld-eiffers het minder deel kan dwingen tot het toetsaen van wtsfel, of kwijt schelding van de schuld, of eenig deel van dien.
3. Van wat kragt.	
4. <i>Surrette des Corps.</i>	
5. Brieven van Indultie of wtsfel, wat, ende van wat kragt.	

AL-hoewel den Schuld-eiffer sijnen Schuldenaar met regt kan dwingen tot de voldoening ende betaling van sijn agterwefen; soo heeft nogtans de gene die meer schuldig is als hy kan betalen, seekre behulp-middelen, daar mede hy toegelaten werd hem te beweeren, dat hy niet boven sijn vermogen van sijne Schuld-eiffers werd overvallen.

Dese zijn Boedel afstand, *Surrette des Corps*, Brieven van respijt, of *atterminatie*, dat is wtsfel, tijd vergunning, ende diergelijke.

I Boedel afstand ofte *cessie*, is een willige overgavte van alle sijn goed ten behoeve van sijn Schuld-eiffers, om daar door bevrijd te werden van gevangenis, l. 1. *Cod. qui bon. ced. poss.* ende in de schulden boven dien niet verder gehouden te zijn, dan na vermogen, l. 7. *Cod. eod. l. 4. ff. de Cessione honor. §. ult. inf. de actionibus.*

Welk behulp-middel ten tijden van Graav Floris nog niet bekend en was, Want in de *Hand-vesten van Waterland*, van den Jare 1288. pag. 7. vindmen: dat jemand van schuld overwonnen zijnde, ende niet betalende binnen twee Weeken, by den Bode wierd bewaard, ende daar na overgegeven in 't geweld van den Schuld-eiffer, die hem nooden mogte, sonder sijn lighaam moeyenis aan te doen, ende hem houden tot dat hy beraalt was, ofte anderfins met hem verdroeg. Waar toe ook diend het geene inde *Willekeuren van Amsterdam* gevonden werd, pag. mibi 222. Die men eigent voor schuld, die salmen geven water en brood, ende sijn vel niet quetsen, ende hy sal leggen in 's Heeren slot, ende dat water ende brood sal geven die de eigenis begeert, &c.

2 Om het Regt van Boedel afstand te genieten, moet aan de Hooge Overigheid toelatinge ende Brieven werden versogt, met *committimus*, dat is, gestading aan de Wet-houders daar den Verfoeker woonagtig is, ofte indien hy ten platten Lande woond voor den Geregte van de naaft beslote Stad,

Stad, voor wien de Brieven verleent zijnde, den Verfoeker alle zijne Inschuldenaars moet doen dagen, om zijn verkregen Brieven te sien voor goed kennen, ende een *Curateur*, dat is, Boedel-redder over zijn Boedel te sien stellen, ende moet aldaar over-leveren Staat ende beschrijving, begrijpende alle de schulden ende inschulden, met verklaring onder eede, dat hy geen goederen en heeft versteeken, verfwegen, ofte behouden, anders als een dagelijks kleed, om daar op by de selve Wet-houders naar gedane ondersoek de selve Brieven voor wel, ofte voor kwalijk verkregen, te doen erkennen. Sie *Instructie van den Hoogen Raad, art. 23. vanden Hove van Holland, artic. 227. Ampliatic, art. 6. Grot. Inleyd. lib. 3. cap. 31. vers. wy seggen. Papegay, pag. mihi 201. ende volgende. Placaat van den 19. Mey, 1544. Zypæ, Notit. jur. Belg. tit. qui bon. ced. poss.*

Werd geen Boedel afstand vergund aan de gene die door misdad in schuld zijn geraakt. *l. 1. §. fin. ff. de pænis. l. ult. ff. de in jus vocando. Christian. vol. 4. decis. 123. num. 5. 19. Sie ook Schneidwin. ad Instit. de actionib. §. fin. num. 16. Papon. lib. 10. tit. 10. arrest. 8. Grivell. decis. 78. ende Hugo de Groot Inleyd. lib. 3. cap. 51. vers. wie vertrokken. De welke daar nog andere uitsonderingen by doet.*

Soo ook niet die gene die hare goederen ter kwader trouwen versteeken, ende met Bedrog gemaakt hebben, dat niet betalen en kunnen diemen gemeenlijk bankerottiers noemt, die dat voorregt niet waardig en sijn, *arg. l. fin. ff. de his qua in fraud. creditorum.* van de hoedanige gesproken werd in het plac. van *Kaisar Karl van den 7. Octob. 1532. ende den 4. Octob. 1540.*

Naar de Roomse Regten waren alle Vrouws-persoonen in haar persoon *ipso jure* vry, ende mogten om geen schulden, buiten misdad, in gevangenis gesteld werden. *auth. hodie. Cod. de exhibit. reor.* Maar werd huidendaags daar op geen aanschouw genomen, ende tegens een Vrouw soo wel als een Man, met aanhoudinge van haar Persoon wtwinninge gedaan.

Sulks is by het Hof van Holland in een saak van seker Vrouw van Enkhuizen, dewelke Brieven van *cessie* verkregen hebbende, op het *Interiniment* ende gestadling van dien van quader trouwen beschuldigd wierd, op den 9. October 1582. de selve by *provisie* veroordeelt in besloten hegtenis te moeten gaan. Sie voorts Neostad. *Suprem. cur. decis. 57. Radclanz Traject. decis. 54. num. 6, 7. Gudelin. de Jure novissimo, lib. 5. cap. 14. vers. plane. Zypæ. Notit. Jur. Belgic. tit. de execut. rei jud. lib. 2. vers. sed & Annæ. Robert. rer. judicat. lib. 2. c. 7. Rebuff. ad constit. reg. de licentiar. oblig. artic. 11. Gloss. 4. in fin. Perez. ad Cod. de custod. reorum. num. 6. in fin. Gutier. practico. quest. lib. 2. quest. 25. Gomez. ad l. 62. Tauri. num. 1.*

3 Dese Boedel afstand gedaan zijnde, werden de schulden daar mede niet geheel gedood; maar in dien den Schuldenaar daar na eenige mid- delen bekomt, is hy schuldig betalinge te doen, soo veel als hy boven sijnen nood-druft kan by brengen. *l. 4. ff. de cessione bon. §. ult. instit. de action.* Uitgefondert soo wanneer als hy boven de willige afstand eenig schandaal heeft moeten lijden, in welken geval hy veritaan werd t'eenemaal bevrijd te zijn, Guid. Pap. *decif. 343.* Bruw. *de cessione quest. 3. in pr. num. 6.* Georg. Tholofan. *Synagm. jur. lib. 22. cap. 8. num. 7. l. 13 §. 7. ff. de his qui not. infam. l. 4. Cod. ex quib. caus. infamia irrogatur.*

Gelijk als tot Leyden ende Rotterdam, alwaar geen Boedel afstand geschieden mag, ten zy dat den Verfoeker korts na de gestading van dien komt staan voor het Stadhuis in sijn onderste kleederen, drie dagen achter een volgende, op een plaats hoog zijnde drie ofte vier trappen, elke dag een uyr, te weten, van halv twaalv, tot halv een uyren op de middag; *Octroy voor die van Leyden vanden 30. July 1501. ende voor die van Rotterdam verleent in den Jare 1519.*

4 Anders, soo wanneer den Schuldenaar hoop heeft sijnen Boedel te kunnen redden, soo vermag hy vryheit voor sijn persoon (*vulgo Surrette des corps*) voor een tijd van drie, vier, vijf, ses, ende meer Maanden verfoeken, om binnen dien tijd in sijn persoon, by sijne Schuld-eiffieren niet bekommert te werden. Sie hier van Kinschot *in tractatu, De securitate corporis.*

5 Ofte andersints verfoektmen van het Hof van Holland, Brieven van *Inductio*, ofte *atterminatio*, dat is, een bewilligde wtsfel, anders *respijt* voor den tijd van vijf jaren, mits stellende Borge voor de voldoeninge, mede met *committimus* als voren. *l. 4. Cod. de precib. Imp. offer.* Sie Papegay, *pag. mihi 185.* Rebuff, *ad constit. reg. tom. 2. de litter. dilator.* Kinchot, *tract. de solution. indicis.* Sonder nochtans dat de Borgen die te vooren *in singulis causis* waren gestelt, door *Cessie* of *Respijt-brieven* kunnen werden bevrijd, ten zy dat het selve mede versogt ende daar inne is uitgedrukt. *arg. §. 6. instit. de jure naturali gent. & civili. l. 1. §. ultim. ff. de constit. princip. junct. §. fin. instit. de replicat. l. 7. in pr. & §. 1. ff. de except.* Te meer, soo wanneer, gelijk als by ons meesten tijd geschied van de *Beneficien Ordinis, Divisionis, & Excussionis*, behoortijk afstand is gedaan. Daar wel op te letten staat: Want anders soude den verfoeker geen voordeel hebben van sodanige sijner brieven, soo wannneer de borgen aansprekelyk bleven, dewelke indien sy uytgewonnen wierden aanwijlinge op des saakweldiges

goederen vermogen te doen, ende daarom by hem mede moet verfocht werden dat deselve gelijke uytstel mogen hebben, met de *clausule*: *soo voor hem als voor sijn alrede gestelde borgen*. Anders blijven deselve Borgen naar het uytstel verbonden, sonder dat men verstaat door het stellen van nieuwe Borgen eenige *Novatie* geschiet is. Sie mede *Consultat.* ende *Advijfen het 2. Deel, conf. 135.*

Indien den Verfoeker geen Borgen weet te vinden, meenen sommige 6 dat hy met *Cautie Juratoir*, dat is, een beëdigde toefegginge volstaan mag. *arg. Nov. 112. cap. 2. & Nov. 134. cap. 9.* Sie *Andr. Gail lib. 2. observ. 47. num. 8.* Dog het selve is in regten soo feker niet om de woorden van de *Wet in d. l. 4. Cod. de precib. Imp. offer.* dewelke een *genougsame verborging ende verssekering* vereist, nogte is by ons verder aangenomen, maar in tegendeel werd by *Plac. van Kaisar Karl, van den Jare 1544. art. 35.* bevolen, dat geen Brieven van *respijt* ende *atterminatie* van schulden sullen werden verleent, om te dwingen den *Crediteur* te consenteren, datmen geef dag van betalinge sonder *cautie*. Sie mede *Neostad. Suprem. Cur. decis. 53.*

Tot dese wtstel werd den Verfoeker mede niet toegelaten dan naar 7 voorgaande bewilliging van sijne Schuld-eiffieren, die daar op werden gehoort, of het meerendeel van dien, te reekenen niet naar het getal, maar naar de grootheid van de schulden. *l. 8. ff. de pact.* dewelke het minderdeel by overstemminge volgen moet. *l. 7. §. ult. l. 8. ff. de pact. l. ult. Cod. qui bon. ced. poss. in fin.* Het welk ook by de sommige tot *kwijtscheldinge* van een gedeelte van de schuld werd wtgerekt. Doch werd het selve by ons niet aangenomen, by dewelke niemand tot het *kwijtschelden* van eenige schuld of een gedeelte van dien kan werden gedwongen, volgens den wtgedrukten text van het *Plac. van Kaisar Karl van den Jare 1544.* hier voren aangewesen. Sie *Zanger. de except. part. 2. cap. 12. num. 2.* *Berlich. decis. 235. part. 2.* *Anton. Tessaur. decis. 186.* *Jacob Koren, consil. 8. Zyp. notit. jur. Bel. tit. qui bon. ced. poss. & tit. de pact.*

Ende werd ook selvs in de overstemminge van uytstel of ende wanneer die plaats behoort te hebben, de saak aan de bescheidenheyt van den *Regter* gelaten, deselve toe te staan of te weigeren, per *Gloss. & DD. ad l. 7. §. 19. ff. de pact.* *Coler. de processib. executib. part. 1. cap. 4. num. 15.* *Straccha de Decoctorib. part. 6. num. 5. & num. 21.* *Zanger. de Except. part. 2. cap. 12. num. 2. & seq.* Ende en heeft dan geen plaats, soo wanneer iemand van de Schuld-eiffieren beter regt heeft, als een ander, gelijk of by *borg* of *hypotheeq* hadde, dewelke om de overgifte van een ander die min-

der regt heeft, niet en kan gedwongen werden. Sie Valentin. Franc. de Fidejuss. cap. 3. num. 174. Math. Coler. de process. executiv. part. 1. cap. 4. num. 17. Joh. Zanger. de Except. d. part. 2. cap. 12. num. 2. Berlich. decis. aur. part. 2. decis. 235. num. 36. 37.

HET XLII. DEEL.

Van Herstellingen.

1. Herstellinge van welke saken te geven, en- 2. By ende van wie te versoeken.
de Num. 4. 3. Wanneer sijn begin neemt.

IN deser voegen dan moeten de Verbintenissen, met behoorlijke mid-
delen ende volkomentlijk bekrachtigt zijnde, voldaan werden. Maar
waart saak dat die waren aangegaan met Persoonen de welke niet magtig
en waren haar selven te verbinden, ofte daar eenig ander bedrog, quade
trouwe, ofte onbehoorlijkheid mede gemengt was, soude den Schuldenaar
daar tegens sijn verfet hebben, ende op sijn verfoek by de Hooge Overig-
heid in sijnen voorigen staat werden hersteld.

1 Welke Herstellinge werd vergunt om alderley belediging ende mislei-
ding. l. 1. §. 1. & tot. tit. ff. & Cod. ex quib. caus. major. ook in on-
behoorlijke Verbintenissen ende afgedwongen Beloften met gestaayden
Eede bevestigt. Perez. ad tit. Cod. Si advers. vend. in fin. Gudelin. de
jure Noviss. lib. 3. cap. 14. vers. non immorabor. Rebuff. ad constit.
reg. in Proem. Gloss. 5. tom. 1. num. 50. Gail lib. 1. observ. 25. Myn-
sing. cent. 3. obs. 99. Sie vorders Groeneweg. ad l. ult. ff. ad mu-
nicip.

2 Dese Herstelling moet van de Hog. Over. wiens plaats den Hoogen
Raad bekleed, verfoegt werden met *committimus* aan den dagelijken Reg-
ter, van de Verfoeker; *Ampliatie van d' Instruct.* art. 7. Grot. Inleid.
lib. 3. part. 48. num. 7. 8. Christin. vol. 2. decis. 119. num. 1. & decis. 134.
Zypæ. Not. jur. Belg. de in integr. restitut.

In dier voegen nogtans dat soo lang dese Herstelling by den dagelijken
Regter na genomen kennisse niet en is gestadet ofte *geinterincert*, de Ver-
bintenis ondertussen haar volkomen kragt ende voortgang hebben moec
onder Borgtogte. *contra l. 1. Cod. in integr. restitut. postulata.* Neostad.
suprem. cur. Holland. decis. 73. Sande lib. 1. tit. 8. desin. 4. Christin.

vol.

vol. 2. decis. 137. Costuymen van Antwerpen, tit. 56. art. 13. Cod. Fabr. d. tit. in integr. restit. postulat. defn. 1.

Na de beschreven Regten moesten alle Herstellingen binnen vier Jaren 3 naar de beswaarnissen niet alleen begonnen, maar ook voleindigt werden. l. ult. Cod. de temp. in integr. rest.

Maar huidensdaags is genoeg dat de selve binnen de vier jaar werd aan gevangen, alwaar 't dat die lange tijd daar naar eerst wierd ge-eindigt. Christin. vol. 2. decis. 139. num. 2. ja werden dikwyls sonder onderscheit ook naar de vier jaren, om redenen, de Luiden daar toe nog veel tijds toegelaten, 1este Groeneweg. ad d. tit. Cod. de temp. in integr. restitut.

In wat voorvallen ofte gelegentheden foodanige Herstellingen werden 4 vergunt, is by naar onbepaalt, waar van wy alhier de voornaamste fullen aanwijfen.

Eerstelijk, soo wanneer yemand eenige verbintenisse aangegaan, ofte belofte gedaan heeft, uit groote vrees ofte nood-dwang. tot. tit. ff. & Cod. quod met. caus.

Alfo werd hy verschoont, ende herstelt, dewelke in doods-nood ende gevaar zijnde, eenige Beloften ofte Verbintenis heeft aangegaan, om daar door sijn leven te behouden. Gelijk als in dat voorbeeld het welk Christin. vol. 2. decis. 114. in fin. na het leven vertelt, te Antwerpen by sijn tijd voor-gevallen te zijn: Alwaar een seekre jonge Dogter op het Ys in ge-vaar van haar leven zijnde, aan een Schippers Gast beloovt had, indien hy haar wt dat gevaar koste verlossen, dat sy hem soude trouwen: Door wel-kers toedoen sy het gevaar ontkomen zijnde, wanneer sy over haar beloven werd aangesprooken, heeft sy deselve gewcigert te voldoen, dog in plaats van dien, aangeboden voor sijn uit-gestaan gevaar, ende gedanen dienst, een groote somme gelds te willen vereeren, waar mede sy ook by den Raad geoordeelt is te mogen volstaan.

Ten tweeden, soo wanneer in eenige handeling ter quader trouwen is gehandelt. tot. tit. ff. & Cod. dolo. malo.

Ook sonder bedrog, indien een van beide de Handelaars meer als de helvt van de opgeregte waarde van het gene inde handeling komt, is verkort, tot. tit. Cod. de rescind. vend. gelijk wy lib. 4. tit. 4. cap. 12. bree-der hebben aangewesen.

Ten derden, indien de Verbintenis was gedaan by ofte van wegen een Minder-jarige, ten overstaan van Voogden of anders kragtelijk gedaan, mag deselve, om dat een Minderjarige door het doen van sijn Voogden niet

verkort behoort te werden, daar tegens Herstellinge verſouken. *tot. tit. ff. & Cod. de integr. reſtit. minor.* Anders ſoo de Verbintenis in ſijn eygen doen beſtond, ſoude van ſig ſelven vervallen, ende geen Herſtellinge van nooden zijn.

Soo ook indien een wt-landige by verſuim, ofte andersints, eenige ſchade had geleden, ofte ergens in was vervallen, ſoude daar tegens by Herſtellinge kunnen werden geholpen. *l. ult. & tot. tit. Cod. de reſtit. milit. & eor. qui reipubl. cauſ.*

Voorts om alle andere redelijke oorſaaken. *l. i. §. i. & tot. tit. ff. & Cod. ex quib. cauſ. major.* de welke alhier te lang ſoude vallen te verhalen.

Wtgeſonderd in Verbinteniffen de welke wt misdaden voort-komen, waar tegens ſelvs de Minder-jarigen naar Regten niet werden herſtelt. *tot. tit. Cod. ſi adverſ. delict.* Al hoewel dat de ſtraffe om de Jonkheids wil dikwils verſagt werd. *l. 37. ff. de minorib. junct. l. 10. ff. de pœnis.*

Het welk nogtans aangaande de Minder-jarigen alleen van groote ende ongemeene misdaden daar lijvelijke ſtraff toe-ſtaat, te verſtaan is. *l. i. Cod. ſi adverſ. delict.* Sulks indien een enkel bevel ende gebod in een gemeene ſaak by een Minder-jarige was overtreden, ſoude hy daar tegens wel kunnen werden herſtelt. *l. 2. Cod. eod.* indien daar geen bedrog ofte moedwilligheid by quam. *l. 9. §. 5. ff. de minorib.* Tuld. *ad Cod. ſi adverſ. delict. num. 2.* Ende ſtaat in de beſcheidenheid van den Regter naar gelegendheid te oordeelen, of een Minder-jarige over ſijne begane misdaden, *ordinarie* ofte *extraordinarie* ende met minder ſtraffe ſal geſtraft werden. *Clar. prax. crim. q. 60. num. 2, 3, 4, 5, 6.* Gomel, *tom. 2. variar. reſolut. cap. 1. num. 55, 56.* & ſegq. Menoch. *de arbitrar. Jud. lib. 2. caſu 329. num. 19.* Teſſaur. *decif. 161.* Math. Colerus, *decif. 162. num. 8.* Sie Sande *lib. 5. tit. 9. deſin. 4.*

Soo werd ook een Schult-pligtige, in een miſdaad dat niet al te ſwaar nog al te moetwillig en is, de boeten ende ſtraffen wt oorſake van armoede dikwyls quijt-geſcholden ofte vermindert. *l. ult. §. fin. Cod. de modo multarum. junct. l. illicitas 6. §. ult. ff. de officio praſid. Qua de re latinus tractat Tiraquell. de pœnis temperandis, cauſa 33.* & Menoch. *de arbitr. Jud. caſ. 182.* Het welke dagelijks by *Requeſte* werd verſogt, ende naar gelegentheid, *remiſſie* ofte *alteratie* vergunt. Sie Papegay, *pag. mihi 405.*

HET XLIII. DEEL.

Van Straffen der Misdaden, ende van
Pardon ende *Remissien*.

1. Pardon of Remissie in welke saken te ver-
leenen.	4. Pardon ende Remissie of ende hoedanig te
onderscheiden.
2. Abolitie.	5. Interinement.
3. Land-winninge.	6. Vry-geley.

DE Verbintenissen wt Misdaden werden voldaan door het wtvoeren van de straffen, met, ofte door de selve verdiend. *tot. tit. ff. de poenis.* welke hoedanig die sijn ende hoe deselve werden onderscheyden hier naar in 't volgende Bouk onder dentitel van *Straffen* ende *Boeten* onderscheidt sal werden gehandelt; Ten waar quijtschelding, *Remissie*, of *Pardon*, by de Land-Overheid, of de geene die daar toe by haar is gemagtigt, wierd vergund. gelijk de Verbintenis wt Misdaad andere strekt alleen tot een Geld-boete, andere ook tot lighamelyke weedom, soo bestaat dan de voldoening van deselve, ofte in een boete, ofte in een lighame-lijke straf.

Onder Boeten werden verstaan Geld-boeten die alle van eender soort zijn, grooter ende kleinder.

Straffen sijn veelerhande, daar van andere sijn Hals-straffen van het leven ter dood, andere gemeene Lijv-straffen. *l. 6. §. 2. ff. de poenis.* Hals-straffen sijn wederom verscheyden, als Onthalfen, Hangen, Worgen, Branden, Rabraaken, ende diergelijke meerder of minder. *l. 2. ff. de poenis, junct. l. 8. ff. eod.*

Gemeene Lijv-straffen sijn Geesselen, Brand-merken, Bannen, *confiscatie* ende verbeurte van Goederen, ende diergelijke. *l. 4. l. 7. ff. de poenis.* Van alle het welk hier naar breeder sal werden verhandeld.

Pardon of *Remissie* plagt wel verleent te werden van andere saken, als van Doodslagen, sulks heeft *Jan de Brasser* op den 17. Maart 1517. *Remissie* ofte kwijtscheldinge gehad, van dat hy eenige onbehoorlijke woorden had gesproken: dog heeft meest plaats in misdaden tegens het Leven ofte Lighaam, met onderscheit, of de misdaad is begaan moordelijk, dat is, luypende ende loerende, ofte den Misdadigen des

faaks gewaar, ende den neder-geflagen des faaks ongewaar zijnde, dan of de felve is gefchiet veggender hand, met geoorlovde ofte verboden, gelijke of ongelijke Wapenen, wic tot het gevegt oorfaak heeft gegeven, ende of den dood-flag is gefchiet met opfet, ende wt euvelen moede, door verfuym ofte om fijn lijv te verweeren, is toe-gekomen. Want andersints geen Hoogfte Magten toe en komt, opentlijke Misdaden quijt te fchelden, ofte ongeftraft te laten, als dewelke het Swaard niet te vergeevs in handen is gegeven, maar om naar juifte regtvaardigheid te ftraffen, den geenen die misdoen fonder verfoeninge. *l. 14. Cod. de poenis. lib. 51. §. 2. verf. quod si quis. ff. ad l. Aquil. Numer. cap. 35. verf. 29, 31, 33. ende volgende.*

- 2 Indien de Misdaden wt nood-weer waren gefchiet, ofte foodanig klein verfuym by quam, dat het felve niet en behoorde ftrafbaar te zijn, ende den Schuld-pligten de fchande ende verdagtheid de welke hem t'ontegt mogt werden aangedaan, foekt te ontgaan, kan hy daar van *abolitie* verfoeken, dat is, een wt-wiffingende ende te nietdoening van het feit, gelijk als of het niet gefchiet en was, daar toe geen Interinement vereyft werd, of Land-winninge, daar by dat hy middeler-wijlen van fijn Perfoon werd verfeekert voor altijd, indien het feit *compofibel*, dat is, niet opentlijk ftrafbaar is, anders voor feekeren tijd, ende gemeenlijk voor een halv Jaar, om onder-tuffen *Pardon* of *Remiffie* te verkrijgen. Dog heeft de Abolitie meest plaats in andre faken als doodflagen.
- 4 *Pardon* is een volkomen quijtschelding van de begane misdaad, wt byfondere infigt.

Remiffie is by naar het felve ende van eene kragt, als alleen, dat Brieven van *Remiffie* dan eigentlijk plaats hebben als in het afwefen van den Schuld-pligtigen eenige feitelijkheid van *ban* of anders is gegaan, het welke boven de quijt-schelding van de misdaad werd te niet gedaan. *l. unic. in pr. ff. de remiffion.*

- 5 De Brieven van *Pardon* of *Remiffie* verleent zijnde, moeten defelve voor het Hof geftadet werden; waar toe de naafte Magten ende Vrunden van den neder-geflagen moeten werden gedagvaart om de felve Brieven te wederleggen, en van *sub* ende *ob-reptie*, dat is, van vals te kennen geven te overtuigen, indien het haar gelievt, of andersints met den Schuld-pligtigen te foenen, naar redelijk seggen. *Zypæ. Notit. jur. Belg. tit. de abolition. & remiffion. verf.*

vers. ante gratiam. Ende waart dat de Maagen tot de foeninge onwillig waren, maakt het Hof de foening van haren 't wegen naar redelijkheid. Sie voort de Papegay, *pag. mihi 470. cum seq. tot 488.* Hier toe willen de sommige passen, dat een Diev dewelke veroordeelt was opgehangen te werden, de strop gebrooken zijnde, ende halv gehangen levendig ter aarden vallende, gelijk als door een onmiddelijke verloffinge daar mede soude vry zijn: immers in sulken val behoord *Remissie* ende quijt-schelding te verkrijgen, soo wanneer hy van sijn onschuld te voren open tuygberoupp gedaan had. Sulks gevoelen Lucas de Penna *ad l. 5. ff. de poenis. & l. I. C. de Desert. & occult. eor.* Dog werden sodanige tuygberouppen, nogte daar op gevolgte onmiddelijke toevallen, by ons niet aangenomen, of voor eenige Heilige Verborgenhaid geloov gegeven. Maar alle de soodanige niet slegtelijk veroordeeld gehangen, maar met de Koorde gestraft te werden datter de dood naar volgd: ende soude in sulken geval voor de tweede maal met dubble verseekering opgehangen werden. Volgens het *Voorbeeld* dat *Hieronim. Cagnol.* verhaald dat by sijnen tijd is voorgevaallen *ad l. 125. ff. de Reg. Jur.*

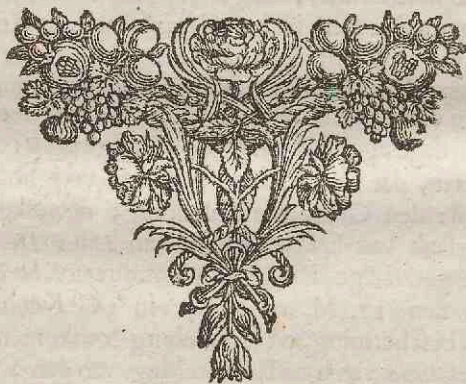
Soo ook by ons niet en wierd toegelaten, dat een Vrouw-perfoon wt liefde tot de Persoon, met hem te willen trouwen, jemand van de Galg of Dood-straf soude mogen verbidden. Sie Nicol. vander Hoog, *Singular. Jur. 59.* Paul. Bus. *ad l. 26. §. ult. ff. ex quib. caus. major.*

Het ontsag van de Kerken, Beelden, Heyligen, ende gewijde plaatsen, is van ouds soo veel toe-gegeven, dat wat Misdadigen daar in, op, ende aan de selve haar toevlugt kosten nemen, volkomen vryghheid kregen. *tot. tit. Cod. de his qui ad Eccles. confug. & l. unio. de his qui ad Statuas.* Sie Polydor. Virgil. *de rer. invent. lib. 2. cap. 12.* Augustin. *de civitate Dei lib. 1. cap. 34.* Het welk wt de Heilige Schrift, *Numer. cap. 35. Deuter. 19. 1. Reg. 1. 50. Exod. 21.* Eerst by het Kerkelijk Raad-besluit van Aurange, *in den Jare 444.* Ende daar naar in het Geestelijk Regt-Bouk sonder onderscheid is overgebracht. *cap. eos. 6. distinet. 87. cap. constituimus. 86. caus. 7. quast. 4.* Maar na dat by ons door de Herstellinge de Kerken, buyten de enkele Godsdiensst, geen Heiligheid, ofte waardigheid meer, als aan al ander goed is beginnen toe-gevougd te werden, en is deselve vryghheid niet alleen besnoeid in de Persoonen van openbare Dieven, Roovers, Dood-slayers, Kettters, Hoogste Magt-schenders, Banquerottiers,

tiers, ende diergelijke, als by *Ordonnantie van Konink Philippus van den Iare 1570. art. 66.* Maar t'enemaal verstorven, ende te niet geloopt: Daar ook de overgavte by *Rudolph van Diepholt, Bisschop van Utrecht*, door aanklagte van den warelijken Regter ende dwang van *Hertog PHILIPS van Borgondien*, overgegeven op den *laaften February 1424.* ende in de Hooge Vierschaar van Rijnland, die doe nog de eenigste Hooge Vierschaar van het gemeene Land was, opentlijk afgekundigt, ende in deselve Vierschaar by misbruyk ende indragt van 't selve door ordre ende bysonder aanschrijven van de *Keyserlijke Majesteyt op den 24. January 1525.* vernieuwt: *Dat of yemand om eenige misdaden wille, die by misdaan had in der Kerken of op der Kerkbove ginge, die de Vryheyd van der Kerke niet en soude kunnen beschudden, volkomelijk na den beschreven regten, dien misdadige sal onse lieve Heere den Hertog van Borgonjen, Grave van Holland, mogen doen nemen van der Kerk-hof, sonder daar om te violeeren, of Interdict te wesen. Ook mede, soo en sal de vryheyd van der Kerke niet te bate komen die gene die met opgesetten lage yemand dood sloeg, dat kennelijk op hem geprouft waar, mag ook yemant die van onsen lieven Heere den Hertog voorschreven, of van Gerechten in der Landen heerlijckheit gebannen sijn om ondadige feyten, Also misdaan te hebben, jegens den Prince van den Lande, of sijnen Lande, dat men hiet crimen lese Majestatis of diergelijke.* Het welk ook de Regt-sinnige Reden ende Heilige Schriyt aller naast komt. Volgens welke, wel de onschuldige, ende die onnosel tot een ongeval ofte ongeluk quamen, tegens het geweld van des nedergeflagens naaste Bloed-vrienden, die desselfs Bloed mogten wreeken, in de Vry-Steden wierden beschermt, *Numer. cap. 35. vers. 27. Amez. de castib. consc. lib. 5. c. 34. n. 17.* Maar geensins dat daar door de Overheid verhindert soude werden een schuldige te straffen, ofte vry te laten, *Exod. cap. 21. vers. 14. 1. Reg. cap. 2. vers. 29.* Derhalven deselve vrygheden sonder Regtsinnige Reden naar het wel-gevallen der Mensen misbruykt, veroordeeld werden by Joann. Ferrar. *in sua praxi. pap. tit. 52. Gloss. 1. num. 47.* Ende opentlijk tegen het Godlijke Regt strijden, *Ierem. cap. 7. vers. 11. Math. cap. 21. vers. 12.* Soo ook te regt by Covarruv. *lib. 2. cap. 20. num. 2. vers. Secunda conclusio.* werd aangemerkt, dat het selve geensints by den Goddelijken Regten kan beweerd werden. Sie mede Damhoud. *prax. crimin. cap. 106. num. 21.* tegens *Rebuffum*, die voorgeeft dat foodanige vryigheit van God was ingesteld. *ad Constitut. Reg. tom. 2. de immunitat. Eccles. artic. 1. Gloss. 1. num.*

num. 2. Sulks dat by ons sedert dat de Wraak van de begane Misdaad God, ende de Overheid, die hy daar toe in sijn plaats gesteld heeft, bevoelen, ende niemand geoorlovd is sig selven te regten. *Rom. 12. 17.* buiten *Pardon, Abolitie, Remissie*, ofte *Land-winnige*, geen vryigheid bekend en is, dewelke den Misdadigen de Handen en Banden van *Justitie* soude kunnen onthouden. Ten waar eenig Vryheer ofte Graav door sijn volflaggen Magt, hem wt gunst ofte andre redenen in sijn Graavschap ofte binnen sijn Landpalen wilde beschermen, *valgd. vry geley*: Het welk tot groot agterdeel van het gemeene best in het Graavschap van Kulenburg, de Vrydommen van Vyanen, ende elders, aan de *Banquerottiers* ende andere Misdadigen, naar een sekere erkentenis dikwyls werd vergunt. Gelijk ik mede onderregt ben dat den Heer van Warmond Regt heeft, om voor den tijdvan veertien dage, gelijk Vry geleyt te vergunnen: Welken aangaande te letten staat, dat ten aansien soodanige vryigheden seer zijn misbruikt geworden: den Graav van Kulenburg, dewelke by de Staten van Holland ter oorzaak van het verbergen van *Hans Didrik de Mortangne*, die om de geweldige Roov van Ioffrouw *Katrijn d'Orleans* Jonge Dogter, op den 17. Maart. 1664. in 's Gravenhage begaan, door des Graven bescherming wt Kulenburg ontkomen, gedreigd wierd, volgens *Resolutie* van haar Ed. Gr. Mog. van den 2. April 1664. dat tot vergoedinge van diergelijke *excessen* de Poorten van de Stad Kulenburg souden werden afgehangen, ende de Val-bruggen aldaar vast gemaakt, of in plaats van dien Steenen Bruggen, ende daar by nog twee Bressen in de Muyren ofte Wallen gemaakt souden werden: om daar door een onverhinderden toegang binnen de selve Stad te mogen hebben ende behouden, &c. zijnde de selve Stad tot dien einde rondom vast becingelt, ende met gewapent Krijgs-volk beset, by *Acte* van Mey 1664. daar aanvolgende tot voorkoming van dien beloovt ende overgegeven heeft: dat hy voortaan geen Vrygeley en sal geven of verleen, aan *Capitale Delinquanten, Malitieuze Banquerottiers*, ende diergelijke, wt de Vereenigde *Provincien* komende in de Stad, ofte het Graavschap Kulenburg: maar alle deselve op d'eerste aanmaning van eenige Heeren Staten van de selve, ofte andre *Provincien*, van de Hoven van *Justitie*, ofte de *Magistraten* der Steden van dien, te sullen aanhouden, ende overleveren, om binnen de gemelte *Provincien* ende *Steden*, naar eisch van saaken te werden gestraft, &c. Of ende hoe verre soodanige Vry-Steden haar Regt mogen oefnen. Sie by Georg. Tholosan. *Synagm. jur.*

lib. 33. cap. 21. 22. Rebuff. *ad Constit. Reg. rom. 2. tit. de immanit.*
Eccles. Covarruy. var. resolut. lib. 2. cap. 20. Zepper. de legib.
Mosaic. l. 2. cap. 7. & lib. 4. cap. 14. Amel. de casib. conscient.
lib. 5. cap. 34. quast. 6. Polydor. Virgil. de rer. Invent. lib. 3. cap. 12.
Martyr. loc. commun. clas. 4. cap. 14. num. 33.

R O O M S- HOLLANDS-REGT.

HET VYFDE BOUK.

HET I. DEEL.

Regters, ende der selver Vierschaar ofte Regtbank,
ende wat daar toe behoort.

1. *Wie ende wat Personen Regters zijn, ende haar Ampt.*
2. *Regt-bank ende Vierschaar, wat, ende waar te houden.*
3. *Schouten Bedieningewat.*
4. *Het Spannen van Vierschaar hoedanig van ouds geschiede.*
5. *Griphiers ofte Secretaris Ampt, wat, ende hoedanig van ouds.*

Angesien een yder, met de aangeboren swakheid van eigen liefde besmet zijnde, in 't verdelen der saken, en de onderscheiden van yders eigen, ende het besit van dien, sig selven niet en kond of vermogt te regten. *l. unic. Cod. ne quis in sua causa jud.* heeft de noodsaaklijkheid ingevoert, datter in elke Stad, ende elk Dorp, onpartijdige Regters souden zijn, die de saken volgens het gene regt is, tussen twee of meer souden beslegten, voor dewelke ter plaatse daar toe geschikt, de twistende luiden hare saken wederzijds in Regten souden aan leggen, ende beweren, ende van dewelke sy naar volkomen verhoor, van beiden sijden den wtslag ende eind-oordeel souden verwagten.

Wie ende wat perfoonen van den beginne of by ons als Regters, het Regt hebben gehandhaaft, is niet seker: maar alleen waarschijnlijk, dat angesien by de Staten vanden Lande het Oppergefag ende het hoogste gebied van den beginne afgeweest is, het Regt ende wtvoering van dien in 't geheel by de voornoemde Staten, naar het Voorbeeld van de *Roomse Koningen*, selvs is gehandhaaft, sulks mede van de *Graven van Vlaanderen* getuigd werd by Nicol. Burgund. *ad Consuetud. Flandr. tract. 9. num. 13.* Ende wt verscheide oude *Hand-vesten* te sien is. Dat in den beginne mede by de *Hollandse Graven* geoeffend is geweest. Dog door aanwas vande volkeren, ende vermenigvuldiging van de lasten ende swarigheden die in het Land-

Land-bestier buiten dien onstond, was den selven dienst veel te lastig, ende het geriev voor soo veel Volken vry klein en sober. Sulks dat de *Prince* van den Lande, met de sorg van het Land-bestier ende wat daar toe behoort, buiten dien beset zijnde, de wtvoeringe van Regt en Gerechtigheit aan andere, dewelke sy dat toevertrouwen, hebben moeten bevelen; So dat metter tijd yder Stad, ende yder Dorp ofte Heerlijkheid, sijn eigen bysondre Regters verkregen heeft, dewelke op dat die onzijdig, ende buiten bedenken van t'samen-rottinge ofte quade trouwe blijven, alle Jaren werden vernieuwt ende hersteld, in voortijden by de Hoogste Magt, nu by de Opper-Magt van elke plaats in 't bysonder, by de sommige tot seven, by de sommige tot agt in getal, wt het midden van de voornaamste van geslagt ende middelen, daar onder de Regtsgeleerden als de bequaamste meest voorgaan, ende in Koop-Steden, daar veel geschillen over den Koop-handel vallen, de voornaamste onder de Koop-luiden werden bygevougd. Ende boven dien hebben deselve een algemeenen Regts-Raad, diemen *Pensionaris* nomd, ende ook wel eenige wt de voornaamste Regts-Oeffeners, dewelke haar op seker Jaarlyks Wedde, in swaarwigtige saken van haren raad dienen. *arg. l. 2. §. 5. ff. de Senatus Consult.* Ende by de Regters ten platten Lande, werd in swaarwigtige saken ten lasten van de Dingslieden, by twee of drie onzijdige Regtsgeleerden beraadslaagd. Dese werden gemeenlijk Schepenen genomd, van welkers oirspronk ende onderscheid hier voor in het I. Bouk, het II. Deel, in 't lange is gehandeld.

De Baljuwen hebben dan regt over lijf-straffelijke saken, ende de Schouten over de gemeene saken, om daar over de beschuldiging ende aanklagte te doen. Daar by komt den *Fiscaal* ende *Procureur generaal*, die in gemeenlands saken van het Hooge Hof, ende in andere saken by præventie ende voorhaal, daar hyse op de daad bevind, ende by verjaring van andere ongestraff-gelatene misdaden, *Instruct. art. 8. ende 19.* de aanklagte doet uyt den naam van de hoge Overheyt, *l. 3. ff. de offic. Procurat. Caesar.* Sodanige bediening had Pilatus, omtrent de beschuldiging van Christus, wiens ampt het was hem te beschuldigen, gelijk hy ook alle middelen van beschuldiging tot behagen des volks aangewend hebbende, meer als eens opentlijk verklaard heeft, dat hy geen schuld in hem en vonde, hem onder groote *protestatio* ende voorbetuyg, de Regters heeft over-gegeven, soo dat by sommige Schrift-geleerden te onregt genomt werd, Stadhouder ende Opperregter, daar hy niet anders en was als *Fiscaal* ende aanklager uyt den naam ende van wegen de Stadhouder. Soo dat uyt *Tertulliano, Josepho,*

I. Deel. *Regters, ende der selver Vierschaar, &c.* 505
pho, ende *Tacito* beweerd werd by *Jacob. Cujacius Observ. lib. 19. observ. 13.*

De plaats daar het Regt werd gehouden werd gemeenlijk genoemd *2* Regt-bank, ofte Vierschaar, alsoo genoemd om dat de selve van ouds bestaan heeft in een vierderhande foort van Bediening, als in een Regter, in een Aanlegger, een Verweerder, ende een Schout, dewelke het Regt eiste ofte maande, ende is een Land-gemeen ofte Stads-huis, daar het Regt op seekere dagen en tijden, opentlijk werd gehouden; by de sommige op den Weg ende op der Straten, onder seeker af-spanfel, sulks nog in Gelderland ten platten Lande gebruikelijk is; Soo was by *Hand-vest van Hertog Maximiliaan* aan die van Holland gegeven op den 26. Mey 1480. art. 9. *Dat geen Baljuwen, Schouten, nog Dijk-graven, binnen de Steden ofte op den Dorpen, regt doen sullen dan op een openbare Vierschaar, buiten op den weg, of in een Huis, daarmen geen drank nogte spijs en verkoopt, ende het Regt niet beginnende, ofte die Vierschaar te spannen, dan goeds tijds by klimmende Son, voor de middag, ende niet voor negen uyren, maar als sy de Vierschaar gespannen ende het Regt begonnen hebben, wt der Vierschaar niet te scheiden, nog het Regt een uyr, twee meer, ofte min opte setten, voor dattet Regt geeindigt is, ende waart dat sy dat regt anders plegden, soo soude dat van geender waarden wesen: Het welk by ons ten platten Lande voor soo veel in ongebruik is geraakt, dat by naar over al het Regt ende Vierschaar in een Herberg gehouden werd.*

In elke Vierschaar is een Schout die de Vierschaar spand, dat is, die *3* Schepenen doet vergaderen, ende van haar het Regt door de Dingsluyden op eyft ende maand; Want het woord Schout, komt van Schuld, alsoo genomt als een Inmaner van gemeene schuld. Soo vindmen volgens tuyg van *Grot. Inleyd. 2. Bonk 28. Deel, vers. die den voorspronk.* inde oude schriften in plaats van *Schuld* ende *Schuldig*, *Schoud* ende *Schoudig*. Hy had ook regt de kleine geld-boeten, ofte breuken, tegens den Heer te vorderen, diemen als nog onderscheidentlijk Schouten-boeten nomd, maar hooger boeten, en breuken, daar Welbooren-Mannen de kennisse van toekomt, wierd gelijk als nog by den *Baljuw*, by na op gelijke wijze, berigt. Dog beyde deselve Ampten werden in de Steden daar Schepens sonder onderscheid Regt doen, ende inde Dorpen en Heerlijkheden, dewelke onder geen algemeen Baljuwschap en behooren, meerendeels by een ende deselve Persoon bediend, diemen in de Steden *Hoof-Officier*, ende ten platten Lande *Baljuw* ende *Schoud* nomd, dewelke desen Dienst soo in gemeene saken by Schepenen, als in strafbare saken by Welbooren-Mannen

waarneemd. Boven dien hebben de Schouten ten platten Lande het Regt van alle Brieven, Overdragen, Oorkonden, en andere saken, daar Schepenen over kennen, met des Heeren ofte des Ambagts-Zegel te bevestigen. De Baljuwen trokken ook den derden penning van alle Verbeurten, die daar vielen in de Ambagten, in lijvlijke ende *criminele* saken, van welke twee andere deelen, sy gehouden waren Reekening te doen aan den Grave: ende de Schouten hadden wt den naam van de Ambags-Heeren de nakoop van alle verkoopingingen van vaste Goeden: daar wt naderhand het regt van Pond-geld, van een oort stuyver, en by de sommige tot meerder van elke gulden, van alle verkoopingingen der vaste Goeden die in 't openbaar geschieden, tot afkoop van dien schijnd voort gekomen te zijn. Waar van by den Hove van Holland een *Sententie* is gewesen, voor den Schout van Soeterwoude op den 24. Feb. 1535. tussen *Jacob Willemsz. van Leyden, Impetrant in reformatie*, aan d'eene zijde, ende *Antonis Paats*, Schout tot Soeterwoude, Gedaagde, daar by hem is toegewesen den sestigsten Penning van de koop-penningen van alle onroerende Goederen in 't openbaar verkost, of ook binnen Jaars dat die openbaarlijk zijn geveild. Gelijke *Sententie* is gewesen voor de Schouten in Schieland, den 24. Feb. 1629. beyde te sien in het 1. *Deel van de Sententien, ende gewesen saken, van den Hoogen en Provinciaalen Raad. pag. 269. en 309.* Sie verder *Papegay pag. 65. en de volg.* Den Oorsprong van de Schouten in Zuid-holland, beschrijft Jacob van Oudenhoven, in sijn beschrijvinge van Zuid-holland pag. 449. 450. alwaar mede te sien is een *Sententie* van den Hove van Holland, van den 22. Decemb. 1598. tussen Jonkh^r. *Jan van Duyvenvoorden*, Heer van Warmond, &c. *Impetrant in rauw actie*, ende *Foy van Bronkboven*, Baljuw van Rijnland, mitsgaders den *Procureur Generaal*, aangaande het Regt van de Ambachts-heeren, en haare gestelde Baljuwen. Van het regt over de gemeene boeten tussen den Baljuwen ende Schouten. Sie de *Costuymen van Rijnland, art. 10.* ende 't gene aldaar hy my is aangeteekent.

- 4 Van ouds plag den Schout de Vierschaar te spannen in deser voegen: Na dat hy op den dag van Regt, dien hy behoorlijk had doen beteekenen, de Schepens voor den middag had doen vergaderen op den Dingstal, dat is, de plaats daarmen gewoon is Regt te doen: Vraagde hy, of het also goeet tijds aan den dag was, dat hy Vierschaar spannen, ende als Houder ende Klager regten mogt, ende sijn ende sijns G. Heeren boeten winnen mogt, daar op den eersten Schepen antwoorde: Ik ken den dag soo verregaan te wesen, dat gy de Vierschaar maken meugd na den Regten van den

Lande, soo verr ik vervolg heb, ende niemand daar tegen en agt. Daar op den Schout wt riep, agt daar niemand tegen, ik mag hier Vierschaar maken na den Regten van den Lande, dat vraag ik, een, twee, drie, en vier werv; Alsoo daar niemand met Regt tegen en agt, soo ban ik Vierschaar van mijns Heeren wegen, van gebuyrs wegen, ende van mijn selys wegen; Ende 't selve gedaan zijnde, gebood hy de Gemeente swijgen, ende vermaande haar met dese woorden: Ik gebie lust, ik verbie onlust, Ik gebie dat niemand in dese Vierschaar en spreek, hy spreek met geagter taal, ende met oorlof van den Heer of Regter, als regt is; Ik gebie dat niemand den Regter te naar en gaat, nog staat, nog en spreckt met woorden, nog met werken, nog met geenderhande saken; Ik gebie al dat dese Vierschaar behulpelijk mag wesen, ja verbie al datse hinderlijk mag wesen, dat gebie ik van 's Heeren wegen, een, twee, drie, ende vier werv, op de hoogste boeten die daar toe staan: Het welk gedaan zijnde, vraagde hy offer jemand aan Regt te doen had, ende als dan dongen Partijen haar Regt: Het welk gedaan zijnde, vraagde hy den eersten Schepen, wat daar van het beste Regt was, ende seyde dat Vonnis vraag ik u; Ende als dat Vonnis gewesen was, vraagde hy voort van d'een tot d'ander, of sy 't volgenden: Ende de Stemmen vergaderd hebbende, dede hy de wtspraak. Daar van in 't lange te sien is in de Handvesten en *Costuymen van Zuid-holland pag. 517. en de volgende*, en de Regten en *Costuymen van Kennemerland pag. 190. 200. ende 290.*

Dog alle 't selve werd huydendaags soo nauw niet onderhouden, ende aan geen seckere woorden, ofte nauw befette voorstellinge gebonden, blijvende egter de magt van de Vierschaar te vergaderen, de Dingsluyden in goeden schik te houden, 's Heeren boeten en breuken in te manen, Vonnis te vragen, en de Stemmen te vergaderen, als van ouds.

Aangaande den tijd van de *Vierschaar* te spannen, mogt in Kennemerland den Schout den dag niet langer leggen als veertien dagen. *Costuymen van Kennemerland pag. 191.* En de Schepenen niet meer doen vergaderen, om Vierschaar te houden, als tweemaal ter week, te weten, Dingsdags ende Vrydags, op welke dagen de Gebuyren ook jegens malkanderen mogten Regts plegen. *Costuymen van Kennemerland pag. 67.* Dog op dat de Regt-dagen niet al te lang souden werden vertrokken, is ten platten Lande ingevoerd, datmen ten minsten alle veertien dagen Regt-dag houd; Sulks ook by Verdrag van de Hooge Vierschaar van Zuid-holland van den Jare 1433, is vast gesteld. Sie de *Costuymen van Zuid-holland pag. 455.*

wat regt ende gerechtigheit voort by den Schout gepleegt werd, is te sien in sekere sententie van den Hove van Holland tussen *den Baljuw ende den Schout tot Rijswijk* gewesen. op den 5. Novemb. 1632. Sulks hier voor I. bouk 9. deel. vers. 14. onder de *Middelbare Jurisdictie*, die by hem uytten naam van den Ambagtsheer gepleegt werd, breder werd verhaalt ende opgeteld.

- 5 Bovendien heeft elke Vierschaar een beëdigden Schrijver, (die alles by geschrift steld, ende de gewijsden den Volke verkundigd, ende daar van des behoevende afschriyven geeft,) diemen *Griphier*, ofte *Secretaris* nomd; dog is der selver Ampt soo oud niet, immers ten platten Lande van ouds onbekend, onder dewelke de Gewijsden ende Vonnissen van regts saken mondeling aangeleid, ende by den Schout wtgesproken wierden. Sie de *Costuymen van Zuid-holland*, p. 449. Daar mede geseid werd, datmen van ouds niet en wist te spreken van den Secretarissen ofte Klerken, maar alle saken, by den Schout met sijne Schepenen, wt den Name van den Grave *de plano* wierden afgedaan. Het welk eerst wt den Pauwelijken Rogten *cap. quoniam extra. de probat. & cap. statutum. §. notarium. de Rescript. in 6.* is ingevoerd. Soo vindmen in de oude Keuren der Stad Leyden, van den Jare 1400. ende daar voor, dat by den Schout en agt Schepenen is gekeurt: dat *soo wie eenige kenninge doet daarmen wedden of bied, die Aanspreeker ende Verweerder sullen haar dingtalen in geschripte den Klerk overleveren, binnen twee dagen na dat sy ander kenningen gegaan, Soo wie sijn dingtaal niet over en gave als voorschreven is, die soude vervallen wesen van sijnen Regte.*

Der selver Ampt is, van alles wat in de Vierschaar tussen den Dings-luyden voor of tegen werd ingebragt, goede onderscheid van saken, perfoonen en tijden, aantekening te houden, datmen *Notulen* nomd, ende naar dat de saak voldongen is, het geene by den Dings-luyden werd overgleid, den Regter voor te lesen, het wijsdom by geschrift te stellen, ende het selve de Regters te doen hersinnen en gestaden, ende 't selve gedaan zijnde, den luyden voor Regt te verkundigen, ende van alles goed bouk te houden, om t'allen tijden daar van des van nooden afschrift te geven. *d. cap. quoniam. II. vers. stantimus extr. de Probat.*

Deze moeten haar onzijdig houden, nogte haar met het stemmen en wijsen eenigints bemoeyen, nogte ook aan d'een of d'ander zijde van den Dings-luyden iets van des anders saaken buyten de Dingtalen bekend maken. *l. 1. ff. de pravaricat.* nogte ook den Dings-luyden taal ofte woord houden. *Plac. van de Staten van Holland van den*
I. An-

1. *Augusti 1603.* daar by bevolen werd: *Dat geene Schouten of Secretarissen, van eenige Geregten of Vierscharen, hun sullen laten gebruyken als Woord-bonders aldaar. Sie de Handvesten Costuymen van Zuyd-holland pag. 456.*

HET II. DEEL.

Van Regts-gebied, ofte Regts-dwang.

1. Regts-gebied hoedanig door Regts-dwang uyt te voeren.	<i>criminele, civile, booge, middelbare, lage.</i>
2. Regts-gebied aan iemand gegeven, kan niet wederom aan een derden over gegeven werden,	4. <i>Algemeen of bysonder wat, ende hoe verrijg wt strekt.</i>
3. Regts-gebied wat, en hoe veelderhande,	5. <i>By wie te offener.</i>
	6. <i>Het teiken van strafbaar ofte crimineel Regts-gebied wat.</i>

OP dat de geschillen over de saken na wederzijdse Wet, ende Redenkaveling bequamenlijk werden gesligt, ten eynde gebragt, ende uytgevoert; soo is aan de Regters gegeven, benevens het Regts-gebied, ook Regts-dwang, om hare gewijsden te doen gehoorfamen. *arg. l. 2. de jurisd. & l. 1. in fin. ff. de offic. ejus.* want in het Regts-gebied verstaaten dat alles begrepen is, wat tot de wtvoeringe van het Regt behoord, sonder het welke het Regts-gebied kragteloos soude zijn. *l. ult. in fin. ff. de offic. ejus cui mand.*

Op wat manier ende hoedanig het Regts-gebied werd gehandhaaft, ende door Regts-dwang uytgevoerd, is by naar op yder plaats bysonder, ende omvangt het Regts-gebied sijne gedaante van de manieren ende instellingen van de selve. Uitgefondert dat dit onder allen als algemeen ende gebruykelyk is, dat het hals-regt, soo wel als andere deelen van het Regts-gebied, aan een ander kan werden opgedragen ende overgegeven. Sulks dat huydendaags by alle Overheden de welke cenig Regts-gebied vergund is, het hals-regt mede sonder onderscheide werd uitgevoerd: Behalven dat alleenlijk ten platten Lande, op de Dorpen, die geen bysondere hals-heerlijkheid en hebben, de Schepenen maar alleenlijk hebben een enkel Regts-gebied, ende het Hals-regt van de selve werd uytgevoert by de Wel-geboren Mannen, die de kennisse over de *criminele* en hals-faken, ende de Schepenen maar over de gemeene saken hebben. *Gudelin. de Jure Noviss. lib. 4. cap. 2. & lib. 3. cap. 13. in fin. Vinn. de Jurisdic. cap. 2. num. 8.*

Maar of het Regts-gebied dat iemand van een ander vergund is, by den selven wederom aan een derden kan overgegeven werden? Werd ook

huydendaags verstaan van neen, ende voor vast gesteld, dat niemaud anders een Gerigts-gebied door een derden kan doen uytvoeren, als die 't selve van sig selvs heeft. *l. 8. ff. de jurisdict.* ofte wel die geene welkers *commissie* ofte instellinge een duydelijke overdragt aan een derde te doen mede brengt, gelijk als by ons zijn de Vry-Heeren. Sie Bronkhorst. *ad l. 70. ff. de Reg. Jur. Vinn. de Jurisdic. cap. 3. num. 7.*

- 3 Het Regts-Gebied was eertijds naar het gevoelen van de DD. veelerhande; dog kan wel bequaamst onderscheyden werden in *criminele*, dat is, straflijke, en *civile*, dat is, al andere gemeene saken: Ten waar dat deselve onderscheyden wierd in *hooge*, dat is, van hals ende lijv-straflijke saken, *middelbare*, dewelke alleen van Geld-boete kennisse neemd, ende over eenige andere wtgesonderde sake, als het stellen van Voogden, het be- regten van Weduwen ende Weesen, stellen van *Notarissen*, ende diergelijke. Andere *laage Regts-dwang* ofte Regts-gebied over al andere gemene saken der Ding-pligtigen. Gelijk sulks naar het voorbeeld van de Franzen verdeeld werd, by Jan Bottelier in sijn *Summe Ruraal cap. 6. §. natuyrlijk*, en *cap. 272. ende volg.* Anders soudenmen het Regts-gebied kunnen verdeelen in soo veelerhande soorten, als het Regt selv, het welk is, of Goddelijk, Menselijk, Geestelijk, Wereldlijk, Volker-regt, Burger-regt, algemeen, bysonder, Leen ofte Onleen-roerig: ofte ook wel in soo veel soorten als de Regters van den anderen werden onderscheiden; als in, Hoff-geregt, Stads-geregt, Dorp-geregt, Geestelijk, Wereldlijk, Krijgs-geregt, en gemcen Burger-regt: Dog alle onderscheiden in de twee genoemde soorten, van *crimineel*, en *civil*, dat is, van straflijke, ofte gemeene onstraf- lijke saken.
- 4 Het Regts-gebied ten aansien van haar oeffening, is ofte algemeen, ofte bysonder.

Algemeen is het welk sig over het geheele Land wtfrekt, gelijk als het Regts-gebied van het Hoff, ofte den Hoogen Raad in Holland; het welk over al 't geheele Land door te werk geleid ende gooeffent werd.

Bysonder Regts-gebied is het welk in sekere plaats ende ommering be- paald is, gelijk als tussen de Steden, Dorpen, en Heerlijkheden, onder de- welke een yder sijn bysonder Regts-gebied heeft, het welk van den anderen met sekere grond-scheiding bepaalt is. Buyten welke afpaling ende verde- ling niemand eenig Regts-gebied mag oeffenen, maar moet by een yder in het sijne gepleegd werden, of is van sig selven kragteloos. *l. ult. ff. de jurisd.* Sie Péc. *van Besetten ende Hand-opleggen, het xx i. deel*, ende het geen daar is aangeeekent.

In de Steden werd het Regts-gebied sonder onderscheid van hoog, ofte laag, *crimineel*, of *civil*, by Schepenen geoeffend: maar ten platten Lande werd onderscheid gemaakt tusschen *criminele* ende *civile* faken. Daar van alleen de *civile* ende onstraflijke faken, by, en voor Schepenen werden verhandelt, ende de *criminele* en strafbare faken, door Wel-gebooren Mannen werden beslegt. Daar van breder in hen I. Bouk II. Deel. num. 20. ende volgende.

Het teeken van een straflijk Regts-gebied was eertijds een swaard, het 6 welk voor uyt gedragen wierd, daar van het ook de Magt des swards genoemd werd. *l. 3. ff. de Iurisd.* Maar by ons hebben de Baljuwen ende Schouten te Regt sittende ofte gaande, een lange spits roede in de hand, die rood gevervd is; Daar om op verscheide plaatsen de Land-Drosten de *Rode Roede* werden genoemd.

HET III. DEEL.

Van Aanleggers ende Verweerders.

1. Een Eysser ofte aanlegger wie.	10. Of deselve ook van criminele ende lijvstraflijke saken verschoond werden.
2. Een verweerder wie.	11. Meer 's samschuldige, of en wanneer in 't geheel, of voor haar aandeel aanspreeklijk zijn.
3. Of, en wanneer yemand gedwongen of genoodsaakt kan werden, Eysser of Aanlegger te zijn, en wanneer men van een begonne aangeleyde saak afstand mag doen.	12. Of, en wanneer iemand voor eens anders verbintenis aanspreeklijk is.
4. Wie Aanleggers ofse Verweerders mogen sijn, wie niet.	13. Man ende Vrouw, of, ende wanneer voor malkanderen aanspreeklijk.
5. Geen Minder-jarige.	14. Een Vader voor sijn Soon.
6. Geen Kinderen tegen haar Onders.	15. Repressalien war, en wanneer plaats hebben.
7. Geen getrouwde Vrouwen.	16. Niemand ongemaand of voor dat de tijd om is, in regi aanspreeklijk.
8. Geen Witgebanne.	17. Wat den Aanlegger egentlijk te doen staat.
9. Geen onbehoorlijke ofte ongeoorlowde Collegien.	

DE Perfloonen in en omtrent de Regts-pleging besig, sijn tweederhande: Andere dewelken de saak selv aangaat: Andere dewelke de saak voor deselve bedienen; als sijn: *Advocaten, Procureurs, Deurwaarders, Bodem, &c. cap. quoniam. 11. extr. de probat.* Selv-pleitende Luiden, dewelk de saak egentlijk aangaat, sijn Aanleggers en Verweerders, anders Eissers en Gedaagden, dienmen gemeenlijk noemd *Parijen*, om dat sy over ende weder tegens malkanderen dingen.

Een Eisser ofte Aanlegger is, die een ander voor een Regter beroupt.

om met hem in regt te dingen. *l. 13. ff. de judic. l. 10. ff. fin. regundor. l. 14. in fin. ff. de in jus vocando.*

2 Een Verweerder of Gedaagde is, die geroepen werd, ende den Eysfer ofte Aanlegger in regten tegengaat. *§. 3. Instit. de perpet. & temporalib. act. l. 3. ff. de probat. l. 5. & seq. Cod. de Edendo.*

3 Niemand werd gedwongen Eysfer ofte Aanlegger te zijn tegens sijn wil ofte welgevallen. *tot. tit. Cod. Ut nemo invitus ag. vel accus. l. fin. Cod. de Usur. pupill. l. 2. Cod. de in litem jur. l. 20. Cod. de pign. & hypothec. Maar sijn saak eens aangeleid en voor den Regter aangevangen hebbende, moet deselve vervolgen, ofte vervallen in de kosten van 't geding. Instruēt. van den Hove art. III. en 209. het welk te verstaan is van wederzijdse dingpligt, dat men *litiscontestatie* noemd, soo wanneer datter eys gedaan, ende daar op geantwoord is; Daar door de saak bank-vaft werd gemaakt. Anderfints vermag den Aanlegger voor de *litiscontestatie*, nog van sijn begonnen saak, voor dees of geenen Regter begonnen, afstand doen, ende wederom voor een andren Regter aanleggen, mits betalende de kosten, by den Gedaagde ondertussen gedaan. *DD. ad l. 4. Cod. de pact. Sie Damhoud. prax. Civil. c. 202. Johan à Sande lib. 1. tit. 7. defn. 1. Wieland pract. Civ. tit. 1. cap. 12. Christin. vol. 2. decis. 91. num. 4. Pecc. van Besetten en Hand-opleggen, het XLVIII. Deel.**

Dog Voogden van Wees-kindren, Bewindhebbers, Ontfangers, Volmagtigen, ende diergelijke, sijn ook tegens haar keur ende wil, van wegen haren Dienst, genootsaakt, de saken hare pupillen, Minder-jarige ende andre, wiens saken te berigten haar vertrouwt zijn, aangaande, door den Regter te doen beslegten, om het gevaar van namaninge, soo sy daar in nalatig of versuymig waren geweest. *l. 8. in pr. ff. de negot. gest. l. 11. ff. mandat. l. 2. Cod. arbitr. tutel. l. 18. l. 24. Cod. de administrat. tut. Sie verder Andr. Gail. l. 1. observ. 9. Merul. prax. Civil. lib. 1. tit. 8. cap. 1. num. 9. Damhoud. prax. Civ. cap. 10. num. 2.*

4 Voor den Regter, het sy om te eissen, of te verweeren, mogen verschijnen alle Persoonen, die 't selve niet verboden en is. *tot. tit. Cod. de his qui legit. person. stand. in judic. habent.* Onder welk verbod zijn:

5 I. Alle Minder-jarige, dewelke sonder bewilliging ende bystand van hare Voogden niet geoorloft is in Regten te verschijnen. *l. 1. 2. Cod. qui legitim. person. stand. in jud.*

6 II. Alle Kindren tegens hare Ouders, ten sy met voorgaande toestaan en kennis van den Regter. *l. 4. §. 1. ff. de in jus vocando. l. 3. Cod. eod. §. fin. instit. de poena temere litigant.* Sie Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 24. cap. 12.

num.

num. 3. Gudelin. *de Iure Noviss. lib. 4. cap. 5. in pr. Zyp. notit. Iur. Belg. de injus vocand. vers. quamvis.* Percz. *eod. num. 3. Christin. vol. 2. decis. 154. num. 8, 9. Rebuff. ad constit. reg. in proëm. gloss. 5. num. 47. Fachin. lib. 10. cap. 87. Vinn. ad §. panales. 12. instit. de actionibus. num. 5. Papegay pag. mihi 17.*

III. Alle getrouwde Vrouwen, de welke naar onse dagelijkse manieren, behooren onder de magt, sorg, ende bescherming van haare Mans. Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 4. num. 4. Herbai. lib. sing. cap. 13. §. 1. cum seqq. Boër. ad consuetud. Binnrig. tit. 1. §. 4. gloss. 2. Argentr. ad consuet. Britt. art. 424. Gudelin. de Iure noviss. lib. 1. cap. 7. vers. certe.* Sonder welkers toelaten, de selve in onstrafbare faken voor den Regter niet komen en mogen, ten sy dat de Man van huys ende uit-landig is, in welken geval het somwijlen toegelaten werd. *arg. l. 18. §. 1. ff. de jud.* Dog daar onder en werden niet begrepen de Vrouwen de welke openbare Neering ende Koopmanschap doen, die voor soo veel haar Neering ofte Koopmanschap betreft, regtelijk mogen eiffen, ende haar selven verweeren. Daar van hier voor 't I. Bouk. VI. Deel. num. 7. breder werd verhandeld. Sie hier van breder by G. Waffenaar in sijn *pract. judic. cap. 1. num. 23. en de volgende.*

IV. Alle wytgebannen Persoonen. *Christin. vol. 2. decis. 153. num. 1. 8* Daar onder ook gerekent werden die geene, die haar by onse openbare Vyanden onthouden; ten waar dat die by bewilliging van de Staten Generaal, ofte die geene, in wiens Provincie de saak dienen moet, toegelaten werden. *Resolut. van de Staten Generaal 2. Okt. 1590. 4. Martii 1591. uitgefondert mede in de saaken de Koopmanschap betreffende. Consult. ende Advijs. part. 1. consult. 289.*

V. Item alle onbehoorlijke ende ongeoorloovde gemeenschappen en vergaderingen. Van de welke alhoewel by ons sommige verdragen ende toegelaten werden, werd deselve nogtans alle Regts-vordering geweigert. als te sien is by Jacob Coren *observ. 9.*

Alle 't welk soodanig in civile en onstraflijke faken werd onderhouden; 10
maar in criminele en lijv-straflijke faken, soo moet den Gedaagde ofte Verweerder, selvs in persoon hem komen verantwoorden; Soo dat nochte der Voogden, in de faken der Minder-jarigen, nog ook des Mans toedoen, in de faken van sijn Vrouw, daar in te pas komt, ende des tegenwoordigheid van den Misdoender ofte Ondader selv niet alleen geoorlooft, maar ook noodsakelijk is. *cap. 5. extr. de except. l. 17. ff. de poen.* Sie Columen van Antw. *tit. 43. art. 75. Rebuff. ad const. reg. in proëm. gloss. 5.*

n. 72. Imbert. *Enchirid. jur. Gall. in verb. autoritas curatoris*. Boff, *pract. crim. tit. de confess. num. 69*. Clar. *S. fin. quaest. 50. num. 2*. Papon, *lib. 6. tit. 1. art. 22*. Argent. *ad consuetud. Brittan. art. 208*.

Dit is te verstaan van de pleytende Luiden in 't bysonder, dat is, van een Aanlegger ende Verweerder; Maar het gebeurd somtijds dat meer Persoonen t'samen, of als met eene hand tegens andere pleyt voeren. *tot. tit. Cod. de confort. ejusd. litis*.

- 11 Eertijds: Indien jemand van die meer mede-pleytende Luiden alleen, jemand anders in regten betrok, soo wierd hem tegengeworpen, dat hy alleen niet volmagtig was: Wederom indien jemand in sulken val alleen als Verweerder in regten aangesprooken wierd, vermogt hy met het verzet, van dat hy meer gelijk schuldigen had, sig te beweerden, volstaan. Cujac en Gothofred. *ad l. 1. Cod. eod.* Dog huylendaags, niet tegenstaande jemand Mede-makkers in de selve saak heeft, vermogt hy voor sijn aandeel alleen, ofte een ander in regten betrekken, ofte van een ander in regten betrokken werden. *d. l. 1. l. 4. Cod. eod. l. 85. §. 4. ff. de verb. oblig.* Ende vermogt ook de saak in 't geheel uytvoeren, indien hy Aanlegger zijnde, hem sterk maakt voor de gestading van sijn Mede-geffellen, ofte Verweerder zijnde, borg steld voor het gewijsde. *l. 2. Cod. eod.*

Dog indien veel saak-weldige t'samen niet onderworpen en zijn, een ende den selven Regter, ofte een Regts-gebied, als woonende in verscheidene regts-gebieden, soo kunnen de selve onder eenen hoogen Regter, ende sulks aan het Hof van Holland ter eerster geding te gelijk betrokken werden, op dat de saak niet verdeeld ofte stuks-gewijs verhandeld werd. *l. 10. Cod. de jud. & tot. tit. ff. de quib. reb. ad eund. jud. eat.* als hier naar breder sal werden geseld.

- 12 Anders en kan niemand voor eens anders verbintenis aangesprooken werden. *l. 3. Cod. ne uxor. pro marito. l. unic. Cod. ut actio ab herede*. Soodanig, dat selvs in de onscheidbre gemeenschap van Man ende Vrouw, den een voor des anders handeling by de Roomse Regten niet verbonden blijft. *l. 1. Cod. eod. ne uxor pro marito*.

- 13 Welken regel sijn wtsondering heeft in saken daar in by opentlijk gebruik ende gewoonte anders ingevoert is. Alsoo mag de Vrouw, ende hare Ervgenamen, ten opsig van de gemeenschap van Goederen, by ons voor de helvt van de schulden van de Man aangesprooken werden. Neostad. *de pact. antenupt. observ. 9. in not.* Grot. *lib. 1. part. 5. num. 34*. Gomez. *ad leg. 53. tauri. num. 73. vers. ex quibus infero*. Consult. ende Advijf. *part. 1. consult. 47. vers. van gelijken*. Pecc. *de testam. conjug. lib. 2. cap. 6. in fin.*

Dog

Dog en is een Weduwe na de dood van haar Man niet gehouden in de schulden by haar Man voor de tijd van haar Huwelijk gemaakt, als hier voor 't IV. Bouk het XXIII. Deel, breder is verhandeld. Nogte ook niet in de boeten en breuken die de Man om eenige ondaad werden opgeleid. Sie Papon. *l. 15. tit. 2. art. 3.* Goris *Advers. tr. de Societ. conjug. cap. 4. num. 12.* Gelijk als of den Man om Overspel, of andere oorsaken in sijn Goederen wierd gestraft, soo sal die schade alleen uyt des Mans goet gedragen moeten werden. Sand *lib. 2. tit. 5. defin. 8.* Goris *dict. cap. 4. num. 8. cum. seqq.* Herbai. *lib. sing. cap. 13. §. 15.* Grot. *Inleyd. lib. 1. cap. 5. num. 35.* Handvesten van Zuid-Holland, *gedrukt in 't Jaar 1654. pag. 531. art. 7.* Insgelijks ook als de Man al sijn Goederen verbeurt verklaart werden, soo blijft de helvt van de winsten evenwel vry voor de Vrouw. Costum. van Antwerp, *tit. 16. art. 1.* Christ. *ad leges Mechlin. tit. 9. art. 2. num. 12.* Gomez, *ad l. 77. tauri. n. 1.* Gail. *lib. 2. observ. 86. num. 14.*

Ende heeft een Vrouw op veele plaatsen dat voordeel, dat sy voor Schout ende twee Schepenen, eer haar aflijvige Man ter aarde gebracht werd, afftant mag doen van den Boedel, ende uitgaande in haar dagelijkse Kleederen, en is daar na in geene schulden gehouden, *vulgo*: De sleutel op de kist leggen: ofte voor de baar wtgaan. Keuren van Leyden, *art. 203.* Gelijk als de Keuren van Rotterdam dat uitdrukkelijk mede brengen: Dat alle weduwen van de Poorters der selver Stede die hen willen ontlasten van de schulden by haar Mans staande Huwelijk, of daar vooren gemaakt, gehouden zijn de sleutelen van den huise op de kist te leggen, ende deselve openbaarlijk ter Kerke te laten dragen, ende voorts met hare dagelijkse Klederen uytten huise met het dood lighaam ter Kerke te gaan, met eens tien stuivers aan geld, ende daar voorts wt blijven. *Keuren aldaar.*

De Man aan d'ander zijde (aangesien volgens de gewoonten van ons Land, tussen Man en Vrouw gemeenschap werd gemaakt van alle het goet,) kan ook voor de schulden van sijn Vrouw, die voor het Huwelijk gemaakt zijn, aangesprooken werden, staande het selve Huwelijk. Sie Chassan. *ad consuetud. Burg. rub. 4. §. 9. ad verb. de tous debites. num. 8.* Maar voor de schulden, staande Huwelijk gemaakt, en kan hy niet anders aangesprooken werden, dan voor soo veel als het met sijn toestaat is gedaan: gelijk als wanneer de Vrouw met voorweten ende wil van haar Man doet openbare Koopmanschap: ten waar ook dat het schulden waren, die het huys-houden in 't gemeen aangingen. *arg. §. final. Inst. quib. alienare licet l. 33. ff. de jure dot. l. 78. §. 2. ff. eod.*

14 Om deselve oorzaak en kan ook een Soon om sijns Vaders, nochte een Vader om zijn Soons schulden gemoet werden, *l. i. & tot. tit. C. Ne Filii pro Patre, junct. l. 26. ff. de pœnis. & ibi DD.* Maar of een Vader uyt den Naam ende voor zijn Soon, het Kind dat zijn Soon by iemand in on-egt heeft geteeld, moet opvoeden, ofte de Dogter by zijn Soon onteerd, haar eere vergoeden, werd by sommige getwijvelt. *Christin. vol. 3. decis. 17. in fin.* verhaalt dat sulks van neen verstaan is. *Faber, Cod. lib. 4. tit. 9. def. 3.* van ja. dog het selve kan niet verder als tot de opvoedinge van het Kind wt-gerekt werden, volgens gevoelen van *Tulden. ad Cod. d. tit.* de welke ook een Groot-vader aan zijnen Neev schuldig is. gelijk hier voor 't I. Bouk, XIII. Deel. *num. 7.* breder is geseid.

15 Insgelijks soo werden naar het gebruik ende gewoonte van ons Land, voor het geene dat cen gantse Burgerlijke gemeenschap schuldig is, stilswijgende verbonden, al de Goederen van de geen die onder de selve gemeenschap behooren: sulks dat indien een Buiten-lander tegens zijnen Gedagde in eenige *Provincia* regt werd geweigert, ofte een gewijsde over den hals gedrongen werd, dat baarblijklijk onbillik, onredelik, ende onregtmatis is: ofte indien de gemeenschap ofte de Hoofden van dien, niet en willen voldoen het geene dat sy schuldig zijn, soo mag deselve een Burger van de selve gemeenschap ofte *Provincia*, het zy wie dat hy sy, ofte ook Schepen, Goederen, Koopmanschappen, &c. daar van daan komende, met kennis ende toestaan van de Overheid van zijn Land of de *Provincia* aanslaan, en de Verweerdere van dien door dat middel tot betalinge ofte vergoedinge van zijn afterwesen dwingen: ende werd dit gemcenlijk *Repressalien* genomd. Daar van breder te sien is by *Christin. vol. 5. decis. 183. n. 7.* *Bart. tract. de repress.* *Gail. de pignorat. obs. 2. cum seq.* *Myning. cent. 6. obs. 1.* *Georg. Tholos. in Syntagma. Juris lib. 38. c. 8.* *Menoch. de arbit. jud. cas. 527.*

Dog alsoo dese saken hard zijn, waar door de nabuyrige Landen wel ligt in Oorlog komen te vervallen, daarom tussen vele DD. werd getwistredent of het selve in een vry Landschap voor goed of voor quaad, ende voor geoorlovt ofte ongeoorlovt, moet gehouden werden; Soo is geraden, tussen de Nabuyren ende Bont-genoten, om sulks voor te komen, te volgen den voet by het *Tractaat* tussen desen Staat, ende die van Engeland, op den 15. April 1654. gemaakt. Daar by alle bedenkelijke oorsaken tot foodanige of gelijke voorvallen, voorgekomen ende afgesneden werden, ende by het 24. *Artijkel* van 't selve Verdrag wdrukkelijk werd bevoolen: Dat indien een ongelijk ofte *Injurie* waar gedaan, by d'een aan d'ander,

der, of by het Volk of de Ingefetenen van dien, nochtans geene brieven van *Repressalien*, *Marque*, ofte *Contra-Marque*, by een van beide fullen werden verleent, voor datter eerst regt verfoegt sal zijn, volgens den gemeenen loop van regten: Ende indien 't selve werd geweigert, of te lang vertrokken, dat dan de Opperste Magt, van de sijde wiens Volk ofte Ingefetenen ongelijk geleden hebben, aan die sijde daar Regt is geweigert, of te lang vertrokken, by geschrivte sal aanmanen ende verfoeken, alsulke verschillen vrundlijk, of door een gemeen manier van regts-vordering, befligt ende ter neder geleid te mogen werden: Maar indien dan nog wtgefteld, ende geen Regt ofte voldoening gedaan werd, in den tijd van drie Maanden, na soodanig gedaan verfoek, dat dan eerst brieven van *Repressalien*, *Marque*, ofte *Contra-Marque*, fullen werden verlcend, &c.

Defen regel houd ook op in de Ervgenamen van een Overleden, dewelke in alles sijn Perfoon aannemen, ende sijne schulden hoedanig die zijn, moeten voldoen, selvs de geld-boeten ende breuken, die wt misdaad van den Overleden mogten spruiten, sonder onderscheid. *tot. tit. Cod. ex delict. defunct. in quantum hered.*

Gelijk als niemand tegens sijn wil behouvt Eiffer of Aanlegger te zijn: 16
Soo en mag ook niemand tegens sijn wil in regt geroupen werden, die bereid is te voldoen het geen van hem werd geeilt. Derhalven een Eiffer niemand in regt roepen en moct, voor dat hy hem in 't minnelijk aangesprooken ende gemaand heeft, of soude indien den Gedaagde voor den Regter komende, seide noit onwillig geweest, ende als nog te vreden te zijn, het geene geeift werd te voldoen, in de kosten vervallen, by hem ende by den Gedaagde gedaan. *cap. novis. extr. de Judic. arg. l. 73. ff. de Procuratorib. l. 13. de Serv. Urban. prad. l. 40. ff. de pign. act. l. 122. §. 3. ff. de V. Oblig.* Dog 't selve is te verstaan van Schulden die gemaand moeten werden, ende daarom dat den Schuld-eiffer ten Huysse van den Schuldenaar moet gaan om te ontfangen, ende geen seekren dag ofte plaats van betalinge en houden. In de welke de behoorlijke maninge den Schuldenaar eerst nalatig maakt. *d. l. 1. 2. §. 3. ff. de V. Oblig. l. 24. ff. Quando dies legator.* maar niet van Schulden dewelke een seekren juisten dag van betaling inhouden, ende ten Huysse ende aan handen van den Schuld-eiffer moeten werden gebragt, gelijk als sijn Erv-pagten, Jaarlijkse Lof-Renten, ende diergelijke, daar in het verval van den dag, voor behoorlijke maninge ende waarschuwinge verstrekt, ende den Schuldenaar in gebreeken steld. *l. 12. Cod. de contr. & commit. stipulat. l. 2. Cod. de jure Emphyt.* Of ende wanneer den Schuldenaar selvs moet komen brengen het geen hy schuldig is, ende:

ende wanneer den Schuld-eiffer 't selve moet komen halen, verhandelt Caspar. Roderic. *de Ann. & mensur. reditib. lib. 2. quast. 6.* Pyrrh. Maur. *tract. de Solut. cap. 29.* Anton. Fabr. *ad Cod. lib. 4. tit. 43. definit. 15. & lib. 8. tit. 30. definit. 4.* Pecc. van Besetten, ende Hand-opleggen, *cap. 9. num. 2.*

Soo en mag ook niemand in Regt geroupen werden voor dat de tijd van betaling om is. *l. 213. de Verb. Signif. l. unie. Cod. Ut act. ab hered. l. 7. ff. de compens.* Ten waar dat den Schuldenaar verdagt was geworden, of den Schuld-eiffer om ander saken reden had verseekering, of Borg voor de voldoening van sijn schuld te eissen. In welken geval hy ook voor den tijd betalinge, of secker, mag eissen. *l. 41. ff. de Iudic. l. 14. ff. de pignor.* Sie mede Pecc. van Besetten, 4. Deel, num. 6.

- 17 Den Aanlegger staat toe, eer hy den Verweerder doet roupen, sig wel te beraden ende te letten, eerst, of ende waar mede hy sijn geeiste sal bewijzen, sonder het welke den Verweerder van de saak vry gestelt soude werden. *l. 23. Cod. de probat. l. 21. ff. eod.* daar van hier naar 't sijner plaats breder. Ook moet hy wel letten af den Gedaagde geen *exceptie* ofte verfet, het sy tegens de saak, of tegens de manier van Regts-vordering, sal kunnen inbrengen, dewelke mede veelerhande zijn.

HET IV. DEEL.

Van Regts-voorspraken ende Taal-luyden, dat is, van *Advocaten* ende *Procureurs*, ende haar- luyder bediening.

1. *Advocaat*, ofte Regts-voorspraak wie ende hare waardigheid.
2. Haar *Ampt* wat, ende hoedanig, ende waar in meest beslaat.
3. *Procureur* ofte Taal-man wie, ende haar waardigheid.
4. Haar *Anpi* ende bediening in *Civile* saken.
5. In *Criminele* saken.
6. Of ende hoe verre *Meester* vande saak zijn.
7. Of, ende hoe verre nodig haar *volmagt* te vertoonen.
8. Wanneer haren *last* ende *volmagt* ophoud, en haren *diens* wt is.
9. Of, ende hoedanig, door *wijssen* van de *Sententie*.
10. Of, ende hoedanig door de *dood* geeindigt, te hervatten.

OM dat veel luyden om haar onervarentheid in Regts-saken, ofte om hun noodsaaklijk afwescen, haar eigen saken niet en kunnen ofte mogen handhaven, ende wtvoeren, soo heeft de noodsaakelijkheid ingevoerd, datmen het selve vermogt te doen door hulp van andere, daar toe wettelijk, naar gedaan ondersouk van haare bequaamheid, gemagtigd.

Dese sijn Regts-voorspraken ende Taal-luyden, anders *Advocaten* ende *Procureurs*.

Advocaten ofte Regts-voorspraken sijn, die eens anders Pleit-saken ^I by monde, by geschrift, ofte andersins met hunnen goeden raad, in ende volgens het geene regt is, beweerden. l. 6. §. 5. *Cod. de postuland.* l. 3. *Cod. de Advocat. divers. judicior.* l. 1. §. 4. ff. *de extraord. cognit.* soo wel in gemeene, als in lijv-straffelijke saken. l. 5. *Cod. de postul.* l. 12. ff. *de publ. jud.* l. 2. *in fin.* *Cod. de Exhib. reis.* Derhalven der selver Ampt van groote waarde werd gehouden, ende niet min noodzakelijk, met dat sy met hare be- gaavde welspreekentheit, den onnooslen, onkunden ende onschuldigen, in haar goed ende bloed beweerende, niet min den Mensen voorderen, als die geene dewelke, met de wapens inde vuist, door schermslagen ende wonden, haar, ende haar Vaderland, vry vegten. l. 14. *Cod. de Advocat. divers. judicior.*

Daar toe werden by ons, sonder onderscheit aangenomen, alle de gene die in eenige *Universteiten*, ofte Hooge Scholen voor beider Regten Mee- sters sijn erkent.

Sulks dat het getal van deselve huidendaags onseker is; ende onder de ordre van de selve behooren, al de geene, die haar brieven van bequaam- heit getoond hebbende aan den *President*, ofte een daar toe gemagtigde wt den Raad, den gewoonelijken Eed hebben gedaan. *arg. l. 11. Cod. de Advoc. divers. judicior. Instr. art. 71. Merul. prax. civil. lib. 4. tit. 16, 17. cap. 2. num. 7. & cap. 3. Instruēt. vanden Hoog. Rade, art. 121. Zypæ. notit. Iur. Belg. de colleg. artific. in pr.*

Welken eed alle jaren op den eerste Regt-dagh naar drie Koningen, op de openbare Rolle, naar gedane oplefing ende vernieuwing van de *Instruētie* van den Hove, voor soo veel die de selve eenigfins mag aangaan ten overstaan van twee Commissarissen, moet werden vernieuwt, *Instruēt. art. 71.* waar toe de agterblijvende twee dagen naar haar wederkeeren nog werden aangenomen. *d. art. 71.* Dewelke ook inde Steden daar op werden aangenomen. Sie de *manier van procederen voor den Geregte der Stad Am- steldam, cap. 3. art. 1.*

Hoe dat hem den *Advocaat* in 't bedienen van sijn Ampt moet dra- ² gen. Sie *Gudel. de Iur. Noviss. lib. 4. cap. 4. Merul. lib. 4. tit. 17. cap. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Instruēt. van den Hove van Holland. artic. 74. ende volgende. van den Hoogen Raad art. 124. ende volgende. Ordon- nantie ende Instruētie vanden Hove van Utrecht, Rubr. van den Advoca- ten: manier van procederen binnen Amsteldam. c. 3. Ende aldaar de*
aan-

aanteekeningen van *N. Duyfent daalders*. het welk onder andere daar in bestaat.

I. Dat hy geene saken aan en neemt die hy weet onregtvaardig te zijn. *l. 14. §. 1. vers. non autem, & ibi Bald. Cod. de judicior. Instruct. artic. 71.*

II. Dat hy geen aandeel in de saak en bedingt. *l. 6. §. 2. Cod. de postul. & instruct. d. art. 71.*

III. Dat hy alleenlijk doet het geen de saak vereift, ende niet buiten het geene de bevordering van de saak lijden mag, in 't pleiten met ongebonden woorden ofte lasteringen wt en berft. *d. l. 6. §. 1. Cod. de postul. & d. art. 71.*

IV. Dat hy geen onbehoorlijke, ofte onnootfakelijke wttellen en maakt, om de luiden daar mede te quellen. *d. l. 6. §. 4.*

V. Dat hy in sijn Regt-schrijven geen *rediten* ofte *repetitien*, dat is, herhaling mag doen van het geen te voorens was geseid, of in deselve vervat ten mag den geheelen inhoud vande stukken, daar toe hy hem kortelijk gedragen, ende met de letter van de Stukken selv kan aanwijfen. Sulks als by *Ordonnantie van den Hove van Holland van den 1. Maart 1583.* was bevolen, ende by de nieuwe *Ordonnantie* ende *reglement tot bevordering van de expeditie van de Instittie voor den Hoogen Raad, van den 7. Junii 1658. art. 30.* is vernieuwt.

VI. Hier diend by gevoegt, dat hy in 't voorstellen van sijn saak, niet en moet versuimen ofte nalaten het geene in feiten ende bewijs stukken bestaat. Andersins indien van 't geene dat in Regten bestaat, door onervarenheid ofte onvoorsigtigheid by den *Advocaat*, yets werd vergeten ofte versuimt by te brengen, het selve kan ende moet van den Regter vervuld werden, ende voor geseid gehouden werden, maar dat en heeft geen plaats in dingen die in bewijs stukken bestaan, wantmen alleen naar het bewijs moet oordeelen, in saken die daar in bestaan. *l. 6. §. 1. ff. de offic. Praesid. cap. judicantem. 30. quast. 5. & cap. 1. de Officio Ordinario.* Sic Ant. Fab. *ad tit. Cod. Ut qua def. advocat. part. defn. 1.* Christin. *vol. 2. decis. 105. num. 1, 2.*

Wat voor Personen haar als *Advocaten* mogen laten gebruiken, en werd geen onderscheid gemaakt, alsoo de selve gelijk als geseid is, by den Raad selvs, naar genomen kennis, onder het getal werden aan genomen.

De *Advocaten* hebben tot haren dienst, een *Taal-man*, anders genaamt *Procureur*, alsoo genoomd om dat hy het dingtal houd, ende den voortgang van de saak in alle deelen van de pleitvoeringe moet waarnemen, ende ma-

ken datter niet verfuimt en werd, ende den *Advocaat* in alles ten dienft is, dewelke de faak door fijnen raad ende den dienft van den Taal-man voldongen zijnde, voort alleen het fy mondeling, ofte fchriftelijk, in Regten beweerd ende Verdedigd.

Der Taalmans, ofte *Procureurs* Ampt, al-hoewel in voortijden veragt, 3 ende van kleinder aanzien. Sie Gloss. Bart. Angel. *ad l. 34. Cod. de decurion.* Soo werden nogtans, die tegenwoordig dit Ampt bedienen, in goede waardigheid gehouden, ende foo noodzakelijk, dat in de Hooge Vierschaaren niemand sonder befcherming van een *Advocaat*, ende de voorforg van een *Procureur*, voor den Regter mag bestaan. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 36. cap. 1. num. 5.* Behalven dat in de kleine faaken (ter eerfter *instantie* ofte aanleggen van hondert gulden, ende daar beneden, ende by hooger beroupt wt de Steden van twee hondert, ende van de Dorpen tot hondert gulden, en daar beneden,) een van beiden, ofte een *Advocaat* ofte een *Procureur* alleen, de faake mag verdedigen. *Instruct. vande Iustitie in kleine saaken, art. 23.* Naader *Ampliatie van de Instructie art. 24.*

Voor de lage Regters, bedienen ende verdedigen de *Procureurs* de faak alleen; ten waar dat fy luiden tot meerder verfeekering, in faken van groot gewigt, ende in Regten bestaande, een *Advocaat* tot haar behulp namen; t welk haar vry staat.

Op dat de goede Luiden gediend mogen werden, van luiden daar toe bequaam zijnde, ende hun des verstaande, foo werd in yder Vierschaar ende Regt-bank, een feeker getal van perfoonen tot het *Procureurs* Ampt onder eed, ende naar gedaan onderfouk, aangenomen, die alleen dat Ampt mogen bedienen. Gall. *lib. 1. observ. 43.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 18. c. 1. n. 7.* Gudelin. *de Iure Noviss. lib. 4. cap. 4. in fin.* Christin. *vol. 2. decis. 107. & seqq.*

Deze mogen alle *civile* ende onstrafbare faaken, voor een ander in Reg- 4 ten wt te voeren, aaneinen; foodanig: dat de Luiden felvs voor den Regter niet en behoeven te verfchijnen, als maar by den *Procureur* kan ver- toont werden fijnen laft ofte *procuratie* voor den *Griffier*, *Secretaris*, of wel een *Notaris* ende Getuigen gepasseert. *l. 46. §. 2. l. 53. ff. de procurator. l. 110. §. 1. ff. de R. 7. & simil.* Marant. *de procur. num. 1.* Merul. *prax. civ. l. 4. tit. 18. cap. 2.*

Maar in *criminele* ende lijk-straflijke faken, alhoewel huidendaags de 5 felve (foo verre die buiten de eigen bekentenis van den Gedagden, in *ordinaris proces*, dat is, een gemeen pleit-faak werd ontfangen) insgelijks door een *Procureur* werd bediend: (dewijle naar stijl niemand toegelaten werd

zijn eigen zaak te bedienen,) soo en werd de Gedaagde van de persoonlijke tegenwoordigheid, niet als met kennis van zaken ende voorgaande toelatinge, onder beloften van t'allen tijden weder voor 't geregt te verschijnen, verschoond. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 36. cap. 1. num. 4, 5, 6.*

6 Naar den beschreven Roomschen Regten, waren de *Procurateurs* Meesters van de zaak, ende wierd de wtwinninge van het gewijfde ook tegens de selve wtgevoert. *l. 22. Cod. de procurat.* Dog huidendaags werd maar alleen haren blooten Dienst aangesien, ende werd de wtwinninge van de gewefen zaak niet tegens de selve, maar tegens haar Meesters ter werk geleid. *arg. l. 4. ff. de re jud. l. 61. ff. de procurat.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 88. n. 7.* Zypæ. *not. Jur. Belg. de sentent. & re jud. vers. sententia.* Argentr. *ad consuetud. Britann. art. 102. in fin.* Christin. *vol. 4. decis. 91. num. 16.* Gail. *lib. 1. observ. 111. num. 2.* Sande *lib. 3. tit. 7. defn. 1.* Derhalven soo mogen ook de selve sonder haren last ende volmagt te vertoonen, niet aangenomen werden. *l. 2. §. 3. ff. ex quib. caus. in poss. eat. l. 65. ff. de except.*

7 Ten welken einde, den Weder-dinger in alle deelen van het geding zijn *exceptie* ende verset mag tegen-werpen, dat sy hare volmagten vertoonen, ende moet daarom de zaak werden geschorft. *arg. l. 24. Cod. de procurat.* Sic Zanger. *de Except. part. 2. cap. 8. num. 36.* Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 18. cap. 3, 4.* Dog volgens den dagelijksen stijl ende manier van pleit-voer, werd een *Procureur* die de zaak in handen heeft, ende van alles voorfien is wes daar toe behoord, dog zijn volkomen volmagt nog niet en heeft ontvangen, of het geen hy heeft ontvangen, ergens in komt te gebreeken, onder beloyte van waringe ende gestadiging, van zijn Meester, tijd vergund, 't selve als nog te mogen vorderen ende overleggen, met volkomen opneming ende gestading van al het geen hy in de zaak sal hebben gedaan. Sie de *DD. ad l. 1. Cod. de procurat.* Imbert. *pract. lib. 1. cap. 17. num. 38.* Christin. *vol. 2. decis. 108. & 109.* Of by gebreke van dien werd de wtwinninge van het gewijfde tegen zijn persoon te werk geleid, ende blijft in alle schade ende *Interesse* gehouden. *DD. ad l. 61. ff. de procur. & l. 4. ff. de re Ind.* Ende zijn buyten dien de *Procureurs* van het Hof daar over strafbaar naar gelegenheid. *Instruct. van den Hove art. 52.* Ende moet by ons de magt van den *Procureur* uyt den *text* ende *fin.* van de last ende volmagt, afgemeten werden. Ik seg uyt den *fin.*: want het gebeurd somtijds, dat den last sig verder wtbreyd, als wel de woorden mede brengen. Soo werd in 't gemeen verstaan, dat yemand iets by algemeene last bevolen zijnde, ook last en magt heeft om al te doen, sonder het welke de
bevor-

bevordering van de selve zaak niet en soude kunnen bestaan. *arg. l. 2. ff. de jurisdict.* Sie Pecc. *Van Besetten ende Hand op leggen*, het 3. deel, num. 4. omtrent het mitte.

Desen last houd ook op by somnige voorvallen;

Als eerst: Soo wanneer de selve werd herroepen het welk t'allen tijden, 8 de zaak nog in sijn geheel zijnde vermag te geschieden. *l. 16. ff. de procurator.* Gail. *lib. 1. observ. 47.* Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 18. cap. 6. num. 3.*

II. Als den *Procureur* selvs sijnen dienst opseid, ende hem doet verschonen het welk op gelijke wijze mag geschieden. Merul. *dict. loco. num. 4.*

III. Door wtwijfen van de zaak. *DD. ad l. 21. Cod. de procurat.* 9 Soo dat de *Procuereurs* sonder bysondere last de verder wtwinninge van het gewijsde niet en mogen te werk leggen. per Bart. & *DD. ad l. 86. ff. de solut.* Nogte aan deselve sonder bysondere last eenige betalinge mag werden gedaan. *l. 13. ff. de pact. d. l. 86. ff. de solut.* Sie Pecc. *Van Besetten ende hand opleggen*, het 3. deel, num. 4. ende num. 10. in fin.

IV. Door de dood van d'een ofte d'ander. *DD. ad l. 15. ff. eod. l. 26. in pr. ff. eod. § l. 6. ff. de jurisdict.*

Dog op dat de zaak daar door niet verhinderd en blijve, soo werd naar 10 sijn van den Hove, by overlijden van den *Procureur*, hangende het geding, den Gedaagde gedagvaart om een ander in sijn plaats te stellen, (*vulgd om Procureur acceptant te stellen.*) Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 83. cap. 6. & lib. 4. tit. 18. cap. 7.* ende by overlijden van de Dingpligtige luyden, werden de Ervgenamen van den Overleden gedagvaart om de zaak soo die leid aan te nemen, ende daar in voorts te varen met den Tegendinger naar de laatste dingtalen daar in gehouden, of daar van afstand te doen, ende te bewilligen in den eyfch van den Wederdinger, also haren goeden Raad gedragen sal. *vulgd*, om d'arrementen van het *Proces* aan te nemen. Merul. *lib. 4. tit. 83. cap. 4.*

HET V. DEEL.

Van Deurwaarders, ende Geregts-boden,
ende hare Bedieninge.

1. Deurwaarders ende Geregts-bodens wie ende wat van hare bedieninge, ende num. 12.	Deurwaarders van gemene middelen.
2. Eerste.	9. Een Deurwaarder seggende geslagen ofte mishandelt te zyn, of ende hoe verre te geloven.
3. Andre.	10. Of, ende hoe verre strafbaar, die een Deurwaarder in de oeffeninge van sijn ampt tegen staat.
4. Bus-boden ende hare bedieninge.	11. Of, ende wanneer sonder verbeuren tegen geslaan mogen werden.
5. Deurwaarders ende Bus-bodens teyken wat.	13. Of, ende hoedanig een gewijsde buyten des Regters regt-gebied te werk geleid werd.
6. Geregts-boden haar teyken.	
7. Deurwaarders ende Geregts-boden hoedanig geloov gegeven werd, in personele ende reele hoedanig.	
8. In welke saken ende hoedanig te bepalen in	

I **D**E dienaars van de Regters, ende Regt-banken, ofte Vierfchaaren, sijn Deurwaarders ofte Geregts-boden, daar van de Deurwaarders, de Regters van de Hoge Hoven, ende de Geregts-boden de Vierfcharen van de Steden ende ten platten Landen, elks in sijn regts-gebied, in het dagen van de Dings-luyden, ende te werk leggen van hare gewijsden, ten dienst zyn. *l. 33. §. 5. Cod. de Episcop. & Cleric. l. 1. Cod. de Execut. & Exact. l. 13. §. 2. Cod. de re Judic.*

2. Onder de Deurwaarders van de Hoge Hoven, alsoo genomid, om dat sy gelijk als de deur van het geregt openen, ende gade slaan, sijnder twee; die men de eerste nomd, dewelke in persoon de Regt-dagen waarnemen ende alleen de dagingen ende wtwerkingen van de bysondre saken ter plaatse daar het Hof gehouden werd, by beurten bedienen. *Instruct. van den Hove art. 102.* Ende de andre, alle buyten saken waarnemen. Buyten dewelke nog eenige reisende Bodens sijn, welkers bedieninge is, de besloten
3. 4. brieven van den Hove al omme over te brengen, daar van *art. 103. ende 104. van deselve Instructie.* De Deurwaarders hebben een stokjen op het eynde beslagen, ende daar op het wapen van den Hove, het welk sy in het oeffenen van hare dienst de luyden moeten vertoonen. *art. 99. van deselve Instructie.* Maar de Bodens hebben een bus, met een doorschijnend verdeck, daar in 't wapen van het selve Hof besloten kan werden gesien, met een zijde snoer om den hals hangen.
6. In de Steden ende ten platten Lande hebben de Geregts-boden een doornen stokken tot een teyken, 't welk sy den luyden in de wtvoerige van het
- geene

geene van haren dienst is vertooncn, daarom sy ook Boden metten Roede werden genomd.

Dese hebben in het wedervaren van persoonlijke dagingen, aanseggingen, ende 't geene verder de wtvoeringe van hare dienst raakt, volkomen geloov, op den eed die sy op 't stuk van haar ampt hebben gedaan. *l. 5. Cod. de Exact. Tribut. l. 1. §. 12. ff. de offic. praefect. Urb. l. 5. §. 13. ff. de reb. cor. qui sub tutel.* Andr. Gail. *lib. 1. obs. cap. 54. num. 4. 5.* Maar in wtwinningen van goederen moeten sy twee van den Geregte, daar het goed leid tot by staande getuygen, nemen. *art. 176. van de voors. Instruëtie.* daar op den 7. January 1577. Is by gevougd, dat de Deurwaarders verboden werd, geene goederen in bewaarder-hand te stellen, ofte verkopen, dan in tegenwoordigheit van twee Schepenen, Gesworens, ofte Gebuyren. Sie Merul. *prax. Civil lib. 4. tit. 95. cap. 3. num. 11.* Al het welke ook by de Geregts-boden in de Steden, ende Dorpen ten platten Lande, als mede by de Deurwaarders van des Gemeenlands middelen, in saken de verpagtingen, ende het wtvoeren van dien betreffende, alomme werd onderhouden. Dog het selve staat op 't nauste te bepalen tot het geene 8 eygentlijk de wtvoeringe van haar dienst betreft, want 't anders een sorglijke saak soude sijn datmen deselve sonder onderscheid in alle by vallende saken op haar enkel seggen geloov soude geven: sonderling in de Deurwaarders van Gemeenlands middelen, daar onder veele sijn van geringe soort, ende maar van tamelijk goeden ommevang, welkers bedrog ende knevelerije den goeden Luiden dikwils veel ongemak komt te baren, ende nog verder soude doen, indien deselve te veel geloov wierd gegeven: Met dat sy ook buiten de gemeene dagingen, ende het geen eigentlijk de wtvoering van de regts-vordering betreft, haar laten gebruiken, om de sluikerijen, ende smokkelrijen, in het verswijgen ende verkorten van den Pagters geregtigheid, ende des Gemeenlands opgestelde Schattingen, te agterhalen, daar in sy geen meer geloov en hebben, dan andere gemeene Luiden, als welke saken buiten manier van regts-vordering sijn en blijven, ende derhalven in geen minder omstandigheid, ende door geen minder overtuiging moeten werden bewesen, als alle andere gemeene saken. Sulks als te sien is, dat ook de meninge van de Heeren Staten niet en is, wt het voorbeeld van de sorgvuldige omstandigheid tot het peilen van alle waren, dewelke peil onderworpen sijn, ende by peilinge kunnen werden agterhaald, in het 12. *Artikkel van de Generale Ordonnantie, op den Opheve van des Gemeenlands middelen.* Welken niet tegenstaande, nogtans het geloov van sodanige ten nadeel van veele onnoosle ende onkundige werd mis-bruikt.

- 9 Het welk soo nauw luistert, dat indien, by voorbeeld, een Deurwaarder, ofte Gerigts-bode seide, dat hy in het gaan of keeren, om sijn geregtelijke bevelen te werk te leggen, van die geene aan dewelke hy deselve had te werk geleid, geslagen, gesmeten, ofte andersins qualijk bejegent was, daar in geen geloov hebben en soude, als zijnde een saak buiten de eigentlijke wtvoeringe van sijn Ampt voorgevallen: ten waar dat hy konde verklaren dat hem 't selve onmiddelijk ende sonder eenig tussenval in 't wtvoeren, ende te werk leggen van sijn ampt hem was aangedaan: In welken geval, gelijk in al andre, of ende hoe veel geloov deselve mag werden gegeven, de bescheidenheid van den Regter naar gelegentheid van saken ende personen veel werd toevertrouwt. *arg. d. l. 5. Cod. de Exalt. trib. junct. l. 37. §. apparitor. Cod. de Episc. & Cleric. Sic Menoch. de Arbitrar. judic. lib. 2. centur. 2. casu. 122. & centur. 1. cas. 95. Anton. Fab. ad Cod. lib. 4. tit. 15. de Testib. defm. 26. ende Pecc. van Besetten ende hand-opleggen. cap. 32. num. 4. ende 't geen aldaar werd aangereekent.*
- 10 Andersins, met dat de Deurwaarders ende Geregtf-boden in het te werk leggen van hare bevelen, de persoon van de Regters selvs bekleeden, werd het hoog genomen, ende is ten hoogsten strafbaar; soo yemand een Deurwaarder in het werk te leggen van sijn ampt, quam tegen te staan, te verhinderen, ofte eenig leet aan te doen. *l. 4. §. 1. & tot. ff. ne quis cum qui in jus vocat.* Het welk om de veranderlijke omstandigheid, wel meest tot bescheidenheyd van den Regter werd gelaten. Sonder dat hem souden mogen baten, dat daar na bevonden wierd, dat hy onschuldig was in het geene tegens hem wierd te werk geleid, of dat den Deurwaarder sijnen last, of de behoorlijke manier van Regtf-vordering had te buiten gegaan: in welken val hy daar tegens, by *oppositie*, dat is, tegenstellinge tegens de wtwinninge, by den Regter naar verhoor op sijn versouk, of andersins by *panaal*, dat is, straffelijk bevel van ophoudinge, tot dat naar verhoor van den Tegen-dinger ende den Deurwaarder daar van sal zijn geoordeelt, werd hersteld. *arg. l. 2. ff. Si quis in jus voc. junct. l. 5. C. Quorum appel. non rec.*
- 11 in 't verder of ende wanneer een Deurwaarder, hem seggende Deurwaarder te wesen, sonder nogtans sijn stok te vertoonen, of van sijn behoorlyke last ende bevel eenig bewijs te doen, sonder verbeuren mag tegengeltaan werden, werd in 't lange verhandelt, by Pecc. van Besetten ende hand-opleggen het 25. Deel. num. 3, 4. ende 't geen aldaar werd aangetceekent. ende by Anton. Fab. ad Cod. tit. *Quando liceat unicuique sine iudice*, lib. 3. tit. 18. defm. 1. & ad tit. *de Executione rei judicat.* lib. 7. tit. 20. defm. 15.
- 12 Het Ampt van een Deurwaarder ofte Geregtf-bode, is de manier van Regtf.

Regts-vorderen t'sijner Vierschaar gebruykelijk, ende de bevelen hem gegeven, op 't nauwste waar te nemen: op verbeurte van 't selve tot sijnen kosten te herstellen, ende de schade daar wt ontstaan, dat hy deselve had te buiten gegaan, te voldoen. *arg. l. 8. §. ff. ad leg. Aq. l. 9. §. 5. ff. locat.* daar voor de Deurwaarders van den Hove voor de aanneming van haren dienst borg moeten stellen, ter somme van vijftig ponden vlaams. *Instruct. artic. 100.*

Buiten het Regts-gebied van den Regter, onder wie deselve behooren, en 13 kunnen sy mede hare bedieninge niet oeffenen. *l. 2. C. de Execut. & exact. Novell. 82. cap. 7. §. 1. junct. l. ult. ff. de jurisdic.* maar soo by besetting van goederen, of by andre wettige Regtsvordering, een gewijsden is gegaan, tegens yemand die in een anders Regts-gebied sig onthoud, werd het gewijsde besloten, aan den Regter sijner woonplaats overgesonden, met versouk dat hy 't selve tegens hem door sijnen Gerigts-bode te werk legge, welk versouk-schriften men gemeenlijk nomd, lettren *requisitoriaal. arg. l. 15. §. 1. ff. de re judic. Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden, ende platen Lande art. 27.* Sie Pecc. *Van Besetten het 21. Deel.* Ende het gene hier naar breeder van het te werk leggen van de gewijsden sal werden verhandelt.

HET VI. DEEL.

Van den dagelyksen ofte eigen Regter.

1. Wanneer ende om wat oorsaken het Regts-gebied vanden Regter is gefundeert. 1. Ten aanzien van de woonplaats, ende de waardigheid, ende voor-regt van de Persoon. 2. Suppoosten van den Hove wie, ende waar te regt te staan.	3. Studenten ende Professoren voor wie te regt staan. 4. Krijgsluiden. 5. Minderjarige, Weduwen ende miserable Persoonen, welke ende wie daar onder te reekenen.

EEr dat men yemand in Regten betreft, moetmen wel rijpelijk overleggen, voor wat Regter dat hy moet te Regt staan, ende hem daar na gedragen, ofte soude ligtelijk te wagten hebben, dat den Verweerder den Regter soude wraken ende wederleggen, ende versouken *gerenvoeyert*, dat is, overgesonden te werden voor sijnen dagelyksen ende eigen Regter. want den Aanlegger moet naar den gemeenen Regel de Vierschaar van den Verweerder volgen. *l. 2. Cod. de Jurisdic. & l. 2. Cod. ubi de crimin. ag.*

Soo staat dan naarder in te sien, wanneer ende om wat oorsaaken het Regts-

Regts-gebied van den Regter is geveft, ende ymand foude verbinden voor hem te Regt te staan, dewelke veel ende verſcheiden zijn. want ymands Regts-gebied werd *gefundeert* ende geveft, wt de eigen Perfoon, of wt de waardigheid, bedieninge, ende voor-regt van de ſelve. of wt de enkele tegenwoordigheid van de Perfoon of gelegenheid van het goed, ofte wt eenige verbintenis, ofte wederſijde toeltand, ofte wt de eigenschap van een ſaak buiten de perfoon, ofte wt een hooger voor-regt van den Regter.

I Wt de eigen Perfoon werd yemand genoodſaakt te Regt te staan voor den Regter, onder wiens Regts-gebied hy ſijn woonplaats hout. In de welke niet alleen wierd ingefien de woonplaats die den Gedaagde had ten tijde van de Regts-pleging; maar ook daar hy woonde ten tijde van het aangaan van de handeling daar over hy in Regten betrokken wierd. *l. 2. C. de juridi.* Maar het ſelve heeft huidendaags geen plaats, ten waar den Gedaagde op de plaats daar hy woonde ten tijde van het aangaan van de handeling, gevonden wierd. *arg. l. 19. 20. ff. de judic.* Sie *Chriſtin. vol. 2. deciſ. 164. num. 1.* Nicol. Burgund. *ad conſuet. Flandr. tract. 2. num. 5.* Cod. Fabr. *lib. 3. tit. 15. defi. 4.* Vinn. *ad §. 1. inſtit. de action. num. 10.* De vaſte woonplaats verſtaaten dat yemand heeft ter plaats daar hy ſijne Huis-houden en ſijn meeſte Huis-raad heeft, ende meeſten tijd verblijvd. *l. 7. Cod. de Incolis. l. 27. §. 2. ff. ad municipalem.* Anders ſoo yemand op twee plaatſen ſijn Huis-houden had, ſoo datmen niet oordeelen en konde waar hy ſijn meeſte goed, ofte vaſter voornemen had te verblijven, foudemen verſtaan dat hy te regt moet staan op een van beyde plaatſen daar hy met ſijn Huis-houding ecrft werd gevonden. *arg. l. 4. l. 203. ff. de Verb. Signif.* Sie *Pecc. van Beſetten het 39. Deel. num. 4.* Welke woonplaats een yder naar ſijn believen vernag te veranderen, ſoo dikmaal ende waar hy wil. *l. 31. ff. ad municipalem.* ten waar hem ſulks by ſtraf of breuke om eenige ondaad was verboden, hier of daar niet te mogen wonen. *l. 5. ff. de interditt. & relegat.*

2 Aangaande de waardigheid, bedieninge ende voor-regt van de Perſoon, mogen alle *Suppooſten*, dat is, alle Leden, ende onderhoorige, alle Edelen, ende andere Huis-genoten van het Hof, nergens anders in Regten betrokken werden, als voor 't Hof van Holland, ſoo wel in *Civile* als *Criminele* ſaken. *l. ult. Cod. ubi Senator, vel Clariffim.* Oetroy by Hertog Karel, ende naderhand de vijfde Keifer van dien Name, aan de *Suppooſten*, dat is, onderhorige van den Hove van Holland verleend, op den 21. Maart 1516, ende de *Interpretatie* daar op gevolgt. Ende nog ſecker *Akte van den 20. April 1520. Placc. van de Wilderniſſen art. 2. proviſioneel*
accoort

accoort van de Staten van Holland, tuffen het Hof ende den Hage van den 27. Sept. 1614. Sie hier van een gewijfde by Neoft. *suprem. cur. decisif.* 117. *Ordonnantie van de Justitie voor den Hove van Holland in kleynne faken van den 21. Decemb. 1579. art. 2.* Waar wt mede werd verftaan, dat fy in hare Perfoonen ofte goederen, nergens in eenige Steden ofte Dorpen van Holland mogen werden befet, om daar door onderworpen te werden het Regt-gebied aldaar: waarom foo wanneer eenige *Suppooften* in hare perfoonen ofte goederen ergens in de Steden van Holland ofte Zeeland befet zijn geweest, ende fy daar over geklaagt hebben aen het Hof, altoos by den felven Hove daar in voorsien is geweest, by het verleenen van bevelen *panael*, fchrijven van befloote Brieven, ofte andere middelen: daar van vele voorbeelden fouden kunnen werden gegeven.

Voor *Suppooften* ende onderhorige van het Hof, voor foo veel het Regt-gebied van dien aangaat, werden gerekend; *Den Stadthouder van Holland, Twee Prafidenten, Alle de Raden van den Hove ende Hoogen Raden, De Griffiers, Advocaat Fifcaal, Procureur Generaal, Twee Secretariffen Ordinaris, De twee eerfte Deurwaarders van beide Raad-kamers, De eerfte ende andere luyden van de Reekening, De Auditeurs, De Commiffariffen, Den Clerg Ordinaris, ende Extraordinaris van de felve Reekening, Dijk-graven ende Hooge Heem-raden van de drie Collegien, als Rijn-land, Delf-land ende Schie-land, Den Rentmeester voorende den Titel van Raad ende Rentmeester, als Noord-Holland, Zuyt-Holland, ende Kennemer-land, De drie Meester-knappen, Den Rentmeester ende Secretaris van de Wilderniffen, Den Rent meester van de Exploitien ende Expergues, Den Griffier van den Leen-hove, Den Casteleyn van het Hof in den Hage,* dewelke alle voor Huijgenoten van des Graaflijkheids van Hollands Huijfen werden gerekent, die men noemt, *Des Escrois*, om dat fy van oude tijden Kruyfen op hare Rokken of Mantels plagten te dragen, ende van daar komt ook het woord van *Heim-raden*, gelijk als *Huif-raden*.

Onder de *Suppooften* van den felven Hove werden wijders gerekent, *Alle Secretariffen van den Hove, Subftituyten, Griffiers, Advocaten, Procureurs, Deurwaarders* ende *Boden*, die des Maandags na drie Koningen dag te Hove haren Eed hebben vernieuwt, ende om de *practijque* t'oeffnen, ende voor het Hof waar te nemen, aldaar hare vaste woonplaats houden, als breeder by de vooren geroerde *Oftroyen* ende *Aften* te fien is. Maat andre dewelke alleen hare *practijq* voor de lager Vierscharen oeffnen, ende aldaar hare woonplaats hebben, fouden ook sonder befettinge te doen voor haar dagelyksen Regter moeten te Regt ftaan, sonderling als den handel, daar

over dagyaardinge geschied aldaar gevallen is, ofte het goed daarom quaestie is, aldaar gelegen is. *facit l. 2. Cod. Ubi Senator. Instruct. van den Hove, art. 8. Merul. prax. civil. lib. 4. tit. 2. cap. 5. cum. seqq. Anton. Fab. ad Cod. tit. Ubi Senator. Christin. vol. 2. decis. 167. Leonin. Consil. 80.*

- 3 Item de *Professoren* ende *Studenten* van de *Univerfiteyt* tot *Leyden*, staan te *Regt*, De *Studenten* voor haar *Meester* ende *Rektor*, dat is, den *Senaat* van de selve *Univerfiteyt*, bestaande in den *Rektor*, vier *Adfessoren*, dat zijn bygevoegde *Regters*, Jaarlijks daar toe wt de *Professoren* te verkiesen, vier *Burgermeesters*, ende twee *Schepenen* van de *Stad*, dewelke gesamentlijk *Vierfchaar* houden, maar de *Professoren* selv staan te *Regt* voor den *Hove* van *Holland*. Sie het 39. art. van de *Statuyten* van de selve *Univerfiteit*, ende *Interpretatie* daar op gevolgd. *antb. habita Cod. ne filius pro patre.*

Het selve art. van de *Statuyten* der *Univerfiteyt* van *Leyden* luyd aldus; *Dat alle Studenten, ende die geene die tot de Univerfiteyt behoren, soo wel in Civile als criminele saken, 't sy dat sy aanleggers ofte verweerders sijn, niet dan voor den Rektor ende Assesseurs met den Burgermeesteren ende twee Schepenen der Stad Leyden sullen te regte staan, 't sy of deselve met Studenten of met Burgeren geschil mogten hebben. Behoudelijk dat Burgers ofte inwoonders der Stad Leyden, niet tegenstaande die met eenig lidmaat van de Univerfiteyt mogten te doen hebben, ofte hem aan jemand van de Univerfiteyt mogten hebben misgrepen, in saken daar van wegen de Graaflijkheyt ende by de Officiers der selver jogens jemand criminelijk geprocedeert werd, sullen te regte staan voor Schepenen der selver Stede, ende niet voor de Regters der Univerfiteyt, ende soo wanneer eenig gebuyr-twist, om erfcheidinge, servituyten of diorgelijke saken mogten ontstaan, dat sodanige gebuyr-questien, 't sy tussen Burgeren, Poorters, ofte Inwoonders, ende Professoren Studenten ofte Lidmaten, 't sy alleenlijk tussen Lidmaten by Schout ende Schepenen der voorsz. Stede geexamineert ende gedecideert sullen werden.*

Waar over onder andre geschil ontstaan sijnde, of een lidmaat van de *Univerfiteyt* sig selven een andren *regter* soude mogen onderwerpen. Is by *nader Interpretatie* van den 25. Maart 1662. verstaan van ja, ende dese navolgende *clausule* by gedaan: *Ten Waar nogtans deselve meerderjarig sijnde, by contract nytdrukkelijk ende specificce, ende anders niet in 't een of ander geval de jurisdictie van eenen andren regter in dese Provintie hadde prorogeert.*

- 4 Wt het voor-regt van de *Perfoon* hebben mede alle *Krijgs-luiden* haar eigen

eigen Vierschaar, bestaande wt de Overste van hare Bende, die men den Krijgs-raad noemd. *l. unic. Cod. In quib. caus. milit.* Dog het selve is te verstaan in saken den Krijg ende Oorlog ofte haren dienst betreffende, in andre gemeene saken staan sy mede te Regt voor den Hove van Holland. *art. 19. van de Instruct. van den Hove.*

Wt het selve voor-regt mogen alle Minderjarige, Weduwen, ende andre *miserable* Persoonen, hare Tegen-dingers by *prevenie*, dat is, soo sy eerst klagtig zijn, ende om de selve saak nergens bank vast gemaakt, voor het Hof van Holland te regt roupen. *art. 8. van deselve Instruct. van den Hove.*

Waar onder ook behooren ongeschuwde Jonge Dogteren, schoon sy tot haar Jaren zijn. *per l. 242. §. viduam. ff. de verbor. Significat. DD. ad. d. iii. Quando Imperator.* Trentacinq. *lib. 2. resol. iii. de Citat. resol. 3. num. 16.* Jacobus Cancer. *variav. resolut. part. 2. cap. 2. num. 5.*

Dewelke het selve soo verre nemen, dat ook ongeschuwde Vrouwen, die rijk van middelen zijn, daar mede onder begrepen werden. Maar het selve en werd by ons niet anders ofte verder gebruikt, als in die geene, dewelke zijn van sobre gelegenheid, gelijkerwijs als Dienst-maagden, ende diergelijke slegte Vrouws-persoonen. Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 2. cap. 9. num. 7.* Contra Covariuv. *practicab. quast. cap. 7.*

Maar of foodanige persoonen ter eerser aanleg yemand voor het Hof fouden mogen roupen, andere die het selvde voor-regt hadden? Is bedenkelijk, om dat een voor-regt aan yemand gegunt niet en mag werden gebruikt tegen die geene de welke gelijk voor-regt hebben, maar in sulken geval beide haar voor-regten stilltaan. *l. 11. §. fin. ff. de minoribus. l. 8. in pr. ff. de excusat. Tutorum.* Covart. *practicab. quast. cap. 6. num. 2.* Trentacinq. *d. resolut. 2. numer. 11.* Ende alsoo is by den Raad van Vriesland geoordeeld van neen by Joann. à Sande. *lib. 1. tit. 1. defn. 2.* Dog werd by het Hof van Holland 't selve des niet tegenstaande toegelaten, ende aangenomen, volgens tuyg van Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. unic. Cod. Quando Imperator inter pupill. num. 7.*

Staat mede wel te letten, dat het voorgenomde voor-regt geen plaats en heeft in saken, daar aan deselve Weduwen, Weefsen, &c. komen by *transporte* ofte *cessie*, dat is, by overgift van eens anders Regt. *arg. l. 2. Cod. de ffc. usur.* Gloss. & DD. *ad l. 8. in fin. vers. etiamsi pupillus.* Cod. *de non numerat. pecunia. l. 4. Cod. de hereditar. action.* Panormitan, *in cap. 10. extra. de in integrum restitut.* Ampliatie van de Instruct. *artic. 1.* Maar als sy by ervenis eenig regt verkrijgen, in ende over het selve vermogen sy haar

selven, met dusdanig voor-regt te behelpen, al is 't dat sy het geëivt hebben van die geene dewelke foodanig voor-regt selv niet en hadden. *arg. l. 6. ff. de jure fisci.* Sie mede Groeneweg. *de legib. abrogat. ad l. unic. Cod. Quando Imperator inter pupill. num. 8.*

HET VII. DEEL.

Van den Regter, ende Regt-gebied, wt enkle tegenwoordigheid van de Perfoon ofte gelegentheid van het goed, dat is, van *Arresten*, ofte Besettingen op Perfoon ende Goederen.

1. Arresteren ofte besetten wat, ende van wat kragt.	
2. Arrest of Besettinge hoe velerhande.	
3. Wie Besettinge mogen doen.	
4. Of daar toe bysondre volmagt van noden is.	
5. Wie besettinge mag aangedaan werden, ende om welke schulden.	
6. Of ende wanneer voor den verval-dag.	
7. Wie voor een anders schulden.	
8. Een Ervengnaam voor de schulden van den Overleden.	
9. Des Schuldenaars Schuldenaar voor het geen hy schuldig is.	
10. Of ende wanneer men in sijn eygen handen besettinge mag doen.	
11. Last, ende Bewindbebers, of ende wanneer voor haar Meesters schulden beset mogen werden.	
12. Of Voogden van Wees-kinderen voor de schulden van hare Wefen, ende hoedanig.	
13. Welke Persoonen niet beset en mogen werden.	
14. Geen onderborige van een Hooger Regter.	
15. Geen Berzgers of Ingesetenen van eene Stad	mogen malkandren buiten de Stad besettinge aandoen.
	16. De Ingesetenen van de groote Steden mogen ten plaatsen Lande niet beset werden.
	17. Welke goederen beset mogen werden.
	18. Geen Studenten Bouken.
	19. Geen Soldye ofte Krijgs-wapenen.
	20. Geen Bouw-gereetschappen.
	21. Geen noodzakelijk onderhoud.
	22. Geen Jaarlykse wedde van Professoren, Advocaten, ofte Predikers.
	23. Geen doode Lighamen.
	24. Een ander Mans goed of ende hoe verre beset mag werden.
	25. Op welke tijden ende plaatsen geen besettinge mag geschieden.
	26. Op geen vrye Jaar-markten.
	27. Of men op een Sondag, of na Sonnen ondergang, Arrest of besettinge mag doen.
	28. Noodzakelijke besettinge lijd geen wstel, ofte verzet.
	29. Lijfstrafijke saken over al te beregten.
	30. Of, aan wie, ende door wie, de besettinge moet werden versogt, ende hoedanig aangeleid voor den Hoogen Regter.
	31. Hoedanig in de Steden.

Het Regts-gebied het welk voort-komt wt enkle tegenwoordigheid van de Perfoon, ofte gelegentheid van het goed, heeft plaats, soo wanneer den een den ander om eenige saken in sijn Perfoon doet besetten, ende aanhouden ter plaatsen daar hy hem vind, of op sijn goed bekommering doet, daar het gelegen is; daar door hy door de magt van dien Reg-

ter werd gedwongen, van die plaats niet te vertrekken, soo hy in sijn Perfoon bekommert werd, voor dat hy voldaan heeft, of soo sijn goed beset is, sijn goed voor de schuld te sien wt winnen, of moet hem aldaar voor dien Regter komen verantwoorden: het welk men *Arresteren* noemd. Volgens den gemeenen regel, *Arrest fundeert Jurisditie*. Sic Pecc. *Van Besetten ende Hand-opleggen*, het I. Deel. num. 4. ende het XXXV. Deel. num. 1. ende num. 4.

Andere is dewelke wt noodsaak, ende tot verseeckering van de schuld geschied: gelijk als mijnen Schuldenaar sijn goed begind door te brengen, te versteeken, ofte van voor-vlugt verdagt is. In welken geval het my vry staat, den selven in sijn Perfoon, ende in sijn goed, op alle plaatsen daar ik hem, of sijn goed vind, te vervolgen, ende daar op Regt te maken. Hoedanige besettingen, den geenen die de selve eerst doen doen, op sommige plaatsen voor-regt geven voor andere Schuld-ciffieren, sulks in Vricland, ende door geheel Duitland werd onderhouden. *arg. l. 7. §. 1. ff. Quib. ex caus. in poss. ear. l. 10. §. 12. ff. Que in fraud. credit.* Dog by ons en geeft het geen voor-regt voor audren, ten sy dat het wterlijken is wtgewonnen, volgens den gemeenen Regel: *Arrest en geeft geen preferentie.*

Andre besettinge is dewelke alleen geschied, om het gemak van het pleitvoeren, dat ik mijnen Schuldenaar ter plaats van mijn Woon-stede vindende, beter ende onkosteliker te Regt kan stellen, als dat ik hem naar buiten, voor den Regter van sijn Woon-stede, soude moeten volgen: welke manier van doen van ouds onbekend was, dog by ons over al by Keuren ende Gewoonten is ingevoerd: volgens den geseiden Regel: *Arrest fundeert Jurisditie*. Sic Pecc. *van Besetten cap. 2. num. 5.* ende 't geene aldaar is aangereikt.

Besettinge mag gedaan werden, by alle ende een yder dewelke voor sig 3. selven, of voor een ander, in Regten treden mag. Daar van hier voor in het III. Deel is gesproken.

Maar of, om van wegen een ander Besettinge te doen, bysondre volmagt werd vereist? is te verstaan dat het selve onder *procuratie ad lites*, dat 4. is, volmagt in Regt-saken begrepen is, om dat onder de selve magt verstaan werd, alle het geene tot het aanleggen, ende wtvoeren van een saak behoort. *arg. l. 2. ff. de Jurisdict. omn. jud. junct. l. 56. & l. 62. ff. de procuratorib.* Sic Pecc. *van Besetten ende Hand-opleggen*, het III. Deel. num. 4.

Gelijk ook alle ende yegelijk Besettinge mag aangedaan werden, op ende van dewelke wy yets hebben te eissen. Sic Pecc. *van Besetten* 't IV. Deel, niet alleen voor een schuld die gereet moet betaalt werden: maar ook voor

- 6 een schuld op dag, ofte onder een, indien eer dat den dag om is, soo wanneer den Schuldenaar sijn goed begint te verwaarloosen, verstecken, of andersins verdagt is. *l. 14. ff. pignorb. l. 21. l. 41. ff. de judic. l. 15. ff. de Privileg. credit.* Pecc. van Besetten het IV. Deel. num. 6.
- 7 Ende niet alleen voor sijn eigen, maar ook voor eens anders schuld. Gelijk als Borgen, ende die eens anders schuld hebben aangenomen. *l. 2. §. 1. ff. de pign. l. 5. ff. de Usur.* alwaar 't ook sonder afstand van de voorregten den Borgen toekomende, soo sy voor den dag, of voor dat de selvschuldigen waren wtgewonnen, tot vermindering van Goederen quamen, ende van onmagt verdagt wierden. *l. 91. §. 4. ff. de obligat. l. 49. §. 6. ff. de legat. 1. l. 10. §. 16. ff. Qua in fraud. Creditor.* Pecc. van Besetten, het 4. Deel n. 9.
- 8 Soo mag ook een Erygenaam, voor de schulden van den Overleden, besettinge werden aangedaan, voor de welke hy moet verantwoorden. *l. 44. ff. ad Senat. Trebell. l. 24. ff. de Verb. Signif. l. 8. ff. de acq. hered. l. 2. Cod. de heredit. vel act. vend.* Pecc. van Besetten, het 4. Deel. num. 10.
- 9 Ja mag ook des Schuldnaars Schuldenaar in sijn Perfoon of goed besettinge aangedaan werden. *l. 21. ff. de Senat. Trebell.* Gelijk ook het goed het welk mijn Schuldenaar onder een ander berustende heeft, om daar aan te verhalen het geen my van den selven mijnen Schuldenaar komt. *d. l. 21. ff. eod.* In welken val ook den selvschuldigen de weet gedaan werd, om sijn besette schuld ofte goet te komen verantwoorden, of dat hy 't selve gedoogd te sien verklaren, daar voor verbonden ende wtwinlijk te zijn. Sie Pecc. van Besetten, cap. 4. num. II. Joann. à Sande *lib. 1. tit. 17. defn. 1.*
- 10 Soo mag ik ook om het Regts-gebied van mijn dagelijksen Regter, in de perfoon van mijn Tegendinger, vast te maken, in mijn eigen handen doen besetten, het goed daar op mijn Tegendinger eenig regt mogt vermeinen te hebben, dat hy verklaart werde, daar op of ter dier sake by hem gewaant, geen regt nogte actie te hebben, om dat het regt het geen een ander op my mag oeffenen, hy 't selve regt in my tegens hem selven moet gedoogen, *arg. l. 32. ff. ad leg. Aquil. l. 108. ff. de Verb. oblig. & ibi DD.*
- 11 Last ende Bewind-hebbers mogen ook voor de schuld van haar Meesters besettinge aangedaan werden, in saken daar sy haar selven voor haar Meesters reekening hebben verbonden. *l. 61. ff. de Procurat. l. 4. ff. de re judic. l. 1. l. 7. ff. de instit. act. l. 1. §. 17. ff. de exercitor. act.* ten waar alleen

leen op haar Meesters naam en voor sijn reekening hadden gehandelt. §. 2: *instit. Quod cum Eo qui in alien. potestat.* In welke geval sy niet verder ofte anders gehouden zijn, als hare last aan te wijzen (om dat in soodanige handelingen altoos ingefien werd, op wie de Schuld-eiffer in het handelen waarschijnlijk gesien heeft, ende wiens *credijt* gevolgt is. l. 6. §. 1. ff. *de negot. gest.* Sie Jacob Coren *observ.* 28. num. 47. Pecc. *de jure sistendi*, het 4. deel. num. 12.

Dog Voogden van Weeskindren en mogen, nogte in haar perfoon, nog- 12 te in haar goed, voor schulden den Weeskinderen aangaande, niet werden beset, ofte bekommert. l. 1. *Cod. Quando ex fact. tutor.* l. 13. *Cod. Si cert. petat.* l. 13. *Cod. de adminstrat. tutor.* l. 63. ff. *de re judicat.* Sie Jacob Coren *Observ.* 3. num. 18. Recueil *van de Costuymen van Amsteldam cap.* 19. *Costuymen van Antwerpen cap.* 27. num. 13. Sulks dat de Weeskinderen, dewelke mede geen Perfoon in Regten en hebben, *arg.* l. 22. ff. *de in juss vocando.* l. 22. ff. *ex quib. caus. major.* l. fin. *Cod. qui legitimam person. standi.* alleen in haar goed besettinge kan werden aangedaan, het welk hare Voogden gehouden zijn te verantwoorden. Sie Pecc. *van Besetten*, het 4. Deel num. 10.

Defen Regel, dat een yder een in sijn Perfoon of goed beset, ofte regte- 13 lijk bekommerd mag werden, lijd dese naarvolgende wtfonderingen:

I. Dat van de besettinge, dewelke alleen diend om het Regts-gebied van den Regter vast te maken, vry zijn, ende in haar Perfoon, of goed, ter dier sake niet beset en mogen werden, al die geene dewelke het voor-regt 14 hebben van ter eerster aanleg, voor een Hoger Regter te moeten beroupen werden. Daar van in het voorgaande Deel is gehandelt. Sie mede Pecc. *van Besetten*, het 5. Deel, num. 1. 6. 10. 13.

II. Dat volgens gewoonten ende byfondre Voor-regten van verschei- 15 de Steden in Holland, geen Borgers ofte Ingesetenen t'samen woonende in eene Stad, malkanderen buiten deselve Stad eenige besettinge sullen mogen aandoen, om den een den ander haren dagelijken Regter te onttrekken. Soodanig voor-regt is den Steden van Holland in 't gemeen gegeven by het groot *Privilegie* van Vrouw Mary, Hertoginne van Bourgundien, van den 14. Maart 1474. art. 9. *Dat geene Ingesetenen van eender Stede, ter eerster instantie, om wat warelyke sake dattet sy, malkanderen sullen mogen betrekken dan voor den Geregte der selver Stede, ende niet verdsr, nog ook tot genen anderen Geregten, nogte Plekken.* Soo ook by de *Instruëtie* van den Hove van Holland art. 220. klaar werd wtgedrukt: *Dat geen van de Onderfaten deser Landen, den andren sullen mogen betrekken in d'eerste instantie,*

stantie, dan voor sijn dagelijxsen ende Ordinaris Regter. Sie mede de Keuren der Stad Leiden, art. 182. *Costuymen van Viregt*, Rubric. 19. art. I. *Costuymen van Rijnland*, art. 44. van Zuid-Holland, pag. 490.

16 III. Dat volgens bysonder voor-regt, ende gewoonte, de Ingecsetenen van de groote Steden in Holland ten platten Lande in haar Persoon, nogte in haar goed, dat niet in 't bysonder verbonden ende veronderpand en is, beset of bekommert mogen werden. Sie de *Papegay* pag. 319. en 320. ende de laatste editie pag. 350. Het welk ook aan die van Amsteldam by Handvest van Hertog Aalbrecht, van den 20. Juny 1410. is vergunt, *Datmen geen Poorter van Amsteldam, nog sijn goeden mag arresteeren, in eenige Dorpen benoorden de Mase, wrgeseid in beslooten Steden.* Ende aan die van Delft by Hantvest van Maximiliaen ende Mary van den Jare 1477. *Dat die Inwoonders van Delft in geene Dorpen nog Ambagts-beerlijkheden te regte staan on sullen, van eenigerhande actien personellen, daar of sy alleen te regte en justitie staan sullen in onsen voorschreven Stede.* Ende aan die van Leyden by Handvest van Hertog Willem de Derde, van den 1. Mey 1306. *Dat over Poorters van Leyden niemand hebben mag anders dan Schepen Vonnis.* Gelijk mede aan die van Rotterdam by Handvest van Hertog Willem van den Jare 1340. vergund is, *Datmen de Poorters aldaar ten platten Lande niet en sal mogen besetten, van onverploogen Schout, maar van verploogen Schout, ofte van breuke die sy jegens hem misdaden, sullen sy te regt staan binnen den Ambagte daar het gevalt.* Verploogen Schoud, ofte schuld, is, die by Verband-brief voor Schepenen verleden is, onder bysonder verband van eenig onroerend goed, of onderwerp van dien regter, het welk van ouds ploogen ofte plegen, ploegte ende plegte genomt is geweest. Als te sien is wt gelijke Handvest by den selven Grave in den Jare 1328. aan de Leden van Rottérdam, het welk doen nog geen Stad en was) gegeven: *Dat wat koopmanschap, voorwaarde, ofte gelofte diemen maakte in den Ambagte van Rotterdam, verpleegt voor den Regter ende twee geswooren ofte meer daar brieven of sijn, dat sal den Baljuw wt doen panden in alle onse Baljuwschap van Schieland.*

Sommige Steden hebben ook foodanig Regt, dat twee buyten Luyden van eender regts-gebied malkanderen met eenige besettinge bekommerende, in regten niet en werden aangenomen, maar overgewesen werden tot haar beider dagelijxsen Regter. Sie de Keuren en de *Costuymen van Amsteldam* cap. 19. art. 29. Sulks ook by Jan van Beverwijk verhaalt werd: dat die van Dordrecht van gelijke hare gewoonte eertijds tuyg-schriyft hebben overgesonden, aan Vrouw Mary Her-

Hertoginne van Borgundien. In *zijn Beschrijvinge van Dordrege pag. 298.*

Alle Goederen mogen by besettinge werden bekommert, lighamelijke, 17 onlighamelijke, roerende, onroerende, aantal, inschuld, &c. sonder onderscheid, van wat soort die mogten wesen: ten cynde den Schuldenaar, of Besitter van dien, deselve niet en vervreemde, of verminderde, voor en al eer den Schuld-cisser van *zijn agterwefen* sal *zijn voldaan*, of het selve goed verklaart werd daar over verbonden te zijn. *l. 5. in pr. & s. ult. ff. de petit. heredit. l. 6. in fin. ff. de pollicitat.*

Daar van werden wtgefondert: I. de Bouken der *Studenten* ofte *School-18 gasten*, dewelke met geene besettinge mogen werden bekommert. *auth. habita. Cod. ne Filius pro Patre.* Gelijk ook niet de *Soldye* ende *Krijgs-wa-19 penen* van de *Krijgs-luiden*. *l. 4. C. de Execut. rei judic. junct. l. 6. C. de jurisdict.* Nogte ook de *Bouw-gereetschappen* tot het bebouwen van 't Land 20 behoorende. *l. 7. l. 8. junct. ant. Agricultores. Cod. Qua res pign. obligari.* Om dat op deselve geen stillwijgend verband, nogte wtwinninge gedaan en werd. *l. 40. ff. de re judicat. d. auth. habita. junct. d. l. 6. 8. & auth. seq. C. Qua res pign.* Ten waar by gebrek van al ander goed. *DD. ad l. 40. ff. de re judicat. & l. 4. Cod. de execut. rei judicat.* Sie *Pecc. van Besetten het V. Deel, num. 1, 6. ende 22.*

II. Werden van de *Besetting* wtgefondert, het geen yemand tot *zijn 21* noodsaaklijk onderhoud van noden heeft, gelijk als *zijn dagelijkse kleed-eren*, ende het geene yemand tot *zijn noodsaakelijk onderhoud* besprooken is. *l. 6. & l. fin. ff. de aliment. & cib. relict. l. 15. ff. de re judicat. s. in venditione.*

Daar onder ook gerekent werd het *Jaarlijkse Wedde*, dat is, het *Jaarlijks 22* inkomen van *Professoren*, *Advocaten*, ofte *Pradikers*, die daar in by den *Krijgs-luyden* geleken werden, *d. l. 4. Cod. de Execut. rei judicat. junct. & 14. Cod. Advocat. divers. judicior.* dewelke ook by geen gewijsde verbonden verklaard, ofte ter wtwinninge geleid werden, als voor soo veel daar van boven het nodig onderhoud naar gelegenheid geoordeelt mogt werden te kunnen overschieten. *arg. l. 173. ff. de Reg. jur.* Sonderling in de *Pradican-ten* ofte *Kerken Dienaren*, welkers *Wedde* ofte *Jaarlijkse belooning* by ons nauwlijks genoug is, om naar den staat van haar bediening te leven. Sie de *Aanteekeningen* op *Pecc. van Besetten het V. Deel. num. 13.*

III. *Magmen* geen dood *Lijk* met eenige besettinge bekommeren. *l. 6. 23* *Cod. de Sepulcro violato.* maar moet selve, sonder eenige verhandering, ter aarden gebragt werden, *l. 27. ff. de Condit. instit.* Ten waar het selve,

om eenige baarblijkelijke voorgaande misdaad, ook na de dood strafbaar, ende onwaardig was ter aarden gebragt te werden, daar van hier voor in het IV. Bouk, het XXXIV. Deel, *num.* 12. werd gefproken, ende breder werd verhandeld in de aanteekeningen over Pecc. van Besetten, het V. Deel, *num.* 23.

24 IV. Gelijk eens anders goed, voor des anderens schuld, door een ander als die het toekomt, niet en kan verbonden, of veronderpand werden. *l. 1. & tot. tit. Cod. Si res aliena pignari. l. 41. ff. de pignorat. act. l. 54. ff. de Reg. Jur.* foo mag ook eens anders goed, voor de schuld van een ander niet beset, of bekommert werden. *arg. l. 15. §. 4. ff. de re judicat.* Sie Pecc. van Besetten, het V. Deel, *num.* 19. als alleen, voor foo veel, als des Schuld-eiffers Schuldenaar daar op, te lasten van den Eygenaar, te spreken had. *arg. l. 11. §. 5. ff. de pignor. act.* Soo mogen de goederen van een tweeden Huyrder in een Huis of op Land bevonden, wel beset werden, om daar op de eerste Huyr, ter somme van de voort-verhuuring, dat is, de tweede Huyr, te verhalen. *d. l. 11. §. 5. ff. de pign. act.*

25 V. Sijn ook sommige plaatsen ende sommige tijden, op de welke geen besettinge mag geschieden. Gelijk als van ouds waren de Kerken, Kerkhoven, Kloosters, ende Gewijde plaatsen, daar men niemand in sijn persoon bekommeren mogt, dewelke gelijk als vooren is geseid, by ons geen heyligheid in haar selven werd toegeschikt, ende dien volgende geen vryigheid en geven: alleen dat sommige Vry-Heeren, den Bank-breekingen Koopluiden, in haar Regts-gebied, voor het overval van hare Schuld-eiffereu, bevrijden, foo by ons wel meest tot *Vianen*, ende *Kuylenburg*, niet alleen voor die geene dewelke buyten schuld door ongeluk van de Zee, in onmagt, ende verloop zijn gekomen, maar ook wel, voor die geene, die hare goederen, voor hare Schuld-eiffereu, hebben versteeken, tot groot nadeel van de gemeene luiden gepleegd werd. Sulks wy in 't laatste deel van het voorgaande Bouk hebben aangewesen: dat soo veel *Kuylenborg* aangaat, ter oorsaak van de Herberging van *Hans Diedrik de Mortangne*, om de geweldige Juffer-Roof van *Katrijn d'Orleans*, tot daar toe vervolgt, vry bepaalt, ende besnoeit is.

26 Dat de Vryc Jaar-markten, van dat deselve met de Klok werden ingeluit, tot dat deselve met de Klok werden wt geleid, vryheid geven, van aldaar ter plaatse in persoon, niet te mogen werden beset, werd by ons als nog onderhouden, in soodanige besettingen, de welke alleen werden aangeleid, om yemand van buiten, voor dien Regter-bank vast te maken. *juxta. l. 1. Cod. d. nudin. & mercationibus.* Sie mede Pecc.

Van

Van Besetten, het X. Deel, num. 3, 4. ende 't geene aldaar werd aange-
teekent.

Daar van ook de sommige de Sondagen ende de gemeene *Feeft* ofte 27
Vierdagen vry keuren; dat men op de selve geen besettinge en mag doen.
arg. l. 11. Cod. de feriis, ook dat men na Sonnen ondergang geen beset-
tinge souden mogen doen; Dog 't selve aangaande de *Feeft* ende Vierda-
gen werd by ons niet wtbesonderd. In 't verder mogen alle *Exploitien*, dat
is, Regts-werkingen, ende wtwinningen tot allen tijden van den dag son-
der onderscheid gedaan werden, sonder dat het selve in de besettinge in het
bysonder werd bepaalt: als zijnde yeys dat den Aanlegger t'sijnen *perikel*,
dat is, op kosten van ongelijk vermag, ende sonder volkomen kennis van
saken, werd toegelaten, het welk tot allen tijden mag versogt ende toege-
staan werden. *arg. l. 2. §. ff. Quis ordo in possessionib. servet.* Sic mede
Pecc. van Besetten, het X. Deel, num. 1, 2.

Dog staat te letten, dat alle dese wtfonderingen, alleen plaats hebben 28
in besettingen, dewelke alleen om het Regts-gebied valt te maken, wer-
den aangeleid. Tegens andre besettingen de welke wt noodsake geschied,
wt verdagtheid van onmagt, ofte voor-vlugt, en werd geen verset van
voor-regt der Persoonen, plaats, ofte tijd aangesien. *l. 2. l. 7. ff. ex quib.
caus. in poss. eat. l. 10. §. 16. ff. de his qua in fraud. credit.*

In lijvstraffelijke saken, mogen ook de geene die iets misdoen of verbeu- 29
ren, over al aangevat, ende te regt gestelt werden ter plaatsen daar sy ge-
vonden werden, sonder eenig onderscheit, ofte verset. *l. 1. Cod. Ubi de
crimine agat. Sand. lib. 1. tit. 1. desin. 6.*

De besettinge en werd by den hoogen Regter, ende sulks by het Hof van 30
Holland, dewelke haar Regts-gebied over geheel Holland wt-strekt, niet
toegestaan, als naar voorgaande versouk, waarschijnlijke aanwijfsinge van
de schuld, ende verdagtheid van des Schuldnaars onmagt, gevaar van voor-
vlugt, of kennis dat hy hem in geen vaste Woon-stede deser Lande ont-
houd, daar men hem sekerlijk soude kunnen roupen, ende heeft sulks al-
leen plaats in noodsakelijke besettingen. Sie *Merul. prax. civil. lib. 4. tit. 2.
cap. 25. num. 2.* *Damhoud. prax. civ. cap. 64. num. 18.* *Pecc. van Besetten,
het III. Deel, num. 5.* *Andr. Gail. de Arrest. Imp. cap. 1. num. 11.*

Dog in de Steden, werd het yder een tegens luyden van buyten, allcen 31
om haar aan het Regts-gebied aldaar valt te maken, sonder voorgaande
kennis, toegelaten, door een Geregts Bode te doen doen, dewelke daar
toe versogt zijnde, sijnen dienst niet en mag weigeren; naar dat yders
Keuren ende *Costuymen* dat in het bysonder inhouden. Sie mede *Pecc.*

van Besetten, het XXI V. Deel, *num.* 4. Alleen dat de besettingen van Borgers tegen Borgers, of Ingesetenen tegens Ingesetenen om verdagtheit van onnagt versogt, ende naar voorgaande genomen kennis van faken, moeten toegestaan werden.

Op dat de besette luiden in haar Persoon ofte saak niet en werden opgehouden, soo moeten sy onder seker ende Borgte van aldaar te regt te staan, ontslagen werden, ende kunnen haar faken, by kort regt, voor andere faken vervolgen. Sic Pecc. *Van Besetten, cap. 45. num.* 7. ende 't geene aldaar aangetceekent is. Die anders ende sonder Borgte de gedane besetting ontging, soude daar door vervallen in een groote boete ende breuke, in yder plaats, by d'een meerder, d'ander minder, daar op gestelt. Sic Pecc. *van Besetten, cap.* 38. Ende wederom, soo den Besetter ten eersten Regt-dage zijn besettinge niet in en bragt, soude daar mede de saak ontslagen, ende af zijn. Van alle 't welk breeder te sien is, in de Keuren ende *Costuymen van Rijnland. art.* 42. *ende volgende. Van Leyden, artic.* 181. *Recueil van de Costuymen van Amsteldam cap.* 19. *Costuym. van Zuid-Holland, pag.* 489. *Costuymen van Viregt, Rubric.* 19. *artic.* 4. *Costuymen van Antwerpen tit.* 27, 28. *Statuyten van Vriesland, lib.* 3. *tit.* 9. *Land-regt van Overyssel, tit.* 5. *art.* 6. 13.

HET VIII. DEEL.

Regts-gebied wt Verbintenis, ende van Prorogatie van Jurisdictie.

1. Regts-gebied by Verbintenis wanneer plaats heeft.	5. Hoedanig door reconventie ende weder-aantal.
2. Prorogatie van Jurisdictie wat, hoedanig te doen, ende tot wat somme.	6. Wanneer reconventie moet geschieden, voor of na litiscontestatie.
3. Of tot Erogenamen getrouwde Vrouwen ende gestelde Borgers kan wt-gerekt werden.	7. Heeft geen plaats naar het gaan van het wijddom.
4. Wanneer yemand stilswijgende den Regter onderworpen werd.	8. Nogte in saken van ongelijken aart ende eigenschap.
	9. Nog tegens ymand die witten naam van een ander pleit voerd.

HET Regts-gebied wt Verbintenis, heeft plaats, als yemand sig eenen Anderen Regter, daar hy anders niet onder en hoorde, wtdruklijk, ofte stilswijgende onderwerpt, wtdruklijk, als yemand sig met wtgedrukte woorden, het bedwang van den selven Regter onderwerpt, anders *Prorogatie van Jurisdictie. l. I. ff. de judic. l. 18. ff. de jurisdic. l. I.*

& l. 3. *Cod. cod.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. observ. 1. num. 29. & observ. 6. num. 7. in fin.* Het welk by ons een gemeene stelling der Notarissen in de Verbintenisfen geworden is, dewelke selden werd achtergelaten, met dese woorden: *ten bedwange ende executie, van allen's Heeren Regten ende Regteren.* Het welk nogtans, sedert de *nieuwe ampliatic van de Instructie van den Hove van den Jare 1644. art. 6.* niet wtgerect en werd tot het Regts-gebied van den Hove van Holland, ten sy 't selve in 't bysonder werde wtgedrukt. Sedert dien men gewoon is daar by te doen, *ende specialijk den Hove van Holland.* daar by mede vast gesteld is, dat de somme, tussen luiden van verscheide Steden, meer moct bedragen als hondert, ende in de Dorpen vijftig gulden: ende tussen luiden woonende in de ses groote Steden, onder een ende het selve Regts-gebied, de saken moeten bedragen boven de drie hondert, ende in de kleyne Steden boven de hondert ende vijftig gulden. Sie de nader *Ampliatic art. 5, 6. Ordonnantie van de kleine saken van den Jare 1579. art. 2. Merul. pract. civ. lib. 4. tit. 2. cap. 14.* Sulks ook in Vrieland onderscheidentlijk schijnt plaats te hebben, wt het geene Joann. van den Sande wt der selver Land-regt verhaalt. *lib. 1. tit. 1. defn. 3.*

Hoedanige onderwerping ook tot den Ervgenaam, van die geene de-3
welk sodanig verband hebben aangegaan, werd wtgerect. *arg. l. 44. ff. ad Senat. Trebell. junct. l. 59. ff. de Reg. Jur.* Sie Pecc. van Besetten, het IV. Deel, *num. 10.* Ende het XIII. Deel. Ook tot een Vrouw, dewelke wt het verband van haar Man daar in gehouden is. Sie Sande *lib. 1. tit. 1. defn. 3.*

Ook soo yemand hem in seker Verband-brief onderworpen had het Regts-dwang van den Hove van Holland, ende tot verseekering van de selve schuld sig eenige Personen als Borgen hadden gestelt, sonder van het selve verband ofte onderwerping op nieuws vermaan te doen, souden deselve Borgen, soo wel als de selv-schuldige, wt kragte van het selve verband, voor den Hove geroupen mogen werden, ende indien de selve Borgen haar verset wilden nemen, dat sy tot haren dagelijken Regter mogte overgewesen werden, soude het selve verset verworpen werden. Soo als verstaan is in de saak van Jan Adriaanz. Kleermaker in den Hage, ende Pieter Vos tot Rotterdam Gedaagde, tegens Jan Marcijs *Impeirant, den 13. Decemb. 1613.*

Parate Executie, dat is, dadelijke wtwinninge sonder voorgaande regts-pleging en mag men by ons niet bedingen. Het welk alleen is een regt van het gemeene Land, tot invordering van hare Schattingen ende

Ommeflagen. Sulks by *Resolutie* verboden is, dat niemand sig by onderhandeling of enkele overgift sal aanmatigen. Sie den *Appendix van het 3. Deel, van de Conf. ende Advijfen, pag. 16.* Dog in plaats van dien is de manier van willige *condemnatie* ingevoerd, dewelke daar van niet veel en verschilt. waar van de manier van instelling t' sijner plaats is aangewesen.

4 Stilswijgende werd het Regts-gebied erkent, als yemand geroupen zijnde voor een Regter daar hy niet onder en behoort, daar tegens geen verfet en neemt tot overwijfing aan sijn daglijksen Regter, maar de saak aldaar sonder tegen-seggen bedingt, daar door hy verstaan werd stilswijgende in het Regts-gebied van dien Regter te bewilligen. *l. pen. ff. de jurisdic. l. i. Cod. eod. l. i. Cod. Ubi de crimin. l. 30. ff. de judic.*

5 II. Werde ook het Regts-gebied stilswijgende erkend, door *reconventie*, dat is, weder-aanspraak, of weder aantaal soo aan de zijde van de geene die de weder aantaal doet, als die geene tegens de welke deselve werd gedaan: al ist dat geen van beiden den selven Regter onderhorig is. Want soo yemand geroupen zijnde voor eenen Regter daar hy niet onder en hoort, alvorens te antwoorden, wederom aantaal ende eisch van *reconventie* doet, wert hy daar door verstaan den Regter te erkennen, ende dat hy daarom den selven in de eerste saak tegen hem niet en mag wraaken, dien hy in de tweede saak voor hem erkent heeft. Ende wederom moet den Eiffer die een ander voor beider onderhorigen Regter roupt, voor den selven te regt staan, soo sijn Weder-dinger yets op hem by *reconventie*, ende weder aantaal komt te eiffen, om dat men den Regter diemen voor sig heeft verkoo- ren, tegens sig niet en mag wraaken. *l. II. §. 2. ff. de jurisdic. l. pen. & auth. seq. Cod. de sentent. & interloc. omn. jud. Novell. 96. cap. 2. §. I.* Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 2. cap. 14. num. 4. & seqq. Andr. Gail. lib. I. observ. 39.*

6 Dese weder aantaal ofte *reconventio* geschiet gemeenlijk voor de *litis- contestatio*, dat is, voor, ofte te gelijk met de antwoord, de welke den Aanlegger moet aannemen, al wilde hy van de saak affstand doen, daar toe hy na het geding van het selve weder aantaal, ende antwoord, niet en mag werden toegelaten. Soo als hier voor in het III. Deel ten deelen is aangewesen. Sie mede *Christin. vol. 4. decis. 94. num. 5. in fin. Berlich. pract. conclus. part. I. conclus. 22. num. 64. Cancer. var. resolut. part. 2. cap. 13. num. 38.* Maar mag, naar het gevoelen van de sommige, in alle deelen van het geding ingeklumpt werden, dog in sulken geval en kan het den voor- gang van de eerst aangeleide saak niet schorfen, of daar mede gelijk gestelt werden, dewelke anders so die voor ende met het antwoord werd ingedient,

te gelijk moeten voortgaan ende geëindigt werden. Sie Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 43. cap. 2. num. 3.* Christin. *vol. 1. decis. 180. num. 6. & ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 24. sub num. 5.* Jacob Cancr. *var. resolut. part. 2. cap. 13. num. 14.* Wurmser. *prax. tit. 12. observ. 4.*

Soodanig weder-aantal heeft geen plaats naar het gaan van het gewijfde. 7
Marant. *prax. part. 4. distinct. 6. num. 39.* Joann. à Sande, *lib. 1. tit. 6. defn. 2.* Nogte vermag, in het eerste aanleggen versuimt zijnde in te dienen, by het hooger beroupe ofte *appel* ingeklumpt werden. Soo dat in 't lang werd verhandeld by Marant. *part. 4. distinct. 6. num. 24.* Guid. Pap. *decif. 436. num. 102.* Jacob. Cancr. *part. 2. var. resolut. cap. 13. num. 5.* Ende is naar der selver gevoelen geoordeeld by den Hove van Vrieland, volgens tuyg van Jan van den Sande, *lib. 1. tit. 6. defn. 1.*

II. Moet ook de saak van weder-aantal van gelijk regt, ende gelijke 8
foort ende eigenschap zijn, met de eerst aangeleide: om dat deselve gelijk als met den anderen by *compensatie* werden verlijkt, ende gedood. Sulks niet en kan geschieden tusschen saken, daar in eenige ongelijkheid is. *l. ult. §. 1. Cod. de compensat.* Soo dat hand-vulling, dat is, *provisie van Namtiffement*, by de eerst aangeleide saak versogt, door het weder-aantal niet en kan werden geschorst, ten sy daar by gelijke hand-vulling kan werden geëist, ende vast gemaakt. Sie Math. Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 3. num. 30.* of het versouk van dadelijk onderhoud van lijv ende levens behouften kan tegenstaan, ofte schorslen. *arg. l. 3. Cod. de compensat. Surd. tract. de aliment. tit. 8. privileg. 53. num. 5, 6.*

III. Kan deselve niet tegengeworpen werden den geenen, die wt last, 9
ende voor reekening van een ander pleit voert, in het geene by op sijn eigen naam mogt schuldig zijn, gelijk als sijn Volmagten, Last ende Bevelhebbers, Momboirs of Voogden, ende Bewind-hebbers. *l. 2. §. 3. ff. de Jud. l. 14. §. ult. Cod. de Sentent. & Interlocut. Wurmseri, prax. lib. 3. tit. 12. observ. 7. num. 1.* Andr. Gall. *de pace publica, cap. 12. num. 3.*

HET IX. DEEL.

Van Regts-gebied, ende Regts-dwang wt overdragd, ende wederzijds gewillekeurde toestand, daar in van gestelde Regters, Keur-regters, ende Goede-Mannen, anders *gedelegeerde Regters, Arbiters, ende Arbitrateurs.*

1. Gedelegeerde Regters wat ende welke.
2. Commissarissen wat ende welke.
3. Gewillekeurde Regters wie ende welke.
4. Arbiters, ofte Keur-regters.
5. Arbitrateurs, of Goede Mannen.
6. Hoedanig te onderscheiden, ende of de clause naar scherpsheit van Regten, of naar regt, reden, ende billijkheit eenig onderscheid maakt.
7. Ofmen van een wisppraak van Arbiters vermag te appelleren.
8. Of ende wanneer het selve niet tegenstaande appel, mag ter wt winning geleid werden.
9. By ende door wie de wt-winninge van een wisppraak moet geschieden.
10. Verblijfo onder willige condemnatie hoedanig aan te leggen.

BY overdragt werden tot Regters gestelt, die het van haar selven niet en waren, maar last ende bevel krijgen, om gelijk als eigen Regters de- ofte geene saak te beslegten. *l. i. §. i. & l. 3. ff. de offic. ejus.*

- Dese sijn tweederhande, andere die haar last ende bevel krijgen van de Hooge Overheid, over saken dewelke den Staat betreffen, ende geenens seekren Regter kunnen toegepast werden, of dat by die gene, tot welkers kennis de saak soude behooren, swarigheyd werd gemaakt, ende verset werd tegengeworpen, om de kennisse van de saak niet aan te nemen, diemen *gedelegeerde Regters* noimt. *l. i. & tot. tit. ff. de off. ejus cui mand. est jurisdic.*
- Andere, de welke wt het midden van het Lighaam der Regters, tot het verhoor ende kennis van dese ofte geene saak werden gestelt: derhalven deselve gemeenlijk *Commissarissen*, dat is, Bevel-hebberens genomt werden.
- ² Daar van der deser magt nauw beset ende in de juiste last van doen ende wtvoeren is bepaalt. *l. i. §. i. ff. de offic. ejus. Novell. 82. cap. 1, 2. l. final. Cod. Ubi & apud quem, tot. tit. Cod. de Pedan. judicib.* Der geener heel breed, ende onbepaald alles begrijpt, wat tot een Regts-gebied behoort, Sie Jul. Clar. *lib. 5. §. final. quest. 40. & seq. Marant. prax. part. 4. distinct. jud. 5. Andr. Gail. lib. 1. obs. 97.*
- ³ Gewillekeurde Regters sijn, aan dewelke de saak met volkomen wil ende toestaan van den Dings-luyden werd verbleven, soo sy 't goed vinden wt te spreken.

Dese

Dese werden wederom onderscheiden in Keur-regters, ofte Goede-Mannen, anders *Arbiters*, ofte *Arbitrateurs*.

Arbiters ofte Keur-regters soo genomen, zijn de gene die den Dings-4 luiden hun saken ende geschillen gehouden zijn te witten, ende hun Vonnis te vellen, na de Regten ende gewoonten komen te vereiffen, na de magt hun by het verblijv gegeven, sonder deselve te mogen overtreden, ofte te buiten te gaan. *l. 13. §. 2. de recept. qui arbitr.* Sie *Speculat. de arbitratore. §. 1 in pr.* Hier werden gemeenlijk twee perfoonen toe genomen, ende werd deselve de magt gegeven, om indien sy den anderen niet en verstonden, een derden als Over-man tot haer te nemen. *l. 17. §. 6. ff. eod.*

Arbitrateurs ofte Goede-Mannen, van ouds genaamt Kerfluiden, zijn 5 vriendelijke Middelaars, dewelke naar hun beste verstand ende goed-dun-ken, sonder eenige manier van Regts-vordering oordeelen, ende de luiden sonder opfigt van het Regt in 't minnelijk van malkanderen scheyden.

Om te weten of yemand als Keur-regter ofte Goede-man is aangemen, moet den inhoud ende meeninge van het verblijv wtwijfen. *l. 1. l. 3. ff. de recept. qui arbitr.* Soo dat het wt het scharpsinnig onderscheid van 6 woorden, naar scherpheit van regten, ofte naar regten, reden, en billijkheid, soosommige meenen, niet en staat te onderscheiden, gelijk offer yets regt was, het geen dat niet redelijk, en billijk en was, of yets redelijk, ende billijk, dat niet te gelijk regt en was: maar wt de saak selv, ende de manier van het verblijv staat te oordeelen. Gelijk als een saak, die eigentlijk in regt bestaat, aan eenige personen, als Regters, ende 't geene daar van regt is wt te spreken, her sy met hoedanige woorden dat het sy, verbleven werd, welke saken altoos, na het geene daar van regt is, moeten geoordeelt werden, het sy dat deselve dan in ruim ofte eng genomen regt bestaan: ende zijn de soodanige, Keur-regters van regten. Maar soo 't een onregt-middelike saak was, daar in soo seer niet en wierd gesien op het geen dat regt was, als het geen buiten aanschouw van het Regt, tusfen de Wille-keurders oneven was, ofte tusfen beiden stond, gelijk als in scheidingen, verdelingen van goederen, ende Koopmanschappen, daar twee den anderen te loov ende bod zijn geweest, ende het oneven aan eenige perfoonen, naar redelijkheid wt te spreken werd verbleven, daar in soo seer niet gesien werd op regt, of op den juistn prijs, als op de bemiddeling van het geen dat tusfen de Keur-luiden oneven blijft, het welk eigentlijk Goede-Mannen en vrindelijke Scheids-luiden zijn. Daarom ook der selver wtspraak, het *Mannen seggen* werd genomd. Sie *l. 1. junct. l. pen. Cod. de recept. arbitr.*

1. *ult. Cod. de contrah. empt. l. 24. ff. locati. l. 76. & seqq. ff. pro Socio.* Sulks mede te regt werd onderscheiden by Andr. Gail. *lib. 1. obs. 150. num. 5.* Soo dat in het twijvelagtige altoos moet verstaan werden, dat de saak naar regten is verbleven, als niet wtdrukkelijk anders en blijkt, ende werden de Goemanschappen van onregt-middelijke saken meereendeels mondeling aan gegaan, ende beslegt, het sy in volle kragt, dat men nomt, *klax, aling, ende al*, ofte onder seker boete voor de geen die het Mannen-seggen afgaat: ende werd selden eenig verblijf by geschrivt aangegaan, als met soodanige meening dat de saak, na het geen dat regt is, sal werden wtgesprooken, het welk of in saken van scharp-regt, ofte geëvende bilijkheit bestaat, het een niet min regt en is als het ander, ende beide onderscheidtlijk, wat yder in sijn soort regt is, by de wetten ontwijvelijk verklaard werd.

- 7 Het onderscheid tussen een Keur-regter ende Goede-man is certijds veelderhand geweest, als te sien by Panormitan. *in cap. quinta vallis, extr. de jurejur. num. 8. & seq.* Waar van wel het voornaamste was, datmen van de wtsprake van Keur-regters niet en vermogt te *appelleren*, ofte tot een hooger Regter te beroupen, maar de selve, het sy dat die wel ofte qua-lijk gedaan was, moest voldoen; van een wtspraak van Goede-Mannen was het geoorlovt. Sie Sande *lib. 1. tit. 14. defn. 1.* Christin. *vol. 2. decis. 142. numer. 2, 3.*

Dog huidensdaags vermagnen sonder onderscheid, soo wel van een wtspraak van Keur-regters, als van Goede-Mannen, hooger beroup doen, het welk men *reductie* nomt. Sande *lib. 1. tit. 14. defn. 1.* Welke *reductie* indien dat binnen tien dagen werd aangeleid, heeft de kragt van *Appel*, ende schorsing binnen 's Jaars van *Reformatie*, ende enkel beroup sonder schorsing. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 5. cap. 1. num. 3, 4.* Christin. *vol. 2. decis. 142. in fin.* Naar het Jaar, ofte indien van *Appel* ofte *Reductie* op seekre boete astand gedaan is, werd de selve niet toegelaten, ten waar by Reliev ende herstelling.

- 8 Sommige meinen dat *Reductie* nimmermeer kragt van *Appel* ende schorsing heeft, met sulken insigt dat daar door de wtwinninge van het vonnis van de Keur-regters soude kunnen werden gestuyt. Als sijn Salicetus *ad l. 1. Cod. Quando provoc. non licet.* Menoch. *de arbitrar. jud. lib. 1. quaest. 80. num. 20.* Leonnius *Consil. 76. num. 5.* Maar is naar het gevoelen van Baldus *ad l. 40. §. 1. ff. de pact.* Panormitan. *in capit. Quintavall. col. 23. versic. sed hic annecto. extra de jure jurando.* Maranta *tit. de Appellationibus num. 122.* anders verstaan: te weten dat *reductie* ook kragt van *Appel*

pel heeft in het sluiten van de wtwinninge by Boër, *decif. Burdigal.* 284. num. 24. Anton. Faber. *Cod. lib. 2. tit. de arbit. defn.* 8. *Christin. vol. 2. decif.* 143. num. 8, 9. Sande. *lib. 1. tit. 14. defn.* 4. Ende werd by ons het selve al soo onderhouden, wtgefondert indien op seckre boete van *Appel* ende *reductie* af-stand gedaan is, in welken val, alhoewel by herstelling, nog wel *Appel* werd vergund, heeft het vonnis ende wtspraak evenwel sijn voortgang ter wtwinning, ende moet voldaan werden onder Borgte van weder geven, soo daar naar anders verstaan wierd. nader *Ampliat. van de Instructie. van den 7are 1644. art. 20.*

De boeten by het verblijv bedongen, werd niet eer verstaan vervallen te zijn, als wanneer de wtspraak in *reductie* by het laatste gewijsde is bevestigd. *Coren. observ. rer. jud.* 13.

Ende mogen geen wtspraaken ter wtwinninge werden geleid, ten sy 9 daar op een regtelyk vonnis is gewesen, om dat Keur-regters van haar selven geen Regts-gebied, nogte Regts-dwang en hebben: ende daarom haar wtspraak by *wijsdom* van den dagelykfen Regter moet bekrachtigt werden, daar wt het selve ter wtwinninge mag geleid werden. *l. 15. ff. de re judicat.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. observ. 1. num. 53.* Derhalven op dat de verblijven soo veel te kragtiger souden zijn, by ons de Keur-dingers elks over ende weder by het selve verblijv, een onwederroupelijken Volmagt in regten stellen, by willige overgifte, ende hem magtig maken, om haar in de wtspraak, by de Keur-regters te doen, by den Hoogen Raad te laten verwijfen: waar op de wtspraak geslooten aan den Raad werd overgebracht, ende daar op *wijsdom* werd gegeven, ende heeft als dan geen *appel* of *reductie* plaats. Selvs niet by manier van *Revisie*, ofte herfinning: om dat den sodanigen op sijn eigen overgivyte ende met sijn eigen wil is veroordeelt, daar van hy niet en kan werden herstelt; als hier naar breeder sal werden aangewesen.

Welke wtspraaken geslooten aan den Raad werden overgebracht ende 10 voor het *wijsdom* soo verborgen gehouden als het mogelijk is. Om dat yemand een verblijv aangegaan hebbende onder willige overgivyte van *wijsdom* van den Hoogen Raad, ende vernemende dat de wtspraak tot synen nadeel soude mogen zijn, hem nog altijd voor ende eer het *wijsdom* gevelt is, vermag aan den Hogen Raad te keeren, ende te kennen te geven, dat hy hadde gemerkt, wt eenige woorden van de Keur-regters ofte andersins, dat de wtsprake t'ssinnen nadeel was beraamt, ende versouken *mandament* van Reliev, dat is, herstelling jegens het verblijv, ende het geven van de volmagt tot het *wijsdom*, met overgift van de wtspraak by de handvullingte te voldoen onder behoorlijke secker.

By wat Regter men van een wtspraak moet in *Reductie* komen, is enig-
sints twijvelagtig: Dog is wel het sekerste ende meeste gevoelen, volgens
tuyg van Christin. *vol. 2. decis. 142. num. 4.* datmen den dagelijksen
Regter (dat is, die Regter soude moeten wesen in de selve saak, indien dat
die niet en had verbleven geweest,) niet en behoort voor by te gaan: Dog
werden by ons om de veelvuldigheyt van de pleit-saken af te snijden, de wt-
spraken van Keur-regters ten eersten by het Hof van Holland tot hooger
beroup aangenomen. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 5. cap. 1. num. 2.* gelijk
ook mede in Vriesland ende in Vrankrijk onderhouden werd. Sande *lib. 1.
tit. 14. desin. 2.* Mornac. *ad l. 32. §. 5. ff. de recept. qui arbit.*

HET X. DEEL.

Van Regts-gebied wt de eygenschap van de
saak buyten de Persoon.

1. Regts-gebied over 't goed by een ander be-
set ter plaats daarmen het vind.
2. Of en wannermen voor een ander Regter,
wi saak van waring, moet te regt staan.
3. Voor wat Regter men moet te regt staan, ter
sake van ervenis besit, maken van Staat
ende Inventaris, &c.
4. Voogden ende Bewindhebbers voor wie, ter
sake van reekening ende bewijste dorn,
te regt moeten staan.
5. Voor wat Regter veel ende meer gelijk-
schuldige van eene saak.
6. Saken van Gemeenlands-Middelen waar
ende voor wie te beregten.
7. Kerkelyke ofie Geestelyke saken, by wie
ende hoedanig van ouds, ende by ons te
beslegten.
8. Kerk-ordening van den Tare 1591.
9. Leenroevige saken waar ende voor wie te
beslegten.

TEN aansien van het goed, daar geschil over valt, werdmen het Regts-
gebied, ende den Regts-dwang van een Regter onderhorig op ver-
scheiden manieren.

- 1 Als eerst: Dat een yder sijn goed mag vervolgen, ende op eiffen, over
al ter plaats, ende voor dien Regter, daar hy het vind. *l. 3. C. Ubi in rem act.*
Sie Merul. *prax. Civ. lib. 2. tit. 1. cap. 2.*
- 2 II. Moet den Verkooper, die het verkofte goed belooft heeft, of anders
schuldig is, te *guaranderen*, dat vryen, ende waren, ten opsigt van de saak, het
aantal dat by yemand tegens den Kooper daar op werd gemaakt voor des
Kopers Regter, ofte elders, daar hy geroupen werd, komen verantwoor-
den, ende aldaar te regt staan. *l. 1. C. ubi in rem act.* Sie Andr. Gail. *lib. 1.
observ. 37. num. 1.* Het welk alfoo te verstaan is, soo wanneer hy aan de
waringe schuldig is, ende deselve niet tegenspreken en wil, ofte kan; maar
soo hy de waringe selv wil ontkennen, of tegenspreken, soude hy sijn
verset

verfet hebben tot onderwijfinge aan fijnen dagelykfen Regter, die de kennisfe toekomt, of hy in waringe gehouden is, oft niet. *arg. l. ult. Cod. ubi in rem act. l. 2. Cod. de jurifdict.* Sie Joan. à Sande *lib. 1. tit. 1. defn. 5.* Het welk by ons met foodanig onderscheid is aangenomen, dat den Verkooper voor het Hof van Holland, ende fulks voor een Hoger Regter ter sake van waringe geroupen zijnde, sonder onderscheid te regt moet ftaan, sonder foodanig verfet te mogen tegenwerpen. volgens het 115. ende 117. art. van de *Instructie vanden Hove van Holland.* Maar voor een lager Regter ter sake van *guarand*, ofte waringe geroupen zijnde, foo hy de waringe wil tegenspreken, mag hy *exceptie van renvoy*, dat is, verfet van overwijfinge tot fijn dagelykfen Regter, voorwenden, volgens tuyg van Grocnweg. *ad l. ult. Cod. ubi in rem act.* Derhalven om 't felve voor te komen beft is, dat den Kooper fijnen Verkoper, die in waringe gehouden is, niet en dagvaard om de waringe aan te nemen, maar alleen wettelijk doet aanfeggen ende bekent maken, dat foodanig aantal op het goet werd gemaakt, met verfouk, dat hy hem daar tegens komt verantwoordten, ende de faak aanneem, of dat hy by gebrek van dien, foo hy daar in gewefen werd, de fchade ende kosten op hem fal verhalen. Tot vergoedinge van welke fchade ende kosten, hy gehouden is, ende niet ontgaan en kan, foo hy in de waringe gehouden zijnde, naar gedane bekentmakinge in gebreken is gebleven. *tot. tit. ff. & Cod. de evict.* Sie Sande *lib. 1. tit. 1. defn. 5. in fin.*

III. Moeten de faken rakende befit van ervenis, maken ende leveren 3 van Staat ende *Inventaris*, dat is, befchrijvinge des Boedels, befligt werden ter plaatsfe ende voor dien Regter daar het Sterv-huys is gevallen. *tot. tit. Cod. ubi de heredit. agatur.*

Ende mogen ende moeten alle Voogden ende Bewindhebbers om reekening van haar bewind geroupen werden, voor de Regter van de plaats daar 't Sterv-huys is gevallen, ende onder het Regts gebied van dewelke fy de voogdye, ende bewind hebben aangenomen, voor dewelke fy gehouden zijn reekening te doen, al is 't dat de goederen elders gelegen, of 't bewind ergens anders is gevallen. *tot. tit. Cod. ubi de ratiociniis, junct. l. 45. ff. de judic. in fin. princip. l. 19. §. 1. l. 36. §. 1. ff. cod. l. 54. §. 1. ff. de procurat.* Christin. *vol. 2. decis. 166. num. Zyp. notit. jur. Belg. tit. de jurifdict. verf. Sed & tutela.* Dewelke ook voor haar dagelykfen Regter om fodanige faken geroupen zijnde, *exceptie van renvoy*, dat is, verfet van overwijfing kunnen tegenwerpen, ende daarom voor haar dagelykfen Regter wel aanfprekelijk zijn, dog by den felven niet verder en kunnen werden gedoemt, als voor den Regter van het Sterv-huys, ende onder de welke fy de voogdye

ende bewind hebben aangenomen, haar reekening te moeten doen. *arg. l. ult. Cod. ubi in rem actio. l. 2. Cod. de jurisdict.*

5 Soo mogen ook, op dat de saak niet verdeelt en werde, ende by verscheyde Regters over een ende deselve saak, by d'een dus, ende by d'ander soo, geoordeelt en werde, voor een algemeenen hooger Regter geroupen werden, veel ende meer te gelijk-schuldige, aan een ende deselve saak, of andersints voor den Regter van de Plaats daar het goed dat veele ende meer te gelijk aangaat, gelegen is, of de saak wt sijn eygen aart, aanhangig is, gelijk als in ervelijke ende ervscheydelijke saken, Voogdyschappen, ende diergelijke, dewelke alle aldaar of andersints voor een hooger Regter te gelijk mogen geroupen werden. *l. 1. l. 2. ff. de quib. reb. ad eundem iudicem. l. 10. C. de jud. l. 11. ff. de jurisdict. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 3. num. 16. Andr. Gail. lib. 1. observ. 32.*

6 Ten aansien van de saak, buiten aanschouw van de persoon, moeten alle saken van des Gemeenlands-middelen voor *Schepenen Commissarissen*, ter eerster aanleg beslegt werden, dewelke gestelt zijn tot Regters tussen den Pagters van des Gemeenlands-middelen, ende den gemeenen Luiden, over alle saken van smokkelrijen, ende sluykerijen, elk in sijn Stad, ende over de Dorpen, onder der selver verpachting behoorende. daar van te sien is *het 17. ende 18. art. van de generale Ordonn. des Gemeenlands Imposen.*

7 Wt gelijk insigt behoorden alle Kerkelijke ofte Geestelijke saken, tot de Kerkelijke ofte Geestelijke Vier-schaar. Dewelke van verscheide soorten waren; Andere dewelke alleen in geloovs-punten, ende instellingen bestonden. Andere dewelke de beroupingen van Kerken-dienaren, ende den Kerken-dienst betreffen. Andere dewelke Kerkelijk, ende Geestelijk genoot wierden by gevolg, gelijk als saken de Kerkelijke tugt ende oeffening, ende geschillen tussen Kerkelijke Persoonen ende over Kerke-Goederen voorvallende. Andere dewelke waren van een gemengde Vier-schaar, ende ten deelen behoorden onder het Wereldlijke, ten deelen onder het Geestelijk Regts-gebied, als zijn Huwlijx-saken, Eed-sweeren, Egt-scheiding, Overspel, ende diergelijke. Dewelke alle in sijn soort tot de Geestelijke Vier-schaar behoorden, ende volgens de Pauselijke instellingen, by den Paus gesinden ter plaatsfen onder den selven behoorende, als nog by den Geestelijken in 't bysonder werden berigt, het welk waar in ende hoe verre plaats heeft, te sien is by *Andr. Gail lib. 1. observat. 37. Georg. Tholosan. Syntagm. jur. lib. 47. cap. 21. num. 26.* Welker Vier-schaar sedert, ende met den herstelden Godsdienst, by ons t'eenmael is verworpen, ende is den Kerken-Dienaren ende Overheden, by ons geen

Vier-

Vierschaar , ofte kennis van eenige Regt-faken gelaten , hoedanig die mogten wesen, dewelke alle by den gemeenen Regter sonder eenig onderscheid moeten werden beslegt. Blijvende alleen aan de Kerkelijke Overheid de voorforge, ende bestiering van den dienst der Kerken, gelijk als beroupingen van Kerken-dienaren, Instellingen van Kerkelijke oeffeningen, ende 't geene tot het Preck-Ampt behoord; in 't verder hebben sy de ontseggung van de Kerkelijke gemeenschap over hare Ledematen, over die gene dewelke van een opentlijk ende bekend ergerlijk ende schandelijk leven zijn. Tot de wtvoeringe van alle 't welke de Kerke-broeders niet alleen te seggen hebben, maar de Overheid van de plaats, ofte hare toegesondene Volmagtigden, werden bygevougd. Waar van op de manier van doen, soo in het verkiesen der Kerken-Dienaren, als het onderhouden der vergaderingen van den Kerken-Raad, Classe, ende Synode, ende van den Kerkelijken Ban ende Ontseggung: ende meer andere faken, tot eendragtige onderhouding, ende voorderinge van den herstelden Godsdienst deser Landen, in den Jare 1591. by eenige Heeren wt den Hoogen, ende Provincialen Raad, benevens andere daar toe by de Staten van Holland gelaft, seekren vasten voet beraamt was, onder de naam van *Kerk-Ordening*. Dog de selve in de vergadering vande Heeren Staten overgelevert, aan de Edelen ende Vroedschappen van de Steden wtgesonden, ende tot verscheidemalen in de vergadering overfien zijnde, heeft in het eerste geen volkomen voortgang gehad, door dien dat veele Steden hen lieten beduncken, dat de Kerkelijke persoonen al te veel gesag daar by gegeven wierd, tot dat eyndelijk in Julio ende Augusto van den Jare 1612. by de gemelte Heeren Staten van Holland nader is geresolveert, dat by *provisie*, ende tot dat anders soude wesen geordonneert by den Steden, Heerlijkheden, ende Dorpen van Holland ende West-Vriesland, daar 't selve begeert ende goedgevonden werd, deselve Ordening soude werden gevolgd ende onderhouden: Sedert dien deselve alomme merendeels is gevolgd ende onderhouden geworden, ende als nog in twijvelijke faken, daar in de Overheid ende Kerken-Raad den anderen niet en kunnen verstaan, daar toe werd beroupen. het voornaamste van de selve Ordening ter voorverhaalde faken dienende, bestaat in de naer volgende Artijkelen:

Verkiefsing van de Kerken-Dienaren binnen de Steden.

Art. 1. Soo wanneer in de Steden eenigen Dienaar des Woords Gods sal ontbreken, sullen de Burgermeesteren ende Regeerders der selver Steden *committeeren* vier Persoonen, die sy daar toe alder-bequaamste sullen ver-

verstaan. Ende sullen de Burgermeesteren ende Regeerders voorschreven, den Dienaren des Woords Gods, ende Ouderlingen der Kerken in de selve Steden bevelen, mede wt den haren vier persoonen te *committeren*, die gesamentlijk naar voorgaande Geboden, ende ondersouk dies aangaande by hen-lieden te doen, *procederen* sullen tot verkiefsinge van alzulken persoon, ofte personen als hen goeddunken sal, tot den voorseiden dienst van noode, nut ende bequaam, te zijn: Ende deselve hare verkiefsinge als dan voordragen het Collegie van de voornomde Burgermeesteren ende Regeerders. Ende indien de gedaan verkiefsinge den selven aangenaam is, sal den verkoofen persoon in der maniere na-volgende geexamineert werden, ende soo verre hy bevonden word bequaam, ende genoegsaam van God begaafd te zijn, sal hy den Gemeente in de Kerke voor-gehouden worden. Ende indien binnen veertien dagen daar na niemand hem en openbaart, die eenige redenen weet voor te brengen, daaromme men hem niet en behoorde t'ontfangen, sal hy tot den voornomden Dienst met opplegginge der handen, ofte anders, na de wijze van een yegelijke Kerke, aangenomen ende inde bedieninge van de voornomden Dienst gesteld worden. Maar soo verre de voorz. Burgermeesteren ende Regeerders, verklaren de voorseide verkiefsinge henlieden niet te behagen, sullen de voorseyde *Gedeputeerden* ende in de maniere als voren tot nieuwe verkiefsinge van eenige andere *procedereen*.

Verkiefsinge van den Kerken-Dienaren ten platten Lande.

Art. 2. Soo wanneer in de Dorpen eenigen Dienaar des Woords van noden sal wesen, sullen de Hooft-Officier metten Schout ende Geregte, aldaar vier personen wtten Paroghie, die sy daar toe alder-bequaamst vinden, *committeren*; die met drie Dienaren wtten *Classe* van dien quartiere met een Ouderling van de Kerke, ofte daar geen Ouderlingen en zijn, met een vierde Dienaar van de voorseide *Classe* gesamentlijk tot verkiefsinge van een bequaam Kerken-Dienaar sullen *procederen*, ende den selve behoorlijk doen *examineren*, ende daar na in der Gemeente in de Kerke doen voorhouden, omme 't selve in de manieren als vooren gedaan, den verkofen Dienaar in den dienst aangenomen, ende sulks als voren gesteld te worden. Ende aangaande de Paroghien ende Kerken daar van particuliere Heeren ofte Ambagts-Heeren regt van gift der Kerken hebben, ende daar van in dadelijk gebruik zijn: Deselve Heeren ofte Ambagts-Heeren sullen wt hare Heerlijkheden ofte Ambagts-Heerlijkheden, daar 't selve valt, *committeren* vier persoonen: die sy daar toe bequaamst verstaan, dewelke met drie

drie Dienaren van de *Claffe* van dat quartier, ende een Ouderling van de Kerke, ofte daar geen Ouderlingen en zijn, met een vierde Dienaar van den ſelven *Claffe*, gefamentlijk tot de verkieſinge van een bequaam Kerken-Dienaar ſullen *procederen*. Ende 't ſelve gedaan zynde, ſullen die den voorſz Heeren ofte Ambagts-Heeren *preſenteeren*. Ende indien hen de verkieſinge behaagd, ſal *geexamineert*, de Gemeente voorgehouden, ende in den dienſt geſteld worden, als vooren verhaald is. Maar ſoo verre hy verklaard dat hem de verkieſinge niet en behaagt, ſullen de voornomde *Gecommitteerden* in der maniere als voren tot nieuwe verkieſinge van eenige andere *procederen*. Ende ſal yegelijk *Claffe* alle Jaars vier Kerken-Dienaren onder henlieden *deputeren*, die, als 't van noode ſal weſen, over de voornomde verkieſinge ſullen ſtaan, ſonder dat de voorſz. verkieſinge *geretardeert* ſal worden door *abſentie* van yemanden der voornomder *Gecommitteerden*, daar toe van te voren *geinſinueert* zijnde. Welke *inſinuatie* by den Hooft-Officier, ofte den Heere, ofte Ambagts.heere binnen den tijd van twee Maanden ſal moeten geſchieden, na dat de Kerke van een Dienaar ſal weſen onvoorſien.

Van 't onderhouden der vergaderinge, van den Kerken-Raad, Claſſis, ende Synode Provinciaal.

Art. 28. Dat van nu voortaan in de Landen van Holland ende Weſt-Vrieſland, drierhande Kerkelijke t'samen-komſten ſullen worden onderhouden, te weten: den Kerken-Raad van elke plaatſe: de *Clasſicale Vergaderinge* van elk quartier: ende de *Provinciaale Synode* van de voornomde Landen. Ende dat in de voorſeide t'samen-komſte geen andere dan Kerkelijke ſaken op Kerkelijke wiſſe gehandeld ſullen worden: mids dat in meerder Vergaderinge niet gehandeld ſal worden, dan 't geene in minder niet heeft kunnen afgedaan worden, ofte dat tot de Kerken der meerder Vergaderinge in 't gemeen behoord.

Van den Kerken-Raad.

Art. 29. Dat den voorſeiden Kerken-Raad alle Weken gehouden ſal worden by den Dienaar, ofte Dienaars des Woorts mette Ouderlingen van yegelijke Kerke, mits dat ter plaatſe daar 't getal der Ouderlingen klein is, de Diakenen daar by ſullen gevoegd worden. Dat ook de Magiſtraat ofte Regeerders van Steden, ofte Dorpen *reſpective*, vry ſal ſtaan om yemand van haar (die ſy daar toe bequaamſte houden) daar by te vougen, om op alles opfigt te hebben, ende te helpen *adviferen*, (iſt nood) ende dat aldaar gehandeld ſal worden dat alle ſaken in de Kerke met goede ordre, ende tot

meeste stigtinge aangeregt, ende dat alle ergernissen onder de Gemeente gerefen, ofte te rijfen, weg-genomen ende voorgekomen mogen worden.

Van de Classicale Vergaderinge.

Art. 30. Dat in elk quartier sulks die tegenwoordiglijk verdeeld zijn, ter bequamer plaatse viermaal 's Jaars, een *Classicale Vergaderinge* gehouden sal worden, die van de Magistraten van de Steden, daar deselve gehouden sal worden, ten *sine* als voren, daar mede overgeroupen zijnde, die daar toe sullen mogen eenigen (die sy daar toe bequaamt houden) *committeren*: Daar in vergaderen sullen ten minsten een Dienaar, met een Ouderling wt elke Kerke van den Steden, metten Dienaars van de Dorpen van 't quartier, ende neerstig ondersouk doen, op 't leven ende leeringe van yegelijk Dienaar, d'een d'ander oeffenende tot vorderinge der Kerken-dienst, ende goede forge dragen dat alle ergernissen, misbruyk, ende scheuringen in de Kerke vermijdet mag worden, ende ordre stellen op het ondersouk of de Kerken-Dienaren (bysonder ten platten Lande) haar-lieder Ampt wel bedienen.

Van den Provinciaalen Synode.

Art. 31. Dat voorts alle Jaars op den tweeden Woonfag na Pinxsteren een *Provinciale Synode* van alle de Kerken van Holland ende West-Vriesland gehouden sal worden in 's Graven-Hage, daar inne vergaderen, ende stemmen sullen *Doctores Theologiae* van de *Univerfiteit* van Leiden, met twee Dienaars, ende een Ouderling by elke *Classe* daar toe te *committeeren*, die ten voorsz. dage ende plaatse vergaderen sullen, sonder dat van noode sal zijn daar toe eenige particuliere beschrijvinge te gebruiken, ende dat aldaar gehandeld sal worden al 't geene dat tot goede eendragt in de Kerke, opbouwinge der Gemeente, ende weg-neming van verhinginge der Euangelise Leere, bevonden sal worden te dienen, ende dat ten opfien ende overftaan van alfulke *Gedeputeerden*, als wy wt de *Collegie* van Rade ofte andere *committeeren* sullen, om aldaar te *assisteren* ende toefigt te dragen, dat alle faken met goede ordre werden gehandeld.

Art. 33. Soo yemand *sustineeren* wil, door d'aansprake der minder Vergaderinge, verongelijkt te zijn, deselve sal tot meerder beroupen. Ende 't gene by den voorfeiden *Provinciaalen Synode* de Kerkelijke faken aangaande befloten word, sal voor vast ende bondig gehouden worden, soo lange 't selve in gelijke, ofte *Nationale Vergaderinge* niet veranderd en fy.

Van de Kerkelijke Censuren.

Art. 34. Ten einde de Kerkelijke *Censuren* (daar door men nogtans niet yer-

verstaat yemand van de straffe der *Politijke* regten te bevrijden) in den Lande van Holland ende West-Vriesland met goede ordre gebruikt mogen worden, soo word gestatueert: soo wanneer yemand tegens de suiwerheid der Leere, ofte vromigheid des wandels, gefondigt sal hebben, ende de sonde heimelijk is, ende geen openbare ergernisse gegeven en heeft, sal alsdan den regel onderhouden worden door Christum Matth. 18. voorgescreven, soo dat in dien den Sondaar by een in 't bysonder, ofte voor twee ofte drie Geruygen vermaand zijnde, berouw heeft, 't selvde voor den Kerken-Raad niet gebracht en sal worden. Maar soo hy van twee ofte drie vermaand zijnde geen gehoor en geevd, ofte andersinds een openbare sonde ofte ergernisse heeft bedreven, sulks sal den Kerken-Raad aan-gegeven worden, ende so verre hy de vermaninge van den Kerken-Raad hertnckelijken verwerpt, ende geen verklaringe van leedwesen daar van voor den Kerken-Raad wil doen, soo sal hy van den Avondmale gehouden worden. Ende indiën hy af-gehouden zijnde naar verscheiden vermaningen, geen verklaringe van boetveerdigheid en wil doen, soo sullen die van den Kerken-Raad 't selvde de Magistraat, dat is, Burgermeesteren ende Schepenen in de Steden, ofte den Hooft-Officier met sijne Mannen, ofte Regters ten planten Lande aangeven, ende by hen-licder *consent* tot de wtterste *remedie*, te weten, de openbare ende naam-kundige afsnijdinge koinen. Maar soo verre die van de Magistraat swarigheid maken om in de voorseide openbare af-snijdinge te *consenteren*, ende die van den Kerken-Raad nogtans dunkt der Kerke noodig te zijn, dat de selvde hare voortgang hebbe: soo sal de sake gebracht worden in den eersten *Provincialen Synode* alsdan te houden, ende aldaar by die van den *Synode*, ende sulken getal van *Gedeputeerden* als ons goet-duncken sal tot die sake daar by te voegen, om by gelijke stemminge *geterminceert* ende wt-spraken daar van gedaan te worden.

In den Jare 1660. was groote onecnigheid in de Kerke van Utrecht, tussen de Landstands bestierende-Overheid ende de Kerke-dienaren, daar by de Kerken-dienaren de Landstands-bestierende Overheid, geheel buiten de Kerkelijke vergaderingen meenden wt te sluiten, dog hebben deselve ofte hare Afsesanten, volgens het xxxviii. *Art. van de Nationale Synod. van Dordrecht, in den Jare 1618. ende 1619. gehouden*, moeten toelaten: als in 't lange te sien is by L. Aitzema in sijn verhaal van Staat ende Oorlog, het IX. Deel, pag. 1041. ende volgende.

Eindelijkken wierd het Regts-gebied van den Regter, wt de eigenschap 9 van de saak, vast gemaakt, in alle Leen-roerige goederen, van dewelke die

gene dewelke van den Lande van Holland selvs te Leen werden gehouden, in saken, het Leen eenigfins betreffende, volgens de nieuwe *Instructie van den Leen-Hove van Holland, van den 7. April 1661.* in 't bysonder voor den Stadhouder, den *President* ende Hollandse Raden van den Hove van Holland, alle Leen-mannen zijnde, ter eerster aanvang moeten te regt staan: Ende de Agter-leenen, dewelke eerst by den Heer ende sijne Leen-mannen beregt sullen zijn, by hooger berouf voor het selve Leen-Hof mogen werden getrokken, ende aldaar moeten werden ontfangen, volgens het 1. 2. ende 5. *Artic. van de selve Instructie.*

Segge, in saken het Leen eenigfins betreffende, om dat alle andre gemeene saken, het Leen niet betreffende, als zijn Huis, Erv, ende Veld-dienstbaarheden, ende diergelijke, dewelke met het Leen-regt niet gemeens en hebben, voor den dagelijken Regter moeten werden beslegt. Volgens wtsonderinge van het 3. *artikel* van deselve *Instructie.* daar van mede te sien *Frederic. Sand. de feud. Geldrie tract. 3. cap. 1. §. 2. Gudel. de jure feudali part. 6. cap. 1. Christin. vol. 6. decis. 81.*

Hier toe souden mede kunnen passen, de saken van Oorlog, de welke soo voor den Krijgs-raad te Lande, als over saken ter Zee ende te Water voorvallende by de *Admiraliteyt*, dat sijn Regters het Zee-bestuyr betreffende, moeten werden verhandeld. Als mede van de Wildernissen ende de Jagt, dewelke by Houdvester ende Meester-Knapen, ende van Dijken, Sluyfen, ende Wateren, dewelke by Dijkgraaf ende Heemraden in 't bysonder beslegt werden, daar van elks in 't bysonder.

HET XI. DEEL.

Van Regts-gebied wt voor-regt van den Regter.

1. Regts gebied wt voor-regt van den Regter van wat kragt.	den, ofmen sig 't selve mag onttrekken by prorogatie ofte andersfins.
2. Leen-geregt.	4. Het Regts-gebied van het Hof Provinciaal in welke saken plaats heeft.
3. Het Regts-gebied van de Academie tot Lei-	5. Het Regts-gebied vanden Hoogen Raad.

HET Regts-gebied wt voor-regt van den Regter, is het gene den Regter is gegeven, van dat sommige personen ende in sommige saken aldaar, ende voor geen andren Regter te regt en mogen staan.

² Soodanig voor-regt heeft het Leen-geregt, daar van in 't voorgaande Deel is gehandeld.

³ Sommige meenden dat ook gelijk regt hadden de Regters vande *Acade-*

mie tot Leyden, sulks dat de *Studenten* haar deselve Vierschaar niet en mogten ontrekken. *arg. l. 20. ff. de Offic. praesid. l. 18. ff. de jur. i. 7. ff. de postulando.*

Dog de saak nader ingesien, is bevonden dat het selve voor-regt geen andre reden heeft, als het voordeel van de *Studenten*, dewelke naar Regten haar keur hebben, of sy voor haar Leer-Meesters daar sy onder hooren te regt willen staan, dan niet. *auth. habita. Cod. ne filius pro patre.* Sulks dat deselve wel vermogen haar selven een andren Regter te onderwerpen, ende van haar voor-regt afstand te doen. Sulks ook in de laatste *Interpretatie* van het 39. art. vande *Statuten vande Universteit tot Leyden*, by de Staten van Holland op den 25. Maart. 1662. gedaan, onder andren is wtgedrukt: dat deselve *Studenten* meerderjarig zijnde by *contract* de *jurisdictie* van een ander Regter inde *Provincie* van Holland vermogen te *prorogeren*, ende van 't selve Regts-gebied vermogen afstand te doen.

Andre voor-regten dewelke soo wel ten voordeel van den Dings-luiden, als ten voordeel van de Regters gegeven zijn, staan mede ter Keur van de Dings-luiden, of sy deselve willen gebruiken, dan niet. Hoedanige meest sijn de voor-regten van het Hof ende den Hog. Raad in Holland. Daar van de voor-regten rakende het Regts-gebied van den Hove, zijn dese:

I. Dat tot kennis vanden selven Hove behoren alle saken beroerende de 4. Regten, Hoogheit, Vryheit, Heerlijkheit, ende de *Domeynen* van de Landen. *Instruēt. art. 1. §. 1. Bald. ad l. 51. Cod. de Episcop. & cleric.* waar onder mede begrepen werd alle het geene tot nadeel, veragting, ofte ongehoorsaamheid van de Hoog. Over. by yemand werd gepleegd, gelijk als *Crimen laesae Majestatis*, valse Munt slaan, openbaar Geweld, onbehoorlijke Vergaderingen, ende diergelijke. Sie Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 2. cap. 2. num. 5.*

II. De geschillen ofte oneenigheden tussen de Steden ende Heerlijkheden, van feitelijkheden tussen Edellieden ende andre. Item, de saken rakende 's Lands diensten ende *Officien*: Item, alle *Advocaten*, *Procureurs*, ende andere *Suppoosten* van den Hove, moeten in saken rakende haar *Amp*t ende *Officie* voor den selven Raad haar verantwoordten, ende haar Meesters die sy gediend hebben op 't stuk van *Salaris* ende regtelijke onkosten dagvaarden. Sie Merul. *lib. 4. tit. 2. cap. 5. 6. 7.*

III. Komt den voornomden Raad de kennisse van saken alle Weduwen, Weesen, ende andere *miserabile* perfoonen aangaande. *l. unic. Cod. quando Imper. inter pupill. & ibi DD. l. 1. Cod. ubi pupill. educ. deb.* Covarruv. *lib. pract. quest. cap. 6. & 7.* Sie Merul. *d. lib. 4. tit. 2. cap. 9.* ende 't gene hier voor in 't VI. Deel breder daar van is verhandeld.

IV. Van faken roerende het ftigten van Kerken. Merul. *lib. 4. tit. 2. cap. 10.*

V. Van faken roerende befit van Proven ofte *Prabenden*. Instruct. *art. 8. 12. & art. 39, 40. & seq.* Andr. Gail. *lib. 1. observ. 5.*

VI. Over de Handteykeningen ende Verband-fchryften van *Officiers*: ende van de geene die haar in 't bysonder den felven Raad onderwerpen. Instruct. *art. 8.* Merul. *d. lib. 4. tit. 2. cap. 6. & 14.*

VII. Van alle lasterspraak ofte hoon, knevelerije, ende overlafst by den *Officiëren* in haar *Officio* aangedaan, ofte alle andere die over overlafst van de Edellieden ofte magtige perfoonen begeeren te klagen. Merula *d. loco cap. 15, 16, ende 17.*

VIII. Van klagten in val van nieuwigheit of ongebruik. Instruct. *art. 39. & seqq.* Andr. Gail. *lib. 1. observ. 1. num. 30. & observ. 16. num. 9.*

IX. Beroerende Voor-regten, Costumen, Keuren, &c. Merul. *d. loco. cap. 19, 20.*

X. Van alle bevelen jegens die geene dewelke yets tegens regt den anderen aandoen, *Vulgo, Mandamentum pœnael.* Sie Gail. *lib. 1. observ. 13. & seqq.* Merul. *ibid. cap. 24.* Daar by het Hof, in faken daar in yemand overlafst lijd, 't welk hy met geen *ordinaris* middel eu weet te beletten, of het welk gedaan zijnde, niet wel hersteld soude kunnen werden, of tot merkelijke schade soude kunnen strekken, of andersints de saak geen wtstel en lijd, op seekre groote peyne yets verbied, ofte beveeld, daar van de manier van doen te sien is in de *Papegay pag. 322.* Het welk ook by de Regters in den Steden in sommige faken, ende voornamentlijk in Timmering van Huysen is ingevoerd.

XI. Van alle *Criminele* ende liyfstraflijke faken verjaart zijnde, ende ongeftraft gebleven. Instruct. *art. 8. in fin.* daar onder ook begrepen zijn de *Vagabunden* ende *Land-loopers.* Gail. *lib. 1. observ. 1. num. 33. & 34.* de welke ook om haar groote onsekerheit voor alle Regters daarmense vind, soo in cas *Civil* als *Crimineel* betrokken kunnen werden. DD. *in l. 1. Cod. ubi de crimine. in verb. reperiamur.*

XII. Op de gestading ende onderfouk van verleende Brieven van *Pardon*, *Remissie*, *Abolitie*, *Cessie*, *Respijt*, &c. *vulgo, interinement.*

XIII. Soo wanneer yemand een ander t'onregt heeft beklad, ende onder het volk verdeeld, ter sake van eenig misdaad, schuld, befit ter quader trouwen, ofte diergelijke, vermag den beledigden hem roupen voor den *Provincialen* Raad, om sijne *actie* te *institueren*, ofte dat hem by gebreeke van dien een eeuwig stillwijgen opgeleid sal werden, *ex l. diffamari Cod. ingen.*

ingen. manumiff. Gail. l. 1. observ. 9, 10. n. 12. Mynf. cent. 7. obs. 82. & cent. 6. observ. 90.

XIV. Om wtwinnige verleend te hebben op verjaarde Vonnissen. *Instruct. art. 118. ende Ampl. art. 30. ende van den Hogen Raad art. 273. Marant. de execut. num. 54.*

XV. Op alle arresten. *Sie Merul. d. loco. cap. 25. ende 't geene hier voor in het VII. Deel is verhandeld.*

XVI. Van saken daar van dat verscheide Schuldenaars in verscheide Regts-gebieden woonen. *l. 10. Cod. de jud. & tot. tit. ff. de quibus reb. ad eundem jud. eatur. Gail. lib. 1. observ. 32. Mynf. cent. 1. observ. 4. Menoch. de Arbitrar. jud. lib. 2. casu. 371. Afflict. decis. 227. Ten waar dat eenige der selver buiten Holland woonden, dewelke dan by haren dagelijken Regter geroupen souden moeten werden. per l. ultim. ff. de Jurisdic. Zypæ. Notit. Jur. Belgic. tit. de Judic. vers. quibus.*

Ten laatsten. indien dat den lager Regter, ofte regt te spreken weigert, ofte door al te lang wttellen geen regt en doet, door wegen van *Evocatie*, dat is klagte van geweigert regt. *Gail. lib. 1. observ. 1. usque ad 32. inclusive, & observ. 41. Mynsing. cent. 5. 81. Imbert. Instit. forens. cap. 23. Covarruv. pract. quest. cap. 6. & 7.*

De saken daar by dat het Regts-gebied van den Hoogen Raad, behalven de saak van hooger beroupen ofte *appel*, ter eerster aanleg plaats heeft, zijn dese:

I. In saken tuffen twee vreemde Koopliden, die geen seekre woon-plaats in Holland nog in Zeeland hebben. *Instruct. van den Hoogen Raad, artic. 18.*

II. In alle saken van besit, ende in andere saken daar naar Regten ofte *Ordonnantie* geen beroupen valt. *Instr. van den H. Raad, art. 19.*

III. In saken beroerende de Schipvaart. *ibid. art. 20.*

Daar-en-boven soo verleend den Hogen Raad van Holland, inden naam ende van wegen de Hoog. Over. alle *Relivementen*, ofte herstellingen, ende alle Brieven van *Beneficien van Inventaris, Cessien*, ofte afstand van goederen, ende diergelijke. *Instruct. van den Hoog. Raad. art. 23.* Soo nogtans dat de gestadiging van dien, by den dagelijken Regter moet getoetst werden, (*vulgo, geinterineert.*) de welke naar genomen kennis van saaken de gegeven Brieven ofte verwerpt, ofte toestaat, naar gelegentheid,

HET XII. DEEL.

Van Actien, dat is, Regts-aantal, ende het aanleggen van dien.

1. <i>Allie ofte Regts-aantal wat.</i>	ptiffement, wat, wanneer plaats heeft.
2. <i>Hoe wederhande.</i>	7. <i>Volgens den grond van het beschreven regts ingevoert.</i>
3. <i>Poffeffoir of petitoir, wat.</i>	8. <i>Allie ofte Regts-aantal is van ruym, of sie eng genomen regts.</i>
4. <i>Van wat kragt ende waar te bereyzen.</i>	
5. <i>Complainte ende Maintenuue wat.</i>	
6. <i>Hand-vulling anders Provisie van Nam-</i>	

1 **A**ctie, ofte Regts-aantal, is het regt datmen op yemand heeft door Regts-dwang te doen voldoen, het geen dat hy ons schuldig is. *pr. Instit. de Actionib.* daar van den aart, ende eigenschap, voornamelijk moet ingesien werden, om dat ook daar wt het onderscheidentlijke Regts-gebied ende Regts-dwang, van den Regter werd vast gemaakt; soo wt oorzaak van de persoon, als van de schuld, ende het goed daar de schuld is opgeveft, daar van hier voor onderscheidentlijk is gehandelt, gelijk dat te regt werd aangemerkt by Rombout Hogerbeets, van het aanvangen der *Proceffen*, in 't begin.

2 *Allie*, ofte Regts-aantal, is van verscheide soort, daar van andere wt de daad, ende manier van instelling, is lijvstraffelijk, andere onlijvstraffelijk, daar van de gene wt misdada, de dese wt gemeene schuld voort komt, Anders *Crimineel* of *Civyl*, die wt gemeene schuld voortkomt, is wederom andere daar by yemand in sijn persoon alleen verbonden is: andere daar voor eenig goed verbonden, of verseekert is, ofte het welk strekt om eenig goed op te eiffen, ofte te vervolgen. *§. 1. Instit. de Actionib.* Anders *personeel* ofte *reël*.

3 *Reële*, dat is, saak-roerige *Actien*, zijn wederom andere, daar by alleen over het *provisioneel*, dat is, enkel ende voor af begeerde besit, het sy om te verkrijgen, om te behouden, ofte wederom te krijgen het geen men verlooren heeft, verschil is. *§. 3. §. 4. & §. 6. Instit. de Interdict.* Andere daar by het volle regt van het goed *ten definitieve*, dat is, by eind-oordeel verfogt en begeerd werd. *cap. pastorales 5. & tot. tit. extr. de caus. possess. &*

4 *proprietas.* Anders *Poffeffoir* ofte *Petitior*. Daar van altoos geraden is de saak in *Cas Poffeffoir*, dat is, by voor afwijfing van het besit, aan te leggen, om dat, dewijl het bewijs van het regt tot den vollen eigendom dikmaals swaar valt, den Aanlegger, door het voor af toewijfen van het besit, van het

het verder bewijs dapper werd verligt: door dien dat hy in het besit blijft, soo lang den Tegen-dinger sijn regt tot het goed in het tegendeel van dien ten vollen bewijst. § 4. *Instit. de interditt. l. 23. Cod. de probationib.* Dat ook het selve ligt te wagen is, met dat de geene die het Besit-regt niet en kan verkrijgen, daar door niet en verliest, of verhinderd werd in 't *Petitoir ten definitive*, dat is, ten vollen aantal, by eind-oordeel voort te gaan. l. 14. §. *final. ff. de except. rei judicat.*

Het Besits-aantal moet voor den Hoogen Raad in Holland ter eerster instelling aangeleid werden. *Instruct. van den Hoogen Raad, art. 19.* behalven dat in verscheide Steden op 't stuk van ervenis, bysondre Keuren zijn van inleidinge ende wtleidinge, ende weder-inleidinge in besit van het Sterv-huis, door twee Schepenen van de plaats te doen: daar op mede voor af over het besit werd geoordeelt, sulks hier voor t' sijnner plaats is aangewesen. Welke saak van het Besit-regt der in, of wtgeleide, voor af moet werden geoordeelt, eer men met de saak ter eind-oordeel mag voortgaan. l. 3. *C. de interditt.* Dog de saak over ander Besit-regt voor den Hoogen Raad aangeleid zijnde, en verhindert niet voor den dagelijken Regter by eind-oordeel voort te gaan. *contra d. l. 3. Cod. de interditt. & l. 10. Cod. de Judic.* Om dat het voor-regt van sodanig Regts-gebied, niet verder ofte anders kan werden wtgerect, als het selve wdrukkelijk inhoud. *arg. §. 6. instit. de Actionib. junct. l. 2. Cod. de legib.*

Gelijk het Besit-regt selv, soo is ook de manier van Regts-vordering van dien tweederhande, andere om het verlooren ende verhinderde besit-regt wederom te krijgen; andere om in het ondernomen Besit-regt te werden gestijvt ende gesterkt. Daar van het een *Complaincte*, het ander *Main-5 tenue*, genomd werd. hoedanige *Complaincte* ook voor het Hof Provinciaal, by klagte van nieuwigheid ter eerster aanleg ingestelt mag werden. Van beyde het welk de manier van doen in 't lang te sien is in de Papegay. p. 111. ende 120. Sie mede Wieland, *pract. civ. tit. 1. c. 9. ende 13. ende tit. 2. c. 7.* Damhoud. *prax. civil. cap. 41, 42.*

Daar op onderscheidentlijk staat te letten, dat in de *complaincte* voor het Hof, voorgaande dagvaardinge werd gedaan, om te sien openen de brieven van *complaincte* ende voorts te procederen naar sijn forme ende innehouden, dewelke geopent zijnde, daar op eerst *demonstratie* ende aanwijfinge van het besit-regt werd gedaan. Maar voor den Hoogen Raad *mandament* van *complaincte* geligt ende verleend zijnde, werd eerst ende alvooren deselve te openen, den *Commissaris* sonder kennis ende weten van partyen aanwijfinge ende *demonstratie in loco* gedaan, ende by hem

informatie van de *possessie* genomen, ende alsdan eerst dagvaarding gedaan om te sien openen de Brieven van *complainte*, ende tijd te sien stellen om *contrarie feiten possessoir* in te brengen, ende deselve te bewijzen, soo 't haar goed dunkt.

- 6 Naast aan het voor aanleg van Besit-regt, komt hand-vulling, anders *Provisie van Namptissement*, daar by den Aanlegger wt kragt van een openbare schuld bekentenis by sijn hand-teikening bevestigt, mag eys doen tot kennen ofte ontkennen, ende ingeval van kennen, voor alle wtstel ofte ver trek, hand-vulling mag verfoeken, daar by den Ged. voor af werd veroordeeld het geëifte onder den Regter te leggen, of anders aan den Eisser op te schieten, onder goede seeker dat hem 't selve wederom sal gewerden, soo by eind-oordeel anders verstaan wierd. Indien den Gedaagde sijn hand-teikening ende de schuld ontkend, werd op de gewoone manier by eind-oordeel voortgevaren. Hoedanige hand-vullingen ook tot alle andere openbare geschriften wtgerekt werden, ende ruym genomen werden, om dat
- 7 deselve niet by de enkele *practijk*, dat is, manier van Regts-pleging, tegens het gemeene regt, soo sommige meenen, zijn ingevoert, maar selvs by den beschreven regten geen verzet, of wtstel en wierd verleent, jegens schulden daar van by bekentenis, ofte andersinds wt dadelijke baarblijk kon werden geoordeeld. *l. 4. §. 3. l. 31. ff. de red. jud. l. 10. ff. de pignorat. act. l. 6. §. 1. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth.*

Dog tegens soodanige versogte hand-vullingen, valt ook somwijlen verzet, dat den Eisser daar op niet alleen staan en mag, maar dien overmindert in de saak moet voortgevaren werden. Daar van te sien by Joann. à Sande *lib. 1. tit. 8. defin. 3.* Ende het geene hier naar in het 5. bouk 19. deel onder den Tijtel, van *Regts-plegingen van gemeene saken in 't bysonder sal worden verhandelt.*

- 8 Anders werden de *Actien*, ende het Regts-aantal verdeelt, in ruym ofte ong genomen regt. *§. 30. Instit. de Actionib.* Aantal van ruym regt, is daar toe gepast kan werden alles wat tot die soort van saken behoord, gelijk als in de handeling van Koopen ende Verkopen, werd in het twijvelagtige gevolgd, het geen wt den aart van de handeling, daar toe behoord, al itt dat 't selve niet wtdrukkelijk en was bevoorwaart. *l. 11. §. 1. ff. de act. empr.* Soo ook in andere gelijke saken, als van Bewaar-geving, Last-geving, Gemeenschaps-deiling, Erv-scheiding, Pand-geving, ende diergelijke, daar in den Regter de vryheid heeft naar Regt, reden, ende billijkheid te oordeelen, of ende wat den een den ander na de eigenschap van de saak te doen ofte te geven heeft, ende magt heeft beider regt in verscheide insigten

te juist en te verlijken, wat ende hoe veel den een den ander moet toegeven. *arg. §. 30. instit. de Actionib.*

Aantaa van eng genomen regt is, daar in den Regter stip bepaalt is, aan het geen de saak wdruklijk inhoud, sonder daar op eenige gejuifte of geevende wtlegginge by saaks gevolg te mogen doen. Gelijk als in alle verbanden daar by yemand yets schuldig kent, bedongen Renten, Borgtogten, Aantaa wt sake van wterste wil, ende diergelijke, daar in de woorden van het verband ende overgift stip moeten werden gevolgd. *l. 1. ff. de Verb. obligat. l. 24. ff. de prescript. verb.*

HET XIII. DEEL.

Van Daging.

1. Daging war.	4. Hoedanig by edicte, buuten de Provin-
2. Voor hooge ende lage Regters hoe te doen.	sie.
3. Aan wie, ende hoedanig buuten het Regs-	5. Of ende wanneer men sijnen eys mag ver-
gebied door weet-bestedinge, ende letten	anderen.
requisitoriaal.	

HEt beginsel, ofte om wel te seggen, de voorberei dinge van een saak, **1.** is de daging, als yemand als Aanklager ofte Eijsser sijn Tegen-dinger voor den Regter roept, om hem op sijnen eys tegens seekeren bequamen dag, te komen verantwoorden, ende op het selve, wat regt is te hooren wijfen. *DD. ad l. 2. ff. de in jus vocand.*

Het welk by de Hooge Regters niet anders geschieden kan als by schrijv- **2.** lijk bevel van den Regter, die daar toe by verlouk ende *Request* moet verfogt werden. Dog werd selden geweigerd, ten zy om merkelyke redenen. want den Aanlegger die pleit voerd op kosten van ongelijk, ende die 't verliest, werd ten behouven van den Overwinner inde kosten gewesen. *§. 1. in fin. inst. de poena temere litigant. l. 79. in pr. ff. de jud.* Dog voor de lage Regters vermogen de Aanleggers, op haar eigen bevel, het sy mondeling of schriftelyk, door een Gerigts-bode de dagvaarding doen doen. Sie *Gudelin. de Jure Noviss. lib. 4. cap. 5.* ende kunnen sonder onderscheid alle persoonen van wat gelegenheid die zijn, in Regten gedagvaart werden, maer is de manier van dagvaarden onder alle niet even eens.

Alfoo moeten de *Magistraats* persoonen, alle *Officier*, ende *publyque* Luiden, die in dienst van den Lande zijn, in saken betreffende haren Dienst ofte *Officie*, niet voor haren dagelyksen Regter, maar voor het Hof van Holland ter crister aanleg geroupen werden, ende ook als Aanklagers te Regt staan. *l. 2. ff. de in jus voc. Instr. art. 8, 12, ende 38. Merul. prax.*

civ. lib. 4. tit. 40. cap. 3. num. 2. Burgund. *ad consuet. Flandr. tract. 9. num. 15.* waar van hier voor breder.

Soo en mag ook een Kind sijne Ouders in Regten niet betrekken, dan alvorens *petita venia*, ende daar toe bysonder verlof hebbende van den Regter. *l. 4. §. 1. ff. de in jus vocand. l. 3. Cod. cod. §. fin. instit. de poena temere lit.* Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 4. cap. 5. in princ. 3. num. 3.* Zyp. *not. Jur. Belg. tit. de in jus vocand. vers. quamvis.* Perez. *ad Cod. cod. num. 3.* Rebuff. *ad constit. reg. in proem. gloss. 5. num. 47.* Fach. *lib. 10. controu. c. 87.* Vinn. *ad §. poenal. 12. instit. de att. n. 5.*

Voor den *Provincialen* ende Hoogen Raad werden de dagingen gedaan door de Deurwaarders daar toe gestelt, die haar in 't doen van het selve moeten gedragen naar de *Instructie* van den Hove, ende voorts naar den inhouden van de *Mandamenten* ende bevelen. Het welk meest daar in bestaat: dat den Deurwaarder met de dagvaarding den Gedaagde, ofte in sijn afwesen t' sijner Woon-plaatse, aan yemand van sijn Huis-gezin, ofte Gebuyren, hebbende de Jaren van bescheidenheid, geeft, levert ende laat, een af-schriift van 't *Mandament* ofte *Request*, met het bevel daar wt de dagvaarding sal zijn gedaan, benevens af-schriift van 't gunt daar op d' Aanlegger (willende ten dage dienende *Provisie* versouken,) hem *sunderen* sal, met aantekening van de selve dagvaarding, ende van den Regtdag den Gedaagden aangeseid, die in Holland ten minsten binnen veertien dagen, in Zeeland drie wecken, ende soo in Holland als in Zeeland ten langsten een Maand, naar het *exploit* ofte aanleggen moet geleid werden. Het welk te verstaan is van volkomen regtelijke dagingen. Andre insinuationen ende aanleggen van minder saken tot voorbereyding ofte tussenva, gelijk ook meerendeels de comparitien voor Commissarissen alvorens *Mandament* te verleenen, werden mede op korter ende minder tijd genomen, naar dat de saak heeft vereyft. *Instruct. cur. Holland. art. 91. Ampliat. 8, 9.* Wat verder het Ampt van de Deurwaarders betreft, is hier voor breeder aangewesen. Sie mede breeder by Merul. *lib. 4. tit. 24. cap. 5, 6, 7. & seqq.*

Voor de lage Regters geschiet de dagvaarding door een Gerigts-Bode, gelijk als geseid is, wiens Bedieninge mede meest bestaat, wt de instellinge ende gewoonte van de plaats daar het geschied, ende moet ten minsten drie dagen voor den Regtdag geschieden, *Ordonn. op 't stuk van de Instit. binnen de Sreden ende ten platten lande, art. 1.*

- 3 Alle dagingen moeten gedaan werden aan de persoon sely, soo men hem vinden kan ter plaatse daar hy woond, of anders tot sijnen huise, aan yemand van sijn Huisgezin, of soo daar niemand t' huis en is, aan sijn naaste

naaste gebuyren, soo dat het tot sijnder kennisse komt, latende *Copie* van sijne *Commissie* ende korte *relatie*, mitsgaders van al het gene daar op ten dage dienende eenige *provisie* op sal werden versogt. *Instructie van den Hove van Holland, art. 91. 99. Ampliat. art. 8. ende 9.* Ende soo het een saak is tegen ymand die buyten het Regts-gebied woond, van dien Regter voor de welke hy werd geroupen, werd by *letteren requisitoriaal*, dat zijn besloten *Versouk-brieven*, aan den Regter van die plaats versogt, dat hem gelieve door sijnen Bode ofte *Deurwaarder*, foodanige daging te laten doen, tot welken einde ten platten Lande, ter *Vierschaar* daar de saak werd aangeleid, tot kosten van ongelijk, de selve brieven te doen bestellen, de bewilliging van dien Regter te bevorderen, ende de daginge door den Bode aldaar te besorgen, ten minsten prijs aan te nemen, openbaarlijk opgeveild werd, het welk men een *wect-bestedinge* nomd. Maar in de besloten Steden, zijn buiten de *Deurwaarders* ende *Gerechts-boden*, geswooren *Briedragers*, die het *Wapen* van de *Stad* die sy bedienen, onder een *Kristal* of *glasen verdeck*, aan een *snoer*, op haar borst hebben hangen, die het selve bestellen ende versorgen.

Indien hy buiten het gemeen Regts-gebied deser Landen woond, werd de daginge by *edicte*, dat is, openbare wtroepinge op de wterste *Landpalen*, naar voorgaande *Klok-geslag* voor het Hof door een *Deurwaarder* van den *Hove*, ende voor de *Steden* ofte *Dorpen*, naar voorgaande *versouk* aan den Regter van deselve plaats, als vooren door desselfs Bode gedaan, het welk gedaan zijnde, werd deselve daginge aldaar aan geplekt, ende den *Gedaagde* daar van een dubbeld toegesonden. Sie verder van daginge by wie, hoe, ende aan wie deselve geschieden moet, by *Wieland pract. civ. tit. 2. cap. 4.* ende volgende, *Damhoud. pract. civ. cap. 54.* ende volgende, *Pecc. Van Besetten, het xxxix. Deel, Ordonnantie op 't stuk van de Justitie binnen de Steden ende ten platten Lande, art. 1.* ende 't geene aldaar by my werd aangetekend.

Eindelijk staat te letten dattet voor alle *Vierscharen*, ende *Regtbanken*, huidens-daags als gemeen is, dat men in sijnen eys daar by men sijn *Tegendinger* doet daagvaarden, geen seckre naam van *Attie* of *Aantaal*, die men tegens hem wil gebruiken, behouvt wt te drukken: maar slegtelijken het feit, ende sijn agterwefen soo als het leyt te kennen geeft, met de *clausule*, om hem te komen verantwoorden jegens foodanigen eys ende *conclusie*, als den *Eiffer* ten dage dienende, ter selver sake sal willen doen ende nemen. *Gudelin. de Jure Noviss. lib. 4. cap. 5. vers. tertium. Christin. vol. 2. decis. 88. num. 2. § 7.* Daarom men 5

ten dage dienende in 't nemen van sijnen Eys ende Ding-taal, aan het foondanig geeïste niet gebonden is: maar men voor de *litiscontestatie*, dat is, het antwoorden, nog altyds sijn eys selvs mag veranderen, naar sijn welgevallen. Maar de meeste swarigheid bestaat daar in, of ende hoe dat men sijn eys, ofte ander ingediende, naar dat de sake voldongen is, mag ende sal veranderen: ende staat vast, dat niemand het selve doen en mag, als onder herstellinge by *Requeste Civijl*, ende mits wederkeerende de kosten by den Tegendinger tot die tijd gemaakt. *Merul. prax. civil. lib. 4. tit. 37. cap. 6. num. 4. Christin. vol. 2. decis. 104. num. 13.* Ten ware dat het op den selven dag, ende staande Rolle, veranderd wierd. *arg. l. pen. ff. de integr. restit.*

HET XIV. DEEL.

Van Defaulten, ende Gebreken van niet in Regten te verschijnen.

1. Default wat, ende van wat kragt.	6. Hoedantge op het tweede.
2. Default.	7. Intendit hoedantig in te brengen ende van wat witslag.
3. Default.	8. Comparuit.
4. Hoedantig te purgeren ofte herstellen.	9. Verslek wat, ende wanneer plaats heeft.
5. Hoedantige saken op het eerste Default warden afgedaan.	

YEmand behoorlijk gedaagd zijnde, is gehouden voor den Regter ten gefetten dage te verschijnen, of werd in sijn afwesen na twee gedane herdagingen, ende een vierde daginge ten overvloed, evenwel regt gedaan. Want al ist dat yemand voor een Regter werd geroupen, daar hy niet onder en behoord, moet evenwel in regten verschijnen, ende 't selve by verset van overwijfinge, naar sijn dagelijkse Regter inbrengen, op dat daar van blyke, ende met kennis van saken werde geoordeelt, of het sijnen onderhoorenden Regter is of niet. *l. 2. ff. Si quis in jus vocat. non erit.* in deser vougen.

1. Soo wanneer de saak behoorlijk diend, ende den Gedaagde niet en verschijnt, of gemagtigd en seind, versoukt den Aanlegger het eerste *default*, ofte versuim-regt, ende voor het profijt van dien, werd den Gedaagden versteeken van alle *exceptien declinatoir*, dat is, verset tot afwijkinge van den Regter, ende werd den Aanlegger een tweede daginge vergund, aan den gebreekgigen te mogen doen, met verhaal van kosten.
2. Indien de Gedaagde voor de tweede maal niet en verschijnd, werd tegens

gens hem verfogt ende verleend het tweede *default* ofte verfuim-regt, ende voor het profijt van dien werd hy verfteeken van alle *exceptien dilatoir*, dat is, dag van beraad ende wttel-regt, ende vergunt een derde daging, met verhaal van kosten als vooren.

Voor de derde maal niet verschijnende, werd den Aanlegger verleend het 3 derde verfuim-regt, ende voor het profijt van dien blijft den gebrekigen verfteeken van alle *exceptien peremptoir*, dat is, al wt-eindig ofte oordeelwtig verfet, ende werd hy toegelaten *zijn intendit* over te leggen, dat is, te dienen van zijnen eys, ende bewijfen daar toe dienende, om daar op regt gedaan te werden als naar behooren. *Ordonnant. op 't stuk van de justitie binnen den Steden ende ten platten Lande van Holland. art. 2, 3.* Maar voor het Hof werd op het derde *default*, of verfuim-regt, nog een vierde daginge verleend, *ex superabundanti*, dat is, ten overvloed. *Instr. van den Hove van Holland. art. 108.*

Dog op dat niemand en werde verwesen, dien het onmogelijk was te 4 komen, of immers noodzakelijk belet was geweest. *l. 53. §. 2. ff. de re jud. l. 10. Cod. Quomodo & quando judex.* werden de *desaljanten* ende gebrekigen, naar het eerste ende tweede *default* of verfuim-gebrek, toegelaten het selve te *purgeren*, dat is, haar verschoninge daar tegen in te brengen, mits blijvende het *effect* van dien, dat is, het regt het welk den Aanlegger daar door heeft verkregen, te weten, dat den God, geen verfet van afwijking, ende wttel mag inbrengen, maar moet aanstonds antwoorden, ende boven dien betalen de kosten by den Aanlegger om zijn verfuim gemaakt. Maar tegens het derde verfuim werd geen *purge*, ofte verschoninge toegelaten. Ten waar by *reliev*, dat is, by herstelling om redenen: als alleen, dat men tegens de *exploitten*, dat is, het qualijk te werk leggen van de dagingen nog yets seggen mag, ende daar tegen mag gehoord werden. *Instructie van den Hove van Holland. art. 122.* Sie verders *art. 5. van de Ord. op 't stuk van de justitie in de Steden ende ten platten Lande. Merul. prax. civ. l. 4. t. 43. c. 3.*

In sommige saken zijn geen her-dagingen van nooden, maar werd op 5 het eerste ende tweede verfuim-regt gedaan. Gelijk in saken daar van de schuld blijkt by *Register* ofte Schuld-bouk, of by openbaar verband-brief, wt kragte van 't welk hand-vullige ofte *Provisie van Namptissement* werd verfogt, werd op het eerste verfuim den Gedaagde verwesen tot handvullinge, ende voorts ten *definitive*, dat is, tot eind-oordeel in de saak voorts gevaren by drie verfuim-regten ende herdagingen als vooren, *art. 6. van deselve Ordonn.* Dog voor den Hove van Holland, werd in saken

daar:

daar by yemand groupen werd te kennen ofte ontkennen, sijn hand-schryft ofte zegel, voor het profijt van het eerste versuim het geschryft gehouden voor bekend, ende de gebrekgigen verwesen tot hand-vullinge, ende een tweede daginge verleend, daar by den gebrekgigen werd groupen tegens den Aanlegger, om hem de toegewesene hand-vullinge te sien *delivereren* onder *cauie*, dat is, te sien verfekeren onder Borgte, in dien by eyndoordeel anders wierd verstaan: Ende in dien den gebrekgigen alsdan wederom niet en verschijnt, werd voor het profijt van het tweede versuim, den Aanlegger de hand-vullinge onder sijne borge ende seeker gestadet. Sie *Instruct. van den Hove van Holland*, art. 119.

Indien over de hand-vullinge eenig bedenken valt, werd deselve wel het eerste versuim-regt toegewesen, dog niet anders als *salvo purge* ten naaften, dat is, behoudens de verschooninge ende verantwoordinge daar tegens voor of op den naaften Regt-dag te doen, of anders in de Steden daarmen dagelijx Regt-dag houd tot agt of veertien dagen. Ende schoon het selve voorbeding daar by niet en werd wtgedrukt, werd den Gedagde nog wel veel tijds tot *purge* ofte verschooninge op den naaft volgenden Regts-dag toegelaten, ende in sijn verantwoordinge gehoord, soo hy daar by meind beswaard te zijn. Sie *Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 43. cap. 3.*

Als yemand gedagvaard is om *executie*, dat is, tot wtwinninge te sien verklaren, op verjaarde Vonnissen, geregtelijke bekentenissen, willige *condemnatien* ofte overgiften, op wtspraken ofte overkomsten, op faken daar van Regts-vordering is geweest, ende daar van by *publijke instrumenten*, dat zijn opentlijke Brieven blijkt, wijsdom te hebben, werd mede voor profijt van het eerste versuim, vonnis ende wtwinning verleend, met verhaal van kosten daarom gedaan. *Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande*, art. 7. *Instruct. van den Hove*, art. 118.

Soo ook in faken daar yemand geroepen werd getuygenis der waarheid te geven, soo den selven ten tijde van de daginge onder het Regts-gebied tegenwoordig is geweest, werd hy op 't eerste versuim ende agterblijven verwesen getuygenis der waarheid te geven, tot sijnen kosten, op straf van gijfeling. *deselve Ordonn. art. 8.*

Gelijk mede in faken van *declaratie*, dat is, toeschattinge van kosten, by het eerste versuim den gebrekgigen verstecken werd van *diminutie*, dat is, aftrek tot vermindering, ende werd met de toeschatting sonder verhoor voortgevaren. *Instruct. van den Hove*, art. 118.

In faken van Appel of hooger beroup hebben maar twee defaulten, ofte 6
 verſuimen plaats. Gelijk ook als yemand gedaagd werd om als Erygenaam
 van den Overleden de *arremonten van het Proces* aan te nemen, en voorts te
procederen volgens de laatste *retroacten*, dat is, het aangevangen geding
 van den Overleden in den gelaten stand voor goed op te nemen ende voort
 vervolgen. Sie de *Instructie van den Hove*, art. 112. ende volgende. Ge-
 lijk ook in faken van *Guarand*, ende *Waring* maar twee defaulten plaats
 hebben, *Instruct.* art. 115.

Indien den Aanlegger by het *Intendit*, dat is, Regts-inbreng, tot 7
 profijt van het verkregen *default* of verſuim-regt, ſijnen eys volkome-
 lijk bewijft, werd den Gedaagden, ende Gebrekigen, by eind-oordeel
 in het geeiſte gewefen met de kosten: maar ſoo hy het niet volkoment-
 lijk en bewijft, ende de ſaak twijvelagtig is, werd hy toegelaten het ge-
 brek, ter beſcheidenheid van den Regter, met eede te beveſtigen, en-
 de ſoo hy daar van niet met al en bewijft, werd den Gedaagde wel van
 den eys ontſlagen, ende vry geſteld, maar evenwel gewefen in de kosten
 van het geding. Sie de *Instruct.* van den Hove van Holland, art. 108.
Ordonn. op 't ſtuk van de Inſtitie inde Steden ende ten platten Lande, art. 3.
DD. ad. l. 13. Cod. de judic. l. 68. & ſeq. ff. eod. Andr. Gail. lib. 1.
obſerv. cap. 60.

In dien den Aanlegger ſelv ten dage dienende niet en verſchijnt, ver- 8
 mag den Gedaagde *comparuit*, dat is, oorlof verſouken, ende voor
 profijt van dien werd hy van de aangevangen ſaak ontſlagen met ver-
 haal van kosten. *Instructie van den Hove*, art. 111. ende *Ordonn. op het*
ſtuk van de Juſtitie in de Seeden, art. 2. in faken van *appel* of hooger be-
 roupp, werd het *appel* voor *desert*, dat is, vervallen verklaard, ende den
Impetrant ofte Aanlegger gewefen in de kosten. *Instruct.* van den Hoogen
Raad, art. 225.

Soo den Eijſer ofte Gedaagde naar het antwoord ofte voldingen van de 9
 ſaak in gebreken blijft, in de ſake voort te gaan, werd daar jegens ver-
 ſtek verſogt, daar by hy werd verſteeken van het geen daar toe den dag
 diend. *Instruct.* van den Hove, art. 61. ende art. 121. *Van den Hogen Raad*,
 art. 254. *DD. ad l. 13. Cod. de judic.* Hoedanige verſteeken mede wel
 verleent werden *ſalvo purge*, ende op herſtellinge ten naaften, ofte wer-
 den anderſinds de gebrekigen om redenen daar jegens verſchoont, ende
 toegelaten het ſelve verſuim als nog te beteren, mits betalende de
 kosten. Sie verder *Damhoud. prax. civ. cap. 74. en de volgende. Wie-*
land. prax. civ. tit. 3. c. 5. en de volg. Andr. Gail. l. 1. obf. 59. 60.

Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 31. ende 32.* Ende het gene by my is aangetekent op de *Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande, art. 1. 2. 3. ende volgende tot art. 10.*

HET XV. DEEL.

Van Eys, ende *Conclusie* te maken.

1. Eys boedanig in te stellen mondeling ofte schriftelijk in 't gemeen.	5. Hoedanig by provisie te eysen.
2. Hoedanig voor den Hove van Holland.	6. Eys van vrugten ende baten.
3. Hoedanig in de Steden ende ten platten Lande.	7. Eys van kosten, schaden, ende Interesse.
4. Wat daar in aan te merken, ende waar te nemen.	8. Salutare clausule wat ende van wat kragt.
	9. Cumulatie van actie.
	10. Eys ende <i>Conclusie</i> of endewanneer te veranderen.

SOo den Gedaagde ten dage dienende verschijnd, moet den Eysser tegens hem een regtelijken Eys doen, van het geen hy van hem begeert: Dewelke is tweederhande; mondeling, ofte schriftelijk, ter keure van den Dings-luyden, ofte anders ten beveele van den Regter.

1. Alle faken werden mondeling aangevangen, ende werden daar van korte *notulen* gehouden, anders Dingtaal, dewelke, indien die te lang vallen, werden by geschrifte gestelt, ende daar toe by de korte *notulen* aanwijfinge gedaan, met dese *clausule*: *doende eys, prout in scriptis*: waar op dan mondeling by den Gedaagde werd geantwoord, ende voorts de saak voldongen; het welk gedaan zijnde, de Dings-luiden de saak daar op mondeling doen bepleiten, soo die *de plano* ende sonder verder onderloek kan werden afgedaan, anders soo 't een saak was die eenig nabedenken van Regten, ofte van feyten had, verdragen de Dings-luiden den ander, of werd haar by den Regter opgeleid, de saak, in regten bestaande, by *memorien*, dat is, korte schriften van den stand der fake, ende *additien*, ofte *advertissementen*, dat sijn by gebragte middelen van Regten te beschrijven, of anders soo die in feyten bestaat, by eys, antwoord, *replijq*, en *duplijq*, met middelen te dienen, daar van hier naar in 't bysonder sal werden verhandeld.
2. De manier van instellinge van eys ende *conclusie*, is velerhande, na de eygenschap van het geëiste: dewelke voor den Hove van Holland en Hogen Rade, mede tweederhande zijn; andre mondelinge, dewelke alleen sijn een korte *conclusie*, ende slot-reden, van de middelen van het te kennen geven des Eissers, soo dat in desselvs *mandament* is begrepen, met dusdanigen ophef: *Concludeert by de middelen van des Impetrants mandament, ende andre in tijden ende wijlen nader te deduceren, is 't nood, dat den Gedaagde sal*

wer-

werden gecondemneert, aan den Impetrant te voldoen, &c. Maar soo daar eenige nader middelen van nooden zijn, werd den eys by geschrift ingestelt: Inhoudende de nader middelen, ende daar op een korte conclusie, ende slot-reden: met dusdanigen ophef, *doende eys, dede seggen, dat, &c. ende concludeerde by deselve ende andere middelen, is 'r nood, nader te deduceren, dat den Ged. sal werden gecondemneert, &c.*

Maar in de Steden, ende ten platten Lande, daar geen *requesten*, ofte 3 *mandamenten* met middelen voorgaan, maar de Dagingen ofte mondeling ofte schriftelijk sonder middelen geschieden, is men gewoon de middelen van de saak soo wel mondeling, als schriftelijk; kortelijk ende klaar voor te stellen, ende daar op net te passen, ende te doen sluiten het geene by den Eijffer van den Gedaagde werd geëist, met dusdanigen ophef: *den Eijffer seid, ende de waarheyd is sulks, dat, &c. ende concludeerde derhalven dat den Ged. sal werden gecondemneert, aan den Eijffer te voldoen, &c.*

Waar in voornamentlijk te letten staat, op het *dispositief* van de conclusie, 4 dat is, den inhouden van de slot-reden, dat deselve wel ende in alles past op de middelen van den eys: want indien by de middelen van den eys yets meer was begeert, dat in den inhoud van de conclusie ende slot-reden niet en was begrepen, soude in het wijzen van het vonnis daar op geen agt genomen werden. Want het gewijfde moet slaan ende en mag niet te buiten gaan de conclusie ende het besluit van den eys. *auth. offeratur Cod. de litiscontestat. Innocent. in cap. super literis. extr. de re script. Bart. ad l. Aurelius. 28. §. Stichum. 7. ff. de liberat. legat. Wieland. pract. civ. den 4. tijt. cap. 3. Damhoud. prax. civ. cap. 102. num. 2, 3. Andr. Gail. lib. 1. observ. 61. num. 2.*

Derhalven den Aanlegger wel moet letten, of hy by *provisie*, dat is, 5 by voor-afwijfing, eenig regt kan krijgen, 't welk hy in sijn slot-reden moet by voegen, met dese *clausule*: *ende by provisie tot nampissement*, ofte, *ten minsten by provisie*. Dewelke in hoedanige gevallen plaats heeft sie Wieland. *pract. civ. den 4. tijt. cap. 4.* ende Damhoud. *prax. civ. cap. 103.* ende het gene daar van hier naar 't sijner plaats, onder den Tijtel van Voldingen breder sal werden verhandeld.

Soo ook in het op-eiffen van eenige onroerende Goederen, by een an- 6 der te onrecht befeten, het besluit van den eys moet inhouden, dat den Gedaagde sal werden gecondemneert aan den Eijffer over te leveren, &c. *met de vrugten ende baten van dien, sedert het voldingen van de saak gevallen, of anders van foodanigen tijt als de Gedaagde schuldig is geweest het selve goed over te geven. l. 22. Cod. de rei vind. l. 2. Cod. de fruct. & lit.*

expens. §. 2. Inst. de offic. judic. Sie Wieland *praët. civ. tit. 4. cap. 5.*
 Damhoud. *prax. civ. cap. 104.*

7 Ende in gemeene saken moetmen altoos letten op de *clause*, van kosten, schaden ende *Interesse*, het sy dat die by verband ofte wt de saak selv by wanvoldoeninge toekomen. Wieland *d. tit. 4. cap. 6. en 9.* Damhoud. *prax. civ. cap. 105. ende 108.*

8 Tot alle het welke men gewoon is by te doen, de *salutaire clause*, dat is, de behulpzame slot-reden, *Ofte tot anderen alsulken eynde, als mijne Heeren, ex officio vel juris via, sullen oordeelen den Eyffer best te mogen volgen*: Dewelke van foodanige kragt is, dat al het regt dat den Eijffer wt de middelen van sijnen eys eenigints mogt toekomen, daar door verstaan werd in de *conclusie*, ofte slot-reden in bedongen te zijn. *arg. l. 66. ff. de judic. l. 83. §. 1. ff. de Verb. oblig. l. unic. Cod. Ut qua desunt Advocatorum partibus iudex suppleat.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. obs. 61. num. 11.* Damhoud. *prax. civ. cap. 109.*

9 Veel ende meer actien van een ende deselve eygenschap tegens een ende deselve toekomende, magmen in een ende deselven eys by den anderen vougen. Gelijk als of ik uyt verscheyde saken verscheyde sommen van penningen van een ende deselve moeste hebben, soude alle deselve tot een mogen brengen, ende daar over een opgehoopten eys maken. *l. 11. ff. de Jurisdictione. Bart. & DD. ad l. 3. Cod. de Edendo.* Soo mag om een ende deselve misdadaad, *criminelijk* ende *civilijk* aangeleyd werden, tot straff, ende boete, ende tot meer als eene boete uyt deselve sake voortkomende, gelijk als by ons in saken van smokkelryen ende overtredingen jegens de Ordonnantien van Gemeenlands middelen, tot verscheyde straffen ende boeten uyt een ende deselve sake voortkomende, by den anderen gevougt werden. *d. l. 11. ff. de Jurisdicc.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. observ. 63. num. 3. 9.* ende van de *Arresten*, *cap. 5. num. 16.* Anton. Tessler. *decif. 18.* Hartmann. *observ. tit. 49. observ. 3. num. 6.* Soo ook in alternatieve saken daar in het een of het ander ter keure van den wederdinger ofte ten oordeel van den Regter gestelt werd, veel, ende meer als eene saak by den ander kunnen werden gevougt. *§. 33. Instit. de Action.* Dog het selve is eygentlijk geen *cumulatie*, dat is, een ophoping van actie, maar een *alternative conclusie*, ende een keur-geding. Anders indien de keur bestaat in *verscheidentlijke saken*, daar van de een d'ander vernietigt, moetmen hem by het een, of by het ander houden. *l. 1. Cod. de Furtis.*

10 Den eys eens gemaakt, mag voor het antwoord ende *litiscontestatie*, nog wel verandert werden, Dog naar dat daar van gediend, ende daar op geant-

geantwoord is, mag niet vergroot, oft tot nadeel van den Eiffer in eenigen deelen verandert werden. *l. 23. ff. de judic.* ten waar onder *request civijl.* dat is, by herstelling van de Overheid, ende mits betalende de kosten. maar mag altoos wel vermindert ende verligt werden, ook naar het antwoord, tot het geven van het gewijsde toe. *Jafon. in §. omnium. 1. Inst. de act. Bart. in l. edita. Cod. de edend. l. quidam existimaverunt. 21. ff. de reb. cred.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. obs. 74. num. 5. & seq.* Wieland *Pract. civ. 4. tit. cap. 11.* Damhoud. *Prax. civ. cap. 110.*

Tot den stijl ende manier van eys ende dingtaal te houden, behooren seekre voorbeelden, die men gewoon is na te volgen. daar van hier naar breeder onder den Tijttel van Voldingen.

HET XVI. DEEL.

Van wifstel ende dag van beraad.

1. Dag van beraad ende wifstel, wat, ende hoedanig te verleenen.	6. Of ende wanneer naar het voldingen.
2. Hoe velerhande, ende num. 7.	7. Dag of wifstel, andere segtelijk verleend, andere pemptioire, op peine van verstek.
3. Voor het voldingen welke.	8. Of ende wanneer jegens Namptissementen ende andere provisten.
4. Hoedanig, ende welke in ende tot het voldingen.	9. Dag ende wifstel naar het gewijsde of ende welke plaats heeft.
5. Of ende wanneer onnodig op d'antwoord van den Gedaagden, ende replijq van den Aanlegger.	

DEn Gedaagde voor den Regter verschijnende, of door gemagtigden sijn saak op sijnen tijd doende waarnemen, op dat hy niet door eenige nieuwigheden die hem buiten sijn giffinge mogten voorkomen verfet werde, ende buiten middel van nodige tegenweer gestelt werde, heeft op alles sijn tijd ende dag van beraad, dewelke by den eenen Regter wat korter, by den ander wat langer, naar luyt van yders *Instructie* ofte *Ordonnantie*, ende ook naar gelegenheid van saken werd vergunt. Soo dat het merendeels hangt aan het oordeel ende bescheidenheid van den Regter, wanneer, wat, ende hoe veel tijds van beraad den Gedaagden van nooden heeft. *cap. quoad. 15. in fin. extr. de Sentent. & re judic. Instructie van den Hove van Holland. art. 69. art. 75. ende art. 131. Ampliatie van de Instructie. art. 18. Andr. Gail. lib. 1. observ. 53. num. 20. observ. 91. num. 13. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 80. cap. 1. 2.*

Dag ende wifstel is andere dewelke voor ende in het voldingen; andere dewelke naar het voldingen; andere dewelke naar het gewijsde, tot

wtstel van de wtwinninge werd verleend: daar van hier naar t'sijner plaats.

- 3 Dag voor het voldingen, is eigenlijk de tijd die yemand hebben moet om bequamenlijk voor den Regter te kunnen verschijnen, dewelke voor de Hoven van *Justitie* gemeenlijk genomen werd jegens luiden in Holland ten minsten veertien dagen te vooren, ende in Zeeland drie weken, in de Steden ende ten platten Lande jegens den eersten aanstaanden Regtdag, de daginge ten minsten drie dagen van te vooren geschied zijnde, anders soude deselve loopen tot den naastvolgende Regt-dag. *Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden, ende ten platten Lande. art. 1. Ampliatie van de Instructie, art. 1. Papegay, pag. 18. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 24. cap. 14.*
- 4 Volgens de *Ordonnantie* op 't stuk van de *Justitie* in de Steden ende ten platten Lande, werd in ende tot voldingen van de saak, geen dag van beraad ofte wtstel verleend, in de besloten Steden in saken bedragende hondert guldens, ende op de Dorpen vijftig gulden, ende daar beneden: de welke mondeling voldongen, ende *de plano* sonder eenig wtstel mochten werden afgedaan: ten waar om gewigtige redenen, by den Regter op 't versouk van d'een of d'ander van den Ding-luiden wierd geoordeelt, dat eenig wtstel van noden was, deselve *Ordonn. art. 11.* Maar in saken meerder bedragende als foodanige somme ofte andere *reële* ofte *personële*, sal den Gedaagde jegens den eys binnen de Steden gegunt werden den tijd van agt dagen, ende voor Baljuw ende Mannen, of Regters van Dorpen van veertien dagen, om daar jegens te antwoorden, welken tijd mede vergunt werd om te *replizieren* ende *dupliceren*, dat is, wederaanspraak ende wederantwoord. Sie de selve *Ordonnantie art. 12.* ende 't gene aldaar werd aangekent.
- 5 Wel te verstaan dat tot deselve *replijk* ofte weder-aanspraak op d'antwoord van den Gedaagde tot de *dupliq*, dat is, weder-antwoord van den Ged. op de wederspraak van den Aanlegger geen tijd en behoort te werden vergunt, soo wanneer by de antwoord van den Gedaagde, of by de wederspraak van den aanlegger niet nieuws en werd geseid, of ingediend, daar op eenig beraad ofte bedenken valt, om dat deselve tijd ende wtstel niet anders en is ingestelt, als daar die van nooden is, ende altoos moet verkort ende geweigert werden, daar deselve niet hoognodig en is. *DD. ad l. 1. Cod. de dilationib. § l. 2. in pr. Cod. de temp. appellat.* Sie *Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 80. cap. 1. num. 3.* Soo dat, indien den Gedaagde, ofte aansponds, ofte naar genomen dag van beraad, niet anders tegens steld als *contrarie conclu-*

conclusie, dat is, enkele tegenweer, moet den Aanlegger, dewelke aan zijn zijde altoos gereet moet wesen, sonder eenig wtstel voortgaan. Gelijk ook den Gedaagde, soo wannec den Eysser op zijn antwoord by *replijq*, ofte weder aanspraak, niet nieuws in en brengt, maar *persesteert*, dat is, blijft by sinen eys ofte aantal, mag hy daar op geen nieuwe tijd ofte dag hebben, maar moet mede aanstonds de saak voort voldingen: daar op sonderling ten platten Lande, daar de Regts-voorspraken volgens de Letter van de selve *Ordonnantie* tegens den fin ende meninge van de instellinge van dien, op elke dingtaal tijd en dag versouken, alleen om malkander daar mede op te houden, ende de saken onstervlijk te maken. Sie de aantcykeningen op het 12. art. van de *Ordonn.* op het stuk van de *Justitie*.

Dag ofte wtstel naar het voldingen is den tijd die yemand werd ver- 6
gunt, om van sijne bewijfen te dienen, by *productie*, dat is overleg, ende indiening van deselve *enquesten*, dat is hooren van Getuygen, *reprochen*, dat is wederlegginge van Getuygen, *salvatiën*, dat is beweringe tegen deselve wederlegginge, die men ook gewoon is te geven van den eene regt-dag tot den ander, of anders van 14. dagen te 14. dagen.

Dese is wederom andere dewelk in enkel bevel bestaat, naar dewelke om 7
redenen werd toegelaten nader versouk van wtstel te mogen doen, andere dewelke *peremtoir* is, dat is op verstek, wt kragt van het welk regt sal werden gedaan op het geen aan d'een of d'ander sijde sal wesen ingedient, het welk in de Steden ende ten platten lande gemeenlijk vergunt werd op verstek, om daar mede alle verder ofte nader versouk van wtstel af te snijden, dog voor den Hove van Holland onnodig is by te doen, alwaar alle dagen ende *termijnen peremtoir*, dat is vellig zijn, na dewelke geen wtstel meer sal werden verleend. Sie de *Instructie van den Hove art. 69. art. 75. ende art. 124. Ampliatie van de Instructie art. 18.*

Jegens versogte *Namptissementen*, dat is, hand-vullinge ende andere 8
provisiën ende versouken by voor afwijfinge, gelijk als in saken van besit regt, ende diergelijke, valt geen dag van beraad, maar moet den Gedaagde ten dage dienende *peremptorie*, dat is, vellig antwoorden. Mits dat hem in saken daar hand-vulling werd versogt, nevens de daginge behoorlijk af-schrift werd geleverd van het geene daar wt de selve handvullinge werd vast gemaakt, het welk veruimt zijnde by den Gedaagde, ten dage dienende benevens dien dag van beraad mag werden versogt. Sie de *Papegay pag. 19. Ampliatie van d'Instructie van den Hove van Holland, art. 9.* Het welk ook in de Steden ende ten platten Lande werd gevolgd.

9 Dag ofte wtstel naar het gewijsde is den tijd die yemand werd gegeven tot beraad of hy van het gewijsde wil *appelleren* by hooger beroupe, daar toe by ons tien dagen stil staan, ende nog twintig dagen naar de instelling van het *appel* loopen, om het selve te vervolgen. binnen dewelke men de saak niet en mag ter wtwinninge leggen. *Instruct. van den Hove, art. 198. Ordonnantie op 's stuk van de Justitie binnen de Steden, &c. art. 23.* Daar onder mede begrepen kan werden den tijd ende schorsinge van voldoening van het gewijsde, die yemand naar gelegenheid van saken, by den Regter werd verleend: daar van hier naar breder.

Sie verders het geene van dese saken in 't lange werd verhandeld, by *Damhoud. prax. civ. cap. 114. en de volgende. Wieland pract. civ. 4. tit. cap. 15. en de volgende.*

H E T X V I I . D E E L .

Van *Exceptien*, dat is, verset van den Gedaagde jegens het geding van den Aanlegger.

1. <i>Exceptie wat, ende hoe veelderhande.</i>	9. <i>Cautie voor de kosten ende domicilium citandi te eysen, of ende hoe verre gebruyklijk.</i>
2. <i>Exceptie declinatoire.</i>	10. <i>Cautie juratoire of ende wanneer genoug is.</i>
3. <i>Recusatie van den Regter of ende hoe verre plaets heeft by ons.</i>	11. <i>Dag om guarand, ofte indemnise of ende wanneer te versouken,</i>
4. <i>Dilatatoire exceptie.</i>	12. <i>Den Eed de Calumpnia, of ende hoedanig by ons gebruyklijk.</i>
5. <i>Den dag te kort geleid zijnde.</i>	13. <i>Peremptoire exceptie wat.</i>
6. <i>Iemand jegens een Oorlof ofte Feest dag geroupen zijnde.</i>	14. <i>Herrekening.</i>
7. <i>Tegens die geene die op eens anders naam ende niet wt haar eygen hoofde pleit voeren, hoedanig verset te nemen.</i>	15. <i>Hoedanig de exceptien moeien voorgewend werden voor of na liifcontestatie.</i>
8. <i>Copje van de Procuratie ende dag te versouken, of en hoedanig by ons in gebruyk.</i>	16. <i>By welke exceptien men mag persisteren ofte niet.</i>

EEr den Gedaagde antwoord, moet hy wel letten of hy het geding van den Aanlegger met genig verset kan ontgaan, ofte afwijken, sonderling op die geene dewelke tot afwijkinge des Regters kunnen dienen, tot dewelke hy naar het antwoord (daar door men verstaat dat hy in den Regter bewilligt heeft) niet en werd toegelaten. *l. pen. ff. de jurisdict. l. 30. ff. de judicio.*

1 **V**erset ofte *exceptie* is een tegenstelling des Gedaagden tegens het geding van den Eysser, soo tot afwijking van den Regter als tot wtstel of vernieting van de saak. *S. 8. Instit. de exceptionib.*

Daar

Daar wt te verſtaan is, dat defelve zijn van drierhande foort: andere *declinatoire*, andere *dilatatoire*, andere *peremptoire*.

Exceptie declinatoire is, daar by yemand verſet neemt tegens de onderhoorighen des Regters, tot afwijking, ofte wraak van deſſelvs regts gebied, voor welke hy te onrecht is betrokken, om overgewelen te werden tot ſijnen dagelijken Regter. Dewelke plaats heeft in alle ſaken daarom yemand voor een Regter werd geropen, die hy niet onderhorig en is. *l. ult. ff. de jurisdict. junct. l. 2. ff. Si quis in jus vocat, non ierit.* daar van hier voor tengevoegen is verhandelt.

Onder de *declinatoire exceptie* was ook het verſet jegens de perſoon van den Regter tot wraking van deſelve. *l. 16. & auth. ſeq. Cod. de jud.* Maar ſedert dat by ons de Regt-banken by ſeeker geral van Regters zijn ingeſtelt, werd wel toegelaten, yemand van deſelve om vyandschap, maagſchap, ofte andere ſaken te wraken; maar niet om de geheele Vierschaar te wraken, of daar van in 't geheel te mogen afwijken. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 4.* Damhoud. *prax. civ. cap. 125.* Wieland. *pract. civ. tit. 5. cap. 6.* Andr. Gail. *lib. 1. obf. 33. num. 1. 2. 3.*

Dilatatoire exceptie, is verſouk van dag en tijd daar by de ſaak werd verlengd ende wtgeſtelt, het welk om verſcheyde oorſaken ter beſcheidenheid van den Regter mag werden toegelaten. ſulks hier vooren mede is verhandeld.

Waar onder mede behoren *exceptie* jegens den korten dag, Oorlof ofte Feest-dag; jegens welke yemand in recht is geropen. *cap. 1. de judic. in clement. l. 2. ff. Si quis in jus vocat, non ierit. l. fin. Cod. de feriis.* Want ſoo yemand in de Steden of Dorpen geen drie dagen te voren is gedagvaard, ende te Hoov ten minſten veertien dagen tijd gegeven werd, *Ampliatie van de Inſtructie art. 9. Ordonn. op 't ſtuk van de juſtie in de Steden ende ten platten lande, art. 1.* Soo mag hy daar tegens verſet nemen, dat hy te kort voor den Regt-dag gedaagd is, ende werd hem tijd vergund tot den naaſten Regt-dag. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 11. num. 2.*

Maar aangaande de Feest ofte Oorlof-dagen, ſoo yemand jegens een Oorlof ofte Feest-dag, op welke men geen recht en houdt, was gedagvaard, ſoude daar door de dagvaardinge niet komen te vervallen, maar van ſelv verlengd werden tot den naaſtvolgenden Regt-dag. *DD. ad l. 1. Cod. de offic. civ. jud.* Sie mede *d'Inſtructie van den Hove. art. 50.* Damhoud. *prax. civ. cap. 60. num. 7.* Wieland. *pract. civ. tit. 2. cap. 8. num. 5. 6. 7.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 24. cap. 14. num. 12.* Pecc. *van beſetten, cap. 10. num. 1. 2.* ende 't geene aldaar is aangeteekent. *Chriſtin. vol. 2. decif. 151. num. 11.*

- 7 Tegens die geene dewelke niet op haar eygen naam, maar als het Regt voerende wten hoofde, voor of van wegen een ander, yemand in regten betrekken, magmen alvorens te antwoorden, bewijs versouken van haar *qualiteit* ende Regt, daar sy de magt van haar Regts-vordering op willen vast maken. Sie Damhoud. *prax. civ. cap. 97. & cap. 132. & 133.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 7. 8.* Tegens de geene die wt een gekofte inschuld aanspraak doen, magmen alvorens te antwoorden, versouken verklaringe wat hy daar voor heeft gegeven, om daar op te beraden of men de koop wil naasten.
- 8 Soo ook de sommige willen invoeren, dat sy alvorens te antwoorden, begeren te hebben overleveringe, ende afschrift van de volmagt, wt kragt van dewelke den *Procureur* de saak van sijn Meester in regten waarneemt, *arg. l. 24. Cod. de probat.* Dog werd daar door, sonderling in de Steden ende ten platten Lande, de saak niet opgehouden, ofte wtgesteld, mits dat den *Procureur* belooft deselve metten eersten te leveren, ende de saak tot sijnen perijkel ende voor sijn eygen aanneemt. Sulks hier voor in het IV. Deel, *num. 7.* breeder werd verhaald.
- 9 Maar soo den Aanlegger is een buyten Man, niet gegoed zijnde onder het Regts-gebied van den Regter voor dewelke de saak werd aangeleid, mag de Gedaagde versouken borge voor de kosten, ende voor het geene den Gedaagde by *reconventie*, dat is, wedergeding van hem Eijffer in tegendeel soude mogen hebben te eissen, daar aan hy 't selve soo hy daar in wierd gewesen, sal kunnen verhalen, ende *domicilium citandi*, dat is, aanwijsing van een vaste plaats onder 't selve Regts-gebied, daarmen alle Dagingen ende Regts-vorderingen tegens hem kan te werk leggen. *auth. generaliter. Cod. de Episc. & Cler. junct. Nov. 112. cap. 2. DD. ad l. 3. Cod. de his qui accus. non poss. Christin. ad leg. Mechlin. tit. 7. art. 19. Marant. prax. aut. part. 6. de satisfat. octavo membro judicii, num. 16. Horat. Carpan. ad statut. Mediolan. part. 1. cap. 44. num. 11.* Ten waar dat hy geen borg en wist te bekomen, in welken geval hy onder *cautio juratoir*, dat is, op sijn eed van 'selve te sullen voldoen, moet werden aangenomen. *d. auth. generaliter. Cod. de Episc. & Cler.* Sie Pyrrh. Maur. *tract. de fidejussorib. 1. part. princ. 3. sect. pralud. cap. 25. alias 34. num. 21. Andr. Gail. lib. 2. obs. 47. num. 8.*
- 11 Soo yemand geroupen is, om een sake die wederom een ander schuldig is voor hem te verantwoorden, als in saken van waringe ende bevrijdinge, mag den Gedaagde mede alvorens te antwoorden, tijd versouken om sijn verhaal ofte *guarand* tegens den selven te mogen souken, ende moet d'eerste saak soo lang geschorit werden, tot dat de saak van het *guarand* ofte waringe

ringe is afgedaan; maar enkele bevrijdinge ofte *indemnitè* en kan de eerste saak niet ophouden, maar moet dien onvermindert sijn voortgang hebben. Sie Papegay *pag. mihi* 89. Damhoud. *prax. civil. cap.* 134.

Den Eijsser plag mede voor het antwoord ende voldingen van de saak ¹² met eede moeten tweeren, dat hy sijn saak ter goeder trouwen, ende met vertrouwen van sijn goed regt had aangeleid, sonder sijnen Weder-dinger daar mede te willen quellen. *l. 2. & tot. tit. Cod. de jurejurand. propter calumniam dando.* Dog het selve werd by ons weinig onderhouden. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 44. cap. 1.* ende volgende.

Peremptoire exceptien, zijn tegen-weringen van den Gedaagde daar by de ¹³ geheele saak werd vernietigd. §. 8. 9. *Inst. de except.* het zy dat deselve in regten ofte in feyten bestaan, als zijn *exceptie* ofte verset van vare, bedrog, ofte argelijst, van ongetelden gelde, van betalinge, schuld-verniewinge, quyttscheldinge, ende diergelijke. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 13. 14.*

Hier toe behoort het verset van misrekening, ende *error in calculo*: het ¹⁴ welkmen t'allen tijden mag voor wenden volgens den Regel misrekenen is geen beralen: het welk te verstaan is van rekeningen dewelke in forma bestaan ende herreken kunnen werden, ende de herrekening van dien by overkomst niet en is gequeten. *l. unic. Cod. de errore calculi. junct. l. 2. Cod. de re judic.* Sie Mascard. *de probat. vol. 1. conclus. 253. num. 24. & seq.*

De *peremptoire exceptien* moeten teffens ende te gelijk met het antwoord ¹⁵ van de saak voorgewend werden, met dese *clausule*, ten sine van niet *ontfanklijk ende by ordainè, &c.* Maar *declinatoire* ende *dilatatoire exceptien* moeten voor het antwoord ende het voldingen van de saak bygebragt ende tegen geworpen werden. *l. 16. Cod. de judic. DD. ad l. 57. ff. de re judic. l. 12. Cod. de except. l. 19. Cod. de probat. Marant. de exceptionib. part. 6. num. 7, 8, 9.* ende d'een voor d'ander, want indien de Gedaagden alleen *dilatatoire exceptien* voorwende, ende alleen dag versogt, sonder *protestatio*, dat is, behouw-tuyg van sijn verder regt (het welk gemeenlijk met dese woorden daar by gedaan werd: *alvorens te antwoorden, exciperen of eenig ander versouk te doen*) ofte andersints in de saak slegtelyk antwoorde, soude men verstaan, dat hy daar door in den Regter bewilligde, ende werd daar door van sijn *declinatoire* ende *dilatatoire exceptie* versteeken. Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 1. num. 1.* Damhoud. *prax. civ. cap. 120. num. 4.* Wieland *tit. 5. cap. 1.* Masuerii *prax. tit. de except. 9. num. 3.*

Onder dese zijn drierhande soorten, daar by men mag *persisteren*, dat ¹⁶

is, een gewijfde mag wagten, eer dat men met de aangeleide faak behoyt voort te gaan, als te weten, *renvoy*, dat is, *exceptie declinatoire* tot afwijkinge ende overwijfingē aan den dagelijcken Regter, *litispendentie*, dat is, dat de felve faak alrede voor een andren Regter bank vaft is gemaakt, ende *litis finita*, dat is, dat de faak alrede by voorgaande Vonnis is geoordeeld, daar onder ook begrepen werden *exceptien van transactie*, dat is, van overkomfte ende verdrag, ende wtspraak van *Arbiters* van regten, daar van by *publique instrumenten*, ofte d'eygen hand van *partyen* blijkt, daar toe men gewoon is fijn *conclufie* te nemen: *ten fine van niet onfankelijk ende absolute van de instantie*. *litispendentie* daar by den Gedaagde bank-vaft werd gemaakt, werd verftaan plaats te hebben, foo haast de daginge behoorlijk ende benevens overleveringe van eys gedaan is, daar toe voor het Hof het *exploiteren* van het *mandament* soude genoug zijn, daar by verftaan werd, dat den Gedaagde genougsaam *geprevenicent* ende bank-vaft gemaakt is. *cap. 2. Ut lite pendente nihil innovetur, In Clementin. & cap. prapofuiti. 19. extr. de foro compet.* Joan. Papōn. *lib. 7. tit. 8. arrest. 1.* Sie mede Consult. ende Advijfen, *het 4. Deel, conf. 326.* Ende in sommige Steden zijn Keuren, dat felvs enkele dagvaardinge voor Vredemakers de faak aldaar bank-vaft maakt. Sie *de Ampliatie van de 176. Burgerlijke Keur der Stad Leyden, art. 1.* Sie mede Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 24. cap. II.* Het welk te verftaan is, ten opfigt van den Gedaagde, die daar mede bank-vaft gemaakt werd, maar niet ten opfigt van den Aanlegger, dewelke nog altijd voor het antwoord van den Gedaagde van fijn begonnen faak aiftand mag doen, ende defelve mag laten varen, of voor een ander *competenten* Regter mag betrekken, als hier voor *V. Bouk. II. Deel. num. 3.* Alle andre foo *dilatatoire* als *peremptoire* *exceptien* mogen wel voorgewend werden, ende daar op alvorens regt verfogt werden, maar moet dien onvermindert, op de faak felv werden geantwoord. Sie de *Ordonnant. op 't stuk van de justitie binnen de Steden ende ten platten lande, art. 13. Instruct. van den Hove van Holland, art. 88. Ampliat. art. 2.* Sie hier van breder by Damhoud. *pract. civ. cap. 23.* en de volgende. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 40. cap. 1. 2. 3.* en de volgende. Wicland. *pract. civ. tit. 4. cap. 5.* en de volgende.

HET XVIII. DEEL.

Van Reconventie, dat is, Wedergeding.

1. Reconventie wat.	4. In welke saken plaats heeft ofte niet.
2. Wanneer tegen gestelt moet werden.	5. Of daar toe nieuwe dazinge van nooden.
3. Waar in van compensatie verschild.	6. Hoedanig te voldingen.

R Reconventie, ofte wedergeding, is mede een soort van *exceptie* ofte *verfet*, tegens den eys van den Aanlegger, daar by het geciste gelijk als gedood ofte verlijkt werd, met het gene den Gedaagde wederom van den Aanlegger heeft te eysen. *Novell. 96. cap. 2. §. sancimus. & Novell. 123. cap. 25.* Gelijk als of yemand twintig van my quam te eysen, ende ik wedrom vijftien ofte gelijke twintig van gelijke slag van hem te eysen had, soude ik alvoren te antwoorden weder eys tegens hem mogen doen, op dat van het een ende van het ander te gelijk mogt werden geoordeelt.

Waarom het selve voor het antwoord moet werden ingebracht. Want ² na het antwoord ingebracht zijnde, maakt wel den Eijffer in de saak van het wedergeding voor dien selven Regter bank-vast, maar en kan de eerst aangeleide saak, die in het Ding-taal voor wt is, niet ophouden, sulks hier voor mede onderscheidentlijk is aangewesen in het VIII. Deel. *num. 6.* Sie mede Damhoud. *prax. civ. cap. 141. num. 1, 2.* Andr. Gail. *de pace public. cap. 12.* Wurmser. *pract. lib. 1. tit. 12. obs. 4.*

Reconventie verschild daar in van *compensatie*, ofte verlijking regt, dat ³ van het geen by *compensatie* werd ingebracht, soo klaar moet blijken, dat het van gelijke soort, van gelijke eygenschap, ende van gelijk wesen is met het geen daar jegens het verlijkt werd, dat daar geen het minste onderscheid in en is, soo dat deselve metter daad de schuld kan vernietigen. *l. 1. l. 4. Cod. de compensat.* ende sulks niet alleen in alle deelen van het geding. *l. 8. ff. eod.* maar ook naar het gewijsde in de wtwinninge mag tegengesteld werden. *l. 2. Cod. de Compensat.* Sie Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 40.* Andr. Gail. *lib. 2. observ. 17.* Maar *reconventie* heeft ook plaats in saken die ongelijk zijn, en daar van soo dadelijk niet en kan blijken, dat daar in *compensatie* soude kunnen plaats hebben, maar daar toe een vonnis vereyft werd.

Soo nogtans dat de *reconventie* aangaande de manier van regts-vordering van gelijke soort sy, op dat die met de aangeleide saak sijn voortgang kan hebben. Sulks hier voor in het VIII. Deel mede is aangewesen: dat geen ⁴

plaats en kan hebben om een verfogte *provisie van namptissement*, dat is, hand-vulling te stuyten, ten sy de *reconventie* mede van foodanig regt sy, dat daar wt gelijke *provisie van namptissement* ofte handvullinge kan warden geeyst. *arg. l. 3. Cod. de compensat.*

Om deselve reden heeft ook *reconventie* geen plaats in *cas possessoir*, ende in saken daar in om het besit-regt by voorafwijfing werd gepleitvoerd: om dat daar in by kort regt ende voorafwijfing werd gevorderd, het welk door geen andre gemene saken mag warden opgehouden. Sulks het selve werd aangemerkt by Damhoud, *prax. civ. cap. 141. num. 9. 11. ende 16.* ten zy dat den Gedaagde aan sijn sijde mede gelijk regt in brengt, dat men nomt het *interdict redoubleren*, het welk by na een ende 't selve is met *reconventie*. Sie Willem de Groot *Inleyd. tot de Hollandse Pract. lib. 1. cap. 9. num. 23.* Papegay pag. 116.

5 Tot het doen van *reconventie* en is naar onse stijl geen bysondre daginge van nooden, maar mag metter daad tegen geworpen warden. Sie de Papegay pag. 28. Het welk by de sommige anders verstaan werd. Sie Damhoud. *d. cap. 141. in't begin.* Joan. Faber. *ad auth. & consequenter. Cod. de sentent. & interlocut.*

6 De manier van doen in het voldingen van een saak van *reconventie* is dusdanig, dat den Aanlegger van sijnen eys gediend hebbende, den Gedaagde mede diend van sijnen eys van *reconventie*, ende te gelijk antwoord op de eerste saak, met dusdanig ophef: *doende reconventie concludeert, &c. ende antwoordende in conventie concludeert, &c.* Waar op by den eersten Aanlegger benevens sijn *replijg* mede moet warden geantwoord, of is den Gedaagden ongehouden yet te seggen op sijnen eersten eys, die ondertussen moet stil staan, tot dat mede op den eys van *reconventie* is geantwoord, het welk gedaan zijnde beyde de saken, over ende weder over, te gelijk warden voldongen, ende houd den Eysser in *conventie* in de *reconventie* het laatste woord. Sulks ook in het wijfen van het vonnis beyde saken onderscheidtlijk warden wtgesproken, *Doende regt eerst in conventie condemnieren, &c. ende in reconventie, &c.*

Sie verder van dese saak Damhoud, *prax. civ. cap. 141.* Merul. *pract. civ. lib. 4. tit. 43.* Wurmser. *prax. lib. 1. tit. 12. per tot.* Durandi *Speculum tit. de reconventione.*

HET XIX. DEEL.

Van Voldingen soo by monde als by geschrifte.

1. Voldingen wat ende waar in beslaat.	25. In litispēd. of litiisfinitie hoedanig.
2. Conclusie van eys in raauw actie hoedanig te nemen.	26. Antwoord by contrarie conclusie.
3. Hoedanig by provisie tegens den Schulde- naar selv.	27. Hoedanig op een provisie te antwoorden.
4. Hoedanig tegens den Ervgenam.	28. Te gelijk met de principale saak te vol- dingen sonder spliffinge van Ding- ta- len.
5. Hoedanig by Hypotheecq, of Arrest.	29. Ofende in welke saken provisie van nam- pissement kan werden gestuyt.
6. In rei vindicatie,	30. Antwoord in cas possessoir.
7. In cas possessoir by complaincie.	31. In complaincie.
8. In Maintenne.	32. Maintenne.
9. By Arrest.	33. Antwoord by wtleydinge wt het besit van Ervenis.
10. By Parnaal in cas van nieuwigheid.	34. In Cas van Spolie.
11. In Ervenis ende Boedel-scheidinge.	35. In saken van Arrest, ende Parnaal.
12. In cas possessoir voor den Hoogen Raad.	36. In saken van Injurie.
13. In actie van koop.	37. In saken van Preferentie.
14. Om levering van Koopmanschap.	38. In saken om Actie geïnstituēert te hebben ex l. diffamari.
15. Innaasling.	39. In saken van purge.
16. In saken van Guarand.	40. Hoedanige antwoord by presentatie.
17. In saken van Indemnite.	41. Replijq ende Duplijq hoedanig.
18. In saken van Injurie.	42. Conclusie in Regten wat.
19. Wat Regt dien aengaende den Fiscus ofte Baljuw toekomt.	43. Manier van procederen in saken van Reg- ten, by memorien ende advertissementen van Regten.
20. Om Actie te institueren ex lege diffamari affirmatorie ende negatorie.	44. In saken by Fejten.
21. In saken van Preferentie.	45. Actien maken ende dienen.
22. In cas van Purge.	
23. Antwoord hoe velerhande. (captie.	
24. Hoedanig in renvoy en declinatoire ex-	

DEn Gedaagde gereet komende om ten principalen op des Eisers ver-
 souk te antwoorden, krijgt de Regts-pleging eerst sijn wesentlijk be-
 gin, met het voldingen, ende concluderen in de saak. l. 15. ff. rem ratam ha-
 beri. arg. l. unic. Cod. de litiscontestat. Gail. lib. 1. obs. 74. Bestaande in den
 eys ende Replijq van den Aanlegger, ende by de antwoord ende Duplijq van
 de Gedaagde, anders litisconstatie, naar het welke de conclusien ende Ding-
 talen, niet als met toestaan van de Dings-luyden mogen werden veranderd.
 Hartm. Pist. lib. 4. quæst. 22. Sie voorts Joann. à Sande lib. 1. tit. 4.
 defm. 2. Het welk by herstellinge ende Relief van het begane misslag ofte
 versuim by Requeste civyl, dat is, versouk-schriift aan de Hoge Overheid,
 of ook wel by Request in judicio, dat is, versouk aan den selven Regter voor
 wien de saak hangd, als het versuim klein is, moet werden versogd. Het
 welk

welk verfoegt ende verkregen zijnde, de *parthye* regt geeft, immers op foodanige *conditie* werd toegestaan, dat hy van gelijke doe, foo hy wil. De *Conclufien* van eys fijn velerhande, dog kunnen meeft tot de volgende voorbeelden werden gebragt.

- 2 In raaw *Aetio*, dat is, ter eerfter aanleg, foo de faak is om betalinge te hebben van feckre fomme, werd den eys aldus ingefteld, *Dat den Gedaagde fal werden gecondemneert aan den Eiffer te betalen de fomme van, &c. breder in het Mandament geroert*, met de kosten. Maar in de Steden ende ten platten Lande daar geen fchriftelijke verfouken van daginge van noden zijn, werd de faak aldus ingefteld. *A. als gemagtigd van B, Eiffer tegens C Gedaagde, om betalinge te hebben van de fomme van, &c. fpruytende ter sake van, &c. concludeert tot condemnatie van dien met de kosten*, ofte tot anderen, &c. Ift dat van de fchuld blijkt by foodanig *instrument* daar wt *provisie* ofte voor afwijfing kan werden vast gemaakt, is men gewoon daar by te doen: *ende by provisie tot namptiffement*. of foo van de fchuld blijkt by de eigen hand van den Gedaagde, werd aldus *geconcludeert* ende gedongen: *Tot kennen ofte onkennen van de obligatie, wijders tot condemnatie met de kosten, ende by provisie tot namptiffement*. Ende indien het is een Ervgenaam
- 4 van de geene die de obligatie heeft geteikent, *concludeert men tot kennen ofte onkennen, ten minften bonam fidem agnoscendo, ofie dat by kenne ofte ontkenne de effecten van de obligatie, ende den gevolge van dien*. Sie Joann. Sand. *lib. 1. tit. 8. defin. 1. in fin. Segge met de kosten*] om dat die niet en werden toegewefen daar die niet verfoegt en fijn. Ende is te verftaan van geregteijke kosten. Anders indien eenige fchade ofte hinder by de faak is geleden, ofte by wan-voldoeninge te lijden ftaat, moctmen daar by doen: met de kosten, fchaden ende intereffe alrede gehad, ofte nog te lijden. defgelijken indien wel de hoofd-fomme was geeyst, fonder van de Intereffe gewag te maken, fouden defelve niet mede toegewefen werden, alhocwel dat den Regter uyt de volgende falutare claufule 't felve wel foude mogen by doen. om dat 't felve voor geen onbedagtelijk verfuym en werd gehouden. *arg. l. 42. ff. de Re judicat. junct. l. 32. instit. de actionib. ofie tot anderen*] is de *salutare claufule* uyt kragt van dewelke den Regter de magt heeft om by te doen het geen tot de faak behoort, ende in den eys niet en is uyt gedrukt. daar van de practijq te fien is by Andr. Gail *lib. 1. obs. 61. num. 11.* ende Damhoud. *prax. civil. 109.* Merul. *prax. lib. 4. tit. 37. cap. 2. num. 21.*
- 5 Indien voor de fchuld eenig onroerend goed verbonden is, of dat daar voor eenig goed in *Arrest* ende bewaarder hand genomen is, werd daar by ge-

gevougd, dat voorts het Hypotheek in de Rent e-Brief vervatet, of anders het gearresteerde goed verklaard sal werden daar voor verbonden ende executabel.

In saken van rei vindicatie, dat is, om te hebben den eigendom van eenig goed, het welk by een ander te onrecht werd beseten, werd by den Aanlegger aldus geconcludeert: Dat den gedaagde gecondemneert sal werden afstand te doen, ende sijne handen te trekken van, &c. ende den Eijsser daar mede te laten bewerden als sijn vry eigen goed. Ende ook aan den Eijsser wederom te geven alle de vrugten ende profijtten, die by Gedaagde daar van genoten heeft, ofte soude hebben kunnen genieten, geduyrende sijn ondeugdelijke possessie tot de effectuele (dat is, dadelijke afstand) toe, makende eis van kosten, schaden ende interesse.

Ende soo daar eenige provisie, dat is, voor afwijfinge het sy om te verkrijgen, om te behouden, ofte wederom te krijgen het besit datmen gehad heeft, by complainte, maintenue, ofte spolie, werd aldus geconcludeert:

In Complaincte: Dat by sententie van den Hove het exploit vanden Commissaris in de saak geordonneert te doen, als goed ende deugdelijk geapprobeert, geratificeert ende verklaart sal werden Stad te houden, ende dienvolgende de Impetrant gemainteneert, gestijvt ende gesterkt sal werden in sijn deugdelijke possessie vel quasi, ende den gedaagde gecondemneert werde, alle hinder, turbel, ende letsel ter contrarie gedaan, kosteloos ende schadeloos af te doen, met interdictie van gelijke meer te doen, ende dat voorts den Impetrant geadjudiceert sal werden de recreantie onder cautie, &c.

In Maintenue: Dat d' Impetrant by sententie van den Hove sal werden gestijvt ende gesterkt in sijn deugdelijke possessie vel quasi, ende voort als in complaincte.

In saken van Spolie aldus: dat de Gedaagde gecondemneert sal werden den Impetrant te resituieren ende reintegreren de possessie van, &c. met al 't geen datter op ofte in was ten tijde den Gedaagde den Impetrant daar af spolieerde, misgaders alle schaden ende Intressen by den Impetrant ter sake van dien gehad ofte geleden, sulks by die onder eede sal begrooren, ende dat by provisie den Impetrant in de possessie van de selve goederen sal werden gerestitueert.

In saken van Arrest op goeden: tot decretatie van het gedaan arrest, ende dat den Gedaagde sal werden gecondemneert, aan den Eijsser ofte Impetrant, &c. ende de gearresteerde goederen verklaart sullen werden daar voor verbonden ende executabel te zijn.

In saken daar in Cas van nieuwigheid, by Pœnaal ende verbod werd gepro-

geprocedeert, tot *obedientie* ende *reparatie* van attentaten pœnaal, soo daar yets tegens is gedaan, ende *concludeert* voorts by de Middelen, &c. Dat de bevelen Pœnaal als wel ende te regt gedaan Stad houden ende volkomen effect sorteren sullen, ende dat dienvolgende den Gedaagde gecondemneert sal werden sijn handen te houden van, &c. ende sijne begonste Timmeragie te demolieren ende af te breeken, ende de saak te stellen in soodanigen staat als diē was voor date van de selve Timmeragie, ende te betalen alle de kosten, schaden ende interesse by den Impetrant daar door gehad ende geleden tot taxatie van desen Hove, &c. Daar toe werd gemeenlijk seckren korten dag gestelt, dewelke indien te lang genomen is, by den Gedaagde mag werden verkort by versouk van *mandament* van *Anticipatie*. Ende indien tegens het verleende pœnaal ondertussen yets is gedaan, werd mede geconcludeert, dat den Gedaagde sal werden gecondemneert 't selve *ante omnia* als een attentaat te restitueren.

- 11 In saken van Ervenis ende Boedel-scheidinge: Dat den Gedaagde sal werden gecondemneert aan den Impetrant te leveren behoorlijken staat ende *Inventaris*, met eede gesterkt van den agtergelaten goeden, van A. ende hem daar wt te laten volgen, &c. met de vrugten, Baten ende Interesse van dien, sedert het overlijden van deselve A. af tot de effectuele voldoeninge toe.
- 12 Ende soo wanneer yemand wt kragt van een wterite wil, of ander bescheid daar van sonder moeyte kan bliken, tot een Ervenis bevougd is procedeeert men mede *possessorie*, voor den Hoogen Raad by *Maintenance*, ende *immissie* in de *possessie* van de goederen, dat den Impetrant sal werden gestijvt ende gesterkt, ende ist nood geïmmitteert in de *possessie* vel *quasi*, van, &c. ende den Gedaagde gecondemneert werde alle hinder, wrbel ende letsel ter contrarie af te doen, met *Interdictie* van gelijke meer te doen, voorts dat by sal kennen ofte ontkennen ter goeder trouwen de *testamentaire dispositie* van C. ende den Impetrant by provisie sal toegewesen werden de *recreantie*.
- 13 Soo ook op gelijke wijze in de Steden daar by inleidinge in het Sterf-huis geprocedeert werd, voor de geene die de inleidinge verloukt, *mutatis mutandis* werd geconcludeert ende Geding-taald.
- In *Actie* van koop: Dat de Gedaagde sal kennen ofte ontkennen de *Koopcedulle*, ende voorts tot *condemnatie* ende by provisie tot *namptissement* van de *Koop-penning* en daar by beloovt.
- 14 Om levering van *Koopmanschap*: Tot kennen ofte ontkennen de *Brievers* ofte *Contract* van *Koop*, ende voorts dat den Gedaagde sal werden gecondem-

demneert den Eijffer te leveren de, &c. ende te betalen de kosten, schaden ende interesse door de Wanlevering geleden ofte nog te lijden, makende eys van kosten, &c.

In saken van Naasting, Dat den Eijffer verklaard sal werden te wesen na- 15
der gemaag-taald aan den Verkooper dan den Kooper, ende dienvolgende gerechtigd tot de Naasting van alle soodanige landen, &c. ende al het geen onder die Koop eenigsmits begrepen is, ende dienvolgende den Gedaagde sal werden gecondemneert sijne handen te trekken van alle 't selve, ende den Eijffer 't selve te laten volgen met de Vrugten, Baten ende profsijen, daar van sedert doen van de Naasting gekomen, mits dat den Eijffer te vreden is hem in alles te gedragen, naar de Voorwaarden van de Koop, ende het innehouden van dien te agtervolgen, ende den Gedaagde daar van te ontlasten, ende daaren-boven aan den Gedaagde promptelijk te vergoeden, al het geen by ter saak van de voorschreve Koop mogt hebben gedebourseert of te kost gelcid, misgaders hem te betalen dubbeld Ransoen ende Wijnkoop, ende generalijk al te doen dat hy naar Rechten ofte Costuyme van naasting gehouden ende schuldig is te doen, makende, &c.

In saken van Guarand: Eerft tot kennen ofte ontkennen, &c. ende dat den 16
Gedaagde sal werden gecondemneert den Impetrant te guaranderen, ende kosteloos ende schadeloos te houden van den processe, eys ende conclusie by A. ter sake van, op hem gedaan ende genomen, ende hem behoorlijk sal caveren, dat by de Goederen ende Landen in den selve contracte begrepen, rustelijk en vredelijk sal mogen besitten ende gebruiken, ende voorts deselve te vryen ende waren, volgens den innehouden van den voorsz. contracte, &c.

In saken van Indemnitie, ende ontlafinge: Dat den Gedaagde sal wer- 17
den gecondemneert, den Impetrant ofte Aanlegger te indemneren, ende kosteloos ende schadeloos te houden van den eys ende conclusie by A. tegens hem gedaan ende genomen, &c.

In saken van Injurie ende Laster-spraak: Dat den Impetrant ofte Aan- 18
legger verklaart sal werden by den Gedaagde geïnjureert te zijn, ende den Gedaagde oversulks gecondemneert deselve injurie eerlijk ende profitelijk te beteren. Eerlijk, mits comparerende voor den Hove, (ofte anders ter Viersehare daar de saak hangt) inde tegenwoordighheid van den Impetrant ofte Aanlegger, ende aldaar in 't bywesen ende aanhooren van een gezelijk, Bloots-boost op sijn Knien te bidden de Justitie ende den Impetrant om vergivnis, verklarende dat alle de woorden van injurien, by hem Gedaagde op soodanige tijd en plaats gesproken, onverdachtelijk, met onrecht ende quade sake zijn wt-gesproken, ende dat hy deselve weder-roupt, ende dat hem sulks leet is; daar by voegende, dat by

van den Impetrant niet anders en weet, ofte vermoet, dan een man met eeren betaamt. Profijtelyk, mits betalende aan handen van den Impetrant, aan den Armen, ofte andersints te verstreken daar het hem gelieven sal een somme van, &c. te vreden sijnde met eede te verklaren, dat hy om gelijke, ofte meerder somme, sodanige injurie niet en soude willen lijden; maken de eys van kosten.

- 19 In welke saken ten Hove den Fiscus hem selven voegende concludeert tot arbitrale correctie van den Hove: Het welk ook in de Steden mag werden gevolgd. Marant, *prax: part. 6. judic. de inquisit. num. 59. & seqq.* Boff. *prax. criminal. tit. 5.* Maar in Rijnland en staat daar toe geen hooger Boete als van tien gulden, Keuren aldaar *art. 14.* Sie mede Andr. Gail. *lib. 1. observ. 64. ende 65.*
- 20 Waar naaft aan komt de saak om Actie geïnstitueert te hebben op peine van stilswijgen, *ex lege diffamari. 5. Cod. de ingen. manumiss. & l. 6. Cod. de remiss. pignor.* in deser vougen: Dat den Gedaagde gecondemneert sal werden binnen de tijd van ses weeken sijne actie ende quereelen, die hy op of ten lasten van den Impetrant eenig sints vermeind te hebben, voor den Hove te intenteren ende aan te leggen, op peine dat hy gebreeke van dien, ende den selve tijd overstreeken zijnde, hem ter sake van dien opgeleid sal werden een eeuwig stilswijgen ende silentium. makende, &c. In welchen geval men ook negatorie kan concluderen: Dat den Gedaagde sal verklaart werden geen rege nog actie ter sake van sodanig voorgeven ten lasten van den Impetrant ofte Aanlegger te hebben.
- 21 In criminele saken daar yemand beschuldigd werd, van yets daar jegens hy hem wil suyveren, mag hy by preventie, dat is, voor dat hy ergens in Regten is geroupen, sig selven voor den Hove ter purge stellen aldus: Dat hy verklaart sal werden puur suyver ende innocent van de feyten tegens hem voorgegeven, ende dat den Baljuw van N. ende allen anderen daar van opgeleid sal werden een eeuwig stilswijgen, ende dat by proviste de Impetrant ontstagen sal werden van de personele comparitie, onder hand-tasting ende beloften van t' allen tijden wederom te compareren, sub poena confessi & convicti, ende geadmitteerd te mogen occuperen by Procureur, &c.
- 22 In saken van preferentie tussen verscheide Schuld-eisseren werd aldus geconcludeert: Dat den Eisser verklaard sal werden met sijn agterwefsen geprefereert te zijn, voor alle andere Schuld-eisseren van N. geen beter regt hebbende op de Penningen gekomen van de verkofte, &c. of so hy voor deselve niet en mogt werden geprefereert, des hy vertrouwt van ja, daar op alvorens regt veroukende, dat ten minsten hy Eisser, met sijn voorschreven agterwefsen

met alle andere Schuld-eiffen des Boedels, verklaart sal werden pond ponds gelijk te moeten concurreren.

Het antwoord van den Gedaagde en is soo velerhande niet, ende be-
staat voornamentlijk in *exceptie*, ofte verfet, *contrarie conclusie*, dat is,
volle tegenweer, ende *presentatie*, dat is, aanbiedinge.

Antwoord van verfet ofte *exceptie*, daar by men mag volstaan ofte *per-* 23
sisteren, als is, *Renvoy*, *litis-pendencie*, ofte *litis-finitie*, daar van hier voor
onderscheidentlijk is gehandeld, werd aldus gedaan:

In *Renvoy* ofte *declinatoire exceptie*: daar van hier voor in het XVIII. 24
Deel. tot *sub* ende *obreptie*, ten *sine van niet omtvankelijk*, ende dat de *sake*
mitgaders partjen, behoudens de *eerwaardigheid van desen Hove*, (of *ander-*
sints van desen Geregte) sullen werden *gerenvoyeert voor den Geregte van N.*
wesende des Gedaagdens dagelijksen ende competenten Regter, cum expensis.

Anderints, werd alleen *geconcludeert*, ten *sine van niet omtvankelijk* 25
ende absolutie van de instantie, als den *Eiffer obsterende litis-pendencie*, ofte
litis-finitie voor den Geregte van, &c. ofte *submittie* ende *wispraak* daar op
gevolgd, &c.

Waar op by den *Eiffer* werd *geconcludeert*, tot *rejeetie van de gepropo-*
neerde exceptie, ende dat den *Gedaagde sal werden gecondemneert peremp-*
torie te antwoorden, ende daar by ten *wedersijden sijde geperfssteert*, ende
voldongen, werd daar op eer men in de *saak voortgaat*, regt gedaan,
ende de *exceptie* ofte *aangenomen*, ende den *Gedaagde van de instantie*,
dat is, van dat *aanleg*, *geabsolveert*, ende *ontslagen*, ofte *afgeslagen*,
ende den *Gedaagde gecondemneert dien onvermindert peremptorie te*
antwoorden.

Volle tegenweer, ofte *contrarie conclusie* werd aldus ingesteld: tot *sub* 26
ende obreptie ten sine van niet omtvankelijk, ende by *Ordine* dat den *Eiffer*
sijnen eys en conclusie op ende jegens den Gedaagde genomen sal werden ontfest,
makende eys van kosten, &c.

Ende indien dat by den *Eiffer* eenige *Provisie* is versogt, moet daar by 27
gedaan werden: *sustinerende datter geen provisie en valt.*

Ende werd de *saak naar den stijl van alle Hoven*, soo op de *provisie*, als 28
ten *principalen* gelijkelijk voort *voldongen*, by *Replijq* van den *Eiffer*, ende
Duplijq van den *Gedaagde*, daar by *gemeenlijk werd geperfssteert*. Dog in
sommige *Steden* ende ten *platten Lande*, is door *onervarentheid van de*
Pleit-voerders ingekropen, dat den *Eiffer* alleen op de *provisie* *blijft staan*,
sonder de saak ten principalen voort te voldongen, *splitssende alsoo de Ding-*
talen, ende de *eene saak van de ander*, om daar door den *Regter* gelijk

als te bedwingen, alleen op de *provisie* regt te doen, tot groote kosten ende moeylijkheid van de Dings-luiden, dewelke tweemaal over een ende deselve saak moeten pleitvoeren: daar het dikmaals in eens in 't geheel, ende al, souden kunnen werden afgedaan, het welk alleen behoord aan de bescheidenheid van den Regter, de saak ten vollen aangeleid zijnde, te oordeelen of ende wanneer de saak geheel ende al kan werden afgedaan, ende wanneer niet, ende wannec by verder ondersouk, de *provisie* noodig is, ofte niet: dewelke alleen in val van noodsaaklijk wtstel, ende nader ondersouk van de saak is ingevoerd. Soo dat indien de saak alleen in regten bestaat, gelijk als veeltijds, immers den Gedaagde hem met geen feiten, daar door de saak kan werden opgehouden, behelpt, den Eisser, die altoos gereect moet wesen, met geen regt en kan weigeren voort te gaan, immers daar toe, niet tegenstaande versogte *provisie*, kan werden gedwongen, dat hy alvoorens by den Gedaagde op de *provisie* te *dupliceren*, op het antwoord van den Gedaagde by enkel *contrarie conclusie* genomen, aan sijn sijde moet *replizieren*. Sonderling dewijl datter verscheide middelen van de *principale* saak kunnen zijn; die de *provisien* kunnen stuiten; als onder anderen sijn:

29 I. Alle *exceptien* van betalinge, verlijkinge, ofte *compensatie*, *novatie*, ofte verniewinge, schuld-splissinge ende diergelijke middelen; die de saak in 't geheel souden weg nemen, in soo verre daar van aanstonds, ende sonder nader ondersouk, het sy by een *publijq instrument*, of d'eigen hand van den Eisser ofte andersints behoorlijk kan blijken, of dat de saak in regten bestaat, ende diergelijke. Sie Rebuff. *ad constit. reg. tract. de Sent. Provision. in prefat. num. 122. in fine.* Math. Coler. *de process. executarius part. 4. cap. 1. num. 194. & seqq. & cap. 2. num. 23. & seqq.* Imbert. *Instit. forens. lib. 1. cap. 35. in verb. tradend.* Sulks als getuigd werd by Joau. van den Sande dat over al werd onderhouden. *lib. 1. tit. 8. defin. 3.*

II. Heeft geen *provisie* plaats, als de saak bestaat wt een onderhandeling, het welk een wederzijds verband in houd, daar wt tegens den een geen *provisie* kan werden geeïst, soo lang deselve onderhandeling aan de andersijde onkent en van valsheyt betigt werd voldaan te zijn; ofte dat *partijen* haar aan beide sijden met een ende het selve *instrument* behelpen. Math. Coler. *de process. execut. part. 4. cap. 1. num. 92.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 17. num. 12.* Sand. *dict. loco.* Tegens *pœnaal* en valt geen *exceptie*, maar moet ten *principalen* werden geantwoord, om dat *pœnaal jurisdictie* fundeert.

III. Indien het hand-schrift ofte *instrument* ontkend werd, het sy dat de faak, daar in begrepen, werd ontkend, of de oorzaak van dien op den eed van den Eijffer werd gesteld, of dat den Gedaagde aanneemt zijn *alibi*, dat is, dat hy ten tijde van 't *passeren* ende verlijden van het *instrument* ergens anders is geweest. l. 14. *Cod. de contr. & commit. stipul.* Mornac. *ad auth. sed novo jure. Cod. Si cert. petat. & ad l. 18. Cod. de constit. pecun.* Christin. vol. 2. *decif. 5. num. 9.* Sic van dese *exceptien* ende tegenwerpen die een *provisie* kunnen stuyten, breder by Gerard van Wassenaar in zijn *pract. judic. cap. 6. num. 17. en de volg.* ende Joann. Sand. *lib. 1. tit. 8. defin. 3.*

In *Possessoir*, dat is, daar over besit-regt by *provisie* ende voor afwijfing 30 werd gepleitvoerd, als by *Complaincte*, *Maintenne*, ofte *Spolie*, werd aldus geantwoord:

In *Complaincte*, werden *geemployeert* ende gediend, of van *contrarie* 31 *feiten possessoir* ende *destrucliven* met middelen by geschryfte, daar by den Gedaagde gelijke *possessie* ende deugdelijk besit beweerd, ende onder dien *concluedeert*, tot niet *ontvankelijk*, ende dat hem Gedaagde *geadjudiceert sal werden de recredientie.*

Anders by enkele middelen *destrucliv*, daar by den Gedaagde ontkent hem *Impetrant* eenige *turbe*, hinder, ofte belet in zijn besit te hebben gedaan. Daar van de manier van doen in 't lange te sien is in de nieuwe *Pape-pay pag. 190. en de volgende.*

In *Maintenne*, werd gemeenlijk het *interdict*, by manier van *reconventie* 32 *geredoubleerd*, ende by den Gedaagde *geconcluedeert* aldus: *redoublerende het interdict concludeert dat hy selv by den Hove gemainteneert, gestijvt, ende gesterkt sal werden in de possessie vel quasi, &c.* Ende werd soo wel op de *conventie* als *reconventie* geantwoord, ten *sine* niet *ontvankelijk* ende tot *absolutie* van den eys ende *conclusie.*

Anders, alleen tot *sub* ende *obreptie* ten *sine* van niet *ontvankelijk*, ende dat den *Impetrant* *stinen eys* ende *conclusie*, *mitsgaders versogte provisie*, *sal werden ontfeyd.*

Het welk in de Steden daar men in faken van gevallen *Ervenissen*, 33 by *inleydinge* in het *Sterv-huis* pleit-voert, by manier van weder *wtleidinge* op deselve wijze geschied, daar by den Gedaagde *concluedeert*, dat hy *verklaart sal werden, wel ende te regt wtleidinge te hebben gedaan, ende dien-volgende selv gestijvt ende gesterkt te werden in de possessie vel quasi, &c.*

In faken van *Spolie*, mede ten *sine* van niet *ontvankelijk*, &c. ende dat- 34 *ter geen provisie en valt.*

In faken van *Arrest* ende *panaal*, mede tot *sub* ende *obreptie* ten *sine* van 35

niet ontvankelijk, ende by ordina tot absolutie van den eys ende conclusie op hem gedaan ende genomen, ende dat het Arrest als qualijk ende te onrecht gedaan, kosteloos ende schadeloos sal werden afgedaan, ende by provisie de bevelen pœnaal gemuteert ende verandert sullen werden in simpel bevel, &c.

Anders, mede alleen tot sub ende obreptie ten sine van niet ontvankelijk, &c.

- 36 In saken van *Injurie* werd merendeels reconventie gedaan, ende geconcludeert, dat den eys van den *Impetrant* tegens hem sal werden geretorqueert, ende by oversulx in conformité van den selven eys in reguard van den *Gedaagde* sal werden gecondemneert, ende voorts tot niet ontvankelijk, ende by ordina tot absolutie van den eys, &c.

Anders werd het feit ontkend, ofte verschoond, dat de woorden niet en zijn gesproken, *animo injuriandi*, ofte om den *Impetrant* ofte *Eiffer* daar mede cenigints verdagt te maken, ende alleen geconcludeert ten sine van niet ontvankelijk, &c.

- 37 In saken van *Praferentie* werd by yder vande *Schuld-eiffers*, die tegens den anderen regt van *praferentie* vermeinen te hebben, gelijke conclusie genomen, ende voorts tegens den anderen in volle tegenweer geconcludeert ten sine van niet ontvankelijk, &c.

- 38 In saken daar by geeift werd *Actie* geïnstituert te hebben, *ex l. diffamari*, mede ten sine van niet ontvankelijk, ende by ordina, &c.

Anders, den *Gedaagde* is te wreden sijn *Actie* binnen den gesetten tijd te werk te leggen, voor des *Impetrants* competente *Regter*, ofte voor den *Hove*, i' sijnere keure. Ofte,

Ontkennende den *Impetrant* gediffameert te hebben, verklaart ter sake van dien niet van meninge te sijn eenige *Actie* te institueren, ende dienvolgende wel te mogen liiden, dat hem *Gedaagde* dienaangaande een stilswijgen werd opgelegd, met compensatie van kosten.

- 39 In saken van *Purge*, den *Gedaagde* concludeert mede ten sine van niet ontvankelijk, ende in cas van ontvankelijkheid, des neen, dat hem sijnen eys ende conclusie sal werden ontfleid, &c.

Anders, dat den *Impetrant* ter sake van het begane delict, in 't mandament geroerd, gestraft sal werden criminelijk of civilijk, &c. Ofte,

Dat hy by provisie sal gaan in besloten hegtenis, om daar na in de saak geprocedeert te werden als men bevinden sul te behooren, &c.

Anders, alleen ten sine van niet ontvankelijk, ende consenteert in de ontslagginge van de personele comparitie, mits stellende cautie, of reservert hem dienaangaande tot discretie van den *Hove*, &c.

Indien den Gedaagde niet in 't geheel tot tegenweer, ofte volle ontse- 40
ging van het geëiste wil pleit-voeren, maar voor een gedeelte den eys toe-
staat, of yets anders in plaats wil aanbieden, daar by hy meind te mogen
volstaan, werd aldus *geconcludeert*: *Doende presentatie is te vreden, &c.*
Insinerende daar mede te mogen volstaan, ende by refus van dien concludeert
ten sine van niet onvankelijk, ende by ordine, &c.

Daar tegens wederom by den Eiffer gemeenlijk werd geantwoord, tot
weigering ende afslag van dien aldus: *afslaande de presentatie als captiens*
ende insufficient, persisteert voor replijq, ofte andersints werd de *pre-*
sentatio aangenomen, ende werd daar op verfogt *condemnatie* met de
kosten.

In deser vougen zijnde geëist ende geantwoord, soo by de antwoord 41
eenige aanbiedinge, ofte yets anders als enkele tegenweer by den Ge-
daagde werd ingebracht, werd daar jegens by den Eiffer sijn eys hervat,
ende daar tegens geleid sulks hem goed dunkt, of anders *gepersisteert*
ende gebleven by het Ding-taal ende middelen van eys, datmen noemt
replizieren. Waar tegens den Gedaagde, soo daar by yets nieuws werd in-
gebracht, sijn *duplijq*, dat is, tweede antwoord mag inbrengen, of anders
persisteren ende blijven by sijn voorgaande antwoord. Verdere Ding-talen
en werden by ons niet toegelaten, maar werd de saak daar mede voor
voldongen gehouden, ende werd daar op wisseling van stukken over ende
weder over gedaan, ende in de Steden ende ten platten Lande, werd daar 42
gemeenlijk by gedaan, dat zy over ende weder over *employeren*, dat is,
behouding-tuyg doen, van *reprochien ende salvation*, dat is, weer ende
tegenweer *van Regten*, in *Regten concluderen*, dat is, voldienen ende
Vonnis versouken.

Daar op de saak dan voort mondeling werd bepleit, ofte beschre- 43
ven, indien dat deselve in *Regten* bestaat, by *memorien ende advertisse-*
menten van Regten, met byvoeginge van alsulke Brieven ende *Munimen-*
ten, als de Dings-luiden meinen tot haar regt noodig te zijn: Waar
van onder *Inventaris* gediend zijnde, toegelaten werd elck van *parthyen*
te nemen *Coppe* van sijn weder-partye *memorien*, ende stukken by de
selve ingediend, om daar op te schrijven by *Additien* indien het hun ge-
lievt, ende werd alsoo mede in *Regten geconcludeert*, dat is, het gantse
proces ofte geding voldiend, ende by goeden *Inventaris* in de *Griffie*
over gebragt, ende *sententie* verfogt. Sie Merul. lib. 4. tit. 57. per tot.
Papegay pag. 612.

Maar indien de saken in feiten bestaan, werd als dan by *parthyen* ge- 44

schreven, by eys, antwoord, replijq ende duplijq, met byvoeginge van alfulke *Akten* ende *munimenten* als tot beweringe van de sake diend. Sie de Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande, art. 15. ende 't gene daar op in 't lange by my is aangetekent.

Waar naar *partyen* elks nog eenige *motieven* ende *advertiffementen* van *Regten* mogen over te leggen, sulks ende alsoo veel het hem gelieft, sonder van de selve aan *partyen* yets te openen, maar geene feiten. Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 84. cap. 3. num. 9. & ibi DD. allegat.* Meinling. *cent. 3. obs. 17.*

Den gemeenen trein van regts-vordering van de saken, soo in *Regten*, als in feiten bestaande, is dusdanig:

Eerstelijk, dat in een geding, daar *partyen* gewesen werden by *memorien*, ten dage dienende, eys werd gedaan, ende den Gedaagde verleend dag om daar jegens te antwoorden.

Den dag omgekomen zijnde, werd geantwoord, ende naar datter *gerepliceert* of *gedupliceert* is, werden *partyen* gelaft te schrijven by *memorien* ende *advertiffementen* van *Regten*, ende daar by te vougen alfulke *Brieven* als sy meenen tot haar regte te dienen ende te behooren, ende daar van te dienen in de *Griffie* van den Hove van veertien dagen tot veertien dagen.

Welken volgende alsdan gediend werd van *memorien*, mitsgaders van alfulke *munimenten*, als elks by sijnen *Inventaris* opgeeft.

Ende als d'een of d'ander van *partyen*, Gedaagde ofte *Impetrant*, van sijne *memorien* heeft gediend, ende den ander in gebreke blijft, werd jegens hem verleend verstek, welk verstek gemeenlijk een maand loopt, ten zy *partyen* verschenen zijn geweest voor een *Commissaris* van den Hove, ende het verbaal ende overgifte anders mede brengt.

Als *partyen* verders in gebreke blijven, doetmen haar aanseggen om als nog binnen seekren tijd van hare *memorien* te dienen, ofte onder *Commissaris* te leveren.

Ende alsdan nog in gebreke blijvende, soo geeftmen *request* over aan den Hove, dat *partyen* gelaft werde, binnen seekren tijd haar sak te leveren: waar op den selven nog in gebreke blijvende, werd het selve aanseggen ende bevel op den *Inventaris* gesteld, ende vervolgen *partyen* daar op *sententie*.

Als by *partyen* is gediend van *memorien*, mag elk van *partyen* nemen *Coppen* wt de *Griffie*, van sijn weder-*partyen* *memorien* ende ingediende stukken, ende schrijven daar op by *Addition*, indient hem soo gelieft, maar

maar daar en werd geen *termijn* toegegeven, nog Regtdag of gehouden, ende soo haast de *memorien* in de sak zijn, soo is de saak in staat van wijzen, ende mogen *partyen sententie* vervolgen. Sie Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 57. cap. 1. num. 3. 5.*

In saken daar *partyen* gelast zijn *Akten* te maken van hare Ding-talen, 45 ende te dienen sonder *enqueste*, dat is, nader onderfouk te doen, werd mede eys gedaan, zijnde den Verweerder dag gegeven om te antwoorden te agt of veertien dagen.

Indien het in den Hoogen Raad is, werd tegen den Verweerder verleend *absentie* ende verstek, als ook voor den Raad van Brabant; maar voor het Hof van Holland, werden de selve *termijnen* geensints toegelaten, ende als de saak wederom wtkomt, soo moet den Verweerder antwoorden, ten ware hy merkelijke redenen tot wtsfel hadde.

Ende alsdan soo antwoord den Gedaagde by monde of by geschrivte, ende soo hy 't selve by geschrivte doet, moet hy sijn *Conclasse* datelijk leverenten buffet, of anders wil den *Griffier* geen *Notulen* teikenen, ende werd den Eisser aldan verleent dag om daar jegens te *repliceren*, soo hy des begeert.

Ten dage dienende, *repliceert* den Eisser, ende werd den Verweerder dag gegeven om te *dupliceren*, ende soo den Eisser sijne *replijque* doet by geschrivte, moet hy deselve mede datelijk overleveren, als vooren.

Ten dage wederom dienende, *duplicceert* den Verweerder, ende werden *partyen* gelast, *Akten* te maken ende dienen.

Dog naar stijl van den Hove werd dagelijks na dat by den Eisser is eys gedaan, den Verweerder verleent dag om daar jegens te seggen, ende ten dage van de antwoord werd de sake by monde op de Rolle voldongen, ende werd aldan gelast *Akten* te maken ende te dienen als voren: welk *dispositiye*, ende saaks-aanleg altyds genomen werd, als de saak in feiten bestaat, ende dat niet van noode is *productie* te doen, dat is, getuigen te hooren, ende werd aldan by *partyen* geschreven, by eys, antwoord, *replijq* ende *duplijq*, van veertien dagen te veertien dagen, ende van de selve mette stukken ende *munimenten* daar toe dienende gediend, 't welk genomd werd *Akten maken, ende dienen*: Dog werd altemets wel by *sententie interlocutoir*, dat is, tussenspraak, van den Hove d'een of d'ander *partye*, ofte alle beyde belast *productie* te doen op de feiten in de *Schriftuyren* vermeld, datmen noemt *Pointten van Officie* te openen.

Ende als by *partyen* ten wederzijden van *acten* ende *minimanten* is gediend, is de *faak* alsdan mede in staat van wijfen.

Acte maken ende *productie* doen, is als *partyen* behoort zijnde, bevonden werden in *contrarie* bewijs, ende van node is daar op *productie*, dat is, verhoor van *Getuigen* gedaan te werden, in welken geval het Hof de selve *appointeert* in *feiten contrarie*, ofte *Acte maken*, ende *productie te doen*.

Ende word de *faak* alsdan mede besclureven by *eys*, antwoord, *replijq* ende *duplijq*, 't welk gedaan zijnde, word alsdan op het feit of feiten daar inne begrepen *productie* gedaan, ende *Getuigen* gehoord, volgens *d' Instru-ctie*, art. 59.

Welke *productie* gedaan moet worden binnen tien weeken, indien 't over water is, ende binnen agt weeken, indien 't binnen 's Lands is, dog werd ligtelijk den selven tijd verlengd.

Den tijd omgekomen, ende *Getuigen* ten wederzijden gehoord zijnde, doen beide de *partyen* afstand van verder *productie*, ende nemen dag om de *Getuigen* te *reprocheren* ende *salveren*, ende van alles gediend zijnde, werd mede in regten *geconcludeert*, ende vald de *faak* in staat van wijfen. Sie Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 58, 59, 60. & seq.* Welke manier van doen in de *Steden* ende ten platten Lande mede werd agtervolgd, in *saken* daar het van nooden is. de *formulieren* ende instellingen van *Memorien*, *Addition*, *Eys*, *Antwoord*, *Replijq*, *Duplijq*, &c. staan in de nieuwe *Papegay. pag. 612.* en de volgende.

HET XX. DEEL.

Van bewijs, by geschrift ofte getuygen.

1. Bewijs van saken hoedanig te doen.
2. By Geschriften, openbare hoedanig, en van wat kragt.
3. Onder de hand hoedanig, ende van wat kragt.
4. Openbare Geschriften hoedanig te bekragtigen.
5. Notaris wie, ende hare bedieninge.
6. Der selver affschriften of ende hoedanig geloov hebben.
7. Geschriften voor 's Geregt hoedanig.
8. Een Vidimus wat.
9. Onde Leggers ende Quohieren van wat geloov.
10. Een getekend Hand-schrift van wat geloov.
11. Koop-luiden Bouken of ende wat geloov in regten.
12. Geswooren Makelaars, of ende wat geloov op haar aanteekening.
13. Keru-stokken ende schrift aan de wand.
14. Bewijs by getuygen, wat ende hoe te doen, num. 22.
15. Wie niet getuygen mogen, geen eerloose, ofte omgekoste.
16. Geen geslagen Vyanden, Bloedverwanten ofte Huysgenooten.
17. Is geen eigen saken, of diemen voor een ander bediend.
18. Geen dolle, malle, ofte onderjarige.
19. Reprochen ende salvatiën hoe ende wanneer te doen.
20. Reprochen ende salvatiën van Regten.
21. Of ende wanneer getuigenis der waarheid mag weigeren.
22. Bewijs by getuygen hoe te doen.
23. Heel ofte halve preuve.
24. Of ende wanneer het hooren seggen volle bewijs maakt.
25. Beëdigen ende hooren van Getuygen hoedanig ende by wie te doen.
26. Of ook in de tegenwoordigheid van partyen moet geschieden.
27. Reprochen, & contra interrogatiën.
28. Lettren requisitoriaal om getuygen te hooren buiten het Regts-gebied woonagig.
29. Enquesten Valerudinair.
30. Hooren ende beëdigen van Getuygen, of ende hoedanig in de Steden ende ten plaatsen Lande gebruikelijk.

DE saak voldongen sijnde, soo die in feyten bestaat, moet by den cyffer bewesen werden, of werd by gebrek van dien den gedaagde vry gesproken, die in geen bewijs van sijn *negative* ofte ontkennen, gehouden is. l. 2. l. 21. & l. 23. *Cod. de probat.* l. 9. *Cod. de obligat.* l. 3. *Cod. de non numer. pecun.* l. 4. *Cod. de edendo.* Of ten waar dat hy niet enkelijk ontkende, maar by sijn ontkenenis soodanige omstandigheyt vougde daar de waarheyt van sijn ontkenenis op beruiste, ende het bewijs van den cyffer mede soude komen te vervallen. gelijk of hy tegens een *Instrument* of ander bewijs, ontkende dit of dat gedaan te hebben, om dat hy op die tijd op een ander geweest was, dat men noemt sijn *alibi* bewijsen. l. 14. *Cod. de contrab. & commit. stipulat.*

Het bewijs ende blijk van de waarheid van saken die in feyten, dat is, in doen bestaan, werd beweerd by geschriften, ofte door getuygen. Geschriften zijn openbare, ofte enkele onder de hand geschreven.

- 2 Openbare gefchreven zijn , die wettelijk, het zy door het Geregt van de plaats , door Zegel ende Brieven , ofte door een gewettigde Schrijver , benevens de onderteikening van twee Getuigen , zijn bekrachtigd , dewelke ten vollen bewijfen. *l. 2. C. de Edend. l. 10. ff. & C. de prob. Nov. 6.*
- 3 Maar gefchreven onder de hand en hebben geen geloof , als tegens den Schrijver felv. *l. 3. Cod. de divers. rescript. l. 2. ff. de fid. Instrument. l. 5. 6. 7. Cod. de probat. Nov. 48. cap. 1. 2.*
- 4 In de wterlste willen wierden eertijds seven, in andre openbare gefchreven vijf, ende in de gefchreven onder de hand drie Getuigen tot bewijs vereift , ende wierden de openbare gefchreven , op dat die te kragtiger geloof fouden hebben , merendeels voor het Geregt onder het zegel van de plaats verleden. Dog huidenslaags is een *Notaris* met twee Getuigen , Mans boven de veertien Jaren , ende Luiden van eere genoug , om allerley *instrumenten* ende tuygfcriften , hoedanig die mogen zijn te bekrachtigen. *arg. l. 12. ff. de Testib. l. 6. Cod. de re judic. Novell. 73. cap. 2. & ibi DD.*
- 5 Dese is een perfoon , van de Land-overheid naar voorgaande onderfouk van 't Hof over zijn bequaamheid , op de *Nominatie* , dat is , voorftelling , van de Steden , ofte Geregten , daar hy foukt het felve ampt te bedienen , aangenomen ende gemagtigd. Sie het *Placaat van den 20. Maart 1524.* buyten welke plaats hy 't felve niet en mag bedienen , op straf , ende boete , dog het geene hy des niet tegenftaande buyten die plaats quam te verlyden , is daar om van geen onwaarde. *arg. l. 1. Cod. de Testam. & l. 3. ff. de officio Pratorum. Coren. observ. 37.*
- Op dat fy haar Ampt wel ende bequaamlijk bedienen , moeten een goed *Register* ende *Prothocol* houden van alle de *Instrumenten*, *acten*, ende handelingen dewelke voor haar werden verleden , en het bewerp , by de Verlyders haar ende de Getuigen getekent , naarftelijk bewaaren ende gade slaan , op dat fy daar af t'allen tijden aan Luiden , des van node hebbende , behoorlijke affchreven ende *Coppe* mogen wtgeven. *Plac. van den 4. Octob. 1540. art. 9.*
- In 't infstellen van hare *Instrumenten* moeten fy wel letten , dat fy benevens den goeden fin van dien , daarenboven stellen de namen , bedieningen , hanteringe ende woonplaatfen van den Luiden , die 't aangaat , dat defelve haar , of ten minften de Getuige bekend zijn , ende daarenboven het jaar , maand , dag ende uyr wanneer het verly gefchiet daar in wdrukken , ende dat fy het bewerp by de Verlyders ende Getuigen doen onderteeknen. Sie het *Plac. van den 4. Octob. 1540.*
- 6 Maar of ook de affchreven van sodanige openbare gefchreven volkomen

men geloov hebben, staat onderscheidentlijk te oordeelen. Daar van dat sommige willen, dat de eerste ende eigen ondergetekende geschriuten selvs des nood moeten voortgebracht werden. *arg. l. 5. l. ult. Cod. de Edendo.* Dog is het selve te verstaan van geschriuten by de eigen Ondertekening van de Schuldpligtigen bekrachtigd, dewelke selvs in wesen moeten voortgebracht werden, om van der selver ondertekening te oordeelen, soo daar geschul om is, of deselve by den Schuldenaar werden gelogent. Tot welken einde de *Notarissen* gehouden zijn de eerste ende eigen geteikende geschriuten te bewaren, ende die op het versouk, van des van node hebbende, tot allen tijden te voorschijn te brengen, daar op in veele Steden goede *ordre* gestelt is, dat by het overlijden van een der selver, de geschriuten voor hem gemaakt, aan een ander *Notaris*, ende soo voort van den een tot den ander om altoos in wesen te blijven werden overgebracht. *arg. l. ult. C. de re judic. § 1. 60. ff. de judic.* Sie de Keuren der Stad *Leyden, art. 14.*

Maar van andre geschriuten, *apud acta*, dat is, voor 't Geregt, met 7 zegel ofte ondertekening van 't Geregt, of hare gewettigden Schrijver selv bevestigd, dewijl der selver getuig-schriuten ook sonder ondertekening van den Schuld-pligtigen, volgens onse manieren, genoug zijn, werd het eerste affchriwt voor volkomen gehouden. *arg. l. 11. Cod. Qui pot. in pign.*

Soo, dat ook verder enkle affchritven van sodanige eerste wtgibt-brieven, diemen om haar oudheid ende vergankelijkheids wille, naar opentlijke vertoog, *apud acta*, dat is, voor 't geregt, tot verzekeringe laat affschrijven, (dat men noimt een *vidimus*) soo de eerste door ouderdom vergaat, vermist, of verlooren werden, volkomen geloov gegeven werd.

Wijders, dat ook enkle leggers, ende oude dagbouken van Kerken, 9 Godshuizen, Gemeenten, ende andre Vergaderingen geloov hebben, ende daar op regt gedaan werd, in het geen sy daar wt bewijfen van ouds, ende boven geheugen, alsoo te hebben ontfangen, al is 't dat de brieven ende eerste geschriuten daar toe behorende, niet en zijn te vinden. *arg. l. 10. ff. de testib. l. 29. §. sed ne aliqua. Cod. de testam.* Sie Berlich. *pract. Conclus. part. I. Conclus. 44.*

Buiten dien werd by een enkel handschriwt van mijnen Schuldenaar, al- 10 waar 't dat het nog soo grooten schuld begreep, indien hy maar sijn Handtekening niet en kan ontkennen, mijn schuld voor deugdelijk ende genoug bewesen gehouden. Sie Gudelin. *de jure noviss. lib. 4. cap. 11. in fin. Christin. volum. 3. decis. 5. num. 8.*

- 11 Soo werden ook de bouken van Koopluiden, van saken daar van de handeling ende levering van het goed bekend werd, met goed onderscheid van persoonen, saken, jaar, maand, en dag gehouden, in het verder volkomen geloof gegeven, soo die met eede getekent, of met de dood van den Schrijver werd bevestigd. Sie Joann. *de Passerib. de privat. Scriptura, lib. 4. cap. 21. de lib. mercat. num. 11. 30. & 82.* Mascard. *de probat. Conclus. 976. num. 28. & Conclus. 977. num. 33.* Christin. *vol. 3. decis. 25. num. 1.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 20. num. 8.* Conf. ende Advijs. *part. 1. Conf. 104. ende 313.*
- 12 Sulks ook gewooren Makelaars in haar aantekeningen, over den handel tussen den Koopluiden, volkomen geloof hebben. Strach. *de proxenetis. part. 4. quest. liber prox. an credat.* Joann. *de Passer. de privat. script. lib. 4. cap. de lib. proxenet. num. 10.* Conf. ende Advijs. het 1. Deel. *Conf. 248.*
- 13 Op veele plaatsen werd ook onderhouden, dat alle nering-doende personen die haar waren ten slete leveren haar Kervstokken met Eede mogen bevestigen, mits daar op geschreven sy den naam van den Schuldenaar, ende de verklaring wat ende hoe veel elke Kerf doet, gelijk ook alle Vette-wariers, Tappers, Bakkers, Bouw-luiden ende andre, nopende het geen sy van hare wtlevering aan de post van de Deur ofte Wand schrijven, tot seekre kleine som geloof hebben, ende het selve geschriift twee Schepenen vertoond zijnde, met eede mogen bevestigen. Sie Keuren *van Leiden art. 191. van Oudewater art. 145.*
- 14 By Getuigen werd bewesen het gene by verklaring, van twee of meer geloofwaardige Getuigen, van haar seekre kennis ende wetenschap, in de voorvallende saak kan blijken.
- 15 Eerloose ende Meinedige Luiden en hebben geen geloof in Regten. *l. 3. §. 5. l. 15. l. 18. l. 21. ff. de Testib.* Daar onder ook de gene die van dat sy om getuigenis der waarheid te geven, haar om geld hebben laten omkopen, overtuigd zijn. *d. l. 3. §. 5. ff. eod.*
- 16 Mogen ook geen getuignis geven, de gene die geslagen Vyanden zijn, van die daar sy tegen getuigen, ofte na Bloed-verwanten, ofte Huif-ge-noten van die gene daar sy voor getuigen. *l. 3. in pr. ff. eod. l. 6. l. 23. l. 24. ff. & l. 3. Cod. eod.* Nogte ook in saken die haar selvs aangaan. *l. 10. ff. &*
- 17 *l. 10. Cod. de testibus.* Sulks mede niet de *Advocaten* ofte *Procurateurs* in saken daar sy selvs in gediend hebben. *l. ult. ff. eod.* De Bloedverwantschap waarom de getuigenis mag werden gewraakt werd gerekent tot in het vijfde lid. *arg. l. 4. ff. de testib. a contrario.* Sie de Consultat. ende Advijsen, 5. Deel. *conf. 245.*

Dolle, Malle, ende die beneden de veertien Jaren zijn, werden mede 18 voor geen Getuygen aangenomen, om dat haar verstand gebreekt, ende onvolkomen is tot kennis van saken. *d. l. 4. §. 5. ff. de Testib. §. 8. Instit. de inutilib. stip. l. 5. ff. de Reg. Jur.*

Derhalven de beweringen ende bewijsen niet aangenomen en werden 19 van personen, ofte van saken dewelke gewraakt ofte wederleid kunnen werden, *by Plac. vanden jare 1556.* En van die tijd ingevoerd dat de Dingsluiden ten wederzijden de *Coppen* van yders bewijsen moeten hebben: daar op naar de gedane wisseling van stukken, tijd vergund werd om des Tegen-dingers ingediende te wederleggen, die wederom tijd heeft om 't sijne daar tegen staande te houden, *vulgo Reprochen ende Salvation*, het welk te verstaan is van saken die in feiten, by eys, antwoord, *Replijq* ende *Duplijq* beschreven werden, in andre saken die in regten bestaan. Of sodanig in feiten, dat deselve op een *pleidoye* kunnen werden afgedaan, gelijk merendeels in de Steden ende ten platten Lande, werd ten wederzijden wel gedient van *Reprochen* ende *Salvation*, dog werd daar op geen nieuwe tijd gegeven, of eenige nieuwe stukken overgeleid, maar de saak mondeling 20 over ende weder over beweerd werd, ende werden genomt *Reprochen, ende Salvation van Regten*. Sulks in 't voorgaande deel is aangewesen.

Jemand geroupen zijnde om getuygenis der waarheid te geven, en mag 21 het selve niet weigeren, maar mag daar toe naar voorgaande vonnis by gijfeling werden gedwongen, om dat de gemeene saak daar aan gelegen is, dat de waarheid bekend ende openbaar werde. *l. 16. Cod. de testib.* Sie *Andr. Gail. lib. 1. obs. 100.* Wtbesonderd alleen in sijn eigen of sijner Bloedverwanten saken, in of tegens de welke niemand en mag gedwongen werden getuignis der waarheid te geven. *d. l. 16. §. 1. 4. ff. de test. Jul. Clar. §. fin. quest. 24. num. 21. Tessaur. decis. 42. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 65. cap. 4.*

By getuignis werd bewesen het geene by verklaringe van twee of meer 22 geloofwaardige Getuigen, van haar sekre kennis ende wetenschap kan blijken, het welkmen nomt een *volle preuwe*. *l. 5. l. 6. Cod. de probat.* Soo 33 dat het op het getal van de Getuigen, ende op de redenen van wetenschap aankomt. Want indien yets by een Getuig alleen bewesen werd, en kan 't selve sonder andre behulp-middelen niet aangenomen werden. *l. 9. §. 1. Cod. de testib.* Ende wederom soo de saak by twee, of meer Getuigen wierd beweerd, sonder dat de selve volkomen redenen van wetenschap wilsten te geven, soude mede voor geen volle bewijs verstreken, gelijk of zy alleen getuigden van hooren seggen, van yets dat buiten het

- felve hooren seggen bestond, ende daar men de regte seckerheid van kan weten. *Bart. Cyn. & DD. ad l. testium. 17. Cod. de testibus.* ende werd het
- 24 felve genomd een *halve preuue*. Maar soo het was van yets dat alleen in hooren seggen bestond, gelijk als dat yemand een ander op sijn sterv-bedde yets naar sijn dood had hooren bevelen, gedaan te hebben, soude sodanige getuigenis volkomen zijn. *l. 8. ff. de offic. presid. junct. l. 13. ff. de re militari.* Of dat het waren saken die boven geheugenis van menschen geschied waren, gelijk dat yemand van soodanigen geslagt ende afkomst is, wie sijn Ouders ende Voorouders zijn geweest, ende diergelijke, het welk dikmaals niet anders als door getuigen, die 't selve van haar Ouders altoos voor de waarheid hebben hooren seggen, en kan werden bewesen. *cap. licet ex quadam. extr. de testib.* Sie Mascard. *de probat. conclus. 104. num. 1, 2, 3. & seqq.* Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 78. cap. 1.*
- 25 Tot het bewijs ende geloov van de Getuigen en is niet genoeg, dat sy schriftelijk voor *Notaris* ende twee Getuigen, of anders mer haar handteiken bevestigen, sulks waaragtig te wesen, maar moet het selve met eede werden bevestigd. *l. 9. Cod. de Testib.* Het welke geschieden moet voor den Regter daar de saak hangt, die de getuigen op seekre *Interrogatorien* ofte vraag-stukken ondervraagd ende den eed afneemd. Soo sommige meen
- 26 nen in de tegenwoordigheid van *partyen* daar toe geroupen. *arg. Novell. 90. cap. 9.* Sie Andr. Gail. *lib. 1. observ. 102.* Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 65. cap. 9. num. 1.* ende *cap. 10. num. 1.* daar hy het doen van den eed, ende het ondervragen als twee bysondre saken van den andren schijnt te scheiden, gelijk of het een in de tegenwoordigheid van den Tegen-dinger, ende het ander in sijn afwesen moeste geschieden. Het welk nogtans volgens het waarder gevoelen van andre, *secundum l. 14. junct. l. 19. in fin. Cod. de Testib.* in geenen deelen werd onderhouden, by dewelke de Getuigen elk in 't bysonder, ende heimelijken in het afwesen van den Tegen-dinger werden
- 27 gehoord. Alleen dat het selve van stuk tot stuk by geschrivte werd gesteld, ende den Tegen-dinger daar van afschriфт mag begeren, om de beleide getuigenis te wraken ende *reprocheren*, ende soo hy het goed vind andre Getuigen, in 't tegendeel van dien, of ook wel de Getuigen, op *contra interrogatorien*, dat is, tegengestelde vraag-stukken te doen hooren. *Instrutt. van den Hove, art. 129.* Sie verders Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 65. cap. 10.* Andr. Gail. *lib. 1. observ. 95. num. 6. in fin.*
- 28 Soo de Getuigen woonen buiten het regts-gebied van den Regter voor wien de saak hangd, werd het geregt van deselve plaats by lettren *requisitoriaal*, dat is, versouk-schriфт, tot het hooren van dien versogt, ende werden

werden deselve getuigenissen, aldaar gehoord ende bevestigd, besloten overgesonden. *arg. l. 18. Cod. de fid. instrument. cap. Si qui testium. exir. de Testibus.* Andr. Gail. *lib. 1. obs. 96.* waar van de manier van doen te sien is by Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 65. cap. 2. num. 2. & seq.*

Soo wanneer de Getuigen sijn oude, swakke, ende sicke Mensen, die men vreeft dat onderwijlen eer de saak soo verr gebragt is mogten komen te overlijden, magmen *Commissarissen* van den Hove (soo de saak daar hangd) versouken te trekken ter plaatsn daar deselve haar onthouden, deselve in voorraat te hooren, *vulgo enquesten valetudinaire.* *Ampliat. van de Instrukt. art. 19.* Andr. Gail. *lib. 1. obs. 102. num. 4. & seq.* Anders werden wel by de Dings-luiden selv voor 't gereg daer de Getuigen woonen, sodanige getuigenissen onder eede in voorraad beleid.

Het hooren ende beëdigen van de Getuigen werd in de Steden ende ten 30 platten Lande selden in volle *ordre* onderhouden, met dat het de Dings-luiden malkandren sulks merendeels kwijt geven. Dog als het op de getuigenis aankomt, werd by ervaren Regters alvoren in de saak wterlijk te wijfen, bevolen dat de Getuigen sullen werden *gerecoleerd*, dat is, onder eede gehoord. Sie vorders wat een ygelijk der regts-vorderende personen, naar gedane *productie* te doen staat, by Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 78. ende 79.* Damhoud. *prax. civ. cap. 183. ende volg.* Wickland. *pract. civ. tit. 7. cap. 3. ende volgende.*

HET XXI. DEEL.

Bewijs buiten getuigen, by *Confessie* ende *inspectie oculair*, dat is, bekentenis ende klaar betoog.

1. Confessie ofte bekentenis wat, ende van wat kragt.	splissen, ende ten deelen aannemen, ten deelen verwerpen.
2. Judiciele ofte geregteeljk wat.	
3. Extrajudiciele, of ende van wat kragt, ende hoe verre yemand verbind.	6. Bekentenis ende verklaringe van yemand op sijn dood-bed gedaan, of ende van wat kragt.
4. Of ende wanneer herropen mag werden.	7. Oculaire Inspectie, wanneer ende in welke saken noodig, ende van wat kragt.
5. Een gequalificeerde, dat is, omstandelijke bekentenis, of ende wannermen die mag	

Buiten Getuigen werd een saak ten vollen bewesen by *confessie*, dat is, bekentenis van de Luiden selv, dewelke voor het kragtigste bewijs in regten werd gehouden. *l. unic. Cod. de confess. l. 1. l. 6. ff. cod.*

Dese is of *judicieleel*, dat is, in regten ende by Ding-taal overgegeven, of *extrajudicieleel*, dat is, buyten regten ende Regts-vordering gedaan.

- 2 Tot *judiciële confessie* ofte regtelijke bekentenis werd vereist dat deselve in regten, in 't by-wesen vanden Tegen-dinger, vrijwillig ende met regte en de ware wetenschap, sonder dwalinge geschied. *l. unie. verb. in jure. Cod. de confess. l. 6. §. 3. ff. eod. l. 22. ff. quod met. caus. l. 2. ff. de confess. dewelke* alsoo geschied zijnde den Eijffer daar op vonnis versouken mag, om daar door tot de *executie* ende wtwinninge te komen, sonder verder Ding-talen te houden: sulks hem niet en mag werden geweigerd, met dat yemand die yets in regten bekent, sijn eigen vonnis spreekt, ende voor overwonnen werd gehouden. *l. 1. l. 3. in sine. l. 6. in pr. ff. de confess. l. unie. Cod. eod. l. 12. in fin. ff. de Interrogat. in jure faciend.*
- 3 Bekentenis buiten regten gedaan, vereist buiten dien volkomen bewijs dat ende hoe de selve is geschied, by geschrift ofte met Getuigen, dewelke indien bewesen werd volkomen te zijn, dat is, met wdrukking ende byvoeging van onderscheidentlijke redenen ende oorsaken, in 't bywesen van den Tegen-dinger, ende Getuigen, geschied te zijn, al ander bewijs wtfluit, ende kragt heeft van *transactie* ende overkomst, daar op mede vonnisse werd gewesen. *l. 26. §. fin. ff. d. deposit. & l. 25. §. fin. ff. de probat. DD. ad l. 1. & l. 11. §. 6. ff. de interrogat. in jure faciend. & ad l. 40. ff. de pact. l. 13. Cod. de non num. pecun. ad l. 25. in fin. ff. de probat. Hartmann. observ. tit. 11. obs. 1. num. 1. Nic. Everhard. consil. 186. num. 11. Specul. tit. de confess. §. nunc vidend. num. 5. Surd. decis. 12. num. 1. Mascard. de probat. conclus. 345. num. 1. 5.*
- 4 Maar was de selve in het afwesen van den Tegen-dinger geschied, of met geen volkomen redenen ende oorsaken bevestigd, soude voor geen bewijs verstreken. *l. 6. §. 3. ff. de confess. l. 47. ff. de re judic.* Endet' allen tijden om redenen van onbedagtheid ende misleggen, verworpen ende herropen mogen werden. *arg. l. 8. ff. de juris & facti ignorantia.* Sie Mascard. *de probat. conclus. 347.* Gabriel. *commun. conclus. tit. de confessis. conclus. 1. & conclus. 5.* Nicol. Everhard. *consil. 72. num. 5. & consil. 164. num. 2.* Marant. *prax. part. 6. tit. de confess. num. 2.* Marc. *decis. 705. num. 2, 3.* Boër. *decis. 89. num. 4.*
- 5 Soo ook indien yemand yets bekent met sekre bygevougde omstandigheid, dewelke de saak dus of soo doet verstaan ende wtleggen, moet deselve bekentenis soo die leid aangenomen werden, sonder dat het een van het ander mag werden gesplijt, om dat het doen, ende seggen van een yeder niet verder, ofte anders, als naar sijn meeninge, kan werden wtgeleid, ende een yder de regte wtlegger is van sijn eigen woorden. *arg. l. 39. ff. de oper. lib. cap. cum dilecti extr. de accusat.* Ten waar de omstandigheid van

van dien in foodanige onderscheidentlijke deelen bestond, dewelke niet gemeens met malkandren en hadden. Sie Althus. *dicæolog. lib. 3. cap. 38. num. 23.* Card. Tusc. *practicab. conclus. litt. C. conclus. 673. & seq.* Boër. *decif. 263. & 339.* Surd. *decif. 258.* Ant. Fab. *ad Cod. lib. 7. tit. 24. de fin. 1.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. 106. num. 7. & de pace publ. lib. 1. cap. 17. num. 1. 2. & seq.*

Een bekentenis, ende getuigenis van yemand op sijn dood bedde gedaan, 6 bewijft wel tot sijn nadeel, om dat niemand geagt werd in sijn wterste te hebben willen liegen. *l. 1. §. 24. ff. de quest.* maar tot voordeel van hem of sijne Erygenamen, kan het niet verder strekken als voor een waarschijnlijke *presumtie*, ende tot een halve *prouve*. Sie Hyppolit. *de Marsil. ad d. l. 1. §. 24. ff. de question.*

By *oculaire inspectie*, dat is, vertoog ende aanwijfinge op ende omtrent 7 de ding-pligtige saak, werden ten vollen bewesen alle grond-scheidingen, ende Ery ofte Land-dienstbaarheden. *l. 8. in fin. ff. finium regund.* dewelke versogt, ende ook wel van den Regter de Dings-luiden werd opgeleid op kosten van ongelijk. *l. 8. §. 1. ff. finium regund. & l. 44. ff. de Arbitris.* Bald. *ad l. unic. col. 4. Cod. ut qua def. advocat. part.* Bart. Cæpoll. *cautel. 115.* Dewelke ook in veel andre gelegentheden noodig is: als om te oordeelen van een wonde van een nedergeslagen, of de selve doodlijk is geweest, ende over Egt-scheidinge om oorzaak dat yemand tot voortteling onbequaam is, en om te oordeelen of een Vrouw swanger gaat, en diergelijke, werden de perfoonen de ervaren Medicijns, ende Vroed-wijven ten ondersouk voorgesteld, dewelke daar van naar genomen *inspectie* ende klaar betoog, oordeelen wat van de saak is. *l. 1. ff. de ventr. Inspec. cap. nec aliqua. & cap. proposuisti. extra. de probat. cap. laudabilem in pr. extra. de frigid. & malef.* Sie Chassan. *ad consuetud. Burgund. Rubric. 1. des justices & droicts. §. 6. Messiers & Sergens. in verb. par leurs Sermons num. 8, 9.*

HET XXII. DEEL.

Van halve Preuve, ende bewijs by *presumptien*, dat is, waarschijnlijke middelen, ende van Eed-sweeren.

1. Halve Preuve wat.
2. *Presumptie* wat ende van wat kragt.
3. Is altoos voor de onschuld, soo lang niet anders werd bewezen.
4. Den Eed by gebrek van volle bewijs, of wie ende wanneer op te leggen.
5. By gebrek van Bewijs, ende verdagtheid, werd den Eijffer opgeleid sijn geëijste nader te bewijzen.
6. Eed-sweeren wat.
7. Deeling van Eed, of ende wanneer plaats heeft.
8. Mag aangenomen werden.
9. Of ende wanneer de selve mag geweigert werden by den Gedaagde.
10. Wanneer by den Gedaagde.
11. By den Regter opgeleid, of ende hoedanig te voldoen.
12. De weigering van wat wistag.
13. Moet geschieden in tegenwoordigheid van den Tegen-dinger.
14. Of het Vonnis voorgaat, of te op den Eed volgd.
15. Het Eed-sweeren in welke plaats heeft.
16. Of in criminele saken.
17. Of ende hoedanig in geld-boeten.
18. In Pagters saken.
19. In saken van Huwelijk ende Trouw-beslufen.
20. In saken van Injurie.

1 **H**alve *preuve*, is foodanige bewering daar by den Regter wel eenige kennis van de saak krijg'd, maar niet volkomen, of foodanig, dat daar wt de saak by vonnis mag werden gewezen, of voor regt kan werden wtgesprooken.

2 **S**odanige *preuve* is een bewering met een getuig: Welkers getuigenis al was het een Man van eer, ende geloofwaardig, voor geen bewijs en kan verstrekken. *l. 9. §. 1. Cod. de Testib. l. 14. ff. de dote prelegata. l. 1. §. fin. ff. Quemadmod. test. aper. l. 13. ff. de jurejur.*

Door een gemeen gerugt werd ook een saak niet meer als ten halven beweerd, door dien dat de gerugten merendeels vals zijn, ende veel buiten de waarheid wt een gerugt werd by gedaan. *Gloss. & DD. in l. 3. Cod. de reb. cred. cap. 2. in fin. extr. de probat.*

Hoedanige *preuve* ook beweerd werd door *presumptie*, dat is, omstandige waarschijnlijkheid. *l. 9. ff. de probat. & presumpt.* dewelke van foodanige kragt is, dat den Tegen-dinger gehouden is hem daar jegens te suiveren, ende het tegendeel te bewijzen. *l. 5. Cod. de Codicill.* Soo besluitmen, dat een voorvlugtige, aan de misdaad daar hy mede beschuldigd werd, schuldig is. *cap. nullus. extr. de presumpt. & cap. deterr. minamus. 3. quast. 9.*

3 **A**nders soo een beschuldigde de waarschijnlijke omstandigheid voor hem

hem heeft, werd hy ontschuldigd, soo lang het tegendeel niet soo veel te kragtiger, ende met volle bewijs beweerd werd. *l. ult. ff. quod met. caus. l. 57. in fin. ff. de jure dot. l. 16. Cod. de probat.* Sie Andr. Gail. *lib. 2. observ. 128. num. 12.* Nicol. Everhard. *consil. 3. num. 14.* Berlich. *praët. conclus. part. 1. conclus. 37. num. 15.*

Andre losse gissingen ende *conjecturen*, dië geen omstandige waar- schijnlijkheid by en brengen, en kunnen geen halve *preuve* maken, maar werden in 't geheel verworpen, dewelke of ende van hoedanig gewigt zijn, veel aan de bescheidenheid van den Regter werd gelaten.

De faken met eene Getuige, ofte anders met foodanige omstandige waarfchynelijkheid beweerd zynde, dat deselve wel waarfchynlijk is, ende ten halven beweerd werd, dog met geen andre middelen versterkt werd, dewelke volle bewijs souden kunnen wt maken, is de voornaamste toevlugt ende sterkte, tot beslegtinge van de saak, het opleggen van den eed aan d'een of d'ander zijde, het zy tot vervulling van het gebrekig bewijs van den Aanlegger, ofte tot luivering jegens het waarfchynlijk bedenken tegen den Gedaagde ingebracht. *DD. ad l. admonendi. 31. ff. de jurejurando. in verb. solent cap. final. vers. prasumptione. extr. de jurejur.* Het welk t'eenemaal handt aan de bescheidenheid van den Regter, of ende wanneer den selven eed den Aanlegger, of den Gedaagde moet opgeleid werden.

Den Eisser ofte Aanlegger werd de selve opgeleid, soo wanneer hy een 4 eerlijk Man zynde, sijnen eys ten halven of meer dan ten halven heeft bewesen, ende aan de syde van den Verweerder geen tegen-bewijs, nogte waarfchynlijke omstandigheden tot sijn verschoninge waren: maar indien den Verweerder eenig bewijs voor sijn verset, ofte *exceptie* heeft, ofte voor hem heeft eenige regtelijke *presumptie*, of anders soo de faken ten wederzijden gelijk stonden, soude den verweerder in het doen van den eed tot sijn ontlastinge voor den Eisser moeten aangenomen werden. *arg. l. 125. ff. de Reg. Jur.* Sie *DD. ad l. admonendi 31. ff. de jurejurando. & l. in bona fidei. 3. Cod. de reb. credit. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 71. cap. 1. Specul. tit. de jur. delat. §. 1. num. 9. Carpz. desin. forens. part. 1. const. 23. desin. 6.*

Anders soo den Eisser ofte Aanlegger sijn eys ende voorstel min dan ten 5 halven had bewesen, of dat andersints bedenkelijk is, of die met eede kan verklaart werden, is men niet gewoon den eys heel af te seggen, nogte ook zijn toevlugt tot den eed te nemen: maar werd de saak in *advij*s gehouden, ofte geschorst, ende werd den Aanlegger opgeleid sijn geëifte ofte
gesufi-

geftuincerde, dat is, voorgestelde faak nader te bewijfen; aldus: *Scheponen vinden de faak niet gedifponeert om wterlyk te termineren, houden de felve in advijs, ende alvorens te witten, Ordonneren den Eiffer fijn geifte nader te bewijfen, om't felve gefien alsdan in de faak gedifponeert te werden als bevonden fal werden te behooren.*

- 6 Den Eed is een waaragtige belijdenis van 't geen dat men spreekt, met aanroepinge van God tot een getuig van de opregte waarheid, ende regtvaardige wraaker van de leugen-taal, met opgeregte vingeren ende met dusdanige woorden: *Soo waarlijk help my God Almagtig.*
- 7 De Dings-luiden fiende dat zy in het volkomen bewijs gebreken, mogen selv haar toevlugt nemen tot den eed, ende den felven in plaats van bewijs aanbieden te doen, of overgeven by den Tegendinger in tegendeel van dien gedaan te werden, *l. 3. ff. de jurejurando.* het welkmen nomt de
- 8 faak te stellen in deeling van eede. Welken eed by den Tegen-dinger hem aangeboden zijnde, wel mag aangenomen werden te doen, of anders verdragen werden dat gedaan werd: ende werd daar op regt gedaan ende vonnis gewefen. *l. 1. verb. ex pactione. ff. de jurejur.* Dog mag om redenen wel gewraakt werden, Soo dat den Regel Sweerd of ik Sweer. *l. 38. ff. de jurejur.* niet altoos plaats en heeft, maar t'eenemaal staat aan het oordeel van den Regter of het selve behouvt aangenomen te werden ofte niet. *l. 12. in pr. & d. 2. Cod. de reb. cred. cap. fin. in pr. extr. de jurejurando.*
- 9 Soo mag een aangeboden eed, van den Eiffer by den Gedaagden afgeslagen, ende geweigerd werden, als hy fijn eys ofte voorgeven met geene middelen, of min dan ten halven beweerd, in welken geval den Gedaagde daar op staan mag, dat den Eiffer, onangesien den aangeboden eed, fijnen eys ende *conclusie* moet werden ontfeid. *l. 4. in fin. Cod. de edendo. cap. fin. in pr. extr. De jurejurando.* Soo dat indien deselve hem van den Regter wierd opgeleid te doen, of gedogen gedaan te werden, daar van met regt soude mogen *appelleren*, ende hoger beroupen. *arg. d. cap. fin. vers. sane. extr. de jurejurando. & d. l. 4. in fin. Cod. de edendo.*
- 10 Wederom mag den Eiffer die het van den Gedaagde op fijnen eed gesteld werd, deselve weigeren ende wraken gedaan te werden als hy de faak buiten dien aanneemt den regten genoug zijnde te fullen bewijfen. *cap. 2. extr. de probat. Bart. & DD. ad d. l. admonendi. 31. ff. de jurejur.*
- 11 Den eed tot vervulling van volkomen bewijs door den Regter, het zy, *ex officio*, dat is, ampts-halven, ofte naar gedane *delatie* ende aanbiedinge, een van den Dings-luiden opgeleid zijnde, moet aangenomen werden, of
werd

werd by weigering van dien de zaak voor bekend gehouden. *l. manifeste. 38. ff. de jurejurando.* ende daar op vonnis gewefen, ende in het selve vonnis wtgedrukt, Schepenen alvorens gehoord *NN. dewelke weigerig was den eed hem opgeleid te doen, Condemneren, &c.* Om dat hy tegens sodanige weigering in *appel* ofte hoger beroup niet en mag werden gehoord, als op fijn eigen *confessie* ende overgifte verwefen zijnde. *d. l. 12. §. 1. & seq. Cod. de reb. credit.* Als alleen, foo wanneer hy wilde beweeran, dat hem den felven eed te onregt ende buiten noodfaak was opgeleid. *d. l. 12. §. 2. Cod. de reb. cred. & jurejur. cap. fin. in pr. extr. de jurejurand.*

Den eed aangenomen, verdragen, ofte andersints yemand opgeleid zijnde, moet gedaan werden in de tegenwoordigheid van den Wederdinger, dewelke daar toe geroupen, of daar van naar gedane daginge verfteeken moet werden, of anders is deselve kragteloos. *l. 19. Cod. de Testib. Novell. 90. cap. 9. Wurmser. prax. tit. 18. observ. 19. Hartmann. observ. tit. 18. observ. 6.*

Den eed gedaan zijnde, volgt daar op terftond vonnis, als zijnde van foudanige kragt, dat den wtflag van de zaak daar in gelegen is. *l. 1. in fin. ff. de jurejur. l. 31. vers. solent. ff. eod.* Dog naar onse stijl is men gewoon, op dat den eed gedaan zijnde niet ligt van valfheid en werde verdagt, het vonnis te laten voorgaan, inhoudende *Comdemnatie*, onder sodanige, mits dat den Eiffer, ofte den Gedaagde met eede verklare, &c. Ende werd gemeenlijk het doen van den felven eed op gehouden foo lang de tijd van *Appel* ende Hoger beroup open staat: ten waar den Tegen-dinger den felvden eed sonder tegenwerp van Hoger beroup gedoogde gedaan te werden ende hem verdroug.

Den eed heeft plaats in alle pleithangende faken. *l. 3. Cod. de Reb. cred. 15* Maar den eed buiten Regts-vorderinge gedaan, ofte aangeboden, verbind niemand. *l. 3. ff. de jurejurand.*

In *criminele* ende lijv-straflijke faken heeft eed-sweeren geen plaats, alwaar 't dat de zaak ten halven was bewefen, om dat hem niemand en soude ontfien door een gedwongen eed de lijvstraf te ontgaan, sonderling foo deselve swaar ende doodelijk was. *arg. l. 1. ff. de bon. eor. l. 1. §. 3. ff. de calumniatorib.* Sie Jul. Clar. *lib. 5. §. fin. quest. 63.* Boër. *decis 86.* Berlich. *conclus. pract. part. 1. conclus. 54. num. 5. & 8.* Ant. Fab. *ad Cod. tit. de reb. cred. & jurejur. defin. 43.* Sulks dat het *juramentum purgatorium*, dat is, den eed van fuyvering in lijv-straffelijke faken geen plaats en heeft. Sie Boff. *prax. criminal. tit. de Sentent. num. 75. in fin.* Jul. Clar. *d. quest. 63. num. 6.* In welkers plaats gekomen is in groote faken, ende

daar het bewijs by na volkomen is, het pynigen, daar van hier naar, ende in kleyne saken, ende daar het bewijs soo groot niet en is, het hooren op *articulen* by ons gebruikelijk.

- 17 Hier van werden by de sommige wtgefondert sodanige *criminele* saken, om dewelke geen lijk-straf maar alleen een geld-doete werd geëyft. Van hoedanig gevoelen zijn Ant. Fab. *d. tit. definit. 43.* Berlich. *pract. conclus. d. conclus. 54. num. 5. ende 8.* Ende de verdre *Auteurs* by hem aldaar aangewesen. Carpzov. *defin. forens. part. 1. constit. 23. defin. 11.* Dog aangehen in veele geld-boeten een gevolg is van *infamie*, dat is, schande ende verdagtheid van ondeugd, werd het selve ter bescheidenheid van den Regter gelaten.
- 18 Het welk voornamentlijk te pas komt in saken van smokkel ende sluykeren, van Pagten ende Gemeen-lands-middelen, daar wt de luyden van smokkel ende sluykkery overtuigd, metter daad vervallen in oncer ende schande, ende de boete dikmaals soo groot valt, dat de luiden om 't selve te ontgaan, haar gewisse soude binnen houden, ende tegens deselve tot haar wyterlijke ontschuldiging willen verklaren. Derhalven by veele niet sonder reden werd geoordeeld dat in sodanige saken geen eed-sweeren tot ontlasting van nooden is, of behoort te werden toegelaten. *arg. l. 27. §. 3. ff. de pact. l. 5. ff. de pact. distal.* Sie Berlich. *pract. conclus. part. 1. conclus. 21. & conclus. 29. num. 34. 35.* Carpzov. *defin. forens. part. 1. constit. 6. defin. 10. num. 4. & constit. 12. defin. 31.*
- 19 In saken van Huwelijk ende Trouw-beloften heeft mede naar het gevoelen van de sommige het opleggen van den eed geen plaats. Dog dewijl het meerendeels tussen vier oogen geschied al wat des aangaande omgaat, ende dikmaals swaar ende onmogelijk valt volkomentlijk te bewijzen, werd het aanbieden van den eed in sodanige saken, naar waarscheinlijke omstandigheden, tussen luiden van gelijke gelegenheid ende onbesproken leven buiten het geene tussen haarluiden is, merendeels aangenomen ende toegelaten. Sie Andr. Gail. *lib. 2. observ. 94. num. 12.* Ant. Fab. *ad Cod. lib. 4. tit. 1. defin. 44. num. 6.* Carpzov. *defin. forens. part. 1. constit. 23. defin. 10.*
- 20 Een voordeel van de noodzakelijke opvoeding der onnoosle Kindren, werd in het twijvelagtige verstaan dat die geene die op het aanseggen van de Moeder, niet ten vollen met eede derv verklaren, dat hy deselve noit, ofte te eeniger tijd bekent en heeft, voor de Vader verklaard werd, ende in de opvoedinge gehouden is. sulks hier voor in het I. Bouk. XIII. Deel. *num. 7.* breeder is aangewesen.

Of het eed-sweeren mede plaats heeft, in saken van *Injurie* ende lasterspraak, in dewelke de hevigheid, des gemoeds de luïden buiten haar selsven vervoerd? Werd mede, ter bescheidenheid van den Regter, verstaan; dat daar in het eed-sweeren, voornamentlijk tot ontlastinge van den beschuldigde, (dat hy met de versproken woorden niet gedagt heeft den ander te lasteren) plaats heeft. *l. 5. §. 8. ff. de injuriis, junct. l. 3. Cod. de reb. credit. junct. l. 3. l. 13. §. 2. & l. 30. §. 3. ff. de jurej.* Sie Papon. *lib. 9. tit. 6. arrest. 10.* Boër. *decis. 86. num. 4. 5.* Christin. *ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 26. ad num. 4.*

HET XXIII. DEEL.

Van Verdrag ende Overkomst

1. welke saaken by overkomst gesligt mogen werden.	3. Geen geschillen, spruytende wt wterste willen die nog niet geopent ofte gelesen zijn.
2. Geen geschillen over het geene yemand tot onderhoud is gemaakt, ten waar, &c.	4. Geen misdaden, ten 27. &c.

EEr dat de saken ding-pligtig gemaakt, voldongen, ende in staat van ^I wijzen gebragt, wterlijken werden wtgesproken, staat het een yder altijd vry sijn geschillen of *quaestien*, die hy met een ander heeft, met den selyen door overkomst te sligten, ende af te maken. *l. 1. ff. de transact. junct. l. 38. Cod. eod.* daar toe dan wel somwijlen by den Regter Goede Mannen werden gesteld, daar voor *partijen* tot sekren dage moeten verschijnen, *ten fine van accoord.*

Van alle rwiſtige saken ende geschillen, magmen verdrag maken.

Wtgesondert van het geene tot yemants onderhoud is gemaakt, het ² welk sonder kennisse ofte gestaden van 't Hof ofte Geregte niet bestaan en mag. *l. 8. in pr. & §. 6. ff. de transact. Mantic. de ambig. conv. lib. 26. tit. 3.*

Ik segge sonder kennisse ofte gestaden, ofte goed opnemen, om datter luijdenſdaags niet aan gelegen is, of de kennis ende het toestemmen van den Regter voorgaat ofte na komt; *contra d. l. 8. junct. l. 5. Cod. de legib.* Sie Groenew. *de legib. abrog. ad l. 8. Cod. de trans. §. 2. inst. de auth. tutor.*

³ II. Magmen geen overkomst maken van geschillen, spruytende wt cenige Wterste-willen die nog niet geopent ofte gelesen zijn. *l. 6. ff. de transact. l. 1. §. 1. ff. testam. quemadm. aper.* Sie Christin. *vol. 1. decis. 84.*

Sande *lib. 4. tit. 5. defn. 15.* Faber *Cod. lib. 2. tit. 4. defn. 1.* Mantic. *de ambig. conv. lib. 26. tit. 2.*

- 4 Wat aangaat de misdaden ende *delicten*, lieten de Roomse Regters toe, een yegelijk in 't bysonder te verdragen over doodslag ende andre misdaden, daar by den hals ende het leven verbeurt was. *l. 18. Cod. de trans.* maar overkomste over andre ende minder misdaden, was niet geoorloft, *l. 18. ff. eod. in fin.*

Dog huylensdaags komt het vervolg vande straf over de doodslagen ende andre misdaden eigentlijk toe de Hooge Overheid, ende witten naam ende van wegen deselve den *Fiscaal* van 't Land, ende alle andre des Graavlijkheids *Officieren, Baljuwen* ende Schouten (gelijk als hier naar in het XXVII. Deel breeder geseid ende aangewesen werd) dewelke van egeene misdaden verdragen, overkomste maken, ofte kwijtscheldinge mogen doen, ten zy, ten overstaan ende met kennisse van de Hooge Overheid, wiens persoon hier in de Kamer van Rekening bewaart. Sie 't *Edict ende Ordonnantie op 't stuk van de Criminele Justitie van Konink Philippus van den 5. Julii 1570. art. 13.* Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 14. cap. 2. numer. 5. & cap. 6.*

Maar mogen dien onvermindert, die gene die bysonderlijk door de misdaad zijn beschadigt, voor haar bysonder *Intrest* onder den andren vryelijk verdragen, ende kwijtscheldinge doen, van alle misdaden sonder onderscheid. Grot. *Inleidinge lib. 3. part. 4. num. 10.* Christin. *vol. 1. decif. 152.* Zyp. *not. fur. Belg. tit. ne transact. vers. accusare.* Ja is soo verr nootzakelijk, dat het vergunnen van *Remissien* ende *Pardonnen* niet eer sijn voortgang hebben kan; ten zy de Vrunden van de neder geslagen, met den misdader hebben gesoent. Instruct. van den Hove *art. 223.* Zyp. *notit. fur. Belg. de abolit. & remiss. vers. Ante grat.* Grot. *Inlejd. part. 33. lib. 3. vers. cum seqq.* Het welke hoedanig toegaat. Sie Papegay *pag. mihi 475. ende volg. in Vlaanderen, Damhoud. prax. crim. cap. 145. ende in Brabant, Costum. van Antwerp. tit. 22.*

HET XXIV. DEEL.

Van Vonnissen, ende Gewijsden.

1. Vonnis of Sententie hoedanig te wijzen, ende hoe te verstaan, als de stemmen stecken, ende gelijk zijn.	7. Of men ten principalen kan voortgaan eer de provisie is voldaan.
2. Sententie of Vonnisse interlocutoir of diffinitief.	8. Diffinitief.
3. Appointementen wat ende hoedanig te verleenen, ende hoe velerhande.	9. By Default hoe te procederen.
4. Vonnissen interlocutoir.	10. Gewijsden hoedanig te stellen ende wat daar in waar te nemen.
5. Exceptien reanitive.	11. Een gewijsde, hoe ende wanneer voor de vaste waarheid te houden.
6. Vonnissen provisioneel, wat ende hoe te verleenen ende in te stellen.	12. Binnen wat tijd te executeren.
	13. Surcheantie van executie of ende hoedanig te verleenen.

HEt *Proces* aldus gebragt zijnde in staat van wijzen, volgt daar op het *gewijsde* ende *vonnis* van den *Regter*, daar by de *saak* cintelijk werd geuyttet. *l. 1. ff. de re judic.* by meerderheid van stemmen, ende by omvragen van den oudsten tot den jongsten, daar van den *Schout* de stemmen vergaderd ende de omvraging doet, ende wt het meerder getal van een gevoelen het besluit maakt. *arg. l. 19. ff. ad. munic. l. 160. §. 1. ff. de Reg. Jur. l. 46. Cod. de Decurion.* Ende indien de stemmen ten wederzijden gelijk zijn, gelijk op sommige plaatsen daarmen met agt *Schepenen* wijst, of andersints by het afwesen van een daar het getal ongelijk is, (sulks tot dien einde meest over al de *Vierschaar* in het getal van seven *Regters* bestaat,) ligtelijk kan voorvallen. Werd het omvragen voor de tweede maal hervat, ende rond gevraagd of yemand van zijn stem wil veranderen ende d'een of d'ander sijde wil kiezen. Soo niet, werd in saken daar over *besit-regt*, *huwelijk* ende *trouw-beloften*, lijvs *onderhoud* ende *diergelijke* werd *gepleit-voert*, voor het selve *gewesen*. *l. 38. l. 39. ff. de re judicat.* In andre *gemeene* saken werd in sulken geval voor den *Gedaagde* tot *ontslaginge*, ende *onschuld* geoordeeld: *sonderling* in *lijvstraflijke* saken, om dat in alle saken het *waarschijnelijke* *regt* voor hem is. *l. 125. ff. de Reg. Jur. l. 5. ff. de poen. junct. l. 47. ff. de obligat. & act.* Dog in sommige *Steden* sijn dien aangaande *keuren*: dat in alle *Vergaderingen* bestaande by *even* *personen*, daar de *stemmen* gelijk zijn, ende *jegens* *malk* *anderen* *stecken*, ende naar *gedaane* *heromvraag* *niemand* *van* *zijn* *stem* *wil* *wijken*, *de* *stem* *van* *die* *geene* *die* *in* *'t* *selve* *collegie* *presideert*, *'t* *sy* *Burgermeester* *of* *Schepenen* *kragt* *sal* *hebben* *van* *twee* *stemmen*. Sulks by de *Vroedschap* der *Stad* *Leiden* op

den 28. November 1592. is vast gesteld ende als nog werd onderhouden.

Deze wanneer die van een Hooger Regter is, werd een *Sententie*, ende van een Lager Regter *Vonnisse* genoemd.

- 2 Ende is, ofte *interlocutoir*, dewelke yets tuffen beyden ofte voor af beveelt, ofte *definitief*, dat is, vellig dewelke het geheel geding ten einde brengt, anders genomt eynd-oordeel. l. 3. *Cod. & l. 1. ff. de re jud.*

Alfoo in het geven van de gewijsden vele *fautten*, ende mislagen kunnen werden begaan: Soo staat voornamentlijk te letten, op den aart ende regten eigenschap ende instelling van dien.

Deselve werden verdeeld in *Appointementen*, *Interlocutien*, *Provisioenele* of *diffinitive*.

- 3 Een *Appointement* is een bevel op een enkel versouk ofte *incident* by monde, het zy voor of naar het Ding-taal, ofte ook wel by geschrifte, tot verligtinge ende voorkominge van verder geschil gedaan, het welke by den Regter werd toegestaan, bepaalt ofte ontfest, ende *vooris* ofte *dien onverminderd*, geordonneert op dese of op geene maniere in de sake voort te *veran*, alles naar bescheidenheid van den Regter.

Daar op in agt te nemen staat, dat aan d'een zijde *partye* niet al te haastig aangedrongen werd, om dat men in veele saken op staande-voet niet en kan bereid wesen, om hem te verantwoorden. *DD. ad. l. 1. ff. & l. 2. Cod. de edendo*, ende aan d'ander zijde, de gebrekege *partye* niet te veel bots en werd gegeven, om sijn Weder-dinger met noodelose of ondienstige wtylugten te quellen, tot dien einde altyds vry latende, het mondeling tegenweer indien by *Notulen*, ofte schriftelijk antwoord, indien by versouk-schrift werd gehandeld, volgens het gemeen spreekwoord.

--- *Auduo alteram partem.*

Ende werden ook buyten versouk wel somtijds *partyen* door den Regter *ex officio* geordonneert te *compareren* voor *Goede Mannen*, by *partyen* selvs te verkiefen, of die by de Regters daar toe in 't bysonder werden genomt, om by deselve *vereenigt* te werden, is't doenlik, indien niet, deselve behoort, als dan in de sake gedaan te werden, gelijk als bevonden sal werden te behooren.

Deze voorbereidinge ende voor-afgaande versouken, ende bevelen zijn andre die den loop ende voortgang van de *principale* sake nootsakelijk souden stutten, ende sulks voor afgedaan ende geuyttet moeten werden.

Andre die den loop ende voortgang van het eind-oordeel niet nootsakelijk en stutten ofte beletten. Ende mag op soodanige versouken dien onverminderd, bevolen werden soodanig Ding-taal te houden als den staat van

van het geding mede brengt, als by voorbeeld, indien yemand regt maakt wt een gekoſte *actie*, ende tegens hem verſogt werd, verklaringe wat hy daar voor heeft gegeven, om door dat middel tot de naaſting te komen: Item op het verſouk van *Coppe* van 't geen daar den Eijſſer ſijn eys ofte regt op maakt. Item op 't verſouk van een ſaak in dewelke noodſaaklijk *guarand* plaats heeft, ende den Gedaagde ſonder ſijnen *Guarandeur* van het geding te verwittigen, ſijn *actie* van *guarand* ſoude verlieſen, voor een tijd in ſtaat te ſtellen, ende diergelijke: moet ſodanig *incident* ende tuſſen-ſaak, eerſt ende alvorens afgedaan worden.

Maar ſoo wanneer, in een ſake daar geen *proviſie* werd begeerd, voor de *litifcontefatie* aſſchriſt werd verſogt, van het gunt tot beweeing van de *principale* ſaak ſal werden overgeleit, ende ſulks op het *termijn* van *productie* eerſt kan vallen, of dat in ſaken van *poenaal*, alvorens eys te doen, verſogt werd *reparatie van attentaten*, of in *cas d'appel* voor Baljuw ende mannen by *proviſie* werd verſogt, het Vonniſſe ter *executie* te leggen, ende voor het Hof de afdoening van de *clauſule van inhibitie*, ſtrekkende tot gelijken einde, of dat in *cas van ſpolie ante omnia* reſtitutie werd verſogt, of diergelijke, ſoo ſtaat het aan de beſcheidenheid van den Regter, om naar de gelegentheid op de *proviſie* te diſponeren, ende af te doen, ofte het ſelve te ſcherffen, ten wi-einde van de *principale ſaak*, ende te ordonneren dien onvermindert eys te doen, te antwoorden, ende de ſaak op alles te voldingen, om alſdan ten *principalen*, ofte op de *proviſie* gedifponeert te werden als naar behooren.

Gelijk ook ſoo wanneer de *actie* niet enkel *poſſeffoir* en is, ende by *proviſie* werd geeiſt behoudinge ofte herſtellinge van het gunt by yemand feitelijk afgebroken, ofte om verre geſmeten is.

Item daar ten *principalen* betaling, by *proviſie Namptiffement* werd verſogt, ende de ſake by den Regter niet gants ende volkomen klaar en werd bevonden.

Welk middel om dien onvermindert voorts te procederen, ſomtjids wt de eigenschap ende gevolg van de ſake nootſakelijk is, ofte ook voor het bequaamſte ende gevouglijkſte gebruikt werd, om *partijen* dewelke tot wtſtel genegen zijn, door volkomen ontſegging geen oorſaak tot *appel* ofte hooger beroup te geven.

Gelijk ook de Regters om de ſelve redenen kunnen bewogen werden, op een klare ende regtmaticge *proviſie* promptelijk regt te doen, alſſer maar alleen op de *proviſie* geantwoord is.

Vonniffen *interlocutoir* zijn, ſoo wanneer wt het overſien ende onderſouk 4 van de ſake als die voldongen is, by den Regter verklaard werd: dat de *ſaak*.

zaak niet en werd gevonden in staat om eintelijken geuyttet te werden, ende daaromme den Eijfcher of den Gedaagde opgeleid werd, dit of dat, den regten genoeg zijnde naarder te bewijfen, om het selve gedaan zijnde, aldaar gewefen te werden als naar behooren: Of dat gelast werd de overgeleide verklaringen die in opmerking komen, volgens het 17. Artijkel van de Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden te doen recoleren, dat is, de getuigen nader onder eede te doen hooren, om, &c.

- 5 Vonnissen *interlocutoir* werden ook genomd daar by het verfet ende *exceptie* by den Gedaagde voorgesteld werd afgeslagen ende ontfeit, ende den selven gewefen in de zaak ten *principalen* te antwoorden.

De *Exceptien* daar op dat men alleen mag blijven staan, ende regt verfoeken, sonder voort op de zaak selv te antwoorden, zijn drierhande, *declinatoir* ofte *incompetentie* anders *renvoy*, *litispendentie*, ende *litisfinitie*, sulks hier voor in het XVII. Deel, breeder is verhandeld.

Dog buiten dien zijn verscheide andre die de *instantie*, ende het aantal geheel fouden vernietigen, *volgens peremptoire exceptien*, ofte andersints den Regter fouden kunnen bewegen, om deselve niet los af te ontleggen, maar de selve te voegen by de *principale* zaak, ende dien onverminderd den Gedaagde te ordonneren te antwoorden: Dog mag den Gedaagde op foodanige *exceptien* (als gefeit is) niet blijven staan, sonder mede op de *principale* zaak te antwoorden, by voorbeeld: Indien een Minderjarige in regten verschijnd, sonder zijn Voogt, een getrouwde Vrouw sonder haar Man; Item als den Eijfcher te vroeg op is, eer dat zijn regt geboren is te eiffen; Item dat van een *provisioneel* Vonnis van Steden aan het Hof werd *geappelleerd*, ende den Gedaagde daar jegens wt kragte van het 3. Art. van de *Ampliatie van de Instructie*, zijn verfet ende *exceptie* wil nemen aldus: *tot sub* ende *obreptie*, *ten fine van niet ontfankelijk*, *versoukende daar op alvorens regt*, ende voorts by *ordine tot*, &c. ende kan dan schoon de zaak op het een ende op het ander gelijkelijc is voldongen, in alle deelen van het geding nog altoos op de *exceptie* ende verfet regt afgedaan, ende den gedaagde van de *instantie*, dat is, saaks aanleg *geabsolveert* ende ontflagen werden.

- 6 Een *provisioneel* Vonnis is daar by, om het groote voor-oordeel dat den Eijfcher weet aan te wijfen, den Gedaagden al eermen de zaak voorts ten *principalen* verder onderfoukt, by *provisie* ende voor af werd verwefen, behoudelijc dat het selve Vonnis ten *principalen*, end by verder onderfouk, mag ende sal werden veranderd; indien bevonden werd dat het also behoort te wesen,

wesen, Voor 't welk indien soo mogte bevonden werden, den Eiffer gelaft werd borg te moeten stellen, voor ende aleer hy 't selve wag genieten.

Soodanige *provisien* werden dagelijks gewesen in saken daar in den Eiffer sijnen eys vast maakt op *Obligatien*, Hand-schrijven ende andre openbare *Instrumenten*, op dewelke den Gedaagden gedagvaard zijnde, deselve te kennen ofte ontkennen, ten minsten *bonam fidem agnoscendo*, sijn hand-reykening, ende het verly van dien niet en weet te logenen aldus: *Condemneren den Gedaagden aan den Eiffer, by provisie te namptificeeren, de geëyste somme van, &c. onder cautie de restituendo, indien naarmaals bevonden werd dat het alsoo behoorde*: Waar van breeder hier voor in het XIX. Deel is gehandeld.

De *Procureurs* voor de lage Vierscharen *practiseren* dikwils op de *provisien* te pleyten, eer dat op alles *conclusien* zijn genomen, ende meest op *namptiffementen*, klovende de ding-talen, om daar mede het perykel te ontgaan, dat ten *principalen* regt gedaan soude werden. Ende niet dat van een *provisioneel* *Vonnis* geen *appel* tot weeringe van de executie ende wtwinninge en werd verleend, het regt van *appel* vrugteloos te maken, sulks hier voor mede voor een mis bruyk is tegen gesproken. Waar op soo den *Wederdinger* niet en staat, dat de saak ten *principalen* mede gelijkelyk werd voldongen, of dat hy selv niet gereed en is te antwoorden, kan by de *Regters* soo het regt tot de *provisie* klaar leyd, ende daar op alleen is voldongen, regt gedaan werden by volkomen toewijfinge ofte ontsegginge van de versogte *provisie*: ofte soo die saak soo klaar niet en leid voor als nog de *provisie* werden ontfeyd, ende dien onvermindert geordonneert de sake voorts te voldongen, na dat de *Regters* oordeelen 't stuk meerder ondersouk te vercyffen. Gelyk den *Regter* ook de magt heeft in alle de leden van het geding op de versogte *provisie*, als nog regt te doen, mits dat in de *principale* sake altyts yets over-blijft te oordeelen; want het vrent soude zijn, als een sake ten vollen is ingedient, ende in state van wijfen gebragt is, *provisie* te verleenen, sonder daar by te verklaren, dat den *Regter* de saak als nog niet *gedisponeert* en vint, om eyntelyk te mogen geuytes werden, bevelende over sulks dit of dat, &c. ende doende als nog regt op de versogte *provisie*, *condemneert* den *Gedaagde* by *provisie*, &c.

Immers soo nodig is het voor de *Dingf-luyden* in haar *conclusien* yets ten *principalen* te laten, om by den *Regter* by eynd-oordeel te wten.

By een *provisioneel* *Vonnis* is van nooden een mark-teyken of onderscheid dat het selve niet eynd-oordelig en is, als dat de *kosten* werden *gereferveert*

veert ten wt-einde van de saak, ende naar gelegenheit geordonneert de saak ten principalen woorts te vervolgen naar style, ofte andersints.

7 Die eenige provisie verkregen heeft, en is volgens gevoelen van de sommige niet gehouden in de principale saak voort te gaan, voor dat de provisie is voldaan, van welk gevoelen onder andren is Willem van Alphen in de *nieuwe Papegay pag. 267*. Het welk wel plaats heeft in *cas possessoir* ofte in saken van herstelling wt nieuwe feytelijkheid, in dewelke het gebod en bevel van den Regter eerst moet voldaan werden, eer men verder mag werden gehoord, *arg. l. 26. §. 6. ff. ex quib. caus. maj.* daar van *Rebuff.* spreekt in de aldaar aangetogene plaats *ad Constit. Reg. tract. de sentent. provis. art. 1. gloss. 4. num. 12.* ende *Boër. Decis. Burdegal. 326*. Maar kan tot andre gemene provisien van *namptissement* geensints getrokken werden, dewelke niet en siet op 't gebod, ende gesag van den Regter, maar op het waarschijnlijke regt van den Pleyt-voerder, die het vry staat, soodanig regt terstond ter wtwinninge te leggen, ende tot de wtwinninge wel kan komen, eer dat de saak ten principalen sijn wtgang kan krijgen: maar dat en belet niet dat den Verwefen omtfangen werd in de saak voort te gaan, 't welk hem den Regter niet en kan weygeren, en tot het *executeren* van de provisie geen verandering en geeft.

8 Een *diffinitief*, dat is, vellig ofte eynd-oordelig vonnis is, daar by de saak ten principalen, als regt werd wtgesproken, ende eyntelijken geuyttet, aldus: *Schepenen partyen gehoort, gesien het geproduccerde, ende gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, condemnieren, ofte ontfeggen, &c.* Sulks ook by het Hof werd onderscheiden, aldus: *In der sake hangende tusschen N. N. &c. het Hof doende regt wt den name ende van wegen de Hooge Overheid ende Gravelijkheid van Holland, &c. condemnieren, &c.*

Tot het welk wel te letten staat, datter aan de ding-talen van eys, antwoord, replijq, ende duplijq, so in *conventie*, als *reconventie*, het dienen van *productie*, *renunciëren* van vorder *productie*, *employeren* van *reprochien*, *salvationen*, in regten te *concluderen*, ende vonnisse te versouken (waar van hier voren het XIX. Deel) niet en ontbreekt, alsoo om het minste versuim, de Vonnissen van nietigheid aangevogten kunnen werden.

Item dat de *conventie* ende *reconventie* altoos *pari passu* t'samen gaan ende gelijk geuyttet werden, aldus: *Schepenen gesien, &c. gehoort, &c. ende gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, eerst in conventie, condemnieren den Gedaagde aan den Eysser op te leggen ende te betalen, &c. ende in de reconventie ontfeggen den Eysser sijnen eys ende conclusie op ende jegens den Gedaagde in 't selve cas genomen, &c.* ofte aldus: *Doende regt, eerst in conventie*

wontic ontfeggen den Eijffer fijnen eys ende conclusie, ende in reconventie con-
demneren den Gedaagde aan den Eijffer in 't selve cas op te leggen ende te be-
talen, &c.

Ende om in geen grover mis-flag ofte nulliteyt te vervallen; staat voor al wel te letten, dat alle Vonnissen soo *provisioneel* als *diffinitief* niet en gaan ofte gestelt werden, buyten ofte boven de *conclusie*, ende ding-taal, maar wel minder mag werden toegewesen, DD. *ad l. 18. ff. commun. divid.* Siet Merul. *prax. civil. lib. 4. tit. 37. cap. 2. num. 21.* Ende in val van vermindering, daar altijd bygevoegt werd de volgende *clausule*, *ontfeggen den Eijffer fijn vorderen eys ende conclusie op den Verweerder gedaan ende genomen, ofte in dien fijn verder regt wel goed is, maar tegens een ander ofte op een ander manier hadde moeten aanleggen aldus: gereserveert, fijn verdere actie daar ende sulks by te rade werden sal, ende compenseren de kosten om redenen, &c.* ofte als de sake aan d'een of d'ander zyde gants klaar, ende ontwyvelijk is, die gene die opentlijk ongelijk heeft, den felven te *condemneren in de kosten tot haarlyyder taxatie ende moderatie*, het welk t'eenemaal staat tot bescheidenheid van den Regter. *Instruct. van den Hoogen Rade art. 49. Damhoud. prax. civil. cap. 222. Wielant. pract. civil. tit. 9. cap. 7.*

Hoe dat de Gedaagdens niet verschijnende, versteeken sullen werden, by Vonnis. Sic Ordonn. op 't stuk van de Justitie art. 3. ende hier voor het XIV. Deel.

Van welke *defaulten*, volkomen *Notulen* moeten geteikent werden, ende wat voor *Intendit* heeft gediend, ende daar *provisie* van *Namptissement* plaats heeft, aldus te stellen: *Schepenen verleen den Eijffer tegen den Gedaagde het eerste default, ende voor 't profijt van dien, gesien hebbende de Obligatie in den eys vermeld houden de selve voor beken, ofte aldus: gesien 't Register daar wt in desen werd geageert ende gehoord de affirmatie vanden Eijffer, condemneren den Gedaagde by provisie, &c. ende verleen den Eijffer ten principalen een tweede citatie. Ende by contumacie ten principalen aldus: Schepenen gebleken zijnde dat den Gedaagden tot drie malen toe wettelijk gedagvaard zijnde, niet gecompareerd en is, ofte gemagtigd van sijncr wegen, ende dat by dien volgende behoorlijken gecontumaceert ende versteek en is, gesien den eys, het intendit, ende verificatien van dien, ende gelet op alles wat heeft mogen bewegen, doende regt, condemneren, &c.*

In gemeene Vonnissen steltmen het hoofd aldus: *Schepenen partyen ge*
hoort, gesien 't geproduceerde, ende op alles gelet wat heeft mogen bewegen,
doende regt, condemneren, ofte ontfeggen, &c. als hier voren ten deelen is
 aangewesen: in dier vougen, dat deselve inhouden, dat den Gedaagde in 't

geheel ofte deel verwesen werd in 't geene van hem werd geeïst, ofte daar van vry gesproken ende *geabsolveert* ende voorts inhoudt *condemnatie*, ofte *compensatie* van kosten, sonder datmen ook in de Vonnissen mag gebruiken de *clausule*: van den eis ende *conclusie* te ontfeggen, sulks ende in der vougen als die gedaan ende genomen is, ofte diergelijke, maar moet de somme ende de begrootinge van het gewijste klaar wtgedrukt werden. Sie het 19. art. van de Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Sreden.

In saken van Buyr-quæstien aldus: *Schepenen geweest ter plaarse contentiens, ende van het quæstieuse genomen hebbende oculaire inspectie, partyen gehoord, ende op alles gelei, doende regt, &c.*

Soo wanneer als het Vonnis niet *liquide* ende effen en is, ende daar in yets begrepen is dat naderhand moet werden *geliquideert* ende vereffent, werden *partyen*, ten eynde sy den anderen daar over niet geen nieuwe *proceduynen* en quellen, *geordonneert tot seekren bequamen dage, te compareren ofte gemagtigden te seinden voor twee of meer Gecommitteerdens wten Gerregie, omme de plano te sien procederen, tot nader verklaring ende liquidatie van het gegeven Vonnis.* Het welk alsoo voor den Hoogen Raad dagelijks werd onderhouden.

Voorts moctmen hem wagten in alle leden ende tussen-vallen van het geding yets te doen of te bevelen *partyen* ongehoord, ende in het wijfen moctmen alles wel overwegen, ende daar toe een voorfichtig, scharpsinnig, ende onzijdig oordeel gebruiken. Ende in het geene daar in men sijn eigen oordeel niet wel toevertrouwt, sonderling als de saak van gewigt is, hem niet schamen het *advijis* van ervaren Regtsgeleerden te gebruiken, ende in 't hooft van de vonnissen alsdan te stellen: *Schepenen gesien het advijis van gepractiseerde Regtsgeleerden ter ordonantie van de selve daar over genomen ende hun daar mede confirmerende, partyen gehoord, gesien haar geproduceerde, &c.* Voort moeten alle *definitive* vonnissen in houden *condemnatie*, ofte *compensatie* van kosten. Ordon. op 't stuk van de justitie, art. 19. volgens den Regel dat die geene die in 't ongelijk valt in de kosten moet gecondemneert werden. *l. 79. ff. de judic. §. 1. instit. de poena temere litigant. Novell. 82. cap. 10. Auth. post jusjurand. Cod. de judic.* aldus: Ende condemnren den selven in de kosten van den processie ter *tauxatie* ende *moderatie*. Dog is te verstaan van de sodanige dewelke opentlijk ongelijk hebben ende de saak alleen hebben aangeleid ofte tegen gedongen om sijn party te kwellen. Anders indien de saak twijvelagtig was, ende ten wederzijden sijne redenen gehad, soo werden de kosten *gecompenseert*, ende moet elk de sijne dragen aldus: ende *compenseren de kosten om redenen haar daar toe bewegende.*

Als

Als den aanlegger so opentlijk ongelijk heeft, mag hy ook boven dien in een mulkte ende boete werden gecondemneert, dewelke voor het Hof ter bescheydenheyt werd gelaten, *Instruet. art. 213.* Ende in de Steden ende voor Baljuw ende Mannen bepaalt is tot drie guld, in reële saken ende civile saken den dertigften penning, van 't geëylte, tot ses guldens toe, ende op de Dorpen tot dertig stuyv. in reële saken, ende den vijftigsten penning van het geëylte, mits niet excederendē de somme van drie gulden, alle voor den Officier. *Ordonn. op't sijnk van de justitie, art. 22.*

Het gewijsde van den Regter, werd naar verloop van thien dagen (bin- I I
nen dewelke men vermag van de selve te appelleren) in die sake voor de rechte waarheid aangenomen en bevestigd (*vulgō gehomologeert*) l. 25. ff. *de statu hom.* ende vermag onder dekfel van nieuwe bewijsen ofte *munimen-
ten* niet ingetrokken werden. *Coren. observ. 26.* Maar is genoug dat de saak na het gene dat den Regter gebleken is, was wtgesproken, om datmen juist naar het blijk ende de ingediende bewijsen moet oordeelen, l. 30. ff. *de testam. tutel. l. 6. §. 1. in verb. ex fide eorum qua probabuntur ff. de offic. presid. l. 2. 4. Cod. de re judicat. Coraf. 4. Miscell. 20. Hottomann illust. quest. 27. Costal. ad d. l. 6. §. 1. ff. de offic. presid. Sie Vinnium ad pr. instr. de offic. jud. Reclamante. Couvarruv. 1. resolut. 1. Clar. lib. 5. §. fin. pract. criminal. quest. 66. num. 2. en Christin. vol. 2. decis. 148. num. 21. & vol. 1. decis. 4.*

Wy hebben geseid (in die sake) voor de rechte waarheid, om dat het selve moet bepaalt werden tot den toelstand van die saak sonder dat het tot andre saken kan werden getrokken: dewijl het geen tussen dese of geene is verhandelt, een derde niet en kan benadelen, l. 63. ff. *de re judicat.* Ende men leven moet by seckre wetten, niet by voorbeelden van enkle saken, l. 13. *Cod. de sentent. & interlocut.* Sie *Coren observ. 30. num. 2, 3, 4. en Christin. vol. 1. decis. 1. & vol. 2. decis. 51. num. 5. cum seq. & decis. 63. num. 3. cum seq. & decis. 65.*

Het regt datmen by een gewijsde van den Regter had verkregen, was 12
eertijds altijd durende, l. 8. *Cod. de reb. cred. & l. ult. Cod. de usur. rei jud.* maar het selve werd by ons niet onderhouden. Om dat het gewijsde van den Regter selvs in sijn Regts-gebied metten eersten ter wtwinninge gesteld mag werden, l. 56. ff. *de re judicat.* ofte indien den Verwefen wtlandig is, ofte geene goederen aldaar en besit, wert het selve aan den Regter van de plaats daar hy is by *lettren requisitoir* versogt. *Instr. van de Justitie in de Steden, art. 27. Merul. prax. civil. lib. 4. tit. 97. cap. 1. Argent. ad Consuetud. Britann. art. 17.* Welke wtwinninge, indien niet binnen 's Jaars en

geschiet, t'elkens moet verniewt werden voor den Provinciaalen Raad binnen vijf, ende voor den Hoogen Raad binnen tien Jaren. Instruct. van den Hove art. 118. Ampliat. art. 30. Instructie van den Hoogen Raad. art. 273.

- 13 Dat alle Vonnissen ten eersten naar het wijfen ter wtwinninge mogen werden geleid, heeft dese wtsonderinge, ten zy daar van aan een Hooger Regter by *appel* beropen werd, daar toe den Verwefen tien dagen be- raad gegeven werd, binnen dewelke men met de saak moet stil staan, ende by hem ondertussen moet verklaren, waar van in het naaftvolgende Deel. Of dat den Verwefen om sijn onnagt by het Vonnis eenige wtstel van betaling werd gegeven, sulks by ons gebruykelijk is, dat luiden van onnagt in regten geropen zijnde, de schuld bekennen, ende versouken de betalinge te mogen doen by *termijnen* ende posen, van tweemaal drie, driemaal twee, driemaal drie, wterlijken van viermaal drie, of driemaal vier maanden. Daar op in het wijfen van het Vonnis ter bescheidenheid gelet werd ende 't selve geweygerd ofte toegestaan werd, mits dat onder- tussen voor deselve betaling borg ende seeker werd gesteld, aldus: *Sche- penen gehoord de schuld-bekentenis van den Gedaagde, condemneren den selven, &c. surcherende niet te min de executie van dien den tijd van, &c. mits stellende cautie, &c.* Het welke of ende hoe verr mag bestaan in 't lange werd verhandeld by Gabriel Alvarez Velasc. *de privileg. paup. & miserabil. lib. 1. quast. 44.* Sie mede de Papegay pag. 33. Keuren der Stad Leyden art. 176. num. 5. Consult. ende Advijfen. 1. deel Consult. 278. Pecc. van besett. ende hand-opleggen. 4. deel. num. 6. in not.

HET XXV. DEEL.

Van Appel ende Hooger berouf.

1. Appel of Hoger Berouf hoe, ende binnen wat tyd te doen.
2. Wanneer nodig te appelleren, wanneer reformeren, ende waar in het onderscheid van dien bestaat.
3. Inhibitie ende schorsinge van executie of ende hoedanig te verleenen.
4. Reductie wat, ende van hoedanige kragt.
5. Relief tegen de indebite interjectie ofte prosecutie van Appel ofte Reformatie.
6. Hoe ende aan wat Regter te appelleren.
7. Revisie, wanneer die plaats heeft ende wat daar in aan te merken.
8. Of plaats heeft jegens een Willige Condemnatie.
9. Of deselve de executie kan stuyten.
10. Inhimarie ende mede dagvaarding van den Regter.
11. Geen nieuwe seytzen in Appel te brengen.
12. Van welke Sententien ofte Vonnissen te appelleren, van welke niet.
13. Of ende wanneer van provisionele Vonnissen ende interlocutien.
14. Of ende wanneer van criminele Vonnissen.
15. Of en wanneer tegens Vonnissen in materie van Correctie, geweigerd Consent van Huwelyken, saken van Regters ende anders, zekende Dikagien, Politie, correctie, default ende willige condemnatie.
16. Tot hoedanige Somme de Steden ende Dorpen by arrest ende sonder beroep mogen wijsen.
17. Tot hoedanige Somme geen inhibitie mag werden verleen.
18. Bieten van 't sol Appel.
19. Hoedanige ding-talen in appel te houden.
20. Hoedanig in reliev d' Appel.
21. Hoedanig in reformatie.
22. Hoedanig om ontfangen te werden als Appellant.
23. Hoedanig op de inhibitie tot sekren dage, of dien dag al.
24. Van wat kragt sodanige inhibitie. (den.)
25. Hoedanige ding-talen in reductie te houden.
26. Grieven d' minima wanneer ende hoedanig voor te stellen.
27. In Appel geen reconventie te doen.
28. Hoedanige ding-talen in revisie te houden.

DE geschillen ende saken waar in twee ofte meer niet over een en quamen voor den Regter verhandeld, ende door deselve eintelijk wtgesproken zijnde, krijgen kragt van gewijsde, ende werden metter daat voor de waarheid bevestigd. *l. 207. ff. de Reg. Jur.* ten waar binnen behoortlijken tijd, daar van een Hooger Regter by wegen van *appellatie* ofte *reformatie* wierde beropen.

Ist dat hem yemand gevoeld belast ende beswaart te zijn by eenige Regters, ende hy daar af wil *appelleren*, moet dat doen aanteykenen binnen tien dagen van 't wijsen van het Vonnis af te reekenen. *auth. bodie. Cod. de appell.* Instr. van den Hove *art. 198.* Ofte immers dat het tot sijn kennis was gekomen. *dikt. art. 198. in fin. Gloss. & Barth. in l. 1. §. 7. ff. quando appell.* Marant. *de appellat. num. 203. & 204.* ende binnen twintig dagen naar het selve voor het Hof, ende 40. dagen voor den Hogen Raad in 't werk leggen ende vervolgen. *DD. apud Andr. Gail lib. 1. observ. III. Instruct. art. 206. ende art. 216.*

Wel-

Welken tijd verstaan werd te loopen *de momento in momentum*, dat is, van de uyr ofte oogenblik van het wijfen van het Vonnis, ofte dat het tot des Verwefens kennis is gekomen, tot deselve uyre tien ofte dertig dagen daar naar. Andr. Gail. *lib. 1. observ. 139.* Sande *lib. 1. tit. 13. defm. 2.* Ten waar datmen foo veel aangaat de tien dagen van het aanteykenen het selve volgens de woorden van het 198. *art.* van d'Instructie wilde verlen- gen, dat den geheelen tienden dag daar in soude moeten werden gerekent. Het welk ook kan werden uytgeleyt op den dag dat het vonnis is gegeven. Sie de aantekeningen op het *xi. art.* van de Ordonn. op 't fluk van de Ju- stitie in de Steden.

- 2 Ende werd hier gemeenlijk by verleent ende verfogt de *clausule van in- hibitie*, dat is, verbod ende schorfinge van *executie* ende wtwinninge van het selve Vonnis; daar by den Regter die het Vonnis heeft gegeven, verbo- den werd middeler tijd te komen tot *executie* van heurlieder Vonnis, het welck eygentlijk *Appel* genomd werd. Siet hier van Andr. Gail. *lib. 1. observ. 144.* Anders indien dat geen schorfinge van *executie*, dat is, wtwin- ning noodig is, ofte den verwefen om de kleynigheyd van de som, boven dewelke de Vonnissen van lager Regters niet jegenstaande *Appel* by *provi- sio* haer *executie* hebben onder *cautio de restituendo*, als hier naar sal werden geseit, ofte andersints te vreden is het Vonnis te laten ter wtwinninge leg- gen, onder seker van weder op te leggen, indien namaals bevonden wierd dat het also behoorde, foo versoukt men enkel *reformatie*, dat is, hersinnin- ge van het Vonnis sonder schorfinge, waar toe men binnen 's Jaars nog al- tijd werd toegelaten, *Instr. van 't Hof, art. 212.* Dog werden de Sententien van den Raad Provinciaal, niet tegenstaande *reformatie* aan den Hoogen Raad, evenwel wtgewonnen, sonder sodanige seker te stellen: om dat d'*In- structie* van den Hoogen Raad 't selve niet mede brengt, ende die van den Hoogen Raad haar geen meerder regt tegens den Raad Provinciaal kunnen aanmatigen, als haar is gegeven, gelijk op den 22. April 1651. in de sa- ke van *Iohan van Leeuwen*, ende *Dirk Iansz. van Vefanevelt*, *qual. qua* *requiranten* van *mandament poenaal*, *contra Petrus Stepius*, *gerequireerde* by den vollen Raad is geoordeeld.

Staat mede wel te letten dat *reformatie* geen *executie* van kosten en fluyt, alhoewel voor desen by den Hove wel *Mandament* van *Reformatie* is ver- leent, met de *clausule* van *surcheantie* ende schorfinge van de kosten, ver- mits 't selve nu niet meer in gebruik en is, ende by *Resolutie van het Hof van den 13. Martii 1608.* 't selve voor een *corruptele* buiten regt inge- kropsen veroordeeld is, ende de Secretarissen van den Hove aangcleid

is de voorschreve *clausule* van *surcheantie* voortaan wt het *mandament* te laten.

Appel met de *clausule* van *inhibitie* ende schorsing van *executie* ver-³ fogt zijnde, werd niet altijd volkomen toegestaan, maar dikwils alleen tot seekren dag toe: welken dag wedrom twederhande werd genomen, ofte slegtelijk verleend, dewelken stillwijgende *continueert* ende verlengd werd, tot dat de saak diend, ende den *Impetrant* eys gedaan heeft, daar by hy wedrom verlenging van de selve *inhibitie*, ofte schorsing mag ver- souken: ofte met dese bygevougde *clausule*, *precipisse ende dien dag al*, op dewelke den *Impetrant* de saak juist moet doen dienen, of vervalt de schorsing ende *inhibitie* van selvs. werd ook somtijds maar verleend *mandament* om ontvangen te werden als *Appellant*, het welk geen *inhibitie* in en houd, of eenige *executie* kan stuyten.

Een saak dewelke aan *Arbiters* ofte Goede Mannen is verbleven⁴ ende wtgesprooken, Soo yemand sig selven daar by beswaard vind, mag daar tegens komen in *reductie* het welk kracht van *Appel* heeft soo het binnen tien dagen werd versogd, anders binnen 's jaars heeft het kracht van *reformatie*, ende werd daar by mede *inhibitie* ende schorsing verleend, wtgesonderd indien op seekre boete van *Appel* ende *reductie*, afstand was gedaan, gelijk als gemeenlijk by ons in de verblijven werd wtgedrukt. Sie de *Ampliatie van d' Instructie van den Hove* art. 10. Ende 't geene hier voor daar van breeder is verhandeld. V. Bouk. IX. Deel. num. 7, 8.

Den gesetten tijd van *appelleren* of *reformeren* een weinig overstree-⁵ ken zijnde, werd den *Gecondemneerde* by *Requeste Civijl* daar ligtelijk van hersteld. Het welk (als niet betreffende de sake selvs) ook by den Provincialen Raad werd vergund, ende gemeenlijk in 't *mandament* ingelijvt, met den naam van *Reliev*, tegens de *indecire interjectie* ofte *prosecutie* vande *appellatie* ofte *reformatie*, ende werd genomd *Reliev d' Appel*. Octroyende *Ordonnant van den 27. Augusti 1562. art. 5.* Sie Merul. *prax. civ. lib. 4. tit. 82. cap. 3.*

Men *appelleert* altijd *gradatim* ende met trappen van lager Regter⁶ tot hooger, tot den Hoogen Raad *inclusys* toe sonder den Regter die tus- sen beiden is, voorby te gaan. *l. i. §. 3. ff. de appellat. §. l. 32. Cod. eod. Speculat. tit. de appellat. §. nunc tractemus, in pr. Marant. tit. eod. num. 357. & seq. Gail lib. 1. observ. 119. num. 2.* Ten waar den selven het *Appel* weigerde aan te nemen: want als dan vermag den Verwefen een hooger Regter aan te spreken, ende hem versouken dat hy in de sake

wil handelen, als of daar inne van d'een tot de ander beropen was. Groeneweg, *de leg. abrog. ad l. 19. vers. quod si vitulus. Cod. de Appel. arg. l. 4. C. de Juris. omn. jud. & ibi Cast.* Guid. Pap. *decif. 436.* ende is het Hof van Holland wt kragt van het 205. *art. van de Instructie* bevoegt, in *Appel* te ontvangen, ende vermogen aan haar gebragt werden, alle Vonnissen by Schepenen op de Dorpen gewesen, voor by gaande de Hooger *Vierschaar* van Welboren Mannen daar sy onder behooren, daar men aan beroupen mag soo men wil, of anders deselve voor by gaande, ten eersten ten Hoov mag komen. *volgens Resolucie van de Staten van Holland van den 9. Octob. 1577.* Sie Merul. *pract. civ. lib. 4. tit. 3. cap. 1. num. 3.*

- 7 Verder ende buiten den Hoogen Raad en vald geen beroup meer. *l. 1. §. 1. ff. à quibus appellare non licet.* ten zy by manier van *Revisie*, ende aanwijfinge van *erreur* ende mislag, dewelke binnen den tijd van twee Jaren naar het wijfen van de *Sententie*, nog altijd mag werden verfogt. *antb. qua suppl. Cod. de precib. Imp. off. art. 279. ende 280. van Instruct. van den Hoog. Raad.* waar op *mandament* verleend zijnde, binnen drie maanden naar het voldingen van de saak aan de Hoge Overheid moet verfogt werden, *Adjunkten* ende bygevoegde Regters verleent werden, om het *proces* te herlien: ende daar op werden by de Staten van Holland, benevens de Heeren van den Hoogen Raad, nog seven andre Regts-geleerden by gevougd, dewelke men *Reviseurs* nomd. *arg. l. 35. Cod. de Appellat. Instructie van den Hoogen Raad, art. 282.* waar toe gemeenlijk genomen werden de *Pensionarissen* van de Steden, benevens twee wt den *Provincialen* Raad van Holland, indien de saak by *Appel* aan den Hoogen Raad gekomen is.

Ende staat dat in saken van *Revisie* te letten:

I. Dat in saken *possessoir* ofte *appointementen interlocutoir* die ten *definitiven* reparabel zijn, geen *Revisie* en valt, maar sodanige saken in 't *petitoir* ende ten *principalen* moeten vervolgt werden. *Instruct. van den Hoogen Raad, art. 258. & seqq.* en de *Ordonnantie op 't stuk van de Revisie van den 16. Januarii 1578. geregistreert* in 't 7. *Memoriaal-bouk, Bart. Ernst. fol. 206. verso. Rebuff. tract. de supplic. quasi. 9. cas. 8. & ad Constitut. reg. alibi.*

- 8 II. Op ende jegens een willige *condemnatie* van den Hoogen Raad, valt mede geen *Revisie*: om dat yemand die in *Revisie* wil komen, *erreur* ende mislag in het gewijsde moet aenwijfen, het welk hy niet doen en kan, die op sijn eigen verfoek en overgifte is verwesen, ende daar-en-boven in *revisie* geen

geen nieuwe feyten bygebragt, ofte nieuwe stukken overgeleyt mogen werden: maar *ex iisdem actis*, dat wt defelve stukken de faak moet geoordeeld werden, of'er wel of qualijk gewefen is. Sic Joan. Bender. *tract. de Revision. conclus. 16. pag. mihi 230.* daar in dan wederom de overgifte van willige *condemnatie* foude in de weg zijn: daar tegens geen *Reliev* of herftelling, om wat verkorting of beſwaarniffen het mogt weſen, by den Hoogen Raad werd verleend: Ten waar dat yemand kofte aanwiffen, dat hy *ex iusto metu*, dat is, wt vare ende argelift tot foddanige overgift, ende verblijf onder willige *condemnatie*, tegens fijnen wil was gedwongen ende misleid. Hoedanig voorbeeld te ſien is by de Papegay. *pag. mihi 395.*

III. *Reviſie* en belet ofte ſchorft geen *executie*, als alleen in ſulken val, als de *executie* by defelve *Reviſie* niet en foude kunnen werden herfteld, gelijk in ſaken van trouwen, of diergelijke: ende om dat foddanige *Reviſie* echter niet en foude ſtrekken om den toegewefen op te houden, of de faak daar door ſlepende te houden, ſoo word den Verwofen, op het verſouk van de toegewefen, by de Staten wel ſeekre korten tijd gefteld, binnen den welke hy fijne *Reviſie* moet vervolgen, op ſtraf van verval, daar anderſints defelve eerft binnen 's Jaars behouvt vervolgt te werden: Sulks is Anno 1623. *Abraham Symons* tot Hamburg *Gecondemneerde*, jegens *Juffrouw Conſtantine Kojmans* by *Apoſtille* van de Heeren Staten, tijd gefteld van drie maanden: ende Anno 1621. eenen *Pieter Franſz. Maalfen* tot Enkhuiſen *Gecondemneerde*, tegens *Diewertge Maartens*, mede aldaar, den tijd van ſes weeken. Sie mede *Conſultat. ende Adviffen*, het IV. Deel, *Conf. 103.*

IV. In *Reviſie* werd ook geen *Reliev* of *Requeſte Civijl* toegelaten, van 't verloop van den tijd van 't verſouken ende vervolgen van de *Reviſie*.

Dog is in de faak van *Juffrouw Alida Coninks*, tegens den Heer *Cornelis Bikker*, *Droſt van Mynden, in cauſa Matrimoniali*, Anno 1655. by den Raad aan de voornomde *Juffrouw Alida Koninks*, foddanig *Reliev* vergunt, niet tegenſtaande ſy de *ſententie* van den Hoogen Raad, over de twee Jaren had laten verlopen, om redenen, dat hy naar 't verloop van twee Jaren eerft by *interpretarie* van de ſelve *ſententie* nieuwe *inſtantie* ende aanleg hadde gemaakt, ende daar inne te kort ſchietende, daar van in *Reviſie* was gekomen, het welk alſoo eigentlijk den wtſlag van de voorgaande *ſententie* foude raken, is haar inſgelijks *Reviſie* vergund. Van welke faak hier voor in het IV. Bouk, het 25. Deel, in 't lange is gehandeld.

- 10 Voorts werd in alle *appellatiën* ofte *reformatiën* onderhouden, dat den Regter die het *Vonnis* ofte de *sententie* heeft gewefen, benevens de *Partyen* werd geroupen ende verfogt, dat hy mede de faak komt verantwoorden, indien hy hem *party* wil maaken, *vulgò inchimatie*. Het welk verfuimt zijnde, werd den *Impetrant* verklaard in *Appel* niet ontvankelijk. *Instruct. van den Hove art. 206. van de Justitie in de Steden, art. 21.*
- 11 In faken van *Appel* mogen mede geen nieuwe feiten ofte *allegatiën* voort gebragt werden; ten ware onder *benefitio van Requête Civijl* 't selve vergunt wierd. *contra l. 4. Cod. de temp. appell. Zyp. not. Jur. Belg. tit. de appell. vers. ob expensar.* Waarom in faken de welke van den *Provincialen* tot den Hoogen Raad komen, indien die beschreven zijn geweest, het geheele *Præces* befloten ende gezegeld over gebragt werd, *vulgò, ge-ewangelifert.* om *ex iisdem actis an bene vel male*, dat is, wt defelve stukken wel of qualijk gewefen, wtgesproken te werden. *Instruct. van den Hoogen Raad, art. 222.* Dog in de *appellatiën* dewelke van de Dorpen ende Steden aan het Hof *Provinciaal* komen, werd fulks foo nauw niet onderhouden.
- 12 Van alle *Vonnissen* ende gewijsden van Lager Regters, daar by datmen meent beschadigd ofte verkort te zijn, vermagnen te *appelleren*, ende hem beroupen tot een Hooger Regter. want het is een Voor-regt den Verkorten ende Beschadigden vergunt, tegens de quade faak ende bottigheid van den Regter. *l. 1. ff. de appell.* Ende dewijl hy niemand verongelijkt die fijn regt gebruikt, *l. 5. §. 1. & l. pen. ff. de his qua ut indign.* Soo en verongelijkt hy den Regter niet, die tegens fijn gegeven vonnis hooger beroupt. *l. 20. Cod. de appell. l. 55. ff. de Reg. Jur.*
- 13 Uitgefonderd van *provisiën* ende *interlocutoire* *Vonnissen*, dewelke ten *definitive reparabel* zijn, ende by eind-oordeel herfteld kunnen werden. Sie *Ampl. van de Instruct. art. 3. Nad. ampl. art. 1. de Resolut. van de Staten van Holl. van den 19. Martii 1622.* in de nieuwe Papegay pag. 282. Daar onder mede gerekent werden alle faken in *cas possessoir* gewefen, *vulgò recreantie. arg. l. 7. Cod. quor. appellat. non recip.* Derhalven foo wanneer bedenkelijk is, of een gewefen *provisie* ten *definitive* niet en soude kunnen werden herfteld, werd in plaats van *appel* verleend *mandament* om omfangen te werden als *Appellant*: Het welk de wtwinninge niet en fchorft, ende den toegewefen niet en belet met de faak voort te gaan. Sie de nieuwe Papegay pag. 297. ende 299.
- 14 II. *Criminele* *Vonnissen* gegeven op de eigen bekentenißen van de fchuld-pligtigen, daar in *extraordinarie* en by kort regt werd gepleitvoerd,

voerd, daar van geen *Appel* aan de Verwefen en werd vergunt. *l. 1. ff. de confess. l. 2. Cod. quorum appellat. non recip. & ib. Bald. Plac. van den 10. September 1591. Neoftad. decis. 47. verf. (daar) in fin. Merul. prax. civ. lib. 4. tit. 93. cap. 7. num. 4.* Maar na ftijl foo mag den *Officier* ende *Aanklager*, hem by een *Lager Regter* befwaart vindende, altijd tot een *Hooger beroupen. Ita tenent Grammat. decis. Neapolitan. 14. num. 1. post Innocent. Abb. Bart. Bald. Angel. & Parid. de Putco locis ibi citatis. Sie Jacob. Cancer. Variar. Resolution. tom. 1. cap. 17. num. 15.*

In welken geval sommige meenen dat ook den veroordeelde, de faak door dit middel in *cas d'appel* gekomen zijnde, van dien *geappelleerden* ende *beroupen Regter* tot een *Hooger* in nader beroupen ende *Appel* moet omtvangen werden. Sulks in de faak van *Charles Payelle*, de welke een *Jonge Dogter* op de weg verkracht hebbende, ende nog getragt hebbende een ander *Meyt* te verkrachten, by *Mannen* van *Watering* vijf-entwintig jaren op de *Galey* gebannen was; den *Procureur Generaal* van het felve *Vonnis appellerende*, ende daar op by den *Hove* den 4. Julij 1606, de *Sententie* te niet gedaan zijnde, ende by veroordeeld onthooft te werden, by die van fijnen *Rade* wierd geoordeeld: dat aangesien den *Procureur Generaal* voor hem hadde *geappelleert*, hem dien volgende geoorlooft was verder te *appelleren*, *arg. tit. D. quod quisque juris in alterum fiat. ipse eod. jure utatur.* Maar die van den *Hoogen Rade* gefien hebbende de bekentenis van den *Gevangen*, is hem op den 19. Julij daar aan volgende voor *Apeftille* gegeven *nihil*, ende is fulks *geexecuteert* ende ter dood gebracht.

Van andre *Criminele Vonnissen*, in de welke flegtelijk ende op de gemeene wijze is gepleit-voerd, foudemen naar *Regten* in *Appel* omtvangen werden. *l. 6. ff. de appellat. junct. l. 2. in fin. Cod. quor. appellat. van recip.*

In *Vrankrijk* magmen van alle *Criminele Vonnissen* fonder onderscheit fig tot een *Hooger Regter beroupen*. *Autum. ad d. l. 2. Cod. quor. appell. non recip. Bugnon. de legib. abrogat. lib. 2. Sect. 148. Imbert. instit. forens. lib. 4.*

Maar in *Vlaanderen* heeft *Appel* in *Criminele faken* nimmermeer plaats. *Wieland. pract. civil. tit. 9. cap. 21. num. 17. Damhoud. prax. civ. cap. 234. num. 17. & prax. crim. cap. 151. num. 3.* om dat aldaar mede niemand ter dood en mag verwefen werden, of hy moet de misdaad met fijn eigen mond bekennen. *Damhoud. dict. cap. 234. num. 17. cont. l. 16. Cod. de pœn. & l. ult. Cod. de probat. Quod an de jure procedat vide*

apud Boss. *prax. criminal. de convict. numer. 2. & seq.* Christ. vol. 4. *decif. 109.* Gomef. *resol. tom. 3. cap. 13. num. 3.* Nogte in Duitslant, Mynfinger. *centur. 2. observat. 98. num. 2. & centur. 4. observ. 41.* Gail *lib. 1. observ. 1. num. 28. & de pace publica, cap. ult. in fine. num. 36.* Wesemb. *consil. 43. num. 80.* Nicol. Reusner. *numer. 2. decis. 23. lib. 2.* Nogte in Hispanjen, Zigismund. Zcacch. *lib. 1. cap. 97. numer. 62, 63, 87, 93, & 95.* Couvart. *part. quast. cap. 23. num. 5.* Nog in Italien, Clar. *S. fin. quast. 99. num. 3.* Vincent. de Franch. *decif. 637. num. 2. part. 4.*

In Holland, Braband, ende andre omleggende plaatsen, is het wel soo feker niet; maar werd evenwel meest over al desen aangaande waargenomen, dat alwaar 't dat de misdaad door Getuigen, klare bewijfen, ende anders genoegzaam bekend was; daar-en-boven nog evenwel de eigen beken- tenis van de Schuld-pligtigen, door pijnigen, indien hy hartnekig is, werd afgeperst, ende sonder dien selven yemand ter dood verwesen werd. Gude- lin. *de jure Novissimo, lib. 5. cap. 14. vers. utrum.* Zypæ. *not. jur. Bel. de ap- pell. vers. in criminib.* Neostad. *cur. Holland. decis. 47.* ende brengen de Keuren van Rijmland *art. 2.* 't selve wdrukkelijk mede; Gelijk mede van so- danige gewoonte binnen Leiden Pieter Christiaanz. Bor in zijn Nederland- se Historien, *lib. 5. fol. 192. verso* getuigd. Waar mede alle *appel* ende *pro- vocatie* in *Criminele* saken voorgekomen, immers een groote krak gege- ven werd: Dewijle naar Regten *per. 1. 2. Cod. quor. appellat. non recip.* ye- mand op zijn eygen *confessie* regt ontvangende, in *Appel* niet en is omtvan- kelijk. Sulks als volgens tuyg van *Hugo de Groot* in zijn *Apologie, cap. 12.* van oude tijden in Holland by de Staten selv is verweerd. Als in 't *Proces* tegens Brabant, waar van *Sententie* is gewesen in den Jare 1549. ende te voren by 't Hof van Holland, als te sien is by een *Missive* van den Jare 1545. geschreven aan den Grooten Raad tot Mechelen, daar van ook gewag ge- maakt wert in 't *Octroy* by de Staten van Holland van Konink Philips ver- kregen in den Jare 1562. waar naar 't hof van Holland in den Jare 1564. an- dermaal schrijvende aan den Grooten Raad van Mechelen, de voorz. Co- stuyme aldus betuygt: *Dat in criminele saken soo ter lager Vierschaar als by ons luyden gegeven, over Lijf ofte Lid, men van alle oude tijden geen appel- latie hier in Holland toegelaten heeft.* Ende naderhand by *Resolutie van de Staten van Holland, op den 10. September 1591.* genomen is vast gestelt: *Dat die van den Hoogen Provincialen Rade in Holland geen provisie sul- len verleenen op 't versoek van eenige personen tegens den welken crimi- nelijken, extraordinarie ende op hare Confessie sal wesen geprocedeert:*
maar

maar fullen de gewefen *Sententien* in de voorfz. faken tegens den *Gecondemneerden* werden *geexecuteert*, fonder dat eenig *appel*, *reformatie* of *provocatie* daar tegens fal werden toegelaten: Welke *Resolutie* mede gedrukt is in de *Consult. ende Advyfen het 4. Deel. pag. miki 353.* Sie mede *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 2. art. 43. numer. 15.* en daar na *Bald. ad l. 1. in fin. Cod. de iurejurand. propt. calumn.* Sie *Couverruv. practicab. quæst. cap. 23. num. 5.* *Leif. de iustit. & iure, lib. 2. cap. 29. num. 152.*

Van *Zeeland* getuygt mede het 8. en de volgende *Artijkelen* van 't *Naarder verdrag tuffen Holland ende Zeeland, van den 20. Septemb. 1596.* Dat aangesien de *Steden* van *Zeeland* van alle oude tijden af in *Criminele* faken gewefen hebben by *arrest* fonder te gedogen eenige *Appellatien*, daarom den *Hogen Raad* in fodanige faken geen *provisie* van *appel*, *reformatie*, of eenige andre fal mogen verleenen: Maar dat alle *Vonniffen*, 't zy *interlocutoir*, of *difinitiv*, hoedanig die mogen zijn, geen wtgefondert, gewefen in *extraordinaris proces*, op de *confessie* van den *Delinquant*, ofte *praparatoire informatie* van den *Officier* fullen werden ende blyven volkomentlijk *geexecuteert*, fonder dat tegens defelve eenige *provocatie* fal werden toegelaten, gelijk mede geenfins *appellabel* ofte *provocabel* fullen wesen, eenige *Vonniffen* gewefen in *processen* by den *Officier ordinarie* beleyt, fo wanneer defelve mede brengen eenige *capitale* of *corporele* straf, &c. Ten ware in *banniffement*, ofte eenige *honorable* of andere *amende*, *art. II.* Sulks door geheel *Neerland* in gebruik is, volgens tuyg van *Christin. ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 1. numer. 12.* ook in de *Dorpen* ende *Heerlijkheden*, die daar in het regt van den *Hoogften* gebruiken, fonder dat daar tegens eenig *hooger Berouf* werd toegelaten. *l. unic. ff. de offic. præfect. prator. l. 1. ff. à quibus appellare non licet.* Sie voorts van de faken in 't lang. het *Tractaat* van 't gebruik van *Appel* in *criminele* faken, wtgegeven by *Mr. Pieter Bort.*

III. Alle *Sententien* ofte *appointementen* by den *Hove Provinciaal* gegeven, nopende de *Policie* van 't *Land*, *correctie* van de *suppoosten*, *amende civyl*, peyne ofte *mulcte pecunieel*, tot profyte van den *Fifens* gewefen, hebben hare *executie* fonder *cautie*, niet tegenftaande *appellatie*, ende fonder *præjudicie* van dien. *Instruct. van 't Hof, art. 218.*

IV. Alle faken die by manier van *correctie* by de *Politique Overheid* over 15 hare *Burgeren*, het zy opentlijk tot ontfeffingge wt de *Stad*, of heymelijk in feckre boeten werden gewefen, daar tegens en werd geen *appel* nog *reformatie* verleent. *arg. l. 4. §. 1. ff. de offic. præsid.* daar van hier voor I. *Bonk. II. Deel, num. 19.*

Gelijk

Gelijk mede in huwelijksake over het *consent* ende toestaan van deselve, tussen Ouders ende Kinderen, jegens het weygeren van de Ouders, bevestigd met gelijke verklaringe ende weigeringe van de *Magistraat*, geenderhande Hooger Beroup ofte *appel* mag werden verleent, volgens *Resolutie* van de Staten van Holland, in de saak van *Maritge Dirxdr.* Wed. van wijlen *Johan van Graswinkel*, contra *Huybert Jacobsz. Grimain*, ende *Geertjen van Graswinkel* haar Dogter, tot Delft, van den 23. December 1598. by *Edit*t van de Staten van Holland vernieuwt op den 27. Septemb. 1663.

Tegens *Vonnissen* gewesen in saken van *Pagters* over Gemeenlands-middelen, magmen maar alleen *reformer*en, ende werd tegen deselve geen *Appel* met *inhibitie* ofte *schorsinge* verleent, maar moeten dien onvermindert sonder wtstel werden voldaan. daar van hier naar in 't bysonder.

't Selve werd ook onderhouden in saken rakende de *exchysen* ende inkomsten van de Steden, dewelke mede by provisie werden geexecuteert, niet tegenstaande *appel* of *reformatie*, volgens *resolutie* van den 22. Jan. 1590.

Gelijk mede alle *sententien* ofte *vonnissen* van lager regters loopende *materie van dykagie, watergangen, Sluysen, policien, boeten van officieren, correctien*, ende andre van gelijke *Natuyr* hare executie hebben op *cautie*, niet tegenstaande *appellatie*, ende sonder *praesjuditie* van dien. *Instruēt. van den Hove, art. 213. ende 218.*

V. Alle saken by *default*, ofte *contumacie* gewesen. l. 13. § 2. 4. *Cod. de jud.* Item alle willige *condemnatie*n, en kunnen in *appel* niet ontfangen werden, om dat de *nalatigheyt*, ende *vrye overgift* voor *bekentenis* ende *overgift* gehouden werd, waar tegens geen *appel* en valt. l. 23. §. 3. ff. de *appellat. junēt.* l. 73. §. 3. ff. de *judic.* & l. *Cod. quorum appellat. non recip.* Soo verre dat indien yemand by den Hoogen Regter ende toelatinge van partyen in *appel* ontfangen was, de *sententie* daar op gevolgt van sig selven *kragteloos* soude sijn ende niet en soude bestaan. *per ea quae tradit Jul. Cæsar Ruginellus tract. de Appellat. §. 2. cap. 3. num. 225.* Sie mede *Damhoud. prax. civ. cap. 78. num. 30. & cap. 230. num. 2.* Dog *Groeneweg. ad d. l. Cod. Quorum appell. non recip.* meent dat daar tegens om redenen *Reliev* van de Hooge *Oveerigheid* mag werden verfogt ende verleent.

VI. Om de *authoriteyt* ende het *respect* van den Regter niet al te kleyn te agten, ende niet te min de *pleyt-slugtige* *ligtvaardigheyt* van de luyden,

lyuden, dewelke dikwils om een havcr-ftroo, ende wt enkele *malitie*, haar partyen met *Appel* wel fouden quellen, ofte haar voordcel met het wtfstellen ende fchorfen van een weynig tijts fouken wat te gemoet te komen, foo is dien aangaande by ons feer goede *ordre* gefteft, waar naar dat hem een yder in 't *appelleren* ende *provoceren* moet gedragen.

I. Alfoo vermogen de beflouten Steden van Holland, den Hage daar 16 onder gereekent, by *arrest* te wijfen tot vijftig guldens, ende de Baljuws-Mannen ende Geregten van de Dorpen tot twintig, fonder eenig *appel* ofte *provocatie* onderworpen te zijn, *naarder Ampliat. van d' Inſtruct. art. 1.* ten waar der felfer Vonniffen eenige *ſequels* van *infamie* hadden. *d. art. in fin.*

II. Werd geen *inhibitie* verleent by den Hoogen Raad tegens *Sententien* van 't Hof Provinciaal, niet bedragende boven de fomme van acht hondert guldens, *nader Ampliatie van de Inſtructie, art. 22.* Ende *Proviſionele* of *Interlocutoire Sententien* van den voorchreve Hove Provinciaal hebben *executie* onder *cautie* ter fomme van 1500. guldens. *Naarder Ampliatie van d' Inſtructie, art. 19.* Vonniffen van de Houd-vefterye by Meester-knepen gewefen, inhoudende *pecuniële* boete van hondert guldens ende daar beneden, hebben haar *executie* onder *cautie*, volgende *Placaat van den 25. Junij 1621.*

III. De *definitive* ende eynd-oordeelige Vonniffen van de groote Ste- 17 den, *Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gonde* ende *Rotterdam*, hebben haar *executie* ter fomme van drie hondert guldens, de andre beflouten Steden, den *Hage* daar onder begrepen, tot hondert ende vijftig guldens, van Baljuw ende Mannen tot feftig, van de Geregten van Dorpen, tot veertig guldens: Alles onder *cauſe de reſtituendo*, indien namaals bevonden wierd dat het anders behoorde, niet tegenſtaande *appellatie*. *Naader Ampliatie van d' Inſtruct. art. 2, 3, 4.*

Maar indien yemand wt verſcheide oorſaken was verwefen, welke al te ſamen de voorchreve fomme te boven gingen, maar elk in 't byfonder niet; moetmen onderscheid maken, dat indien defelve zijn van een ende de felve ſaak, ende foodanig dat ſy wt malkander volgen, of dat ſy niet wel van de ander kunnen afgeſcheiden werden, dat alſdan foodanige opgehoopte *condemnatie* voor eene fom gereekent werd. *l. 11. ff. de juridiſt. l. 10. §. 1. ff. de appellat. Andr. Gail. lib. 1. obſerv. 123. num. 3.* Ende alfoo is in verſcheide voorvallen geoordeeld by 't Hof van Vrieland. *Sande lib. 1. tit. 13. deſin. 4.*

Eintelijk werden die geene, dewelke qualijk ende t'onregt verſtaan 18

werden beropen te hebben, gewefen voor 't Hof, in *Appel* in een boete van veertig guldens, in *reformatie* twintig, voor den Hoogen Raad in *Appel* in een boete van vijf-en-seventig, ende in *reformatie* van ses-en-dertig guldens, ende in *Revisie* in een boete van twee hondert guldens. *vulgo* (boeten van het fol *Appel*) Alle welke boetens al vooren datmen in *Appel*, *reformatie*, ofte *revisie* ontfangen sal werden onder den Rentmeester van *d'Exploitten geconsigneert* ende opgebracht moeten werden, *nader Ampliat. art. 9, 10, 11, 12, 13.*

- 19 In *Appel* ende Hoger beroup voor een Hoger Regter werd den Eys aldus gemaakt :

Voor een die het Vonnis tegen hem heeft gehad : *Tot nullite ofte correctie van het Vonnis in questie, ende doende dat de Regters ter eerster instantie behoorden gedaan te hebben, dat den Gedaagde sijnen eys ende conclusie op ende jegens den Impetrant aldaar gedaan ende genomen sal werden ontseyt, makende eys van kosten, &c.* Voor een Eysler die het Vonnis tot sijn nadeel heeft, *Tot nullite ofte correctie, &c. ende doende, &c. dat den Impetrant sijnen eys ende conclusie ter eerster instantie jegens den Gedaagde gedaan ende genomen sal werden geadjudiceert.*

Daar tegens by den Gedaagde in *cas d'Appel* aldus werd geantwoord, *tot sub ende obreptie ten sine van niet omtvankelijk, ende by ordine, tot approbatie van het Vonnis in questie.* Ende wanneer op de afdoening van de *inhibitie* mag werden gestaan, ende de saak sodanig is gelegen, dat die by *provisie* sijn *executie* behoort te hebben, wert'er by gedaan, *tot approbatie van het Vonnis in questie ilico, ten minsten dat by provisie afgedaan sal werden de clause van inhibitie, cum expensis.*

- 20 In *reliev d'Appel* aldus : voor den *Impetrant* ten *interinemente* van de *clause* van *reliev* in des *Impetrants* *mandament* geinsereert, of anders van de *requeste* *civijl*, ende voort in *Appel* tot *nullite* ende *correctie, &c.*

Voor den Gedaagde : tot *relectie* ten *sine* van *niet omtvankelijk* ende by *ordine* tot *approbatie, &c.*

- 21 In *reformatie*, daar geen *schorsinge* van *executie* van noden is, werden de ding-talen *mutatis mutandis* op gelijke wijsen gehouden.

Indien het *Appel* met de *clause* van *inhibitie* is afgeslagen, ende alleen is verleent *mandament* om omtvangen te werden als *Appellant*, werd het

- 22 ding-taal aldus gehouden : dat den *Impetrant* omtvangen sal werden als *Appellant* van het *Vonnis, &c.* ende dienvolgende in *Appel* tot *nullite, &c.* ende doende, *&c.* Ende dat by *provisie* den *Impetrant* verleent sal werden de *clause* van *inhibitie.*

Voor den Gedaagde: *ten fine van niet omwankelijk ende by ordi-
ne tot approbatie van het Vonnis in questie ilico, immers dat den Impetrant sijn ver-
sogte provisie sal werden ontfeyt cum expensis.*

Indien de *clausule van inhibitie* niet ten vollen is verleend, maar alleen 23
Stadhoudende tot seekren dage, moet den *Impetrant* daar by doen, dat by
provisie de *clausule van inhibitie* den *Impetrant* tot seekren dage toe verleent,
gecontinueerd sal werden ten wt-einde van de saak. Daar tegens by den
Gedaagde alleen werd *gesustineert*, datter geen provisie voor den *Impe-
trant* en valt, sonder verder afdoeninge van *inhibitie* te versouken, de-
welke by de ontlegginge van de *provisie*, hem medegenougsaam werd
ontfeid.

De *clausule van inhibitie* tot seekren dage, is van foodanige kragt, dat 24
den Gedaagde de saak op dien dag mag doen dienen, ende den *Impetrant*
mag bedwingen, dat hy ten selven dage eis doet, of dat tegens hem *com-
paruit* werd verleend, voor het profijt van 't welke de *inhibitie* ende schor-
linge komt op te houden, ende den Gedaagde met de *executie* ende wt-
winning van het *Vonnis* mag voortgaan.

Maar soo de *inhibitie* ende schorsinge was verleent tot seekren dage, met
dese bygevoogde *clausule: precise, ende dien dag al*, is den *Impetrant*
selv gehonden op dien dag de saak te doen dienen, of vervalt de verleende
inhibitie ende schorsinge van selvs, ende mag het *Vonnis* ter wtwinninge
geleid werden.

In *Reductie*, dat is, herfinninge van een wtspraak van Goede Mannen, 25
werd dusdanig ding-taal gehouden: *In reductie, tot nullitie ofte correctie van
de wtspraak van Arbiters in questie, ende by ordi-
ne dat deselve gereduceert
sal werden ad arbitrium boni viri, ende sulks den Impetrant sijnen eys ende
conclusie voor deselve gedaan ende genomen sal werden geadjudiceert, of an-
ders soo den Gedaagde de wtspraak tot sijn nadeel hadde, dat den Gedaagde
sijn eys ende conclusie voor deselve gedaan ende genomen sal werden ontfeyd.*

Voor den Gedaagde, tot *approbatie, &c.* op deselve wijze als in *appel
of reformatie*.

Als de saak ten deelen is toegewesen, ende ten deelen is afgewesen ofte 26
ontfeid, ende den een of den ander daar van *appelleert*, mag den Gedaagde
't selve mede tegenspreken dat hy sijn saak niet in 't geheel heeft gewonnen,
't welk men nomd *grieven à minima*, aldus: *Voor den Gedaagde proponeren-
de alvorens grieven à minima, voor so veel hem sijnen Eys niet in 't geheel is toe-
gefeit, of voor so veel den Eysser sijnen geheelen Eys niet is ontfeyd; concludeert
dienaangaande mede in Appel tot nullite, ende doende, &c. ende antwoor-
dende*

dende op de conclusie van den Impetrant, ten fine van niet ontvankelijk, ende by ordine tot approbatie, &c. Daar op den Impetrant dan wederom antwoord: nopende de grieven à minima concludeert ten fine van niet ontvankelijk, ende by ordine dat den Gedaagde verklaart sal werden dien aangaande by het Vonnis in quaestie te wesen niet beswaard, persisteert voor replijq.

- 27 In Appel en magmen geen reconventie doen, soo men die ter eerster aanleg versuimt heeft, om datmen in Appel geen nieuwe feiten brengen en mag, sulks hier voor is aangewesen, ende is alsoo verstaan by sententie van het Hof, in de saak van *Guiljame Bartelotti tegens de West-Indise Compagnie den 11. Maart. 1650.*
- 28 In Revise werden de ding-talen aldus gehouden: concludeert by de redenen ende middelen in het mandament breeder verhaalt, ende andre van den Impetranten wegen breeder ten processe gededuceert, in revise, dat by sententie van den Hoogen Rade, mitsgaders van de Heeren Adjuncten Reviseurs, verklaard sal werden in de sententie ende arrest van desen Hoogen Rade errew te zijn, ende dat oversulks deselve sententie ende arrest (onder reverentie) sal werden te niet gedaan, ende corrigerende het voorschreven errew daar inne bevonden, dat, &c. daar tegens werd geantwoord, ten fine van niet ontvankelijk ende by ordine tot approbatie van het arrest ofte sententie in quaestie, ende dat verklaard sal werden geen errew daar in ge-committeert te zijn, makende eys van kosten, &c.

HET XXVI. DEEL.

Van *Executie* ofte wtwinninge, ende *Oppositie*
ofte verſet tegen defelve.

1. Wanneer ende door wie de executie van een gewijſde mott geſchieden.
2. Hoedanig als de Perſoon of het goed onder een ander Regts-gebied is, ende buiten Regts-dwang van die het Vonnis heeft gewefen, by letters requiſtoriaal.
3. Executorien wat ende wanneer te verſouken, ende vernemen, ende hoedanig de executie voor het Hof werd aangeleit.
4. Hoedanig in de Steden ende ten platten Lande.
5. Hoedanig yemad in reele ende poſſefſoire gewijſdens, in den eigendom ende beſit werd geſfeld.
6. Executie in enkle perſonele ſaken aan des gecondemneerdens perſoon, by ſommatie ende renovatie.
7. Eerſt op de roerende goederen hoedanig.
8. Aanwijſſing van den borg op des principaals goederen.
9. Hoedanig ende wanneer op de onroerende gaederen, in de Steden ende ten platten Lande.
10. Hoedanig by executie van het Hof.
11. Hoedanig op ſpeciale verbanden, hypotheccaten, ende executabel verklaarde goederen.
12. Of ende wanneer by Arrest op de perſoon, ende by gepankenis.
13. De Sondag ende Marktdaagſe geboden van wat kragt ofte inhouden.
14. Oppositie tegens de executie of ende wanneer plaats heeft ten opſigt van de geexecuteerde ſelw ende voor wat regien.
15. Een gewefen Vonnis binnen wat tijd komt te vervallen of te verjaren.
16. Nieuwe letters van executie of ende wanneer te verſouken.
17. Betalinge ende compensatie of ende hoedanig tegens of in de executie mag tegenwerpen werden.
18. Oppositie van een derde hoe te doen, hoe ende wanneer onwankelijc.
19. Parnaal of ende wanneer nodig.
20. Een ſaak in ſeiten hoedanig te executeren by gijſſeling.
21. Hoedanig te procederen als het Vonnis illiquide is.

ALle gewijſde daar van by *Appel*, *Reformatie* ofte *Reviſie* niet hoer werd beroupen, mogen na de tijd tot het aanleggen ende vervolgen van 't ſelve beroupe geſfeld, ende na dat defelve ſijn gegaan in kragt van gewijſde, het welkmen nomd *gehomologeert* te zijn, op 't verſouk van den Verwinner ter executie ende wtwinninge geleid werden, l. 2. *Cod. de Execut. rei jud.* door bevel van den Regter die defelve heeft gewefen, ſoo verre de perſoon, of het goed, daar op de wtwinninge moet geſchieden, onder ſijn Regts-gebied is gelegen. *arg. l. 4. ff. de juridi. junct. l. penult. & ult. ff. eod.*

Soo de perſoon, ofte het goed buiten het Regts-gebied ende Regts-dwang is van de gene die het Vonnis heeft gewefen, verſouktmen letters requiſtoriaal, dat ſijn brieven van voorchrijven, by dewelke den eenen Regter aan den ander het ſelve Vonnis overſend, ende verſoukt, al-

foo de persoon of het goed jegens welk het Vonnis is geweest, sig onder desfelvs Regts-gebied onthoud, of gelegen is, het hem gelieve tot wtvoering van regt ende gerechtigheid, het selve Vonnis tegens deselve te doen wtvoeren ende te werk leggen, die sulks verfogt zijnde, niet en mag weygeren. *arg. l. 15. §. 1. ff. de re judic.* Sie de *Ordonn. op 't stuk van de Justitie binnen de Steden ende ten platten Lande, art. 27.* *Christin. ad. l. Mechlin. tit. 1. art. 30. num. 4.*

3 Tot de *executie* ende wtwinninge van een gewijsde, moeten te Hoovwt de *Grieffe* verfogt ende geligt werden *Executorien*, daar by den eersten Deurwaarder werd gelast het gewijsde ter *executie* te leggen, daarvan een *formulier* ende Beeldenaar te sien is, in de nieuwe Papegay pag. 404. dewelke een jaar goed blijven, maar de selve verjaart zijnde, sonder te werk te leggen, moeten wedrom nieuwe *lettren executoriaal* verfogt ende geligt werden, welke *executorie* met het gewijsde gesteld werd in handen van een Deurwaarder, dewelke 't selve naar sijn *forme* ende inhouden te werk leid.

4 In de Steden, ende ten platten Lande, werd maar alleen het vonnis by den *Secretaris* ofte *Griphier* opgeschreven, ende onder sijn hand-tekening wtgegeven, ende den Gerechts Bode in handen gesteld, om naar sijn *forme* ende inhouden, ende volgens de gewoone manier van wtwinninge, te werk te leggen.

5 Op alle *reale* ende *possessoire* gewijsdens, daar by yemand eenig vast goed, of besit van dien werd toegewesen, werden de verwinners in het goed geveft, ende metter daad in het besit gesteld, ende den Overwonnen daar wt gesteld, ende werden daar in gehouden, gestijvt ende gesterkt; volgens het 172. *artikel van de Instructie van den Hove. facit l. 68. ff. de rei vind.* Dog moet naar het gevoelen van de sommige, eer dat sodanige feitelijke instellinge in het toegewesen goed geschied, den overwonnen-alvoeren gelast ende aangeseid werden, sijn handen te trekken van 't selve goed, ende daar van ontruiminge te doen binnen sekren korten tijd, ende den Verwinner daar mede te laten bewerden. *Bart. & D.D. ad l. à Divo Pio. 15. §. 2. ff. de re jud.* Het welk over een komt met de *practijq.* in de Steden ende ten platten Lande, alwaar den Verwinner ende Besitter van de toegewesen goeden, door den Bode van de plaats, het gewijsde werd voor gelezen, ende deselve *geinsinneert* ende aangeseid, binnen drie dagen haar handen te trekken van de toegewesen goeden, ende den Verwinner daar mede te laten bewerden; ende by soo verre sy 't selve binnen de selve drie dagen niet doen, soo werd daar na in tegenwoordigheid van twee witten

wtten Geregte, den Verwefen of den Befitter van het felve goed, metter daad daar wtgefteld, ende den Verwinner daar in gefteft. Sie d'Ordonn. op 't ftuk van de Juffit. in de Steden ende ten platten Lande, art. 29. ende art. 30.

In personele *Affien* daar by yemand eenige fomme van Penningen is toegewefen, moet men onderscheid maken, of 't felve is alleen ende enkel personeel, dan of daar voor eenig onroerend goed verbonden is geweest, het welk by 't gewijfde daar voor verbonden ende *executabel* is verklaard.

In enkel personele faken werden de gewijfdens aldus te werk geleid: 6
Dat den Deurwaarder van den Hove met het gewijfde ende *executorie*, of in de Steden ende ten platten Lande den Bode, met het Vonnis, hem laat vinden aan den Overwonnen perfoon, ende hem 't felve voorgelefen hebbende, met aanwijfinge ende vertoninge van fijn Deurwaarder, of Boden teiken, aanfeit in fijnen handen te moeten betalen, binnen den tijd van 24. uyren de fomme daar in begrepen, of dat hy by gebreeke van dien, met fijn begonnen *executie* fal voortgaan. Het welk genomd werd *sommatie*. Welke 24. uyren overftrcken zijnde, indien daar geen betalinge gedaan en is, verfoukt ende gelast hy den felfen anderwerv binnen 24. uyren te voldoen de fomme in het Vonnis of gewijfde begrepen, of dat hy hem wijfe eenige goeden daar hy fijn *executie* aan doen, ende de gefeide fomme verhalen mag, het welk men nomd *renovatie*. Welken tijd verftreken zijnde fonder betalinge ofte aanwijfinge van goederen te doen, daar aan hy de toegewefen fomme kan verhalen, neemt hy in de tegenwoordigheid van twee Schepenen, Mannen, ofte Gefwoorens in *Arrest*, ende bewaarderhand, de roerende ende havelijke goederen dien hy vind, het zy, dat hy defelve door de Dienaars van den *Officier* van de plaats doet bewaren, 7
foo die van groot omflag zijn, of dat hy defelve in het Regt-huis overbrengt, dewelke hy den tijd van fes dagen moet ophouden, binnen de welke den Overwonnen defelve mag doen loffen, mits betalende de koften daar op gevallen. *arg. l. 19. Cod. de Usur.* Waar naar hy naar voorgaande aanplekking, ende een Sondags ofte Regts-dags gebod, ten naaften Marktdag in de Steden, ende ten naaften Regtdag in de Dorpen, aan de meeftbiedende doet verkoopen: ten overftaan van eenige wt den Geregte, foo hy des goed vind: ende van de penningen die daar van komen, doet hy betalinge van de toegewefen fomme aan de Schuld-eifler, ende afgetrokken hebbende de regtelijke koften by hem gedaan, geeft het overige met behoorlijke reekening van fijn doen aan den *Geexecuteerden* over.
Sie

Sie de *Instruct. van den Hove art. 173, 174, 175. ende 176. Ordonn. op't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande, art. 24. facit l. 15. §. 2. in verb. primo quidem res mobiles. ff. de re judicat. l. 31. ff. de re judicat.*

- 8 Staat te letten dat een borg dewelke uyt kragte van sijn borg-togte onder renunciatie aangegaan gecondemnerd is, aanwysinge mag doen op des selvschuldigens goederen soo daar eenige sijn. *l. 1. §. 4. Cod. Quando fiscus vel privat. debitoris sui debitores convenire possit vel debeat.* Sie de *Costuymen ende Handvesten van Amsteldam van den Jare 1663. pag. 178. ende 193.*
- 9 Indien de roerende goederen niet genoeg en zijn om de toegewesen som daar aan te verhalen, werden daar-en-boven ten overstaan als voren in *Arrest* gesteld, eerst de eigen onroerende goederen van den Overwonnen, ende daar na de Chijsn-goederen, ende beterschap van de Erv-pagt goederen, ende de vrugten van de Leen-goederen, ende na de selve de Leen-goederen selv, van welk *Arrest* hy den verwonnen Schuldenaar kennisse doet, met regtelijk verbod van deselve goederen niet te mogen verhandelen, of vervremden, maar sijn *executie* daar op te laten doen, als naar behooren: Ende werden deselve daar na mede openbaarlijk, naar voorgaande vier Sondags ende Markt-daags geboden in de Steden, ende vier Sondaags ende Regt-daags geboden ten platten Lande, ende by aanplekkinge van Biljetten ter naaster omleggende Steden ofte Dorpen, daar de *executie* geschieden sal, mede om gereden gelde verkost, ende de penningen daar van komende verstrekt als boven. Sie *Instructie van den Hove, art. 179, 180, 181. ende 193. Ordonn. op't stuk van de Justitie in de Steden, art. 25.* met dusdanig onderscheid, dat de verkopingen by *executie* van Vonnissen van Steden ende Dorpen eens ende al gedaan werden, op een gemeene manier van verkopen, by bieden, verhoogen, geld-trekken, ende mijnen, ende den hoogsten Bieder ende Mijner, Koper blijft.
- 10 Maar de verkopinge van onroerende goederen, wt kragte van *sententien* van den Hove te doen, werden wel eerst gedaan by het wtgaan van een brandende Was-kaars, aan de gene die met het wtgaan van deselve kaars het hoogste bod geboden heeft, dog deselve koop by *decreet* van het Hof naader bevestigd, ende aldaar voor het gestaden van 't selve, het verkoste andermaal opgehangen, om te sien of yemand meer wil bieden, ende werd gegunt aan de gene, die voor het afrekken van het Zegel van het Was, daar deselve Brieven van *Decreet* ende vestiging mede werden

den besegelt, het hoogste bod heeft geboden, soo niet, werd de eerste koop geltaet ende voor goed gehouden. Indien het by verhooging voor de tweede maal verkoft werd, werd hem den Gods-penning by hem op de Koop gegeven, met het dubbel rantsoen wedrom gegeven. Sie *de Instr. art. 190.* Welke manier van doen in 't lang beschreven werd in de nieuwe Papegay, pag. 404. en de volgende.

Indien wt kragte van eenig verband of *hypothecatie*, op eenig onroerend goed is *geprocedeert*, of andersints by Vonnis eenig onroerend goed daar voor verbonden ende *executabel* werd verklaard, werd het selve mede aan de Overwonnen, ende die geene die het besit daar van heeft, bekend gemaakt, ende aangeseit, dat hy binnen 24. uyren den Innehouden van het selve Vonnis voldoe, of dat by gebreke van dien het selve goed daar voor verbonden verklaard, by wterlijke *executie* sal werden wtgewonnen, waar op dan mede het selve goed op gelijke wijze naar vier Sondaagse ende Merkt, of Regt-daagse geboden werd verkoft.

Soo ook indien by *Arrest* eenig roerend goed verbonden verklaard is, werd 't selve op gelijke wijze als van de *executie* op roerende goederen is geseit verkoft.

Ende wierd het *Arrest* op de persoon, ofte op eenig goed gedaan, alleen om het Regts-gebied van den Regter vast te maken, werd het Vonnis tegen de persoon, ofte by kort van het *gearresteerde* goed voor het gebreekkige, by lettren *requisitoriaal* ende brieven van voorschrijven, aan den Regter daar de persoon woond, of het verdere goed gelegen is, aan de persoon ende verder goed, door desselvs Bode ter *executie* geleid: in vougen als hier voren is geseid. Sie *d' Ordonn. van de Justitie in de Steden, art. 27.*

Indien de roerende nog onroerende goederen niet genoeg en zijn, werden aldan de *Actien* ende Inschulden in *Arreste* gesteld, ende op gelijke wijze als de roerende goederen ter wtwinninge ende *executie* gebragt. *Ordonnantie voorsz. art. 26.*

Indien datter bedenken is dat de roerende ende onroerende goederen, 12 nogte *Actien* ende Inschulden genoeg zijn, om daar aan te verhalen de somme in het gewijsde begrepen, werd beneffens het *Arrest* op de goederen, ook *Arrest* verleend op de persoon, dewelke soo hy te vinden is bewaard werd, tot dat de goederen sijn wtgewonnen, of dat hy geen goeden en weet aan te wijzen, of deselve opentlijk niet genoeg en zijn, werd hy ten versouke van den Schuld-eisser ten eersten, anders naar gedane

wtwinnige in gevangenisse gesteld, ende gehouden (volgens d' *Ordonnantie op 't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande*, art. 28.) op drie stuyvers daags, tot dat hy het kort betaalt heeft, dog by verandering van de tijd, tot ses stuyvers op 't minste naar gelegenheid. Sie *Instruct. van den Hove*, art. 164. Ende of ende hoe ver yemand om schuld in gevangenis gesteld mag werden. Pecc. van Beseiten ende Hand-opleggen het IV. Deel. n. 2. ende 't geene aldaar is aangetoekent.

13 De Sondaagse, Merkt, ofte Regts-daags geboden houden in 't bysonder in: dat alle de geene die hun tegens deselve verkoping souden willen dragen als *Opposanten* ofte mede Schuld-ciffieren, dat sy middelerwijten haar selven aan den *Secretaris*, *Griffier*, *Deurwaarder* ofte *Bode* sullen moeten bekend maken, die hun als *Opposanten* sal ontfangen, de redenen van *oppositie* by geschrift stellen, van de penningen by de voorschreve verkoping te *procederen* behoorlijke *preferentie* houden, ende van alles goed bescheid sullen doen, op peine dat by agterblyven zy luiden van haar agterwefen sullen zijn ende blyven verfteken.

14 *Oppositie* ofte tegenweer jegens de *executie* ende wtwinnige heeft alleen plaats ten opsigt van een derde, maar niet ten opsigt van den *Geexecuteerde* selv, dewelke niet en werd omtvangen in *oppositie*. *Instruct. van den Hove*, artic. 177. Maar soo hy eenige reden meent te hebben, als dat de *executie* qualijk ende buiten ordre werd gedaan, of verder ofte anders als het *Vonnis* inhoud werd getrokken, ende wtgeleid. l. 4. ff. de *Appellat.* l. 5. *Cod. Quorum appellat. non recip.* l. 21. *Cod. de appellat.* & *ibid.* DD. Of dat het *Vonnis* daar wt de *executie* wierd gedaan is verjaard, ende diergelijke, moet daar van *appelleren* ende *concluderen*, tot *cassatie* van de *proceduyren van executie metten gevolge van dien*. Dog in de Steden ende ten platten Lande werd hy mede in *oppositie* omtvangen, ende ten eersten volgenden Regtdag in sijn redenen van *oppositie* gehoort, ende daar op voort goed of quaad *Opposant* verklaard. Daar over quaestie vallende, wie dat *Regter* moet wesen over de *oppositie* tegens een *Vonnis* dat by *lettren requisitoir* voor een andren *Regter* als die het gewesen heeft ter *executie* gestelt werd, werd verstaan dat indien de *Oppositie* alleen valt over de manier van *executeren* den *Regter* die de *executie* laat doen, daar over mag oordeelen; Maar indien de *oppositie* raakte de middelen van de saak selvs, dat de selve saak moet *gerenvojeert* ende overgewesen werden tot den *Regter* die het *vonnis* heeft gewesen. *per text.* l. 75. de *judic.* *ibi* *Bul.* & *Cottal.* Sie *Anton. Fabr. ad Cod. lib. 7. tit. 20. desin.* l. 25, 29. *Rebuff. ad Constitut. Reg. tract. de Sentent. execut.*

Execut. art. 7. gloss. 12. num. 19. Andr. Gail. lib. 1. obs. 113. num. 8. Argentr. ad Consuetud. Britann. art. 17. num. 2. & seqq. Sande lib. 1. tit. 12. defn. 5.

Een gewesene Vonnisse en vervald niet in de tijd van dertig Jaren, maar 15 daar op en mag geen *executie* werden gedaan, op Vonnissen van Steden ende Dorpen naar het Jaar, van het Hof naar vijf Jaren, ende van den Hogen Raad naar tien Jaren verloop, ten zy daar op eerst ende alvorens nieuwe *executie* werde verleend, *Sie d' Instructie art. 118. Simpliatie artic. 30. 16 Instruct. vanden Hoogen Raad, art. 263. nieuwe Papegay pag. 81. ende 82. Sie mede Marant. prax. de execut. sentent. num. 54.* Gelijk mede geen *executie* mag geschieden op *Executorien* van den Hove dewelke verjaart zijn, maar moeten deselve telken Jare werden vernieuwt, *nieuwe Papegay pag. 405.* De Vonnissen eenigen tijd verjaard zijnde, op dat den Verwensen niet altoos in de sorg blijft van daar over met *executie* te werden gequelt, tegens dewelke hy sijn verset mogt hebben: mag sijn Weder-dinger roupen om de saak te sien verklaren *desert*, ende vervallen op de selve wijze alsfinen doet tegens een aangeleid *appel* het welk verjaard is, ende niet en werd vervolgd. *Sie Merul. pract. civ. lib. 4. tit. 3. cap. 13. nieuwe Papeg. pag. 102. ende 103.*

Van gelijken moeten naar slijke nieuwe lettren van *executie* versogt werden, tegen des *Gecondemneerdens* Ervgenamen dewelke voor de *executie* sijn komen te overlijden. *Sie Andr. Gail. lib. 1. obs. 113. num. 17. Ant. Fab. lib. 4. tit. 29. defn. 10. num. 8. Christ. ad leg. Mechlin. tit. 1. art. 30. num. 10.* Maar als een Vrouw verwesen is in yets te moeten betalen, en sy voor de *executie* van deselve komt te hertrouwen, werd de *executorie* tegens haar Man verleent, sonder dat van node is haar Man te roupen, om nieuwe *executie* sien *decernerem*, 't welk alsoo by den Hove is vast gesteld op den 29. Mey 1599.

Tegens de *executie* ende wtwinninge mag ook betalinge ende *com- 17 pensatie*, dat is, vergelijkinge van schuld by manier van *oppositie* tegen-geworpen werden, soo daar klaar van kan blijken. *l. ult. §. 1. Cod. de Compensat.* *Sie Joann. Papon. lib. 19. tit. 8. art. 12. Ant. Fab. ad Cod. lib. 4. tit. 23. defn. 4. num. 2. nieuwe Papegay pag. 406.*

Indien een derde wil seggen dat de goeden by de *executie* te koop ge- 18 steld, ofte eenige van dien hem toebehoren, ofte aan hem verbonden zijn, of dat hy als mede Schuld-eisser van den *Gecondemneerden* benevens de gene die wtwinninge doet doen, moet werden genomen, moet hem mede in tijds bekend maken, of soude sijn regt verliezen. *Sie d' Instruct.*

van den Hove, art. 177. vers. Maar indien: In welken geval van deselve penningen *preferentie* ende regtelijke toefchatinge werd gehouden, ende deselve aan die geene die 't beste ende oudite regt hebben werden toegeschat, of onder deselve die gelijk regt hebben ponds ponds gelijk werden verdeeld; Sonder dat die geene dewelke eerst Vonnis bekomen, ende daar op *executie* ende wtwinninge hebben aangeleid, daar wt meer regt krijgen als een ander, soo lang niet de wtgewonnen ende *geexecuteerde* penningen hem regtelijk sijn toegeschat, ende daar van behoorlijke reekening is gedaan. Sulks als by den Hoogen Rade in Holland op den 27. February 1652. is verstaan in de saak van *Aalbert Erasmus Heerman*, tegens de *Polder-Meefters van de groote Polder in Aalsmeer*. Tot welken einde in verscheide Steden gebruikelijk is, dat de *geexecuteerde* penningen niet alleen van onroerende, maar ook van alle roerende goederen, niet aan de geene die de executie doet doen werden overgegeven, maar in de *Griffie* werden gebracht, ende aldaar behoorlijke reekening van werd gedaan, daar hy deselve penningen soo daar geen *oppositie* van een derde komt mag ligten. Sie de Keuren der Stadt Leyden art. 197. Costuymen van Utrecht *Rubric. 16. art. 1.* Van hoedanig gevoelen mede is Ant. Fab. *ad Cod. lib. 7. tit. 20. de Exec. rei jud. defn. 5.* Alwaar hy vast steld, dat een gewesene saak geen voor-regt voor andre en heeft, nogte de wtgewonnen goederen, by die geene dewelke de wtwinninge doet, kunnen werden aanvaard, ofte verstaan kunnen werden toe te behooren, voor dat sulks na de gedaane wtwinninge by den Regter werd verklaard.

Soo yemand naar voorgaande opgestelde af kundiging hem als *Oppofant* bekent maakt, werd hy in *Oppositie* omtvangen ende gaan des niet tegenstaande de verder Kerkgeboden voort ten einde toe, ende deselve gegaan zijnde, werd deselve, ende den *Gecondemneerden* soo hy *geappelleert* heeft, of andersints hangende de Kerkgeboden mede in *oppositie* is omtvangen, seekren dag beteekent, of anders soo het Kerkgebod een seekren dag inhoud, werd deselve waargenomen, om in te brengen de redenen van *oppositie* tegens de opgestelde verkooping, ende voorgaande *proceduyren*: ende werd alldan d'een jegens d'ander gehoord, ende daar op *summarie* by den Hove *geappointeert*, ende kort regt gewesene. Sie d' *Instruct. van den Hove*, art. 187, 188. ende 189. Indien sy tegens de verkooping ende *executie* niet en willen seggen, maar alleen als mede Schuld. eifseren haar regt willen vervolgen, by toefchatinge van de penningen van het verkofte komende, of daar op beter regt meinen te hebben, werd deselve verkooping

pinge by haar-luiden toegestaan, behoudens haar regt op de *preferentie* van de penningen: in welken gevalle *preferentie* van de selve penningen werd gehouden, waar van de manier van doen in 't lange te sien is in de nieuwe Papegay, pag. 423. ende volgende.

Indien den Deurwaarder den *Opposant* niet en wil in *oppositie* omtvan- 19 gen, ende des niet tegenstaande met de verder *executie* wil voortgaan, werd daar tegens by den Hove *pænaal* ende verbod verleend, ende ten dage dienende, aldaar *summarië* geoordeeld, ende hy voor goed of kwaad *Opposant* verklaard. Sie *Mercul. pract. civ. lib. 4. tit. 95. cap. 4. num. 8, 9.* nieuwe Papegay pag. 406.

Eintelijken staat te letten dat de gemelte Kerk-geboden, daar by alle ende een yder werd geroupen, niet genoug en zijn om de bekende Schuld-eiffen op ende in het *geexecuteerd* goed, (gelijk als die geene dewelke eenige bekende Renten, Onderpand ofte *Hypotheeg* daar op hebben) te verlteeken, dewelke in 't bysonder moeten werden geroupen. *arg. l. 6. Cod. de remiss. pignor. junct. l. 27. §. 7. ff. de fideicommiss. libert. §. 46. ff. de re judicat.* Als hier voor van de willige *Decreten* breder is aangewesen in 't IV. Bouk, XVIII. Deel, num. 5. Sulks by de nieuwe Keuren der Stad Leiden, art. 117. tot meerder seekerheid is gekeurt.

Indien het Vonnis begrijpt eenig feit, het geen den Verwonnen opge- 20 leid is te doen, gelijk als om rekening te doen, ofte yets anders dat in sijn doen bestaat, werd hem mede by *summarië* aangeseid, dat hy het gewijsde binnen 24. uyren sal hebben te voldoen, ende 't selve by *renovatie* alsvooren vernieuwt ende verlengd zijnde tot de tweede 24. uyren, werd hy in persoon gegijfelt in seckre Herberge, alwaar hy hem (de kosten al vooren afgesproken ende daar voor verborgt zijnde) moet laten vinden, of werd tegens hem verleend *default*, met een tweede gijfeling, en werd alsdan ter naaster Stede of anders te Hove gevangen overgebracht, Sie *d'Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden*, art. 31. *Ampliatie van de Instructie*, art. 14. Soo hy gijfeling houd, ende binnen de tijd van 14. dagen niet en bewijsd van sijn doen ende *devoir*, dat by het gewijsde wil voldoen, of geen versouk en doet, om op de deugdelijkheid of ondeugdelijkheid van de gijfeling te werden gehoord, sulks hem vry staat de selve tegen te spreken, soo hy kan, werd tegens hem gevankenis ende *appresie* op sijn persoon versogt, ende met kennis van faken verleend. Sie *d'Ampliat. van de Instruct. art. 15. Ordonn. op 't stuk van de Justitie in de Steden ende ten platten Lande*, art. 31. op 't einde. Indien hy een maand in de hegtenis blijft sitten, ende nog het gewijsde niet en voldoet, mag den

Aanlegger versouken, dat het feit, ofte het werk in het gewijsde begrepen, naar voorgaande *declaratie* ende begrotinge van de schade ende kort daar door te lijden, tot een geld somme werde geschat, jegens welke begrotinge hem tijd werd gegeven om deselve te *diminueren* ende tegen te spreken, soo hy wil, of anders werd hy daar van verfteken, daar op de schattinge werd gedaan, dewelke by wtwinninge op sijne goederen, in manieren als voren, werd verhaald, blijvende hy in de hegtenisse tot dat deselve ten vollen is voldaan. Sie de *Ampliatie van a' Instruct. van den Hove art. 15. 16. Ord. op 't stuk van de Justitie, art. 32.* Ende voorts van de manier van doen op 't stuk van gijfeling, ende wat daar toe behoort, nieuwe *Papegay pag. 430. ende volgende.*

- 21 Indien het *Vonnis illiquide is*, ende geen seekre som ofte saak in en houd, maar yets begrijpt, het welk nog moet gerekent ende begroot werden, gelijk als yemand *gecondemneert* is tot wederkeeringe van vrugten, vergoedinge van schaden ende *Interessen*, ende diergelijke, soo en kanmen mede het selve *Vonnis* niet ter wtwinning leggen, maar moet den *Verwonnen* eerst geropen werden, om te komen tot *liquidatie* van het selve, ende den innochouden van dien te sien begroten. Sulks hier voor in het XX. Deel, *num. 8.* mede is aangerord.

Tot welken eindeten *Hove Commissarissen* werden versogt, voor de welke over deselve vergrotinge kort Verbaal ende Ding-taal werd gehouden, ende daar op verklaringe ende wtspraak werd gedaan, dewelke dan eerst ter *executie* kan werden geleid, in manieren als vooren. Ende op dat de Dings-luiden den anderen daar over niet al te lang en souden ophouden, werden dikmaals by het *Vonnis* de *Commissarissen* wtgedrukt, ende *partyen* gelast, tot seekren dage voor deselve te *procederen* tot *liquidatie* van de *sententie*.

HET XXVII. DEEL.

Van Regts-pleging in Criminele Saken.

1. Wie over Criminele saken mogen ende moeten oordeelen.
2. Wie de beschuldiging ende aanklagte doen moet.
3. Of ende wanneer om een ende deselve saak civiliter ende criminaliter werd geprocedeert.
4. Jurisdictie van den Fiscaal.
5. Van alle andere Officieren.
6. Haar Officie voor het aanvangen van een Proces Crimineel.
7. In Criminele saken hoedanig te procederen ordinarie of extraordinarie.
8. Het Officie van den Officier in criminele saken wat ende hoedanig.
9. Hoedanig als de Beschuldigde niet en komt.
10. Hoedanig als hy verschijnt of tegenwoordig is.
11. Requisiten tot een extraordinaris proces.
12. Wanneer ordinarie of extraordinarie te procederen. ende num. 16 ende 18.
13. In welke saken.
14. Wanneer ende in welke saken den Beschuldigde in ordinaris proces omvangen werd.
15. Confessie of ende wanneer noodig.
16. Appel of ende wanneer in criminele saken plaats heeft. ende num. 19.
20. Misbruyk in de Vierschaar van de Universiteyt tot Leyden, in het weygeren van Coppen en communicatie van stukken.

DE kennis van de Criminele ende lijfstraffelijke saken, gelijk als wy elders geseid hebben, en komt huidensdaags juist niet aan den Hooger, maar ook aan de Subalterne ende Lager Regters, elks in sijn Ommering ende Gebied. DD. ad. l. i. ff. de officio ejus cui. Sulks dat alle Magistraten ende Overheden van de Steden ende Dorpen, benevens het Regtsgebied van gemene saken, ook de kennis van Criminele saken toe-komt, wtgezonderd eenige weinige Dorpen, in dewelke de Schepenen maar alleenlijk hebben een enkel Regts-gebied, ende de Criminele saken van de selve plaats verhandeld werden by de Wel-gebooren Mannen, daar onder deselve Dorpen staan. Gudclin. de Jure Novissimo, lib. 4. cap. 2. & lib. 5. cap. 13. in fin. Arnold. Vinn. de Jurisdicte, cap. 2. num. 8.

De aanklagt, ende het vervolgen van de misdaden, wierd by de beschreven Regten by de luiden in 't bysonder gedaan, ende wierd daar toegelaten een yegelijk die het op sodanig indien wilde wtvoeren, dat soo de beschuldiging vals bevonden wierd, hem sodanige straf als hy aanleide voor de kwade beschuldiging soude werden aangedaan. l. 8. de accus. & tot. tit. Cod. de his qui accus. pass. Dog is het selve om alle onsekerheid, haat, gevaar, ende verwerring, de welke daar wt tussen de Luiden ende in de goede Regering ontstond, te ontgaan, van tijd tot tijd gelaten aan de Land-Overheden, die niet wt eenige haat of opset, maar wt de regtvaardigheid der Wetten de straf der misdaden souden vorderen,

Sulks

- 2 Sulks dat het Regt tot straffen ende boeten der misdaden, als nu de Graavlijkheid toe-komt, ende van haren 't wegen het selve regtelyk wtgevoerd ende vervolgd werd by den *Fiscaal*, ofte *Procureur Generaal*, ende alle *Officieren*, Schouten ende *Baljuwen* van de Steden ende Dorpen. Blijvende alleen, dat de beschadigden weder-evening ende vergoeding van overlast, geleden ongelijk, ofte aangedane schade mogen eiffen, ende regtelyk vervolgen. Sie Grot. *Inleyd. lib. 3. cap. 32. numer. 12. & cap. 33. num. 7.* Costum. van Antw. *tit. 13. art. 4.* Christ. *vol. 4. decis. 194. num. 4.* Gudelin. *de Iur. Noviss. lib. 5. cap. 14. vers. quod dixi.* Zypæ. *notit. Iur. Belg. de bis qui accus. poss.* Anthon. *Matth. de criminib. lib. 48. tit. 2. cap. 2. numer. 1, 2.* Rebuff. *ad constit. reg. in præm. gloss. 5. numer. 92. & 105.*
- 3 Volgens welk onderscheid geoordeeld moet werden, of ende wanneer om een en deselve saak *criminaliter* oft *civiliter* werd *geprocedeert*: *Criminelyk*, in opsigt van den *Fiscaal* ofte *Officier*, ende *Civilijk* in opsigt van de gemeene Luiden, tot vergoedinge van haar geleden schade *Clar. §. fin. quæst. 1. numer. 1.* Ferrar. *in sua praxi. tit. 64. gloss. 1. num. 4.* Bonacoss. *in Syntagm. comm. opinion. lib. 8. tit. 30. de pæn. num. 18.* Sie Mart. *Digest. Noviss. tom. 1. tit. Index ad quem, cap. 1.* Carpzov. *desin. forens. part. 4. constit. 42. defn. 2. num. 6, 7, 8, 9. & defn. 3. num. 6.*
- 4 Den *Procureur Generaal* dewelke voor 't Hof van Holland sijne saken aanleid, heeft regt tot alle *Criminele* saken ende verbeurnissen verjaard zijnde, ende by andre Regters ongestraft gebleven. *Instruct. van den Hove, art. 8.* Dog gelijk de *DD.* verstaan by *preventie* ende in voorhaal: Voorts heeft by voorgang regt voor alle andre *Officieren*, met aantasting ende aanhoudinge van den geenen die hy metter versier daad betrapt, ende bevint verbeurt te hebben. *Instructie, art. 19.*
- 5 Voorts ende anders mag de aanklagt gedaan, en regtelyk vervolgt werden by den *Officier*, Schout, ofte *Baljuw*, in wiens Gebied dat den Misdader werd gevonden, ten waar dat ter plaats daar het feit was begaan ofte den Misdader sijn woonplaats had, *precedente informatien*, dat is, voorgaande Tuyg-kunden waren genomen, ende *preventie* was gedaan, dat is by inroupinge ofte daginge de saak aanhangig was gemaakt, in welken geval den Misdader soude moeten werden overgefluyrt, ende geleverd in handen van den *Officier*, die de *precedente informatien* beleyt, ende de *preventie* had gedaan. *Damhoud. prax. crimin. cap. 33. num. 5.* Sande *lib. 1. tit. 1. defn. ult.* *Clarus §. fin. quæst. 38. num. 20, 21.* *Wesemb. parat. de accus. num. 8.* *Rebuff. de constit. reg. in præm. gloss. 5. num. 53.*
Gail.

Gail, de pace publ. cap. 16. numer. 30. Vinn. in add. ad Pecc. in l. 7. ne quid in fin. ff. de incend. ruin. & naufr.

Al vooren dat den *Officier* ofte *Baljuw* eenige saken in *Cas Crimineel* 6 aanneemt, ofte yemand aan sijn persoon bemoeyt, moet daar op eerst nemen de kennis ende het *advys* van de *Magistraat*, even gelijk als den *Procureur Generaal* geene *informatien* mag nemen buiten *advys* ende goeddunken van den Raad, of die van de Rekening. *Instruct. art. 1. junct. l. ult. Cod. de exhib. transmitt. reis.* ten waar op de verse daat, ende in saken daar hy tegenwoordig was als het feit geschieden. *d. art. 19.* Item tegens de *Vagebonden* ende *Land-loopers*, ofte in saken daar merkelyk gevaar in 't vertoeven soude zijn, ende het feit swaarwigtig ende *notoir* bevonden wierd, in welken geval genoug is, dat den *Officier* binnen vier-en-twintig uyren na de *apprehensie* ende aanhouding, de *Regters* daar van kennisse doet. Sie *Instruct. van den Hove art. 19. Ordonnantie op 't stuk van de Criminele saken* van Konink *Philippus* van den 5. Julij 1570. *art. 50. ende manier van procederen in Criminele saken, ibid. art. 2.*

Ende staat verder te letten dat deselve *Ordonnant.* aangaande den stijl 7 van *procederen* in *Criminele* saken, als eeuwig *edit*, ende altoos duurende *Wet*, tot onderhoudinge van 't Gemeen, met volkomen kennis van saken zijnde ingesteld, in *Poincten* ende *Articulen* daar in de selven niet wtdrukkelyk by de *Staten* sijn veranderd, of door een tegendeel gebruik zijn te niet gedaan, als nog voor een *Instructie* ende nodige onderhoudinge behoort te verstreken, aangesien soo vele redenen dienen tot onderhoudinge van de selve in *Criminele* saken, alser zijn voor de onderhoudinge van de *Instructie* van den *Hove* van *Holland* by Keiser *Karel* in *Civijle* saken op den 20. Augusti 1531. ende sulks 39. jaren te voren opgesteld.

Op tweederhande manieren, ende by tweederhande wegen, werd tegens de *Misdaders* in regten aangeleid. 1. By lighamelijke *apprehensie* ende gevangenis. 2. By dagvaarding om in persoon voor den *Regter* te verschijnen.

Soo wanneer het feit twijvelagtig is, of ende by wie dat het is begaan of niet, ende van het selve niet blijkt, ofte ontkend werd, item dat de hoedanigheid van het feit onseker is, als by voorbeeld, of een *Nederslag* is geschied by *Nood-weer* ofte niet, soo verr datmen tot de *torture* ende pijnigen niet en soude mogen komen, ofte de kleinigheid van het selve geen *lijv-straf* mede en brengt, moetmen de saak aanleggen by dagvaarding ende op gemeene wegen. *Damhoud. prax. crimin. cap. 3. num. 3.* ende werd alsdan den *Misdader* ontfangen in *Ordinaris Proces*, ende moeten

hem in sulken geval *Copyen* geleverd, ende opening van stukken werden gedaan, daar jegens hy sijne verantwoording doet doen als in een gemene saak.

Maar indien het feit met de naam alleen lijfstraf mede brengt, sulks dat het feit zijnde bekend de straf wt de Wetten kennelijk volgt, ende dat het *delict* kenbaar is, of by voorgaande Tuyg-kunden werd bewezen: soo *proceedeertmen Extraordinarie* ende by kort regt, by dadelijke aantastinge ende gevankenis, ende werd voorts den Misdader gehoort, ende op desselvs bekenenisse Regt versogt. *l. 2. Cod. quorum appell. non recip.*

- 8 Indien datter *quasie* sal vallen over een lighamelijke straf, ofte andersints de persoon verdagt was, soo moet den *Officier* met *advijs* ende kennis van de *Magistraat*, den Misdader ofte Schuld-pligtigen met den eersten in hegtenis nemen ende hem doen versekereren, soo hy te bekomen is. *l. 1. ff. de custodia. & exhib. reor.* Menoch. *de arbitr. jud. cas. 305. num. 1.* Gomel. *var. resolut. tom. 3. cap. 9. num. 6.* Soo hy niet te bekomen is, werd hy met aanplekken van Biljetten ende Klokke-geslag ingeroepen, om hem binnen seekren dage te komen verantwoorden *sub poena confessi & convicti*, dat is, dat hy by gebreeke van dien voor schuldig sal gehouden werden, waar op indien dat den Misdader laat gaan de vier after-een-volgende *defaulten*, sal hy voor schuld-pligtig gehouden werden. Ende naar gesiene *informatien* ende Tuyg-kunden, gebannen werden, ende sijn goederen verbeurt verklaard, ofte anders naar gelegentheid van de saak verwesen. *Instruct. van den Hove van Holland, art. 120.* Sie Damhoud *prax. crimin. cap. 28. num. 5, 6.* Anth. Math. *de Criminib. lib. 48. tit. 20. cap. 2. num. 23.* Gudel. *de Jure Noviss. lib. 5. cap. 14. vers. pen. Zypæ. notit. Jur. Belg. tit. de dolo & contumacia. Clar. §. fin. quest. 44. numer. 3, 4.* Gomel. *ad l. 76. Tauri, num. 8.* gelijk als verscheide malen by den Hove is verstaan, ende laatst op den laatsten Julij 1640. ende den 7. Febr. 1648. Dog kan daar tegens nog binnen 's Jaars werden toegelaten, om hem *beneficio restitutionis in integrum* te komen *purgeren*, ende naar toelatinge sijne behoorlijke verantwoordinge te doen. *arg. l. 4. ff. de requirend. reis.* Christin. *vol. 4. decis. 203. §. fin. quest. 94. num. 12.* Maar soude foodanige *restitutie* voor den selven Regter niet wel willen vallen, ende bekuamer voor een Hooger Regter by *provocatie* onder *Beneficie van Relief*. Indien den Beschuldigden sig elders onthoud, dog evenwel vertrouwt dat geene bewijzen t'sijnen lasten en zijn, ende in tegendeel sijn onschuld met Getuigen wil beweeren, daar toe by tijd van noden heeft, ofte andre redenen van verschoning van sijn agterblijven weet te geven, mag ten dage dienende, van sijnen t' wegen de verschoninge van sijn afwesen ingebracht werden, ende verleg van tijd versogt

werden, dat hy als nog mag verschijnen om sijn verantwoording te doen. Sie Rebuff. *ad constit. reg. de excus. & exoner. abs. tom. 3. tract. 8.* Menoch. *de arbit. jud. lib. 1. arb. 79. & seq.*

De Schuld-pligtige *comparerende* of andersins in goede verzekering zijnde, vermag den *Officier*, ofte *ordinarie* ende *communicative*, dat is, met opening van de bewijzen hem te beregten, ofte *extraordinarie* by kort regt, alleen op sijn bekentenis, hem by verhoor ende mondeling onderfouk van den *Officier* in de tegenwoordigheid van twee Schepenen wettelijk afgenomen. *auth. apud eloquentissimum. Cod. de fide Instrument. Novell. 90. cap. 5.* Gail. *lib. 1. observ. 96. num. 10. junct. l. 8, 9. ff. de quest.* Ook wel door *torture* ende pynigen in groote swaarwigtige saken, wanneer den Schultpligtige de waarheit met gemoede niet en wil bekennen. *l. 15. §. 1. l. 18. §. 2. l. ult. ff. de Quest.* ende werd dan daar op sonder omslag van regtsvordering regt gedaan, ten waar dat den Misdader, op sijn versouk om redenen in een *ordinarie Proces* omtvangen wierd, in welken geval sijn verschoning ende onschuld tegens de beschuldiging van den *Officier* naar den gemeenen trein werd gedaan, alsdan aan den Beschuldigde afschrift ende opening van stukken moet werden geleverd: waar toe den Regter (ten waar 't gewigt ende de gelegenheit der sake anders vereyfte) ligtelijk behoort bewogen te werden, om dat het regt de verdediging van onschuld veel toegeeft. Sie Hypolyt. de Marsyl. *ad l. 1. §. si quis ultro. ff. de quest.* Ende een yder moet toegelaten werden het onschuld van een beschuldigten te bewyzen, alwaart in sijn afwesen ende buyten sijn kennis. Idem Hipolyt. *praët. criminal. §. opportune. num. 16. 17.* Soo dat ook den Regter selv sijn onschuld moet navorsen, al is 't dat daar voor geen beweeringe by yemand werd gedaan. Sie Boër. *decif. 165. num. 1.*

Dog op dat de *Officiëren* de Luiden onder deksel van *extraordinaire* te *procederen*, met geen hegtenis, of andre ongemakken buiten behooren souden kwellen, werden daar toe by het *tweede, vierde* en de volgende *Artijkelen* van de *Ordonnantie* op den stijl van *procederen* in *Criminele* saken, van den Jare 1570. drie nootsakelykheden vereyft.

I. Dat den Misdader in *flagranti delicto*, ende op de daad selv bevonden werd.

II. Of dat daar de Misdader op de daad niet betrapt en werd, de Regters selve naar genomen kennis ende gesien bewijs-tuygen, gelast ende toegestaan hebben, *provisie* van *Prince de corps*, ofte sijn persoon te doen aantasten, ofte *adjournement personeel*, dat is, in persoon te *compareren*.

III. Of by *accusatie* ende *geformeerde partie* ter *dispositie* van de beschre-

ven Regten, ende ter *arbitragie* van den Regter, &c. dat is naar den loop van de gemeene regtsvordering. Wtgefondert als het Vagabonden ende Lantloopers waren, daar merkelyke verdagtheid van de vlugt soude zyn, daar 't feyt feer grievelijk ende afgrijfelijk soude wesen, ende dat de fake by den *Officier* wel klaarlijk bevonden waar.

In welken geval den *Officier* binnen 24. uyren na de *apprehensie* ende hegtenis de Regters daar van kennis doen moet, initsgaders van de oorfake van dien, ende hoe dat hem daar of blyke, om by den Regter te oordelen of de hegtenis opregt is of niet: soo werd in de Steden met onderfcheyt van de gelegentheyt van de misdaden, ende hoedanigheyt van de personen, de Magiftraat te voren kennisse ende *communicatie* daar van gedaan, dewelke in het toefaan, 't zy van *apprehensie* of personele dagvaardinge, egter niet verder verftaan werden sulks te doen, als ten *pericule* van den *Officier*.

't Welk eenigints over een komt met de ordre rakende den *Procureur Generaal* of *Fiscaal* in het 19. Artijkel van d' *Instructie* van den Hove, mede brengende: dat den *Procureur Generaal* geen saken sal mogen aannemen voor *Officers* of andre, ten zy datter oorfake zy, ende by *Ordonnantie* van den Hove, soo verre als 't roert *Justitie*, ofte van die van onse rekening, soo verre als 't roert onse *Domeynen* of *Finantie*: ende en sal niemand in *Proces* mogen betrekken, ten zy by *informatie* *pracedente* tegen de geene die by in regten betrekken wil, ende en sal onsen *Procureur Generaal* geen *informatie* *pracedente* van nu woortaan nemen, ten ware by *Ordonnantie* van den Hove, ofte in saken die by avontuyr gefchieden in de plaatsē daar hy *praesent* waar als 't *dilict* gefchiede.

Ende is mede naar regten kennelijk dat *incarceratie* ende hegtenisse geen plaats en heeft, als over misdaden daar van blykt, ende daar van behoorlijke bewijs-tuigen voorgaan. *Gloss. & DD. ad l. si quis alicui. 3. Cod. ad leg. Jul. majestat.*

Binnen de Stad van Amsterdam, alwaar den Hoof-*Officier* by de *Magiftraat* gestelt werd, vermag den *Schout*, ende ook sijn *Substituyt* door sijn ordre ende last alle personen, 't zy *Vreemdelingen* of *Ingefetenen*, daar merkelyke verdagtheid op valt, tot allen tijden wt alle plaatsē te halen, ende in de boeyen brengen, ende in alle huisen ende plaatsē, huysoukinge doen, soo om *Civile* als *Criminele* saken, sonder bysonder bevel van *Burgermeesteren* ende *Schepenen*.

Dog vermag geen *Poorter* gijffelen, vangen, nog bekommeren, of verhinderen aan sijn lijf of goet, soo verre hy ten genougen kan verborgen, tot beschei-

befcheidenheid van Schepenen, dat hy regt fal verbyden, van 't geene den *Officier* op hem soude mogen eiffen, ende dat van alle fcyten die een Poorter van Amsterdam gedaan mag hebben, wtgefondert Moort, Brant, Vrouwe-kragt, indien hy hem ftelde met gewapender hant tegens de Hoo-ge Overigheyt, of indien een Poorter misdede binnen de Vaar-flooten van Reygerbrouk, ter Over-Amftel, ende Oude Konynen in Goylant, en dat wt kragt van fecker *Priv. van Hertog Aalbrecht* gegeven *Sondags naar S. Georg. dag.* 1387.

Ende oft gebeurde dat een Poorter van Amsterdam van eenige andre *delicten*, niet onder de voorschreve wtgefonderde begrepen, gevangen ende in hegtenis genomen mogte werden, foo soude dies niet tegenftaande den Schout hem moeten laten gaan, foo wanneer yemand bekent ende ge-noug wefende, hem wilde verborgen.

Maar 't felve niet gefchiedende, ende den Poorter *de facto* in hegtenis gebragt zijnde, soude vermogen ten dage dienende fijn verfet te nemen, ende verklaren ongehouden te zijn op de faak te antwoorden, voor ende al eer hy wt kragte van 't voorschreve *privilegie*, onder fecker van 't regt te verbeiden, ontlagenzy, welke *exceptie* ende verfet aldaar in fulken *cas* werd aangenomen, ende den Gevangen onder hant-tafting van 't allen tijden wedrom in regt te verfchijnen ende onder borgt, tot sodanige fomme als naar gelegentheyt by Schepenen werd verklaart. Sie hier van breeder in fecker *Recueil* van Keuren, *Costuymen* ende manieren van *procederen* bin-nen Amfterd. door Gerard Rosenboom befchreven, en gedrukt A°. 1644. p. 46. & feqq.

Ende werd voor een Regel onderhouden, dat als by den *Officier gepro-cedeert* werd, tot gevangeniffe of *perfonele* dagvaardinge, by verfouk van in befloten hegtenis gebragt te werden, om by wegen van verhoor ende overtuiging te komen tot bekentenis van het feit, den Gevangen verhoord, ende op deffelfs bekentenis te regt gefteeld werd, ende foo voort: de *Criminele proceduren* genomt ende gehouden werden te wesen *extra-ordinair*.

Het welk den *Officier* altijts in fijn keur staat, in faken over dewelke het ¹² toegelaten werd, 't zy *extraordinaire*, dat is, by hegtenis ofte *apprehenfie*, ende op de bekentenis alleen van den Misdader, ofte *ordinarie* ende opeht-lijk te *procederen*: maar eens van de *extraordinaris* manier van *procederen* geweken zijnde, soude daar niet wederom toe kunnen komen.

Sonder dat hem daar in hinderlijk is, dat hy den Gedaagde ten dage van de *perfonele comparitie*, alvorens eys te doen op *Articles* ende vraag-poincten,

pointen, hoord, 't welk den selven vry staat, op *avontuur* of sulks eenig ligt mogt geven, ende vermag hy dien onvermindert blijven staan op *provisiōnele incarceration*, ende dadelijke hegtenis, om den Besculdigde aldaar nader te doen hooren, om als nog te sien of hy hem op sijn bekenenis alleen wil te regt stellen. Het welk wel somwijlen goed is voor de onkunde die haar selven beklappen, maar die geene dewelke weten dat niemand sig selven behouvt te schuldigen, ende een yder met enkel ontkennen naar regten mag volstaan, weinig schrik daar voor hebben.

- 13 Om geen andere saken mag *extraordinarie* werden *geprocedeert*, als om Misdaden daar eenige lighamelijke straffe toe staat, vermits *personele* dagvaardingen, *apprehensie*, ende *adjudicatie* van *provisiōnele incarceration*, dewelke het begin zijn van alle *extraordinarie processen*, geen plaats en hebben, als in misdaden welkers straf is de dood, ofte lighamelijke weedom; om dat andersins de gevangenissen dewelke is een soort van lighamelijke dwang, ende om de bykomende schande, swaarder soude zijn, als de straf tot het feit verciest, sulks dat men om alle ondaad daar van de straf niet lighamelijk en is, altoos met borg mag volstaan. *l. 1. & l. 3. ff. de custod. & exhib. reor. l. 2. Cod. de exhib. & transmitt. reis. & ibi DD. Jul. Clar. lib. 5. Sent. §. ultim. quæst. 28. num. 1.*

- 14 Op tweederhande manieren werd van wegen een Gevangen ofte Ge-
daagde in persoon versogt te komen in *ordinaris Proces*:

I. Dat van wegen een Gevangen, als hy te Regt werd gestelt, werd versogt, *Copie wytten Eys*, ende *dag ten principalen*, ende dat by *provisie* den selven ontslagen sal werden van de *personele comparitie*, ofte *uyt te hegtenis* daar inne hy is, ende *geadmitteert* te occuperen by *Procureur*, onder *bant-tasting* ende beloften van 't allen tijden tot *vermaning* wederom te *compareren* in persoon, *sub poena confessi & convicti*, ofte *cautie*, is 't nood, ter *arbitragie* van *Schepenen*.

II. By *contrarie Conclusie* aldus: *Ontkennende de feiten hem by den Eys te laste geleyt*, *concludeert* by de *redenen* ende *middelen* in den *Processe* nader te *deduceren* ten *sine* van niet *omvankelijk*, ende tot *ontsegginge* ende *absolutie* van den *gedanen Eys* ende *genomen Conclusie* met de *kosten*, ende dat den *Heer Eysser gecondemneert* sal werden, de *detentie* metten *gevolge* van dien als *qualijk* ende *'onrecht gedaan*, *kosteloos* ende *schadeloos* af te doen, ende dat by *provisie* den selven sal ontslagen werden, &c.

In dese Landen is een *Costuyme* dat niemand metter dood werd gestraft, als die sijn misdadde met sijn eigen mond bekend heeft: voornamelijk ingevoerd, op dat den *Verwefen* jegens sijn gegeven *Vonnis* niet en soude ver-

vermogen te *appelleren*: dewijl yemand op *zijn eigen confessie* regt ontfangen hebbende in *appel* niet en is ontvankelijk. l. 2. *Cod. quor. appell. non recip. Plac. van den 10. September 1591.* Welken aangaande wel by het 61. *Artijkel van de voorgemelte Ordonnantie op 't sijnk van de criminele Justitie van Koning Philips* duidelijk verboden werd, om tot bekentenis te komen, de *torture* ofte pijnbank te gebruiken daar het bewijs seker ende ontwyvelagtig is, &c. dog werd by ons om redenen als nog onderhouden, daar van in 't volg. Deel.

Waar wt voort komt, dat niet tegenstaande de bewyfen genoug zijn, het ¹⁵ middel van secherper *examen* ende pynigen evenwel wert ingevoerd.

En is wel waar dat aan d'een zyde de bekentenis strekt tot meerder gerustigheid ende sekerheit voor den Regter: Maar aan d'ander zyde voor de *Justitie* daar wt meer agterdeel ende swarigheid te verwagten is, indien den Gevangene in de pijn halstarrig by *zijn ontkennen* blijft, hy eenigfins daar door gefuivert, de bewyfen verfwakt, ende volgens de meening van sommige by *provisie* onder hand-tasting ende *cautie* van t'allen tyden wederom te *compareeren* ontslagen soude moeten werden: Dog alsoo dien aangaande by het Hof van Holland Anno 1583. is verstaan, dat een Misdadige wt hertnekkigheid de pijn doorstaande, of syne *confessie* weder-roepende, soo wanneer de bewyfen van sig selven klaar ende genoug zijn, efter evenwel verwesen ende *geexecuteert* behoord te werden. Sie *Neoflad. cur. Holland decis. 47.* ende hier naar in 't volgende deel *num. 4.* Soo komt dat alleen te pas in val dat de bewyfen van sig selven niet al te klaar ende genougzaam zijn, soo nogtans dat de ramingen tot de schuld van den Misdader soo kragtig zijn, dat het niet wel anders wesen kan. sulks hier naar breder sal werden verhandeld.

Dog alsoo naar Regten den Misdadigen, als de bewyfen klaar ende genoug zijn, soo wel sonder als met *zijn bekentenis* mag werden verwesen. *arg. l. 8 ff. de questionib. & ibi D. D. Farinac. prax. criminal. vol. 2. quest. 40. num. 19. 20.* Sie *Gomel. resolut. tom. 3. cap. 13. num. 20.* *Clar. pract. criminal. quest. 74. versic. illata reo. 38.* *Anton. Fab. ad Cod. lib. 9. tit. 21. defn. 9. & defn. 12. num. 3.* soo staat by d'*Officiers* van de *Justitie* hier in met groote omsigt te bedenken, of de *Justitie*, naar de gestaltenis van sommige sterke ende boose halsterrige Misdaders, door tegenstand van de *torture* niet soude komen te veragteren. Ende als het feit klaar kan werden bewesen, of het niet beter en is hem daar aan te houden, ende den Misdadigen selvs sonder syne *confessie* te veroordeelen. Maar daar in staat wederom te bedenken, of men alsdan in *ordinaris Proces* soude moeten komen.

Wat

Wat het eerste aangaat, daar in is geen groote swaarigheid gelegen, ende staat hier in aldus te onderscheiden: Namentlijk dat groot onderscheit gelegen is tusslen yemand die by *appointement* van den Regter, by *provisie* wt de hegtenisse of van *personale comparitie* werd ontslagen, ende toegelaten by *Procureur* te mogen bedingen, ende alsoo in *ordinaris* 61 *Proces* werd omtvangen. Ende tusslen yemand die niet ontslagen, maar in hegtenis blijft, over eenige sware saken daar lijk-straf toe staat, ofte die by *arbitrale correctie* ter bescheidenheid van den Regter soo ver kunnen werden getrokken: Ende men in de selve saken, niet tegenstaande men de *confessie* niet en heeft, efter geraden vind op de bewijzen alleen tegens den Misdader te *procederen*, het welk dan nog eigentlijk geen *ordinaris Proces* en is, maar efter op sulke korte dagen, *termijnen*, ende met sulke *ordre* buyten den gemeenen trein werd voort gevaren, als by Schepenen goet gevonden ende gelaft werd: Gelijk als by 't *Recueil* van de Keuren van Amsterdam *art. 33.* de personen die wt hegtenis werden ontslagen evenwel in geen *ordinaris Proces* omtvangen werden, maar in sulken geval gehouden zijn op soodanige korte dagen, ende *termijnen*, als by Schepenen goed gevonden ende *geordonneert* werd, in Regten te *concluderen*, ende vonnisse te wagten, alles op versteeken, *summaries*, ofte by monde, sonder de saak op cenige Rol te stellen, anders als op Schouts Rol: gelijk naarder by *d'Ordonn. op de maniere van Procederen i' Amsterdam Anno 1655.* is vast gestelt.

Daar toe diend datmen in eenige van onse Steden de Misdadigen vry steld, indien sy begeren haar verantwoording, het zy tegens haar bekentenis, ofte andere bewijzen *summaries*, ende by monde in vollen Vierfchaar voor het wijzen te doen ofte laten doen, sonder nogtans eenige gemeenschap van *ordinaris Proces* te hebben.

Sulks is by hare Grootmogende de Staten van Holland ende West-Vrieland, verstaande de behoudenis van 't gemeen Vaderland daar aan gelegen te zijn, tegen de Smokkelaars ende Sluikers, en Tegenstrevers des Gemeen-lands middelen, selvs tegens die geene dewelke daar over *arbitralijken* aan den lijve soude kunnen werden gestraft *summaries* ende *de plano*, dat is, sonder trein te *procederen*, in welke saken wel onderhouden werd, opening van stukken te doen, ende de Getuigen ende getuigenissen mondeling te wederleggen: dog efter *summaries* ende *de plano* sonder den gemeenen trein van *procederen* te volgen. *Generale Ordonnantie art. 13.* Daar van hier naar in 't bysonder.

Het voornaamste daar op in *criminele* saken staat te letten is: dat een Gevan-

Gevangen in zijn verantwoording niet onbehoorlijk verkort, ofte in 't stuk van de bewijfen als men alsoo *procedeert* geblindhoekt en werd.

Daar over hy met geene redenen soude kunnen klagen als hem sodanige opening wierde gedaan, als op den voet van de Gemeen-lands middelen werd onderhouden, ende dat in sulker voegen tegen hem *summarie* werde *geprocedeert*. Het welk t'eenemaal tot bescheidenheid van den Regter staat, als daar in onbepaald zijnde, aan d' een zijde, aanschou nemende hoe veel de gemeene welvaart daar aan gelegen is, dat de Misdaden gestraft, ende 't Land by goede en korte wegen daar van gesuivert werd, ende aan d' ander zijde, dat door al te grooten haastigheyt foodanige mislagen niet begaan en werden, waar door de onnoofele verdrukt souden mogen werden: Welken aangaande mede by de *Ordonnantie op den stijl van Procederen in cas Crimineel*, van Koning Philips, van den Jare 1570. by verscheide *Artijkelen*, ende voornamentlijk by het *twee-en-dertigste* en *wijv-en-dertigste Artikel*, opgesteld is, dat alle *criminele Processen extraordinairlijk* vervolgt en beleyt sullen werden, ten waar om de swarigheyt, ende duysterheyt, voorbedagtelijk *geordonneert* werd, dat deselve in *ordinaris Proces* soude ontvangen werden. Item dat de wtstellen die nodig bevonden sullen werden om te *procederen*, of de schrifuyren te maken, sullen wesen op korte *termijnen*, ende tussen val van tijd van dag tot dag, ofte van derden dag tot derden dag, ende alle op verstecken, ende dat het selve sonder gewigtige en wettige redenen by den Regter niet verlegt sal werden.

Maar of het Vonnis niet op de *confessie*, maar op de bewijfen gegeven ¹⁷ zijnde, *appel* onderworpen soude zijn aan de zijde van den Gevangen, heeft zijn swarigheyt, als breeder hier voor in het XXV. Deel is aangewesen. Dog soude den Gevangen des niet tegenstaande in de gevangenissen moeten blijven. Ende werd by 't Hof niet ligt *mandament van appel* verleent sonder alvorens gesien te hebben de *informatien*, ende deselve volkomen bevindende, werd het verhouk van *appel* ligtelijk afgeslagen.

Ende sulks om de *criminele pleit-saken* naar haar eigen aart te onderschei- ¹⁸ den, kan men deselve bequamelijk verdeelen in drierhande soorten:

I. *Extraordinaire*, als men in ofte om hegtenisse, ende voort op de *confessie* ende bekentenis alleen regt vordert.

II. *Sommarie* ende *de pleno*, als men *procedeert* op de *informatien* en bewijfen tegen yemand in hegtenis blijvende, ofte by *provisie* daar wt, of anders van de *personeele comparitie* onder hand-tasting ontslagen zijnde.

III. *Ordinarie*, als yemand ten vollen wt de hegtenis of van de *personeele*

comparitie is ontlagen, ofte van den *Officier simpelijk*, dat is, sonder *persoonlijke* nootzaak is gedagvaart.

- 19 Al is 't dat van de *criminele* Vonnissen by de Veroordeelde beswaarlijk kan werden *geappelleert*, ende ten scherpfsten genomen alleen in sulken val dat den Misdader sonder sijn eigen *confessie* is verwesen in *appel* ontvanke-lijk is: Soo werd nogtans voor een gemeenen Regel onderhouden, dat den *Officier* voor 't regt van de Hooge Overheid, soo wanneer hem dunkt het Vonnis te last gewesen te zijn, altijd daar van vermag te *appelleren* aan een Hooger Regter, al waar 't ook sulks dat het Vonnis was gegeven tot *provisioenele* ontlaginge. Het welk den Gevangen soo lang moet wtstaan, tot dat de saak voor den Hoogen Regter is afgedaan.

Maar staat hier in te onderscheiden, dat indien den Verwesen niet gevangen, maar op sijn vrye voeten in regt was verschenen, ende in sulker vougen op de *provisie* van ontlaging ofte hegtenis was gepleitvoert, ende dat Schepenen in sulken voorval den Gedaagde by *provisie* ontfloegen van de *personele Comparitie*, den *Officier* als dan niet vermogen soude tegen 't selve *provisioeneel* Vonnisse den Gedaagde vast te houden, maar den Gedaagde moet blyven in sulken staat als hy was voor de *litiscontestatie*, ende wederom vry gaan mag gelijk hy gekomen was.

Sulks houdmen mede voor een quade *praetijcq*, soo wanneer den *Officier*, hebbende yemand in persoon gedaagt om hem te komen verantwoorden op den eys, *conclusie*, ende versouk van hegtenis, den Gedaagde tot dien eynde in regt verschynende, sonder eys te doen, ofte *appointement* van den Regter daar toe te hebben, den selven in hegtenis ende gevankenis wil nemen.

- 20 In de Vierfchaar van de *Universiteyt* tot Leyden is, tegens het algemeene regt, ingedrongen: dat in alle *criminele* saken sonder onderscheid, of men *extraordinarie* op de bekentenis van den Beschuldigden pleitvoert, ofte *ordinarie* op de bewysen regt vordert, evenwel geen *communicatie* ende opening van stukken ende bewysen werd gedaan, ende de Beschuldigde sonder dat sy behoortlike verantwoordinge kunnen doen, gelijk als ongehoort verwesen werden. Daar over te meermalen, sonder vrugt, geklaagd is. Dog sedert dat verstaan is, dat ook van der selver gewijsdens, daar van anders geen *appel* ofte hoger beroup en valt, *revise* ende herfinninge aan de Staten van Holland mag werden verfoegt, ende des begeerende verleent werd, is ook onder anderen daar over onlangs *revise* verfoegt, dog by den *Officier*, als sig op 't selve misbruik niet vertrouwende, onvervolgt gelaten, ende is de saak, die anders buiten dien van gevolg ende gewigt was, blyven steeken.

HET XXVIII. DEEL.

Van Pijnigen.

1. Welke bewyfen genoug zijn om yemand tot de torture ofte pijnigen te brengen.
 2. Hoe den Schuldpligtigen hem daar regens mag defenderen remiffive.
 3. Hoe dat pijnigen moet gefchieden.
 4. Indien de Gepijnigde de pijn doorstaat wat te doen.

HOedanige bewyfen genoug zijn om yemand tot het pynigen te brengen, werd verſcheidentlijk by de DD. gehandelt; Dog is het gemeen gevoelen daar van, dat het ſelve op geen *praſumption*, ofte kleine *indicien*, dat zijn ramingen ofte enkele merkteikenen, maar alleen op ſoodanige bewyfen, die by naar genoug ſouden zijn om alleen de ſeekerheit ſtaande te kunnen houden, plaats kan hebben, ende in ſulken geval niet anders gecoordeeld werd te gebreken als de bekentenis van de Schuldpligtigen, om hem van de genougfame ſeekre miſdaad ten overvloed by ſijn eigen mond te overtuigen. Sulks dat verhandeld werd by Boër. *decif.* 163. *num.* 2. 3. *Chriſt. ad leges Mechlin. art.* 7. *num.* 4. *Hyppol. de Marfil. ad l.* 1. *ff. de quaſt. num.* 3. *verſ. ſecundo debent.* *Caution. Criminal. dubio* 32. *reſponſ.* 3. *pag.* 146. *Farin. prax. crimin. quaſt.* 37. *num.* 1. Het welk naar de beſcheidenheit van den Regter moet gecoordeelt werden: Dewelke 't ſelve ſoodanig moet matigen, dat hy altoos genegen is tot het laſtſte ende minſte nadeel van den Beſchuldigde. Soo dat al is 't dat de *indicien* ende merk-teikenen van de begane miſdaad, tot het pijnigen noodig, ter beſcheidenheit ſtaan; nogtans ſoodanig moeten ingeſien werden, dat deſelve wettelijk ende regtmatig zijn. Sie *Damhoud. prax. criminal. cap.* 36. *num.* 3. Ende ſoodanig dat ſy by na genoug zijn om yemand te veroordeelen. *l.* 8. *ſ.* 1. *C. de quaſt.* niet ſoodanige die alleen op het gerugt ende den gemeenen roup, op een getuige, ofte op voorgaande quaad leven van den Beſchuldigde geveſt zijn: maar ſoo waarſchijnlijk, datter alleen de eigen bekentenis van den Beſchuldigten aan ſchijnt te gebreken. *l.* 1. *ſ.* 1. *ff. de quaſt.* 1. 18. *ſ.* 2. *ff. eod.* *Alber. Gentil. ad tit. Cod. de leg. Jul. Majeſt. diſputat.* 3. ende *Farinac. prax. criminal. quaſt.* 37. *num.* 3. Sulks ook verſcheiden (om het goed gevoelen van ſijn even naaſten) van dat gevoelen zijn, dat al is 't datmen om wettelijke ende regtmatige merk-teikenen, tot het pynigen mag komen, 't ſelve eſter geen plaats en heeft als in Luiden van beſprooken leven, ende dat een Man van een onbeſprooken leven, wt enkele merk-teikenen van ſchuld hoe kragtig die zijn, tot pynigen niet en mag gebragt werden. *Ut tradit poſt Andream de Iſernia Thomas Grammatic. conſil.* 15. *num.* 4.

Quibus accedit Hyppolit, de Marfil, *prax. crimin. §. diligenter, num. 196.*
 & 97. *arg. l. non omnes 5. §. à barbaris 6. ff. de re militari.*

Welke ende hoedanige *indicien* daar toe dienen, verhaalt Christin, *ad consuetud. Mechlin. art. 7. num. 4. in fin. & num. 5. in pr. remissive. Gomef. resol. lib. 3. cap. 13. num. 7. & seqq. Ant. Fab. in suo Cod. lib. 9. tit. 21. defin. 10. in not. Tholosan. in Syntagm. jur. civ. lib. 48. tit. 12. num. 10, 11. & late apud Hyppolit, de Marfil, praet. criminal. §. diligenter. & latius apud Farinac, prax. criminal. lib. 2. quest. 43. & seqq.* Sie mede dien aangaande een goed *advijf* in de *Consultatien ende Advijfen het II. Deel, Conf. 76. en de volg.* Ende het geen in 't lange werd verhandeld by Johan van Heemskerck in sijn *Batavise Arcadia pag. mihi 452. en de volgende.*

- 2 Hoe ende in wat manieren den *Schultpligtigen* tegens de *indicien* de welke pijnigen schijnen mede te brengen, moet bescherint ende verantwoord werden, schrijven Hyppolit, de Marfilis *ad l. 1. ff. de quest. num. 5. & DD. ibi allegati. Bossius, tit. de indicis. num. 74. & Farinac. prax. criminal. quest. 38. num. 3. Gomef. resol. tom. 3. cap. 13. num. 21. Christ. ad leg. Mechlin. art. 7. num. 5. & seqq. Et qualiter indicia elidantur per contraria. Boër. decis. 165. num. 2. & seq. Hyppolit, de Marfil. in sua praxi, §. diligenter, num. 190. & seq. Tholosan. in Syntagm. jur. lib. 48. cap. 12. num. 7. Anton. Math. tit. de quest. cap. 3. num. 20. Farinac. prax. crimin. quest. 38. num. 110, 111, 112.*

Dog werd by ons soodanige tegenweer den *Schultpligtigen* niet altijd toegelaten: sonderling niet, soo wanneer een saak *extraordinaire* sal werden beregt. In welken geval het naar onsen stijl vreemd soude zijn, dat men op een *incident*, ende tussen val, de *communicatie* ende opening van stukken ende bewijfen soude doen, diemen in de *principale* saak selvs weigerd ende ongehouden is: maar werd sulks de bescheidenheid van den *Regter* volkomenlijk toevertrouwt.

- 3 Hoe ende in wat wijze de pijniging moet geschieden, werd mede naar de gelegenheit van de saak, ende de persoon, aan de bescheydenheit van den *Regter* gelaten, *l. 7. l. 10. §. 3. ff. de quest. Vigel. cap. 4. quest. 4. reg. 1. constit. Carolin. 58.* die altoos sorg moet dragen, dat de pijn soofwaar niet en zy, dat de *Gepijnigde* daar door aan lid ofte lighaam gekrenkt werde. Sie Jul. Clar. *prax. crim. quest. 64.* Hyppolit, de Marfil. *ad l. 1. 7. ff. de question. num. 72. Damhoud. prax. criminal. cap. 37. num. 5. Christin. ad consuetud. Mechlin. art. 7. num. 11. Costuymen van Utrecht Rubr. 37. art. 5.*

Indien de Beschuldigde de pijn door staat sonder eenige bekentenis te 4
doen, of ende hoe dat den selven als dan behoort gestraft te werden, is
niet seker, ende werd dien aangaande nergens eenparig regt onder-
houden.

By sommige werd hy geheel vry gesproken, ende van de *instantie* ont-
slagen. Van hoedanige gevoelen sijn Hyppol. de Marfil. *sing.* 262. & *multi*
ibi ab eo & à Farinac. *prax. crimin. quest.* 40. n. 6. *allegati.* Papon. *lib.*
24. *tit.* 9. *arrest.* 1. Argentr. *ad consuetud. Britan. art.* 41. *num.* 4. Sulks
by het Hof van Utrecht werd gevolgd, *tit. de Process. crim. art.* 20. Cou-
stuyt. van Utrecht. *rub.* 37. *art.* 9. Ende brengen de Keuren van Rijnland
art. 1. mede, dat men niemand en verwijsse te sterven, ofte hy moct de
misdaad selvs bekennen, niet tegenstaande dat het *notoir* ende kennelijk
is door Getuigen ende andre *indicien*.

Andere verwijsen hem evenwel, gelijk Gomef. *resolut. tom.* 3. c. 13.
n. 20. & *plurimi quos citat.* Farinac. *in prax. criminal. quest.* 40. *num.* 7.
dat by het Parlement van Parijs gevolgt werd, naar tuyg van Papon.
lib. 24. *tit.* 9. *arrest.* 1. *in fin.* Sie mede Fab. *in Cod. tit.* 21. *lib.* 9. *defin.* 9.
& *ibid. in notis num.* 2. & *definit.* 12. *num.* 3. *in not.* Chassan. *ad consue-*
tud. Burgund. rubr. 1. §. 5. n. 93. & Argentr. *ad consuetud. Brit. tit.* 1.
art. 41. *num.* 4.

Andre meinen wedrom datmen hem nog moet vry spreken, nog ver-
wijsen, maar alleen onder hant-tastinge ofte borgtogt, van t'allen tijden
weder in regten te sullen verschijnen, los laten. *Uti refert* Gomef. *tom.* 3.
cap. 13. *num.* 20. & Faber *in suo Codice lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 9. & *ibi not.*
num. 1. & *defin.* 15. Het welk wel redelijk ende billijk is, soo wanneer al-
leen op sterke *presumptien*, ende vermoedens blijken, de Beschuldigde de
pijn is aangedaan.

Maar in 't geheel ende *in genere* schijnt het rekkelijckste gevoelen te we-
sen van die geene, dewelke hem of geheel vry spreken, ofte met een min-
der ende *extraordinarie* straf verwijsen, naar de gelegenheit van de saak,
ende de volkomenheid van de bewijsen. Soo gevoelen Ludovic. Rom.
in l. 1. §. *si quis in villa. ff. ad St. Syllanian.* Fachin. *controver. lib.* 9. *cap.* 6.
Anthon. Math. *tit. de question. cap.* 3. *num.* 22. Clar. §. *fin. quest.* 64.
vers. illata reo, num. 38. Grammat. *conf.* 12. *num. ult. in fin.* Ant. Fa-
ber *Cod. lib.* 9. *tit.* 21. *defin.* 25. Farinac. *prax. criminal. quest.* 40.
num. 11. 12. 13. & *segg.*

By het Hof van Vriesland is verstaan dat een Gepijnigde om een saak
die buyten dien klaar werd bewezen, met de *ordinaire* ende gemeene straf
moet

moft bestraft werden. Joann. à Sande *lib. 5. tit. 9. defn. 14.* Ende by het Hof van Holland is Anno 1521. verstaan, dat het feit by den Schuld-pligtige in de pijn bekend, ende daar na buiten de pijn wederom ontkend, met een verklaringe dat de bekentenis maar alleen was geschiet om de pijn te ontgaan, den soodanige niet wederom behoorden gepijnigt te werden: maar om dat de bewijfen van sig selven klaar ende genoug waren, is in de selve sake des niet tegenstaande den schuldigen verwefen. *arg. l. 16. C. de pan. & l. ult. Cod. de probat.* Sie Neostad. *decif. cur. Holland. 47.* Sulks naderhand in den Jare 1583. vast gestelt is, dat een Misdadige wt hertnekkigheid de pijn doorstaande, soo wanneer de bewijfen van sig selven klaar ende genoug zijn, des niet tegenstaande, moet verwefen werden. *Boff. prax. crimin. de convict. num. 2. & seqq. Gomef. resolut. tom. 3. cap. 13. num. 20. Fab. Cod. lib. 9. tit. 21. defn. 15. Christin. vol. 4. decif. 109. num. 6. Joann. à Sande d. lib. 5. tit. 9. defn. 14.*

Anderfins en werd de bekentenis in de pijn gedaan niet voor volkomen gehouden; ten zy de Gepynigde eenigen tijd daar na, ten minsten van vier-en-twintig uyren, buiten pijn ende banden van yser, vrywillig by sijn bekentenis volhert. Sie Damhoud. *prax. criminal. cap. 39. num. 7. Gomef. resolut. tom. 3. cap. 13. num. 24. Hyppolit. de Marsil. ad l. 1. §. Divus Severus 17. ff. de quest. num. 4. 5. Costuymen van Antw. tit. 14. art. ult.*

HET XXIX. DEEL.

Van straffen ende boeten.

1. Boete wat.	4. welke Sieden by Handvesten vergund is
2. Straffe wat.	wirkoop van de confiscatie te doen, ende
3. Confiscatie van Goederen oft ende wanneer 's plaats heeft.	hoe te verstaan.

INde lijk-straflijke Vonnissen komt boeten, ofte straffen.

- 1 Boete is een gedoem dat in geld bestaat.
- 2 Straffe is lighamelijke pijn, tot voldoening ende vergelijking van de misdaad, den Schuldpligtigen aan te doen.

Dese is doodlijk, als het Vonnis houdt de *clausule* (datter de dood naar volgd) *l. 2. ff. de poenis.* ofte niet doodlijk, gelijk als eeuwige gevangenis, bannen, geesselen, brand-merken, ende diergelijke. *l. 28. ff. eod.* Naar de omstandigheid van de saak, tijd, plaats, ende persoonen, te oordeelen. Sie

Zypa,

Zypæ. noit. Jur. Belg. tit. de pœnis. Gudelin. de Iure Novissimo lib. 5. cap. 15. vers. illud circa. Damhoud. prax. crimin. cap. 55. num. 4. 5.

De lighamelijke doodelijke straffe, volgen gemeenlijk by de beschreven Regten verbeurte van goederen. l. 1. & tit. tit. ff. & Cod. de bon. damnat. Dog heeft by ons en de nabuyrige Landen geen plaats, ten sy sulks in het Gewijsde in 't bysonder werd wtgedrukt.

Welke verbeurte indien die al by het gewijsde werd wtgedrukt, de Ingesetenen van het meerendeel van de Steden van Holland daar van wtkoop mogen doen, met een seckren kleinen ende geringen penning, by d'een van honderd, by d'ander van tagtig, van sestig, van vijftig, van twintig, ende van minder guldens, alles naar luyd vande Privilegien ende Voorregten, daar toe by de Graven van Holland in der tijd aan verscheide Steden ende Dorpen in 't bysonder, en de geheele Land-streeken in 't gemeen, verleend.

Deze afkoopning heeft plaats in alle misdaden sonder onderscheit, selvs in Hoogste Magt-schenderye, wtgefondert in die plaatfen in welkers Handvesten anders is wtgedrukt. Sie Consult. ende Advijs. 3. Deel, conf. 187. en 't 2. Deel, conf. 10. Gelijk ook by sommige van desen nytkoop uytgeslooten ende buiten gehouden werden die geene, dewelke haar selven, van eenige misdaden overtuigt vindende, met opset om het leven brengen, sulks als in de navolgende Handvesten ende Privilegien (gelijk die by Johan van Heemskerk in sijn Batavise Arcadia pag. 388. ende volg. seer sorgvuldig by den andren zijn gestelt,) te sien is, ende alhier ten merendeelen werden verhaalt ende by gedaan, 't geen daar van buiten dien heb kunnen ondervinden.

De Stadt Dordrecht heeft hier in wel noit eigen bezegelt blijk kunnen toonen, dog nemen daar in 't haren voordeel dat naar het voorbeeld van de Privilegien aan de Zuid-Hollantsche Dorpen in desen gegeven, ('t welk sy in alles meynen te mogen volgen) een slegten doodslag by een Poorter der selver Stede sonder oplet, verraat, ofte eerst aanranden binnen der Stede van Dordrecht, ofte den Hove van Zuid-Holland geschied, soo verre den selven Poorter niet gevangen waar, ende de Magen van de neder-geslagen hadde versoend, des Graaslijkheits Schout schuldig is verklaart, den selven sijn Landwinninge te geven, mits betalende vijftien ponden voor den Doodslag, ende seltien ponden voor de Landwinninge. Groot Oetroy tussen Keyser Karel, ende die van Dordrecht, van den 4. Septemb. 1520. art. 4. Sie mede Handvesten van Zuid-Holland, pag. 243. ende in de nieuwe druk van den Jare 1654. pag. 122.

Die van *Haarlem* hebben by *Handvest van Hertog Aalbrecht van Beyeren van den seftienden Junii 1394.* verkregen: dat niemand van hare Poorteren in geender manieren meer tegens den Heer verbeuren mag, dan zijn Lijv ende seftig ponden wt zijn goed: behalven in 't stuk van doodslag binnen der selver Stede geschiet, waar voor hy verbeurt zijn Lijv ende tagtig ponden wt zijn goed, sonder meer: Maar werd hy verwonnen, als Regt is, ende over den doodslag gebannen, sullen alle sijne goederen boven de gemelde tagtig ponden vry wesen, ende hem volgen waar dat hy vaard.

Gelijke Vryheit hebben die van *Delft*, in desen als *Haarlem*, gegeven by *Handvest van Hertog Aalbrecht, van den 6. Julii 1393. wgenomen dat de Handvest van Delft houd: van Doodslag begaan binnen der selver Stede, ofte de vryheit van dien.*

Leiden heeft by *Handvest van Hertog Jan van Braband, van den 20. April 1418.* verkregen: dat geen van hare Poorteren om ceniger breuke wil, hoedanig die zy, meer verbeuren sal mogen tegens den Graaf ende zijn Heerlijkheit, dan zijn Lijv ende seftig ponden, sulker ponden als den Graaf in dier tijd van zijn boeten in Rijnland nemen soude.

Aan de Stad van *Amsterdam* zijn in desen op verscheide tijden verscheide Voor-regten vergunt:

Eerst by *Handvesten van Graav Willem van Henegouwen van den 19. Dec. 1340.* dat soo wie van hare Poorteren een Man doodslaet, ende daar op begrepen werd, verliesen sal zijn Lijv, indien hy verwesen werd als regt is, ende van zijn goed niet meer aan den Heer sal verbeuren als twintig pond Hollands; ontruimt hy, ende werd hy balling gemaakt, soo sal den Heer insgelijk niet meer van sijn goed hebben, als twintig pond Hollands.

Ende nog by *Handvest van Keyserin Margriet, gegeven des Maandags na Hemelvaarts-dag 1346.* dat soo wie van hare Poorters een doodslag doet buiten der selver Stede, wanneer hy gefocnt sal hebben tegen de Magen des Dooden, niet meer aan den Heer sal schuldig zijn, als tien pond van boeten, ende tien pond voor de Landwinning.

Nog by *Handvest van Hertog Willem van Beyeren van den 13. Mey 1355.* dat soo wie van hare Poorteren sijn Lijv met Regt verbeurt, tegens den Graav niet meer mag verbeuren dan halv sijn eigentlijke goeden, ende dat d'ander helft sal blijven sijnen Wijve, sijne wetagtigen Kinderen, ofte sijnen regten Ervgenamen.

Eindelijk by *Handvesten van Hertog Willem van Beyeren, Willems Soon,*

Soon, van den 20. Maart 1404. Dat niemand van hare Poorteren meer tegens den Heer verbeuren mag van eenige saken ofte breuken, dan sijn Lijv ende honderd ponden van sijn goed.

Gouda heet by Handvest van Hertog Willem van Bourgondien, van den 28. September 1451. verkregen, dat wie van hare Poorteren by ongeval, ofte hitte van bloed, yemand van levende Lyve ter dood brengt, tegens den Heer sal verbeuren sijn Lijv, ende de boeten van sestig ponden wt sijn goed, sonder meer.

Rotterdam, by Handvesten van Hertog Willem van Beyeren van den 13. Mey 1355. dat soo wie van hare Poorteren sijn Lijv met regt verbeurt, niet meer tegens den Heer mag verbeuren dan half sijn eigentlijke goed, ende dat d'ander helft sal blijven sijnen Wyve, ofte sijne wetagtige Kinderen, ofte sijne Ervgenamen. Ende nog by *de Staten van Holland* op den Naam van *Koning Philips* op den 13. Februarii 1580. binnen Utrecht gegeven, dat de Poorteren van Rotterdam, doende eenig Manslag, wt hare goederen niet meer sullen verbeuren als eens tagtig ponden, van veertig grooten 't stuk, Vlaamsfer munte.

Schiedam, is eerst by Handvest van Keyserin Margriet in 't Jaar 1346. vergund: dat soo wie van hare Poorteren een Doodslag doet, niet meer sal verbeuren dan sijn Lijv ende de helft van sijn eigentlijke goederen, ende dat d'ander helft van sijne goederen behouden sullen sijn Wijv ende sijn wetagtige Kinderen, ofte sijne geregte Ervgenamen, ende soo wanneer hy gesoent heeft tegens des dooden Magen, sal hy den Heer maar schuldig wesen tien pond van boeten, ende tien pond voor de Landwinning. Maar een onmondig Kind van een Poorter binnen der selver Stede, mag niet meer verbeuren dan sijn Lijv, ende tien pond van sijns Vaders ende Moeders goed, alsoo verre als sy selve leven. Ende daar naar by *Handvest van Hertog Willem van Beyeren van den 27. Augusti 1412.* dat soo wie van hare Poorteren een Doodslag doet binnen den Lande van Holland, verbeuren sal sijn Lijv, ende tagtig ponden van sijn goed.

Schoonhoven, by Handvest van Heer Ian van Bloys, Heer van Schoonhoven, ende der Goude, op Ste Barbaren dag in 't Jaar 1536. dat geen Poorter aldaar, dien in wettelijk Huwelik sit, meer tegen den Heer mag verbeuren dan d'een helft van sijn goed, blijvende d'ander helft aan sijn Wijv. Voorts, dat geen Poorteren Kinderen in haar Vaders ende Moeders broode zijnde, meer tegens den Heer verbeuren mogen van haar ouders goed, dan tien ponden Hollands.

Briel, by Handvest van Hertog Ian van Beyeren, Heer van Vooru, van

den 18. November 1407. dat geen Poorter der selver Stede meer tegens den Heer sal mogen verbeuren , in eeniger wyse , dan sijn Lijv , ende vyvtig ponden Hollands wt sijn goed.

Alkmaar, by *Handvest van Hertog Willem van Beyeren*, vanden 1. *Mey* 1355. Dat soo wie van hare Poorteren sijn Lijv met regt verbeurt, niet meer tegens den Heer mag verbeuren , dan halv sijn eigentlijk goed, ende dat d'ander helft sal blyven synen Wijv , ofte syne wetagtige Kinderen, ofte synen regten Ervgenamen.

Hoorn ende Enkhuysen, by *Handvest van den selven Hertog Willem van Beyeren*, gegeven op *St. Martijns dag in de Somer* 1356. *Edam* op. *St. Elizabeths dag* 1357. *Monickendam* op *St. Clemens dag* 1356. Ende *Medemblik* op den 4. *Sept.* 1355. hebben een ende den selven vrydom verkregen met *Alkmaar*. Als dat die van *Hoorn* daar-en-boven nog by *Handvest van Hertog Philips van Oostenrijk van den 2. Aug.* 1504. vergunt is, dat soo wanneer eenig van hare Poorteren een goed vreedzaam Man wescnde, sijns Lijvs verwerende, na groove verongelyking, een Doodslag dede, sodanigen Poorter in sulken geval sijn goed tegens den Heer sal mogen vryen, mits daar voor betalende eens wegdragens sestig ponden, van veertig grooten, Vlaamser munte.

Woerden heeft een *Handvest van Hertog Albrecht van Beyeren*, op *St. Pontiaans dag* 1401. gegeven, dat een Poorter aldaar die in eenen Doodslag vervalt, sijn Lijv daar over tegens den Graav verbeuren sal, ende niet sijn goed.

Woudreghem ende het *Land van Altena*, by *Handvest van Jacob Grave van Hoorn*, *Heere van Altena ende Woudreghem*, gegeven op den 18. *December* 1476. Dat of eenig Man ofte Wijv, haar Lijv ende haar goed breuken, ende in wet-agtigen state waren, ofte dat eenig van hun wet-agtige Kinderen hadde, in sulken geval niet meer dan het halve goed aan den Heer soude komen, ende de ander helft aan de Man ofte Wijv die niets gebreukt en hadde, ofte aan de Kinderen. Des dat alle wettige schulden eerst van den gemeenen boedel souden betaalt werden.

Heusden heeft by *Handvest van Aalbrecht van Beyeren*, gegeven in den *Hage* den *seven-en-twintigsten May* 1430. dat geen Man, geseten in der Stede ofte Lande van Heusden, die een getroude Vrouw, of getrouwt Kind, ofte meer getroude Kinderen heeft, met eenige seilen ofte breuken, in wat maten die geschieden mogten, meer sal mogen verbeuren tegens den Heer, dan sijn Lijv, ende de helft van sulke goederen, als hy en sijn Wijv, of sijn getrouwde Kinderen, met malkanderen te samen hebben: maar waert dat hy geen goederen met hen luden gemein en hadde, soo soude

soude hy alinge sijn goeden die hy hadde tegens den Graav verbeuren.

Naarden, Weesp, ende Myden, hebben foodanige vrydom in desen, als die van Goylant ende Amstellant, waar van hier naar.

Vlaardingen, heeft by *Handvest van Keyserin Margriet*, gegeven des *Maandags voor Pinxteren* 1346. Dat soo wie van haar Poorteren een doodslag doet, verbeuren sal sijn Lijv, ende van sijn eygentlijke goederen niet meer dan d'eene helft, ende d'ander helft van sijn eigentlijke goederen sal behouden sijn Wjv ende sijn wetagtige Kinderen, ofte syne geregte Ervgenamen, dog dat soo wie van den selven Poorteren een doodslag doet, ende verfoent heeft met des dooden Magen, den Graav niet meer sal schuldig wesen, dan tien pond van boeten, ende tien pond ter Land-winninge.

Die van *Zirzee*, by *Privilegie van Hertog Willem van Beyeren op St. Jans dag Midsomer* 1312. by *Keyser Karel* vernieuwt den 4. *Julii* 1515. Dat heur Poorters wt heure goederen, niet meer mogen verliesen dan 60. pⁿ. *parafis*. voor den Heer, ende 10. pⁿ. voor de Stede, wat saken ofte *messus* sy committeren mogten, in het *crimineel* of *civijl*, ende het zy sy heur Lijv verbeuren ofte niet.

Hardinxvest een Dorp in Zuid-Holland, heeft by *Handvest van Heer Arent van Gent*, van den *Jare* 1412. Dat in wat manieren eenen Mens een Doodslag, ofte eenige andre quade feyten doet, hy niet meer verbeuren mag dan sijn Lijv ende seven Engelse Nobelen.

Papendregt, Vinkenland ende Matena, mede Dorpen in Zuid-Holland, hebben by *Handvest van Heer Reynout van Brederode van den jare* 1387. Dat niemand van de goede Luiden aldaar, meer tegens den Heer sal mogen verbeuren dan sijn Lijv ende tien ponden, ook wat hy misdaan mogt hebben: ende soo yemand verwonnen wierd van synen Lijv, ende ruimde, die soude efter niet meer verbeuren dan de voornoemde tien ponden, ende de rest van sijn goed vryelijk mogen genieten.

De Dorpen van *Vroon, Koedijk, Ouddorp*, en *Otter'eeck*, hebben Poorter regt ende vryheit, met de Stede Alkmaar. Waar van hier voor.

De Landstreeken dewelke met foodanige *Privilegien* ten behouven van alle haar Ingesetenen in 't gemeen zijn begunstigt, zijn: Zuid-Holland, Noord-Holland, Kenemerland, Voorn, Amstel-land, Goyland, ende Waterland.

Zuyd-Holland, dat is de geene die onder den Hove ende hooge Vierschaar van Zuid-Holland behooren, (als zijn de Landen ende Dorpen behoorende onder de Steden, Dordregt, Gorcum, Worcum, Schoonhoven, Heusden, en Geervlied (in 't Land van Putten) hebben by *Handvest van*

Graaf Jan van Henegouwen, in den Jare 1303. verkregen, dat yemand die een Doodslag dede binnen den Hove van Zuid-Holland, zijn Landwinning soude hebben van den Heer om tien ponden Hollands, ende niet meer dan gelijke tien ponden soude verbeuren aan den Doodslag, ende dat nits geldende de geseide twintig ponden Hollands, de Schuldige wederom soude mogen komen op al zijn goed ende erve, dat hy hadde doen hy den Doodslag dede. Het welk by *Keyserin Margriet is bevestigt op den 10. Mey 1346.* ende daar by gedaan, dat die van Zuid-Holland soo Wel-gebooren Mannen als Gemeenten, woonagtig buiten den vryen Steden, ende vryen Heerschappen, het sy Man ofte Wyv, die wet-agtige Kinderen heeft, niet meer verbeuren mogen tegens den Heer dan haar Lijv ende halv haar eigen goed, ende dat d'ander helft sal blijven haren wet-agtigen Kinderen. Als mede dat niemand sal mogen verbeuren des anderens goed, maar elk Mensch zijn goed selve sal verbeuren metter hand: het en waar een Mans inncem-kind, dat mondig waar ende niet wtgegoed, als regt is in Zuid-Holland, dat soude tien ponden mogen verbeuren, tegen der Heerlijkheit, van zijn Vaders ende van zijn Moeders goed, sonder meer.

Die van *Noord-Holland*, waar onder mede begrepen zijn het Dijk-Graaffschap van *Rijnland, Delfland, Schieland, ende Woerden*, met de Stede *Delft, Leyden, Goude, Rotterdam, Schiedam, Oudewater, Woerden, Vlaardingen*, ende 's *Gravenhagen*, hebben mede by *Handvest van deselve Keyserin Margriet, des Sondaags naar Hemelvaarts dag Anno 1346.* verkregen: Dat soo wie van den goede Luiden woonagtig in den Lande van Noord-Holland, sonder onderscheid, (behoudens alleen den genen die in de selve Lande vrye heerschappye haars regts hebben, binnen heuren vryen heerschepe) een Doodslag doet, niet meer tegens den Heer sal verbeuren, dan zijn Lijv ende halv zijn eigen goed, ende dat d'ander helft sal blyven op zijn Wijv ende op sijne Kinderen, ofte sijne geregte Ervgenamen, ende zijn Leen-goed dat van de Graavlijkheit roerd, sal hem vry volgen: Ende soo wanneer yemand een Doodslag gesoent heeft, soo sal hy vryelijk komen op al zijn goed, eigen ende leen, alsoo als hy 't hadde doen hy den Doodslag dede: wtgeseit daar aan geregt ware met breekte ofte met brande, ende sal den Heer geven tot boeten tien ponden, ende tot sijne Landwinninge tien ponden. Voorts soo wie zijn Lijv met regt verbeurt van anderen saken dan van Doodslag, dat zijn Wijv of sijne Kinderen, ofte sijne regte Ervgenamen, in sulken geval mede behouden sullen halv zijn eigentlijk goed, ende geheel zijn Leen-goed even als van doodslagen geseit is. Ende geen onmondig Kind sal meer mogen verbeuren van zijn Vaders ende Moeders goed, dan tien ponden.

Kennemerland, waar onder de Stad Haarlem ende veel deftige Dorpen ende hare gehugten daar omtrent behooren, heeft mede by *Handvest van Keizerin Margriet, Vrydags na Heyligen Ascensionis dag Anno 1346.* verkregen: Dat soo wie van haar Ingeleten sijn Lijv verbeurt met regt, tegens den Heer niet meer en mag verbeuren, dan sijn Lijv ende sijn halv eigentlijke goeden, ende die ander helft sal blyven sijn Wijv ende Kinderen, ofte sijn regt-geboren Ervgenamen. Ende sijn Leen-goed dat van den Graav roerd, dat sal hem vryelijk volgen, van alle misdaad, alsoo verre als hy sijn Heer daar hy 't afhout, doet dat een Leen-man schuldig is sijnen Heer te doen sonder argelift: Ende alle Leen-goederen die van den Graav niet roeren, die sullen wesen ende blyven staan in allen regten als sy van outs hergekomen zyn. Ende soo wanneer yemand een Doodslag dede, ende den selven gesoent heeft, sal hy schuldig wesen tien ponden van Land-winninge, ende daar mede sal hy komen op sijn goed, dat hy hadde doen de doodslag geschiede, wigeseid daar aan geregt waar met breuke of met brande, ende sijn Leen-goed sal hem volgen als voorschreven is. Item: dat geen onmondig Kind meer verbeuren mag van sijn Vaders ende Moeders goed, dan tien pond.

De Ingeletenen van 't Land van *Voorn*, hebbende by *Handvest van Hertog Philips van Oostenrijk in December 1494.* verkregen: dat sy Luiden om geenderhande misdaad meer sullen mogen verbeuren, dan haar Lijv ende hondert ponden, van veertig grooten, Vlaamsen munt, te weten, tagtig ponden voor de verbeurte, ende twintig ponden voor de Lantwining; wtgenomen van moord, moord-brand, Vrouwen-kragt, straat-roov, Kerk-roov, *desperatie, monopolie*, opstand tegen den Heer, ende doodslagen met ingefetter lage.

Die van *Amsteland* ende *Goyland*, so binnen de Steden als daar buiten, by *Handvest van Aalbrecht van Beyeren, Sondags na Sint Gregorii 1387.* Dat soo wie een Man doodslaat in den voortz. Lande, ende met regt daar in verwonnen werd, vry sal zyn; mits aan den Heer gevende hondert pond van sijnen goede; maar waarder meer als een Man in den selven doodslag beschuldigt en besworen, soo soude elk van de Beschuldigde in sulken geval aan den Heer wt sijn goed verbeuren sestig pond, ende daar toe den doodslag beteren den Doden Magen tot seggen van den Geregte, ofte vredeloos des Lands blyven. Maar waar 't dat de handadige met verfer hand wierde begrepen, ende over den doodslag verwonnen, gelijk als regt is: soo salmen 't selve regten aan synen Lyve, ende daar en sal den Heer nogte niemand yets van hebben. Voorts dat geen Kindren

haar Ouders goet mogen verbeuren, by haar Ouders leven: Eintelijk, dat niemand in den selven Lande meer mag verbeuren van geenen saken dan haly sijn goed, ende dat d'ander helft sal hebben sijn Wijv ende syne Kinderen, ofte sijn regte Erven.

Die van *Waterland* hebben by *Handvest van Heer Jan van Persijn gegeven op onser Vrouwen Avond, 1273.* Dat sy voor een doodslag den Heer niet meer sullen gelden dan tien pond.

Dit zy in 't korte van de Steden ende plaatsē dewelke haar bysondre vrydom in desen by eigene Handvesten verkregen hebben, buiten dewelke geen, immers weinig andre gevonden werden.

Dog aangaande 's *Graven-Hage*, dewelke mede desen aangaande geen bysonder voorregt is vergunt: staat het evenwel aan te merken, dat aangesien de *Handvest van Keyserin Margriet van den Jare 1346.* daar by de geheele Land-streek van Noord-Holland haar voorregt, gelijk als geseit is, werd vergunt, spreekt: van alle de goede Luiden woonagtig in den Lande van Noord-Holland sonder onderscheit, behoudens alleen die geenen die in den selven Lande vrye Heerschappye haars regts hebben binnen haren heerschepen, daar wt met goede reden te besluiten is, dat die van 's *Graven-Hage* als zynde in de selve Land-streek gelegen, ende den Rentmeester van Noord-Holland aldaar sijn woonplaats houde, van de selve vryheit niet en kunnen wtgesflooten werden.

De Edelluiden van Holland is by Oetroy van de Staten van Holland van den 9 Januarii 1593. vergund, over geen saken ofte breuken meer te verbeuren als haar Lijv ende tagtig pond. Wtgesondert gequetste Hoogheid.

By de *Ordonnantie van den Hove van Vtrecht Rubr. van proces crimineel. art. 3.* werd mede verklaart dat tot naarder verklaringe van dese *clause* in verscheiden van de vooren verhaalde Handvesten wtgedrukt: *dat wie sijn Lijv verbeurt niet meer sal verbeuren, dan halve sijn goed, en dat d'ander helft sal blyven sijn Wijv ende Kinderen, &c.* Staat wel te letten, dat de Graavlijkheit daar in niet allcen heeft gesien op de gemenschap van goederen tusſen Man ende Vrouw, als of daar mede maar alleenlijk het twyvelen ende bedenken weg genomen wierd, of ook in sulken geval van de helft dewelke de Vrouw wt kragte van de gemenschap toekomt, yets by de Man als Meester des boedels door misdadaad verbeurt soude kunnen werden: gemerkt by dat soo te verstaan, foodanige gunst seer klein, ende geen voordeel ter weerelt en soude mede brengen, immers niet anders of meer aan de Begunstigde soude geven als het geene dat de Graavlijkheit na gemeene Regten niet en kan behouden. *l. 9. Cod. de bon. proscript.* Hant-
vest

veft van Zuid-Holland pag. 403; art. 7. ende de nieuwe druk van den Jare 1654. pag. 531. Cost. van Antwerpen. cap. 16. art. 1. Sande lib. 2. tit. 5. defin. 8. Goris de societat. conjugal. c. 4. Grot. Int. lib. 1. cap. 5. vers. wt kracht, in fin. Welke meening by de sommige nog naarder werd bevestigd, ende buiten alle twyveling gestelt, met dese by gevoude clause: *sijn Wyv ende Kinderen, ofte sijn regte Ervgenamen*: Ten waar wt de woorden van het Handveft wdrukkelyk anders kost blyken: Gelyk als in de vooren-verhaalde Handvesten van *Woudrechtem* ende *Aliena*, ende nog naarder, by die van *Heusden* daar aan volgende: by dewelke geen meerder vryheit schijnt gegeven te werden, als wel het gemeene Land-regt yder een is toe-voegende, ende alleen het twijvelen wt te sluiten: of ook de goederen van de Vrouw in den gemeenen boedel gebragt door de Man als Meester des boedels, mogen verbeurt werden.

Item: dat alhoewel in meest alle de voor-verhaalde *Privilegien* ende *Handvesten*, geen andere woorden werden gebruikt, als van *verbeurte van Lijv ende goed*, deselve evenwel juist niet verstaan en werden alleen plaats te hebben, als de schulpligtige van leven ter dood werd gebragt, ende daar en boven sijn goed verbeurt verklaart werd, sulks als de woorden wel souden mede-brengen; maar ook als hy gebannen of in ewige gevangenis werd gestelt met verbeurte van sijn goed. l. 2. ff. de poenis. & ibi DD. l. 1. Cod. de hered. Instit. l. 14. §. 1. ff. de bon. libert. Hypolit. de Marfil. in pract. criminal. §. opportune, num. 36. Menoch. de arbitr. jud. lib. 1. cap. 89. num. 3. Damhoud. prax crimin. cap. 16. num. 2. Sulks als verscheide malen is verstaan ende geoordeeld; ende een goed voorbeeld daar van te sien is, in de persoon van *Rombout Hoogerbeets*, in sijn leven Raad *Pensionaris* der Stad *Leyden*, in de Consult. ende Advys. het derde Deel, num. 1. conf. 187.

Desen pagt-schat in deser voegen by de *Borgers* ende *Inwoonders* van de voorseide plaatsen, naar luid van hare *Handvesten* ende *Privilegien* zijnde betaalt, ofte andersints de verbeurte ofte *confiscatie* niet duidelyk zijnde wtgedrukt, komen de overige ende verdre goederen van den *Verwefen* voorts aan sijn *Ervgenamen*, soo wel die by *Testament* als die *ab intestato* komen te erven. Soo wel *zyd-Magen* als andre opgaande ofte nedergaande. Sie *Clar. §. fin. quast. 78. num. 1.* *Christin. vol. 5. decis. 49. num. 6.* niet alleen tot den derden, gelijk certijds, maar ook tot de tiende ende verder leden. Sie *Perez. ad tit. Cod. de bonis proscriptor. seu damnator. num. 22. vers. in Germania, in verb. quocunque gradu.* *Cater. practic. criminal. §. homicid. 7. num. 34.* *Farinac. d. loco, num. 1. & DD. ibi allegati.* volgens het versterk-regt in dese Landen bekend.

HET XXX. DEEL.

Van Regts-vordering in Gemeen-Lands Middelen, ende invorderen van alle Stads of Land-gemeene Schattingen, ende Omme-slagen, mitsgaders Schouw ende onderhoudinge van gemeene Wegen, Dijken, Kaden, Sloten, Dammen.

1. Smokkel ende snykerien van Gemeen-lands Middelen, hoe te straffen.	6. Stads excyfen boedanig te vorderen ende de smokkelaars te straffen.
2. Contraventie ende enkele overtredinge hoe te reekenen.	7. In Verpondingen ende Schattingen.
3. Bywie te oordeelen.	8. Pandinge volgens Dijk regt.
4. Precise verantwoordinge van de vijf specien.	9. Schouw van Wegen, Dijken, Kaden, Slooten, Dammen, Volder-reekeningen, &c. hoe te doen. ende num. 10.
5. Parate executie in Gemeen-lands Imposten.	10. Seve-113g.

IN Gemeen-Lands Middelen (waar onder gerekent werden, alle Verpondingen, Tollen, Schattingen, Imposten, Pagten, Axcysen, Contributien, ende andre bewilligde ommeslagen, tot onderstant van de gemeene saak ingestelt) is een gansch bysondere Regts-vordering.

1. Alle de *Imposten*, ofte opheve Pagten ende Axcysen tot onderhoud van de gemeene faken, op de eet ende fleet-waaren in de Steden ende ten platten Lande gestelt, moeten promptelyk betaalt ende aangebragt werden: ofte werden de na-latige ende de gene die eenige *Impost* ofte Tol-schuldige goederen ofte Waren sullen hebben verhandelt, vervoert, inne-geslagen, gesleten ofte verbruikt, sonder het volle ende geheele regt der voor-schreven middelen te hebben voldaan, veroordeelt: eerst in een boete van twee hondert guldens, met verbod van haar neering, handeling, &c. voor een Jaar voor d'eerste maal: voor de tweede maal, twee Jaar ende vier hondert guldens: ende voor de derde maal, ses hondert guldens met een eewig wtbannen, ende verklaring van de Landen onnut, ende vyanden van 't gemeene best te zijn, volgens het *Generale Placaat op het stuk van de opheve van de Generale ende Gemeene Middelen*: alles onvermindert ende behalven de boetens, dewelke by de bysondre *Ordonnantien* van elk *Impost* ende Axcys in't bysonder is gestelt, tegens de Smokkelaars ende Overtreders van deselve, soo van wegens 't Gemeene Land, als van de Steden ende plaatsfen, dewelke daar toe bysondre magt is vergunt, op haar selven.
2. Met dat onderscheyt nochtans, dat de overtredinge van deselve bysondre

dre *Ordonnantien* in het gene dat de *fraulden* ende verkortingen van de gemeene middelen en gettelde *Imposten* eigentlijk niet en raakt, het selve maar voor een *contraventie*, en enkel overtredinge gehouden moet werden, ende daar over niet verstaan werden de boetens van 't voorseyde *Generaal Placaat* plaats te hebben.

Tot de kennisse ende regts-dwang over de boeten, breuken, ofte andere ³ geschillen, rakende de gemelte *Imposten* ende opheven, werden in elke Stad de Schepenen, ofte eenige der selver gemagtigt ende gelast ter beslegting van de selve verschillen, soo wel in de Stad, als in de naaste aanpalende Dorpen vallende, die gehouden zijn op seekren dag ter weeke daar toe te sitten, ende de Dings-luiden *summarië* ende *de plano*, dat is, kort ende onvertogen regt te doen.

By welkers *Vonnissen* indien yemand bevind sig beswaart te zijn, mag hem daar van beroupen aan de Heeren *Gecommitteerde Raden* van de Staten van Holland, binnen den tijd van twee Maanden, mits dat indien het *Vonnis* gegeven is tegens *Pagters*, de *executie* middelerwijlen werd geschorft ende wtgesteld, ende indien tegens andre, des niet tegenstaande, by *provisie* het selve sijn voortgang moet hebben. Sic *de generale Ordonnantie*, art. 17.

Wat dat op 't stuk van de gemeene middelen het regt is, moet de bysondere *Ordonnantie* in elke saak in 't bysonder wt wysen, dewelke in alle hare deelen scherpe lijk werden onderhouden, van tyd tot tyd oversien, ende dikwils vermeerdert ende verandert werden, sulks dat te verre soude loopen, daar van alhier in 't bysonder te handelen.

Als alleen dat daar in tot een *Waarschouwing* dit aan te merken staat: ⁴ dat de *Ordonnantien* van de opheve op de *consumptien* ende verbruiken van de *Wijnen*, *Bieren*, *Sout*, *Zeepe*, ende *Wolle-Lakenen*, in den *Jare 1633*. opgesteld, ende nog t'elkens verniewt, voor soo veel daar by was ingevoerd de juiste verantwoordinge van de geseide vijf *specien* tot desen dag toe, by de *Steden* niet en zijn aangenomen ende in treyn gebracht, sulks datmen hem daar in als nog moet gedragen naar de *Ordonnantie* van den *Jare 1632*.

De *Imposten* ende opheven over de eet ende verbruik waaren, *item*, de ⁵ *Verpondingen* over de *Landen*, *Huizen*, ende andre *Schattingen*, ende *ommeslagen*, (alleen de boeten ende breuken tegens de bysondre *Overtreders*, waar toe alvooren *Vonnis* van den *Regter* van noden is, wtgefondert) werden tegens de onwillige betaalders, of die gene die haar penningen ter geseletter tyd ofte plaats niet op en brengen, met gereede ende dadelijke *executie* ingevordert, ende naar *sommatie* van vier-en-twintig uyren

roelijk ende metter daad ingevordert, met aantastinge ende aanhoudinge van persoon ende goederen, by gysfeling, *arrest*, ende gevangenisse, van alle die geene dewelke aan de gemeene sake dien aangaande yets ten agter mogt bevonden werden, selvs de Steden, Dorpen, Vergaderingen, ende andere dewelke de *Imposten*, ende Pagten, by huys ofte Pagt moeten opbrengen ofte andersins moeten verantwoorden, (waar voor yeder Poorter, Inwoonder en Lidmaat voor sijn Stad, Dorp ofte Vergadering, in 't bysonder aangesproken mag werden) benevens beschrijvinge ende aanhoudinge van hare goederen soo wel roerende als on-roerende, omme ses dagen na de gedane *insinuatie*, by gebrek van voldoeninge, daar op *geprocedeert* te werden tot verkopinge van dien, volgens de *executorie* tot dien einde op den laaften Martii 1588. opgesteld ende wtgegeven.

Die hem door sodanige *executie* beswaard vind, mag daar tegens komen in *oppositie* voor de *Gecommitteerde* Raden van de Staten van Holland, 't welk hy by *requeste* moet verfoeken, daar toe hy blyvende in hegtenis, of andersins naar voorgaande ontslaging onder *cautie*, soo hy die weet te stellen, ende de saak van geen groot gewigt en is werd toegelaten, ende hem een seekren dag geltelt werd, op dewelke hy niet alleen, gelijk als in andre gemene gysfelingen, de manier van *executie* mag tegenspreken, soo daar in gemist is; maar ook daarenboven, ten aansien in deselve saak geen gewijsde is voorgegaan, de deugdelijkheid, ofte ondeugdelijkheid van de geheele saak tot schuld of onschuld mag beweeren.

- 6 De Steden hebben meest alle regt om excysen ten behouven van de Stad te mogen heffen, ende opstellen, om daar uyt het nodig onderhoud van Stads werken ende andre onkosten te vinden, gelijk als op de wijn, op de biere, op het gemaal, op het bestiaal ende diergelijke. Daar van, ende van het geen daar uyt betaalt werd, door den Thesaurier jaarlijks rekening werd gedaan aan sommige voorsittende Leden van de Regering daar toe beroepen, die men *Rojermeesters* noemt.

Van welke *Excysen* de sommige, benevens de gemeen-lands middelen opentlijk werden verpagt, ende de sommige by *collectie*, ende *collecteurs* werden ingevorderd, ende de verswijmende regendoenders dewelke sodanige excysbare godden komen in te slaan sonder den excys daar van betaalt te hebben, ende die gene dewelke sonder behoortlike *Cedulle* daar van te sien, deselve leveren ende uytflaan, werden by kort regt voor die van den Geregte, dat is voor Schout, Burgermeesters ende Schepenen, naar gelegentheit van saken *arbitrarie*, verboet ende gestraft. Waar van voor desen die gene die met opser haar werk daar van gemaakt hadden, opentlijk op de

kaak ten toon gefelt wierden, met een houte huyk, ofte ongebedemde tonne om het lijf, over alle ftraten geleid wierden, ende diergelijke opentlijke fchande wierden aangedaan, dog fijn defelve ftraffen in lange niet gebruikt, ende werden fodanige ondadan meeft met geld, met verbod van neeringe, ende als het hoog loopt, met stille ontfeffing van de Stad geboet ende geftraft. Van welke gewijfden, als behorende onder arbitrale correctie mede niet en mag geappelleert ofte hoger beropen werden, gelijk als hier voor van Arbitrale Correctie is aangewefen.

De Verpondingen ende Schattingen van de Landen, werden met gelijk 7 regt by d' Ontfangers en Gaarders van dien ingevordert ende verantwoord. Maar van de Huifen in de Steden, worden defelve de *Magiftraten* van dien tot feckre fomme toegefchat. Dewelke hare Verpondingen ende andre omgefette penningen, mede metter daat en sonder trein van regt, de nalatige afvorderen: By de fommige met hantvolling, dat is, als de Schout den Huisraat aanlaat, ende voor fijn agterwefen verkoopt: By fommige met oplegginge van Kluiwers, dat is, Soldaten, Boden, ofte Dienaars, dewelke tot fecker dagelijks loon in het goet werden gefluirt tot dat de voldoeninge gefchiet. By andre werden de deuren ofte venfters afgehangen. Siet hier van de *Keuren van Leyden art. 201.*

Maar aangaande de verpondingen van de Landen staat dit bysonderlijk aan te merken, dat de *executie* van dien gefchiet tot laften van de Huiders, gelijk als by *Resolutie van de Heeren Staten van Holland van den 7. Junii 1605.* is verftaan: Dat Schouten ende Geregten van de Dorpen, nogte de Aannemers van het garen van de verpondingen, naar den wtgang van drie maanden van elken Jaar geen regt en fullen hebben aan de Eigenaars ofte hare Landen, iet van de verpondingen des voorleden Jaars te eiffen, ten waar fy luiden binnen den felven tijd behoorlijke ende wterlijke *executie* sonder *colluffe* jegens de Bruikers hadden gedaan. Ende ingevalle van behoorlijk *devoir* ende *executie* niet meer aan d'Eigenaars mogen *pretenderen*, als den agtften penning. Dog is op den 1. Augufti 1658. defelve *resolutie* van naar de drie maanden naar het *expireren* van elk Jaar geene verpondingen van verhuirde landen tot laften van de Eigenaars te brengen, verlengt tot een geheel jaar. Ende aangaande de Eigenaars die haar Land felvs banen ofte *cultiveren*, blijft foo wel den Eigenaar als het Land felv onder het verband ende *executie*.

In Rijn-land werden de penningen, die met bewilliging van Dijk-Graav 8 ende Hoog-Heem-Raden over de Ambagten omgeflogen werden, tot making ende verniewing van Sluifen, Duikers, Plaatwerk, Molens, Dijken,

Bruggen, Heulen, Kaden, ende diergelijke, van die gene dewelke op den gefetten tijd ende plaats niet en komen betalen by panding ingevordert, welke panding gefchiet zijnde, den Dijk-Graav de Penningen metten Pand-gelde uitleit, mits dat hy defelve hy fchattinge aan des gebrekigens goederen wederom fal mogen vinden, ende *executeren* twee fchat aan gelde ende vier fchat aan pande, volgens Dijk-regt, in defer voegen: Den genen die pandinge begeert gedaan te hebben ende daar toe regt heeft, levert een Cedulle aan den Heemraads-Bode, by hem geteikent, ende inhoudende juifte verklaring van de Penningen, daarom de panding fal gefchieden ende waar wt defelve zijn gefprooten, daar mede de Bode den personen daar in begrepen fal panden ende aanfeggen, binnen vier-en-twintig uyren betaling te doen van de penningen daar in begrepen metten pand-gelde, dog indien yemant te onregt, te hoog, of om een fchult die niet *liquide* was, wierd gepand, foude daar jegens door den felven Bode binnen vier-en-twintig uyren pand-keeringe mogen doen, mits *namptiferende* de penningen met den pand-gelde daarom hy gepand is: ende fal de Bode foo wel den Pander als Pand-keerder dag van Regten leggen om de pandinge ende pand-keeringe in te brengen.

De vier-en-twintig uyren overftreeken zijnde, ende geen betalinge nog pand-keeringe gevolgt zijnde, levert den Bode daar van *relatie* ende tuigkonde aan handen van den Dijk-Graav, die gehouden is de penningen metten pand-gelde wt te leggen, welke hy by fchattinge aan des overgeleverdens greefte goederen wederom fal mogen innen ende afvorderen: waar van hy den felven doet aanfeggen dat hy de penningen wtgeleit heeft, dat daarom den Gepanden hem binnen vier-en-twintig uyren dubbelt van dien fal wederkeeren, oft dat hy by fchattinge fal *procederen*, 'daar tegens hy wedrom mits *namptiferende*, binnen vier-en-twintig uyren fchat-keringe mag doen, maar geen voldoeninge ofte fchat-keringe gefchiedende, werd door de Bode by twee Schepenen ofte Gebuiren fchattinge ende aanwijfing van goederen gedaan, genoeg voor de geeifte penningen, boeten, ende kosten, welke fchattinge gedaan zijnde, mag de Bode 't gefchatte goed tot profijt van de geene die de fchattinge heeft doen doen naar hem nemen, ofte 't felve de Schatters laten voor 't geene daar op 't goed is gefchat. Sie hier van *Keuren van 't Heemraadschap van Rijn-land*, art. 195. 215. 219. 222. ende *andre. Keuren van 't Heemraadschap van Delf-land*, art. 301. en de volg. *van Schie-land*, art. 231. en de volgende.

Welke manier van doen ook in Kennemer-land gebruikelijk is, volgens *Handveften van Hertog Jan van Beyeren van den Jare 1422*. Sie *Handveft*
van

van Kennemer-land pag. 198. alwaar de manier van panding mede in 't lan-
ge werd verhaalt.

Gemeene Dorpen ofte Ambagts-werken, van Wegen, Dijken, Kaden, 9
Dammen, Slooten, hebben ook hare bysondre *proceduyren* in Rijn-land, in
deser voegen: Dat ten einde alle gemene Wegen, Kaden, Dammen, Dijk-
ken, Slooten, gedurig wel onderhouden werden ende blijven: Den Schout,
elk in sijn ommering met vijf Kroos-Heemraden eens of tweemaal in een
Jaar, deselve naar voorgaande verkundiging ende wtrouping van veertien
dagen te voorens, ten minsten agt dagen, gaan schouwen ende besigtigen
alle de Wegen, Kaden, Dijken, Dammen, Slooten, ende andre gemeene
werken. Ten welken gestelden dage, alle gehouf-slagden gehouden zijn
te wijsen den aan ende afgang van hun werken, ende dat de twee naaft-ge-
legene van 't werk daar van geen aanwijfinge werd gedaan, gehouden zijn
den gehouf-slaagden te nocmen, ofte haer met eede te sijnvren 't selve niet
te weten, waar op de Schout ende Kroos-Heemraden met eender schou-
we deur schouwen, ende over het werk dat als dan te banne geschouwen
werd, sal den genen die daar in gehouden is te boeten, verbeuren twaalf
stuivers tot profyt van den Schout. Ende den Schout sal den genen die be-
schouwen is 't zy Eigenaar of Bruiker een weet doen van de beschouwing,
tot kosten van de Beschouwde, ten einde hy de boeten ende het weet-geld
sal mogen betalen, ende het werk als nog maken naar behooren, ende ko-
men den Schout met sijn Kroos-Heemraden, naar den agsten dag ander-
maal op het ongemaakte werk, ende besien of het gemaakt en is, ende soo
het alsdan nog niet gemaakt en is, sal den Beschouwden verbeuren dub-
belde boeten, ende den Schout doet hem wedrom een weet, ende op den
agsten dag naar de tweede schouwe, komt den Schout ende Kroos-Heem-
raden derde-werv, op het ongemaakte werk, ende 't selve als dan nog niet
gemaakt zijnde, sal den Beschouwde verbeuren twee dubbelde boeten, en-
de besteed den Schout het werk om den minsten penning, ende doet het
selve maken tot kosten van den Beschouwde. Tot inlinge van welke
kosten ende boeten, den Schout mede voortgaat by panding als vooren. Sie
*Keuren van 't Heemraadschap van Rhijnland, art. 190. ende 191. van Delv-
land, art. 173. en de volgende.*

Maar belangende de ongeheerde ongemaakte werken, daar den Eige- 10
naar niet van te vinden, ofte onseker is, ofte daarom tussen twee of meer
getwist werd, naar dat daar op driemaal geschouwen, het werk besteed,
ende opgenomen is, werd daar in voorts gevaren by Seven-tuig ende
ding-taal in dier voegen: Dat den Schout jegens seckren dag op het werk

doet dagyaarden de seven naaft-gelegen van het ongeheerde werk, te weten, vier van de Zee-fijde-ende drie van de Land-fijde, die ten gefctten dage gehouden zijn te verſchijnen, op de verbeurte van twee-en-veertig ſchellingen voor den Schout voor de eerſte reys, van een dertendeel van tien ponden voor de tweede reis, de helft voor den Dijk-Graav en de helft voor den Schout, ende voor de derde reis op een boete van tien ponden, twee derdeparten voor den Schout, ende by verder onwilligheit, op *arbitrale Correëtie*, ende bannen.

Ten ſelven dage komt den Schout met ſijn Kroos-Heemraden op het ongeheerde werk, ende ſpant aldaar ſijn Vierſchaar, vertoonen betoog van beſchouwinge ende wtgeleide penningen, ende neemt *Concluſia* voor de voorchreven Kroos-Heemraden jegens de seven naaſte, dat ſy luiden ſullen bekent maken den regten Heer van 't werk, oft dat ſy de boeten ende koſten by *proviſie* verſchieten, ende het werk voort metten anderen maken, tot dat den regten Heer van 't werk bekent gemaakt ſal weſen, om by hem alſdan 't werk voort aangevat, ende alle voorgaande boeten ende koſten wedrom gegeven te werden, waar op de Kroos-Heemraden de seven naaft-gelegen in afweſen van de Schout volkomentlijk gehoort hebbende, ſullen haarluider verklaring by geſchrift doen ſtellen, ende terſtond oft en langſten binnen agt dagen daar naar, by haar luider vonnis in het werk, ende mitſdien in alle de boeten ende koſten wiſſen, den genen die ſy by haren eed bevinden ſullen daar in gehouden te zijn, jegens dewelke den Schout voor de voorchreven Kroos-Heemraden ſijn *declaratie* ende begrooting van koſten overleid, daar op toefchat verſoukt, ende naar den meergemelte Dijk-regte tot inninge van dien by pandinge voort gaet. Sie *Keuren van Rijnland. art. 193. van Delf-land. art. 182. ende van Schieland. art. 202. Handveſt van Kenmerland, pag. 53. Sie mede Handveſte van Zuid-Holland de nieuwe druk van den Jare 1654. pag. 327. 344. ende 496. Ende de Handveſte van Hertog Philips van Borgonjen aan de Steden van Holland gegeven op den 9. Auguſti 1446. luyd daar van aldus: Want tot ſommigen plaatſen in onſen Landen veel ſubtiylheden ende wtwegen gebefigt worden in Regts-vordering, die onſe onderſaten tegens malkanderen hantieren, in aanſprake van Landen die ſy op malkanderen doen, met een Seventuyg, dat een oude *Coſtuyme* van regt is, die ſy misbruiken: Soo hebben wy by Rade ende goeddenken van onſe gemeene Ridderschap, Steden, ende Notablen, ende Verſtandelen Perſoonen van onſe voorſz. Lande, geordonneert, overdragen, ende geſlooten, een maniere hoe ende in wat wegen men voortaan dat regt van Seventuyg gebruiken ende hantieren ſal, dats*

dats te weten, dat de naaste seven Akkeren die daar aan een winnen willen, nog en verlieden aan beyden zijden gelegen na onder *Costuyme*, den agften Akker behooren sel, sonder Ban ende Boet, dats te verstaan, dat wt elken stukken Lands tuffen twee Heyn-flooten, niet dan een tuig wesen en sal, ende dat stukke Lands sal ten minsten groot wesen een Morgen, of ses hondert Roeden Lands, ende of 'er meer dan een persoon, eigendom in hadde in dat stukke Lands, soo soude de gene daar wt tuigen die meest Lands daar in heeft, ende waren daar meer dan een ygelijk ingeland, soo fouden sy daarom kavelen, wie die tuig wesen sal, ende soo wie in den onregt viel, die sal die seven Heeren kosten betalen, te weten elk van den seven voor zijnen kost van elken Regtdag twee goede groot, ende wair eene van den sevenen die verre saten dan een mijle, soo fullen sy daar of geven voor elke mijle twee goede groot, des en fullen die Schouten niemand dag van regten leggen van eenige Sevetuig, sy en fullen eerst Borge nemen voor den sevenen kost, ende desgelijks van den verwere. Ook soo en sal niemand Sevetuig wesen van eenigen Lande, by en sal jaar ende dagh in besitte van den Lande geweest hebben, eer hy daar oftuygen sel. Ende als van Landen gelegen op geesten, of anders daar geen Heinflooten en zijn, is mede te verstaan, dat elk stuk Lands daar men wt tuigen sal, groot sal wesen een Morgen ten minsten als voorsz. staat.

Aangaande de schouw van Kaden, Dammen, Slooten ende Weteringen, in Polders, dewelke in Rhijnland veel zijn, daar van heeft yder Polder sijn bysonder ordre, het welk gemeenlijk hier in bestaat: Dat om de Polders bequaamlijk droog te houden, voor het gevaar van inbreeken oft overloopen, van tijd tot tijd agt genomen werd op het hoogste winter-water, dat van buiten tegens de Polders aankomt, 't welk met bequame Kaden moet werden afgekeert, ende daar van werd aan de Molens, Sluysen, ofte uytwateringen een peyl ende maat geteikent, waar naar dan de hoogte van de Kaden ende Dammen boven deselve peyl ende mate met eenige duymen *remedie* ende krimp voor sekre maat werd gesteld, by sommige by vijf, ses, meer oft minder duymen boven deselve peyl, tot sodanigen breedte als tot kering van het selve buitewater naar elx gelegentheit genoug geoordeeld werd.

Op dat de Landen eik evenwel gediend mogen zijn, werden eens 's Jaars de Weteringen, mede tot sekre peyl gediept, ende de Slooten hand over hand, het eene Jaar aan de Zuyt-sijde, ende het andre Jaar aan de Noort-sijde van den Landen bequaamelijk gereynigt ende opgemaakt.

De schouwen werden eens of tweemaal 's Jaars gedaan, by den Schout van het Ambagt, daar onder deselve Polder leyt, ende Polder-Meefters
daar

daar toe alle Jaars by de Ingelanden te verkiefen, dewelke twee ofte meer fijn waar van een af gaat, ende een ander als Out-Polder Meester aan blijft, mede by eerfte, tweede ende derde fchouw-boete, ende eintelijke beftedinge als vooren van Land-gemeene wegen is gefeid.

De werken werden gemaakt veeltijts elk neven fijn Kant, daar het endelinge weeren fijn die tegens de Weteringen ofte Kaden aankomen, maar daar de Kaden ofte Weteringen ter langs van yemands Land henen lopen, of in groote Polders, daar veel binnen Landen zijn, werd een hou-flag gemaakt, ende op de Kaden ende Weteringen by verdelinge van de geheele langte, yders werk naar de groote van fijn landen met palen afgeteikent.

Van de gemeene onkosten van het Malen ende anders, werd Jaarlijks by de Molen-Meefters ten overftaan van den Schout, in de tegenwoordigheit van de Ingelanden, daar toe by aanplekking van Biljetten gedaagt, reekening gedaan, ende tot meerder feekerheit, dat daar in geen onbehoorlijke onkosten werden gebragt, moet defelve reekening by Dijk-graav ende Heemraden van Rhijland op feekre boeten werden overfien, ende een ommeflag over de mergen-talen des Polders elks naar fijn aandeel gemaakt ende verleend, eer dat by de Molen-meefters van defelve Polder het felve mag werden gegaart ende ontfangen. Dog sommige Polders hebben by de infteiling en ftigting van defelve, om de kosten ende moeylijkheid van het gaaren, verkregen, dat de Ingelanden op ende benevens het doen van de rekening ende ommeflag in voorraat haar aandeel moeten opbrengen, daar op dan *approbatie* van Dijk-graav ende Hoogheemraden werd verfogt. Sie hier van de 187. *Keur van het Heemraadschap van Rijnland*, ende feekre gedrukte *Ampliatie* ende *Interpretatie* op de felve, van den 12. November 1639. den 6. Julij 1651. ende den 3. Februario 1652. Hier van werden uytgefonderd de Polders beneden de hondert Mergen groot, die om de kleynigheid by Moolen-meefters alleen, fonder kenniffe van den Schout, ofte *approbatie* van Heemraden, in alles beftierd werden. Sie de voorfz. *Keur van den 12. Novemb. 1612.* met de *Ampliatie* ende *Interpretatie* daar op gevolgd.

X X X I. D E E L.

Van de manier van Procederen by gefchrifte ofte Mondelinge Playdoye.

1. Hoedanig een sake te verhandelen ende te procederen naar het voldingen van deselve.	hoedanig te fchrijven.
2. By memorien ende advertiffementen van regten, ende hoedanig deselve moeten werden ingefelt.	3. Reprochen.
3. Additien wat ende hoedanig in te stellen.	9. Salvaticen,
4. Advertiffement van Regten of ende wanneer te gebruyken, ende 7	10. By Debat, Contradebat, Solutien, & persolutien.
5. Nieuwe feyten hoedanig in te brengen.	10. Hoedanig by monde te pleyren.
6. By eys, antwoord, reptijq, ende duplijq.	11. By eys.
	12. Antwoord.
	13. Reptijq.
	14. Deplijq.

DUs verre van de Regtsvordering, in 't gemeen, ende het aanleggen van dien, soude in 't verder vereyssen in 't by sonder te verhandelen, hoedanig een saak soo voor het Hof, als in de Steden ende ten platten Lande, naar het voldingen moet werden aangeleyd ende volvoert, daar toe dienen de *Instructie van den Hove van Holland*, voor een rigtsoer, ende de dagelijkse leeroeffening van deselve voor de uytwerkinge van dien; daar by gevougt de *Formulieren*, soo van *Requesten*, *Mandamenten*, het nemen van *Conclusien* ende *Formulieren* van schriftuyren by den Secretaris Willem van Alphen, op de naam van *Papegay* ofte *Formulierboek* uytgegeven, ende soo veel de Steden ende platten Lande aangaat, daar toe dient de *Ordonnantie op 't stuk van de Justitie soo binnen de Steden als ten platten Lande*, van den jare 1580 in civile saken, ende het *Edict ende Ordonnantie van Koning Philips op 't stuk van de Criminele Justitie* soo voor het Hof als voor de andere Regters in den jare 1570. uytgegeven, ende by my met alle Regten, Regts-gelcerden, Placaten ende Ordonnantien, Handvesten, Keuren, gewoonten ende gewijsden bevestigt, gelijk mede over de *Costuymen van Rijnland* rakende de manier van Procederen voor de Hoge Vierfchaar van Rijnland van ouds in Criminele saken gebruykelijk, by my nader is bevestigt, waar by genoug werd verhandelt, het gene tot de selve saken in 't bysonder mag dienen.

Als alleen dat by deselve niet en werd verhandelt, hoe ende in wat wijse een sake na dat deselve ten vollen is aangeleyd, ende gelijk dat genomt werd, in regten is geconcludeert, ende de saak ten eynd-oordeel gesloten, verder moet werden voldient,

Het welk bestaat in tweederhande middelen, by geschrifte, ofte mondelinge playdoye na den aart der saken.

By geschrifte werden de saken wederom tweederhande aangeleyt, in regten, ofte in feyten.

2 Saken die in regten bestaan, werden aangenomen, ofte geordonneert beschreven te werden by *Memorien ende aaveriffementen van Regten*.

Memorien sijn korte schriftuyren daar by alleen de saak en staat van quaestie werd verhaalt, ende de *conclusie* ende *dispositief* daar op genomen soo aan de sijde van den eyffer ende *impetrant*, als aan de sijde van den gedaagde ende verweerder. Aan de sijde van den eyffer ende *impetrant*, tot kort verhaal van sijne saak ende goed regt, ende aan de sijde van de Gedaagde tot kort verhaal, ende beweringe van het tegendeel tegens den eys van den eyffer ende *impetrant*, met een kort besluyt ende erhaal tot de *conclusie* van eys ende antwoord in de saken genomen. Sodanig dat daar by geen opening van regts-middelen werd gedaan, maar alleen de staat van quaestie ende voorstel van den Eyffer ende tegenspraak van den ged. by ontkenenis ofte andersints gedaan werd, sonder eenige verder bewering, dewelke gespaart werd tot de tweede schriftuyre die men *Additien* nomt.

In saken die by *Memorien* beschreven werden, dient men van 14. dagen tot 14. dagen, sonder verder uytstel op verfleken, ende by overlevering ende wisseling van *Inventaris* van stukken tot bewijs van het gene by de *Memorien* werd bygebragt, slaande op de Artijkelen van de *Memorien* daar toe deselve dienen, ende werden de andere Articulen in den selven *Inventaris* alleen by verhaal gebragt dat deselve sijn *Juris, Illatijv, of Negatijv*, dat is, dat die in regten bestaan, of klaar sijn in voor, of tegenwerp, sonder eenig verder bewijs van nooden te hebben.

3 Van *Memorien* gediend sijnde schrijft men by *Additien*, tot wederlegging van elks *Memorien*, daar van geen verder opening aan Partyen wederingers werd gedaan, als in val van *Appel*, dat is, Beroup tot een Hooger Regter.

De schriftuyr van *Additien* is de nader beweringe van de voorstellinge van den Eyffer ende *Impetrant*, ende wederlegginge van des gedaagdens ende verweerders *Memorien*, aan de sijde van den Eyffer, ende een wederlegginge van de *Memorien* van den Eyffer ende *impetrant*, aan de sijde van den gedaagde ende verweerder, daar tegens ten weder-zyden werd geschreven van Artykel, tot Artykel met byvouging van sodanige middelen van regten, als elk aan sijne sijde soo tot beweringe als wederlegginge van elks ingediende weet by te brengen.

Op welke schriftuyre van *Additien* aan elke sijde tot nader beweringe som-

somwylen bygedaan werd, een schriftuyre die men noemt *Advertiffement van Regten*. Daar by de saak nader in regten werd beweerd, soo des no- 4 dig werd bevonden, sonderling in de eerste *instantie*, soo wanneer gevreeft werd, dat van de saak sal werden geappelleert, om dat wels in de eerste *instantie* de *Additien* de laatste schriftuyr blyven daar van partyen geen kennis en krygen, dewelke alleen uyt de *Memorien*, en *Inventaris* van de over te leggen stukken slaande op de Articulen van deselve *Memorien*, moeten sien en giffen waar op dat partyen haar saak nemen, ende met wat middelen sy 't selve in hare schriftuyre van *Additien* sullen beweren. Dog van de saak geappelleert en hoger beropen sijnde, magmen Copie ligten van malkanders *Additien*, om te sien waar op de saak, ende 't gewijsde mogt sijn genomen.

Daarom als men bedenken heeft dat van de saak sal werden geappelleert, soo weten sommige pleitoeffeners, om so weinig opening te geven waar op de saak mogt genomen werden als mogelijk is, de saak sodanig aan te leggen, dat by de *Additien* de saak heel sober beweerd werd, ende by na niet verder ofte anders als by de *Memorien* gedaan is, vougende daar by een *Advertiffement van Regten*, daar by sy de volle ende nader beweringe doen, welke *advertiffement* is ende blijft een heymelyke schriftuyre soo wel in het tweede ende verder, als in het eerste aanleg. Het welk by andere die gewoon sijn rond te gaan soo veel niet geagt werd, dewelke menen dat men uyt de *Memorien* wel kan sien waar op dat de saak sal aankomen, ende de middelen van regten, die yder in den sijnen kan by brengen, soo bekent moeten sijn, dat men die uyt de partye haar schriftuyr niet en behoeft te souken, ende sulks daar weynig aangelegen moet sijn, of deselve in de tweede *instantie* partyen bekent kunnen werden of niet, ende men niet en behoort malkanderen met gedekte schotelen op te dissen, maar op de regtvaardigheit van de saak self te sien, sonder eenige agterhoudende middelen te gebruyken, dat voor geen regtschape pleitoeffening werd gehouden, ende en is de *Regter* ook niet gehouden sodanige *advertiffementen* na te sien. So dat het *advertiffement* om by de *Additien* te vougen, eerst in de tweede *instantie* te pas komt, tot wederlegginge van de *Additien* van partyen daar van tot dien eynde ten weder-sijden afschriften werden gegeven. Soo ook de saak by het Hof uytgewesen sijnde, die geen die 't verliest afschrift mag begeeren van de *Additien* van sijn partye, om te beraden of hy appelleren wil ofte niet.

Als van een saak dewelke voor een Lager *Regter* by *memorien* ende *Additien* is beschreven, aan het Hof werd geappelleert, werd wederom op nieuws geschreven by *Memorien* ende *Advertiffementen van regten*, sonder dat men van de voorgaande schrifturen behoeft te dienen.

Maar soo wanneer van een saak dewelke voor het Hof by Memorien ende advertiffementen van regten is beschreven, aan den Hogen Raad geappelleert werd. Werden deselve schriftuyren soo die leggen, met alle de stukken van het proccs *geevangeliseert*, dat is besloten overgebragt, om *ex iisdem actis an bene vel male* te werden getermineert, ende werden alleen afschriften van de *Additien* ten weder-sijden uytgegeven om daar jegens by *Advertiffement* van regten te schryven. Sie hier van het 225. art. *van de Instructie van den Hogen Raad.*

- 5 Indien na dat de saak by Memorien is beschreven, eenige nieuwe stukken bevonden werden dewelke tot de sake dienen, mag men by *request civijl*, ofte wel by *request in judicio* versouken nieuwe feyten ende positiven te mogen allegeren, daar van mede by *ampliatie* van de *Memorien* ende nieuwe *productie* onder *Inventaris* werd gedient.

De saken in feyten bestaande werden verscheydentlyk beschreven. In gemene saken by *eys*, *antwoord*, *replijq* ende *duplijq*. Het welk by partyen self naar het nemen van hare korte *Conclusien*, alsoo werd aangenomen. Of werd anders by den Raad self geordonneert met de clausule van *acte te maken*, ende te dienen.

- 6 Den eys werd by na op deselve manier ingestelt als de Memorien, by verhaal van de saak soo als die leyd, daar tegens werd geantwoort, onder gelyken *Inventaris* van stukken tot wederlegging van den eys dienende. Waar op dan voort wert gedient van schriftelyke *replijq* ende *duplijq*, daar by ten weder-sijden by den eys ende antwoord werd geperlisteert, ende des anders by gebragte wederleyd, mede van 14. dagen, tot 14. dagen. Waar van gedient sijnde werden elks schriftuyren wederom uytgegeven, om onder *Inventaris* daar by te doen sodanige stukken waar mede den innehouden 7 ofte *Articulen* van de schriftuyren werden beweerd, ende bewesen. Daar van ten weder-sijden gewisselt sijnde, elk daarvan versoukt sodanige afschriften als hem nodig dunkt, tot nader bewering ende wederlegginge van elks bygebragte, geschreven werd by *Advertiffement van Regten*.

Indien het bewijs by getuygen bestaat, werden deselve nader gehoord, ende hare getuygenissen met eede bevestigt dat men noemt *recoleren*, ende *recolement van getuygen*, ende op sodanige articulen ende vraagstukken gehoord, als elk tegens ofte voor de ingediende getuygenis wil bybrengen, ende versouken. Daar jegens dan wederom werd geschreven by *Reprochen*, ende *Salvatien*.

- 8 *Repreche*, is een schriftuyr daar by de getuygenis werd gewraakt ende wederleyd, soo tegens de gelcof-waardigheyt van de getuygen self als ook

ook tot wederlegginge van het gene by deselve is getuygt.

Salvatie, is een schriftuyr, daar by de getuygen, ende getuygenisse werden beweerd ende jegens de gedane *reproche* staande gehouden.

In saken van Rekening schrijftmen by *debat*, *contradebat*, *solutien*, en *Supersolutien*, op deselve wyse gelijk als by *Eys*, *antwoord*, *replyc* en *duplyc*.

Debat, is een schriftuyr daar by tegens een Rekening werd geschreven, ende aangewesen de mistellingen ende onregte inbrengen van deselve, waar op men gewoon is van de eene post tot de ander by manier van antwoord te schryven of men deselve toestaat ofte niet, ende wat men daar regten te seggen ofte in te brengen heeft.

Contra debat, is een wederlegginge op het ingediende debat daar tegens mede *articulativ* van het eene artykel tot het ander werd geschreven.

Solutien, is een schriftuyre daar by het *debat* nader beweerd, ende het *contradebat* werd tegengesproken, ende gelijk als verwurpen.

Supersolutien, is een nader beweevinge van het *contra debat*, ende wederlegginge van de solutien by den debartant ingedient.

Van alle welke schriftuyren de formulieren ende beeldenars bekend sijn, ende te sien in de *Papegay* ofte *Formulierboek* van den Secretaris *Willems van Alphen* jongst by hem vermeerderd en uytgegeven.

By monde werden gepleyt alle saken dewelke soo klaar sijn dat date-¹⁰ lijk sonder verder ondersouk daar van kan werden geoordeelt, of sodanig sijn, dat geen uytstel en lyden, of daar op provisie werd versogt, als sijn sodanige saken dewelke by openbare instrumenten, bekentenis ende handschrift van de Gedaagdens, of diergelyke klare ende onwederprekelyke bewysen werden beweerd, gelijk ook op alle tussen-vallende versouken ende *incidenten*, by monde gepleyt werd.

In de Steden ende ten platten lande werden de saken selden of weinig beschreven, maar meest in alle saken by monde gepleyt, tot groot agterdeel van veel saken, dewelke niet wel en werden gevat, ofte begrepen, ende veel sekerder by geschrifte souden kunnen werden beweerd, ende ingedient. Maar voor het Hof werd het selve wel onderscheidentlijk waargenomen, ende staat het wel in de keur van den aanlegger, de saak voor sijn rekening by monde te bepleyten, dog heeft te wagen dat indien van eenig nader ondersouk werd geoordeelt de saken naar gedane pleydoye nog wel geordonneert werden te beschryven.

In het mondeling pleyten gaat den Eysser ofte aanlegger voor, met een ¹¹ korte inleyding ende verhaal van den toestand van de saak, met verhaal van den eys ende conclusie, ende korte bewering van deselve, met de redenen

daar op deselve werd gefundeert , ende gegrondvest , ende verder toeeygening tot den genomen eys , ende conclusie.

Ik segge een korte bewering. Om dat de breder ende wijldopiger bewering bewaart werd tot de *replijq.*

12 Daar op volgt het *antwoord* van den Gedaagde mede met een kort verhaal van den stant van de *quaestie* ende toestand der sake , sodanig als hem tot bewering van zijn *conclusie* van antwoord best dunkt , met een korte wederlegginge van het gene by den Eysfer is by gebragt , ende verder toeeygening tot zijn *conclusie* van Antwoord.

13 Daar jegens den Eysfer repliceert met een kort verhaal van zijn pleydoey by eys gedaan , ende verder wijldopige bygebragte redenen , met Wetten , en Doctoren bevestigt , daar toe veel kunnen doen de voorbeelden in gelyke sake voorgevallen , ende gewesen , alhoewel den Regter hem daar niet aan en bind , *Quamvis enim rerum sapinus judicatarum non vilis fit auctoritas , l. 36. ff. de legib. non usque adeo sui valitura est momento ut aut rationem vincat aut legem. l. 2. Cod. Qua fit longa Consuetudo.* als hier voor 1. bouk 3. deel num. 12. breder werd aangewesen. Naar welke beweringe volgd een verder tegenspraak van 't gene by den gedaagde daar tegen is bygebragt , ende erhaalde toepassing van 't gene by hem tot grondveste van zijn eys ende conclusie gepleyt is , met de slot-reden dat hem derhalven zijn eys ende conclusie sal werden toegewesen.

14 Op de *Replijq* van den Eysfer volgd de *duplijq* van den Gedaagde ofte verweerder , daar by hy mede kortelijk erhaalt de staat van *quaestie* , ende middelen by sijne antwoord bygebragt , met wederlegginge van de argumenten ende bygebragte redenen van den Eysfer , soo veel hem doenlijk is , ende ter contrarie by gebragte redenen , Wetten , Doctoren , ende wederlegginge van de bygebragte voorbeelden ende gewijsdens , dat deselve ter sake niet en doen , om de verscheidentheyt der saken soo die daar in te vinden is , *quum minima circumstantia variet causam.* Als dat ook de gewijsden geen regt ofte wet maken , &c. met een korte erhalinge van zijn bygebragte ende verder toepassing tot sijne genomen contrarie conclusie.

In het *pleyten* van de saken moet wel gelet werden op het verhaal van de saak , dat niet anders , nogte meer nog min werd bygebragt , als met den grond van de saak ende de waarheyt over een komt. Ende daar toe moeten gepast werden sodanige middelen van regten als men enigins weet by te brengen , met een wederlegginge van alle het gene men kan denken dat daar tegens sal werden bygebragt , om op alles een gereet antwoord te hebben , sodanig , datmen de voornaamste wederlegginge , ende dringende slotreden voor het laatste seggen houd ,

B L A D T ende T A L W Y S E R.

Van de voornaamste Saken en Woorden.

A.

- A** Bolitie wat, hoe ende in welke saken te verkrijgen. 498.2
 Abs. regt wat. 254.3
 Academie tot Leyden hare Vierchaar 330.3. ende 517.
 Actie wat, ende hoe velerhande. 560. Sie *Aantaaal*. Cumulatie van actie 572. 9.
 Actien, Innefchulden, Renten, &c. voor roerend of onroerend goed te rekenen 103.5. wanneer verjaren. 134.7
Actio in personam. Sie *Verbinteniffen*.
Actio in rem. Sie *Regt tot de saken*.
 Acte maaken ende dienen wat. 595.45
 Additien, schrifture van Additien wat ende hoedanig in te stellen. 68.2
 Adel wat, ende hoe te wijsen. 42. Oorspronk van den Hollandfen Adel. 43.4
 Admiraltyeyt. 8.12
Adoptie. Sie *Aanneming van Kinderen*.
 Advertiffementen van Regten. 593.43
 Advertiffement van Regten, wat ende wanneer nodig. 683.4
 Advocaten Ampt. §18.1. Eed ende Bediening. §19.1. haar competenten Regter aldaar. 2. misflag van een Advocaat ontfrafbaar. 448.11
 Aanklagre ende vervolgen van de misdaden by wie. 648.2. ende hoe te doen. 649
 Aanlegger. 511.1. of ende wannermen gedwongen ende genootfaakt werd een faak in regten aan te leggen. 512.3. wie dat Aanleggers van een Procces mogen zijjn, wie niet. §12.4. Geen Minderjarige sonder consent van Voogden. 512.5.
 Geen Kinderen tegen haar Ouders. 512.6.
 Geen getroude Vrouwen. §13.7. Geen Witgebannen. §13.8. Geen verbode cellegien. §13.9. Wat heni voor her aanleggen te doen staar. 518.17.
 Aanneming ende opvoedinge van Kinderen. 61.3.
 Aanspraak. Sie *Aantaaal*. Niemand onge-
 maand in regten aansprekelyk 517.16
 Aantaaal wat ende hoe velerhande. 560.
 Possessoir waar ende hoe te beregten. 560.4. van ruym of eng genomen regt, hoe te veritaan. 562.8. hoedanig aan te leggen. 565.5. Sie *Eysch*.
 Aanwasfen hoe ende by wie te eigenen. 116.2. Regt van aanwas by errenis hoedanig by ons. 227.4. ende 240.8. hoedanig in legaten ofte makingen. 263.31
 Aanwijfinge van goederen. 640. by den Boig op de goederen van de principale. 640.8.
 Aafdoms-Regt. 280.
 Aftand. Of een Schuldenaar tot naedeel van zijn Schuld-eyffer afstand mag doen van een opkomende errenis. 129.10.
 Af koop van confiscatie van goederen. 663.4
Alienatie. Sie *Vervreemdinge*.
Alimentatie. Sie *Opvoedinge*.
 St. Andries gulden wat ende van hoedanige waarde. 163.8.
 Antwoord. Sie conclusie van antwoord.
 Appel hoe, en binnen wat tijd te doen. 623.1 *gradatim* ende van den eenen Regter tot den ander. 625.6. wanneer nodig te appelleeren of reformeren. 426.2. hoe ende aan wat Regter. 625.6. geen nieuwe feiten in Appel te brengen. 628.11 van welke Voniffen te appelleeren, van welke niet. 628.12. &c. van gene provisien. 628.13. van geen criminele hoe te veritaan. *ald.* 14. 656.16. ende 658.19. boeten van 'tfol. Appel. 633.18 hoedanige Ding-talen in appel te houden. 634.19. geen reconventie in Appel te doen. 636.27.
 Appointementen wat, hoedanig te verleen, ende hoe velderhande. 614.3.
 Arbiters. 545.4.
 Arbitrateurs. Sie *Verblijf*. 545.5.
 Arbitrale Correctie. Sie *Correctie*.

Ac.

Arreumentem van een Proces aan te nemen. 523. 10.

Arresteren wat en van wat kragt. 532. 1. wie 't selve mogen doen. 533. 3. wie 't selve mag aangedaan werden. *ald.* 5. ende wie niet. *aldaar.* en de volg. wie voor een anders schuld. 534. 7. een Ervgenaam of en wanneer. 545. 8. des Schuldenaars Schuldenaar. 534. 9. of ende wanneer in sijn eigen handen. *aldaar.* 10. Voogden van Weeskinderen. 535. 12. geen onderhoorige van een hooger Regter. 535. 14. geen Borgers of Ingeletenen van eene Stad. 535. 15. geen Borgers of Ingeletenen van de groote Steden ten platten Lande. 536. 16. op welke goederen. 537. 17. geen Studenten Bouken. 537. 18. geen Soldye of Krijgswapenen. *aldaar.* 19. geen Bouwgeroetschappen. *aldaar.* 20. geen noodzakelijk onderhoud. *aldaar.* 21. geen Jaarlijkse Wedden van Professoren, Advocaten, Prædicanten, *aldaar.* 22. geen doode Lichamen. 537. 23. een ander Mans goed of en hoe verre. 538. 24. op welke tijden en plaatsen. *aldaar.* 25. op geen vyve Jaarmarkten. 26. of en wanneer op een Sondag. 539. 27.

Arresten hoe te doen ende vervolgen. 439. 30. en 31. Arrest fundeert Jurisdicte 532. 1. of Arrest den loop van Interest. 331. 9

Alle arresten kunnen ende moeten onder botgtogt ontslagen werden. 540.

Tot hoedanige somme de Sreden ende dorpen by arreste wijsen. 633. 16

Affeurantie wat. 336. 3. hoedanig en hoe hoog te doen. *aldaar.* 4. wanneer het regt van dien ingaat en ophoud. ende hoe te beregten. 337. 10. voor wat schade ofte verlies schuldig. 336. 6, 7. op goede en quade tijding. 337. 8. geen andre haven in te gaan, of teys te veranden als wt nood. 337. 9.

Assignatie wat. 429. 5. en 489. 10.

Auditeurs van reekening. 9. 17

Atterminatie. 492. 5. Brieven van Atterminatie ofte ende hoedanig verkrijgen.

493. ende 565. 12. Of ende wanneer de- selve sonder Borg verleent werden 493. 6 Avontuurlijke Koopmanschappen. 387. 4. Sie *weddingen.*

Azingen ende gebuyren hoedanige Regters. 13. 24.

Azingen wie ende welke van ouds. 13. 23

B

voor de **B**Aar wtgaan wat. 515

Baljuwen. 13. 23. haar Vier-
schaar. 13. 25. Sie *Schout* ende *Officier.*

Baljuwen en Welboren-Mannen van Rijn-
land of sy magt hebben om Keuren te
maken; werd gewijvelt. 20. 9.

Ballingen ende Banditen mogen by versterf
nog by Testament geen goed erven. 222. 9

Baltasar Gerard om de Moord van Prins
Willem gestraft. 445. 3

Bank van Leeninge wat, ende by wie te be-
dienen, ende onder wiens voorzorg. 333
Maat ende tax van het gewin. 334. be-
leende Panden wannecr ende hoedanig
te lossen. 334. 4.

Ban-werken van Wegen, Dijken, Kan-
den, &c. hoe te beschouwen. 677. 9.

Baander-heeren. 45. 9.

Barons. *aldaar.*

Baronnie, en wat daar onder behoord.
45. 11.

Baanronschap. 46. 13.

Bastard kinderen welke ende hoe velthand-
de. 33. 3

Bastarden mogen van hare Ouders niet er-
ven. 222. 10. en 33. 4. mogen egter
selvs wel Testament maken. 219. 5

Beeften eenige schade doende by wie ende
hoedanig te vergoeden. 483. 6

Bekentenis. Sie *Confessie.*

Beloften wat en hoedanig verbinden. 313. 3

Beneficium authenticum si qua mulier 316. 3

Beneficie van Inventaris wat, ende wanneer
plaats heeft. 270. 7. waar en hoete ver-
souken. *aldaar.* wanneer ende binnen
wat tijd, *aldaar.* werd niet vergunt soo
lang yemand vande Vrunden simpel Erv-
genaam wesen wil. 270. 8. De Godshuy-
sen hebben 't selve regt sonder te ver-
souken. 270. 3

Be.

- Beneficien *Ordinis*, *Divisionis* & *Excussio- nis*. 319. ende volg. *Sie* *Borgen*.
- Beschermers van eygen lijf, eer of goed, ontrafbaar. 442. 4. ende 456. 11
- Best. Regt wat, waar in bestaat. 130. 1. by wie ende hoe te bewijfen. *aldaar* 2. hoedanig te behouden en beschermen. 131. 3
- Bessot n Testamenten. 208. 5
- Betalinge hoe te doen. 485. 1. aan wie, ende of men aan een *Kaegt* of *Dienst- maagd* doen mag. 487. 4. hoe te bewijfen. 485. of en wanneer voor de tijd van verval betaling mag geschieden. 130. 11. ende 487. 5
- Beurse-snijders of ende hoedanig straffbaar. 481. 9
- Bewaaring wat. 339. 1. waar in den bewaar-gever ende bewaar-aannemer gehouden. 341. 8
- Bewijs van Feiten hoe te doen. 597. by geschriften hoedanig. 598. by Getuig. 600. 14.
- Bewijs ende verkoop van Kinderen. 66. 9 aangaande de opvoeding by wie hoe te doen, ende hoe te verstaan. 66. 9
- Bijbrieven van hoedanig regt in 't vervolgen van schip of schuyt. 124.
- Bylit of dic een oneetlijk persoon is. 229. 10
- Byslapen hoe te bewijfen. 472. hoe te beteren en straffen. *aldaar*. *Sie* *Onteringe*.
- By den hoop, sonder maac, hoedanig in ver- kofte Landen te verstaan. 375. 7
- Blasphemie wat en hoedanig te straffen. 445
- Bloedschande wat, ende hoe te straffen. 474. 9
- Bloedverwandschap hoe verre in ervenis te rekenen. 296. *Sie* *Maagschap*.
- Bodemerye wat ende by wie aan te gaan. 335. by de schippers of ende wanneer buyten last van de Reders. 335. 2
- Boden. *Sie* *Gevegtboden*.
- Bodendrager wat, ende van hoedanige waarde. 164. 22
- Boedel ende Boedel-regt. 205.
- Boedel afstand wat, hoe ende by wie te doen. 490. en 491. van wat kragt. 492. 3
- Boesem-regt wat. 115. 12
- Boere. 497. en 662. by Wterste-wille yemant opgelcyt of ende wanneer vryclijkt te overreden. 243. 15
- Boeten van 't fol Appel. 633. 18
- Boeten by Compromis gestelt wanneer vervallen. 547.
- Boeverye wat, ende hoe te straffen. 450. 15
- Borgen, borgtogte wat. 316. moet duidelijc afgevraegt worden, ende wel wetende geschieden. 318. 5. wie Borgen mogen zijn. 316. 2. ende voor welke Schulden. 317. 3. voorgeen misdaden daar lighamelijke straf toe staat. *aldaar*. en 318. 6. hoe ende hoe verre yemand door borg-togte verbonden werd 317. 4. of yemand voor meer, of yets anders als den Selvschuldige schuldig is, borg blijvende gehouden is. *aldaar*.
- Borgen hoedanige voorregten vergund. 319. 7. wanneer op houden, ende hoedanige daar van afstand moet werden gedaan. 320. 8, 9. ende 321. wat ende hoedanig regt tot vergoedinge. 322. 13. hoedanig tot lasten van sijn mede Borg, *ald*. 14. door cessie van actie. 222. 15. mogen de goederen van den principaal aanwijfen. 640
- Borgtogt wanneer cyndigt, ende den Borg ontslagen werd. 323. 16. of hy voor de betaling ontslagting van de borgtogt mag eysen. *aldaar*. 17. of hy door de daginge van de Selvschuldige, ende het geding met den selven ontslagen werd. 321. 10 of ende wanneer door het verliengen ende geven van nieuwe tijd. 324. 18
- Borgonsen Schild wat, ende van hoedanige waarde. 162. 7. 12
- Brandstigers hoedanig te straffen. 481. 10
- Brieven van Inductie. *Sie* *Inductie*.
- Broeders en susters of en wanneer malkanderen mogen onterven. 219. 8
- Bruyk wat. 128. 2
- Bruyk-loen wat, by wie, ende van welke saken. 338. 1, 2. ende hoe te gebuyken. 238. 3. waar in den te leen ontvaanger en de wdener gehouden is. 338. 3, 4
- Burgermeesters. 11. 19
- Burgers ende haat voor-regt. 503
- Burg-Graven. 44. 6
- Burg-graavschap ende wat daar onder behoord. 46. 12
- Buyt ende roof der Vyanden by wie ende hoe te eygenen. 114. 10

Busbode wie ende haar bedieuinge. 524. 4
 Buytelanders. 49. 2

C.

Cautie voor de kosten. 578. 9
 Cautie juratoir of ende wanneer genoug is. *aldaar.* 10.
 Cessie van actie voor een borg, of ende wanneer naodfakelijk. 322. 15
 Cessie. Sie *Boedel afstand.* Brieven van Cessie aan wie ende hoedanig te versouken. 491. 2
 Cijns-Regt wat, ende van wat voorregt van ouds. 153. 1. waar in van het ev-pagt regt verschilt. 153. 2
 Citatie. Sie *Dagginge.*
 Codicillen. 207. 2. Sie *Testamenten.*
 Collatie ofte inbreng van te voren genoten goeden voor alle deelingte te doen onder de Kinderen, hoedanig, by wie, ende waar van te doen. 298. *en de volg.* of ook plaats heeft in de *Boedel-scheydinge* tegens de langst levende. *aldaar.* 2. of ende hoe verre in de *Kints kinderen.* 299. 3. of ook plaats heeft in het geen de *Kinderen sels* in de kost van haar *Ouders* gewonnen hebben. 299. 4 in giften. 300. 5. *Bruylofskosten.* 300. 6 *Pil-gaven.* 300. 7. *kosten van Studie.* 301. 8. *Koopen van een Ampt ofte Officie.* 301. 9
 Commissarissen wie ende welke. 544. 2
 Communicatie van stukken aan wie ende wanneer te doen. 575. 8
 Comparuit. 569. 8
 Compensatie wat. 485. 1. wanneer ende hoedanig plaats heeft. *aldaar.* in ende tegens de executie van een vonnis. 643. 17.
 Competenten Regter. 528. ten aansen van de persoon. *aldaar.* 1. *en* 532. ten aansen van het goed daar over quaestie valt. 532. 1. ten aansen van de saak ende het *Proces.* 548. by consent ende bewilliging. 541. over *Soldaten* ende *Krijgsluyden.* 531. 4. *Studenten* 430. 3. van *Minderjarige, Weduwen,* ende *Weesen.* 531. van welke ende

hoedanig te verstaan. *aldaar.* in materie van possessie van *Ervenisse.* 549. 3 om reekening gedaan te hebben jegens *Voogden.* *ald.* 4. voor den *Provinciaalen Raad* ter eerster instantie. 557. 4 voor den *Hoogen Raed.* 559. 5. Sie voort *Regts-gebied.*

Complaincte. 561. 9
Compromissen, hoe in te stellen. 547. 9. 10
Concluderen ofte *voldingen* wat ende hoedanig. 583.
Concluderen in *Regten.* 593. 42. In saken by seytten. *aldaar.* 44. in *rauw actie.* 584. 2. hoedanigh by *provisie* van *Namptissement.* *aldaar.* 3. tegens een *erfgenaam.* *aldaar.* 4. hoedanig by *arrest,* op een *hypotheeq.* *aldaar.* 5. in *rei vindicatie.* 585. 6. in cas *possessoir* by *complaincte.* *aldaar.* 7. ende 12. *Mainctenne.* *aldaar.* 8. by *inleydinge.* 586. 13. by *arrest* op *goederen.* *aldaar.* 9 by *poenaal.* *aldaar.* 10. in *ervenis* ende *boedel-scheydinge.* 586. 11. in *actie* van *koop.* 13. *naaltingh.* 587. 15. *Guarand.* *aldaar.* 16. *Indemnitate.* 17. *injurie.* 18. om *actie* te *institueren.* 580. 20. in *preferentie.* 588. 22. *purge.* *aldaar.* 21.
Conclusie van *eys* wat ende hoe *velerhande.* 582. *en de volg.*
Conclusie van *antwoordt* wat ende hoe *velerhande.* 589. 23. *en de volg.* In *renvoy* ende *declinatoire* *exceptie,* hoedanigh. 589. 24. *litispendentie* of *litis finita.* *aldaar.* 25. *contrarie conclusie* *aldaar.* 26. op een *provisie.* *aldaar.* 27. in cas *possessoir.* 591. 30. *complaincte.* 31. *Mainctenne.* 32. hoedanigh by *uytleydinge.* *aldaar.* 33. *Spolie.* 34. *Arrest* ende *poenaal.* 35. in saken van *injurie.* 592. 36. *preferentie.* 37. om *actie* te *institueren.* 38. in saken van *purge.* *aldaar.* 39. hoedanig by *preferentie.* 593. 40.
Concubynen ofte *oneerlijke* *personen.* 229. 10. of ende hoe te *straffen.* 476. 12.
Concessie. 477. 8
Conditie, ofte *weder-eysen* van het gene *ton-*

t'onrecht sonder schuld, t'over, of om
oneerlijke ende ongeoorlofde saak is ge-
geven, wanneer ende waar in plaats
heeft. 359. 4. en 361. 6.
Conditie, ofte indien onder ervenis ofte
making hoedanig bestaan mag. 241. 10.
en 238. 32.
Conditie van niet te Huwelijken, of ende
hoe verre bestaan mag. 242. 12. met
believen van een derde. *aldaar*. 13. met
die of met geene. 243. 14
Conditie onder straf ende boete van verval
of en hoe verre plaats heeft. 243. 15
Confessie tot het straffen der Misdadigen,
of ende wanneer noodig. 655. 15
Confessie ende bekentenis in gemeene sa-
ken wat ende van wat kragt. 603. Judi-
ciale. 604. 2. extrajudiciale. 604. 3. of
ende wanneer te herroupen, *aldaar*. 4.
een gequalificeerde of ende wanneer te
spilfen. 604. 5. op het dood-bedde of en
van wat kragt. 605. 6
Confiscatie van goederen of ende wanneer
plaats heeft. 663. 3. Af koop van gecon-
fisqueerde goederen hoe ende by welke
Steden ende plaatsen te doen, ende hoe
te verstaan. 663. 4
Consent van de Ouders tot het Huwelijk
van hare Kinderen, hoe ende wanneer
noodzakelijk. 73. 6. en 74. van de Voog-
den onnodig. 769. Sie voorts *Huweljk*.
Consignatie. Sie onder-reglegging.
Contraventie. 672. 2. by wie te oordee-
len. 673. 3
Contra-debat. 685. 10
Copyen ende dag, of ende hoedanig te
verlouken. 574. 3. en 575. 2. en 578. 11
Correctie, ende by correctie recht doen
wat, ende in welke saken. 11. 19
van Correctien niet te appelleren. 631. 15
Corruptien war, ende hoedanig te straf-
fen. 448. 9
Costuymen. 22. 10. hoe te bewijfen. *al-
daar*. 11.
Credijt of ende wanneer verstaan werd ge-
volgd te zijn. 368.
Criminele saken. Sie *Misdaden*. hoedanig
in criminele saken te procederen. 649. 7
in criminele saken moeten de Gedaag-

dens in persoon compareren. 650. 9
van geen criminele Vonnissen te appel-
leren. 628. 14. Wie over criminele sa-
ken mogen ende moeten oordeelen.
647. 1. wie de beschuldiging ende aan-
klage doen moet. 648. of ende wan-
neer een ende de selve saak civiliter en-
de criminaliter mag werden aangeleid.
648. 3. in criminele saken hoe te pro-
cederen, ordinarie of extraordinarie.
649. 7.
Criminele Actien of ende binnen wat tijd
gepraescribeert ende verjaart kunnen
worden. 133. 6
Cumulatie van actie. 572. 9. hoedanig te
rekenen in gewese Vonnissen. 633. 17
Custing-penningen op de gesette tijd niet
betaald, geven Interest, al is 't dat het
niet bedongen en is. 332. 11. maar
komen met geen Interest in praeseren-
tie, ten zy bedongen. 656. 22

D.

D Adelijke overkomst. 325.
Dading. Sie *Overkomst*.
Daging ofte dagvaarding wat ende hoe te
doen. 563. hoedanig by weet-beste-
ding ende lettren requisitoriaal. 564. 3
hoedanig by edicte. 564. 4
Dag van betaad. 573. Sie *Wissel*.
Debat en schriftuyre van debat. 685. 10
Debiteur, of en wanneer ten nadeel van
sijn schuld-cyffers een ervenis ofte zijn
legitime mag repudieren ende afstand
doen. 110. 9
Decreet. Merkt of Sondagse geboden op
de decreten tegens de bekende Schuld-
cyfferen in 't bysonder te doen. 374. 5
willig decreet. *aldaar*. onwillig de-
creet. 386. 2
Defaulten hoe veel ende hoedanig op elk te
procederen. 566. en 567. 4. ende hoe-
danig het Vonnis in te stellen. 619. 9
hoedanig te purgeren. 567. 4
Defensie, die het doet tot defensie van zijn
lijfs onstrafbaar. 442. 4. en 456. 11
Defloratie. Sie *Onteringe*.
Denier Obels. 164.
Dg.

Derogatoire clausule.	214. 17	Dood-graven werden by ons met volko-	
Deurvaart wat. 202. ende by wie te on-		men regt van eygendom als al ander	
derhouden.	202. 18	goed beferen.	105. 9
Deurwaarders wie ende hare bedieninge.		Dood-pand wat.	154. 3
524. en 426. 12. haar teyken. 524. 5		Doodflaen wat ende hoe te straffen. 451.	
of ende hoe verre geloof hebben. 525. 7		ordinaire of extraordinaire. <i>ald.</i> die hem	
van gemeene middelen.	525. 8	laet omkopen om een ander te dooden,	
Dierte, gemaakte dierte verboden. 387. 3		hoedanig te straffen. 452. 4 een dootflag	
strafbaar.	450. 17	door verfluyt sonder opfet, of ende hoe-	
Diepte. Dieven. 477. hoedanig ende of		danig strafbaar. 455. 7. in overfallige	
men de Dieven ook met de dood mag		dronkenschap. <i>aldaar.</i> 8. in noodweer.	
straffen 477. 3. door de strop vallende		456. 11. een doodflag daar meer als een	
of daar mede vry zijn. 499. 5. Kerk-		handdadig aan geweest is, of ende hoe-	
dieven. 406. 4. Kinder-dieven. 479. 4		danig te straffen. 459. 14. die haar sel-	
Koe, Paard, ofte Schapen-dieven. <i>ald.</i> 5		ven om 't leven brengen, of ende wan-	
Veld of Tuyn-dieven. <i>ald.</i> 6. en 480. 8		neer strafbaar. 458. 12. vergoedinge aan	
Dieven op te houden hoedanig te straf-		de beschadigde, hoe ende wanneer te	
fen.	481. 12	doen. 459. 14. die handdadig is geweest	
Dienstbare luyden welke van ouds. 48. 17		aan een doodslag, mag van den selven	
Dienstbaarheid wat. 189. 1. hoedanig te		geen goed erven.	222. 9
verknijgen. <i>ald.</i> 2. door best-regt ende		Dood-schulden of ende hoedanig voor an-	
verjating. 190. 3. en 197. 18. of ende		dere gepraesereert. 346. 9. ende wat daar	
wanneer by toelating. 190. 5. andere		voor gerekent werd. 347. of ook de	
Huys, andere Veld-dienstbaarheden,		Rouw-klederen voor de Weduwe ende	
ende der selver onderscheid. 192. 7. Sie		Kinderen. <i>aldaar.</i> het verdiende loon en	
Huys-dienstbaarheid, ende Veld-dienst-		de Medicamenten van den Doctor ende	
baarheid. Hoedanig dienstbaarheden		Apothecar. <i>aldaar.</i>	
verlooren werden. 203. ende 197. 18.		Dordregtsen Tuyn wat ende van hoedani-	
de Clausule, gelijk als het getimmert		ge waarde.	164. 23
ende gemaakt staet, gebruykt ende be-		Drenkelingen onstrafbaar.	458. 13
woont werd, of deselve eenige dienst-		Dronkenschap en versoond niemand	
baarheid kan maken. 191. 6. Twee by-		van een misdaad.	442. 5
sondere huysen van eenen eygenaar,		Duellen of en hoedanig strafbaar. 462. 4	
naderhand gesplit, behoudelijk sijn vo-		ende 465. 6. dupliq, hoedanig in te	
rige dienstbaarheden.	191. 6	stellen.	593. 41
Dienstbaarheden die in verbod bestaan,		Duyven houden of ende wie geoorloof.	
werden door geen verjaring verloren.		111. 6.	
197. 18. watergang-regt, waterlofing.		Dwang ofte nood versoont ende her-	
201. 13. 15. deurvaart.	202.	stelt yemand van sijn beloften ofte ver-	
Dienstboden dienst, ende hoe sy haarmoe-		bintenissen.	493. 4
ten gedragen.	396.		
Dienstboden loon of voor andere Credi-			
teuren werd gepraesereert.	354. 21		
Dijk-Graav ende Heemraden van Rijn-			
land by wie en wanneer ingestelt. 14. 26			
Dijken door te steeken, of ende hoedanig			
strafbaar.	481. 11		
Dobbelen of ende hoedanig verbind. 360. 5			
Domicilie hoe te rekenen.	282. 10.		

E.

E Gt-scheyding. 84. by 't leven van de
Egt-genooten, om Overspel of ende
hoedanig *aldaar.* moedwillige verlatin-
ge of ende wanneer plaats *est.* 86. om
onbquaamheid tot voort-reling. 88. 7
by wie ende hoedanig de kinderen na de
scheydinge op te voeden. 88. 6
Edel-

Edel-luyden welke ende hoe te onderscheyden. 42. haar Voor-regten ende Vryheden. 47. mogen Koopmanschap drijven behoudens haren Adel. 371. 11
 Eedswereen wat. 608. 6
 Eed de calumnia. 579. 12
 Eed by gebrek van volle bewijs, of, wie, ende wanneer op te leggen. 607. 4. deling van eed wanneer plaats heeft. 608. 7. of ende wanneer mag aangenomen of geweygert werden. 608. 8. 9. *en de volg.* hoedanig geschieden moet. 609. 13. In welke saken plaats heeft. 609. 15 in criminele saken. 609. 16. of ende hoedanig in geld-boeten. 610. 17. In Pagters saken. 610. 18. In saken van Huwelijk ende Trouw-Beloften. 610. 19. In saken van injurie. 610. 20. een valsen Eed of en hoedanig te straffen. 450. 14
 Eygen moord, of ende wanneer te straffen. 458. 12
 Eygenen van ontsloen goed hoe ende wanneer te doen. 123.
 Eygendom wat. 107. 1. volle of gebrekelijke. 107. van enkele of veel begrip-pende saken wat ende hoe velerhande. 107. 2. hoe te bekomen. 107. door overgifte. 122. van tilbaar ofte roerende. 123. 2. ende van ontilbaar ofte on-roerend goed. hoe. 124. 4
 Eygendom ende besit van goederen door wie te verkrijgen. 126. 6
 Eygen-moord of ende wanneer strafbaar, ende hoedanig. 458. 12
 Eylanden hoe en by wie te eygenen. 113. 8. *en* 118. 4.
 Eysser 511. Sic *Aanlegger.* den cysser of ende wanneer by ten huys van den schuldenaar moet komen halen 't geen hy hem schuldig is, of wanneer de schuldenaar hem 't selve moet komen brengen. 517. 16. Of ende wanneer sijn eys mag veranderen. 565. 5. *ende* 572. 10
 Eys ende conclusie hoedanig in te stellen. 565. 5. 570. *en* 583. Voor 't Hof. 570. 2. in de *Suden* ende ten platten Lande. *aldaar.* 3. hoedanig by provisie. 571. 5 *en* 583. 3. om vrugten ende baten. 585. 6. van kosten, schaden, ende interesse.

aldaar. 7. Salutare clause in eys ende conclusie hoedanig ende van wat kragt. 572. 8. of ende wanneer te veranderen. 565. 5. *ende* 572. 10. Sic *Conclu-deeren* ende *Conclusie.*
 Eys, andwoord, replijcq ende duplijcq. 593. 44.
 Eys, antwoord, replijc, ende duplijc, hoedanig in te stellen. 684. 6
 Emancipatie, wanneer verstaan werd te geschieden. 62. 5
 Endvogel vangst. 123. 6
 Enqueste valetudinair. 603. 29
 Error in calculo. 579. 14
 Ervenisse wat ende hoe velerhande. 206. *en de volg.* hoedanig te verkrijgen. 206. 4. by Wterste-wille. *aldaar.* by versterf. 252. wanneer verstaan werd aan den Ervgenamen te vervallen. 266. *en* 267. 4. afgaan ende verlaten van Ervcnis hoedanig te doen. 271. 9. aan wie vervalt, ende hoedanig. *aldaar.* 10. of ende wanneer, des niet tegenstaande de makingen ende verbonden plaats hebben. 571. 11. hoedanig om besit van Ervcnis te procederen. 549. ende voor wat regter. *aldaar.*
 Ervgenaam wie te stellen. 226. 2. ende wie goed erven mogen, wie niet. 222. 9 geen overwonne Bastarden van hare Ouders. 222. 10. geen Ballingen ofte Banditen, ende die haar by de Vyanden onthouden. 222. 9. Die handdadig is geweest aan een doodslag, mag van den selven geen goed erven. 222
 Ervgenaam wie en welken noodsaaklijk stellen moet. 228. 5. Ouders hare Kinderen. *aldaar.* ende of het stilswigende voor by gaan van Kinderen, de Wterste wil komt te vernierigen. 229. 6. Kinderen hare Ouders. 229. 7. Broeders ende Susters of ende wanneer malkanderen tot Ervgenaam moeten stellen. 229. 8
 Ervgenaam wie ende welke onder het selve woord te begrijpen. 239. 5. *en* 514. 5
 Ervgenamen waar in gehouden zijn. 267. 3 of ende hoe verre voor de schuld van den Overleden verbonden. 205. 3. *en* 267. 3. *ende* 441. 5.

Ervlatinge wat. 226. hoedanig van mackinge te onderscheiden. 238. 3. ende hoe deselve geschied. 238. of ende hoe verre de onkunde ende bottigheid van den Schrijver de ervlatinge soude vernietigen. 238. 2. Verdelinge van ervlatinge in deelen hoe te verstaan. 227. 3 voor een gedeelte by Wterste wil, ende voor een gedeelte by versierw, of ende hoedanig beslaat. 227. 4. Ervlatig ende making hoedanig te onderscheiden. 238. onder hoedanige mits ofte conditie deselve mag geschieden. 241. 10. Sic *Conditie*.

Ervpagt-Regt. 144. 1. Verval, of ende hoedanig te beieren. 145. 2. aan een ander over te doen. 146. 3. verkoopen, of ende hoedanig. *aldaar*. of ende binnen wat tijd het selve komt te verjaren. 134. 8. Spliffing of ende wanneer plaats heeft. 146. 4. ongeval ende geleden schade, of ende wanneer aflag geeft. 147. 5. ende 148. 8. of ende hoedanig ervpagt-regt werd verkregen. 147. 6. of ende hoedanig werd verloorren. 134. 8. en 148. 7

Ervscheydinge wat en hoe te verstaan. 433. van mede-erven. *ald.* van t'famen-belending ende gemengder veur ende aarde hoedanig te doen. 433. Sic *Scheydinge*.

Ervtocht wat ende hoe te verstaan. 124. 16
Exceptie wat ende hoe velerhande. 576. hoedanig voor te stellen. 589. 24. declinatoire. 577. 2. dilatoire. 577. 4 peremptoire. 579. 13. by dewelke men mag persifleren. 580.

Exceptie van ongetelden Gelde, of, wanneer, onde hoe by ons plaats heeft. 365. *en de volg.* renunciatie ende aiffand. 366. 5

Executie van een Vonnis, doot wie ende hoedanig te doen. 637. voor het Hof. 638. 3. hoedanig in Steden. *aldaar*. 4. in reale saken. *aldaar*. 5. in personele. 639. 6. by sommanie en renovatie. *aldaar*. aanwijinge van goederen. *ald.* by arrest op persoon of goederen. 641. 11. *en de volg.* hoedanig buyten het regts-gebied. 637. 2. by gyseling hoedanig. 645. 20. Surcheantie van executie. 622. 13

Executoiren. 636. 3. ende nieuwe letteren van executie. 643. 16

Exuve, ofte iffue wat, ende van wie ende wat goederen te vorderen. 52. 276. 13, ende 277.

F.

F Aftoors verbinden haar Meesters. 310. 9. hebben Regt van haar preferentie op haar Meesters goed voor haar agterwefen, hoedanig. 351

Falcidiale portie wat ende wanneer plaats heeft. 272. Sic *Trebellianique portie*.

Famenfe libellen. 470. 2

Feyten hoe te bewijfen. 597. met hoedanige Getuygen, ende met hoe veel. 600. 14. die tot enig feyt verbonden is, of by met het kort volftaan mag. 312. 13

Feyten hoedanig, by feyten te procederen. 684. 6. nieuwe feyten hoedanig in te brengen. 684. 5

Fideicommiff. Sic *Verbonden Erveniffe*.

Fideicommiffen zijn geprefereert voor alle andere later Schuld-eyferen op het goed gekomen wt den Boedel van den Testateur. 351. 15

Financie. 9. 16

Fifcaal fijn Officie wat. 648. 4

Frauden, Sic *Smokkel*.

Frauduleufe transporten. 127. 8

G.

G Alg, Of een Dogter yemand van de Galg mag verbidden, met hem te willen trouwen. 499. 5

Gecommitteerde Raden. 9. 15

Gedaantgevingh, of ende wanneer eygendom geeft. 120. 3

Gedelogeerde Regters. 544. 1

Gedeputeerde tot het hooren van de Rekening. 11. 15

Geestelike, ende hare Vierfchaar. 53. 1, 2 ende 56. 5. ende 550. 7. hare Voorregten. 55. 5

Geestelike goeden of ende hoe verre die aan de Geestelijckheyt by ervenis komen mogen. 55. 3. welke ende hoedanig aan

- aan de gemeene zaak vervallen. 189. 6.
 Abdye van Rijnsburg, Leeuwenhorst,
 ter Lee, d'ordre van St. Jan tot Jerusa-
 lem by die van Malta daar van wrge-
 fondert, ende waarom ingestelt, 189. 7
 Geestelyk regt hoe verre by ons in ge-
 bruik. 3 12
 Geld-lening waar in bestaat, hoedanig ge-
 schied, ende of 't selve wandelbaar is-
 326. 2. Minderjarige geen geld te len-
 nen buyten weten van Oaders, 311. 11
 Geleerde, hare Voor-regten. 57. 6
 Gemeenlands Middelen, of ende hoedanig
 in Gemeenlands Middelen te procederen.
 673. hoedanig voor-regt by preferentie
 voor of nevens andere hebben. 347. 10
 Voor wat regter. 554. 6
 Gemeenschap wat. 398. ende hoe veelder-
 hande. *aldaar*. Stil-swijgende ofte legale
 gemeenschap van goederen, in welken
 geval plaats heeft ofte niet, 398. *ende*
volg.
 Gemeenschap van goederen tuffen Man ende
 Vrouw. 399. 3. leen ende verbonden
 goederen of ende hoe ver daar onder be-
 grepen. 400. 4. of deselve ook plaats
 heeft in het tweede Huwelyk daar Voor-
 kinderen zijn, ende hoedanig. 400. 5
 Item, of in schulden voor dato van het
 Huwelyk gemaakt. 401. 6. of ende wan-
 neer deselve by continuatie plaats heeft
 tuffen een Weduwe, ofte Weduwenaar,
 ende sijn, of haar Voor-kinderen 402.
 7. ende of deselve continuatie overgaat
 tot het tweede Huwelyk. 403. 8. of mede
 plaats heeft in ervenissen ende goe-
 den die van buyten aan komen. 404. 9
 Gemeenschap van winst ende verlies hoe te
 verstaan, ende wat daar onder begrepen.
 410. 6. geen ervenissen. 404. 9. *ende*
 410. 6. of daar ook onder begrepen zijn
 de borgtogten by den Man aangegaan.
aldaar. 7. Het Huwelycx goed van de
 Kinderen of verstaan werd wt den ge-
 meenen Boedel te gaan. *Sie Huwelykse*
Voorwaarden.
 Gemeynschaps deyling. 431. 1. *Sie Schey-*
dinge. meer t'samen schuldige by de
 gemeenschap cryenis ofte anders of en-
 de wanneer in 't geheel of voor haar
 aandeel aansprekelyk. 514. 11
 Gemengder veur ende aarde hoe te schey-
 den. 431.
 Generale Staten. 8. 10
 Generaliteyts vergaderinge. 8. 10. Rec-
 ken kamer. 8. 13
 Generaal verband wat. 152. ende hoe te
 doen. *aldaar*. ga.t voor alle andere on-
 verskerde schulden. 352. 19. of ende
 hoe verre jegens een derde Besittor
 plaats heeft. 352. 19. *Sie Pand.*
 Gerard Bikker ende Alida Koninx Pro-
 ces. 418. 4
 Geregte, die van den Geregte wie. 11. 19
 ende haar regts-gebied. *aldaar*.
 Geregtsbode wie ende haar Ampt. 525.
 haar teyken. *ald.* 7. of ende hoe verre ge-
 loof hebben. *aldaar*. 7. *en de volg.*
 Geschenken. *Sie Giften.*
 Geschillen welke by overkomst gelygt
 mogen werden. 611.
 Gestolen goed hoedanig op te eyssen. 123.
 die gestolen goed op-kopen of ende
 hoedanig te straffen. 481
 Gestrande goederen. *Sie Zee-vonden.*
 Getuygen. Getuygenis der waarheyt hoe
 ende by wie te geven. 600. 14. *en de*
volgend. mag niet geweygert werden.
 601. 21. getuygenis van hooren seg-
 gen, of en van wat kragt, en wanneer
 plaats heeft. 602. 24. hooren en be-
 edigen van Getuygen by wie ende hoe
 te doen. 603. 27. *en de volg.* een getuyg
 alleen maakt geen bewijs. 601. 23. een
 Getuyg beneden de 14. Jaar maakt een
 Testament geheel kragteloos. 210. 8
 Geven om geven, doen om doen, &c.
 358. 1. Wanneer ende hoedanig by
 betrouwf te gaan. 359. 3. *ende* 359. 4
 Gevonden schatten ende goederen hoe
 ende by wie te eygenen. 115. 13
 Geweld wat, ende hoe te straffen. 467.
 Gewijfde van een Register, van wat kragt.
 22. 12. hoe ende wanneer voor de reg-
 te waarheyt te houden, 620. 11. *Sie*
Sententie.
 Gewillekoorde Verbinteniss wat, ende ha-
 te verdeling. 365.
 Gif-

Giften ende geschenken wat, ende hoe velerhande. 434. 1. of ende hoedanig bekrachtigd werden door de aanneminge. *aldaar*. 2. boven de 500. Roomse goud gulden of ende hoedanig bestaan mogen. 435. hoe veel 't selve in onse munt wtbrengd. *aldaar*. 4. Van alle goed of ende hoedanig bestaan mogen. 437. 5.

Giften en geschenken of en wanneer vervallen en weerroupen mogen werden. 437. 6.

Giften ende geschenken tussen Man ende Vrouw van onwaardigen. 416. 14. ten waar Huwelijks-gift, Juweelen, ofte Morgen-gave. *aldaar*.

Godflastering hoete straffen. 445

Goede mannen wie, ende hoedanig van Arbiters te onderscheiden. 545. 6. en 546

Goud gulden. Sie *Roomse goud gulden*.

Graden van Maagschap hoete tellen. 37. 38
Sie *Maagsalen*

Gratien ende beneficien welke ende hoe velderhande. 25.

Graven. 105. 9. Sie *Dood-graven*.

Graav wat ende hoe velderhande. 44. 6
Wanneer erlijck gemaakt. 44. 7

Graven van Holland wanneer ende hoe gestelt. 5. 3. hoedanige Wetten onderworpen. 6. 4. wanneer en by wie overtreden. 7. 5

Graavlijckheys Reeken-kamer. 9. 17

Gratien, Pardonnen, &c. hoe te verkrygen. 25. 3

Griphiers ofte Secretaris Ampt. 508. 5

Grieven à minima. 635. 26

Grondscharinge. 431. en de volg.

Grond. Dat op ymands grond gebouwt ofte gesaayt werd volgd den grond Egenaar. 119. 2.

Groot vader is ook by gebrek gehouden in de opvoedinge van het Kind dat sijn Soon in On-egte heeft geteeld. 94

Groote Komans payment wat. 164. 19

Guarand, ende Guaranderen wat, by wie, hoe, ende wanneer te doen. 373. 3

H.

HAls regt werd by ons sonder onderscheit by alle Magistraten ende Overheden gepleegt. 511. 5

Hand-lightinge. 62. 5

Hand-vesten. Sie *Privilegien*.

Hand-vullinge. Sie *Provisie van nampvissement*.

Haverye wat ende hoe velerhande. 438. by wie te dragen ende te gelden, ende over welke goeden. 438. 2. over welke en hoedange schaad. 439. 3. hoedanige schattinge van de behouden ende verloorren goeden in Haveriete doen. 440. 4

Heymelijke transporten, hoedanig te vernietigen. 127. 8

Heemtraden van Rijnland by wie ende wanneer ingesteld. 152. 5

Heergewaden. 179. 2

Herbergiers voor haar Dienaars verbonden. 311. 10. ende 482. 3

Herstellinge wat, hoe, ende om welke saken. 494. van bedrog over de helst, hoe te verstaan. 387. 5. in Koopmanschap by den dronk geschiet 388. 6. by ende van wie, ende binnen wat tijd te versouken. 494. en 495. geen herstelling jegens misdaden. 496

Hertog wat. 44. 5

Hoererye of ende hoe te straffen. 375. 11
van ouds toegelaten. *aldaar*.

Hof-Regten. 178

Het Hof Provinciaal, wanneer ende by wie opperegert. 15. 29. haar Regts-gebied wat ende hoedanig. 557. 4

Hoogen Raad wanneer in Holland opperegert. 15. 29. ende haar Regts-gebied wat ende hoedanig. 559. 5

Holland van ouds een vrye Republiq. 5. 2
van niemant te leen gehouden. 271. 16

Hollandse Leeuw wat ende van hoedanige waarde. 164. 22

Hollende wagen. Sie *Voerman*.

Hoogste Magt schending wanneer ende hoe te begaan, ende hoe te straffen. 444
en de volg.

Hoon. Sie *Lastering* ende *Injurie*. 471.
Hout.

Huurvester, ende Meester-Knapen, by wie ende wanneer ingestelt. 15 27
 Huur gaat voor koop, waar plaats heeft, ende hoe te verstaan. 393. 7
 Huur wat, ende wanneer voltrokken. 390. 1
 of ende wanneer schrift noodzakelijk, aldaar. 3. het gehuyrde hoe te gebruyken. *ald.* 4. de huur aan een ander over te doen, of ende wanneer. *aldaar.* en 391. Lasten ende ongelden op 't gehuyrde by wie te dragen. 391. 5. Verleuwen van Kaden, Wegen, Sloten, Dijken, Water-Molens, of en voor hoe veel by den Huyrder te dragen. *aldaar.* voor hoe veel Jaar te maken. 395. 9. wanneer eyndiget, ende by welk geval vervalt. 392. waar in, en van welke saken huur gemeenlijk bestaat. 396. 1. verhuysden dienst ofte arbeid van een Mens of Beest. 396. 1. hoedanig tussen Meesters ende dienst boden. 396. 2. tussen Koopluyden, Schippers ende Boort-gesellen. 397. 3. voor de huur van Huysen of Landen is verbonden al dar op den grond gevonden werd. 349. 12
 Huysbraak. 468. 3. *ende* 436
 Huys dienstbaarheyd wat ende welke 193
 Gebouw-dragende. 194. 4. In ankering. 195. 6. Overstek. *ald.* 7. Drop-regt. *ald.* 8. Dropvang. 196. 9. Waterloop. *aldaar.* 10. Goort ofte kruyn regt. *ald.* 11. Belet van hoger-timmeringe. *ald.* 12. vry ligt. 197. 13. vry wistigt. 197. 14. venster-regt. *ald.* 15. gesigt-verbod. *aldaar.* 17. staande ligten niet te beletten. 197. 18.
 Huys-huur heeft Regt op den Huysraad in 't Huys gebragt. 349. 12
 Huys-meeftet of ende hoe verre tot vergoedinge van schade verbonden door het gene wt sijn Huys geworpen of gegoten werd. 482
 Huysraad ende Inboedel wat, ende hoe te verstaan. 261. 18, 19
 Huwelijk wat, ende desselvs oorspronk. 69. 1. mag niet bestaan als tussen een Man ende een Wijf te gelijk. 70. 2. 78. 11. *ende* 82. 12. in wat jaren toegelaten. 28. 1. hoe te voltrekken van ouds, ende

huydensdaags. 71. 3. of ende wanneer de Huwelijx geboden mogen werden verkort. 72. 4. tegens het weygeren ende afslaan van de geboden mag niet werden geappelleert. 75. of het Huwelijken door volmagr ende by procuratie mag geschieden. 73. 5. van Minder-jarige niet sonder consent van hare Ouders, of de langst-levende van dien. 73. 6. *ende* 74. ten waar in het tweede Huwelijk. 78. in Meerder-jarige of ende hoedanig het consent van de Ouders noodzakelijk. 74. consent van de Voogden onnodig, als op sommige plaatsen daar sulks duydelijk gekeurd is. 76. 9. Wetelijke oorsaken tot belet van een Huwelijk. 747. te na Maagschap om te mogen trouwen 78 12. of ende hoe verre in Swagerlschap. 80. 13. of yemand sijn voor-overleden Vrouws Susters Dogter, ofte Mans Broeders Soon mag trouwen. 81. Item, sijn Stief-vaders of Stief-foons Weduwe, of sijn Huys-vrouwen Ooms ofte Broeders Weduwe. 81. een Vrouw binnen wat tijd tot een tweede Huwelijk te gaen. 83. 12. Huwelijk wanneer ende hoe te scheyden. 84. by 't leven gescheiden zijnde, by wie ende hoedanig de Kinderen op te voeden. 88. 6. Sie *Egtscheydinge.*
 Huwelijk maakt Minder-jarige mondig, ende haar eygen Meester. 61. 4. 95. 11
 Huwelijks giften of ende wanneer die gemeen zijn. 416. 14
 Huwelijks goed van Kinderen gaar wt den gemeenen Boedel. 299. 2. of Kinderen daar van Interest moeten in brengen jegens andre Kinderen die geen Huwelijx goed genoten hebben. 299.
 Huwelijks Voorwaarden hoe te verstaan, ende van wat kragt. 406. 1. in 't regard van een derde. 407. 4. Winst ende verlies hoe verre te reekenen, ende wat daar onder begrepen. 410. 6. Eivenisse daar onder niet begrepen. *ald.* Van een persoon die Voor-kinderen heeft niet meer te bedingen als een Kinds gedeelte. 411. 8. *en* 225. 16. het Kinds
 T t t t gedeel

gedeelte by versterv van alle of eenige der Voor-kindren hoedanig te reekenen. 412. 9. Vrouwen mogen de vrye keur bedingen, of sy haer aende gemeenschap van winst ende verlies sullen houden, of niet. 406. 2. Winst ende verlies wtgefloten, of ende hoe ver een Vrouw buyten dien verbonden is. 407. 3. Verbod van veyremdinge ende beswaring der Vrouwen goederen by den Man te doen, of ende hoe verre plaets heeft ten opzicht van een derde. 407. 4. het welk niet wdruklijk by Voorwaarden wtgefloten is blijft gemeen. 410. 5. het voordeel by Huwelijks Voorwaarden bedongen, vervalt door Overspel. 413. 10. wanneer Huwelijks Voorwaarden kragt van Wterste-wil hebben, en bestaan. 413. 11. niet anders als by Wterste-wil te breeken. 414. 12. of daar door de gemeenschap wederom plaats heeft. *aldaar.*

Hypotheeq. Sie *Pant-geving.*

I.

Jacoba Gravinne van Holland : haer verscheyde Huwelijken, by't leven van een en de selve voor onwettelijk verklaert. 86. 4. Jaarlykse Legaten, of ende wanneer haer begin ende eynde hebben. 265. 40. Jagt ende jagen, by wie ende hoe ver geoorlovt. 109. 2. Imposten. Sie *Pagten.* Impost van den 20. penning op de collatorale successie. 276. 12. van welke goederen te geven. *aldaar.* Inboedel wat. 261. 18. 19. Inbooringen welke en haer voorregt. 48. 49. Inbrengh Sie *Collatie.* Indien. Sie *Conditie.* Industrie wat. 492. 5. hoedanig te verkrijgen. 493. Sie *Atterminante.* Inbeymen ofte Inlanders. 49. 1. Inhibitie of en hoedanig te verlenen. 625. 3. tot sekren dage, of dien dag al van wat kragt. 635. 24. tot hoedanige somme geen inhibitie jegens gewesene Vonnif-

sen te verlenen. 633. 17. Injurie wat, ende hoe te beteren. 470. 1. hoe te boeten. 588. binnen wat tijd te instimeren. 133. 6. 470. Inleydinge ende wtleydinge in het besit van Ervenis. 243. ende 586. 12. Inspectie oculair wat, ende van wat kragt. 605. 7. Institutie. Sie *Ersattinge.* Instrumenten, ofte geschriften, welke ende hoe velerhande, ende van wat kragt in't bewijs van saken. 598. en 599. Sie *publique instrumenten.* Intendit hoedanig in te brengen, ende van wat wtslag. 569. 7. Interesse wat, ende hoe hoog te bedingen. 328. Welke so wanneer niet wtgedrukt enis, hoe veel. 328. 3. hoe lang deselve verstaan werd te loopen, als die maar voor sekren tijd bedongen is. 329. 4. betaling van Jaarlyksen Interest buyten beding, of ende hoe verre yemand verbind. 330. 5. Interest van Interest niet te bedingen. 330. 6. of ende wanneer yemand schuldig is. *ald.* Stillswijgenden Interest 331. 8. 332. 10. 11. hoe ende wanneer den loop van Interest ophoud. 332. 12. of door arrest gestuyt wert. 331. 9. Interest van Legaten, ofte makingen, ende bewaarde revenissen. 332. 10. van Kusting-penningen. 332. 11. Interesse of ende hoe verre benevens de hoofd som werden geprefereert. 356. 22. Interinement van Gratiën, pardonnen, &c. 25. 3. Inthimatic. 618. 10. Inventaris. Sie, *benistie van Inventaris,* Staat ende Inventaris van Wees-kindren goeden, of, hoedanig, ende wanneer te maken. 95. daar in niet te verswijgen op verbeurte. *aldaar.* 7. Staat ende Inventaris te eyssen, of en wanneer den Ervgenzaam mag werden verboden. 243. 16. Jurisdicctie, hoog, laag, ende middelbaar. 46. 14. Sie *Regtsgebied.* Justitie hoedanig, ende op wat manier geadministreert in Holland. 12. 21. Jus patronatus wat, ende hoedanig den vryheeren

heeren ende goed keuren van Kerke Leeraars toe komt. 186.1
 Juweelen wat , ende hoe te verstaan. 261.
 20. ten Huwelijk gegeven of die in den gemenen Boedel komen. 407.13

K.

Kampvegten of ende hoedanig in oude tijden geoorlovt, 462.4
 Karolus gulden, 163.14
 Kennen of ontkennen. 330.3. Sie *Namplissement*.
 Kennen ofte ontkennen de hant-reyketting van den Overleden, of de Ervgenamen gehouden zijn. 263.3
 Kerf-stokken hoedanig. geloof in Regten. 600.15
 Kerken hebben by ons buyten enkele Godsdiens geen heyligheyt, ofte waerdigheyt. 300. toevlugt voor Misdadige aan de Kerk, Beelden, Heyligen, by ons verwurpen. 500
 Kerk-graven werden by ons mit volkomen regt van eygendom als ander goed beseten. 105.9
 Kerk-dieven, ende Kerk-roov wat, ende hoe te straffen. 446.6
 Kerkelijke Vierhaer, of ende hoedang by ons. 480.7
 Kerk-ordening van den Jare 1591. 551.8
 Kerfuyden wie ende welke. 545.5
 Keuren van Steden, by wie te maken, ende van wat kragt. 20.9
 Keur-regters wie ende welke. 545.4
 Kinderen in het versterf regt hoedanig te verstaan. 239.7. of en wanneer dat onder Kiets kinderen verstaan werden begrepen te zijn *aldaar* ende 251.11. moeten voor alle delinge inbrengen het gunt sy genoten hebben. 271. dog sonder Interest. *aldaar*. Sie *collatie*. Het gunt de Kinderen in de kost van haar Ouders winnen, verkrijgen de Ouders. 126.7
 Kinderen onder conditie gestelt, of ende wanneer verstaan werden mede geroupen te zijn. 252.12
 Kinderen benevens hare Ouders geropen of

of ende hoedanig deselve mede erven. 253.13.
 Kinderen staan onder de magt van haer Ouders. 60. Oo-voedinge van Kinderen by wie ende hoe te doen. 65. Minder-jarige mogen geen Huwelijk aangaan sonder consent van haar Ouders. 73.6. ende 74. Item, meerder-jarige hoedanig te verstaan. 74. jonge Kinderen misdoen niet. 442.6
 Kinder-dieven hoe te straffen. 480
 Kinds-gedeelte: Sie *legitime partie*. Een Man ofte Vrouw Voor-kinderen hebbende, mag niet meer aan sya tweede Vrouw, of haar tweede Man maken, als een kinds gedeelte. 225.16. ende 411.8. het kinds gedeelte by versterff van alle ofte enige der voorkinderen hoe te reekenen. 411.9
 Kliinkaarts wat, ende van hoedanige waarde. 142.7
 Knevelrije wat, ende hoe te straffen. 447.8
 Koe, Paard, ofte Schape-dieven. 480.5
 Koop wanneer voltrocken. 366.1. in dronken gelag geschied mag men binnen 24.uyten afgaan. 388.6. toe koop schrift onnodig. 369.7. perijkel van het verkofte voor de leveringhe by wie te dragen. 366.2. ende 369.8. het verkofte goedt hoe ende wanneer den kooper eygen wert. 367.3. roerend, ofte onroerend. *aldaar*. ende 372.1. koop op rabat hoe te verstaan, constant of op dag. 368.5. voldoeninge van koop hoe te doen ende begeeren. *aldaar*. 6. het verkofte goed in specie te leveren, sonder met het kort te mogen volstaan. 372.1
 Kooper ende verkoopen by wie, aan wie, hoe ende van welke goederen te geschieden. 370.10.11. hoedanige bedingen in koopre doen. 386. wat ende hoedanige gebreeken de koop vernietigen. 375. ende 376.10. in de verkofte Paerden. 377.11. in de Slagt-beesten. *aldaar*. 12. in de Verkens. *aldaar*. 13
 Koop die openbaerlyk geschied mag niet gewraakt worden, ende is geen herstellinge onderworpen. 389. Sie *herstellinge*.

Koop geschied , met de voet te stoten, ende
by den hoop sonder maat . van wat kragt.
 375. 7. hoedanig te verstaan is, als daar
 maat by genomt is *aldaar* . 8
 Koopluyden door haar Factoors verbonden.
 310. 9
 Koopmans Register hoedanig geloof in
 Regten. 600. 11
 Krijgsluyden wat te Regt te staan. 530. 4
 Kuyperije verboden. 361. 6. Sie *Corruptien* .
 Kasting-penningen onberaalt , hebben stil
 swijgende Interest. 332. 11. dog werden
 in preferentie met geen Interest
 voor andre geprefereert. 356. 22

L.

L Anddieve wat, en hoe te straffen. 446. 7
 Land-Graav. 44. 6
 Land-huyr. 390. 3. *ende volg.* bestaat niet
 sonder schrift. *aldaar* .
 Land hoedanig in huyr te gebruyken. 390. 4
 aan een ander over te doen. *aldaar* .
 lasten ende ongelden op de Landen by
 wie te dragen. 391. 5. voor hoe veele
 Jaren te verhuiren. 395. 9
 Land-huyr heeft Regt van preferentie op
 het gene daar op bevonden werd. 349. 12
 Landverraderije hoe te straffen. 443. 3
 Landwinninge. 458. 3
 Lastering wat. 469. 1. ende hoe te be-
 teren , honorabel ende profitabel. *al-
 daar* .
 Last-geving. 425. algemeen of bysonder
 hoedanig. *aldaar* . Enkel of met volle
 magt. 426. 4 om eed te sweeren, of op-
 dragt te doen hoedanig. 426. 3. stilswij-
 gende welke. 426. 5. wie last geven
 ende aannemen mogen, ende van wel-
 ke saken. 427. 6. 7. of ende wanneer ge-
 geven last aan een ander mag overge-
 daan werden. 427. 9. wanneer deselve
 eyndigt ende op houd. 528. 11
 Last-aannemer ende last-gever hoe verre
 den anderen gehouden. 427. 8
 Leen-hof ende leen-geregt wat ende hoe-
 danig werd gehouden. 15. 30. by wie
 ende wanneer opgeregt. *aldaar* .

Leen-Regt wat. 166. by wie ende wan-
 neer ingevoerd. 3. 13. ende 165. be-
 staat in onroerend goed. 166. 3. qua-
 de ofte rechte Hollandse leenen welke
 167. 4. goede leenen welke ende hoe-
 danig versterken. 167. 5. leenen onspil-
 baar. 167. 6. Oorspronk van de Hol-
 landse leenen niet wt der Graven boe-
 sem, maar wt eygen opdrage, ende
 wederom te leen ontvangen van de In-
 gese enen. 168. 8. in Friessland geen leen-
 goed bekenl ende waarom. 169. 10.
 hoedanige verbintenis tussen den Heer
 ende sijnen Leen-man. 169. 11. Heer-
 vaarten. 169. 12. of ende hoe verre
 de Leen-mannen van de oude dienst-
 baarheden ontslagen. 170. 13. Heer-
 lijke ende Adelijke leenen, 171. 15. ag-
 ter-leenen. 171. 17 sonne-leenen. *al-
 daar* . 16. Leen-regt hoedanig te beko-
 men. 172. Bed van getrouwigheyt in
 Leen-goed, wat, wanneer, ende aen
 wie te doen, ende hoedanig. 170. 14
 Hof-Regten. 178. Heergewaden. 179.
 wat ende welke soo wanneer by de brie-
 ven in 't bysonder niet is wtgedrukt.
 182. 4. of ende wanneer te betalen. *al-
 daar* . 5. confirmatie wat, ende wanneer
 genoug is. 182. 6. versterk van Leen-
 goed. 172. 2. of daar in representatie
 plaats heeft. 173. 3. vervremdinge by
 Testament ofte anders hoe te doen. 174.
 4, 5, 6. Oatroy. *aldaar* . Restoir, of
 ende wanneer te doen. 176.
 Leen goed hoe te gebruyken. 168. 7. by
 welke persoonen te besitzen. 167. 6. of
 ende hoedanig tot allodiaal goed te ma-
 ken. 184.
 Leen-regt of ende hoedanig verloren
 werd. 183. door verjaring. *aldaar* . 2.
 door quytting. *aldaar* . 3. door verbeurte
 of verhuym. 184. 4, 5. door gebrek van
 rechte Leen-volgers. 185. 6
 Leen-roerige saken welke ende voor wie
 te beslegten. 555. 9
 Legaal hypotheecq. 346. Sie *Pandgeving* ,
 en *Prasentie* .
 Legaten. Sie *Makinge* .
 Legatarissen regt van preferentie. 351. 15
 Legi.

Legitimatie wat. 34. 5
 Legitime portie hoe veel ende wat. 232. 1
 hoe veel, als Ouders met ende benevens
 Broeders ende Susters erven. 237. 3
 bestaat in een vollen eygendom. 236. 8
 of ende wat onderscheyt tussen de legi-
 time portie der Kinderen, ofte Oud-
 ers. 232. 1. wanneer de Ouders geen
 legitime portie toe komt. 229. 7. of en-
 de wat de Kinderen in hare legitime
 portie mag toegerekent werden. 234. 4
 De Kinds-kinderen het gunt hare Oud-
 ers genoten hebben. 235. 5. in legi-
 time portie heeft ook representatie
 plaats. *aldaar.*
 Legitime portie mag ook belast ende be-
 lwaart werden ten goeden ende tot
 voordeel van de Kinderen. 136. 9
 Legitime ende Trebellianique portie t'sa-
 men komende, maken alijd de helft.
 275.
 Legitimeren. Sie *Wettig maken.*
 Lettres requisitoriaal om getuygen te ho-
 ren. 602. 28
 Limijt-scheyding van gronden ende huy-
 sen. 433. 4
 Lijvrogt. 140. Sie *Vrugt-gebruyk.*
 Lijvrogtter hoedanig het goet moet gebrui-
 ken. 140. 7. 10 welke lasten by hem
 te dragen. 141. 11. Alle scheydingen
 ende t'gene tussen beyden leyrt is ge-
 meen. 194. 5
 Lombard. Sie *Bank van Leening.*
 Lossinge van Renten, met wat voor Geld,
 ende hoe te verstaan. 159. 160. Pagten,
 Erv pagten, welke, wanneer, ende hoe
 te lossen. 155. 6

M.

Makelaars hebben geloof in de hande-
 linge daar sy over staan. 600. 12
 Maagschap ende Verwantschap wat. 36. 1
 Maagtalen hoe te reekenen, ende on-
 derscheyden. 37. ende tellen. 38 Van
 Christus anders by Matthæus anders by
 Lucas, hoe te verstaan. 36. 2. naar de
 Roomsse Regten. 38 7. na Geestelijke
 Regten. 40. 7. te na Maagschap om

met malkanderen te mogen trouwen.
 78. 12.
 Maagschap in Swagerschap hoe verre te re-
 kenen. 41. 8. in ervenissen hoe verre.
 296. nedergaande ende wie daar onder
 te rekenen. 279. 3. opgaande, 279. 6
 zijd magen. 280. 7
 Maken ende laten, wanneer voor ervenis
 ende erv-stelling te rekenen. 239. 4
 Makinge of Legaat wat. 257. 1. hoedanig
 van ervlating te onderscheyden. 239. aan
 wie te doen ende hoedang. 257. 1. of
 ende hoedanig aan ontekte Personen. *al-*
daar. 2. aan Steden, Gemeenten, Gods-
 huysen. *aldaar.* 3. aan den Armen hoe
 te verstaan. *aldaar.* 4. missing in de naam
 van de persoon, of van het goed, of ende
 wanneer de makinge vernietigd. 257. 5
 hoedanig in making van geld daar de
 aanwijfinge mer de begrotinge van de
 som niet over een komt. 258. 6. een van
 twee of meer saken sonder onderscheid
 weg gemaakt, van welke te verstaan,
 ende wie de keur heeft. 259. 7. ende 263.
 29 30. gemaakten ofte besprooken
 Huysraat ende Imboedel hoe te verstaan.
 261. Silver ende Goud, Kleederen, Ju-
 welen, &c. *aldaar.*
 Makinge in ende van hoedanige goederen
 geschieden mag 259. 8. of ende hoeda-
 nig van een ander mans goed. *aldaar.* 9.
 van een beswaarde of veronderpande
 saak. *aldaar.* 10. van een stuk goed met
 een ander gemeen. *aldaar.* 11. van leen-
 goed. 259. 12. van Vrugtgebruyk. 260.
 13. van t'geen den making-beurder sely
 of een ander schuldig is. *aldaar.* 15.
 Makinge van een Kudde wat daar onder te
 verstaan. 260. 16. onder Vee wat. *al-*
daar. 17. Imboedel. 261. 18. Huysraat.
aldaar. 19. Kleinodien, Juwelen. *ald.* 20.
 Goud en Silver. *aldaar.* 21. Kleederen.
aldaar. 22. ende 262. 28. Onderhand.
 261. 23. Toebehoren van Huys, Land, of
 Woninge hoe te verstaan. 262. 25
 Makinge aan den Ervgenaam, of ende wan-
 neer sonder aanvaardn van de Ervenis
 mag genoten werden. 265. 37
 Makingen of ende binnen wat tijd moeten
 wet-

- werden voldaan. 265. 39. Jaarlykse ma-
 kingen of ende wanneer sijn begin ende
 eynde hebben. 265. 40
 Maat by den hoop sonder maat, hoe te ver-
 staan. 375. 7
 Maatschap. 398. Sie *Gemeenschap*.
 Mandament pœnaal hoe ende wanneer te
 verfoeken. 558. en 586.
 Manier van procederen. Sie *Regts-voor-
 ding*
 Man is Voogt over sijn Vrouw. 30. 7
 en 400. 8
 Man ende Vrouw kunnen by versterf van
 malkanderen niet erven. 297. 7
 Man ende Vrouw Voor-kinderen hebben-
 de, mogen malkanderen niet meerder
 maken als een Kinds gedeelte. 225. 16.
 ende 411. 8. nogte ook aan de Voor-
 kinderen. *albaar*. maar wel aan de Na-
 kinderen. *albaar*. Tot Wiregt mogense
 malkanderen niet meer maken als de
 lijyogt. 225. 17. Tot Delf niet anders
 als reciproce over ende weder over. 225.
 18. of ende wanneer malkanderen ver-
 binden geen ander Testament te ma-
 ken. 221. 8
 Mannen ende Vrouwen onderscheid aan
 gaande het regt. 28. 1. wanneer haar ten
 Huwelijk mogen begeven. 28. 2. of ende
 wanneer voor malkanderen aansprecke-
 lijk. 514. 13
 Mark-Schippers, ende ordre op de versee-
 kening van Pak-goederen by haar te voe-
 ren. 311. 10
 Mark-graaf. 44. 6
 Medecijn-Meester in sijn Kunst missende,
 of ende hoe verre straf baar. 483. 4
 Mede-Reders van een Schip waar inne ge-
 houden, ende hoe verre elk van hun mag
 aangesproken werden. 310. 9
 Meerder-jarige welke ende wanneer. 58.
 1, 2. en 62. 6. het Huwelijk maakt de
 Kinderen meerder-jarig. 61. 4. en 93. 11
 of ende hoedanig de selve het consent
 van de Ouders in het vol rekken van een
 Huwelijk van nooden hebben. 102
 Meintene. 561. 5
 Memorien ende Advertissemerten van
 Regten. 593. 43
- Memorien, schrifture van memorien wae
 ende hoedanig in te stellen. 682. 2
 Mensen. alle Mensen zion by ons van ge-
 boorte vrye Luyden. 27. 4. haaryerde-
 linge het regt aangaande. 27. 5
 Mes-trekken straf baar. 461
 Mette voet te slooten wat. 375. 7
 Minder jarige welke. 59. 3. wanneer haar
 eygen Meester. 92. 6. mogen geen han-
 deling doen sonder consent van haar
 Voogden. 97. 8. en 127. 8. geen Hu-
 welijk aangaan sonder consent van haat
 Ouders. 73. ende 74. Sie *Huwelijk*.
 Minder jarige geen Geld te lenen of te bor-
 gen. 311. 11
 Minder-jarige waar te regt staan. 531
 Misdaaden wat ende hoe te verstaan. 441
 tot wiens kennisse. 13. 24. Wie de be-
 schuldiging ende aanklage doen ende
 vervolgen moet. 443. 8. hoe te onder-
 scheyden. 443. 9. enkel verfumy in mis-
 daad of ende hoedanig straf baar. 441. 1
 Misdaad in 't gemeen hoe te straffen. 497
 wanneer om een misdaad criminaliter of
 civiliter mag werden aangeleid. 648. 3
 ordinarie of extraordinarie. 649. 7
 Misdaad tegens het leven. 451. Sie *Dood-
 slaan*. tegens het lighaam. 460. tegens
 de aangeboore vryheyt. 467. tegens de
 Eer ende goede Naam. 469. in ofte te-
 gens het goed. 477. Sie *Dieft*.
 Misdaats gelijk. 482
 Miserabile personen wie, ende welke daar
 onder begrepen, Weduwen, Welen,
 Dienst-maagden, &c. 531. 5
 Mis ofte op dat hoe verre van indien ver-
 schild. 244. 17
 Morgen gelden. 675. 7
 Morgen-gaven of die in de gemeenschap
 van den Boedel komen. 416. 13. hoe-
 danig en hoe verre by ons plaats hebben,
 in Voorgang regt. 350. 14
 Molen-gelden. 680
 Mondige ende onmondige. 58
 Mondig werden. Sie *Meerder-jarige*.
 Monopolie ende gemaackte Dierte verbo-
 den. 387. 3. straf baar. 450. 17
 Moord van Prins Willem swaarlyk gestraft.
 445. 3.

Muyt muragie hoedanig te betimmeren.
123. 3. ende 124. 5.

N.

Naaste Vrienden, welke ende hoedanig te verstaan. 239. 5. ende 253. 16
Naasting wt beding wat. 378. In hoedanig deselve moet geschieden. 379. 5. hoedanig de naderheid te rekenen. 381. 8. buyten beding. 378. 4. algemeene, van leen-goeden renten inschulden. 370. 6. bysondere, op welke plaatsen gebruykelijk. 381. 7. wanneer ende in welke goederen. 382. 11. by wie te doen, ende wie onder meer naafters voorgaat. 384. 13. hoedanig voor te komen. 384. Schouten hebben in Rijnland geen naasting. 384. 14
Nagt diev of ende hoedanig sonder boete te dooden. 436. 11
Namelooze handelingen wat ende welke. 358. 1
Nampusslement. 363. 3. Sie *Provisie*.
Na trek, 116. door aanwas. *aldaar*. 2. door snaks gevolg. 119
Naturalisatie. 52. 6
Niemand toebehoortige saken. 104. 9
Nobel wat ende van hoedanige waarde. 163. 13
Noodweer wat en hoe te rekenen. 456. 11
Notaris Ampt wat. 598. 5. hoedanig geloof *aldaar*. mag niet genieten by Testament dat voor hem gemaakt ofte verleden is. 224. 15
Notaris ende Getuygen hebben vo' komen geloof in alles. 598. 4
Notarissen bottighcid ofte onkunde, of ende hoe verre de wterste wille kan vernietigen. 238
Notariale Obligatie, of en hoe verre geprefereert voor enkke handtschriften. 354. 20
Novatie. Sie *Schuldvernieuwing*.

O.

Obligatien. Sie *Verbinenisse*.
Obligatie op roerende goederen, of ende hoedanig regt hebben in prae-

rentie. 353. jegens een derde. *aldaar*.

Obligatien inne-houdende (of den *Toonder deses*) van wat kragt ende hoe verre te staan. 278. 5. Inne-houdende onder verband als naar Regten, of genoeg is, ende of soo veel kragt heeft als onder verband van persoon ende goederen. 356 moet de oorsaak van de schuld inhouden. 362. 2

Obligatie geteykent en verleden ten overstaan van drie Getuygen, heeft soo veel Regt als een Notariale. 355

een Obligatie daar wt in tien of twintig Jaeren niet en is gemaant, of deselve is verjaart. 134. 7

Oculaire inspectie wat, ende van wat kragt. 605. 7.

Officers. Officie in criminele saken. 649. 7 wanneer ordinaire, wanneer extraordinaire te procederen. *aldaar*.

Onderhout, wat daat onder te rekenen. 261. 23.

Onder ofte over-maat, of ende wanneer te vergoeden. 371. 6

Onder verband als naar Regten. 356

Onder verband van persoon ende goederen. *aldaar*.

Onderregt-legging wat ende hoe te doen. 339. willige *aldaar*. onwillige. 310. 4 waat in van sequestratie ende bewaargeving verschild. 340. 6. Consignatie geld wat ende hoe hoog te rekenen. 341. 7

Onderscheyt der Personen soo veel in Regten te pas komt. 26. *ende volg.*

Ondersetting. algemene, of bysondre. 342 algemene ondersetting of ende hoe verre plaats heeft, jegens een derde besitter. 353. Sie *Pandgeving* ende *Præferentie*, item *Generaal* ende *Speciaal* verband.

Onderwind. 430

Ongeeygent goed wat, hoe veelerhande, ende hoe te bekomen. 108. *en de volg.*

Ongecheerde werken hoe te beschouwen. 677. 10.

Ongeluk sonder versuym onstrafbaar. 413 7. *ende* 454. 10.

Ongelden op het gehuyrde by wie te dragen. 391. 5

Ongeoorloofde Vergaderingen welke. 224.
 13. werd Regt geweygert. 513. 9
 Oerkunde van den fchryver mag de Wterfte
 wille niet hinderen. 238. 2
 Onkuyfheid of ende hoedanig ftrafbaar.
 475. 11.
 Onroerend ofte roerend goed, wat ende hoe
 te rekenen. 104. 6. hoe te leveren. 124.
 Onroerende goederen van Weeskinderen
 hoe ende wanneer te verkoopen. 97. 9
 Ont-erwenis tuffen Kinderen ende Ouders,
 om welke redenen ende hoe te doen.
 230, 231. fonder wettelijke redenen
 om goede infigten. 236. 9. Sie *Legitime*
portie.
 Ont-erwenis, of voor by gaan te onregt ge-
 daan, hoedanig te beklagen, ende wat
 regt 't felve geeft. 237. 6. of ende hoe-
 danig 't felve aan den Ervgenaam over-
 gaat. *aldaar*. 7
 Ont-eeringe van een Dogter, met, ofte fon-
 der geweld, hoe te beteren, ende ftraf-
 fen. 471. 6. ende hoe te bewijfen. 472.
 van een Voogt aan fijn pupille hoe te
 ftraffen. 468. 2
 Onfchaking ofte ontvoering hoe te ftraf-
 fen. 468. 4
 Onvrugtbare ende verlaten landen, oft en-
 de wanneer verloren werden. 104. 11
 Onwettig geboren en wie. 33. 3. hoedanig
 te wettigen. 34. 1
 Onwillig decreet. 386. 2
 Opdragt ende overgifte van onroerend
 goed 124. 4. by wie te doen, ende hoe
 door een Gemagigde. 126. 5. wie geen
 levering ofte opdragt mogen doen van
 haar eygen goed. *aldaar*. 8
 Op-eyffen van fijn goed dat by een ander
 werd befeten hoedanig. 125. of, wat,
 ende wanneer te vergoeden. *aldaar*.
 Oppofitie tegens executie van een Vonnis,
 of, hoedanig, ende wanneer plaats heeft.
 642. 14. Van een derde. 643. 18
 Oproer-makers hoe te ftraffen. 467.
 Opfet ende voornemen om yemand 't leven
 te benemen, of ende hoedanig ftrafbaar.
 456. 9. en 466. 7.
 Opvoedinge, wat daar onder te rekenen. 65.
 Opvoedinge, by bewijs ende wtkoop hoe te

rekenen, en wat daar onder behoort. 66. 9
 of ende wanneer cyndigd by overlijden
 van de geene die 't felve heeft aangeno-
 men. 68.
 Opvoeden ende onderhouden van Kin-
 ders, Ouders, Broeders, ende Suf-
 ters, &c. by wie, ende hoe te doen. 63.
en de volgende. Groot-vader is by ge-
 brek gehouden in de opvoedinge van
 het Kind dat fijn Soon in on-egt heeft
 geteelt. 64. ende 516.
 Ordinarie of extraordinarie te procederen,
 wanneer ende in welke faken. 649. 7. *en*
de volg. hoe te verfouken datmen in or-
 dinaris proces omvangen werd. 654. 14
 Ouders magt over hare Kinderen wat ende
 hoe groot. 60. 1. wanneer ende by wel-
 ke gevallen de Kinderen van de magt
 harer Ouders ontfagen werden. 61. 4
 Vrugt-gebuuyk der Kinderen goederen
 by de Ouders niet verder te genieten als
 tot hare opvoeding. 60. 2. het gunt de
 Kinderen in de magt ende koff van hare
 Ouders komen te winnen, komt de Ou-
 ders toe. 126. 7. confent van de Ou-
 ders tot het Huwelyk van hare Kinderen
 noodfakelyk. 10. 6. ende 102. Sie *Hu-*
welyk. De Ouders voor hare Kinderen
 of ende hoe verre verbonden. 308. 7
 Ouders voor hare Kinderen misdaden of
 ende hoe verre te boeten. 514. 14
 Overkomt van twiftige faken. 611. 1. wel-
 ke faken by overkomt geflige mogen
 werden. *aldaar*. geen quaestien over het
 gunt yemand tot fijn onderhoud ge-
 maakt is. 611. 2. geen quaestien of ge-
 fchillen fpruytende wt Wterfte-willen
 die nog niet geopent en zijn. 611. 3
 geen misdaden ten zy, &c. 612. 4. Da-
 delijke overkomt. 325. Sie *Verbitenis*
mt overkomt.
 Overgifte van eygendom van roerend of
 onroerend goed. 124. 3. Sie *Opdragt*.
 Overjarige ende haar regr. 58. 2
 Overfeylen wanneer ende hoedanig te be-
 teren. 483. 7
 Overfettinge. Sie *Assignatie*.
 Overfpeel wat. 472. 7. met een ghouwd
 of onghouwd, of ende hoedanig
 ge-

gepleegt ende gestraft werd. 432. 8. Een
overspelder verliest al het voordeel dat
hem andersints van sijn Egt- genoot
soude opkomen. 226. 20. ende 413. 10
Of een Man sijn Vrouw in Overspel bevin-
dende den Overspelder mag doodslaan.
473.
Overwonne Bastarden niet te wettigen. 35.
7. mogen van haar Ouders by Testament
geen goed erven als alleen haar op-voe-
dinge. 222. 10. mogen wel Testament
maken. 219. 5

P.

Paarde Dieven. 480. 5
Pagten ofte Imposten. 671
Pagten ofte Renten. 144. 153. losbare of-
te onlosbare. *aldaar*. hoedanig te los-
sen, ende in te gaderen. 155. 6
Pagten metten houde. 154. 4. *Kleyne* Pag-
ten ofte Renten hoedanig in te vorderen.
155. 6. ende af te lossen. *aldaar*. ende
156. 157.
Pacificatie van Gent. 7. 6
Palsgraav. 44. 6
Pand-geving wat. 341. 1. ende 344. 1
Pand ende Hypotheek of ende hoe te on-
derscheyden, 341. 2. generaal ende spe-
ciaal onderpand hoe te doen. *aldaar*. 3.
4. welke overkomsten by ons in mate-
rie van pand ende hypotheecq gebruy-
kelijk zijn. 343. 5. wat voor goed ver-
onderpand mag werden. 344. 2. veron-
derpanding by een bank-breking gedaan,
of en hoe verre bestaan mag. 345. 3. van
andere mans goed. *aldaar*. 4. een stuk
goed met een ander gemeen, of ende
hoe verre kan werden verpand. *aldaar*. 5.
of her gene eens verpand is, andermaal
verpand mag werden. 345. 6. *Stilswij-*
gende pand ofte legaal hypotheecq voor
wie ende in welke saken plaats heeft.
34. 6. *en de volg.* Sie *Præferentie*. op pand
by verkoping ende wivinning hoedanig
te procederen. 357. 24
Pandinge by Dijk-regt. 675. 8
Parate executie in Gemeenlands middelen.
674. 5. in Verpondinge ende Schatting

gen. 675. 7. Mag by onderhandeling
niet bedongen werden. 541
Pardon of remissie hoedanig in welke saken
te verleenen. 497. 1. ende 498.
Patroon. Sie *Jus patronatus*.
Perfoonen hoe veelderhande 28. andre
Edele, andre onedde. Welke. 42
Personele Actie, hoe ende door wie te ver-
krijgen. Sie *Verbintenis*.
Pæne. Sie *Straffe*, ende *Boete*.
Pænaal hoe ende wanneer versouken. 586.
ende 558. tegens de executie van een
Vonnis. 645. 19.
Pænale clausele of ende hoe verre plaats
heeft in uysterste willen. 243. 15
Petitioir hoe te beregten. 560. 3
Philippus de Tweede van sijn Graafschap
vervallen, ende verbeurt verklaart. 7. 8
Philippus schuld, wat ende van hoedanige
waarde. 162. 7. ende 163. 12
Pijnigen wanneer, ende op hoedanige be-
wisen, 659. *en de volg.* ende wat te
doen als de Beschuldigde de pijn door
staat. 661. 4
Pilgisten of die de Ouders of kinderen toe-
behoren. ~~299. 7.~~ ~~299. 7.~~ 7
Pakke, Vlaams e plakke wat ende van hoe-
danige waarde. 164. 23
Plaats-vulling. Sie *Repræsentatie*.
Pleyten. hoedanig by monde te pleyten,
ende wat daar in waarte nemen 1. 681
Politijcque Regeering in Holland hoedanig
5. *en de volg.*
Poinsten van Officie te openen wat. 595
Pond Hollands wat. 164. 16
Poorters. 51. 4. ende haar Regt. *aldaar*. 5
Possessie wat ende waar in bestaat, 130. 1.
hoe te bewijzen. *aldaar*. 2. ende hoedanig
staande te houden ende te beregten. 131.
3. ende 560. 4.
Precario te besitten, van wat regt. 124
Præcijsse verantwoordinge van de vijf spe-
cien. 612. 4. *en de volg.*
Præferentie, ofte voorgang regt wat. 316.
17. hoedanig over roerend' ofte on-
roerende goederen. 346. *en de volg.* of
ende hoedanig stilswijgende en by wer-
duyding *aldaar*. een Cijnsbeurder. 346.
8. Kuffing ofte grond-brieven. *aldaar*.

wgeleyd geld tot onderhoud van wegen, dijken, kaden, &c. *aldaar*. geleend geld tot nodige reparatie van een Huys, ofte Schip, of ende hoe verre. *aldaar*.
 Dood-schulden. 346. 9. ende wat daar onder te rekenen. 347. het gemeene Land. *aldaar*. 10. Verpondingen of en hoe verre *ald.* Weeskinderen op de goederen van hare Voogden. 348. 11. een Verhuyder of ende hoe verre op het goed op sijn grond gebragt. 349. 12. Schip ende goed voor de vragt van den Schipper. 349. 13. een Factoor op de Koopmanschappen van sijn Meester. 350. Een Vennoor op de goederen tot de Vennooschap ende Maatschap behoorende. 350. een Vrouw of ende hoe verre op het goed van haar Man. 350. 14. Legaten ende fideicommissen. 352. 15. Praferentie ende voorgang. regt by bysondre ofte algemene onderstelling. Sie *Speciaal ende generaal verband*.
 Praferentie van roerende goederen. 355. 20. Praferentie van hoofte-geld, of ende hoe verre de Interessen mede werden gepraferereert. 356. 22.
 Praescriptie. Sie *Verjaringe*.
 Praesumptie wat ende van wat kragt. 606. 2. is altoos voor de onschuld. *aldaar*. 3.
 Praevancatie. 450. 16.
 Preuve heel of halve was. 602. 23. ende 606. 1.
 Princen moord hoe te straffen. 406.
 Prins Willem vermoord hoe gestraft. 445. 3.
 Privilegien wat ende hoe te onderscheyden. 229. by wie te verlienen ende hoedanig. 25. 3.
 Proces by geschrift of by monde hoedanig, naar het voldingen te verhandelen. 681. 1.
 Procuratie. 425. Sie *Last-geving*.
 Procuratie om in yemands naam Eed ofte opdragt te doen, hoedanig te verlijden. 425. 3.
 Procureurs Ampt 521. 3. Magt. 522. of ende wanneer procuratie van noden. 522. 7. wanneer eyndigs. 523. 8.
 Procureur acceptant. 523. 10.

Procureur Generaal sijn Officie wat. 648. 4.
 Productie te doen wat, hoe, en wanneer. 595.
 Protogatie van Jurisdictie, wanneer plaats heeft ofte niet. 540. 2.
 Prove. Sie *Vicarie*.
 Provisie ende Namptiffement wat, waar in ende wanneer plaats hebben ofte niet. 363. 3. ende 562. 6. ende 590. 29. wanneer ende hoe te versouken. 584. 3. of ende hoedanig te steuyten. 590. 29. Volgens de beschreve regten ingevoert. 562. 7. of men ten principalen kan voort gaan eer de provisie is voldaan. 618. 7.
 Provincialen Raad ende hare Jurisdictie. 26. 29. ende 506. 4.
 Publike Instrumenten welke ende van wat kragt. 598. 2. of die regt van praferentie hebben, voor enkle hand-schriften ende andre loopende schulden. 354. 20. daar onder ook gerekent werden enkle hand-schriften by de geloofwaardigheyt van drie Genuygen bekragtrigd. *aldaar*.
 Purge van defaulten. 567. 4.

Q.

Quitscheldinge. 488. 7.
 Quittantie. 486.
 Quijtinge door overgift van het hand-schriift. 486. 3.

R.

Rabat. 335. of contant, of op dag moet verstaan werden, hoe te onderscheyden. *aldaar*. of men aan een Verdagten schuld. eyster de schuld by rabat voor de tijd mag betalen. 129. 11.
 Raad van Staten. 8. 11.
 Raptus. Sie *Ontschaking*.
 Reconventie wat. 542. 5. ende 581. wanneer moet geschieden. *aldaar*. 6. ende 581. 2. in welke saken geen plaats en heeft. 542. 7. en 582. 4. heeft geen plaats in appel. 636. 27. of daar toe niewe daginge van noden. 582. 5. hoedanig

- nig te voldingen. *aldaar*. 6. waar in van
 compensatie verschild. 582. 3
 Recolleren, Recolement van getuygen.
 684. 7.
 Reders voor haar Schippers of ende hoe ver
 verbonden. 310. 9
 Reductie. 546. 7. ende van wat kragt. *ald.*
 of en wanneer kragt van appel heeft.
 546. 8. voor wat Regter aan te leg-
 gen. 547. hoedanige ding-talen in redu-
 ctie te houden. 635. 25
 Recken-kamer van de Generaliteyt. 8. 13
 van de Staten van Holland. 11. 16. van
 de Graavlijkheys Domeynen. 9. 17
 Recken-Meefters. 9. 17
 Reformatie. 567. 2. *Sic Appel.*
 Regt wat ende hoe velerhande. 1. ende 26
 Regt hoedanig by ons onderhouden. 2
 t Roomse Regt hoe verre by ons aange-
 nomen. *aldaar*. wanneer ende by wie
 eerst ingevoerd. 4. Verdelinge van het
 Regt ende wetten. 241. het Roomse
 regt over al ingevoerd. 2. 11. hoedanig
 by ons in gebruyk. *ibid.* Geestelijk regt
 hoedanig by ons in gebruyk. 3. 12. Leen-
 regt by wie en wanneer ingevoerd. 13. 3
 Regt tot de saken. 92. hoe ende door wien
 te verkrijgen. 92. ende 106
 Regtbank wat ende waar te houden. 503. 2
Sie Nierschaar.
 Regters Ampt wat, ende by wie van ouds
 ende nu bediend werd. 503. Compe-
 tenten Regter. 527. *en de volg.* onkun-
 de ende onwetenheid van een Regter
 niet strafbaar. 448. 10. gedelegeerde
 Regters. 544. 1. Commissarissen. *aldaar.*
 2. gewillekeurde. *aldaar.* 3. *Sie Ar-
 biters.*
 Regts-gebied, hooge, lage, ende middel-
 baar, hoe te onderscheiden. 46. 11, 12,
 13, 14. ende 510. 3. algemeen of byson-
 der. 510. 4. by wie te oeffenen. 511. 5
 of ende wanneer stilzwijgende onder-
 worpen werd. 542. 4. door reconven-
 tie. *aldaar.* 5. by prerogative van Juris-
 dictie. 540 hoedanig door Regts-dwang
 wt te voeren. 509. 1. of ende by wie aan
 een ander over te geven. 509. 2
 Regts-gebied in saken van waring. 548. 2
 in ende over besit van ervenis. 549. 3. in
 saken van Rekening, bewind, en voog-
 dye. 549. 4. in kerkelijke saken. 550. 7
 in leenrooige saken. 556
 Regts-gebied van het Hof van Holland, in
 welke saken. 557. 4. van den Hoogen
 Raad. 559. 5. van de Academie van Ley-
 den hoe te verstaan. 557. 3
 Regts-gebied in criminele saken. 647. 1
 Regts-pleging. 503. 1. sig selven te Regten
 ongeoorloft, wanneer ende in welke sa-
 ken toegelaten. 456. 11. ende 457
 wie Regts-plegen, dat is, in Regten bestaan
 mogen, wie niet. 512. 4
 Regts-pleginge in Criminele saken, hoeda-
 nig ende wanneer ordinaire, of extraor-
 dinarie aan te leggen. 649. 7
 Regts-pleginge in Gemeenlands middelen
 hoedanig. 672
 Regtvaardigheyt wat. 1. ende haar werkin-
 ge. 27. 3
 Reggeringe van Holland hoedanig in 't be-
 gin. 5. 2. tegenwoordig. 8. 10. *en de volg.*
 Regeringe in Steden. 11. 19. ende ten plat-
 ten Lande. 12. 22. Veranderinge in de
 Regeringe met ende t zedert de Vrede-
 handeling met Spanjen. 16. 31
 Registrers van Kooplyden hoedanig geloof
 in regten. 600. 11. Oude Registrers ende
 leggers van wat geloof. 599. 11
Rei vindicatie. ende vervolg van goed on-
 gereed gele verkoff. 125. 3. 548
 Rekening. Voor wat regter te doen. 549. 4.
 is herrekening onderworpen. 579. 14
 Rekening. In materie van Rekening hoe-
 danig te schryven. 685. 10
 Renialdus gulden wat ende van hoedanige
 waarde. 163. 11
 Relief. *Sic Herstellinge.*
 Reliev tegens de *indebite interjectie* of pro-
 secutie van Appel of Reformatie. 625. 5
 Remissie hoe ende in welke saken te ver-
 leenen. 498. 5
 Remissien van cautie, Staat ende Inven-
 ris, hoe verre plaats heeft. 244. 16. *en-
 de* 255.
 Rentmeester Generaal van de Esperges
 113. 9.
 Renten. *Sie Interesse.*

Renten op onroerend goed geeft, of voor roerend of voor onroerend goed moet werden gehouden. 103. 7. Jaarlijkse rente of ende wanneer komt te verjaren. 135. 9. of ende wanneer door boedelscheidinge en langdoring ontfang van een derde het hypoteeq werd ontslagen. 135. 10. Ewige ende onlosbare renten welke. 158. 1. by geen beding te verkrygen. 159. lossinge van renten hoedanig ende met wat voor geld. 159. 160. *en de volg.*

Replijg ende duplijg hoe te nemen. 593

Repräsentatie hoe verre plaats heeft, ende hoe dat het te verstaan is. 295. of ende waar in deselve van ervenis by staken ofte klufsten verschild. 295. 5. of deselve plaats heeft in fideicommiss ende verbonden ervenis 253. 14. of ende wanneer buyten het gemene versterf-regt kan werden uytgerekt. 254. 15. of deselve plaats heeft in versterf van leen-goed. 173. 3

Reprochen, ende salvation van getuygen. 601. 19. ende 602. 27.

Reproche, wat. 685. 8

Repressalien. 516. 15. hoedanig voor te komen. *aldaar.*

Requête Civil. Sic *Herstelling.*

Resistentie wat ende hoe te straffen. 466. 8. tegens een Deurwaarder. 526. 10

Respijt-brieven. 492. 5

Restoir in Leen-goederen wat ende hoe te doen. 176

Retentie, Regt van retentie wat. 485. 2. by wie ende in wat saken te gebruyken. *aldaar.*

Rev'isie wanneer plaats heeft, ende wat daar in aan te merken. 626. hoedanige dingtalen te houden. 636. 28

Ridderschap. 8. 14. Ridders welke van ouds. 45. 8.

Rijngulden wat ende van hoedanige waarde. 162. 6

Roerend of onroerend goed, wat ende hoe te onderscheyden. 104. 6. Roerend goed heeft geen vervolg. 353

Roor. 477. 2.

Roo-Roede wat. 511. 6

Roomse Goudgulden wat ende hoe veel in onse munt. 436. 4

S.

Saken hoe veelerhande, naar haar eygen aard. 102. ten opsigte van haar gebruyk. 104. 8. lighamelijke, onlighamelijke. 103. roerende, ontoerende. 103. 7. yemand of niemand toe-behoorig. 104. 8. alle menschen toe-behoorende. 105. 10. Land-gemeene. 105. 12. Volk-gemeene. 106. 14. bysondre menschen toe-behoorende. 106. 15. Wandelbare of Onwandelbare. *aldaar.* Regt tot de saken wanneer ende door wie te verkrygen. 29. *en de volgend.* ende 107

Salaris van Advocaren ende Procureurs binnē wat tijd verjaard. 136. 11

Salvation, wat. 685. 9

Salvation. 601. 19

Salutaire clausulen in den eysch van wat kragt. 572. 7

Samen-belending. 431. hoe te scheyden. *aldaar.*

Samenschuldige of ende wanneer in 't geheel, of voor haar aandeel aanspreekelijk. 514. 14. haar Regts-dwang. 550. 5

Schape-dieven. 480. 5

Scheid-brieven te geven by ons onbekent. 85. 2.

Scheydinge van Tafel ende Bedde. 86. 3

Scheydinge ende deylinge. 431. Sic *Lijmscheidinge.* van goederen tusschen Man ende Vrouw. 405. 11. van mede ervenis. 433. 4. van t'samen belendig, ende gemengder veur ende aarde hoe te doen. 431. 395.

Scheydinge of ende wanneer jemand van de gemeene schulden ontlast. 136

Schelling Hollands, wat. 163. 10. ende 164. 17. Schelling goed gelts. 164. 20

Sche:enen haar Ampt. 12. 21

Schependoms-Regt. 280. 8

Schild-knepen. 45. 10

Schild wat ende van hoedanige waarde. 163. 15.

Schippers, Herbergiers ende Stal-meefters zijn voor haar Knegt ende Dienaars verbonden. 311. 10. ende 482. 3

Schippers malkanderen overseylende, of ende

ende hoedanig tot vergoedinge gehouden.	483. 7	Smokkel ende sluykerien van gemēen-lands Middelen hoe te straffen.	672. 1. by wie te oordelen.	673. 3
Schouten. 13. 23. haar ampt.	505. 3. ende gerechtigheid. <i>aldaar</i> . hebben geen Regt van Naesting in Rijn-land.	384. 14	Sodomyc wat ende hoe te straffen.	475. 10
Schouten Vierſchaar. 13. hoedanig te spannen.	506. 4. hoedanig moeten procederen in 't vervolgen van de misdaden.	648	Solutien.	685. 10
Schouwen over Wegen, Dijken, Kaden, Wateringen, Sloten, &c.	677. 9	Sommarie ende renovatie.	639. 6	
Schuld-eiffers, of ende wanneer het meere deel het minder deel kan dwingen tot het toestaan van eenig wtsfel, ofte quijtschelding van de schuld of eenig van dien.	447. 7	Speciaal verbant ofte bysonder onderſetting hoe te doen.	142. 4. gaat altijd voor generaal op onroerend goed.	352. 18. webesondert tot Amſterdam, <i>al- daar</i> .
Schuldige. Veel en meer te gelijk schuldige voor eenen register te beregten.	550. 5	Speel-kinderen, of die van haar Ouders erven.	33. 4. hoedanig te wertigen by volgende Huwelijk ofte gunſte van de land-Overheyt.	34. 5. van wat kragt.
Schutten van Beeſten.	483. 6	36. 6. ende 223. 11. of die voor oneerlijke gehouden werden.	230. 11	
Schuttingen tuffen tuynen hoedanig te ſtellen.	202. 21	Stadhouders van Holland.	9. 18	
Schriftelijke verbintenis wat ende hoedanig te doen.	362. 1	Staten Generaals Vergaderinge.	8. 10	
Secretaris ofte Griffiers ampt wat.	508. 5	Sraat ende Inventaris te eysfen of ende hoe verre de ervenaam mag werden verbo- den.	243. 16	
Sententie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Steen. Blawe, witte, ende Rode Steen tot Leyden van wat beduytsel.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Stijl ende manier van procederen. Sie <i>Regs-pleginge</i> .
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Stoffe. Twee ſtoffen met den anderen vermengt, aan wie het gemaakte moet volgen.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Straffe welke ende hoe veelderhande.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Studenten waar te regt ſtaan.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Subſtitutie, wat ende van hoedanige kragt.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	244. In de ſelve heeft plaats al war in de inſtitutie geſtelt was.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	245. 4. wanneer deſelve komt op te houden ofte vervallen.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	246. 6.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Subſtitutie <i>pupillaire</i> by ons onbekent.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	246. 5.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Superſolutien.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	685. 10
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Suppoosten van den Hove wie ende waar te regt te ſtaan.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	528. 2
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Succellie. Sie <i>Verſterv</i> .
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Surcheantie van Executie.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	622. 13
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	<i>Suette des Corps</i> .
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	492. 6
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Swaar-geld.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	159. 1
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	Swagerſchap wat ende hoe te rekenen.
Sequentie. 613. Interlocutoir.	614. 6. proviſioneel. 616. 6. oft men ten principalen kan voortgaan eer de Proviſie is voldaan. 617. 7. Definitief. 617. 8. hoe ende wanneer voor de regte waarheyt te houden.	564. 10. hoe te verſtaan als de ſtemmen ſteken. 614. 1. hoe ende binnen wat tijd te executeren.	621. 12.	41. 8. ende 80. 13.

Swane driften. 110. 4. ende hoedanig regt
ende boete tegens het vangen van de
Swanen. *aldaar.* 5.

T.

Testamenten ende Codicillen hoe te
onderscheyden. 206. 2. mondelin-
ge 207. 3. of ende hoe by ons een Te-
stament sonder geschrifte kan bestaan.
208. 4. schriftelijk anders beslooten.
208. 5.

Testamenten hoe te maken by ons. 209. 6
voor Notaris ende getuygen wanneer in-
gevoert. 209. 7. hoe te veranderen ofte
breeken. 215. 18. een Getuyge beneden
de 14. Jaar al wijsd hy by yder een ten
tijde van het maken van het Testament
voor volkomen gaagt ende aangenomen,
soude het Testament kragteloos maken.
210. 8. Of de Getuygen den inhoud van
het Testament moeten weten. 211. 10.
Of een Testament gepasseert naar den stijl
ende manier van de een plaats, ook van
waarden is op een ander plaats, daar an-
dere ende meer solemniteten werden
vereyst. 212. 11. Testament van een
blinde hoe te maken. 211. 9. *Testamenta
privilegiata* van een Vader onder sijne
Kinderen. 213. 13. van Krijgsluyden.
aldaar. 14. by tijde van Pest of tot
voordeel van den Armen hoe te maken.
213. 15.

Testamenten by wie re maken, by wie niet.
218. 2. een veroordeelde ter dood mag
by ons wel Testament maken. 219. 4.
Item, die in On-egt gebooren zijn. *al-
daar.* 5. die in publicque Godts-huyfen
opgevoed ende onderhouden werden,
mogen van haar goed niet weg maken.
220. 6. die by de Vyanden overloopen
mogen geen Testament maken. 219. 3

Testamenten van welke goederen te mo-
gen maken ofte niet. 221. 7. Vrouw
ende Man of ende wanneer malkander
kunnen verbinden van haar eygen goed
geen ander Testament te maken. 221. 8

Testamenten aan welke persoonen te ma-
ken ofte niet. 222. 9. Balliogen ende

Banditen, ende die haar by de Vyanden
onthouden en mogen by Testament geen
goed beuren. *aldaar.* Die handdadig is
geweeft aan een doodslag mag van den
selven by Testament niet genieten. 222. 9.
Overwonne Bastarden niet van hare ou-
ders. *aldaar.* 10. Voogden, Curateurs,
ende Administrateurs, mogen van hare
Wces-kinderen by Testament niet genie-
ten. 223. 12. Kloosters, Geestelijken,
ende andere ongeoorlofde Vergaderin-
gen. 224. 13. geen Pausgeseinde geor-
dende personen. 224. 14. Notarissen by
het Testament voor haar gepasseert. 224.
15. een Man ofte Vrouw van sijn tweede
Egt-geoor die voor-kinderen heeft,
niet meer te genieten als een kinds ge-
deelte. *aldaar.* 16. In Stigt van Wrege
mogen Man ende Vrouw malkanderen
niet meer maken als de luytrog. 225. 17.
tot Delft, niet meer als over ende weder-
over. *aldaar.* 18

Testamenten wanneer haar volkomen kragt
ende begin ontfangen. 214. 16. binnen
's Jaars prompt wt te voeren ende te vol-
doen. 242

Testamenten. Sic *wierste willen.*

Tiend-Regt. 149. 1. desselfs oorspronk.
149. 2. wat ende hoe veelderhande. 150.
3. of onder Smal Tienden ook gereekent
werden Warmoes ende Boom-vrugten.
151. 4. Kennip of ende welke Tien-baar.
152. 5. hoedanig in te garen. 152. 6
Tilbaar of ontikbaar goed wat. 104. 6

Tijns-Regt wat. 154. 5. ende wat daar van
de costuum is. *aldaar.*

Toebehoren tot Huys, Woninge ofte Lan-
den, hoe te verstaan. 262. 25

Toefegginge wat ende waar in bestaat. 304
hoedanig geschied ende van wat kragt.
313. op dag, ofte onder conditie. *aldaar.*
ende 314.

Togt, wat ende hoe veelderhande. 138. 139
Sic *Prugt-gebruyk.*

Tol-vry welke. 51. 5

Toonder deses, in een verband-brief wat
ende hoe te verstaan. 278. 5

Tovenaars by ons onbekent. 453. 6

Torturen. Sic *Pynigen.*

Transactie. Sie *Overkomst. van wisslige sake.*

Transport. Sie *opdragt.* Heymelijke ende bedriegelijke Transporten hoedanig te vernietigen. 128. 9

Trebellianique ofte falsdic portie, wat ende wanneer plaats heeft. 272. 2. of ende in welke personen verboden mag werden afte trekken. 273. 3. geen plaats tegens Gods-huysen ende Armen. *aldaar.* 4. houden op in't geen jemand voor sijn legitime is gemaakt. 273. 5. of ende wanneer door nalating van Staat ende Inventaris werd verloren. 274. 7. of ende wat in deselve moet werden toegerekent. 274. 8. of ende wanneer genoten vrugten. *aldaar.*

Trebellianique ende legitime portie maken t'samen de helvt. 275. Een Soon met fideicommiss belast, mag een dubbelde portie aftrekken, ende hoe te rekenen. 275. 9. 't selve heeft ook plaats in Kintskinderen. 275. 10. maar niet in de Ouders. *aldaar.* 11

Trouw. Sie *Huwelyk.*

Trouw-beloften van wat kragt huysendaags. 417. 1. verbinden yemandt te moeten trouwen. *aldaar.* Wettelijke oorfake van berouw om de selve te mogen afgaan, welke. 418. *en de volg.* Het weygeren van de Ouders in Meerderjarige, of ende hoe verre een wettelijke oorfaak van berouw is. 418. 3. *en de volg.* of ende wanneer door verjaringe ende praescriptien vervallen. 425. 8

Tuyssen ende dobbete geeft geen Regt. 360. 5.

Twintigsten penning wat. 276. 12. ende van welke goederen te geven. *aldaar.*

Twilt-faken of ende welke by overkomst gesligt mogen werden. 611.

V.

VAders magt ende regt over sijn Kinderen waar in die bestaat. 60. 1. wanneer ende door welke middelen op houd ende cyndigd. 61. 4

Vader ende Kinder-moord hoe te straffen. 452. 2. die sijn Vader of Moeder slaar of met woorden of werken beledigt, of ende de hoedanig straf haer. 466

Valsheyt wat. 449. ende hoe te straffen. 449. 13.

Vallen eed, of ende hoedanig te straffen. 450. 14.

Valse Munters hoe te straffen. 449. 12

Valse Speelders. 361

Vegt boeten. 460. 3. tot straffe. *aldaar.* tot weder-eynging ofte vergoedinge welke. 464. 9

Vegten lijv om lijv of ende hoedanig strafbaar. 462. 4. met Messen. 419

Veld-dienstbaarheden, welke ende hoe verlerhande. 198. Voed-pad. *aldaar.* 2.

Rij-pad. *aldaar.* 3. dreev-weg. *aldaar.* 5. ende hoe te gebruyken. 199. 6. Die in

verbod bestaan welke 202. 19. Heere-

wegen ende Wateren by wie te gebruyken. 199. wtwegen ende uytpaden. 199.

200. Noodweg. 199. 8. Lijweg. 200. 9. *Veld-dienstbaarheden* die in verbod bestaan welke. 202. 19

Vennooten. Sie *Mede-Reders.*

Verband. Sie *fideicommiss.*

Verbeurte. Sie *Boete.*

Verbintenisse wat. 303. 2. hoe te geschieden ende hoe veelderhande. *aldaar.* 4. door wie ende hoe door een ander. 308.

7. ende 438. 2. Sig selven beneffens een ander te verbinden van wat kragt. 315. 1. Yemand door eens anders

verbintenisse aan te spreken, of ende in welke perfoonen plaats heeft. 308. *en de*

volgende. ende 465. 12. hoe verre de Ouders voor hare Kinderen. 308. 7. ende

466. 14. Een Reder voor sijn Schipper, of Koopman voor sijn Façoor.

310. 9. Schippers ende Herbergiers voor haer Knechts ende Dienaars. 311. 10.

ende 482. 3. een Vader voor de geld-

leninge aan sijn minderjarige Soon. 311. 11. Man ende Vrouw of wanneer voor

malkandren aansprekelijk. 465. 3

Verbintenisse wt over-komste wat. 305. 1. ende hoe veelderhande. 305. 1. ende wie haer selve by overkomste verbinden

den

- den mogen. 306. ende van welke sake geen overkomst geschieden mag. 312. 13.
- Verbintenis tot nadeel van een derde hoe te verstaan. 306. 4
- Verbintenis wt overkomst is, andre dadelijke. 325. ende hare verdeling. 325. 2. schriftelijke 362. 1. gewillckoorde. 365.
- Verbintenis sonder oorzaak mag niet bestaan. 363. 2
- Verbintenisfe by gelijk van overkomst waar in beslaat. 430
- Verbintenis wt misdaad. 441
- Verbintenis wt faken gelijk als misdaad. 482.
- Verblijf by compromis hoedanig. 545. 6. Sie *Arbiters*.
- Verblijf naar Scherphcyt van regten, ofte naar regten reden ende billikheyte hoe te verstaan. 545. 6. of ende wanneer men daar van mag appelleren. 546. 7, 8. hoedanig ter wwinninge te leggen. 547. 9. by willige Condemnatie. 547. 10.
- Verbonden Ervenis wat 247. 1. hoe ende op wat wijse 't selve mag geschieden. 247. 3.
- Verbonden ervenis met magt om te mogen vervremden, verteren ende handelen als met vry eygen goed; hoe te verstaan. 250. 9. en 10. wanneer eygendom geeft. 230. 17.
- Verbod van vervremding wt den bloede of wt den geslagte hoe verre te teekenen. 249. 6. 7. of daar in de naderheid van den Ervlaten of van den Ervenaam moet gevolgt werden. 250. 8. enkel verbod van vervremding binnen Amsteldam by wterste wil ingestelt, of ende van wat kragt. 352. 16
- Verbod van vervremdinge ende belastinge van goederen tuffen Man ende Wijf by Huwelijcke voorwaarden, of ende hoe verre plaats heeft ten opsigte van een derde. 407. 4
- Verbod van geen Staat ende Inventaris te moeten leveren of ende wanneer plats heeft. 243. 16
- Verbeurte van goederen. Sie *Confiscatie*.
- Verbeurte tegens de wil van den Testateur in de Testamenten gestelt, of ende hoe verre die plaats hebben. 243. 15
- Verborgnen schatten hoe ende by wie te eygenen. 115. 13
- Verbruyk-leen wat ende waar in beslaat. 326. ende 327. hoedanig in geld-lening. ald. 2. hoedanig in meetbare, of weegbare faken. 326. 3
- Verdrag. Sie *Overkomst*.
- Vergif ende vergeven, die yemand met vernijn of vergif soukt om 't leven te brengen, hoe te straffen. 453. 5
- Verjaring ende praescriptie hoedanig van ouds ende by ons. 131. 4. ende 132. Criminele Actien of ende binnen wat tijd verjaard werden. 133. 6. Overspel. ald. Injurie. aldaar. Actien ende Infschulden. 134. 7. ende 488. 8. erv-pagten ende onlosbre renten. 134. 8. los-renten. 135. 9. Salaris van Advocaten ende Procureurs. 136. 11. welke en hoedanige actien nimmermeer verjaren. 137. 12
- Vermenginge van het sijne met eens anders. 119. 3
- Verloren ende vermist goed aan te brengen. 113. 9
- Verpondinge of ende hoe verre gepraesereert werden. 347. 10. hoedanig in te vorderen. 675. 6
- Verradery tegens *Prins Maurits* gestraft. 445. 4.
- Versekering. Sie *Assurantie*.
- Verstek wat ende wanneer plaats heeft. 569. 9.
- Versterv-Regt wat. 278. ende hoe veelhande. 277. Nedergaande. 279. 3. Op-gaande. 279. 6. Zijd-magen. 280. 7. hoedanig van ouds ende buydendaags te onderscheyden. 280. 8. in roerende ofte onroerende goederen. 281. 9. volgens Gemeen-Lands Regt ende de Politijque Ordonnantie in Holland. 284. en de volg, volgens her bysonder Regt der Steden ende het Placaat op 't stuk van de successie. 288. en de volg, naar Aadsoms of Schependoms-Regt. 280. 8. ende

- ende 282. 10. in Zeelant. 287. 8. In den Lande van Arkel. 287. 9. in het Land van Heusden. *aldaar* 10. in het Stigt van Utrecht ende Gelderland. 288
- Verkerf, van die gene die naar Indjen varen, hoedanig te reekenen. 282
- Versterv-Regt tussen Gemeen-Lands ende bysonder Regt der Steden in Holland naar den grond van Schependoms ofte Aasdoms Regt, hoedanig te onderscheydscheyden. 293. hoe verre in Bloedverwantschap te reekenen, ende of deselve tot het tiende Lid bepaalt is. 296
- Versterv in Leen-goederen. 172. 2
- Versterv van onbe-Maagden hoedanig. 296
- Verval van Ervenisse ofte makinge. 241. 9. 246. 6. ende 264. 33.
- Vervoeren. *Sie Onschikinge.*
- Vervolg. Regt van Vervolg. *Sie Rei Findicatie.*
- Vervremdinge verboden. *Sie Verbod van Vervremdinge.*
- Vervremdinge van goederen hoe te doen. 124. 3. by wie te doen. 126. 4. wie geen vervremdinge van hare eygen goederen mogen doen. *aldaar* 7
- Verwantschap wat ende hoe veelerhande. 32. 1
- Verweerder. 512. 2. in criminele saken in persoon te verschijnen. 513. 10. Die iets doet tot verwering van sijn lijf is onstrafbaar. 442. 4. ende 456. 11.
- Vicarie ofte prabende wat, ende hoedanig van ouds ingestelt. 187. 2. gifte by wie en hoe te doen. 187. 3. waar in van Leengoed te onderscheiden. 187. 4. instellinge hoedanig. 188. 1
- Vidimus wat. 599. 8
- Vierschaar welke ende hoedanig van ouds. 13. wat ende waar te houden. 505. 2. spannen van de Vierschaar hoedanig van ouds. 506. 4
- Vissen. 124. 7. 't Regt om te vissen by wie, hoedanig ende van wie te verkrijgen. 106. 13
- Vlaamse plakke van wat waande. 164. 23
- Vliegen; vlugt wat, hoe ende by wie te doen. 122. 4. Unie tot Utrecht. 7. 7.
- Universiteyt tot Leyden. hare Vierschaar ende Regts-gebied. 330. 3. ende 557. ende 658. 20.
- Voerman hollende met sijn wagen, of ende hoedanig strafbaar. *Sie Wagemaars.* 483. 5.
- Vogel-koyen ende vogel-vangst. 123. 6
- Voldingen. 583. 1. in Regten. 582. ende volg. in seyten. 593. 44. *Sie Concluseren, conclusie.*
- Voldingen naar het voldingen van een saak hoedanig te procederen. 681. 1
- Volmagt. *Sie Procuratie, Last-geving.*
- Vondlingen, hoedanig ende by wie te onderhouden. 658. hoedanig te straffen die hare kinderen te vondel leggen. 452. 3
- Vondel-huysen, ende Vondelingen by wie op te voeden. *aldaar.*
- Vonnisse. 613. *Sie Sententie.*
- Voogden, voogdye. 89. 1. Testamentaire of by de Wet-gestelde. *aldaar* 2. hoe, welke, ende by wie te stellen. 91. 4. Bloed-voogden by ons onbekent. 89. 2. Vader, Moeder, Grootvader, Grootmoeder bequaam zijnde, gaan voor alle andere. 92. dese tot her-Huwelijken, de geene tot den einde toe. *aldaar*. Officie van de Magistraat in 't kiezen der Voogden, 92. Excusatie van de gestelde Voogden. 95. 5. Magt ende pligt der Voogden, wat sy moeten doen, ende hoe sy haar dragen moeten. 95. 6. der Wees-kinderen penningen hoe ende binnen wat tijd te beleggen. 96. 8. Wanneer de voogdye eindigt. 97. hoe verre ende de voogdye de Voogden verbonden zijn, ende wat sy moeten verantwoorden. 99. 12. 430. 3. voor wat Regter sy moeten te Regt staan om rekening te doen. 549. 4
- Voogden trekken haer salaris indien sy 't begeeren. 430. 3
- Voogden en mogen van hare pupillen by Testament geen goed erven. 223. 12
- een Voogd die sijn pupille onteert, of ende hoedanig te straffen. 468. 2. een Man is voogd over sijn Vrouw. 30. 7
- Voor de Baar wtgaan. 515
- Voor-kinderen. Man endrouw voor-

- kinderen hebben en mogen malkander niet meer maken, als het minst een kints gedeelte. 225. 16 gelijk mede niet aan haar of sijn Voor-kinderen. *aldaar.* maar wel aan de Na-kinderen. *aldaar.*
- Vrede-handelinge met den Konink van Hispanjen. 13. wat verandering sedert in de Regeringe. *aldaar.*
- Vrede te leggen wat ende hoedanig van ouds. 464. 4
- Vrydom der Kerken ende Kerk-hoven. 53. 2. 499.
- Vry-geley, of ende hoe verre plaats heeft. 501.
- Vryheid is den Mense aangeboren. 27. 4
- Vrygheid om iets te doen of te laten, werd door niet doen of anders te doen niet verloren. 32. 12
- Vryen ende waren wat. 372. 2. ende hoe te doen. *aldaar.*
- Vrouwe-kragt, hoedanig strafbaar. 467. 471. 5. 6.
- Vrouwen van alle ampten ende bedieningen uytgellooten. 29. 3
- Vrouwen die getrouwt zijn staan geheel ende al onder de voogdye van haar Mans. 30. 7. ende 408. mogen niet in Regten staan. *aldaar.* geen schulden maken, nogre haar goed verwremden, sonder roedoen van haar Mans. 108. 7. hoe verre haar selven ende haar Mans verbinden mogen. 31. 8. of ende hoe verre een Vrouw gepatereert is voor andre Credituren op het goed van haar Min, tot verskering van het geene by haar ten Huwelijc is gebragt. 350. 14
- Vrouwen mogen haar vrye keurbedingen by Huwelijcse voorwaarden, of sy deel aan winst of verlies willen hebben, of niet. 405. 2. winst ende verlies by Voorwaarden wegesloten, of ende hoe verre een Vrouw buyten dien is verbonden. 407. 3
- Vrouwen of ende hoednig haar selven voor haar Mans schulden als Borzen verbinden mogen. 316. 2
- Vrugten van eens anderens goed ter goedertrouwen beseren, hoe te bekomen. 121. 1. ter quader vrouwen wat te ver-
- goeden. 121. 4. wat onder vrugten werd gerekent. 121. 2
- Vrugt gebruyk 138. wat daar onder werd gerekent, wat niet. *allaar* 3 139. 6. van Turf ende Veen landen, Yser ende Metaal Mijnen hoedanig. 138. 4. 139. 5. hoedanig te gebruyken. 140. 10. hoedanig te verkrijgen. 142. 12. hoedanig vervalt ende ophoud. 142. 13. of ende wanneer door overdoening ende afstand ten behouven van een ander. 133. 14. in Huysraad, kleederen ende inboedel hoe te gebruyken. 140. 7
- Vrugt-gebruyk der Kindren goedren niet verder by de Ouders te genieten als tot haar opvoedinge. 60. 2
- Vrugt-gebruyk in ervlating gesteld sonder dat aan een ander den eygendom werd gelaten, werd mede van den eygendom verstaan. 255. 18
- Uyt-koop. Sie *Bewijs.*
- Uytstel van betalinge. Sie *Atterminatie.*
- Uytstel of dag van beraad. 573. hoe veeltehande. 574. 2. ende 575. 7. voor het voldingen. 574. 3. in ende tot het voldingen. 574. 4. naar het voldingen. 575. 6. slegte of peremptoire van wat kragt. 575. 7. tegens namptissementen ende provisien 575. 8. naar het gewijsde of ende welke. 576. 9

W.

- Waarbourg wat ende wanneer men gehouden is te stellen. 373. 4
- Waarfeggers by ons onbekent. 453. ende die haar selven daar voor wtgeven, hoedanig te straffen. *aldaar.*
- Wagenaars ofte Schippers yemand door haar verslym verongelukkende, of ende waar inne gehouden. 483. 5. ende 484. 8. hoednig malkander in 't voor byrijden moeten wijken. *aldaar.*
- Warmoes-vrugten en geven geen Tien-den. 151. 4
- Waterbrieven. Sie *Bijlbrieven.*
- Waterging-regt. 201. 13
- Waterlofing of Waterloop. *aldaar.* 15. Watercleyding *aldaar.* 16
- ofte Water-togt. *aldaar.* 16
- Weder-

B L A D ende T A L - W Y S E R .

Weder. eyffen van het gunt te onregt son-
 der schult , ofte om oneerlijke , ende on-
 geoorlofde sake was gegeven. 359 4
 Weddinge geven niemand Regt om te eys-
 sen. 361
 Weduwen ende Wefen competenten Reg-
 ter. 53 1
 Weduwen , schoon nog minderjarig, werten
 voor mondig geagt. 62. 477
 Weeskamers Regt wat. 100. 13
 Weeskinderen regt van Praferentie 348.
 11. Sic Voogden.
 Weg wat. 198. 5. ende 200. 11. hoedanig te
 gebruycken 199. nood. weg. 199. 8. ly-
 weg. 200. 9
 Welgebooren Mannen welke van ouds.
 47. 16.
 Welgebooren Mannen van Rijnland welke,
 ende haren oorspronk. 13. 25. ofly magt
 hebben om Keuren te maken. 21. 9
 Wetten wat ende waar in bestaan. 17. 1.
 hoe veelerhande. 20. 7. ende 24. 1. by
 wie te maken. 10. 8. hoedanig te on-
 derhouden. 18. 6. ende 32. 13. ende
 hoe verre een Regter daar aan is verbonden.
 18. 6. wanneer die verbinden.
 32. 13.
 Wettig maken. 34. 5
 Wettig gebooren wie. 32. 2. ende wan-
 neer. *aldaar.* regtelijk onderscheid tuf-
 fen wettig ende onwettig geboren. 33.
 4. die op de zevende of binnen de 12.
 Maanden naar haars Vaders dood ge-
 boren werden , werden voor wettig ge-
 borenen gehouden. 32. 2
 Wilhelm Prince van Oranjen, Veld Over-
 ste gekoren. 7. 9. vermoord tot Delft.
 445.
 Wilhelmus schild. 163. 9
 Wilhelmus Dordregtsen gulden. 163. 10

Wil voor de daad in misdaden , of ende
 wanneer te straffen. 441. 2. ende 456. 9
 Willige condemnatie op een wtspraak. 547
 Willig decreet of ende wanneer nodig, en-
 de hoe te doen. 374. 5
 Winst ende verlies in gemeenschap hoe te
 reekenen , ende wat daar onder begre-
 pen. 410. 6. Sic Gemeenschap.
 Wissel van geld om geld. 418. 1
 Wissel-brieven. 428. 1. ende 489. 11. aan-
 genomen of ende hoe verre verbinden.
 429. 2. by weygering wat te doen. *al-
 daar.* 3. of ende hoedanig ter eeren va-
 den Trekker by een derde mag aange-
 nomen werden. 429. 4
 Wooning-Regt. 138. 1
 Woonplaats hoe ende waar te reekenen.
 282. 10.
 Wypad ofte wtweg wat ende hoedanig te
 gebruiken te land of te water. 199. 7.
 hoedanig te bewijfen. *aldaar.* 8. van
 hoedanige breete. 200. 11
 Wtspraak van Arbiters ofte goede Mannen
 of ende hoedanig ter executie te leg-
 gen. 547. 9
 Wterste wille wat. 206. 1. ende hoe veler-
 hande. *aldaar.* 2. hoe te maken en te
 bekragtigen. 209. 6. voor Notaris ende
 Gertuygen wanneer ingevoerd. 209. 7.
 Sic Testamenten. Penale clausule of en-
 de hoe verre plaats heeft. 243. 15
 Wtheimen ende buytelanders. 49. 2
 Wtkoop. Sic Bewijs.
 Wtweg ende Wypad te land of te wa-
 ter. 199 200

Z.

Z Ec-vonden onder wiens eygendom.
 113. 9.

E Y N D E.

R E G I S T E R

Van Nederduytsche Reghts-geleerde Boeken, dewelke in Hollandt by de Practisijs en Liefhebbers der Rechten meest in gebruyk, en tot Amsterdam, by *Hendrik en Dirk Boom*, Boekverkoopers, te bekomen zijn.

Handvesten en Privilegien van Amsterdam, met de vervolgen, tot het Jaar 1674. in Folio.

— van Enkhuysen, Alckmaar, Hoorn, Medenblik en de Dorpen van 't Noorder-quartier, in Fol.

Groote Plakkaat-boeken van de H. Staten Generaal en de H. Staten van Hollant, 2. Deelen.

M. Simon van Leeuwen, Rooms-Hollants-Regt, de laatste Druk, 1676. Vermeerdert en verbeterd, in Quarto.

— Handvesten, Privilegien en Costumen van Rijnlant, 2. Deelen, in Quarto.

— Costumen, Keuren en Ordonnantien van Rijnlant, daar in de Algemeene Regt-gebruyken en Procedures binnen de Steden en ten platten Lande van Hollant begrepen zijn, in Quarto.

— Manier van Procedeeren over de Ordonnantie van de Crimineele Justitie in de Steden en ten platten Lande in Hollant, in Octavo.

— Volkome Practijk der Notarissen, met het Woorden-boek der Rechten, de laatste Druk merkelyk verbeterd, in Octavo.

Andreas Gails Keyserlijke Practijken, Observantien, in Quarto.

Consultatien en Advysen der voornaamste Regts-geleerden in Hollant, in 6. Deelen, in Quarto. Item ook de Stukken apart.

Consultatien en Advysen van de voornaamste Regts-geleerden voor den Hove van Utrecht, in Quarto.

Hollantsche Practijk van *Cornelis Nieuwstadt* en *Jacob Koorn*, in Quarto.

Roofsebooms Recueil der Keuren en Costumen van Amsterdam, in Quarto.

Keuren en Costumen van Leyden, in Quarto.

Hugo de Groot, Inleyding tot de Hollantsche Regts-geleertheit, in Quarto.

Willem de Groot, Inleyding tot de Practijk voor den Hove van Hollant, in Quarto.

Dambonders Practijk in Civile en Crimineele saken, in Quarto.

- Instructie voor den E. Hove van Hollant, in Quarto.
- Ordonnantie op de Gemeene Lants-middelen, waar in al de particuliere Pacht-Ordonnantien begrepen zijn, in Quarto.
- Papegaay ofte Formulier-boek, door *Willem van Alphen*, de laetste Druk. 1668.
- Sententien en Gewesen Saken voor den Hoogen en Provinciaalen Raad, in Quarto.
- Handveften en Privilegien van Kennemerland, in Quarto.
- Wassenaars* Practijk Notariaal en Judicieel, laetste Druk, in Quarto.
- Bort* Van de Hollantsche Leenen, in Quarto.
- Repertorium* Van de Placcaten, Octroyen en Ordonnantien van Hollant, in Quarto.
- Zurphen* Practijk der Nederlandsche Regten, in Quarto.
- Allers* Inleydingh tot een Beampt-Schrijver, nevens het Examen der Notarissen en eenige Consultatien, in Quarto.
- Sande* Vijf boeken der Gewijsde Saken.
- Casaris Jus Hodiernum*, ofte het Hedendaags Regt, in Quarto.
- Peckius* Van 't Hand-opleggen, vertaalt en vermeerdert door *Mr. Simon van Leeuwen*, in Quarto.
- Tjassens* Zee-Politie, in Quarto.
- Wisbuys* Zee-Regten, met de Aanmerkking van *Taco Glins*, en Tractaat van de Avarye, in Quarto.
- Certificatien en Gewijsden, rakende het vergoeden der Schaden die de Binnelantsvaarders malkanderen door het overzeylen komen aan te doen, in Quarto.
- Ordonnantie en Manier van Procedeeren voor den E. Gerechte van Amsterdam: Kamer van Aseurantie, en desolate Boedels, in Duodecimo.
- Ordonnantie en Manier van Procedeeren voor den Geregte van Amsterdam, met schoon Papier om by te Schrijven, in Folio.
- Amsterdamsche Secretarye, inhoudende alderhande Formulieren, in de Practijk gebruykelijk, in Octavo.
- Corpus Juris Militaris*, Zijnde het Krijgs-Reght van *Pappus*, in Octavo.
- Claude le Bruyn*, Proces Civijl en Crimineel, in Octavo.
- Lodewijk Meyers* Nederlandsche Woorden-Schat, in Duodecimo.
- Vroman* Tractaat de Foro Compententi, in Octavo.

Dicht opgedra
aen den Seer Edele en welgeboore
Heere Mynheer
Jacobus Ignatius Joo d' Ehlers J.W.L.
Hoog schoolis van d' vrije
Heerlykheit
van sinte peter
by en binne de stadt
Maestricht.
als ook oudgeswoore raet der
voors. stad Maestricht &c

Door hagel en door sneeuw door winden en door
regen
Soo wint een deingzaam man dikwils des heeren
Tegen

wanneer benaauwen ons de wolken in d' Lucht
soo drijft de guld' son de selve op de vliegt

Je:

17

Pendant L'esté je veüt faire La guerre
et pendant tout l'hyver l'amour
Quand je met L'ennemy par terre
Je met ma catyn a son tour
catyn elle at souri les belles
qui n'aimoient point le changement
mais quand un amant luy est fidele
ela luy dire eternellement.

Jay toujours des amourettes
et je n'ay jamais d'amour
mon amour le plus parfaite
ne dure jamais qu'un jour.

1692

L'objet de ma flamme
et des mes desirs
at comble mon ame
de mille plaiirs
temoins de ma gloire
aimables oyseaux
chanté ma victoire
sur tous mes riveaux

L. P. Cou

[Faint, illegible cursive handwriting]

[Faint, illegible cursive handwriting]